ISAACI

CASAVBONI

DE REBVS SACRIS ET ECCLESIASTICIS

EXERCITATIONES XVI.

AD CARDINALIS BARONII

Prolegomena in Annales, & primam eorum partem, de DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI *Natiuitate, Vita, Passione, Assumtione &c.*

AD

IACOBVM, Dei gratia, Magnæ Britanniæ, Hiberniæ, &c.

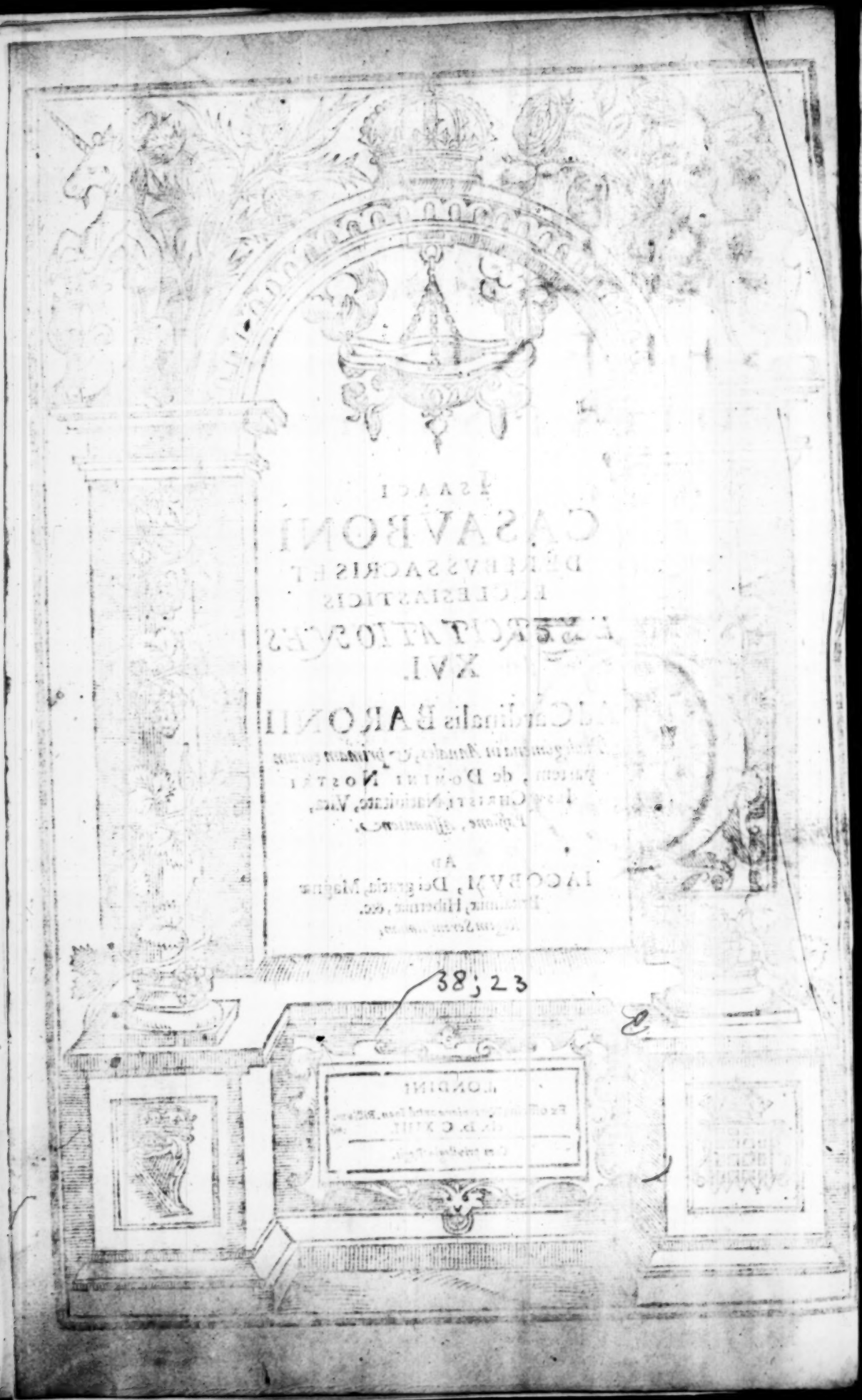
Regem Serenissimum,

LONDINI

Ex officina Nortoniana apud Iohannem Billium.

cIↃ. IↃ. C. XIIII.

Cum priuilegio Regio.

38,23

SERENISSIMO POTENTISSIMOQVE PRINCIPI, *IACOBO*, DEI Gratia Magnę Britannię, Hibernię &c. REGI, *Fidei defensori.*

QVOD omnium optimè tua Majestas nouit, Rex Serenissime & potentissime, Veritatis à Deo hominibus manifestatæ ea natura est, id fatum; vt quum vinci ab hostibus suis nequeat, carere tamen hostibus non queat. Scripturę sacræ, & omnium seculorum experientia, cujus testis historia, dubitare nos ea de re non sinunt. In illis audimus Iesum Christum Dominum nostrum de se dicentem, *Ego sum via, veritas, & vita*; vt verendum non sit, ne aliquando victa Veritas ad extremum deficiat aut intereat; quæ Dei viuentis Filium, Deum verum, habeat auctorem, assertorem, vindicem. At rursus in oraculis diuinis legimus, Iesum Christum nominari à Spiritu Sancto, ore Simeonis prophetæ, *Signum cui*

contradicitur, positum εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν, vt propter illum & per illum, alij in ruinam præcipitent, alij de morte transeant ad vitam. Quò etiam pertinet Pauli Apostoli diuina disputatio, docentis è veteris Testamenti prophetijs, Christum esse *lapidem offensionis, petram scandali*. Sed & Apostolorum princeps Petrus sollicitè fideles admonet, vt ab insidijs Satanæ caueant sibi; illum enim vt leonem rugientem imminere, cupidum pios deglutiendi, & vniuersæ Ecclesiæ Dei perdendæ; quod salua cœlestis Veritatis sinceritate ab illo fieri non potest. Iam & historiæ omnes de Ecclesia Christiana, (quæ est sedes, στῦλος, καὶ ἑδραίωμα Veritatis,) scriptæ, Prophetarum vaticinijs plane concinunt, fidemq; illarum ex euentu comprobant: admirabili varietate casuum refertæ, quos experiri Ecclesiæ contigit: quum à prima illius institutione, neque externi neque interni hostes vllo vnquam tempore ipsi defuerint, qui ad illam perdendam, & vel nomen ipsius, si fieri potuisset, de memoria hominum delendum, nullam vim, nullum dolum, nullas denique artes sinerent inexpertas. Sed enim Veritas, ὡς εἰς ἄκμονα, omnes aduersarum tempestatum fluctus decumanos eluctata, etsi interdum latitans, & minus aliquando in oculos aliud agentium mortalium incurrens; semper tamen victrix, ad hæc secula durauit; duratura sine dubio, ad seculorum vsque finem, & de omnibus suis inimicis pleniſſimum tandem & glorioſiſſimum triumphum reportatura. Porrò ex omni illa prope infinita hostium copia, qui sub signis merentes Principis hujus mundi, bellum veritati ἀκάμπτῳ, atque implacabile indixerunt; haud equidem scio, an infestiores ei sint vlli alij, quàm sunt duo hominum

genera

genera, qui diuersis, imò in speciem contrarijs, illam modis aggredientes, & cursum ipsius omni conatu impedientes, detrimentum ingens Ecclesiæ persæpe attulerunt. Hos intelligo, Rex Serenissime, & sapientissime, qui aut opinione sui inflati nouas doctrinasque nouas inducere; aut studio capti præpostero defendendæ antiquitatis non veræ, ipsam Veritatem, qua nihil antiquius, oppugnare totis viribus sunt conati. Siue Annalium replicare memoriam, tua Majestas voluerit; siue ad hæc nostra tempora oculos referre; inueniet profectò, non gladios, non equuleos, non flammas, non vngulas, non craticulas, non μαχαίρας, aliaue vlla priscæ crudelitatis instrumenta, Ecclesiæ tantum vnquam nocuisse; quantum ei nocuerunt, hinc nouarum opinionum auctores, illinc præposteri antiquitatis ζηλωτὰς defensores. Quæ duo hominum genera, quum videantur inter se opposita, penitus dissidere, atque adeo affectibus, vt plurimum, ducantur contrarijs: si quis tamen propius rem spectet, in effectu consentire, vtrorumq; conatibus eòdem recidentibus, facilè intelliget. Nam quid est antiquitas non vera, nisi latens sub larua nouitas? aut quæ vetustas contra Veritatem stare potest: quum sit extra omne dubium, id verius esse, quod prius: id prius, quod à principio? Itaque hæreses non minus arguit nouitas, quàm reuincit Veritas. Primis statim nascentis Christianismi temporibus, quantus amor nouitatis, hominum mentes, velut afflatas quodam pestilenti sidere, & inuaserit & insederit: quis prurigo multorum ingenia titillauerit: quæ licentia sit passim vagata fingendi fabulas ineptissimas, & horrendarum opinionum portenta: quàm vrulæ

denique

deniq; hæreſes ex aruo Eccleſiæ fructificauerint, degeneres veritatis, grano & mendacio ſylueſtres: teſtes ſunt Simon Magus, Menander, Saturninus, Baſilides, Carpocrates, Cerinthus, Ebion, Valentinus, Marcion, Montanus, & ſimilia his alia Satanæ mancipia; quorum ſtultiſſima & fœdiſſima ſomnia hoſtes fidei fidelibus adſcribebant, eóque nomine apud imperitos & veritatis ignaros ſanctiſſimum pietatis Chriſtianæ nomen infamabant. Quippe cupiditas nouandi, hæc ſecum mala ſemper trahit; Chriſti inconſutilem tunicam lacerat; ſectas nouas parit, & ſtatim multiplicat; pernitioſiſſimum denique ex ea ipſa re ſcandalum generat; quod Eccleſiæ, etſi immerenti, in opprobrium vertens, paleas leuis fidei ex area Chriſti facit auolare; poſitos verò extra Eccleſiam in ſua perfidia indurat, & ruentes propria ſponte in ipſum pernitiei barathrum, magis magiſq; impellit: quod primis illis Chriſtianiſmi ſeculis vſu veniſſe, & hiſtoria vetus, & pij Patres innumeris ſuorum ſcriptorum locis nos docent. Neç minus tamen Eccleſiæ Dei priſcis temporibus obfuerunt, paganorum hominum clamores aſſidui & importuni, religionis ſuæ & cærimoniarum à majoribus acceptarum antiquitatem ſtultè jactantium, doctrinæ verò Euangelicæ nouitatem pari ſtultitia obijcientium. *Quanto venerabilius ac melius*, dicebat Cœcilius orator paganus apud Minutium Felicem, *antiſtites veritatis majorum excipere diſciplinam, religiones traditas colere, Deos, quos à parentibus antè imbutus es timere, quàm cognoſſe familiarius, adorare: nec de numinibus ferre ſententiam, ſed prioribus credere?* Simillimè Symmachus ſcribens ad Valent. Theodoſ. & Arcadium Auggg. *Si longa ætas*, inquit, *auctoritatem religionibus faciat, ſeruanda*

uanda est tot seculis fides, & sequendi sunt nobis parentes, qui secuti sunt feliciter suos. Sera & contumelioſa est emendatio senectutis. Non est facile dictu, quantum olim pijs hominibus fuerit laboris exantlandum, vt hunc errorem cæcutientium paganorum animis penitus insitum, illis eximerent: declarant id satis superq; tot Apologiæ, aliáq; ipsorum scripta longe doctissima, in eum maxime finem elucubrata, vt demonstrarent, eam religionem quæ à DEO OPT. MAX. esset instituta, alias omnes tempore anteuertere; neque ipsam post cæteras natam videri debere; sed ex ea cunctas per prauam æmulationem fuisse deriuatas. Tandem igitur, etsi ægre id quidem, & non nisi post aliquot secula, vinci nescia vicit Veritas: falsa antiquitas veræ concessit; Gentium aniles superstitiones euanuerunt: & per totum orbem terrarum salutaris nuntij vox, inuito Diabolo, est audita. Enimuero antiquus ille humani generis hostis, etsi in suis ministris sæpe vincitur; ipse tamen animo non vincitur: neque mentem mutat, sed propositi sui semper tenax, cum hac non successit, aliâ aggreditur viâ: janua excluſus, per posticum subrepit: tunc maxime Ecclesiæ Dei metuendus, cùm res illi humanæ rident & blandiuntur successus. Non potuerat Satan impedire, quominus cœlestis Veritas ad omnes Europæ, Asię, Africæ prouincias perueniret: mutata igitur consiliorũ ratione, id agere cœpit, ne populi quos respexerat Oriens ex alto, sementem quam ipse Christus seminauerat, quanta par erat diligentia custodirent: deinde nimium securis Pastoribus Ecclesiarum illudens, bonæ tritici sementi, zizania, vt erat à Domino prædictum, clam per nocturnas insidias induxit. Quid multa? ira Dei tandem

dem eſt accenſa, & cœlo delapſa Veritas, hoſtibus domitis, à domeſticis ſuis neglecta, alibi penitùs eſt amiſſa, alibi vix lacinia eſt retenta. Ne de Africæ aut Aſię Eccleſijs dicam, quæ vel extinctę ſunt dudum, vel quum eſſent quondã florentiſſimæ, nunc ſunt afflictiſſimæ: in noſtra hac Europa quid acciderit, quantopere ſit labefactata ſinceritas verę religionis, quibus quantiſq; nouitatibus aſtu Diaboli ſit corrupta, ne illi quidem poſſunt ignorare, qui magno redemptum velint, id ab omnibus ignorari. Vni Deo debitus cultus, creaturis variè & multifariam eſt communicatus. Cerimonię, ſub quarum onere jam inde à temporibus B. Auguſtini gemebat Eccleſia, mirum in modum ſunt multiplicatæ: quumq; dixerit Dominus, ſe in ſpiritu & veritate fore colendum; quam ob cauſſam Apoſtoli & prima ætas res externas ad Dei cultum adhibuerunt pauciſſimas: è contrario ſic ad externa hominum mentes ſunt tractę, vt in ijs pleriq; mortalium religionis proram & puppim, & ſalutis ſuę ancoram ponerent. Inde illa ſacrarum reliquiarum vltra legitimum modum veneratio: ipſa quidem etiam prius vſurpata, ſed aliter, alióque fine, & parcius. Inde illa in preſidio Sanctorum poſita fiducia, & tam ſollicita eorum inuocatio. Inde ille quem hodie videmus, cultus imaginum & adoratio: quę nouitas initio cùm induceretur, Orientem & Occidentem inter ſe commiſit, & aliquamdiu etiam colliſit. Inde alij numero infiniti ἐπιφανειοθρησκείας, vt vocem Epiphanij vſurpem, & nouarum ſuperſtitionum noui ritus. Quarum innouationum tot & tantarum, ne aliquid ſuboleret populis Chriſtianis, inaudita prius Satanę fraude, diuina eloquia non ſolùm laicis, ſed etiam cleri maximę

parti

parti ſunt adempta : eóque tandem peruentum eſt furoris, vt grex Chriſti, Teſtamentum Chriſti, Paſtoris illius ſui boni, neque domi curaret, vel auderet legere, neque publice lectum aliena lingua, poſſet intelligere. Acceſſit tot malis cumulus ingens, dominatio terribilis vnius, in Eccleſiam pretioſo ſanguine Chriſti liberatam, ab aliquammultis ſeculis introducta. Sedes enim Romana, quæ prima inter Patriarchales quondam ſatis habebat cenſeri; Domina Eccleſiarum eſſe atque agnoſci dudum eſt cùm voluit. Et Ro. Pontifex, poſtquam poteſtatem ſuam in rebus ſpiritualibus ad vltimum faſtigium perduxerat; pertæſus fortunæ ſuæ, quaſi nihil dum egiſſet, ad temporalem dominationem animi mentem conuertit. Cui vbi ſemel inhiare cœpit, nunquam ex eo prius conquieuit, quàm in illud culmen ſublime terrenæ potentiæ vidit ſe euectum, vnde poſtea Imperatores, Reges & Principes, longe infra ſe poſitos, ſuperbe deſpicere, & quoties luberet, aut rebus ipſius expediret, pedibus poſſet conculcare. Has pœnas longe grauiſſimas, Eccleſiarum in Europa Principes populique dederunt, non diligenter vindicatæ Veritatis aduerſus Satanę molitiones. Lux Euangelica verſa eſt in tenebras; veræ pietatis aurea ſimplicitas, in ſuperſtitiones Libycæ arenæ inſtar numero carentes; Libertas Chriſtiana in horrendam ſeruitutem : Eccleſiæ jura omnia, cum ipſis Imperatorum ac Regum coronis, vnius Monarchæ tiaræ ſunt ſubjecta; qui dandi & auferendi imperia regnáque, inſtituendi & deſtituendi Mundi poteſtates, jus ſibi vni & ſoli vindicat. Sileo nunc alias calamitates omnis generis, & diriſſima bella, quibus toties concuſſa eſt Europa, dum paſſim neglecta, & in

profundum demersa latet Veritas. Sed ô virilibus admirandam, & consiliorum Dei abyssum altam! Quo maximè tempore artes coelesti Veritati contrarias regnum in Europa obtinebant, eo pristinam vim suam recuperare. Post longam siquidem malorum inenarrabilium tolerantiam, post diuturnos gemitus, quos horis justi magnitudo pijs exprimebat, post exspectatam per tot secula reformationem in Capite & membris, toties promissam, nunquam præstitam, reperiuntur ad vltimum, qui patientiam sumperent, & ad veritatem ex intimo pectore anhelantibus duces se præberent. Nihil jam dico, quales illi viri fuerint, quid spectarint, quid egerint; hoc dicam, quod negari omnino haud potest, ex ipso rerum euentu, luce meridiana clarius constare, diuinitus fuisse illos excitatos, si nihil aliud, certe ad hoc vnum efficiendum, vt qui supremum in Ecclesia dominium, & plenitudinem potestatis sibi vindicabant, tandem si pote, euigilarent, in se descenderent, de q; religionis Christianæ varijs corruptelis, quas longa dies inuexerat, & de querimonijs omnium tota Europa Principum ac populorum, serio inciperent cogitare. Quod si ea tum mens fuisset Rom. Pontifici, vt sui admonitus officij, vinci se pateretur quà expressis, quà tacitis precibus Imperatoris, Regum, Principum, tot nationum, ipsius adeo Ecclesiæ: neque toties spes illorum esset elusa, qui aliquam saltem tolerabilem ab eo reformationem exigebant & sibi spondebant; certum est, non fuisse res religionis in neruum, vt euenit, erupturas. Non esset facta hæc, necessaria illa quidem, sed nihilominus lamentabilis Ecclesiarum in Europa, scissura: singulæ nationes priuatim sibi consulere, & operi manus admouere,

cessante

ceſſante Roma, non fuiſſent coactæ: inſtauratæ religionis primitiuæ, & mundatæ domus Dei, ad alios non eſſet gloria tranſlata: poſtremò populi Chriſtiani, quorum hodie alij reformationem adhuc præſtolantur, alij ſe ſaltem aliquam adeptos lætantur, diuiſi in ſeſe, & in funeſtas factiones diſtracti, integrum jam ferme ſeculum Imperatoris Turcarum negotium non agerent, neq; ad celerem ſuam ruinam, cum æterno nominis Chriſtiani dedecore, Deus omen auertat, ſuis ipſimet ſibi manibus, proh dolor! viam munirent. Nunc quum admonitiones, preces, ſupplicationeſq; omnes omnium intolerabili plane ſupercilio à Rom. Pontifice ſemper ſint ſpretæ; quum in eos qui vel ſolum legitimæ reformationis nomen auderent vſurpare, flamma & ferro ſemper vbiq; ipſo auctore ſit ſeuitum; quid per Deum immortalem, illi facerent, quos Veritas è denſiſſimis tenebris emergens, ceu nouus aliquis Sol, pulchritudine ſua & majeſtate admirabili ceperat, & ad ſui amorem ac deſiderium, non aliquibus ignioulis, ſed flagrantiſſima veræ pietatis flamma incenderat? Plane vim & efficaciam illius Deæ ignorant, qui admiratores ejus & cultores, inter viuicomburia, & omnes ſuppliciorum ideas potuiſſe inveniri ſolent mirari. Vtinam potius agnoſcerent, opus reformationis, quo nullum neq; majus neq; nobilius inceptum, à multis ſeculis fuit inchoatum, non ſine numine fuiſſe ſuſceptum. Vnde enim niſi à Deo, tantus ille zelus tot hominum, tot populorum, quo repente correpti, poſt habitis rebus omnibus humanis, ſpreto omni metu, cultum diuinum miris modis deprauatum, ad priſtinam formam reuocare, pro ſua quiſque virili, ſunt conati? At non aſſecuti ſunt omni

 fortaſſe

fortasse ex parte, auctores reformationis, quod tota mente, tota voluntate optabant. Esto: nam omnia magna opera, quę per homines Deus fecit, hos progressus admodum aliquando lentos reperiuntur habuisse: verum illud certe sunt consecuti, sicut illorum vnus Cardinali Sadoleto respondens scribebat, *vt a Pontificis Rom. tyrannide se vindicarent, & paullo meliorem Ecclesiæ formam apud se constituerent.* Non potest paruum hoc videri, nisi ijs, qui ignorant, (ecui quis hoc potest ignorare?) quot potentissimi Imperatores, quot Reges magni, aut Principes late dominantes, superioribus seculis crudelissimè atq; ignominiosissimè à Papis habiti, postea imperijs suis dejecti, & ad malorum extrema ex alto suarum dignitatum fastigio detrusi, ac cerujces demum suas Papę subijcere & calcandas prębere coacti; diem illum videre auidissimè desiderarunt, qui ipsos & populos ipsorum à tam dura seruitute liberaret. Frustra: quia nondum è tenebris reuocatę Veritatis lux Europæ affulserat: de qua dixit Dominus, *& cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Scit hoc omnium optimè, IACOBE Rex maxime, propria experientia edocta Majestas tua. Sciunt & tuorum regnorum omnes ordines, populique vniuersi; immortales Deo æterno gratias & habere & agere obstricti, nisi hominum ingratissimi volunt censeri; quod diuinæ hujus promissionis fidem in sese sint experti, & quotidie experiantur. Tu, quod pleno jure hodie regnas, quod non es fidelis, id est, vile mancipium Papæ, quod feudatarius illius non audis, neque precariò regnum obtines, tanquam procurator hereditatis alienæ: quod tibi cum reuerendo tuo Clero conuenit, neque aut tu ab illo tibi meruis,

aut

aut de se ipsi, quod ovium in hunc dorum pasto-
rum, divinis omnium Episcopis, & pastorum de-
tam, quæ ad tempora illa spectat, quæ pridie ubi vigila-
cas, partem alteram curæ, quæ sua multa attingit, in
sis eumque; hæc omnia quæ verum te Regem pro-
bant, & de quibus Regis quidem imaginarium no-
men obtinere potuisti, rem ipsam & vitæ omnis
non potuisti; hæc, inquam, omnia, agite cœlesti Ve-
ritatum Majestas, pro eo ac debet, fer accepta. Eq
regnum Dei quæsuisti, illa & spem ejus ubi fecit, ra
tionemque certam illius consequendi ostendit. & hoc
amplius, illa omnia tibi adjecit. Quamvis primæ
pibus natum, & omni studio ab illis acquisitæ
dine colendum: Ubi nunc illa tempora, cum tuis
majoribus, gloriosissimæ memoriæ Regibus, mus ha-
pastitione cæca ductus, zelum habens, sed non se-
cundum scientiam, vero nulla re cogente regnum
sanum Gregorio XII. Rom. Pontifici fecit vectigale?
aut eum Rex alter, propter adversa casuum in despe-
rationem adductus, Innocentio [illegible] à quo exagitatus
fuerat, cedere jure regnorum Angliæ & Hiberniæ,
& partibus illici Rom. Pontificis cogitur esse con-
tentus? ô temporum cæcitatem horrendam! ô Petri
successorem, factis suis Petrum egregie referentem!
Ingemuerunt tanto casui tam Principis, tam viri,
tam fœdo, non solum Barones proceresque illius, &
quantum fuit subditorum, sed etiam Regni ad Princi-
pum tota Europa prudentissimus quisque acq; opti-
mus: sumtque adeo relatæ in literas ad perpetuam
memoriam voces, quas ad tam immanis exempli
nuntium, eorum nonnulli ediderunt, testes justissimæ
ipsorum indignationis simul & stuporis, sed ipsius

Regis

Regis illius infelicis vox extat apud scriptores illorum temporum, dignissima quam mente alta Principes omnes recondant; *Postquam*, dixit ille, *Deo reconciliatus, me ac mea regna, proh dolor! Rom. subiecí Ecclesiæ, nulla mihi prospera, sed contraria omnia aduenerunt.* Quid dicam de præsenti Cleri tui & vniuersi populi, si cum illis temporibus hæc comparentur, beatissima conditione? Non jam, vt olim, Episcopi electi trans Alpes currere, & suam confirmationem vi pecuniæ ingenti à Papa redimere necesse habent. Non amplius pallij jus auri pondere magno est illis emendum. Romam accurrere singulis triennijs, aut quoties libe-ret Rom. Pontifici, hoc est, quoties nummos Anglicanos sitiret, nulla nunc illos cogit necessitas. Non jam illa cura, vt quondam, Angliæ tuæ Episcopos sollicitat, vt beneficia optimæ notæ Italicis hominibus conferant; *in quibus beneficijs*, (verba sunt Matthæi Parisiensis,) *nec sacra, nec pauperum sustentatio, nec hospitalitas, nec diuini verbi prædicatio, nec Ecclesiarum vtilis ornatus, nec animarum cura, nec in Ecclesijs diuina sunt obsequia, prout decet, & moris est patriæ; sed in ædificijs sua parietes cum tecto corruunt, & penitus lacerantur.* Non metuit hoc tempore Dominus Archiepiscopus Cantuariæ, ne Papales bullæ ad se afferantur, quæ ipsi nuntient, *se suspensum à beneficiorum collatione, donec trecentis Romanis in primis beneficijs vacantibus, fuerit prouisum*; sicut accidit anno Do. M CC XXXIX. Edmundo Archiepiscopo, missis bullis à Gregorio IX. idque ex pacto, quod inierat Papa cum ciuibus Romanis, parum illi tunc cupientibus. Controuersiæ Ecclesiasticæ in Anglia exortæ, è vetustissimo canone, cujus etiam B. Cyprianus meminit, in Anglia terminantur.

Exactores

Exactores denarij Petri, ita aliarum contributionum, visitatores, procuratores Regni Romani, venditores indulgentiarum pro modo opum, dispensatores votorum, & legis Macquis inditores ad suscipiendos ordines, Caursini fœneratores, Romæ degentes, sed qui omnia in Anglia agebant ferebant, dum Papæ congerebant pecunias, bullarum delatores ad nouas extorsiones, ingeniosi mucipulatores, (sic historia nominat) qualis aliquando Petrus Rubeus fuit, & sæpissime alij, emungendæ pro Papa pecuniæ artifices solertissimi; & similes his aliæ sexcentæ nouæ artes, inenarrabili erga tuos Anglos, Rex Serenissime, beneficio Veritatis, nomina hic sunt jam inaudita, & prorsus absque superiorum seculorum monumentis esset hodie incognita. Sed ne Legatus quidem à latere vllus amplius rapinas per Angliam exercet, quod plurimi olim fecerunt: nonnulli tanta cum auri fame, vt de illorum vno Ottone à Gregorio IX. misso, legatur, ipsum postquam toto triennio, detestandis artibus pecuniam vndique corrasisset: tandem cùm discederet, non tantum pecuniæ in toto hoc regno reliquisse, quantum ipse partim jam tulerat Romam, partim abiens auferebat. Et sunt tamen ista præ alijs malis leuia, quæ tuorum regnorum populis Curia Rom. per aliquot secula continua esse passi, ab illorum temporum conscribentibus historicis narrantur. Verè enim *hortus deliciarum Papæ fuit tam Anglia, & puteus inexhaustus*, sicut vocauit aliquando Innocentium IV. legimus illam nominalem. Taceo imprædictarum vera animi bona, admissæ reformationi imputanda; quæ pluris tua Majestas, pro sua pietate, facit, quàm omnia terræ vniuersæ regna. Vnius Dei

fine

ſine ſocijs aut collegis, ſinceram adorationem: Beatæ Virginis & Sanctorum, ſine ſuperſtitione veneratio-nem: pacem conſcientiæ apud Deum, per fidem in merita & mortem Chriſti: non vt ceſſent fideles a bonis operibus: apage hanc inſaniam: ſed vt poſt-quam omnia fecerit aliquis, ſeruum ſe inutilem agnoſ-cat, neque ex ſuis meritis ſumat vnquam fiduciam, oculos in cœlum attollendi: conſolationem inenar-rabilem ex aſſidua lectione & jugi meditatione Scrip-turarum: non vt illas ex proprio ſenſu fidelis inter-pretetur: ſed vt ijs, quæ habent perſpicua, (habent autem, ſi credimus Patribus, omnia ad ſalutem neceſ-ſaria,) & conſentientibus primorum Eccleſię Docto-rum expoſitionibus, animum ſibi muniat aduerſus tot falſas opiniones, quę pro antiquis fidei articulis ho-die incautis obtruduntur: ſacroſanctę Euchariſtię ex inſtitutione ac juſſione Domini, ſecundum mille an-norum atque amplius continuam in Eccleſia praxin, ſub vtraque ſpecie perceptionem: confirmatum de-nique animum aduerſus illa quondam terribilia ex-communicationum fulmina; quæ ſæpe in innocentes Principes Papę olim ex humanis cauſſis potius quàm diuinis, quod nemo ignorat, vibrarunt: vt cùm vni-uerſos hujus regni populos ſub diro (ita credi jubent Papę, & tunc credebatur) anathemate, integros ſex annos, menſes tres, & dies XIV. Innocentius III. olim tenuit: qui, ſi vel vnum diem tot innocentes animas eo in ſtatu detinuiſſet, rationem facti à charitate paſto-ris alieniſſimi, Chriſto Paſtori paſtorũ nunquam eſ-ſet probaturus; ſiquidem Papalium excommunicati-onum ea vis eſt, quæ Romę jactatur. Hujuſcemodi admiranda bona ſunt, tam futurę vitę, quàm preſentis,

experiendo

experiendo Majeſtati tuæ comperta, quæ poterant Principes populique omnes Europæ ſibi polliceri, & Deo ceptis adeo ſanctis aſpirante, conſequi; ſi collapſæ pietatis primæuæ inſtaurationem, quam votis communibus tam diu omnes optauerant, ſæpe etiam popoſcerant, communi item opera procurare conſenſiſſent. Sed nunquam ita bene cum humano genere eſt actum, vt inoffenſo pede magna & laudabilia incepta procederent. Nimirum inter cætera mortalitatis incommoda, iſtud etiam venit cenſendum: quod ad præclara, alta, & ſalutaria quæque rarus aut lentus, etiam inter prudentes intervenit conſenſus: ad minus honeſta, ne dicam pernitioſa, vltro & concordes populi accurrunt. Inde eſt, quod Reformationis opus arduum & plane heroicum, multi Principum, ceu negotium, in quo nihil ſibi neque meteretur neque fereretur, neglectui habuerunt; plures totis ſe viribus illi oppoſuerunt; pauci quidam inuſitata animi magnitudine capeſſerunt. Multos dulce venenum conſuetudinis, quę & ipſa inter inimicos Veritatis nomen ſæpe profitetur ſuum, (propterea B. Chryſoſtomo tyrannis nominata,) à tam præclara cogitatione auertit. Qui ſi Tertullianum in conſilium adhibuiſſent, aliter profectò ſenſiſſent. Verè enim illi dictum, *Dominus noſter Chriſtus Veritatem ſe non conſuetudinem cognominauit.* Sed & S. Bernardus ad Eugenium ſuum recte & ex vero; *Quid non euertat conſuetudo? quid non aſſiduitate duretur? quid non uſui cedat? Primum tibi importabile videtur aliquid: proceſſu temporis ſi aſſueſcas, judicabis non adeo graue; paullo poſt & leue ſenties; paullo poſt nec ſenties; paullo poſt etiam delectabit. Ita paullatim in cordis duritiam itur, & ex illa in auerſionem,* id eſt,

ἀπόςασίαν.

ἀπροσωπ. Quod igitur multorum acquieſcit animus in tot ſuperſtitionibus, & cultu Dei tantopere deprauato, vis conſuetudinis hoc facit. Quod non pauci hodieq; Principes Romanę tyrannidis terribile jugum patienter ferunt, multi ne ſenſum quidem illius habent: id quoque vis conſuetudinis facit. Ita euenit illis fortuna, qua nulla deterior, miſeros eſſe, neque ſuam miſeriam ſentire. Multis quoque Principibus & Rebuſpub. in ea deliberatione fuit fraudi, quod perſuaſum haberent, Religionis reformationem ad ſuam curam nihil quicquam pertinere. Non enim cogitabant, id ſibi ab ijs conſilij dari, quos non verus zelus domus Dei, ſed vtilitatis ratio ducebat. Quantum enim ciuilium omnium poteſtatum intereſt, in meliorem formam Eccleſiam Dei reſtitui; tantum Papæ & omnium quorum fortunæ à Papa ſunt aptæ & pendent, intereſt, nihil moueri. A Iulio Cæſare priſtinæ libertatis reſtitutionem petere aut expectare, poſtquam ille ſemel Remp. euertit & occupauit, ſtultum & ridiculum fuiſſet. Rectè quidem illud dicitur, non eſſe Principum aut ciuilium magiſtratuum, leges nouas de cultu Dei conſcientijs ferre, aut propria Sacerdotum obire munia: ſed vtinam conſiderare Principes vellent, aliud eſſe Sacerdotem agere, ex ambone Scripturas interpretari, Sacramenta adminiſtrare, in nomine Chriſti ligare & ſoluere: aliud auctoritate ſua proſpicere, vt quæ ſunt Sacerdotis agat Sacerdos, atque id ritè, vt eſt à Deo juſſus. Has partes in Eccleſia Dei jam inde à principio pij Principes ſibi ſemper vindicarunt. Quorum exemplum tu hodie, Rex Sereniſſime, piè inſequeris ac ſapienter: quicquid blaterent non magis tui quàm ipſius Veritatis hoſtes conjurati. Noua, in-

fanda,

fanda, execranda Theologia ista est, quæ docet curã subditorum pertinere ad Principem, tantum quatenus homines sunt, non quatenus Christiani. Ejus contrariam tua Majestas in quodam suorum scriptorum, è sacris literis ita doctè & solidè probauit, vt pudorem ea disputatio aliter dictitantibus debuerit incutere. Religionis aut neglectæ aut restitutæ decus dedecúsue, diuina eloquia Regibus non ascriberent, si ad illorum officium ejus rei cura non pertineret: neque Spiritus Sancti testimonio Rex Ioas laudaretur, quod sacras oblationes in vsus non legitimos absumi quum videret, Quæstorem suum Sacerdotibus imposuerit, cui rationes tenerentur illi reddere, qui ordinariam administrationem à Deo acceperant. Constantinus Magnus, Theodosius, Iustinianus, & omnes pij Imperatores, negotijs religionis quàm diligenter se immiscuerint, quis ignorat? Hispanorum historiæ Regem commemorant Reccaredum Wisigothum, qui miseratione diuina factus orthodoxus de Arriano, veram fidem in regno suo circa annum Domini nostri DLXXXIX. curauit recipiendam. Ipse igitur Synodum cogere, ipse interesse, ipse tridui jejunium Episcopis indicere, ipse confessionem scribere, & firmandam Synodo exhibere. Idem fuit & majorum tuorum veterum Angliæ Regum, ante exortum doctrinæ Hildebrandinæ, constans & perpetuum judicium. Adgarum Regem, qui circa annum Christi CMLIX. habenas regni suscepit, celebrant historiæ Anglicanæ, non solum vt Principem pium, sed etiam de conseruanda pietate sollicitum. Is Rex, in oratione quadam ad Ecclesiarum & monasteriorum Patres, hæc verba inter cætera habuit: *Sed &*

meæ ſollicitudinis eſt, Eccleſiarum miniſtri, gregibus Monachorum, choris virginum, & neceſſaria procurare, & paci eorum & quieti conſulere; de quorum omnium moribus ſpectat ad nos examen: vt referunt Albertus Riewalenſis, in epiſtola *ad illuſtrem Normannorum Ducem, poſtmodo Regem*; & Gulielmus Riſhanger in Chronico: nam Parſonius Ieſuita, cùm (da veniam obiter hoc notanti,) *nos* mutauit in *vos*, magna ea perfidia fuit, & conſcelerati in ſuos Principes odij certum argumentum: *nos* enim habent omnes antiquæ membranæ, quas probitate & doctrina vir inſignis Robertus Cotton mihi nuper oſtendit. Extat etiam Synodus Prouincialis Regis ejuſdem juſſu coacta, quam Dunſtanus celeberrimæ tunc famæ Epiſcopus deſcribens; Adgarum in procœmio dilaudat, *vt regali officio ea in re functum, veluti paſtorum Paſtorem*. Sed ex omnibus machinis, quas inimicus ille humani generis, ad impediendam religionis Chriſtianæ inſtaurationem admouit, atque etiamnum admouet: duæ illæ ſunt præcipuæ & hodie efficaciſſimæ, quas olim ad conuellendam Chriſtianiſmi inſtitutionem fuiſſe admotas, paullò ante dicebamus; amor videlicet nouarum opinionum, & præpoſtera falſæ antiquitatis aduerſus veram defenſio. Ad primos tumultus propter Eccleſiæ reformationem excitatos, examina ſceleſtiſſimorum hæreticorum repente emerſiſſe, qui piorum quietem ſollicitarent, & eorum exiſtimationem apud τὸν ἔξω maculārent, vltro confitemur & dolemus. Sed qui eo nomine auctores veræ reformationis, aut Eccleſias ab illis inſtitutas, quarum extant Confeſſiones, in vnius corporis harmoniam redactæ, in invidiam vocant; ij parum Chriſtiano

animo

animo (ne dicam aliquid grauius) artes veterum paganorum imitantur, & ipsorum calumnias aduersus doctrinam Christi, non sine offensione Dei maxima, reuocant ex Orco. Quin potius cogitant, dispositiones diuinas, & decreta constare semper sibi, æterno fixa clauo. Placuit semel æternę prouidentiæ, peculiarem sibi populum hoc genere tentationum exercere. Si nascens Ecclesia, & deinceps omnium seculorum, huic ærumnę fuit obnoxia; cur hodierna, è superiorum temporum tenebris exurgens, & veluti renascens, postularet ab eadem conditione se esse immunem? quo jure? quo priuilegio? Tunc aliquid dicerent aduersarij Protestantium, si ex eorum corpore nemo extitisset, qui sectas nuper exortas vel in Germania, vel in Polonia, vel vbiuis locorum, serio confutaret. Nunc quum in nouos hæreticos nemo acrius memoria nostra inuolarit, quàm sit factum à viris nostrarum partium primarijs, quæ, obsecro, hæc iniquitas est, Reformationi ex ijs sectis inuidiam commouere; quas vo radicitus extirparent, & auctores & assertores Reformationis tantum grauissimorum laborum sustinuerunt? Memini, Rex noster, quum ante biennium paruus quidam liber, horrendarum hęreseon plenus, ab hæreticis nescio quibus Polonis Racouiæ esset editus, & quidem augusto nomini tuo inscriptus: postea quam in tuas manus is libellus deuenit, & tua Majestas pauca in eo inspexit, quanta cum detestatione & scriptum Satanicum, & ejus auctores, certissimam Satanæ progeniem, sis exceratus: seuere in illos animaduersurus, si tui juris & potestatis fuissent. Arrianum in sua perfidia obstinatissimum, qui in vinculis diu detentus reuocari ad sanam mentem,

nulla

nulla ratione potuerat, flammis vltricibus tua Majestas, impatiens injuriæ factæ Domino nostro Iesu Christo, Deo ἀκτίς φ. jussit tradi. Nouis opinionibus in vicinis regionibus supernatura Dei nuper exortis, quo studio, qua instantia tua Majestas sese opposuerit, testis est vniuersa jam Europa. Necdum tamen scio, quæ est iniquitas hominum, an poterit impetrari à Catholicis Romanis, vt Ecclesiam tuorum regnorum, & alias quę cum ea idem sentiunt, in eandem criminationem non involuant, cum pessimis quibusque memoriæ nostrę hæreticis, Anabaptistis, Libertinis, Suuenchfeldianis, Valentinianis, Arrianis nouis, Semiarrianis, Tritheitis, & Socinianis. Sed quicquid vel hęretici moliantur, vel hostes Reformationis calumnientur; nunquam tamen neque hi, neque illi efficient, vt fides Catholica & orthodoxa, quam sectantur Protestantes, (quantum quidem ipsis è Dei verbo cognitum est,) apud Deum κατάκριτον cum perditissimorum hominum delirijs, in eadem sint caussa. Quod si pręter scandalum tot sectarum, ne inter pręcipuos quidem Reformationis duces per omnia potuit conuenire, cur adeo miremur? homines vtique erant; via, quam insistebant, & in qua verum cupidè quærebant, angusta: solet autem iter angustum rixas transeuntium concitare: quum illa diffusa & patens via, elogio Scripturarum damnata, ne populos quidem collidat. Quid? nonne in seculorum omnium historia Ecclesiastica simile potest obseruari? nonne Basilius Magnus & Gregorius Naz. vt alios taceam, ejusmodi querelis & epistolas & alia sua scripta complerunt? Et tamen adhuc illis temporibus, stabat suum jus, & in Ecclesia summa auctoritas

Concilijs

Conciliis vniuerſalibus : quæ etſi cogi ſemper non poterant : ſemper tamen fas fuit pijs hominibus ſpe ſaltem conſolari ſeſe ejus remedij, quod ſolum ad componendas controuerſias & hæreſes auctoritate Eccleſiæ debellandas, cum Scripturæ docuerunt, tum priſci Patres agnouerunt atque vſurparunt. Nunc vero, quàm mutata eſt, bone Deus! ratio temporum? Dominus & Monarcha Eccleſiæ eſſe creditur ſolus Papa : errare in fide ſolus non poſſe : ſupra omnes mundi poteſtates, & ipſa vniuerſalia Concilia ſolus eminere. Quo igitur hodie Concilia, niſi ad inanem ſpeciem? Solus ergo imputet ſibi Papa, quod medendi Eccleſiæ malis, aut veteribus aut recentibus, quæ illam mirè deformant, diſtrahunt, & lacerant, neque ratio neque ſpes vlla in terris hodie pijs hominibus ſit relicta. Sedenim præſcriptum eſt videlicet jamdudum aduerſus omnes Nouatorum reformationes; neque aliud jam reſtat, niſi vt Antiquitas contra Nouitatem vindicetur. Ita enim hodie Pontificiæ Monarchiæ, & religionis ab aliquot ſeculis deprauatę acerrimi patroni dictitant: qui à ſe diſſident, turbulentos eſſe Nouatores, teterrimos hæreticos. Sunto ſane hęretici, ſi Nouatores: omnis enim hæreſis nouatio eſt circa fidem. Sed qua fronte hæc criminatio in Reformationis auctores, aut aſſertores hodie confertur? qui à centum fere jam annis hoc vnum clamant; Reddite populis Chriſtianis primam fidem; reddite primitiuæ Eccleſię ritus; deſinite nuper inventa, aut certe poſt ſemel traditam fidei regulam, pro credendis neceſſariò, & quidem ſub anathemate, gregibus magni Paſtoris obtrudere, & VINCITE. Qui in Reformatione inſtituenda hanc ſibi

legem

legem dixerunt, ne vlla in re scientes prudentes à vera antiquitate, aberrarent; hoc est, ne extra Scripturas, quibus nihil habet Ecclesia Dei antiquius, fidei regulam quærerent. Qui totis ingenij viribus eò collimarunt, vt fides quam instaurabant, illa ipsa esset fides, cujus auctor solus Christus, Apostoli præcones, vetus Ecclesia propagatrix, prisci illius Doctores, defensores. Ea est fides, ad quam Paulus Corinthios revocabat, vt labefactatam inter illos doctrinam de sacra Eucharistia, in integrum restitueret. *Ego*, inquit, *accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* Ea est fides, ad quam idem Apostolus etiam Galatas reuocabat, tanta contentione affirmans, aliud nullum esse Euangelium, nisi illud, quod ipse eis prædicauerat: nihil dubitans Spiritu Dei plenus, etiam de cœlo venientibus Angelis anathema dicere, si aliquid aliud doctrinę fidei adijcerent, παρ' ὃ παρελάβετε, præter illa quæ ab ipso Galatæ acceperant. Ea est fides, ad quam alter Apostolus S. Iudas omnes omnium Ecclesiarum fideles reuocabat: cum pullulantibus inter ipsos jam tum hæresibus, hortatur pios ἐπαγωνίζεσθαι τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἁγίοις, *vt fortiter decertent pro fide*; qua autem fide? *ea quæ semel tradita fuit sanctis.* ô diuina verba, numero illa quidem pauciſſima, sed sensu vberrima? quæ vel si sola essent in Scripturis, recte expensa, hodiernas de fide controuersias tollere, & Ecclesijs pacem reddere, si mens plerisque mortalium non esset læua, sint idonea. Volumus scire, quæ sit vera fides? Ea est auctore Iuda Apostolo QVAE SEMEL FVIT TRADITA. Volumus fidei regulam tenere, *quæ*, vt olim dicebat Tertullianus, *vna omnino est, sola immobilis & irreformabilis?* sequamur Iudam, & illo docente

cente discamus, illam demum esse veram regulam fidei, QVAE SEMEL FVIT TRADITA. Volumus hodie scire, quum tot jactentur fides, Pontificis Rom. Lutheri, Caluini, & cujus non? quæ sit omnium certissima, quam defendere, sit veram antiquitatem defendere; quam oppugnare, sit meram nouitatem inducere? Confugiamus ad sacram ancoram, & discamus a Iuda Apostolo, illam demum esse veram fidei antiquitatem, QVAE SEMEL FVIT TRADITA. Hoc & Tertullianus volebat, cum in libro de velandis virginibus scribebat, *Veritati nemo præscribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non priuilegia regionum.* de ea enim veritate sentiebat, quam Iudas appellat *Fidem traditam* SEMEL, de qua etiam magnus ille scriptor in libro de Præscriptionibus dicebat, *Principalitas* (ea est vera antiquitas) *veritati, posteritas mendacitati deputanda: id enim esse Dominicum, & verum, quod sit prius traditum; id autem extraneum & falsum, quod sit posterius immissum.* rectissimeque idem docet, parabolam Christi seminantis, & Diaboli postea sterilis fœni adulterium superinducentis, doctrinarum distinctionem figurasse, id est veram antiquitatem asseruisse aduersus posteriores quasque hæreses. Hoc & beatus Martyr Cyprianus volebat, cum in Epistola ad Cæcilium, errantes in religione, *ad radicem atque originem traditionis Dominicæ, omnibus nouellis & humanis traditionibus valere jussis jubebat reuerti.* Hoc denique, & Patres illi volebant, qui *de rebus fidei aliunde statuere neminem posse* aiunt, *nisi ex literis fidei*, vt loquitur Tertullianus: qui *ne minimum quidem*, quod ad fidem pertineat, aliunde peti deberi nisi è Scripturis præcisè definiunt,

finiunt, vt Cyrillus Ieroſolymorum Epiſcopus in quarta Catecheſi : qui fidei euerſionem eſſe confirmant, ἢ ἀθετῆσι τι τῶν γεγραμμένων, ἢ ἐπεισάγει τῶν μὴ γεγραμμένων, *aut prætermittere, & quaſi irritum facere aliquid quod ſit ſcriptum, aut aliquid non ſcriptum inducere,* vt Baſilius Magnus, in libello de fide. Et veriſſime ille quidem : nam vt eſt apud Magiſtrum Cyprianj in Præſcriptionibus, *Nobis nihil ex noſtro arbitrio* INDVCERE *licet: ſed nec eligere, quod aliquis de ſuo arbitrio elegerit. Apoſtolos Domini habemus auctores, qui nec ipſi quicquam ex ſuo arbitrio, quod* INDVCERENT *elegerunt : ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideliter nationibus aſſignauerunt.* Et B. Chryſoſtomus alijque Græci Patres ſubinde admonent; Nihil hodie, poſt ſemel à Chriſto traditam fidei regulam poſſe quemquam καινοφωνῆσαι, *noui aliquid inducere ſine peccato*; nam ea eſt verbi Græci vis, quo & Chryſoſtomus & alij Patres in eam rem vtuntur. Iccirco & Gregorius Naz. in Athanaſij epicedio orthodoxam fidem ἔνσεμνον διδαχὴν nominabat, *pietatem Scripturis comprehenſam*; hæreſim vero Arrianam ἄγραφον καινοτομίαν, *nouitatem extra Scripturas inductam*: & è tribus Vincentij Lirinenſis regulis, quę jam in ore ſunt omnibus, prima eſt, *Quod fuit a principio.* Hæc & ſimilia his ſexcenta, quæ in Scripturis & Patrum monumentis in eam ſententiam paſſim leguntur, ſi diligenter apud ſe, vti par erat, expenderent inimici Reformationis, quam ejus auctoribus Nouitatem obijciunt, eam in ſinu ſuo reperirent: eſſentque omnino ijdem, excitatis à Deo viris in commune bonum æquiores; facilèque intelligerent, non poſſe eos ſine inſigni calumnia damnari vt Nouatores, quibus, etiamſi non ſemper ex deſtinato propoſita fluxiſſent, animum

nimum tamen fuiſſe conſtat, fidem illam ſemel traditam, & poſtea humanarum inuentionum mole pene obrutam in lucem reuocare, & verè, quod iſti hodie jactitant, nec præſtant, primæuam antiquitatem, contra poſteriorum ſeculorum Nouitatem vindicare. Quid? audebunt ne inſtauratæ hoc ſeculo Veritatis inimici dicere, doctrinam de adempto populis calyce extra caſum neceſſitatis, de accidentibus ſine ſubſtantia, de concomitantia, de cõmunione ſine cõmunicantibus; de ſacrificio Chriſti non per cõmemorationem & repræſentationẽ ejus quod ſemel eſt peractũ in cruce; ſed verè & realiter, omnibus ſacrificij proprietatibus ſeruatis; de cultu imaginũ hodierno; de picturis Trinitatis, vel potius Tercedis jam, poſtquam in picturas Trinitatis admiſſa B. eſt Virgo; de indulgentijs & ſimilibus quiſquilijs ad extrahendas animas è Purgatorio; de abſoluta neceſſitate ſeruandi ſigilli Confeſſionis, ſi vel fides ipſa Chriſtiana, vel totus mundus in periculum adduceretur, vt affirmat Ieſuita Henricus Henriquez: hæc, inquam omnia, & ſimilia his doctrinæ Romanæ capita innumera, audebuntne dicere, eſſe illam Iudæ Apoſtoli ſemel traditam fidem? Nam Papæ quidem Monarchiam, poteſtatem Imperatores & Reges inſtituendi deponendique, & tam de coronis illorum pedibus ludendi, (quod Cęleſtinus olim fecit referente & laudante etiam Baronio) quàm de capitibus ſtatuendi; nullum eſt dubium, quin dicturi ſint tantæ nouitatis defenſores, eam eſſe illam ipſam Iudæ Apoſtoli, ſemel traditam fidem. Dicturi ſanè; ſed quomodo probaturi? Enimuero digna res eſt, quam pij omnes veris lacrymis defleant; extare hodie eruditos

homines, qui posteaquam semel in animum induxerunt, omnes posteriorum seculorum nouitates, imò etiam nouissima quæque inuenta defendere, in eas angustias coguntur, vt clarissima Scripturarum verba torquere in alienissimos sensus non vereantur. Non metus Dei, non analogia fidei, non consentientes veterum Patrum expositiones, non aliquis suę existimationis respectus, quam apud Deum & homines veri amantes, miris modis traducunt & maculant, ab hoc proposito potest eos auertere. Igitur quum multa à paucis retro seculis Papæ sibi vindicent jura penitus noua; omnium defensio in paucissimis Scripturę verbis, sed maximè in illo vnico, PASCE, interpretandi subtilitate reperiuntur esse fundata. Monarchæ ergo & Reges in Ecclesia esse volunt & sunt hodie Papæ. Quare? quia dixit Petro Christus, *Simon Bar-Jona, Pasce oues meas*, id est, Baronio interprete, *supremum in Ecclesia dominium tibi asserue*; Bellarmino autem, *regio more impera*: ceu vellet hic Cardinalis ex professo contradicere voci Christi apud Euangelistas, *Reges Gentium dominantur earum, vos autem non sic.* Quanquam ne hisce quidem adeo perspicuis verbis, suus defuit tortor, qui ex illis argumentum pro dominatione Papę absoluta in Orbem terrarum vi magna torquendo exprimeret: sic enim illa nuper Gaspar Scioppius in Ecclesiastico suo exposuit capite XLVII. *Lex Christi*, inquit ille, *potestatem qua Reges Gentium dominantur, penitus tollit, & inter Christianos exerceri prohibet. Matth.* XX. neque dubitat homo furiosus, illam infinitam in Principes tyrannidem Papę, hoc Scripturarum loco & similibus fulcire. Sed redeo ad verbum PASCE. Mirantur verè pij,

Papam

Papam, hoc ſibi vindicare, vt ſit ſummus judex in controuerſijs fidei, quę fuerunt olim partes Conciliorũ ex Dei verbo: ſed hoc jus Papę aſſerit Bellarminus è vocula *Paſce*. Mirantur tribui Papę *ἀναμάρτητον* & quod ne poſſit quidem in fide errare. ſed hoc probat Bellarminus, eo argumento, quia dixit Chriſtus Petro, *Paſce oues meas*. Mirantur tribui Rom. Pontifici jus per tot ſecula inauditum, ferendi leges in Eccleſia, quę conſcientias fidelium obligent: imo etiam, vt quibuſdam placet, fidei articulos nouos: ſed hoc quoq; Bellarmino eodem argumento facile probatur. Mirantur quicunque ſunt Scripturarum aut Patrum lectioni innutriti, illum theſaurum ſuperfluentium meritorum Chriſti, & Sanctorum, quem pro libitu diſpenſat Papa. Sed deſinant mirari, & accipiant auctoritatem è Scripturis; quia dixit Chriſtus Petro, *Paſce*: nam ita docet Bellarminus in libris de indulgentijs. Mirantur & indignantur quicunque perduelles ſuorum Principum, vnctorum Dei, non ſunt, audere Papam dicere, corruptum à ſuis adulatoribus, licere ſibi, imperia transferre, ſubditos ſacramento fidelitatis abſoluere, deniq; Reges facere non Reges; ſed hoc jus Pontificum eliciunt Bellarminus & alij è vocabulo *Paſce*. Nec deſunt, qui ex eodem illo verbo colligant, Rom. Pontificem jus habere coercendi etiam pœnis temporalibus, etiam mortis, Principes ſibi immorigeros, vt Becanus Ieſuita, aduerſus quem juſta nuper ira Sorbonæ exarſerat, & alius item Ieſuita Suarius; homo in alijs literis non ſine laude verſatus; in Eccleſiaſticis verò antiquitatibus planè infans: in Euangelica doctrina ne infans quidem: cujus librum aduerſus tuam, Rex Sereniſſime Monitoriam ſcriptum, vidimus nuper,

per, propter Satanicas hæreſes quibus ſcatet, & in legitimos Principes plus quàm Diabolicam audaciam, in ignem publicè conjectum. Nec tamen pudet prodigioſarum nouitatum reum, neque Chriſti, ſed Hildebrandi diſcipulum, eam quæ in tuis regnis obtinet fidei formulam, vt parum antiquam exagitare: tuamq; adeo Majeſtatem, cujus ſcripta omnia, in ſumma pietate maximam primæuę antiquitatis reuerentiam ſpirant, in ea epiſtola, quà omnes Europæ Principes aduerſus illam concitat, quod Nouatoribus aurem præbeat, petulanter exculare. Scilicet Ieſuita Suarius, & ſimiles ei nouarum hęreſeon patroni, de Pauli exemplis, quæ modò commemorabamus, aut de Iudæ præcepto, *decertate fortiter pro ſemel tradita fide*, aliquando apud ſe diligenter cogitarunt. Enimuero, Rex doctiſſime & Deo chariſſime, parum eſt, quod hodierni partium illarum diſputatores, qui nouitatum Nouatorumque omnium profiteri odium videri volunt, de vera antiquitate in lucem & vſum Eccleſiæ reuocanda, nihil quicquam cogitant; præ eo ſtudio, quo ferri illos cernimus, ipſam rerum antiquarum memoriam, & primitiuæ Eccleſiæ auream quà in fide, quà in ritibus ſimplicitatem, tenebris opprimendi, & obliuione ſempiterna obruendi. Nam quum ipſorum Theologia nouorum dogmatum plena, atque inſtitutorum in priſca Eccleſia inauditorum, præſidio veteris hiſtoriæ eſſet deſtituta; initio Reformationis facile erat, vel vnico illo argumento, *Non ita fuit à principio*, cujus vſum Chriſtus ipſe ſuos docuit, etiam ab obſtinatiſſimis Eccleſiæ Rom. defenſoribus, plurimarum deprauationum ingenuam exprimere confeſſionem. Non enim poterant vel audebant, id negare

gare esse verius & melius, quod probaretur antiquius. Prima ex omnibus Europę nationibus Germania post literarum παλιγγενεσίαν, & ad inquisitionem Veritatis vexillum ausa proponere; & ad veram Ecclesiæ antiquitatem è tenebris eruendam, exemplo suo pręire. Notæ sunt tuæ Majestati, quę dicuntur Centuriæ Magdeburgicæ, à viris quibusdam doctis in eum maximè finem contextæ, vt quę fuerit Ecclesię fides per singula secula, quæ disciplinę forma exterior, quæ mutationes illi acciderint, ob oculos hominibus ponerent. Etsi autem in partibus operis illius luculentissimi, desiderari possunt non pauca, vel propter τὴν ἀμετρίαν τοῦ διηγηλαχῆς, semper inimicam Veritati, vt jam olim querebatur Basilius: vel quia vnus è primarijs illius incepti auctoribus, magnę potius quàm bonæ apud viros pios fuit famæ: summam tamen instituti laudabilem, & Ecclesiæ nostris temporibns apprime fuisse vtilem, nemo alienarum vigiliarum judex æquus negauerit. At non ita judicarunt Rom. Monarchiæ hodierni patroni: qui probè intelligentes, quantum suę cauſsę detrimentum notitia accurata veræ antiquitatis, ê priorum seculorum caligine emergentis, esset allatura: id ex eo cęperunt curare, idque adeo etiamnum studio omni curant, & mira diligentia satagunt; vt nouitatibus quas tuentur, ab historicis monumentis apud posteros parata sit defensio. Ac quoniam nulla ejusmodi historia primorum temporum extabat, quę ipsorum scopo admodum faueret; rerum Ecclesiæ memoriam retexere, & nouam illi faciem dare instituerunt, suáq; industria efficere, vt quę in vetustis historijs ipsi optabant inuenire, neque inueniebant, id in nouis & à se retextis posteritas sit repertura. Quo in

propositò,

propoſito, quum multorum ex illis partibus doctorum hominum induſtria deſudauerit; vnus tamen Cæſar Baronius, magnis ſuis laboribus poſtea Cardinalatum meritus, omnium priorum luminibus facile obſtruxit; vir ejus eruditionis, tantę diligentiæ, itáq; neceſſarijs pleriſque preſidijs ad opus quod parabat inſtructus; vt mirum videri non debeat, tantam ipſi ſuas in eo genere lucubrationes apud omnes nationes nominis celebritatem peperiſſe. Narrat ipſe, juuenem ſe à Philippo Nerio, Congregationis Oratorij fundatore, poſteaquam Magdeburgenſium Centurię Romam erant allatæ, fuiſſe deſignatum, cujus humeris componendę Hiſtorię aduerſus illas Centurias comparatæ, prouincia imponeretur. Annos igitur, non decem, quo ſpatio temporis elephantorum partus eduntur, ſed ter decem, ei ſtudio ſub Nerij ductu operam nauaſſe, priuſquam aliquid ederet. Orbem vniuerſę hiſtoriæ à primordijs Eccleſię ad noſtra tempora in Congregationi illi conſuetis exercitationibus ſepties repetiſſe, & abſoluiſſe, dum ad ſuſceptum opus ſeſe accingit. Quo diligentiæ nouo exemplo, in contexenda Eccleſiæ hiſtoria vniuerſali, & ijs omnibus, quæ per totum Orbem Chriſtianum geſta ſunt memoria digna, in vnius narrationis ſeriem & formam Annalium digerendis, ea perfecit, de quibus ante ipſum perpauci cogitauerant, nemo ſimile quid vnquam ediderat. Eo magis dolendum, virum ſui ſeculi facile primarium, in opere tam nobili, communi hodie multorum vitio, partium ſtudio, ita licenter indulſiſſe; vt cujus πολυπραγμοσύνην, πολυμαθίαν atque induſtriam, neque mirari neque prædicare ſatis poſſumus; ejus fidem innumeris in locis vel inuiti coganur deſi-

derare

derare. Bonus cum primis autor Polybius, in officio historiographi describendo dicebat, illum qui ad scribendam historiam se accingit, siquidem ad veram laudem iter affectet, omnium privatarum charitatum, atque adeo patriæ suæ obliuisci debere, vt ab affectibus liber, vni possit litare Veritati. Hoc saluberrimum & necessarium præceptum, quia prorsus contempsit Baronius, oblitus plane in scribendo, se personam induisse conditoris Annalium, non patroni ejus causæ quam probabat; curæ sit ex ea re, vt Historia, quæ inter paganos audiebat testis Veritatis, inter Christianos fiat, sit teste atque instrumentum falsitatis. Nam quod nos arguit manifestissimè, Cæsar Baronius quando ad scribendum animum appulit, non id sibi negotij credidit dari, vt faciem veteris Ecclesiæ, qualem inveniebat quà in Scripturis, quà in Patrum & historiarum antiquissimis monumentis, & qualis verè fuit, penicillo suo simpliciter exprimeret: sed potius, vt talem ei fingeret quadam κατ' ἐξοχὴν, vt est apud Epiphanium, & perpetuis in primo præsertim tomo anachronismis, qualē Romanæ Ecclesiæ susceptum patrocinium postulabat. Omnes hodiernæ de negotio religionis controversiæ ad duo hæc capita, nisi fallor, commodè possunt revocari, doctrinam de dogmate, ritibusve, & de Rom. Pontificis potestate ac Monarchia. In vtroque horum capitum, eam rationem tenuit Baronius, vt omissa quæstione de voluntate Domini, & vera antiquitate, omnia sine exceptione defenderet, quæ hodie & à paucis seculis, Romæ sciebat probari: in quo, etsi subtilem artem interdum adhibet, quam nos

appellamus

appellamus Baronianam, plerumque tamen animi ſui mentem ita palam præ ſe fert, vt puerum eſſe, vel cæcum oporteat, qui Annales hos legat, & conſilium auctoris non intelligat. De Tranſſubſtantiatione, Concomitantia, genere ſacrificij Chriſtianorum, vera ejus natura atque vſu, calyce laicis adempto, Scripturis populo ablatis metu hæreſeos, lingua in ſacris non intellecta, traditionum etiam recentium auctoritate, invocatione Sanctorum, imaginum adoratione, (ſic Baronius millies appellat, in nono præſertim tomo,) cultu reliquiarum, Purgatorij credendi neceſſitate, indulgentijs, denique de tota ratione & modo legitimi cultus diuini celebrandi, & ſuperſtitionibus infinitis in eum admiſſis, integrum fere jam ſeculum inter Pontificios & Proteſtantes acerrimum eſt certamen: his, negantibus vllam earum rerum primis Eccleſiæ ſeculis fuiſſe notitiam, & illum ex ore ipſo Chriſti manantem gladium aſſiduè rotantibus, A PRINCIPIO NON ITA FVIT: illis, ad tot nouitatum defenſionem, neſcio quas ratiunculas in contrarium afferentibus. Sed Baronius rationem inuenit, quę è manibus Proteſtantium telum illud in quęſtionibus de fide ignitum excuteret, omnia ſequiorum ſeculorum inuenta colore imbuens venerandæ antiquitatis. Nam & in reliquis tomis crebram harũ obſeruationũ mentionem injicit; & quia non ignorabat veram antiquitatem inſtitutorum Eccleſiaſticorum, ab ipſo Eccleſiæ principio debere originem habere; jam in primo, qui vitam Domini in terris, & jacta Eccleſiæ fundamenta prima continet, nihil planè iſtorum eſt

ab

ab eo prætermissum; Romani verò Pontificis Monarchiam, & illud infinitum imperium, ita assidue omnibus ingenij viribus, διὰ χειρὸς ἔχουσι, propugnat, vt optimo jure aliquando Petrus Pithœus Galliarum singulare lumen dum viueret, vbi primos tomos inspexisset, dixerit, *non Annales Ecclesiastici, sed de potestate Papæ*, verum nomen istis Baronij lucubrationibus futurum. Qui vir optimus si postremos tomos vidisset, quid dicturus fuit? Nouæ enim illius & horrendæ, ac Principibus Papam agnoscentibus funestæ doctrinæ, quę sacris illorum ceruicibus Dominum imponit, absolutæ potestatis Monarcham; quæ vitę & necis ipsorum dat illi potestatem; quæ subditos fidelitate ex jure diuino & humano debita absoluit, & quoties lubet Pontifici, aduersus vnctos Dei armat, nullus temere ammosior patronus Baronio, ne inter juris quidem Canonici interpretes, vęnalitia Paparum mancipia, potest reperiri. Pontificum vt quisque in Imperatores aut Reges impotentissimè & ferocissimè fęuijt, ita plurimum à Baronio laudatur: & quia Hildebrandus inter primos hujus hæreseos auctor, assertor & propagator fuit; iccirco perfacilis mi Papę ideam huic Nerij discipulo videtur absoluisse, & miris elogijs prædicatur. Hic est Gregorius Septimus, qui Monarchiam Papalem in suis scriptis tam accurate defendit: qui elementa totius illius Satanicæ doctrinę breuibus quasi aphorismis est complexus, qui in ejus epistolis leguntur, & Dictatus Papę nominantur: qui praxin ejusdem furiosæ doctrinę dum exercet furiosè, cœlum terręmiscuit, & cædibus horrendis Germaniam atque Italiam compleuit. Ille Pontifex à Gulielmo Rege Anglię,

quem Conquæstorem vocant, pecuniam & fidelitatem cùm exegisset; princeps generosissimus de pecunia facile annuit, de fidelitate plane abnuit: hoc non magis Hildebrando olim displicuit, quàm Baronio illam historiam describenti in persuasorem ex illius Pontificis dictatibus, *Vnum esse in terris nomen, videlicet Papæ.* Quemlibet Episcoporum Regem esse, & in regno cujusuis Regis plus ipso posse debere, cognitionibus illius intercedere, sententias de plano posse facere irritas, sæpissime in singulis fere tomis pronuntiat. Principes qui res Ecclesiasticas attingunt, vbiq; maledictis incessit; ausus etiam Reges veteres Francorum eam ob caussam comparare *latronibus in syluis*, anno Domini, DCCCLV. Principum fideles consiliarios, qui jura suorum Regum aduersus Curiam Rom. defendunt, locis innumeris teterrimæ damnat hæreseos: neque aliud occurrit frequentius in posterioribus tomis, quàm hereseos Politicorum dirissima detestatio. Magistratus ciuiles omnes & Præsides prouinciarum Episcopis ita reddit obnoxios, vt ab illorum nutibus velit ipsos pendere; alioquin è tribunalibus suis statim detrahendos ab ipsis Episcopis; sicut ait factum in Andronico ab Episcopo Synesio; lapsus in ea historia, justo Dei judicio, plus quàm pueriliter ex imperitia Græcæ linguæ, vt sæpe alibi: Henrico IV. augustæ memorię Principi, triumphatori omnium suorum hostium; sed de quo, ô seculi infamiam! Hildebrandina doctrina triumphauit; tomum nonum dedicans, exigere à tanto Principe non erubuit; non vt *coniuet* Papæ *Majestatem coleret*, quæ fuit formula, quam olim exigebant Romani à sibi subditis Rebusp. & Principibus; ac ne *obsequium* quidem

tantum-

tantummodo, vocem his moribus fortasse tolerabilem, sed *vt humili quoque seruitio Christi Vicarios coleret*: quasi non essetis vos quoque Reges, in regnis vestris Dei vicarij: quorum Majestatem imminuere, crimen esse apud Deum, per quem solum vos regnatis, longè maximũ, ante exortam hanc nouam doctrinam nemo vnquam dubitauerat. Nulla inter Papas & vllum Principum superioribus seculis rixa interuenit, quæ non ita describatur in Annalibus, vt ex ipsa narratione, lector qui narrantis fidem sequetur, non sit collecturus, omnium criminũ & scelerũ, quæ in hominem cadunt, maximum esse, Papæ cæcam obedientiam non præstare. Neq; autem refert, qualis sit Papa: nam quum ipsa rei veritas etiam illos, qui Pontificem Ro. ceu terrenũ Iouem colunt, & Deũ etiam nominant, (ita sæpè inter cæteros appellat Pius Bononiensis, orator superioris seculi non obscurus, in orationibus Romæ habitis, Bononiæ editis;) coegerit fateri; sedisse in illa Sede aliquando Papas quinquaginta, serie continua per spatium annorum c.l. sibi succedentes, non Apostolicos, sed Apostaticos, inquit Genebrardus Protestantium hostis furiosissimus, in Chronico, seculi decimi initio: si quis tamen Imperator aut Rex aut Synodus legitima, aulæ fuit vel pessimo illorum obstrepere, vt factum est Iohanni xii. *monstro nulla virtute redempto*, statim ejus consilij auctores, vt perditorum perditissimi lacerantur in his Annalibus. Quid plura? Omnia Europæ regna, omnes insulæ, (tuæ cum primis Anglia & Hibernia) si fidem habemus Baronij historijs, sunt Ro. Pontificis: quod non dixit quidem ille primus, sero, sed in monumentis pessimorum seculorum inuentum illud ose adnotauit,

&

& interdum, extra oleas euagans, confirmauit: vt cum in anno Domini MXCVII. tanta contentione & instantia regnum Siciliæ à Rege Catholico repetit; certo indicio, Papas, ni vires deessent, vi & armis reposcituros, quæ Baronius verbis tam enixè reposcit. Cujus Annales eò periculosius in manibus iuuentutis & rudium veritatis lectorum versantur: quo majore arte scopum suum in primis præsertim tomis dissimulat. Nam Bellarminus, Becanus, Suarius, & id genus disputatores, nudo, quod aiunt, capite veram antiquitatem religionis & jura Principum inuadentes atque oppugnantes, minus videntur metuendi; vt qui aperto Marte rem gerant, & vel ipsis titulis librorum suorum Principum sese hostes profiteantur. A Baronio verò scriptionem Annalium promittente, quis sibi metuat? aut quis vidit historiographum argumentosum? atqui multæ ab eo narrationes ita artificiosè concinnantur, vt ad nouum aliquod dogma hodie controuersum, animis legentium insinuandum, plus Baronij narrationes, quam Bellarmini argumentationes sint valituræ. Papam esse supra Concilium, nouitium est inuentum Doctorum ex Hildebrandina schola; pro quo Bellarminus & alij pugnant argutijs, quæ apud mediocriter imbutos doctrina Euangelica non multum ponderis sint habituræ. Baronij vero Annales cui non hoc persuadeant? In anno Christi trigesimo tertio, referens hic Cæsar historiam, quæ narratur Matthæo, capite XVI. sic illam concinnat, vt qui Papæ mentionem nullam faciat, hoc tamen illi jus stratagemate asserat vaferrimo. Fingit Concilium habitum esse à Christo & Apostolis; in quo vult datum esse exemplum

emplum Conciliorum deinceps habendorum, idque etiam ahbi repetit. In hoc igitur Concilio, cui interest & præest Christus ipse, solus Petrus articulos de fide condit, & quid sit credendum *solus clauum figit*, ait Baronius; & addit de alijs Apostolis, *vt nihil fermè jam esset opus consulere cæteros tunc Apostolos*. Quis igitur ex hac historia, (figmentum verius dixerim) non statim colligat, Papam Petri in omnia jura successorem, habere solum potestatem condendi articulos fidei, & de Conciliis omnibus statuendi vt volet; quod alibi toc locis palàm defendit Baronius. En tibi, Rex sapientissime, quanto astu in his Annalibus historia etiam Euangelica ad rationes Papanum inflectatur. Sic cum in anno XXXIV. Petrus magna contentione demonstratur fuisse Apostolorum princeps; non quomodo Patres illam vocem Petro attribuerunt, coryphæum ejus sacri chori, & ordine primum fuisse ipsum significantes; sed dominator & Monarcha; cum etiam affirmatur, illum regio more imperantem, Paulo & cæteris Apostolis præcepisse, ceu dominum subditis suis, quam partem Ecclesiæ vellet quemque ipsorum curare; facile intelligit tua Majestas, quam vim hæc narratio apud vulgus imperitum, imò etiam apud omnes Principes, qui de veritate historiæ parum fuerint solliciti, sit habitura, vt jugum tyrannidis Romanæ minus deinceps grauentur. Transsubstantiationis hodiernũ dogma, prorsus veteribus ignotum, vt defendant Bellarminus et alij tractatores Controuersiarum, omnem mouent lapidem: nemo tamen illorum negat, nomen saltem recens esse inuentum. Baronius verò historiam institutæ

tutæ Crucis Dom. commemorans in anno XXXIV. inter prima verba prolixæ disputationis de eo argumento, Transubstantionem nobis oggerit, reperta sibi, credo, in aliquo Euangelista, quem nobis Transalpinis, quibus non patet Vaticana, nondum videre contigit. At quam longè alio spiritu ducebantur Basilius, Gregorius Naz. & alij veteres Patres, quorum ΤΡΙΑΣ & ΜΟΝΑΣ, etsi clarissimus Scripturarum testimonijs contentos, & sacri Concilij Nicæni auctoritate fultos, vix parcè vix laudebant, *parcentes, inquit Basilius, iis nominibus, quæ non extant in Scripturis totidem literis.* Sed hæc olim fuêre, nunc alij sunt mores, ejusque se iactat solam esse Ecclesiam Catholicam, solam Ecclesiam Scripturas sacras à laicis non esse arcendas, apertè quidem non docet Baronius, manifestè tamen illam doctrinam iuxta in illo ipso anno Imperatorem, Reges & Principes habere ius vocandi Concilij in suis ditionibus, antequam Ecclesia vetus crediderit, & jure tam Augusti Rom. quàm Reges Francorum, & omnes Principes Christiani, nemine repugnante, constanter sunt vsi priusquam nasceret de rebus Pandor. Baronius, vt meum librum persuadeam jam inde à Concilio Nicæno I. solum Papam id jus habuisse, quas adhibet machinas modo tectas, modo apertas, quarum vt hæ sunt inuerecundiores, ita illæ periculosiores; Lectori enim incauto, & ad cognoscendam antiquitatem simpliciter intento obrepunt, & velut ex insidijs Veritatem latus confodiunt. Sed deficiat me dies, & ego patientia tua, Optime & Clementissime Principum, nimis impudenter abutar, si omnes rationes explicare hoc loco aggrediar, quibus vera antiquitas

tiquitas ſtudio defendendæ modicæ vetuſtatis in his Annalibus diſſimulatur, obſcuratur, & quantum fieri poteſt, aut obruitur, aut hodiernæ doctrinæ ſubtiliter accommodatur. Quanquam, ſi æquis ponderibus rem volumus æſtimare, non tam profecto conditori Annalium, quàm ipſi Pontificiæ & Romanæ Curiæ culpa deprauatæ hiſtoriæ vitio aſcribenda. Nam Baronius quid ageret? Fateretur irrepſiſſe in Eccleſiam Romanam tractu longi temporis, multas corruptelas, & quæ fuerunt à Domino prædicta infelicia lolia? Atqui per Romani Pontificis [illegible], & nunquam errandi in fide priuilegium, hoc illi Romæ integrum non erat: vbi non [illegible] grande fuiſſet nefas, & Inquiſitioni obnoxium. Fateretur Monarchiam Papæ, recens eſſe inuentam, cujus nec rem neque nomen melioræ Eccleſiæ ſeculа nouerunt? Atqui hoc illi non permittebat Rom. Sedis Theologia; quæ tota ad hunc [illegible] dominationis quæ ſpiritualis, quâ terrenæ jampridem eſt comparatu. Referret ſuas lucubrationes ad concordiam inter Principes & populos Chriſtianos ineundam, Eccleſiæ veram antiquitatem tam his quàm illis partibus ſine fuco & fallacijs imitandam proponens? Scilicet hoc Papa ferret, qui Barbarum Turcam in interiora jam Europæ admiſſum, vaſtantem omnia ferro atque incendijs, & deletis Eccleſijs plebes integras in captiuitatem abducentem, ſiccis oculis videre poteſt, vt Principibus & gregibus Dominicis inter ſe diuiſis ad pacis conſilia ducem ſe præbeat, & de eo jure quod iniquiſſimè vſurpat nonnihil remittat, inducere in animum non poteſt. Quod igitur Ariſtidi apud Athe-

nienſes olim legimus vſuueniſſe ; qui in rerum ſuarum adminiſtratione juſtiſsimus ſemper habitus, vnde illi Iuſti cognomen ; in gerenda tamen publica re multa contra ius & æquũ deſignauit : ὡς τὰ ἐκείνου πράττειν δέοι, ſicut ſolitus fuit ipſe dicere, ὡς οὐ χρὴ ἀδίκως δικαίῳ : *quod rationibus patriæ ſeſe accommodaret, quæ multa iniuſtitia opus haberet* : id ipſum Card. Baronio videtur Romæ accidiſſe : qui probitate, iuſtitia, & ſtudio veritatis, vt accepimus, in priuata vita non mediocrem adeptus laudẽ, in ſcribendis Annalibus, dum cupidè nimis cauſſæ ſui Pontificis inſeruit, diſcedere à ſe coactus, ſuperiorũ virtutũ ne vmbrã quidẽ retinuiſſe, plurimis locis deprehenditur. Sed veniã tandẽ ad me, & cuius maximè rei gratia hic ſermo eſt inſtitutus, breuiter expediã. Ego, Rex Sereniſsime, cùm ante plures annos Baronii percurrens Annales, conſilium illius, quale hactenus expoſui, animaduertiſſem, & in hiſtoria Eccleſiaſtica grauiſsimas paſsim hallucinationes deprehendiſſem : optare ingenti cupiditate cepi, vt Veritati peſsimè interdum à diſcipulo Nerii acceptæ, ſeculo hoc tam erudito ne deeſſet patrocinium : ſed potius, vt è numero prope infinito doctorum hominum, quos noſtra hæc ætas in omnibus Europæ regionibus tulit, aliquis exiſteret, gloriæ Dei zelo ſuccenſus, qui veram antiquitatem aduerſus nouitates Baronianas generoſo animo ſuſciperet defendendam. Mouebat me cum primis illa quoque ratio, apud animum quidem meum momenti longè maximi ; quòd concordiæ deſiderio, bonorum omnium cordibus, ſiue harum ſiue illarum partium, altè impreſſo, ſcopum iſtum Baronianum intelligebam vehementiſsimè aduerſari. Quamdiu enim Principes populique Chriſtiani ſibi ſinent perſuaderi,

ſtudium

ſtudium primæuæ pietatis inſtaurandæ, meram eſſe nouationem; defenſionem vero inuentionum humanarum & recentiorum, ipſiſſimam eſſe religionis à Chriſto traditæ antiquitatem: indubitatum eſt, & omni certo certius haberi debet, (errant grauiſſime qui aliter judicant, & neſcio quæ media conſilia ſectantur, quæ nulla ſunt) ineundæ concordiæ, nullam amplius neque rationem neque ſpem in terris omnino ſupereſſe. Quò magis optabam, reperiri aliquem immunem, quantum fieri poſſet, ab illo inſano partium ſtudio, cui indulgent hodie tam multi, qui ad legendum cum fructu opus Baronianum iuuentuti & minus cautis lectoribus viam muniret. Atque in hac dudum mihi ſuſcepta ſententia, mirifice poſtea ſum confirmatus, quando viros doctrina, probitate & pietate excellentes, idem planè mecũ ſentire, idem optare, cognoui. Ne longum faciam, quia ceſſabant meliores, ventum eſt ad me: & quam ego operam ab alijs expectabam, eadem cepta eſt à me exigi: neque id Gallorum dumtaxat meorum quotidiano prope conuitio, dum eram in patria, ſed etiam præſtantiſſimorum Theologorum aliorumque hortatibus, qui ea ſuper re, ex Anglia tua, Germania, ipſa etiam Italia, literas ad me dederunt creberrimas. Etſi autem incepti tam ardui magnitudo, virium mearum tenuitas, & neceſſariorum præſidiorũ carentia, ad hęc, occupata opera in alijs literis pro mea virili excolendis; juſtę mihi cauſſæ fuerunt, cur more gerere amicis reculare, tantũ tamẽ cohortationes frequentes bonorũ apud me valuerũt, vt qui induci nõ potera, quadiu fui in Gallijs, vt operi manũ admouerẽ; inductus ſim tamẽ, vt de Hiſtoria Eccleſ.

illustranda dies noctesq; cogitarem. Inter hæc rebus humanis Henricus Magnus est exemptus, & vnius parricidæ scelere æternum detestando, mutantibus Galliarum fatis, omnium Gallorum fortunæ in periculum præsentissimum sunt adductæ : mihi quidem tam inopinatus, tamque immanis casus, tantum rerum præsentium, ipsiusque adeò vitæ fastidium attulit, vt qui nullam sine literis vitalem vitam hactenus credideram, libris tunc temporis renuntiarem. Tenebat me annos jam plurimos incredibile quoddam desiderium, florentissimum hoc regnum tuum invisendi, Ecclesiæque Anglicanæ, quam ex fama & libris tacitus dudum venerabar, formam cognoscendi ; multò autem magis dexteram tuam, Princeps Principum decus, contingendi, & illas tot tantasque virtutes, sapientiamque altam, propiùs inspiciendi, quas in tua Majestate Orientis hodie atque Occidentis populi stupore defixi admirantur. Cujus voti ad exitum ducendi facultas quum semper mihi ante defuisset, occasionem rerum in Gallijs inquietarum magis quam turbatarum, duxi arripiendam, vt priusquam redirem cum Musis in gratiam, huc excurrerem. Non est hic commemorandi locus, quantum me aut beatus tuorum populorum status, aut Ecclesiæ tuæ præsens felicitas, aut denique tuæ Majestatis inexplicabilis humanitas, & illa invicta virtutis absolutæ species, me ceperint : certè cùm Rex Christianissimus & Regina Mater, Princeps sapientissima, fecissent mihi potestatem commorandi in tua aula & Majestati tuæ inserviendi, quamdiu id ipse non nolle videreris : non inuitus & patriæ charitatis, & consuetudinis amicorum, quos habeo Lutetiæ & in alijs Galliæ partibus neque

obscuros

obscuros, neque paucos, ad tempus fum obitus. Hæc primùm Rex Serenissime beneficio tuo immortali, frustra mihi per tot annos optatam occasionem simul & facultatem adipisci contigit, res veteris Ecclesiæ omissis aliis cutis omnibus, pro ingenij viribus & copia eruditionis, si qua illa in nobis, illustrandi, quæque duobus in eo literarum genere eram commentatus, in lucem proferendi, atque eâdem operâ Baronianos Annales ad Veritatis amussim examinandi, & veram Antiquitatem contra Novitatem asserendi. Quo in opere sanè arduo & virium, fateor, non istarum, an hos assecutus sim Dei ope, studio & vigilijs meis, vt Ecclesiæ aliquid meæ lucubrationes sint profuturæ, meum non est dicere: tuum est Rex piissime, idemq; doctissime, judicare & statuere. Mihi hoc vnum bona conscientia profiteri licet, summam veri mei in hac scriptione versantis, hanc fuisse: vt Iudæ Apostoli præcepto obtemperans, pro fide semel tradita decertarem, & falso creditæ antiquitati veram detraherem. Quod si vitam Dominus L. S. vt reddat, cæteros quidē tomos strictim percurrere sat erit vnus, primū verò, vt in quo solo legitimæ victoriæ certa spes est posita, religio mihi fuit, non quanta maxima poterā diligentia examinare. Nam si probarū semel fuerit, initio nascentis Ecclesiæ omnia illa fuisse incognita, quæ hodie fidei articulis inseruntur, ac propterea in controuersiam vocantur, conclamata est caussa Pontificia: cui penitus euertendæ, vel illa sola Filij Dei verba, NON SIC ERAT A PRINCIPIO, aut Iudæ illud vnicum SEMEL, abunde sint suffectura. Accipe igitur Rex Serenissime, quod supplex offero Majestati tuæ, multis nomini-

bus

bus tuum opus: quod rudi cogitatione in Gallijs informatum, in regno tuo, tuis præsidijs, tuis auspicijs inchoatum, & aliqua saltem ex parte ad vmbilicum perductum, in clientelam tuam, si pateris, gestit recipi: vt augustissimo nomini tuo honorique inscriptum & consecratum, mete in aula tua moræ diuturnioris, animique mei non ingrati, apud præsens & ventura secula extet monumentū. Tuum est Rex sapientissime, propriè tuum, de nostris cum Baronio disputationibus cognoscere & sententiam ferre: qui literarum disciplinarúmque omni genere supra hominū fidem quum sis excultus, orbémq; adeò scientiarum mente illa tua ignea complexus teneas; præcipue tamen pietatis primęuæ studio te esse accensum, non solum dictis factisque, sed etiam scriptis doctissimis comprobasti. Tuum est, propriè tuum, si quis pro fide semel tradita decertet, Majestatis tuæ vmbra illum protegere: FIDEI enim DEFENSOR audis: quem glorioſum titulum, illi potissimum ex omnibus inimicis tuis tibi invident, qui in proximorum seculorum nouitatibus acquiescentes, ad primitiuæ Ecclesiæ tempora, quæ est demum vera antiquitas, neque ipsi volunt, neque alios patiuntur oculos attollere. Bellarminus enim, Becanus, Suarius & ille infamis parricidarum patronus Andreas Cretensis Iesuita, totúsq; adeo ille grex scriptorū infrunitorum, qui ad impugnationem Epistolæ tuæ Monitoriæ omnibus ingenij viribus tantopere incubuerunt: quo alio genere armorum nisi antiquitatis [illegible] vana specie instructi, in certamen descenderunt? Tuum est, propriè tuum, pro veteris Ecclesiæ disciplina pugnantes regij clypei quem pro sinceræ

ceræ pietatis defensione gestas, vt bone propugnare. Qui Ecclesiam habeas in tuis regnis partim jam olim ita institutam, partim magnis tuis laboribus ita instauratam, vt ad florentis quondam Ecclesiæ formam nulla hodie propius accedat, quam tua, inter vel excessu vel defectu peccantes mediam viam secuta. Qua moderatione hoc primum assecuta est Ecclesia Anglicana, vt illi ipsi qui suam felicitatem invident, sæpe tamen ex aliarum comparatione illam cogantur laudare: deinde, vt etiam in remotissimis terris positæ Ecclesiæ, communione jungi cum tua vehementissimè cupiant. Quod nuper magni beneficij loco vidimus enixè petisse vnum è Patriarchis Orientis, cujus literas, itemque vnius Episcoporum Asiæ, ad illustrissimum Præsulem Dominum Cantuariensem, prudentissimè scriptas & antiquam pietatem redolentes, magna cum voluptate ante paucos dies legebamus. Postremò, tuum est bellorum Domini fortissime imperator, (nam cujus potius?) doctrinæ Hildebrandinæ fundamenta euertentes, quod hoc libro strenuè factum est, & caussam Principum, pio animo contra Nouatorum genus pessimum agentes, in numeros tuos referri jubere: qui vnus hodie Regum ac Principum caussæ Regiæ patrocinio suscepto & de hæreseos illius defensoribus nobilissimo parto triumpho, cæteris tui ordinis Principibus exemplum dedisti, quid facere illos oporteret, si dignitatem suam, si subditorum suorum vtilitatem, si communem salutem sibi curæ esse, apud Deum & homines vellent facere testatum. Oro venerorque Deum Patrem, per Iesum Christum, illum vnicum mundi Saluatorem, & omnis bonæ donationis auctorem, vt te Rex Sereniſſime,

nissime, vnicum hodie rei Christianæ columen, quàm diutissimè lex humanæ naturæ feret, seruet incolumem: tuam Majestatem suo Spiritu verè regat, dirigat: inclytam sobolem tuam & nunc & semper in posterum, omni maximarum benedictionum suarum genere quàm largissime cumulatam, regnorum tuorum sceptra pie, pacate, beate, quidquid nunc facis, olim moderantem, recenti semper laude præstet florentem. AMEN. AMEN.

SERENISSIMÆ MAIESTATIS TVÆ

humillimus & submississimæ devotionis seruus,

Isaacus Casaubonus.

PROLEGOMENA,

IN QVIBVS DE BARONIANIS ANNALIBVS CANDIDE ET ΦΙΛΑΛΗΘΩΣ disputatur.

Lectori Christiano & φιλαρχαίῳ, salutem in Domino.

Vsum sacræ Theologiæ ea sit dignitas, vel potius maiestas, candide & pietatis antiquæ studiose Lector, vt reliquæ omnes scientiæ necesse habeant ipsi ancillari: non omnes tamen disciplinæ eodem modo, vel pari gradu, illi inserviunt: sed earum nonnullæ sunt, interioris, vt sic dicam, admissionis, arctiore quodam vinculo Reginæ illi & Dominæ suæ coniunctæ. Quo in numero, censeri debere Historiam præsertim Ecclesiasticam, satis superq; vel illud arguit, quod à primis Ecclesiæ Christianæ temporibus, quale per singulas ætates Theologia, tale etiam Historia fatum semper sit experta: simul floruerunt, simul iacuerunt: incrementum aut decrementum simul acceperunt. Tribus primis seculis, qua Ecclesia infantia, & tempus innocentiæ dici possunt, Christianos omnes in praxi veræ pietatis, magis quam ipsius scientiæ theoria, fuisse occupatos. Hinc fidei hostium persecutiones, illinc sanctorum zelus & stupenda constantia, magis quàm exculta insigniter scientia Theologiæ, tempora illa nobilitarunt. Idemplane de Historia studijs dicamus licet; Tatianus enim, Theophilus, Clemens Alexandrinus, Iulius Africanus, & si qui alij ad genus hoc eruditionis animum applicuerunt, ij de Historia Ecclesiastica, magis videntur cepisse cogitare, quam ad eam spartam ornandam serio se accinxisse. Historiæ illarum temporum, Acta Martyrum erant: quæ non sunt Historia Ecclesiæ, sed pars duntaxat illius. Tempore Constantini Magni, mutata Orbis Romani facie, Ecclesia, qua fugere & latere, vt plurimum, aut omnes malorum ideas perpeti hactenus fuerat coacta, in libertatem vindicata, rebus omnibus florere subitò est visa. Vt iure merito hoc seculum cum duobus sequentibus, ἀκμὴ τῆς ἐκκλησίας, flos ipse Ecclesiæ, & ætas illius aurea queat nuncupari. Hæc illa sunt beata secula, quæ Athanasios, Hilarios, Basilios, Gregorios, Ambrasios, Hieronymos, Chrysostomos, Augustinos, Cyrillos, & similia lumina tulerunt: à quibus quantopere

scientia

ſcientiæ Theologia fuerit illuſtrata, dicere nihil attinet. Hic fuit fructus illius pacis & felicitatis, quam ſub Imperatoribus Chriſtianis Eccleſia Dei eſt conſecuta. Quum igitur Theologica ſtudia vbique tunc florerent; Hiſtoria quoque Eccleſiaſtica, hactenus planè ignorata, cepit efflorescere, tanquam fructus alter pacis ſub pijs Auguſtis longè vberrimus. Primus imperante Conſtantino Euſebius Cæſarienſis, ſui ſeculi fine controuerſia vir eruditiſſimus, ad ſcribendam Eccleſiæ Catholicæ Hiſtoriam καθολικὴν & vniuerſalem animum appulit: primus certè, quod affirmat ipſe libri primi initio, manum operi admouit, & orſus à natiuitate Domini, rerum geſtarum ſeriem ad ſua vſque tempora ſingulari diligentia pertexuit. Euſebij exemplum poſtea ſecuti ſunt, qui hodieque extant, quique ab Euagrio ſoli nominantur, Sozomenus, Theodoritus, Socrates, & poſt hos ipſe Euagrius: cuius Hiſtoria in anno deſinit Imper. Mauritij decimo, Domini ſexcenteſimo, tribus demptis, vel paullo plus. Poſt ſeculum ſextum quàm ſit paullatim vnà cum temporum conditione immutata prior forma Theologiæ, nemo poteſt veteris memoriæ peritus ignorare. Magni viri, quales priora ſecula viderant, aut nulli aut admodum rari apparent. Scripturæ minus diligenter tractantur, minus ſimpliciter exponuntur. Res externæ, miracula, imagines, reliquiæ, Sanctorum cultus, ac tandem vnius Papæ dominatio & Monarchia, prioris religionis inſtitutis ſuccedunt. Igitur qualis fuit iſtorum temporum Theologia, talis & Hiſtoria. Nam & in hiſtoricis monumentis miracula, vt plurimùm vtramque paginam conficiebant, velà Sanctis, vel ab imaginibus, vel à reliquijs edita: atque vt ſupremum Eccleſiæ Monarcham Theologi agnoſcebant; ita multi Hiſtoriam ſcribere profeſſi, Rom. Pontificum ſucceſſiones, Antipaparum ſchiſmata, aut nouas artes à Papis excogitatas, firmandæ potentiæ ſuæ, literis mandare; id verò erat Hiſtoriam ſcribere Eccleſiaſticam. Soleo dubitare, debeámne illa ſecula κοσμικὴν πολιτικὴν an ἀγρολὴν nominare: fuit ſanè illorum temporum & imperitia meliorum literarum magna, & miraculorum benigna copia; verarum ſine dubio multorum, ſed & falſorum nihilo pauciorum. Secuta eſt tandem, Dei immortalis nunquam tacendo beneficio, literarum παλιγγενεσία: quam ratio temporum excepit adeò varia, adeoque è contrarijs mixta; vt non facile ſcias gratulari ſuperiori ſeculo & huic noſtro iure meliore queas, an vicem dolere. Poſtquam è denſiſſimis tenebris lux literarum emerſerat; omnes artes, omnes ſcientiæ & diſciplinæ, ipſa imprimis ſacra Theologia, breui tempore ita ſunt excultæ, ornatæ, auctæ, vt eo nomine florentiſſimo cuique priorum ſeculorum, quod proximè eſt elapſum videatur poſſe anteponi. Sed hanc felicitatem infelicitas nihilo minor ex diſſenſione in cauſſa religionis eſt comitata. Quæ ex re natæ ſunt inter populos Europæ diſcordiæ implacabiles, odia plus quàm Vatiniana, bella diriſſima, & nullum non malorum genus. Inde illa nomina prius nunquam hoc ſenſu audita, Pontificiorum & Proteſtantium. Inde ſtudia partium, non ſolum in vita hominum, ſed etiam in ſcriptis palàm dominantia. Inde vnius & eiuſdem religionis Chriſtianæ duplex & multum diuerſa Theologia: in maximi quidem momenti capitibus doctrinæ, arcano prouidentiæ diuinæ beneficio, vt plurimum conſentiens; in alijs diſſidens, & in mutuam perniciem comparata. Quod de Theologia hodierna diximus, de Hiſtoria Eccleſiaſtica dictum puta: nam & hodie non minus quàm olim, vtriuſque idem eſt fatum. Ergo etiam in Hiſtoriam ſtudia partium penetrarunt; & Veritas, quam homines pagani, ſolius naturæ ducti inſtinctu, pronunciarunt, vnicam eſſe legem Hiſtoriæ; victa ſtudijs partium, aut ſi ita mauis, rationibus vtilitatis, in rerum antiquarum narrationibus, pro affectibus narrantis, aut expreſſa, aut ſuppreſſa, aut aliquo magonio corrupta reperitur. Quare quum hodiernis de religione Controuerſijs, quæſtio de Antiquitate interueniat: videas alios, quibus nihil eſt antiquum, niſi quod ipſi pro ſuo arbitrio prius iudicauerint orthodoxum: alios contra, omnia velle eſſe antiqua, quæ ipſis placent; vel ſi ante pauca ſecula, vel ſi heri aut nudiuſtertius fuerint inuenta. Quod ſi hic morbus

bus eruditus plebeia tantum & vilia ingenia occupasset, minus id esset dolendum: nunc quum viri primarij & excellentis doctrinæ præditi eodem animi morbo deprehendantur laborare, quis Ecclesiæ vicem non doleat? Nam si in quæstione de eo quod antiquum est aut recens, quæ facti, vt sic dicam, quæstio est, & ἐπὶ τὸ ὄν, conuenire inter doctos non potest; magna sciticet spes restat, in quæstione τοῦ ὄντος, aut de mente Scripturarum posse inter eos conuenire. Ne alios nunc commemorem, nostra memoria in Historiæ Ecclesiasticæ collectione aut illustratione versatos, quos fama obscura recondit; quis nescit Cardinalem Baronium, operam in eo genere literarum adeò insignem posuisse, vt omnibus sua diligentia palmam præripuerit? Hic enim est, qui primus omnium, totius Orbis Christiani res gestas, præsertim autem quæ ad Ecclesiam pertinebant, in continuam seriem annorum sic digessit, vt si vnius vrbis Fastos concinnaret: qui nescio vnde ex abdito, tam multa plane prius ignota primus prompsit in lucem; qui antiquorum Episcoporum in magnis vrbibus successiones; veterum hæreseon originem, progressum & finem; tempora Ecclesiæ, siue tranquilla, siue turbulenta, tam accurata diligentia explicuit: quis demq; merita sua in Ecclesiam, si immoderato partium studio non corrupisset, dignata erat sine controuersia, cui omnes & veteres & recentiores, qui illam eruditionis partem vnquam attigerunt, assurgerent & fasces submitterent. Sed vir eruditissimus quando adscriptionem se accingebat, de approbanda fide sua ex æquo omnibus, sicuti par erat fidelem historicum, adeò nihil cogitauit; vt contra, id summo studio videatur egisse, ne qui in negotio religionis alia sequebantur castra vllum vsquam æquitatis vestigium in suis scriptis reperirent. Adeo in defensione illarum partium quas probabat, totus est vbique. Historiam professus, non solum Theologum, sed etiam persæpe disputatorem è schola agit. Locos communes à narratione historica digredientes sæpissime contexit, præsertim in primo tomo. Protestantes passim nullo discrimine, conuitijs, maledictis, & infandis calumnijs incessit. Iura Principum, quæ a paucis seculis obtentu religionis imminui cœperunt, ita cupidè quoties datur occasio contrahit, arrodit, enervit, vt natum in Regno nosces nequeas; educatum, altum & auctum Romæ, facile agnoscas. denique ita se gessit Baronius totis XII. suorum Annalium tomis, vt qui dubitari nollet, præcipuum sibi scopum fuisse, Papalem Monarchiam stabilire, amplificare, & ad cœlum vsque euehere. Sed fallor fortasse iudicij, & quantin alijs moderationem desidero, ipse non præsto. Sanè cum nonnihil pridem in Epistola ad Frontonem Ducæum de hoc Baronij scopo aliquid parcè & modestè dixissem; repertus est Romæ infamis quidam parricidarum patronus, nouum è Creta prodigium, Andreas Iesuita, qui negaret rem ita habere vt dixeram: idque eo maximè argumento confirmaret; quod è tam vasta mole Annalium ne vnum quidem locum afferre potuissem, vnde fidem dictis facerem. Equidem nebulonis infamis calumnias tanti non penderem, vt vllam ipsius rationem habendam arbitrarer; nisi esset certissimum, è tot lectoribus horum Annalium, oppido paucos esse, ac fortasse paucissimos, qui iustum illorum pretium norint, quinè satis intelligant, quid in ijs laudandum, quid excusandum, quid ne excusandum quidem. Atqui certissimum illud est; quemadmodum sumuntur à conuersantibus mores, & quædam in contactos corporis vitia transiliunt; ita lectorum animos, ex ijs quæ legunt, voluntatem & iudicium formare. Eam ob caussam nos, quibus in hoc opere suscipiendo propositum fuit, (sicut in epistola ad Regem Serenissimum pluribus exposuimus,) lectori minus in his literis exercitato viam munire; quo certiores fructus ex horum Annalium lectione possit percipere, priusquam ad rem aggrediamur, faciendum duximus, vt nostrum de hoc ingenti opere iudicium, candide quidem & libere, sed absq; liuore aut alienæ gloriæ obtrectatione, paullo accuratius exponeremus. Enimuero pie Lector, quum tota hominum vita inter errores volitetur, & scire hominum, vt Sapientes olim pronuntiarunt, nihil sit; cur adeo mirum tibi videatur, in opere tam arduo, tam vario,

vario, tam longo, multa inueniri nota culpæ digna? Non hominis ſed humanæ naturæ vitium eſt, errare, falli ac decipi: doctorum autem errores modeſtè indicare, non eſt iniuriam illis facere; ſed Deo ſuam gloriam aſſerere, qui ſolus ἀναμάρτητος; & de humano genere præclarè mereri; occaſionem errandi, ſecuturis alioqui malè præeuntes, amouendo. Equidem ad hanc diſquiſitionem, etſi atrocibus maledictis ſceleſtiſſimi nebulonis è Creta prouocatus, eam animi æquitatem adhibebo, vt ſuſpicionem inuidiæ vel malignitatis & κακοηθείας, non ſim reformidaturus. Vt ad rem accedamus; profitetur Baronius in fronte primi tomi, fuiſſe ſibi propoſitum, quando opus hoc inſtituit, non ſolum res geſtas Eccleſiæ ſtylo condere, vel etiam Imperatorum, Regum ac Principum, quæ eſſent cum Eccleſiaſticis coniunctæ: ſed hoc amplius, temporis rationem, quantum fieri poſſet exactam inire; quæcunque in Hiſtoria explicatione obſcura & interpretationis luce indigentia occurrerent, illa omnia elucidare; Monarchiam Eccleſiæ viſibilem, ſemper in Eccleſia conſpicuam demonſtrare, & Religionis Chriſtianæ in eadem fide propagationem. Vides incepti magnitudinem, varietatem & difficultatem. Nam ad hiſtoriographi partes implendas, vel primum caput erat ſuffectarum; ſecundum pertinet ad Chronographum, cuius munere fungitur Baronius non rarò: tertium Philologi aut critici operam deſiderat, non hiſtoriographi: quartum caput & quintum, vti quidem in his Annalibus tractantur, ad partes ſpectant Theologi. Vt igitur legitimum operis huius pretium intelligamus; id videndum eſt, quàm bene vnus homo Baronius tot perſonas, quas ipſe ſibi impoſuit, in opere ſuo geſſerit: Hiſtoriographi officium, (inde enim ordiemur) in his tribus fere eſt poſitum, diligentia, iudicio, fide. Nam & diligentia in colligenda ſcribendorum materia, opus eſt non vulgari: & iudicio non minore, vt videas quibus credas; fides autem in eo ſpectatur, vt in narratione hiſtoria, nudam veritatem exponas, ſiue illa tibi probentur quæ geſta ſunt, ſiue improbentur. fingere enim quæ cupias fuiſſe facta, & pro rebus geſtis ea narrare, poeticæ licentia optimè conuenit; ab hiſtoricis expoſitionibus eſt alieniſſimum. Quod igitur ad diligentiam attinet; ea verò in Baronio tanta fuit, vt vix deſiderari maior queat. Retulit ille in ſuos Annales, non ſolum quæcunq; à prioribus omnibus hiſtoriographis, ſiue Græcis, ſiue Latinis erant commemorata: ſed etiam quæcunq; apud Patres aut alios cuiuſcunque generis ſcriptores ſparſim leguntur ad res Eccleſiæ pertinentia. Neq; fuit ei ſatis, auctores vulgo notos & publicatos in conſilium adhibere; ſed celebriorum plerarumq; bibliothecarum forulos vel ipſe, vel per amicos, eſt ſcrutatus, vt ad plenam rerum Eccleſiaſticarum cognitionem, nihil quoad eius fieri poterat, prætermitteret. Hoc vt magna dignum laude; ita illud iure non laudes, quod rerum copia intentus, delectum ſæpe nullum habuit veri aut falſi; pertinere ad ſuum officium ratus, vt in Annales falſa interdum non minus quàm vera comportaret. Multa ergo paſſim commemorat è libris Apocryphis aut fabuloſis ſcriptoribus, quæ non dubitabat eſſe falſa; eo tantùm fine, ne quid à quoquam dictum fictúmue prætermitteret. Exempla adeò ſunt paſſim obuia, vt illa adnotare non ſit opus. In anno verò Domini L I I. num. 11. narraturus de ijs quæ Paulus Athenis geſſit meram ex Hilduino fabulam; excuſatione hac ſuum factum tuetur: quæ quidem licet non in omnibus nobis probentur; tamen ne quid ſubtraxiſſe ab auidis legentium animis videamur, hic eadem voluimus deſcripſiſſe: quum alioqui ſic comparati ſimus, vt velimus pauca potius, ſed ſolida, certáq; fide conſtantia perſequi, quàm multa congerere, quæ fide vacillent ac nutent. *Vbi planè Baronius vetus dictum tollit,* video meliora probóq; Deteriora ſequor. *nam poſtremis verbis legem proponit, quam ſequi debuerat; prioribus oſtendit, non fuiſſe propoſitum ſibi in condendis Annalibus legem illam ſeruare: quod & alibi non ſemel profitetur; vt in anno XXXIV. 192. vbi poſtquam è falſis Pilati Actis ineptum figmentum recitaſſet, ſubijcit hæc:* qualia autem ſint ea omnia, fides apud auctores remaneat: nos

verò

verò ſic ponimus, ne quæ ab antiquis ſunt enarrata, inconſultè prætermiſiſſe videamur. *Hic iure aliquis miretur & cauſſam quærat, cur Baronius operitam graui adeò putidas interdum fabulas inſeruerit : de ijs loquor fabuloſis narrationibus, quas ipſe improbat : ſunt enim aliæ non minus fortaſſe aniles, quas propterea inſerunt, quia fidem illis habebat ; de quo poſtea dicendum. illas verò priores quod non prætermiſerit, duplici ratione factum ab eo videtur ; nam præter ſtudium immodicum nihil quicquam prætermittendi, de quo diximus ; etiam illa ratio potuit ipſum mouere ; quod non ignoraret, multorum è ſuis partibus ingenia hodieq; in hac tanta literarum luce, anilibus fabulis ita delectari, vt ne hiſtoriam quidem Eccleſiaſticam ab illis eſſe repurgatam, æquo animo eſſent paſſuri. Neq; verò inanis erat hic Baronij metus ; quod euentus comprobauit. Nam ex ijs qui poſt ipſum ſcripſerunt, non pauci in eo laborarunt, vt fabulas vel apertè vel ſaltem ſilentio damnatas à Baronio, ab oblitione vindicarent. Vide, ſi lubet, quæ obſeruamus de Chriſtophoro à Caſtro Ieſuita Hiſpano, Exercitatione prima, diatriba* XV. *Sed multò diligentius hoc ipſum conatus eſt poſtea præſtare Hiſpanus alius, Iohannes de la Puente, ex ordine Prædicatorum ; cuius recentem librum nugaciſſimarum nugarum, & reprehenſionum Baronij ſæpè iniquiſſimarum plenum, nuper Oxonij in illuſtri Bodlæana Bibliotheca non ſine riſu & iuſta indignatione percurrebam. Eſt obſeruare in his Annalibus & aliud nimiæ diligentiæ peccatum, non ſanè leue. Cupiditas enim immoderata omnia trahendi ad propoſitum ſuum, quæ vſquam legerat, Baronium ſæpiſſime adegit, vt inepta quædam & abſurda Annalibus inſereret. In Apparatus num.* 27. *&* 28. *multa prodigia commemorantur è Suetonio, Dione, Plinio, alijs, quaſi fuiſſent ſigna aduentus Domini : quum eiuſmodi portenta ſingulis fere annis à Liuio cæteriſq; hiſtoricis commemorentur : neq; dubium ſit, pleraque illorum eſſe mera ludibria, quæ non poſſunt niſi abſurdiſſimè ad Chriſti apparitionem referri. In anno primo num.* 15. *narratur, Auguſtum, qui Iudæos priùs uehementer odrat, cognito Aduentu Chriſti, vehementer illos cepiſſe amare : quæ mera eſt hallucinatio, è cupiditate nata referendi in Annales beneficia Auguſti in Iudæos : quod vt commoda occaſione faceret, miraculoſam illam mentis mutationem in illo Principe coactus eſt fingere, ſicut ſuo loco oſtendimus. In anno* X. *Lex Papia Poppæa prolixè exponitur ; quæ ad commendationem vitæ aſceticæ, quàm obtorto collo trahatur, dictum eſt in Exercitatione octaua. In* XVI. *narratur mors Auguſti. ibi igitur ex ijs quæ per locum maximus ille Princeps fecerat, occaſio ſumitur diſputandi prolixè de pallio, & de præſtantia linguæ Latinæ. quo nihil impertunius, neq; abſurdius fieri poterat. In* XXXI. 70. *exponitur hiſtoria paralytici per tegulas demiſſi, Lucæ* V. 19. *meminerat Baronius legiſſe apud Ciceronem de Antonio per tegulas quondam demiſſo. locum igitur Ciceronis adnotat : ſed tam abſurdè, vt nihil queat magis, ſicut oſtendimus. In* XXXII. 14. *tractatur præceptum Domini, quo vetatur battologia in oratione : Baronius eò refert quæ legerat de comam iactantibus : abſurdiſſimè prorſus, & ineptiſſimè. Sic quia legerat apud Dionem Legionem Ferratam in Iudæa ſtationem aliquando habuiſſe ; non dubitauit ſcribere Centurionem, cuius habetur mentio Matth.* VIII. 5. *unum ex eius legionis fuiſſe Centurionibus. in quo ratio ipſum quantopere fugerit, declaratum eſt Exerc.* XIV. *In* XXX. 37. *ab aquis fontis Siloæ tranſitur ad fluuium Sabbaticum. occaſio nempe quærenda erat Plinium reprehendendi ; quem nos tamen rationibus defendimus non vanis. Locum Suetonij de Syriacis legionibus, quæ ſolæ nullam Seiani imaginem inter ſigna coluerunt, frigidiſſima coniectura ductus propoſito ſuo accommodat, in anno* XXXIII. 48. *In proximo anno,* 95. *vt referret quæ legerat de poculis myrrinis ad vinum* μυρρινίτην, *cuius fit mentio in paſſione Domini,*

quàm

quàm multa, quàm grauia peccauerit, piget dicere. In XLIV. 60. illa tot mirabilia, quæ Romanis dicuntur accidisse ad Petri aduentum Romam, quis neget certissimum esse argumentum illius de quo loquimur stndij immoderati, trahendi omnia ad historiam Ecclesiasticam? num. 74. caussa affertur, quare Paulus se nominarit ἔκτρωμα partum abortiuum, I. Cor. XV. 8. è Suetonio Tranquillo abortiuos Senatores Eo. commemorante: quò si respexisse Paulum existimauit, mirè illum ratio fugit. In XLV. 24. de osculo pacis Christianorum disserens, & de poetarum osculis sermonem exorsus, non sensit delapsus ad osculi genus, inter amantium nequitias nequissimum, quod γύαθον vocabant. addit autem, nullum vnquam de his legimus penes Christianos exemplum: quorsum igitur illas fœditates inter sanctissima Ecclesiæ institutaꝰ In LXI. affert coniecturam suam, videri Paulum è carcere liberatum Romæ, propter gaudium publicum è cæde Agrippinæ matris Neronis: & in sequente ait, cum in Apocalypsi III. 18. datur consilium Laodicenis, vt vestes albas sibi parent; putare se allusionem esse factam ad lanas Laodicensium nigras, quarum Strabo meminit; quæ coniecturæ mihi quidem videntur nimis Gallica frigidiores. In anno XCVIII. 9. cerdones apud Iuuenalem interpretatur de Christianis; & poetæ hanc vult fuisse mentem; tunc periisse Domitianum, quando Christianis cœperat esse metuendus. Sed quem inueniet, cui hoc persuadeat? In CLXIV. 11. Tatiani locum ad Crescentem philosophum Cynicum refert, quo pantomimorum gesticulationes & motus loquaces venustissimè & γεγραφικῶς describuntur. est autem ille error tantus & adeo manifestus, quum loquatur ibi Tatianus de ludis Paganorum, vt excusari non queat. Sed vir eruditissimus, præ nimia diligentia, & illo studio de quo diximus, nusquam non isto modo peccat. Iudicium in historico variè potest considerari; nos hîc de scriptorum delectu agimus, ad quem habendum, scripturo de Ecclesia rebus præsertim antiquissimis, iudicio opus non mediocri. Nam quum pauci adeo scriptores verè antiqui & γνήσιοι ad nos peruenerint, qui prima Ecclesiæ secula descripserint; euenit tamen, vt de rebus illis vetustissimis plurima mentio reperiatur apud scriptores posteriores, & vt plurimum fabulosos aut nimium credulos. Sed & vniuersa Ecclesiastica historia, etiam proximorum seculorum, fabularum figmentis mirè est inuoluta; vt sæpissime sit difficillimum per obsepium iter tot difficultatibus ad veri cubile peruenire. Neq; hoc non vidit Baronius; cuius ea dere, & nominatim de Actis Martyrum & Martyrologijs tanta licent a sæpe depranatis, quæ mendacia in primo tomo & ferè in singulis legere est grauissimæ. Idem igitur plerosq; ex illis fabulosis scriptoribus, qui tanti hodieq; à multis fiunt, & damnat & reiect à suis Annalibus, sicut virum grauem decebat. Eius generis sunt, Dorotheus, Procherus, Abdias, Melito, epistola sub nomine Hieronymi ad Paulum & Eustochium de transitu Mariæ, item alter eidem magno Patri attributus liber, de natiuitate Mariæ, Augustino ascriptus sermo XXXV. de Sanctis, Acta Andreæ, & alij plurimi. Sed & auctoribus alioqui non pœnitendis, vel etiam præclaris, propter τὸ φιλόμυθον aut incuriam secernendi veri à falso fidem meritò & prudenter derogat: vt Orosio, Gregorio Turonensi, Cedreno, Metaphrastæ, Damasceno in libris de imaginibus, & id genus non paucis. Magna hæc est, quis neget? laus Baronij: sed quælongè maior futura erat, si constitisset ipse sibi, neq; adeò varium se in hac parte præbuisset; sicut ostendemus, cùm de Critica illius dicemus. Fidei quoq; laudem neq; adimere Baronio, neq; tribuere sine exceptione possumus. Diligentia illa tanta qua vsum ipsum indicauimus, & tot auctorum reiectio, quos ipse a suis sacris arcuit, luculenter declarant, non habuisse ipsum sufficiens falsa pro veris tradere. Sedenim amor veritatis & susceptum ab eo patrocinium parum omnino inter se conueniebant. Vnde factum, vt totiens in Baronio fidem desi-

derem⁹,

deremus, quoties ille historicum exuit, vt indueret patronum. Recte olim exacti viri iudicij, Dionysius Halicarnasseus dicebat; in ferenda sententia de aliquo historico cum primis spectandum esse τὸ διάνοημα τῆς ἱστορίας, quomodo animatus ad scribendum accessisset: Vix enim, ac ne vix quidem, fieri potest, quin scriptio affectum animi prodat. Propterea Græci historias in quibus scribentium affectus eminent, elegantissimè comparant speculis διαφόροις, ἀδίκοις, & ἐπιπέδοις, quæ res oppositas non referunt quales sunt, sed corrupta forma, vel colore non suo, vel figurâ aliena. Cum igitur Baronius Romanæ Ecclesiæ splendorem respiciens, Dominum IESVM vobis describit Carnatorij magni pretij indutum, & ad S. Eucharistiæ institutionem vestimenta adhuc pretiosiora assumentem; cum stabiliendæ Papæ Monarchiæ Petrum inducit Monarchum inter Apostolos agentem, Paulo & cæteris collegis sua pensa assignantem, denique regio more imperantem; cum Rom. Augustos facit venium vel auctoritatem Concilia indicendi à Rom. Pontifice petere: cum inducit Concilia vniuersalia confirmationem suam à Papa expectantia, quasi aliter nihil foret actum: cum similia his alia sexcenta nobis narrat, meritò fides eius laborat: quia res non exprimit, quales inuenit, sed διάνοιαν, ἀδίκους, ἐπιπέδους. Pertinent etiam ad auctoris διάνοιαν, & affectibus corruptam mentem, illa horrenda conuicia, quæ passim toto opere iaciuntur in Protestantes, quos nunquam aliter, pro suâ modestiâ Christiana, nisi hæreticos aut Nouatores appellat; aliquando, impios Epicureos, vt in anno XXXIV. 272. interdum à Simone mago ortos, XXIV. 24. pariratione, vt cum alibi auctores reformationis nominat siue sacris Scripturis Theologos. Ridiculè istud quidem. Hoc Ithacus, velit, & magno mercentur Atridæ. In anno Domini DCCC. commemoratur Sergius, Manichæus hæresêm horrendarum pater, præcursor Antichristi Mahometis. Ibi scribit Baronius; videant Nouatores & recognoscunt suum ipsorum Catechistam Diabolum, qui eadem quæ ipsos docuit Sergium per Manichæam, & erubescant suam ipsorum intuentes originem & auctorẽ. deinde ait à Diabolo didicisse Protestantes Hogiomachiam; & tredere etiam laicis Scripturam: quum Ecclesia Catholica nemini vnquam Scripturas, nisi Theologis commiserit legendas. Sed hæc postrema affirmatio de Ecclesia vetere Catholica mendacium adeò infandum & apertum continet, vt nemini mediocriter sano possit esse dubium, etiam præcedentes calumnias abeo esse profectas, qui est pater mendacij. In anno MCXVIII. describuntur fanatici errores Basilij, Bongomilorum auctoris. Reiecit libros Mosi, septemque tantum diuinæ Scripturæ libros recepit. Deum humanæ formæ præditum dixit. Mundum creatum ab Angelis malis. Michaëlem Archangelum fuisse incarnatum. Eucharistiam esse Dominicam orationem. Omnes orationes præter Dominicam vaniloquia esse. Suos omnes concipere Verbum Dei, & parere sicut B. Virgo peperit. Nullam esse resurrectionem præter pœnitentiam. deinde postquam dixit iussu Imp. Alexij crematum esse portentum illud hominis, addit; Quo supplicio afficiendos Nouatores cum Basilio sentientes, candidus lector iure consentiet. In anno MCXXVI. Tanchelini apud Antuerpienses hæretici furores infandi, quibus vix simile aliquid habet Mahometana superstitio, describuntur: tum autem subijcit hæc Baronius. Videant nostri temporis Nouatores quibus præcursoribus gloriari possint, & quos se suorum dogmatum habere Patriarchas exultent. Eant post eos, quos omnium nefandissimos tunc & semper Ecclesia detouit atque damnauit. Scit Deus & vniuersus mundus, hæc non magis vera esse, quàm illa erant, olim aduersus Christianos iactata, de stupris promiscuis in conuentibus nocturnis: de cane ad candelabrum alligato: de adoratione asini. Planè qui spiritus ista olim paganis, idem illa Baronio, & similia illis sexcenta, quæ in eius Annalibus leguntur, suggessit. Sed Baronium Romæ viuentem à Diabolo fuisse deceptum, minus miror: nuperum verò illius Epitomatorem Spondanum, qui

inter

inter Proteſtantes fuit educatus, quem, niſi fallor, ego vidi Genevæ cum alijs fratribus literis operam dantem, etiam auxiſſe Baronij errorem, quis non ſtupeat? aut quis non intelligat, quàm diræ illum miſerum Furiæ agitent? In anno CMXCVI. *factamentione Matthæi Pariſienſis, quo nemo vixit unquam neque Papiſmi ſuperſtitionibus addictior, neq; rapinarum horribilium, quas Papa in Anglia exercuerunt, fidelior teſtis & expoſitor: affert Baronius coniecturam ſuam*; niſi, *inquit*, probra illa fuerint additamenta potius eius qui edidit Nouatoris hæretici hominis; quum peculiare ſit illis libros quos potuerint deprauare. *de hæreticis vero nomine ſic dictis, aſſentior Baronio. ſed ſi libros veteres deprauare, certa eſt hæreſeos nota; quis tam impudens erit, qui negare audeat certiſſimos illos eſſe hæreticos, qui tot hodie artibus veteres Patres mutilant, deprauant, expurgant? res omnibus nota: de qua ſi Deus volet, plura alibi dicentur à nobis. Neq; verò difficile erit probare, conſarcinatores Indicum Expurgatoriorũ bellum cum auctore Scripturarum, cum Patribus, cum omnibus bonis, cum ipſa denig; Veritate nefarium quotidie gerere. Quid ipſe diſcipulus Nerij? an ille penitus ab hoc crimine integer? an difficile eſt loca veterum auctorum obſeruare, in eius Annalibus deprauata in gratiam Papæ, contra fidem veterum exemplarium? Sed eo omiſſo, de Matthæo Pariſienſi breuiter reſpondeo. Coniectura Baronij, qua & à Bellarmino nuper eſt allata, vana, falſa, ridicula eſt. Extant in hoc regno vetera exemplaria eius ſcriptoris, qua vaniſſima vanitatis eam coniecturam arguant. omnia enim illa habent, propter quæ fides editoris hodie in dubium vocatur. Habeo ipſe iam in meo muſeo codicem Matthæi, in membranis deſcriptum eleganter, è Regis Sereniſſimi Bibliotheca promptum, eius vetuſtatis, vt credatur ille ipſe liber eſſe, qui ab auctore in Bibliotheca S. Albani fuerat dedicatus. In eo codice nullam nos adhuc diuerſitatem obſeruauimus, quod ad illa attinet, quæ de Paparum rapinis ſcribuntur. Extant etiam in Bibliothecis Anglicanis alia eiuſdem auctoris ſcripta nondum edita, vt Hiſtoria minor, & de vitis Abbatum S. Albani; in quibus ſimilia vel etiam grauiora de rapacitate Romanorum lamentabiliter deſcribuntur. Legi ipſe nonnulla eius generis in vetuſto libro, vitas Abbatum illorum continente, quem mihi in ſua libraria oſtendit inter plurimos alios ſcriptos manu libros præſtantiſſimos, eximia vir probitatis & eruditionis, Robertus Cotton, Bruceus, Baronettus. Non igitur illa ſunt à Proteſtantibus Matthæi libris inſerta; ſed iuſtiſſimas illas querelas rei veritas extorſit ab homine alioquin, vt dicebamus, ſuperſtitioſiſſimo. Quare falſiſſima eſt Baronij & Bellarmini coniectura. Omitto alias Baronij calumnias. Tacco breuitatis ſtudio, iudicierum temeritatem viro graui indigniſſimam. Omnia, ſiue læta, ſiue aduerſa, quæ Principibus, vel populis, vel etiam priuatis hominibus euenerunt; non alia ex cauſſa ſere in his Annalibus produntur orta; niſi ex aliqua aut obſeruantia inſigni in Papam, Eccleſiamue Rom. aut contumelia vel iniuria. In anno Domini* CCCCXLVII. *Theodoſius pius Imp. Imperio & vita priuatur. qua cauſſa? Pluribus vſurpauerat in procuranda vnitate Concilij œcumenici, quàm Principibus debitum Hildebrandi attribuit. Anno* DXVIII. *grauiſſimo terræ motu concutitur Dardania.* meruerant enim, *ait Baronius*, qui toties à Gelaſio Papa, & Hormiſda monitis non paruerant. *Iuſtiniano imperante multæ Ro. Imperij prouincia à Barbaris vaſtatæ ſunt, aut deletæ. nimirum* poſtquam in Siluerium Ro. Pontificem fuerant violentæ manus iniectæ, *ait Baronius*, DXL. 43. *nam vitia hominum eius ætatis ſterniſſima, hæreſes paſſim graſſantes, Vigilij Papæ execrabilem improbitatem Baronio deſcriptam, Deus ſcilicet non attendebat. Anno* DLIII. *Totila perit: Narſes victoriam adipiſcitur longè maximam. quare?* ſimulac Eccleſiæ capiti debitus honor impertitur, à Deo rependuntur bona cuncta,

inquit

inquit, Baronius. Quod Galliam & Britanniam populi Septentrionales inuaserint, & eladibus eliminaverint, non factum id ex illis causis, quas Salvianus Massiliensis & Gildas Sapiens exposuerunt; sed quia vel cum Papa non communicabant, vel nescio quid aliud simile admiserant. Similium his iudiciorum pleni sunt isti Annales. In quibus etiam leges, Ecclesiam Anglicanam hæreseon aliuuione nostra memoria esse absorptam. Cur autem id? simulac denarium Petri soluere desierunt, ait Baronius DCCXL. 15. Possem commemorare testimonia plurima veterum historicorum Angliæ, qui superioribus seculis sæpe factum queruntur, vt propter inenarrabilem Paparum rapacitatem fides in hoc regno fere deficeret. Sed hæc mitto, & in proposita disputatione pergo. Personam legitimi Chronographi gerendæ, quàm parum idoneus fuerit Baronius, non esset difficilis probatio, nisi hoc ab exercitatissimis in ea doctrina viris sæpe iam esset demonstratum. Fatemur nos quidem, non parum in eo positum fuisse operæ à conditore Annalium, vt constaret ipsi certa annorum ratio: neque inficias imus, quædam etiam in illa parte fuisse ab eo erudite obseruata: cæterum vel in ipso capite annorum Domini constituendo, falsissimas ipsum sibi finxisse aliquando hypotheses, clarè demonstratum est, Exercit. prima, & sæpius alibi, dum pro Iosepho illi respondemus. De philologi & Critici persona, quam sibi Baronius induit, latus esset dicendi campus, nisi multa me vt orationis vela contraham admonerent. Magna procul dubio cupiditas bene merendi de sacrarum antiquitatum studiosis, illum impulit, vt duram hanc prouinciam viro, in contexenda historia, nouo exemplo, susciperet. At vellem humeros suos priùs consuluisset, vt explotatis viribus suis cognoscere, quid illis ferre valerent, quid recusarent. Nam illustrare nascentis præsertim Ecclesiæ instituta, historiæ Euangelicæ his Annalibus inserta lucem fœnerari, scripta Patrum & aliorum scriptorum obscura illustrare, & explicare, nemo profectò potest, qui Hebraicæ Græcæ linguæ peritia, & omnium veterum antiquitatum notitia non sit quàm instructissimus. Quam igitur testimonijs scriptorum Hebraicorum & Græcorum his præsertim tomis primis sit refertissimus, quærat iure aliquis, an parem tanto incepto cognitionem illarum linguarum, & antiquæ eruditionis copiam Baronius habuerit. At qui hoc singulis fere paginis isti Annales clarissimè negant; testimonia exhibentes, quæ luculentissimè demonstrent, illorum auctorem, neq. Hebraicæ literaturæ, neque Græcæ vllam notitiam fuisse præditum. Satis hoc probatum est in his Exercitationibus, locis quàm plurimis, vt vlla indiga de eo nequeat. Anno XXXIV. 89. tractans locum ex Actis, V. 37. non exponit, neq. intelligit ad eam sententiam quam probabat, tam esse ineptum [illegible] Anno XXXVI. 4. agens de loco ex Actis VII. 58. ob non intellectum vocem [illegible] quamvis in simplici sensu sit? ea est dictio, quæ apud Iosephum non intellecta, ad fabulandum ridiculum de annis Herodis opinionem Baronium adegit, vt probatum est à nobis. Anno LVI. 16. ponitur mira subtilitate vox [illegible] inquit, præpositio idem est quod foris, & [illegible] quod est, vt declarat Suidas, confessio. de præpositione, est puerilis error: nam si ea in compositione significat semper foris, vt postulat expositio Baronij, igitur [illegible] erit foris vigilare: non vt nos putabamus, è somno transire ad vigilium. [illegible] erit foris spirare, neque poterit domi aliquis exspirare, quia in significat foris. [illegible] non erit grauiter aliquem tentare, sed foris tentare. itaq. domi nullus erit [illegible] nullus vnquam, ac ne [illegible] quidem. Sed beat nos, cum adnocata Suida auctoritate probat rem valde ignotam; [illegible] est confessio. Anno LVII. 61. in verbis Pauli I. Cor. IX. 5. vrget, quod non sit adiectus articulus; sed nemo Græce peritus illi concederet [illegible] non posse per Hellenismum rectè exponi, circuitu ducere aliquamdiu ultrò, quæ mihi sit & sæpe in Christo & vnor. De vera sententia nihil pronuncio: de locutione Græca tantum loquor. Sic

statim Philip. IV. 3. *Volo esse proprium nomen: quod est quidam à Græcis Scholiastis ante illum dixerunt, vix tamen per Hellenismum potest admitti, propter vocis proprietatem. A. LIX.* 7. *verba Pauli* [illegible] *Phil. V.* 13. *cum hunc misset exposita à V. I.* in omni Prætorio: *non animadverterit, omnem hic ibi positum esse pro totum, deinde hoc errore admisso sanè puerili, alium excogitasse ipse plus quàm puerilem. Vult sensum esse, actum esse de caussa Neronis, non solum coram Nerone, sed & apud eius legium Pontificum, atque vt ipse loquitur, in omni Vrbis Prætorio. quam hæc ridicula? A. C. LXXV.* 5. *ignorat Symphorusa verum esse nomen pix Martyris,* [illegible] *sæpe enim Græcis nomina propria fiunt à participijs, vt* Alexamenus: *vel vetere scribitur,* Symphorusa, *aut* Symphoros; [illegible] *quod diversum est à* [illegible] *Baronius nomen inauditum Græcis hominibus* [illegible] *nobis profert, quod analogiæ consentaneum & reijcit, & simul quicquid ibi scribitur. Sed Baronius hoc ius sibi persæpe vindicat, vt Græcarum dictionum ex ingenio suo numerum augeat. Inde est* [illegible], *vocabulum quo Græca lingua opes auxit, in anno CCC. LIX.* 89. *Inde* Τεσσαρακοντάμαρτυς, à τέσσαρες & μάρτυς *nomen Martyris, qui spectaculo gladiatorum finem imposuit, vt ait ad primum diem Jan. in Martyrol. Si legisset unquam Baronius nomen illud apud Græcos* [illegible], *vt apud Theodoritum, lib. V. cap.* 26. *abstinuisset à coniectura tam absurda. Ad diem XXII. Septembris, decimationis, pœnæ militaris, facit mentionem, & ait à Polybio vocari* [illegible] *quis malum, decepit virum bonum, & ei persuasit vocem illam quæ apud Græcos non legitur, esse probum verbum Polybianum? Origenistæ orthodoxos olim irridentes* Peluſiotas *per contemptum vocabant, vt auctor est Hieronymus ad Pammachium, aduersus Iohannem Ieros. & ad Pamm. & Oc. de erroribus Origenis. ipse conuitium explicat,* Peluſiotas nos appellant & luteos. [illegible] lutum. [illegible] luteus. *Sic apud Latinos conuitium erat,* lutum es. *Persius,* Vdum & molle lutum es. *hoc est ad verbum,* [illegible] *vel* [illegible]. *Ita nos quidem existimabamus: sed Baronius in anno CCC XIII. corrigi Hieronymi codices iubet, & scribi* Piloſiotas, *non autem* Peluſiotas, vt deprauatè legitur, *inquit. Vide quid sit Romæ esse: nam nos Transalpini hæc mysteria ignorabamus. Quod Gallicè vocamus,* vne copie, *exemplar ex alio descriptum; Græci appellant* [illegible] *vel* [illegible]. *quæ voces leguntur initio multorum Actorum aut epistolarum, in collectionibus Conciliorum. Sic plane Latini, à pari: vt initio aliquot epistolarum Zosimi Papæ in anno CCCC XVII. & Hormisdæ in anno DXIX. diximus pro eodem & à paribus, quod non intelligens Baronius quàm insigniter operam ludos faciat, & in anno DXCI.* 4. *& in MLXXIV.* 61? *Vel hæc pauca satis ostendunt quàm imparatus à Græcæ literaturæ ad scribendum se contulerit pater Annalium: quem in Exercitationibus probauimus Græcos scriptores non nisi ex aliena fide tractasse: ac proinde toties in eo errasse, quoties parum fidelem nactus esset interpretem. Quid autem interest, malè ipse veritas, an malam versionem probes? Omitto dicere de literis Hebraicis, quarum peritiam quantam habuerit conditor Annalium ostendimus Exercit. XIII. diatriba* 37. *& sæpe alibi. Spectare ad Critici officium veteres putarunt, etiam illud, vt de auctoribus veris aut falsis posset pronuntiare. Baronium in hac quoque parte multa vidisse, & de multis scriptoribus præclarè iudicasse iam diximus. Sed nos quod in his Annalibus deprehendimus dissimulare non possumus. Obseruamus enim locis immuneris, ipsum vbi de exaltatione Papæ agebatur, aut alia re simili quam ipse cordi habebat, legitimæ Criticæ oblitum, narrationem suas vtilitati accommodasse. Hinc illa iudiciorum varietas, imo iniquitas aliquando tanta, vt nihil supra. Decretales primorum Paparum est vbi videtur* [illegible], *& enim viris bonis & doctis sentire, qui illas refutunt; sæpius tamen prodit in arenam defendit, non fundo quidem ornatus, sed maledictis, quibus inuadit quos per antiphrasin amat Nouato-*

rejectas appellat Clementis Constitutiones, ut liber apocryphus & ἀνόητος seuerè damnatus, XXXVII. 18. alibi non semel defenditur & laudatur, alicubi etiam ad Turrianum Ecclesiæ rejicitur, qui pro tuitione earum Constitutionum ad insaniam usque declamauit. sed à Concilij Nicæni I. quæ ex Arabico scilicet versa prælegimus obtrusit idem Turrianus, meras somnia esse pronuncijat Baronius dolde & verè. CCCXXV. 63. Sed quoties eadem illa in Annalibus citata inueniuntur? Metaphrasten, & similes fabularum hamaxarias saporejecit, sæpe laudat, sequitur & propugnat idem Baronius: non enim exuerat illum ἀδοξοποιΐας amorem, quem in Historiâ Ecclesiasticâ fabulas inuexit. Dialogos Gregorij Magni vt fabularum plenos perstrinxerat vir grauissimus Melchior Canus, cui etiam alij sunt assensi: at Baronius, quas & quam graues eo nomine pœnas exigit à Cano? Acta Syluestri maiore studio damnet an excusari non possunt dicere. Sed excusanda nihil agit: semper enim [illegible] Donationem Constantini, quæ etiam in Græcorum nonnullorum libris habetur, falsam esse & [illegible] vis veritatis expressit ex ore Baronij: laudo, sed illud non laudo; quod inuidiam criminis falsitatis ferat in Græcos, & ait, Quicquid id est, timeo Danaos vel dona ferentes, in anno CCCXXV. 18. atque hæc iniquitas, quæue hæc barbara morum Permixtio patria, vt rius scripti inuidia onerentur Græci, cuius argumentum Ecclesia Romana mordicus defendit, & quod scriptum sat Papæ, qui errare non solent, pro legitimo instrumento Imperatoribus tanies obiecerunt? Et tamen audet Baronius in anno Domini MXLV. tota corporis sui mole in Balsamonem insurgens, vt illum prosternat, prostratum jugulet, omnes palæstræ artes adhibere. quas autem adferat aduersus ipsum ratiunculas, non est huius loci expendere. Accedamus ad caput vltimum de ijs quæ scribuntur in his Annalibus ab eorum auctore, Theologi personam gerente. Cuius enim nisi Theologi est, de Scripturis & earum obscuritate, de Traditionibus, de Sacramentis, de Imaginibus, de Angelorum cultu, de Religijs, de Ritibus in synaxibus & celebratione Sacramentorum, & cæteris religionis capitibus hodie controuersis longas disputationes instituere, loca Patrum cumulare, & cum diuersa sentientibus ferram recipracare? Hoc igitur passim in hoc primo tomo quum faciat Baronius, Theologi personam in eo agnosco, Historiographi desidero. In huiusmodi autem omnibus disputationibus ad quem ipse scopum collimarit, ostenderat in epistola ad Regem Serenissimum: ad quem autem collimare potius debuerit, si Veritati & Ecclesiæ Dei pacatæ tranquillitati voluisset ex consultum, vti par erat, ostendimus. Exercit. XXI. distribu. 18. Refero ad Theologicas Baronij disputationes & illa omnia, quæ de Romano Pontifice & illius dominatione Monarchica passim vbique locorum his XII. tamis tam accuratè disseruntur. Nam & in prima operis parte Euangelicam historiam suis narrationibus intexens, vt è doctrina Christi illius institutionem hodiernis apud omnes conuenientem asserat: & mox vt Petrum fuisse verum Ecclesiæ Monarcham probet, non minore contentione Baronius laborat, quam vel Bellarminus, vel quivis alius hodiernorum eius causæ patronorum. Sed & in tetis deinceps Annalibus, id semper curæ agit præcipuæ, vt continuationem & amplificationem Papalis potestatis, & praxin perpetuam Hildebrandinæ doctrinæ, quantum potest, ob oculos hominum propanat. Sed spiritualem fortasse dumtaxat potestatem Romano Pontifici attribuit Baronius: imò verò & spiritualem & temporalem dominationem ita amplam Papæ vindicat; vt per eius doctrinam Imperatoribus, Regibus & Principibus, nihil reliquum sit aliud, nisi Romano Pontifici S. P. Q. R. & ad nutum eius humiliter capessenda, maturè sese componere.

Hoc vt ita esse isto loco breuiter demonstrem, adigit me fides qua omnes Christiani obstringuntur erga suos Principes; & ea fidelitas ac deuotio, quam praestare tenetur Regibus Christianissimis: quorum sacrosancta Maiestas nisi per Hildebrandinum doctrinam euiluisset, duos maximos Principes Henricum III. & Henricum Magnum pari scelere ac fere simili pacto non luxissemus exstinctos. En igitur pie Lector, doctrinae illius Principibus funestae capita pauca è multis ex Annalibus Baronianis in tuam gratiam collecta. SACERDOS quilibet maior Rege: quia politicus Principatus sacerdotali est subiectus. *Hoc axioma passim asseritur in his Annalibus, maximè autem in anno Domini* LVII. 18. *ibidem*, 31. & 32. *sunt haec verba.* Cum igitur Rex quantumlibet Christianus, non nisi inter laicos adnumerandus sit, sacris Ministris minorem gerere ordinem certum est. *Mox.* cum quae à Deo sunt, ordinata sint, politicum Principatum sacerdotali esse subiectum, nulla potest esse dubitatio. *Eò spectat, quod in anno Domini* XXXIV. 293. *verbis Petri palàm abutens, docet sacerdotium esse in Ecclesia institutum, coniunctum cum Regia dignitate: ac propterea Regia dignitatis insignibus videri omnes Apostolos vsos.* Papa judex supra omnes potestates à Deo constitutus. *In anno* CCXXI. *cur Papa Rom. dicatur summus Pontifex hanc rationem adfert*: quia à Deo rerum diuinarum humanarumque arbiter constitutus, judiciaria potestate super omnes effulgeat. *quò igitur illae distinctiuncula*, directè indirectè, propriè impropriè, *& similes, ταῦτα, tantum ad fallendum excogitata?* SACERDOTES & Episcopi jus habent antiquandi leges Imperatorum contrarijs legibus, *A.* CCLVII. 15. illud planè consideratione & obseruatione dignissimum, Episcopos nullam habuisse rationem quarumcunque legum ciuilium, quae aliqua ex parte officere & impedimento esse viderentur Ecclesiasticis functionibus: quin eas contrarijs legibus editis, irritas prorsus redderent, ac penitus abolerent. *In anno* CD. 60. hic velim lector consideres, Episcopum omnium miserabilium personarum esse iudicem competentem; suique juris esse malè ab aliquo judicata rescindere, etiam si Princeps esset, qui injustâ sententiam protulisset. *Saepe repetit, Sacerdotes iudiciariam potestatem accepisse ex institutione Christi, vt* LVI. 28. *Imperatores autem, quando suis legibus ius illis attribuerunt iudicandi, nihil noui eis contulisse; sed id tantum confirmasse, quod è iure diuino poterant sibi vindicare, vt in* CCCXVIII. 64. *idem tamen in anno* CCCXXV. *Principibus aliquanto aquior. In anno* CCCXXXVI. 18. *affirmat auctor*, non esse Imperatorum in Episcopos ferre sententiam, sed tantum, à Concilio antè latam executioni mandare. *In anno* CCCLXXXVII. 11. 12. 13. *prolixè conatur probare*, Sacerdotes ex jure diuino nihil debere Regibus pendere, quibus ipsi sint superiores. *Axioma est Baronij* Praesidibus prouinciarum praesidere Episcopos, qui jus habeant sententias illorum rescindendi, si ipsis libuerit: *hoc saepe repetit: sed in anno* CDXI. *etiam exemplo id confirmare nititur. Ait à Synesio Episcopo Andronicum Pentapoleos praefectum* fuisse à tribunali depositum, in quo in Deum & homines multa deliquerat. *Sed est error δαίμονος insanum magnus. Locus Synesij est in epistola* XC. *τὸν βῆμα ἀπὸ ἐξοίσομεν, id est*, è subsellio poenitentium ipsum eximimus. *narrat ibi Synesius, se poenitentia Andronici seria adductum, vt omnibus modis ei faueret.* τὸν βῆμα, subsellium maestum *est locus poenitentium, qui separatim ab alijs in Ecclesia stabant aut sedebant. Sequitur apud Synesium*; καὶ τἄλλα ἐκεῖνα πάντα ἐμοὶ πολὺ τῶν ἀνιαρῶν ἐλάττονα, etiam caeteras calamitates ipsi multò reddidimus leuiores. *an hoc est detrahere praefe-*

tum

ctum de tribunali? Vanissima igitur est illa Baronij gloriatio. Quanta hæc cuctoritas Episcoporum? vt malè iudicantes Præsides cessare imperent: id enim affirmat Synesius. *Sed exemplum est falsum: falsa igitur doctrina.* Quod autem Papa solus potest dare imperium, ad cuius consecutionem nihil refert filium esse Imperatoris, nisi placeat Papæ. *Ad hanc doctrinam stabiliendam magna pars horum Annalium refertur. Clarissima verba sunt, quæ afferemus ex anno* DCCLXX. 7. Fridericus Imperator si consuluisset Annales, haud ea te progenitoribus (nisi acceptum tulisset imperium, sed tantum Apostolicæ Sedi: sine cuius nutu nihil prodest genitum esse ex Imperatore, vt quis possit fieri Imperator: sed tantum quod elegerit, vel eligendum concesserit ipse Papa. *Vt instituere, ita destituere Imperatorem tam facile potest Rom. Pontifex, quam descendis imber cum pluit. In anno* DCCC. 15. *habetur hoc effatum:* Hanc potestatem esse in Ecclesia Dei, & in ipso Pontifice primariò residere, posseq; ipsum si causa postulet, Apostolica plenissima potestate, infestum Ecclesiæ Regem, sine Imperatorem deponere, neq; loco ipsius iustum & pium sufficere, ex Dei verbo, iure diuino, & lege naturæ, necessaria assumptione probari, exploratissimum est. *Rato sane Romæ, & tot utrinque hæresis Hildebrandinæ impune vigente, id quod ait Baronius esse exploratissimum: sed magnas Deo gratias, quod maior & melior pars Orbis Christiani, in quo non tantum supremarum Galliæ Curiarum Patres amplissimi, & Romano Catholico optimi quique, & Protestantium complures populi, non id quod Baronius dicit, sed eius planè contrarium habent pro exploratissimo. Accipe aliud oraculum:* Duo gladij sunt Papæ, tam materialis quàm Spiritualis, & hoc negare hæresis est. *Doctrina est Baronij eisdem verbis enuntiata, in anno* MLIII. 14. *Iam igitur habent Protestantes quod lætentur, non solos se hæresin sapere: sed omnes illos qui Papæ duos gladios non tribuunt. Quis autem Christianus ita insanit, si paucissimos excipias, quibus nec ratio nec usus verborum eximit sectio quis eripuit? In anno* DCCLII. *de translatione regni facta in Gallijs ita scribit:* Francorum Monarchiæ bene consulturus Ro. Pontifex, Francorum regnum quod sub Regibus Merouingijs inertibus, & nouissimè sub Hilderico Stupido periclitaretur, Apostolica auctoritate, in Pipinum Caroli Martelli filium, Carolomanni germanum, post obtentus aduersus diuersos hostes sæpe victorias, transtulit, eumq; Regem creat, ipso Hilderico anno sequenti deinceps detruso in monasterium. *Hæc narratio ita nuda, quàm falsa sit, & Monarchia Francorum à Deo solo instituta, quantum afferat præiudicium, vir rerum prudentium est diligenter expendere, sicut & illa meminisse ijs conducit, quæ scribit idem,* DCCLXX. 24. *maximè autem quod ait in* CMXI. 30. Reges Francorum Papæ subditos esse, cuius iussa capessere debeant. *Est & illud unum ex scitis Baronianis*, Imperatorem debere Ro. Pontifici inseruire, vt eius auctoritas furta tecta præbetur. *sicut dicitur in* CCCCXLV. *item hoc:* Imperator non satis suppetit iuris ad Regem aliquem electum regno, restituendum, nisi intercesserit voluntas Papæ; *in anno* DCCCIX. 34. *item illud:* Præsides prouinciarum tenentur iussa Papæ exsequi, non adscripto PLACET, sicut fit hodie. *Colligit hoc Baronius ex historia falsa, in anno* CDXIX. 8. quod quidem, *inquit*, illud primum ostendit, inseruisse Præsides prouinciarum, & qui illis parebant milites Ro. Pontificibus, in exsequendis Apostolicæ Sedis sententijs; tantùm abest vt eas impedirent, vel remorarentur, vel vt Apostolicis ipsis literis Placet subscriberent, arrogarent. *Quum tamen* XL. *Annalium, propter raptitiam contra contentionem regnum Siciliæ à Rege Catholico, à fidelibus eius ministris censuræ fuisset*

subiectus: Baronius hoc & similibus factis Papæ Maiestatem autumans immunu, iniuriam vltus est hisce verbis MCLXXVII. 14. dictu nefas, horrendum factu, quod infelicissimis nostris temporibus, probata à Rom. Pontifice scripta ministri regij redigere audeant sub censuram, vt ea à librarijs vendi non prius, nisi ab ipsis impetrata licentia, quam etiam interdum pro arbitrio negent, atque prohibeant ne vendantur. *Ita Baronius dixit esse alteram clauem Petri dimere, & grande nefas admittere. Igitur quum omnia Europæ regna, omnes Principatus sint Ro. Pontificis, vt tanta cura demonstratur in his Annalibus: si Papam libido incesserit, vel occasio inuitarit, vt vnum aliquod è suis regnis velit repetitum ire, & liberi aliquis in eum finem scriptus, ipsi fuerit probatus; Reus ille à quo regnum repetetur, vel eius ministri, si ausi fuerint mutire contra, sic ius videlicet admittent dictu nefas, horrendum factu, iudice Baronio. O cœlestis Veritas exorare, & Reges magnos libera ab hac tetra seruitute. In anno* DCLXXIII. *conditionem vestrorum temporum lamentatur, eáq; appellat miserrima tempora. an propter supremum Dei numen tam negligenter hodie à multis cultum? aut propter blasphemias, quas impij quotidie in Deum Patrem, Iesum Filium Dei, Spiritum Sanctum & B. Virginem & alios Sanctos quotidie euomunt? minime: accipe causam:* quibus nihil felicitius, vigilantius ac vehementius Præsides prouinciarum agant, quam vt Ecclesiasticum tribunal solitarium reddant. *Incipiunt tandem Reges & Principes emigilare. Hinc illæ lachrymæ. Querela de Præsidibus prouinciarum affinis est querelæ de Regum consiliarijs, quos Baronius indigetat Politicos, Nouatores, Hæreticos, & quidem aliquando tetterrimos hæreticos. vt desinant Lutheri & Caluini discipuli ijs appellationibus gloriari, quum videant hodie tam multis eas communicari.* Anno DCCCLXII. 3. *ita eos compellat:* Huc adeste Politici Nouatores, qui in commotionem admodum frivolè reuocatis, num summus Pontifex potuerit Francorum regnum ab Hilderico Stupido in Pipinum transferre. *ait autem eo loco, posse Episcopos etiam hæreditarium regnum in alios transferre.* A. DCCLII. 8. *negat* Reges vllum penitus in rebus Ecclesiasticis jus habere. *& subijcit;* vnde exclamant Politici Nouatores, cum Ecclesias subijciunt Regibus. *Circa annum* DCCCLXX. *in causa Hincmari Rhemensis, & Hincmari Laudunensis, Hadrianus II. literas Manlio ac scripsit ad Carolum Calvum. Carolus Hadriano respondet ex epistola, quæ hodieq; extat; non minus tanto digna Rege, quam illa Hadriani erat legitimo Petri successore indigna. Quid ad hæc Baronius? Libere dicam; [illegible] eius.* Audet erga Regem optimum, quod non ausus Michael Archangelus erga Diabolum, vim inijcit maledicis. Carolus Calvus, inquit, ista dicens nec capillum habuit in capite rationis. *quasi haberent pilum homines, qui aduersus vnctos Dei os aperiunt ita petulanter. Tum autem viris probis & eruditis, eiusdem cum ipso religionis, qui in suis scriptis eius lucubrationis fecerunt mentionem, inclementer dicit & conuitia ingerit. Fateor non probari Baronio in anno* MCLXXVII. *quod Alexander III. Friderici Imp. prostrati ad pedes suos, ceruices pede presserit & calcauerit. Sed addo; propterea de illo fœdius ab eo pronuntiari, quia non putauit esse veram historiam. Nam si putasset rem gestam fuisse, laudasset procul dubio, non reprehendisset. Quare enim Alexandrum III. vituperarat pedibus Imperatorem suum calcantem; qui Cœlestinum III. pedibus ignominiosissimè & nequissimè laudantem coronam Imperatoriam, non veretur laudare, & facturum immane defendere? Sed Baronius eum adeo pertendit non debere fidem haberi narrationi de cruribus Imperatoris à Papa calcatis, aut ignorat aut dissimulat [illegible] illorum*

tempo-

temporum infoliitatem, quando & Papæ & ministri Paparum Reges etiam maximos impune inludiriis habebant. Natal. Matthæus Parisiensis in anno Dom. M. CCXIII. *Pandulphum subdiaconum & Papæ in Angliæ legatum, pecuniam, quam in arram subjectionis Rex Iohannes contulerat, sub perditæ causæ consilio esse, Archiepiscopo dolente & proclamante. Sine causa igitur Alexandri fuit unus adeò miratur Baronius, non Quid dominis faciens, audent cùm talia fieri? In anno* DCCXXII. *negat hæreticus Princeps sibi debere in Ecclesia regnare, & Gregorium II. laudat, qui eius rei exemplum primus dedit. Sed vultne aliquis certò cognoscere, quæ fuerit Baronius animo erga Imperatores ac Reges? accipiat eius rei luculentum demonstrationem. In anno* CCXCIX. *narrat è Suida, Euphemium Patriarchum Constantinopolitanum aliquando Imperatorem Anastasium de fide habuisse suspectum; igitur minis eum territum compellasse ipsum in hæc verba. Sin secus feceris, resecta tuâ comâ, in triumpho ducam te cum populo. hoc exemplum prorsus insigne est, & cui nullum legatur simile, nisi sum esse quidam Papam, sed Archiepiscopum Constantinopolitanum, tantæ contumeliæ Imperatorem usurum, ut minaretur, se illum propria auctoritate tonsurum & in monasterium aliquod inclusurum. Non puto esse aliquem Dei timorem virum, qui audaciam Patriarchæ non detestetur. miserrima enim futura est Regum atq; Imperatorum conditio, si hoc exemplum admittitur. Ego hic tragœdias à Baronio expectabam, vel eo saltem nomine, quod tantum eius alius præter Papam sibi vindicat. Ille vero exultet ad hoc factum & ita scribit. hæc cùm dixit Euphemius, planè exauctorationem ei comminatus est: siquidem idem erat tondere Imperatoris comam, quod in ordinem monachorum redigere ad pœnitentiam, vt de pluribus factum legitur. Vidisti quanta sibi auctoritate sacerdotij fumat Euphemius, vt abrogationem imperij magna animi pelitudine intrepidus publicè comminatus fuerit Imperatori? quod timens ille, ab hæreticorum cœtu ad tempus falsem abscessit, fumulans se esse Catholicum. Quis hæc legit, & non agnoscit Baronij in Principes animum? Sed Deus cunctum Principum adversus illum fortiter hoc loco vindicavit. mira enim nobis de exultabundus ille animus fuit his percussus. Historia falsa est: tacet Suida, vetule aliquid eos posse exprimi, præcipuè verbis, pessimo exemplo, fuisse truncatos: denique in primis falsi manifestè deprehensus haret, non dicam Baronius, sed is qui hunc Baronio locum suggessit. Suidas expressè notat, Anastasium, quando hæc ad illum Euphemius, fuisse silentiarium. Zonaras explicat, de eadem Anastasio loquens,* [illegible] *Silentiarius erat unus è nobilissimis dignitatibus. En facinus indignum: quod de abjectissimæ conditionis homine narrant historiæ, id Imperatori tribuere, & de eius falsa contumelia adeò impudenter triumphare. Sed fraus illius, à quo hunc locum Baronius accepit, insignis & quovis supplicio digna. Sustulit enim è verbis Suidæ ista,* ἐὰν μὴ τοῦτο ποιήσῃς, is qui postea regnavit. *si posses; non igitur tunc, quando id vis accidit. bis autem habentur apud Suidam illa verba, in Anastasio, & in eunuch. Et nunc parricidarum patronus Andreas Cretensis resurgat, & dicat defuisse mihi, quando ad Frontonem scribebam, facultatem vel omnium ex Annalibus locum proferendi, quo probarem Baronium Principibus minus æquum fuisse, Papæ nimis addictum, at qui non pauca loca seligi ad eius rei demonstrationem queant: sed libri multi quamvis prolixi de eo dumtaxat argumento possint confici. Quæ quum ita sint, ne minem arbitror pium & prudentem virum reperiri, qui vetet fieri, non sine magno periculo eius historiam in manibus iuventutis, aut corruptorum superstitione laborantium versari. Videmus quot molimine quovis labefactandæ Principum auctoritati,*

ritati, adhibeantur. Videmus quàm multi in Italia, Hispania, Germania, ipsa etiam in Gallia, vel apertè vel per cuniculos id propositũ vrgent. Videmus quibus olim Carbonea doctrina fructus. Parricidae pietatis obtentu animos sibi in suos Reges ferro, igne, pulnere vltorũ Dei vita appetitur: supplicium ex eo crimine meritorũ vocatur: parricidarũ causa Reae sine pudore defenditur: parricidae omnibus ex fastis ominibus conseruntur. ô tempora! ô mores! Non dica Baronij Annales crimen illud nefarium & horrendum palam docere. Quid iuuat? si Hildebrandus cum suis dictatibus tollit in cælum: si dirissima quaeque Pontificum in Principes facta depraedicet: si sacerdotes vult esse Regum Reges: si haeresim esse pronuntiet, & quidem teterrimam, aut negare duos gladios esse Papae, (non quo sensu olim Bernardus, sed quo sensu virũ sibi à paucis seculis Papae vindicarunt:) aut pro Regum defensione aduersus Curiam Romanam audere hisce? Magnum igitur, mea quidem iudicio, laudem meretur vir ille dignitatis primariae, & erga Reges Christianissimos fidei compertissimae; qui Galli hominis, horum Annalium nuperi Epitomatoris, ad Senatus Parisiensis amplissimos Patres nomen nuper detulit; quod Epitomen suam contexens, pernitiosissimae huius haereseos venenum, quasi aliud agens populis Galliarum propinasset, sicut est ab ipso perspicuè demonstratũ. Post eadem infandam duorũ Regũ Christianissimorũ, quos dira illa doctrina exstinxit; cessare aut periculũ dissimulare, si alijs nationibus licet; nobis certè Gallis non licet; nisi antiquae erga nostrorum gloriae fidelitatis exquisitae erga Reges nostros cogitamus renuntiare. ὃ μὴ γένοιτο ἔσῃ ἐπη. Me vt hoc potissimum tempore istud opus susciperem, illa cum primis causa impulit; (scit Deus scrutator cordium:) quod memoriae Henrici Magni, non malè parentaturum me credidi, si doctrinã, cuius pestem ipsi experiri contigit, pro mea virili refutare conarer atque infamare. Initio igitur, cum ante biennium ad scribendum seriò animum cepi appellere, illa solummodò attingere consilium erat, quae ad iura Principum pertinent. Quòd postea ne illa quidem praetermiserim, quae ad hodiernas spectant de religione controuersias; studio factum est illustranda pro viribus antiquitatis Ecclesiasticae, etiam in illa parte. Baronium igitur praeuntem καὶ πόδας sequens, occasionem habui multam eo genere mihi obseruata in lucem proferendi. Quaedam breuiter attigi: quaedam paullò vberius tractaui. Vnde etiam de sacrosancta Eucharistia: de qua dum vestigia Baronij premi, tres seriae disputationes: vnam de varijs eius Sacramenti apud veteres appellationibus; alteram de Transubstantiatione: tertiam de genere Sacrificij Christiani edita: conatus primorum Ecclesiorum doctrinam, non minus candide & ἀφυῶς, quàm accurate exponere. Prima disputatio habetur in Exerc. XVI. reliquae duae propter typographi festinationem, quia erant longiusculae, edi nunc non potuerunt. Quoniam autem Cardinalis Baronius in primo operis sui tomo, capita hodiernarum Controuersiarum peraque omnia putauit sibi tractanda: ideo & nobis imitandi eius exemplum necessitas incubuit. Inde illa tam luculenta rerum copia, de quibus aut iam egimus in hac priore parte; aut restat deinceps agendum Χω' Θεῦ in posteriore. Ita enim visum commodius diuidere quae rescripsimus ad primum tomum. In priore multa ex Euangelica historia occurrebant tractanda: posterior nascentis Ecclesiae formam quà internam, quà externam, si fauerit ceptis Iesus Christus ὁ Σωτὴρ, accuratè descriptam complectetur. Quod superest, peto à te obnixè pie & candide Lector, persuadeas tibi, me ad hoc genus studiorum, in quibus à prima iuuentute optimus parens me educauit, quaque ipse amaui, & pro facultate colui semper, etiam cum in alijs literis videbar esse totus; non leuitate animi, non studio dumtaxat gratificandi cuiquam mortalium, non denique humani alicuius commodi

spe

se defleniſſe. Certum eſt unum meritò ſapientiæ, & in amore DEI, vero, antiquæ & Eccleſiaſticæ cognitione & profectum ipſe magis magiſq; in dies; & alijs, ſi quos forte eadem ſapientia tenet, cum Deo & cum Ecclesia Catholica, magnis meis laboribus, reddere eſt quanto nos meliores, & planiores. Diſcordias augere, nunquam fuit animus mihi. Eas, & ſimultates ex. iter ad concordiam indicare, id verò tota mente, vota voluntasq; ſi poſſent, cedent. Faxit Deus Immortalis, vt & mea hæc, illi & aliorum omnium, quæ in ijſdem literis excudendis deſudant, lucubrationes, ea ſanctiſſimi nominis ſui gloriam, Eccleſiæ dilatationem, & noſtram omnium ſalutem ſemper dirigantur.

Valete. Valete.

Londini a. d. VI. Non. Martias,

MDXCIV.

Eiuſdem Obſeq. Cultor.

HVGONIS GROTII in Is. CASAVBONI Exercitationes Baronianas, CARMEN.

ANnales docti nimium seruire Baroni
Qui legis, & Romæ quale probatur opus,
Credere ne propera: multo vigilata labore
Pagina; sed nutu sub dominantis erat.
Auctoramentum non est leue, purpura: pridem,
Pontifices verum non didicere pati.
O Pietas vbi mersa lates? qui fortis & acer,
Qui contra sæclum commodet ora tibi?
Viuimus addicti studijs, spes, ira, cupido,
Turba, metus, regnum religionis habent.
Pars Vnum toti cupiens imponere mundo,
Hoc vt fas doceat, nil putat esse nefas.
Alma, licet nolit, testis tamen esse Veritas
Cogitur, & contra se facit ipsa fidem.
Seu solio vitaque simul depellere Reges,
Vertere seu pretio, iusque piumque libet,
Antiquos habitus nuper donare repertis,
Hoc iter ad famam diuitiasque patet.
Altera pars studium, nimium quoque, fassa nouandi
Hoc libertatem puraque sacra vocat.
Hic cur displiceant ritus moresque recepti
Causa satis magna est, quod placuêre prius.
Tantis pressa malis Virtus, quæ falsa profari
Semper, & interdum vera tacere vetat,
Nunc huc, nunc illuc flens & miserabilis ibat
Diua, sibi nullas questa vacare manus.
Sæpe alios frustra, diuine Casaubone: sed non
Illa tuam frustra sollicitauit opem.

Non

Nec tibi, ait, rubros apices promittere possum,
Sed nec opes: præda est hostibus illa meis:
Nec mihi parua tamen merces, mens conscia recti,
Gratáque posteritas, & Deus ipse fauens.
Audieras: pares: nec te mala terruit ætas
In pacem bellum quæ sine pace gerit.
Cedat Athenæus iuuenilis gloria: cedat
Scipiadæ sapiens in fera bella comes:
Cedat & ipse etiam mundi descriptor, & omne
Quicquid Roma tui, Græcia quicquid habet.
Hoc tanto maius, quanto est animosius: illa
Doctrinæ fuerant, hoc pietatis opus.

In easdem.

TEmporis hæc longum series repetita per ævum
Baronio, (Ifacia tela retexta manu)
Hactenus imposuit magnis, multosq; per annos
Credita, pœne Sacris imminuensque fidem.
Enthea dum cæcis vultus [illegible] haberi,
Luce patet læsi larua retecta lupi.
Materia ingenij referens vestigia prisci
Digna Casaubonia quæ varietur acu.
Grande decus patriæ, Regisque orbisq; Britanni:
Consona quem sequitur sacra corona ducem.
Musarum in terris soboles pœne vna superstes:
Cætera cultorum crimine turba iacet.
Non tibi Mæcenas, non quisquam à Rege secundus
Contigit: Augusti numine tutus ouas.
Inuita inuidia stadium decurre senectæ
Pontificum hostis atrox, hostia grata Deo.

Dauid Barclaius.

ADMONITIO AD LECTOREM.

QVVM variis è locis significatum nobis esset, optare multos, vt quæ proferebamus testimonia è Græcis scriptoribus, ea in Latinum sermonem verteremus; morem qui hodie à multis eruditis seruatur, nos quoque in his Exercitationibus secuti, Græcis, vt plurimum Latinam versionem nostram subiecimus. Quod si aliquando factum non reperitur, sciant minus exercitati in Græcis, propterea nos interdum id institutum non tenuisse; quia mentem loci subijciendi, nostris verbis prius expresseramus. Piguit igitur rem eandem sæpius repetere. Interdum etiam cum plura in eundem finem testimonia afferebantur, vbi vnum aut alterum transtuleramus, à cæterorum versione posse nos supersedere existimauimus. Si quæ præterea occurrent non Latinis verbis exposita; sciat Lector consulto consilio id factum à nobis: acuendæ iuuenum, præsertim S. Theologiæ studiosorum, cupiditati, Græcos Patres in sua lingua legendi: quod spondeo illis, sine fructu & honestissima voluptate nunquam facturos. Errata typographica in fine adnotantur, quæ quidem obiter nobis erant obseruata. Æquus lector, & illa emendabit, & si quæ alia ipse deprehenderit: neque mirabitur, in opere tam vario operas quæ meam manum sequebantur, aliquando cessitasse. Pag. 269. 4. scribe, nec Paulus. In Epistola ad Regem Ser. & Proleg. hæc corrige. P. 28. 11. accusare, non excusare. p. 43. vlt scr. quod s. p. 49. 44. percipere. p. 52. 36. Paulam.

EXERCITATIO PRIMA

AD
CARD. BARONII
ANNALES;

In
APPARATVM
eiusdem.

ISAACI CASAVBONI EXERCITATIO I.

AD CARDIN. BARONII APPARATVM IN ANNALES SVOS.

I. *Vtrum de ſalute per Chriſtum, & notitiæ Chriſti ante ipſius aduentum neceſsitate, idem omnes Patres ſenſerint, quod affirmat Baronius. Expendantur Clementis Alexandrini quædam loca. B. Auguſtini vera ſententia. B Chryſoſtomi duriora quædam dicta ex alijs eiuſdem Patris locis illuſtrantur & explicantur. Iuſtini Martyris locus expenditur. Λόγος. Iobij & Euthymij dicta quædam notantur.*

VEriſſimum eſt, quod initio Apparatus ſui ſcribit illuſtriſſimus Cardinalis, Cæſar Baronius; ex omnibus mortalibus, qui inde ab exordio mundi fuerunt, neminem æternam ſalutem eſſe conſecutum, niſi à CHRISTO, & per CHRISTVM: poſſéque non immeritò ea ratione Chriſtianos dici illos omnes, qui etiam ante Chriſti aduentum & ἐνσαρκωσιν, vel in populo Dei, vel apud Gentes facti ſunt ſalutis participes. Huius veritatis demonſtratio è ſacris literis adeo facilis eſt & certa, vt paucos hodie putem eſſe Chriſtianos, qui ea ſuper re dubitent. Nam quod magnus Eraſmus, Ludouicus Viues vir doctiſsimus, & non nemo etiam è Proteſtantibus; cum primis verò atq; omnium animoſiſſimè Andradius Lusitanus, aliter aliquando pronuntiarunt, & perſuadere

alijs sunt conati; explosa est dudum ea sententia,& à doctissimis vtriusque partis Theologis, veris & solidis argumentis confutata. Sed quod addit Baronius; apud veteres quoque Patres omnes, semper hoc fuisse in confesso: id verò si accipiatur simpliciter & sine vlla exceptione,an satis certum sit, equidem vehementer addubito. Neque enim negari videtur posse, doctrinam de iustificatione peccatoris, & caussa meritoria salutis, primis Ecclesiæ temporibus, & fere ante diuini ingenij virum B. Augustinum, vix satis dilucidè fuisse expositam. Constat sane, apud vetustissimos Patrum, & nonnullos etiam posteriorum, eiusmodi sententias interdum occurrere, quæ, nisi benigna interpretatione molliantur, superiorem Baronij affirmationem labefactare sint idoneæ. Pauca è multis exempla hoc loco proferam. Clemens Alexandrinus, inexhaustæ doctrinæ vir, affirmat, Iudæis legem Mosis, Gentibus Philosophiam, ante Christi aduentum,& eam quam ipse appellat vocationem vniuersalem Iudæorum & Barbarorum in populum vnum, ad salutem sufficisse. Sic enim ait libro v i i. Στρωματέων, Centonum, quas licet Varias lectiones appellemus: Ιουδαίοις μὲν νόμος, Ἕλλησι δὲ φιλοσοφία μέχρι τῆς (τοῦ Χριστοῦ) παρουσίας· εἰλήφαμεν δὲ κλῆσις ἤδη καθολικὴ εἰς πίστωσιν δικαιοσύνης λαοὶ καὶ τέκνα ἐκ πίστεως διδασκαλίαν. & libro eodem iam ante dixerat, Deum non à certo quodam tempore, (putà, ex quo missus est in terras Filius Dei) verùm ab æterno προσωποληπτῶν non esse; imò contra, absque acceptione aut discrimine personarum, omnibus mortalibus viam ad salutem patefeciisse. Etsi autem fatetur eo loci Clemens, notitiam Dei, quam habuerunt Gentes, fuisse ἀμυδρὰν & obscuram: non tamen dubium, existimasse ipsum, potuisse homines per illam Dei cognitionem seruari. Iccirco tot locis Legem & Philosophiam duo Testamenta appellat, ab eodem Domino diuersis populis, in eundem finem tradita. Eodem libro: Καθάπερ Ιουδαίους σώζεσθαι ἠβούλετο ὁ Θεὸς, τοὺς προφήτας διδούς· οὕτω καὶ Ἑλλήνων τοὺς δοκιμωτάτους, οἰκείους αὐτῶν τῇ διαλέκτῳ προφήτας ἀναστήσας, ὡς οἷοί τε ἦσαν δέχεσθαι τοῦ παρὰ Θεοῦ εὐεργεσίαν, τῶν Ιουδαίων ἀνθρώπων διέκρινε. *Quemadmodum volebat Deus Iudæos seruari, cum Prophetas illis dabat; sic & Græcorum probatissimos quosque, proprios ipsis in sua lingua Prophetas excitando, prout ipsi Dei beneficium capere poterant, ab hominum vulgo secernebat.* Solet etiam idem alibi Legem & Philosophiam appellare βαθμοὺς καὶ ἐπωδὰς τῆς τοῦ Χριστοῦ φιλοσοφίας, *gradus & quasi scalas Christianæ philosophiæ.* recte & verè: si appellatione philosophiæ illud intellexit, quod Paulus nominat τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, *quod notum est Dei*, Rom. I. 19. opera nempe Dei, quæ mortales ad Creatoris aliquam notitiam possunt perducere, & amplioris cognitionis desiderium, si mens ipsis

ipsis non læua, in eorum animis ingenerare. Cæterùm Clemens Philosophiæ nomine eiusmodi notitiam intelligit, per quam ad iustificationem impij posset peruenìri. Affirmat hoc diserte libro primo eiusdem operis: καθ' ἑαυτὴν, ait, ἐδικαίου ποτὲ καὶ ἡ φιλοσοφία τοὺς Ἕλληνας. *Philosophia quondam* PER SE *Græcos iustificabat.* Atqui operum Dei contemplatio ad notitiam Christi, sine quo nulla salus, Act. 4. 12. neminem, opinor, vnquam deduxit. Credendum sane, etiam ante natum è B. Virgine Dominum, alios quoq; salutis factos esse participes, *paucos, qui vel apparent in Scripturis, vel in genere humano latent,* vt ait B. Augustinus in epistola XCIX. ad Euodium Episcopum; sed illud quoque simul credendum, neminem vlla vnquam ætate ad spiritalem Ierusalem pertinuisse, *nisi cui diuinitus reuelatus fuerit vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus; qui venturus in carne, sic antiquis sanctis præ-nuntiabatur, quemadmodum nobis venisse nuntiatus est,* ait idem Augustinus, De ciu. Dei, lib. XVIII. cap. XLVII. & in epistola XXVIII. ad Hieronymum, verba illius sunt: *Certus sum, non esse animam vllam in genere humano cui non sit necessarius ad liberationem mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Caute igitur accipiendum, quod apud nonnullos Patrum legas: Christi notitiam ijs qui natiuitatem ipsius & οἰκονομίαν præcesserunt, non fuisse necessariam. Perspicuis hoc affirmat verbis B. Chrysostomus aliquot locis. In Matthæum, hom. XXXVIII. τί οὖν; ἠδίκηθησαν ὁ τοῦ πρὸ τῆς Χριστοῦ; οὐδαμῶς. εἰ γὰρ καὶ μὴ ὁμολογήσαντας τὸν Χριστὸν τότε σωθῆναι. οὐ γὰρ τοῦτο ἀπῃτεῖτο πρὸ αὐτῶν· ἀλλὰ τὸ μὴ εἰδωλολατρεῖν. *Aliquis dicet: Quid ergo? illisne facta est iniuria, qui ante Christi aduentum vixerunt? Nequaquam: tunc enim etiam sine confessione Christi poterat aliquis seruari: quippe hoc ab illis non exigebatur: sed vt ab idololatria abstinerent.* Mox: τότε εἰς σωτηρίαν ἦρκει, καθάπερ ἔφθην εἰπών, ὃ τὸν Θεὸν εἰδέναι μόνον· νυνὶ δὲ οὐκέτι· ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως. *Solùm Deum nosse ad salutem tunc temporis satis erat: nunc id non sufficit: quin hoc amplius notitia Christi est necessaria.* Non multo post: ἀπολαύουσι τοῦ Χριστὸν οὐκ εἰγνωκότες πρὸ τῆς σαρκώσεως; εἰδωλολατρείας δὲ ἀπέστησαν, καὶ τὸν Θεὸν προσκυνήσαντες μόνον, τὴν πολιτείαν ἀπεδείξαντο ἀρίστην, ἅπαντων ἀπολαύσαντες τῶν ἀγαθῶν. *Fruentur,* inquit, *omnibus vitæ æternæ bonis, etiam illi, qui Christum, ante ipsius incarnationem non norunt; sed ab idololatria sese abstinuerunt, Deum vnum adorarunt, & vitam, quàm fieri poterat, optimam vixerunt.* Hæc & similia his alia dicta duriora interpretatione commoda candido lectori sunt mollienda; ne aut aliquam extra Christum salutem impie somniemus; aut de tanto Ecclesiæ Doctore, cum sciolis nonnullis, secius opinemur. Atqui Chrysostomus cùm ita loquebatur, de clara & perspicua, atque vt Scholastici loquuntur, explicita Christi notitia,

sentiebat;

sentiebat : non de obscura, ænigmatica, & figuris inuoluta, qualem Adamus, Patriarchæ, & pij deinceps omnes, è vaticinijs de venturo Christo, & symbolis typisque legalibus, aut peculiari reuelatione sunt consecuti. Probo ex alijs viri sanctissimi illius locis, hanc fuisse ipsius mentem. In Iohannis verba I. 10. *& mundus eum non cognouit*, diserte scribit Chrysostomus, omnes pios & Deo charos, etiam ante Domini aduentum in carne, ipsum cognouisse : οἵγε τῷ Θεῷ φίλοι, inquit, καὶ θαυμασοὶ, πάντες αὐτὸν ἐπέγνωσαν ἔτι πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας. Id mox demonstrat ex verbis Christi Lucæ X. 24. *Multi Prophetæ & Reges voluerunt videre quæ vos videtis.* Nam quia ignoti nulla est cupido ; colligit ex eo recte, istos qui diem Domini videre desiderabant, scisse illum venturum, & in ipsum credidisse. deinde illi obiectioni Gentilium, cuius tot Patres meminerunt ; Si Christus est salutis auctor, cur ille tamdiu cessauit ? cur tam serò aduenit ἀνεπληρώθησε τῆς σωτηρίας ? sic docet respondendum ; ὅτι καὶ πρὸ τούτου τοῦ κόσμῳ ἦν, καὶ προενόει τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ γνώριμος ἦν τοῖς ἀξίοις ἅπασιν ἦν. *Dominus etiam ante aduentum suum erat in mundo, & creaturarum suarum curam gerebat, fuitque notus* OMNIBVS *qui digni erant.* Legat pius lector quæ in eam sententiam pluribus eo loci disputantur. Iustinus verò Martyr, illo ipso Apologiæ II^a^. loco quem affert Baronius, vt illam de qua diximus obiectionem soluat, ea scribit, quæ an commodiorem interpretationem admittant haut satis scio; etsi non videtur id animaduertisse Baronius. Τοῦ Χριστοῦ, inquit, πρεσβύτεροι ἐσμὲν τῷ Θεῷ ἐδιδάχθημεν, καὶ προεμηνύσαμεν, λόγῳ ὄντα αὐτὸν πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέχειν· καὶ οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοί εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν. οἷον ἐν Ἕλλησι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς· ἐν βαρβάροις δὲ Ἀβραάμ, καὶ Ἀνανίας, καὶ Ἀζαρίας, καὶ Μισαὴλ, καὶ Ἠλίας, καὶ ἄλλοι πολλοί. Iustini mens est. Male nouitatem doctrinæ Christianis obijci, quum eius auctor sit Christus, primogenitus Dei filius : quippe Dei Λόγος, Verbum, siue potius Ratio, (istud enim menti Iustini accommodatius) cuius sit particeps vniuersum genus hominum : ac proinde non hodie atque heri cepisse existere Christianos in mundo, sed à principio semper & vbique fuisse. Christianos enim censeri debere, quicunque μετὰ λόγου, *cum ratione*, vitam instituerint : quales fuerunt, inquit, apud Græcos Socrates & Heraclitus ; inter Barbaros Abraham, Ananias, Azarias, Misael, Helias, & alij multi. Similis huic locus est & in Apologia priore, quem subijciam. Χριστὸς δὲ καὶ τοῦ Σωκράτους ἀπὸ μέρους ἐγνώσθη· λόγος γὰρ ὢν ἦν καὶ ἔστιν, ὁ ἐν παντὶ ὤν, καὶ διὰ τῶν προφητῶν προεπεν τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ δι' ἑαυτοῦ ὁμοιοπαθῶς ἡμῖν ἐνηνθρώπησε καὶ ἐδίδαξε ταῦτα. *Christus etiam à Socrate ex parte est agnitus.* Λόγος enim Ratio, siue *Sermo erat atque est, qui est in quouis* hominum, *& ille est, qui partim*

per

per Prophetas futura prædixit, partim per ſeipſum hæc docuit, poſtquam ſeſe ipſe iiſdem perpeſſionibus reddidiſſet obnoxium, quibus & nos ſumus. Langus illa, ὁ ἐν πάσῃ ὤν, vertit, *in vniuerſitate rerum exiſtens.* ſed errauit; niſi ſcriptum inuenit ἐν τῷ πάσῃ. verùm ea lectio ferenda non erat. nam Iuſtinus id vult, quod in ſuperiore loco dicebat, Chriſtum eſſe λόγον, ὃ πᾶν ἀνθρώπων μετέχει, *rationem, cuius ſit particeps omne humanum genus.* meminit huius τοῦ λόγου participationis Origenes, & gradus varios illius explicat prolixè, in Iohannem tomo ſecundo. Porrò è ſuperioribus Iuſtini verbis duæ propoſitiones eliciuntur, eruditorum Theologorum animaduerſione dignæ. Prior eſt: Ante Chriſti aduentum & Iudæos & Græcos, ſiue Gentiles, qui ſecundum rationem viuerent, Chriſtianos fuiſſe, ac proinde ſeruandos. Altera prioris cauſſam continet: Hominem λογικὸν dici, id eſt, rationalem, ſiue ratione præditum, quia particeps eſt λόγου ἤτοι Χριστοῦ, *Rationis*, aut *Verbi*, quod eſt Chriſtus. De priore propoſitione ſatis antè dictum: poſterior res plus quàm toto genere diuerſas, λόγον τῆς θειώδους καὶ ὑπερτάτου, hoc eſt, ſecundam ſemper adorandæ Trinitatis perſonam, & λόγον, ſiue rationem humanam, manifeſta & periculoſa homonymia confundit. Vt non ſine cauſſa eximius Dei ſeruus Baſilius in explicatione primorum verborum ex Euangelio Iohannis, monuerit; cauendum eſſe ab homonymia vocis λόγος, ne in fraudem incidamus. Ὅρα, inquit, μή ποτέ σε ἡ ὁμωνυμία τῆς φωνῆς. Hæc viri ſummi admonitio, in legendis veterum Patrum ſcriptis adprime eſt neceſſaria: multa enim in illorum monumentis occurrunt, ad vocis huius illuſtrationem, eleganter, ingenioſe, addam & vtiliter pro tempore excogitata; quæ tamen doctrinam parum ſolidam contineant. Sic accipienda ſunt, quæcunque ab illis proferuntur ex antiquis Philoſophis, vt probent etiam ſapientibus inter Gentes Verbum fuiſſe notum, quod celebrat Iohannes. Adfert Cyrillus libro ſeptimo contra impium Iulianum, hunc Platonis ex Epinomide locum: ὃν ὡς διεξέρχεται καὶ αὐτὸν πάλιν, ξυναποτελῶν κόσμον, ὃν ἔτεκεν λόγος ὁ πάντων θεῶν θεατός. Ecce habes hîc λόγον, per quem ait Plato factum eſſe mundum aſpectabilem. Videtur dicere idem cum Iohanne; & hoc eſt quod Cyrillus ait: cæterùm, ſi rem penitius ſpectemus, λόγος Platonis, id eſt ratio illa, quam ait à Deo ſummo adhibitam in conditu mundi, longe eſt aliud, quàm Verbum Chriſtus apud Iohannem, & ille λόγος ὑπερτάτος, ſolis notus ijs, quibus ſacra Scriptura innotuit. Talia multa habentur apud Patres; in quibus homonymia poſſit parum cautis imponere. Sic cùm Iobius ſcriptor antiquus & eruditus, cauſſam affert, cur humanam naturam Filius aſſumſerit, non Pater, aut

Spiritus

Spiritus Sanctus: quia Filius fit ὁ λόγος, quem homo quum amisisset, ait, necessarium fuit ad sanandam ἀλογίαν & λόγῳ in terras venire; parum abest, quin lùdere illum potius in re grauissima existimem, quàm serium Theologum agere. Euthymius verò Zygabenus, cum ad Euangelium Matt. IX. 13. quare non venerit Christus ad vocandos iustos, rationem attulit hanc; *quia iusti ipsi sibi ad salutem sufficiebant*: nisi hæc illi verba exciderunt aliud agenti, & aliter sentienti, quàm sit parum firma superior illa Baronij assueratio luculente palàm faciunt.

II. *De interpretatione recta vaticinij Iacobæi*; Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat Silo. *Error Baronij & multorum è Patribus, qui de regno perpetuo in tribu Iuda oraculum exposuerunt. Confutatur ea opinio breui compendio historiæ populi Iudaici. Patrum securitas in ijs quæ non sunt fidei. Cyrilli Alexandrini errores & ἀπιστρροίας. An Assamonæi è tribu Iuda per vxores orti. Locus è I. Maccabaico. Latinus interpres notatur. Baronij inanis distinctio inter* Viri Iudæ, *&* Viri Iuda. *Patrum testimonia contra perpetuum regnum tribus Iudæ. Iustini locus insignis affertur, corrigitur & illustratur. Scopus vaticinij Iacobi, & quomodo referatur ad Christum. Eusebij expositio. Prærogatiua tribus Iudæ etiam sine regno.* IVDAEAE *&* IVDAEORVM *appellatio. Archmalotarchæ & Patriarchæ Iudæorum. Theodoreti affirmatio parum certa. Euentum prophetiæ illius, non ad regnum Herodis restringendum esse, sed referendum ad seruitutis Ro. iugum, quod fuit principium vltimæ illorum captiuitatis. Confutatur figmentum de Herodis regno illegitimo & legitimo. Gradus calamitatis Iudaicæ ab initio subiectionis ad deletam Vrbem.*

APPARATVS, Num. III.

TOtius Baroniani Apparatus argumentum præcipuùm ac fere vnicum est, certa demonstratio temporis illius, quo Seruator mundi, ὁ Θεάνθρωπος Iesus Christus, & missu Patris, & sponte propria in terras venit. Quod argumentum, quum plura theoremata, & vt loquebantur veteres I. Cti. visiones diuersas, contineat; recto atque ordine vir eruditissimus ab eo potissimum capite est auspicatus; quo docetur, tunc aduenisse Regem Messiam, quando edita iam olim vaticinia de futuro eius aduentu, erant adimpleta. Promissiones de Christo venturo leguntur in veteri Testamento, vel simpliciter factæ, sine vlla temporis designatione: vt cùm Serpenti, audientibus

Adamo

Adamo & Eua dictum est, *Semen mulieris conteret caput serpentis*, Gen. III. 15. & Abrahamo credentium omnium patri, *In semine tuo benedicentur omnes Gentes*, Genes. XVIII. 18. & alia his similia apud Moysem & Prophetas, præsertim autem in libro Psalmorum, quamplurimæ: vel cum aliqua denotatione temporis; cuiusmodi illæ sunt, quas Eusebius toto libro octauo Demonstrationis Euangelicæ enarrat. Inter omnes autem huius generis prophetias, quæ simul cum re tempus adsignificant, insignes sunt, illa Iacobi omnium prima, quæ extat Geneseos capite XLIX. 10. in elogio ac benedictione Iudæ, & Danielis hebdomadæ. Baronius prætermissis Prophetæ Danielis hebdomadibus cæterísque omnibus vaticinijs, quæ habent χρόνον τοῦ πληρώσαι, solum profert Iacobæum, quod ita narrat Moyses: *Non auferetur sceptrum de Iuda & dux de femore eius, donec veniat Silo.* vel vt habent Septuaginta, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀπόκειμενα αὐτῷ· *donec veniant, quæ reposita sunt ei.* & ita legunt B. Cyprianus aduersus Iudæos, & B. Augustinus contra Faustum, alijque Patres. Latinus interpres, *donec veniat qui mittendus est.* Alij è priscis Græcis, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται. *donec veniat cui repositum est.* Videntur hæ versiones vocis Hebraicæ שלה quæ obscurissima est, teste etiam doctissimo quoque Rabbinorum, plurimum inter se discrepare: itaque impius Iulianus apud Cyrillum hanc diuersitatem interpretationum notauit: sed non ita est: consentiunt enim Christiani omnes interpretes, & veterum etiam Hebræorum plerique omnes, Messiam intelligi. Porrò in declaratione huius oraculi, & explicatione euentus istius prophetiæ, quum diuersæ sint doctorum hominum, quà veterum, quà recentiorum sententiæ; Baronius eos sequitur hoc loco, qui regnum perpetuum Iudæ existimant promitti, ad Christi aduentum serie continua, aut non nisi ad tempus interrupta, duraturum. *Opportunum sane tempus*, ait Baronius; *defecerat enim (quod erat in sacris oraculis) de tribu Iuda & domo Dauid regium sceptrum atque ducatus: non in Sedechia, (quod Iulianus dicebat) sed in Assamonæis, postquam rerum summa apud Hebræos redacta ad Herodem.* Antiquissimus huius sententiæ auctor inter Christianos, quod meminerim, est Origenes; qui in homilia XVII. in Genesin, Iacobi prophetiam explicans; *Constat*, inquit, *vsque ad natiuitatem Christi non defeciſſe principes ex genere Iudæ, nec duces de femoribus eius, vsque ad Herodem regem; qui secundum historiæ fidem, quam Iosephus scribit, alienigena fuisse, & per ambitionem in regnum Iudæorum dicitur irrepsisse.* Dixi inter Christianos; quia Doctores pleroſque Iudæorum non aliter solitos id vaticinium interpretari, Paraphrastæ antiquissimi arguunt. Omitto Onkeli interpretationem, quæ est in omnium manibus. Ionathan sic: *Non cessabunt Reges &*

Spiritus Sanctus: quia Filius sit ὁ λόγος, quem homo quum amisisset, ait, necessarium fuit ad sanandam ἀλογίαν & λόγῳ in terras venire; parum abest, quin ludere illum potius in re grauissima existimem, quàm serium Theologum agere. Euthymius verò Zygabenus, cum ad Euangelium Matt. IX. 13. quare non venerit Christus ad vocandos iustos, rationem attulit hanc; *quia iusti ipsi sibi ad salutem sufficiebant*: nisi hæc illi verba exciderunt aliud agenti, & aliter sentienti, quàm sit parum firma superior illa Baronij assueueratio luculente palàm faciunt.

II. *De interpretatione recta vaticinij Iacobæi*; Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat Silo. *Error Baronij & multorum è Patribus, qui de regno perpetuo in tribu Iuda oraculum exposuerunt. Confutatur ea opinio breui compendio historiæ populi Iudaici. Patrum securitas in ijs quæ non sunt fidei. Cyrilli Alexandrini errores ἐξ ἀπιστρησίας. An Assamonæi è tribu Iuda per vxores orti. Locus è I. Maccabaico. Latinus interpres notatur. Baronij inanis distinctio inter* Viri Iudæ, & Viri Iuda. *Patrum testimonia contra perpetuum regnum tribus Iudæ. Iustini locus insignis affertur, corrigitur & illustratur. Scopus vaticinij Iacobi, & quomodo referatur ad Christum. Eusebij expositio. Prærogatiua tribus Iudæ etiam sine regno.* IVDAEAE & IVDAEORVM *appellatio. Archmalotarchæ & Patriarchæ Iudæorum. Theodoreti affirmatio parum certa. Euentum prophetiæ illius, non ad regnum Herodis restringendum esse, sed referendum ad seruitutis Ro. iugum, quod fuit principium vltimæ illorum captiuitatis. Confutatur figmentum de Herodis regno illegitimo & legitimo. Gradus calamitatis Iudaicæ ab initio subiectionis ad deletam Vrbem.*

APPARATVS, Num. III.

TOtius Baroniani Apparatus argumentum præcipuum ac fere vnicum est, certa demonstratio temporis illius, quo Seruator mundi, ὁ Θεάνθρωπος Iesus Christus, & missu Patris, & sponte propria in terras venit. Quod argumentum, quum plura theoremata, & vt loquebantur veteres I. Cti. visiones diuersas, contineat; recto atque ordine vir eruditissimus ab eo potissimum capite est auspicatus; quo docetur, tunc aduenisse Regem Messiam, quando edita iam olim vaticinia de futuro eius aduentu, erant adimpleta. Promissiones de Christo venturo leguntur in veteri Testamento, vel simpliciter factæ, sine vlla temporis designatione: vt cùm Serpenti, audientibus Adamo

Adamo & Eua dictum est, *Semen mulieris conteret caput serpentis*, Gen. III. 15. & Abrahamo credentium omnium patri, *In semine tuo benedicentur omnes Gentes*, Genes. XVIII. 18. & alia his similia apud Moysem & Prophetas, præsertim autem in libro Psalmorum, quamplurimæ: vel cum aliqua denotatione temporis; cuiusmodi illæ sunt, quas Eusebius toto libro octauo Demonstrationis Euangelicæ enarrat. Inter omnes autem huius generis prophetias, quæ simul cum re tempus adsignificant, insignes sunt, illa Iacobi omnium prima, quæ extat Geneseos capite XLIX. 10. in elogio ac benedictione Iudæ, & Danielis hebdomadæ. Baronius prætermissis Prophetæ Danielis hebdomadibus cæterisque omnibus vaticinijs, quæ habent χρόνον τοῦ σημασίαν, solum profert Iacobæum, quod ita narrat Moyses: *Non auferetur sceptrum de Iuda & dux de femore eius, donec veniat Silo.* vel vt habent Septuaginta, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀπόκειμενα αὐτῷ· *donec veniant, quæ reposita sunt ei.* & ita legunt B. Cyprianus aduersus Iudæos, & B. Augustinus contra Faustum, alijque Patres. Latinus interpres, *donec veniat qui mittendus est.* Alij è priscis Græcis, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται. *donec veniat cui repositum est.* Videntur hæ versiones vocis Hebraicæ שלה quæ obscurissima est, teste etiam doctissimo quoque Rabbinorum, plurimum inter se discrepare: itaque impius Iulianus apud Cyrillum hanc diuersitatem interpretationum notauit: sed non ita est: consentiunt enim Christiani omnes interpretes, & veterum etiam Hebræorum plerique omnes, Messiam intelligi. Porrò in declaratione huius oraculi, & explicatione euentus istius prophetiæ, quum diuersæ sint doctorum hominum, quà veterum, quà recentiorum sententiæ; Baronius eos sequitur hoc loco, qui regnum perpetuum Iudæ existimant promitti, ad Christi aduentum serie continua, aut non nisi ad tempus interrupta, duraturum. *Opportunum sane tempus*, ait Baronius; *defecerat enim (quod erat in sacris oraculis) de tribu Iuda & domo Dauid regium sceptrum atque ducatus: non in Sedechia, (quod Iulianus dicebat) sed in Assamonæis, postquam rerum summa apud Hebræos redacta ad Herodem.* Antiquissimus huius sententiæ auctor inter Christianos, quod meminerim, est Origenes; qui in homilia XVII. in Genesin, Iacobi prophetiam explicans; *Constat*, inquit, *vsque ad natiuitatem Christi non defeciſſe principes ex genere Iudæ, nec duces de femoribus eius, vsque ad Herodem regem; qui secundum historiæ fidem, quam Iosephus scribit, alienigena fuisse, & per ambitionem in regnum Iudæorum dicitur irrepsisse.* Dixi inter Christianos; quia Doctores plerosque Iudæorum non aliter solitos id vaticinium interpretari, Paraphrastæ antiquissimi arguunt. Omitto Onkeli interpretationem, quæ est in omnium manibus. Ionathan sic: *Non cessabunt Reges &*

Præsides ex domõ Iuda, & Scribæ docentes legem ex semine eius, vsque ad tempus, quo veniet Rex Messias. Ieroſolymitana verò ſic: *Non deficient Reges de domo Iuda, neq; Scribæ doctores Legis de filijs filiorum Iudæ, vſque ad tempus, quo veniet Rex Meſsias; cuius eſt regnum, & ei ſubijcientur tandem omnes Reges terræ.* Origenem multi Patrum ſunt ſecuti, vt Ruffinus, qui in libro de benedictionibus Patriarcharum, ipſa Origenis verba tranſſcripſit; Theodoretus, Quæſtionibus in Geneſin, & in expoſitione Hebdomadum Danielis: item Iſidorus Hiſpalenſis, Beda, alij multi. B. Auguſtinus contra Fauſtum Manichæum lib XII. cap. XLVII. *Sunt literæ certiſsimæ, hiſtoriæ ipſorum quoque Iudæorum, quibus oſtenditur, primum alienigenam Regem fuiſſe in gente Iudæorum, quo tempore natus Chriſtus eſt. Ita non defuit Rex de ſemine Iudæ, donec venirent quæ repoſita erant.* Sumunt huius interpretationis auctores pro conceſſo & vero, in tribu Iuda regnum Dauidicum ſemper viguiſſe, quod ad vltimum Aſſamonæorum Antigonum, quem Romani ſecuri percuſſerunt, & Hyrcanum ab Herode exſtinctum, durauerit; ita vt in Herode ipſo demum ceperint Iudæi Principi alienigenæ parere. Epiphanius clarè contra Ebionæos: οὐ μεθέξει διήκειν ἀπὸ τοῦ Ἰούδα, καὶ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ τὸ βασίλειον, καὶ ἕως τοῦ Ἰούδα ἀρχοντες καὶ Πατριάρχαι· μετὰ δὲ τὸ βασίλειον εἰς ἀλλόφυλον Ἡρῴδην. Hanc vero hypotheſin aperte cum ſacris literis pugnare, ac proinde falſiſſimam eſſe, clarè liquet. Hiſtoria enim ſacra, in ſtirpe aut tribu Iudæ nullum prodit Regem ante Dauidem, nullum poſt Sedekiam. A morte Iacobi & edito hoc vaticinio, ad regni Dauidici principium, anni intercedunt præter propter ſexcenti triginta ſex: quanquam Euſebius ponit in hoc interuallo, ὅλα ἔτη ἑξῆς πεντακόσια, *annos integros fere mille*. Toto illo tempore populi Iudaici nullus Rex fuit præter vnum Saulem, Dauidis deceſſorem; qui non erat è tribu Iudæ, ſed Beniamini. Moſes & Ioſue, qui poſt exitum ex Ægypto primi ad clauum Reipublicæ illius ſederunt, alter poſt alterum, tribules tribus Iudæ non fuerunt; ſed ille quidem Leuiticæ, hic verò Ephraimiticæ. Inter Iudices quorum ſecuta eſt dominatio, vnum atque alterum non negamus fuiſſe ex illa tribu, Othonielem videlicet atque Abeſanem, ſiue Ibtſanem, vt habet Hebraica veritas. Sed neque regium fuit horum imperium; neque tribus Iudæ magis proprium propter hos duos, quàm cuiuſuis aliarum tribuum propter eos Iudices, qui ex illis ſunt orti: putà, tribus Manaſſæ, propter Gedeonem; aut Dan, propter Samſonem. Iudicum πολιτεύμα, (quæ Euſebio dicitur μοναρχία, *vnius imperium*, & diſtinguitur ἀπὸ τῆς βασιλείας) excepit regium imperium. Quemadmodum autem inchoatum eſſe regnum in tribu Iudæ à Dauide, nemo dubitat; ita finem habuiſſe in

Iechonia

Iechonia & Sedekia post annos quadringentos septuaginta quinque (nec discrepat Iosephus Iudaici belli extremo libro sexto) ambigi non potest. Vterque horum Nabuchodonosori Regis temporibus in Babyloniam captiuus est abductus: Iechonias anno Nabuchodonosori octauo, Sedekias, decimo nono: quæ vltima captiuitas est, in qua Ierosolyma cum Templo Solomonis diruta sunt & conflagrata. Eo tempore defecit regnum in stirpe Dauidica, vt Iechoniæ prædixerat Ieremias XXII. 30. *Non erit de semine eius vir, qui sedeat super solium Dauid, & potestatem habeat vltra in Iuda.* Idem vaticinium apud Ezechielem; vbi expresse dicitur, neminem è regia stirpe ad Christi aduentum fore regnaturum. Locum paullo obscuriorem Septuaginta Seniores sic expressérunt, XXI. 27. καὶ αὐτὴ ϑιαύτη ἔσται, ἕως ὃ ἔλθῃ ᾧ τὰ κρίματα ἐν ἐμοὶ, καὶ προδώσω αὐτό. Rectè Septuaginta Hebraicam vocem והיה verterunt per verbum futuri temporis, ἔσται, ex vsu familiari sacræ Scripturæ. Latinus interpres, *Et hoc non factum est, donec veniret*, (Hebraica veritas, *hæc non futura est donec veniat*, id est, corona regni Dauidici de qua loquitur, non restituetur in integrum, *donec veniat*) *cuius est iudicium & tradam ei.* Postrema verba de Christo, Glossa quam Ordinariam vocant, & omnes eruditi interpretes accipiunt. Lyranus refert ad Nabuchodonosorum, sane perabsurdè: sed viro doctissimo fraudi fuit, vt videtur, Latina versio minus commoda. Hoc verò testimonio quid firmius afferri potest aduersus illam de qua agimus interpretationem? Nec potest opponi facta Dauidi promissio, de firmando in æternum eius solio, II. Samuelis VII. 13. Psalmo LXXXVIII. & alijs locis. Conuenit enim inter eruditissimos quosque interpretum, promissionem illam in Christo filio Dauidis ὑπερβαρικῶς, esse adimpletam. Sed redeamus ad historicam demonstrationem. A laxata captiuitate edicto Cyri ad instaurationem murorum nouæ vrbis per Nehemiam, circa annum Artaxerxis Memorioſi vigesimum consummatam, anni intermedij reperiuntur centum quadraginta septem. Sunt qui existiment, per totum illud spatium temporis duos solum duces habuisse populum Dei, Zorobabelem & Nehemiam. Verùm fuisse & alios præter istos duos, recte obseruauit Iosephus Scaliger, ex illis verbis Nehemiæ v. 15. *Duces primi qui fuerunt ante me grauauerunt populum.* Legimus apud Rabbinos, vt in Seder Olam Zuta, Zorobabelem successorem habuisse filium Mesulam & nepotes, primò Hananiam, deinde Barachiam, postea Hasadiam. Sed Rabbinis in historia etiam sacra, (nam in omni alia talpis vt plurimum cæciores sunt) quam parum fidei sit tribuendum, ignorat eruditorum nemo. Vtut sit, concedimus vltro in Zorobabele reuixisse

quodammodo, non Dauidis quidem regnum, sed tribus Iudæ (in qua stirps Dauidica) aliquam dignitatem: quam tamen non mansisse diu in eodem statu, res ipsa arguit & historia certa. Nam ab eo quem diximus Artaxerxis Mnemonis anno ad Alexandri Magni aduentum Ierosolyma anni numerantur dumtaxat tres & quinquaginta. Apparet autem ex historia, quæ apud Iosephum libro XI. capite VIII. de Pontifice maximo Iaddus siue Iaddua, (hic putatur esse Iaddua filius Ionathanis nominatus Nehemiæ XII. 11.) qui Alexandro processit obuiam, summam rerum iam illo tempore penes Sacerdotium fuisse. Quæ potestas per Assamonæos in eo ordine adeo est firmata, vt tandem Iudas, qui & Aristobulus, Pontifex maximus, regimen illius Reip. in formam regni mutauerit, & diadema capiti imposuerit. Vide Iosephum libro XIII. cap. IX. Tenuere posteri Aristobuli regiam potestatem ad Pompeium vsque plenam & solidam. Ille quum rem tolleret, vmbram tamen regij imperij ipsis reliquit; atque illi postea seruarunt, quamdiu per Romanos & Herodem licuit; à quo & regnum Assamonæis est ereptum, & genus extinctum. Eusebius formam Reip. Iudaicæ sub imperio Sacerdotum ait fuisse ex aristocratia & oligarchia temperatam; eamque durasse à reditu ex captiuitate ad Pompeium. Hist. Eccles. libro primo, cap. sexto. Ex hoc breui Iudaicæ historiæ compendio, luce clara fit clarius, falsam esse & absurdam Baronij & aliorum sententiam; qui è vaticinio Iacobi regnum tribus Iuda ad Christum vsque duraturum hariolantur. Probauimus enim, neque ante Dauidem, neque post Iechoniam & Sedekiam vllum fuisse. Quare impius Apostata Iulianus, cùm probare conaretur, nihil pertinere Iacobi hanc prædictionem ad Dominum nostrum Iesum Christum, hoc inter alia Christianis obijciebat, quod regnum Iudæ in Sedekia defeciisset. Erat facilis responsio, & ea quidem solidissima; è certis atque indubitatis Scripturarum testimonijs, de promisso Rege Messia, qui è stirpe regia Dauidis erat nasciturus: sed qui somniabant regni terrestris perpetuam in tribu Iudæ successionem, expedire se aliter non poterant, nisi vt falsam hypothesin falsis argumentis tuerentur. Verba subijciam beati Cyrilli, è libro octauo operis eximij, quod aduersus Iulianum scripsit. *Quomodo cessasse dicit regnum Dauid in Sedekia, quum Zorobabel, vt dixi, post captiuitatis tempus in regni solio consederit, fueritque è tribu Iuda, & Dauid; transmissumque sit per posteros illius sceptrum, vsque ad regnum Herodis, qui ex matre quidem fuit Iudæa, sed ex patre alienigena?* Vel hic locus tanti Patris, & Theologi adeo præstantis, fidem fecerit, viros sanctissimos & doctissimos, Patres dico Græcos & Latinos, in historia, & ijs quæ fidei non

sunt,

ſunt, grauiter interdum hallucinari: ſiue quod maioribus intenti curis, inquirendæ harum rerum veritati non vacarint: ſiue quod primos librorum ſacrorum interpretes, (qui non potuerunt, iter nemini prius tritum ingredientes, non in multis cæſpitare) ἀβασανίστως aut non ſatis diligenti adhibito examine, ſint ſecuti. Negat Cyrillus regnum in Sedekia defeciſſe; atqui hoc nos modò è ſacra pagina demonſtrauimus. Ait Zorobabelem in regni ſolio ſediſſe; atqui Rex nunquam fuit Zorobabel: neque debet ducatus populi, qualis ante fuerat Iudicum, poſtea Aichmalotarcharum, aut Patriarcharum, de quibus ſumus dicturi, cum regno confundi. Ait in Zorobabelis poſteris ſceptrum regium ad tempora vſque Herodis duraſſe: atqui tribus Leui Pontifices, per aliquot vltima ſecula regnum obtinuerunt, non autem regia ſtirps è tribu Iuda. Poſtremò ne id quidem verum eſt, quod Herodem matre Iudæa vult natum. Nam quis vel ignorat vel dubitat Cyprum, (quæ alijs Cypris & Cyprine) vxorem Antipatri; Herodis matrem, Arabiſſam fuiſſe non Iudæam? Sic enim Ioſephus, lib. XIV. capite XII. & Belli Iudaici libro primo, cap. ſexto. Euſebius in Chronico Græco Scaligeri, & Latino Hieronymi in numero MDCCCCLXXXIII. Pſeudohegeſippus libro primo, cap. XXII. Quod à nonnullis affertur, Aſſamonæos paternam quidem originem duxiſſe è tribu Leui, ſed maternam è tribu Iuda, vnde vxores petere fuerint ſoliti: ac propterea inter tribules tribus Iudæ recte cenſeri: id vero quanti fieri debeat, & pueri prope ipſi videant. Et mirum eſſet profectò, tam inane commentum Baronio viro eruditiſſimo probari potuiſſe: niſi quod falſæ δοκήσεως, vt loquitur Philoſophus, ad falſa neceſſariò adigebatur amplectenda. At quis credat Iudaicorum peritus inſtitutorum, Pontifices maximos illorum temporum è tribu ſua vxores nunquam duxiſſe, verùm ex aliena ſemper, & quidem ſemper ex eadem, nempe Iudæ? aut vnde hoc didicit inauditi epicherematis auctor, ſiue is fuit Lyranus, ſiue Abulenſis? de nonnullis facilè aſſentiar: de omnibus affirmare in tanto auctorum omnium ſilentio, facinus eſt doctis hominibus indignum. Paulo verò Apoſtolo quid reſpondebit Baroniùs, claris verbis neganti accidiſſe vnquam, aut etiam potuiſſe accidere, vt qui è tribu Iudæ eſſet, aut alia quàm Leuitica, miniſtraret altari? ad Hebræos VII. 13. 14. Adde huc Iudaici iuris regulam, quæ in Talmud, Iuchaſin & alijs Rabbinorum libris frequenter occurrit, & vel ſola huic figmento refellendo ſit ſatis. Sic enim illi: משפחת אם אינה קרויה משפחה *familia matris non vocatur familia*: hoc eſt, genus maternum habetur pro nullo. quam etiam ob cauſſam frequens eſt in Talmud & libris Talmudicis

dicis illa locutio de eo qui masculam prolem nullam habuit, etsi filias habuerit plurimas, בו גמור היחס *in eo genus est consummatum*, siue extinctum. Vide Iuchasin pag. v 1. de Iosua. Locus è primo Maccabæorum, v. 63. à Baronio in hanc rem allatus, apud Latinum interpretem, quem solum ipse, vt sæpe alibi, consuluit, palàm est corruptus, sicut etiam Serarius Iesuita fatetur. Legitur in editione Græca Romana & alijs, καὶ ὁ ἀνὴρ Ἰούδας, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐδοξάσθησαν σφόδρα: *cum ipse Iudas, tum eius fratres gloriam magnam sunt consecuti.* ἀνὴρ pro αὐτός; quanquam etiam aliter potest exponi, ex vsu voculæ Hebraicæ איש, quæ varie admodum solet vsurpari. Latinus interpres, *& viri Iudæ magnificati sunt*: è mutila & corrupta lectione Græca; cuiusmodi multa in illis libris posse obseruari, sciunt & fatentur omnes neque indocti, neque cerriti. Baronius, quia *viri Iuda* hic editum, non *viri Iudæ*; satis certum id voluit esse argumentum, cur de tribu Iuda, non de duce Iuda Maccabæo, locus sit intelligendus. Quasi verò apud Latinum interpretem aliud significet *viri Iudæ*, quàm *viri Iuda*. Doceret igitur nos cur inter ista discrimen statuere debeamus, quum inter *Iosaphat Regis Iuda*, & *Iosaphat Regis Iudæ*, & similia his sexcenta in eadem interpretatione nullum statuatur. Tandem igitur explodatur vaticinij Iacobæi interpretatio, quæ historiæ sacræ quum manifestò repugnet, defendi omnino haut potest; nisi velimus certæ & exploratæ veritati εἰδότι χαρίζ. Porrò etsi multi Patrum historicæ ἀκριβείας minus curiosi illam expositionem sunt secuti; non defuerunt tamen, qui aliter interpretarentur. B. Ambrosius in Euangelium Lucæ libro III. regnum Dauidicum in Iechonia desijsse, rectè scribit. *Iechonia regnante*, ait, *Iudæam Babylonij vastauerunt, neque postea vnquam de semine eius regnum quisquam in Iudæa potuit obtinere. Postea enim populus de captiuitate dimissus, sub Sacerdotibus & Tetrarchis fuit.* Eiusdem in libello de benedictionibus Patriarcharum verba sunt: *Et ideo donec ille veniat, non deficiet dux ex Iuda, vt vsque ad eius ortum regalis successionis fides incorrupta seruetur.* Mox: *Ergo hoc dicit Patriarcha; seruabitur in Iudicibus vel Regibus Iudæorum intemeratæ successionis hereditas, donec veniat cui repositum est.* Videtur à sese discedere & transire in communem sententiam. Sed non facile mihi persuadeo Ambrosium aliud sibi hîc velle, quàm quod dixerat Commentarijs in Lucam: quum præsertim illum locum è suis Commentarijs ipse hîc laudet. Obseruandum igitur, aliud esse, *seruari successionem regalem*, hoc est, stirpem regiam, quæ ius habet regnandi, vtut iam actu non regnet: aliud regnum durare, & Reges actu regnantes: quod illa prior interpretatio ponebat. Iustinus Martyr, scriptor vetustissimus omnium, quorum extant hodie illius vaticinij interpretationes,

interpretationes, in dialogo cum Tryphone Iudæo, longe aliter quàm Origenes & qui illum ſecuti, mentem oraculi exponit. Vult enim, non ante natum Chriſtum in Herode, vt Iudæorum nonnulli dictitabant, quos refellit ipſe, id fuiſſe adimpletum; ſed poſt natum & cruce affixum Meſſiam; cum vrbe captâ, & domo ſecunda ſolo æquata, omnis ſimul eſt deleta Reip. Iudæorum forma ac ſpecies, tam ciuilis quàm ſacra. B. quoque Athanaſius in libro de incarnatione Verbi Dei, Iacobi prædictionem breuiter attingens, à Iuſtini mente non abludit. Quoniam autem locus ille Iuſtini eſt eximius in hoc argumento, deſcribam eius verba, & faciam ea Latina. Sic igitur ille poſt allatum Moyſis locum è XLIX. Geneſeos: Ὅτι οὖν οὐδέποτε ἐκ τοῦ γένους ὑμῶν ἐπαύσατο ἄνδρα προφήτην, ἢ ἄρχοντα, ἕως οὗ ἦλθεν ἐφ' ᾧ ἀπόκειται, μάχεις δ' οὐκ ἔστι Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ γενόμενος καὶ παθὼν, ἀλλ' ἀναισχύντως τολμήσετε εἰπεῖν, ἃ ἀποδεῖξαι οὐκ ἔχετε. καὶ γὰρ Ἡρῴδου, ἀφ' οὗ ἔπαθε, (alij, ἐφ' ᾧ: ſed neque hanc lectionem fert veritas hiſtoriæ: non enim ſub Herode paſſus eſt Chriſtus: neque ἀφ' οὗ pro *poſt quem*, vt quidam vertendum putarunt, fert Helleniſmus. Videntur tollenda; niſi Iuſtinus alibi mentem habens, vt fit, ἐφ' ᾧ ἔπαθε ſcripſit, pro ἐφ' ᾧ ἐγεννήθη, *ſub quo natus eſt*, quod omnino poſtulat hiſtoria:) Ἀσκαλωνίτην γενόμενον λέγοντες ὅμως τὸν τοῦ γένους ὑμῶν λέγετε ἀρχιερέα· ὥστε καὶ τότε ὄντος ὑμῶν κατὰ νόμον τὸν Μωσέως (deeſt hoc loco vox ἀρχιερέως, quam in ſuis codicibus Perionius interpres videtur reperiſſe:) καὶ προφορεῖς προσφέροντος, καὶ τὰ ἀλλανόμενα φυλάσσοντος καὶ προφήτην κατὰ διαδοχὴν μάχεις Ἰωάννην γεγενῆσθαι· ὡς καὶ ὅτε εἰς Βαβυλῶνα ἀπήχθη ὁ λαὸς ὑμῶν πολεμηθείσης τῆς γῆς, καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν ἁρπάντων μὴ παύσασθαι· (deeſt verbum λέγετε; aut è ſuperioribus repetendum; quod nimis durum.) ἐξ ὑμῶν προφήτην, ὃς Κύριος καὶ ἡγούμενος καὶ ἄρχων τοῦ λαοῦ ὑμῶν ἦν. ὃ γὰρ ἐν τοῖς ὑμῶν προφήταις πνεῦμα ἐν τῷ βασιλεῖ ὑμῶν εἶχετε καθίστα. ἕως οὗ τέλους τοῦ Ἰησοῦ τοῦ ἡμετέρου Χριστοῦ ἐν τῷ γένει ὑμῶν φανέρωσιν καὶ θάνατον, ἀδαμοῦ προφήτης γένηται, τοῦτ' ἔστι· ἀλλὰ καὶ ὃ εἰ) ὑμᾶς ἐπαύσατο ἴδιον βασιλέα ἐπαύσατο. *Deſiiſſe vnquam Prophetam aut Principem in genere veſtro, ab ipſo illius principio, ad illud vſque tempus, quo & natus & paſſus eſt hic Ieſus Chriſtus, neque vos ea eſtis impudentia, vt dicere audeatis, neque poſſetis demonſtrare. Nam etſi Herodem, quo regnante natus eſt, Aſcalonitam fuiſſe dicitis; tamen ipſi hoc quoque dicitis, fuiſſe tum in genere veſtro Pontificem maximum; adeo vt fuerit tum vobis ſecundum legem Moſis Pontifex maximus, qui oblationes offerret, & reliqua inſtituta legalia ſeruaret; manente etiam vobis ſucceſſione Prophetarum ad Iohannem vſque. Similiter vt cùm populus veſter in Babyloniam eſt captiuus abductus, terra bello occupata, vaſis ſacris ſublatis, negatis deſiiſſe è genere veſtro (vel, inter vos) Prophetam, qui dominus, dux, & princeps populi veſtri eſſet. Nam ſpiritus qui erat in Prophetis Reges vobis*

vngebat

vngebat & constituebat. At postquam Iesus Christus noster in genere vestro apparuit, (extitit, natus est) *& mortuus est, Prophetam neque habuistis amplius, neque habetis: quin etiam, quum proprio Regi prius pareretis, id quoque cessauit.* Locum eximij scriptoris protuli integrum, quia plane est eximius. Nam vnde melius intelligemus, quæ fuerit primis illis Christianismi temporibus, inter doctos recepta vaticinij huius interpretatio? Expendamus igitur accuratè sancti Martyris sententiam. Ante omnia obseruandum, ita oraculum exponi, vt licet soli Iudæ id videatur dari, euentus tamen oraculi ad fratres omnes, & vniuersum populum è XII. tribubus exoriturum, pertineat. Quæ interpretatio non solùm recta est, verùm etiam prorsus necessaria. Nam quis non videt ea quę admirabili hac prophetia prædicuntur, non ad Iudam propriè omnia, sed ad cunctas tribus pleráque ex æquo spectare? Prædicit Iacob Spiritu Dei plenus aduentum Messiæ; *donec veniat Silo*: vocationem Gentium; *& ipse erit exspectatio Gentium*: Iudaicam politiam cuius tum fundamenta iaciebantur, olim finem habituram; *recedet sceptrum & dux*: postremò tempus designatur quando Messias venturus; *prius quàm recedat sceptrum de Iuda, & dux de femore eius.* Annon hæc omnia ad omnes tribus in commune spectabant? Ea namque fine prædicuntur, non vt vna aliqua tribus tantorum mysteriorum cognitione gaudeat; sed vt fideles omnes qui in singulis tribubus erant nascituri, aut in easdem à Gentibus transituri, spe & fide Christum Christique bona, prout ferebat temporum ratio, apprehenderent, & aduersus ærumnas miseræ huius vitæ solatium inde caperent. Fide enim iusti viuebant, quæ est ἐλπιζομένων ὑπόστασις inquit Apostolus ad Hebræos, XI. 1. Quare certo certius est, quatuor illas quas recensuimus, admirandas & verè προφητικὰς prophetias, non in vnius Iudæ aut tribus Iudæ gratiam à Spiritu Sancto per Iacobum esse editas: sed in commune bonum omnium tribuum & vniuersi populi Iudaici, quandoque futuri. Notitiam spiritualis doctrinæ ita primis parentibus & populo Iudaico temperauit imperscrutabilis Dei prouidentia; vt quum vnicuique seculo tantum eius largiretur, quantum satis esset; paullatim & velut per certos gradus ad pleniorem cognitionem fideles promouerentur. Non secus ac fieri in ijs videmus, qui è profundis tenebris prodeunt in claram lucem. neque enim semel & ἀθρόως eorum oculi totum Solis iubar admittunt; sed paullatim & vt loquitur Aristoteles, ἐκ παραγωγῆς. Adamo fuit satis, scire exoriturum quandoque è semine Euæ, qui genus humanum ex illa calamitate eriperet, in quam Serpentis fraude inciderat. Hæc fuit primorum parentum mensura fidei: quæ paullatim in viris pijs postea secutis incrementum

crementum cepit. Abrahamo verò hoc amplius dedit Deus, vt fœdus cum illo iniret, & factam generi hominum promissionem de venturo Saluatore, ad prolem ipsius restringeret, dato ipsi hoc oraculo; *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Et quum eius satu duo populi essent exorituri, declarauit Deus immortalis Abrahamo, in vtro è duobus populo factæ promissiones forent euenturæ. Eodem pertinuit, quod è duobus Isaaci filijs Esauo & Iacobo; alterum se elegisse Deus Isaaco significauit; vt eo pacto fides ipsius de adimplendis olim promissionibus diuinis, & mittendo Messia, fieret confirmatior. Ita paullatim progrediebantur fideles ad clariorem lucem. Sed insigne cumprimis est incrementum, quod cepit cognitio doctrinæ spiritualis, per hanc qua de nunc agimus Iacobi prophetiam: in qua primùm videtur DEVS OPT. MAX. addidisse ad priores prophetias de Christo venturo, temporis circumstantiam. quæ adiectio quanti momenti esset ad firmandam piorum fidem, quid attinet dicere? Quare etsi plura capita sermo ille Iacobi continet; quorum nonnulla ad præsentis vitæ statum pertinent; velut cum Zabuloni prædicitur futurum, vt in diuisione terræ Cananææ, ducentesimo quadragesimo quarto anno post futura, ora maritima eius tribui contingat: cum Issacharo, fore vt eius posteri otium ignobile in agrorum cultura traducant: præcipuus tamen illius scopus fuit, confirmare in animis liberorum & augere acceptam de Messia notitiam; quæ illis temporibus piorum fuit Theologia. Iccirco tanta cura liberos conuocat, & attentionem illorum sibi parat; ea dicturum se statim initio professus, quæ essent euentura, באחרית הימים ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν, id est, populi Iudaici temporibus nouissimis. Hoc sancti Patriarchæ erat ἔργον, cætera, vt sic dicam, præ vno hoc περίεργα. Etsi autem Iacobi vaticinantis vox ad Iudam dirigebatur; præcipua tamen vaticinij capita ad omnes fratres & eorum posteros in commune spectasse nemo non videt. Quid ergo? dicet aliquis: nihilne in hac prædictione Iudæ proprium? imò verò aliquid fuit, atque id momenti longè maximi. Primum illud est, quod sicut olim Abrahamo & postea Isaaco indicauit Deus immortalis, cùm vterque illorum duos filios haberet, ex vtro Messias esset oriturus: sic nunc idem Deus per os Iacobi liberis eius significat, quis ex omnibus esset electus, vt ex eius posteris Christus nasceretur. Non obscure enim significatur, idque postea semper Iudæis est creditum, ex Iuda orituru Messiam. Deinde illud in Iacobi prophetia Iudam propriè attingit, quod præcellentia dignitatis & iura primogenituræ, quod ad honorem, Rubeno primogenito adempta, in Iudam transferuntur. Adimuntur primogenituræ iura Rubeno illis verbis, אל תותר μὴ περισσεύσῃς:

ne excellito posthac eo iure quod tibi ordo nascendi dederat. Id ius præcedente versu Iacobus appellauerat elegantissimè, יתר שאת ויתר עז πλεονέκτημα ἀξίας, πλεονέκτημα ἰσχύος, *præcellentiam dignitatis, præcellentiam roboris*: quem sensum Latinus interpres illis verbis expressit, *prior in donis, maior imperio.* nunc cùm dicit Iacobus eiusdem originis verbo vtens, אל תותר ne excellito supra fratres, ius prius illi aufertur. Idem ius tribuitur Iudæ illis verbis, *adorabunt te filij patris tui.* Primogenituræ iura erant, portio bonorum amplior, Deuter. XXI. 17. & inter fratres præcellentia. Bona quæ Rubeno debebantur, Iacob transtulit ad Ioſephum; honorem in Iudam deriuauit; vt exprimitur Chronicorum lib. I. capitis quinti initio. Vbi obscurè causſa honorati Iudæ ostenditur, לנגיד ממנו *quia ex illo dux*, nempe Silo, Rex Messias. Vis porrò decreti huius siue ordinationis ea fuit, vt deinceps inter fratres Iuda semper excelleret, & tribus Iudæ inter omnes dignitate potior esset. Stupendam Dei prouidentiam hîc licet admirari; qui illam tribum, ex qua nascituras erat Messias, voluit ἐπιπολάζειν, & eximio quodam honore insigniri; non quia à primogenito duceret originem; sed ob id ipsum, quia Christo originem erat datura. Quis autem piorum dubitare potest, eo potissimum fine hæc ita constituta esse, & patefacta, vt populus Iudaicus ex ijs quæ videbat oculis suis ad meditationem (τῶν μὴ φαινομένων & adhuc latentium excitaretur? dignitas enim tribus Iudæ, typus fuit & quasi pignus atque arrhabo regni Messiæ. Quæ vel maximè ratio videtur impulisse veterum nonnullos, vt figmentum illud excogitarent de regno in tribu Iuda, ad Christi aduentum semper mansuro. At longe aliter Iustinus, vt sequentia docebunt. Cæsarienſis verò Eusebius, vir longe doctissimus, & in omni historiarum genere exercitatissimus, in accuratissima huius oraculi explicatione, quę extat libro octauo Demonstrationis, figmentum illud validissimis rationibus confutat, ex historia petitis. Probat non propriè ad Iudam spectasse hoc oraculum, sed ad omnes Iudęos: neque verò vllum hîc regnum promitti Iudę, aut eius stirpi; quę per secula plurima regno caruit; & quando regnauit, breue admodum tempus vniuerso populo & XII. tribubus imperauit: statim enim post filium Dauidis secutam esse diuisionem, quę partem multo maximam stirpis Iudę imperio surripuit: sed quandam dignitatis prę-stantiam tribui Iudę promitti, quam semper postea obtinuerit. Et hanc appellat quidem Eusebius φυλὴν βασιλικὴν, *tribum regiam*; sed respectu maximè Regis Messię. Vocat etiam ἀρχικὸν ἀξίωμα, tribus illius prę-stantiam; non quia penes illam ἀρχὴ & dominatio fuerit; contrarium enim ipse demonstrat: sed quia inter omnes tribus singu-

lari

lari dignitate & nominis celebritate excelluit. Colligit igitur Euſebius è Scripturis huius quam dicimus dignitatis tribus Iudę teſtimonia. Vt cum Numerorum 11. 3. & x. 14. in caſtris ponendis, cęteris anteponitur: cum in eodem libro xii. 17. in ordine offerentium, prima illa reliquas anteit: cum Ioſuę cap. x 1 v. in diuiſione terrę non expectat ſortis euentum; ſed ἀκληρωτι omnium prima ſuę portionis cernit hereditatem: cum mortuo Ioſua, libri Iudicũ initio, ducatus belli ipſo ore Dei tribui huic defertur: cum toto Iudicum tempore, licet nati in alijs tribubus Iudices Remp. adminiſtrarent; generalis tamen quędam honoris prerogatiua penes hanc remanſit. Εἰκὸς, ait, οὐκ ἀδιαφόρων ἐδόκει εἶ) φυλαῖς ⓖ Κειται, ὁμοίως καθόλου ἡ τῆς Ιούδα φυλὴ τὰ πρωτεῖα ἤγεται. Addit, poſt ſolutam captiuitatem preſuiſſe Zorobabelem; & quod in libris Paralipomenon, vbi exponitur genealogia omnium tribuum, agmen ducat hęc Iudę, id quoque ad illius honorem pertinere contendit Euſebius: qui ad tempora citeriora propterea non deſcendere ſe ait; quia certi de illis pronuntiari nihil poſſit: τῶν μετὰ φάρεαν χρόνων βίβλων ἐξ οὐκ ἔστιν ἀκριβῶς τὴν τῆς Σωτῆρος χρόνων: *quod à reditu ex captiuitate ad tempora Seruatoris nullum extet ſacrum volumen.* nam libros Maccabaicos etſi magni ſemper fecit vetus Eccleſia, non tamen inter ſacros & primę notę canonicos, retulit. Sequitur poſt hęc apud Euſebium memorabilis obſeruatio de appellatione Iudęorum & Iudęę tunc primum cepta vſurpari, cùm regiam poteſtatem, quam in Sedekia tribus hęc amiſerat, Pontifices maximi ceperunt ſibi vindicare. Notat hoc etiam Ioſephus libro xi. cap. v. ſed obiter; rem cum primis meo iudicio obſeruatione dignam, & quę procul dubio accidit non ſine numine. Quum Achaia Gręcię prouincia non magna, ſub Romanorum inuaſionem vniuerſę Gręcię nomen dediſſet: putauit Polybius eius rei cauſſam ſibi eſſe quęrendam. Nos putabimus temere acciduſſe, vt poſt reditum à captiuitate omnes omnium tribuum Abrahamidę vocarentur Iudęi, & terra tota IVDAEA, vel γῆ Ιούδα, *terra Iudæ*, vt in Maccabaicis non ſemel? Ego verò non dubito, prouidentia diuina factum, vt ad priores huiuſce tribus prærogatiuas, hæc accederet: idque illo potiſſimum tempore, quo rerum potienti tribu Leui, videbatur tribus Iuda obſcuranda, neque alio iure quàm communi omnium cenſenda. Qua ratione multo factam eſſe hanc illuſtriorem conſtat. Euſebius igitur tanti hoc æſtimat; vt qui diſertè ſcribat, à reditu ex captiuitate ad Chriſtum, (quod tempus ipſe facit annorum quingentorum) ſolos Pontifices regimen obtinuiſſe, οὐδένα δὲ ἐκ τῆς Ιούδα φυλῆς, *è tribu verò Iuda ne vnum quidem*: tamen propter appellationem hanc non dubitet pronuntiare, imperium quodam-

ne excellito posthac eo iure quod tibi ordo nascendi dederat. Id ius precedente versu Iacobus appellauerat elegantissimè, יתר שאת ויתר עז πλεονέκτημα ἀξίας, πλεονέκτημα ἰσχύος, *præcellentiam dignitatis, præcellentiam roboris*: quem sensum Latinus interpres illis verbis expressit, *prior in donis, maior imperio.* nunc cùm dicit Iacobus eiusdem originis verbo vtens, אל תותר ne excellito supra fratres, ius prius illi auferetur. Idem ius tribuitur Iudæ illis verbis, *adorabunt te filij patris tui.* Primogenituræ iura erant, portio bonorum amplior, Deuter. XXI. 17. & inter fratres præcellentia. Bona quæ Rubeno debebantur, Iacob transtulit ad Ioſephum; honorem in Iudam deriuauit; vt exprimitur Chronicorum lib. I. capitis quinti initio. Vbi obscurè causſa honorati Iudæ ostenditur, כי ממנו לנגיד *quia ex illo dux*, nempe Silo, Rex Messias. Vis porrò decreti huius siue ordinationis ea fuit, vt deinceps inter fratres Iuda semper excelleret, & tribus Iudæ inter omnes dignitate potior esset. Stupendam Dei prouidentiam hîc licet admirari; qui illam tribum, ex qua nascituros erat Messias, voluit πρωτοπλάστην, & eximio quodam honore insigniri; non quia à primogenito duceret originem; sed ob id ipsum, quia Christo originem erat datura. Quis autem piorum dubitare potest, eo potissimum fine hæc ita constituta esse, & patefactâ, vt populus Iudaicus ex ijs quæ videbat oculis suis ad meditationem τῆς μὴ φαινομένων & adhuc latentium excitaretur? dignitas enim tribus Iudæ, typus fuit & quasi pignus atque arrhabo regni Messiæ. Quæ vel maximè ratio videtur impulisse veterum nonnullos, vt figmentum illud excogitarent de regno in tribu Iuda, ad Christi aduentum semper mansuro. At longe aliter Iustinus, vt sequentia docebunt. Cæsarienſis verò Eusebius, vir longe doctissimus, & in omni historiarum genere exercitatissimus, in accuratissima huius oraculi explicatione, quę extat libro octauo Demonstrationis, figmentum illud validissimis rationibus confutat, ex historia petitis. Probat non propriè ad Iudam spectasse hoc oraculum, sed ad omnes Iudęos: neque verò vllum hîc regnum promitti Iudę, aut eius stirpi; quę per secula plurima regno caruit; & quando regnauit, breue admodum tempus vniuerso populo & XII. tribubus imperauit: statim enim post filium Dauidis secutam esse diuisionem, quę partem multo maximam stirpis Iudę imperio surripuit: sed quandam dignitatis prę-stantiam tribui Iudę promitti, quam semper postea obtinuerit. Et hanc appellat quidem Eusebius φυλὴν βασιλικὴν, *tribum regiam*; sed respectu maximè Regis Messię. Vocat etiam ἀρχικὴν ἀξίωμα, tribus illius prę-stantiam; non quia penes illam ἀρχὴ & dominatio fuerit; contrarium enim ipse demonstrat: sed quia inter omnes tribus singu-

lari

lari dignitate & nominis celebritate excelluit. Colligit igitur Euſebius è Scripturis huius quam dicimus dignitatis tribus Iudę teſtimonia. Vt cum Numerorum II. 3. & X. 14. in caſtris ponendis, cęteris anteponitur: cum in eodem libro XII. 17. in ordine offerentium, prima illa reliquas anteit: cum Ioſuę cap. X I V. in diuiſione terrę non expectat ſortis euentum; ſed ἀκληρωτι omnium prima ſuę portionis cernit hereditatem: cum mortuo Ioſua, libri Iudicũ initio, ducatus belli ipſo ore Dei tribui huic defertur: cum toto Iudicum tempore, licet nati in alijs tribubus Iudices Remp. adminiſtrarent; generalis tamen quędam honoris prærogatiua penes hanc remanſit. Εἰ δὲ, ait, οὐκ διαφόρων ἐδόκει τῇ φυλῇ τῇ Κειταὶ, ὁμῶς καθόλου ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ τὰ πρωτεῖα ἔθνους ἠγεῖτο. Addit, poſt ſolutam captiuitatem præfuiſſe Zorobabelem; & quod in libris Paralipomenon, vbi exponitur genealogia omnium tribuum, agmen ducat hęc Iudę, id quoque ad illius honorem pertinere contendit Euſebius: qui ad tempora citeriora propterea non deſcendere ſe ait; quia certi de illis pronuntiari nihil poſſit: τῶν μηδὲ φέρεσθαι λόγου βίβλοις ἐξ οὗπερ ἡ μέχρι τῶν τοῦ Σωτῆρος χρόνων: *quod à reditu ex captiuitate ad tempora Seruatoris nullum extet ſacrum volumen.* nam libros Maccabaicos etſi magni ſemper fecit vetus Eccleſia, non tamen inter ſacros & primę notę canonicos, retulit. Sequitur poſt hęc apud Euſebium memorabilis obſeruatio de appellatione Iudęorum & Iudęę tunc primum cepta vſurpari, cùm regiam poteſtatem, quam in Sedekia tribus hęc amiſerat, Pontifices maximi ceperunt ſibi vindicare. Notat hoc etiam Ioſephus libro XI. cap. V. ſed obiter; rem cum primis meo iudicio obſeruatione dignam, & quę procul dubio accidit non ſine numine. Quum Achaia Gręcię prouincia non magna, ſub Romanorum inuaſionem vniuerſę Gręcię nomen dediſſet: putauit Polybius eius rei cauſſam ſibi eſſe quęrendam. Nos putabimus temere accidiſſe, vt poſt reditum à captiuitate omnes omnium tribuum Abrahamidę vocarentur Iudęi, & terra tota I V D Æ A, vel γῆ Ἰούδα, *terra Iudæ*, vt in Maccabaicis non ſemel? Ego verò non dubito, prouidentia diuina factum, vt ad priores huiuſce tribus prærogatiuas, hæc accederet: idque illo potiſſimum tempore, quo rerum potienti tribu Leui, videbatur tribus Iuda obſcuranda, neque alio iure quàm communi omnium cenſenda. Qua ratione multo factam eſſe hanc illuſtriorem conſtat. Euſebius igitur tanti hoc æſtimat; vt qui diſertè ſcribat, à reditu ex captiuitate ad Chriſtum, (quod tempus ipſe facit annorum quingentorum) ſolos Pontifices regimen obtinuiſſe, οὐδένα δὲ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς, *è tribu verò Iuda ne vnum quidem*: tamen propter appellationem hanc non dubitet pronuntiare, imperium quodam-

modo illius fuiſſe. Affert Romanorum exemplum, quorum dicitur, ait, imperium; etſi plerique eorum qui res tractant, atque adeo ipſi Imperatores, non ſint origine Romani. Denique Euſebij ſententia eſt; quod à tribu Iuda omnes XII. appellationem communem inuenerint, rem eſſe admiratione dignam, & quæ proculdubio euenerit, vt huic Iacobi de Iuda oraculo fides conſtaret. Θαυμάζων ἄξιον, ait ille, ὅπως δώδεκα ὄντων τῶν ἀπὸ Ἑβραίοις φυλῶν, ἐξ οὐδεμιᾶς ἄλλης, ἢ ἀπὸ μόνης τῆς Ἰούδα, ἡ τὸ ἔθνος εἰσέτι νῦν αἰαζρθὲ) πρόσηγορία· ὑ δὲ ἕτερος, ἢ ἀλλὰ τὸ τῆς πρὸφιλείας λόγιον, τῇ τοῦ Ἰούδα φυλῇ τὸ ἀρχικὸν πρέπον ἀξίωμα. Huc etiam referendum, quod tribus quæ in Babylonia remanſerunt, ducem ſibi præponere ſoliti, quem vocabant ראש גלות Ἀιχμαλωταρχὴν Caput ſiue principem captiuitatis, & ſemper è tribu Iudæ eum eligebant. Manauit enim ab antiquiſſimis temporibus inſtitutum, quod ſemper deinceps in eo tractu ſeruatum, manet hodieque in vrbe Bagded; vbi Aichmalotarcha ſemper eſt è tribu Iuda, (ſic illi quidem volunt videri) ſicut ſcribunt cum alij Rabbini, tum prolixe admodum Beniaminus Tudelenſis in Itinerario. De antiquitate inſtituti licet facere coniecturam vel è Chronico Hebræorum, quod Minus vocant. Non obſtat hiſtoria de Hyrcano captiuo, qui è tribu Leui, Ioſepho narrata, libro XV. cap. 11. quippe eius facti peculiaris fuit ratio & ius extraordinarium. Nam alioquin certiſſimũ eſt, Caput Babylonicæ captiuitatis, quem Aichmalotarcham licet appellare, non potuiſſe tunc creari, niſi è tribu Iuda & familia Dauidica. Et obſeruant Rabbini differentiam inter hunc & Naſi, id eſt Synedrij Principem in terra ſancta; quod Aichmalotarcha Babylonius neceſſario crearetur è poſteris Dauid; quum Naſi multorum Rabbinorum opinione, è qualibet tribu potuerit inſtitui. Vide Zacuthum in Iuchaſin folio XVII. b. Cauſſa ibi affertur, quia in Aichmalotarcha putabant Iudæi hanc Iacobi prophetiam compleri. Atque hanc fuiſſe veterum Doctorum apud Iudæos ſententiam docet Moſes Ægyptius libro vltimo Iad cap. quarto. vbi etiam habetur huiuſmodi ſententia: *Raſe Galiuth Babel*, id eſt, *Aichmalotarchæ Babylonij locum Regis obtinent: iuſque ipſis competit dominandi in populum Iſrael omni loco, velint nolint: quia dictum eſt, Non recedet ſceptrum ex Iuda; ecce Aichmalotarchas Babylonios.* Hæc Moſes. Porrò vt in partibus Orientis Aichmalotarcham Iudæi τῆς παλαι βασιλέως Principis loco habuerunt, ac nunc etiam habent, qui aut eſt, aut ſaltem eſſe creditur è tribu Iuda & ſtirpe Dauidica; ſic prorſus ὁ τῆς ὑστέρας βασιλεῖς, hoc eſt Iudæi qui Ieroſolymis fuerunt ſuperſtites, & per omnes mundi plagas ſunt diuiſi, Patriarchas habuere, quibus parerent, ceu legitimis Principibus, & à Dauide ortis: qui quidem non creabantur, ſed naſcebantur.

bantur. Legant ſtudioſi quæ de huiuſmodi Patriarchis fusè narrant Origenes περὶ ἀρχῶν, libro II. cap. primo; B. Epiphanius in diſputatione contra Ebionæos, & Theodoretus in Ἀτρέπτῳ ſiue dialogo primo. Quo in loco, vt hoc obiter dicam, Theodoretus vere negans, vt equidem arbitror, è tribu Iuda fuiſſe reuera, qui pro talibus vulgo haberentur à Iudæis: illud, opinione mea parum verè adijcit, iſtos omnes è ſtirpe Herodis, non Dauidis fuiſſe prognatos. Atqui ſcimus progeniem Herodis vniuerſam intra ſeculum vnum aut paullo plus, fuiſſe extinctam. Vt taceam de perpetuo odio Iudæorum in Herodem ſiue viuum, ſiue mortuum. B. Cyrilli Ieroſolymitani in Catecheſi XII. quo loco de hoc Iacobi agit vaticinio, verba ſunt: Εἰ ἔχουσι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀρχηγὸν ἐκ τοῦ Δαυὶδ, ὅπερ οὐκ ἐλήλυθεν ὁ προσδοκώμενος· αἰσχύνομαι γὰρ λέγειν αὐτῶν τὰ πρόσφατα περὶ τὴν καλουμένην πρὸ αὐξήσεως τῶν Πατριαρχῶν, προάγματα, ἢ τίνος τὸ γένος, ἢ τίνα μήτηρ· καλὰ λιμπάνω ἤδη τοῖς εἰδόσι. *Si habent Iudæi*, inquit, *Principem è genere Iudæ & Dauidis, nondum venit qui exſpectabatur: nam res illorum recentes, quod ad illos attinet quos Patriarchas vocant, genus illorum quodnam ſit, quæ mater, pudet commemorare. Scientibus igitur illa relinquo.* Secundo loco obſeruandum in Iuſtini interpretatione, ipſum verba vaticinij *ſceptrum* & *Legiſlator*, non exponere de perpetua aliqua ſucceſſione Regum è tribu Iudæ: ſed in genere de omnibus Reip. Iudæorum rectoribus, Regibus, Magiſtratibus atque etiam Sacerdotibus. Erant Iudæi qui dicerent, in Herode Magno adimpletum eſſe à Iacobo editum oraculum: quod ille factus eſſet Rex Iudææ, qui è tribu Iuda non erat, ſed Aſcalonita; hoc eſt, non à prima origine Iudæus, verùm proſelytus. Iſtos Iudæos refellens Iuſtinus, claris verbis negat potuiſſe dici oraculum Iacobi prius euentu confirmatum, quàm omnis penitus & ciuilis magiſtratus, & ordo hierarchicus fuerit deletus, hoc eſt, ante ſolo æquatam vrbem. Hæc Iuſtini ſententia eſt, quam ipſe ducto à captiuitate Babylonica argumento confirmat: quod tamen an huic loco ſatis conueniat, non iam quæro. Illud tantum volo, conſtare ſancti huius Martyris teſtimonio, eius ætatis viros doctos non exiſtimaſſe, aut certe non omnes, in Herode Magno Iacobi vaticinium fuiſſe adimpletum. Tertio loco obſeruetur, quomodo Iuſtinus illa verba, עד כי יבא in ſua interpretatione accipiat. Nam quum poſſet verti rectè, *donec veniat*, vt tempus denotetur proximum aduentui Meſſiæ, ſiue ante, ſiue poſt: Iuſtinus ita accepit, vt ex mente illius vertendum ſit, *donec venerit*. Sane aliquando ſic locutio illa neceſſariò accipienda, vt Num. XX. 17. עד אשר נעבור גבלך rectè LXX. ἕως οὗ παρέλθωμεν τὰ ὅρια σου. Vulgata, *donec tranſeamus terminos tuos*. planè ἀκύρως, pro *tranſierimus*. actio enim denotatur perfecta atque abſoluta.

ta. sic accepit hoc loco Iustinus, qui oraculi euentum prius vult extitisse, quàm Christi aduentum. Sed quum vtroque modo phrasis Hebraica possit accipi, historiæ conuenientius est, quod habet Latina versio, *donec veniat.* Omnino sicut prior captiuitas temporibus fuit diuisa, neque semel ac simul tota contigit; sed primo Manasses Rex est abductus, II. Paralipom. siue Chron. XXXIII. II. deinde Ioakim anno quarto regni sui, primo Nabuchodonosori, II. Paralipom. XXXVI. 6. tertio Ioachim, qui & Iechonias, anno octauo Nabuchodonosori, II. Regum XXIV. 12. II. Paralipomen. XXXVII. 10. quartò Sedekias, anno Nabuchodonosori XIX. ibidem. ita prorsus euenisse in secundi Templi destructione historia demonstrat. Atque hoc miror neque à Iustino esse animaduersum, neque ab ijs vulgo obseruari, qui oraculi complementum in eo articulo ponunt, quo Herodes declaratus est Rex à Romanis, vel quo regnum ipse adijt. Vnde postea illorum error insanùm magnus manauit; quos nihil pudet, in hac luce literarum, è spurcissimis Annianarum tabularum lacunis, & fœdissimis mendacijs, tempora Herodis distinguere in tyrannicum regnum & legitimum: adeoque cæcutiunt viri aliàs doctissimi, vt non intelligant, regnum Herodis; si mores illius & facta spectentur; totum fuisse tyrannicum à principio ad finem: si tempora comparentur, in ipso fine magis quàm in principio. Nam quæ tyranni facta crudeliora esse possint ijs quæ paullo antè mortem, & moriens tetra illa & dira bellua designauit? Tres filios supplicio affecit: è singulis familijs singulos, aut fortasse etiam plures concluſit in Circo, post obitum suum occidendos; infantes denique bimulos totius Iudææ, aut alicuius certè partis Iudææ, crudelitate inaudita iussit iugulari Hæc sunt Herodis, legitimi iam Regis, si superis placet, præclara facinora: quibus paria in toto superioris vitæ illius spatio non possunt sententiæ huius patroni deprehendere. Sin autem ad ius regnandi respiciatur; negamus nos, ad illud ius, quod initio Herodes accepit à Romanis, vllam postea factam esse accessionem. Scimus scribere Iosephum, libro XVII. cap. tertio, Herodem non multo ante obitum, fidem populi Iudaici iureiurando sibi obstrinxisse: sed qui illo loco abutuntur ad stabiliendam distinctionem de qua locuti sumus, vt dicam ingenue quod sentio, pudendum errorem admittunt. Audiamus Iosephum: πάντας τὸ Ἰουδαϊκὸν βεβαιώσαντος δι' ὅρκων, ἢ μᾶλλον βιαιοῦσθαι Καίσαρι, καὶ τοῖς βασιλέως πράγμασιν, οἵδε μὲν ἄνδρες οὐκ ὤμοσαν, ὄντες ὑπὲρ ἑξακισχιλίους, *quum vniuersus Iudæorum populus iureiurando fidem obstrinxissent, fore vt semper Cæsaris & Regis imperio bene cuperent; soli Pharisæi, quorum erant supra sex millia, iurare recusarunt.* En argumentum Achilleum! populus Iudæorum iurauit

iurauit Herodi, se fidelem ei futurum; ergo tunc primum regnum illius cepit esse legitimum, quod hactenus fuerat Tyrannis dumtaxat. Omitto quærere, quàm sit rationi consentaneum, vt populus qui bello victus libertatem multo antè amiserat, & Romanis seruire dudum inceperat, Regem sibi imponat, & regnandi ius illi conferat. Omitto dicere, Iudæos cùm illud iusiurandum præstiterunt, non libera voluntate id feciisse; Herodem enim omnes oderant; sed tyranni metu fuisse adactos. Illud scire velim, cur istius sententiæ auctores non idem de Augusto statuant? Nam Iosephus vtrique fidem datam ait, non soli Herodi. Cur ergo præstitum iusiurandum Augusto pariter & Herodi, & quidem verbis ijsdem, (sic enim Iosephus narrat) aliud circa Herodem operatur, aliud circa Augustum? vterque alienigena, vt quidem istis placet: vtrumq; tantundem iuris habere in regno Iudaico Iudæi proculdubio existimabant. Sed redeat oratio illuc vnde diuertit: Nos igitur, vt diatribæ huic tandem aliquando finem imponamus; interitum Reip. Iudæorum, quem ante tot secula Iacobus prædixerat, alio tempore existimamus incepisse; alio esse promotum; alio denique esse consummatum. Cepit calamitas Iudæorum anno ante natum Seruatorem sexagesimo; quando populus antea sui iuris, seruitutis iugum subire est coactus à Pompeio, libertate adempta, & ditionis virtute partæ iactura multatus; ius successionis regiæ, quæ diu iam obtinuerat, Romanorum cessit libidini; vt postea semper necesse fuerit, eum accipere Regem, quem Romani imposuissent: tributa cepta sunt exigi, & quidem sine modo: religio multifariam est violata; cum quidem Pompeius locum nemini mortalium peruium, præter summum Pontificem, idque semel in anno, Sancta, inquam Sanctorum, irrupit. Istud nos facimus principium calamitatis Iudaicæ. Iosephus verò sic rem narrat, quasi consummata tunc non incepta fuerit Iudæorum pernicies. Sic ille libro XIV. cap. VIII. Τότε τῶν πόθος Ιεροσολύμοις αἴτιοι κατίσασαν Ὑρκανος ὁ Ἀλεξάνδρας παῖς ἀλλήλοις στασιάσαντες. τῶν τι γὰρ ἐλθυρείων ἀπεβάλομεν, καὶ ὑπήκοοι Ρωμαίων κατέστημεν. ὁ τῶν χρεῶν ὧν τοῖς ὅπλοις ἐκτησάμεθα τοὺς Σύρους ἀφελόμενοι, τούτων ἀναγκαζόμεθα ἀποδοῦναι τοῖς Σύρους· καὶ πρὸς ἔτι πλείω ἢ μυρία τάλαντα Ρωμαῖοι ὁ βεκχεῖ χρόνῳ πρὸ ἡμῶν εἰσπράξαντο· καὶ βασιλεία, ἣ πρότερον καὶ ἔθνος ἀρχιερεῦσι διεδιδόη, νῦν δημοτικῷ ἀνδρὶ ἐγένετο. Ait Iosephus, illo tempore Iudæos libertatem amisisse, & Romanorum subditos esse factos: deinde mala recensetque quæ ex eo sint passi: Rabbini vltimam hanc suam captiuitatem appellant (*Captiuitatem Edom*, hoc est Romanorum. Ejus tempora quomodo distinguant, nihil attinet hoc loco explicare. Illud non prætermittendum, quod principium illius in eo tempore constituunt,

cõstituunt, quo ceperunt Romanorũ esse subditi. In Iuchasin pag. xv. narratur fœdus ictũ ab Assamonæis cum populo Ro. deinde additur. ובטלו חברית ומשם ואילך חיו משועבדים לרומיים ואז התחיל גלות אדום *Tunc cessare fecerunt (ruperunt) fœdus Romani; & ex eo ac deinceps fuerunt subditi illorum Iudæi. Atque tunc incepit captiuitas Edom.* Auxit verò calamitas, & vnus quasi gradus ad pernitiem vltimam est factus, anno post natum Dominum circiter decimo; cum Archelao Viennam relegato, Iudæa in formulam prouinciæ est redacta: quod quam vim habeat, peritis rerum Romanarum satis est compertum. Ab eo tempore nullus vnquam postea Iudææ neque Rex fuit, neque Ethnarcha: planéque tum accidit, quod modò Iustinus dicebat; & Iudæi sic propriè dicti, τοῦ ἰδίου βασιλέα ἐπαύσαντο ἔχειν, *proprio sibi Regi desierunt esse subiecti.* Nam quod Eusebius & eum secutus Baronius, Agrippam iuniorem Regem vltimum Iudæorum appellant; quasi ille Ierosolymorum Rex fuerit; mera est virorum eruditissimorum hallucinatio. Fuerunt quidem & senior Agrippa & iunior, Reges Iudæorum; sed non Ierosolymorum, neque τῆς χωρίας λεγομένων Iudæorum; de qua distinctione alio loco erit dicendum. Herodes Antipas & Philippus, neque Reges vnquam fuerunt, sed Ethnarchæ; id quoque non Ierosolymorum, sed adiacentium regionum. Vera Iudæa, amoto Archelao, in formulam prouinciæ, sicuti dicebamus, redacta, Syriæ accessit; cepitque tum in eam mitti, qui vocabatur Procurator Cæsaris in Iudæa, vel etiam Procurator Iudææ, de quo multa inferius. Tum etiam facta est per Quirinium census descriptio; non qualis antè, cùm Dominus noster natus; sed diuerso fine, ad populi illius vexationem intendendam; qui propterea furere tum & ad arma prosilire. Vide Iosephum libro XVIII. cap. III. Vltima fuit clades, vrbe diruta, & destructo Templo, ab incarnatione Filij Dei, anno Dionysiano septuagesimo. Hæc est illa admiranda Dei Opt. Max. in pœnis peccatorum exigendis lentitudo, de qua toties Prophetæ, & ipse etiam Iesus Christus in pulcherrima parabola de vinea & vinitore apud Matthæum XXII. 33. atque alios Euangelistas.

III. *Confirmatur allata superiore diatriba expositio oraculi Iacobæi. Quid Patres impulerit, vt in Herode adimpletum vaticinium dicerent. Errores multi semel admissi, deinceps sine examine retenti. Iudæos ante Herodem alienigenis fuisse subiectos. Romani semel subacta Iudæa veri eorum Reges. Herodem non fuisse ἀλλόφυλον probatur. Proselytorum iura & conditio apud Iudæos. Idumæi fratres Iudæorum. Iudæorum inuidia aduersus Proselytos. Appellationis* IVDAEORVM & IVDAEAE

varia

varia vsurpatio. ἀθεότης de Christianis. Ἰσονομία Iudæorum indigenarum & aduenarum, siue Proselytorum. Refellitur Despotymorum fabula apud Africanum & Eusebium. Φαντασία. Locus Ambrosij animaduersus. Refutantur solidè, qui ex Iosepho asseruerunt Herodem fuisse ἀλλόφυλον. Ipse varijs locis illustratur. Photij error insignis castigatur. Scaliger defensus contra Serarium.

Apparatvs, Num. V.

EX ijs quæ modò disseruimus super genuina oraculi Iacobæi interpretatione, colligitur necessariò, expositionem illam eiusdem vaticinij, quam Card. Baronius est secutus, dupliciter falsam esse. Nam primò, falsum est, perpetuum quoddam regnum in tribu Iuda semper mansisse: deinde illud non minus, in Herode Magno demum hanc prædictionem esse adimpletam. Nos contra probauimus, regnum quidem Iudæ non promitti in ipsius tribu perpetuo ad Christum vsque duraturum: sed huic quidem tribui dignitatis quandam præcellentiam; cunctis verò tribubus, Reipublicæ aliquam fore inter ipsas formam, donec aduenial Silo; quod historia, oraculorum ex euentu rerum interpres optima, egregiè, vt ostendimus, confirmat. Probauimus prophetiæ complementum præcipuè quęri debere, באחרית הימים in nouissimis populi Iudaici temporibus; quando illius pars multo maxima crudeli morte extincta, esse desijt; qui autem cladi superstites remanserunt, id esse desierunt quod erant, nempe populus ille Dei ἀθεώτατος; facti tum vere, quod olim prædixerat Oseas, Lohammi, *Non populus meus*, & Lo-ruchamah, *Absque misericordia*: planeque tum genti Iudæorum euenit, quod Spiritus Sanctus per Isaiam dicit alibi, sane quàm elegantissimè, ירוה מעים ita enim fracta & contrita est, vt desineret esse populus. Quum igitur constet, editam à Iacobo sortem ex ijs esse exponendam, quæ miseris Iudæis tempore illo acciderunt; quis non intelligit rationi adprime consentaneum esse, vt defectum, siue ἀφαίρεσιν sceptri & Legislatoris accipiamus de Rep. Iudæorum, tum penitus euersa? Quin ipsa oraculi verba, nisi ἐθελοκωφῶμεν eò nos planissimè ducunt. שבט enim *virga* siue *sceptrum*, pars est Reip. primaria, penes quam summa rerum, & vt appellat Aristoteles, τὸ κύριον τῆς πολιτείας. alibi Regis periphrasis est, מחוקק שבט ὁ σκηπτοῦχος, *is qui tenet sceptrum*. vt Amos 1. 5. מחזיק siue Legislator est Reip. pars altera, Magistratus & Iudices, & qui dicuntur Græcis Nomothetæ. Aristoteles nominat τὰ δικαστικὰ καὶ τὸ βουλευόμενον. Iudæ appellatione in hoc oraculo populum vniuersum Iudæorum intelligi, mirum non est; sed prorsus βουλόμενον: vel propter eius tribus dignitatem;

vel quia norat Spiritus Sanctus, qui per Iacobi os loquebatur, fore vt tempore illo quo hæc erant euentura, omnium tribuum commune nomen esset, populus Iudæ, siue IVDAEI; & terræ, IVDAEA vel γῆ Ἰούδα: quam nominis assumptionem multis post seculis, diuino consilio factam esse, vt de huius prophetiæ fide luculentius constaret, cum Eusebio credimus, cuius locum antè protulimus. Hæc etsi ita sunt perspicua, vt nihil queat magis; quoniam tamen non vnus Baronius, sed omnes interpretes, quà veteres, quà recentes, oppidò paucis dumtaxat exceptis, consentiunt, in Herode Magno demum esse hanc prophetiam adimpletam; age τῷ παραδόντι istud interpretamentum breuiter expendamus. Sancti illi pijque viri, qui diras inter persecutiones ad expositionem sacrorum voluminum primi animum appulerunt; quum scirent prophetias omnes veteris Testamenti in Christo esse adimpletas; gnari sub Herode illum esse natum; ex eo statim collegerunt, & Danielis Hebdomadas, & Iudæ istud vaticinium ad Herodem esse referendum. Et qui persuasum haberent, semper post captiuitatem aliquem è posteris Zorobabelis & stirpe Dauidica Regem extitisse ad natum Christum, aut mox nasciturum; neque ignorarent Herodem regnum Iudæorum occupasse, quod nihil quicquam ad se pertineret; ex his præcognitis hanc elicuerunt conclusionem: Herodem vere illum esse, ad quem superiores prophetiæ pertinerent, vtpotè hominem alienigenam, & alieni regni inuasorem. Hæc sententia ab insignibus pietate & doctrina viris profecta, vbi semel est admissa, sine vlla controuersia aut examine, apud omnium ætatum eruditos, præter admodum paucos, vt de Iustino fusè probauimus, semper deinceps obtinuit. Nam in ijs quæ historica sunt, neque ad fidem proprie spectant, id ipsum plane videmus accidisse in Patribus, quod de primis Philosophis obseruat idem Iustinus in dialogo cum Tryphone; vt videlicet posteriores sequerentur priores, securi examinis: atque vt cum S. Martyre dicam, σεσυλῆσθαι τοῖς πρώτοις ἀφελφοῖς ἡ παιδίας ταύτης, ἐν ᾗ τῶν ἐνδόξων ἡμῶν ἀφελφῶν, ἀκολουθήσαι τοῦ ἐπιτα. μηδὲν ὀξεταίσαντας ἀληθείας περὶ καταπλαγῆναι ὑπὸ μόνου τοῦ καρτερεῖν αὐτῶν, ἐν τῷ ἐγκρατεύεσθαι, ἐν ὃ ξένον τῷ λόγῳ, ἐν ταῦτα ἀληθῆ νομίσαι, ἃ πρόδηλα τῷ διδασκάλῳ ἕκαστος ἔμαθε. Quis iam paullo eruditior cui hoc non sit compertum? Multas Cæsar Baronius, ne alios commemorem, eiusmodi hallucinationes & ablepsias in Annalibus suis erudite obseruauit, & docte confutauit. Multas quoque Iosephus Scaliger in sexto de Emendatione temporum, & longe plurimas in Eusebianis Notis. Extat etiam eiusdem viri, non minus modestiæ quàm eruditionis plena & lectu dignissima in eam rem disputatio in eiusdem operis Prolegomenis.

Quum

Quum igitur ſatis ſuperque demonſtrauerimus, humanitus hallucinatos eſſe Patres, qui in vltimo Aſſamonæorum Hyrcano regnum Iudæ defeciſſe prodiderunt : cur dubitemus etiam illud eſſe falſum, quòd ſimul docuerunt, de adimpleta in Herode primùm Iudæ prophetia ? Nam ſi Aſſamonæi ad tribum Iudæ nihil pertinebant ; falſum eſt in eorum interitu regnum Iudæ defeciſſe. Et verò defecerat multis ante ſeculis in Sedekia, vt probauimus. Si in Hyrcano regnum Dauidis non defecit ; quid admodum pertineat regnum Herodis ad complementum prophetiæ Iacobi, equidem non intelligo. At fuit alienigena Herodes, & in eo cepit primùm populus Iudaicus Regi alienigenæ parere. An fuerit Herodes ἀλλόφυλος, mox videbimus. illud palàm falſum, imò falſiſſimum eſt ; primum fuiſſe Herodem alienigenam Principem, qui ſuo ſceptro Iudæos ſubiecerit. Cum Herodi regnum à Romano Senatu eſt delatum, auctoribus Antonio & Auguſto, annus iam agebatur viceſimus octauus à capta Vrbe per Pompeium. Tunc libertas Iudæis erepta ; ipſi facti tributarij ; Aſſamonæi de gradu ſemel deiecti, eam ſemper deinceps ſubire coacti perſonam, quam Romani imponerent. Rex Ariſtobulus captus, Romam abductus ; ipſe tandem veneno ſublatus ; filius Alexander ſecuri percuſſus ; Hyrcanus honore nominis regij denegato, Pontifex à Pompeio eſt creatus. Obſecro, quando iſta Iudæi patiebantur, ſubditi erant Romanorum, an non ? Falſum eſt ergo, & dictu abſurdum, alienigenæ imperium Iudæos in Herode primùm eſſe expertos. Romani enim, indigenæ, credo, non erant, ſed ξένοι τῆς δυναστείας, ac penitus extranei. Ridiculum eſt, Herodem fuiſſe alienigenam clamitare ; de Romanis tacere, in quorum poteſtate Herodes erat, non minus quàm aliquis è prouinciarum Præſidibus. Fuit hæc Romanorum ſiue moderatio, ſiue aſtutia ; quod ſubactis à ſe Regibus regnorum quę amiſerant, adminiſtrationem non rarò permittebant. Tacitus in Agricolæ vita prudenter & verè de parte Britanniæ Cogiduno datæ, vt ibi regnaret : *Vetere*, ait, *ac iam pridem recepta populi Rom. conſuetudine, vt haberet inſtrumenta ſeruitutis & Reges.* Huiuſmodi regna χρήσεις erant populi Romani : Χρῆσις ad fiduciarios Reges pertinebat. Romani hos Reges, ſi ita erat libitum, inſtituebant : eoſdem quoties erat libitum deſtituebant, vt in Archelao Herodis filio apparuit. ipſe quoque Herodes ne par fortuna ſibi eueniret, magno ſæpe in periculo ac metu eſt verſatus : inſigniter verò bis : ſemel poſt victum Antonium : Ioſephus libro XV. cap. IX. iterum, quando ab Arabe Syllæo grauiſſimorum criminum apud Auguſtum poſtulatus, odium illius incurrit. Ioſephus, libro XVI. cap. XV. Quare etiamſi concederemus Herodem

non minus fuisse alienigenam, quàm Romanos; absurda tamen nihilominus esset illorum sententia, qui prophetiæ euentum ad vnum Herodem peculiariter restringunt. Sed an reuera Herodes ἀνὴρ ἀλλόφυλος & alienigena? Omnino, si verum quærimus, & propriè loqui volumus, Herodes alienigena non erat, sed Iudæus, & vt grauissimus scriptor illorum temporum ipsum appellat Strabo, libro XVI. ἀνὴρ Ἰουδαῖος, *homo Iudæorum popularis.* Opponuntur duo ista גר אנ׳ פלי & Iudæus. Iudæi sunt appellati, & qui verè nascebantur è semine Abrahami, & qui fiebant Iudæi: quos proprio nomine, cùm ad sacrorum Iudaicorum communionem admittebantur, גרים dicebant, Hellenistę *proselytos.* Sed quemadmodum hodie, Iudęum, vel Turcum aut Tartarum, postquam sacro lauacro fuerit tinctus, Christianum & esse & dici rectè, ac vel maximè propriè, nemo sanę mentis negauerit: sic olim alienigenę, qui ἐξ ἀλλοφυλισμοῦ ad Iudęorum religionem migrabant, posteaquam erant circumcisi, & reliquis sacris initiati, veri Iudęi censebantur. Quare in Targum Estherę capite octauo, & sępe in libris Rabbinorum, verba התגייר & התיהד pro eodem accipiuntur; quorum illud *proselytum fieri* significat; hoc, *fieri Iudæum.* Sic apud Patres χριστιανῶ & χριστιάνωσις, de ijs qui nomen Christo dederunt. Fateor iuris aliquam differentiam fuisse inter proselytum & γνήσιον Iudęum: vt apud Romanos alia fuerunt Quiritium iura, alia Latinorum; item sociorum ac prouincialium. Sed eum qui esset proselytus, negare fuisse Iudęum; perinde est, vt si quis Æquos & Volscos neget fuisse Romanos; quia extranei quondam Romanis fuerunt, & postea Latinitate sunt donati, non iure Quiritium. Hoc si verum est in ijs ipsis qui fiebant ex alienigenis Iudęi; multo vtique magis verum erit in eorum liberis & nepotibus. Et si in ijs verum est, qui ex alijs nationibus fiebant Iudęi; multo magis in Idumęis: de quibus extat Dei prędceptum apud Mosem, Deuteron. XXIII. 7. *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est.* propago nempe Ismaelis, filij Abraham. Herodes igitur, qui patrem Antipatrum, & auum Antipam, & fortasse etiam plures è maioribus, factos ex Idumęis Iudęos, & vt ipsi loquebantur, מהיהדים Ἰουδαιωθέντας habuit, quo iure censeri queat ἀλλόφυλος? Nam quod οἱ πρῶτοι Iudęi, natos è proselytis soliti proselytos appellitare & γειώρας; quod etiam nomen גר per contemptum aliquando vsurparunt; non tam ex iure legitimo hoc factum, quod proselytos cęteris Iudęis in omnibus fere, certè ἐν τοῖς χαριεστάτοις, & quę maximi momenti erant, ęquabat: quàm è maleuolentia & inuidia: quorum affectuum similia exempla in omnibus Rebusp. licet obseruare. Et Athenis enim & Romę, & vbique locorum, semper οἱ ἐπιφανέστατοι

ἐπήλυτοι & adſcriptitij ciues contempti, ac fere exoſi eis fuerunt, qui à primis generis auctoribus ortos ſeſe iactarent. In Scripturis opponuntur aliquando גר *peregrinus* aut *proſelytus*, & אזרח הארץ αὐτόχθων, *indigena*, vt Exodi XII. 19. vbi ex æquo tam his quàm illis agni Paſchalis eſus imperatur: qui fuit cultus vni Iudæorum genti proprius. In libris vero Rabbinorum aliquando opponuntur גרים בלבד & בני חורין οἱ μόνοι προσήλυτοι, ἐξ οὗ πατρίδαν ἡ λαμπρὸν. *qui duntaxat ſunt proſelyti* & qui antiquæ ſunt proſapiæ, quos *albatos* ſiue *candidatos* appellant. Scimus etiam, doctorem quendam, cuius diuinà ſententia & vel Moſe ipſo digna (non defuerunt qui Hilleli eam tribuerent, ut eſt in Iochaſin pag. XIX.) extat in Pirke Aboth cap. v. ſub finem, à Rabbinis cæteris appellari Rabbi Bag Bag peregrinitatem illi obijcientibus, quod ex vtroque parente Gero, ſiue Giora, id eſt, proſelyto eſſet ortus. neque ignoramus prouerbium vetus, quo monebantur qui Iudæi erant ab origine prima, vt vel ad decimam vſque generationem à proſelytis ſibi cauerent. Verum hæc & ſimilia his alia, ex æmulatione & inuidia profecta, nequaquam euincunt, proſelytos, & multo minus proſelytorum filios aut nepotes, Iudæos non eſſe, aut non verè dici. Nos apud Ioſephum obſeruamus, IVDAEI appellationem aliquando latius capi, aliquando anguſtius. Quando late accipitur, omnes complectitur eiuſdem originis & religionis, aut ſaltem religionis, ſocietate iunctos, Ieroſolymitanos, Galilæos, Peraitas, Idumæos, Alexandrinos, Babylonios, & omnes qui Philoni & alijs dicuntur οἱ ἐκτὸς τῆς Παλαιστίνης, de quibus multa dicemus, ſi Deus voluerit, ad annum Domini XXXV. Quando anguſtius id nomen ſumitur, ciues dumtaxat Ieroſolymitanos complectitur, & illas decem Toparchias, quæ Plinio enumerantur libro II. cap. XIV. & Ioſepho, Iudaici belli lib. III. cap. IV. vbi non decem, ſed vndecim recenſentur ſiue Toparchiæ, ſiue κλῆροι, in quarum medio Vrbs ſancta eminebat, vt in clypeo vmbilicus. Sic accipe Antiquit. libro XVII. cap. XII. vbi à Galilæis, Idumæis, Ierichuntinis, Peraitis, vltra Iordanem colentibus, & alijs, qui ad feſtum Pentecoſtæ celebrandum conuenerant, ſeparantur οἱ Ἰουδαῖοι, hoc eſt, Ieroſolymitani, qui ſoli videri volebant genuini Iudæi, & in his ipſe ſcriptor Ioſephus. Quare in ſimillimo huic loco Belli Iud. libro II. cap. v. in gemina hiſtoria, vel potius eadem, cæteris Iudæis, qui feſti gratia venerant in vrbem, opponitur ὁ γνήσιος ἐξ αὐτῆς Ἰουδαίας λαός; hoc eſt, germanus & purus putus Iudæorum populus, in ipſa Iudæa, ſic proprie dicta, vrbe inquam & Toparchijs Ieroſolymorum natus. Sic ſæpe in Nouo Teſtamento IVDAEA anguſta ſignificatione capitur, vt Lucæ II. 4. &

III.

III. 1. at in capite 1. 5. vbi appellatur Magnus Herodes Rex Iudææ, lata significatione accipiendum, ſicut apud Strabonem & alios. Non diſſimile poteſt obſeruari in appellatione *Gentium*: nam quum dubitet nemo, Chriſtianos eſſe non Gentiles, quicunque fuerint baptizati & ſacrorum myſteriorum facti participes: Paulus tamen conuerſos ad fidem Chriſti & veros iam Chriſtianos, aliquando appellat *Gentes*, non ex eo quod iam erant, ſed quod fuerant; vt Galat. II. 12. de Petro Apoſtolo, ὡς τὰ ἐθνῶν συνήθιε. Hoc ſenſu feremus Herodem ἀλλόφυλον dici; vt intelligatur ex Idumæis in Iudæos tranſſcriptus: & regnum Herodiadarum cum Rabbinis appellabimus מלכות הגרים *regnum Proſelytorum*. Ipſum quidem Herodem aut patrem vel etiam auum fuiſſe alienos à populo Iudaico, & vt Hebræi loquuntur, *Goijm*, ideo non concedimus; quia abſurdiſſimum eſt, & à iure atque inſtitutis Iudæorum veterum alieniſſimum; hominem proſelytum cui omnia fere iura ſacra & profana cum veris Iudæis erant communia; ijs accenſere qui à Rep. Iudæorum erant alieni & Goijm aut Gentes illis dicebantur. Quare non eſt ferendus error Baronij, qui Herodem, non ſolum alienigenam appellat, ſed etiam Gentilem. Neſciebat videlicet Baronius inter *Gerim* & *Goijm* quàm latum eſſet diſcrimen. Quo iure eſſent proſelyti inter antiquos Iudæos, declarat Philo, in libro De monarchia. Scribit ille, Moſem admiſiſſe ad Remp. ſuam, πολίτας τοὺς ἐμοιροδίτους, omnes eos qui moribus ijſdem atque inſtitutis vellent viuere. Εἴτε φύσας ἄρχῆς, εἴτε καὶ ἐκ τῆς μεταβολῆς τοὺς τὴν ἀμείνω ταξιν, κρείττους γεγονότας. *ſiue ab origine prima nati eſſent Iudæi: ſiue mutatione facta & tranſitu ad potiorem ordinem, ſeipſis euaſiſſent meliores.* Addit, iſtos poſteriores dictos fuiſſe proſelytos ἀπὸ τῆς προσηλυθέναι καινὴν καὶ φιλόθεον πολιτείαν, *quod ad nouam & Deo charam Remp. acceſsiſſent.* Moyſem verò, ἰσοτιμίαν ἅπασιν ἐπηλύταις μεταδοῦναι, καὶ χρήσασθαι ὅσα τοῖς αὐτόχθοσιν, *æquabilitatem iuris omnibus aduenis* ſiue *proſelytis, tribuiſſe, eademque omnia ipſis conceſsiſſe, quæ indigenis.* In Iudaico iure hanc obſeruo differentiam inter proſelytum & antiquum Iudæum: quod in Synedrium Proſelytus adoptari non potuerit; quia non niſi nobiliſſimos è Sacerdotibus, Leuitis & reliquo populo, atque in Lege exercitatiſſimos in Synedrium allegebant; vt fusè docet Moſes Ægyptius, libro vlt. Iad, cap. II. de proſelyto verò ita ibidem ſcribitur; poſſe eum qui ſit GER, ſed cuius mater ſit Iudæa, adoptari in numerum Senatorum. Ex his ſequitur, proſelytum vbi ſemel in numerum Iudæorum ciuium fuerat adſcriptus, non potuiſſe alienigenam dici, niſi quomodo Paulus Apoſtolus Chriſtianos è Gentibus, vocabat Gentes, vt modò dicebamus. Patres qui magno conſenſu plerique omnes Herodem ἀλλόφυλον prodiderunt;

runt ; partim Africanum perperam præeuntem sunt secuti ; partim Iosephi mentem non sunt assecuti. Iulius Africanus scriptor admodum antiquus, seculo tamen toto & amplius Iosepho minor, in epistola ad Aristidem, cuius partem magnam describit Eusebius, Histor. Eccles. lib. primo, cap. vi. tractans de Christi genealogia, vt aliquam obscurissimæ quæstioni lucem afferret, longum sermonem commemorauerat, auditione acceptum, cuius laudabat auctores Iudæos quosdam è Nazaris & Cochaba, Domini nostri cognatos, vt ipsi quidem videri volebant ; eamque ob caussam Δεσποσυνους eos fuisse vocitatos, ait idem Africanus, quasi dixeris, *heriles cognatos.* Continet is sermo narrationem de Antipatro Herodis Ascalonitæ ἱερόδουλου filio, Herodis Magni patre ; qui ab Idumæis latronibus captus, patre Herode lutra soluere scilicet non valente, diu inter Idumæos hæserat ; omitto cætera, quæ apud Eusebium legi possunt. Hanc lepidè compostam narratiunculam, Patrum multi auidè arripuerunt, Eusebius, Epiphanius, Ambrosius, alij ; & facilitate vsi nimia, quam in hac luce literarum excusare debemus, non imitari ; meram fabulam pro vera historia lectoribus suis obtruserunt. Nam sermonem hunc istorum Iudæorum Desposynorum, pluris facere non debemus, quàm sexcenta similis monetæ scripta ; quæ illa prima secula produxerunt in lucem, plena fabularum, plena apertissimorum mendaciorum : sed quę tamen apud viros bonos & pios, verùm incautos, in magno aliquandiu pretio fuerunt. Huius generis erant, vt pauca delibem ex ingenti sylua, *Christi Euangelium secundum Ægyptios* ; item aliud, *secundum Hebræos*, quorum testimonijs non semel etiam Clemens Alexandrinus vtitur. *Pauli* ἀποκρυφικὸν, de quo Epiphanius contra Caianos : *Iohannis Apostoli ad Parthos epistola*, cuius B. Augustinus meminit : *Chami Prophetia* : *Mosis Apocalypsis* : *Eliæ Apocrypha* : item *Ieremiæ Apocrypha* : *Matthæi Apostoli* Παραδόσεις, apud veteres scriptores Ecclesiasticos passim : necnon alij libri sexcenti, quos si recensere velim, dies me deficiat : & erit nobis in hoc opere non semel de ijs habenda mentio. Sed ea quidem omnia quæ hactenus recitaui, longa dies τῶν πάλαι πάντα aboleuit, & posteriorum exercitatiora in talibus iudicia : cum primis verò auctoritas Concilij Romani, & Gelasij Papæ : cuius insigniter salutare decretum extat in Decreto, distinct. xv. quo libri huius farinæ plurimi & recensentur & damnantur. quædam tamen hodieque manent, iudicio omnium qui aliquid in literis vident, ψευδεπίγραφα, & in eundem censum referenda : vt, *Petri* Πράξεις, *Clementis Recognitiones*, *B. Virginis epistolæ aliquot* : *Pauli* item *ad Senecam*, & *huius ad illum epistolæ*, & multa alia. Noli dubitare illum Desposynorum sermonem, quem Africanus stylo

suo

III. 1. at in capite 1. 5. vbi appellatur Magnus Herodes Rex Iudææ, lata significatione accipiendum, sicut apud Strabonem & alios. Non dissimile potest obseruari in appellatione *Gentium*: nam quum dubitet nemo, Christianos esse non Gentiles, quicunque fuerint baptizati & sacrorum mysteriorum facti participes: Paulus tamen conuersos ad fidem Christi & veros iam Christianos, aliquando appellat *Gentes*, non ex eo quod iam erant, sed quod fuerant; vt Galat. II. 12. de Petro Apostolo, ὡς τὰ ἐθνῶν συνήθιε. Hoc sensu feremus Herodem ἀλλόφυλον dici; vt intelligatur ex Idumæis in Iudæos transscriptus: & regnum Herodiadarum cum Rabbinis appellabimus מלכות הגרים *regnum Proselytorum*. Ipsum quidem Herodem aut patrem vel etiam auum fuisse alienos à populo Iudaico, & vt Hebræi loquuntur, *Goijm*, ideo non concedimus; quia absurdissimum est, & à iure atque institutis Iudæorum veterum alienissimum; hominem proselytum cui omnia fere iura sacra & profana cum veris Iudæis erant communia; ijs accensere qui à Rep. Iudæorum erant alieni & Goijm aut Gentes illis dicebantur. Quare non est ferendus error Baronij, qui Herodem, non solum alienigenam appellat, sed etiam Gentilem. Nesciebat videlicet Baronius inter *Gerim* & *Goijm* quàm latum esset discrimen. Quo iure essent proselyti inter antiquos Iudæos, declarat Philo, in libro De monarchia. Scribit ille, Mosem admisisse ad Remp. suam, πόλεις τὸν ὁμοδίαιτους, omnes eos qui moribus ijsdem atque institutis vellent viuere. Εἴτε φύσει ἦσαν, εἴτε ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῖς τῆς ἀμείνονος τάξεως, κρείττονες γεγόνασι, *siue ab origine prima nati essent Iudæi: siue mutatione facta & transitu ad potiorem ordinem, seipsis euasissent meliores*. Addit, istos posteriores dictos fuisse proselytos ἀπὸ τῆς προσπεπλευκέναι χρηστῇ καὶ φιλοθέῳ πολιτείᾳ, *quod ad nouam & Deo charam Remp. accessissent*. Moysem verò, ἰσοτιμίαν ἅπασιν ἐπιπλύσαι μεταδόναι, καὶ μεθέξαι ὅσα τοῖς αὐτόχθοσιν, *æquabilitatem iuris omnibus aduenis* siue *proselytis, tribuisse, eademque omnia ipsis concessisse, quæ indigenis*. In Iudaico iure hanc obseruo differentiam inter proselytum & antiquum Iudæum: quod in Synedrium Proselytus adoptari non potuerit; quia non nisi nobilissimos è Sacerdotibus, Leuitis & reliquo populo, atque in Lege exercitatissimos in Synedrium allegebant; vt fusè docet Moses Ægyptius, libro vlt. Iad, cap. II. de proselyto verò ita ibidem scribitur; posse eum qui sit GER, sed cuius mater sit Iudæa, adoptari in numerum Senatorum. Ex his sequitur, proselytum vbi semel in numerum Iudæorum ciuium fuerat adscriptus, non potuisse alienigenam dici, nisi quomodo Paulus Apostolus Christianos è Gentibus, vocabat Gentes, vt modò dicebamus. Patres qui magno consensu plerique omnes Herodem ἀλλόφυλον prodiderunt;

runt ; partim Africanum perperam præeuntem sunt secuti ; partim Iosephi mentem non sunt assecuti. Iulius Africanus scriptor admodum antiquus, seculo tamen toto & amplius Iosepho minor, in epistola ad Aristidem, cuius partem magnam describit Eusebius, Histor. Eccles. lib. primo, cap. vi. tractans de Christi genealogia, vt aliquam obscurissimæ quæstioni lucem afferret, longum sermonem commemorauerat, auditione acceptum, cuius laudabat auctores Iudæos quosdam è Nazaris & Cochaba, Domini nostri cognatos, vt ipsi quidem videri volebant ; eamque ob causam Δεσποσύνους eos fuisse vocitatos, ait idem Africanus, quasi dixeris, *heriles cognatos*. Continet is sermo narrationem de Antipatro Herodis Ascalonitæ ἱερόδουλου filio, Herodis Magni patre ; qui ab Idumæis latronibus captus, patre Herode lutra soluere scilicet non valente, diu inter Idumæos hæserat ; omitto cætera, quæ apud Eusebium legi possunt. Hanc lepidè compostam narratiunculam, Patrum multi auidè arripuerunt, Eusebius, Epiphanius, Ambrosius, alij ; & facilitate vsi nimia, quam in hac luce literarum excusare debemus, non imitari ; meram fabulam pro vera historia lectoribus suis obtruserunt. Nam sermonem hunc istorum Iudæorum Desposynorum, pluris facere non debemus, quàm sexcenta similis monetæ scripta ; quæ illa prima secula produxerunt in lucem, plena fabularum, plena apertissimorum mendaciorum : sed quę tamen apud viros bonos & pios, verùm incautos, in magno aliquandiu pretio fuerunt. Huius generis erant, vt pauca delibem ex ingenti sylua, *Christi Euangelium secundum Ægyptios* ; item aliud, *secundum Hebræos*, quorum testimonijs non semel etiam Clemens Alexandrinus vtitur. *Pauli* ἀποκαλυψις, de quo Epiphanius contra Caianos : *Iohannis Apostoli ad Parthos epistola*, cuius B. Augustinus meminit : *Chami Prophetia* : *Mosis Apocalypsis* : *Eliæ Apocrypha* : item *Ieremiæ Apocrypha* : *Matthæi Apostoli* Παραδοσις, apud veteres scriptores Ecclesiasticos passim : necnon alij libri sexcenti, quos si recensere velim, dies me deficiat : & erit nobis in hoc opere non semel de ijs habenda mentio. Sed ea quidem omnia quæ hactenus recitaui, longa dies τελῶς ποιῦσα aboleuit, & posteriorum exercitatiora in talibus iudicia : cum primis verò auctoritas Concilij Romani, & Gelasij Papæ : cuius insigniter salutare decretum extat in Decreto, distinct. xv. quo libri huius farinæ plurimi & recensentur & damnantur. quædam tamen hodieque manent, iudicio omnium qui aliquid in literis vident, ψευδεπίγραφα, & in eundem censum referenda : vt, *Petri* Πραξεις, *Clementis Recognitiones*, *B. Virginis epistolæ aliquot* : *Pauli* item *ad Senecam*, & *huius ad illum epistolæ*, & multa alia. Noli dubitare illum Desposynorum sermonem, quem Africanus stylo

suo

suo dignum iudicauit, tale aliquod fuisse scriptum apocryphum, vel solummodo traditionem ad libidinem fingentium excogitatam. Vt nulla iusta caussa afferri queat, cur de rebus Herodis ex illa dubiæ fidei & auctoris incerti narratiuncula, certiora nos putemus posse cognoscere, quàm ex historia Iosephi, scriptoris vernaculi, cuius amor veri notissimus, fides constantissima; nisi quid illi fortasse humanitus errare contingat; quæ exceptio locum hîc non habet: cui ad penitus cognoscenda illa de quibus scribebat, omnia præsidia abunde suppetebant. Nam aut ex Actis publicis illa descripsit, aut ex oculata fide: & quod maximè in hac historia considerandum; qui causssam nullam habuit, cur gratia corruptus in exponendo Herodis genere mentiretur: multas & grauissimas, cur odio illum plus quàm Vatiniano prosequeretur; sicut fecere alij omnes Iudæi; quorum fabulas & putida figmenta de Herode in libris Rabbinorum est legere. quædam eius generis narrat Petrus Galatinus libro I v. cap. v I. Valde igitur mirum est, tot pios Patres illius narratiunculæ apud Africanum non deprehendisse vanitatem. Id eo impensius equidem admiror, quia ipse Africanus, etsi vult videri auctores suos πάντως ἀληθεῖς, *omninò veraces esse*; abstinere tamen non potuit, quin illa ipsa scribere se dubitanter certissimis indicijs ostenderet. Sunt hæc illius verba: Σωτῆρα ⟨ὃν⟩ κατὰ σάρκα συγγενεῖς, εἴτ' οὖν φαντασιῶντες, εἴθ' ἁπλῶς ἐκδιδάσκοντες, πάντως δ' ἀληθεύοντες, παρέδοσαν τὰ τοιαῦτα. B. Ambrosius Commentario I I I. in Lucam, ista verba sic vertit. *Fertur ab his, qui siue argumentati, siue simpliciter docentes, & vere adstruentes, tradiderunt nobis.* quid hic significet vox *argumentati*, scio esse neminem qui sciat. ego puto in voce Græca rarioris vsus hæsisse aquam Ambrosio. Ruffinus vertit, *seu studio tanti seminis demonstrandi*: audacter, vt sæpe alibi. Græce periti non ignorant, φαντασίαν, nihil aliud esse, nisi velle videri, & gloriam appetere, siue γλίχεσθαι φανῆναι εἶναι. sic βασιλείαν, cum apud alios, tum apud Iosephum, Belli Iud. lib. I I. cap. sexto. φρενῖτιν apud Epiphanium pag. 285. ἐπιδικίαν apud Theodoritum Histor. Eccles. lib. I. cap. I v. & multa eius formæ apud Græcos scriptores. Africanus igitur, causssam cur illi Iudæi ista memoriæ tradiderint, ancipitem ponit; vel quod gloriæ cupiditas eos titillauerit; vel quod veritatem simpliciter exponere voluerint. Si Africano satis liquido constitisset, de sermonis huius fide, an putamus illum ita ambigue fore locuturum? Sed dubitationem suam longe apertiùs in fine declarat, post totum sermonem expositum. Ait enim: εἴτ' οὖν ὕπως, εἴτ' ἄλλως ἔχει, σαφεστέραν ἐξήγησιν τοῦτο οὐκ ἔχοι τις ἄλλος ἐξευρεῖν, ὡς ἔγωγε νομίζω. *Igitur siue hæc ita se habeant, siue aliter, planiorem certe interpretationem nemo inueniat, vt equidem puto.* Vides

Africanum

Africanum plane inter dubiæ fidei narrationes hanc quoque habuiſſe; quam ideo vocat μὴ ἐμμάρτυρον, *nullis teſtibus firmatam*; neque aliam cauſſam affert mox cur illam retulerit, niſi hanc, τῷ μὴ κρεῖττονα ἢ ἀληθεστέραν ἐξήγησιν ἔχειν ἑτέρων: *quod nullam poſſet afferre expoſitionem meliorem aut veriorem.* Statuant nunc æqui Iudices, vtrum ſit ſatius, iſtorum Deſpoſynorum ἀδιαφόροις ſermonibus fidem habere, an Ioſepho; cuius hiſtoria in omnibus ſuis partibus veriſſima, (ſi pauca excipias; nam & Ioſephus homo erat:) ac certiſſima ſemper eſt habita. Et de Africano quidem hactenus. Sed fuerunt nonnulli è Patribus, qui propterea Herodem crediderunt alienigenam, quia id memoriæ Ioſephus prodidiſſet. In his omnium primus Origenes, eo ipſo loco, quem ſuperiore diatriba recitauimus. *Conſtat*, inquit, *Herodem Regem, ſecundum hiſtoriæ fidem, quam Ioſephus tradidit, alienigenam fuiſſe.* Id primi illi Doctores dubio procul ex eo colligebant, quod Ioſephus Antipatrum Herodis patrem appellet genere Idumæum, ὁ ἡμίουδαῖον, Iud. belli, lib. primo, cap. IV. & Antiq. lib. XIV. cap. II. vbi etiam Nicolaum Damaſcenum notat, qui vt Herodi gratificaretur, ſcripſerat eum εἶναι ἡμίουδαῖον ἐκ τῶν πρώτων Ἰουδαίων, τῶν ἐκ Βαβυλῶνος εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφιγμένων: *ducere originem è primarijs viris inter illos Iudæos, qui Babylone venerunt in Iudæam.* alibi Ioſephus Herodem appellat *Idumæum ſemijudæum*, libro XIV. cap. XXVI. ſcribitque de eo non ſemel, regnum Iudæorum ipſum occupaſſe, quod nihil ad ſe ſpectabat. Vnum è multis locum adnotabo. Libro quinto, cap. IV. Cleopatra Alexandræ verbis queritur, apud Antonium, Herodem factum eſſe Regem τῆς Θεοῦ προσηκούσης ἀρχῆς, *regni nullo iure ad ſe pertinentis.* Et Patres quidem ex iſtis properanter lectis, Herodem fuiſſe alienigenam concludebant. Ego verò, quod pace ipſorum dixerim, conſtanter affirmo, & hæc & alia his ſimilia in Ioſepho loca, totidem eſſe certa & inuicta argumenta aduerſus eorundem ſententiam: vt ex quibus neceſſariò ſequatur, omnino fuiſſe Herodem non alienigenam, ſed Iudæum, ex opinione quidem certe Ioſephi. At Idumæum, inquies, vocat, non Iudæum: imo verò, eo ipſo prodit fuiſſe Iudæum, quia vocat Idumæum. Vt ſi quis Nitiobrix aut Aquitanus dicatur, ea ipſa appellatione Gallus eſſe indicatur. Hoc rationibus certiſſimis demonſtrauit in Notis Euſebianis vir genere, ingenio & doctrina illuſtriſſimus, Ioſephus Scaliger: quem locum ſtudioſi lectores, ſi lubet, adeunto. Omnium argumentorum præcipuum illud eſt, quod ſuggerit ipſe Ioſephus libro XIII. cap. XVII. narrans quomodo Idumæi ſint facti Iudæi, integro fere ſeculo ante regnum Herodis: ὥστε τὸ λοιπὸν, inquit, ὁ Ἰουδαίους: *adeo vt ex illo tempore Idumæi ſint Iudæi.* Nam qui renuntiaſſent

proprio gentis Idumææ Deo, (Coze ipsi nominabant, teste Iosepho lib. xv. cap. xi. vbi de Costobaro loquitur:) qui ritus prioris idololatriæ antiquassent, circumcisionem & vniuersum veri Dei cultum admisissent, vt ibi testatur Iosephus, cur non censerentur Iudæi? quum præsertim à prima origine fratres Iudæorum essent, quod ante dicebamus. Strabo & Idumæam partem Iudææ facit, & Herodem Idumæum vocat Iudæorum βπιχώριον. Ammonius eruditissimus Grammaticus, vt obseruauit & Scaliger, alijs verbis idem dicit cum Iosepho; & inter cætera, Idumæi, inquit, ἐκλήθησαν Ἰουδαῖοι. In Chronico Templi secundi de Antipatro Herodis patre dicitur, fuisse עקרי primam generis illius originem, non è filijs Israel: & tamen ipse Antipater ibidem appellatur איש אחד מגבורי ישראל *vnus è fortibus Israel.* Si pater Herodis Israelita, quanto magis filius? Scribit Iosephus lib. xiv. cap. xiv. quando Iulius Cæsar in Ægypto periclitabatur, tumultum fuisse exortum inter Iudæos Ægyptienses & illos qui è Iudæa suppetias Cæsari venerant; quem sedauit Antipater; pacatis, inquit, Iudæis Aegyptiensibus καὶ ὁμόφυλοι, *quod ex eadem gente cum ipsis esset*: Iudæus nempe: non ergo ἀλλόφυλος. Eodem libro cap. xix. mortuus Antipater hoc elogio afficitur: *fuisse excellente pietate, iustitia, & τῇ πρὸς τὸν πατρίδα εὐσεβείᾳ, charitate erga patriam.* an pietatem appellat Iosephus, cultum dei Idumæorum Coze? nugæ. intelligit enim veram erga verum Deum Iudæorum pietatem. quæ autem patria hic dicitur, nisi Iudæa? Nam etiam Ierosolyma patriam suam Idumæi appellabant. & Belli Iud. lib. iv. cap. xvi. Idumæi vocant vrbem sanctam, κοινὴν πόλιν sibi & vniuerso nomini Iudaico vrbem communem: sæpeque in illa historia, & Idumæi suam Ierosolyma appellant metropolin; & Iesus quoque Pontifex Idumæos compellans, non dubitat etiam ipse, Ierusalem nominare ipsorum metropolin. In contentione orta Cæsareæ inter Syros & Iudæos, de qua Iosephus lib. xx. cap. vii. Iudæi principem locum sibi vindicant, λέγοντες ὅτι κτίστην τῆς Καισαρείας Ἡρώδην αὐτῶν βασιλέα γεγονέναι ὅ ἔθνος Ἰουδαῖοι: *quod conditor Cæsareæ Rex Herodes fuisset genere Iudæus.* Extat libro xv. cap. xiv. concio Herodis ad proceres Iudæos, quos ita compellat; ἄνδρες ὁμόφυλοι. quo iure si ipse erat ἀλλόφυλος? sunt enim contraria ἀλλόφυλος, extraneus, diuersæ gentis; & ὁμόφυλος, qui ex eadem gente, popularis. Glossæ veteres: ὁμόφυλος, *tribulis, congrex, gentilis.* Nec quenquam moueat, quod in eadem concione dixit Herodes, ὅ ἔθνος ὑμῶν, *genus vestrum*: non autem *nostrum.* Nam & Iosue qui Moysi successit, eodem genere loquendi vtitur, libro quinto, capite primo: ἐκτραπῆτε δὲ εἰς ἑτέρων ἐθνῶν μίμησιν, ἀπογραφησόμεθα τὸ ἔθνος ὑμῶν. *Si vos conuerteritis ad imitandos*

mores

mores Gentium, Deus à genere veſtro auertetur. Iudæus ergo Herodes, ſi quid Ioſepho credimus. Et errant manifeſtò, qui Nicolaum Damaſcenum eo nomine reprehenſum à Ioſepho putant, quod Herodem prodidiſſet Iudæum: de quo Ioſephus ne cogitauit quidem: ſed propterea reprehendit ille Nicolaum, quod antiqui generis nobilitatem illi tribuiſſet. Ioſephi enim ſententia hæc eſt: Herodem à prima ſtirpe Idumæum fuiſſe; ſed cuius maiores facti eſſent Iudæi, quando Idumæi per Alexandrum Regem effecta eſt pars Iudææ. de patre igitur illius & auo Antipa ſemper loquitur, vt de hominibus Iudæis, qui potentia excellerent, & opibus maximis; vt libro XIV. cap. II. & cap. XVII. ſed qui tamen inter Iudæos priuati cenſerentur, hoc eſt, alieni à familia ſacerdotali & regia. Nam apud Iudæos illis temporibus, latente & quaſi ſepulta ſtirpe Dauidica, vna res erat quæ genus nobilitaret, nempe Sacerdotium, aut potius Pontificatus. Scribit Ioſephus ſtatim initio vitæ ſuæ; ὥσπερ παρ' ἑκάστοις ἄλλη τίς ἐστιν εὐγενείας ὑπόθεσις, ὅτω παρ' ὑμῖν ἡ τῶν ἱερωσύνης. *quemadmodum apud vnam quamque gentem certum eſt aliquod argumentum nobilitatis; ſic apud Iudæos Sacerdotium nobilitat.* Qui igitur è familia Sacerdotali non erant, vtut opibus & potentia florerent, obſcuri, ignobiles, & priuati cenſebantur, atque vt Hebræi loqui amant, עם הארץ *populus terræ*: & eiuſmodi domus plebeiæ ac priuatæ dicebantur: ſicut in Romanis hiſtorijs omnes appellantur *priuati* præter Imperatorem. Non obſtat, quod alia notione aliquando *priuatus* opponitur, non Regi aut Sacerdoti; ſed ei qui politico aliquo munere fungatur. Nam & apud Latinos eadem eſt vocis illius in diuerſa ſignificatione vſurpatio. Sic accipe apud Ioſephum initio libri XV. vbi oppoñuntur ⓐ ἰδιωτεύοντες, *priuatam vitam agentes*, & ⓐ εἰς προαγωγήν, *qui ad honores ſunt promoti.* Hæc notio domui Herodis non conuenit; propter magna & diuerſa munia quibus functi ſunt pater & auus Herodis, vt narrat Ioſephus. Atque hæc eſt vera interpretatio illorum Ioſephi locorum, vbi Herodi obijcitur δυσγένεια, & quod regnum occupauerit nihil ad ſe pertinens: ex quibus locis, ſi modò illa recte intelligantur, certiſſima probatio ſumitur eius quod probare intendimus, Herodem non fuiſſe alienigenam. Age, quædam expendamus. Ioſephus lib. XIV. cap. XII. mala enumerans quæ Iudæis euenerunt, poſtquam Romanæ ſeruitutis iugum ſubierant, illud ponit præcipuum; quod regnum ante Sacerdotibus per generis ſucceſſionem proprium, δημοτικὸν ἀνδρῶν ἐγένετο, *tranſijt ad homines plebeios.* & in extremo libro eadem querela repetitur ſic: μετῆλθε τὴν βασιλείαν εἰς Ἡρώδην καὶ Ἀντιπάτρου, οἰκίας οὔσης δημοτικῆς καὶ ἧττον ἰδιωτικῆς, ἢ προσῆκεν τοῖς βασιλεῦσι. Apparet Ioſephi illa ſcribentis πάθος & indignatio: rem enim eandem,

quod proprium iratorum, sæpe repetit. Non satis illi fuit dicere translatum esse regnum ad hominem *è domo plebeia ortum*; sed addit, *è genere priuato*: ne id quidem satisfacit indignationi; cumulum igitur adijcit, *quod genus Regibus ante parebat*. Appello fidem & iudicium tuum Lector; censen' Iosephum, si Herodem credidisset alienigenam, id fuisse isto loco prætermissurum? Nam quanto res est tristior & indignior, alienigenæ parere, quàm ei qui fuerat aliquando priuatus? Quando Iulius Cæsar Remp. occupauit, iure potuerunt queri Romani, parere se ei qui priùs fuerat homo priuatus, qui superiorum temporum Consulibus solitus antea parere; qui etiam nobilitate generis multis ciuibus esset inferior: sed hoc tamen tolerabilius quàm Hannibali Pœno subijci, aut Tigrani Armenio, vel Arminio Germano. Atqui nunquam Romani ita odio habuerunt alienigenas, vt Hebræi eos quos vocabant נכרי & execrabantur. adeo vt ne oleo quidem alienigena vterentur; sicut est apud Iosephum, libro XII. cap. III. & Iud. belli libro II. cap. XL III. Cum vrbem obsidebant Herodes & Sosius, Rex Antigonus concionem habuit ad populum, hortans, vt extrema pati vellent, priusquam Herodi regnum contra fas traderent, ἰδιώτην ὄντα, ait, καὶ Ἰδουμαῖον. τοῦτ' ἔστιν ἡμιιουδαῖον· δεῖν τοὺς οὐκ ἐκ τοῦ γένους πρέχειν ὡς ἔθος ἐστὶν ἀρχάς· duas rationes affert Antigonus, cur non sit Herodi regnum tradendum; quia sit homo priuatus, & quia Idumæus, id est, semijudæus. deinde caussam reddit, cur ad se regnum spectet; quod sit è genere Sacerdotali. Quis putet Regem tam necessario tempore taciturum fuisse, quod vim maximam erat habiturum? Sed nesciebat profectò Antigonus Herodem esse alienigenam. Nam quod eum vocat *Idumæum semijudæum*, frigidum est, neque ex eo sequitur, vt iam ostendimus, non fuisse Iudæum: sed est hostis irati conuitium, illi simile apud Homerum: Ὦ πέπονες, καὶ οὐκ ἐλέγχε', Ἀχαιΐδες, οὐδέ τ' Ἀχαιοί. & Virgilium, *O Phrygiæ, neq; enim Phryges.* Sic apud Iosephum lib. XIV. cap. XXVIII. Sosius captum Regem Antigonum, & ad genua sibi accidentem vocat *Antigonam*. Eodem capite senex quem Herodes ad mortem adigebat, & immanem suorum liberorum cædem, præter humilitatem generis Herodi nihil exprobrat. πάλαι, inquit, προῆν ὠφελίαν ἡ Ἡρῴδου εἰς τὰ πράγματα. Magna Herodis felicitas, si fuit alienigena, quod hoc nemo ex illius inimicis sciuit. ne Iosephus quidem hoc profectò sciuit; qui cap. II. lib. XIV. hoc tantum de illo dicit, metuisse illum sibi ab Hyrcano, qui Pontifex Maximus erat, & Rex, ἅμα δὲ μὴ κατ' ἀξίαν αὐτὸν ἄρχειν· *quod Rex esset Herodes illo loco indignus.* cur non ita potius? quod regnum inuasisset, quum ne indigena quidem esset, verum extraneus. Omnino ita erat dicendum. At Iosephus

ſephus mire conſtat ſibi. Itaque in elogio mortui Herodis lib. XVII. cap. x. hoc tantum loges; ἐξιδιώτου βασιλεὺς γεγενημένος, *factus è priuato Rex.* Libro XV. cap. XIII. memorabilis hiſtoria habetur de Manahem Eſſeno, qui Herodi adhuc puero, ludum literarium petenti, factus obuius, regnum illi prędixit: ait ibi Ioſephus, Herodem ętate puerum, ſed prudentia canum, hoc tantum illi reſpondiſſe, *Memento priuatum eſſe me:* μνεῖσο μου τοῦτο ἰδιώτης ὤν. ergo etiam Herodes ipſe alienigenam ſe eſſe ignorauit. Infoliçi Mariammę, ſanguinis & ſpiritus regij fœminę, linguę petulantia fatalis fuit, vt narratur in decimaquinta hiſtoria. Hęc inter iurgandum cum ſceleſtiſſima Salome, Herodis ſorore, ſolita in mariti genus omnia probra effundere, quę muliebris impotentia & ira ſuadebant. Cur igitur Mariamme peregrinitatem exoſo marito non obijcit? cur non appellat Antipatridas ἀλλοφύλους? At nihil eiuſmodi de illa Ioſephus: cuius verba ſunt libri XV. capite IV. τὴν ἐκείνων ἀξιωείδιζε δυσγένειαν, *ſuam illis ignobilitatem exprobrabat.* nempe quod è familia ſacerdotali, & regia non eſſent: iterum cap. XI. ὅτι δυσγενείᾳ διεχλεύαζε, καὶ κακῶς ἔλεγε. Ex ijs quę hactenus recitauimus è libris Ioſephi, certiſſimè conſtat, Origenem & alios Patres, qui vt Herodem demonſtrarent alienigenam, nobiliſſimum hunc ſcriptorem in partes vocarunt; veram illius mentem nunquam percepiſſe. Quam hallucinationem, vt in primis illis ſcriptoribus facile excuſamus: ſic in Photio, viro alioquin doctiſſimo, ferendam non cenſemus. Illi è paucis locis obiter inſpectis, quum ad alia maiora properarent, in errorem ſunt inducti. Photij culpa inexcuſabilis: qui ex inſtituto ſummam recitans eorum, quę legerat apud Ioſephum; ſententiam aliunde hauſtam, quę pugnat è diametro cum hiſtoria Ioſephi, Ioſepho, mira prorſus incogitantia, impingit. Sic ille in tmemate CCXXXVIII. de Herodis aduentu Romam loquens, quando illi regnum eſt delatum: ἐποιεῖτο γνώμην τῷ τῆς γαμετῆς ἀδελφῷ, Ὑρκάνου τοῦ γυναικὸς παιδί, εἴ πως δυνατὸν, τὴν βασιλείαν καταπράξασθαι· αὐτῷ γὰρ ἀφέλπιστον τὸ πάντως ἔσεσθαι τοῦ τὴν ἀρχὴν λαβεῖν, ἀλλοφύλῳ ὄντι. *Herodes id animo voluebat, vt vxoris fratri, Hyrcani ex filia nepoti, ſi vlla ratione poſſet regnum impetraret: nam ſibi quidem parandi quoquomodo regni, nullam omnino ſpem habebat, qui eſſet alienigena.* Hic ego Photij nomen inter falſarios defero, & poſtrema verba contra Ioſephi mentem verbis Ioſephi eſſe adiecta, contendo. Facit Ioſephum dicere, iccirco deſperaſſe Herodem ſe poſſe regnum ſibi impetrare à Romanis, quia eſſet extraneus, hoc eſt, non Iudæus. Ioſephi verba ſunt, libro XIV. cap. XXVI. τοῦτο μήτιον τῷ Ἀντιπατρίδῃ καὶ Ἡρώδῃ ἀπῆδεν, ὅτι μὴ μέτοι αὐτῷ τὴν βασιλείαν οὐκ ἐλπίζοντι πρέπειν ποιεῖσθαι· ἦν γὰρ ἐκ ἑαυτὸν ἀνάξιον τοιούτου αἰτήσασθαι· ἡγεῖτο γὰρ ἐνόμιζεν αὐτῷ τὸν Ῥωμαίων πρέπειν

τοῖς

τῶν ἐν τῷ Ἡρώδῃ ἔθους ἐχόντων αὐτὸν διδόναι. Prædicat Ioſephus magnum Antonij erga Herodem ſtudium: qui quidem nihil tale ſperanti regnum conciliaſſet. Herodem enim non veniſſe Romam ea mente, vt ſibi regnum peteret. Quæ autem ratio, cur ad regnum iter non affectaret? Accipe cauſſam: *Non enim putabat illud ſibi Romanos tradituros; quia regna ijs deferre ſoliti eſſent, qui è genere forent regio.* Vides quam mala fide & verba Ioſephi & ſententiam Photius recitet. Atque hoc non ſemel diligens lector, in eo præſtantiſſimo ſcriptore, ſi attendat, obſeruabit. Solet enim nonnunquam pugnantes inuicem ſententias diuerſorum auctorum, vni alicui tribuere, & integras narrationes hoc pacto confundere. Sic paullo ante de eodem Herode & patre Antipatro loquens, Ioſephi & Africani narrationes, aut vt melius dicam, illius narrationem, huius fabulam, in vnum κυκεῶνα miſcet perperam: quod in homine tam erudito, & qui Ioſephi ſententiam referre profiteatur, non culpa eſt, ſed, prope dixerim, flagitium. Accidit autem hic error Photio, quod acceptam auditionem à prioribus de alienigena Herode, ad veritatis obruſſam exigere nunquam curaſſet. Id verò à Ioſepho Scaligero ante aliquot annos, quum, ob veritatis ſtudium, eſſet factum: veriſſimam præſtantiſſimi viri obſeruationem ita excepit Nicolaus Serarius, vt non ſolum falſam eam voluerit videri, ſed etiam impiam & homine Chriſtiano indignam. In eum finem liber ab eo ſcriptus eſt, qui hallucinationum, puerilium & ſophiſticarum argutiarum plenus, auctorem prodit, non illum quidem indoctum; ſed ab eo candore & æquitate, quæ viros doctos, maxime Chriſtianos, decet, vehementer alienum. Tuetur Serarius vulgatam ſententiam, quam probauimus eſſe falſiſſimam; certe à Ioſephi mente ita alienam, vt nihil queat magis. Quare mirari nemo debet, falſam opinionem tuentem, multa ſcripſiſſe falſa & abſurda: quod ex comparatione eorum quæ hac & ſuperiore diſputatione diſſeruimus, æqui lectores facile deprehendent; vt alia cōfutatione non ſit opus. Sed bene eſt; vicit tandem veritas. Nam poſt Scaligerum reperti ſunt in ipſa Italia viri docti, qui non ſolum id ipſum affirmarent, quod primus Scaliger obſeruauerat; ſed multo etiam progrederentur longius. Vide Annales Sacros Auguſtini Tornieli Nouarienſis, Congregationis S. Pauli, in anno MMMMXVIII. neque tamen quiſquam, opinor, inuentus, qui propterea Tornielo impietatis dicam diceret; quod Scaligero fecerat Ieſuita Serarius. Adeo parum hodie in vſu eſt prouerbium Hebræorum oppidò venuſtum; אל-תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו μὴ λεγέτω πίθον ἀλλὰ ὃ ἐν αὐτῷ. *Ne reſpicias dolium, ſed quod eſt in dolio.*

IV. Obiectiones

IV. Obiectiones è Ioſepho duæ proponuntur, & ſoluuntur. Prior: Herodem Gentilibus magis fauiſſe quàm Iudæis. Probatur, maximæ coniunctioni odia ſuccedere vehementiſſima. Altera: Herodem vita prodit non Iudæum, ſed Gentilem. Probatur, Iudaicæ originis certa argumenta eſſe ab eo edita: cæterùm originem male probari argumento à vita. Digreſſio aduerſus Andream Eudæmono-Iohannem, origine Chriſtianum, ſed quem facta quouis pagano deteriorem arguant: in qua mendacia infanda ſceleſtiſſimi Ieſuitæ ſolide refutantur.

TOt argumentis firmatæ ſententiæ obiectiones duæ proponi ſolent, & quidem ex Ioſepho: quas certo conſilio in hunc locum reiecimus. Sunt igitur, qui opinionem vulgatam hac argumentatione confirment. Herodes, auctore Ioſepho, Græcis & Gentilibus potius fauit, quàm Iudæis: fuit igitur non Iudæus, ſed Gentilis potius, & omnino alienigena. Qui ſic diſputant, ij neque locum Ioſephi, neque humani ingenij naturam ſatis videntur attendiſſe. Ioſephi verba ſunt libro XIX. cap. VII. in laudatione Regis Agrippæ: ἐκείνῳ γὰρ πονηρεύεσθαι μὲν οὐδὲ τοῦτ' ἐθέλομεν, καὶ τῷ τὴν ἀπηνεστάτην ἀπαμείβεται. Ἕλλησι πλέον ἢ Ἰουδαίοις οἰκείως ἔχειν ὁμολογούμενος. Ait Agrippam moribus fuiſſe præditum, qui moribus Herodis nullo pacto eſſent ſimiles. *Nam huic*, inquit, *natura erat prona ad vltionem & in ea inexorabilis: vt qui in vexandis quos habebat exoſos modum nullum ſeruaret: quique adeo fateretur, maiorem ſibi ad Græcos quàm ad Iudæos eſſe adiunctionem.* ita Marcus Tullius Græcam hanc locutionem alicubi exprimit. Non dicit Ioſephus ſimpliciter Herodem fuiſſe Græcis coniunctiorem quàm Iudæis, & amaſſe illos vehementius quàm iſtos: ſed affectum Herodis oſtendens, cauſſam eius affectus ſimul exponit. Quæ autem eius affectus cauſſa? Non fane quam iſti volunt: ſed quod exoſos Iudæos habuerit, homo in odijs ſemel ſuſceptis vehementiſſimus. Ex his colligi non poteſt, Herodem non fuiſſe Iudæum: imò contrarium potius colligas. Nam Ioſephus, ſummæ improbitatis vult eſſe argumentum, quod Herodes ſtudium erga Gentiles maius præ ſe tulerit, quàm erga Iudæos. Si Gentilis fuiſſet Herodes, & Aſcalonita Philiſtinus, vt habet fabula Deſpoſynorum; quis iure mirari hoc potuit? atqui Ioſephus rem ita narrat, vt improbiſſimam Herodis naturam velit ex eo colligi. Ipſa quinetiam odij vehementia in Iudæos, Herodem potius demonſtrat fuiſſe Iudæum, quàm Gentilem. Quippe humanum ingenium, ita eſt natura comparatum, vt maxima odia, non fere niſi inter eos qui fuerint coniunctiſſimi reperiantur. Sicut poſt amara vinum videtur dulcius; & aqua prius calefacta frigus poſtea melius contrahit, ſi in puteum

teum demittatur, vt docent in Problematis suis Aristoteles & Alexander: sic acerrima odia, vt plurimum, intensissimo amori amant succedere. Probat hoc Philosophus in septimo Politicorum, cum alijs rationibus, tum etiam veterum sapientum auctoritate, quorum fuerunt hæc prouerbia: Οἵ τοι μάλα περ ἐρίξαντες, ᾧ ἦ κὴ μάλα μισῆσι. *Inter quos amor fuit vehementissimus, inter eos sunt odia vehementissima.* & χαλεποὶ πόλεμοι ἀδελφῶν, *bella inter fratres sunt difficilia*, id est dirissima. Egregie Tacitus primo Annali, *Quæ apud concordes vincula charitatis, incitamenta irarum sunt apud infensos.* Huc etiam pertinet, quod Græci dicunt, τὰς τῶν γειτόνων ἀδικίας βαρύτατον κότον τοῖς μιθοῦσιν. *mutuas inter vicinos iniurias odiorum grauissimorum causssam existere.* quod multis probamus exemplis in nostris ad Polybium Commentarijs. Porrò quam acres odiorum causssæ inter Iudæos & Herodem interceſſerint, ex historia notius est, quàm vt hoc loco sit repetendum. Sed aiunt alij, vitam Herodis, qualis à Iosepho est descripta, Gentili & alienigenæ conuenire, non Iudæo. Respondeo; istud argumentum & falsum esse ex parte, & penitus ἀσυλλόγιστον: ac proinde nihil concludere. Falsum; quia etsi perditissime vixit Herodes; quædam tamen fecit, quæ Iudæum fuisse ipsum demonstrent. Narrat Iosephus lib. XV. cap. XII. Herodem quum multa patraret contra Hebræorum patria instituta; hac excusatione apud suos populares Iudæos vti solitum, quod iussus illa faceret, & ex Imperatoris mandato, non propria sponte aut instinctu. Ἰουδαίοις, ait, ἀπολογούμενος ἔλεγε, μὴ καθ' αὑτὸν, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ προσταγμάτων ταῦτα ποιῆσαι. eundem tamen Cæsari & Romanis imputasse, quod præ sua erga nomen Romanum obseruantia, leges atque instituta patria insuperhaberet. Hæc historia, vt sceleratissimum fuisse Herodem euincit, qui ambitioni suæ omnia postponeret humana diuinaque iura: ita non fuisse ipsum alienigenam satis aperte probat. Multo vero magis, quod narrat Iosephus libro XIV. cap. XXVIII. in historia captæ Vrbis per Sosium Romanum, & ipsum Regem. Eo namque tempore Herodes & vere Iudæum se præstitit, & zeli Iudaici quo flagrabat magnitudinem certissimis rerum argumentis comprobauit. Nemo aliter sentiet, qui historiam illam legerit. Sed est etiam ἀσυλλόγιστος ista argumentatio, & nihil concludit; quia sæpe absurdissimum est, è genere vitæ de origine facere iudicium. Pontifices Caiaphas & Anna, qui Dominum nostrum condemnarunt, annon Iudæi erant? Quid illa turba, quæ clamauit, Tolle, Tolle, Crucifige, Crucifige? certe omnes isti Iudæi; & tamen vel Herode ipso deteriores. Iudæi, inquam, isti ortu & ἐκ φύσεως: multum vero differre Iudæum ἐκ φύσεως & Iudæum ἐκ κρυπτῷ, docet nos Apostolus, ad Rom. II. 28. 29. Hinc

adeo

adeo eſt, quod etiam inter Chriſtianos multi ſemper fuerunt, & nunc cum maxime ſunt, quos mores, dicta, facta, ſcripta Gentiles aut Turcas eſſe potius arguant, quàm Chriſtianos. Ne vetuſtiora exempla repetam, Iohannes Caſtellus, non ſolum Chriſtianis natus erat parentibus; verum etiam, quod nemo ignorat, diſcipulus erat Ieſuitarum. Rauaillacus prodigium illud hominis, ſceleratorum vltima linea, genere & profeſſione Chriſtianus erat. Auctores puluerariæ coniurationis, qua nihil magis horribile Diabolus vnquam excogitauit, Chriſtiani omnes erant, Catisbeius, Percius, Digbeius, alij: partim etiam Ieſuitæ, Garnetus, Gerardus, Teſmondus. Græculus Cretenſis Andreas Eudæmono-Iohannes, animoſiſſimus ille parricidarum patronus, lanienæ Pariſienſis cupidiſſimus laudator, prodigium è mendacijs & ignorantia conflatum, non ſolum Chriſtianus audit: ſed eſt etiam Ieſuita, & Miſſas Romę quotidie, vti fama eſt, celebrat. Hic eſt ille parricidiorum in Reges & Principes vnicus magiſter, qui ad cętera ſua ſcelera, nuper adiecit immanitatis plus quàm Turcicæ facinus execrandum. Nam qui obiectis à me criminibus, veri reſpondere nihil poſſet; non ſolum in me conuicia falſa, abſurda, ridicula, & furentis Cretis rabiem dumtaxat prodentia, effudit: ſed etiam Arnaldi Caſauboni, venerandi parentis mei, ante tot annos fato functi, pretioſam apud omnes bonos qui norant, memoriam, contra ius Gentium; ſpreto anathemate, quod veteres Hebræorum ſapientes in male de mortuo loquentem pronuntiarunt; denique contra ipſorum etiam Paganorum inſtituta ac leges, impiè ſollicitaret ac Diabolico mendacio iret infamatum. Fingit ſceleſtus Cretenſis, & audet affirmare qua impudentia eſt, patrem meum, rei capitalis damnatum, laqueo vitam finiſſe. ô furiam! ô immanitatem plus quàm Turcicam! nam etiamſi ita eſſet, (eſt autem falſiſſimum, vt demonſtrabimus) quæ hęc eſt barbaries, in cineres iam pridem conditos furorem exercere ſuum? filio caſum patris, licet fabula non eſſet, exprobrare? Neſcit ſceleſtus neſcit, quid ſit diſcriminis inter ἀτύχημα & ἀδίκημα. Sed vide mihi Cretici huius prodigij πλάθος, amentiam. Quum enim ter figmentum hoc ſuum repetat, vt paucos ante dies narrabat mihi Oxonij Iohannes Prideaux, vir doctiſſimus & pietatis eximiæ: (ego ſancte iuro, me paucis paginis inſpectis, putida & aperta mendacia floccifeciſſe & nunquam legiſſe:) crimen tamen quod patri impingeret, ne fingere quidem vllum potuit. Elogium puniendi non recitat: non locum, non tempus indicat: crudum mendacium, vt fuerat ſibi à Satana inſpiratum, contentus euomere. En quales exquiſitioris pietatis magiſtros patria Iouis edat: vrbs ſepticollis ſinu ſuo excipiat, educet, foue-

at. En qualia mendacia auctoritate Cenſurę ſuę Princeps Aquauiua ſoleat comprobare. Pater meus, vir pietate, probitate & prudentia inter paucos inſignis, anno ſuperioris ſeculi octuageſimo ſexto, Diæ, vel vt veteres nominabant, Deæ Vocontiorum, in Delphinatu, ipſis anni noui Kalendis morbum contraxit : inuaſitque eum febricula, lenta quidem, verùm continua. Quum medici, atque imprimis Laurentius Videlius Auenionenſis ; (ſed qui religionis variè corruptæ reformationem ante multos annos erat amplexus) in ea arte eximius, & veteri amicitia patri meo coniunctiſſimus, nihil periculi, & omnia ſigna ad ſalutem eſſe, confirmarent : ipſe tamen ex quo primum decubuit, inſtare ſibi fatalem horam intellexit ; & qui de exitu morbi non dubitaret, vxorem ſuam, matrem meam, pijs alloquijs ſæpe eſt conſolatus. Sexto Kal. Febr. pater teſtamentum condidit: quod excepit notarius, vti vocant, Apoſtolicus, cui nomen Cheyſieu. Scribendo teſtamento adfuerunt, A. Podianus (du Pui) Prętor vrbis ; qui paulo poſt peſte extinctus, ingens ſui deſiderium ciuibus ſuis reliquit ; L. Videlius, R. Bruierius, L. Draco, alij viri primarij, amici patris, quorum nomina in tabulis teſtamenti leguntur. Kalendis Februarij, Dei nomen inuocans, & delictorum veniam petens, ſine vllo cruciatu, placide in Domino obdormiuit : nactus, ſi quis mortalium, quam fruſtra ſibi optabat Chriſtum ignorans Auguſtus, Θεσπεσίαν. Adfuit ęgrotanti, & beatam animam (ſic opto & ſpero) Creatori ſuo reddenti, pia mater, ſingularis exempli fœmina, Iohanna Rouſſeau : quę annos fere triginta, ſine vlla vel leuiſſima querela, vixit cum ipſo coniunctiſſime : adfuerunt & filię duę, Sara & Anna, ſorores meę ; gener etiam, Petrus Chabanæus, cum duobus ex ipſo nepotibus, Petro & Iſaaco. Ego ſolus liberorũ, quę mea fuit infelicitas, aberam ; quòd quadriennio antè, Franciſco Porto, & Greco & Cretenſi ; ſed quem ſincera pietas, virtus excellens, & ſingularis doctrina, bonis omnibus venerabilem reddebant ; in Grecarum literarũ profeſſione Geneuę adoleſcens ſucceſſeram. Adfuerunt præterea ægrotanti frequentes ciues, cum Dienſes, tum Chreſtenſes ; qui belli cauſſa Chreſta, ſiue Criſta, (id oppidum eſt vicinum in Epiſcopatu Valentinenſi, cuius olim Dia caput erat, nunc membrum) Diam conceſſerant : item è nobilitate Reformata prouincię illius quàm plurimi : quum forte eo tempore frequentiſſimus Proteſtantium conuentus Dię ageretur. Elatus eſt IV. Non. Febr. ſuccollantibus ciuibus honeſtiſſimis. Deduxerunt funus omnes ciuitatis ordines, & nobilium ac cęterorum qui ad publica negotia conuenerant, pars maxima. Luxerunt patrem, & diu deſiderarunt, omnes pij, probi, ac prudentes viri. In his fortiſſimus heros, & gloria

rerum

rerum geſtarum toto Orbe notiſſimus, Leſdiguerius, & vniuerſa nobilitas : in qua præcipuos amicos habuit, Cugium, Gouuernetium, Bellofortium, Poetium, Dumaſium, Conſium, Chailarium : qui omnes, aut liberi eorum, etiam nunc ſunt in viuis. Chailarius tunc admodum iuuenis, ad Pontificios poſtea tranſijt : idem tamen Arnaldi Caſauboni nomen ſine honore vſurpare, ne nunc quidem ſolet : memor arctiſſimæ amicitiæ, quæ olim patri meo cum ipſius parente, viro magno, & cum Pedegrotio eiuſdem patruo, interceſſit. Obijt ὁ μακαρίτης anno climacterico, ætatis ſuæ ſexageſimo tertio. Ego literis Videlij x v. Kal. Martij ſcriptis, quas à Theodoro Beza mihi traditas ſeruo, de obitu optimi parentis factus certior ; dolorem meum paucis verbis ἁπλάστως teſtatus ſum, in Commentarijs ad Strabonem, quos tum ſcribebam, libro quinto, pag. LXXXIV. Qui ſi Cretenſis huius impoſtoris impudentiam, furorem & ſcelus præuidere potuiſſem ; vitam patris mei literis mandaſſem, & ingentia Dei Opt. Max. erga ipſum beneficia enarrans, omnibus Cretenſibus, omnibus Ieſuitis os obturaſſem ; & de vniuerſo nomine Caſaubonio bene eſſem meritus. Neglexi hactenus hoc officium, conſcius modeſtiæ & verecundiæ patris mei, quæ fuerunt in illo admirandæ. Nunc quia pietas id iubet, ne de veritate impune inimici Dei triumphent ; faciam tandem, volente Domino, quod ante multos annos factum oportuit ; & importunam ac truculentam hanc feram, verę narrationis telis vndique confodiam. At tu, Chriſtiane Lector, criminatione ab vna cognoſce omnes. Nam quid de toto libello Cretenſis Ieſuitæ iudicandum ſit, vel ex hoc vno potes ſtatuere. potes dico ? imò, ſi quid in te candoris, ſi quid veræ pietatis, omnino debes. Gemina quippe fabulæ huic ſunt omnia, pari ſcelere ficta, pariter falſa. Neque verò exſpectet hic aliquis, vt ad frigida illa conuitia reſpondeam ; *Quod ſim hæreticus Caluinianus :* quaſi ſit rabulæ huius & hæretici Bellarminiani, de vere antiqua fide iudicare ; quam aut nunquam didicit, aut vnà cum lingua Græca Græculus Apoſtata oblitioni tradidit. *Quod ſim Græcarum literarum & omnis eruditionis imperitus.* Sed quis feret cæcum, de coloribus ? *Quod Latinis Græca immiſceam.* Nouum crimen Caie Cæſar. Hoc tamen malo, quàm ſi diceret, me defendendo parricidas, ad noua parricidia Caſtellis, Catisbeijs & Rauaillacis, Deus omen auertat, iter munire. Nolo eruditorum noſtri ſeculi, Turneborum, Lipſiorum, Scaligerorum exemplo factum tueri. Nolo Panigarolæ conciones in medium afferre. Taceo morem multis alijs concionatoribus partium Romanarum hodie vſurpatum, qui apud indoctam plebeculam Latina, Græca, aliquando & Hebraica recitant, ſæpe, (Latina præſertim) ſine

interpretatione. Certe olim Cicero ad Pomponium Atticum Græce doctum, ita scripsit, vt ego ad Frontonem Ducæum Græci sermonis intelligentem. *Quod parum in Logicis exercitatus sim.* Melius istud nouit Iulius Pacius, V. C L. Iurisconsultus & Philosophus insignis ; qui me adolescentem in studijs Iuris ciuilis & philosophiæ Aristotelicæ, non solum publicis recitationibus, sed etiam priuato labore instituit : qui multis annis prius quam suum in Organum ederet doctissimum Commentarium, mihi & Petro Perillæo affini meo, & P. Pineto, eruditissimis olim adolescentibus, quorum prior etiam nunc viuit, verbis fere totidem illum dictauerat. *Quod inter operas typographicas domus Stephanicæ creuerim.* ego verò si ita esset, laudi id mihi vertendum contenderem. Nam ex illa domo, ceu ex equo Troiano, multos prodijsse excellente doctrina viros, facile possem probare. Sed mentitur Cretensis : nam ego iuuentutem meam non corrigendis chartis typographicis exegi ; sed bonis artibus discendis, & omnis generis auctoribus diurna nocturnaque manu peruolutandis. Verum hæc & similia his missa faciens, illa potius hoc loco breuiter attingam, quæ vt maioris momenti sunt, ita calumniatoris impudentiam & immanitatem melius produnt. Ait igitur Alastor, p. 168. *patris mei memoriam me infensum Magistratibus reddere.* Sed quid ego fecerim, quod meum erga Magistratus animum infensum prodat : quam doctrinam defenderim Regibus & Principibus exitiabilem : hoc vero non docet Cretensis. Cur tacuit ? cur mihi pepercit ? Enimuero concurrant in vnum omnes Cretenses ; capita conferant omnes Loiolæ discipuli ; ipsum si voluerint Diabolum (rem futuram non nouam) in consilium adhibeant : nunquam tamen in actionibus aut scriptis meis aliquid inuenient, quod huius criminis vllo pacto affinem me queat reddere. De patre vero meo quàm impudenter mentiatur Cres impudentissimus, quid attinet dicere ? satis hoc ex ante dictis liquet. Pater meus, vitæ vir integerrimæ, & Magistratibus omnibus eum semper honorem ac reuerentiam submisse exhibuit, quam ex Dei verbo didicerat illis deberi : & ipse vicissim, vbicunque vixit, semper Magistratibus Dei timentibus vixit apprime charus. Nunquam ille sibi à Magistratu metuit. Nunquam illi Magistratus, ne diuersarum quidem partium, aut diem dixit, aut vllum omnino negotium facessijt : fecitque etiam hic, vt vere dictum videatur, *Sui cuique mores fingunt fortunam*, quod de Attico viro prudentissimo, olim scriptum. Pericula quidem magna, quod erat necesse in bellis ciuilibus, pater sæpe adijt : sed quæ omnibus essent communia, quos pietas erga Deum compellebat, vt Romanæ Ecclesiæ deprauationes optarent esse emendatas : ex propria causa nullum

nullum vnquam. Ex omnibus autem periculis, ex omnibus lanienis, Dominus noſter IESVS CHRISTVS, pro ſua inexhauſta bonitate, & infinita in ſuos ſeruos, quamuis inutiles, clementia, ſemper ipſum eripuit. Sit eius nomen in ſecula ſeculorum benedictum. Ruit igitur Creticum enthymema : & tam falſum conſequens, quàm falſum antecedens. Sed nonne monſtro ſimile eſt, de fide aduerſus magiſtratum audere mutire Ieſuitam ? illum inquam Ieſuitam, ſtudioſiſſimum parricidarum patronum, cuius ſcripta omnia eò ſpectant, vt legitimi Magiſtratus, Reges ac Principes, ſimulac ex arce Capitolina intonuerit, de ſolijs deturbentur ſuis,& fulmine percuſſi, Caſtellis, Catisbeijs, Rauaillacis tradantur conficiendi ? Nam *executio ad alios pertinet*, ait Card. Bellarminus Ieſuita : quorum verborum vim probe intelligere ſe, ampliſſimi Ordinis Patres, frementè Roma, Lutetiæ oſtenderunt. Sed & Becanus Ieſuita alius nuper, quid lateret myſterij in verbis Bellarmini ſatis ſuperque declarauit. Proferat ſimile aliquid è meis ſcriptis Alaſtor Cretenſis;& ego Principum omnium atque Magiſtratuum odio me digniſſimum eſſe vltro confitebor. Ait ; *epiſtolam ad Frontonem meam, perfidiæ meæ, mendacitatis & auaritiæ fore perpetuum monumentum.* Imò verò, epiſtola illa, quæ parricidarum magiſtros, quæ omnes alios eiuſdem mentis profanos homines, Hildebrandi plenos, adeo cruciauit ; meæ fidei erga vnctos Dei, & humillimæ ſubiectionis : mei propter cædem Henrici Magni (quem ſua nimia clementia, & hominum doctrina Hildebrandina imbutorum ſcelus inexpiabile perdiderunt) inenarrabilis mœroris & luctus : mei denique in auctores puluerariæ coniurationis iuſtiſſimi odij, & totius illius humanam fidem ſupergreſſi ſceleris, acerrimæ deteſtationis, perpetuum dum literæ erunt, manebit monumentum. Perfidiæ ſuſpicio in morum meorum ſimplicitatem non cadit. Quod alicubi ait hic nebulo, *multum me Ieſuitis ſuis debere, quibus fidem non ſeruauerim* : tam verum eſt, quàm patrem meum, qui piè in lectulo ſuo, inter ſuos obijt, laqueo vitam finiſſe eſt verum. Egone vt fidem meam Ieſuitis vnquam adſtrinxerim ? Non hoc credent qui me norunt ; neque exiſtimo eſſe vllum in Gallijs tam pertrictæ frontis Ieſuitam, qui hoc auſit dicere. Cogor hîc repetere, quod pluribus alibi expoſui. Lutetia diſcedens, quando in Angliam veni, rogatus ſum à Frontone Ducæo, vt Sereniſſimo Regi vellem ſignificare, hominum ordinis Ieſuitici præclaram eſſe erga ipſum voluntatem : daturoſque ipſos operam in poſterum, vt ne quid à ſuis proficiſceretur, quod ipſius Maieſtati meritò diſpliceret. Poſtquam in hanc aulam veni, quæ mihi dixerat Fronto Regi declaraui. Poſt paucos oppidò dies literas ab eodem Ducæo accepi, quibus impenſe

rogabar,

rogabar, vt Apologiam pro Ieſuitis recens editam, Regiæ Maieſtati commendarem : librum enim eſſe eximium, in quo ſincera mens & innocentia Ieſuitarum clare demonſtraretur. Mox vt ad Sereniſſimum Regem acceſſi, inueni ipſum illam ipſam Apologiam inter epulas legentem. Non diu in regijs manibus liber eſt verſatus, priuſquam incideret ipſius Maieſtas in illa loca, vbi pulueraria coniuratio, ceu ficta fabula irridetur, & Garnetus cæterique inauditi ſceleris complices cœlis inferuntur. Fateor, nihil temere accidiſſe mihi vnquam magis præter exſpectationem : non quia Ieſuitarum doctrinam & alienos à Regibus animos ignorarem : neque enim ſermones mihi exciderant memoria, quos paullo ante Binetus Ieſuita mecum habuerat : ſed perſuaſus Frontonem & probum & prudentem virum eſſe, epiſtolam eiuſmodi fore ad me ſcripturum non arbitrabar, quam adeo manifeſte refutaret liber quem commendabat. Hæc eſt cauſſa cur illam ad Frontonem epiſtolam ſcripſerim : in qua peccatum aliud eſſe à me nondum equidem animaduerto ; niſi quod doctrinæ parricidialis infamiâ paucos notaui : ipſam Societatem, quantum res patiebantur, criminis conſcientia liberaui. En perfidiam meam ; en crimen. Veritus ſum, ne ſi Marianæ, Becani, Bellarmini, Emanuelis Sa & paucorum id genus doctrinam vniuerſæ Societati adſcriberem, iniquus viderer. Sed hoc Romanis Ieſuitis, vti video, diſplicet ; qui cauſſam paucorum illorum à cauſſa totius Societatis diuelli non ferunt. Age, morem poſthac iſtis Patribus geramus, & ſi ita volunt ſunto per me omnes Marianæ, omnes Becani, omnes rabioſi Cretenſes.

Inuitum qui ſeruat idem facit occidenti.

Interim quod ait hic Alaſtor, multum me Ieſuitis debuiſſe ; id ego mendacium cæteris ſimile eſſe contendo. Cum Societate illa nihil mihi fuit vnquam commercij. cum vno aut altero eius ordinis colui amicitiam. Officia humanitatis ſi quæ ab ijs accepi, audebo dicere vices me ſemper rependiſſe, & quidem, ſi potui, ex Heſiodi præcepto αὐτὸς τὸ μίσθῳ, καὶ φίλῳ. Fateor, ſi vel ego vel vxor mea, conſtantiſſimæ pietatis fœmina, (etſi Katharis nonnullis aliter aliquando, ſed ſine cauſſa, eſt viſum ;) vænalem habuiſſemus conſcientiam ; potuiſſe nos aliquid anteſignanis Ieſuitarum quibuſdam debere. Huius verò generis officia quum ego & vxor pari robore animi, (Deo immortali ſit laus) ſemper deteſtati ſimus ; quid ego Ieſuitis debere potui, plus quàm illi mihi ? Quo tempore propter Caſtellum diſcipulum ſuum Ieſuitæ exulabant, Henricus Magnus me, è commendatione ſummorum virorum, non merito vllo meo, ſibi notum, Lutetiam acciuit, & liberalitate ſua fouere inſtituit : neque vnquam poſtea ipſius voluntas

erga

erga me, aut mutata fuit, aut imminuta. Quum ſemel atque iterum veniam ab eius Maieſtate humillime petijſſem, in locum aliquem ab interpellatoribus liberiorem, quò ſtudijs meis conſulerem, concedendi: ſeuera, ſed admirandæ bonitatis teſte, (hei mihi! cur ego tam indulgenti Mæcenati meo fui ſuperſtes?) preces meæ ſunt repulſæ. Nihil fingere me illuſtriſſimi ampliſſimiſque dignitatibus in aula Gallica præditi Proceres, probe norunt: omnium verò optime, qui meas preces ſemel deferens, ſimiliter eſt repulſus, illuſtriſſimus Toparcha, Dux Sullius. Tanti Regis & tot Procerũ beneuolentia ſubnixus, Ieſuitarum gratia facile ſemper potui carere. Qui ſi vel maxime alijs præſidijs fuiſſem deſtitutus; nunquam tamen ita fui rerum imperitus, aut væcors; vt eorum ope vti vellem, quorum molitiones, quò me ſtatione deijcerent, non ignorabam. Quando fidei meæ regia Bibliotheca eſt commiſſa, quid illi commenti non ſunt, vt ne hoc fieret? Poſſem hic μακρὴν Ιλιάδα σκαιωσιῶν contexere; quas ne videar ad animum vnquam reuocaſſe, miſſas facio. Poſſem doctiſſimi cuiuſdam viri, & inter Ieſuitas ſuas non obſcuri, epiſtolam proferre, qua de nonnullis eorum in Germania & Belgio odijs Vatinianis, gratis ſuſceptis, & varijs conſilijs aduerſus meam exiſtimationem initis, ante annos quatuor, certior fiebam. Sed neque ego hæc admodum curaui; & omnes meorum inimicorum technas ſpernendo, meaſque ſpes omnes in Dei miſericordia collocando, ſemper hactenus ſuperaui. Mendacitatem quod mihi Cretenſis obijcit, antiquum ſcilicet obtinet, ac ſceleſtus ſceleſte mentitur. Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. Verùm ignoſcimus Cretenſi: penes quem mentiendi palma quum ſit hodie; veritus eſt, credo, ne ad alium fortaſſe, tam chari ſibi artificij gloria tranſiret. Sed auarus ſum, ait Cacodæmon Ieſuita, & fiſco regio per fœdam adulationem inſidias ſtruo. Nimirum de animo ſuo meum Græculus metitur, & impudentiſſimè etiam hîc mentitur. Putat me ſpe neſcio cuiuſdam lucelli adductum, eam epiſtolam ſcripſiſſe. Reſpondeo paucis verbis, ſed veris. Si propter illam ſcriptionem, quam conſcientia, officij mei ratio, parricidialis doctrinæ deteſtatio, & veri Chriſtianiſmi ſtudium ac zelus mihi expreſſerunt, nummo teruntio, quod quidem ipſe ſciam, factus ſum auctior: maneant mihi peccata mea, neque ſanguine pretioſo Ieſu Chriſti abluantur. Sereniſſimus Rex Iacobus, de cuius admirabili præſtantia, quicquid Demoſthenes aliquis aut Cicero dixerit, minus fuerit; neque delectatur adulatoribus; neque falſas affectat laudes, qui abundat veris. Ego autem ad adulationem comparatus à natura non ſum.

Priuſque cœlum ſidet inferius mari,
Tellure porrecta ſuper:

quàm

quàm artem illam infamem, in iuuentute & totius anteactæ vitæ curriculo mihi ignoratam, ſeneſcens addiſcam. Quis autem Græculo perſuaſit auarum eſſe me? quo argumento? Si auarus eſſem, diues eſſem. Atqui Ieſuitarum eſt, non meum, quocunque venerint, rei faciendæ operam ſtrenue mox dare; inſanas ſubſtructionum moles excitare; & Regibus ipſis inuidendas opum gazas, non quæro iam quibus artibus, cumulare. Scit hoc Italia, ſcit Gallia, ſcit Polonia; & quæ iam terrarum plaga hoc neſcit? Quoties, quàm multi Epiſcopi hoc ſunt queſti? quot cæterorum Ordinum Societates magno ſuo damno iſtorum induſtriam ſunt expertæ? Mihi ne rebus neceſſarijs egendum eſſet, Dei benignitas hactenus proſpexit: idque rationibus ijs vt plurimùm, de quibus à me, ne per ſomnium quidem cogitatum vnquam fuerat. Cæterùm opes meæ, octo liberi ſunt, & libri: alias ego diuitias non habeo. Si quid diligentia & parſimonia matrisfamilias ſeruatum eſt; magna id ex parte, aut lites iniquæ, aut meorum quibus nunquam defui, aduerſa fortuna abſumpſerunt. Vere vt dicere poſſim, plus mihi à meis deberi, quàm ipſe iam in poteſtate habeam. Hæc mea auaritia eſt. Pietatem & veram virtutem, Deo ſit laus, ab vtroque parente, potui diſcere: rem facere & pecuniam ſordide amare, ab ijs diſcere non potui: quos propter purioris religionis conſtantem amorem, auitis opibus lapſos, in tenui re, frugalitate & prudentia ſplendorem priſtinum vidi ſemper retinere. Verum hæc melius ex ijs æqui lectores cognoſcent, quæ de vita & obitu patris mei, neceſſitate iam compulſus, vt dixi, breui, fauente numine, ſum publicaturus. Præuertat nunc pietas erga Deum, cuius gloriæ lucubrationes hæ noſtræ ſunt dicatæ, pietatem erga meos affectus. Interim mendacium tam inſigne, inſigni loco confutatum eſto. Igitur è diuerticulo in viam.

V. Herodiani. Eorum de Herode error, probat ipſum non fuiſſe alienigenam. Obiectio è Ioſepho ſoluitur. Eius locus expenditur. Genebrardi error. Seraryj hallucinationes. Herodiani à quo Herode inſtituti & nominati.

APPARATVS, Num. V.

HErodianos ait Baronius, quum viderent defeciſſe regnum in ſtirpe Iuda, euentu diuini oraculi impulſos credidiſſe, Herodem Meſſiam eſſe, vnde nata ſecta Herodianorum. Equidem, ex omnibus quæ de hoc genere hominum prodiderunt veteres, probabilius nihil video, quàm quod Tertullianus, Epiphanius & plures alij ſcribunt; pro Meſſia Herodem ab illis eſſe habitum & cultum. Sed quod

quod ait Baronius, cum alijs multis, in eam perſuaſionem iſtos veniſſe ; quod extincto regno Iudæ, Herodes alienigena Rex eſſet factus : id vero & falſum eſt, vt antea ſatis ſuperque probauimus ; & præterea longe abſurdiſſimum. Nam ſi Meſſiam iſti præſtolabantur ante Herodis regnum, Iudæi vtique erant : ſi Iudæi, quis credat potuiſſe illos eo furoris deuenire, vt pro Meſſia hominem alienigenam, aut omnino alium, quàm Iudæum è tribu Iuda, & ſtirpe Dauidica agnoſcerent? Poterantne iſti ignorare tot tam expreſſe Dauidi factas promiſſiones ? Erat quidem iam tum multis modis verbi diuini recta intelligentia obſcurata & corrupta: ſed multo tamen minus, quàm ſit hodie in illo diuinitus excæcato populo. Quære tamen hodie à quolibet Iudæo, qualem Meſſiam exſpectet, & vnde oriturum ? Reſpondebit ſtatim, Iudæum omnino, è tribu Iudæ, & quidem è progenie Dauidis naſci illum oportere. Quomodo igitur antiquiſſimis illis temporibus de eo potuit vlla eſſe dubitatio ? Quare aut Iudæi non fuerunt iſti Herodiani ; quod tamen à tot grauibus Patribus affirmatum Baronius in dubium non vocauit : aut hæc eorum de Herode Meſſia peruerſa opinio, perſpicue euincit, Herodem vere Iudæum fuiſſe. Si quis obijciat, etiam Ioſephum vaticinium de Chriſto traxiſſe ad Veſpaſianum, qui tamen Iudæus non fuit. Reſpondeo ; longe aliud eſſe, aliquod diuinum oraculum accommodare alicui Principi ; aliud dicere, hunc Principem eſſe illum Meſſiam, qui in prophetia Iacobi promittitur, & dicitur futurus exſpectatio Gentium : qui tot alijs locis clarè adeo deſcribitur, etiam hodiernis Iudæis fatentibus. Obſeruabamus ad Suetonium, & Ioſephum & alios eius temporis Iudæos, qui exiſtimarunt imperium Veſpaſiani in ſacra pagina fuiſſe prædictum, videri reſpexiſſe ad prophetiam quæ habetur Micheæ capite quinto. ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὃς ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. *Ex te egredietur Dux, qui regat populum meum Iſrael.* pertinet quidem hæc prædictio ad Chriſtum, vt docet Matthæus capite 11. ſed quia ſequitur apud Micheam, iſtum qui egreſſurus erat è Iudæa, dominationem ſuam vſque ad vltimos terræ fines producturum ; videntur & Ioſephus & alij exiſtimaſſe, hoc oraculum non ſolum ad Regem Meſſiam pertinere, verum etiam ad Imperatorem Veſpaſianum. Hic enim eſt mos Scripturarum, vt quæ de Meſſia leguntur edita vaticinia, de Dauide, vel Salomone, vel aliquo alio intellectu primo & literali, qui eſt fundamentum omnis legitimæ interpretationis, ſint exponenda ; de Chriſto verò ſecundario, ac ſæpe allegorico vel anagogico. Adiuuat coniecturam noſtram vox ἅμα, *ſimul*, qua ibi vtitur Ioſephus. Locus eſt Belli Iud. libro v 1. cap. x x x 1. ἐπὶλυ δ' ἅμα τῷ πόθῳ Οὐεσπασιανῷ τὸ λόγιον ἡγεμονίας,

ἀποδειχθῆναι ἐν Ἰουδαίᾳ αὐτοκράτορας. *Simul hoc oraculum significabat Vespasiani principatum, qui in Iudæa declaratus est Imperator.* Quid est SIMVL? nisi quod obscure videtur innuere, hoc vaticinium habere & aliam magis arcanam significationem. Sed nolo dissimulare, suspicari me, ita potius scripsisse Iosephum, αἰνίττεσθαι δ' ἄρα. *nempe significabat oraculum.* periti sermonis Græci agnoscent familiarem Herodoto & alijs historicis in tali re locutionem. Verùm etiamsi ita scribatur, nihil hic locus illos iuuabit, qui putant Herodianos, Iudæi quum essent, & Herodem pro Messia haberent, credidisse, eundem fuisse alienigenam : quod probauimus, nullo colore veritatis posse defendi. Bahal Aruk, vt obseruat doctissimus Drusius, putauit fuisse Græcos, nescio vnde è deserto ab Herode adductos, in cuius honorem instituerint תרבורת consuetudinem aliquam & institutum religionis : (sic dicitur religio Christiana תרבות רעה vt apud R. Abr. Zacuthum pag. xxiii. b.) de quo instituto quædam obseruat Scaliger, Notis Eusebianis, ad numerum MDCCCCLXXXIII. Genebrardus, quia legerat Herodianos ex quorundam sententia fuisse Græcos ; putauit eos esse, qui apud Iustinum dicuntur Ἑλληνιανοί, *Græciani*, vel *Græcanici* : errore manifesto; quum ibi diserte scribat Iustinus, eos fuisse Iudæos : imò propterea tantum horum mentionem faciat, quia erant Iudæi & Abrahami filij. Locus est in dialogo cum Tryphone. Miratus sum cum legerem apud Serarium, me alicubi scripsisse Herodianos fuisse Sadducæos : cuius opinionis ne per somnium quidem venit vnquam nobis in mentem. Sed est illius hallucinatio ; vt cum alibi Henricum Stephanum vocat generum meum ; qui vir clarissimus, mihi erat socer. Quæri solet, quum tres fuerint Herodes in Iudæa, Reges aut Ethnarchæ, à quonam ex illis Herodiani nomen inuenerint. Sed graues causæ sunt, cur ne dubitari quidem debere putem, ab Herode Magno & nomen & originem istos habuisse. Verùm hæc sodalitas in eius honorem instituta, mansit satis diu post mortem Herodis, vt ex Euangelijs & Persio apparet. Non dissimiles fuerunt apud Romanos sodales Augustales, Flauij, Hadrianales, Æliani, Antonini, quorum in Tacito & tota historia Augusta, & saxorum inscriptionibus frequens mentio. hoc differebant, quod isti post mortem Imperatorum, de quorum nominibus cognominabantur, instituebantur : Herodiani, vt videtur, viuo Herode ceperunt.

VI. Baronij error, de Iudæa per Pompeium in prouinciæ formam ex parte redacta. Ioſephus illuſtratur. Quando Iudæa in prouinciam redacta. & ſuper ea hiſtoria veterum errores, Ammiani, Victoris, Eutropij.

APPARAT. Num. VI.

PArum ex vſu Romani ſermonis, & multo minus conuenienter hiſtoricæ veritati loquitur Baronius, cùm ſcribit *à Pompeio Magno Iudæam ex parte in formam prouinciæ redactam.* Nam quid illud eſt *ex parte?* Olim qui Romano imperio parebant, vt doctè explicat Strabo extremo opere, aut proprios Reges habebant, ſiue Pontifices regia poteſtate, aut proprios magiſtratus, & dicebantur liberæ ciuitates, aut Roma miſſos Præſides accipiebant: eæ nempe regiones, quæ redactæ in prouinciæ formulam fuerant. Hic actus legitimus non diuidebatur per partes. Iudæa à Pompeio ſubacta eſt & facta vectigalis: eadem tamen tunc nulla ex parte, neque vllo pacto facta eſt prouincia. Videtur etiam Baronius exiſtimaſſe, Scaurum, Gabinium, & Craſſum, Iudæam adminiſtraſſe, velut vnam è prouincijs Pop. Ro. quod omnino falſum eſt. Nam hi Syriæ Præſides fuerunt, à qua ſeparata Iudæa erat: quæ ex ordinatione Pompeij tradita Hyrcano Pontifici Maximo, regia cum poteſtate, etſi abſque honore nominis. Quod autem hi rebus Iudææ ſe multum immiſcuerunt; factum id propter turbas inter fratres, quas componi Romanorum intererat. Sic accipe verbum ἐπέτρεψε apud Ioſephum, quando ſcribit Iudaici belli lib. I. cap. v. Pompeium è Syria & Aſia Romam repetentem, tradidiſſe Scauro Syriam Iudæamque ἐπέτρεψε, vt illas regeret: nam propriè quidem Scaurus Syriæ prouinciæ eſt impoſitus; ſed quia nondum compoſita Iudæa erat, etiam huius extra ordinem cura illi demandata. Iudæa proprie dicta, circa annum Domini decimum in formulam prouinciæ primum eſt redacta, pulſo in exilium Archelao. Ioſephus extremo libro XVII. & initio ſequentis. Philippi Tetrarchia, eo mortuo, hoc eſt poſt annum Tiberij XX. ſimiliter prouinciæ Syriæ acceſſit, vt eſt auctor Ioſephus libro XVIII. cap. ſexto. Videtur & Veſpaſianus, deleta vrbe, reliquæ Iudææ partem aliquam redegiſſe in prouinciæ formam: non tamen totam. Nam Agrippa minor, vt legimus apud Photium, ad annum Traiani tertium & vitam & dominationem produxit. Hæc eſt hiſtoriæ veritas; quam ſæpe negligunt non poſtremæ notæ ſcriptores. Ammianus Marcellinus libro XIV. *Paleſtinæ regiones pari ſorte Pompeius, Iudæis domitis & Hieroſolymis captis, in prouinciarum ſpeciem, Rectori delata iuriſdictione, formauit.* quàm ſint hæc falſa ex antedictis patet. Aurelius Victor in Veſpaſiano; *Bello Rex Parthorum Vologeſus in pacem coactus,*

coactus, atque in prouinciam Syria, cui Palæstinæ nomen, Iudæique, amittente filio Tito. etiam hæc falsa sunt, neque vllam satis commodam interpretationem admittunt. Eutropius & Pæanius longe absurdius: sub Vespasiano primum Iudæam Romano accessisse imperio: quo nihil falsius.

VII. Error Baronij & aliorum super Antigoni Regis supplicio. σαγὴς. σαγρῷ πρόσδησις. πελεκισμὸς. ἀποφάπτειν. *Dionis locus exponitur. Discrimen inter supplicium more maiorum, & per securim exactum.*

APPARAT. Num. VI.

DE Antigoni Regis Iudæorum supplicio loquens Baronius, errorem errat multis etiam doctissimis viris communem. Putant esse dissensionem in illa narratione inter Iosephum & Dionem, & durius supplicium esse quod Dioni describitur; cui potius se assentiri Baronius ostendit. Sed falsa hęc sententia est, nata ex vnius vocula σαγὴς praua interpretatione. Auctor est Iosephus è Strabone, cuius locum affert initio libri XV. Antonium πελεκίσαι Antigonum Regem Iudæorum captiuum, hoc est, *securi percussisse.* Dio lib. XLIX. scenam eius supplicij pluribus explicans, Ἀντήγιον, ait, ἐμαστίγωσε σαγρῷ πρόσδησας· ὃ μηδεὶς ἄλλος βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπεπόνθει, καὶ μετὰ τοῦτο ἀπέσφαξε. magno errore interpretes Dionis verterunt *cruci alligatum.* quæ mala versio Baronio fuit fraudi. Vertendum erat, *palo alligatum*, vel, *ad palum deligatum*, vt sæpe Liuius. nam σαγὴς, vt toties obseruat Eustathius, est σκόλοψ, ὀρθὸν ξύλον, *palus, lignum erectum.* vnde ἀποσαγοῦν apud historicos passim, *palis cingere, vallos in circuitu figere.* Significat σαγὴν & furcam. Glossarium: *Furcifer* σαγηνόμιτος, δικαιοφόρος. Si ita hîc accipias, possis referre ad illud quod vocabant Romani, supplicium more maiorum. Sed obstat, quod in hoc supplicio virgarum ictibus vita eripiebatur. Apud Suetonium quærenti Neroni quale esset genus pœnæ, quod supplicium more maiorum dicebatur, respondetur sic: *nudi hominis ceruicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi.* At Dio in Antigoni supplicio tria distincte ponit; μαστίγωσιν, *virgas*; σαγρῷ πρόσδησιν, *deligationem ad palum*; (cuius modum indicat Appianus in Ibericis, narrans quosdam seditiosos iussu Scipionis, εἰς τὰ δάφνη παρὰ τοὺς πασσάλους πρόσδησας ἀποπνιγῆναι, *palis ad solum deligatos capite truncatos fuisse:*) & ἀποσφάξαι, *vitæ priuationem.* Vbi valde improprie locutus est Dio: nam ἀποσφάττειν est iugulare, quod hîc locum non habet. Melius Appianus ἀποκόπτειν, *capite truncari.* proprium eius supplicij verbum

est

est πελεκίζειν, *securi percutere.* neque aliud intellexit Dio : quare idem dicit cum Strabone & Iosepho: qui Romani moris supplicium, in quo tria erant diuersa, ab vnico illo, quod præcipuum erat, & vitam eripiebat, designarunt. Romanum morem describit apud Liuium Vinius Campanus libro XXVIII. *vt ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, cervicem securi Romanæ subijciam.* iterum eodem libro ; *nudi in medium protrahebantur, & simul omnis apparatus supplicij expromebatur : deligati ad palum, virgisque cæsi, & securi percussi.* omitto similes locos : vbi vides tria illa de quibus diximus : duo priora pertinent ad αἰκίαν & ignominiam: tertium ad mortem & genus mortis : securi enim, non gladio, nec laqueo vita eripiebatur. itaque πελεκισμὸν Græci totum supplicium nominant : quod quidem inter grauissima Romanorum supplicia semper est habitum. Dionis locum ita vertes : *Antigonum virgis cæsum, & ad palum deligatum, (quod in nullo vnquam rege factum fuerat) postea etiam occidit :* nempe securi percussum. Porro Dionis obseruatio eadem est quæ Strabonis apud Iosephum : ἔδοξεν Ἀντώνιος πρῶτος Ῥωμαίων βασιλέα πελεκίσαι : *existimatus est primus omnium Romanorum Antonius Regem securi percussisse.* Non prætermisit Plutarchus in vita Antonij : Multis, ait, Regibus regna ademit : ὧν (ita scribendum) Ἀντίγονον τὸν Ἰουδαῖον, ὃν παραγαγὼν ἐπελέκισεν, οὐδεὶς πρότερον ἑτέρῳ βασιλέως οὕτω κολασθέντος. Nouitas huius exempli notatur Plutarcho, etiam voce παραγαγὼν ; quæ indicat Regem Antigonum, ad instar vilissimi alicuius prædonis, productum fuisse in populi conspectum. More Romano captiui Reges seruabantur ad triumphum ; idemque dies, vt scribit Cicero, *victoribus imperij, & victis vitæ finem faciebat.* Die triumphi, cùm de Foro in Capitolium Imperator currum flectere ceperat, Rex triumphatus in carcerem deducebatur, laqueo ibi strangulandus, aut gladio feriendus. Præter cæteros lege Iosephum, Αλωσ. libro VII. cap. XVIII. Seruare antiquum institutum etiam in Antigono, voluit Antonius : de quo Iosephus, λαβὼν αἰχμάλωτον τὸν Ἀντίγονον δέσμιον, ἔγνω μέχρι τῆς θριάμβου φυλάττειν. sententiam mutauit, rerum nouarum apud Iudæos metu, & vt Herodi regnum stabiliret. Errat igitur Baronius, cum Antigonum actum fuisse in crucem non semel scribit.

VIII. *Eusebij locus de Pontificibus maximis tempore Herodis, expenditur. Nicephori, Cedreni, & Sigonij error de Ananelo P. M.*

APPARATVS, Num. VII.

RE&e obseruat Baronius, legitimam Pontificum successionem ab Herode fuisse conturbatam non vna ratione. Hoc argumentum fuse

fuse persequitur Eusebius, in octauo Demonstrationis, de Danielis hebdomadibus prolixe disputans. Ait verò Eusebius, Herodem spreta omni ex parte lege Mosis, hoc tantum seruasse, vt is quem faceret Pontificem maximum, Hebræus esset. Probat hoc auctoritate Iosephi, atque in hunc modum scribit. Μαρτυς ἀξιοχρεως τουτων ὁ ἐξ αὐτῶν Ἑβραίων Ἰωσηπος, ὃς δὴ πως ἱστορῶν τὰ κατ' αὐτὸν χρόνους ὡς ἐκ παραδοσεως τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας· πλὴν ὅ βασιλεὺς Ἡρώδης οὐδὲ Ῥωμαίων ἐγχωριος ἦν, οὐκ ἐπι τοῦτ' ἐξ Ἀσαμωναίου ἦλθεν, (ὅτοι ὅσοι ἦσαν οἱ καλούμενοι Μακκαβαῖοι,) καθίστησιν ἀρχιερεῖς· ἀλλ' ἁπλως ἀφήμους, καὶ μὴτοι ἐξ Ἑβραίων ὄντας, πλὴν ἐκ γένους Ἀαρωνιτῶν. Iocus Iosephi extat libro x x. (non x v i i i. vt ait Eusebius.) capite v i i i. paullo aliter: sed vnica est digna animaduersione diuersitas. Nam pro eo quod habet Eusebius, καὶ μὴτοι ἐξ Ἑβραίων ὄντας, apud Iosephum scriptum est, ἐκ μὴτοι ἐξ ἱερέων. lectio Eusebij habet hanc sententiam: Herodem quosuis admisisse ad Pontificatum, qui modò essent genere Iudæi: at Iosephus hanc: omnes in eum locum esse admissos, qui è genere sacerdotali essent: hoc est, non solum Iudæi, sed de tribu Leui, & quidem de familia Aaronis. Vides quantum sit inter vtriusque lectionis discrimen. vsusne sit Eusebius deprauato codice Iosephi, an potius fefellerit illum sua memoria cui fidebat, nescio: ipsum certe (si ita scripsit, neque librarij culpa legitur in ipsius codicibus ἐξ Ἑβραίων, pro ἐξ ἱερέων,) grauiter hic errasse nullus dubito. nam hodiernam lectionem in illo Iosephi loco, alij eiusdem confirmant. Libro x v. cap. i i. dicitur Herodes obscuris hominibus detulisse Pontificatum, vt Ananelo, qui primus illam dignitatem post Assamonæos obtinuit, è Babylonia accitus. de hoc Iosephus; μεταπεμψάμενος ἐκ τῆς Βαβυλωνίας ἱερέα τὸν ἀσημοτέρων Ἀνανήλου ὀνόματι. obscurum hominem fuisse ait, sed tamen sacerdotem, non simpliciter Hebræum, vt ait Eusebius, aut ipsius saltem librarius. capite tertio eum vocat Iosephus οὐκ ἐπιχώριον, *non indigenam*: erat enim Babylone non in Iudæa natus. Nicephorus Patriarcha in Chronico, Ἀνανήλος, ἀλλοεθνὴς, ὁ καταστὰς ὑπὸ Ἡρώδου. Vox ἀλλοεθνὴς idem aliquando significat, atque ἀλλόφυλος, *ex alia gente genitus, extraneus*. eo sensu si accepit Nicephorus, mira fuit illius in verbis Iosephi, quem laudat, hallucinatio. neque vero dubium id voluisse Nicephorum; nam & Cedrenus ipso antiquior errorem eundem errauit, & quidem Iosephum ipse quoque testem laudans. Ἡρώδης τοίνυν ἀλλόφυλον ἀρχιερέα καθίστησι τὸν Ἀνανήλον, ὡς Ἰώσηπος λέγει. Non obseruauit hoc eruditissimus Sigonius, qui Ananelum vocat alienigenam in quinto de Rep. Hebræorum. atqui Iosephus illo ipso loco, statim subijcit, è genere summorum Pontificum ipsum fuisse: ἦν δὲ Ἀνάνηλος ἀρχιερατικοῦ γένους. Ananelo substituit Herodes Iesum Phabetis; de

de cuius genere nihil Ioſephus. ego non dubito fuiſſe ſacerdotem, ex illa generali affirmatione Ioſephi libro XX. cap. VIII. huic ſubſtitutus eſt Simeon Ieroſolymitanus; quem Ioſephus non ſolum ſacerdotem fuiſſe oſtendit: ſed alicuius etiam inter ſacerdotes nominis: ἱερεὺς, ait, ὁ τοῖς γνωρίμοις. Denique, ſi diligenter obſeruaueris, ex illis XXVIII. Pontificibus maximis, qui poſt Aſſamonæos ad deſtructionem vſque Templi ſederunt, ne vnum quidem inuenies, qui tantum fuerit Hebræus, vt ait Euſebius: omnes contra è tribu Leui, & ordine ſacerdotali, cum initio ab Herode, tum poſtea à Romanis eſſe deſumptos.

IX. *Tres Iudæorum ſectæ. Refutantur qui Aſidæos volunt fuiſſe quartam ſectam. obiter oſtenditur vitium codicum Ioſephi Hebræi. B. Hieronymi locus de ſectis Iudæorum expenditur.* • *Nazaræi, Scribæ & Phariſæi, non orti ab Hillel & Samai.* Telphon. Tryphon. *Scribæ quomodo pars Phariſæorum. An Phariſæi omnia fato tribuerent, vt ait Baronius. Ioſephi locus illuſtratur. Gelenius interpres notatur. item Genebrardus.* πολιτεῖαι ἀσκητῶν. πολιτεία *pro vexatione. Phariſæorum inſtituta in ſuis exercitationibus. Epiphanij locus illuſtratur & emendatur.* ἀγῶνα εἰσάγω. σωματικόν τι παθεῖν. ῥύσις σώματος. ἐξομορρωγμὸς. *Veterum aſcetarum & ſtudioſorum inuenta ad minuendum ſomnum.* Embrimia *apud Caſsianum.* βεΐζειν. βεΐζω. *Locus è Tragœdia Chriſtus patiens emendatus.* ἐμβεβηκὼς. *Phariſæorum duo ieiunia in hebdomade. Theophylactus contra Maldonatum defenſus. Phariſæorum opera ſupra Legem.* τεσσαρακοστή & πεντηκοστή *apud Epiphanium. Locus Epiphanij de molli cultu Aſcetarum.* ἐθελοπειθησοθρησκεία. Doſithei *hæretici. Locus* Syneſij *de Iudæorum ſuperſtitione in Sabbati obſeruatione, & in eo Baronij inſignis hallucinatio. Variæ obſeruationes veterum Iudæorum ſuper ceſſatione Sabbati.* πυρεταίνειν. *Locus Epiphanij expenditur & illuſtratur. Propriæ Epiphanij voces contra puriorem Helleniſmum.* ἰδίᾳ. ἀφαιτέω. πανεὶς *pro quauis regione.* φορτᾶν, *vexare.* ἀνείκαστος, *non congruens.* ἐξυδαρέω, *vile reddere.* ἐπαιόντας. ἠχέναι. πεφθαρῆναι. ἐξεῖν. ἔχειν αἱ φεῖσους. *Oſſeni, Oſſæi, Eſſeni. Locus Epiphanij de Hemerobaptiſtis.*

APPARAT. Num. VIII.

SEquitur apud Baronium de ſectis Iudæorum ſermo prolixus: in quo equidem, fatebor enim, ſolidioris & exquiſitioris eruditionis micam animaduerto nullam: nam & peccata aliena recitando facit ſua; & præterea proprijs ipſe culpis non caret. Recte tamen illud initio; quod Ioſephum ſecutus, tres ait fuiſſe Iudæorum ſectas præcipuas,

puas, Phariſæos, Sadducæos, Eſſenos. melius quàm illi, qui Aſidæos ſuperioribus adiungunt. nam hi inter hæreticos & ſectarios Iudæos, non minus inepte atque inſulsè nominantur, quàm Catholici olim inter hæreticos Chriſtianos eſſent nominati. Proprie חסידים pij omnes, ſancti & benigni vocantur; neque ea appellatio vlli ſocietati magis fuit peculiaris, quàm vox boni aut ἀγαθῶν. itaque liber extat inter Hebræos ſatis magnus, חסידים inſcriptus, quo dicta & facta piorum ſanctorumque virorum exponuntur, non autem Aſidæorum dumtaxat: & apud Rabbinos familiare prouerbium eſt, לא עם הארץ חסיד quo ſignificant, non poſſe filios terrę, id eſt imperitos & ignaros Legis, vere pios eſſe. Poſtea quum Reges vicini vexarent Iudęos & cuperent eorum religionem ire exſtinctum, factę ſunt eius populi duę partes. vnam conſtituebant ⓐ ἀγαθοὶ καὶ ὅσιοι τῷ ἔθνει, vt eos appellat Ioſephus libro XII. cap. XVII. viri pij, verę religionis retinentes; qui in libris Iudęorum paſſim חסידים nominantur. Eam vocem librorum Maccabaicorum auctor retinuit, vt propria quadam appellatione hanc populi partem deſignaret, ac dixit Ασιδαῖος, *Aſidæos*. alteram partem populi conſtituebant, qui in libro Regum domus ſecundę, Gorionidę & alijs vocantur, פרושים מישראל ⓐ ἀποστάσαντες ἀπὸ τοῦ Ισραὴλ, impij, Apoſtatę & Legis proditores. Similes his ſunt in antiquis Chriſtianorum perſecutionibus Traditores & Libellatici, apud B. Cyprianum & Auguſtinum. at Chaſidim, ſiue Aſidęis proportione reſpondent Catholici. Vt ſatis mirari ſtuporem illorum non poſſim, qui aliter iſta acceperunt. Sed nos ſuſpicamur locum Gorionidę libro IV. cap. XXIX. editionis Venetæ p. 48. col. 4. ex quo iſtorum natus error, eſſe corruptum. Nam ſi diligenter comparaueris locum illum cum Ioſephi verbis libro XIII. cap. XVII. pag. 404. intelliges in hiſtoria quæ apud vtrumque ſcriptorem narratur, nullum eſſe locum alius ſectæ hominibus, quàm Phariſæis & Sadducæis. vnde ſequitur perperam ſcribi hodie, והחסידים pro והפרושים: nam vt per excellentiam pietatis & ſanctimoniæ poſitum ſit CHASIDIM pro Phariſæi, etſi ſcimus ita alibi loqui eum ſcriptorem; hic tamen, vbi diſcrimen exponitur quod eſt inter Phariſæos & Sadducæos, ferri non poteſt: & aliud ſuadent Græca Ioſephi, vel quibus potius Gorionida vſus, Latina Ruffini. Nec vero mirum erraſſe hîc manum librarij; cuius alia quoque ſimilia σφάλματα inter legendum adnotauimus. atque adeo in præcedente periodo, vbi de Sadducæis eſt ſermo, fœdus error etiam in illa elegantiſſima editione eſt admiſſus. Ita ibi eſt editum: והברשים חיו בארתם הימים אחרי חצרוקים ויחיו חצרוקים בישראל לחלק אחר omnes Hebraice docti intelligunt primam

vocem

voce esse deprauatam. Eruditissimus Munsterus legit חברשים per ב non vt in Veneta per ך & vertit; *& hi confusi fuerunt in diebus illis ab alia secta Sadducæorum.* spretis artis grammaticæ legibus, & procul adeo à mente auctoris, vt nihil supra. Quare Ioseph Scaliger, vt esset aliquis sensus scribi voluit, הכותים Cuthæi & Samaritæ. Sed non dubito, virum summum, si Hebræum scriptorem cum Græco contendisset, aliud fuisse iudicaturum: nam quanto est probabilius, vt scribatur literula vna in integrum restituta, והרבושים ac vertatur, *Et diuites erant in diebus illis sequentes Sadducæos; Sadducæi autem erant in Israel pars vna.* ex istis Iosephi, ἦν μὲ Σαδδυκαίων τοῦ δυνατοὺς μόνοις πειθόμενον. *quum Sadducæi solis diuitibus suam sectam probarent.* contra de Pharisæis scribit Iosephus, stetisse ab ipsis τὸ πλῆθος τὸ δημοτικόν, id est plebem: pro quo eleganter in Hebræo, רלת העם τὸ λεπτὸν τοῦ λαοῦ, *omnes tenuis fortunæ homines.* רכוש in puriore Hebraismo est nomen substantiuum, *opes, diuitiæ*: Galli retinent, *richesse.* apud Rabbinos nouorum verborum miros artifices, est etiam nomen adiectiuum. sic גאון *magnificentia & magnificus:* גנאי *turpitudo & turpis.* Sed hæc per occasionem dicta sunto. Redeamus ad Baronium; qui sermonem de sectis Iudæorum ordiens, B. Hieronymi locum profert è III. in Isaiam Commentario: quasi esset hodie cuiquam ignotum in antiquitatibus Ecclesiasticis vel mediocriter versato, & rerum Iudaicarum intelligenti, multa incomparabilem illum virum eo loco ex falsa auditione falsa tradere. Quare non debuit Baronius sine lapide Lydio omnia amplecti pro veris. Sed breuiter quædam adnotemus. Hieronymus igitur, in hæc verba Isaiæ è capite VIII. *Et erit in petram scandali duabus domibus Israel,* ita scribit: *Duas domus Nazaræi, (qui ita Christum recipiunt, vt obseruationes legis veteris non omittant) duas familias interpretantur Sammai & Hillel: ex quibus orti sunt Scribæ & Pharisæi, quorum suscepit scholam Akibas, quem magistrum Aquilæ proselyti autumant, & post eum Meir: cui successit Iohannan filius Zachæi, & post eum Eliezer; & per ordinem Delphon: & rursum Ioseph Galilæus, & vsque ad captiuitatem Ierusalem Iosue. Sammai igitur & Hillel non multo prius quàm Dominus nasceretur, orti sunt in Iudæa: quorum prior dissipator interpretatur, sequens prophanus: eo quod per traditiones & ἀνθρώπους suas Legis præcepta dissipauerint atque maculauerint.* hactenus Hieronymus; sed vt vides aliena fide. narrat enim quæ acceperat ab auctoribus non optimis, Nazaræis hæreticis, semichristianis. Illud primò quàm frigidum, duas domos Israel, de quibus Propheta, esse familias Sammai & Hillel? dicerent saltem sectas duas nobilissimas innui, Pharisæos & Sadducæos, quomodo alibi explicat Hieronymus ipse, vt ad caput Matthæi XXII. Sed ille sensus est mysticus. cæte-

rum loquitur ibi Isaias de populo Iudaico in duas partes tum diuiso, atque vt ait auctor veteris Glossæ, de duabus tribubus & decem. aliter paullo Lyranus, sed in eandem sententiam. Cui vero persuadebunt Nazaræi Scribas & Pharisæos ex Hillelis & Sammai schola propagatos? paullo post dicunt ijdem, duos illos Doctores, non multo prius quàm Dominus nasceretur extitisse. quomodo igitur originem ab ijs Scribæ habuerunt, quorum in Veteri Testamento frequens adeo mentio? sed de Scribis mox. Pharisæi quoque tam recentes in populo Dei non fuerunt, vt paullo ante Christi ἐνσάρκωσιν dici queant cepisse. Iosephus libro XIII. cap. IX. Pharisæorum meminit, vt & Sadducæorum atque Essenorum in rebus Ionathæ Assamonæi, annis ante natiuitatem Christi minimum CXL. in Historia autem XVIII^a. cap. II. affirmat tres illas sectas, vel, sicut ipse appellat, φιλοσοφίας, cognitas fuisse Iudæis ἐκ τῶ πάνυ ἀρχαίων, *à temporibus admodum antiquis*. Videntur sane Pharisæi non multo iuniores fuisse Sadducæis: quorum de antiquitate, vt & Baithusæorum, (מיגין proprie dici has duas familias quidam volunt:) constat ex auctoribus earum appellationum Saddok & Baitho, qui fuerunt discipuli & γνώσιμοι Antigoni Sochæi, qui successit Simeoni Iusto. hic vero adeo antiquus, vt vulgo Hebræi, & in his Abraham Zacuth, eum perperam confundant cum Iaddua Pontifice, qui obuiam processit Alexandro, ante Domini nostri aduentum, annis circiter CCCXXX. Et est profecto verisimile Synagogam Templi secundi, simul ac defierunt Prophetæ, cepisse diuidi in factiones & sectas, quæ Rabbinis dicuntur, חלקים & בתורת Ipsi quidem Hebræi, vere an falso, principium mali referunt ad Sanballatem Cuthæum, & Manassem alioque eius generis Iudæos, vt explicatur in Iuchasin pag. XIV. 2. Etsi autem definire tempus præcise non possumus, quo nati Hillel & Sammai; quia tamen constat, istos esse qui dicuntur Iosepho Pollio & Sameas initio libri XV. & cap. XIII. atque alibi: constat etiam Hillelem fuisse Akibæ præceptorem, vt hic recte dicit Hieronymus; neque dubitatur natum Akibam circa primum annum Christi; tuto possumus inde concludere, falsò tantam illis antiquitatem tribui, vt ab illis sint orti Pharisæi. Falsum etiam est, vt dudum monuit Scaliger, Hillel significare *profanum*: in quo negari non potest, mire hallucinatum esse Hieronymum. non enim per ח scribunt hoc nomen Hebræi, חלל *profanauit*; sed חלל per ח *laudauit*. probabilius est quod sequitur, Sammai esse dissipatorem; שמם *dissipauit, vastauit*: tamen ne id quidem temere concedent Criticę Hebraicæ periti, vt docuerunt Scaliger & Drusius. Sequitur successio Doctorum ab Hillele ad deletam vrbem: qua in enumeratione multa illi sint suspecta ne-

ceſſe eſt, qui ſcripta Rabbinorum illorum contulerit, qui ſucceſſionem Kabbalæ ſiue ordinem קבלים מסדר expoſuerunt, vt habetur in Pirke Auoth, Germine Dauidis, Iuchaſin, alijs libris. Videat ſtudioſus lector, quæ ſcribit Scaliger in Elencho Trihæreſij. Sed & ſuſpecta lectio eſt apud Hieronymum, *Delphon.* pro quo non ſine cauſſa conijcit doctiſſimus Druſius ſcribendum eſſe *Terphon*, aut *Tarphon*, vel quod vſitatius *Tryphon.* Delphon enim nullus quod ſciam vſquam comparet inter veteres Rabbinos, ne in Iuchaſin quidem. eſſe tamen nomen antiquum, ſcimus; nam in Eſtheris capite octauo nominatur inter alios Iudæorum hoſtes & Dalphon, vnus è decem filijs Amanis. Hieronymi loco ſubijcit hæc Baronius: *Ex his*, nempe Phariſæis, *qui Legi interpretandæ nauabant operam, Scribæ dicebantur; cæteri communi nomine Phariſæi.* Exiſtimauit Baronius, Scribas ſectæ Phariſæorum eſſe membrum: quo nihil abſurdius dici queat. nam Scribarum Legalium ordo fuit apud Iudæos ex antiquiſſimo inſtituto. ipſi quippe erant, qui Legem populo legebãt, in Templo & in Synagogis, ac ſi opus eſſet interpretabantur. propterea in Euangelijs Νομικοὶ dicuntur & Νομοδιδάσκαλοι. Ab ipſo Moſe quidam putant inſtitutos; alij à Dauide, è primi Paralipomenon capitibus XXIII. & XXVI. In ipſa captiuitate duraſſe Scribarum ordinem, argumento eſt magnus ille ſcriba Eſdras, qui legem reſtituit: quod non ab Eſdra ſolo factum eſt, verum ab alijs quoque pluribus, ſicut præclare diſputat Abraham Zacuth in Iuchaſin pag. LV. 2. Hoc verius, quàm quod apud Epiphanium legitur; Scribas eodem cepiſſe tempore cum Sadducęis: quæ eſt manifeſta ἀλλοπροσία: niſi de genere peculiari quodam Scribarum placeat intelligi. E corpore Scribarum fuerunt qui ſequerentur Phariſæos, qui Sadducæos, necnon qui Eſſenos. quare non minus abſurdum eſt dicere Scribas alteram fuiſſe partem ſectæ Phariſaicæ; quàm ſi quis dicat Epiſcopos hæreſeos Arrianæ vnam partem confeciſſe: quia Euſebius Cæſarienſis, Euſebius Nicomedienſis, Paulinus Tyrenſis, & plures alij Epiſcopi Arrio adhæſerunt. Sed Baronium & alios eiuſdem ſententiæ mouit locus Actorum XXIII. 9. Οἱ γραμματεῖς τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων. ſine cauſſa: neque enim ibi dicitur quod illi volunt: ſed denotatur conſenſus opinionum in aliquot capitibus doctrinæ; propter quem illi tum, & item aliâs ſtabant à Phariſæis. Quod ait Baronius, Phariſæos omnia tribuiſſe fato; errat. Nam è tribus ſectis illis, fato omnia tribuebant Eſſeni; libero arbitrio Sadducæi, fatum inane eſſe nomen ſine re affirmantes. Phariſæi mediam viam ſunt ingreſſi: fato quidem fieri omnia; ſed ita vt hominum liberum arbitrium nõn tollerent. Ioſephus illo ipſo loco qui à Baronio indicatur, hoc luculente docet,

lib. XVII. cap. II. Ait ille quidem, πεφάσθαι εἱμαρμένῃ τὰ πάντα αἴτιον. *credunt omnia fieri fato*: in quibus verbis subſtitit Baronius, vt ſeſſus caballus in cliuo: at non Ioſephus, qui addit, ἀδὲ τὸ ἐφ' ἡμῖν ὃ βουλόμενον τὴν ἐπ' αὐτῆς ὁρμῆς ἀφαιρῶνται. δοκῆσαι τῷ θεῷ κρᾶσιν ἡνέσθαι τὴν τῆς εἱμαρμένης βουλυτηρίῳ, ἐν τῷ δ' ἀνθρώπων τῷ θελήσαντι προσχωρεῖν μὴ ἀρετῆς ἢ κακίας. hoc eſt; *quum dicant fato omnia fieri, voluntatem hominis non priuant impetu à ſe ipſo pendente, hoc eſt, libera voluntate: quippe, ſic Deo placitum eſſe, vt certo temperamento miſcerentur in vnum fati decretum, & ratio humana, ſiquis vellet accedere aut cum vitio aut cum virtute.* Sic interpretamur locum aliquanto obſcuriorem. Pro τῆς ἐπ' αὐτῆς ὁρμῆς, quod Helleniſmus non admittit; ſcribendum, τῆς ἐπ' αὐτοῖς ὁρμῆς, nempe τοῖς ἀνθρώποις: impetu qui ſit in hominis poteſtate. eſt periphraſis liberi arbitrij. Eandem κρᾶσιν fati & liberi arbitrij alijs verbis explicat libro II. Belli Iud. cap. XII. εἱμαρμένῃ μὲν θεῷ πεπρᾶχθαι πάντα· καὶ ὃ μὲν πεφεύγειν τὰ δίκαια, καὶ μή, καὶ ὃ πλέον ὅτι τοῖς ἀνθρώποις κεῖται· βοηθεῖν δ' ἔοικεν ἑκάστοις ἐπὶ τῷ εἱμαρμένῳ. *Fato & Deo omnia attribuunt: & faciendi quidem iuſta, aut iniuſta, poteſtatem in hominibus vt plurimum eſſe: verum in ſingulis fati auxilium concurrere.* Ex his apparet, Ioſephum, etſi ſimpliciter videatur pronuntiare, fieri omnia fato è ſententia Phariſæorum: re vera tamen aliud dicere, & partim fato, partim libero arbitrio rerum euentum tribuere. quare idem, libro XIII. p. 394. Φαρισαῖοι τινὰ μὲν ἃ πάντα τῆς εἱμαρμένης λέγουσιν εἶναι ἔργα· τινὰ δ' ἐφ' ἑαυτοῖς ὑπάρχειν· συμβαίνειν τι μὲν γίνεσθαι. *Phariſæi dicunt, quædam eorum quæ fiunt, non omnia, fati eſſe opus: quædam enim in hominum poteſtate eſſe, vt fiant vel non fiant.* Sine cauſſa docti quidam viri Ioſephum inconſtantiæ hîc accuſant; quę nulla penitus eſt, vtut in verbis quædam prima facie appareat contrarietas. Mirum vero Epiphanium ſeriam aduerſus Phariſęos diſputationem inſtituere; quod dicerent, iudicium fieri poſt mortem. negat enim ille conſiſtere hæc poſſe cum ipſorum doctrina, qui fato omnia tribuant, libero arbitrio nihil. Videtur Epiphanius in quoſdam Phariſęos incidiſſe, qui placitorum ſuę ſectę parum gnari, hoc illi perſuaſerant. de antiquis certe Phariſęis tale quid ſuſpicari nos Ioſephus non ſinit, ſcriptor accuratiſſimus, & quidem cum profeſſione Phariſęus, tum affectu. Nam vt obiter hoc dicam, quod facit mox Baronius Ioſephum de Phariſęis ſic loquentem; *Genus hominum aſtutum, arrogans, & interdum Regibus quoque infeſtum*: impoſuit illi Gelenius interpres. at Ioſephus ſic: Φαρισαῖοι καλοῦνται, βασιλεῦσι δοκοῦντες μάλιστα δύνασθαι πεφυκέναι, προμηθεῖς, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα εἰς τὸ πολεμεῖν τι καὶ βλάπτειν ἐπηρμένοι. *Iſti Phariſæi vocantur, adeo potentes, vt Regibus cum primis poſſint reſiſtere; ita proſpicientes in futurum, vt etiam aperto bello Reges laceſſant, iiſque noceant.* nulla hic conuitia,

tia, quę de ſuo Gelenius addidit, contra fidelis interpretationis legem, & Ruffini exemplum; imperitiſſimi quidem, ſed eo tamen interdum fidelioris Gelenio interpretis; quoniam verba auctoris magis appendit. Sed hoc leue, præ aliorum quorundam interpretum licentia. vt cum Genebrardus in verſione ſua Gallica Ioſephi pro voce *Cleopatra* codicis Græci p. 689. poſuit *ceſte chiene*: & ſtatim, pro δίδωσιν αὐτῇ, *il donne a ceſte putain.* tantus inerat illi πικρολόγῳ Theologo conuiciorum amor: quod omnia eius ſcripta fœde arguunt. Subijcit mox Baronius, locum Epiphanij eximium, quo deſcribuntur, ait ille, tirocinia Phariſæorum: at melius Epiphanius πολιτείας παίζους appellat, inſtituta vitæ auſteriora, quàm quibus Scribę vtebantur. Quas vulgo dicunt Regulas monachorum, quę totius vitę degendę normam præſcribunt; eas Græci Patres πολιτείας interdum appellant; vnde etiam πολιτεία ponitur pro κακοπαθείᾳ, & vexatione corporis ex pia deuotione, aut etiam ſuperſtitione: vt apud eundem pag. 529. καθίζειν ἐν πολιτείαις καὶ ἀσκήσεσι καρδιαγώγοις. ſic alibi. Apud Chryſoſtomum ſępe, vt hoc obiter moneam, πολιτείας nomine intelliguntur, quę ſolent Theologi bona opera appellare. Sic in homilia quadam in titulum libri Actorum; οὐ θαύματα, ait, ἀλλὰ πολιτεία, εἰς τοῦτο βασιλείαν εἰσάγει καὶ οὐρανούς. *Non miracula, ſed vita, in regnum cœlorum introducit.* paullo ante; θαύματα καὶ σημεῖα, χωρὶς πολιτείας οὐκ ἴσχυσε τοὺς τὰ τοιαῦτα κεκτημένους ἐκεῖνα. & de malis loquens, quibus dicturus eſt Dominus *Neſcio vos*: γυμνὰ τὰ θαύματα, καὶ οὐδαμοῦ πολιτεία. ſic paſſim. intelligit autem, quam appellat ibidem, τὰ ἔργα ἀγαθά, *opera bona*, & βίον ἐναρέτον. Porrò non deſcribit hoc loco Epiphanius communem omnium Phariſęorum regulam; ſed priuata quorundam inſtituta, quę ſibi ipſi pręſcribebant ſeruanda. neque hoc initio tantum profeſſionis, vt ſilentium Pythagorę diſcipuli, quod credidit Baronius, qui propterea tirocinia vocat: ſed ὅτε ἤσκουν, *quoties exercebant.* quidam per totam vitam erant aſcetę, vt ille Barus eremita, cui per tres annos operam ait dediſſe Ioſephus in vita ſua; & monachi Chriſtiani veteres, qui montes & loca ſola toto vitæ curriculo incolebant, de quibus toties B. Chryſoſtomus, & ex profeſſo Palladius & alij: quidam per interualla, vt illi Scribæ de quibus præcedente ſermone dicebat Epiphanius, quemque eorum illo cultu quem ibi deſcribit fuiſſe ornatum, ὅτε ὁ χρόνος ἐπέτρεπεν, ἢ πρόθεσις ἤθελεν ἔχειν; & iſti Phariſæi. Qui vitam ciuilem quum viuerent, & fere ad Rempublicam accederent; tempora ſumebant, aut ſemel in vita, aut fortaſſe etiam ſæpius, quibus ſe exercerent ijs quæ hîc narrat Epiphanius inſtitutis: ideo ait, τινὲς αὐτῶν, & ὅτε ἤσκουν. Primum commemoratur inſtitutum virginitatis aut continentiæ: ad quas

Phariſæi

Pharisæi nullo quum voto communi se obligarent, quod fecerunt postea ascetæ Christianorum ; vt quemque ceperat impetus, is sibi legem dicebat. Secundum institutum est, assiduitas orandi. Verba Epiphanij ita habent ; συνεχῶς δ' ἐχόμενοι πυκνότερον ἀγῶνα τοῦτον ἐποίουντο. *Assidue orantes, frequentius hunc agonem instituebant.* dubito an agonem appellet totum tempus quo se exercebant, quadriennium, octennium, decennium : vt sit sensus : hæc tempora sæpe ab ijsdem esse repetita : an agonem hic dicat, corporis vexationem, quæ deinceps describitur. sed prius ostendit in quem finem corpus sibi male tractarent : ἀφ' ὧν δηθεν μὴ σωματικόν τι παθεῖν, *ne videlicet corporale aliquid sibi contingeret.* Hæc caussa generalis est ; nam multa accidunt corporibus habitioribus & bene curatis, per quæ Iudæorum ascetæ pollui se credebant. Primo concupiscentiæ prauæ, quarum scaturigo dicitur Hebræis יצר הרע cogitatio mala, vel simpliciter יצר vt in dicto Ben Zomæ initio capitis IV. in Pirke Auoth : deinde quodcunque genus excretionis è corpore manantis. Nam vt de Essenis notat Iosephus, p. 729. καίτοι φυσικῆς ὄσης τῆς τῶν σωματικῶν λυμῆς ἐκκρίσεως, *licet naturalis sit sordium corporalium excretio* ; tamen quicquid esset vlla parte eiectum, eo se pollui autumabant : ac proinde frequentibus βαπτισμοῖς & lotionibus, quà interdiu, quà noctu se purificabant. Sic accipiendum in hoc Epiphanij loco σωματικόν τι παθεῖν, quæ est honesta elocutio rei minus honestæ. qualis illa elegantissima apud Gorionidam, vanissimum alioquin scriptorem ; libro II. cap. nono, de eo quem laxa aluus vrgebat, דרך אנשים לי *via hominum mihi*, hoc est, ὡς εἰς κοιλιολισίαν ἔχειν με δηλ. Addit Epiphanius, ἵνα κλαπῶσαι δι' ὀνειράτων ἀνδρὶ τὴν ῥύσιν σώματος ἀναφροδισίῳ. hæc corruptissima sunt ; quod non animaduertit interpres ; multo autem minus Cardinalis Baronius. Scribendum est, vt monuit illustrissimus Scaliger, ἵνα κλ. δι' ὀνειράτων ἀνδρὶ ἔκκρισιν σπέρματος ἀναφροδισίου : ita verte : *néue somnia furtim*, (id est, inuitis) *obrepant, quæ turpem seminis excretionem efficiant.* potest etiam legi ῥύσιν σώματος ; sic enim Moses τὴν γονόρροιαν, de qua multa in Leuitico, appellat זוב מבשרו LXX. Seniores ῥύσιν ἐκ τοῦ σώματος ; tacito nomine γόνου aut σπέρματος. sed hic non γονόρροια significatur, quę species est morbi corporei ; sed ὀνειρωγμὸς, quem Moses in Deuteronomio XXIII. 10. nominat קרה לילה casum nocturnum. Rabbini קרי apud quos ea de re multa leguntur. Ex omnibus namque pollutionibus huius prę-cipua semper à Iudæis habita est ratio, tam ascetis, de quibus hîc Epiphanius, quàm etiam Sacerdotibus dum suarum ἐφημερειῶν vices obibant ; maxime autem à Pontifice maximo ; vt ostendit singularis historia apud Iosephum, libro XVII. cap. VIII. de Matthia Pontifice ;

qui

qui ea de cauſſa in diem vnum ſolennem ſibi ſubſtituit Ioſephum Ellemi F. quæ etiam ratio fuit inter præcipuas, cur Pontifex maximus ſuum משנה ſiue סגן id eſt vicarium ſolitus ſit habere, qualis Annas Kaiaphæ; de quo multa paſſim apud Rabbinos. Tertio loco ſequuntur apud Epiphanium exempla κακοηλίας. Primum exemplum eſt huiuſmodi: ἐν ᾧ δὲ σανίδας ἑαυτοῖς ἐφιλοκάλουν, σπιθαμῆς μέτρῳ ὃ πλάτος, ἐν ὅσῃ τοῦτης ἑαυτοὺς ἐπιθέσθαι καὶ τὸν ἑαυτὸν ὕπνον· ἵνα εἰ νυστάξειέν τις, καὶ καταπέσοι εἰς τὸ δάπεδος, αὐτὸς ἐγείρῃ εἰς εὐχήν. *quorundam ea erat induſtria, vt tabulam ſibi pararent, cui eſſet latitudo dumtaxat ſpithamæ vnius, ſiue dodrantis, in quam veſpere ſeſe deponebant; vt ſi quem ſomnus caperet, atque is in ſolum caderet, ad preces euigilaret.* Antiquiſſimum eſt, non ſolum Aſcetarum, ſed etiam ſtudioſorum inſtitutum, aliquid excogitare περὶ ὃ νυστάζειν, vt loquitur Dio Caſſius, & quo breuiorem ſibi ſomnum facerent. Omitto Platonis horologium nocturnum, de quo Athenæus libro quarto. de Ariſtotele narrat Diogenes, ſolitum ita ſe componere ad dormiendum, vt porrecto brachio pilam æream teneret, cui peluis ænea erat ſuppoſita; vt pilæ caſu excitaretur. ὁπότε κοιμῷτο σφαῖραν χαλκῆν βάλλεσθαι αὐτῷ εἰς τὴν χεῖρα, λεκάνης ὑποκειμένης, ἵν' ἐκπιούσης τῆς σφαίρας εἰς τὴν λεκάνην, ὑπὸ τοῦ ψόφου ἐξεγείρηται. Tenuit idem inſtitutum à præceptore acceptum Alexander Magnus; de quo Ammianus Marcellinus, libro XVI. *Alexander ænea concha ſuppoſita, brachio extra cubile protento, pilam tenebat argenteam; vt cùm neruorum vigorem ſopor laxaſſet, infuſus, geſtaminis lapſi tinnitus abrumperet ſomnum.* Eodem pertinent quæ de Lycurgo oratore narrat Plutarchus in vita, ipſum, ὅπως ἐγείρηται ῥᾳδίως ἐν μελέτῃ, *vt facile excitaretur & meditationi vacaret*, in vili ſolitum quieſcere lectulo, in quo nihil erat præter χώδιον & περικεφάλαιον, *pellem lanatam & puluinar*: item quæ de Vlpio Marcello inſigni belli duce narrat Dio in vita Commodi, & ex eo Suidas in Μαρκέλλος: & quod idem Ammianus de Iuliano; cubuiſſe illum non in plumis, vel ſtragulis ſericis; ſed in tapete & σισύρᾳ, ſiue ſiſurna, quò facilius ſomnum abrumperet. Sed longe ingenioſiora ſunt, quæ de aſcetis tam Iudæis quàm Chriſtianis apud veteres legimus. Iſti enim, ſicut canonicam refectionis horam habuerunt, ſic & canonicum ſomni tempus & menſuram, vt loquitur Caſſianus. Igitur partim ad vexandum corpus, & eam quæ Patribus dicitur σπλαγχνία, partim ad minuendum ſomnum, fuerunt aſcetis in vſu χαμεύναι, humicubitiones, & στιβάδες χορτόστρωτοι, herba aut fænum loco culcitæ, mattæ, ſtoreæ, pſiathia, & mafortes aut melotæ ac ſimilia his ad incubandum: item apud Caſſianum embrimia, Collatione prima, capite vltimo: cuius vocis etymum negat ſe ſcire Scaliger, Elenchi capite XXV. quis autem ſcire

ſe

se postulet, quod nesciuit ille vir admirandus, quem in literis melioribus nihil fugiebat? suspicabamur tamen nos, ἐμβεύματα dicta παρὰ τὸ βεύζειν, quod dormitare & somnum leuem capere significat: proprie est, μετὰ τὴν βοσκὴν εὕζειν, post sumptum cibum residere; & fortasse delicatis hominibus embrimia sua fuerunt ad meridiandum; quales sunt in nostra Gallia grabati lautiorum è panno fere viridi constrati, magis ad quiescendum per æstum diei, quàm ad dormiendum: ascetæ verò sua embrimia fasciculis stipulæ farta, vel papyro, (vt apud Philonem de Essenis) aut duro tomento, vel simili materia, sibi parabant, ad somnum nocturnum. Critici veteres illud Poetæ ἐν δ' οὐκ ἂν βείζοιτα ἴδοις Ἀγαμέμνονα: exponunt ἀσυχάζοντα, ἢ νυςάζοντα καὶ ὑπνοῦντα. inde Brizo dea somni, siue vt alijs videtur insomniorum. Gregorius Nazianzenus, aut vt alijs placet, Apollinaris Laodicenus in Tragœdia Christus patiens: Κεῖμαι πεδοστιβὴς γε χαμαιςρωσία Κ' οὐκ ἔβεισ' ὅτ' ἐκοίμησα. in editione Parisiensi nupera perperam editum est παιδοστιβὴς. iterum ait miles è custodia sepulchri: Ἐγὼ γὰρ ὅμως ἄγρυπνον εἶχον βύφειν, Κ' ὅτ' ἔβεισ' ὅτ' ἐκοίμησά. Apud Hesychium legimus ἐμβεήνιον dictum fuisse vile quoddam vestis genus; quod fortasse aliquis putabit pro tapete aut culcita substerni solitum, instar storearum; atque inde dicta esse embrimia: ego verius puto, quod dixi prius. Igitur ad hoc institutum spectat, quod narrat hic Epiphanius de Pharisæis ascetis, tabulæ dodrantali, siue palmi vnius maioris, incubare solitis: quorum exemplum transisse ad primos Christianorum monachos non dubito. Simillimum enim est, quod de sua & Basilij Magni matre, sanctissima & admirandi exempli fœmina, B. Macrina, refert Gregorius Nyssenus, in epistola lectu dignissima ad Olympium ascetam, nondum edita inter illius Patris opera, nobis aliquando magna cum voluptate lecta in Regis Christianissimi Bibliotheca. Addit Epiphanius, Διὰ δ' ἄγρυπνον ἔχειν βίον; *eo fine, vt vitam agerent vigilantes quàm maxime fieri posset.* Διὰ δ', dixit, pro eo quod erat vsitatius διὸ δ'. Sequuntur duo alia exempla asceticarum inuentionum ad somnum breuiandum. Ἄλλοι δ' καὶ χαλίκας συλλέγοντες, ἑαυτοῖς ὑποτεθρώπνοι, εἰς δ' ὑπολυθῶσι μὴ ὕπνῳ βαθεῖ φέρεσθαι· ἀλλὰ βιάζεσθαι χρήσεσιν ἑαυτοῖς προσποιεῖσθαι· ἄλλοι δ' καὶ ἀκάνθας τρώμασιν εἶχον, διὰ τὴν αὐτὴν ὑποθήκην. *Alij calculos littorales colligebant, eosque sibi substernebant, vt ijs compuncti in profundum somnum ne inciderent: sed vim sibi facerent, & euigilandi caussam suggererent. Alijs in eundem finem pro strato spinæ erant.* Subijcit Epiphanius de ieiunio, quæ est alia corporis afflictio, תענית Iudæis proprie dicta: νήστευον δὲ δὶς τοῦ σαββάτου, δευτέρου καὶ πέμπτου. *ieiunabant bis in hebdomade, diebus secundo & quinto.* Huius duplicis ieiunij passim mentio est in libris Rabbinicis: præsertim

tim in Tractatibus Tahanioth in Thalmud & Moſe Ægyptio atque alijs qui ſcripſerunt compendia doctrinæ Thalmudicæ. Vide extremum libellum eius argumenti, qui editus eſt cum Seder Holam. Phariſæus apud Lucam, νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου. recte ibi Theophylactus exponit de feria ſecunda & quinta, ſiue vt loquimur hodieque Chriſtiani cum Paganis, die Lunæ & Iouis. Maldonatus ſcriptor maledicentiſſimus, qui eo nomine Theophylactum reprehendit; ſi apud aliquem Proteſtantium, quorum obſeruationibus tot locis vtitur pro ſuis, hallucinationem huic ſuæ parem deprehendiſſet, quas verborum ampullas edidiſſet? Addit Epiphanius; ἀπεδεκάτευν ἢ τελευ δεκάτωσιν· τὰς ἀπαρχὰς ἐδίδουν, τριακοντάδας τε καὶ πεντηκοντάδας, τάς τε θυσίας ἀσφαλέστατα, καὶ τὰς εὐχὰς ἀπέλυον. *Decimabant decimationem*, id eſt, *rem iam decimatam: primitias dabant: triceſimas & quinquageſimas, ſacrificia vtique & vota firmiſſime ſoluebant.* Qui præ cæteris pij eſſe ſtudebant, aut videri volebant, ij non ſolum ea implebant, quæ Lege Dei expreſſe iuberi putabant; verùm etiam alia inſuper adijciebant, de quibus lege cautum non eſſet. Nota eſt diſtinctio inter חיוב debitum, & רביעה לתורה auctarium legis, apud Rabbinos, inter opera & conſilia apud Patrum nonnullos & Scholaſticos; item inter opera neceſſaria & ſupererogationis, quæ vocant. de vtroque genere hic Epiphanius è Phariſæorum ſchola. Præcepta ſunt, quæ ait de primitijs, de ſacrificijs & de votis. conſilia, quæ de decimarum decimatione. Nam quum decimarum modus lege Moſis eſſet præſcriptus; erant qui vltra modum definitum penderent nomine decimarum aliquid, tanquam ſacrificia quędam נדבות ſpontanea & bonę voluntatis. de quibus Moſes in Deuteronomio & Leuitico non ſemel. Decimatio ſupra Legis prędceptum fiebat duobus modis; vno, cùm etiam earum rerum decima pendebatur, quę Lege Moſis decimam non debebant. Hoc ſenſu dicit Phariſęus apud Lucam, ἀποδεκατῶ ὅσα κτῶμαι. ego nihil poſſideo cuius gratia decimam non pendam. & Dominus noſter exprobrat hypocritis, Scribis & Phariſęis, Matth. XXIII. 23. *decimatis mentham, anethum & cuminum.* altero modo cùm decimę prędſtabantur ad quarum præſtationem Lege non tenebantur. Tenebantur omnes Iudęi ad duas decimas. decimæ primæ prædceptum extat Numerorum XVIII. 21. 25. hæc decima prędſtabatur Leuitis ad eorũ alimoniam & exhibitionem: ipſi autem Leuitæ huius decimæ decimam præſtabant Sacerdotibus. Altera decima imperatur Deut. XIII. 22. 23. & Leuit. XXVII. 30. 31. vbi etiam habes quibus rebus inſumeretur. prędter has duas decimas aliam prędſtabant Phariſęi, de quibus hîc Epiphanius. Illa verba, *triceſimas* & *quinquageſimas*, refero ad תרומות quæ ſeptuaginta Interpretibus

dicuntur ἀφαιρέματα, Latinus, *primitias*: sed aliud *primitiæ* ראשית aliud Therumoth, oblationes & dona, quæ lege quidem erant imperata, vt Exodi xx v. 2. sed absque modi legitimi definitione. De his docent Rabbini morem seruari solitum, vt qui minimum donum darent, minus sexagesima parte iustę æstimationis frugum suarum non darent: qui autem liberaliter agere volebant, quadragesimam penderent: qui neque liberali animo neque sordido erant insignes, intra hos terminos consistentes, aut ad hos aut ad illos prout erant affecti propius accedebant. primorum oblatio dicebatur *Theruma oculi boni*; secundorum, *Theruma oculi mali*; postremorum, *Theruma mediana*, de quibus legant studiosi dissertationem Iosephi Scaligeri. Hæc mirificè locum Epiphanij illustrant, quem neque interpretes intellexerunt, neque Baronius. hoc enim vult: Pharisęos in vtroque termino communes leges excessisse. liberalitatis, cum trigesimam partem frugum darent, alijs quadragesimam conferentibus: parsimoniæ, quod vltra quinquagesimam nunquam descenderent; cæteris sexagesimam dumtaxat largientibus, quoties parce vellent agere. Sed mirum cur dixerit Epiphanius τριακοντάδας & πεντηκοντάδας potius quam τριακοστὰς & πεντηκοστὰς, sicut leges Hellenismi postulabant; ego ne aliquid hic subsit vitij vereor. Sequentia Epiphanij verba ita concipienda sunt: Τῷ δὲ προειρημένῳ σχήματι τῶν γραμματέων προήρχοντο. δι' ὧν τοι τὴς ἀμπεχόνης, καὶ δι' ὧν ἄλλων σχημάτων καὶ γυναικείων ἱματίων ἐν ταῖς πλατείαις, ἐν κρηπίσι καὶ γλωσσαις ὑποδημένοι προϊόντες: *Progrediebantur in publicum eodem cultu ornati cum Scribis, de quo ante dictum est: cum amiculis & alijs ornatibus ac muliebribus pallijs, crepidati & in calceis ligulatis in plateis procedentes.* Hic vero plane mihi aqua hęret, nec quid de hac sententia dicam habeo. Nam quis non miretur, inter instituta propositi austeri, quale hactenus descripsit Epiphanius, tribuere illum ascetis Pharisęis muliebria, pallam fœmineam, crepidas & calceos vel soccos ligulatos? quomodo hæc mollities cum superiore seueritate consentit? Aut quis ignorat expresse cautum esse Lege Dei, ne viro muliebria gestare fas esset, aut fœminę virilia? Deuteron. xxii. 5. neque hoc Rabbini prętermiserunt, cùm Legem digesserunt in prącepta, vt ipsi loquuntur, faciendi & non faciendi. Vide apud Mosem Maimonidem, quadragesimum prąceptum inter negatiua. Quare aut stultissimi & insulsissimi mortalium isti ascetę fuerunt; qui exquisitissimam austeritatem & sanctimoniam quum profiterentur, tam impudenter legem Dei & maiorum prącepta contemnentes, id sibi licere putarunt, atque id publicè, de quo nemo asotus luxu perditus, ausus esset sub tecto domus suę cogitare: plane, vt si quis hodie Cappucinus aut Feuillantius, nobilis & delicatulæ

tulæ mulierculæ cultu ornatus, in publicum prodiret: aut Epiphanio mire impoſuerunt Iudæi, qui hoc illi perſuaſerunt: quæ fuit ſententia Ioſephi Scaligeri, cui nos aſſentimur: eum vide in Elencho Trihæreſij, capite XIII. Rabbini certe adeo ſimile nihil de aſcetis Phariſæis narrant; vt contra affirment ea opinione ſanctitatis illos fuiſſe inflatos, vt vel ſolo contactu communium veſtimentorum pollui ſe crederent: ſicut refert è vetuſtioribus Abraham Zacuth, Iuchaſin folio XXII. 2. vbi inter cætera habentur verba quæ huc pertinent iſta: בגדי עם הארץ מדרס לפרושים *veſtimenta filiorum terræ*, id eſt, vulgi Legis imperiti, & eorum qui vitam ſanctiorem non profitentur, *ſunt conculcatio Phariſæis*, ſiue *aſcetis*. Connectit Baronius ſuperioribus Epiphanij verbis locum eiuſdem è capite præcedente de Scribis; qui locus nonnulla quum habeat & obſcura & animaduerſione digniſſima; petant ſtudioſi quæ ad verborum illius illuſtrationem pertinent ex eodem illo τῷ μακαρίτῃ Scaligeri, puſillo quidem, ſed nunquam ſatis laudato, libello, capitibus ſexto & ſeptimo. Porrò omnia hæc Phariſæorum inſtituta, quorum hypocriſin ſæpe Dominus noſter increpat, verbo iugulat vno Epiphanius, cum illa appellat, voce elegantiſſima, ἐθελοθρησκείαν, q. d. cultum ex propria libidine excogitatum, ac proinde ſuperfluum: alludens dubio procul ad locum Apoſtoli Coloſſ. II. 23. affinis eſt quam alibi damnat in ſuperſtitioſis quibuſdam Chriſtianis ἐθελοταπεινοφροσύνης, opinionem iuſtitiæ poſitam in cultu ex humana voluntate excogitato, in Ancyrato, p. 475. In ijs quæ mox diſſeruntur de Sadducæis, omiſit Baronius illud, in quo fere vnico eius differentiæ cardo verſatur, quæ erat inter horum & Phariſæorum ſectam. quum enim Phariſæi reciperent præter Legem ſcriptam traditiones בעל פה *ore traditas*; Sadducæi iſtas penitus reijciebant. Sed hæc vulgo nota. Quod ait Epiphanius, Sadducæos non ſeruaſſe integritatem doctrinæ ſui αἱρεσιάρχου & magiſtri, qui & nominis auctor Sadoci: hoc quàm ſit verum, quæri poteſt: nam certum eſt Sadocum & Baithum fuiſſe diſcipulos Antigoni Sochæi; cuius pias ſententias iſti primi corruperunt, & aliouorſum trahentes, nouæ hæreſeos fundamenta iecerunt. Quare Philaſtrius dicit ipſum *Sadocum hanc hæreſin confirmaſſe*: melius dixiſſet, inueniſſe. De Eſſenis reijcit nos Baronius in aliud tempus: nempe in annum Domini noſtri LXIV. vbi quæſtio agitatur de Eſſenis monachis: quam & nos, Deo volente, accuratè & φιλαλήθως ibi expendemus. Sebuæi & Gortheni vnde appellationes ſuas inuenerint, quæſitum eſt Ioſepho Scaligero, Elenchi capite primo, & XV. ac XXI. Doſithei Baronio, & in codicibus Epiphanij Δοσίθεοι corrupte appellantur, qui Doſitheani potius erant dicendi:

siquidem à Dositheo Samaritano illis nomen. sic tamen apud alios quoque scriptores, etiam Damascenum. In loco Synesij, quem in sermone de Dositheanis affert, egregie & plane ioculariter hallucinatur Baronius. Qui quidem in eo primum fallitur, quod narrationem Synesij putat pertinere ad hæresin Dosithei, & illam furiosam potius quàm superstitiosam obseruationem Sabbati, quam Dositheo tribuit Origenes. Sabbati cultus cessatione operis, lex est fuitque semper communis omnium Iudęorum : sed in eo differebant inter se, quod necessitatem legis, alij mollius, alij durius interpretabantur. Narrat Philo Iudæus Hellenista, in libro Περὶ Δεκαλόγου, fuisse Doctores nonnullos, qui docerent τοὺς ῥητοὺς νόμους εἶναι σύμβολα νοητῶν πραγμάτων, *leges scriptas esse symbola rerum intellectualium.* Hi obseruationem sabbati secundum literam non magni faciebant : quos propterea reprehendit eo loci Philo, & hortatur vt sententiam mutent. Contra alij Iudæi τῷ ῥητῷ nitentes, cessandum sine vlla exceptione statuebant, ac ne hosti quidem iugulanti esse resistendum. Temperauit hunc rigorem Matathias Maccabæus ; quo auctore decretum, vt hoste vitam eripiente, insuperhabere sabbatum fas esset, vt refertur Maccab. libro primo, cap. II. 41. & Iosephi libro XII. cap. VIII. nam ante hoc legis temperamentum, nulla erat dubitatio mortem oppetendam prius esse, quàm vt tentaretur defensio die sabbati ; quod in eodem libro VI. II. ita exprimitur : Ἀλλαχοῦ ἔχειν βοηθῆσαι ἑαυτῷ καὶ τῷ δόξαι τῆς στρατοπέδης ἡμέρας. Istud decretum habuit hanc vim, vt in præsentissimo vitæ periculo liceret non cessare. quod si hostis arietem strueret, tormenta muris admoueret, cuniculos foderet, aut simile quid aliud moliretur, cessandum erat. Hoc iure vsi Iudæi, cum vrbs à Pompeio obsessa, vt obseruat Iosephus libro XIV. cap. VIII. & Ἀλώσεως libro primo, cap. v. & cum à Tito, eiusdem operis libro quarto, cap. IX. quare idem scriptor pag. 367. ait, sua ætate decretum Matathiæ tempore factum, durare : ἰσχύει δόγμα, inquit, μέχρι νῦν παρ' ἡμῖν, ὃ καὶ σαββάτοις ἐνίοτε δείσαντες μάχεσθαι. Sed & ad alia quàm ad belli necessitates decretum illud pertinuit. Nam in vniuersum pronuntiant Rabbini, omne periculum præsens vitę amittendę, impellere sabbatum. ipsi dicere solent, מסכנות נפש דוחה שבת Iosephus p. 670. id ita dixit, κωλύει μόνα τὰ σώματος ἁμαρτάνειν καὶ τοῖς σάββασι. *pro solo corpore etiam in sabbatis resistere licet.* vbi *corpus* est quod Rabbinis *periculum animæ.* Igitur quum ægroto medicinam sabbato propinare esset nefas ; si tamen pręsens vitę amittendę periculum ingrueret, opem ferre nihil vetabat. nam etiam bobus & iumentis in extremo periculo versantibus, opem ferre se posse credebantur, vt auctor est Dominus noster Lucę XIV. 5. ex quo apparet

veteratorium

veteratorium ingenium, & plus quàm diabolica malitia Iudęorum Doctorum aduerſus Filium Dei viuentis. Et hoc quidem commune ius fuit Iudęorum. Sed non defuerunt, qui priſtinum illum rigorem ἀπαραφασίτως ſeruarent; vt de Doſithei ſectatoribus refert Origenes ἐπὶ ἔρημον, libro IV. cap. II. Iſti verba Moſis vrgebant, Exodi XVI. 29. *maneat vnuſquiſque apud ſemetipſum; nullus egrediatur de loco ſuo die ſeptimo.* Dicebat igitur Doſitheus: *vnuſquiſque quo habitu, quo loco, qua poſitione ineunte die Sabbati fuerit inuentus, ita vſque ad veſperam debet permanere.* De Eſſenis Ioſephus Belli Iud. libro II. p. 729. ſcribit, ceſſatione in die ſabbati omnes Iudęos ab illis ſuperari. & affert vt propria ipſis inſtituta, ὡς μὴ πῦρ ἀναίειν, *quod ignem ſabbato non accendant*: οὐδὲ σκεῦός τι μετακινῆσαι θαῤῥοῦσι, *vas vllum loco mouere non audent*: οὐδὲ ἀποπατεῖν, *ne aluum quidem exonerare.* De primo exemplo, miror Ioſephum proferre illud tanquam peculiare Eſſenorum: nam Philo Iudęus, illo quem ſupra indicaui loco, negat cuiquam fas eſſe die ſabbati πυρεύειν: ita enim apud illum ſcribitur, p. 273. at in libro De vita Moſis, p. 467. ὅθεν ἀπαγορεύει πανταχοῦ τὸ τὰς ἑβδόμας πῦρ ἀναίειν. & verum eſt quod ait Philo; diſertis verbis Lege Moſis vetitum eſſe, ne quis ſabbato ignem accendat, Exodi XXXV. 3. & illis item locis, vbi cibus vetatur parari. In libris Thalmudicis πυρὸς ἔναυσις dicitur, הדלקת נר *accenſio lucernæ*, de qua vide Moſem Ægyptium libro III. Halaka De ſabbato, Perek quinto & ſexto, vnde diſcas quatenus id ſit licitum aut illicitum. Poſtremum exemplum in Ioſepho, eſt neceſſaria quædam ſecundi conſequentia; quam explicat erudite Scaliger capite XXVIII. Ex hac diſciplina illud euenit, vt ſpreto Matathię decreto, Iudæi non raro oppetere mortem præoptarint, quàm ad opus digitum exerere. Matthæus Paris in anno MCCLX. *Eodem tempore apud Theocesbery quidam Iudæus cecidit in latrinam; ſed quia tunc erat ſabbatum, non permiſit ſe extrahi, niſi ſequente die Dominica, propter reuerentiam ſui ſabbati. quamobrem Iudæum mori contigit in fœtore.* Similem hiſtoriam de alio Iudæo, qui in latrinas itidem die ſabbati inciderat, narrat Munſterus ad caput XII. Euangelij Hebraici ſecundum Matthæum. Nunc locum Syneſij expendamus, quem affert Baronius. Conſcendit aliquando nauim Syneſius in portu littoris Ægyptiaci, & vt videtur Alexandrini, Bendidio, vt Cyrenen patriam repeteret. Erant in naui nautæ XII. plerique omnes Iudæi; gubernator ipſe Iudæus, nec de plebe homo, ſed νομοδιδάσκαλος, Doctor Legis. Non ita multo poſt quàm erat ora ſoluta, & ſublata anchora, incipit flare ventus & vehemens & contrarius. Erat forte ille dies paraſceuæ; nos Veneris vocamus. Notum eſt Hebræos ſtatim poſt Solis occaſum diem ſequentem inchoare. Gubernator igitur

igitur ſimulac infra horizontem Solem ſe condidiſſe animaduertit, à gubernaculo manum amouet, & tanquam ceſſaturus totum diem ſabbati, cuius id erat principium, ad pedes tumultuantium vectorum proiectus, calcandum ſe illis præbet. Viſus eſt ex deſperatione id feciſſe. clamare igitur omnes, orare, obſecrare, ne animum deſponderet, ſed ſtaret ad clauum & munus obiret ſuum. ille contra manebat immotus, neque oculos à libro dimouebat, cuius lectioni ſedulæ operam dabat. Fuit inter vectores miles quidam ἡνιάδας, tam rigidæ gubernatoris ἀπαθείας impatiens: qui ſtricto gladio, mortem illi, niſi officio fungeretur, intentauit. ὁ δ' αὐθέκημα Μακκαβαῖος, ait ſcriptor venuſtiſſimus, (ſic apud Aelianum in Epiſtola Tryphæ, γέγονας ἡμῖν αὐθέκημα Ἱππόλυτος; *factus es nobis germanus alter Hippolytus.*) οἷος τῷ ἐγκαρτερῆσαι τῷ δόγματι: ille tanquam germanus Maccabæus, paratum ſe oſtendit, vt dogma Iudaicum morte ſanciret. (ea namque vis eſt verborum Græcorum quam interpres Baronianus non eſt aſſecutus:) Vbi media nox aduenit, tum gubernator, ſuametipſius ſpónte, ſedem ad clauum occupat, *Nunc enim*, inquiens, *per legem licet: quoniam in manifeſtum vitæ noſtræ periculum res eſt adducta.* Syneſij verba: Μεσούσης ἤδη τῆς νυκτὸς ἀνίστησι τὸν ἑαυτοῦ τοὺς τῇ καθέδρᾳ ἡνίας. Νῦν γάρ, φησὶ, ὁ νόμος ἐφίησιν. ὅλῳ γὰρ τῷ σαφῶς ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἤδομεν. Ex hac narratione liquido conſtat, Iudæum hunc neque Doſitheanum fuiſſe, neque Eſſenum; ſed mediam quam diximus ſententiam probaſſe. omnia enim præ ſabbati religione putauit eſſe contemnenda, præter vnicum illum caſum, quem oſtendimus à Rabbinis dici ſolitum, *periculum animæ.* atque iſtud iuris Iudaici axioma, vel vt loquuntur I. C^ti. regulam, eleganter Syneſij verbis gubernator exprimit, cùm ait, Νῦν σαφῶς ἐπὶ ψυχῆς ἤδομεν, *Nunc verè adimus periculum animæ.* Baronius igitur hanc iſto loco hiſtoriam afferens, illud primum, vt dicebam, peccat; quod Doſitheanæ ſuperſtitionis putat hic eſſe exemplum: errore adeo manifeſto, vt etiam pueri ex ſuperiore narratione refellere queant. Alter error è priore natus, ſed longe deterior. Nam quum dicat Syneſius claris & perſpicuis verbis, gubernatorem ceſſaſſe tantum à principio noctis ad noctem eandem dimidiatam; tunc autem in ipſo ſabbato contra ſpem, nec ſine magna admiratione omnium, ad officium redijſſe: Baronius tamen Syneſij mentem ita exprimit: *ſicque tota nocte cum ſequenti die vſque ad dimidium noctis ſedit Iudæus otioſus.* at quanta hæc licentia eſt? quàm prodigioſa? multa enim verba de ſuo adijcit: & quidem valde abſurde. nam ſi ceſſare volebat Iudæum toto ſabbato; cur ſaltem finito ſabbato ad opus illum non remittebat? quid attinuit fingere illum otioſum poſt exactum ſabbatum, ad medium vſque

que ſequentis noctis? Hæc quidem vis eſt. Sed pergamus. *Doſitheos*, ait Baronius, *monogamos fuiſſe, & nonnullos ex his virginitatem ſeruaſſe Epiphanius tradit.* Vereor ne coniecturam ſuam, non Epiphanij ſententiam de monogamis Doſitheanis narret hic nobis Baronius. Eſt in Græcis: τινὲς αὐτῶν ἐγκρατεύονται ἀπὸ γάμων μὴ βιώσαι· ἄλλοι δὲ καὶ παρθενεύουσι. *Quidam eorum continent ſe à nuptijs, poſtquam vixerint ---- alij etiam virginitatem colunt.* Hic nihil eſt vnde colligi queat Doſitheanos vixiſſe aut vna vxore contentos, quum per iura Iudæorum plures habere ſimul liceret; aut vnis nuptijs. vnde igitur habet Baronius? Expreſſimus autem verba Epiphanij, cuius codicem deprauatum eſſe res clamat. Cornarius ita vertit: *continent ſe à nuptijs poſtquam in nuptijs vixerunt.* Legi ergo voluit, μὴ δὲ βιῶσαι ἐν γάμῳ. dicam ingenue quod ſentio, frigida & inſipida mihi videtur hæc viri docti coniectura. Poteſt legi, μὴ δὲ χηρῶσαι: vt poſitum ſit χηρεῖν pro χηρῶσαι, non ſine exemplo. Senſus erit: iſtos ſemel viduatos morte coniugum ſuarum, de cætero nuptijs abſtinere. Poteſt etiam legi, & quidem minore mutatione, μὴ δὲ γήσαι, *poſt liberos procreatos.* Amant Græci vocem γάμος vſurpare pro συνουσία. quare non errauerit fortaſſe, qui Epiphanij hanc eſſe dixerit ſententiam. Doſitheanos vxoribus vti tantum vt liberos quærant: nam apud Iudæos ſpecies quædam erat ignominiæ, non procreaſſe liberos. Vbi autem hac, vt appellat Ariſtoteles, λειτουργία eſſent defuncti, & liberos nacti, præſertim filios; ab omni Venere abſtinere. γήσιοι antiqua vox & proba, pro γνήσιοι adoptare in filium, apud Aelianum ſæpe, vt obſeruat Suidas. Sed non eſt alienum à genio dictionis Epiphanij, vt eam vocem pro liberos generare vſurparit. Mirus enim paſſim in hoc præſtantiſſimo ſcriptore ſe prodit purioris Helleniſmi contemptus. Vt cum p. 42. ἀφωνοτάτως verbum nouum fecit pro ἄφωνος γενέσθαι. cum πατεῖν poſuit pro regione: qui eſt hodie quorundam qui ſe Latine loqui errore magno putant, Barbarus idiotiſmus. p. 51. ὅτι ἐκ ἄλλας πατείδας τὴν πορείαν ἐποιήσατο. & p. 54. ἐν ταύτῃ τῇ πατείδι, φημὶ δὴ Ἀσίᾳ. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Γαλατίᾳ πολὺν χρόνον ἔσχε. cum φορτίζειν pro *vexare.* p. 200. de Adamo & Eua, ὅτι κρύος αὐτοὺς ἐφόρτιζε. cum ἀνείκαστος pro *non congruens.* p. 207. ἵνα φόρτον ἀνείκαστον ἐμβεβηκυῖαν. cum ἐξευδαρθενεῖν pro *vile reddere.* p. 215. ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία πολλάκις τὴν μετάνοιαν οὐκ ἐξευδαρθενοῦσθαι. *vim pœnitentiæ non extenuans.* cum τὴν ἐπιφανεστάτην κλίσιν p. 285. pro *ſuperiorem locum obtinere.* cum p. 190. ἥκειν pro *veniſſe.* cum p. 226. πεφθαρθαι & πεφθαρμένος voces vſurpat. cum ab aoriſto Attico ἔξεσα, format verbum inſolens ἐξεῦν. p. 312. cum verbo numeri ſingularis iungit plurale fœmininum: quod in ſolis neutris eſt vſu receptum, in ſoluta præſertim oratione: nam

Pindari

Pindari licentiam non nescimus. p. 458. ἰρᾶς πῶς ἐγὼ αἰ δ' ἀληθείας φράσις ἐγὼ ἀκολουθίας. & id genus sexcenta, si Deus dabit, alibi nobis notanda. Ossenos mox Baronius diuersos facit ab Essenis, Epiphanium secutus, qui Ossenos (alibi Ossæos idem vocat) è Nabatæa, Ituræa & Moabitide ortos prodit, & nomen interpretatur ἀφ' τῆς ἐκδόσεως τὸ ὀνόματος σθεναρὸν γένος, *firmum & robustum genus hominum*, à radice Chaldaica aut Syriaca עשן quæ idem significat atque Hebræorum עוז Nos scimus Essenos per varias in Iudæa & circa Iudæam regiones fuisse dispersos: neque satis idoneam caussam videmus, quando antiquas memorias excutimus, cur Epiphanius Ossenos ab Essenis diuersos faciat. Sequuntur apud Baronium de Hemerobaptistis quę legerat ipse apud Epiphanium. Sed non obseruat ille, neque hoc loco, neque in anno Domini XXXIII. vbi iterum eadem repetit, absurditatem scripturæ in Græco hodierno codice, quem & interpres Cornarius est secutus. Scribitur sic: ἔφασκεν αὕτη ἡ αἵρεσις ἄλλως πως μὴ εἶ) ζῆν δύνασθαι τινα, εἰ μὴ λ ἅπαξ καθ' ἑκάστην ἡμέραν βαπτίζοιτό τις ἐν ὕδατι. *Dicebat hæc hæresis, nullo modo viuere hominem posse, nisi quotidie se aliquis lauaret in aqua.* Etsi habuit hęc secta sectatores fatuos, deliros, stultos: non temere tamen aliquis mihi persuadeat, ita fuisse illos ab omni rationis vsu alienos, vt vel putarent, vel profiteri auderent, se putare neminem posse viuere, quin quotidie lauaret. non enim profectò cæteros mortales quibuscum viuebant mortuos putabant. quid multa? ex re ipsa & narratione Epiphanij apparet deesse vnam vocem, & scribendum, ἄλλως πῶς μὴ εἶ) ζῆν καθαρῶς δύνασθαι τινα, *nullo modo viuere hominem posse pure.* vel, ἁγίως, *sancte.* Hæc vera est Hemerobaptistarum sententia; ac proinde emendatio quoque vera. Lege sequentia Epiphanij; & nota in illis voces ἁγνισμός, καθαρίζεσθαι & καθαρισμὸς ἁμαρτημάτων. Sed non prætermittam viri præstantissimi, Iohannis Oueralli sententiam, quam in familiari colloquio mihi communicauit. Putat enim ille, si ζῆν accipiatur, vt sæpe in Scriptura, pro peruenire ad salutem, nulla opus fore emendatione. Quot modis accipiantur in Scripturis *Viuere* & *Vita*, lege apud Chrysostomum homilia III. in eam ad Philippenses.

X. *Indicatur error Baronij & aliorum, nimium tribuentium vaticinijs Sibyllarum, Hydaspis, Mercurij Trismegisti & similium. Falsa illa esse demonstratur, quia mysteria Christiana ante Christum fuerunt abscondita: quæ tamen planissime explicantur in libro Mercurij, & Sibyllinis: quia veteres Græci nihil horum cognorunt: quia solemne fuit primis Ecclesiæ temporibus bono fine falsos libros fingere: quia eiusmodi scripta cum primum prodierunt fuere plurimis suspecta. Officiosa mendacia. Clemens Alex. notatur.*

notatur. Paulus in rebus fidei non vſus teſtibus profanis. Acroſtichis Sibyllina. Euſebius notatur. Cicero & Virgilius an norint Chriſtum. Probatur librum qui ſub nomine Mercurij Triſmegiſti circumfertur, falſum eſſe. Scopus fingentium. Vis veritatis. Quis fuerit Mercurius Triſmegiſtus, quando vixerit: quæ & quàm multa olim illi attributa & inuenta & ſcripta. Græcorum Excerpta è libris Hermetis: item verſiones. Salaminiaca. Hermaica. Diexodica. Phyſica. Galeni & Plutarchi loca, de libris iam olim falſo Hermeti adſcriptis. Hermetis & Mariæ Chymica. Aſtrologica Hermetis. Rerum argumentis probatur librum Mercurio tributum eſſe ψευδεπιγραφον, è Platone & Scripturis concinnatum. Philoſophia vetus Ægyptiorum. Excutitur primus ſermo. Pœmander dicitur Paſtor, Lux, Verbum, Filius Dei. Mens. ὁ αὐθεντίας νοῦς. ἀρχή. Νοερὸμονόσιος Creatori. Λόγος Κυρίου. Conditus mundi apud Mercurium è Moſe. Loci emendati. Ideæ. Deus ἀρρενοθήλυς. Creatio hominis è Moſe. Lapſus hominis. Creſcite & multiplicate. Reparatio lapſus hominis. Imitatio locorum Iohannis. λύσις pro morte. αἱ δυνάμεις. πανὸς. κηρύσσειν. δυναμικὸς. ἐξουσία ἀθανασίας. συνοδεύειν τῇ πλάνῃ. item alia è Scripturis. Hymnus ad imitationem formularum ſacræ Liturgiæ. Sanctus, Sanctus, Sanctus, ter aut ter ter. λογικὰς θυσίας πέμπειν. δεκτὴ θυσία. In quarto ſermone, imago Baptiſmi. nomen ipſum βαπτίζεσθαι. παλιγγενεσία. τὰ ὑστερήματα ἀναπληροῦν. Locus de Deo è Platone. Locus Iuſtini emendatus. An Deus habeat eſſentiam. Græca opinio, Nihil interire, ſed mutari. Hippocratis locus illuſtratur. ἄδης & φάος. ὑσία & φύσις. Generalitas. Chaos. παραδίδοναι εἰς ἀλλοίωσιν, pro mori. ἀφανὲς. Probatur idem è ſtylo & dictione, atque hiſtorijs obiter memoratis. Phidias. Eunomus Locrus. Pythicus agon. Librum Triſmegiſti, neque ab Hermete eo ſermone potuiſſe ſcribi; neque ex Ægyptio eſſe verſum. Voces antiquis Græcis ignotæ, αὐθεντία, ἀρχοντικὴ σοφία, ὑλότης, ὑσιότης. Etymologia vocum Græcarum apud Triſm. Mores Græcanici. Xenophontis imitatio.

Apparat. Num. XVIII.

Diſſeruit antea Cardinalis Baronius ſuper vaticinijs de venturo Chriſto, veteri Teſtamento comprehenſis: nunc de oraculis eodem ſpectantibus, quæ apud Gentes fuerunt edita, ſermonem inſtituit. Conſilium Dei fuit, inquit, vt longe ante Chriſti aduentum, tantæ rei ſacramentum Iudæis atque Gentilibus innoteſceret. Profert deinde vates Gentilium, per quos de his quæ ventura erant voluit ipſos Deus præmoneri, Mercurium Triſmegiſtum, Hydaſpem, atque Sibyllas. Hydaſpis præter illa pauca, quæ ex illo afferunt Iuſtinus, (cui Hyſtaſpes

dicitur) Clemens, Lactantius, & ſi qui alij eius memineruntꝫ nihil extat hodie. De Mercurio Triſmegiſto & Sibyllinis oraculis quæ hodieque leguntur, negari non poteſt, in illis capita religionis non pauca, putà, de vno Deo, de ſacroſancta Trinitate, de Verbo Filio Dei, per quem mundus fuit conditus, de naſcituro Chriſto è Virgine, de paſſione ipſius & cruce, de regeneratione per baptiſmum in vitam æternam, de futuro iudicio, & item alia, ſic clare & perſpicuis verbis inueniri expoſita; vt vix ac ne vix quidem ſimile quid è tota Lege Moſis & Prophetis poſſit afferri. Ego vero ſuſpicionem meam hoc loco diſſimulare non poſſum. Nam equidem ingenue profiteor, omnia huius generis ſiue oracula, ſiue enuntiata, quo apertiora ſunt, eo fieri mihi ſuſpectiora. Moueor rationibus ijs, quas hic breuiter exponam. Iudicium eſto penes Eccleſiam Dei, & intelligentes harum literarum viros. Ante omnia mouet illud me ; quod verbo Dei contrarium videtur, exiſtimare, tam profunda myſteria Gentibus fuiſſe clarius propoſita, quàm illi populo quem Deus Opt. Max. vt peculiariter ſuum dilexit, & ſuamet ipſius & fidelium ſuorum ſeruorum voce erudijt. Niſi quis forte dicat, Gentium vates, inſtar aſinæ Balaami, ea dixiſſe quæ non intelligebant, (quod & Daniel, vir ille deſideriorum, ſibi aliquando accidiſſe commemorat, XII. 9.) non in præſentem vſum, ſed vt ſeculis poſt futuris illa prodeſſent, & poſt rerum euentum partim æternæ prouidentiæ teſtimonium exhiberent ; partim ad Paganorum auctoritatem reuincendam valerent, vt docet B. Auguſtinus contra Fauſtum, libro XIII. cap. XV. Nam alioqui ſcimus quam exiles ſcintillæ veritatis priſcis temporibus populo Iudaico illuxerint. Tota enim Lex per obſcuros rerum futurarum typos ad Chriſtum Iudæos deducebat, pædagogi inſtar, vt Paulus ait ad Galatas, III. 24. Itaq; idem Apoſtolus tempora ante Chriſtum appellat χρόνους ἀγνοίας, *tempora ignorantiæ*, Actor. XVII. 30. ſæpéque repetit, doctrinam de ſalute humani generis ante Chriſti incarnationem, fuiſſe *myſterium, quod abſconditum à ſeculis & generationibus, nunc autem manifeſtatum eſt ſanctis eius*. Coloſſ. I. 26. ſic Ro. XVI. 25. *ſecundum reuelationem myſterij temporibus æternis taciti*. & Epheſ. III. 9. μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ. Hæc ſacræ Scripturæ teſtimonia & his ſimilia, quî ſtare poſſunt, ſi verum eſt, pleráque, & ea quidem præcipua doctrinæ Chriſtianæ myſteria, etiam ante Moſem Gentibus fuiſſe propoſita ? Nam Mercurium Triſmegiſtum ante Moſem vixiſſe, ſiquidem certa ſunt quæ de eo traduntur, nullum eſt dubium. Quare etiam auctor ille qui vel eſt, vel vult videri Triſmegiſtus, poſtquam in ſermone primo de creatione mundi & hominum, ſuo more diſſeruiſſet, de lapſu primorum

rum parentum, & via ad ſalutem poſt lapſum primis parentibus indicata; profiteri non dubitat myſterium ſe pandere mortalibus, quod ad eam diem fuiſſet occultatum: τοῦτ' ἐστιν, ait, ὃ κεκρυμμένον μυστήριον μέχρι τῆσδε τῆς ἡμέρας. Quum igitur de baptiſmi inſtitutione palàm egerit idem, ſermone quarto, vt mox docebimus; quum etiam τὸν Λόγον Filium Dei eiuſdem cum Patre naturæ eſſe declarauerit, ſacrâ etiam Eccleſiæ voce ὁμοούσιον appellans; alia item non pauca tradiderit, quæ in Nouo Teſtamento longo adeo tempore poſt ſcripto, vt quidem iſti volunt, ijſdem ſæpe verbis expreſſa habentur: ſequetur, multo ante quàm per Moſem lex populo Dei traderetur, doctrinæ Euangelicæ pleraque capita Aegyptijs hominibus fuiſſe patefacta. Idem & de oraculis Sibyllinis dicendum, quæ IESVM CHRISTVM ſine ambagibus, aut ænigmatis, ipſo etiam nomine indicant, facta illius narrant, Iohannem Baptiſtam denuntiant venturum, & præconium illius, quale in Euangelijs habetur, commemorant. Quid? tam clarámne lucem Gentibus affulſiſſe, cùm adhuc populus ille σκοτόμενος in tam denſis tenebris iacebat? Me verò vt illud Epicharmeum vſurpem, Νᾶφε, τὸ μίμημα πᾶσ' ἀπῆν φρενῶν; etiam illud impellit, quod apud Platonem, Ariſtotelem, Theophraſtum, & tot alios è Paganis curioſiſſimos omnium diſciplinarum ſcrutatores, eorum quæ hodie apud Mercurium iſtum aut Sibyllas miramur, nullum penitus extat veſtigium. Poſtremo illud quoque me vehementer mouet; quod videam primis Eccleſiæ temporibus quàm plurimos extitiſſe, qui facinus palmarium iudicabant, cœleſtem veritatem figmentis ſuis ire adiutum: quo facilius videlicet noua doctrina à Gentium ſapientibus admitteretur. Officioſa hæc mendacia vocabant, bono fine excogitata. Quo ex fonte dubio procul ſunt orti libri ſexcenti, quos illa ætas & proxima viderunt, ab hominibus minime malis, (nam de hæreticorum libris non loquimur:) ſub nomine etiam Domini Ieſu & Apoſtolorum aliorumque ſanctorum publicatos. quoſdam eius farinæ antea commemorauimus; ſed ibi nominatis alij prope infiniti poſſunt adijci. plurimos enumerat Gelaſius Papa in decreto ſuo & Romani Concilij, cuius antè meminimus. Quemadmodum autem iſtorum factum non poſſumus non grauiſſime reprehendere; ita iudicia illorum Patrum ſatis mirari non poſſumus, qui eiuſmodi ſcripta tanta facilitate receperunt, & ad fulciendam cœleſtis veritatis auctoritatem teſtimonia ex illis proferre non dubitarunt. Quis ignorat Iuſtinum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum & alios Patres, libros ſæpe laudare, quos iam nemo vel mediocriter ſtudijs Theologicis imbutus, dubitat Apocryphos fuiſſe, & quidem notæ aliquando non optimæ,

ac proinde iure optimo à Papa Gelasio & Concilio Ro. postea esse damnatos ? Sed tempore opus erat, vt fraus detegeretur. Refero in hunc censum illa oracula Sibyllina, de quibus dixi. Nam quod Clemens Alexandrinus Paulum ipsum inducit, Græcos reijcientem ad libros Sibyllinos, & ad Hydaspis oracula, vt de filio Dei veritatem inde hauriant ; traditio ea est, nulla fide digna. neque Baronio assentior illi narratiunculæ fidem eo argumento adstruenti, quod etiam in scriptis Pauli Græci poetæ reperiantur laudati. Nam vbi de fide & doctrina cœlitus reuelata agitur, nunquam humanis testimonijs Apostolus vtitur. Eusebij disputatio in vita Constantini super vaticinijs Sibyllarum de Christo, non valde eum mouebit, qui singula cum iudicio expenderit. Cui enim persuadebit Eusebius, illam acrostichidem, quæ Iesu Christi nomen præfert, visam Ciceroni fuisse, & in suos libros translatam ? aut quis illi assentietur, mortem Christi & passionem Virgilio fuisse probe notam ? nisi putamus homini Pagano, idolis seruienti, ante aduentum Christi fuisse reuelatum mysterium, quod discipulis ipsis Seruatoris nostri, qui tertium iam annum illi operam dederant, institutique ab ipso fuerant, paucis diebus ante Domini mortem erat occultum & ignotum. Quod autem ait Eusebius, τοὺ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀπιστεῖν, *plerosque mortalium reijcere testimonia Sibyllarum in caussa fidei* ; non de Paganis solum accipi debet, sed etiam de Christianis viris eruditis & iudicij limatioris, quibus de fraude subolebat. Verissimè B. Augustinus, De ciuitate Dei, lib. XVIII. cap. XLVII. *Quæcunque aliorum prophetiæ de Dei per Christum Iesum gratia proferuntur, possunt putari à Christianis esse confictæ. Ideo nihil est firmius ad conuincendos quoslibet alienos, si de hac re contenderint, nostrosque fulciendos, si recte sapuerint, quàm vt diuina prædicta de Christo ea proferantur, quæ in Iudæorum scripta sunt codicibus.* addit prudentissime : Iudæos propter hoc testimonium de sedibus suis auulsos toto orbe fuisse dispersos. Scio Origenem contra Celsum qui hoc nomine Christianos acriter suggillabat, ad vetusta exemplaria prouocare ; in quibus inueniantur. neque nos saue negamus, multa diuinitus potuisse dici à Paganorum vatibus, non minus quàm ab asina Balaami : illa tantum reijcimus, quæ arcana religionis nostræ apertius explicant, quàm factum sit vnquam à Dei prophetis. Scimus alioquin Augustini illo ipso loco verba esse hæc : *Non incongrue creditur, fuisse & in alijs gentibus homines, quibus hoc mysterium reuelatum est*, (nempe in genere & obscure) *& qui hoc etiam prædicere impulsi sunt.* Quemadmodum autem multa fuisse inserta carminibus Sibyllinis existimamus, ad veritatis Christianæ confirmationem : ita librum integrum, qui sub nomine Mercurij Trismegisti circumferri

cumferri ab aliquot ſeculis cepit, non veremur pronuntiare, & omni aſſeueratione confirmare, eſſe ψευδεπίγραφον: vtpote qui ſit Chriſtiani alicuius, vel vt dicam melius, ſemichriſtiani merum figmentum. Neque vero dubitamus id egiſſe auctorem, vt multa pietatis Chriſtianæ dogmata, quæ ceu noua & prius inaudita reijciebantur, probaret ab vltima antiquitate ſapientibus fuiſſe nota; & ab illo ipſo Mercurio in literas tuiſſe relata, quem non ſolum Ægyptij, ſed etiam Græci propter vetuſtatem & doctrinæ opinionem magnopere ſuſpiciebant. Laudo propoſitum: conſilium vehementer improbo, & toto pectore deteſtor. Facit enim Veritati iniuriam, qui falſi patrocinio, hoc eſt, ope Diaboli putat illam habere opus. Veritatem in rebus humanis & hiſtoria obrui nulla arte poſſe, nulla mortalium conſpiratione, fidenter pronuntiat Polybius, magnus quidem ſcriptor; ſed tamen Paganus. Nos erimus adeo ὀλιγόπιστοι, imò erga DEVM immortalem tam inſigniter iniurij, vt veritatem ab ipſo manantem, & ipſum illius verbum, de quo dictum eſt, cœlum & terra præteribunt; ſed verbum Dei manet in æternum; niſi mendacio fulciatur, periclitari putemus? הלילה חלילה Abſit, inquam, à pijs animis tanta amentia. Porrò quis fuerit hic Mercurius, aut quando vixerit, omitto hic quærere. Conſtat literarum & omnium ſcientiarum inuentionem ad iſtum referri ſolitam. Plato literas ait inueniſſe, μνήμης καὶ σοφίας φάρμακον, in Phędro & Philebo. Cicero in III. de natura Deorum, *Ægypto præfuiſſe atque Ægyptijs leges & literas tradidiſſe.* Diodorus Siculus in primo, docuiſſe Græcos τὰ πρὸς τὴν ἑρμηνείαν, rationem explicandi ſenſa animi; ac propterea ἑρμεῖον ab illis dictum. Iamblichus in primo de myſterijs auctor eſt, *Ægyptios ſcriptores, putantes omnia inuenta eſſe à Mercurio, ſuos libros Mercurio inſcripſiſſe.* & ſub finem eius libelli refert idem, ſcripſiſſe Mercurium, (hoc eſt, ſcripta ſub nomine Mercurij extitiſſe) voluminum vigintiquinque millia: vel etiam auctore Meneſtheo, triginta ſex millia quingenta & vigintiquinque. Oſtendit vero Iamblichus librorum Mercurialium particulas, à Græcis Philoſophis in Græcum ſermonem fuiſſe tranſlatas. eiuſmodi fuerunt, quæ ipſe SALAMINIACA nominat: *proinde*, inquit, *dogmata quæ in Salaminiacis ſunt, breuiſſimam partem Mercurialium ordinationum continent.* Fuerint fortaſſe hi libri, quos B. Cyrillus in primo contra Iulianum Athenis docet fuiſſe compoſitos è Mercurialibus, & cum hoc indice publicatos, HERMAICORVM libri XV. nam Salamin eſt contra Eleuſina, paruo interuallo ab Eleuſine & Athenis ſeiuncta. Idem Cyrillus libro II. contra Iulianum laudat Hermetis ΔΙΕΞΟΔΙΚΑ in plures diuiſa ſermones; meminit & cuiuſdam ſermonis ad Aſclepium: item alterius, cuius inſcriptio,

Ἑρμῆς

Ἑρμῆς περὶ ἰδίων νόσων: quæ omnia magnam affinitatem habent cum libro qui extat hodie, vt tituli ostendunt, & quæ ex illis describit Cyrillus. At longe diuersi erant argumenti quorum meminit Clemens in sexto Centone: vbi dicit, multa quidem & alia scripsisse Mercurium; sed præcipuos illius libros fuisse numero XLII. quorum toti XXXVI. vniuersam Ægyptiorum philosophiam continebant: sex reliquos ad artem medicam pertinuisse. ΕΡΜΟΥ ΦΥΣΙΚΑ inuenio in Chronico Græco Eusebij; quod opus idem fortasse fuerit cum illis sex libris Clementis. Meminit & Galenus in sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, librorum Mercurij Aegyptij, ad rem medicam & ὕλῃ ἰατρικῇ spectantium. Sic ille in Pamphili botanici reprehensione. βοτάνης μέμνηται, ὡς αὐτός φησιν, ἀετῷ. περὶ ἧς ἐμολογῆ μηδένα τῶν Ἑλλήνων εἰρηκέναι μηδέν. ἀλλ' ἔν τινι τῶν εἰς Ἑρμῆν Αἰγύπτιοι διαφερομένων βιβλίων, ἐγγεγράφθαι, περιέχοντι τὰς τῶν ὡροσκόπων βοτάνας· αἳ δῆλον ὅτι λῆρός εἰσι καὶ πλάσμα τοῦ συγγράψαντος. *Meminit plantæ, vt ipse ait, Aquilæ: cuius fatetur ipse neminem Græcorum vllam fecisse mentionem: sed in quodam libro scriptam extare, eorum qui ad Hermetem Ægyptium referuntur, continente* XXXVI. *plantas horoscoporum: quas manifestum est, nugas esse, & eius qui librum composuit, figmentum.* Quo ex loco discimus, planos & circumforaneos nugiuendulos, vt pretium nugis suis conciliarent, de Mercurij Aegyptij nomine illas solitos esse inscribere. Galenus vero quanti fecerit Mercuriales libros, qui inter Græcos circumferebantur, apparet, ex eo, quod nunquam illos legere sit dignatus: quippe quum ea iudicaret esse, vt ait, figmenta è cerebris profecta eorum qui libros eiusmodi componebant. Ne Plutarchus quidem Mercuriales libros pluris videtur fecisse: quæ nunquam ipsum legisse, ista arguunt verba, in libro de Iside & Osiride: ἐν ταῖς Ἑρμοῦ λεγομέναις βίβλοις ἱστορεῖσι γεγράφθαι περὶ τῶν ἱερῶν ὀνομάτων: *in libris quos vocant Mercurij, aiunt scriptum esse.* Extat in Christianissimi Regis Bibliotheca liber Græcus hoc titulo, Ἱερὰ τέχνη, *Ars sacra.* sic dicitur ars χρυσοποιίας, quæ aurum docet conficere: in eo codice varij auctores habentur, qui ante plura secula libros illo de argumento scripserunt. Ibi igitur, non semel laudatum inueni Mercurium: tam verè procul dubio, quàm vere ibidem citantur Μαριάμη τε αἱ Ἰουδαϊκαὶ γραφαί, *Mariam & scripta Iudaica.* Mariam autem est vel soror Mosis, vel glorioſissima Virgo Deipara. nam in Nouo Testamento, sola sic dicitur; quæuis reliquarum Μαρία. Sed & Astronomi disciplinæ suæ auctorem prædicant Hermetem. & constat hodieque extare in eo argumento nonnulla sub illo nomine. Postremò, quum omnes scientiæ atque disciplinæ ab inuentione Mercurij Trismegisti Aegyptij crederentur profectæ; certatim omnes fere scriptores

tores cunctarum ſcientiarum, aut gloriam illius celebrarunt, aut de eius nomine ſuis ſcriptis gratiam & famam quæſiuerunt. Quid igitur miramur, primis illis ſeculis naſcentis Chriſtianiſmi, quum tanta licentia libri falſis titulis inſcripti quotidie fingerentur; extitiſſe aliquem ſacris noſtræ pietatis leuiter imbutum, qui hoc ipſum in ſcientia Theologiæ, & rebus fidei ſibi putarit tentandum? Mihi hoc non adeo mirum videtur, vt mirari ſoleo eiuſmodi ſcripta iam olim pro antiquis cepta eſſe haberi, & à nonnullis Patrum ſic reperiri laudata, quaſi eſſent verè illius antiquiſſimi Mercurij, ſiue Toth Aegyptij. Omnino huius generis ſunt quæ hodie extant; è quibus excerptæ ſententiæ, apud Iuſtinum, Auguſtinum, Lactantium, & alios reperiuntur. Sed & illa gemina his fuerunt, quorum meminit Cyrillus: nam vt ex ipſius teſtimonio conſtat, ſcopus eius qui illa finxerat, fuit, vt conſenſum Mercurij Aegyptij cum Moſe in rebus ſacris oſtenderet. Nunc probemus certis argumentis, & vt loquitur Euſebius λυχνοῖς ἐλέγχοις, librum qui hodie pleriſque doctorum in delicijs & magno pretio eſt, tanquam verè Mercurij Triſmegiſti, ψευδεπίγραφον esse & merum πλάσμα. In examine libri alicuius duo ſpectari debent; ὁ πραγματικὸς τόπος, res ipſæ quibus de agitur; & ὁ λεκτικός, dictio, & quæcunque ad elocutionem pertinent. Nos igitur, quod ad prius, affirmamus, in eo libro contineri non Aegyptiacam Mercurij doctrinam; ſed partim Græcam è Platonis & Platonicorum libris, & quidem perſæpe ipſis eorũ verbis, depromptam: partim Chriſtianam è libris ſacris petitam. Quodnã philoſophię genus in vſu olim fuerit apud veteres Ægyptios è libris Euſebij De præparatione Euangelica, & è loco eximio apud Origenẽ contra Celſum lib. VIII. & alijs priſcis ſcriptoribus poteſt intelligi. At Pſeudomercurij huius diuerſa eſt genere toto philoſophandi ratio: & res enim & verba ſcholam Platonis ſapiunt; ijs dumtaxat exceptis, quæ miſcet è libris diuinis. Ne temere videamur tot doctorum opinioni contraire, paucis demonſtremus quod dicimus. Primo ſermone narrat Mercurius, quæ edoctus fuerat à Pœmandro ſuper natura rerum & creatione mundi. Pœmander hic ſiue Paſtor, Chriſtus eſt, qui apud Iohannem ait, ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. illi igitur tribuit partes erudiendi homines in veritate. Ait Pœmander de ſe: Τὸ φῶς ἐκεῖνο ἐγώ, νοῦς, ὁ σὸς θεός, ὁ πρὸ φύσεως ὑγρᾶς τῆς ἐκ σκότους φανείσης· ὁ δὲ ἐκ νοὸς φωτεινὸς λόγος, υἱὸς Θεοῦ. *Ego ſum lux illa, Mens, Deus tuus; qui eram ante naturam humidam* (aquas) *quæ ex illis tenebris* primò *eruperunt:* (hoc eſt, ante mundi conditum) *è Mente procedens, verbum luminoſum, filius Dei.* Non puto eſſe aliquem vere Chriſtianum, qui opus habeat moneri, quo ex fonte iſta ſint deriuata. de nonnullis tantum admonebimus.

nebimus. Ego, ait Pœmander, sum lux, ὁ φῶς. Christus de se Iohannis VIII. 12. ἐγώ εἰμι ὁ φῶς. & Iohannes ipse vocat Christum ὁ φῶς, cap. pr. 4.5.8.9. Deus quoque dicitur habitare lumen inaccessum, 1. Timoth. VI. 16. φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον. Cùm ait Pœmander se esse lucem, quæ existebat antequam è tenebris aquæ separarentur; alludere videtur ad dictum Iohannis initio, ἡ ὁ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει. sed sensus tamen est diuersus. quare illa potius loca respicit, quibus asseritur æternitas Filij Dei ante iacta mundi fundamenta. quid dicemus de illis? Λόγος υἱὸς θεοῦ? an ille casus Ægyptius Mose antiquior, notum habuit Verbum Dei Filium? Quod autem se Pœmander vocat Mentem & ex Mente se ait procedere, è Platonis schola est, vbi frequens mentio eius vocis; quam primus Anaxagoras ad mundi conditum quum adhibuisset, dixissetque, Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ· εἶτα Νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε. *Erant res omnes simul: deinde Mens venit & illas in ordinem digessit*, magna in admiratione fuit; οἷς γὰρ πάνυ ἐφάνη πρὶν εἰκῇ λέγοντας σφᾶς αὐτοὺς, ait Philosophus in primo Metaphysico maiore. ergo etiam Platoni in Timæo & alibi Mens pro Deo ponitur: qui etiam ibi dicitur, πάντα διακοσμοῦσα αἰτία, *caussa omnia ordinans*, ipso verbo Anaxagoræ. Initio sermonis Pœmander de se, ἐγώ εἰμι ὁ αὐθεντίας νοῦς, *Ego sum supremæ potestatis Mens*, alludit ad loca Platonis in Timæo, vbi Mens, id est Deus, dicitur αὐτοκράτωρ, *qui plenum habet imperium*; & βασιλεὺς, *Rex cœli & terræ*. Αὐθεντία statuitur supra Mentem; vt apud scriptorem Platonicum Dionysium De diuinis nominibus, παρχία: vt cum scribit, ὁ ὑπερούσιος καὶ θεία τῆς παρχίας κρύφιος. In hymnis Synesij celebratur & ἡ αὐτόσοφος δέξα, & Νόος ὁ καταβάτης εἰς ὕλαν. sunt autem ista omnia Christianorum πλατωνίζοντων ænigmata de Deo Patre & Filio. Cùm Pœmander & Mentem se se appellat, & ex Mente se ait ortum: essentiæ identitatem in Patre & Filio obscure innuit. Non est quærendus longe interpres: sequitur enim non multo post; ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἡνώθη τῷ δημιουργῷ Νῷ· ὁμοούσιος γὰρ ἦν. *Dei verbum vnitum est cum Mente fabricatrice mundi: erat enim illius coessentialis.* quid istis clarius? aut quo luculentiore testimonio potest demonstrari, mysteria doctrinæ Christianæ scriptori huius libri fuisse cognita? Quare si hunc dialogum Pseudotrismegisti legerant Patres, caussa dici non potest, quin magna sint vsi incuria, cum non animaduerterunt ab alio quàm ab homine Christiano, vel certe versato in libris sacris & Patrum, proficisci ista non potuisse. Imprimis digna obseruatione vox ὁμοούσιος illa ætate. Nam quia Iustinus in extrema cohortatione ad Græcos Mercurij huius meminit, & quædam ex hoc libro profert; sequitur ex eo, vixisse patrem huius scripti, non multo post tempora Apostolorum.

Quare

Quare paris antiquitatis Patrem nullum poſſumus nominare, qui vocem ὁμοούσιος de Perſonis Trinitatis vſurparit. Itaque B. Athanaſius in epiſtola ad Africanos, & alibi quoque, vt probet etiam ante Concilium Nicenum pijs Patribus id verbi & cognitum fuiſſe & vſurpatum, Dionyſios duos nominat, alterum Romæ, alterum Alexandriæ Epiſcopos, & Theognoſtum veterem Theologum. Si tam aperte vbique Chriſtianum egiſſet Pſeudomercurius, latere non potuiſſet: quod ille tamen voluit. Notabis etiam illa verba, Λόγος Κυρίου, ὁ δὲ Νοῦς πατὴρ Θεός. Mundi conditus initio huius ſermonis primi adhibita imagine explicatur, quæ rem ipſam ob oculos ponat: in quo manifeſta eſt & putida viſionum propheticarum imitatio. Pœmander formam mutat: Mercurius luce quadam admirabili illuſtratur. Sequitur imago conditus mundi. *Tenebræ*, ait, *factæ ſunt terribiles horrendæque, quaſi in ſpiras obliquas collectæ, ex quibus humida natura eſt orta.* Legendum enim, Φοβερόν τι καὶ γυρὸν σκολιῶς ἐσπειραμένον, non σκολιὸς πεπειραμένον: quod ineptum eſt. vt & illud paullo ante, φησὶν, ἐμὲ πάλιν ἔχε νῷ σῷ. Scribe, φησὶν ἐμοὶ πάλιν· ἔχε νῷ σῷ ὅσα θέλεις μαθεῖν. *Dixit mihi iterum; concipe animo & ſerua quæcunque vis diſcere.* Iſtæ tenebræ quæ antecedunt κόσμου mundi, è Geneſi Moſis ſunt acceptæ, initio libri. ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος καὶ σκότος ἐπῆκειτο ἐπάνω τοῦ ἀβύσσου. vnde etiam ſunt iſta ſermone tertio, vbi iterum de principio rerum agitur: ἦν σκότος ἄπειρον ἐν ἀβύσσῳ καὶ ὕδωρ. & ſtatim chaos ibi deſcribitur ſic; ἀδιορίστων ὄντων ἀπρόπτων καὶ ἀκαταστάτων. quæ fere eſt interpretatio LXX. Seniorum, verborum Moſis *Tohu & Bohu* initio Geneſeos. Pergit Pſeudohermes in primo; λόγος ἅγιος ἐπέβη τῇ φύσει. *Verbum ſanctum ſuperuenit naturæ.* & mox: γῆ δὲ καὶ ὕδωρ κινήματα ἦν, ὡς ἂν τοῦ ἐπιφερομένου πνεύματος λόγου εἰς ἀκοήν. *Tellus & aqua mouebantur, propter Verbum Spirituale, quod deſuper ferebatur, vt audiri poſſet.* Palàm imitatur verba Moſis; καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπιφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. *Spiritus Dei ferebatur ſuper aquis.* ipſum verbum retinuit ἐπιφέρεσθαι, quo expreſſerunt Græci מרחפת Hinc etiam illa in ſermone quarto, καὶ πνεῦμα λεπτὸν νοερὸν δυνάμει θείᾳ ὂν τὰ πάντα. Erant, ait, tenebræ & Spiritus tenuis, intellectualis, vi diuina manentes in ipſo Chao. Atque hic obiter notabis, quomodo hic auctor intellexerit verba Moſis, רוח אלהים per quæ ſaniores Theologi Spiritum Sanctum, tertiam S. Trinitatis perſonam volunt deſignari. Sequitur non longe: εἶδες ἐν τῷ νῷ σου ἀρχέτυπον εἶδος, ὃ πρεσβύτερον τῆς ἀρχῆς, τῆς ἀπείρου. *Vidiſti in mente ideam primitiuam, quæ extitit ante principium infinitum.* Platonica hæc doctrina eſt de ideis, in Dei mente præexiſtentibus. res nota: nec minus quæ ſequuntur de mundi fabrica ad exiſtentis in Deo ideæ imitationem. Cùm ſtatim ait, ὁ Θεὸς ἀρρενόθηλυς ὤν, *Deus eſt maſculo-*

fœminus, reuocat in mentem mihi, Valentini æones apud Epiphanium, quos ipse appellabat eadem voce, tanquam ex vtroque sexu mixtos. Ego non dubito cæteris Platonicorum speculationibus hanc esse accensendam. Itaque mellitissimus Platonicorum Synesius ab ea non abstinuit, qui in hymno tertio ita canit de Deo : Σπέρμα σὺ πάντων, Ρίζα δ' ὄρταξ, Φύσις τε νοερῆς, Θῆλυ τε ἄῤῥεν. contra apud Irenæum lib. primo, cap. x. ὁ ἀγένητος, τε ἀνύσιος, ὁ μήτε ἄῤῥεν, μήτε θῆλυ. Huc pertinet quod nonnulli veterum obseruant, quia nullus in Deo sexus, propterea Spiritum Sanctum, quæ est tertia S. Trinitatis persona, Hebraice fœminino genere dici : Latine, masculino : Græce, neutro. cuius obseruationis meminit & Pseudohieronymus De assumptione B. Mariæ. At paullo post cum ait, primos homines fuisse conditos ἀῤῥενοθηλέας, ad androgynos de quibus Plato in Symposio, credo, respexit. Sequitur creatio animalium, & post cætera animalia, hominis : qui locus Mosis imitatione constat. de homine ait ; ὁ δὴ τῶν ὅλων πατὴρ ὁ Νοῦς, ὢν ζωὴ καὶ φῶς ἀπεκύησεν ἄνθρωπον αὐτῷ ἴσον. ὃν ἠράσθη, ὡς ἰδιοτόκου καλλιπαὶς γάρ, τὸν τοῦ πατρὸς εἰκόνα ἔχων. *Mens, communis omnium parens, vita & lumen, hominem genera uit, sibi similem : quem adamauit, vt proprium fœtum : erat enim homo perpulcher ; vt qui Patris imago esset.* Moses : *Dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem nostram & similitudinem.* De amore Dei erga homines, multa afferri possent è Scripturis : sed excellit locus Iohannis III. 16. *Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret.* Sequens disputatio de amissa ab hominibus felicitate, in qua primo creati fuerant, Platonicorum ineptijs mire est inuoluta, neque est operæpretium illa mysteria euoluere : non enim id agimus. Duplex, inquit, propterea factus est homo ; mortalis propter corpus : immortalis, διὰ τὴν κατ' ἐκεῖνον ἀνθρωπον : *propter hominem ipsum substantialem.* ἀθάνατος γὰρ ὤν, καὶ τῶν ὅλων τοῦ ὄντος ἔχων, τὰ θνητὰ πάσχει, συνεκείμενα (scribe, συνεκείμενος : sed Ficinus aliter totam periodum legit :) τῇ εἱμαρμένῃ. συνεφάνω οὖν ὢν τῆς ἁρμονίας, ἐναρμόνιος γέγονε δοῦλος. *Nam quum esset immortalis, & omnium rerum potestatem habens,* (hoc sæpius dicit, sumens è postremis versibus capitis primi Geneseos) *mortalia patitur, factus obnoxius fato. Igitur, qui prius erat supra harmoniam* (legem fati) *euasit seruus & harmonia tenetur.* Hæc Pseudomercurius de amisso priore statu. quæ vbi dixisset, subijcit, hoc illud esse mysterium, quod hactenus latuisset occultatum ; loca illa Apostoli imitans, quæ initio huius diatribæ attulimus. Lapsum hominis sequitur diuisio androgynorum in duo corpora, marem & fœminam : quam insulsissimam fabulam, è Platonis Symposio, vt dicebam, videtur transcripsisse. Tunc creaturæ primò præceptum accipiunt, vt crescant & multiplicentur. Verba

impostoris

impoſtoris ſunt: αὐξάνεσθε ὁ αὐξήσει, ϗ πληθύνεσθε ὁ πλήθ πάντα τὰ κτίσματα ὁ τὰ δημιουργήματα. *Vos omnes creaturæ & opera mea creſcite incremento, & multiplicemini multitudine.* ſunt ipſa Moſis verba in verſione τῶν Septuaginta; αὐξάνεσθε ϗ πληθύνεσθε, ϗ πλήρωσατε τὴν γῆν. Notus eſt & locus Platonis in Timæo: Τὸ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῷα, ϗ γονὰς μὲν διδόντες αὐξάνειν, ϗ φθορὰ πάλιν δέχεσθαι. Sed, vt dixi, Pſeudomercurius ipſa Moſis verba apud Seniores retinuit: quod etiam alibi planiſſime fecit, de creatione mundi diſſerens. B. enim Cyrillus libro altero contra Iulianum, hæc profert è Mercurij Triſmegiſti Διεξοδικῷ ſermone primo: *Omnium Dominus ſtatim dixit, ſuo ſancto & mentali, & vim condendi habente Verbo: Sit ſol, & ſimul apparuit ignis, qui natura ſurſum fertur.* Vidimus conditum hominis, vidimus lapſum: videamus iam quæ philoſophatur hic planus de reparatione lapſus. Dicit quoſdam homines habere mentem, quoſdam carere. monet τοὺς ἔνους, mente præditos, vt originem ſuam diligenter recognoſcant: cogitent aſſidue ſe propter illicitum amorem ſtatum priorem amiſiſſe: quod ſi pie, caſte, & ſancte vitam inſtituant, ſe (Pœmander loquitur; quem diximus eſſe Chriſtum:) illis adfuturum, & ſua præſentia eos adiuturum, vt nacti plenam cognitionem Patri concilientur, atque illum ſemper deinceps laudent. Verba illius reddam: Ἀναγνωρισάτω ὁ ἔνους ἑαυτὸν ὅτι ἀθάνατος, ϗ τὸν αἴτιον τοῦ θανάτου ἔρωτα, ὁ πάντα τὰ ὄντα. mox: ὁ ἀναγνωρίσας ἑαυτὸν ἐλήλυθεν εἰς τὸ ταὐτόσιον ἀγαθόν. ὁ δὲ ἀγαπήσας τὸ σῶμα τὸ ἐκ πλάνης ἔρωτος γενόμενον, ἐν τῷ σκότῳ πλανώμενος, αἰσθητῶς πάσχων τὰ τοῦ θανάτου. *Qui amat*, inquit, *corpus ſuum natum ex errore amoris, hic ſenſibiliter patiens mala mortis, manet in tenebris.* agnoſcet hic peritus Lector phraſim Scripturæ, μένειν ἐν τῷ σκότει, de iis, qui non perueniunt ad ſalutem; Iohan. x i. 46. Sic quum legiſſet Domini noſtri verba, Iohan. x i v. 6. *Ego ſum via, veritas & vita: nemo venit ad Patrem niſi per me*: diuinam ſententiam ſuis nugis inſeruit: ſed mutatis ſignis, quod fieri ſolet à furibus. Facit Pœmandrum interrogatum πῶς εἰς ζωὴν χωρήσω, *quomodo poſſum ego homo redire ad vitam?* ſic reſpondere; ὁ ἔνους ἄνθρωπος ἀναγνωρισάτω ἑαυτόν. ὁ πάντως γὰρ ἄνθρωποι νῦν ἔχουσι. παραγίνομαι ἐγὼ ὁ Νοῦς τοῖς ὁσίοις ϗ ἀγαθοῖς ϗ ἐλεήμοσι, τοῖς βίοις βιοῦσι· ϗ ἡ πρόνοια μου γίνεται βοήθεια, ϗ αὐτοὺς τὰ πάντα γνωρίζουσι, ϗ τὸν Πατέρα ἱλάσκονται ἀγαπητικῶς. quorum verborum ſententiam paullo ante protuli. Poſt hæc multis diſputat Pœmander, ſe ab improbæ vitæ hominibus diſcedere, & τῷ τιμωρῷ ἐκχωρῆσαι δαίμονι, *cedere loco Diabolo*, quem vocat vindicem dæmonem & ſcelerum vltorem. Platonicus Syneſius epiſtola L v i i. vocat maleficas virtutes ſupplicijs exigendis à diuina prouidentia præfectas: Αἱ κακοποιοὶ, inquit, δυνάμεις ὁ κόσμῳ, στρατηλάτου τῆς θείας προνοίας,

πεφυκότας· καλάζει γὰρ τὸν ἀξίως καλάζειν. multa ibi de illis philosophatur. Transit deinde Mercurius noster ad sermonem de morte, quam vocat ἄνοδον, *reuersionem ad loca superiora*; voce Platonicis familiari. Ait autem, eos qui bene vixerint, post mortem ascendere ad Patrem, & ab illo collocari inter ἀγαθοδαίμονας: sic enim appellat cum Scriptura quas Peripatetici & Academici vocant intelligentias: Theologi spirituales substantias; inter quas sunt quæ proprie dicuntur Δυνάμεις, Virtutes, Paulo Rom. VIII. 38. & sæpe in Sacris literis. Atque hoc appellat auctor iste θεωθῆναι, *fieri Deum*: quæ vox familiaris est pijs Patribus de hominibus pijs; sed alio sensu: qua de re multa alio loco, σὺν θεῷ dicturi sumus. apud Dionysiũ quem vocant Areopagitam, frequens est vocis huius vsurpatio: & aliquando non multo aliter quàm hîc. Sic autem iste: δυνάμεις γινόμενοι τοῦ Θεοῦ γένους. τοῦτό ἐστι δ' ἀγαθοὶ πάλαι τοῖς γνῶσιν ἐμποιοῦσι θεωθῆναι. & ita sæpe alibi, vt p. 21. p. 25. item 48. & 49. sed vide initium sermonis XII. Hæc quum edoctus fuisset Mercurius à Pœmandro, eadem alios docere statim cepit: ἤρξατο, ait, κηρύσσειν τοῖς ἀνθρώποις τὸ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς γνώσεως κλέος: *incepi prædicare hominibus gloriam pietatis & cognitionis.* vox κηρύσσειν desumpta est ex Euangelio; vt illa, κατ' αὐτὸν δυναμωθεὶς ὁ Paulo. Sic in concione quam subijcit, ἔχοντες ἐξουσίαν αὐτοῦ ἀθανάτους, *habentes potestatem, vt fiatis immortales.* ex istis Iohannis I. 12. ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. Ibidem σωματοδύσαν τῇ πλάνῃ, idem quod apud Petrum ἡ πλάνη ἀναφέρεται. & cum finita concione ait, οἱ μὲν αὐτῶν καταφλυαρήσαντες ἀπέστησαν, τῇ τοῦ θανάτου ὁδῷ ἑαυτοὺς ἐκδεδακότες. *audientium alij subsannantes abscesserunt; illi nempe, qui viæ mortis sese dediderant,* imitatur Lucam Actorum XVII. 32. & vt in Actis dicuntur pij suas pecunias iecisse ad pedes Apostolorum: sic iste, quosdam audita concione proiecisse se ad pedes suos, petentes vt docerentur. οἱ δὲ παρεκάλουν διδαχθῆναι ἑαυτούς, καὶ ποδῶν μου ἥπτοντο. Clauditur sermo primus hymno, quem canit Mercurius Deo. vbi formulæ vsurpantur propriæ Ecclesiæ, ἅγιος ὁ Θεὸς, & εὐλογητὸς εἶ πάτερ, è Scriptura notæ & antiquis Liturgijs. Quod autem nouies illa repetuntur, ἅγιος ὁ Θεὸς, mysterio non caret. Nam in veteri Ecclesia illa formula δοξολογίας, Sanctus, Sanctus, Sanctus, ex Isaiæ VI. 3. vel semel vsurpabatur, vel ter: & vox Sanctus, vel ter iterabatur, vel ter ter. de quo notatu digna sunt verba Damasceni in libro De Trisagio: ὅτι Τρισάγιον ὕμνον ἐν ταῖς συνήξεσιν ἐν ἅπασι τόποις φαιδρὸν, ἄξιον ἐκ πάσης τῆς οἰκουμένης· ὅτι οὐκ ἐν ἑνὶ ἄνακτι τῷ Πατρὶ, ἢ ἀνακτι τῷ Υἱῷ, ἢ ἀνακτι τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι Τρισάγιον ὕμνον προσῆκεν· ἀλλὰ κοινῶς τῇ ἁγίᾳ Τριάδι Τρισάγιον ὕμνον προσφέρομεν. Vide Germani Patriarchæ Constantinopolitani Theoriam mysticam. Cum ait Pseudomercurius λέξαι λογικὰς

λογικὰς θυσίας, & ſermone XIII. in hymno quem vocat ὑμνῳδίαν κρυπτὴν, vbi elucet manifeſtiſſime Dauidicorum pſalmorum imitatio, θεῷ πέμπτα λογικὰς θυσίας, reſpicit verba Pauli ad Romanos XII. 1. παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν ἁγίαν τῷ θεῷ ἣ λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. illa etiam ex XIII. πάντοτε δικτέον θυσίαν θεῷ, è Paulo mutuatus eſt, Philipp. IV. 18. θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον θεῷ. Amat enim iſte planus, ſimul cum doctrina ſacra, verba quoque furari ſacræ Scripturæ. In quarto ſermone adumbratur baptiſmi inſtitutio mira imagine. Crater in medio deſtituitur, plenus νῷ mentis: & monentur voce præconis homines, vt in eum ſeſe immergant. βάπτιζου σεαυτὸν ἐὰν δύνῃ, ὁ πιστεύσας ὅτι ἀνακύψει τοῦ κρατῆρος. *Intinge te ô anima, ſi qua potes in hunc craterem, tu quæ credis te redituram ad eum qui demiſit craterem.* Crater eſt baptiſterium: mens cœlitus demiſſa, eſt vis Spiritus Sancti immiſſa in aquam myſticam. Patres Græci appellant τὸν βαπτιζόντων τῷ πνεύματι. vt Cyrillus Hieroſolymitanus in Myſtagogicis, & alij. iſte rem diſſimulat, ſed verbum retinet. iterum mox: κἀγὼ βαπτισθῆναι θέλω, ὦ πάτερ· ἐὰν μὴ πρότερον τὸ σῶμά σου μιάνῃς ὦ τέκνον, σεαυτὸν φιλῆσαι οὐ δύνασαι. *Volo ô pater baptizari. Niſi prius cõrpus tuum oderis, fili, non potes te ipſum amare.* Ex Euangelio Iohannis XII. 25. hæc eſſe detorta, ſoli illi poſſunt ignorare, qui metu hæreſeos à Scripturarum lectione abhorrent. Sic enim hodie quibuſdam in locis viuitur. Alibi baptiſmum vocat παλιγγενεσίαν ex Paulo, ad Titum III. 5. Φάυδρος μηδένα δύνασθαι σωθῆναι τῆς παλιγγενεσίας: *dicens neminem poſſe ſeruari ante regenerationem.* an eſt aliquis tam idiota, qui vocem Eccleſiæ non agnoſcat, aut quin recordetur loci Iohannis III. 5. Ibidem Mercurius iſte vates amphibolus, regenerationem oſtendit idem eſſe, ac ſupplere quod deeſt naturæ, phraſin Pauli vſurpans, τὰ ὑστερήματα ἀναπληρῶσαι, I. Corinth. XVI. 17. etſi in alia re. Similiter & Platonis non ſingulas tantum voces, verùm integras etiam ſententias ad verbum aliquando deſcripſit. Vt initio epiſtolæ Mercurij ad Tat: Θεὸν ἂν νοῆσαι χαλεπὸν, φράσαι δ' ἀδύνατον, ὃ γὰρ νοῆσαι δυνατὸν: quæ verba ex iſto ſcriptore proferunt Iuſtinus Martyr, in Parænetico (vbi perperam Ἀκμώνιος ſcriptum, pro Ἀμμώνιος:) & Cyrillus contra Iulianum, & ex Cypriano Auguſtinus, extremo libro ſexto De baptiſmo contra Donatiſtas. Locus Platonis notiſſimus eſt in Timæo: τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τῆδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα λέγειν εἰς πάντας ἀδύνατον. M. Tullius vertit: *Atque illum quidem quaſi parentem vniuerſitatis inuenire difficile eſt; & cum etiam inueneris indicare in vulgus nefas.* Vide quæ de hoc Platonis dicto philoſophatur maximus Theologus Gregorius Naz. oratione altera de Theologia. Refero ad doctrinam Platonicorum illam dubitationem, an Deus habeat ὕσιν, initio ſermonis XII.

nam

nam & Origenes philosophus Platonicus sæpe magis quàm Theologus in sexto aduersus Celsum, quæstionem illam mouet: ἀλλ' οὐδὲ inquit, οὐσίας μετέχει ὁ Θεός· μετέχει γὰρ μᾶλλον ἢ μετέχει: & post pauca subdit, quærendum esse, num sit potius Deus nominandus οὐσία οὐσιῶν, ἰδέα ἰδεῶν. Propterea in libro De diuinis nominibus Dionysij, vt vocant, Areopagitæ, dicitur Deus, non simpliciter οὐσία; sed elegantissime ὑπερούσιος οὐσία, *substantia omnem substantiam transcendens.* In hymno tertio τοῦ Πλατωνικωτάτου Synesij leges hos versiculos Πρεσβεύσειε νοῦ Κόσμου ῥίζα; & φύσις ἄφθογγος Τὸ ὑπερούσιον οὖς. Contra apud Irenæum Deus dicitur, sed ab homine hæretico, ἀνούσιος, *insubstantiuus*, sicut habetur in antiqua eius versione. Sed de ea quæstione an dicendus sit Deus habere substantiam, legendi cum alij Theologi, tum Gregorius Naz. oratione XLIX. quanquam vel sola vox sacri Concilij Niceni auctoritate firmata, ὁμοούσιος, ei quæstioni finiendæ satis esse sobrijs hominibus debebat. Vnicum adhuc proferam dogma; non Platonis quidem aut Platonicorum proprium; sed multorum Græcorum sapientum commune: quod ita Aegyptius iste scilicet Mercurius tractat, vt purum putum ipsum fuisse philosophum, Græcorum disciplinis, non autem veteris Aegyptiorum sapientiæ mysterijs imbutum, vel ex eo possit intelligi. Fuit igitur opinio vetustissimorum Græcorum, nihil è rebus creatis perire, sed mutari dumtaxat. mortem, inane esse nomen sine re: nam reuera mutationem esse, quam vulgus dicit mortem: quippe nihil creatum interire, sed formam aliam assumere. Hippocrates in libro De diæta, postquam probauit, συνίστασθαι καὶ ζῷα ἐκ δυοῖν, τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος, conflari animalia è duobus, igne & aqua, addit; ἀπόλλυται μὲν οὖν οὐδὲν ἀπάντων χρημάτων, οὐδὲ γίγνεται, ὅτι μὴ τοιόνδε καὶ τοιόνδε· ξυμμισγόμενα δὲ καὶ διαλυόμενα ἄλλοια γίγνεται. Νομίζειν δὲ χρὴ καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὃ μὲν ἐξ ἀΐδρος εἰς φῶς αὐξηθέν, γηρᾷ· ὃ δὲ ἐκ τοῦ φάεος εἰς ἄϊδρω μειωθέν, ἀπολλύει. *Igitur ex omnibus rebus perit nihil, neque nascitur, nisi quod prius fuit: sed inter se res mixtæ aut separatæ aliæ fiunt.* vel, *alterationem patiuntur. Existimatur vero ab hominibus, illud quidem, quod ex Ade in lucem excreuit,* (crescendo peruenit) *nasci: id vero quod è luce in Adem imminutum fuerit,* (peruenerit) *perire.* Sentit Hippocrates, esse quandam materiam primam, indigestam & ἀόρατον, neque in oculorum sensum cadentem, ex qua fiant omnia, & in quam resoluantur omnia. illam materiam vocat ἄϊδρω, quasi dicas, rem inuisibilem; id enim est ἄδης: sicut res creatas & ex ea materia productas, vocat φάος. Quem dicit Hippocrates Adem, alij philosophi nominabant οὐσίαν; (Aristoteles, primam substantiam:) & naturam, quod illi dicitur φάος, lumen vel lux. Apollonius Tyanæus in epistola ad Valerium: Θάλαττα οὐδὲν οὐδενὸς ἧττον ἐμφαίνει· καὶ γὰρ καὶ οὐδὲ

γῆσεις

γένεσις ϛοιχείου, ἢ μόιον ἐμφάσει· ὃ μὲν γὰρ ἐξ οὐσίας πρᾶγμα εἰς φύσιν, ἔσοξε γένεσις· ὃ δ' ἐκ φύσεως εἰς οὐσίαν, καὶ τοῦτο ἀδύνατον· ὅτι γινόμενόν κατ' ἀλήθειαν τινός, ὅτι φθειρόμενόν ποτέ. μόιον δ' ἐμφαίνει ὅτος, ἀοράτῳ τύχειν· τὸ μὲν ἀφ' ταχύτητα ὕλης· τὸ δ' ἀφ' λεπτότητα τῆς οὐσίας. ὅσπερ εἰ ἀεὶ τῆς αὐτῆς, κινοῖ δ' ἀφερόσης καὶ στάσιν. Clarum eſt οὐσίαν appellare Apollonium, quem dicit Cous ſenex ἄϊδιον. & φύσιν, quod illi eſt φάος. Seneca aliter, epiſtola XXXVI. *Cogita nihil eorum quæ ab oculis abeunt, & in rerum naturam ex qua prodierunt ac mox proceſſura ſunt, reconduntur, conſumi. Deſinunt iſta non pereunt.* Hic per rerum naturam intelligitur Hippocratis ἄϊδιος, Apollonij οὐσία. Seruius vocat *generalitatem* in tertiam Aeneida. *Romani*, ait, *contra faciebant, comburentes cadauera, vt ſtatim anima in generalitatem, id eſt, in ſuam rediret materiam.* Poetæ interdum Chaos. Claudianus verò de raptu Proſerpinæ, cùm ita Orcum alloquitur,

Qui vitam letumq; regis: nam quicquid vbique
Gignit materies, hoc te donante creatur;

planiſſime ex Hippocratis mente loquitur. Multa in hanc ſententiam ſcribit M. Antoninus Imperator, in ſuis illis diuinis libris: vt pag. 186. Κόσμος ἀλλοίωσις, *mundus eſt mutatio*: & pag. 187. ὁ θάνατος ἐστι τοιοῦτος οἷος γένεσις, φύσεως μυστήριον. Ad hoc igitur Græcorum dogma ſæpe reſpicit fictus iſte Hermes Aegyptius. Primo ſermone, pro mori dixit, παραδίδοσθαι τὸ σῶμα εἰς ἀλλοίωσιν. quem autem vocat ἄϊδιον Hippocrates, iſte per vocem ἀφανὲς exprimit. vt cum ſubijcit verbis ſuperioribus, καὶ τὸ εἶδος ὃ εἶχες ἀφανὲς γίνεται. in XI. εἰς ἀφανὲς χωρεῖ τὰ ἀγαλλόμενα ibidem ait, ſingulis diebus partem mundi γίνεσθαι εἰς τὸ ἀφανές, hoc eſt, vt vulgus loquitur, perire; vt Hippocrates, εἰς ἄϊδιον μεῖναι. Sic loquitur & Platonicus inſignis Dionyſius in Eccleſiaſtica Hierarchia, capite II. vbi ait mortem non eſſe τῆς οὐσίας ἀνυπαρξίαν, ſed potius τὴν τῶν ἰνῶμένων ἀφάνισιν, εἰς ὃ ἐκεῖνα ἀφανὲς ἄγεσθαι. τὸν ψυχικὸν, ὡς εἰ τύχοι σώματος ἀναλύσιν γινομένην. Maximus Scholiaſtes Dionyſij: τοῦτο δὲ ἀφανὲς τινὲς ἔφησαν εἶναι τὸ ἄϊδιον· τοῦτέστι τὸ ἀναλυτὸν ἀφανῆ γίνεσθαι τῆς ψυχῆς χωρισμόν, εἰς τοῦτους ἀοράτους τοῖς αἰσθητοῖς. Initio octaui ſermonis rationem cur nihil pereat reddit hanc; quod mundus ſit animal æternum, Deus quidam ſecundus: omnia autem quæ ſunt in mundo partes eſſe illius; maxime autem hominem. Eandem rationem repetit in XII. vbi addit; ἡ ἀφάνισις οὐ θάνατός ἐστιν, ἀλλὰ κεφάλαιος ἀφάνισις· ἀφανίζει γὰρ οὐχ ἵνα ἀπόληται, ἀλλ' ἵνα νέα γένηται. Sed totus liber hic eſſet tranſſcribendus, ſi ſingula vellem perſequi doctrinæ capita, quæ iſte falſus Mercurius è Græcis philoſophis in rem ſuam vertit: nam ſi excipias quæ deriuata ſunt è fonte Scripturarum, omnia illius inde ſunt. Venio ad elocutionem & τὸν λεκτικὸν τόπον, & hiſtorias obiter huic ſcriptori memoratas. Quam igitur

igitur constet Mercurium Aegyptium antiquissimis vixisse temporibus, & vt videtur, circa annum à conditu rerum bis millesimum, non potest ab eo scriptus esse hic liber; in quo Phidiæ statuarij fit mentio, p. 97. qui post exactos ab illo quod diximus tempore, annos mille quingentos floruit Athenis. Eunomij Locri citharœdi historiam tangit, p. 98. narratam Straboni libro v 1. Clementi Alexandrino, Antigono, alijs. Hic Eunomus dicitur Pythijs ludis contra Aristonem Rheginum antagonistam suum fuisse coronatus. Pythicus vero agon Delphis multis seculis post Hermetis Ægyptij tempora institutus. Tum autem, si vere Mercurij esset hic liber, oporteret, vt vel ipse Græce eum scripsisset, vel ex Ægyptiaco sermone aliquis vertisset. Nos vtrumuis horum firmissime negamus esse factum : prius, quia stylus huius libri alienissimus est à sermone illo quo Græci Hermetis æquales sunt vsi. nam illa vetus lingua multa habuit vocabula, multas phrases, imò totius elocutionis ideam ab illa diuersissimam qua posteriores Græci sunt vsi. Hic nullum penitus vestigium antiquitatis, nullus χνῦς, nullus πῖνος ἢ ἀρχαιότητος, qualem præstantissimi veterum Criticorum etiam in Platone obseruant, nedum in Hippocrate, Herodoto & alijs antiquioribus. contra, multa hic vocabula, quæ ne vetustior quidem Hellenismus agnoscat eo qui vigebat circa natiuitatem Domini. Quis vetustiorum Græcorum vsus voce αὐθεντία pro potestate? quis illa dithyrambica vsurpauit, ἀρχοντικὴ σοφαίνα? quis priorum dixit ὑλότης, ὑσιότης, & id genus alia? Nego etiam ex alia lingua versa hæc esse : αὐτοφυῆ esse & Græce primitus scripta pertendo. Nulla vnquam versio tam feliciter elaborata fuit; quæ peregrinitatem non præ se ferret, & certis indicijs demonstraret. Hic nihil eiusmodi. omnia γνησίως Græca, & Hellenismo eius quam designaui ætatis, sua vbique constat ratio. Iam initio octaui obseruat auctor, cum prædicatur θάνατος de rebus naturalibus, non intelligendum esse de morte : sed θάνατος poni ablata α pro ἀθάνατος. quod etsi delirum est commentum; certissime tamen probat, Græce hæc fuisse scripta. alibi vocis βασιλεὺς etymum explicat, & in nono dicit, εἰκότως κέκληται κόσμος· κοσμεῖ γὰρ τὰ πολύτα. an βασιλεὺς κόσμος & κοσμεῖ voces sunt antiqui sermonis Aegyptiaci? Probat etiam validissimè scriptionis huius ingenuitatem & ὁ αὐτοφυὲς crebra ad mores Græcorum allusio. Alicubi moris meminit confugiendi ad statuas, qui viguit apud Græcos & Romanos. Quid sint τὰ ἀπὸ δρυὸς μυστήματα, quid πρυτάνις, πρυτανεύειν, βεκόσα, τέτταια, κωμήτικος, soli sciunt Græcæ historiæ & morum Græcanicorum periti. Quid dicemus de imitatione Græcorum scriptorum? Ostendimus etiam, quàm multa in hoc libello obseruari possint ab attento lectore,

desumpta

desumpta ἰδέᾳ è libris sacris Veteris aut Noui fœderis, vel Platonis, aut aliorum philosophorum Græcorum. Ipsa periodus prima apertam Xenophontis imitationem habet. Xenophon Παιδείας libros ita orditur. Ἔννοιά ποθ' ἡμᾶς ἐλάμβανε, ὅσαι δημαγωγίαι κατελύθησαν. iste sic: ἔννοιάς μοί ποτε ἐμβάλλει ἡ ἐπιστολὴ ὅπως, ἢ μ. Falsum igitur est, imò falsissimum, quod iste planus in epistola ad Ammonem persuadere vult nobis; à Mercurio prius Aegyptiaco sermone ista fuisse conscripta. Falsissimum etiam est quod docti indocti videntur hactenus credidisse; aut scripta hæc fuisse à Mercurio Trismegisto, vetustissimo Ægypti sapiente; aut ex illius scriptis esse versa. quorum vtrumque probauimus esse longe absurdissimum.

XI. *An lege aliqua Christiani vetiti fuerint oracula Sibyllina legere. Locus Iustini male à Baronio acceptus. Iustini affirmatio in dubium vocata. Sibyllas paganicam superstitionem semper suasisse. Loca Vopisci, Ciceronis, Iosephi, & Dionis, contra Baronij mentem exponuntur.*

Apparatvs, Num. XX.

VAticinationum Sibyllinarum lectionem Christianis olim fuisse legibus Paganorum Principum interdictam, duobus testimonijs probat Baronius. Nos de priore falli ipsum suspicamur: de posteriore scimus. Scribit Iustinus in Apologia II^a. operâ malorum dęmonum & suasu pœnam capitis fuisse constitutam, si quis Hystaspæ Sibyllæ aut Prophetarum libros legeret. Quam potissimum legem respiciat Iustinus, dictu est difficile: sed ex historia Romana satis compertum est, fatidicos libros omnes, & vt veteres appellarunt, fatales, legi promiscue à quouis non potuisse: custodiebantur enim à Quindecimuiris S. F. neque aperiebantur, aut nihil certe ex ijs in publicum proferebatur, sine auctoritate & iussu Senatus; quod M. Tullius, Liuius, Dio, alijque tradunt. Caussa huius occultationis fuit, ne priuati homines & factiosi, auctoritate Sibyllarum freti, aut in patrijs cærimonijs, aut in publica re aliquid nouarent. Quod aliquoties scimus tentatum: insigniter vero circa annum Vrbis DCXCVII. cum de reductione Ptolemæi Auletæ Regis Aegypti est actum. Hæc lex non fuit Christianis hominibus peculiariter posita, neque post natum Christum lata; sed iam inde à principio semper obseruata, & ab ipso Tarquinio, qui tres libros à Sibylla emit, tristi supplicio sancita M. Atilij, qui insutus culeo in mare fuit coniectus; quod diceretur oracula Sibyllina suæ fidei commissa, (erat enim Duumuir S. F.) Petronio Sabino describendos dedisse. Male igitur Iustini mentem ca-

pit Baronius, qui ad Christianos restringit, quod ille in commune dixit de omnibus: δόγμα ὠφέλιμον καὶ τῶν ἀναγινωσκόντων. *decretum est vt capite luerent, si qui legerent.* non dixit, *si qui Christiani legerent*: quomodo accipit Baronius. Sane si proprie ad Christianos illa prohibitio pertinuisset; non est existimandus Iustinus tam malus orator futurus, vt de lectione Sibyllinorum oraculorum apud ipsum Imperatorem gloriaretur. atqui subijcit ille: ἀφόβως δ' ἂν μόνον ἐντυγχάνοιμι αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν ὡς οἷόν τε εἰς διόρθωσιν φέρουσιν. Sed quod libros Prophetarum & Sibyllinos iungit Iustinus, videtur pius martyr propterea id fecisse; quia nactus quædam vaticinia Sibyllarum, vera an falsa, de Christo, putauit totum volumen carminis Sibyllini, quod tanto studio Romæ seruabatur, & à cuius lectione omnes arcebantur præter Quindecimviros, eiusdem esse argumenti. In quo ratio ipsum quantum fugerit, nemo potest ignorare, qui res Romanas non penitus ignoret. Nihil enim vnquam ex illis libris prolatum, quo Gentium error, & ille insanus dæmonum cultus, non confirmaretur, aut etiam noua accessione impietatis non augeretur. Liuius lib. v. *Tristem hiemem, siue ex intemperie cœli, raptim mutatione in contrarium facta, siue alia qua de caussa, grauis pestilensque omnibus animalibus æstas excepit. cuius insanabilis perniciei, quando nec caussa, nec finis inueniebatur, libri Sibyllini ex Senatusconsulto aditi sunt. Duumuiri sacris faciundis lectisternio tunc primum in Vrbe Romana facto, per dies octo Apollinem, Latonamque & Dianam, Herculem, Mercurium, atq; Neptunum, tribus quàm amplissimè apparari lectis poterat, stratis, placauere. priuatum quoque id sacrum celebratum est.* Huiusmodi semper fuerunt omnia Quindecimuirorum responsa, postquam Sibyllinos libros consuluissent. quod si Iustino homini Syro Palæstino fuisset compertum; neque Sibyllina oracula cum Propheticis coniunxisset; neq; arte Diaboli factum dixisset, vt lege tam seuera eorum lectio prohiberetur; quod metueret, ne qui legerent ad notitiam peruenirent τῶν καλῶν, id est, veræ pietatis. hoc enim de propheticis quidem scriptis verissimum est: de Sibyllinis vero tam falsum quam quod falsissimum. Alterum testimonium profert Baronius è Vopisco, siue potius ex Aureliani Augusti epistola apud Vopiscum, quæ sic incipit: *Miror vos Patres sancti, iamdiu de aperiendis Sibyllinis dubitasse libris, perinde quasi in Christianorum Ecclesia, non in templo deorum omnium tractaretis.* Marcomanni tunc omnia vastabant, etiam in Italia circa Mediolanum; vnde pauentibus cunctis, ingentes Romæ seditiones motæ, inquit Vopiscus. In hoc timore nonnulli è Patribus, vel quod præ cæteris superstitiosi essent, vel quod magis meticulosi, Senatum accusabant, quod cessaret consulere Sibyllæ decreta, & Apollinis beneficijs vti; sicut dixit apud Patres Vl-

pius

pius Syllanus, primæ ſententiæ Senator. Sed erant qui dicerent, fieri Imperatori iniuriam, cum de ſalute publica in ipſius cura & vigilantia non acquieſceretur. Iccirco ſcribit Aurelianus ad Patres hanc epiſtolam, lentitudinem ipſorum accuſans, quod libros Sibyllinos nondum inſpexiſſent. Ait Imperator, non eſſe Rom. Senatorum dubitare, an ad Sibyllas in aduerſis adeundum ſit; ſed Chriſtianorum potius, in quorum Eccleſijs Sibyllarum nomen nunquam audiebatur. Sciebat Aurelianus Chriſtianos ſui temporis non ſolitos dubitare, quoties aliqua premerentur calamitate, quò ſe verterent, quem Deum, vel quem diuûm opem poſcerent. Vnicum Deum Chriſtiani norant, Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Vnicum Deum orabant, per ſolum Filium, Dominum noſtrum, Ieſum Chriſtum. Teſtatur hoc tota conſentiens vetuſtas. Omnium inſtar erit vnus Origenes, cuius adhuc propemodum cineres calebant, cum illa ſcribebat Aurelianus. Sic ille libro quinto contra Celſum. πᾶσαν δέησιν καὶ προσευχὴν, καὶ ἔντευξιν, καὶ εὐχαριστίαν ἀναπεμπτέον τῷ ὑπὲρ πάντα Θεῷ, διὰ τοῦ ὑπὲρ πάντας ἀγγέλους ἀρχιερέως, ἐμψύχου λόγου καὶ Θεοῦ. *Omnis petitio, omnis oratio, omnis ſupplicatio, & gratiarum actio ad Deum, qui ſupra omnia eſt, referri debet; per eum, qui eſt ſupra omnes Angelos, Pontificem Maximum, animatum Verbum, & Deum.* Sed de his accurate inferius Deo volente. Hæc mens Aureliani fuit, quam vel eo ipſo ſatis declarauit, quod templum omnium Deorum Eccleſiæ Chriſtianorum oppoſuit: in qua preces & vota omnia ad vnum Deum referebantur. Itaque Baronij error ferendus non eſt. Locus Ciceronis ex ſecundo De diuinatione, quàm bene ad Meſſiæ Regis aduentum trahatur, Lectoris eſto iudicium. Res ita eſt geſta. Tenebat in poteſtate ſua Remp. Rom. Iulius Cæſar; ſupra leges omnes erat; vnus erat πάντα δυνάμενος; & nomen Regis quum non haberet, rem habebat. Sed vt caret modo ambitio, parum illi videbatur regnare, niſi etiam Rex ſalutaretur. Eum igitur titulum vt aſſequeretur, varia ipſe conſilia, Antonius, & alij eius amici excogitarunt. Inter alia fuit hoc quoque politicum ſtratagema, vt loquitur Ariſtoteles. Parabat tum Cæſar bellum aduerſus Parthos, propter deletum paullo ante Craſſum & Craſſi exercitum, Romanis tum terribiles. Amici Cæſaris famam ſparſerunt, libris fatalibus contineri, vinci Parthos niſi à Rege non poſſe. Iidem cum Quindecimuiris egerunt, vt auctores eſſent Patribus, propter illud oraculum deferendi Cæſari nomen Regis. Omnia conuenerant, & in magno metu erant boni; cum interim Cæſarem mors occupat. Lege Suetonium in Iulio, capite LXXIX. Cicero igitur, qui paullo poſt cædem Cæſaris libros De diuinatione ſcripſit, ſic ait; *Sibyllæ verſuum interpres, nuper falſa quædam hominum fama dicturus in Se-*

natu putabatur; eum quem reuera Regem haberemus, appellandum quoque esse Regem, si salui esse vellemus. hoc est, si Parthos vincere ac proinde saluam Remp. vellemus. Hanc sententiam dicturus erat in Senatu L. Cotta Quindecimuir, postquam Sibyllinum oraculum recitasset. In ipso autem oraculo de Rege venturo nullum erat verbum, sed hoc tantum: Parthos vinci aliter non posse, nisi à Rege. Dio libro XLIV. Τοῦ ἱερέως τῶν πεντεκαιδεκα καλυμμένων, ὡς ἔφη, εἰπόντος, ὅτι ἡ Σίβυλλα εἴρηκεν εἴη, μὴ ποτ' ἂν τοὺς Παρθυαίους ἄλλως πως ἢ ὑπὸ βασιλέως ἁλῶναι. Ait, sparsos fuisse rumores à Quindecimuiris, quasi dixisset Sibylla, Parthos nisi à Rege vinci non posse. hoc solum Dio. deinde subijcit sententiam quam dicturi erant Quindecimuiri, atque vt ipse loquitur, ἔμελλον εἰσηγεῖσθαι. Baronius aliter accipit: sed proculdubio fallitur. Sicut mox, cum ait, Herodem sæpe Romæ vsum hospite Pollione, auctore Iosepho. Iosephus postquam dixisset Herodem Romam misisse Alexandrum & Aristobulum filios suos; τούτοις, ait, ἐλθοῦσι καταγωγεῖον ὁ Πολλίωνος οἶκος. *His, vbi Romam aduenissent, prodiuersorio fuit domus Pollionis.* quam diuersa hæc sententia ab illa quam hariolabatur Baronius? De prophetia quam Vespasiano aptat Iosephus, dictum est superius. De loco Dionis quem comparat cum verbis Suetonij è capite XCIIII. libri II. non possum illi assentiri: non enim puto Iulium Marathum ea prodigia respexisse, quæ narrat Dio: sed aliquod aliud nouum prorsus atque inusitatum: nam quid frequentius in historia Romana occurrit, tactis de cœlo statuis?

XII. *Locus Ciceronis contra Baronium expositus. Oracula quæ plane cessarunt circa natum Christum. Delphicum, desijt oracula reddere. Augusti cœna δωδεκάθεος, & in illa error Baronij. Oraculum de Christo falso dictum ab Apolline Augusto editum. Suidas & Nicephorus Callistus notantur. Fabula de B. Virgine Augusto visa. Miracula historiæ profanæ parum stabili coniectura ad Christum relata. Orosius.*

Apparat. Num. XXV.

AB his progreditur ad alia mirabilia, quæ circa natiuitatem Domini Iesu, aut aliquanto prius leguntur accidisse. Ante omnia refertur illud; oraculum Apollinis Delphici tunc fuisse occlusum, nec vltra vsitata responsa dedisse. Videtur hoc dicere M. Tullius ijs verbis, quæ affert Baronius. Sed refellitur Cicero ab historia: nam post illa tempora, multi Delphis oracula leguntur petijsse. neq; vero desierant oracula eo loco reddi; sed desierant reddi versu. Extant duo Plutarchi libri affinis argumenti: alteri titulus est, Περὶ τοῦ

ἐκλελοιπότων

ἐκλελοιπότων χρηστηρίων, in quo de ijs oraculis agitur, quæ penitus desierant: plurima siquidem omnino erant exhausta: in tota namque Bœotia, quæ olim μαντεῖα & oraculorum sedes plurimas habebat, sola restabat Lebadia, vnde sortes peterentur. Alteri librorum index est, διὰ τὴν μὴ χρᾶν ἔμμετρα νῦν τὴν Πυθίαν: quo rationem conatur afferre, cur Pythia antistes, oracula versibus desijsset reddere. Ait Plutarchus, Pythias suo tempore dedisse responsa καταλογάδην καὶ ἄλογον τὴν τύχην ἐκφωνοῦσαν, *soluta oratione & vilibus verbis*. Sub finem libri ait, stultissimos illos esse, qui mutato Græciæ statu, accusent Apollinem, quod ipse quoque homines adiuuandi rationem mutarit. verba Plutarchi sunt. οὐκοῦν εὐηθέστατός ἐστιν, ὁ τὴν παρὰ μικρὸν ἐπίπονον χρησιάκην, εἰ μηκέτι καὶ αὐτὴν ἡμῖν ζήτουν, ἀλλ' ἕτερον οἰόμενος δεῖν βοηθεῖν, ὁ θεῷ ἐγκαλῶν καὶ συκοφαντῶν. Est quidem futilissima hæc ratio, & inanissima, hominis retinendi prisci erroris studiosissimi, qualem fuisse Plutarchum scripta arguunt: sed historiæ veritatem ista declarant. Quare cum ait M. Tullius, *cur isto modo iam oracula Delphis non eduntur?* ex historia exponi debent illa verba, *isto modo*, nempe ἐμμέτρως, versu. nec minus tamen vera sunt quæ scribit Cicero de contemptu Delphorum: nam & Plutarchus idem ostendit. Quum igitur vel penitus vel saltem versu reddi oracula Delphis desijssent, quid dicemus de sorte illa hexametris versibus constante, quam mox ait Baronius Augusto fuisse editam? Ego vero Baronij iudicium in tota illa narratione nullus agnosco, sed magnam potius ἀκρισίαν. Ait de Augusto; *qui in cœna illa quæ* δωδεκάθεος *vulgo dicebatur, pro Apolline ornatus solebat accumbere.* quod semel factum est, & quidem clam, paucis conscijs, putat fuisse publicum institutum, quotannis repeti solitum. Verba Suetonij aliud sonant: *Cœna quoque eius secretior in fabulis fuit, quæ vulgo* δωδεκάθεος *vocabatur.* In sacris Romanorum multa fuerunt iustiore digna reprehensione quàm hæc cœna: & tamen illa qui vsurpabant quotidie, idque publice, fabulis subsannantium occasionem nullam præbebant: postquam semel in mores & ritus aliquid transierat. Hæc cœna Augusti secreto agitata, in fabulis fuit, & ab Antonio alijsque eius inimicis semper ipsi obiecta. non erat igitur, res moribus recepta, vt putat Baronius. Is narrat deinde Apollinem tribus versiculis respondisse Augusto; qui Romam reuersus aram in Capitolio erexit, cum hac inscriptione, ARA PRIMOGENITI DEI. tum addit, *hæc Nicephorus & Suidas, quibus cæteri fidem adhibuerunt.* Suidas ante annos circiter quingentos scripsit; Nicephorus Callistus ante trecentos aut paullo plures. Luculentos verò scriptores, quibus de re tam antiqua fides habeatur. Nicephorus præsertim, auctor vanissimus, futilissimus, fabulosissimus, nec συγγραφεύς, sed μύθων

ἐκ λήρων ῥαψῳδός merito suo dicendus: cui ipse Baronius, quoties animum intendit, fidem omnem abrogat. idemque de Suidæ temeritate in probandis quæ palàm falsa erant, iure queritur non multo post, num. xxxvi. Quinam igitur illi cæteri, qui Nicephori fidem secuti? habent dubio procul similem labra lactucam. Igitur inter alias fabulas quæ apud Suidam & Nicephorum leguntur, referri debet duplex hæc narratio de responso Apollinis, & de ara Romæ posita ab Augusto. prioris non fuit auctor Suidas, neque Nicephorus, vt putat Baronius: sed ipse Eusebius in literas eam retulerat, vt apparet è Cedreno, qui sicut obseruatum Ioseph o Scaligero, & hoc & alia sexcenta à Georgio Syncello accepit. Ipsum oraculum ita recte concipitur in Thesauro temporum;

Ἑβραῖος κέλεται με Θεὸς μακάρεσσιν ἀνάσσειν
Τόνδε δόμον τρεχάοντος, ὃ ὀδὸν πάλιν αὖθις ἰκέσθαι.

ἄστρα λοιπὸν ἐκ δώμων ἀκεστήρων. oraculum dimetrum est, non trimetrum, vt docti viri putarunt. Posterior pars de ara, Eusebij non est: sed à multo posterioribus excogitatum id fuit; quos puduit acceptam à maioribus fabulam, vt rem suam familiarem, non transmittere ad posteros auctiorem. Obliuiscitur sui Cardinalis Baronius quoties huiusmodi auditiunculis ante pauca secula confictis, chartas maculat suas. Sed omnem fingendi licentiam superat, quod sequitur de B. Virgine, quam vidisse dicitur Augustus sublimem in aere, infantem in vlnis habentem. Putidissimæ fabulæ vanitatem animaduertit Baronius: quem historiam scribere professum, & quidem Ecclesiæ Christi historiam; æquum non erat tam aperta mendacia pro rebus gestis lectoribus suis obtrudere. Ille tamen adhibita interpretatione commentum excusare maluit, quàm, vti par erat, reijcere. noluit, credo, Baronius contra torrentem niti, & quod B. Basilius dicit, κεκραδῶσθαι πρὸς δι' ἔμου. Congeruntur deinde multa prodigia, quæ Suetonius, Dio, alij circa Cæsaris necem & Augusti initia scribunt contigisse. Quæ si ad Seruatorem mundi pertinuerunt, vt Baronius scribit, cur non eodem & alia sexcenta istis simillima referimus, quæ alijs temporibus esse visa, Titus Liuius, Dionysius Halicarnasseus, Iulius Obsequens, alij multi commemorant? Ego vero existimo, istorum omnium prodigiorum quædam fortasse esse vera, pleraque falsa: neque dubito hostem humani generis per eiusmodi præstigias, & φαινόμενα, οὐκ ὄντα δὲ miracula, miseris hominibus illusisse. Vera miracula vnius Dei est præstare, aut eius qui potestatem ab illo accepit: Diabolus si quæ per arcanam Dei permissionem edat miracula; nunquam ipsum ad bonum finem, sed ad decipiendos homines illa referre notum est Dei timentibus. qua

de

de re plura erunt dicenda, Deo propitio, in anno XXXIV. ad num. CCXIV. Cur igitur eiuſmodi præſtigias, quæ in hiſtoria paganica leguntur, ad Chriſti aduentum referamus? Non eget IESVS CHRISTVS Deus æternus Dei æterni Filius, Diabolo prætone: qui ſi quando laudes illius voluit vſurpare, audijt vocem plenam terribilis Maieſtatis, φιμῶθητι, *Obmutesce.* Oroſium ex quo multa in hoc ſermone deſcribit, ſcriptorem alioquin optimum & zelo domus Dei plenum, ſi nimiæ facilitatis in talibus credendis poſtulaũerimus; non deerunt viri præſtantiſſimi & veri amantiſſimi, quorum exemplo factum tueamur: non rationes validiſſimæ, quibus ſanctum virum ταχυπιθίας, & nimiæ credulitatis, reum peraganus. Taceo rerum Romanarum ignorationem aliquando mirificam: etiam Baronio teſte non ſemel.

XIII. *Cauſſa diuerſitatis in genealogia Chriſti, apud Matthæum & Lucam, minus recte à Patribus expoſita. Chriſtus nullo pacto è tribu Leui. Nathan quis, in genealogia apud Lucam. Eliſabeta Mariæ cognata. Eli inter maiores Ioſephi. Nominis apud Iudæos è multis cauſsis fiebat mutatio.* Ἀπορον *Scripturarum. Tribuum* ἀμιξία. *Ius puellarum* ἐπικλήρων. *Locus è Scripturis apud Paraphr. Chaldæum & Lat. interpr. imminutus.* κλῆσις. *Locus Epiphanij.*

APPARAT. Num. XXX.

EXſpectabam in ijs quæ ſubijcit mox Baronius de genealogia Domini noſtri Ieſu Chriſti, dignum aliquid horum Annalium fama. Nam & nobiliſſima ea quæſtio eſt, & vetuſtiſſima, prorſuſque digniſſima quæ à pijs hominibus non ſeguiter cognoſcatur. Atque hic erat verè ſuus illi diſputationi locus. Vbi enim potius, quàm in tantæ molis Annalium fronte? Conditor tamen operis, qui ſæpe in longe minoris momenti rebus neque verbis neque chartæ ſolet parcere, grauiſſimum argumentum vix leuiter attigit: & in illis ipſis quæ attigit, vt eruditis harum rerum intelligentibus ſe probaret, curaſſe multum non videtur. Quædam hic perſtringemus: nam de tota illa quæſtione accurate, ſi Deus volet, alio tempore ſumus acturi. Igitur diuerſitatis illius, quæ inter Matthæi & Lucæ deſcriptiones obſeruatur, cauſſam Baronius aſſignat è B. Auguſtino, quod *Matthæus, qui regiam in Chriſto perſonam inſtituerat inſinuare, naturales Chriſti ex Regibus Iudæorum generationes numerat: Lucas vero, ſacerdotalem in Chriſto perſonam oſtendere volens, generationes adoptionis Chriſti percurrit:* atque hanc fuiſſe ait Hilarij, & Iuliani Toletani, aliorumque ſententiam. Hoc quidem verum eſt: ſed potuítne Baronius ignorare, quod multos mediocriter doctos

doctos nón fugit, rationibus parum firmis motos fuisse Patres, quicunque ita senserunt? Sciebant Dominum nostrum non minus Sacerdotem esse summum, quàm Regem verum. mouit hoc ipsos, vt ortum illum crederent tam è tribu Leui, quàm è tribu Iuda. Non cogitabant pij Patres, locum nullum è Mose aut Prophetis posse adferri, quo ita futurum prænunciaretur. Nam de tribu quidem Iuda & domo Dauidica, notissimæ sunt promissiones diuinæ. 1. Chronicorum XVII. 14. Psalmo CXXI. 11. Isaiæ XI. 1. sæpe alibi. de tribu Leui in tota Scriptura simile nihil. quare in Nouo Testamento Iesum Christum sæpe filium Dauidis videmus nominari: at filium Leui nunquam. Non cogitabant viri sanctissimi, eam sententiam diuinis oraculis repugnare manifestissimè. Docent Scripturæ quidem Christum Pontificem summum fuisse, non minus quàm Regem: at non è stirpe Aaronis: verùm עַל דִּבְרָתִי secundum ordinem Melchisedec. quod vaticinium Apostolus toto capite octauo ad Hebræos ita interpretatur, vt Leuiticum sacerdotium reijciat à Christo. Probat enim factam esse μετάθεσιν ἱερωσυνης, translationem sacerdotij; totoque genere differre ab Aaronico, ad tempus instituto, Melchisedecianum, sine fine duraturum. Legitur apud Epiphanium longa disputatio contra Nazaræos; in qua probat Ecclesiam accepisse à capite suo Christo & regiam & sacerdotalem dignitatem: regiam, quia ipse erat è tribu Iuda: sacerdotalem, quia ipse erat summus Pontifex, noui sacerdotij auctor, ἀρχιερεὺς ἀρχιερέων ποιητὴς. at non dicit Epiphanius inde habuisse Christum suum sacerdotium, quod è tribu Leui genus traheret: etsi de commistione duarum tribuum sæpe alibi mentionem faciens. Enimuero Domini sacerdotium adeo fuit à Leuitico diuersum, vt ne vnum quidem Apostolum ex illa tribu sibi acciuerit. Postremò non cogitabant qui ita senserunt Patres, se dum absurdam sententiam tuebantur, ad multa cogi absurda. Velut cum Lucam dixerunt loco Solomonis Nathanem ideo posuisse; quia per illum regia dignitas ad posteros Dauidis fuisset transmissa; per hunc successio sacerdotalis. Dixerunt hoc multi: clarissime omnium Gregorius Nazianzenus: cuius verba subijciam de Salomone & Nathane Dauidis filijs:

- ὧν ὁ μὲν ἔβλυσεν
Ὡς τις ῥοὰς μεγάλας ποταμὸς βασιλήϊον αἷμα·
Αὐτὰρ ὁγ' ἁγίων τις φανεὸς ἐβλάστησ' ἱερήων.

sed quomodo Dauid sacerdotium Aaronicum in Nathanem filium transferre potuit, quo ipse nunquam est functus? nam locum hic habet iuris ciuilis regula; Testator ad heredem ius non transmittit, quod ipse nunquam habuit. Patrum vero illorum error fuit insignis, qui putarunt

putarunt Nathanem à Luca memoratum in Christi genealogia, eum fuisse Nathanem Prophetam, qui ad Dauidem missus à Deo: eumque errorem ipse B. Augustinus agnouit, & non semel retractauit. Mouit etiam Patres, quod Elisabeta Mariæ συγγενὶς Lucæ 1. 36. initio capitis eiusdem dicatur fuisse de filiabus Aaron. sed hoc ἀσυλλόγιστον, & nihil concludit. Nam si pater Elisabetæ vxorem sibi iunxit è tribu Iuda & cognatione B. Virginis: rectè quidem Elisabeta dicetur Mariæ cognata: at Maria è tribu Leui orta propterea dici non poterit. Sunt quos etiam illud moueat, quod inter Ioseph maiores vnus à Luca nominetur Leui. atqui nomina Patriarcharum communia fuisse omnium tribuum, non ignorant, qui Esdram saltem & Nehemiam attente legerunt. Quare falsum est, personas Lucæ memoratas, ad aliam tribum pertinere quàm Iudæ. Nominum diuersitas in descriptionibus duorum Euangelistarum, non satis firmum argumentum est, vt diuersas tribus ab illis existimemus describi: quum Iudæorum plerique duo nomina habuerint: & ὕψωσις, assumptio in filium, filijque appellatio ex varijs caussis contingerent: putà vel natura, vel ex lege Mosis de semine fratri mortuo excitando; item adoptione, vel arrogatione: necnon propter affinitatem: nam gener socero filius dicebatur: adde successionem in regnum, vel priuatam hereditatem: nam etiam hi eorum filij censebantur, quibus successerant. Vt interim taceam, quod potuerunt & aliæ eius diuersitatis in nominibus apud Matthæum & Lucam esse caussæ. Nam esse quædam ἄπορα τῆς γραφῆς, inexplicabilia in Scripturis, vt omnium disciplinarum, non inuiti, opinor, fatebuntur, omnes humanæ infirmitatis viri intelligentes: itaque prouerbium Rabbinorum in nonnullis necessario vsurpandum, & exspectandus Elias, qui duros atque hodie inextricabiles Scripturæ nodos soluat. Hoc melius, quàm de omnibus temere pronuntiare; quod illis solemne est, qui aliquid fateri se ignorare turpe ducunt: etiam in ijs rebus ad quarum indagationem præter nudas coniecturas humana industria nihil hodie potest afferre. Probat deinde Baronius, Euangelistas in genere Ioseph, simul & glorioſæ Virginis genus esse complexos: quod etsi verissimum est, atque adeo cunctis Christianis debet esse persuasissimum: non recte tamen ab illo demonstratur. Institutum de non miscendis tribubus, quod ipse existimat Ioseph necessitatem imposuisse, quia homo iustus erat, ducendæ vxoris, quæ esset è tribu Iuda; non imperatur absolute ea lege Mosis, quam laudat Baronius è capite vltimo Numerorum. Nam ibi Moses, non in vniuersum de omnibus fœminis loquitur: sed de illis dumtaxat, quæ in Athenienſium legibus ἐπίκληροι dicebantur & ἀπαιτήτοις

 opponebantur.

opponebantur. hæ dotem certam è bonis paternis auferebant ; illæ totam hereditatem in dotem adferebant. Nam vt ex orationibus Isæi & Demosthenis liquet, οὐκ ἐξῆν τοῖς ἐπικλήροις ἔξω τῆς ἀγχιστείας γαμεῖν· ἀλλὰ τοῦτον ᾧ αὐταῖς μετὰ τῶν χρημάτων τῶν ἐπιβαλόντων ἦν συνοικεῖν. *Non licebat*, inquam, *virginibus* ἐπικλήροις *extra cognationem enubere : sed oportebat ipsas vna cum bonis proximo agnato nubere.* Neque solum Athenis gentis enuptio vetita, sed etiam in alijs Græcorum ciuitatibus. Diodorus Siculus libro XII. in Solonis & Charondæ legibus ita cautum hac de re fuisse testatur. Κελεύει ὁ νόμος τὴν ἐπικλήρου ἐπιδικάζεσθαι καὶ ἔστιν ὅτε τοὺς ἐγγυτάτους ἀναγκάζειν τὸν ἐπίκληρον ἐπιδικάζεσθαι καὶ ἀγχιστεύειν. vbi ius idem in viros & mulieres statuitur : vt proximus agnatus cum ea fœmina ad quam gentis hereditas est deuoluta, iudicio experiri possit, si nuptias ex lege recuset : & vice versa virgo aut mulier in casu simili. Simillima fuit lex Mosis, de qua in extremo illo capite Numerorum agitur : quod si intellexisset Baronius, ad omnia coniugia promiscue illam non extendisset. Satis hoc exprimitur illis ipsis verbis, quæ sunt in Annalibus descripta : sed multo clarius illis, quæ Latinus Interpres omisit Numerorum capite XXXVII. versibus octauo & nono. Quæ fuerit causa illius omissionis nescio : obseruo tamen ijsdem codicibus cum Latino Interprete vsum & Ionathanem Vzielis F. in suo Thargum. Ex his sequitur, beatam Virginem, non solum eiusdem fuisse tribus Iuda cum Iosepho : sed etiam ex eadem gente & cognatione, nempe Dauidica. Itaque vere & docte Epiphanius contra sceleſtissimum hæreticorum genus Antidicomarianitas, scribit, Mariam Iosepho esse traditam, κληρον εἰς τοῦτο δυναγκασάντων αὐτὸν ἔχειν : *quum iura hereditatis quam possidebat, eò ipsam adegissent.* significat enim Mariam fuisse Virginem ἐπίκληρον. Quod autem Epiphanius bona quæ tum beata Virgo obtinebat, κλήρους appellat, non κλῆρον ; videtur id innuere, vnâ cum patris hereditate etiam aliorum agnatorum bona ad ipsam fuisse deuoluta. Interpres Epiphanij horum verborum mentem non cepit. Atque hæc de istis impræsentiarum satis.

XIV. Reijciuntur fabulæ posteriorum scriptorum, de B. Virgine, quas multi pro veris narrationibus obtrudunt. Locus Augustini de Traditionibus.

APPARAT. Num. XXXVIII.

NÆ multum Baronio studioſi historiæ Ecclesiasticæ deberent, si ea diligentia, quam in exponenda natiuitate, vita & vitæ exitu sanctissimæ & glorioſissimæ Virginis MARIAE adhibuit, præstare potuisset, vt certi aliquid ijs de rebus hodie constaret. Nam quis

quis est IESV, Mariæ filij, cupidus sectator, qui veram historiam Deiparæ, matris Iesu, non sit maximi æstimaturus? non cupidissime excepturus? Sed neque diligentissimus Baronius, neque alij, qui nostra memoria in eodem argumento sunt versati, piorum, quos in rebus religionis simplex iuuat veritas, desiderijs satisfecerunt. Ratio autem cumprimis hæc est: quia vt certa ab incertis, vera à falsis, historiam à fabulis secernerent, Baronius quidem non satis, alij vero multo minus videntur curasse. Dederant Euangelistæ exemplum hac in parte, quod posteri vt sequerentur, religionis Christianæ non parum intererat. Illi de Virgine tantum nos docuerunt, quantum sciri erat ad salutem necessarium: è tribu Iuda & domo Dauidis eam fuisse prognatam: ex ipsa natum Messiam, sicut fuerat prædictum, non communi hominum lege nascendi; sed nouo miraculo, quod omnia superat miracula, per inumbrationem Spiritus Sancti. His addiderunt proximorum seculorum Patres, in recenti adhuc memoria, oppidò pauca: idque necessariò, vt hæreticos circa B. Virginis reuerentiam & cultum varie peccantes, alios excessu, alios defectu, confutarent; quod à magno Epiphanio diuinitus esse præstitum videmus. Insecutæ verò ætates Euangelicæ narrationi & ijs quæ prioribus temporibus fuerant comperta, alia sexcenta adiecerunt; nimis, vt res arguit ipsa, persæpe ingeniosæ ad fingendas eius generis narratiunculas, & Sanctos Dei non minus falsis & commentitijs fabulis onerandos, quàm veris laudibus ornandos. Id quo fine, quóue auctore sit factum, & quæ in religionis Christianæ ritus nouitas ex eo sit introducta, non iam quæro: erit deinceps alius, spero, ea de re dicendi locus. Factum quidem ita esse vt dixi, neque ambigi à quoquam potest, & præsens disputatio planissime demonstrabit. Vt ad rem veniam, obseruet Lector candidus Baronij industriam in concilianda fide narrationi suæ. Probat primum ex Epiphanio extitisse aliquam historiam & traditiones harum rerum. deinde vbi dixit, historiam perijsse, traditiones credi postulat, quas Ecclesia seruauit. Affert in eam rem locum B. Augustini, omnibus hodie lippis & tonsoribus notum. *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi Apostolica auctoritate traditum, rectissime creditur.* At quam iniquum est postulare, vt hodiernis de Virgine narrationibus omnibus fides habeatur, quia extiterit olim aliqua de ipsa historia, & traditiones item aliquæ? Extitit olim proculdubio vera aliqua historia de rebus Caroli Magni, Rolandi, & cæterorum virorum fortium, quos illa ætas tulit. an propterea credere nos æquum fuerit Pseudoturpini nænijs & eiusmodi fabularum scriptoribus, qui postea lingua Romansa, id est Romana corrupta

mera miracula memoriæ prodiderunt ? Probet Baronius eam ipsam historiam, & illas traditiones, quarum meminit Epiphanius, integra fide fuisse seruatas, posteros nihil esse commentos, nihil finxisse, neque sincerum vas incrustasse. hoc amplius probet Baronius, Epiphanium illis ipsis historiæ & traditionibus quarum mentionem facit, fidem habuisse. Nam si quæ hodie iactantur veteribus fuerunt nota, vir Dei Epiphanius aut non illis multum tribuit, aut non eam certe conclusionem ex illis expressit, quam posteriora secula inde elicuerunt: adorationem nempe Virginis, qualem illi videmus hodie exhiberi. A quo Epiphanium fuisse alienissimum, vt si quisquam mortalium est hodie, scripta ipsius faciunt fidem, sicut alio loco perspicue demonstrabitur. Equidem mirari soleo vel nomen illius Patris ferre eos posse, qui à veteri fide & praxi Ecclesiæ longe adeo hac in parte recedunt. B. Augustini superior locus nihil ad rem : imò à proposito alienissimus est. Nam illud axioma, quod toties pius ille Doctor inculcat, præsertim in disputationibus aduersus Donatistas ; locum habet in dogmaticis, aut in ritibus religionis, quorum custos est Ecclesia : non vbi de certitudine agitur historica multarum narratiuncularum, quæ hodie circumferuntur. Tum autem necesse est, vt traditiones ad quarum confirmationem hoc axioma adhibetur, à principio nascentis Ecclesiæ ipsi notæ, atque vsurpatæ fuerint : cuiusmodi erat illa consuetudo, quam tuetur Augustinus, libris de baptismo contra Donatistas : ac propterea *consuetudinem originalem* appellat, initio libri sexti : deinde, vt vbique in Ecclesia Catholica obtinuerint, idque semper, *non interrupta serie temporum, certa connexionis successione*, vt loquitur Augustinus, contra Faustum Manichæum, libro XXVIII. Præclarè enim & verè Iulius Rugerius, Papæ protonotarius, in opusculo de libris canonicis & apocryphis, pronuntiat, *Traditionem nullam vllius esse ponderis, nisi nullis temporum intercapedinibus, interruptam ab Apostolorum vsque temporibus. Inde enim necessum esse traditionem manare.* Has vero conditiones in proposito argumento reperiri, quis tam væcors, qui ausit affirmare ? quum sit nemini dubium, multa hodie credenda de B. Virgine iactari, & imperitæ plebeculæ obtrudi, quæ primitiua Ecclesia penitus ignorauit. Quare certissimum est quod dixi, frustra & inconsulto consilio Baronium illius axiomatis Augustiniani hoc loco mentionem fecisse.

XV. *Confirmatur*

XV. Confirmatur multis rationibus iudicium Baronij de libro qui falsò tribuitur B. Hieronymo, De natiuitate S. Mariæ. Christophorus de Castro notatur. Locus è Biblijs falsò citatus, etiam nonnullis è Patribus.

APPARAT. Num. XXXIX.

RE&te Baronius iudicat, cùm Hieronymi esse negat librum oppidò insulsum De natiuitate Sanctæ Mariæ, quem superiorum seculorum imperitia maximo illi viro attribuit. Sed dissimulatum ab eo nollem, summum virum Erasmum, multo ante ipsum de illo partu supposititio veram sententiam pronuntiasse. Erasmi iudicium secuti sunt Melchior Canus & Sixtus Senensis, atque hoc loco Baronius. At vide quàm altas radices fabularum & mendacij amor in multorum animis egerit. Librum enim palàm impium ausus non ita pridem defendere contra horum virorum iustissimam censuram, Christophorus de Castro Iesuita Hispanus. ô tempora! ô mores! audere aliquem in hac luce literarum scriptum tueri, quod primò constat pseudepigraphum esse; deinde à pestilentissimo hęretico profectum; postremò nugarum & impietatum esse plenum. Titulum esse falsum, stylus arguit. nomen enim B. Hieronymi ementitur; quum nulla sit toto libello periodus, quæ ignorantiam, ἀκρισίαν, fatuitatem eorum non palàm faciat, qui inter flumen aureum dictionis Hieronymianæ & cœnum lutulentum plani illius distinguere nesciunt. Nec refert, quod titulo adiecta sunt nomina Chromatij & Heliodori, ad quos in veris libris scripsit Hieronymus. nam eiusmodi fuerunt semper artes eorum qui fictos à se libellos magnis auctoribus adscribebant: vt aliqua similitudine veri mendacium obtegerent. Ab hæretico eam scriptionem esse profectam, cur dubitemus? ipse doli fabricator palàm hoc profitetur. non enim libri auctor postulat haberi, sed interpres dumtaxat. verus auctor Seleucus Manichæorum Apostolus, notissimus hæreticus. Hic est qui in libro B. Augustini de fide contra Manichæos bis vocatur *Leucius*, quod verè Baronius monuit. sed & *Leontius* in principio eiusdem libri appellatur. *In Actibus*, ait Augustinus, *conscriptis à Leontio quos ipsi accipiunt.* intelligit autem eum librum, de quo Pseudohieronymus iste initio, *Quidam Seleucus, qui passiones Apostolorum conscripsit, hunc libellum composuit.* fortasse scripserat *Leucius*: nam etiam in epistola Gelasij, vbi varie concipitur hoc nomen, prima syllaba semper abest. in Romana editione Decreti, *Leuticius* aut *Leutius* vt ibi adnotant docti viri. in tomis Conciliorum *Leucius*. Scio tamen Seleucum hæreticum legi apud Philastrium, & Seleucianos ab eo denominatos, apud B. Augustinum. Verba Gelasij Papæ insignia sunt:

sunt: *Libri omnes quos fecit Leucius, discipulus Diaboli, apocryphi.* En qualem scriptorem defendit Iesuita. nam vt modò dicebamus, eius libelli quo de agimus, iste, qui sub Hieronymi latere voluit nomine, auctor non est, sed interpres tantum. *Proinde*, ait, *vt in Hebræo habetur, verbum ex verbo transferre curabo.* iterum: *sic narrationis stylum tentabo*, (fort. *temperabo*) *vt non alia dicam, quàm quæ aut scripta sunt, aut consequenter scribi potuerunt.* Impietas vero istius Pseudohieronymi, excusari saluo pudore non potest: nam quum fateatur, Seleucum, siue Leucium de doctrina Apostolorum multa esse mentitum; ea tamen defendit, quæ sunt ab eodem hæretico scripta de virtutibus & miraculis eorum. Poterátne hic planus apertius ostendere, nullam sibi esse curam veritatis, neque vllum se inter falsum & verum statuere discrimen? Addit de eo ipso libro quem vertebat: *ita & hîc multa non vera de corde suo confingit.* quis furorem hunc sanus non detestetur? fatetur librum ab hæretico scriptum: fatetur multa auctorem de corde suo confinxisse: & tamen amplectitur, vertit, obtrudit. Sed audiamus facti defensionem egregiam: *Illud libere dico, quod fidelium neminem negaturum puto; siue hæc vera sunt, siue ab aliquo conficta, sacrosancta S. Mariæ miracula præcessisse; maxima consecuta fuisse; & iccirco salua fide, ab ijs qui Deum facere ista posse credunt, sine periculo animæ suæ credi & legi posse.* Impium hominem, & stulte delirum! Nam si valet hæc ratio, vt credi omnia debeant, quæ aliquis hæreticus aut fanaticus finxerit, quia Deus illa potest facere: quid est cur deliria Rabbinorum, aut etiam Mahometis, respuamus? etsi enim stupenda sunt, & insana figmenta, quæ in libris Rabbinorum aut in Alcorano recitantur; nihil tamen est adeo portentose excogitatum, quod, si omnipotentiam Dei respicimus, fieri à Deo non posse credi debeat. Apage à religione Christiana adeo absurdã, adeo impiam sententiam. Accipe cumulum impudentiæ, furoris, sceleris. Nam exemplo Matthæi Euangelistæ, si Deo placet, impostor iste factum tueri audet. *Siquidem*, ait, *sanctum Euangelistam Matthæum eundem libellum liquet composuisse*, (quid sibi velit hac voce nescio: non enim potuit Matthæus librum composuisse, quem scripsit Seleucus, siue Leucius, vt ipse hic impostor paullo ante dixit.) *& in capite Euangelij sui Hebraicis literis obsignatum apposuisse: quod an verum sit auctori præfationis & fidei scriptoris committo.* hæc Pseudohieronymus. Christophorus de Castro qui nihil hic inuenit quod reprehendat, quàm bene sentiat de Euangelista Matthæo ipse viderit. ego & Matthæo & ipsi Spiritui Sancto, atque adeo etiam B. Virgini iniuriam fieri contendo ab ijs omnibus, qui fidem vllam istis nænijs habent: maiorem ab ijs qui defendunt, quod facit ille Iesuita. Obseruent etiam pij lectores

impudentiam

impudentiam vel Leucij vel Pſeudohieronymi, cum falſam ſententiam Scripturæ affingunt, quam pro baſi fabellæ ſuæ ſubſternunt. Ait enim: *Scriptura dicente, maledictum omnem eſſe, qui non genuiſſet maſculum in Iſrael.* vbi vero hoc ſcriptum eſt? Sterilitatem & ἀπιχνίαν in populo Iudaico fuiſſe probro verſam, præſertim in fœminis, didicimus è verbis Rachelis, xxx. 23. & ſimilibus narrationibus, vt de Eliſabeta Luc. i. 25. atvoce Dei pronuntiatam eſſe in ſteriles maledictionem, quam iſte affert, falſum eſt. Non tamen neſcimus verba illa quibus de nunc agimus, reperiri etiam apud nonnullos Patrum, vt Hieronymum, Auguſtinum, & Damaſcenum De recta fide libro iv. cap. ci. ſiue vt eſt in Latinis libris xxv. & fortaſſe etiam Chryſoſtomus eò alluſit, cum ſcribit ſterilitatem maledictionem quandam fuiſſe & condemnationem: in ſermone ii. de Anna. ἡ ἀρὰ πεῖρα, ἡ καταδίκη τοῦ τεκεῖν ἦν ἡ ἄγονος. ſed quum ea verba nuſquam in totis Biblijs reperiantur, ne in Græcis quidem aut Latinis; fateamur neceſſe eſt, falſo ea Scripturis tribui. ſententia autem ipſa, niſi fallor, originem habuit vel ex male acceptis Dei promiſſionibus, Exod. xxiii. 26. & Deut. vii. 14. quaſi ceſſatio benedictionis ibi promiſſæ, ſit argumentum maledictionis: vel è lacunis Rabbinorum aut hæreticorum. Extat veſtigium eius ſententiæ apud Mercurium Triſmegiſtum. nam & ille ſub finem ſecundi ſermonis, eum qui liberos non genuerit, non ſolum infelicem pronunciat; ſed etiam impium & in Orco pœnis afficiendum: μέγιστον, ait, ἀτύχημα καὶ ἀσέβημά ἐστιν ἄπαιδά τινα ἐξ ἀνθρώπων ἀπαλλαγῆναι· καὶ δίκαιον οὖν δίδωσιν αὐτῷ θάνατον τοῖς δαίμοσι. *Infortunium eſt maximum, imò impium factum, ſi qui non ſublatis liberis è numero viuentium diſcedat. atque ab eiuſmodi homine, dæmones poſt mortem pœnas exigunt.* At Gregorius Nyſſenus eandem tractans hiſtoriam de qua Pſeudohieronymus, longe aliter loquitur, in diem natalem Chriſti: *Habebatur*, ait, *matribus ex Lege quidam honor, quo carebant fœminæ quæ liberos nullos ſuſceperant.* quàm diuerſa hæc ſunt à narratione Pſeudohieronymi? Ioachimum igitur Mariæ patrem, priuſquam liberos ſuſtuliſſet vetitum eſſe à Pontifice; ſtare inter fœcundos infœcundum, eiuſque oblationem fuiſſe eo nomine repudiatam, cui perſuadebit hic impoſtor? qua lege Dei, quo exemplo factum hoc poteſt defendi? niſi fortaſſe ſolus Ioachimus inter tot myriadas populi Iudaici repertus eſt ἄπαις, quod videtur iſte ſciolus ſtulte credidiſſe. Falſum eſt etiam quod in eo libello dicitur, cum beata Virgo eſt concepta, Pontificem fuiſſe Iſſacharem. hoc quoque à Baronio recte animaduerſum, & è Ioſephi vera hiſtoria confutatum: defenſio Chriſtophori inepta eſt; non de ſummo Pontifice auctorem locutum, ſed de alio neſcio quo. Atqui conſtat in ea locutione

tione quam ibi vsurpat Pseudohieronymus, semper appellatione Pontificis intelligi summum Pontificem.

XVI. Confirmantur alia duo Baronij iudicia. Pseudoeuangelium Iacobi. Rabbenu Hakkados. Antoninus *Consul ante Christum nullus. Christophorus à Castro notatur.*

APPARAT. Num. XXXVIII.

CÆsaris Baronij iudicium etiam in eo vehementer laudo, quod testimonia è Pseudoeuangelio Iacobi respuit: item illa quæ Galatinus profert è scriptis R. Iudæ Nasi, quem Hebræi honoris caussa vocant Rabbenu Hakkados, vel simpliciter Rabbi. Mihi nondum contigit librum, qui circumfertur sub nomine huius Rabbini גלי רזיא posse nanciscì: sed ex ijs quæ inde Galatinus describit, & quæ de illo Magistro apud alios Hebræos legi, non dubito cæterorum doctorum similem eum esse, & τὰ ὑγιῆ de re tanta præsertim ab eo posse sperari. Antoninus vt vere ait Baronius, (etsi crasso errore in eius editionibus quas vidi legitur Antonius) nullus reperitur in Romanis Fastis Consul ante natum Christum. neque audiendus Christophorus à Castro, qui vt falsam & fatuam opinionem defendat, fugit ad suffectos Consules. sed hoc quoque ἀπίθανον: & ante ætatem Christi nomen illud Antoninus in Latinorum libris non occurrit. Diceret potius, nomina Antonius & Antoninus sæpe confundi in libris Rabbinorum: vt apud Abraham Zacuth folio CXLIII. Sed hoc quoque inane est: certum est enim hunc Rabbenu vixisse altero minimum seculo post natum Dominum. Lego in libris Rabbinorum, Sapientum quos ipsi vocant Tanaim, principem fuisse Simonem Iustum: vltimum Rabbenu Hakkados, quem postea exceperunt Amoræi, & hos Hagaonim. Vixisse hunc sub Antoninis & æqualem fuisse Galeno qui in Hippocratem Commentarios & alia multa scripsit, auctor est idem Zacuth, Iuchasin folio CXL. Quando igitur de aduentu Christi loquitur hic Magister noster tanquam de re futura, apparet quo iudicio vtantur, qui tantum illi tribuunt.

XVII. Expenditur Baronij dictum, de necessitate credendi, miracula facta fuisse in natiuitate B. Virginis. Basilij locus. Cur de ijs miraculis sileant Scripturæ. Vera miracula circa Virginem. Nicephorus Callistus notatur. Hippolytus Portuensis falso ab eo laudatus. Mathan Iosephi auus an sacerdos. Traditio Desposynorum illustratur. Estha. *Persarum regnum sub natiuitatem Domini nullum. Cleopatra*

patra & Casoparis. Germani Patriarchæ & Iohannis Damasceni falsæ affirmationes. φυλὴ *pro* γενεᾷ, Tribus *pro* Familia. *Interpretum errores.*

APPARATVS, Num. XL.

AIt Baronius; *Magna & per omnia admiranda, quæ nec verbis satis digne persequi vlli possint, præcessisse natalem Dei genetricis Mariæ, non puto adeo angusti pectoris & emotæ mentis reperiri hominem, qui non intelligat.* rationem autem affert; quia magna quædam præcesserint natalitia, (dies natales, vel natiuitates voluit dicere) Samsonis, Samuelis, Ieremiæ & Iohannis Baptistæ. Si essent viæ Dei sicut viæ hominum, argumento huic Baroniano pondus magnum inesset. Nam beatam Virginem Christi Dei matrem, si opus intuemur ad quod diuina prouidentia ipsam ordinauit, omnibus Sanctis longe præcellere, nemo sanus negauerit. quare si quorundam Sanctorum natiuitates singulari aliqua ope Dei, vel etiam miraculis, fuerunt insignitæ; rationi admodum videtur consentaneum B. Virginis natiuitatem rerum maxime mirabilium euentu fuisse illustratam. itaque subijcit Baronius, *Quis abiecte nimis atque adeo humiliter de Deo sentiens, eum plura atque maiora elargitum esse seruis, quàm matri, & amico sponsi quàm sponsæ, mente captus dixerit?* Ista nimirum argumenta sunt, quæ curiosis ingenijs humana dictat ratio: neque dubium est, manasse ab hoc fonte figmenta μυθία ἔσσα, quibus Deiparæ vel aliorum Sanctorum gloria videbatur augeri. Vidimus paullo antè Pseudohieronymum posito hoc fundamento, quod iam Baronius ex illo repetit; *præcessisse Mariam multa miracula, maxima consecuta esse*, libere postea pronuntiare, impuri Leucij hæretici nænias, *siue sint veræ, siue falsæ, sine periculo legi & credi etiam posse.* Sed Deum immortalem! quàm sunt hæc aliena à veræ Theologiæ principijs? nam diuina consilia humana ratione æstimare nefas. neque aliam ob caussam princeps ille Apostolorum Satanæ appellatione fuit increpitus; nisi quod, *non saperet ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum.* Matth. XVI. 23. quippe viæ Dei non sunt viæ hominum, ait ipse apud Prophetam Isaiam, LV. 8. Ταὶ γὰρ ὁδοὶ μου οὐκ εἰσὶν ὡς αἱ ὁδοὶ ὑμῶν; inquit Sapiens, Ecclesiastici XVI. 21. *Consilia enim Dei, sicut iudicia, abyssus multa*, vt canit regius vates, XXXV. 6. Quare Baronij, non minus quàm Pseudohieronymi argumentationem plane reijcimus: non quia negamus in natiuitate glorioſissimæ Virginis facta fuisse diuinitus miracula; sed quia tacente Scriptura, curiosum putamus & periculosum, id velle inquirere. Quod autem putat Baronius, necessarium esse, si pij esse volumus, id credere; temere dictum censemus. Nam quis tu es, homo,

qui de consilijs Dei tam audacter pronuntias? Quis tu es, qui necessitatem imponis credendi ea quorum Spiritus Sanctus auctor & fundus non est? Ignoscent, credo, mihi Baroniani manes, si dixero, pluris apud me esse vnum Basilium Magnum, quàm multos Cardinales Baronios. Basilius in ea de Christi natiuitate dicit; necessarium esse si pij esse volumus, credere B. Mariam ante Domini partum mansisse virginem. quid post partum? id quoque dubio procul credidit Basilius, & nos credimus firmissime: cruciatus quosuis parati perpeti, cum bono Deo, prius quàm aliud quid nobis persuaderi sinamus: quoniam tamen id Scriptura non docet nos; vide quid diuinus ille Doctor pronuntiet: ὃ δ' ἐφεξῆς ἀπολυτέον μοί ἐστι τῷ λόγῳ τῷ μυστηρίῳ καταλείψωμεν: *quod superest, omittamus quærere, & mysterio, siue silentio relinquamus.* caussam ibidem affert; quia μηδὲν τῷ τῆς εὐσεβείας ἀβλαβὲς ἐστι λόγῳ. *nihil ea res pietatem lædit.* Enimuero an facta sint quædam miracula nascente B. Virgine, neque affirmare, neque negare quisquam potest. Illud constat, altum de ijs in sacra pagina esse silentium. Silentij caussam quæris? ne id quidem scire profiteor. Suspicor tamen, similem ob caussam siluisse ijs de rebus Spiritum Sanctum, propter quam Mosis sepulcrum vni sibi Deus voluit esse notum. Deuteron. XXXIV. 6. Nam vt vir sanctissimus Epiphanius in simili de B. Virgine disputatione olim dicebat, solent diuina oracula προλαμβάνειν καὶ ἐπασφαλίζεσθαι ἡμᾶς, occupare & multo ante munire hominum mentes aduersus exoriturum quandoque errorem. Sed de his agendi suus erit postea ξὺν Θεῷ εἶτος locus. Baronius qui circa natiuitatem Ieremiæ miraculum agnoscit, quia dixit illi Deus, *Priusquam te formarem in vtero noui te, & antequam exires de vulua sanctificaui te*: circa Sanctam Deiparam nullum agnoscit, nisi aliunde petitum, quàm è sacris literis; magnam ipsi Virgini facit iniuriam. Nam ecquod maius fingi potest miraculum, quàm hoc? electam esse ante iacta mundi fundamenta Virginem, cuius beata viscera Dei fierent augustissimum templum? in cuius vtero diuinæ & humanæ naturæ fieret concilium? ex qua Emmanuel nasceretur? quæ conciperet, pareret & virgo maneret? Horum & similium mysteriorum iugi meditatione mentes hominum occupari satius erat, quàm in exquirendis tot extra Sacram Scripturam miraculis; quæ vt concederemus esse vera (sunt autem pleraque ficta & falsa) minora tamen sunt, imò nulla ex parte comparanda cum ijs de quibus diximus. Iam quæ ad supplenda Euangelia colligit vndique Baronius paucis expendamus. De S. Anna Mariæ matre profert locum Hippolyti Martyris è Nicephori Callisti rhapsodijs petitum. Nicephorum hunc fabulosissimum esse scriptorem, &

iudicij

iudicij in literis nullius, satis notum est eruditis, & nos supra monebamus. Quare equidem quicquid apud illum legitur, nisi alia accedat auctoritas, non pluris facio, quàm folia fartari. Ipse Baronius, quot locis istum fabulatorem aspernatur, reijcit, confutat? Qui vtinam sibi constaret, nec quod alibi destruit, idem alibi adstrueret. Quod igitur Hippolytum Portuensem Sanctum Martyrem, laudat Nicephorus, & locum à se allatum ex eius libris vult videri depromptum: nos falli Nicephorum contendimus, & falso libri titulo deceptum, nænias narrare, non veram historiam. Quis è veteribus Patribus vllius similis libri Hippolyti meminit? quis in eo argumento illum laudauit? Quum autem constet fuisse Hippolytum & grauem & pium doctumque virum; ne per Deum immortalem memoriæ Martyris faciamus hanc iniuriam, vt fabularum putidarum auctorem illum fuisse credamus. Fabula est quod iste Pseudohippolytus dicit, Mathanem Ioſephi auum fuisse Sacerdotem. Nam hallucinatos esse illos qui putarunt alterum Euangelistarum, è duobus qui genealogiam IESV Seruatoris proposuerunt, sacerdotalis stirpis personas recensere, supra est demonstratum, deinde vt id non esset, consentiunt omnes eius sententiæ auctores, sacerdotium per Nathanem esse deductum, qui apud Lucam, Salomoni Matthæi est ἀντίτυπος & è regione respondet. Mathan ergo, qui non recensetur à Luca, sed à Matthæo, in regia stirpe à Solomone deriuata, sacerdos esse non potuit. Non extat hodie aliquid his de rebus ea traditione antiquius, quam Africanus à Despoſynis Domini, vt ait, & cognatis acceptam, in epistola ad Aristidem retulit. Traditio illa sic narrat.

DAVID.

SALOMON.	NATHAN.
MATTHAN.	MELCHI.
ESTHA.	
IACOB.	ELI.
IOSEPH.	IOSEPH.

Matthan & Melchi (qui apud Bedam & alios auctores dicitur Mathat; quomodo apud Lucam est scriptum) ἐκ μιᾶς φυλῆς, ἐξ

ἄλλως ἢ ἦμεν, ambo è tribu fuerunt Iuda, ambo è domo Dauid ; sed tamen è diuersis familijs orti, Matthan à Salomone oriundus, à Nathane Melchi, siue Mathat.

Matthan vxorem prior ducit Estham : Ἐσθὰ ἣ καλεῖς τὴν γυναῖκα ἀνδρὸς, ait Africanus. Est Hebraicum אשת quod non est proprium nomen fœminæ, sed commune omnium : vt si dicas ἡ ἀνδρα vel ἀνὴρ fœminino genere. Ex Estha nascitur Matthani Iacobus, deinde mortuo Matthane eadem nubit ὁ Melchi, siue Mathat, & ex eo coniugio nascitur Eli. Iacobus & Eli fratres vterini ; eiusdem matris, sed diuersorum patrum.

Eli ducta vxore moritur sine liberis : Iacob huic ex Lege Mosis ἀνέστησε σπέρμα, semen excitauit : & è relicta coniuge Eli tollit Iosephum : natura quidem filium suum, sed beneficio Legis filium Eli. Putat Africanus id ex Euangelistarum verbis posse colligi. nam Matthæi quidem verba sunt ; Ματθὰν ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ· ὃς ἦν υἱὸς τοῦ ὡς ἐνόμιζετο Ἡλί. *Matthan genera uit Iacobum : qui erat, vt putabatur, filius Eli.* sic enim ea verba modis indignis torquebat Africanus. Non puto extare aliquid istis aut antiquius, aut fide dignius. Quomodo igitur Sacerdos erit Matthan, quem vides non solum è tribu Iuda ortum, sed etiam è stirpe Salomonis? Taceo Pauli testimonium, expresse negantis, quenquam vnquam è tribu Iuda ministrasse altari. Hebræ. VII. 13. Matthanis vxor Africano dicitur Estha, Pseudohippolyto Maria. Sed hoc non vrgeo. Quod autem sequitur apud eundem falso creditum Hippolytum, vixisse Matthanem & Mariam *sub Cleopatræ & Casoparis Persæ regno*, quis sane mentis legere poterit sine risu ? Persarum temporibus illis nullum fuit regnum, Parthis rerum summam in Oriente obtinentibus. Verum esto : concedamus fabulatori, Persarum appellatione Parthos esse intelligendos ; quæ, malùm, ista Cleopatra est, Græci nominis mulier Regina Persarum? quis iste Casopar? tum autem quis dicet mihi, vbi istud regnum fuerit? videtur enim, vt hæc narratio est, non longo interuallo separatum fuisse à Palæstina & Iudæa. Parthos Syriam ad breue tempus obtinuisse, & expeditionem in Iudæam fecisse, immisso Pacoro Regis filio, anno ante Christi aduentum trigesimo octauo aut nono, scimus ex historia Iosephi decimaquarta, & Dione. Sed nulla in illis rebus narrandis commemoratur regina Cleopatra, nullus rex Casopar : verùm Orodes pater Pacori, clade Crassi nobilis. Non longe hinc Baronius probat libellum de natiuitate S. Mariæ non esse Hieronymi, verum imperiti cuiusdam impostoris, quia Issacharem facit summum Pontificem, qui nullus fuit : cur hic quoque aduersus Pseudohippolytum eadem arma non expedit ? cur dissimulat

lat tantam abſurditatem vel fatuitatem? Laudat poſteà Baronius Germanum Patriarcham Conſtantinopolitanum, & Iohannem Damaſcenum, quorum ætas remotiſſima à temporibus de quibus hic agitur; non multo enim ante annum à nato Chriſto octingenteſimum vixerunt. Itaque de propoſito argumento certi aliquid ab illis ſperare; hoc vero eſſet grauiter delirare, & illius ſeculi homines ignorare. Damaſcenus poſteros Dauidis ortos à Salomone & à Nathane ſeparat tanquam eſſent diuerſæ tribus; ſæpeque illa verba repetit; ἐκ τῆς φυλῆς Σολομῶντος, & ἐκ φυλῆς Ναθάν. quod, niſi caute accipiatur, eſt abſurdiſsimum. adeo enim è tribu diuerſa non erant; vt ne è diuerſa quidem gente: ſed tantum è gentis eiuſdem Dauidicæ familijs diuerſis, Salomonica & Nathanica. Quare melius paullo ante idem Damaſcenus appellat γενεάς, ſtemmata, ſeries. quod verbi ſi retinuiſſet interpres, Græcæ linguæ imperitis & incautis occaſionem errandi non præbuiſſet.

XVIII. *Collyridiani licet B. Virginem colebant vt Deam: non tamen docuerunt Mariam eſſe Deam, humanæ naturæ expertem, quod ait Baronius.*

APPARAT. Num. XLIII.

NOn videtur eſſe verum quod Baronius ſcribit; *Collyridianos hæreticos Dei genitricem Mariam humanæ naturæ prorſus expertem, ac diuinæ tantum participem fuiſſe dixiſſe.* Nam illæ mulierculæ quæ fatuiſſimæ ſectæ erant antiſtites, de natura B. Virginis nihil docebant, quod quidem hodie ſit compertum: ſed ὑπερβολῇ θαυμάσαντες τὴν ἁγίαν, ait Epiphanius, εἰς τοῦτο ἐξετράπησαν τῆς αἱρέσεως τὸ λῆρολόγημα: *ſupra modum ſanctam Virginem admirati, in hæreſeos ſuæ nugamentum inciderunt.* Lege diligenter totam illam Epiphanij diſputationem; verbum nullum inuenies, vnde colligas iure eam fuiſſe Collyridianorum doctrinam. Idem in Anacephalæoſi pag. 521. breuiter hæreſin iſtorum explicat, hiſce verbis: Εἰς ὅσον μὲν τὴν Μαρίαν κολλυρίδας προσφέρουσι, οἱ τινες καλοῦνται Κολλυριδιανοί. eadem verba iterum pagina quoque 529. repetuntur, neque aliud quicquam additur. Scio ſcribere Epiphanium in hæreſi LXXVIII. Collyridianos διὰ θεὸν ταύτην προσαγαγεῖν καὶ διδάσκειν καὶ προσάγειν, *conatos eſſe & conari, beatam Virginem pro Dea introducere.* ſed ne ijs quidem verbis dicit idem Epiphanius cum Baronio. nam ille quidem ex inſtitutis huius hæreſeos colligit quod ſcribit, veriſſime: qui enim honorem Deo proprium mortali tribuit, quod in ipſo eſt, facit illum mortalem Deum: Baronius verò longe aliter: qui ceu proprium iſtorum

rum dogma refert, quod *B. Virginem humanæ naturæ prorsus expertem affirmarent.* hoc verò quis dixit veterum? vt taceam muliercularum istarum mentem, ex ea disputatione Epiphanij melius posse cognosci, quæ est aduersus illas ex professo suscepta; quàm è præcedente, vbi tantum obiter ipsarum meminit. Quare autem Baronius hanc hæresin ita concipiat, neque obscurum est, neque hic pluribus dicendi est locus. Enimuero pater Annalium, si in anno saltem CCCLXXIVI. num. XXX. quæ propria est sedes huius historiæ, grauissimam Epiphanij disputationem diligenter curasset expendere; quid sit discriminis inter veterem fidem & hodiernam doctrinam facile intellexisset.

XIX. *B. Augustini exceptio*, quia non est canonicum scriptum, nôn me constringit, *male accepta in Annalibus.*

APPARAT. Num. XLVI.

B. Augustinus Faustum Manichæum reprehendens, qui negabat B. Virginem natam fuisse in cognatione Dauid; inter alia argumenta hoc etiam adhibet, longe omnium firmissimum: quod libris vteretur Apocryphis ad sententiæ suæ demonstrationem; quibus nullum penitus esset pondus contra librorum Canonicorum auctoritatem. Afferebat autem ex Apocrypha Scriptura Faustus, Ioachimum patrem Deiparæ fuisse Sacerdotem: vnde sequebatur necessario, fuisse ipsum è tribu Leui, non Iuda. Hanc obiectionem varie diluens Augustinus; inter cætera ait, vel illud satis esse debere, quod ex sacra quidem pagina certum sit Mariam è tribu Iuda ortam: obiectio verò de tribu Leui, à Fausto allata, testimonio dumtaxat nitatur librorum Apocryphorum; quorum præ Canonicis nulla sit habenda ratio. At Baronium offendit, quod dicat Augustinus, ex Apocryphis libris manare illud, Ioachimum Mariæ patrem fuisse sacerdotem! An igitur voluit Baronius parem illis scriptoribus fidem haberi, ac Spiritui Sancto, qui in libris Canonicis loquitur? Qui versati sunt in lectione Patrum, non ignorant, appellationem Apocryphorum modò laxius, modò angustius sumi. Quare quicquid de sacris personis Veteris aut Noui Fœderis narratur præter verbum Dei, id cum libris Canonicis & [illegible] comparatum, habetur Apocryphum; & *quia non Canonicum est, non astringit*, vt ait verè & piè Augustinus: nam Traditiones originales, de quibus paullo ante ex eodem Patre dicebamus, locum hic non habent.

XX. *Quæstio*

XXI. *Quæstio de anno & die natæ Virginis. Festum eius diei quando institutum. Euodij liber apud Nicephorum vocatur in dubium. B. Virginem in Sancto Sanctorum fuisse educatam, videri fabulam. De Pontificis maximi aditu in eum locum obseruationes. Locus è Tragœdia* Christus patiens. *Mendacio veritas non defendenda.*

APPARAT. Num. XLVII.

SEquitur inuestigatio anni & diei quo nata est Virgo. Quum igitur sacra Scriptura tempus illud non indicauerit, & aliunde præsidium sit petendum: non video equidem, cur in hac quæstione à veteri Ecclesiæ traditione foret discedendum; si posset probari, opinionem quæ hodie obtinet à primis temporibus esse deriuatam. verùm de hoc non sine caussa dubitari potest. Mariæ enim natalis in diem octauum Decembris tunc primùm videtur fuisse relatus, quando institutum est in Ecclesia, vt ille dies natiuitati ipsius esset sacer. Hanc autem solennitatem primis seculis constat fuisse ignoratam. adeo vt ne temporibus quidem Caroli Magni in Gallia nota fuerit, quemadmodum obseruat Cardinalis Baronius ad Martyrologium. Fit tamen verisimile primis auctoribus solennitatis illius caussas non defuisse probabiles, cur illum potissimum diem natiuitati Mariæ assignarent. Anni vero inueniendi ratio vnica est; vt annis Domini anni XIV. addantur. Est enim traditio vetustissima, Deiparam cum Seruatorem pareret, annis ætatis suæ XIV. exactis, decimum quintum fuisse ingressam. Quod si παγίως adeo stabilitus esset annus nati Christi, ut de eo nemo dubitaret; eadem opera annus natæ Virginis esset constitutus, ex ista quidem hypothesi. Nunc scimus de anno assumptæ humanitatis à Christo, quàm diuersæ sint sententiæ. Quæ affert Baronius ad firmandam harum rerum fidem, partim incerta sunt, partim etiam falsa. Suspectus est ille Euodius, quem laudat ipse ex Nicephoro. nemo enim veterum, vt & ipse obseruat, eius scripti Euodiani mentionem facit: non Eusebius, non Hieronymus, non Epiphanius, veterum scriptorum Ecclesiasticorum diligentissimi inquisitores. Vnde igitur post mille firme & trecentos annos id scriptum emersit? non debuit tacere Nicephorus, vnde illud in manus suas veniisset. Falsum est quod iste Pseudoeuodius narrat, beatissimam Virginem in Sanctis sanctorum annos vndecim egisse: neque mihi persuaderi vnquam poterit, tam insulsæ fabulæ priscum illum Euodium Antiochiæ primum Episcopum, fuisse auctorem. Nemo ignorat ad interiorem illam Templi Ierosolymitani partem, nemini ex omnibus mortalibus aditum patuisse, præterquàm summo Pontifici, & quidem semel tantum

tantum in anno: quod expresse notat Apostolus ad Hebræos IX. 7. *In secundum*, inquit, *tabernaculum semel in anno summus Sacerdos ingrediebatur.* Iosephus belli Iud. libro v. cap. XIV. Τὸ ἐνδοτάτω μέρος εἴκοσι ἦν πηχῶν. διήργετο δ' ὁμοίως καταπετάσματι τοῖς ὅλοις ἔξωθεν· ἔκειτο δ' ὁμοίως καὶ αὐτό. ἄβατον ἦν καὶ ἄχρηστον καὶ ἀθέατον ἦν καὶ ἀθέατον ἅπασι· Ἁγίων ἦν ἅγιον ἐκαλεῖτο. Rufinus vertit: *Intima templi pars viginti cubitorum erat. discernebatur autem similiter velo ab exteriore: nihilq; prorsus in ea erat positum: inaccessa vero & inuiolata, & inuisibilis omnibus habebatur; Sanctiq; Sanctum vocabatur.* capite sequente de summo Pontifice: Εἰσῆν δ' ἅπαξ καθ' ἑκαστον μόνον· ἐν ᾗπερ θύειν ἔθος ἦμερα πᾶσι τοῖς τῷ Θεῷ. *semel in anno ingrediabatur: eoque die moris fuit, vt populus vniuersus in Dei honorem ieiunaret.* In libello quem Agrippa Rex Caio obtulit, quique à Philone recitatur, locus ille vocatur τὰ ἄδυτα τοῦ ναοῦ, *Templi Adyta*: tantam autem fuisse loci religionem & sanctimoniam Agrippa confirmat; vt non dicam laici, aut etiam sacerdotes Pontifici summo propiores gradu; verùm etiam ipse Pontifex maximus, si vel sæpius in anno quàm vnico duntaxat die, aut illo ipso die, si ter aut quater eo ingrederetur, mortis supplicium sine vlla spe veniæ fuerit ipsi subeundum. Verba Agrippæ sunt: Εἰς τὰ ἄδυτα ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ μέγας ἱερὰς εἰσέρχεται τῇ ἡσυχίᾳ λεγομένῃ μέτον, ὀπτιμιάσιον, ἐκ τῶν πάτερα βιβόμενος φορεὰν ἀγαθῶν, βύετηρίδι τε καὶ ἐριώλῳ ἅπασιν δυσσεβέσι. καὶ ἄφατός ἐστι, οὐ λέγω τῶν ἄλλων Ἰουδαίων, ἀλλ' οὐ τῶν ἱερέων, οὐχὶ τῶν ὑστάτων, ἀλλὰ τῶν τιμιωτάτων ἐν τῷ ναῷ τοῦτον τάξιν εἰληχότων, ἢ καθ' αὐτόν, ἢ καὶ σὺν αὐτῷ εἰσελθεῖν· μᾶλλον δὲ καὶ ἄθλιος ὁ ἀρχιερεὺς δισσὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους, ἢ καὶ τῇ αὐτῇ τρεῖς καὶ τεσσάρας εἰσφοιτήσῃ, βαίατον ἀποθανεῖται τὸν ὑποδύντα. Omitto testimonia ipsorum Rabbinorum, ad caput Leuitici XVI. vbi est huius ritus diuina institutio. Quomodo igitur trimula virgo ibi collocata est? quis illam curabat? an illa statuæ similis sine cibo, sine potu, sine lecto, sine consuetudine cuiusquam mortalium, solitariam ibi degebat vitam? Volunt enim auctores huius fabulæ, totos vndecim annos ibi hæsisse Virginem παστόκην, fuisseque illi Sancta sanctorũ pro cubiculo vel cella in qua perpetuo maneret. Audi Germanum Constantinopoleos Patriarcham, in oratione de oblatione Virginis. *Vbi non sæpe, sed semel solum in anno sacerdos ingrediens peragebat cultus mysticos, illuc ea, vt ibi perpetuo maneret, à suis adducitur parentibus, & vt esset in sacris gratiæ adytis. Quis rem talem vnquam cognouit? Quis audiuit ex his qui nunc sunt, aut vnquam fuerunt, fœminam quæ adduceretur in intima sancta sanctorum; ad quæ vix patet aditus hominibus, vt in eis habitet & versetur?* Non me fugit, auctorem Tragœdiæ Christus patiens dicere Mariam ministerio Angelorum nutritam & curatam fuisse cum erat in Templo: nam hoc volunt sibi isti versiculi:

Μήτηρ

Μήτηρ μὲ ἔδωκεν ἱερὸς ἀμφὶ δάμαις·
Ἐν δ' ἐκτραφῆσαι χερσὶν ἀγγέλων ξένως,
Εἰς ναὸν ἐν δόμοις σώφρονι ἐκδίδωκέ με
Γερασία ξύμπασα.

sed rem tantam quis poetæ credat? aut quis putet tantum miraculum potuisse ita obscurari, vt neque Iosephus, neque æqualium scriptorum quisquam eius meminerit? Supra omnia est Scripturarum silentium, quod curiositati nostræ fibulam debet imponere. Quod igitur rei tam admirandæ, & ab omni probabilitate adeo remotæ, diuinisque institutis Iudaici cultus repugnantis, neque sacræ literæ, neque primorum & meliorum seculorum auctores, vllam mentionem faciant; nemo iure ijs succenseat, qui fidem illius vocare in dubium non verentur. Fauemus nos quidem toto pectoris affectu gloriæ τῆς παρθενίας θεοτόκου Virginis: sed fingi mendacia in eum finem, aut fictis haberi fidem; hoc verò nos zelo veræ pietatis succensi, ferre non possumus, & in ipsius Mariæ contumeliam cedere non dubitamus. Iohannis Chrysostomi in Matthæum diuina vox est: Μὴ μοι γένοιτο ἀπὸ τοῦ ψεύδους τινὰ ἀληθείαν συστῆσαι. *Absit à me, vt veritatem per mendacium velim ire confirmatum.*

XXI. Nouatores *qui hodie dicendi. Testium nubes discutitur à Baronio laudatorum, vt probet B. Virginem annos* XI. *in Templo mansisse. Io. Damascenus fabulosus interdum scriptor. Expenditur Gregorij Nysseni locus. Reijcitur fabula de Virginibus monialibus Iudæorum in Templo degentibus.*

APPARAT. Num. XLVIII.

VErba sunt Baronij de Virgine *Deipara: Trimulam, quod parentes vouerant, in Templum allatam, vndecim illic egisse annos, ijdem quos iam retulimus auctores testantur; nimirum Euodius, Gregorius Nyssenus, Iohannes Damascenus, Germanus Episcopus Constantinopolitanus, Andreas Cretensis, Georgius Episcopus Nicomediæ, & alij.* subijcit his: Orthodoxorum neminem dissensisse hactenus: solos esse nostri temporis Nouatores, quibus hæc displiceant. De Nouatorum appellatione suo loco disputauimus. euicimus certis rationibus, iniquum esse Nouatores illos dicere, qui Verbo Dei, quo nihil habet Ecclesia antiquius, stare sunt parati: quique doctrinam & historias primis seculis notas atque probatas, vt de quarum veritate constaret, sincere & ex animo admittant. At si quis res neque sacra pagina comprehensas, neque traditione acceptas à primis Ecclesiæ Doctoribus; sed post multa demum

ſecula audiri in Eccleſia ceptas, pro veris, certis, & indubitatis haberi poſtulet; hoc eſt noua pro veteribus obtrudat; is Nouator an Veterator dici debeat, æqui lectoris & pietatis pariter atque veritatis ſtudioſi iudicium eſto. Quod ad præſentem hiſtoriam attinet; equidem ſi à primis Eccleſiæ temporibus, traditionem conſtaret deriuatam; minus mirarer Baronium adeo cupidè illam propugnantem. Sed non ita eſt: & ludit nos Cardinalis ſua illa teſtium nube. Euodius primo, ex hoc albo expungendus: probauimus enim falſum eſſe & fallere Nicephorum, quando in hoc argumento Euodium laudauit. Damaſcenus, Germanus, Andreas, Gregorius Nicomedienſis, recentiores ſunt ſcriptores, quàm vt de rebus tam antiquis tutò poſſit illis credi. Nam quis credat iſtos de rebus quæ natiuitatem Chriſti præceſſerunt, certiora potuiſſe cognoſcere, quàm primi ſeculi homines, aut proxime inſecutorum? Omnes iſti poſt annum quingenteſimum vixerunt: quidam circa octingenteſimum. Damaſcenum qui vetuſtate nonnullis aliorum præſtat, eruditione, vt videtur, omnibus; non ſolum leuem, ſed etiam futilem, vanum & mendaciorum pleniſſimum aliquando ſcriptorem eſſe, ipſe Baronius pronunciat in anno XXXI. num. 75. & nos ibidem clare probamus. illi ALII, qui in Baroniana acie agmen claudunt, ſunt Cedrenus & eiuſdem farinæ recentiores ſcriptores: quorum libros plures interdum fabulas quàm hiſtorias continere, nemo hodie ignorat, & conditor Annalium ſæpe queritur. Igitur ex illo tam denſo teſtium agmine, ſolus reſtat Gregorius Nyſſenus, cuius habendam eſſe cum primis rationem, nos quoque vltro fatemur. Quidni autem? Baronianam aſſertionem nemo validius labefactauerit, quàm facit hic Pater. Narrat Gregorius homilia in natalem Domini, matrem Mariæ votum nuncupaſſe, ſi quis infans ſibi naſceretur, fore vt eum Deo conſecraret. poſtquam nata & à lacte depulſa Maria, matrem votum ſoluiſſe; & ad Sacerdotes filiam adduxiſſe. *Sacerdotes autem*, inquit, *quamdiu paruula fuit, ad Samuelis ſimilitudinem in ſacris ædibus educarunt; ſed cum iam adoleſceret, conſulebant, quidnam agerent de ſacro illo corpore, ne Deum offenderent. Etenim naturæ legi illam ſubijcere, vt cuipiam in matrimonio collocata ſeruiret, abſurdiſſimum videbatur. Inſtar enim ſacrilegij fuiſſet, ſi muneris Deo ſacrati dominus homo fieret. Legibus enim erat conſtitutum, vt maritus dominaretur vxori. Mulierem rurſus inter ſacerdotes in templo verſari, atque in ſanctis ædibus conſpici, nec lex nec grauitas permittebat.* Hic primò obſeruandum, non tradi hæc à Gregorio tanquam certam hiſtoriam, aut indubitatæ fidei traditionem: nam & narrationis initio profitetur, hæc ſe accepiſſe *ex hiſtoria quadam incerti auctoris*: & poſt rem narratam, *Hæc*, inquit, *Mariæ vox declarat, ea quæ*

ex

ex hiſtoria incerti auctoris commemoraui, non eſſe penitus abſurda. Si ætate Gregorij liber aliquis extitiſſet Euodij, illius primi poſt Petrum Epiſcopi Antiocheni, qualem multa adeo poſt ſecula extare credidit Nicephorus ; de fide hiſtoriæ quam narrabat non dubitaſſet Gregorius. Nunc quum adeo locuples & vetuſtus auctor fateatur eam eſſe ἀδιάπτωτον, quæ poteſt hodie neceſſitas eſſe id credendi ? Vide vero, lector candide, inter Patrem hunc & Baronium, quid quantumque interſit. Gregorius à nemine exigit vt hiſtoriæ credat, quam ipſe narrat : incerti auctoris illam eſſe, ingenue profitetur ; neque aliter illam commendat, niſi quod penitus abſurda non videatur. Baronius plurima aſſuit narationi Gregorianæ, è recentioribus ſcriptoribus : deinde, ſi quis illa in dubium vocet, clamat, conuitijs lacerat, Nouatorem appellat. Sed demus illi, quod non dat Gregorius, illam incerti auctoris narrationem eſſe veram ; ergo falſum eſt quod modò affirmabatur de manſione Mariæ in Sanctis Sanctorum per annos vndecim : nihil enim eiuſmodi Gregorius narrat. Quin ſi narrationem illius diligenter expendas, intelliges facile, B. Virginem, quando Sacerdotibus trimula eſt tradita, inter liberos ipſorum educanda, non ea lege datam eſſe, vt cælebs perpetuo maneret. Nam quare de illius nuptijs poſtea deliberarent Sacerdotes ? Si illis temporibus fuiſſet vſu receptum, vt virgines Deo conſecrarentur, vitam in cælibatu acturæ, ſicut poſtea in monialibus Chriſtianis fuit inſtitutum : deliberationi illi Sacerdotum nullus fuiſſet omnino locus. Ac licet admirandæ Virginis admiranda ſanctimonia animos illorum religione impleuit, vt γάμων κρείττονα illam pronuntiarent, & præſtantioris indolis, quàm vt communi fœminarum lege mariti imperio eſſet ſubijcienda ; tamen hoc ipſo quod ea ſuper re illis deliberandum fuit : recte colligas, virgines moniales quæ in Templo manerent, nullas Iudæis tum fuiſſe. Euincit hoc ipſum etiam Scripturę ſilentium ; item Ioſephi & omnium Rabbinorum : in quorum libris quum deſcripta accurate legantur omnia Leuitarum Sacerdotumque munia, necnon Nazaræorum & Rechabitarum inſtituta & πολιτεία, & hoc amplius cunctarum ſectarum diſciplinę : mirum eſt de ſolis Virginibus iſtis monialibus, verbum extare ne vnum quidem. Sed eiuſmodi Virgines nullas tum fuiſſe, nemo docuerit nos melius, quàm hic ipſe Nyſſenus, hoc ipſo in loco. Nam quid aliud ſibi illa verba volunt ? *Mulierem inter Sacerdotes in Templo verſari, atque in ſanctis ædibus conſpici, nec lex, nec grauitas permittebat.* Merito igitur Bellarminus cùm origines religionum in Scripturis timaretur, commentitias iſtas Virgines ſilentio prętęrijt. De monachis libro 11. cap. v.

XXII. *Expenduntur rationes Baronio allatæ, vt probet fuisse in Templo Iudæorum viros & fœminas voto religionis adstrictas. De cellis circa Templum, vbi dicuntur habitasse viri & virgines Deo dicatæ apud Iudæos. Verus illarum vsus ostenditur.* γυναικωνῖτις *in Templo. Locus Iosephi.*

APPARAT. Num. XLIX.

PArum est Baronio moniales Iudaicas auctoritatibus stabilisse: nisi etiam argumentationibus idem euincat. Ergo etiam istas discutiamus; parati cedere, si quid modò roboris in illis inueniamus. Affert legem de votiuis personis: quarum redemptio quũ penderet ab arbitrio vouentis; probat exemplo Samuelis, fuisse quosdam, qui à parentibus non redimerentur, annuæ pecuniæ pensione; sed in Templo remanentes Deo seruirent. Errat primo Baronius de pecuniæ annuæ, vel vt mox appellat, census annui pensione. Scriptura nos docet Leuitici cap. x x v i i. votiuas personas non pensione annua, sed vnica solutione pretij, à Deo ipso definiti, fuisse redemptas. Errat deinde cum putat, personas ex voto relictas ad seruiendum Deo, corpus aliquod confeciſse, qualia sunt hodie corpora monachorum per sodalitates coeuntium. De Samuele narrat Scriptura ipsum coram Deo ministrasse, non quidem in vlla parte muneris Sacerdotalis, vt recte obseruat Glossæ auctor, Samuelis, siue primo Regum 11.18. verùm in alijs ministerijs vilibus & minutis, quæ etiam ab ijs poterant, vt videtur obiri, qui non essent è tribu Leui. quanquam & Samuel fuit Leuita, vt constat è 1. Paralip. cap. sexto. Adoptatum vero fuisse ipsum in aliquã societatem, quę separatũ corpus constitueret, Scriptura non dicit. Iurisconsulti sine lege loqui erubescunt: Theologis licebit de diuinis institutis quiduis ex animi libidine fingere? De virginibus votiuis ad seruiendum relictis, nec redemptis, nihil Scriptura: nullum præceptum; exemplum nullum: nam quæ mox affert Baronius, inania reperientur. Nos igitur tacente verbo Dei ἐπέχομεν: etsi propter verba Gregorij Nysseni, quę in extrema disputatione superiori expendebamus, negare certò possumus, in Iudaicis institutis tale quicquam fuisse. Baronij vero singularem prouidentiam licet hoc loco mirari: qui postquam corpora Deo dicatarum virginum in ritibus Iudaicis inuenit, quę nos inuenire non possumus; de tecto statim illis prospicit. Exspecto quàm mox exorietur aliquis, qui cœnobia virorũ & fœminarum in vrbe Ierusalem alicunde nobis exsculpat. Baronij sententia siue potius Petri Canisij Iesuitæ & aliorum, qui ante Baronium idem somniarunt; ab eiusmodi commento non procul abest. Ait, circa Templum

à

à Salomone exſtructum cellas fuiſſe ter tricenas, ſiue nonaginta, alias alijs impoſitas; atque eaſdem cellas in Templo poſt reditum à Babylone extitiſſe, probat è capite tertio Eſdræ. Sed hæc probatio non ſatis firma: neq; enim ibi dicitur expreſſe, quod vult Baronius. quin ex hiſtoria contrarium elicias. Nam auctor eſt Ioſephus lib. xv. cap. xiv. Reges Perſarum, Cyrum, & Darium, quorum permiſſu ſurgebat illud ædificium, ſtructuræ modum certum definiſſe; μίπτα ait, τὴ δομήσεως ἔδοσαν: ac propterea defuiſſe illi in altitudine cubitos ſexaginta vt prius æquaret. Sed coniecturas iſtas iam nihil moramur. Concedimus nos etiam, in domo ſecunda, illa quoque quam exſtruxit Herodes, cellas, fuiſſe τετράγυς, ideſt, trium contignationum: etſi an fuerint cellæ nonaginta vt olim, dubito. Ioſephus Belli Iud. lib. v. cap. x i v. περὶ δὲ τὰ πλάγια τὰ κάτω ναὸς, δι' ἀλλήλων ἦσαν οἶκοι τρίγυοι πολλοὶ, ἐπὶ ἑκάτερα εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πύλης ἄνοδος. τὸ δ' ὑπερῷον, τούτοις μὲ οὐκ εἶχε, παρ' ὅσον τῶν ἐν τοιτέροις fortaſſe ſcribendum τοσούτοις *tot cellas non habuit.* non τούτοις. *has cellas* ſuperioribus, inquit cænaculis, non ſunt tot cellæ adſtructæ; quia illa pars anguſtior eſt; quàm inferiores. Ruffinus tamen aliter & cum vulgo. Sic enim vertit. *Circa latera inferioris Templi multa erant membra peruia triplici tecto ſuſpenſa; & ad vtrumq; latus ad ea introitus à porta patebat. Deſuper autem pars eadem membra non habebat, quo minus erat anguſtior.* hoc eſt, anguſta. ſic tamen etiam in ſcripta lectione Ruffini offendimus. verum hæc obiter. In his igitur cellis fœminas Deo voti cauſſa oblatas ſeparatim degere potuiſſe, ait Baronius. Atqui certum eſt, partem illarum cellarum deſtinatam fuiſſe ad cuſtodiam rerum ſacrarum, theſaurorũ, veſtium, ſuppellectilis, & annonæ: partem inhabitatam fuiſſe ab illis qui in Templo quotidie miniſtrabant. Ac licet demus cellas fuiſſe nonaginta; tamen ſi conſideres multitudinẽ miniſtrantium ſacerdotum, Leuitarũ, cantorũ, ianitorũ, curſorũ & aliorũ miniſteriorũ, apparet valde illos anguſte habitaſſe. An igitur putabimus, inter tot millia virorum virgines Deo ſacras habuiſſe ſuas monas? non finit nos iſtud exiſtimare ſuperior ille Nyſieni locus; ac ne honeſtas quidem publica id permittit. In Scriptura harum cellarum frequens habetur mentio. 111. Regum, v 1. 5. tota illa ædificatio appellatur יציע quaſi ſubſtructio, ſiue, ædificium muris ædis ſacræ ad magnam altitudinem pertingentibus, quaſi ſubſtratum. ibidem ſingulæ cellæ dicuntur צלעות סביב quaſi dicas prominentes coſtas circa ædificium Templi. Scholiaſtes Salomon Iarchi, addit aliam appellationem תא quæ vox de illis cellis vſurpatur, vt 1. Regum, x 1v. 28. In typo futuri ædificij, quod Dauid Salomoni exhibet 1. Paralipom. x x v 111. 12. nominantur לשכות סביב cellæ circa Templum: atque ibi oſtenditur cui vſui eſſent futuræ:

nempe

nempe ad cuſtodiam theſaurorum duplicis generis, domus Dei & rerum ſacrarum. Ex libro Nehemię & alijs locis apparet, ephemeriam Sacerdotum, quę hebdomadis ſuę vicem obibat, ibi habitaſſe; ibidemque pleraq; rerum ſacrarum reponi ſolita. De collegijs virorum aut virginum Deo ſeruientium & ex voto ſeparatim viuentiũ, in tota Scriptura nihil. Apud Ioſephum pag. 841. bis nominatur in deſcriptione Templi, ἡ γυναικωνῖτις, *gynæceum*, locus mulierum. fuerunt qui rem factam putarent, & virgines ſacras ibi collocarent : ſed horum cœcitatem iure caſtigat Baronius : nam Ioſephus locum illum ita deſcribit, γυναιξὶν ἴδιον τοῦς θρησκείας χῶρον, *proprium fœminis locum ad cultum*, id eſt, dum ſacris erant operatæ.

XXIII. *Expenduntur exempla Baroniana Virginum Iudæarum Deo dicatarum. I. Ioſaba Ioramí Regis F. II. Mulieres in oſtio Tabernaculi excubantes. Græca verſio notatur. III. Anna prophetiſſa. IV. Virgines recluſæ in libris Maccabaicis. Mos veterum educandi virgines domi concluſas apud Iudæos & Græcos. Exponitur contra Baronium locus è* II. *Maccab.* αἱ καταλυσεις. Caſariæ. τὰ οἰκήματα.

APPARATVS, Num. LIII.

NVnc exempla conſideremus virginum Deo dicatarum, quæ profert Baronius. Primum eſt Ioſabæ filiæ Regis Ioram, quæ Ioaſum Ochoziæ F. furentis Athaliæ oculis furtim ſurreptum, in templo clam habuit per ſex annos. Hiſtoria extat ſecundo (Latinis quarto) libro Regum, cap. XI. vnde illam depromſit Baronius. ſed in II. Chronicorum, ſiue Paralipom. cap. XXII. vbi eadem repetitur, Ioſaba hæc, ſiue Ioſabeth, vxor fuiſſe dicitur Ioiadæ ſacerdotis, ἀρχιερέως, vt ſemper vocatur Ioſepho in ea narratione, libro nono; & certum eſt. Nihil autem in hac re feciſſe Ioſabam non conſcio marito oſtendit Ioſephus, & confirmat Scriptura. nam pro eo quod in illo libro Regum cap. XI. 3. dicitur Ioaſus fuiſſe annos ſex אתה *cum ea* nempe Ioſaba : in libris Chronicorum ſcriptum eſt אתם *cum eis*. videlicet Ioiada & eius vxore Ioſaba. Vnde colligant Baronius & alij Ioſabam fuiſſe Deo dicatam, aliud nihil video in tota hac narratione, præter voculam אתו male intellectam. putarunt enim ideo manſiſſe Ioſabam in ædeſacra, quoniam erat ipſa Deo dicata. ſed comparatio cum altero loco quem attulimus, hoc potius docet; manſiſſe Ioſabã in Templo, quia maritus ipſius Pontifex Maximus ibidem habitabat. Quare in iſto quidem exemplo *Baronius* ἥμαρτεν, οὐκ ἔτυχεν. Sequitur locus Exodi,

di, cap. xxxviii. 8. vbi fit mentio mulierum excubantium in oſtio tabernaculi. poterat Baronius alterum adijcere, 1. Samuel. ii. 22. his duobus tantum locis Hebraicum verbum צבאו de fœminis vſurpatur, ſtudio pietatis ad tabernaculum conuenientibus, vbi zelus pietatis & deuotio voce emphatica eleganter exprimuntur. Gloſſa vetus, Barbare quidem, ſed aptè, *circumexercituare tabernaculum*. hoc eſt, turmatim conuenire ad portam tabernaculi. Hebraicum verbum στρατεύεσθαι ſignificat & militare. Fortaſſe, quia in Iudaico cultu choreæ interdum ducebantur, & ſaltationes celebrabantur, quarum ſæpe in Scriptura mentio; eo verbo chororum ordinatio & ſeparatio in varias cateruas, innuitur. Alibi de viris in Tabernaculo miniſtrantibus ponitur, vt Num. iv. 23. vbi Seniores lxx. exprimunt voce λειτουργεῖν. at in loco Exodi, quem paullo ante indicauimus, (ſi non eſt menda in Græca verſione) צבאים abſurde legentes pro צבאים verterunt αἳ ἐνήστευσαν, *quæ ieiunarunt*. Paulus ſimilem deuotionem aliter denotat, cùm iubet viduas, προσμένειν ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, νυκτὸς καὶ ἡμέρας. 1. Timoth. v. 5. *inſtare obſecrationibus & orationibus, nocte & die*. Locum è libro Exodi, ita explicat paraphraſta Ionathan. *Et fecit conchum æneam, & baſin eius æneam, è ſpeculis æreis mulierum verecundarum*; (honeſtarum;) *quo autem tempore venuebant ad orandum in porta tabernaculi conuentus, ſtabant iuxta oblationem eleuationis ſuæ*, (eleuationem oblationis ſuæ) *& laudabant & confitebantur: deinde reuertebantur ad viros ſuos & pariebant filios iuſtos, quo tempore purgatæ erant à ſordibus ſanguinis ſui*. habes hic prolixam deſcriptionem matronarum piarum, alternis rem diuinam & familiarem curantium: non, vt putat Baronius, quæ Deo ſacræ in eius cultu eſſent totæ. Vox *excubabant*, minus commode vſurpata Latino interpreti, falſæ opinioni videtur occaſionem præbuiſſe. inde enim natus Baronij & aliorum error, exiſtimantium ſacras intelligi fœminas, quæ de Templo non recederent. Addit Baronius, *hoc inſtitutum exſtructo Templo non ceſſaſſe, ſed magnifice auctum fuiſſe*: idque exemplo confirmat Annæ prophetiſſæ; quæ teſte Luca, ii. 37. οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Sed errat vehementer, exiſtimans Annam Templum inhabitaſſe: eſt enim locutio petita è vulgo, qua denotatur aſſiduitas frequentandi loca ſacra. Simile illud Pauli, quod modo afferebamus, *precibus immorari diebus ac noctibus*: pro, Deum frequenter atque aſſidue precari. Sic Lucæ verba exponunt rectè, Gloſſæ auctor, Maldonatus, & alij interpretes. Vide amplius de hoc exemplo Exercitatione ii. 9. Sequitur locus è libris Maccabaicis: *Mentio habetur*, inquit Baronius, *& in libris Maccabæorum de recluſis virginibus in Templo, quæ procurrebant ad Oniam ſummum Pontificem*.

Bene

Bene est : habemus iam Virgines recluſas, in populo Iudaico : non minus quàm posteriora ſecula monachos & moniales ἐγκλείστους, quorum in Eccleſiaſtica hiſtoria non infrequens mentio. Sed hæc nugatoria ſunt, & homine mediocriter docto indigna, nedum Cardinale Baronio. In II. Maccabaico, cap. II. narratur tumultus ingens Ieroſolymis factus, cum Heliodorus vrbem eſſet ingreſſus, ad Templi theſauros Syriæ Regi deferendos miſſus. Ait initio auctor, magnam fuiſſe ciuium omnium tota paſſim vrbe anxietatem : τῶν δὲ μιχθέντων καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἀγωνία. verſu 14. deinde oratorum more rem exaggerans, ſingulos ordines commemorat. Sacerdotes verſu 15. Summum Sacerdotem verſu 16. & 17. ciues omnes verſu 18. matronas nominatim verſus 19. priore parte. Ait illas in publicum progreſſas cultu lugubri, ſaccis ſuccinctas more Iudaico. deinde addit de virginibus : αἱ μὲν κατάκλειστοι τῶν παρθένων, αἱ δὲ συνέτρεχον ἐπὶ τοὺς πυλῶνας, αἱ δὲ ἐπὶ τὰ τείχη, τινὲς δὲ διὰ τῶν θυρίδων διέκυπτον. *Virginum quæ erant concluſæ, aliæ ad veſtibula & portas concurrebant, aliæ ad parietes, quædam per feneſtras exerto collo proſpectabant.* Hic nulla Templi, nulla Oniæ ſummi Pontificis mentio : de ſuo igitur addit Baronius illa, *in Templo*, contra manifeſtam auctoris mentem. loquitur enim ille de omnibus vrbis totius puellis honeſtioris loci, quæ educabantur in domibus parentum, & proprijs ſibi cubiculis, neq; prodire foras ſinebantur. Doctè Gloſſæ quam dicunt ordinariam, auctor. VIRGINES QVAE CONCLVSAE ERANT. *id eſt, de domibus parentum non exibant, ratione verecundiæ & pudicitiæ virginalis : tamen in illa turbatione exibant præter morem ſolitum currentes ad Oniam.* Sed Baronius alteram interpretationem magis probat, de qua ſequitur ibidem. *Aliqui tamen exponunt hoc, dicentes, quod aliquæ virgines nobiles prope Templum cuſtodiebantur incluſæ, vſque quo nuptui traderentur.* hæc vero non eſt legitima interpretatio, ſed triuola hariolatio : nonnihil, vt videtur, eò confirmata, quia Latinus interpres deprauatis vſus codicibus, Oniæ ſummi Pontificis mentionem importunam in hunc verſum iniecit. Græca planiſſima ſunt, neque poteſt dubitari Latina eſſe corrupta ; non vtique culpa Interpretis aut librarij ; ſed vitio librorum, quibus ille eſt vſus. Cum Græcis libris conſentit hiſtoria Gorionidæ, in deſcriptione huius tumultus, libro III. cap. x v. in editione Veneta. Virgines igitur κατάκλειστοι, non ſunt religionis cauſſa recluſæ ; ſed eſt honeſtiorum virginum epithetum, vt Grammatici appellant, perpetuum. Olim enim apud Iudæos, Græcos pleroſque, & Romanos, virgines domi continebantur in proprijs œcis, quos Græci appellant παρθενῶνας, cellas virginales ; eratque ea pars gynæconitidis. Iccirco non minus apud poetas Græcos, quàm in libris Maccabaicis, virgines

dicuntur

dicuntur καλύκλυστοι. Apud Hephæſtionem extat hoc Lyrici poetæ fragmentum.

Ἡ παῖς ἡ καλύκλυστος,
Τὴν ἃ φασὶ πικόπτης
Ἐυναίης ὀαεισμὸς
Ἔχειν ἴσον ὀλέθρῳ.

Alludit fortaſſe ad hunc morem auctor Sapientiæ Sirach, cum XLII. 10. ait, θυγάτηρ πατρὶ ἀπόκρυφος ἀγρυπνία. *Filia eſt patri ſuo cauſſa occultæ vigilandi*, ſiue, anxie & ſollicite viuendi. Sed magis ad rem facit, quod virginem Hebræi appellant עלמה quaſi dicas abſconditam, κατάκλυστον. Vnde Hieronymus in Quæſtionibus, ſiue Traditionibus Hebraicis: ALMA, *quod interpretantur abſcondita, id eſt, virgo nimia diligentia cuſtodita.* Multa de hoc inſtituto Iudaico ſcribit Philo in libro De legibus in ſpecie. & apud incertum illum auctorem Tragœdiæ Chriſtus patiens, B. Virgo rationem vitæ ſuæ explicans, hoc primum dicit; domi ſe manſitaſſe, ne male audiret, more illarum quę foras amant prodire.

Πρῶτον μὲν οὖν γε καὶ παθεῖν, κἂν μὴ παθεῖν,
Ψόγος γυναιξὶν, αὐτὸ τοῦτ' ἐφέλκεται)
Κακῶς ἀκούειν, εἴπερ εἰς ἓν εἰδόσιν μόνῃ.
Οὕνεκ' πόθοι πρέπουσ', ἔμμενοι δ' ἐν δόμοις
Εἴσω μολᾶσθαι.

Contra, ſcortum aliquot locis in Targumim appellatur בראה ונפקת *exiens foras.* Vide Eliam in Thisbi. Apud Græcos ſcriptores virgines θαλαμευόμεναι dicuntur, quæ in thalamis concluſæ educabantur, hoc eſt, αἱ κατάκλυστοι. B. Chryſoſtomus homilia priore de Anna Samuelis matre; τὴν θαλαμευομένων παρθένων μᾶλλον ἡμῶν ἃ νέοι φυλαττέσθωσαν. Notus eſt verſus Euripidis in Oreſte;

Εἰς ὄχλον ἕρπειν παρθένοισιν οὐ καλόν.
Foras puellæ vt prodeant, parum decet.

Apud ſolos Corinthios vox κατάκλυστος alio ſenſu vſurpata fuit, ſi vera eſt Heſychij obſeruatio. Κατάκλυστοι, οἱ Κορίνθῳ ἑταῖραι πρός. quod de hierodulis Veneris interpretor, ex illis quæ ſcribit Strabo. Quemadmodum autem virgines ſuas incluſas domi ſeruabant veteres; ſic etiam matronas illas laudabant, quæ pedem domo rarò efferrent. Græci οἰκουρούσας & οἰκουρούς. Latini *Caſarias* dixerunt: nec multo aliter accipit vocem חנרת Cimchi, Ierem. VI. 2. Apud poetas Græcos οἰκουρήματα ſunt vxores. Euripides in Oreſte: εἰ τ' εἶδον οἰκουρήματ' ἃ λελειμμένοι φθείρουσι. Ambroſius, qui ſcribit *templo Ieroſolymitano virgines fuiſſe deputatas*, è falſa auditione hoc acceperat, non è Scripturis, aut vllo fide

digno scriptore. Sed plus illi hac in parte tribuere non debemus, quàm cum alibi scribit, Zachariam patrem Iohannis Baptistæ summum fuisse Pontificem.

XXIV. *Quid veterum nonnullos impulerit, vt B. Virginem votum virginitatis fecisse affirmarent. Opus ex voto magis meritorium Scholasticis. De verbis Mariæ,* Virum non cognosco. *Patrum observatio super diuersa conditione Christianorum & eorum qui sub Lege vixerunt. An Maria vitæ secundum sublime propositum prima exemplum dederit. Iosephum voti conscium fuisse, si Maria cum nupsit voto virginitatis fuit adstricta.*

APPARATVS, Num. LVI.

BEatissimam Mariam votum virginitatis fecisse, prius etiam, quàm Iosepho desponderetur, prò certo affirmat Baronius, & cum eo multi alij; neque magis de eo dubitari sinunt, quàm de alio quouis religionis Christianæ articulo. Non est dubium, primos huius sententiæ auctores ex admiratione Deiparæ, & prona in eius honorem voluntate, ita sensisse. Meminerant statum virginitatis à Paulo anteponi vitæ coniugatæ, quia cælibes μεριμνῶσι τὰ τοῦ Κυρίου, *in rebus Domini occupantur*, 1. Corinth. VII. 32. quo nihil beatius. Quare etsi nemo vere Christianus negabat, & ante partum, & in ipso partu, & post partum τὸν ἅγιον Virginem mansisse: ne tamen videretur Maria ijs inferior, quæ virginitatem proposito colunt; existimarunt interesse gloriæ ipsius, vt dicerent, illam ἄγαμον γάμον contraxisse. Auxit eam opinionem sententia Scholasticorum, docentium, bonum quod fit ex voto laudabilius esse & magis meritorium, quàm quod *fit sine voto*, vt concludit Thomas in Secunda Secundæ, quæst. LXXXVIII. art. VI. Quando hæc opinio ceperit, incertum est. Vetustissimus auctor apud quem hodie illam legimus, est Gregorius Nyssenus, in homilia de natiuitate Domini. Sed neque ille ex professo tractat eam quæstionem; neque vehementer, vt videtur, affirmat. Expressius multo B. Augustinus in libro de virginitate, & postea multi alij. Et Nyssenus & Augustinus vrgent Deiparæ responsionem, *Virum non cognosco.* quod argumentum mihi quidem videtur non esse adeo contemnendum. Nam quod nonnulli obijciunt, nullum neque exemplum extitisse, neque præceptum, quod Mariam impelleret ad tale propositum suscipiendum: fortasse possit responderi verbis Chrysostomi in Matthæum, homil. IV. ἔδει τῆς χάριτος τὸ ἀγγελικὸν πολλὰ λοιπὸν εἰσφέρειν τὰ σημεῖα τῆς ὑψηλῆς πολιτείας. *aduentante gratia oportebat multa existere signa*

vitæ

τῦτæ ſecundum ſublime propoſitum inſtitutæ. Conſentiunt enim Patres, noſtram hodie conditionem qui ſub lege Gratiæ viuimus, longe diuerſam eſſe ab illorum conditione, qui ſub Lege Moſaica vixerunt. Illos enim, vix prima elementa pietatis doctos, ad multa præſtanda non tuiſſe adſtrictos, quæ à nobis in hac plena luce & cœleſtium myſteriorum tanta cognitione, iure merito exiguntur. Tractant ſæpe hoc argumentum pij Patres; vt Irenæus libro IV. cap. XLVII. Tertullianus De pudicitia, capite ſexto. B. Auguſtinus De ſermone Domini in monte, lib. I. *Si quæritur quid ſignificet mons, bene intelligitur ſignificare maiora præcepta iuſtitiæ, quia minora erant, quæ Iudæis data ſunt. Vnus tamen Deus per ſanctos Prophetas & famulos ſuos, ſecundum ordinatiſſimam diſtributionem temporum, dedit minora præcepta, populo quem adhuc timore alligari oportebat; & per Filium ſuum maiora, populo quem charitate iam liberari conuenerat.* Sed ſupra omnes eximius & aſſiduus in hac admonitione Chryſoſtomus. In Geneſin, homilia LXIV. τὰ τῆς φιλοσοφίας ἐπιτάδην μὴ τὸν τῦ Χριστοῦ παρουσίαν. *poſt Chriſti aduentum ratio eſt intenſa* τῦτæ *bene degendæ.* in nonum pſalmum: ὁ τῇ παλαιᾷ σύμμετρα τοῖς τὰ σκάμματα· τῆς δ' ὁ τῇ καινῇ πόρρω ταύτης φιλοσοφίας. *in veteri lege, ſcammata reſpondebant* τῖς *viribus tunc hominum: ſed hoc procul abeſt ab ea* τῖ *viuendi ratione quam docemur in lege noua.* & paſſim apud illum leges, ὁ τῇ καινῇ πρὸς μακρόθεν ἐκλήθημεν σκάμματα. vel, πρὸς μείζονα ἀπαιτούμεθα σκάμματα, aut πρὸς ὑψηλοτέραν ἀναβαίνοντας κορυφὴν. hoc eſt, μείζονα ἀπαιτούμεθα, *maiora à nobis exiguntur*, vt loquitur in Geneſ. hom. IV. & in Iohannem XIV. ὅσῳ μείζονος ἠξιώθημεν τιμῆς, τοσούτῳ καὶ πλείονος ἀρετῆς ἐσμὲν ὀφειλέται. *quo maior eſt honos quo nos Deus eſt dignatus, eo maioris* τῖtutis *ſumus debitores.* Lege totam illam homiliam, & ὃ ἠθικὸν LXXII. item libellum De virginitate, capitibus præſertim XXX. & XLIV. & LXXXIII. & ſimiles locos, vbi hoc argumentum vir diuinus tractat accuratè. Quid igitur in eo impietatis, ſi dicamus ſanctiſſimam Virginem, gratia quadam ſingulari à Deo ornatam, eius quam Patres vocant ὑψηλὴν πολιτείαν, *ſublime propoſitum*, iamiam inſtante tempore gratiæ, poſt-venturis hominibus exemplum præbuiſſe? Miniſterium illud omnem ſuperans admirationem, cui Deus æternus ab æterno ipſam deſtinarat, virtutem & ſanctimoniam deſiderabat, quæ omnem comparationem longe ſuperaret. Hæc etſi vere, niſi fallor, & pie dici poſſunt; de voto tamen virginitatis ante nuptias à Maria facto, temere veteribus, qui iſta prodiderunt, non auſim equidem aſſentiri. Non enim communis omnium ea fides fuit, à primis accepta: ſed paucorum tantum coniectura, multo pòſt nata. Honorare illi Virginem voluerunt: ſed potéſtne maior honor illi tribui, quàm ſi vita ipſius demonſtretur cum doctrina Filij penitus

consensisse? Non consentit cum doctrina Christi, vt quæ vouerit virginitatem viro nubat, qui voti non sit conscius & approbator. 1. Corinth. VII. 4. & 5. Quare Maria cum Ioseph nupsit, vel voto adstricta non erat; vel Ioseph habuit consentientem: quæ etiam subtilissimi Thomæ fuit sententia, & plurium aliorum. Glossa vetus ad locum Lucæ: QVIA VIRVM NON COGNOSCO. id est, *non cognoscere propono. Secundum enim quod dicunt Doctores Catholici beata Virgo antequam desponsaret Ioseph, habuit obseruantiam castitatis virginalis in desiderio: non tamen sic vouit expresse: sed cum postea Deo ordinante esset ei desponsata qui erat in simili proposito, simul emiserunt votum.* Erat optandum vt intra hos saltem fines humana curiositas se contineret: multo autem magis, vt omnium seculorum Theologi diuinum Epiphanij dictum memoria sibi elabi ne paterentur: *ἴσον βλάβος τῆς καθυπερβαλλόντων τὸν ἁγίαν παρθένον, τῶν τὸ ὑπὲρ θεὸν δίκαιον δεξαζόντων. par detrimentum veræ religioni afferunt, illi qui vilem habent beatam Virginem, & illi qui vltra fas gloriam illius adaugent.* Verum de his serio, propitio numine, inferius.

XXV. Baronij curiosa obseruatio super die conceptionis Iohannis Baptistæ. Iosephi Scaligeri super vicibus ephemeriarum Sacerdotalium erudita obseruatio. Natalis Baptistæ diuerse olim obseruatus. Quid potissimum spectarit vetus Ecclesia cum dies festos instituit.

APPARAT. Num. LXVIII.

BEnignam sui traducendi materiam præbet Baronius, cum non contentus annum & mensem conceptionis Iohannis Baptistę tot notis insignijsse, etiam certum diem designat: octauo Kal. Octobris fuisse conceptum, post æquinoctium, solemnis ieiunij tempore. nam quę ista est πολυπραγμοσύνη? quę illaudabilis cupiditas laudis, ea profiteri certo te scire, quę nulla humana industria potest inuenire? Non hoc Baronium Scriptura docuit: cuius diuina verba reuocare ipsum ab hac curiositate debuerunt. ὡς δὲ ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. impleuit Zacharias, inquit, septem dies sui ministerij, deinde abijt domum. post istos dies concepit Elisabet eius vxor. Nulla hic certa dies: quam velle indagare, otio est abundare: prodere tanquam certo inuentam, seriam historiam in fabulas mutare. Melius feciisset Baronius, si obseruationem Iosephi Scaligeri non contemsisset, quę certam rationem docet perueniendi ad notitiam illius temporis, quo sacro ministerio suo Zacharias est functus. Nam quum inuiolata semper fuerit seruata orbis hieratici reuolutio; quia constat ephemeriam Ioiarib iniuisse munus suum die XXII. Nouembris, anni quatermillesimi,

quatermilleſimi quingenteſimi quadrageſimi noni periodi Iulianę; neque dubium eſt ephemeriam Abię fuiſſe ordine octauam : ex his colligit Scaliger, anno eiuſdem periodi 4710. ephemeriam Abię miniſterium ſuum iniuiſſe die XXI. Iulij. vnde ſequitur, verba Euangelij de Zacharia, Luc. I. 23. ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, *impleti ſunt dies miniſterij eius*, de viceſima octaua Iulij eſſe accipienda. deinde Zacharias domum repetijt. *Poſt hos autem dies concepit Eliſabet uxor eius*, ait Euangeliſta. Hanc obſeruationem ſane elegantem & ſcitu dignam, è fontibus Scripturę deriuatam, & perpetua Iudęorum obſeruantia firmatam, multis explicat Ioſephus Scaliger primus illius auctor, in Appendice ad libros De emendatione temporum ; & in Canonibus Iſagogicis, pagina CCXCVII. Legant ſtudioſi vtramque illam diſputationem : non pœnitebit operę. Scaligeri ſententiam mirifice confirmat conſuetudo Eccleſię Alexandrinę ; quę natiuitatem Iohannis Baptiſtę primis temporibus ſolemnitatis illius introductę celebrauit, die Aprilis XXIII. qui erat illis dies menſis Pharmuthi XXVIII. vt eſt auctor Cyrillus in homilia eius argumenti. Nec quenquam moueat, quod non congruit hęc animaduerſio obſeruationi Eccleſię Romanę & Grecę, quę à multis ſeculis natalem Prodromi celebrat die XXIV. menſis Iunij. Nam quia non ſtatim ſimul cum naſcente Eccleſia, ſed aliquanto tempore poſt, initium habuit mos celebrandi natales Sanctorum : nemo pius mirari debet, in tantis primorum temporum perſecutionibus, memoriam rerum pręteritarum ita exacte ſeruari non potuiſſe, quin varię opiniones ſuper eadem re, perſępe exiſterent. Hoc adeo verum eſt, vt etiam de natiuitate & paſſione Domini, varię admodum ſententię in Eccleſia olim extiterint : quibuſdam natum prodentibus ſexto Ianuarij, quibuſdam decimonono Aprilis : alijs XIX. Maij : nonnullis menſe Septembri ; pleriſque XXV. Decembris. Poſtea igitur cum cepta eſt in Eccleſia celebrari memoria non ſolum Domini IESV, ſed etiam B. Virginis, Apoſtolorum, Martyrum, & aliorum Sanctorum ; videntur pij Patres non tantam verorum natalium curam ſæpe habuiſſe : quantum id ſtuduiſſe illos conſtat, vt dies ſolemnes ex ritibus Paganorum, in meliorem vſum conuerterent. Religionem enim Chriſtianam facilius admiſſum iri ſperabant, ſi eadem operâ impias Gentium ſolemnitates delerent, & nouas inſtituerent, quæ ad veri Dei cultum pertinerent. Quare nihil vetat quominus, ſalua reuerentia quæ priſcæ Eccleſiæ debetur, de veris Sanctorum natalibus hodieque poſſit quæri. Vide Baronij non diſſimilem obſeruationem, in anno XXXI. 34.

XXVI. Docetur

XXVI. *Docetur aliquot exemplis, quam grauiter interdum soleant pij Patres in rebus historicis hallucinari. Zacharias P. M. Herodes æqualis Ptolemæi Philadelphi. Christus tricesimo ætatis anno passus: prædicauit vnum annum. Clementis locus animaduersus. Claudius inter Imperatores omissus. Publicani Ethnici. Zeno Stoicus Romæ. Iudæorum cum Romanis coniunctio. Abraham & Iudæi Persæ. Æquitas in talibus, debita Patribus.*

APPARATVS, Num. LXIX.

HOminem occisum occidit Baronius, cum paratu tanto Patrum illorum sententiam refellit, qui Zachariam Iohannis Baptistæ patrem prodiderunt fuisse summum Sacerdotem. Nam cui non dictus Hylas? aut quem iam mediocriter doctum inuenias, cui in ea re monitore sit opus? Neque vero cuiquam hodie in tanta literarum luce potest esse ignotum; eiusmodi hallucinationes historicas in Patrum sanctissimorum scriptis & crebras reperiri, & valde interdum miras. Vt cum Iustinus Martyr in Apologia II. regnasse ait Herodem in Iudæa, quando Ptolemæus Philadelphus libros Legis vertendos curauit: qui tantus est siue prochronismus, siue metachronismus, vt oculis meis cum illa lego vix credam. Cum Clemens Alexandrinus in I. Strom. Christum anno ætatis tricesimo passum, prædicasse annum dumtaxat vnum: quod etiam repetit libro VII. vbi hoc amplius, scribit sic: ἀπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ πρώτου διδασκαλίου, ἀπὸ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου Καίσαρος ἀρξαμένη, μεσούντων τῶν Αὐγούστου χρόνων πληροῦται). hoc vero ænigma est inexplicabile, nisi refingas hoc pacto sententiam, cum erudito interprete: ἀπὸ Αὐγούστου χρόνων ἀρξαμένη, μεσούντων τῶν Τιβερίου χρόνων πληροῦται. & tamen non parua adhuc restat indiligentia in voce μεσούντων. non potest enim Dominus dici passus medio Tiberij principatu, qui anno imperij illius XVIII. vel vt alijs placet XIX. cruci est affixus. Cum Tertullianus aduersus Iudæos enumerans Rom. Imperatores ad Vespasianum, omittit Claudium penitus; Christum autem ibidem ait passum, anno Tiberij XV. duobus Geminis Coss. Cum idem scriptor publicanos in Euangelio putat fuisse Ethnicos: de quo Hieronymus in epistola ad Damasum. Cum Epiphanius Zenonem Stoicæ sectæ auctorem Romæ prius vixisse scribit, quàm Athenas veniret: & an duo fuerint Zenones dubitat, hic & alius Eleates. Idem aduersus Anoetos disputans, annum quo natus Iesus, vocat XXIX. τῆς Ἰουδαίων πρὸς Ῥωμαίους συναφείας, *coniunctionis Iudæorum cum Romanis.* Nam ait, Augustum annos XIII. imperasse πρὶν τὴν Ἰουδαίων συναφθῆναι πλείοις Ῥωμαίοις. *priusquam consummaretur Iudæa cum Romanis coniunctio:* quod accidisse scribit

bit anno imperij Auguſti quarto vel circiter: prius tamen interceſſiſſe aliquam inter Romanos & Iudæos ſocietatem: ipſe appellat συμμαχίαν πεμπομβρίων; item, ὑπήκοοι καὶ ὑποτελεῖς καὶ μέρη φόρων ante quinque annos plus minus: donec deficiente duce è Iuda Herode ἔθνη ἐθνῶν, è *Gentibus* conſtituto, Iudæa penitus ſubiugata & tributaria planiſſime eſt effecta: πόλεων προεδρίαν, καὶ τοὺς φόρους γεγλύπται πολεμίους. quæ omnia vnde habuerit Epiphanius neſcio: & quantum illis per ipſius hiſtoriæ veritatem tribui debeat, doctorum eſto iudicium. Cum B. Chryſoſtomus Abrahamum de Regibus Perſarum triumphaſſe, tot locis ſcribit; vt in epiſtolam ad Romanos homil. xxxi. ad Corinth. i. hom. prima & xxvi. vel cum ſcribit idem Abrahamum Perſis maioribus eſſe ortum: vt hom. xv. in Acta: Ἀβραὰμ προγόνους Πέρσας εἶχε mox: ὃν ὁ Περσῶν, καὶ πόσην ἀπέχουσα, τοῦτον ἔφησαν χύδην οἱ Παλαιστῖνοι ποιήσειν. quare etiam Iudæos pronuntiat ibidem â Perſis oriundos: εἴπερ ἀκριβῶς ἐξετάζοις, Πέρσαι εἰσὶν οἱ Ἰουδαῖοι. Huius generis hallucinationes innumeræ quum in Patrum ſcriptis occurrant; neque illorum imperitia ſuperſtitione mixta eſt ferenda, qui modeſte indicari tales nævos pati non poſſunt: neque rurſus illorum inhumanitas, ac pene dixerim impietas, qui infeſtis animis monumenta Sanctorum virorum tractant, & propter humanos iſtiuſmodi lapſus ſeſe efferunt, illos deprimunt. Porrò de Zachariæ ſacerdotio, functione, & ſortitione, multa lectu digniſſima ex Hebræorum libris Ioſephus Scaliger erudite obſeruat, in vtraque illa quarum ante memini, diatriba.

XXVII. *Tempus conceptionis Domini obſcure Baronio indicatum. Spondanus Epitomator notatur. An eodem tempore primus homo formatus. Quæſtio de momento conceptionis. Vrbs Iuda in montanis. Euſebij locus è libro non edito.*

APPARAT. Num. LXXVI.

BAronius de tempore loquens quo humanam naturam in vtero Mariæ Verbum Deus aſſumpſit, contigiſſe id ait, *Auguſti Imperatoris anno ab inito per menſes fere quatuor Triumuiratu quadrageſimo.* vellem magis perſpicue rem tantam expreſſiſſet. Non enim capient omnes quid ſibi velit. quin aliquis non iniuria quæſierit an hæc Latina ſit oratio. nam *magiſtratum inire per quatuor menſes*, quo exemplo dicatur, cupio doceri. Voluit autem hoc: Quando Chriſtus eſt conceptus, annos Auguſti præterijſſe, ſi ab inito Triumuiratu numerentur, XL. & fere menſes quatuor. hoc verum eſt: nam dies dumtaxat deſunt tres pleno πεντάμηνῳ. Eſt obſeruatio vera: quam tamen Baronij Epitomator

tomator Spondanus, quia non intellexit, prætermisit. Vtinam alia potius prætermisisset, quæ animum illius erga Regem Christianissimum qualis sit, manifestò produnt. Quod addit Baronius, Christum conceptum esse *octauo Kal. Aprilis, eadem die, qua primus homo formatus est Adam*, curiositatis plus habet quàm soliditatis. Nam in æquinoctio verno & signo Arietis, mense Nisan, mundum fuisse conditum, non omnes assentiuntur ; multis contendentibus id factum in autumnali æquinoctio, Sole in fine Virginis, vel in principio Libræ, vt ait Abulensis ad caput 1. Geneseos. Atque hæc opinio, vel teste Pererio, videtur & numero & pondere argumentorum firmior. Post Pererium id ipsum nouis epicheremasin iuit confirmatum Iosephus Scaliger in quinto De emendatione temporum : docens, primam diem post ἐπαφὰς, fuisse feriam primam XXVI. Octobris, neomeniam Zygonos, quartamdecimam Phamenoth Ægyptiaci, tricesimam Tisri. Adde quod non omnes qui æquinoctio verno rerum initium attribuunt, de vicesimo quinto die Martij consentiunt ; multis enim illorum placet, & Adami veteris creationem, & noui καύρωσιν, in eandem incidere diem, decimum Kal. Aprilis. alij aliter censent ; vel potius coniecturas alias in mediũ proferunt. Quare præstat ἐποχή. Quæstionem verò de momento conceptionis Christi, penitus esse omissam à Baronio in tanta diligentia, nonnihil miror. est enim elegans, nec plane curiosa, vt verba Euangelistarũ recte capiantur. Tres super eo magnorũ auctorum sententias inuenio. Prima est eorum qui ante vel potius sub ipsam salutationem ab Angelo factã concepisse Mariam putant: quod videntur existimasse ij omnes, qui plenitudinẽ gratiæ, propter quam Virgini dictũ est ab Angelo, χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σου, *Aue gratia plena ; Dominus tecũ* : interpretati sunt de Christo iam concepto, & iam corpus Mariæ inhabitante. sed obstat huic opinioni, quod etiam post hæc verba futurum tempus vsurpat Angelus, cum ait, *concipies in vtero.* Alij igitur censent simul B. Virginem & auribus accepisse vocem Angeli dicentis *concipies*, & in vtero concepisse : nam etsi dixit ille συλλήψῃ *concipies*, non συλλαμβάνεις *concipis* : voculam tamen ἰδοὺ *ecce* vrgent, & instans tempus eo volunt significari. Nicephorus Callistus, lib. 1. cap. VIII. *Simul cum ea ipsa Gabrielis voce, intransibiliter æternum & antesæculare verbum Dei descendit, & conditionem naturamque nostram subijt.* Tertia eorum sententia est; qui concepisse Virginem aiunt, ea quidem hora qua dicta illi hæc sunt ab Angelo, at non eodem momento, verùm quando voluit Deus : fortasse, aiunt isti, illico post absolutos Angeli sermones. rationem afferunt geminam : quia dixit Angelus, *concipies* : & quia verba post hanc editam vocem prolata ab Angelo, ἃ καλέσεις δ

ὄνομα

ὄνομα αὐτῆ Ἰησοῦν, *vocabis nomen eius Ieſum*, dicuntur à Luca fuiſſe pronunciata ante conceptionem, cap. 11. 21. Theophylactus in caput alterum Lucæ: Σημείωσαι ὅτι ὑπὲρ ἃ εἶπεν ὁ ἄγγελος, Ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρί, καὶ τέξῃ υἱόν, σιωπᾷ περὶ τοῦ συνελήφθη ὁ κύριος· ἀλλὰ μόνα ταῦτα, ὅτι ἠθέλησεν. Ὅσα γὰρ τί λέγω ἐνταῦθα, ὃ καθεὶς ἐπὶ τοῦ ἀγγέλου περὶ τοῦ συνελήφθαι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ· ἢ ἀπ' αὐτοῦ ἢ τῆς λέξεως δείκνυται τοῦτο· ὃ γὰρ εἶπεν, ἰδοὺ συλλαμβάνεις· ἀλλ' ἰδοὺ συλλήψῃ· ὥστε οὐκ ἐν τούτοις ἐστὶ συλλογίσασθαι, ὅτι τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ συνελήφθη ὁ κύριος· ὃ μόνῳ αὐτῇ τῇ σιγῇ, καθ' ἣν ὁ ἄγγελος ἐλεγε· ἀλλὰ τυχὸν ὅτι συνετέλεσε τὸν λόγους. Vrbs Iuda in montanis ſita, cuius meminit Lucas, 1. 39. eſt Cariath-arba, ſiue Chebron, vrbs ſacerdotalis. Primus hoc erudite obſeruauit V. CL. Theodorus Beza; cui Baronius merito aſſentitur. ἐαθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος ὃς οὐ ἐπίστη πίθῃ). nam reperti ſunt quidam virulentiſſimi & maledicentiſſimi homines, vel hominum potius portenta, quos liuor impedijt, ne probarent quod rectum erat. Subijciam de hac vrbe locum Euſebij è libro qui inſcriptus, Περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, *De nominibus locorum in Scriptura diuina*, ſeruatur in Chriſtianiſſimi Regis inſtructiſſima Bibliotheca. Ἀρβώ, αὕτη ἐστὶ Χεβρών, κώμη νῦν μεγίστη, μητρόπολις οὖσα τῶν παλαιῶν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ Γιγάντων οἰκητήριον· καὶ βασίλεια μέχρι τοῦ Δαυὶδ. κεκλήρωτο δὲ φυλῇ Ἰούδα, καὶ πόλις ἐστὶν ἱερατική, μία τῶν φυγαδευτηρίων. Αἰλίας δὲ νῦν διεστῶσα σημείοις β' πρὸς εἴκοσιν ἀνδρῶν Ἀβρααμ καὶ ὁ μνῆμα αὐτόθι θεωρεῖται καὶ ἐθησαυρίσθη ὑπὸ φασὶ πρὸς τῶν ἐγχωρίων ἀνατρέψαντος, καὶ ὑπὸ τῶν Ἀβρααμ ὑπεξεωνημένης ἄγγελοι. πρότερον δὲ Ἀρβὼ καλουμένη, ὕστερον ἐκλήθη Χεβρών, ἀπὸ Χεβρωμείτου τοῦ υἱοῦ Χαλέβ, ὡς ἐν Παλειποδήμαις. hactenus Euſebius; cuius verba libere vertit more ſuo Hieronymus in locis Hebraicis. inde petant ſtudioſi.

XXVIII. Baronij æſtuatio in quæſtione de cenſu per Quirinium acto. dictum eiuſdem incautum. Scripturæ ſunt αὐτόπιστοι. Oſtenditur Baronij iniquitas in ferenda de viro docto ſententia. Sacros codices Critici pumicis interdum opus habere probatur.

APPARAT. Num. LXXX.

SEquitur nobilis quæſtio de cenſu per Quirinium acto: vbi cernere eſt Baronium, ceu in alto luto miſere ſeſe iactantem, quiduis potius, quàm quod ad rem faciat comminiſci. Accuſat Ioſephum, ſcriptorem præſtantiſſimum, quod Euangelio contradicat. Id verò quo iure faciat, mox viderimus. Euſebium reprehendit, qui locum Ioſephi cum Lucæ verbis comparauit, quaſi eadem hiſtoria ab vtroq; deſcriberetur. Iſtud quidem rectè: niſi quod hominis erat ingenui, non diſſimulare, plures viros doctos idem ante ipſum monuiſſe.

Quare inter hallucinationes Patrum de quibus paullo ante dicebamus, ponatur licet iſta Euſebij, ſane inſignis. Nimium verò Ioſepho tribuit mox Baronius, cum aliud agens ſic loquitur: *Ioſephum in his quæ ad tempus ſpectant, Lucæ contradicere certum eſt; vſque adeo, vt illius aſſertione hiſtoriam à Luca conſcriptam in dubium reuocari ſit neceſſe.* quid audio? propter Ioſephum vacillabit diuinorum oraculorum fides? Ἄπλα γέεσθ, ποῖον σε ἔπος φυγμὸς ὀδόντων; nefas dictu: nefas cogitatu. Eſto; repugnet verbo Dei Ioſephus, repugnent alij ſcriptores vniuerſi: ipſe ſi lubet, aut poteſt, mundus totus conſentiens illi contradicat: ipſum tamen, per ſe αὐτόπιστον, labefactari aut in periculum vocari non debet, non poteſt: non certe apud homines ſobrios, & cognitione cœleſtis veritatis, vel leuiſſime imbutos. Hanc de Scripturarum ſacroſancta Maieſtate perſuaſionem, quum nemo altius vnquam imbiberit, quàm illi quos Baronius familiari ſibi antiphraſi Nouatores amat appellare; non mediocriter ſum admiratus, cum iſta legerem, quæ ſtatim ſubijciuntur: *eſſe quoſdam Nouatores qui Ioſepho Iudæo plus tribuant, quàm Euangelio à Luca conſcripto.* Equidem quos iſte intelligat Nouatores, penitus ignoro: nullus enim vnquam è Proteſtantium numero mihi lectus, qui eò væſaniæ ac furoris prorupiſſet. Si quis tamen vel eorum qui fuerunt, vel eorum qui iam ſunt, tantam inſaniam inſaniuit, *Tros Rutulúſue fuat, pariter det ſanguine pœnas.* Sed videtur Baronius viris illis de quibus ſentit, inſignitam facere iniuriam; verba illorum parum Chriſtianè, in deteriorem partem interpretans; quum ipſi hoc ſolum dixerint, ſuſpectum eſſe illo loco Euangeliſtæ codicem, alicuius mendæ à librarijs admiſſæ, propter manifeſtam pugnam cum hiſtoria, quam rationes multæ ſuadent eſſe veram. Et memini ſane Theodorum Bezam olim in primis Annotationum ſuarum editionibus, ſimile quid ſcripſiſſe: qui tamen poſtea, vel re diligentius expenſa, vel ab alio monitus, ſententiam mutauit, neque paſſus eſt prioris coniecturæ vllum in poſterioribus editionibus extare veſtigium. Verum eſto; dixerit Beza, ſiue quis alius Proteſtantium, videri locum eſſe corruptum: ſi tamen modeſte hoc & ſine pertinacia ab eo ſcriptum; nulla fuit omnino cauſſa cur tam inhumane à Baronio exciperetur: nedum vt aduerſus vniuerſos quos vocat Nouatores tragicas eiuſmodi querelas excitaret. Non enim exemplo res caret virorum magnorum, quà veterum, quà recentiorum. In Matthæi XVI. 17. & Iohannis XXI. 15. vtrum ſit legendum Βαρ-Ιωνᾶ, an Βαρ-Ιωαννᾶ vetuſtiſſimi librorum ſacrorum interpretes dubitarunt: nec dubitauit magnus Hieronymus ſcribere ſic; *Volunt ſcriptorum vitio depraua tum, vt pro Bar-Iohanna, hoc eſt, filius Iohannis, Bar-Iona ſcriptum ſit, vna detracta ſyllaba.*

Idem

Idem ſcribit & Iſidorus, Originum libro ſeptimo. Idem Hieronymus Matth. 111. 3. vocem Ησαΐου adulterinam pronuntiat, & ſimiles deprauationes ſe alibi obſeruaſſe ſcribit. *Nos*, ait, *nomen Eſaiæ putamus additum, ſcriptorum vitio, quod & in alijs locis probare poſſumus.* In XVI. capite Marci, quidam è veteribus integrum verſum nonum induxerunt, vt refert Gregorius Nyſſenus, in libro de reſurrectione Chriſti altero. Idem Nyſſenus verſui ſecundo illius capitis, vocem ἐπ præponit, quam è ſuis libris iam tum quidam ſuſtulerant; neque extat hodie in noſtris codicibus. In poſteriore ad Timotheum IV. 10. lectionem quæ hodieque obtinet, Γαλατίαν Epiphanius reprehendit contra Anoetos, vt errore quorundam introductam: ipſe corrigit Γαλλίαν. Matthæi XXVII. 52. Glycas hiſtoricus αὐτῆι emendat pro αὐτοῦ: quam emendationem ſequitur Arabs interpres. Lucæ XIX. 41. propter verbum ἔκλαυσεν, *fleuit*, de Chriſto, verſum illum totum ſuſtulerunt olim orthodoxi quidam, inquit Epiphanius in Ancyroto, p. 482. Fuit hoc ſingularis temeritatis exemplum admirandum: quum dubitaret nemo, ita fuiſſe ſcriptum à principio; quod etiam probat Epiphanius teſtimonio Irenæi. Adde quod fleuiſſe Chriſtum alia Scripturarum teſtimonia euincunt, vt Iohan. XI. 35. Epiphanius tamen tam abſurdæ ſententiæ auctores non exagitat, neque malam Criticam in argumentum impiæ mentis trahit, quod facit hoc loco Baronius. 1. Timoth. IV. 3. pro ἀπέχεσθαι, *abſtinere*, ἀποτάσσεσθαι, quod contrarium ſignificat, ſcribendum eſſe, Iſidorus Peluſiota contendit probare, epiſtola CXII. libri quarti. & eſt tota illa epiſtola cum ſequente, ſimilium obſeruationum atque emendationum plena. Actorum VII. 16. vt Stephani protomartyris orationem cum hiſtoria Moſis conciliarent viri docti, Eugubinus, Lippomanus, Maſius, exſcriptorum fidem ſibi eſſe ſuſpectam indicarunt. In voce *Remphan* eiuſdem capitis verſu 43. mendam ſubeſſe pro *Cheuan* viri graues coniecturam faciunt. Actorum XIII. 20. & 1. Corinth. x. 8. inextricabilium difficultatum cauſſam in librariorum negligentiam reijcit Caietanus, cui viri doctiſſimi aſſentiuntur. Matthæi 1. vndecimum verſum refingit totum Maldonatus Ieſuita, vt naſcentia dubia è vulgata lectione ſoluat. Iohannis XVIII. 1. ſcribitur à multis ſeculis, πέραν τοῦ χειμάῤῥου τῶν Κέδρων: fere tamen conſentiunt eruditi, illud τῶν pro τοῦ, eſſe à mala manu. *Manifeſtus hîc*, ait Maldonatus poſt multos alios, *in libris omnibus Græcis error eſt.* Marci XV. 36. vt congruat eius narratio cum narratione Matthæi, vulgatam editionem Græcam eſſe corrigendam, & verba aliquot ſupplenda eſſe quæ exciderint, quædam mutanda, cenſet Ianſenius. An propterea impietatis illum arceſſere auſus fuiſſet Baronius? Longum fecero, ſi

eius generis exempla omnia quæ sunt ad manum commemorare voluero. vt interim taceam de Veteri Testamento, & Hebræorum Criticorum similibus obseruationibus. Quare isti quos Baronius Nouatores appellitat, si tale quid in verbis Lucæ suspicari se dixerunt; non tam in illis pietas, quàm in eorum criminatore candor potest desiderari.

XXIX. *Lucæ cum Iosepho male comparatus. Iosephus contra Baronij criminationes defensus. Dionis locus. Varius & Varro duo Præsides confunduntur à Baronio. Iosephi & Ruffini codices emendantur.*

APPARATVS, Num. LXXXII.

POst hæc Baronius serio Iosephum inuasurus, cum Luca prius ipsum componit; & Lucæ apud Christianos debere esse auctoritatem maiorem & sanctiorem, multis verbis contendit. Sed quid opus ista comparatione? aut quem vere pium importuna hæc Euangelistæ cum misero & cœcutiente Iudæo contentio non offendat? Metellus Numidicus, quum causam repetundarum diceret, tabulæque eius ab accusatore expostulatæ, ad nomen inspiciendum, circa iudicium ferrentur; totum concilium ab earum contemplatione oculos auertit, ne de fide illius videretur dubitasse. Christiani Lucam cum Iosepho committent, & vtri potius sit fides adhibenda deliberabunt? atqui ea de re vel solum cogitasse, pars iniuriæ est. Probet tantum Baronius, contradicere Iosephum Lucæ, & causa perorata est. Sed diffidit Baronius causæ suæ, nisi prius demonstrauerit, solemne esse Iosepho falli, errare, mentiri. Quinque argumenta in eam rem afferuntur. Primum est huiusmodi; Iosephus ab Actiaca victoria ad Quirinij aduentum in Iudæam, census faciendi causa, post damnationem Archelai, annos numerat triginta septem: sunt autem, inquit, quadraginta. errat igitur Iosephus. Imò verò sunt tantum XXXVII. ergo errat Baronius; Iosephus verum dicit. Probatio facilis & certa. Actiaca victoria incidit in annum Iulianum XV. adde XXXVI. vt cum anno victoriæ fiant anni XXXVII. quos ait Iosephus. efficies summam annorum Iulianorum vnius & quinquaginta. Is autem est annus Vrbis conditæ septingentesimus quinquagesimus nonus. De hoc anno Dio, libro L. v. ὁ Ἡρώδης ὁ Παλαιστινὸς αἰτίαν τινὰ ἐσχὼν πρὸς τὸν ἀδελφὸν λαβών, ἐφ' ᾧ τε Ἄλπεις ὑπερῴκησεν, ἐς ὃ μέσος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐδημοσιώθη. Nemo potest dubitare, istum Herodem Palæstinum, quem ait Dio accusatum fuisse apud Augustum à suis, qui exulatum Romæ missus vl-

tra

tra Alpes, cuius Tetrarchia fisco est adiudicata, esse Archelaum. Itaque Iosepho exactissime constat fides: & Baronio potest dici, Αυτη μὲν ἡ μνήμη ὑστέρα ἐστιν. Secundum argumentum est: Meminit Consulatus Quirinij tanquam recentis, cum ille venit in Syriam: atqui ante annos ipsos XXII. Quirinius Consul fuerat: ergo Fastos Consulares Iosephus ignorauit. Verba Iosephi sunt, extremo libro XVII. πέμπεται Κυρίνιος ὑπατικὸς τῶν Καίσαρος ἀνὴρ ἐπὶ τάξιν, *mittitur à Cæsare Quirinius, vir Consularis.* & initio sequentis: ἐξ ἁπάσης ἀρχὰς ἐδυνάσας ὕπατος ἡγεμών. *percurrit omnes magistratus, vt fuerit etiam Consul.* Vides nihil opus habere Iosephum patrono: Baronium opus habere, ac vehementer quidem. Tenetur enim manifestæ calumniæ compertus. Multo adhuc futilius tertium argumentum, de male narrata Herodis morte. Quartum quoque futilissimum & falsissimum, de nouem annis vitæ Herodis à Iosepho prætermissis: quas accusationes tum docebimus inanissimas esse, cum ab auctore in medium proferentur. Quinta criminatio: Iosephus libro XV. cap. XIII. scribit, anno decimosexto Herodis Regis, Varum fuisse Præsidem Syriæ: idem libro XVII. cap. VII. Varum successisse Sentio Saturnino tradit: Varum autem iterum in Syriam fuisse missum, ne ipse quidem Iosephus scribit. Hæc Baronius; nimis profectò securus existimationis suæ: nam ista quidem accusatio non est dicenda, sed mera calumnia. Fraudi fuit illi Gelenius interpres; qui duorum diuersorum Præsidum Syriæ appellationes confudit. Nam Græca si consuluisset Annalium conditor, animaduertisset, priori illorum Præsidum nomen fuisse Varroni non Varo. Iosephus libro XV. capite XIII. κακῶς δ' πάσχοντες ὑπὸ πλησίοις Ουάρρωνος κατιδόντες τὸ ὄπι ἡγεμονεύοντος. minus recte editum Ουάρωνος. Ruffinus arguit, cuius verba describam ex antiquis membranis Serenissimi Magnæ Britanniæ Regis. *Cùm multa paterentur finitimi, Varronem tunc Præsidem interpellabant.* Meminit iterum Iosephus, Iudaici belli, libro primo, cap. XV. ὑπὸ Ουάρρωνα τὸν ἡγεμόνα τῆς Συρίας καταφυγόντες.

XXX. *Præsidum Syriæ enumeratio partim feliciter à Baronio tentata, accurate pertexitur à principio ad finem Augusti. Iosephi hallucinatio. eius codices, item Dionis, varijs locis emendantur. Pseudogorionidæ stupor in fingendis aut deprauandis proprijs nominibus.* Procurator *pro Præside apud Ruffinum.* ἡγεμών. *Caius Cæsar Præses Syriæ non fuit.* διαμοδῆτης. ὑμενῆς. *Baronij & aliorum varij errores ostenduntur.*

APPARAT. Num. LXXXV.

VT inueniret Baronius, quando fuerit Quirinius Præses Syriæ, commemorare eos omnes instituit, qui temporibus Augusti prouinciam illam rexerunt. Fecerunt idem alij quoque viri docti plures, qui in Chronologicis felicem operam nostra ætate posuerunt. Omnium quos vidi, (vidi autem non omnes; nam Laurentium Suslygam vix obiter mihi aliquando inspectum, legere adhuc mihi non contigit:) voluntatem citius laudauerim, quàm operam: sed nemo grauius, opinor, in ea tractatione offendit, quàm pater horum Annalium: cuius insignes errores eadem operâ notabimus, & veram historiam, quoad eius fieri poterit, explicabimus. Nam ad cognitionem temporis quo natus est Seruator mundi, momentum affert non leue Præsidum Syriæ successio recte exposita. Ordiemur autem ab ipso capite.

Vrbis Romæ DCXCI. qui Coss. habuit M. Tullium Ciceronem, C. Antonium, Syria Cœle & Palæstina inter plures regiones, per Pompeium, cum Mithridate tunc res gerentem, imperio Ro. accesserunt. Syria in prouinciæ formulam mox redacta; Palæstina Hyrcano permissa; verùm honos regij nominis ademptum, & tributũ impositum.

DCXCIII. Hoc anno Pompeius in Italiam reuersus triumphauit a. d. tertium Kal. Octob. M. Messala, M. Pisone Coss. Decedens Præsidem Syrię reliquit Quæstorem suum ÆMILIVM SCAVRVM. Iosephus Originum libro XIV. capite octauo. Excidij Vrbis, lib. I. cap. quinto. Appianus Syriacis.

DCXCV. L. MARCIVS PHILIPPVS, vir Prætorius, Appianus.

DCXCVI. CN. LENTVLVS MARCELLINVS, vir Prætorius. Appianus: qui tribuit vtrique διετῆ χρόνον, *biennij administrationem.* Sed nos deficientibus historicis tempora notamus non exacte, verum ὡς ἐκ πλάτης, & rudi Minerua.

DCXCVII. vel sequente, AV. GABINIVS, qui cum Calpurnio Pisone fuit Cos. DCXCVI. Cicero, Appianus, alij. Iosephus in Antiquitatibus Scauro dat successorem Gabinium, nemine interiecto. & in Excidij primo, Γαβίνιος inquit, εἰς τὴν Συρίαν ἐπέμφθη Σκαύρῳ διάδοχος. *Gabinius in Syriam missus est, vt Scauro succederet.* Sed hallucinatur Iosephus, vt apparet ex Appiano, & ratione temporum.

DCXCIX. M. LICINIVS CRASSVS hoc anno Cos. cum Pompeio Magno, nondum exacto anno Consulatus in Syriam est profectus, & ad bellum Parthicum, nactus illam prouinciam in quinquennium. Iosephus libro XIV. Excidij, primo, item omnes historici.

DCCII.

DCCII. CASSIVS LONGINVS Craſſi Quæſtor, deleto Craſſi exercitu cum ipſo Imperatore, fuga euadit in Syriam, & prouinciam tuetur aduerſus ingruentes Parthos, neceſſario, non legitimo imperio. Ioſephus ibidem. alij hiſtorici.

DCCIII. M. BIBVLVS, octauo anno poſt Conſulatum ſuum, Syriæ præeſt per Biennium; præter hiſtoricos Cicero ſæpe meminit; qui eodem tempore præfuit vicinæ Ciliciæ.

DCCVI. VII. VIII. IX. DCCX. Belli ciuilis Pompeiani tempore & deinceps ad necem Cæſaris, Syriam obtinuerunt iſti. SCIPIO Pompei ſocer. Cæſar, Belli ciuilis, libro primo. Pompeio deuicto, miſſus eſt à Cæſare in Syriam, SEXTVS IVLIVS CAESAR, πεμφθεὶς αὐτῷ Καίσαρος συγγενής, ait Appianus, Belli ciu. lib. IV. Dio lib. XLVII. Ioſephus libro XIV. & Excidij lib. I. Hic præfuit Syriæ ad illud vſque tempus fere, quo Cæſar bellis confectis reuerſus eſt in Italiam. occiſus eſt à CAECILIO BASSO. qui poſtea geſſit ſe pro Syriæ Præſide. meminerunt omnes hiſtorici; etiam Strabo libro XVI. Aduerſus Baſſum, miſſus Româ eſt à Cæſare, MARCVS, ait Ioſephus Originum libro XIV. cap. XVII. extremo. & Excidij libro I. cap. VIII. μηχανωμένῳ τῷ πολέμῳ, Μάρκος ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Σέξτῳ διαδεχόμενος. *quum traheretur bellum inter Baſſum & duces Cæſaris, aduenit ex Italia Sexti ſucceſſor Marcus.* iterum paullo poſt commemorat Μάρκῳ στρατηγῷ Συρίας, *Marcum Præſidem Syriæ.* ſed quis eſt hic Marcus? & cur ſolo prænomine illum ſemper Ioſephus deſignat, non nomine aut cognomine? Apud Dionem libro XLVII. bellum gerunt aduerſus Baſſum M. Criſpus, & L. Statius Murcus. poſſit videri hic Ioſephi Marcus eſſe Marcus Criſpus. Sed quum ſcribat Appianus aduerſus Baſſum fuiſſe à Cæſare miſſum, non Marcum, ſed MVRCVM, cuius mentio in quarto illo libro frequens occurrit: non eſt dubitandum ſucceſſorem Sexti fuiſſe Murcum hunc: & codices Ioſephi eſſe corrigendos, ac Μῦρκος pro Μάρκος eſſe ſcribendum, pagina 435. item 676. & 677. nec refert, quod etiam Ruffini verſio habet *Marcus*, tam in libris editis, quàm in membranis omnibus quas vidimus. nam multa ſecula ſunt ex quo libri Ioſephi ſunt corrupti, vt paullo poſt oſtenſuri ſumus. Cæterum hic Murcus in libris Dionis nominatur L. Statius Murcus: in Appiani verò codicibus, eius nomen ita ſcribitur, Σέξτιος Μῦρκος, pro Σέστιος. Seſtia gens & Statia ex hiſtoricis illorum temporum notæ. neque facile nunc dixerim vtra ſit verior lectio. Idem Appianus *Minucium Criſpum* appellat, quem è libris Dionis paullo ante *Marcum Criſpum* dicebamus.

DCCX. P. DOLABELLA poſt necem Cæſaris Syriam prouinciam

ciam obtinet: sed quam Senatus postea illi ademit, quod Trebonium occidisset. Cicero, Philippica XI. Appianus, Dio.

DCCXI. CASSIVS primo sine lege, deinde ex decreto Senatus Syriæ præfuit. Iosephus, Dio, cæteri historici. Post Cassij discessum è Syria videtur non quidem Præses Syriæ fuisse, verùm pro tempore plurimum in Syria potuisse Fabius ille quem Iosephus cap. XIX. libri XIV. vocat ὁ Δαμασκῷ στρατηγήσας, *Præfectum Damasci.* & Excidij lib. I. cap. X. Ἡρώδης ἔτυχεν ὢν τῷδε Φαβίῳ τῷ στρατηγῷ τῆς Δαμασκοῦ.

DCCXI. ANTONIVS Triumuir, diuiso Orbe terrarum cum collegis, & Syriam inter alias prouinciam nactus; postea quamdiu vixit, aut per se aut per suos Legatos illam semper administrauit. Quare minus recte Baronius & alij, qui hoc non animaduerso, Sosium & alios produnt Syriæ Præsides, qui erant Antonij Legati. Inter præcipuos horum fuit VENTIDIVS BASSVS, quem ipse Athenis hærens, anno DCCXV. in Syriam misit contra Parthos, & Labienum Parthis tunc militantem. Dio, libro XLVIII. Iosephus, Origine decimaquarta, & alibi. Rem bene gessit Ventidius; sed honores tulit Antonius, cuius auspicijs militauerat. Verùm anno sequente, vt suis auspicijs res gereret, per Antonium impetrauit, & victo hoste triumphauit. Alter Antonij Legatus fuit SOSIVS, de quo multa Dio libro XLIX. Appianus & alij: ex quibus constat præfuisse illum aliquando Syriæ, vt Antonij στρατηγὸν, quomodo illum historici nominant. Vide Iosephum: qui & SILONIS meminit, Orig. lib. XIV. cap. XXVI. fuit hic alius Legatus Antonianus. Dioni, VPEDIVS SILO, libro XLVIII. sed locus est corruptus, & pro Οὐπήδιον Σίλωνα scribendum Ποππήδιον Σ. nam Popedij Silones in historia Romana etiam alibi leguntur. In versione Munsteriana Pseudogorionidæ lib. V. cap. X. leguntur coniunctim nominati Ventidius & Silo Pardelius: sed est emendatio Munsteri parum bona, loci stultissime concepti ab ipso auctore. Nam editio Italica sic habet, libro VI. capite XLIX. ושרי רומא אשר באו עמו וחם בנטריאס וסילון ופרדיליוס *& duces Romæ qui venerunt cum Herode fuerunt, Bantirius,* (is est Ventidius) *Silo & Pardelius.* Vnde ortus sit hic Pardelius non est quærendum: nam cum in historicis narrationibus, tum in nominibus proprijs portentose fingendis, aut deprauandis, mirificus plane artifex est ille impostor. Vel vide initium libri quinti in editione Veneta. nam apud Munsterum omnia sunt alia.

DCCXXIV. In hoc anno qui pugnam Actiacam est proxime secutus, Dio libro LI. nominat ἀρχοντα. Præfectum vel Præsidem Syriæ QVINTVM DIDIVM. Videtur is esse, qui in Epitoma Liuiana

CXXVII. Didius Saxa Antonij legatus nominatur. in Hiſtoria quadrageſima ſeptima Dionis Δεκίλιος Σέξας corrupte, pro Δίδιος Σάξας. Syriæ præfecturam quomodo ſit nactus, Antonióne deferente ; an huius auctoritate iam languente, Octauio & Senatu, dicere non poſſum. Fauiſſe Octauij partibus etiam ante mortem Antonij videtur. Dubito ad hunc Didium referam, an ad Ventidium quod narrat Ioſephus : Auguſtum cum Herodem in gratiam reciperet, dixiſſe illi ; certiorem ſe factum eſſe, fauiſſe cauſſæ ſuæ Herodem contra Gladiatores Antonianos. Antiquitatum libro XV. capite decimo. παρὰ δὲ τοῦ Καπίδιος γράψειεν, ἀπάσῃ προθυμίᾳ τὰ πρὸς τὸν μοναρχας αὐτῷ συλλαβέσθαι Ἡρώδην. Pro Καπίδιος ex Dione ſcribendum ſuſpicor Κυΐντος Δίδιος. & μονομάχους omnino pro μοναρχας. hoc eſt : *addens Q. Didium ad ſe ſcripſiſſe, Herodem ſummo ſtudio ſibi opem tuliſſe in negotio Gladiatorum.* id negotium habes deſcriptum apud Dionem, libro LI. Multa vero ſecula ſunt, ex quo irrepſit in codices Ioſephi hæc menda ; vt conſtat ex Ruffino, qui iſto loco hærens, audaci facinore ſeſe expedijt : vertit enim : *Tunc Cæſar omnem ei honorem addidit, cæteris Regibus ſcribens, cum omni alacritate Herodem ſibi occurriſſe.* notabile exemplum audaciæ, ad quam deprauatus codex interpretem impulit. at Gelenius, quod legebat ſine dolo expreſſit. *addens ſcripſiſſe Capidium, quantum apud monarchas fauore Herodis adiutus ſit.* verùm hæc non eſſe nauci teſtis eſt ipſe Ioſephus, apud quem Auguſtus ita Herodem alloquitur, Ἀλώσεως libro primo, capite XV. Καταρχεις ὧν ὡς ἔοικεν εὐποιΐας· διὸ μοι γράφει Βεντίδιος σε παρακεκλῆσθαι πρὸς τὸν μονομάχους αὐτῷ *Tu me beneficio prouocas : nam ſcribit ad me Ventidius, te ſibi auxilia contra Gladiatores miſiſſe.* Pro Βεντίδιος, ſcribendum ſuſpicor etiam hic Κυΐντος Δίδιος. nam in hiſtoria rerum geſtarum cum Gladiatoribus Antonianis nulla occurrit mentio Ventidij, ſed tantum Q. Didij, aut ſi nihil hic mutandum, in ſuperiore loco pro Καπίδιος fuerit ſcribendum Βεντίδιος.

DCCXXVI. Hoc anno vel proximo ſucceſſiſſe MESSALAM Didio, poteſt vtcunque fieri coniectura è Dione ; qui ſcribit, Didium dedentibus ſeſe Gladiatoribus conditiones quaſdam conceſſiſſe, quas non ſeruauerit Meſſala. Videtur enim loqui de ſucceſſore in Syriæ præfectura.

DCCXXVII. circa hoc tempus Syriæ præfuiſſe VARRONEM quendam, euincunt illa Ioſephi teſtimonia, quæ ſuperiore diſputatione afferebamus. Quare hunc Baronius atque alij ex iſto albo expunxerint cauſſam video nullam.

DCCXXXI. AGRIPPAM hoc anno miſſum fuiſſe in Syriam auctor eſt Dio libro LIII. ſed Agrippa inuidiam fugiens, contentus

per Legatos suos prouinciam administrare, in insula Lesbo se continuit. Dio, ὃς μὴ τὴ πόλεως αὐθις ὁρμησεν· ὑμφισβητεῖς τὴν Συρίας ἀφικέσθαι· ἀλλ' ἐπὶ μᾶλλον μετεμάζων, ἐκεῖσε μὴ τὸν ὑποστρατήγησε ἔπεμψεν· αὐτὸς δὲ ἐν Λέσβῳ διέτριψε. Propterea scribit Iosephus libro XV. Herodem ad Agrippam venisse Mitylenen, quod Lesbi est oppidum. Docet autem Iosephus, non solam Syriam fuisse illi traditam, sed quicquid terrarum erat supra mare Ionium: itaque nominat ipse Agrippam τῆς πέραν Ιονίου ἀρχόντων Καίσαρι, *Cæsaris successorem in regionibus supra Ionium mare.* & Dio illius magistratum non vocat tantum ἀρχὴν, sed etiam Tribunitiam potestatem, in quinquennium delatam, libro LIV. Etsi autem reuocatus est Agrippa Romam ab Augusto, sequente anno DCCXXXII. tamen redijsse mox in Orientem, & duo quinquennia ibi egisse, non est dubium. Dio Cassius in anno DCCXLI. reditum illius narrat in vrbem. Iosephus sub finem capitis sexti, libro XVI. redijsse scribit μετὰ τὴν δέκα χρόνον τὴν ὅτε τῆς Ασίας, διοικητὴν γενομένου. *postquam annos decem res Asiæ administrasset.* Hoc loco scribit Baronius, *Putamus tamen dilatum magistratum Agrippæ, vsque in sequentem annum vrbis conditæ septingentesimum quadragesimum secundum, quo anno Consulatum gessit vnâ cum Valerio Messala Quirinus.* quibus verbis quid ille sibi voluerit, ingenue fatemur nos nescire. Nam cuius magistratum dicat dilatum nequeo diuinare. Suspicor hoc illum in animo habuisse: prorogatum esse magistratum Agrippæ in annum vnum, post exacta duo lustra quæ diximus: vt Quirinus Consulatum in Vrbe gereret, prius quam, Agrippæ locum occupaturus, iret in Asiam. Sed est magna διωρθωσία. nam falsum est prorogatum esse imperium Agrippæ in Asia vltra decennium. redijt enim eo quem indicauimus anno. & delatum quidem illi est nouum imperium, sed vt in Pannoniam statim proficisceretur, non vt in Asia maneret. obijt vero paullò post reditum Romam ex Asia. Successisse Agrippæ Quirinium in Præfectura Syriæ, male colligunt Baronius & alij ex verbis Taciti, vt postea ostendemus: sed pergamus interim in enumeratione instituta.

DCCXLI. MARCVM TITIVM, male Baronio prætermissum Agrippæ subijcimus, auctore Iosepho: qui libro XIV. cap. XII. eius meminit, & Syriæ Præsidem nominat: Ⓜ ἡγεμόνα Συρίας Τίτιον, ὃν Φραάτης Ἀρχελάῳ κακῶς ἔχοντα διήλλαξεν Ἡρῴδης. vulgo editum Τίτον; corrupte; & recte Theodorus Beza ad Lucam olim ita correxit, è Strabone: cuius verba sunt de Phraate Partho: καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον, τὸν ἔπαρχον τότε τῆς Συρίας, τέτταρας παῖδας γνησίους ἐνεχείρισεν ὅμηρα αὐτῷ. *quum ad colloquium vocasset Titium, qui tunc Syriæ Præsidem agebat, obsides illi tradidit quatuor filios naturales & legitimos.* Videtur esse M. Titi-

us

us Ruffus, vir Conſularis, de quo Onuphrium conſule in anno DCCXXIII. Ruffinus ſuperiorem Ioſephi locum ita vertit: *Syriæ procuratorem Titium inimicum Archelai, ei Herodes amicum fecit.* ſic enim in libro regio MS. Quare maluerit Procuratorem appellare, quàm Præſidem, neſcio: nam etſi non nego etiam procuratores dici interdum ἡγεμόνας Ioſepho, vt poſtea oſtendemus: tamen ea vox magis propriè Præſidem ſignificat. Titium autem Præſidem Syriæ fuiſſe, non Procuratorem Cæſaris in ea prouincia, declarat locus Strabonis modò allatus.

DCCXLV. C. SENTIVS SATVRNINVS Titio ſucceſſit, vt certum eſt è Ioſephi libro XVI. cap. XIII. etſi annum ſuſceptæ prouinciæ, niſi conijciendo aſſequi non poſſumus. Conſul fuit anno CXXXV. Erat quidem tum Syria prouincia Cæſaris, non populi: Auguſtus tamen ſeruauit vetus inſtitutum, vt Syriæ viros præficeret Conſulares. Porrò quia aliquot locis Ioſephus Saturnini & Volumnij coniunctim meminit; videtur Baronius exiſtimaſſe, idem fuiſſe amborum imperium. Quare etiam paullo poſt collegarum Saturnini meminit, de loco Tertulliani diſſerens. Sed fruſtra fuit Baronius: neque Saturninus cùm Præſes eſſet Syriæ, collegam habuiſſe abſque errore ridiculo dici poteſt. Præſes enim & Rector Prouinciæ vnus ſemper fuit, quem Græci modo ἡγούμενον, vel ἡγεμόνα vocant, modò ὑπατεύοντα, vel ὑπατικὴν ἀρχὴν, aliquando & διοικοῦντα. Huic erant adiuncti Legati tres, ſi Præſes eſſet Conſularis, & Procurator Cæſaris. Saturninus igitur Præſes erat, Volumnius Procurator. iccirco nominatur Ioſepho, Excidij libro primo, cap. XVII. Volumnius ὁ ἐπίτροπος. Pedanius, cuius ibidem mentio, vnus fuit è Legatis. Appellationem ἡγεμόνος, quæ propriè conuenit Præſidi, communicari à Ioſepho Procuratori & Legatis non mirum eſt; quum Lucas in Actis eos qui concilium Proconſulis participabant, appellet Ἀνθυπάτους, Proconſules, de quo plura, Deo faciente, ad annum Domini LVII. Miror neque Baronium neque alios eruditos viros è tantula difficultate expedire ſe potuiſſe. Saturnino ſubijcit Baronius CAIVM CAESAREM nepotem Auguſti. Sed errare ipſum inuictis rationibus demonſtrauit ante paucos annos Iohannes Keplerus Germanus, inſignis ætatis noſtræ mathematicus. Probauit ille Caium Cæſarem profectioni in Orientem non accinxiſſe ſe ante annum Iulianum XLIV. conditæ vrbis DCCLII. hoc enim anni vitæ ipſius ex ipſo Dione contra Dionem euincunt; vel potius contra codices Dionis, non ſolum mutilos in illa parte, annorum decem amiſſa hiſtoria; ſed etiam diſtinctos perperam: quæ res viros etiam ſummos in errorem impulit. Euincit idem

& Ioſephi certiſſimum teſtimonium ; qui libro XVII. capite XI. expreſſe obſeruat, in concilio ab Auguſto coacto, vt Herode mortuo, de cauſſa filiorum Herodis cognoſceret, ſediſſe principe loco Caium, Ⓦ Ἀγρίππου μὲν καὶ Ἰουλίας τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς υἱὸν, παιδὰ δ' αὐτοῦ γεγενόμενον. *ex Agrippa quidem natum, & Iulia Auguſti filia ; ſed ab ipſo Auguſto adoptatum.* Poſthac igitur deſinant viri eruditi Caium inter Præſides Syriæ recenſere, qui DOMINI natiuitatem præceſſerunt. Imò deſinant omnino Præſidibus Syriæ Caium accenſere. Nam is, quando in Syriam Chriſto iam nato, & Herode extincto, venit ; cum extraordinario imperio venit, ad bellum Parthicum & recuperandam Armeniam, miſſus : non autem vt vnius Syriæ Præſidem ageret : neque propter eius præſentiam Quintilius Varus Syriæ tum rector locum ſuum minus ſeruauit ; quod hiſtoria Ioſephi perſpicue docet. Tacitus quoque libro Annalium III. non Syriam, ſed Armeniam ipſum obtinuiſſe ſcribit.

DCCL. QVINTILIVS VARVS. Sentium Saturninum Syriam rexiſſe ad extrema tempora vitæ Herodis, teſtatur Ioſephus. huic autem ſucceſſiſſe, non Caium Cæſarem, neque Quirinium, vt placuit Baronio, ſed Quintilium Varum, diſerte idem affirmat, libro XVII. capite ſeptimo : ἐτύγχανεν δὲ Ἱεροσολύμοις ὢν τότε Ⓦ χειρὶ Οὐάρος Κουιντίλλιος, ἀφεδρος Σατορνίνῳ τῆς δὲ Συρίας ἀρχῆς ἀπεσταλκὼς. *Erat eo tempore Ieroſolymis Quintilius Varus, miſſus vt in præfectura Syriæ Saturnino ſuccederet.* Loquitur Ioſephus de eo tempore, quo Antipater Roma ad patrem Herodem eſt reuerſus : conſtat autem non multo ante obitum patris Antipatrum redijſſe. Quare de tempore aduentus Vari in Syriam ex tempore mortis Herodis omnino ſtatui debet. Herodem perijſſe vult Baronius anno Chriſti octauo, errore ſane quàm immani, vt oſtendemus : melius alij in proximum annum à natiuitate Domini, vel alterum certe conferunt. Manſiſſe Varum in Syria ſcribit Baronius ex Dione, vt ait, cum hic, tum in anno Domini vndecimo, vſque ad Conſulatum Sulpitij Camerini & Poppæi Sabini. Sed fallitur etiam in eo, & αἰτορησίας reum ſe facit. Nam ille Conſulatus incidit in annum Iulianum LIV. vrbis DCCLXII. atqui iam anno Iuliano quinquageſimo primo, Romæ DCCLIX. vt ſuperius ex Dione oſtendimus, Archelai bona Quirinius inuaſerat, & in adminiſtratione Syriæ Varo ſucceſſerat. Baronium, vt ſæpe alibi, interpres Latinus in errorem impulit. Nam quum in illius verſione legiſſet, Varum Germaniæ fuiſſe impoſitum, *poſt adminiſtratam Syriam*, hoc ille ſic eſt interpretatus, vt è Syria tranſlatum rectà in Germaniam putaret. Vide ad annum XI. plura.

DCCLIX. P. SVLPICIVS QVIRINIVS. Damnato Archelao

lao missus hic est in Syriam cum duplici potestate, regendæ prouinciæ & census habendi. Iosephus, initio libri XVIII. ὅτι Συρίας πρώτου, ἐπὶ Καίσαρος δικαιοδότης τῶν ἐθνους ἀπιστάλθης, καὶ τιμητὴς τῶν ἰδίων ἡμετέρων ἀφικνεῖτο. Venit Quirinius, ait, in Syriam, missus à Cæsare, vt illi prouinciæ ius diceret, & fortunarum censum haberet. Præses Syriæ vsitatius Iosepho atque alijs dici solet ἡγεμών, non δικαιοδότης. hic tamen ea voce significari eum qui ordinario imperio præest prouinciæ, id est, Præsidem, non dubito. Strabo libro III. de eo qui mitti solebat in Lusitaniam prouinciam Prætoriam. πέμπεται πρεσβευτὴς στρατηγικὸς, δικαιοδοτήσων Λεσιτανοῖς τοῖς ὑπὸ Δαλματίοις τῆ Βαιτικῆ. Atque istud fuit imperium ordinarium Quirinio demandatum. negotium agendi census fuit extra ordinem, & vltra consuetum munus Præsidum. Etsi autem solet Iosephus eum appellare τιμητὴν Ἰουδαίας, quasi in sola Iudæa censum habere iussus esset: vt libro XX. cap. IV. de Iuda Galilæo loquens, τῷ τοῦ λαοῦ ἀποστήσαντος, Κυρηνίου τοῦ Ἰουδαίας τιμητοῦ ὄντος. Excidij libro VII. cap. XX. ὅτι Κυρήνιος τιμητὴς εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐπέμφθη. egit tamen Quirinius censum non in Iudæa dumtaxat, verùm in tota Syria: quod ista declarant, libro XVII. extremo, ἀποτιμησόμενος τὰ ἐν Συρίᾳ, *vt censum ageret bonorum in Syria.* Porrò τιμητὴς, minus recte vertitur à Ruffino *censor:* censitores enim isti, non censores dicti. Vide titulum Pandectarum de censibus. Baronius & quicunque alij Iosepho rem eandem toties affirmanti, ausi contradicere; parem merentur fidem, vt si quis Polybio vel Liuio credendum neget, suorum temporum magistratus Romæ vel Achaiæ, recensentibus. Sed de Quirinio mox plura. Cum autem recensionem suam Præsidum Syriæ concludit Baronius commemoratione M. Ambiuij, & post hunc Annij Rufi; prioribus hallucinationibus cumulum ingentem adijcit. Præsides enim Syriæ, à Consularibus viris regi solitæ, cum Procuratoribus non Syriæ, sed Iudææ confundit: quos Imperator ex equestri ordine delectos mittebat in Iudæam. Itaque accuratissimus scriptor Iosephus, de Coponio loquens, omnium primo Iudææ Procuratore, qui vnâ cum Quirinio missus, hoc non prætermisit: Κωπώνιος, inquit, ἱππικοῦ τάγματος τῶν ἱππέων. *Coponius, vir ordinis equestris.* Conditor Annalium etiam in eo mirificè fallitur, quod vult istos Quintilio Varo, non Procuratori, sed Præsidi, nec Iudææ, sed Syriæ, successisse. Ac de Præsidibus quidem Syriæ ad natum CHRISTVM, & deinceps ad mortem Augusti, hactenus. Cæteri Præsides, & Procuratores omnes à Coponio ad Albinum & Florum, alibi, cum Deo, accurate recensebuntur.

XXXI. *Prima*

XXXI. *Prima descriptio per Quirinium, apud Lucam, quomodo possit intelligi. Refellitur Baronij interpretatio.* ἡγεμὼν & ἡγεμονεύειν *non semper dici de Præside prouinciæ. Quirinius Procurator Cæsaris, cur dictus Iustino. Cur Tertullianus dicat factam descriptionem sub Sentio Saturnino. Descriptiones duæ. Augustus Christo famulatur.*

APPARATVS, Num. LXXXVII.

VEniamus ad Euangelistæ locum, qui superiori enumerationi occasionem præbuit. Baronius, qui ter Syriæ præfuisse Quirinium inuenit, facile iam se expedit. Lucam videlicet de ea præfectura Quirinij loqui, quam mortuo Caio gessit. Sed nos contra pertendimus ; legitimam & veram Syriæ Præsidum enumerationem, qualem proposuimus, Quirinium duabus illis Præfecturis, quas pater Annalium est commentus, penitus excludere. Expende omnia diligenter. nihil hiat in superiore successione, nullus vacuus locus, in quem supposititius iste Præses interciatur. Tacitus, qui auctor est, Quirinium mox à Consulatu *expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis*, (cuius rei & Strabo meminit) *insignia triumphi adeptum* : non hoc dicit, quod vult Baronius ; nam & M. Tullius Pindenissum in eadem Cilicia expugnauit ; nec Syriæ tamen propterea Præses fuit ; verùm Ciliciæ dumtaxat. cur non idem dicamus de Quirinio ? duæ fuerunt eæ prouinciæ, vt omnes sciunt, non vna tantùm. Ab Imperatoribus easdem fuisse interdum iunctas, & vni Rectori traditas, non nescimus : sed nimis vitiosa est collectio : factum est aliquando in alijs ; ergo etiam in Quirinio tunc factum. Si esset ignotum quis Agrippæ successerit, foret aliquis tunc, fateor, huic argumentationi locus. nunc quî potest ? nos enim docuimus M. Titium post Agrippam regionem illam obtinuisse, eiusque rei testes locupletes, Strabonem & Iosephum, laudauimus. Somnium igitur est illa prima Syriæ Præfectura, quam tribuit Quirinio Baronius. Quid secunda ? illa vero multo magis. male enim fingitur Quirinius in ea prouincia successisse Caio ; qui eam rexit nunquam, vt probauimus. Quare, nihil dum egit Baronius ; & eius lector, post tantum verborum incertior sit oportet, quàm dudum. Manet enim adhuc integra quæstio, quo pacto Lucæ assertio de Quirinio Syriæ Præside cum historia à Iosepho prodita debeat conciliari. Mihi vero illa quęstio, si studium nouitatis abesset, non adeo videtur hodie difficilis. Diu enim est, cum viri eruditissimi ad Lucę locum, probabilem admodum illius soluendę viam indicarunt. Videtur sane Euangelista Quirinium appellare Syrię ἡγεμονίαν, non quod

quod iure ordinario Præſes Syriæ eſſet; verùm ideo quia cum extraordinario imperio ad deſcriptionem faciendam veniſſet in Syriam. Fuit hic mos Imperatorum, vt ad cenſus agendos primarios Reip. viros in prouincias deſtinarent. Sic Druſus in Galliam Comatam miſſus ab Auguſto ad cenſus, ait Claudius Imperator in ænea Lugdunenſi tabula. Sic Germanicus, quum eſſet penes ipſum regimen ſummæ rei, iuſſu Tiberij agendo Galliarum cenſui fuit intentus, ait Tacitus primo Annalium. ἡγεμονία & ἡγεμονεύειν, de quauis poteſtate, præſertim maiore vſurpantur. In Euangelijs & Actis, πρεσβὺς eſt modò Romanus Imperator, modò Procurator Cæſaris, qui in Iudæa; vt ſæpe in hiſtoria paſſionis, & capti in vrbe ſancta Pauli. Ita & apud Ioſephum varia eius vocis vſurpatio. Pag. 671. & 672. Antonius Gabinij legatus dicitur ἡγεμὼν. Præſides Syriæ paſſim eidem ea appellatione denotantur; vt 711. ὁ τῆς Συρίας πρεσβὺς Οὐάρος. Pag. 704. πρεσβύτες ſunt tam Præſes prouinciæ, quàm Legati, & Cæſaris Procurator, ſicut iam ante expoſuimus. Baronius qui paullo poſt ex eo colligit, tam Volumnium fuiſſe Præſidem, quàm Saturninum; ſimili ratione poteſt colligere Pontium Pilatum, qui Matthæi XXVII. 2. dicitur ὁ ἡγεμὼν, & Lucæ III. 1. πρεσβεύειν, eiuſdem fuiſſe cum Tiberio dignitatis, cuius imperium in eodem Lucæ verſu appellatur ἡγεμονία. Sed & ipſi Iudæi Græcam vocem ſuam fecerunt, & de poteſtatibus quà ciuilibus, quà Eccleſiaſticis frequentarunt, vt conſtat è Targumim, & libris Rabbinorum. Vide Eliam in Thisbi. Hoc propterea monui, vt oſtenderem, cum dicit Lucas, Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου; non neceſſarium eſſe, vt Præſidem fuiſſe Quirinium Syriæ ex eo concludamus. Nam etiamſi extra ordinem miſſus fuerit; tantum ad cenſum agendum, non autem, vt poſtea damnato Archelao, ad regendam prouinciam ſimul, & bonorum deſcriptionem faciendam, ſicut diatriba ſuperiore exponebamus: recte tamen dicetur Syriæ πρεσβὺς *præfectus*, & πρεσβεύειν erit, non præſidere inſtar Quintilij Vari, aut Sentij Saturnini; ſed diuerſo imperio; & eo quidem nihilo minore, aut etiam fortaſſe maiore: ſed ad certas functiones reſtricto. Hæc interpretatio, neque vim vllam verbis affert, neque longe eſt petita. tum autem vetuſtiſſimorum ſcriptorum Iuſtini & Tertulliani teſtimonijs poteſt confirmari. Iuſtinus in Apologia II. Imperatores reijcit, vt de Chriſti natiuitate cognoſcant, ad deſcriptiones τὰς ἀπογραφὰς ὅτι Κυρηνίου τοῦ ὑστέρου ἐν Ἰουδαίᾳ πρώτου ἀπογραφὴν ὅτι ἔσχον. *quæ factæ fuerunt, cum erat in Iudea Quirinius, qui primus fuit veſter Procurator.* Quod ait de primo procuratore, hoc etiam alibi repetit. Nam & in dialogo cum Tryphone, primam illam deſcriptionem fuiſſe aſſerit,

quæ

quæ facta procurante Cyrenio. ἀπογραφῆς ὕστερον ἐπὶ τῆς Ιουδαίας τότε γενομένης. ſed hæc commoda interpretatione ſunt adiuuanda. Non enim ignorabat Iuſtinus, poſt diuiſionem prouinciarum ab Auguſto factam, ſemper & ipſum & eius ſucceſſores in omnes prouincias tam populi quàm ſuas procuratores ſuos miſsitaſſe. Verùm Iuſtinus non de illo communi genere procuratorum Auguſtalium loquitur: ſed de ijs opinor, qui per temporum interualla ad cenſus agendos mittebantur. De iſtis vere potuit dicere, Quirinium primum ab Auguſto miſſum in Syriam & Iudæam ad cenſuum deſcriptionem peragendam. Nam Baronius & alij, qui cenſus actos ſæpe in Iudęa ante Quirinij aduentum exiſtimant; quod ante multos annos ſtipendium ſiue tributum Iudęi penderent Romanis, parum firmo videntur mihi fundamento niti. Quid enim? non potuerunt Iudęi penſitare Romanis certum tributum, niſi Romani prius mitterent, qui tabulas cenſuales conficerent? non potuerunt ipſi per ſe exoluendi tributi, quod eſſet imperatum, rationem inire, niſi aliquis veniret Roma Quirinius, qui fortunas ipſorum deſcriberet? nimis hoc quidem abſurdum eſt. neque Ioſephus & alij hiſtorici hoc obſeruare prętermiſiſſent. Vbi autem extat exemplum cenſus à Romanis deſcripti in Iudęa quamdiu Aſſamonęi regnarunt, vel Herodes Magnus, vſque ad Quirinium? Quirinius igitur ex mente Iuſtini primus ab Imperatore procurator eſt miſſus in Syriam & Iudęam; non vtique primus Auguſtalium procuratorum, qui communi iure in omnes prouincias mittebantur: neque illorum qui poſt Archelaum mitti ſoliti ſunt ad Iudęę adminiſtrationem: (nam primus Iudęę procurator fuit Coponius:) ſed illorum primus qui ad negotium cenſus in Syriam & Iudęam miſſi. Fuiſſe enim moris, vt quando viſum eſſet Imperatori, mitterentur per prouincias qui cenſus agerent, vel vnicum Auguſti exemplum oſtendit, quod narrat Dio libro LVI. ἔπεμψεν ἄλλους ἄλλη, inquit, τά τε τῶν ἰδιωτῶν, καὶ τὰ τῶν πόλεων ἀπογραψομένους. *miſit alios aliò, qui & priuatorum fortunas deſcriberent & publicas.* Narrat Suidas ex antiquo ſcriptore, XX. viros inculpatę vitę aliquando ad id miniſterium ab Auguſto fuiſſe delectos, & per omnes prouincias dimiſſos, qui & perſonas deſcriberent & fortunas. ὁ Καῖσαρ Αὔγουστος, inquit, ὁ μοναρχήσας, εἶχεν ἄνδρας τοὺς ἀρίστους τῷ βίῳ, καὶ τῷ τρόπῳ ὁπηλεξαίωνος, ὅτε πᾶσαν τὴν γῆν τῶν ὑπηκόων ἐξέπεμψε, δι' ὧν ἀπογραφὰς ἐποιήσατο τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν οὐσιῶν. in voce ἀπογραφή. Tertullianus cùm aduerſus Marcionem ſcribit; *Sed & cenſus*, ait, *conſtat actos ſub Auguſto in Iudæa per Sentium Saturninum.* ad maiorem fidem magiſtratum ordinarium potius nominat, quàm extraordinarium. Ait autem, *per Sentium Saturninum*, durè & Tertullianicè,

hoc

hoc est, impropriè, pro ὅτι Σεντίου Σατορίνου. vel ἡγεμονεύοντος Σ. Σ. Præsidem agente Sentio Satur. Porrò causſa cur expresſe notaret Lucas eam fuisſe primam descriptionem de qua loquebatur, non defuit. norat enim Euangelista duas iam descriptiones esſe factas prius quàm illa scriberet: hanc ante natum Christum, & alteram relegato Archelao; de qua loquitur idem Lucas Actorum v. 37. Posterioris causſa è Iosepho notissima est: prior è curiositate Augusti nata: vel, vt melius dicam, ex arcano diuinæ prouidentiæ consilio: oportebat enim Augustum, illum Imperatorem & Monarcham tantum, metatorem esſe hospitij CHRISTO Filio Dei in terras venturo. ô infantem admirandum! cui necdum nato, primus omnium mortalium inserut is, qui tunc, & fere ex omni memoria, in terris fuit monarcha longe maximus, longe potentissimus. Præclare Chrysostomus homilia in Matthæum octaua: ὁ δὲ Αὔγουστος ὑπηρετεῖται δὲ ὁ Βηθλεὲμ πάλιν ἀφ' ἑνὸς τοῦ προστάγματος τῆς ἀπογραφῆς. *Ipse etiam Augustus, edicto de censu promulgato, partui inseruit edendo in Bethlehem.* Similia multa apud Patres alios.

XXXII. *Digressio, in qua expenditur nuper prodita à viro docto interpretatio verborum Lucæ,* πρώτη ἡγεμονεύοντος Κυρηνίου. *An Romani descriptionem fecerint quoties ab aliquo populo tributum exigebant. Exempla sæpius missorum in eandem prouinciam. Anni Viterbiensis fabulæ.*

ERam in his, cùm è Bauarijs liber Chronologicus viri cuiusdam eruditissimi & ampliſſima dignitate præditi, mihi est allatus, verè nouus. plurimarum enim rerum nouarum, non demonstrationes quidem continet, sed futurarum demonstrationum promissionem. Eum librum dum percurro, incidi in caput CCXLI. in quo verborum S. Lucæ affertur noua interpretatio: quæ tamen nobis noua non fuit: qui illam ante multos annos à Iosepho Scaligero acceptam, in nostris Aduersarijs adnotaueramus. Sed merito mutauit postea sententiam Scaliger. Igitur verba Lucæ hæc, πρώτη ἡγεμονεύοντος Κυρηνίου, exponit ille auctor, *priusquam esſet Præses Quirinius*: deinde suam expositionem triginta quatuor, vt ait, argumentis confirmat. Mihi hoc primò videtur valde nouum & insolens, quod vnius obseruationis varia exempla totidem appellantur argumenta. Atqui argumentum quidem vnicum est; nempe vocem πρῶτος sæpe vsurpari pro πρότερος: assertio verò huius vnici argumenti varia, & exemplorum benigna copia: sed quorum pars multo maxima ad illustranda verba Lucæ, aut probationem nouæ sententiæ, nihil omnino pertineant. Vnicum illud ad rem faciebat;

ciebat; πρώτη accipiendum esse αὐτὴ τῆ πρωτέρα, quia sæpe, vt ait, positiuus capiatur pro comparatiuo. At hoc etiam prius quàm Theognis nasceretur, vt est in prouerbio, notum erat. quo igitur illa tanta inutilium exemplorum farrago? Multus etiam in eo est, vt probet μᾶλλον sæpe desiderari apud Græcos, & apud Latinos *magis*. sed id quoque pueri docentur quotidie in scholis: sic est autem alienum, vt nihil queat magis. Nam si hæc obseruatio caussam adiuuat, dicendũ est, in verbis Lucæ deesse μᾶλλον ex vsu loquendi magnis scriptoribus vsurpato. At quis ferat ita supplentem Euangelistæ orationem: αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο μᾶλλον ἡγεμονεύοντος K. Si hoc à recta interpretatione alienum est; vt est sane alieniſsimum; ista obseruatio de ellipsi τῆ μᾶλλον, nihil ad propositum facit: neque hæc dici possunt argumenta quæ nouam sententiam stabiliant. E tanta sylua exemplorum, (non enim dicam argumentorum) nullum est cui sic confidat, vt huic ex Aristotele apud Athenæum: μὴ φαῦλον οὖν εἶ) λέγεις τὸν Ἀλεξανδρέα τῆ Τηΐῳ, τὸν πρώτοις γραφέντα τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων. Athenæus, inquit, exponit τὸν πρότερον γραφέντα. ergo etiam apud Lucam exponendum, πρωτέρα ἡγεμονεύοντος K. esto: nam vt sententiam illius adiuuemus, meminimus Chrysostomum homilia in Matthęum LXXXI. verba Euangelistarum, πρώτη τῶν ἀζύμων, sic explicare; τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων φησί. quæ tamen expositio cauto lectore opus habet. Verum esto, vt dixi; tamen ne sic quidem negotium erit confectum. Fingamus enim scripsisse Lucam, vt ille vult exponi. Obseruabunt tum Græci sermonis periti, participium esse positum pro verbo. πρωτέρα ἡγεμονεύοντος K. pro eo quod dicendum erat, πρότερον ἢ ἡγεμονεύειν, vel τῆ ἡγεμονεύειν Κυρηνίου. hæc locutio nouitatis & insolentiæ multo plus habet, quàm illa, cui asserendæ tantopere sine caussa vir doctissimus insudat. Quod ait, dicendum fuisse Lucæ αὕτη ἡ ἀπογραφὴ ἡ πρώτη ἐγένετο; nullius est momenti: quum præteritionem illam articuli, qua nihil est frequentius, (teste vel B. Chrysostomo ad Iohannis Euangelium) facile Helleniſmus admittat. Negat posse dici primam descriptionem, quia iam inde à Pompeij temporibus censum soluerint Iudæi. Nos iam probauimus malam esse consequentiam: Iudæi pendebant tributum Romanis: ergo Roma censitores missi sunt, qui tabulas censuales in Iudæa conficerent. Apud Iosephum libro XIV. cap. VIII. & iterum cap. XVIII. magna vis pecuniæ à Iudæis dicitur extorta: de facta tum per Romanos descriptione verbum nullum. Constat, inquit, post Quintilium Varum Quirinium fuisse Præsidem Syriæ: ergo verisimile non est, prius fuisse. Nihil opus hic coniecturis: certum est, nedum simile veri, Quirinium semel, non autem sæpius, vt hariolabatur

batur Baronius, Præſidem egiſſe Syriæ. hoc ſatis diſputatione ſuperiore euicimus. Sed ſi putat eruditus hic ſcriptor, dici abſurde Auguſtum eiuſdem miniſterio ſæpius vſum in Orientis partibus; errat planiſſime. Semel, & fortaſſe tunc primum, in Orientem miſſus fuit Quirinius, quando in Cilicia res geſſit, quarum Strabo & Tacitus meminerunt. iterum eodem eſt miſſus, ſed diuerſo fine, quando Caium Cæſarem comitari fuit iuſſus: tertio poſt damnationem Archelai, vt & Syriæ præſideret, & cenſum ageret. Quare ne id quidem à probabilitate eſt alienum; etiam tum in eaſdem regiones fuiſſe proficiſci iuſſum, cum Orbis deſcribendi impetus cepit Auguſtum. Neque vero nullum eſt exemplum illorum, qui in eaſdem prouincias cum eodem, vel diuerſo munere ſunt miſſi. C. Caſſius profectus in Syriam Quæſtor M. Craſſi, mox ipſo & eius exercitu deleto, res magnas ibi geſſit, & aliquamdiu prouinciam obtinuit: eidemque poſt aliquot annos Senatus Syriam & bellum contra Dolabellam decreuit. Ventidius Baſſus, quando primum cum Parthis bellum geſſit, Antonij fuit Legatus: poſtea eiuſdem belli gerendi cura illi demandata eſt, & ſuis auſpicijs Labienum ac Parthos vicit, quod triumphus illius arguit. Agrippa, qui per decennium Aſiam adminiſtrauit, bis ex Italia eodem eſt profectus. Illud fortaſſe minus probabile; quod hac noua interpretatione admiſſa, Lucas deſcriptionem qua de loquitur, nulla ipſi propria nota inſigniuerit, neque auctoris qui egit, neque temporis quo eſt acta: ſed rei dumtaxat adnotatione, quæ decem poſt annis euenit, vel ſi Baronij placet chronologia, ſedecim. hanc vero accuratorum ſcriptorum non eſſe conſuetudinem, nemo, opinor, negauerit. Iam quod idem auctor ad Lucæ deſcriptionem refert Ioſephi locum de iureiurando fidelitatis, quod à Iudæis Herodes exegit: etſi commune hoc illi eſt cum aliquot ſane doctiſſimis viris; nos tamen aliter ſentimus, vt iam ſupra in ſecundæ diſputationis fine oſtendimus. Sed hic vir eruditus, qui in eam rem, & ſæpe alibi planum illaudatum, Annium Viterbienſem, improbiſsimum fabularum conſarcinatorem, laudat, neque diſcrimen vllum ponit inter vitrum & margaritum, de promiſſo opere conceptam opinionem non mediocriter labefactat. Eſt ſane eiuſdem iudicij atque ingenij, Annium magni facere, & Ioſephum Scaligerum, diuinæ præſtantiæ virum, nunquam nominare, niſi cum velis reprehendere. Idem, cùm Cardinalis Baronij Annales *laude omni atque approbatione digniſsimos* ſine exceptione pronuntiat; aut non legiſſe ſe opus quod laudat; aut plus apud ſe valere ſtudium partium, quàm amorem veritatis, oſtendit. Verùm hæc miſſa faciamus, & ad penſum redeamus.

XXXIII. *Ostenduntur Baronij hallucinationes insignes in locis Tertulliani & Censorini. Census lustralis. Lustrum condere & censum agere, differunt. Æquatio censuum. In numero censorum error Baronij insignis. Frequentia hominum in Iudæa. Blasphemiæ quorundam aduersus Scripturas. Geographica Orbis descriptio. Error Baronij, in loco Plinij.* Censura, *pro census.*

APPARATVS, Num. XCIII.

OMitto Baronij disputationem super locis Tertulliani de hoc censu. Vir eruditissimus, quàm esset ἀφυὴς Criticus luculente ibi demonstrauit. Vnica vocula *nunc*, vitio librariorum stulte & ridicule posita pro *tunc* subtilissime philosophandi Baronio occasionem præbuit. Enimuero tota disputatio friuola est, multáque in ea dicuntur absurde. Sed quis finis erit, si velim singula persequi? Vnum aut alterum indicabo, vt possit lector ex hoc gustu de tota velitatione facere coniecturam. Dicit Tertullianus: *Census constat actos sub Augusto, tunc* (sic enim scribendum) *in Iudæa per Sentium Saturninum, apud quos genus eius inquirere potuissent.* Hic nulla est plane difficultas. sed Baronius retinet NVNC, & illud interpretatur postea. Quum autem suprà rationem probabilem attulerimus, cur Sentij Saturnini potius meminerit, quàm Quirinij: Baronius putat Tertullianum loqui de censu quinque aut sex post annis habito Romæ per Augustum Coss. Sex. Ælio Cato, & Caio Sentio Saturnino. huius vero sententiæ absurditatem si pluribus refutare aggrediar, absurde faciam. Deinceps persuadere conatur Baronius, descriptionem quæ B. Virginem Bethlehemum ire compulit, fuisse censum lustralem, vt ipse appellat, & singulis quinquennijs fieri solitam. Id ille an eruditis viris sit probaturus nescio: ego probare nullo pacto possum. Nam censum Romæ factum esse anno natiuitatis Domini demonstrari non potest: multo minus lustrum conditum. quomodo igitur lustralis hæc in Iudæa acta descriptio? Mihi videtur longe certius esse, quod multi viri docti obseruarunt; Augustum cupidum cognoscendi opes & copias omnes imperij, non autem proposito vllius in præsens exigendæ pecuniæ, Quirinio istud negotium dedisse. Hanc sententiam eo amplector cupidius, quia per hanc actionem extraordinariam, magis eluceſcit prouidentia diuina: cuius arcano impulsu agebatur mens Augusti, vt per illum (etsi nihil eiusmodi cogitantem) prophetia de nascituro Bethlehemi Rege Messia impleretur. Magnam deinde Censorino facit iniuriam Baronius. Obseruat Censorinus, post lustrum à Vespasiano conditum, desijsse priscum illud institutum: nempe oportebat, exori-

ente

ente paullatim Euangelij luce, ritus quoque paganicos paullatim contemni & in desuetudinem abire. Baronius putat Censorinum dicere, post Vespasianum nullam esse factam lustralis census exactionem: de quo ille oppidò eruditus scriptor, ne cogitauit quidem. Nimirum confundit Baronius lustri condendi cerimonias, cum instituto politico describendi subditorum fortunas: quæ duo tamen in historia Romana toties tam expresse distinguuntur. Consuetudo quidem agendi census per temporum interualla, prout res exigeret, non solum in veteris Romæ imperio, sed & nouæ, semper est seruata. Testis esto Gregorius Nazianzenus, oratione nona ad Iulianum Ἐξιπωτικὸν. Iulianus & Hellenius in Cappadociam missi fuerant, vt census agerent, & inter ciues onera tributorum exæquarent: quod fuit olim Censorum munus, postea Censitorum. in carmine ad Hellenium ait Gregorius:

Εὖχος ὦ Ἁρμαθίης Ἑλλήνιε· ὃς λάχες αἶψα
Στῆσαι ἠμετέρῃ μέτρα δίκαια φόρων.

Putat mox scriptor Annalium, numerum censorum se inuenisse, quorum nomina Quirinius in descriptione Orbis terrarum adnotauit. Eò enim refert hæc Suidæ in Αὔγουστος. Ὅτι Αὔγουστος Καῖσαρ δόξας αὐτὸς πάντας τοὺς οἰκήτορας Ῥωμαίων καὶ ἀριθμῆσαι βουλόμενος γνῶναι πόσοι εἰσὶ πλῆθος. καὶ εὑρέθησαν ἄνδρες Ῥωμαίων οἰκοῦντες υι μυριάδες, καὶ χίλιοι ιζ ἄνδρες. *Placuit aliquando Augusto, omnes terræ Romanorum incolas sigillatim recensere; quum scire cuperet quanta esset eorum multitudo. Inuenti sunt, qui Romanorum ditionem inhabitabant, quadragies & semel centena millia, mille & septemdecim.* 4101017. ita vertendus est Græcus apud Suidam numerus: non quomodo interpres Baronianus: cuius emendationem Baronium tentasse mirum est; nam Græca ipsum inspexisse nunquam, res arguit. Spondanus verò Epitomator, videtur ille quidem Græca inspexisse: at non intellixisse, vt res ostendit. vulgo diceremus; quatuor milliones, centum millia, mille & septemdecim. Sunt autem hæc desumpta ex Eusebij Chronico Græco; vel potius ex aliquo scriptore qui inde descripserat. Locus extat in Græca editione Iosephi Scaligeri, pag. 62. in Augusti rebus. Est autem cum in narratione, tum in notis numeralibus differentia non parua. Τιμόστεως ἡγεμονεύοντος ἐν Ῥώμῃ ἀπεγράφησαν Ῥωμαίων μυριάδες υις καὶ Λ. Hieronymus in versione Eusebiani Chronici numero MMDCCCLXXXIX. *Censu Romæ agitato inuenta sunt ciuium Romanorum* XLI. *centena &* LXIV. *millia.* Huiusmodi recensiones plures commemorant lapis Ancyranus, & illud ipsum Eusebij Chronicon, alijque historici. Quum autem Augustus ipse in lapide Ancyræ posito, semper de ijs solummodo loquatur, quorum Romæ facta est descriptio,

descriptio, aut si forte in Italia ; iocularis est Suidæ, vel eius auctoris vnde ipse habet, hallucinatio, quæ & Baronium in erroris societatem traxit ; vt existimaret eo numero comprehendi omnia capita, quæ venerunt in censum ex toto orbe Romano. Hæc alogia quanta sit, ne æstimari quidem potest. Nam vel Iudæa sola, tantula prouincia, eum numerum potuit superare, quem putauit Baronius omnes personas complecti vniuersi imperij Romani. Siquidem auctor est Iosephus, Excidij libro III. cap. IV. nullum fuisse paruum adeo oppidum, aut vicum Galilææ, in quo non reperirentur millia quindecim οἰκητόρων, *habitantium*. Galilææ autem vrbes pagíue erant ducenti & quatuor, testante eodem in vita sua. Quamobrem reperiri potuerunt in sola Galilæa, nulla habita ratione vrbium maiorum, in qua numerosior longe fuit populus, quàm in oppidulis aut κώμαις, tricies centena ac sexaginta millia. Idem Iosephus libro Αλωσ. sexto scribit, ad Paschatis solemnia conuenisse Ierosolyma, virorum καθαρῶν πάντων καὶ ἁγίων myriadas CCLXX. hoc est, vicies septies centena millia virorum purorum & mundorum : præter infinitam multitudinem eorum, quos aliqua corporis infirmitas, vel pollutio, arcebat ab esu agni paschalis: item fœminarum & puerorum. Sub finem disputationis de censibus iterum inuehitur Baronius in eos, quos Nouatores amat appellare. Ait vocare illos in dubium Euangelistæ fidem ; ac propterea Celso, Porphyrio & Iuliano longe deteriores esse confirmat. Nos autem professi sumus, si quis tantum animo nefas concepit, vt de fide sacrorum librorum vel minimum dubitaret ; eius amentiam & furorem ex animo nos detestari. Sed iuro sancte, istos Baronianos Nouatores me non habere notos. Quare vereor valde, ne sine iusta caussa tragœdiæ etiam hîc excitentur. Omnino res non cohæret ; vt illi parum honorifice de diuinis oraculis sentiant ; quos nihil æque offendit in Concilio Tridentino, ac par honos tributus libris Canonicis, Apocryphis, & non scriptis Traditionibus : nulla saltem adhibita distinctione ; sicut erat æquum, imò prorsus necessarium. qui nihil æque abominantur in Aduersariorum suorum scriptis, ac blasphemias horrendas contra Sacram Scripturam, quibus libri nonnullorum scatent, qui se dicunt Catholicos Romanos : sunt autem hæretici hæreticorum perditissimi, sceleratissimi, damnatissimi. Ducit hodie familiam inter huius generis hæreticos, hostis Dei certissimus Scioppius ; in cuius Ecclesiastico leuiter inspecto, multas legi superioribus diebus aduersus ταὶ θεοπνεύστους Scripturas, blasphemias longe dirissimas. cap. X C. in disputationibus de fidei articulis, non vult adhiberi verbum Dei, de quo extat vox Domini, *Inquirite Scripturas*. At nouus hic Theologus grauiter

eos

eos exagitat, qui vbi agitur de negotio ſalutis, quærunt, *Vbi ſcriptum eſt?* hanc quæſtionem credit Alaſtor ille abſurdam: qui hoc quærant ſtultos nominat, pagina 299. Capite CXXXV. comparat verbum Dei ſcriptum cum traditionibus non ſcriptis, & verbo Dei viuentis ſcripto minus etiam tribuit, quàm ſiue Pighius ſiue alius, qui dixit Patrum memoria; *Scripturam ſi auctoritate Eccleſiæ deſtituatur, non plus per ſe valere, quàm fabulas Æſopi.* quod blaſphemum dictum poſtea defendere auſus eſt Cardinalis Hoſius. Et Cardinalis Bellarminus De verbo Dei non ſcripto lib. IV. capite IV. Scripturam ſuffragio Eccleſiæ carentem comparat Alcorano. nunquam, opinor, id facturus, ſi tantopere verbi diuini Majeſtatem eſſet admiratus, ac fecit olim Criticus inſignis, Paganus tamen homo, Dionyſius Longinus, cuius extat aureolus περὶ ὕψους libellus. Sed hæc iuſtiſſima querela non eſt huius loci. Poſtremo mentionem facit Baronius deſcriptionis Geographicæ Orbis terrarum, factæ per Auguſtum. Hanc pluribus annis eſſe perfectam quum non ſit dubium, præcipue tamen circa natiuitatem Meſſiæ fuiſſe diligenter curatam obſeruo. Plinius libro VI. capite XXVII. *Hoc in loco genitum eſſe Dionyſium, terrarum orbis ſitus recentiſſimum auctorem conſtat: quem ad commentanda omnia in Orientem præmiſit diuus Auguſtus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicaſque res maiore filio.* Diximus antè Caium iuiſſe in Orientem anno Iuliano XLIV. qui erat alter vel ad ſummum tertius à nato Chriſto. Eſt autem veriſimile iuſſum eſſe præcedere Dionyſium aliquanto tempore prius quàm iter à Caio ſuſciperetur. Poſtremo obſeruat Baronius, meminiſſe Plinium deſcriptionis cenſualis Auguſti iuſſu facta; quando ait libro VII. *In diuo quoque Auguſto, quem vniuerſa mortalitas in hac cenſura nuncupat.* Non faciam quod ſolemne eſt hodie leuibus & inhumanis ſcriptoribus, vt hallucinationem ſuam viro docto exprobrem cum conuitio. πρός μοι χθόνιοι θῆρες θεῶν. tantum dicam, falli hic inſigniter Baronium, neque Latinam Plinij locutionem eſſe aſſecutum. Plinius eo loco ſermonem habet de illis, qui inter raræ humanitatis exempla numerantur: ait Auguſtum *ab vniuerſa mortalitate* (ἀπὸ πάντων ἀνθρώπων) *in hac cenſura nuncupari*, id eſt, inter beatos recenſeri, ἐγκρίνεσθαι, ἐγκαταλέγεσθαι. *cenſura* pro cenſus, vt poſitura pro poſitus. Propertius, *Qualis & hæc docti ſit poſitura Dei.* Sic *cubitura*, *curſura*, *diuiſura*, & *paratura*, pro paratu, apud Tertullianum ſæpe. Itaq; à mente Plinij aberrari longius non potuit:

XXXIV. *Baronius*

XXXIV. *Baronius in Chronologicis parum accuratus. error eius de Græca Bibliorũ editione. Iosephi historiam de Herode non penitus videri consentire cum Scripturis. Figmèntum Baronij absurdum, de annis* IX. *vitæ Herodis à Iosepho prætermissis. Alterum non minus, de initio annorum Herodis post Actiacam pugnam. Fundamentum Chronologiæ huius Bar. euertitur, & locum Iosephi esse emendandum demonstratur.* νέος & νεανίας, *item* νεηνίσκος, *Græcis quis.* iuuenis *Lat. Marci locus illustratus. Probatur multis exemplis vetustas mendorum apud Iosephum, etiam ante Ruffinum.*

APPARAT. Num. XCIX.

QVæ sequuntur deinceps disputationes ad finem vsque Apparatus, merè sunt Chronologicæ. Quærit enim Baronius, quos ille annus Consules habuerit, quo natus est Christus : quotus item annus fuerit, tum currentis Olympiadis, & quota ipsa : annum etiam inuestigat imperij Augusti, regni Herodis & mundi. Etsi autem non negamus haut contemnendam ipsum diligentiam adhibuisse, quò veritatem harum quæstionum inueniret ; illud tamen vel inuiti cogimur fateri ; honori suo Baronium melius potuisse consulere, si vniuersum hoc argumentum ne attigisset quidem. Nam quid ille affert noui præter errores aliquos nouos ? Scientia temporum quantopere fuerit post renatas literas exculta, quàm admiranda acceperit incrementa, asinus est qui ignorat inter literatos : malignus & beneficiorum Dei erga hoc seculum ingratus æstimator, qui dissimulat. Stupenda enim sunt, quæ viri summi in nostra præsertim Gallia & Germania præstiterunt. In his Annalibus omnia vulgata : nihil quod seculi felicitatem admodum sapiat. quare etiam illa in quibus verum est assecutus, frigide tractantur, & siculneis argumentis, non solidis & certis rationibus firmantur. Errorem æræ Christianæ qua hodie vtimur, à Dionysio Paruo, Computatore alioqui nobili, inchoatum, à posteris auctum, perpetuo dissimulans, perpetuo errandi necessitatem sibi imposuit : è qua ægre tandem sese explicuit, postquam ad Diocletiani vsque tempora cum numero annorum, parem numerum errorum suorum produxisset. In ratiocinijs annorum mundi Septuaginta Interpretum versionem vult nos sequi ; solam putat dignam cuius habeatur ratio : nam veritas Hebraica illi, vt multis hodie male feriatis, sordebat. Bibliorum editionem Græcam Romæ curatam, putat esse ipsissimam τῶν LXX. versionem : quæ sententia in tirone aliquo studij Theologici vix posset excusari, nedum in tanti nominis viro

ro ſit ferenda. Illas tot numero diuerſas Patrum ſententias ſuper annis ab Adamo ad Chriſtum, non aliunde putat ortas, quàm è diuerſitate Scripturæ apud Septuaginta Seniores. neque animaduertit, ſic Patres pleroſque hos ſequi, vt ſuos habeant multi eorum ſibi proprios epilogiſmos. Nam exempli gratia : profitetur Euſebius initio Chronici, ſe in nonnullis ſequi τὰ LXX. in alijs ſuas rationes & numerum contractiorem : idemque alibi inter ſe comparat calculum Iudæorum, omnium breuiſſimum, cum calculo Interpretum LXX. omnium prolixiſſimo, & Samaritarum, qui medius inter illos duos. At Baronius omnes Patrum mire variantes ſententias verſioni Septuaginta fert acceptas : & quum illi numerent annos ab Adamo ad Chriſtum, quinquies mille quadringentos nonaginta nouem ; Euſebius verò non plures quinque millibus & ducentis ; Baronius tamen & hic & in Notis ad Martyrologium, cuius auctor Euſebium ſequitur, epilogiſmum Euſebianum, affirmat eſſe numerationem Septuaginta Seniorum. Sed nos huiuſcemodi hallucinationes doctis Chronologis relinquimus animaduertendás. Nobis ſufficiet hoc loco illa expendere, quæ de annis Herodis ſunt illi diſputata : ex quibus conſtare etiam tironibus poterit, quantum illi in hoc genere toto eruditionis ſit tribuendum. Principio illud profitemur, non ſatis intelligere nos, quî poſſit per omnia fides Ioſepho conſtare in annis vitæ, regni & mortis Herodis. Nam quum dubitare ſit nefas, quin ante obitum Herodis natus ſit Dominus noſter, ſicut ſacra Euangelia teſtantur : videtur epilogiſmus rerum Herodis apud Ioſephum, aliquanto breuior eſſe, quàm poſtulet Euangelica demonſtratio. Herodi regnum delatum eſt Romæ Coſſ. Domitio Caluino, C. Aſinio Pollione, anno Vrbis DCCXIIII. Iuliano ſexto : adijt illud captis Ieroſolymis, Coſſ. M. Agrippa, Caninio (alij Canidio) Gallo, Iuliano IX. regnauit à delato regno, annos triginta ſeptem : ab adito, triginta quatuor. Hæc eſt Ioſephi conſtans narratio : vt ex illius ratiocinijs conferenda ſit mors Herodis in annum Vrbis DCCL. Iulianum XLII. vel ſi interpretatione adiuuare volumus eius calculum, in annum ſequentem, qui habuit Conſules Lentulum & Meſſalinum. Atqui hic eſt annus, cui Caſsiodorus, Baronius, Ioſephus Scaliger, Sethus Caluiſius, & alij eximia doctrina viri, natiuitatem Domini adſcribunt : ita vt Herodes in vere ſit mortuus ante Paſcha : Chriſtus natus, vt fere hodie creditur, XXV. die menſis Decembris. Quare Herodes prius fato functus fuerit, quàm Chriſtus naſceretur : quod repugnat Euangelio ; & proinde quin ſit falſum, ne dubitari quidem poteſt. Hîc docti viri induſtriam ſuam varie exercuerunt, vt laboranti hac in parte fidei Ioſephi ſuppe-

tias ferrent : quorum sententias in vno solum vel altero anno inter se dissentientes, studiosis confidimus esse notas. Baronium verò hæc temporis non sane longi aberratio in Iosephi epilogismo, impulit, vt paradoxa quædam & absurdissimas sententias primus excogitaret. Ait, Iosephum totos nouem annos vitæ Herodis prætermisisse silentio : Ait, annum illius regni primum in tempus esse reijciendum Actiacæ victoriæ ; postquam Herodi παλιγγενεσία quædam contigit, quando in regno illum suo Augustus confirmauit : Ait denique, Herodem nonnisi octauo demum anno à natiuitate τῦ Θεαν ἀνθρωπον esse extinctum. Hæc vero paradoxa tantam in se absurditatem continent, vt si quis illa serio refutare instituat, iure possit illud poetæ vsurpare,

Τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον κατὰ μέζω ;

Nam quis credet Iosephum, tam accuratæ diligentiæ virum, qui è Commentarijs ipsius Herodis, & alijs Actis publicis, narrationes suas depromebat, annos ipsos nouem aut ignorasse, aut consulto consilio siluisse ? cui bono ? qua mercede ? qua spe ? Iam quum tot locis annos regni Herodis annotet Iosephus, atque is semper sibi constet in partibus: (nisi forte alicubi librorum fides vacillet) quæ, malum ! fuit mens illius, qui tantum laborauit vt constanter mentiretur ? Vellem vero indicasset Baronius illum tantũ in historia rerum Herodis hiatum, quem præter ipsum in historia Iosephi nemo adhuc fuit tam Lynceis oculis, qui animaduerteret. Porrò verum annorum regni eius principiũ statuendum fuisse post Actiacam victoriam, somnium est vigilantis Baronij, præterea nihil. Fingit Augustum victo ad Actium Antonio, anno Iuliano x v. statim in Asiam traiecisse ; neque cogitat, omnes vnanimi consensu historicos, id somnium confutare. Nam Augustus ex Actio Italiam petijt : neque ante anni sequentis initium venit in Græciam, & insulam Rhodum, vbi illum Herodes conuenit. Quare si post beneficium Augusti procedere incipiunt veri anni Herodis ; male Baronius eos orditur ab anno victoriæ ad Actium ; & tela tota annorum vitæ & mortis illius Regis est ipsi retexenda. Sed quod ait, Augustum priorum annorum acta Herodis rescidisse, vt eius nomen de Fastis deleretur, per totum spatium quo regnum antè obtinuerat ; hoc verò plus etiam est quàm somniare : veritatis enim in hac affirmatione ne vmbra quidem vlla supereſt : sed sola in ea eminet fingendi quiduis licentia. Bis hanc historiam Iosephus narrat ; Antiquitatum libro x v. cap. x. & Ἁλώσ. lib. primo, cap. x v. proferat inde, vel ex Hegesippo, vel vndevnde, verbulum saltem aliquod, vnde tale quid possit colligi. Locus Pseudohegesippi habetur lib. primo, cap. xxxiii. Adeatur si lubet etiam Gorionida : ne ibi quidem simile quid inuenietur.

nietur. Quid igitur prætexere Baronius habuit, cur rem adeo inopinabilem hominibus obtruderet? Adde quod, initio cùm regnum Herodi Romæ Patres dederunt; non ſolus Antonius eius conſilij auctor videtur fuiſſe, verum etiam Octauius, ſicut narratio Ioſephi ſignificat: & expreſſis verbis affirmat Euſebius, ſiue apud Euſebium Africanus, ad Olympiadem CLXXXVI. Ἡρώδης, ait, Ἀντιπάτρῳ μηδὲν προσήκοντα αὐτὸς τιθεὶς τὴν Ἰουδαίων βασιλείαν ἀπὸ Αὐγούστου καὶ τῆς συγκλήτου λαμβάνει. *Herodes regnum Antipatri, nihil quicquam ad ſe pertinens, tradentibus Auguſto & Senatu accipit.* Vt nulla cauſſa fuerit poſtea Auguſto, cur regnum à Senatu delatum, ſe vel auctore vel comprobatore, velut iniuſtum antiquaret. Eximie verò falſitatem figmenti huius declarat Archelai calamitas: quam conuenienter Ioſepho Dio Caſſius confert in annum DCCLIX. Iulianum LI. An Dio mendaciorum ſocius eſſe Ioſepho præoptauit, quàm de re omnibus nota veritatem narrare, quæ vix potuit eum fugere? Hiſtoria etiam Procuratorum Iudææ accurate à Ioſepho expoſita, coniecturæ Baronianæ huic ſine miſſione iugulum petit. qua de re plura ſuo loco, in Exercitatione IX. 4. Quare commentum de annis nouem à Ioſepho prætermiſſis vaniſſimum eſt, neque huius fieri debet: τὸ τῶν δακτύλων ἀποκρότημα. Quoniam autem vnico maxime Ioſephi loco innitur hæc Baroniana παραδοξολογία, qui habetur libro XIV. cap. XVII. vbi dicitur Herodem quo tempore Iulius Cæſar bello Ægyptiaco confecto; res in Syria & Iudæa compoſuit, natum fuiſſe annos tantum quindecim: ſciat Lector, mendoſum eſſe illum locum, vt alios in optimo illo ſcriptore infinitos. Perperam enim apud Ioſephum legitur, ἦν δὲ αὐτὸς ἐτῶν μόνα ἔτη, *quindecim tantum annos natus erat*: quum ſit abſque dubio ſcribendum, ιε, vel etiam κε *annos tum natus erat tantum* XXV. aut etiam XXVI. quemadmodum iam ante nos recte cenſuerunt viri præſtantiſſimi & harum rerum callentiſſimi, Ioſephus Scaliger, Laurentius Suſlyga, Iohannes Keplerus, Auguſtinus Torniellus, & Eduardus Liueleus Anglus, de quo plura in ſequentibus ſumus dicturi. Neque obſtat, quod Ioſephus eo loco de Herode ſic loquitur, νέῳ παντελῶς ὄντι, *quum eſſet penitus iuuenis.* & primo Excidij, p. 675. in eadem hiſtoria eundem vocat κομιδῆ νέον, & mox νεανίσκον. Nihil, inquam, hoc aduerſatur ſuperiori emendationi; ſed è contrario illam ſic adſtruit, vt alia confirmatione opus non ſit. Nam Ioſephus vocem νέος, *iuuenis*, aut νεανίας, vel νεανίσκος, *iuuenculus*, non ſolet de ijs vſurpare, qui pubertatis annos necdum ſint aſſecuti: verùm de illis potius, qui exceſſerint ex ephebis, & annum XV. tranſcenderint. Excidij libro ſeptimo, cap. XI. de Domitiano ſcribit, ipſum, quando Romam eſt allatus nuntius de defectione Ger-

manorum, fuisse νέον ἐπὶ πομπαίοις; & Tacitus in vita Agricolæ, *admodum iuuenem*, de initijs Vespasiani loquens; quem certum est, annos tum fuisse natum nouemdecim aut viginti. Antiquit. libro XIV. cap. XIII. Alexander Rex cùm supplicio afficeretur, νεανίσκος dicitur; qui annum XXX. superabat. libro VI. cap. X. Dauid pugnaturus cum Goliatho, νεανίσκος nuncupatur, qui annum agebat XXIX. Polybius in prima historia Hieronem appellat κομιδῇ νέον, quem probauimus in Commentarijs nostris fuisse annorum XXXV. Idem de Tito Flaminio bellum cum Philippo Rege Macedoniæ gerente sic loquitur; καίτοι νέος ἐὼν κομιδῇ· πλείω γὰρ τῶν πεντήκοντα ἐτῶν οὐκ εἶχε. Vbi vides tantum scriptorem diserte dicere, eum appellari solitum νέον, iuuenem, & quidem νέον κομιδῇ, *oppidò iuuenem*, qui natus esset annos triginta. In quo Græcis cum Romanis conuenit; qui iuuentutem definiebant ab anno tricesimo ad quadragesimum. Itaque Cicero in Oratore, *adolescentulum* se vocat, quum annum ageret XXVII. Apud Polybium & alios historicos, νεανίσκος sæpe significat militem: & νεανίσκων καταγραφὴ de conscripta legione leges. Sic accipiendum Marci XIV. 51. ὑπ' ἐκείνου ὁ νεανίσκοι, *& prehendunt eum milites*. ex vsu loquendi Græce scribentium, vt alibi fuse probamus, etiam apud Septuaginta Seniores. Viros eruditos, qui apud Marcum accipiunt de nescio quibus lasciuientibus adolescentulis, refellit vel articulus ὁ. Propterea Iosephus de ijs loquens, qui annos pubertatis non excesserunt, vocem νέος aut νεανίας, quas hic tribuit Herodi, nunquam vsurpat, sed παῖς, vel μειράκιον. Pag. 35. & 36. Iosephus Iacobi F. annorum XVII. παῖς illi dicitur, & μειράκιον. p. 456. Aristobulus παιδίον πομπαίοις nominatur, cum Ananelus fit summus Pontifex. erat autem natus Aristobulus tunc annos XV. vt è sequentibus constat, & affirmat Gorionis filius, fictitius Iosephus Hebræus. Idem Aristobulus pag. 458. μειράκιον dicitur in historia mortis suæ, quam obijt anno ætatis XVIII. Pag. 493. & 494. Alexander & Aristobulus Herodis filij μειράκια vocantur & νεανίσκοι: sed qui annis XXV. essent maiores, & è suis vxoribus liberos sustulissent. Verum igitur est, quod antea diximus; Iosephum qui illo loco Herodem appellat νέον πομπαίοις, adeo superiorem emendationem non euertere, vt contra, ei stabiliendæ argumentum suppetat prorsus Achilleum, & quod solui non metuat. Non etiam obstat, quod apud Photium vulgata extat lectio: aut quod Ruffinus multo antiquior Photio, eandem agnoscit. Verissimum enim est, quod multos ante annos ad Suetonium dicebamus, & argumentis aliquot demonstrauit postea ὁ μακαείτης Iosephus Scaliger; Iosephi codices deprauatissimos iam circumferri; neque hodie atque heri esse corruptos, sed ante

Ruffini

Ruffini ætatem. Id enim verſio illius manifeſtiſſime declarat, multis locis ad inſaniam vſque inepta, non aliam perſæpe ob cauſſam, niſi quòd corruptiſſimos nactus codices,& iudicio critico deſtitutus,quicquid inuenit exprimere eſt conatus. Tanta autem fuit Ruffini in hoc præclaro incepto infelicitas, vt libris illi vti contigerit, etiam hodiernis noſtris interdum deprauatioribus. Nam, verbi gratia, lib. XIV. cap. XIV. recte hodie ſcribitur κομίζοντα ἐπικουρικὸν, *adducenti copias auxiliares.* at Ruffinus ineptiſſime legens ἐπὶ Κυρικὸν, ineptius adhuc vertit, *dum per Choricum tranſiret.* Originum v. cap. primo, p. 121. πέμπτῃ τειχίλιοις ὁπλίταις Ἰησοῦς recte hodie, & conſentienter Hebraicæ veritati. Ruffinus falsò, *triginta millia* pro tribus millibus. legit nempe τεσσαρακοντα. Initio lib. XIV. recte hodie, τῷ γ̄ ἔτει τῆς ζ̄ ϗ̄ ὀ Ολυμπιάδος. *anno tertio Olympiadis ſeptuageſimæ ſeptimæ, ſupra centeſimam.* at Ruffinus male, *centeſima octuageſima Olympiade.* magna ſane mutatione, τῆς π̄ Ολ. pro τῆς ζ̄ ϗ̄ ὀ Ολ. Libro XVII. cap. XIII. iſta hodie leuiter corrupta, ἀποῤῥήξας αὐτὰς τῆς ἄλλης Συρίας προσθήκην ποιοῦται. Ruffinus longe deprauatius videtur legiſſe ſic : ἀπ. αὐτὰς τῆς διοικήσεως Συρίας, προσθήκην Ιουδαίας ποιοῦται. vertit enim : *quas abſcindens à diſpenſatione Syriæ, additamento Iudææ regioni coniunxerat.* Eſt vero ea ſententia falſiſſima; quod Gelenium non fugit. Quare legendum & diſtinguendum, ἀπ. αὐτὰς τῆς τοῦ βασιλέως, Συρίας προσθήκην ποι. ex ipſo Ioſepho : cuius verba ſunt, Ἀλωσ. lib. II. cap. IX. p. 726. τὰς Ελληνίδας πόλεις, Γάζαν, ϗ Γάδαρα, ϗ Ἰόππην ἀποτεμόμενος τῆς βασιλείας, προσέθηκε Συρίᾳ. P. 555. capite ſexto libri XVIII. pro εἴκοσι ὧν ἐνιαυτῶν, legit Ruffinus, εἴκοσι ὧν δύο ἐτῶν, quod tuetur Scaliger; reijcit Keplerus. At ibidem pro ἑπτὰ ϗ τριάκοντα inuenimus in membranis Ruffinianæ verſionis Sereniſſimi Regis Iacobi, *triginta duo.* Sed à vulgata ſcriptura ſtat ratio temporum. Libro X. cap. XI. narrat Ioſephus è Megaſthenis Indicis, Nabuchodonoſorum καταστρέψασθαι Λιβύης τὴν πόλιν ϗ Ἰβηρίαν. Ruffinus legit, Λιβύην τὴν πόλιν, & vertit, *dicit eum vaſtaſſe Libyen ciuitatem, & Iberiam.* At quænam eſt hæc vrbs Libya ? Ephorus quondam ſcriptor vetuſtiſſimus, Iberiam putauit eſſe vnam vrbem, vt narrat Ioſephus in priore contra Appionem. Sed Megaſthenem, qui poſt Alexandrum M. vixit ſcripſitque, quem Arrianus appellat Expedit. lib. V. ὄγκιον ἄνδρα, *virum fide dignum*, tantarum ineptiarum damnare non debemus,vt totam Africam vel Libyam crediderit vnam fuiſſe vrbem. Omnino legendum eſt, quod & Gelenius vidit, τὴν Λιβύης τὴν πολλὴν, *magnam Libyæ partem ſubegit.* Non fugiſſet hoc Ruffinum,ſi libros contra Appionem legiſſet : nam in priore illorum vera extat lectio. Omitto ſimilia his ſexcenta alia imperitiæ Ruffini ſimul & vetuſtiſſimarum apud Ioſephum

Ioſephum mendarum exempla. Quum igitur probauerimus Ruffinum libris deprauatiſſimis eſſe vſum; mirari nemo debet, hunc etiam locum, inter alios prope infinitos, iam tum in illius codice fuiſſe corruptum. Vetuſtatem erroris arguit hic conſenſus eius verſionis cum hodiernis exemplaribus Græcis, etiam manu exaratis, & quidem oppidò vetuſtis: veritatem ſententiæ non probat. Porro Græci codicis ſcripturam in editione Baſilienſi, (nupera enim priore deterior;) locis prope infinitis eſſe corruptam, & ſæpe vocibus aliquot mutilatam, eſt vbi periodis integris, docuit me diligens comparatio cum vetuſtiſſimis exemplaribus, quæ in Regis Chriſtianiſſimi Bibliotheca ſeruantur. Collationem illam ante annos quinque inſtitueram, opera adiutus doctiſſimi viri & amiciſſimi Caroli Labbæi, Iuriſconſulti; quum id à nobis illuſtriſſimus Scaliger petijſſet, de editione nobiliſſimi ſcriptoris tum cogitans: quam immatura viri diuini mors Reip. literariæ inuidit. Tum igitur ex vnius aut alterius libri contentione didici, quod dudum eram ſuſpicatus; hodiernis Ioſephi libris nihil deprauatius poſſe inueniri: de quo tamen ne per ſomnium quidem tot interpretes videntur cogitaſſe. Si ergo, vt ad propoſitum redeam, ſuperior emendatio, quam res arguit, & nos probauimus eſſe neceſſariam, admittitur libro XIV. cap. XVII. Herodes anno belli Ægyptiaci à Cæſare geſti annorum fuerit viginti quinque, aut viginti ſex. Ita euerſum eſt, quod vnicum videbatur habere Baronius ſuæ opinionis portentoſæ fundamentum. Herodes enim cum naſcebatur Dominus, Lentulo & Meſſalino Coſſ. annorum fuerit circiter LXX. aut LXIX. neque vero Ioſephus præciſe affirmat ipſum exactis ſeptuaginta annis obiiſſe: verum ab ætatis ſuæ anno ſeptuageſimo, quando obijt, non longe abfuiſſe. σχεδὸν ἑβδομηκοστὸν ὄν, ait capite VIII. libri XVII. pag. 529. & in eandem ſententiam, Excidij lib. I. cap. XXV. p. 714. ὢν ἤδη σχεδὸν ἐτῶν ἑβδομήκοντα. Hac difficultate ſublata, planior iam patet via ad conciliandam Ioſephi narrationem cum Euangelio, hoc eſt cum veritate. Qua de re conſulant ſtudioſi ſcripta præſtantiſſimorum illorum virorum, quos ante nominauimus; & ſua fruantur iudicij libertate: neque enim fidei res eſt; vt dubitare de illa, aut diuerſa ſentire non liceat.

Atque hæc ad Apparatum.

EXERCITA-

EXERCITATIONES
QVATVORDECIM

AD
CARD. BARONII
ANNALIVM
PARTEM I.

DE
DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI
Natiuitate, Vita, Paſsione, Aſſumptione.

ISAACI CASAVBONI EXERCITATIO II.

AD CARDIN. BARONII ANNALES.

I. *Vtrum natus ſit Chriſtus in vrbe Bethlehem, an extra vrbem. Teſtimonia & argumenta extra vrbem natum ſuadentia. Contrarium probatur ex ipſis Euangelij verbis. Articulorum vis male neglecta interpretibus.* διχᾶθαι ἀγρᾶ, ὅρμῳ, οἴκῳ, κοιτῶνι, *vel* κώμῃ. *Locus è paraphraſi Syriaca. Lucæ purior Helleniſmus.* Spelunca *locus vbi natus Dominus, cur dicatur.* ἰλεός. Foramen. *Locus Iſaiæ apud* LXX. *Iuſtini hallucinatio. Euſebij locus correctus. Suburbia Bethlehemitica. Reſponſio ad ſuperiora argumenta.*

ANNI PRIMI Num. II.

PRima omnium Baronij obſeruatio Annalium ſuorum initio, eſt de loco vbi Seruatorem mundi, Dominum noſtrum, B. Virgo peperit. Conſtat, Regis Meſſiæ patriam fuiſſe Bethlehem: verùm in vrbéne an extra vrbem ſit Chriſtus natus, non perinde apud omnes conſtare videas. Iuſtinus Martyr, ſcriptor vetuſtiſſimus, in dialogo cum Tryphone, ad vrbem, non in vrbe, verſatam eſſe tum B. Virginem ſcribit: ὁ ἀνηλαίῳ τινὶ, ait, σπηλαίῳ τῆς κώμης κατέλυσεν, *in aliquam ſpeluncam vico propinquam diuertit.* Euſebius, verbis illis quæ deſcripſit Baronius è libro VII. Demonſtra. Euangel. agrum oſtendi ſolitum ait, vbi Virgo partum admirabilem eſſet enixa. Caietanus ad Lucæ Euangelium, difficile putat eſſe intellectu, quomodo ignorauerit Herodes, Chriſtum à Magis eſſe adoratum, ſi in ipſa vrbe ponatur facta eſſe adoratio. *Hæc autem difficultas*, inquit, *ceſſat, ſi extra muros adoratus eſt Ieſus.* Exiſtimabat

enim Caietanus, in eodem loco & natum fuiſſe Dominum, & à Magis adoratum: de quo paullo poſt. Sunt qui ex hiſtoria paſtorum, idem poſſe colligi contendant. Nam ſi intra muros præſepe illud fuiſſet, in quo paſtores Filium Dei adorarunt; quomodo, inquiunt, nocte intempeſta, aut vrbem ingredi potuiſſent, aut ſtabulum inuenire, in quo illud præſepe? Baronius, vt omnibus ſeſe expediret difficultatibus, ſpeluncam in qua dicitur Chriſtus eſſe natus, non in vrbe, ſed in ſuburbijs Beethlemiticis fuiſſe poſitam, pronuntiat. Omnes hæ ſententiæ, & ſi quæ aliæ iſtis ſimiles in Theologorum ſcriptis leguntur; originem ſine dubio inde habuerunt; quod proniores fuerunt viri eruditi ad coniecturas ſuas in medium proferendas; quàm ad mentem Scripturarũ diligenter rimandam. Nam ſi verba Lucæ quanta par eſt diligentia expendant Græcæ literaturæ vel mediocriter periti, aliter, opinor, ſentiant. Nos igitur Euangeliſtæ auctoritate freti, aſſerere non dubitamus; in ipſa vrbe Bethlehem, non in ſpelunca aliqua extra vrbem poſita, aut in ſuburbijs, multo autem minus in agro, Regem Meſſiam partu B. Virginis fuiſſe editum. Lucæ Euangeliſtæ verba ſunt: καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ· διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι. *Et reclinauit eum in præſepio; quia non erat eis locus in diuerſorio.* Hic obſeruet eruditus lector, non dixiſſe Lucam ἐν καταλύματι; ſed ἐν τῷ καταλ ſciunt vero periti ſermonis Græci, articuli vel adiectione, vel omiſſione, multum fieri diuerſam horum verborum ſententiam. Sine articulo ἐν καταλύματι, ſenſus eſſet; Ioſepho & Mariæ nullum omnino patuiſſe diuerſorium, quum eſſent Bethlehemi plura. Gallice recte verteris, *en vne hoſtellerie*, vel, *en aucune hoſtellerie.* At cum articulo, ἐν τῷ καταλ. dupliciter exponi poteſt: vel, fuiſſe vnicum Bethlehemi diuerſorium, ad quod non ſint admiſſi; quod vix fit veriſimile: vel, vnum aliquod diuerſorium Bethlehemiticum ipſos adijſſe; atque in eo, quod ad cætera, fuiſſe exceptos: ſed locum vacuum non eſſe ibi repertum, qui ipſis ad cubandum concederetur. Gallice, *en l' hoſtelerie, in illo diuerſorio*: nempe quod adierant, & quo vtebantur, ad cætera quod attinet. Non eſt hodie inſolens, vt tecto aliquis & rebus ad victum neceſſarijs, excipi queat in diuerſorio; non poſſit proprio cubiculo, vel cubili aut lecto. Scimus longe diuerſiſſimam apud veteres fuiſſe hoſpitiorum rationem: qua de re plura alibi dicta ſunt à nobis: verumtamen etiam apud veteres ſimile quid fuit. Nam vt in Commentarijs Polybianis fuſe docebimus, ſi Deus volet, fuere etiam apud illos quidam hac in re humanitatis gradus: eſtque obſeruare in Græcorum libris, res olim fuiſſe diuerſas, δέχεσθαι ἀγορᾶ. *admittere ad emptionem commeatus*; δέχεσθαι ὅρμῳ, *facere poteſtatem ingrediendi ſtationem aut portum*;

δέχεσθαι

δέχεσθαι οἶκον, *recipere in domum*: & δέχεσθαι κοιτῶνα, vel κοίτην, *cubiculum aut cubile ad quieſcendum dare*. Omnino harum diſtinctionum habenda ratio eſt, vt adiecti articuli vis intelligatur. Syriaca paraphraſis anceps eſt, & ab eruditis interpretibus varie accepta. *Quia non erat eis* רוכהא *hoſpitium* ſiue *locus*, (proprie δοχεῖον: eſt enim vox Græca ; quod Elias in Thisbi non obſeruauit ; Syris vſitata pro pandochio, & generaliter pro loco apud Rabbinos :) אתרא דשרירן תמן Fabricius vertit ; *vbi habitantes eſſent*: ὅπου αὐλίσαιντο. quaſi ſcriptum eſſet in veritate Græca, ἐν καταλύματι, non adiecto articulo. Tremelius, *vbi habitabant*. ad verbum dixit Syrus, ὅπου αὐλιζόμενοι ἦσαν. hoc verò plane eſt ἐν τῷ καταλύματι ſecundum poſtremam interpretationem, quam paullo ante attulimus. Ea proculdubio maxime eſt probabilis: nam adiectus articulus oſtendit, diuerſorium quidem illos habuiſſe ; verùm in quo locus ad cubandum non eſſet vacuus. coacti igitur ſunt, in ſtabulum iumentorum concedere: quod erat, vt fit veriſimile, diuerſorio coniunctum, aut ſaltem, propinquum. Hoc declarat Lucas, cum ait, ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ: non enim dicit, ἐν φάτνῃ, quod Gallice diceremus, *en vne creche*: ſed ἐν τῇ φάτνῃ, quod verti debet, *en la creche*. Latine aliter non poſſumus niſi *in præſepi*, neglecto articulo, cuius tamen eſt hoc loco vis magna. Generalem enim appellationem præſepis, reſtringit peculiariter ad illud præſepe, quod erat in ſtabulo pertinente ad diuerſorium, cuius præceſſit mentio. Quare ipſum præſepe, ſiue ſtabulum in quo natus Chriſtus, ab Ambroſio in locum Lucæ *diuerſorium* appellatur, quod eſſet pars diuerſorij. *Terreno in diuerſorio iacet, ſed cœleſti lumine fulget*. Auctor operis imperfecti in Matthæum, vocat *pandochium tenebroſum*. Gregorius Nazianzenus, oratione nona, φυλλοις καὶ μικρὸν καταλυμα, *vile & paruum diuerſorium*. Scimus, non ſemper in Scripturis articulos debere vrgeri, nec rarò omiſſos reperiri, vbi Helleniſmus exactior eos requirebat, ſicut etiam Chryſoſtomus in Iohannem obſeruat: ſed nulla dici cauſſa poteſt, cur in hac Lucæ narratione non ſit exacte habenda illorum ratio: nam ad hiſtoriæ veritatem magnum eſt in eo momentum : & Lucam purum Helleniſmum aliquanto diligentius, quàm cæteros Euangeliſtas obſeruaſſe, notum eſt eruditis. Sic paullo poſt, ſermonis Græci proprietas ab eo ſeruata eſt, cùm ita facit Angelum loqui ; εὑρήσετε βρέφος κείμενον ἐν φάτνῃ, *en vne creche*: non autem ἐν τῇ φάτνῃ : at mox, εὗρον βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ, *en la creche*. recte. *inuenerunt infantem iacentem in præſepi* ; illo nempe, cuius ab Angelo facta erat mentio. hæc ratio articuli vel adiecti, vel omiſſi. Porrò ſtabulum in quo natus eſt Dominus, paſſim Græci Latinique Patres appellant σπήλαιον, *ſpeluncam*: nec mirum: nam

quum esset Bethlehem in saxeo colle sita, videntur pleræque domus, in saxis fuisse excisæ. Strabo observat, totam regionem circa Ierosolyma, ad sexagesimum vsque lapidem, esse λιθώδη, *petrosam*. Bethlehem autem, quatuor millia passuum dumtaxat distabat ab vrbe, vt ait Iacobus de Vitriaco: vel sex, vt Arabs geographus. Qui eruditus scriptor observat, esse in illo tractu multas domos saxis incisas, vel potius, cellas, *in quibus*, ait ille, *homines sese incluserunt religionis caussa*. Idem, locum vbi natus est Messias commemorans, *spelunсam* vocat, vt fere Græci ac Latini. Proprie quidem antrum id non erat σπήλαιον, qualia celebrantur à poetis & geographis, Trophonium, Corycium, Themisonium & similia: sed locus concinnatus in vsum stabuli, vt præsepe ibi positum demonstrat. quia tamen intra saxa illud stabulum fuerat excauatum, obtinuit, partim propter loci naturam, partim ad declarandam eius vilitatem, vt spelunca passim appellaretur. Sic enim loqui moris est, de angustis gurgustiolis: nec multo aliter dictum illud apud Theocritum, Ιλεὸν οὐκ οἴκησον. nam proprie ἱλεὸς est θηρὸς φωλεός, *foramen vbi latet serpens*, vel *alicuius feræ cubile*. Hieronymus hoc stabulum, siue spelunсam, appellat *foramen*, ad Marcellam: *Ecce in hoc paruo terræ foramine cœlorum conditor natus est*: nisi malis de ipso oppidulo Bethlehem hæc verba interpretari. Potest & alia ratio afferri, cur veterum Patrum nonnulli eum locum spelunсam sæpius nominarent: putarunt enim fuisse prorsus necesse, vt nasceretur Christus in specu, quia sic olim fuisset prædictum ab Isaia. Vaticinium prophetæ affert Iustinus contra Tryphonem, in hæc verba: οὗτος οἰκήσει ἐν ὑψηλῷ πέτρᾳ ἰσχυρᾶς. *hic habitabit in spelunca sublimi rupis validæ*. Et habentur quidem hæc verba in Græca versione, XXXIII. 16. sed quæ non agnoscit veritas Hebraica: ne Latina quidem vetus interpretatio: *Iste in excelsis habitabit munimenta saxorum*. Hic nulla spelunсæ mentio. Vnde apparet, Iustini obseruationem non esse multo solidiorem, quàm fuit illa quorundam olim, qui vt refert Theodoritus libro I. cap. XVIII. locum Zachariæ XIV. 20. de clauis Dominicæ crucis freno equi Constantini aptatis, interpretabantur: quod meritò ridet Hieronymus; etsi non improbant Cyrillus & alij nonnulli. Hic error Iustinum in alium errorem videtur impulisse. Existimans enim ex illo Isaiæ loco, Christum in alta quadam spelunca præruptæ rupis esse natum: quia non solent eiusmodi antra in vrbibus reperiri; putauit non in vrbe, sed ad vrbem Bethlehem Mariam diuertisse, atque ibi Christum peperisse. Hoc verò quis veterum Patrum præter Iustinum dixit? quis vel Græcorum, vel Latinorum scripsit, natum Iesum ἐγγὺς Βηθλεέμ, *prope Bethlehem*, aut ἐν ὁρίοις Βηθλεέμ, *in finibus Bethlehem*? omnes ad vnum consentiunt,

ſentiunt, peperiſſe Virginem ἐν Βηθλεέμ, in vrbe aut vico Bethlehem. & ipſam ſpeluncam cuius toties mentionem faciunt, in ipſa vrbe fuiſſe, non obſcure ijdem oſtendunt. Origenes libro 1. contra Celſum: δείκνυται δ' ἐν Βηθλεέμ σπήλαιον, ἔνθα ἐγεννήθη. *Oſtenditur in Bethlehem ſpelunca, vbi natus eſt.* Non dicit Origenes, oſtenſum fuiſſe id antrum ad Bethlehem; ſed in Bethlehem, id eſt, intra muros vrbis; ſiquidem fuit tum muris cincta Bethlehem: certe, in ipſo oppido. Verum quidem eſt, Romæ natum videri, qui ad vrbem natus fuerit, & in continentibus ædificijs, vt ait Paulus I. C^tus^ lege ſecunda, Dig. De verborum ſignif. Quare non negamus, fidem oraculo conſtituram, quod eſt apud Micheam, & Matthæum 11. 6. etiam ſi certum eſſet, ad Bethlehem, non in Bethlehem natum eſſe Dominum. Sed quum nemo veterum, vt dixi, præter Iuſtinum id reperiatur memoriæ prodidiſſe; cur vnius potius, quàm omnium ſententiam ſequemur? Quod apud Euſebium hodie legitur, in agro neſcio quo natum eſſe Dominum; turpe eſt exſcriptoris mendum, quod neque interpres, neque Baronius locum deſcribens, animaduerterunt. Verba Euſebij ſunt, editionis Græcæ, p. 213. Καὶ εἰς δδ' ἔτι καὶ νῦν τόπον οἰκοῦντες, ὡς ἐκ πατέρων εἰς αὐτοὺς παραδόσιος παραδεδόσθαι, τοῖς τῶν τόπων ἱστορίας χάριν εἰς τὴν Βηθλεέμ ἀφικνουμένοις μαρτυροῦσι, τῷ λόγῳ (ſcribendum μαρτυροῦσι τοῦ λόγου) πίστιν ἀληθοῦς τινὸς ἀληθείας, διὰ τῆς τοῦ ἀγροῦ δείξεως, ἐν ᾧ πέπυσται ἡ παρθένος, καταθεῖναι τὸ βρέφος. *Etiam hodie qui locum illum incolunt, vt qui à maioribus ſuis eam traditionem acceperint, ijs qui Bethlehemum aduenium ſtudio luſtrandi illa loca, ſermoni noſtro teſtimonium præbent; veritati fidem adſtruentes, agri illius demonſtratione in quo depoſuit Virgo infantem quem pepererat.* Sed quàm abſurdum dictu eſt, quàm inauditum, peperiſſe Virginem in agro, aut infantem recens editum in agro fuiſſe poſitum? Tanta & tam manifeſta abſurditas, vitium codicis manifeſtò arguit. Scribe mutatione minima, τοῦ ἄντρου, non τοῦ ἀγροῦ, *demonſtratione antri*; non autem *agri*. δεῖξις ἄντρου, vt modò apud Origenem, δείκνυται σπήλαιον. nam σπήλαιον & ἄντρον, *ſpelunca & antrum*, promiſcue in hac hiſtoria vſurpantur. Euſebius tamen ἄντρον libentius nominat. De vita Conſtantini libro III. loquens de Helena Auguſta: ὃν προσκυνητὴν ἡμῖν δύο νεὼς ἀφιέρωσε, τὸν μὲν πρὸς τῇ γενέσεως ἄντρῳ, τὸν δ' ὑπὲρ τοῦ τῆς ἀναλήψεως ὄρους. *Deo quem adorauerat, duo templa conſecrauit; vnum ad natiuitatis antrum: alterum ſuper aſſumptionis monte.* Mox, πρωτοίως δὲ τῷδε ἱερὸν ἄντρον φαιδρώσασα. Paullo ante appellat, δ' τῆς προόδου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἄντρον: *prioris aduentus Chriſti Seruatoris antrum.* Notum eſt ex hiſtoria, Helenam illo ipſo in loco vbi natus fuerat Chriſtus, templum exſtruxiſſe magnificum. Si verum eſſet, quod Iuſtinus ſcribit; non in vrbe, ſed ad vrbem Bethlehem,

lehem, templum illud fuisset structum. Hic iterum quæro, quis veterum hoc dixit? quis illorum de eo templo, non sic loquitur, tanquam in ipsa vrbe sito? Sozomenus libro II. de Helena, ὠκοδόμησε ναὸν ἐν Βηθλεέμ, ἀμφὶ τὸ τῆς ἡμήσεως Χριστοῦ σπήλαιον. *ædificauit templum in Bethlehem, ad speluncam illam, in qua Christus natus est.* Baronius qui antrum siue stabulum vbi natus Christus, ponit in suburbijs Bethlehemiticis; doceret nos, vbi inuenisset, habuisse Bethlehem suburbia. Non enim temere hoc illi credere debemus. Lucæ II. 4. nominatur Bethlehem vrbs, πόλις Δαβίδ, *vrbs Dauidis*: sed Ioha. VII. 42. dicitur κώμη, *vicus*, siue vt habet Latina versio, *castellum*. Glossarium, Κώμη, *villa, castellum, vicus*. Et Hieronymus, modò appellat *villam*, vt in epistola ad Marcellam: modò etiam *villulam*, vt in altera ad eandem Marcellam: aliquando *vix paruum viculum*, vt ad caput V. Micheæ. Theodoretus sermone VIII. Curationum, χωρίον ἄδοξον καὶ σμικρὸν, *locum ignobilem & paruum*. Propterea huius loci in tota historia Biblica, & apud Iosephum, vix semel aut iterum facta reperitur mentio. atque adeo reperti sunt, qui apud Lucam II. 4. κώμην legerent, non autem πόλιν, vt auctor est Epiphanius hæresi LI. nisi quis putet aliter hæc esse exponenda: Διὸ, inquit, ἔν τινι ἀντιγράφῳ τῶν Εὐαγγελιστῶν κεῖται πόλις τοῦ Δαβίδ· ἐν ἄλλῳ δὲ κώμην αὐτὴν καλοῦσι. Διὰ δὲ τὸ εἰς ὀλίγον γῆν αὐτὴν ἠχέναι. *Propterea in quodam exemplari Euangelistarum, vocatur vrbs Dauid: in alio verò ipsam vicum nominant, quod ad breuem terræ modum esset redacta.* Tantulum igitur siue oppidulum, siue vicum, suburbia habuisse, quod vult Baronius, cui fiet verisimile? Burchardus stabulum natiuitatis iuxta muros fuisse scribit: sed neque ille, neque Marinus Sanutus, qui Burchardum fere descripsit, extra muros id stabulum collocant: vnde igitur habet Baronius? Ad Caietani obiectionem, verbo responderi potest: nam è Matthæo II. 11. constat, non in stabulo, verùm in domo Christum fuisse à Magis adoratum: illa autem domus, procul dubio in vico Bethlehem fuit: atque vt videtur, illud ipsum diuersorium, cuius meminit hic Lucas. Nam confecta descriptione, & hospitio quod occupatum erat discessione turbarum vacuefacto; probabile admodum est, Iosephum & Mariam, relicto stabulo, ad illud diuersorium se atque infantem transtulisse. Quod de facto Magorum nihil resciuit Herodes; prouidentiæ diuinæ adscribendum, vt alia multa magis mirabilia, quæ in hac stupenda historia possunt obseruari. Altera obiectio de pastoribus, aliquanto difficilior. Quæritur, si intra muros natus Christus, quomodo potuerunt pastores noctu vrbem ingredi. Respondeo: si Bethlehem erat κώμη, *vicus*, verisimile fuisse ἀτείχιστον, nec muros habuisse: si oppidum fuit muris cinctum;

verisimile

veriſimile eſt in tam alta pace, portas, vt plurimum, relictas fuiſſe apertas : aut certe, diuina prouidentia eueniſſe illa nocte, vt paterent portæ. Quæritur etiam, quî potuerint paſtores locum dignoſcere, vbi erat infans recens natus cum matre. Reſpondeo ; multas quidem excogitari poſſe rationes, quî iſtud ſit factum : ſed quia tacuit hoc Lucas, quæſtionem hanc miſſam facere me, & quod Scriptura ſiluit, lubenter ignorare.

II. *Prophetiæ Septuaginta Interpretum, quæ in Hebræo non extant, quo loco habendæ. Bos & aſinus ad præſepe Chriſti. Gregoriorum Nazianzeni & Nyſſeni loci expenduntur. Cyrillus Ieroſol. illuſtratur & emendatur.*

ANNI I Num. III.

TAcet Euangeliſta, inquit Baronius, *non illic tantum fuiſſe præſepe, ſed bouem & aſinum ad illud alligatos, quod olim Propheta cecinerat.* Sane verum eſt, taceri hoc ab Euangeliſta Luca : ſed illud haut ſcio quàm verum ſit, prædictum à Propheta fuiſſe, id ita euenturum. Extat locus Prophetæ Habakuk III. 2. ſed in Hebraica veritate nihil eius habetur, ſicut iam olim B. Hieronymus obſeruauit. An pro oraculis diuinis ſint habenda, quæ apud Septuaginta Seniores leguntur, neque in fonte reperiuntur ; magna quæſtio eſt, propter quorundam veterum Patrum ſententiam ; qui exiſtimarunt Seniores illos in eo negotio, *non interpretationis ſeruitute, ſed prophetiæ auctoritate* eſſe verſatos, vt loquitur Auguſtinus, Quæſtionum ſuper Geneſin libro primo. At non eſt hic locus arduam illam quæſtionem pluribus tractandi. Hoc tantum dicam ; ſi eiuſmodi vaticinia, quæ quidem occurrunt plurima in Græca verſione, pro diuinis oraculis ſunt habenda : non tamen veteribus illis Prophetis videri adſcribenda ; quoties textus Hebraicus nihil eiuſmodi ipſos euincit cogitaſſe. Sunto, ſi lubet, prophetiæ eiuſmodi, Septuaginta Interpretum Spiritu prophetico afflatorum, & Prophetas, non Interpretes agentium : veteribus certe Prophetis, niſi cum exceptione, tribui non videntur poſſe. Sed de his alibi accurate, volente, faciente, DEO OPT. MAX. Prophetæ igitur Habakuk verba, initio diuinæ illius prophetiæ, quæ inſcribitur *Oratio pro ignorantijs*, Interpretes Septuaginta ſic verterunt : ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ, *in medio duorum animalium cognoſceris* : at Hieronymus veritatem Hebraicam ſecutus, *in medio annorum viuifica illud.* Porrò ex hac verſione Græca, & notiſſimo Iſaiæ loco, in principio eius prophetiæ, nata illorum opinio, qui ſcripſerunt, Dominum noſtrum iacuiſſe in præſepi inter bouem & aſinum, vel aſinam vt, habet Ambroſius. Quàm bene

hoc

hoc congruat menti Prophetarum Isaiæ & Habakuk, non iam quæro: sed Baronium non obseruasse miror, plerosque auctores, quos ipse laudat ceu testes eius historiolæ, allegorice locutos esse, non autem, vt ille credidit, fide historica. Exempli gratia: Gregorij Nazianzeni verba, cuius testimonio ille vtitur, in oratione xxxviii. leguntur hæc: Γνῶθι ὡς βοῦς Ⓜ κτησάμενον. Ησαΐας σε διδάσκει. καὶ ὡς ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. *Cognosce vt bos possessorem. Isaias huius te admonet. & vt asinus præsepe domini sui.* Nihil hic de historia Baroniana; neque apud Nicetam Gregorij Scholiasten; qui tamen accurate hunc locum interpretatur. Sic accipiendus est & Gregorij Nyssæni locus in diem natalem Domini. *Medium igitur in præsepi se, inter bouem & asinum vtriusque Dominus locat; vt medium parietem maceriæ soluens, duos condat in semetipso.* Hic bos & asinus allegoricè appellantur, facta allusione ad locum Isaiæ, duo populi, quemadmodum antecedentia & consequentia arguunt. Bos per anagogen est populus Iudaicus; asinus, Gentium; vt exponunt Hieronymus ad Isaiam, & Nicetas ad Nazianzenum. Sic etiam potest accipi locus Hieronymi Baronio allatus. Quod autem Cyrillum Ierosolymitanum suæ obseruatiunculæ suffragatorem laudat; fide aliena nimirum vtitur, & fallitur insigniter. Verba Cyrilli sunt in Catechesi x i i. Τί σημεῖόν ἐστιν, ὦ προφῆτα, τοῦ ἐρχομένου Κυρίου; ὃ σὺ φησὶν ἐξῆς· ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ· τοῦτο πρὸς Ⓜ Κύριον λέγων σαφῶς· ὅτι προβλήθησεται ἐν σαρκὶ ζῆς, καὶ τελευτᾷς, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ζῆς πάλιν. Baronius Latini Interpretis errorem secutus, putat Cyrillum illis verbis, ἐν μέσῳ δύο ζώων, intelligere bouem & asinum, inter quos medius fuit collocatus Dominus noster. sed vehementer fallitur. Nam Cyrillus non scripsit ζώων, *animalium*, verùm ζωῶν, *vitarum*: quam lectionis diuersitatem eruditi viri, qui Romæ Bibliorum Græcorum editionem curarunt, non prætermisere. Ita autem scripsisse Cyrillum, adeo manifestum est ex ea quam subijcit huius oraculi interpretatione, vt mirum sit, vel interpretem, vel Baronium potuisse hoc ignorare: nam Spondanum illius Epitomatorem hoc non vidisse minus miramur. Quare ita locus erat vertendus: *Ecquod signum est, ô Propheta, venientis Christi? ille deinceps ait: in medio duarum vitarum cognosceris: perspicue hoc ad Dominum dicens: Tu post aduentum in carne tuum, viuis, & moreris; & post resurrectionem è mortuis, viuis iterum.*

III. De

III. *De fonte in ſpelunca natiuitatis exorto. Bedæ liber de locis ſacris, plenus fabularum.*

ANNI I. Num. IV.

QVod narrat Baronius miraculum de fonte in ſpelunca vbi natus Dominus exorto ; niſi alio probetur teſtimonio, quàm eo quod affertur è libro Bedæ de locis ſacris; an referri debuerit in hiſtoriam veritatem profeſſam, vehementer dubito. Cauet quidem ſibi Baronius, cùm rem non affirmat ; ſed ait, *accidiſſe fertur* : verùm, quia rei tantæ tantum eſt ſilentium, non ſolum in Scripturis, ſed etiam apud omnes veteres, qui loca illa incoluerunt, aut qui de locis ſacris ex profeſſo ſcripſerunt : vix dubitationi locus videtur relictus, quin optimi & ſanctiſſimi viri, ac merito ſuo, vti vocatur, venerabilis, Bedæ ſimplicitate etiam hic ſit abuſus, qui hoc illi perſuaſit. Nam eo libro multa futilia aut palàm falſa contineri, ne Baronius quidem dubitabat: qui hoc alibi ingenue agnoſcit & fatetur. Habes exemplum eximium in anno Domini XXXIV. num. CXVI. de columna in monte Caluariæ, æſtiuo ſolſtitio vmbram non faciente : quod mathematici non minus verè de Syene obſeruant, quàm falſo fictitiæ iſti columnæ attribuitur. Similia huic fabellæ multa in eo libro.

IV. *Reuerentia locis ſacris debita. Induſtria Baronij in concilianda opinione antiquitatis, rebus minus vetuſtis. Homiliam falſo tribui ſolitam Chryſoſtomo, non eſſe illius demonſtratur ; ſed Latini cuiuſdam ſcriptoris. Controuerſia vetus ſuper die Epiphaniorum. Sedes Ieroſolymitana Pellam tranſlata.*

ANNI I. Num. V.

CVm ſcribit Baronius de loco natiuitatis Domini ; *Vix credi poteſt, in quanta veneratione & cultu Chriſtiani ſemper habuerint locum illum* : ſi de reuerentia intellexit, quæ locis ſacris debetur, & ijs, in quibus Deus immortalis aliquod ſuæ præſentiæ, ſiue, vt melius Græci dicunt, ſuæ ἐπιφανείας ſignum exhibuit ; omnino quod res erat dixit : ſin id egit, vt religioſum cultum atque adorationem certorum locorum, qualem hodie multi docent atque vſurpant, hoc primæ vetuſtatis exemplo tueretur ; & rem & tempora peruertit auctor : quod minime omnium conditorem Annalium decebat. Non enim primo illo naſcentis Eccleſiæ tempore, ſed aliquot poſt ſeculis hoc inſtitutum cepit. At Baronius vt lectori aliud agenti perſuadeat, iam inde ab initio eum locum religioſe fuiſſe cultum, conſulto, vt videtur, con-

filio, obscure admodum mox est locutus, cùm scripsit; sed *reddita pace Ecclesiæ, spelunca illa mirifico est opere exornata.* Nam quid est, *reddita pace Ecclesiæ?* Commemorant Eusebius, Orósius, & alij historiæ Ecclesiasticæ auctores, decem persecutiones, quas sub infidelibus Imperatoribus Ecclesia Dei, ante Constantinum est passa: & sunt singulæ harum persecutionum suis annis in Chronico Eusebiano adnotatæ. Postquam remiserat tyrannorum rabies, & finis erat impositus persecutioni, dicebatur reddita pax Ecclesiæ. Ita loquitur B. Cyprianus initio libri De lapsis. *Pax ecce, dilectissimi fratres, Ecclesiæ reddita est: & quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impossibile videbatur, ope atque vltione diuina securitas nostra reparata est.* In Historia Eusebij, modò leges διωγμὸν ἐγηγερμένον καὶ διωγμόν, *persecutionem denuo excitatam esse:* modò pacem esse redditam; & quidem, interdum altam & securam: nam libro III. cap. XXXII. leges, ἡνικαῦτα εἰρήνης βαθείας ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ, *quum pax alta vniuersæ Ecclesiæ esset reddita.* Baronius quoque diligenter solet adnotare, quando & per quos pax Ecclesiæ post quamque persecutionem fuerit reddita: vt in anno CLIV. 4. CLXXXII. 4. & alibi. Constat ex his, verba ista, *reddita pace Ecclesiæ*, ex vsu communi loquendi, tempus illud significare, quo cessante prima sub Neronis imperio persecutione, pax reddita est Ecclesiæ. Atqui hoc falsum est: & Baronius, si de eo tempore sensit, aut falsus est, aut fallere voluit. Non enim post primam persecutionem aut secundam; sed longo tempore post decimam, quæ fuit omnium postrema, factum est quod hic narratur. Prima omnium Helena, quod ex historia constet, de æde sacra in loco natiuitatis ædificanda, cogitauit: atque id non primis annis imperij Constantini filij; sed multo post. Lege hos Annales, in anno CCCXXVI. num. XXXVIII. Vides quibus artibus grassetur pater Annalium, vt rebus multo postea inuentis antiquitatis summæ opinionem conciliet. Hic igitur candorem in Baronio iure aliquis desideret: in ijs quæ sequuntur iudicium. Nam addit: *ipsumq; præsepe tectum argento: de quo hæc apud Chrysostomum.* In tam paucis verbis, non semel, sed bis peccat Baronius. Quod ait, præsepe in quo iacuit Dominus, argento, siue laminis argenteis, fuisse tectum; male interpretatur verba auctoris quem laudat. Nam ille dicit, sublatum fuisse verum præsepe, quod erat luteum: & repositum eius loco simulacrum illius argenteum. *Nos Christiani*, inquit, *tulimus luteum, posuimus argenteum. Tulimus*, hoc est abstulimus, passim in Digestis, Spartiano, Lampridio, & posterioribus scriptoribus. Quod existimauit homiliam vnde illa verba sunt desumpta quæ hic describit, esse B. Chrysostomi; falsus est iudicij, & sine dubio grauiter errauit. Nam

eloquentiæ

elôquentiæ Chryſoſtomi, & omnium illarum virtutum, quæ orationem illius diuini Doctoris, aut docendi rationem χαρακτηριζουσι & deſignant, ne pilum quidem homiliæ illius auctor, quiſquis tandem ille fuerit, habuit. Ac quoniam non proprius Baronij, ſed multorum grauium Theologorum communis eſt hic error ; age homiliam ipſam breuiter percurramus, & quàm ſit Theologis neceſſaria Critica, hoc exemplo doceamus. Ante omnia obſeruent tirones, hanc homiliam non oratione continua eſſe contextam; ſed conſtare ſacri textus recitatione & breuibus obſeruationibus ad verba recitata. Hæc forma concionum Latinorum nonnullis admodum placuit ; vt appareret ex Eucherij Lugdunenſis, Petri Chryſologi, & aliorum homilijs: qui nulla niſi hac arte aut methodo ſunt vſi. Ita igitur hic auctor verba Lucæ percurrit, à verſu ſexto capitis ſecundi ad finem deciminoni. Nunc paucas illius obſeruationes expendamus. Ait de Domino, qui in ſtabulo natus : *Non inuenit locum in Sancto Sanctorum, qui auro, gemmis, ſerico, & argento fulgebat: & tamen non naſcitur inter aurum & diuitias, ſed in ſtercore naſcitur, hoc eſt, in ſtabulo.* Prior periodus oppidò frigidam ſententiam continet : nam quomodo potuit B. Virgo parere in Sanctis Sanctorum ? videtur autem alludere ad fabulam de educatione Mariæ in illo loco : cuius putidiſſimi figmenti nuſquam, ſi ſatis memini, verus Chryſoſtomus mentionem facit. Poſterior periodus male cohæret cum priore : nam quem locum ibi habet illud *tamen ?* neque tamen puto aliter ſcripſiſſe auctorem. Ait ; *Rem nouam : ingrediuntur in diuerſorium, non ingrediuntur in ciuitatem.* Hæc obſeruatio falſa eſt, vt probauimus antea, cum verba Lucæ expenderemus : neque aliquis veterum Doctorum reperietur, qui dixerit Ioſephum & Mariam vrbem Bethlehem non eſſe ingreſſos. Quis autem poteſt dubitare καταλυμα illud ſiue hoſpitium, in quo negat Euangeliſta locum vacuum potuiſſe reperiri, intra vrbem fuiſſe ? Sed hic auctor, ne inſpecto quidem Græco textu, occaſione vocis *diuerſorium*, quo vſus interpres, ad inanes argutias eſt delapſus. Sequitur enim ; *Videte magnitudinem paupertatis, in diuerſorium vadunt ; non dixit quod erat in via, ſed in diuerticulo erat, extra in via* : (hæc leuiter ſunt corrupta) *hoc eſt, non in via, ſed extra viam. Non in via Legis, ſed in diuerticulo Euangelij, & tamen in ipſo diuerticulo erant.* Vides argutias neſcio dicam an ineptias : quibus, vt iam monui, occaſionem præbuit vox *diuerſorium*, in Latina verſione : nam à Græco vocabulo iſta ſunt aliena. Quàm bene igitur Chryſoſtomo hæc conueniunt? Ait : *O ſi mihi liceret videre illud præſepe in quo Dominus iacuit.* Huic voto ſimillimum eſt apud Chryſoſtomum, quod legitur in homilia xxxi. in eam ad Romanos. Loquens enim vir pius de

Petro & Paulo Romæ passis martyrium: Τίς μοι πῶ ἔδωκεν, inquit, ἀγκαλιάσασθαι τὸ σῶμα τοῦ Παύλου, καὶ παρεστῆναι τῷ τάφῳ; optat posse amplecti corpus Pauli, & adhærere eius sepulcro. Sed si attendas qua verborum copia & elegantia votum illud suum ibi Chrysostomus exponit; quàm frigidum & ieiunum iste concionator in re simili se præbeat; intelliges facile *quid distent æra lupinis*. Ait, *Non inueniunt Christum nisi vigilantes*. Græcam vocem ἀγρευλεῖν Latinus vertit *vigilare*. Inde hæc obseruatio: nisi rem ipsam respexit potius quàm verbum. Ait; *Si quotidie in excelso ruinæ fiunt, quomodo in cœlo gloria est, & in terra pax poscitur?* Nisi est corrupta vox *ruinæ*, quid sibi hic velit nescio. an alludit ad casum diaboli? Ait, *Verè quasi vigilantes non dixerunt, videamus puerum, videamus quid dicitur: sed videamus verbum quod factum est. In principio erat verbum, & verbum caro factum*. In Græco est ῥῆμα. Latinus dixit *verbum*. Hinc concionatoris argutiæ in dictione *verbum*, quæ & ῥῆμα, sermonem ore prolatum significat; & λόγον, hoc est secundam Trinitatis personam. Vel hic locus manifestissime euincit Latinè ista fuisse scripta, non de Græcis versa. Ait: *Hodierna die Christus nascitur. Alij putant, quod in Epiphanijs nascitur: non damnemus aliorum opinionem; nostram sequamur doctrinam*. Tempore Hieronymi & Chrysostomi, appellationem Festi Epiphaniorum diuersis modis viri etiam eruditi accipiebant. Quidam diem quo baptizatus est Christus sic vocari volebant: alij eum potius, quo natus: qua de re paullo post accuratè dicturi sumus. Hîc controuersia illa attingitur: de qua prolixe scribit Chrysostomus, homilia in natalem Domini, quæ extat in editionis Sauilianæ tomo quinto, pag. 511. item in altera de baptismo Christi, quæ ibidem habetur, pag. 523. Quum autem in priore illarum homiliarum dicat Chrysostomus, ante annos dumtaxat decem Ecclesiam Constantinopolitanam didicisse à Romana, natalem Domini non esse illum diem quo Epiphania celebrantur, octauam nempe Idus Ian. sed Decembris vicesimam quintam: apparet, non posse à Chrysostomo hanc homiliam esse profectam; cuius auctor dicat, consentire mundum vniuersum, non esse natum Christum die Epiphaniorum, præter vnicam prouinciam. Verba illius sunt: *Non sunt nostra quæ loquimur; maiorum sententia est: vniuersus mundus contra huius prouinciæ opinionem loquitur*. Pro *huius*, videtur scribendum *vnius*. Vides affirmari, sententiam auctori probatam, esse vniuersi mundi sententiam, vnica excepta prouincia. Hoc dici non potuit à Chrysostomo: qui etsi fatetur à Thracia ad Gades vsque antea fuisse notam hanc opinionem: Ecclesiæ tamen Constantinopolitanæ vix ante annos decem illam affirmat innotuisse, ex Occidente allatam. Quare multi adhuc hærebant,

bant, & eam obſeruationem reijciebant, non ſolum in noua Roma, ſed etiam per totum Orientem & Ægyptum, vt conſtat ex eadem homilia & Epiphanio, atque alijs. Fateamur ergo neceſſe eſt, poſt Chryſoſtomi tempora hanc homiliam eſſe ſcriptam. Quæ autem illa eſt vnica prouincia, quam iſte auctor excipit? id vero declarat ſequens obiectio, quam aduerſus ſuam ſententiam auctor proponit. *Dicat aliquis; hic Chriſtus natus eſt: ergo magis illi ſciunt qui longe, quàm iſti qui prope ſunt?* Clarum eſt intelligi Eccleſiam Ieroſolymitanam: neque enim alibi quàm in Iudæa ad Ieroſolyma Dominus eſt natus. Poſſet de Oriente id intelligi: niſi eſſet abſurdum, totum Orientem demonſtrari tanquam vnam prouinciam. Porrò hanc obiectionem diluens auctor, manifeſtiſſime oſtendit, hominem Occidentalem ſe eſſe, non Orientalem. Eccleſiam enim Ieroſolymitanam, cuius fuiſſe diximus illam obiectionem, ſic compellat: *Vos Apoſtolos Petrum & Paulum eiecistis; nos ſuſcepimus. Petrus qui hic fuit cum Iohanne, qui hic fuit cum Iacobo, nos in Occidente docuit.* Ecce, *Nos.* Non igitur hic eſt magnus Chryſoſtomus, qui Antiochiæ natus, in patria primum, deinde Conſtantinopoli munere ſuo functus. Ait; *poſt annos multos vſque ad Hadrianum ſolitudo manſit: in iſta prouincia nullus Iudæorum, nullus Chriſtianorum fuit.* Hic ſuam hiſtoriæ Eccleſiaſticæ imperitiam concionator prodit. Nam vrbis quidem ſanctæ ſolum poſtquam Ieroſolyma funditus fuere diruta, deſertum & ſine habitatoribus aliquamdiu manſiſſe verum eſt: ſed de prouincia, quod iſte ait, falſiſſimum. Neque enim in Vrbis & Templi excidio extincta eſt Eccleſia Ieroſolymitana: ſed Pellam paullo ante cum ſuo Epiſcopo tranſlata, qui in ea vrbe plures annos ſedit. Auctores Euſebius Hiſtoriæ libro tertio, capite v. & Epiphanius contra hæreſin Nazaræorum. Adde iam dictis, quod hæc homilia inter opera Chryſoſtomi in Græcis codicibus nuſquam reperitur: ſicut è nupera editione conſtat; quam è celeberrimis quibuſque per Galliam, Angliam, Germaniam, Italiam, ipſam quoque Græciam, Bibliothecis, fide, diligentia & ſumptibus maximis, maximo Reip. Chriſtianæ bono, vir nobiliſſimus atque eruditiſſimus, Henricus Sauilius concinnauit.

V. Caſa Bethlehemitica Romam tranſlata. κελλὸν apud Chryſoſtomum. Locus Theodoreti.

IBIDEM.

VEllem declaraſſet nobis Baronius aliquanto vberius, illius caſæ Chriſti hiſtoriam, quam ait poſt multa ſecula è ſpelunca Bethlehemitica Romam fuiſſe tranſlatam. Tantum miraculum, tam ſtupendum,

ſtupendum, tam inauditum, ſi verum eſt ; factum male, quod eius narrationem & confirmationem ὁ πολυμαθέστατος contextor Annalium nobis inuidit: ſin, vt ſcimus multos exiſtimare, incerta res eſt, & fabulæ propior ; erat hominis candidi & φιλαλήθους vulgi errorem ſui ſuffragij auctoritate non ire confirmatum. Enimuero, ſi natus eſt Chriſtus in ſtabulo, vt auctores ſunt Euangeliſtæ ; qui poteſt verum eſſe, natum eſſe eundem in caſa, qualis eſt illa quæ Romæ viſitur? Dicebat paullo ante Baronius, iacuiſſe Dominum in præſepi, medium inter bouem & aſinum : at quis vnquam vidit boues aut iumenta collocari in caſis? Non me fugit locum natiuitatis Chriſti aliquoties vocari à Chryſoſtomo κατάλυσιν, *caſam*: vt in homilia ſexta & nonageſima in Matthæum. Sed hoc caſæ Romanenſis cauſſam nihil quicquam adiuuat. Solent Patres, quoties de inenarrabili humilitate Filij Dei loquuntur, per ταπείνωσιν & vilitati exaggerandæ, quædam duriora dicere, non ſimpliciter vt verba ſonant, ſed ex mente dicentis exponenda. Sic accipiendum exempli gratiâ, quod Theodoretus ſermone ad Græcos octauo B. Virginem appellat παρθένον χεροὶν, *virginem manibus ſuis victum quærentem*: quod non facile Theodoreto credemus, ſi eorum meminerimus, quæ ex Epiphanio dicebamus Exercit. I. num. 13.) Chriſtum infantem, ὅτι φάτνης ἐρριμμένον, *ſuper præſepi proiectum* : nam ἐρρίφθαι dicuntur, quæ temere per contemtum aliquò proijciuntur: quare Theodoreti locum accipere vt verba ſonant, ſine contumelia beatiſſimæ & ſapientiſſimæ Virginis non queas. Verum, vt iam monui, figurate hoc dictum & per ταπείνωσιν. Sic etiam accipiendum, quod Chryſoſtomus κατάλυσιν appellat locum vbi natus eſt Chriſtus. ipſum namque ſtabulum ſic appellat, non aliquam intra ipſum ſtabulum ligneam caſam. Vnde igitur, obſecro, Romanenſis caſa prodijt?

VI. *De faſcijs quibus B. Maria infantem Chriſtum inuoluit. Solemnitas die Auguſti* XXXI. *apud Græcos.* Ἀποστολοβυαζήλια *Eccleſiæ Græcæ.*

Anni I. Num. VIII.

QVid factum eſſet illis faſcijs, quibus B. Virgo infantem Chriſtum recens in lucem editum inuoluit, neque primis Eccleſiæ ſeculis, neque permultis poſtea, aut ſciuit quiſquam aut requiſiuit. In ſcriptis Patrum, quà Græcorum, quà Latinorum, altum eſt de illis ſilentium. Euſebij atque Hieronymi temporibus, non defuerunt, qui vera monumenta præſentiæ Chriſti in terris, magno in pretio haberent. Mirum eſt illa adhuc ætate, & per alias multas deinceps ſecutas,

ſecutas, nihil dum de hiſce pannis fuiſſe cognitum. Quando primum innotuerint, & quibus argumentis veritas earum faſciarum ſit demonſtrata non dicit Baronius : quantum autem Lippomano, & illis duobus Græcis quos ipſe teſtes produxit, fidei tribuendum ſit, doctorum eſto iudicium. Nam fortaſſe illud Plinij ex octauo libro, non abs re hîc vſurpaueris : *Mirum eſt, quo procedat Græca credulitas : Nullum eſt tam impudens mendacium, quod teſte careat.* At Baronius rem pro certo & comperta affirmans, addit, diem anniuerſariam Auguſti vltimam, honori illarum faſciarum fuiſſe dedicatam. Non fugit me, illam diem Græcis alicubi eſſe feſtiuitate ſolemnem : ſed cauſſam ſolemnitatis eſſe illas faſcias, in libris Græcorum ritualibus legere non memini: quanquam diu ſane eſt, cum eius generis libros percurrebam : quorum ne vnum quidem ad manum nunc habeo; ſed pauca tantum Excerpta inter legendum mihi adnotata. Igitur in Lectionario Græcæ Eccleſiæ, quod habet inſcriptionem huiuſmodi, Ἀποστολοευαγγέλια τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ἤγουν τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν διαφόρων καὶ προμοβείων, καὶ τῶν ἑορταζομένων ἁγίων, de hiſce faſcijs, aut de hoc feſto nihil legitur, ſi ſatis memini. In Menologijs autem, vt illo quod prodijt è Bibliotheca Cardinalis Sirleti, titulus teſtæ diei in vltima Auguſti adnotatur, commemoratio zonæ B. Virginis : neque faſciarum vlla ſit ibi mentio. Quare non videtur hæc hiſtoriola tam certæ fidei eſſe, atque exiſtimauit Baronius. Sane Lippomanum fabulas ſæpe pro hiſtorijs obtrudere, nemo ignorat, & ſolidis rationibus probatur interdum in his Annalibus. Ne longe abeam, vide num. XI.

VII. Ἀγραυλεῖν *non eſt* vigilare *neq;* excubare. ϑυραυλεῖν. *Greges ouium noctu ſub dio. Turris Ader.*

ANNI I. Num. XIV.

IN hiſtoria Paſtorum, quam è Luca deſcribit Baronius, vetus interpres verbum Græcum ἀγραυλοῦντες aut non legit, aut non intellexit: quanquam & B. Ambroſius, & alij Patres Latini, interpretem ſecuti, *vigilare* ſæpius vſurpant, pro eo quod dicendum erat *manere ſub dio*, ſi cum Luca voluiſſent loqui. Ne illi quidem vim vocis plene expreſſerunt, qui verbo *excubare* ſunt vſi. Scio Grammaticos Græcos vocem Lucæ vſurpatam aliquando explicare νυκτερεύειν: ſed hoc eſt à parte totam ſignificationem indicare. Nam ἀγραυλῶν, tam ad diem, quàm ad noctem refertur, & ſimpliciter vitam in agris ſub dio degere ſignificat; τὸ δὲ ἐν ἀγροῖς αὐλίζεσθαι, quod manſionem denotat diurnam, non minus quàm nocturnam. Melius igitur ijdem Grammatici

ſic,

sic, ἀγραυλοι ὁ ἐν ἀγρῷ αὐλιζόμενοι, ὕπαιθροι. & ἀγραυλια, mora sub dio, vel sub pellibus; vt apud Dionysium Halicarnasseum de milite Romano, libro sexto, διοτι ἀπὸ ταῖς ἀγραυλίαις καὶ πλάναις ἐν τῇ πολεμίᾳ κατέχει ὑμᾶς. Græci pro eodem dicunt etiam ψυραυλεῖν: vt cum Aristoteles Politicorum libro sexto, causſam cur pastores ad bellicos vsus sint accommodatissimi, reddit, quod longo vsu exercitatum corpus habeant ad manendum sub dio. μάλιστα ὅτι, inquit, γεγυμνασμένοι εἰς ἕξεις, καὶ χρήσιμοι τὰ σώματα, καὶ δυνάμενοι ψυραυλεῖν. Syrus interpres, vt vim Græci verbi exprimeret, vsus dictione שרא quæ interdum respondet Græco αὐλίζεσθαι: neque poterat commodius, nisi periphrasin adhiberet, quod fecit Arabs; qui pro ἀγραυλοῦντα dixit, *pascentes in agris & vigilantes*. Porrò non solent temere pastores in nostra Gallia quouis anni tempore sub dio greges habere; sed tantisper dumtaxat, quamdiu per cœli habitum licet, & vt dicam cum Theocrito, ἁδὺ τὸ θέρεος πὰρ ὕδωρ ῥέον αἰθριοκοιτεῖν. Vbi enim cepit aer esse inclementior; tum reuocantur greges sub tecta, vnde certis tantum diei horis pastum educuntur, & nocte aduentante in caulas suas coguntur. Nam vt obseruat Columella libro VI. cap. III. *id pecus, quamuis ex omnibus animalibus vestitissimum, frigoris tamen impatientissimum est.* Sunt viri doctissimi, qui hoc etiam argumento vtantur, vt doceant, sine iusta causſa natiuitatem Domini in Decembrem exeuntem esse collatam: quia non soleant brumalibus diebus sub dio contineri greges totas noctes, præsertim in montanis Bethlehem. Sed fortasse in Iudæa & alijs locis magis meridionalibus alia seruatur consuetudo, quàm in Gallia & Germania. Nam etiam in Anglia vbi nullus est à lupis & alijs noxijs animalibus metus, armenta saltem toto anno in agris pernoctant, neque propter frigus aut pluuiam aut ventos vlli tecto vnquam subeunt. Quare vetusta traditio Ecclesiæ non temere nobis reijcienda. Addit Baronius ex Hieronymo, locum in quo pastores audire meruerunt vocem Angelorum, fuisse dictum TVRRIS ADER. In Scripturis loci ita nominati, siue *Migdal-Heder*, bis tantum fit mentio: Geneseos XXXV. 21. & Micheæ IV. 8. Et apud Michæam quidem nullum est dubium, vel vrbem ipsam Ierusalem ita dici, vel aliquam eius partem, ex qua tota vrbs intelligatur. Multi veterum prodiderunt, sic quondam locum fuisse appellatum, vbi postea Templum fuit exstructum. In Genesi vtrum idem locus intelligatur, an alius prope Bethlehem, dubitant Hieronymus & alij interpretes. Sed non discimus è libris Hebræorum, quod sciam, vllum circa Bethlehem fuisse locum eius nominis. Fortasse igitur verius sit, à Christianis inditam illi loco, vbi Pastoribus Angeli vox est audita, eam esse appellationem: quod putarent

tarent ſpiritu prophetico Moſem ſiue Iacobum, *futurum iam tunc myſterium monſtraſſe*, vt loquitur Hieronymus in Traditionibus Hebraicis. Conſtat certe ex Hieronymo locum illum prope Bethlehem, viſione Paſtorum inſignitum, vulgo *Turrim Ader* audijſſe.

VIII. An fuerit nota Auguſto Domini natiuitas. An poſt cognitam Chriſti natiuitatem Auguſtus mentem erga Iudæos & religionem Iudaicam mutauerit. Baronij hallucinationes aliquot.

ANNI PRIMI Num. XV.

POſt hæc præclaram obſeruationem ſubijcit Baronius, & Eccleſiaſticis Annalibus dignißimam, niſi falſa eſſet. Ait IESV CHRISTI natiuitatem Auguſto innotuiſſe, Apolline indicante oraculo illo, de quo ſatis dictum eſt ſuperius: *præter Sibyllinos verſus*, inquit, *ex quibus de eodem complura perceperat*. Inde igitur factum obſeruat, vt Auguſtus, qui prius eſſet alieniſſimus à cultu Iudaico, poſtea mutaret, & magno Iudæorum religionem in pretio haberet. Pulchra hæc, fateor: ſed quis eorum fidem præſtabit? nam vaniſſimum commentum de oraculo, quod nonnulli veterum fabulantur Auguſto editum, iam ante reiecimus. Sibyllas nonnulla de Chriſto eſſe vaticinatas, ſcribunt multi è Patribus: neque nos plane factum negamus: ſed Auguſtum aliquid, certi præſertim, de Rege Meſſia ex illarum verſibus cognouiſſe, nedum ipſius aduentum habuiſſe compertum; neque aliquis Patrum dixit, & in magno errore verſantur qui hoc credunt. Iudaicus populus, ὁ πρόσωπος ἱστορίας ἐπτάφωλος, vt loquitur Chryſoſtomus in hac ipſa hiſtoria, atque adeo ipſi Chriſti diſcipuli, qui literas ſacras legerant, qui prædictiones de Chriſto in Synagogis millies fortaſſe exponi à Scribis & alijs Doctoribus audiuerant; ne tum quidem quando viuebant cum Domino noſtro, ſimile quid tamen vnquam ſunt ſuſpicati. Diſcipuli Iohannis Baptiſtæ, Prophetæ omnibus Prophetis maioris, qui magiſtrum de Chriſto concionantem audiuerant, qui columbam in Chriſtum cœlitus delapſam viderant; adhuc tamen, cum Iohannes morti proximus carcere continebatur, increduli manent, & cogunt ipſum ad Dominum mittere qui, ſciſcitentur, *Tu es qui venturus es, an alterum exſpectamus?* Matthæi XI. 3. & credemus paganos homines, à Sibyllis ſuis edoctos, tantum myſterium cognouiſſe? Quid igitur reſtat, niſi vt diuinis oraculis & vere προπθύσοις Sibyllina exæquemus, aut etiam, nefas dictu, anteponamus? Iſaiam grauiſſimi Theologi, propter aliquanto planiores de venturo Meſſia prædictiones, Prophetam Euangelicum verè nominarunt. Sed in prophetia tota

Isaiæ nihil eiusmodi legitur, quale oportet fuisse in libris Sibyllinis, si verum est quod existimat Baronius. At quis dubitat, librorum illorum inspectione paganicos cultus & Satanicam idololatriam fuisse insigniter confirmatam? testatur hoc vniuersa Romanorum & Græcorum historia, & nos aliquid supra ea de re diximus. En igitur egregios Euangelij præcones. At quærat alium Baronius, cui hoc ληρολόγημα persuadeat: nam me quidem ὐ πείσει, ὐδ' ἰὼ πείσῃ. Augustum verò mentem mutasse post natum Dominum, perperam idem induxit in animum credere, ex male intellecto Suetonij loco. Is, vt probet Augustum peregrinas cerimonias contemtui habuisse, ait inter cætera, cap. XCIII. *Caium nepotem quod Iudæam præteruehens apud Ierosolymam non supplicasset, collaudauit.* Existimauit Baronius Caij aduentum in Syriam Christi natiuitatem præcessisse tribus annis: & quum legisset apud Philonem, multa Augustum in gratiam Iudæorum sancijsse; posteriora hæc omnia fuisse putat peregrinatione Caij in Orientem. Sed rationem temporum mira incogitantia conturbat, & quod Cicero ait de liberto vxoris, ἐπὶ τὴν φυρὰν καὶ ψήφους. Nam aduentum Caij in Syriam morte Herodis, nedum natiuitate Christi, posteriorem fuisse, antea diximus: & hoc ita solide à viris doctissimis Keplero & Liueleo confirmatum est, vt dubitari de eo non queat. Verum hic error eo facilius condonari potest Baronio; quia illi cum nonnullis summis viris est communis: quos fefellit codex Dionis, ea in parte non solum mutilus, verùm etiam male distinctus: Baronij propria culpa est, de qua iam dicam. Nam quod ait, ex illo tempore Augustum religionem Iudæorum in pretio habuisse, & Philonis testimonio id probat; crassa est nimis ἀϊστορησία, vel incogitantia & hallucinatio. pleraque enim eorum quæ narrat Philo, multis annis gesta sunt, priusquam aut Christus nasceretur, aut in Orientem Caius proficisceretur. Pauca indicasse satis erit. Igitur probat Philo fauisse Octauium Iudæis, hoc primum argumento, quia ἀπεδέχετο τὴν πρὸ τοῦ Τιβέρεως τοῦ μεγάλου μεγάλην τῆς Ῥώμης ἀποτμῆσαι, ἣν οὐκ ἠγνόει κατοικουμένην καὶ οἰκουμένην τοῖς Ἰουδαίοις. *Permisit sectionem illam magnæ partis Romæ trans Tiberim, quam non ignorabat à Iudæis occupari & habitari.* Si vera est obseruatio Baronij, oportet vt post Christi demum natiuitatem ceperint Iudæi trans Tiberim beneficio Augusti habitare. At neque hoc Philo dicit, & falsum est sine dubio. Nam in qua alia parte vrbis habitabant Iudæi ante Octauium? corpus siquidem Iudæorum multo ante fuisse Romæ, ambigi non potest. Vide Suetonium in Iulio, cap. LXXXIV. Addit Philo, passum esse Augustum Romæ viuere Iudæos, more Iudaico, & patria instituta seruantes. Sed hoc Iudæis Romæ licuit, etiam ante quam Octauius nasceretur,

naſceretur, vt vel ille locus Suetonij clariſſime oſtendit. Ait, in frumentatione habuiſſe Auguſtum rationem Iudæorum: ſed probet Baronius, hoc ante natiuitatem fieri non ſolitum, poſt cepiſſe. Omittit alia quæ commemorat Philo, vt aliquot edicta Auguſti in Iudæorum gratiam: & recte omittit: nam ex Ioſephi libro XVI. cap. x. & locis alijs noſſe potuit, multo ante quàm natalis Chriſti aduèniret, talia multa Auguſtum factitaſſe. Quin igitur Baronianam obſeruationem miſſam facimus, palàm falſam, & quod res eſt dicimus? Docet enim hiſtoria vniuerſa, Auguſtum per totam vitam ſeruaſſe inſtitutum, vt omnibus Romani imperij populis ſua libertas conſtaret in propriorum rituum & morum vſurpatione: ipſum tamen Deos patrios more patrio ſemper coluiſſe, nec probaſſe qui aliter facerent. Quod autem ſacrificia pro ſua ſalute celebranda Ieroſolymis inſtituerit; nihil id mirum: nam vt Ioſephus docet, etiam alij pagani & alienigenæ multi, ſoliti ſunt Templum adire, & vota ibi concipere, ac reddere: quod Auguſtus tamen per ſe non fecit, ſed per alios curauit faciendum. Baronium vero aſſerentem ſub vltima tantum vitæ ſuæ tempora id egiſſe Auguſtum; hiſtoria ſicuti vidimus refellit, & locus Suetonij ab eo allatus, plane contrarium potius probet.

IX. *Feſtum Circumciſionis quàm antiquum. Locus Iſaiæ.*

Anni I. Num. XVIII.

BAronius quidem Feſtum hoc non aliter hic commemorat, quàm ſi ſtatim ab ipſo naſcentis Eccleſiæ principio inſtitutum fuiſſet: certum eſt tamen non ante multa ſecula mentionem illius ceptam fieri. Fuerunt quidem iam olim Kalendæ Ianuariæ dies feſtus; ſed ex illa tantum, vt videtur, cauſſa, quod eſſet octaua natiuitatis. Quare in antiquis libris ritualibus dies Kal. Ian. ſimplicem præ ſe fert titulum, vt ad Martyrologium obſeruat Baronius, *Octauæ natiuitatis.* Ante pauca ſecula alia acceſſit cauſſa feſtiuitatis: inde titulus duplex, *Octauæ natiuitatis & Circumciſionis.* Qui ante hos quingentos annos feſtos anni totius dies deſcripſerunt, Circumciſionis non meminerunt. In Apoſtolo euangelijs, ſiue Lectionario Græcorum, ſic notatur primus dies Ianuarij: Εἰς τὴν ἁγίαν σαρκικὴν περιτομὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου λειτουργία. Quare autem Baronius ad feſtum Circumciſionis referat locum Iſaiæ XI. 8. *Delectabitur infans ab vbere ſuper foramine aſpidis*, quærant eruditi: ego cauſſam video nullam. Deſcribit eo loci Propheta regni Meſſiæ felicitatem & ὁ ἀκλαυσίας. Eius diuinæ prophetię euentus in feſto Circumciſionis cur ſit ponenda, cauſſa, opinor, afferri nulla poteſt.

X. *De aduentu Magorum Euangelij verba exponuntur. Vis participij aoristi. Epiphanij opinio minus recta. Idem exponitur contra Maldonatum. Quamdiu Virgo Bethlehemi manserit. Quo temporis spatio Magi Bethlehem aduenerint. Vnde venerint.* Μαγωδὸς, μαγωδία. *De voce* μάγος *quædam obseruata. Munsterus contra Maldonatum defensus. Magi Persarum & Græcorum diuersi. Magia duplex. Magi Persæ non Arabes. Locus Isaiæ.* φησὶν *absolute. An Magi Reges. Dynastæ dicti etiam Reges. De numero & nominibus Magorum. Nomina è Scripturis adhiberi solita ad curiosas artes & maleficia. Detestatio impiæ vanitatis.*

ANNI I. Num. XIX.

IN disputatione de Magis, qui ad recens natum infantem venerunt, multum se fatigat Baronius, vt multa tueatur, hodie vulgo credita pro certis, quæ vix, aut ne vix quidem, probabilibus coniecturis nituntur. Et tamen iure hic Baronij moderationem laudes, præ aliorum audacia, qui omnia superiorum seculorum commenta mordicus defendentes, Bibliorum à se Duaci editorum margines etiam nominibus horum Magorum & id genus fabulis inquinare non sunt veriti. Nobis placet impense in talibus, curiosas quæstiones euitare, & τὸ ἀπολυτοφαγμόνητον, in hoc ipso argumento diuinis verbis à Basilio commendatum. Non enim potest Deo esse grata curiositas, quæ per coniecturas inanes ἀεροβατοῦσα, in fumum, hoc est fabulas & nugas desinat tandem oportet: quod in hac vere admiranda historia vsuuenisse, dolendum non minus, quàm certum est & compertum. Sacræ narrationi assuendum quidem nihil: verum illi explicandæ & illustrandæ, omnis est opera impendenda. Id igitur agamus, si quam forte & nos paruulam symbolam huc possumus conferre. Ordine recto Matthæus narrationem suam oritur ab obseruatione temporis & loci. Τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. Duo hæc maxima de caussa coniunguntur: nam circunstantia loci pendet à circunstantia temporis. Propterea enim repertus Christus Bethlehemi, quia aduenerunt Magi τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος, *Christo nato*: hoc est, paullo ante nato. Ea namque vis est vocis Græcæ & locutionis. Vt si dicas, Ἰωάννου πεπληγότος ἦλθον οἱ ἰατροί; verba quidem nihil amplius sonant quàm hoc, Iohanne vulnerato venerunt medici: sed participij aoristi ea vis est, vt simul denotet celeritatem aduentus; multo magis, quàm si dixeris, τετρωμένου. Istud igitur primum obseruemus, dixisse Euangelistam γεννηθέντος, non γεγεννημένου: hoc de perfecta multo etiam ante actione recte vsurparis: illud de paullo ante perfecta, & adhuc quasi pendente. Syrus recte כד & Arabs لما ὅτε: non autem μετὰ τό. Hæc obseruatiuncula litem decidere

est

eſt idonea de tempore aduentus Magorum. Nam magnus Epiphanius, ſi diligenter vim locutionis Euangelicæ perpendiſſet; nunquam dixiſſet, exacto demum biennio veniſſe Magos ad Chriſtum adorandum: neque in eas anguſtias ſe conieciſſet, vt fingere opus haberet, Ioſephum & Mariam cum infante, quot annis, vel certe primo & ſecundo anno Bethlehemum ventitaſſe, tempore illo quo puer erat natus: quæ coniectura meritò à Baronio & alijs viris doctis exploditur. Mouit Epiphanium tempus biennij notatum Euangeliſtæ, verſu 16. ſed primo dubium non eſt, crudeliſſimum tyrannum Herodem, tempus à Magis indicatum laxatis furori habenis produxiſſe longius; quo ne manus ſuas Rex natus euaderet. deinde quis poteſt ſcire, vtrum per interualla an ſemel in animis Magorum cupiditatem ſuſcipiendi huius itineris Deus ingenerarit? Sæpe enim opera Dei & inſpirationes non fiunt ἀθρόως, ſimul & ſemel; verum lente ac repetitis vicibus: ſicut in ipſis Apoſtolis cum Chriſto verſantibus conſtat eſſe factum. Quare fieri poteſt vt Magi qui Dominum nondum viderant, cum hoc ab illis quæſiuit Herodes; hoc tantum ſciuerint, natum eſſe Regem mundi dominum, idque in Iudæa, Ieroſolymis, aut non longe inde; tempus præciſe neſcirent, quando eſſet natus. Sunt & aliæ à doctis viris in medium allatæ rationes ſatisfaciendi Epiphanio, vrgenti tempus biennij. Cui tamen viro ſummo, vt hoc obiter dicam, facit magnam iniuriam ſcriptor virulentiſſimus Maldonatus, ridiculam & falſiſſimam illi affingens ſententiam: quaſi dixerit Epiphanius, ex Ægypto quotannis veniſſe Bethlehemum, Ioſephum & Mariam, ac pueri vitam ſæuitiæ Regis quem norant animam illius quærere, temere expoſuiſſe. Eſſet omnino error Epiphanij inexcuſabilis, ſi id ſcripſiſſet. Fugam enim in Ægyptum Magorum aduentui anteponere, vt putat Maldonatus feciſſe Epiphanium, Scripturæ eſt palàm contradicere. Epiphanius ſic rem exponit, p. 187. Poſt deſcriptionem Bethlehemi peractam, domum quemque ſuam repetiſſe: inter alios etiam Ioſephum & Mariam. Qui tamen, ὡς εἶπεν, ait, μνήμης ἕνεκα τῶν ἐκεῖ γενομένων, *memoriæ eorum quæ ibi acciderant conſeruandæ cauſſa, vt videtur*, anno primo exacto, & iterum ſecundo impleto, eò venerunt, non ex Ægypto, vt fingit ὁ κακηγόρος Maldonatus, ſed ἐκ Ναζαρέτ, è Nazaret loco habitationis ſuæ, Luc. 11. 4. Epiphanium etiam iſtud mouit, quod Magi non inuenerunt puerum in præſepi; ſed in domo, vt illa Matthæi indicant, ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν. Non eſt difficile huic obiectioni ſatisfacere: nam vbi turba quæ ad danda nomina ſua conuenerat, effluxit; laxioris habitationis ſine dubio, facultas fuit Mariæ; & nos iam ante oſtendimus, non defuiſſe Mariæ κα-

τάλυμα,

κάλυμμα, diuersorium ; sed in diuersorio locum vbi remotis arbitris quiesceret. Patres igitur, qui scribunt Christum à Magis in præsepi fuisse inuentum, licentia oratoria, quam pij concionatores prudenter sæpe vsurpant, videntur vsi : & quò miraculum exaggerarent, infantem iacentem etiam tum in præsepi descripserunt,quando ex Oriente ad illum visendum atque adorandum venitur. Moram à partu quantam fecerit Bethlehemi Maria, quia non dicit Scriptura, coniecturæ res est. B. Chrysostomus, ex antiqua, vt videtur, traditione, quadraginta dierum moram illam ait fuisse ; simul caussam addit, grauem & apprime probabilem : factum esse diuina prouidentia,vt tempus concederetur curiosis cognoscendæ veritatis,postquam partus admirabilis innotuisset. Ἀφ' ὅτι τὸν οἰκεῖον ἐδέξατο τόκον, inquit ille homilia VII. in Matth. οὐδὲ διὰ τοῦτο τάχιον ἦλθον ἐκεῖθεν. ἀλλ' ἐπὶ πολὺν ἡμέρας παρέτεινε, τοῖς βουλομένοις θεωρῆσαι δοὺς μὴ ἀκριβείας ἕνεκα ἀπόντα. Alij multo breuius hoc spatium faciunt ; & diem XIII. agentem Christum, à Magis volunt fuisse adoratum : breue sane tempus ad conficiendum iter ex Oriente : quod tamen dromedariorum ope camelorum, aut alia etiam fortasse ratione, confici potuerit : neque hic est quicquam ἄλογον, aut à probabilitate alienum : quum certum sit Magos non ab vltimis Orientis finibus aduenisse ; & maioris diligentiæ multa exempla Græca pariter & Romana historia suppeditent : vt de diuino auxilio nihil dicam : sileam etiam,quod non est necesse post natum infantem ipsos domo profectos. Nam quid peccauerit qui dixerit, Magos longinquum iter hoc suum,diuina inspiratione directos,sic temperasse,vt mox, vel paullo post natum IESVM aduenerint ? Certe non multo post natiuitatem eos venisse, declarat locutio Euangelistæ, vt diximus : imprimis autem illud ἰδοὺ, *ecce* : quam momenti maximi voculam, male prætermisit Syrus & hic & alibi. Arabs eius loco habet הא הכא. Hæc de circunstantia loci & temporis. Addit Matthæus, Μάγοι ἀπ' ἀνατολῶν παρεγένοντο, *Magi ex Oriente venerunt.* Personarum indicatio cohæret cum indicio loci vnde venerunt : hoc quoque serio obseruari debet : nam hæc duo sese inuicem explicant. Epiphanio in Fidei compendio Magi appellatio hic est nomen ἐθνικόν. Putat enim venisse Magos ex Arabiæ quadam regione,quam ipse Magodiam nominat. Sed merito hæc sententia cuipiam suspecta admodum fuerit. Equidem quid Græcis μαγωδία sit & μαγῳδὸς didici ex Athenæo : at Magodiam regionem Arabiæ nusquam legisse memini: neque autem possum intelligere, quomodo à nomine Magodia formari gentile Magus queat : non enim extat, opinor, similis analogiæ exemplum. In Euangelio Hebraico à Munstero edito, pro μάγοι, habetur vox

מנשמים

מכשפים quæ Hebræis denotat τὸν γαυματοποιὸς, vel potius ὑποστρέφοντας, præſtigiatores, ſolertia manuum oculos ſpectantium doctos fallere. Rabbini hominem *mecoſcheph* ita deſcribunt, מישנה הרבורים למראה עין *qui mutat res in oculis ſpectantium.* Vnde occaſionem arripuit auctor maledicentiſſimus Maldonatus, obtrectandi viro de literis Hebraicis optime merito Munſtero: quod vocem infamem hoc loco vſurpauerit. Neſciebat Maldonatus, doctiſſimos Rabbinorum, vt Aben Ezram & Cimchi, diuerſam huic voci dare ſignificationem apud Danielem in rebus Perſicis, ab illa quam in communi vſu Hebræorum habet: quod ſaltem è Notis Munſteri diſcere poterat & debebat. Sed ineptum eſt Græci textus petere interpretationem ex illa Hebraica. Saltem inſpexiſſet editionem Tilij Epiſcopi: cui merito docti plus tribuunt: quam mihi nunc ad manum non eſſe, diligenter olim lectam, vehementer doleo. Tum autem reprehenſio ineptiſſima eſt: nam quid dicturus fuit hic maledicus cenſor de Syro & Arabe interpretibus, qui vocem μάγος retinuerunt? Ea dictio quàm male ſonaret apud Iudęos & Syros declarant iſta auctoris Aruk: מגוש בלשון יון מבשף גירופי כופר העיקר ראשין *Magus in lingua Græca eſt præſtigiator, blaſphemus, negans fundamentum, incantator.* Sed fallitur hic eruditus Rabbinus cum multis alijs, qui vocem μάγος putarunt eſſe Græcam. Erat inter Græcos genus hominum, qui perſonas & loca polluta purgarent: hoc faciebant certas res circumferendo, vt olim ad Theophraſti Characteres oſtendimus. Græci hoc περιμάττειν dicunt; & qui faciebant περιμάκται, viliſſimum hominum genus, & quod peſſime audiebat; vt apparet ex oratione Demoſthenis contra Aeſchinem; cui & eius matri hanc artem Demoſthenes obijcit loco maledicti. Auctor Etymologici, Euſtathius, & alij Græci ex eo putarunt, μάγος eſſe verbum Græcum, à μάττω, vnde μαγὶς. ſed fugit eos ratio. Nam dictio μάγος Homero & alijs Græcis antiquioribus fuit incognita: quod teſtimonium eſt non leue, Perſicum id vocabulum eſſe, ſicut Plato, Xenophon, Strabo, Diogenes Laertius, & plures alij obſeruant. Affirmat idem Plinius quoque initio libri xxx. Hoc igitur primum conſtare debet, Magos proprie dictos, Perſarum ſapientes fuiſſe, vel Sacerdotes. Nam Herodotus, Strabo atque alij, præcipuum illorum officium fuiſſe oſtendunt, vt ſacra Perſarum curarent, & ſapientiam profiterentur. Græci cum de Perſicis rebus hanc vocem vſurpant, nunquam aliter accipiunt: at longe aliter cum de magis illis, qui inter ipſos Græcos occultarum ſcientiarum notitiam profitebantur. Tunc enim in malam partem, vt plurimum, id verbi accipitur; quia plerique religionis & arcanæ ſcientiæ obtentu, artes maleficas exercebant:

vnde

vnde querela illa Plinij, & cum ipsius, tum aliorum multorum detestatio magiæ. Philo Iudæus varijs locis duplicem facit magicam: legitimam vnam, circa cognitionem Naturæ versantem, Regibus maximis, præsertim Persarum, coli solitam: alteram πλάσμα τοῦτης, inquit ille libro De legibus in sp. adulterationem prioris, Gallorum matris Deûm, & similium æruscatorum commune instrumentum ad fallendum. Quum igitur æquiuoca sit Græce loquentibus, vox μάγος; quæri potest, de quo genere hominum loquatur Euangelista. Sed explicat se Lucas cum dicit, Magi ab Oriente: nempe Magos intelligit Persarum, ad quos proprie illa appellatio pertinuit. Nam quos alios Magos Orientis narrant historiæ, nisi Persarum? Non fugit me Strabonem libro XV. magos quosdam in Cappadocia collocare: sed illi quoque Persæ erant, & sacra Persica in illa regione curabant, vt ipse indicat. Magos Arabum, quod meminerim, nullus scriptor Græcus, nullus Latinus commemorat. Quare Chrysostomo potius assentior, qui sine vlla dubitatione Lucæ verba interpretatur de Magis Persarum; quàm Iustino, Epiphanio & nonnullis alijs, qui istos ex Arabia deducunt in Iudæam. Habet quidem aliquam speciem illa ratio, quam plerique Patrum afferunt; extitisse memoriam inter istos prophetiæ à Balaamo editæ, cum Balakus Moabita pretio illum acciuit. Moabiam enim partem fuisse Arabiæ, etiam Stephanus de vrbibus, ne alios commemorem, est auctor. Sed recte viri docti respondent; si Balakus erat Arabs; at Balaamus fuit Interamnas è Mesopotamia, vt constat Numer. XXIII. 7. Deuteronomij XXIII. 4. Cum Chrysostomo sentit Magnus Basilius, cuius verba sunt in Natiuitate Christi de his Magis: ἔθνος Περσικὸν τὸ μάγοι, μαντείαις καὶ ἐπαοιδαῖς καὶ φυσικῶς πισὶν ἀντιπαθείαις προσέχοντες, καὶ περὶ τὰ τέρατα τῆς μεταρσίου ἐφολκότες. *Magi sunt populus Persicus, vaticinijs & incantationibus deditus, & obseruationi repugnantium proprietatum in rebus naturalibus: obseruationibus item rerum cœlestium vacant.* Conueniunt hæc cum historia Strabonis, vbi multa narrantur de Magorum Persidis incantationibus. Non est prætermittendum, videri Iustinum & Epiphanium, quibus placet Arabas fuisse Magos, eo maxime esse ductos argumento, quod crederent ad illorum munera pertinere oraculum apud Isaiam, VIII. 4. *Antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci:* in quo exponendo multus est Iustinus. Sed, quod bona cum venia Patrum illorum dictum sit, ab Isaiæ mente id prorsus est alienum. Græcus verò interpres Hebraici sermonis elegantiam non videtur cepisse, certe non expressit. ישא pro משא ישא vt exponit Cimchi; *auferet* sine casu, pro *auferet auferens*: id est, miles. Similis elegantia

etiam

etiam Græcis frequens : ſed in nullo verbo frequentior, quàm φησι, *dicit*; quod paſſim leges abſolute poſitum, pro, dicit aliquis : vel φησιν ὁ Ἐιπων : ſic enim plene illa locutio enuntiatur : vt apud Greg. Nazian. Εἰρωνικῶ altero : μῆχι σαυτὸν ἔλαιον φησὶ ὁ Ἐιπων, σὺ νικᾶσθαι. de phraſi Hebraica agit Cimchi, etiam ad Amoſum v 1. 12. Æquus lector diligenter expendat totum locum: videbit, nihil alienius fingi poſſe, quàm ſi illa prophetia, quæ paullo poſt fuit impleta, ad Chriſtum & Magos referatur. Perſæ igitur erant hi Magi, qui Chriſtum adoratum venerunt. Et recte omnino illi faciunt, qui in vernaculis verſionibus vertunt *les Sages*, propter infamatum in Gallico idiomate Magorum nomen. An autem iſti Magi Reges erant ? Quum nihil de eo Scriptura dicat, nihil certi Patribus conſtiterit, fueritque olim liberum cuiuſque ea de re arbitrium ſentiendi vt vellet ; non eſt toleranda eorum tyrannis in Eccleſia Dei viuentis, qui aliter opinantes ferre non poſſunt : & melius ipſe etiam Baronius, qui præciſe nihil definit ; vt rem probabilem tuetur, ex vſu loquendi Scripturarum, quæ cuiuſque oppidi dominum regem vocat. Hac æquitate facile aliquis à me impetrauerit, vt concedam regulos fuiſſe & toparchas ditionis Perſicæ : quæ illa ætate proprium regulum habebat, qui parebat Regi Parthorum, vt ait Strabo. Satis conſtat, & in Perſide & in vicinis prouincijs, Media, Aſſyria, Parthia, plures fuiſſe toparchas, quorum nonnullos Strabo indicat, & dynaſtas appellat. Iſtos autem potuiſſe etiam Reges dici probamus exemplo reguli Adiabenæ, quem Strabo in x v 1. vocat ſimpliciter ἄρχοντα : Ioſephus vero Regem, in pulcherrima hiſtoria de Monobazo Rege & Helena Regina eius matre, lib. xx. ca. 11. & Ἀλώσ. libro v 1. cap. x v 1. meminitque Ioſephus in illa hiſtoria Abennerigi cuiuſdam, quem vocat Σπασὶν χάραξ βασιλέα, *regem caſtri Spaſini* : quem ſuſpicor non multo fuiſſe maiorem regem rege Yuetoti Normanico. Hoc vt probabiliter poteſt diſſeri ; ſic affirmare ita eſſe, quis non videt eſſe temerarium ? Non minus ſane, quam pertendere tres fuiſſe Magos, non plures, non pauciores. Si hæc defenduntur tanquam traditione accepta ; quæremus nos, quàm ſit antiqua hæc traditio : nam primi auctores nihil ſuper hoc affirmatè pronuntiarunt : ac ne conſentienter quidem locuti ſunt, ſed aliter alij. Cur hodie idem non licet ? in re vtique eiuſmodi, quæ fidei non eſt. Quid dicemus de nominibus, quæ iſtis Magis illaudabilis hominum curioſitas affinxit ? nempe, iſtud quoque ex traditione ; ſed traditione parum antiqua, parum certa, &, vt dicam ingenue quod ſentio, propter abuſus inſecutos intolerabili. Puduit iure merito harum ineptiarum Cardinalem Baronium : apud quem in tam prolixo de Magis ſermone, de il-

lorum nominibus ne verbum quidem. Debuerat tanti viri exemplum cordatos homines admonere, vt inani curiositati fibulam tandem imponerent. Sed non ita euenit. Nam Iesuita qui postea scripsit quam vocat Deiparæ historiam, ne id quidem omittendum sibi duxit. Affert è Beda hæc nomina, Melchio, Gaspar, Baltasar : è Zacharia Chrysopolitano Hebraica quidem ista, Apellius, Amerus, Damascus : Græca verò hæc : Magalath, Galgalath, Saracin : extant hæc eadem nomina etiam apud Petrum Comestorem in Historia Scholastica : qui & ipse pro genuinis Græcis ista posteriora obtrudit. Annon autem tibi videntur lector ista esse verè Attica nomina ; illa autem superiora, pura puta Hebraica ? Excusare possis Zachariam & Comestorem, qui ante pauca secula, in densissimis ignorantiæ tenebris, prout poterant, & ferebant ipsorum tempora, scribebant. Illi hodie excusari non possunt, qui in tanta hac literarum luce, eiusmodi ineptias tenebris obruendas protrahunt quotidie in lucem. Sciant verò pij lectores, istas appellationes ab homunculis profectas esse, non solum otiosis, & imperitis ; sed etiam impijs, & artium curiosarum sectatoribus. Id genus homines vanissimi, cum cæteris Bibliorum nominibus ad maleficia sua vti solent, teste etiam Origene libro 1. contra Celsum : tum etiam alijs, quæ ipsi sibi finxerunt, & Biblicis historijs sceleste accommodarunt. Sic Pastores qui Dominum inuiserunt, quatuor fuisse sunt hariolati, & illis hæc nomina indiderunt : Misael, Acheel, Cyriacus & Stephanus. Magis autem non solùm superiores appellationes attribuerunt; sed etiam alias : cuiusmodi sunt hę; Ator, Sator, Peratoras. Vt scias in quem finem homines fanatici hæc nomina excogitarint; subijciam ad detestationem impiæ vanitatis vnum è multis exemplum. In codice Græco satis vetusto Bibliothecæ Serenissimi Electoris Palatini hæc leguntur : Τὰ ὀνόματα τῶν ἐν Βηθλεὲμ παιδίων, Μισαὴλ, Ἀχεὴλ, Κυριακὸς καὶ Στέφανος. Τὰ τῶν Μάγων ὀνόματα, τῶν προσκυνησάντων τῷ Κύριον, Ἄπαρ, Σάπαρ καὶ Περατορᾶς. Ταῦτα τὰ ὀνόματα ἐὰν δηδεὶς τις ἀπὸ ὄφεως ἢ σκορπίου, ἢ ἄλλου ἰοβόλου ἑρπετοῦ καὶ θηρίου ἐπιχειρήσῃ ἐντὸς χαρτίου χύτρας, μὴ λιποδρᾷς δᾷδος, καπνοῦ, καὶ μὴ τοῦ ἀγιάσματος τῶν ἁγίων θεοφανείων ἐπικλύσῃ τὴν χύτραν, καὶ ἐπιδώσῃ τῇ μιαιφόνῳ τοῦ δηδέντος, φάρμακον ἰᾶται ὁ δηδείς. En nugas : sed impias, & piorum execratione dignissimas. Atqui non alio spectarunt, qui præclara illa nomina excogitarunt.

XI. *Epiphania non statim primis Ecclesiæ temporibus instituta. Origo nominis.* Ἐπιφάνια *Græcis.* Ἐπιφάνιαι ποιῆν. τὰ Ἐπιφάνια. ἐπιφάνεια *de vtroque aduentu Christi.* EPIPHANIA *initio dies natalis Christi ; postea dies aduentus Magorum, & quo baptizatus Christus. In ea re dissensus*

diſſenſus inter veteres Patres. Natiuitas & baptiſmus Chriſti, olim eodem die celebrabantur. Alia nonnulla.

ANNI I. Num. XXXVI.

SVbijcit his Baronius, veterem Eccleſiam anniuerſario cultu celebraſſe diem aduentus Magorum : quod quidem veriſſimum eſt : ſed optarem Baronium pro ſua diligentia tempus indicaſſe, quo id feſtum primò cepit vſurpari. Nam prima Eccleſiæ naſcentis tempora ſi reſpicias, ſolemnitatis huius nullum veſtigium inuenies. Neq; hoc dico, propterea, quod eius inſtitutionem, quam auctores reformationis in Anglicana Eccleſia factæ pie & prudenter retinuerunt, improbandam cenſeam ; ſi ex vſu & inſtituto veteris Eccleſiæ agitetur: ſed vt oſtendam Baronium, qui & hoc loco & in Notis ad Martyrologium, celebrationem huius feſti, quaſi lapidem Lydium videri vult fuiſſe hominis Chriſtiani : magis loqui ſecundum huius ſeculi vſum & doctrinam ; quàm ſecundum Eccleſiæ primitiuæ fidem ac diſciplinam. Quod ſi exacte rationem temporum ſeruare auctor voluiſſet in ſuis Annalibus ; ne meminiſſe quidem huius ſolemnitatis hoc loco oportuit : ſed in illud tempus mentionem reijcere, quo primum eſt inſtituta. Nam quid ad primum iſtum annum pertinet, hiſtoria rei poſt aliquot ſecula inſtitutæ ? Verum huiuſmodi prochroniſmis plenus eſt primus hic tomus : ex quo ſi tollas quæ ſunt aliena, & quæ ad ſequentia ſpectant ſecula ; partem libri multo maiorem ſuſtuleris. Errat vero etiam in eo Baronius, cum putat Epiphania fuiſſe primitus inſtituta, ad memoriam recolendam aduentus Magorum. Refellunt hanc opinionem, ipſa primò appellatio Epiphaniorum, deinde vſus auctorum & hiſtoria. Appellatio Ἐπιφάνια è ritibus Paganorum, vt alia multa, pio propoſito fuit in Eccleſiaſticam obſeruationem deriuata. Græci ſcriptores ἐπιφάνειαν appellant, apparitionem numinis, quoquo tandem modo deus aliquis ſuæ præſentiæ ſignum dediſſe crederetur. Sic Diodorus Siculus libro primo ait, Iſidem noctibus ſolitam parere, & ſomnia immittere, φανερὸν ἐπιδεικνυμένου τὴν ἰδίαν ἐπιφάνειαν, *ſuæ præſentiæ manifeſta indicia demonſtrantem.* Et Dionyſius Halicarn. qui, vt ad librum XII. Athenæi olim obſeruabamus, ea voce vtitur ſæpius, alicubi grauiter eos reprehendit, qui λοιδοροῦσι τὰς ἐπιφανείας τῶν θεῶν, *irrident deorum apparitiones*, per quas illi ſe hominibus manifeſtant. In II. Maccabæorum, III. 24. eleganter ſcribitur, ὁ τῶν πνευμάτων καὶ πάσης ἐξουσίας δυνάστης, ἐπιφάνειαν μεγάλην ἐποίησε. *Spirituum & omnis potentiæ princeps magnam apparitionem fecit.* hoc eſt, ſuæ præſentiæ, ſiue auxilij præſentis certum argumentum dedit. id enim ſig-

nificat ἐπιφάνειαν ποιῆσι, pro quo dixit vetus Interpres satis inconcinne, *facere suæ ostensionis euidentiam.* Alibi non multo aliter à Græcis hæc vox vsurpatur, de suis dijs loquentibus, quàm apud Rabbinos dictio שבינה de qua in Thisbi Elias. & in libris Rabbinicis sæpe legas, ראה שבינה εἶδεν ἐπιφάνειαν, siue ὁ Θεὸς ἐπιφάνη, *Deus illi apparuit* : vt apud Zacuthum de R. Nechonia & R. Ismaele. Dicunt & ראות pro ἐπιφάνεια : vt cum de Messia suo loquentes dicunt, fore תראותו τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, *eius aduentum* duplicem, priorem & secundum ; qua de re Galatinus libro quarto. Græci vero in memoriam apparitionum huiusmodi dies festos sæpe instituerunt, quos è re dixerunt τὰ ἐπιφάνια. Sic de Rege Demetrio narrat Athenæus, ipsum τὰ ἐπιφάνια τοῦ ἀδελφοῦ θύσαι, memoriam fratris mortui, quem vt cœlitem colebat, solemni sacrificio celebrasse, & eum diem appellasse Epiphania ; sicut exponebamus in Animaduersionibus ad Athenæum libro XII. cap. XI. Ad hoc exemplum in vetere Ecclesia Græca solemnitas illius diei τὰ ἐπιφάνια est dicta, non quo Magi aduenerant, sed quo, Filius Dei assumta humana carne, è B. Virgine natus, mortalibus conspiciendum sese præbuit. Nam ipsa natiuitas dicitur illis ἐπιφάνεια. Suidas, Ἐπιφάνεια, ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔνσαρκος οἰκονομία : *Epiphania, siue apparitio, est Seruatoris nostri Iesu Christi incarnatio.* Intelligit natiuitatem, quam sæpe appellant Patres οἰκονομίαν, *dispensationem.* Eusebius libro I. Historiæ, ait se ordiri suam scriptionem ἀπὸ τῆς ἐνσαρκου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας, non vtique aduentum Magorum, aut baptisma Christi significans, sed eiusdem natiuitatem. Obseruat Chrysostomus in homilia de baptismo Christi, editionis Sauilianæ tomo V. pag. 524. Christi ἐπιφάνειαν, id est, aduentum in terras, duplicem esse ; priorem & posteriorem : de priore affert locum Pauli, ad Titum II. 11. ἐπεφάνη ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις. Potest addi locus eximius, II. Tim. I. 10. χάριν φανερωθεῖσαν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. De posteriore aduentu affert Chrysostomus locum Pauli in eodem cap. Epistolæ ad Titum, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. II. ad Timoth. IV. 1. τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. & in eodem capite, periphrasis vere piorum est, οἱ ἠγαπηκότες τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ : qua docemur, sinceræ pietatis notam atque effectum inter præcipuos esse, vt humana omnia despicientes, beatum illum diem glorioſi aduentus Domini nostri cupide exspectemus, atque in eo spes, gaudia atque oblectationes omnes nostras ponamus. Quum autem in huiusmodi locutionibus ἐπιφάνεια nihil aliud sit, nisi aduentus & præsentia Christi : Apostolus tamen, propria quadam sibi δια-

τηπ

τιν & ſermonis energia, (de qua multa dicturi ſumus, ſi Deus voluerit, ad annum Domini LVII.) coniungit hæc duo ἐπιφάνειαν & παρουσίαν. II. ad Theſſalon. II. 8. *Antichriſtum*, inquit, καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, *deſtruet apparitione aduentus ſui.* Iure igitur veteres Chriſtiani, qui primò Epiphaniorum ſolemnitatem inſtituerunt, diem quo aduentum Chriſti in terras, & priorem ἐπιφάνειαν celebrabant, dixerunt τὰ Ἐπιφάνια, non genere fœminino, vt imperiti linguæ Græcæ putarunt. Is dies erat ſextus Ianuarij, in quem diem plurimæ Eccleſiæ olim natalem Domini retulerunt, & baptiſma, vt de Ægyptiacis teſtatur Caſſianus, Collationum libro X. cap. II. de Græcis Aſiaticis & Syris Epiphanius; ſcribens extremo libro III. de Orientalibus Eccleſijs, illas non ieiunare ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανίων, ὅτι ἐγεννήθη ἐν σαρκὶ ὁ Κύριος, *die Epiphaniorum, quando natus eſt in carne Dominus.* Idem dies, non ſolum Epiphania, ſed etiam Theophania eſt dictus. Iſidorus Peluſiota libro III. epiſt. CX. τὰ Θεοφάνια, ἡ τοῦ Σωτῆρος καὶ σάρκα φάνησις. & meritò: nam θεοφάνεια dixerunt pro ἐπιφάνεια, cum de priore Chriſti aduentu loquerentur. Euſebius in III. de vita Conſtantini, antrum myſticum commemorat, τῆς φάτνης, inquit, τοῦ Σωτῆρος θεοφανείας: intelligit autem ſpeluncam natiuitatis Chriſti, de qua ſatis ante dictum. Gregorius Nazianz. oratione XX. obiter meminit Epiphaniorum: in trigeſima verò octaua, quæ dicta eſt die natali Domini, *Theophania* ſemper illum diem aut *Genethlia* nominat, & cauſſas earum appellationum explicat, quia tunc apparuit naſcendo Chriſtus. Quoniam autem Theophania & Epiphania idem ſunt, vt oſtendimus; & illa S. Gregorij homilia habita eſt Conſtantinopoli, vt & Græcus interpres obſeruat; vel ex hac oratione apparet, adhuc illo tempore ſolemnitatem Epiphaniorum, ſiue Theophaniorum, cauſſam habuiſſe in Eccleſia Conſtantinopolitana, non Magorum aduentum, vt putat Baronius; neque baptiſmum Domini, vt mox dicturi ſumus è Chryſoſtomo; ſed Domini natalem. At non multo poſt illa Eccleſia, edocta à Romana, natalem Chriſti cepit celebrare die XXV. Decembris. Chryſoſtomus in homilia de die natali, auctor eſt, quando ille eam concionem habebat, nondum fuiſſe annos decem elapſos ex quo primum is dies illi Eccleſiæ innotuerat. Ab illo tempore, remanſit quidem appellatio Epiphaniorum diei ſextæ Ianuarij; ſed cauſſa appellationis aliter quàm antè reddi cepit. Nam qui dies prius colebatur vt natalis Chriſti, poſtea cultus eſt, vt baptiſmum ejuſdem repræſentans, & Magorum aduentum. Atque ita deſijt fieri commemoratio natiuitatis Chriſti die Epiphaniorum. Quod mihi videtur ſatis abſurdum: quoniam, vt probauimus, ἐπιφάνεια vox, tam in Scripturis

pturis quàm apud Patres, aduentum Domini vel priorem vel posteriorem semper significat; baptisma verò aut Magorum aduentum nunquam. Auctor est Chrysostomus in ea de baptismo Christi, diem baptismi ipsius dictum esse Epiphania; quoniam ad illum diem Christus quasi latuerit omnibus incognitus; atque adeo, ipsi eius prodromo: cuius sunt verba apud cognominem Euangelistam, I. 31. Ἐγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν, *ego nesciebam illum.* Sed hæc dicenti Chrysostomo non præbuisset assensum ipsius æqualis & æmulus Epiphanius; qui rationem nominis huius non semel explicat aliter, & vt puto, menti primorum institutorum conuenientius. Epiphanij verba, p. 191. contra repudiantes Iohannis Euangelium: ἡ ἡμέρα τῶν Ἐπιφανίων, ὅτι ἡμέρα τῆς Χριστοῦ γεννήσεως κατὰ σάρκα. *Dies Epiphaniorum, est dies, quo natus est Christus secundum carnem.* Sic etiam alij. Quos tamen eo nomine reprehendit Hieronymus, libro primo Commentariorum in Ezechielem: *Significat,* inquit, *baptisma, in quo aperti sunt Christo cœli, & Epiphaniorum dies hucusque venerabilis est, (non vt quidam putant, natalis in carne; tunc enim absconditus est, & non apparuit:) quod huic tempori congruit, quando dictum est, Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui.* Negat Hieronymus Epiphania dici posse natiuitatis diem, quia tum Christus latuerit. Videtur ex professo contradicere Gregorio Nazianzeno præceptori suo; cuius verba sunt in ea cuius memini homilia, ἐφάνη Θεὸς καὶ θεοφάνεια ἀπὸ γεννήσεως; *Epiphania,* siue *Theophania dicta sunt, quia Deus* ἐφάνη, *apparuit, per natiuitatem.* Confutandæ opinioni Hieronymi satis esse debet, quod in Scripturis & apud Græcos Patres voces φαίνω, ἐπιφαίνω, & ἐπιφάνεια, passim de natiuitate Christi, vt probauimus, vsurpantur. Similes censuras Hieronymianæ etiam alibi legas apud Latinos scriptores: vt apud auctorem incertum illius homiliæ, quam paullo ante probauimus magno errore Chrysostomo attribui. Cæterum per hanc mutationem separata est solemnitas baptismi à solemnitate natiuitatis, contra opinionem, quæ diu olim in Ecclesia obtinuit: Christum, qua die natus fuerat, eadem, trigesimo anno vertente, fuisse baptizatum: quod ex verbis Lucæ colligebant, III. 23. Romani scriptores, vel ignari veræ caussæ appellationis Epiphaniorum, vel certo consilio, vt veteris instituti memoriam abolerent, alias rationes excogitarunt. Et quoniam verbum φαίνω de sideribus dicitur, vt etiam Actorum XXVII. 20. ab ea notione huius vocis caussam nonnulli petierunt nominis Epiphaniorum. Isidorus Hispalensis, De officijs Ecclesiasticis lib. I. cap. XXVI. *Epiphaniorum diem festa solemnitate viri Apostolici signauerunt: quia in eo per stellam est Saluator ostensus, quando inuenerunt Magi Christum in præsepio iacentem, & adorauerunt eum.* Vult Epiphania esse

dicta,

dicta, quoniam ſtella ἐπιφάσει, apparitione ſua Chriſtum deſignauit: ſed hoc longe petitum; & multo probabilius Chryſoſtomus, quia in baptiſmo ἐπιφαίνη, id eſt, demonſtratus eſt, innotuit cœleſti voce. hoc etymum etſi verum non putamus, eſt tamen probabilius eo quod affert Iſidorus, & amplectitur Baronius. Latini ſcriptores cauſſas huius ſolemnitatis tres aſſignarunt; Magorum aduentum, baptiſma Chriſti, & primum in Cana miraculum: quæ tria miracula eadem die, ſed annis diuerſis putabant eſſe facta, vt prolixe explicant Eucherius Lugdunenſis, homilia in vigilia Sancti Andreæ, & Petrus Chryſologus, ſermone CLVII. Verùm ex his tribus cauſſis præcipue celebrata eſt Magorum hiſtoria: nam reliquæ à multis ne nominantur quidem: vt apparet è ſermonibus octo Leonis Magni Papæ in Epiphania. In Menologio Græcorum adoratio Magorum in ipſo die natali Decembris XV. adnotatur, non in die Epiphaniorum, ſiue Theophaniorum, vt id feſtum nominatur in Lectionario Græcæ Eccleſiæ. Nam in Apoſtoloeuangelijs anni totius ad ſextum Ianuarij ita eſt adnotatum: Τῷ αὐτῷ μηνὶ, ϛ τὰ ἅγια ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος, Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ὃν ὄρθρος καὶ λειτουργία.

XII. *Paraphraſtæ Syri & aliorum error in verbis Lucæ.*

Anni I. Num. XXXVIII.

IN hiſtoria de purificatione B. Virginis, recte auctor Annalium legit cum vetere Interprete, Lucæ II. 22. τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῆς, non αὐτῶν: quæ falſa lectio & Origenem olim, & poſtea multos decepit, & quæſtionem inutilem mouere compulit, quid opus habuerit Dominus noſter purificatione. Atqui αὐτῆς cum Latino Interprete legit etiam Arabs: melius quàm Syrus, qui errat cum Origene. Firmando errori fuit, quod ſolemnitas diei ſecundæ Februarij, quum ex cauſſa duplici fuerit inſtituta, Purificatione Mariæ, & Præſentatione Chriſti; multi crediderunt titulum feſti eſſe purificationem Chriſti, non minus quàm Mariæ: quod declarant multi ſermones in illa ſolemnitate habiti. Hoc feſtum Græcis Ὑπαπαντὴ nominatur; de cuius inſtitutione ſuo loco ſe dicturum Baronius pollicetur: inſtitutum autem fuit anno demum Iuſtiniani decimoquinto.

XIII. *An*

XIII. *An recte dicatur Anna prophetissa fuisse virgo monialis. Baronij hallucinatio in loco Cyrilli Ieros. ἀσκεῖν & ἄσκησις etiam de alijs, quàm de ascetis & monachis.* τέλειος, & τέλειος βίος.

ANNI I. Num. XLI.

ANnæ prophetissæ historiam describens è Luca Baronius, monialem fuisse illam obseruat. Qua de re etsi dictum satis in superioribus : quia tamen hoc loco auctoritate graui tuetur suam sententiam ; rem paucis excutiamus. Affert testimonium Cyrilli Ierosolymitani, *qui Annam*, inquit, *vocat monialem.* nempe Cyrilli Interpres Latinus, cuius verbis loquitur Baronius, ἀσκητεία vertit *monialis* : recte an secus, id vero nihil pensi habuit pater Annalium expendere. Est autem ineptissime sic versum : nam si ἀσκεῖν & ab eo deducta in solis monachis & monialibus locum habent : sequetur inde omnes Christianos esse monachos aut moniales : de omnibus enim id verbum promiscue vsurpatur apud Patres. quin ipsa religio Christiana dicitur ἄσκησις : vt cum ait Clemens Alexandrinus, p. 207. Strom. lib. IV. ἡ κυριακὴ ἄσκησις ἀπάγει τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος βιαίως. *Dominica exercitatio*, id est, *religio quam docuit Dominus, abducit animum à corpore, cum gratiarum actione.* In Apostolicis Canonibus L I. & LII. abstinentia à carnibus & vino certis diebus priscæ Ecclesiæ vsurpata, fieri dicitur δι' ἄσκησιν, *propter exercitium pietatis* : quia eo pacto affligitur caro & feriæ meditationi mysteriorum salutis præparatur. Quicunque igitur eo animo abstinent vino & esu carnium, ij & ἀσκοῦν, & ἀσκηταὶ εἶναι tantisper dici possunt. monachos aut moniales eosdem dicere, ridiculum fuerit. Pij Patres verbum ἀσκεῖν à ludis veterum ad res sacras transtulerunt ; Paulum imitati, qui petitis inde locutionibus mire delectatur. Quum igitur Paulus I. Corinth. IX. 24. Christianos comparet τοῖς ἐν σταδίῳ τρέχουσι, *currentibus in stadio* ; & subijciat ibidem, πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται, *omnis autem qui in agone certat, ab omnibus se abstinet.* Patres verbum ἀσκεῖν, quo proprie significatur præparare se ad certamen & continentiam in eum finem exercere, ad Christianos transtulerunt, & ipsam religionem ἄσκησιν dixerunt, quasi regulam exercentium & continentium, in qua iugiter se exercere Christiani deberent : atque inde sunt dicti *ascetæ* & *ascetriæ.* Quemadmodum autem, licet omnes promiscuè Christianos hortarentur ad τέλειον βίον, *vitam perfectam*, & omnes veros Christianos appellarent τελείους, auctore ipso Christo, Matth. V. 48. & Paulo eius Apostolo, Colos. IV. 12. & multo expressius eiusdem epist. I. 28. ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, *vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu* : peculiari

tamen

tamen notione πλείους illos appellarunt, qui mundo renuntiaſſent, & vitæ auſterioris propoſitum ſuſcepiſſent : ſic plane vſuuenit in vocibus ἀσκεῖν, & *aſceta* vel *aſcetria*. Nam quum peculiariter has vſurparent de monachis & ſanctimonialibus : generaliter tamen omnibus tribuerunt, qui in ſtudio pietatis præ cæteris deſudaſſent. Omnis igitur monachus eſt aſceta ; omnis ſanctimonialis aſcetria : at non omnis aſceta eſt monachus : neque omnis aſcetria eſt monialis, vt putauit Cyrilli Interpres qui Baronium decepit. Apud Philonem locis infinitis ὁ ἀσκητὴς, vel ὁ ἀσκητὴς θρεπτὴς, & ὁ φιλάρετος pro eodem ponuntur. Eidem in libro Allegoriarum, Iſſachar dicitur aſceta, & de Patriarchis loquens ſæpe meminit ἀσκήσεως & τῶν ἐν ἀσκήσει. Atqui monachos aut moniales fuiſſe primis illis Iudaici populi temporibus, neminem puto eſſe adeo duræ ceruicis, qui dicere velit. Quare Patres ſolent vitas auſteriores, ſi quæ extiterunt ſub Lege, appellare προαναφωνήσεις τῆς τῆς νέας διαθήκης πολιτεύματος, *prænuntiationes eius formulæ viuendi, quæ obtentura erat ſub Nouo fœdere* : vt loquitur Baſilius Seleucenſis in oratione de Ioſepho. Et Gregorius Nyſſenus alicubi eodem ſenſu dixit eleganter, προϋποφαίνει τὸ μέλλον. Eodem ſpectat, quod ſcribit Cyrillus Ieroſolymitanus, catecheſi 111. Iohannem Baptiſtam τῆς ἀσκήσεως τὸν τύπον ἐφ' ἑαυτῶν δεῖξαι, *formulam in ſe oſtendiſſe, quam ſub Lege Gratiæ aſcetæ eſſent ſecuturi.* quippe nihil dum ſimile priora ſecula viderant. Igitur, ſi Anna haberi debet monialis, quia Cyrillus idem illam nominauit aſcetriam ; etiam Iſſachar fuerit monachus, & alij exactioris diſciplinæ pij ſub Lege, monachi, quos & Philo & paſſim Patres appellant aſcetas. Clemens Alex. Pædag. lib. primo : οὕτω τῶν ἀδελφῶν ὁ ἀλείφων τὸν πατρὸν ἀσκητὴν Ιακώβ. Et mox de eodem ; ἕτερα πῶς ἀλείφει ἀσκητήν. En, Iacobum non ſemel, ſed bis appellat aſcetam : ſicut B. Ambroſius eundem nominat *virum cognomento exercitationis præditum* : libro 1. de Abele & Ca. cap. 1v. & B. Chryſoſtomus homilia in tres ſanctas, Bernicen &c. ait, Iacobum obiiſſe μυρίους ἀθλητὰς, μυρία σκάμματα, μυρία στεφανίσματα, & plurimas coronas è certaminibus retuliſſe : quæ omnes locutiones proprie aſcetis veterum Græcorum conueniebant. An igitur dicemus Iacobum vel aſcetam fuiſſe, vel monachum ? Sanè : ſiquidem valet argumentatio Baronij. Sed hoc nimis ridiculum. Quæ diximus de voce Græca ἀσκητὴς, eadem dici poſſunt de voce Hebraica פרוש Nam *Peruſch* eſt aſceta ; & modo Phariſæis peculiariter tribuitur : modo in genere cuiuis auſteriorem vitam agenti.

XIV. *Locus Sozomeni illustratur, de persea quæ se coram Domino incurvauit. Item alius de euersis Ægypti idolis.*

ANNI I. Num. XLIII.

REfert Baronius è Sozomeno rem magnam & miram, ad Christi infantis aduentum in terram Aegypti, perseam arborem proceram se inclinasse, & statuas omnes concussas esse. Verba Sozomeni de arbore quæ se inclinauit, notanda sunt: λέγε δ' ἅμα εἰσιόντι τῷ Χριστῷ πύλαι μὲν ἐφεγκεῖν τὸ δένδρον, μέγιστον ὄν, τὸν Χριστοῦ τοῦ ἐπιθυμίαν, ἐπὶ δὲ ἔδαφος κλῖναι καὶ προσκυνῆσαι. *Dicitur cum intrabat Christus Hermopolim arbor quæ erat ad portam, & ea quidem maxima, quod non ferret Christi desiderium, in terram se inclinasse & illum adorasse.* Christophorsonus miram narrationem versione sua corrumpit: nam auctor sensum arbori attribuit, illis verbis, μὴ ἐνεγκεῖν, *quum non ferret*: & *cupiditatem* ἐπιθυμίαν. sed puto scripsisse ἐπιδημίαν, *præsentiam*. Porrò de his duobus miraculis quid sentiendum sit, & quantum illis fidei tribuendum, Ecclesiæ Dei relinquo iudicandum. Nonnulli sic illa videntur narrare, quasi fuissent ab ipso Christo facta: quod retexit Iohannes, qui miraculum in Cana obseruat fuisse ἀρχὴν τῶν σημείων, principium miraculorum omnium quæ fecit Christus. Et est illa Patrum constans sententia, nullum à Christo puero, aut adolescente, factum esse miraculum, nullum denique ante aquam in vinum versam. Itaque παιδικὰ Iesu miracula quæ nonnulli iactabant, reijcit expressis verbis Chrysostomus homilia in Iohannem XVII. & XXI. ac XXIII. Hæc igitur miracula si vera sunt, non à Christo quatenus est Christus, facta sunt, sed Christo contigerunt. Obseruare licet in veteribus mirum studium aptandi Messiæ omnia Prophetarum oracula, ac pene dicta: quæ res interdum compulisse eos videtur, vt ea dicerent, quæ haut scio quàm sint firma. Inde stabulum in quo natus Christus, visitatiori nomine dictum est spelunca, vel antrum: inde Magi Arabes: inde bos & asinus in stabulo cum pareret Virgo. Sic igitur concussa esse omnia Aegypti simulacra ad Christi aduentum, propterea videntur quidam credidisse; quia, vt Sozomenus indicat, à Propheta Isaia putabant id fuisse prædictum. Locus Prophetæ est capite XIX. *Et ingredietur Ægyptum, & commouebuntur* אלילי *simulacra Ægypti, à facie eius.* Videtur esse clara prophetia, quæ illo miraculo sit impleta: sed longe aliter Isaiæ interpretes. Hieronymi sunt verba ad hunc versum Prophetæ: *In hoc & in alijs Scripturarum locis plerumque ponuntur, quæ non possent stare iuxta historiam: vt rerum necessitate cogamur altiorem intelligentiam quærere.* quæ verba ab auctore Glossæ ad eundem versiculum repetuntur. Et Hieronymus

ronymus & Procopius & Gloſſa, longe aliter Prophetę mentem explicant. Referunt eodem nonnulli & locum Ieremiæ XLIII. 13. Epiphanius quoque in vita eius Prophetæ non dubitanter illud affirmat. Sed hæc expendere accuratius, non eſt huius operæ. Simillimum huic eſt, & illud quod mox ſubijcit Baronius de nobilitata deſerto Ægypti; quia tale quid apud Iſaiam legatur, capite XXXV. quum tamen eo loco Propheta de Iudæa loquatur: nec poſſint eius verba referri ad Aegyptum magis, quàm ad aliam quamlibet partem Orbis terrarum.

XV. Herodes quater Romam venit, non bis tantum, vt tradit Baronius.

ANNI I. Num. XLVIII.

FAbula eſt, vt recte iudicat Baronius, propterea bimulos infantes ab Herode eſſe occidi iuſſos, quia ipſe Romæ per biennium hæſerit. Sed quod ait idem, bis Herodem regni ſui tempore Romam veniſſe; parum accurate dictum eſt: nam omnino Herodes Romam quater venit, non bis. Semel, cum eſt ei regnum delatum: ter regni tempore. De prima profectione habes apud Ioſephum, p. 444. & 682. De ſecunda, quando inuiſit filios & Roma abduxit, p. 487. De tertia, quando accuſatum filios Romam venit, & miſeros ad Auguſtum adduxit, p. 493. De quarta, cum ex eadem cauſſa iterum Romam venit, p. 506. & 697. Harum profectionum tempora adnotauimus in Synopſi Chronologica rerum Herodis.

XVI. Euſebij locus à Baronio negligenter tractatus. De puero Herodis inter infantes innocentes occiſo.

ANNI I. Num. L.

EVſebij locus quem deſcribit Baronius ex eius Chronico, magnos errores continet, quod ille non animaduertit. In cæde prioris mariti Salomę, cui erat Ioſepho nomen, anachroniſmus immanis eſt commiſſus, annorum XXVIII. vt è Ioſepho probat Ioſephus Scaliger. De Coſtobari etiam cæde verum non eſt. Conſule Origines Ioſephi & Notas Scaligeri ad Euſebium. De quarto Herodis filio à patre occiſo inter innocentes, quem Baronius & alij eruunt ex Auguſti ioco apud Macrobium, magna eſt dubitatio. Nam conſtat Alexandrum, non quidem inter innocentes, ſed tamen eodem fere tempore fuiſſe affectum ſupplicio, quo innocentibus vita eſt erepta. An autem putandus eſt Herodes, qui ſeptuagearius, aut non multis menſibus

XIV. *Locus Sozomeni illustratur, de persea quæ se coram Domino incurvauit. Item alius de euersis Ægypti idolis.*

ANNI I. Num. XLIII.

REfert Baronius è Sozomeno rem magnam & miram ad Christi infantis aduentum in terram Aegypti, perseam arborem proceram se inclinasse, & statuas omnes concussas esse. Verba Sozomeni de arbore quæ se inclinauit, notanda sunt: λέγε δ' ἅμα εἰσιόντι τῷ Χριστῷ τὸν πύλῶν μὴ ἐνεγκὸν τὸ δένδρον, μέγιστον ὄν, τὸν τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐπιθυμίαν, ἐπὶ δὲ ἔδαφος κλῖναι καὶ προσκυνῆσαι. *Dicitur cum intrabat Christus Hermopolim arbor quæ erat ad portam, & ea quidem maxima, quod non ferret Christi desiderium, in terram se inclinasse & illum adorasse.* Christophorsonus miram narrationem versione sua corrumpit: nam auctor sensum arbori attribuit, illis verbis, μὴ ἐνεγκὸν, *quum non ferret*: & *cupiditatem* ἐπιθυμίαν. sed puto scripsisse ἐπιδημίαν, *præsentiam*. Porrò de his duobus miraculis quid sentiendum sit, & quantum illis fidei tribuendum, Ecclesiæ Dei relinquo iudicandum. Nonnulli sic illa videntur narrare, quasi fuissent ab ipso Christo facta: quod retellit Iohannes, qui miraculum in Cana obseruat fuisse ἀρχὴν τῶν σημείων, principium miraculorum omnium quæ fecit Christus. Et est illa Patrum constans sententia, nullum à Christo puero, aut adolescente, factum esse miraculum, nullum denique ante aquam in vinum versam. Itaque παιδικὰ Iesu miracula quæ nonnulli iactabant, reijcit expressis verbis Chrysostomus homilia in Iohannem XVII. & XXI. ac XXIII. Hæc igitur miracula si vera sunt, non à Christo quatenus est Christus, facta sunt, sed Christo contigerunt. Obseruare licet in veteribus mirum studium aptandi Messiæ omnia Prophetarum oracula, ac pene dicta: quæ res interdum compulisse eos videtur, vt ea dicerent, quæ haut scio quàm sint firma. Inde stabulum in quo natus Christus, vsitatiori nomine dictum est spelunca, vel antrum: inde Magi Arabes: inde bos & asinus in stabulo cum pareret Virgo. Sic igitur concussa esse omnia Aegypti simulacra ad Christi aduentum, propterea videntur quidam credidisse; quia, vt Sozomenus indicat, à Propheta Isaia putabant id fuisse prædictum. Locus Prophetæ est capite XIX. *Et ingredietur Ægyptum, & commouebuntur* אלילי *simulacra Ægypti, à facie eius.* Videtur esse clara prophetia, quæ illo miraculo sit impleta: sed longe aliter Isaiæ interpretes. Hieronymi sunt verba ad hunc versum Prophetæ: *In hoc & in alijs Scripturarum locis pleraque ponuntur, quæ non possent stare iuxta historiam: vt rerum necessitate cogamur altiorem intelligentiam quærere.* quæ verba ab auctore Glossæ ad eundem versiculum repetuntur. Et Hieronymus

ronymus & Procopius & Gloſſa, longe aliter Prophetę mentem explicant. Referunt eodem nonnulli & locum Ieremiæ XLIII. 13. Epiphanius quoque in vita eius Prophetæ non dubitanter illud affirmat. Sed hæc expendere accuratius, non eſt huius operæ. Simillimum huic eſt, & illud quod mox ſubijcit Baronius de nobilitata deſerto Ægypti; quia tale quid apud Iſaiam legatur, capite XXXV. quum tamen eo loco Propheta de Iudæa loquatur: nec poſſint eius verba referri ad Aegyptum magis, quàm ad aliam quamlibet partem Orbis terrarum.

XV. Herodes quater Romam venit, non bis tantum, vt tradit Baronius.

ANNI I. Num. XLVIII.

FAbula eſt, vt recte iudicat Baronius, propterea bimulos infantes ab Herode eſſe occidi iuſſos, quia ipſe Romæ per biennium hæſerit. Sed quod aitidem, bis Herodem regni ſui tempore Romam veniſſe; parum accurate dictum eſt: nam omnino Herodes Romam quater venit, non bis. Semel, cum eſt ei regnum delatum: ter regni tempore. De prima profectione habes apud Ioſephum, p. 444. & 682. De ſecunda, quando inuiſit filios & Roma abduxit, p. 487. De tertia, quando accuſatum filios Romam venit, & miſeros ad Auguſtum adduxit, p. 493. De quarta, cum ex eadem cauſſa iterum Romam venit, p. 506. & 697. Harum profectionum tempora adnotauimus in Synopſi Chronologica rerum Herodis.

XVI. Euſebij locus à Baronio negligenter tractatus. De puero Herodis inter infantes innocentes occiſo.

ANNI I. Num. L.

EVſebij locus quem deſcribit Baronius ex eius Chronico, magnos errores continet, quod ille non animaduertit. In cæde prioris mariti Salomę, cui erat Ioſepho nomen, anachroniſmus immanis eſt commiſſus, annorum XXVIII. vt è Ioſepho probat Ioſephus Scaliger. De Coſtobari etiam cæde verum non eſt. Conſule Origines Ioſephi & Notas Scaligeri ad Euſebium. De quarto Herodis filio à patre occiſo inter innocentes, quem Baronius & alij eruunt ex Auguſti ioco apud Macrobium, magna eſt dubitatio. Nam conſtat Alexandrum, non quidem inter innocentes, ſed tamen eodem fere tempore fuiſſe affectum ſupplicio, quo innocentibus vita eſt erepta. An autem putandus eſt Herodes, qui ſeptuagearius, aut non multis menſibus

sibus minor obijt, ante biennium genuisse filium, qui bimulus cum cæteris sit occisus ? Miramur iure inexcusabile silentium Iosephi, qui de infanticidio nihil dixit: sed ei admirationi iustior locus, si inter cæteros vnus extitit, ipsius Herodis filius. An fuerit Iosepho notum infanticidium potest fortasse dubitari : quia intra Bethlehemi fines illa tragœdia fuit patrata. Herodis filium eius ætatis, Bethlehemi potius quàm in vrbe regia fuisse nutritum, nulla suadet ratio saltem necessaria. Si, vt videtur probabilius, Ierosolymis colebatur, cur occidendis in Bethlehem est adnumeratus ? Postremò cædes infantium Bethlehemitarum, caussam habuit, quia è Scripturis persuasum Herodi fuerat, quendam esse Bethlehemi natum infantem, qui futurus esset Rex Iudææ, translato ad se regno è domo Herodis. Dura est & pene absurda coniectura, Herodis coniugem Bethlehemi, potius quàm in regia, peperisse, siquidem peperit. Tum autem qui teræ illius crudelissimæ, Herodem dico, mores norit, merito dubitauerit, an amore tanto liberos alios suos maiores, vel nepotes è filijs quos occiderat, sit prosecutus ; vt natum ex se infantem, propterea iusserit necari, ne priores liberi regnum amitterent: quum præsertim, nihilominus in sua domo regnum cognosceret fore mansurum. Apud Cedrenum ex aliquo veteri scriptore extat huiusmodi obseruatio : Herodem παιδοκτόνον, *infanticidam* audire, & propriam quasi appellationem esse hanc illi inditam, non solum propter infantes Bethlehemiticos ; sed etiam propter tres filios proprios quos occidit : Διὰ δὲ τὸν ἰδίους υἱοὺς ἀπεκτόνας. nimirum auctori huius obseruationis de quarto filio Herodis, quem inter infantes infantem peremerit, nihil erat auditum : nam illi tres filij occisi ab Herode notissimi sunt, Alexander, Aristobulus, Antipater. Cæterum in hac historia Baronius toties peccat, quoties de temporibus aduersus Iosephum aliquid mutit: ille vero etiam scriptores priores confidenter reprehendit, quia eandem secum erroris viam non sint ingressi.

XVII. Expenditur locus Matthæi. Ἰωσ. Cedrenus. Alia item.

Anni I. Num. LIII.

IN historia cædis Zachariæ patris Iohannis Baptistæ, & interpretatione loci Matthæi XXIII. 35. sequitur Baronius eos interpretes, qui desumptam ex Apocryphis narrationem, verbis Euangelistæ accommodarunt. Habet sane Baronius graues auctores, qui eidem historiæ fidem habuerunt. Sed quum Hieronymus, grauis ipse quoque auctor, eam reijciat, tanquam ex Apocryphorum somnijs ortam : videndum

dendum eſt, num occaſionem illi narratiunculæ fingendæ & approbandæ vocula ἕως præbuerit, in Matthæi verſiculo male accepta. Nam ratio præcipua illorum, qui volunt Dominum de Zacharia patre Iohannis ibi loqui, eſt; quod exiſtimant Chriſtum omnes à Iudæis occiſos Prophetas fuiſſe complexum; nominatis omnium primo Abele, & omnium vltimo Zacharia. Atque hoc ſuadet vox ἕως, ſi ita accipiatur, vt ſolet communiter vſurpari. Quare hanc rationem vrget etiam Baronius. Sed nemo eruditorum ignorat, paſſim in Scripturis ἕως diuerſo modo poni, itaque tempus certum definire, vt poſterius illo non excludat: quod Interpretum nemo non obſeruat ad Matth. 1. 25. Ita ſi hic quoque accipiamus, ſubſidio Apocryphorum nihil fuerit opus. Iure autem aliquis miretur, quare Baronius hiſtoriam in veteri Vaticano codice ſibi lectam, de lapidibus templi cruore Zachariæ infectis, dicat, *certa fide fuiſſe conſignatam.* Nam vnde illi potuit conſtare de certitudine fidei; quum Hieronymus tanto antiquior, & aſſiduus locorum ſpectator, vanitatis & mendacij narrationem arguat? Sed hoc non mirabitur à Baronio factum, qui obſeruauerit, hunc illi ſolemnem eſſe morem, vt illis potiſſimum ſcriptoribus fidei teſtimonium cum aſſeueratione firma attribuat, quorum maxime ſcit fidem laborare, & ſcripta nugaciſſimæ fabuloſitatis eſſe pleniſſima. Hinc illæ locutiones in his Annalibus, præſertim autem in poſtremis Tomis, infinities prope dixerim, occurrentes, de ancipitis fidei Actis, *omni fide conſcripta Acta.* Item, *Acta quàm ſinceriſſimè ſcripta*, vel, *quàm fideliſſimè.* Mox de Angelo qui Iohannis infantis poſt matris obitum in ſpelunca curam habuit, citat Baronius Cedrenum: quem ipſe alibi ſæpe quum rerum antiquarum parum idoneum auctorem iure appellet, (eſt enim nullius admodum iudicij ſcriptor; & veteris hiſtoriæ imperitiſſimus:) hanc tamen narrationem tuetur, & ait, *haud adeo impoſſibilem* videri debere. Atqui hoc non quæritur: nam Deum quidem omnia quæ vult poſſe, impius eſt nec Chriſtianus, vt iam antea dicebamus, qui vel leuiſſime dubitat. Sed negant λογικοὶ πάντες valere argumentationem à poſſe ad eſſe: qua tamen ſæpe vti Baronium ſuis locis oſtendemus. Hoc igitur potius probaret; dignum fide in talibus eſſe Cedrenum: quod expreſſis verbis alibi nec ſemel negat: & nemo illius hiſtoriam cum aliquo iudicio legit, qui non ſit idem dicturus.

XVIII. *Illuſtratur*

XVIII. *Illuſtratur locus ex Actis de Iuda Galilæo & Theuda ſeditioſarum factionum ducibus. Oſtenditur quàm ſæpe Iudæi in Herodem conſpirarint, præcipue ſub finem vitæ illius. Multarum ſeditionum hiſtoriam ignorari, & nomina ducum; inter quos videtur fuiſſe Theudas is de quo Gamaliel. Iudas ſeditioſus, Ezeciæ filius, item alius Galilæus ſiue Gaulonites. Ioſephus defenditur contra Baronium. Theudas fuiſſe duos ſeditioſos, coniecturam eſſe non abſurdam, multis exemplis demonſtratur. Antoninus Pius Rex Syriæ. Hippodami duo qui de politicis olim ſcripſerunt.*

ANNI I. Num. LVII.

IN hiſtoria de Iuda Galilæo & Theuda, quorum meminit Gamaliel Actorum v. 36. 37. euenit Baronio quod dixit Philoſophus, ἐνὸς ἀδόντος πολλὰ ἀναγκαῖον ἐστι συμβαίνειν. Abſurdiſſima opinio, quam primus ille excogitauit de nouem annis vitæ Herodis à Ioſepho prætermiſſis, multa illum coegit alia non minus abſurda, falſa, ridicula, pronuntiare. Veram narrationem (certè quæ videtur ad ipſam veritatem proxime accedere) prius proponemus: deinde ad Baronij rationes, vel potius alogias, accedemus. Populum Iudaicum retractarium cum primis fuiſſe, naturâ ſuâ, ceruicoſum, leuem, & ad rebellionem ſemper paratum, cum Scripturæ docent, tum omnes illorum literæ teſtantur. Maximè vero tum irritatum eſt illis ingenium, quando alienigenarum imperio, hoc eſt, Romanorum, parere ſunt coacti. Lege diligenter Ioſephi hiſtoriam; reperies nullam illi nationi fuiſſe quietem, ex quo Romani imperij iugo ſubierunt; niſi quamdiu acri & duro ſeruitio coerciti in officio continebantur. Per quas turbas regnum adeptus eſt Herodes? quot aduerſus illum regnantem legationes miſſæ? quot coitiones factæ? Sed omnes omnium conatus ſuperauit Princeps à natura factus ad dominationem per vim obtinendam. Verùm vbi iam ætas grauis, ſenectus effæta, & alia mala ſpem certam Iudæis de illius breui obitu fecerunt; ſimul illis animi creuerunt, & cupiditas nouandi. Itaque narrat Ioſephus, Herodem paullo ante vltimum ſibi annum, fidei ſacramentum exegiſſe à ſubditis: quod præſtare cum alij ſine dubio arte declinarunt; tum ſecta Phariſæorum vniuerſa palàm detrectauit. Multa tum extitiſſe principia rebellionis, quæ Herodis prudentia ſtatim exſtinxit, ſimile eſt veri: licet Ioſephus, vni fere curæ intentus, interiora mala Herodis narrandi, & exempla crudelitatis ab illo edita, eorum expreſſam mentionem non facit: ſolam inceptionem commemorat Iudæ & Matthiæ, lib. XVII. cap. VIII. Sed qui ex eo diſcamus, ſex millia Phariſæorum non potuiſſe adigi

adigi ad iuſiurandum; dubitare non debemus, omnium Iudæorum animos tunc ad rerum nouarum exſpectationem fuiſſe erectos: quam cupiditatem Herodes comprimebat cædibus Doctorum, ſed non reſtinguebat. Id ſtatim illo mortuo apparuit; quando illæ conſpirationes aduerſus memoriam exſtincti, & illius liberos ſunt factæ, quas narrat Ioſephus libro XVII. cap. XI. & deinceps. Quot tunc extitĕre, qui per ſeditionem ad regnum viam affectarent? vt Iudas Ezeciæ filius, Simon, Athonges, alij plures, de quibus Ioſephus eodem libro, cap. XII. Ad hæc omnino tempora, vltima inquam regni Herodis, vel quæ ſtatim ſunt ſecuta, poſtquam ille perierat, referri debet hiſtoria Theudæ, cuius meminit Gamaliel. Nam Theudam præceſſiſſe Iudam Galilæum, declarant verba Gamalielis, μετὰ τοῦτον ἀπέστη Ἰούδας, *poſt Theudam ſurrexit Iudas.* Lorinus in Acta, & alij plures cum eo, qui μετὰ exponunt *vltra*, & neſcio quas inuentiunculas comminiſcuntur, fruſtra ſunt: nunquam enim illis neque cum Helleniſmi peritis, neque cum hiſtorica veritate conueniet. Theudam non adeo multis annis fuiſſe prius quàm illa Gamaliel diceret, ex ipſius verbis poteſt vtcunque fieri coniectura. Ait enim, πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀπέστη Θευδᾶς, *ante hos dies, ſiue, ante hæc tempora ſurrexit Theudas*: non dicit, ἀπέστη ποτὲ, vel πάλαι ποτὲ, *olim, quandoque.* Apparet loqui ipſum, vt de re neque nimis recente, neque admodum antiqua. Dicebantur autem hæc à Gamaliele, circa annum à nato Chriſto XXXV. quid igitur probabilius, quàm circa natiuitatem Domini, & vltimos Herodis annos hoc contigiſſe? Quare Origenes contra Celſum, lib. primo, ſine vlla dubitatione pronuntiat, Theudam Chriſti natiuitatem præceſſiſſe. fieríque poteſt, vt occaſionem iſte arripuerit, ex periculo in quo verſatus eſt Herodes ſub poſtrema tempora, quando Auguſtus accuſatione Syllæi aduerſus illum irritatus, literas minarum plenas ad illum ſcripſit. Summa literarum fuit, vt narrat Ioſephus lib. XVI. cap. XV. ὅτι πάλαι χρώμενος αὐτῷ φίλῳ, νῦν ὑποτεταγμένῳ χρήσεται: *ſe hactenus cum Herode egiſſe tanquam cum amico, poſthac vt cum ſubdito acturum.* Quum legatos miſiſſet Herodes, qui excuſationem ſui afferrent, reiecti ſunt: miſit deinde aliam legationem, neque profecit hilum: nam & illa redijt ἀπρακτος. Itaque tum plane illi animus concidit, & iniuriæ opportunus eſt factus, qui tot alios tantis affecerat iniurijs. Herodi ſucceſſit Archelaus in parte maxima imperij: vnde poſt nouem annos excidit, Viennam relegatus. Tum in formam prouinciæ redacta Iudæa: tum cenſus ille habitus per Quirinium, de quo Ioſephus initio XVIII. Tum etiam Iudas extitit quem Galilæum vocat Gamaliel, & facem ſeditionis ait ſuſtuliſſe ἐπὶ τῆς ἀπογραφῆς, *tempore cenſus*, poſterioris nempe,

nempe, habiti post damnationem Archelai. Iosephus in historia illius census, & seditionis propter censum excitatæ, caput factionis nominat Iudam Gaulaniten ; qui idem est. Verùm propter diuersas causas Galilæus dicebatur & Gaulanites : nam ipse quoque Iosephus p. 727. eundem Iudam nominat Galilæum. In Rabbinorum Commentarijs extat mentio huius seditionis, & eius auctor dicitur יהודה הגלילי *Iehuda Galilæus*, vt apud Abrahamum Salmanticensem, qui ex antiquis tangit historiam, pag. 139. Erat in Iudæa Procurator Coponius, cum hæc seditio est coorta. Coponio successerunt ordine Ambiuius, Annius Ruffus, Valerius Gratus, Pontius Pilatus, alij ; & post eos Cuspius Fadus, de quo Iosephus Originum XIX. extremo, & per initia sequentis. Sub hoc turbas à quodam Theuda fuisse excitatas, auctor est Iosephus XX. cap. II. Inter habitæ concionis à Gamaliele tempus, & procurationis Fadi extrema tempora, in quibus Theudæ Iosephus facit mentionem, anni minimum intercedunt quatuordecim vel quindecim. Quare non potuit Gamaliel meminisse huius Theudæ. Hæc est series harum seditionum. Nunc ad Baronium accedamus. Accusat Iosephum & hic & in anno Domini XVI. & grauissimis quidem verbis, quod dicat Iudam turbas mouisse in posteriore censu : nam id accidisse prioris census tempore, quando natus est Christus. Audio quid dicat hic Cæsar : rationem cur hoc dicat, solidam nullam audio. Iosephus scriptor grauis & vernaculus, seditionem Iudæ accidisse affirmat propter censum posteriorem : neque hoc semel aut obiter ; sed bis serio idem confirmat. Nam & libro XVIII. historiam narrat, & libro XX. cap. III. eandem repetit. Accedit ratio probabilis quæ hoc suadeat. Prior enim census ex Augusti curiositate profectus, vt suo loco obseruauimus, in statu publico Iudææ nullam prorsus mutationem attulit : posterior longe maximam. Vterque census præcessit Gamalielis orationem : prior annis triginta quinque : posterior annis circiter viginti quatuor, aut XXIII. Quare Gamaliel per temporum rationem, tam posterioris potuit meminisse quàm prioris. Et quidem Iosephum si sequimur, meminit posterioris ; at Baronio placet erasse Iosephum, & vt hoc probet ἀπίθανον, alia fingit non minus ἀπίθανα. Idem falli Iosephum asseuerat, qui Theudæ seditionem in tempora referat alia quàm postulet Gamalielis oratio. Si posset Baronius è sacris literis probare vnicum fuisse Theudam, apud Iudæos hominem turbulentum, qui res conatus sit nouare : clara esset & certa Iosephi hallucinatio. Nunc quia silent Scripturæ, dicamus potius, quod similius est veri, & multo probabilius, duos fuisse Theudas seditiosos : vnius meminisse Gamalielem, qui fuit ante Christum, vt ait Origenes, vel

certe

certe circa tempus natiuitatis Chriſti, ſiue ante Herodis mortem, ſiue paullo poſt: alium poſterius, cum res Imperatoris in Iudæa Fadus procurabat. Nemo hiſtoriarum diligens obſeruator mirabitur duos fuiſſe Theudas ſeditioſos, vel duos Iudas, qui ſimilia facinora ediderint, temporibus non admodum diſtinctos; qui meminerint ſimilium caſuum, & vt Græci dicunt, πογκωνείων plena eſſe hiſtoriarum monumenta. Erat paullo ante ſermo de duobus Zacharijs, quorum vterque Barachiæ filius, vterque Propheta, vterque à Iudæis occiſus, vterque in templo, & quidem vterque μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, *inter templum & altare*. His duobus diligentiſſimus Baronius, è Ioſephi de Excidio lib. v. cap. pr. tertium adijcit, Baruchi filium, & in templo necatum. Marias in Euangelijs plures commemorari, quæ Domino caput & pedes vnxerint, accuratiores Interpretes ſacrarum literarum & veteres & recentiores conſentiunt: licet diuerſa alijs nonnullis placeat ſententia: qua de re inferius. Inter Romanos Auguſtos fama notiſſimus eſt Antoninus Pius: inter Syriæ reges fuit quidam Antoninus Pius, qui bellum geſſit cum Seleuco. Ioſephus libro XIII. p. 409. Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ τοῦ Κυζικηνοῦ παῖς Ἀντίοχος, ὃν Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβὴς κληθῆναι, πολεμῶσι τῷ Σελεύκῳ. Sic enim hic locus legitur etiam in antiquis membranis verſionis Ruffinianæ. Simon Magus Samarita ex Actis & hiſtoria Eccleſiaſtica notiſſimus eſt: Simon Magus alius nominatur Ioſepho, lib. XX. cap. v. Cyprius genere: vterque ſub imperio Claudij. Lyſaniam Tetrarcham Iturææ, & regionis Malchi, cuius pars Abilena, Dio commemorat lib. XLIX. neque dubium eſt, ab eo nomen inueniſſe illam quæ ſæpius memoratur Ioſepho, Lyſaniæ Tetrarchia Abilena. Lyſaniam alterum Tetrarcham Abilenæ, annis circiter ſexaginta iuniorem, habes apud Lucam, III. I. de quo plura dicentur inferius. Attines, Actæones, Scipiones, ſimilitudine caſuum vel actionum inſignes, recenſet Plutarchus initio vitæ Sertorij. Liber totus Paruorum parallelorum eiuſdem magni ſcriptoris, tam multa ſimilium caſuum exempla apud Græcos & Romanos continet, vt ſine ſtupore illa nemo ſit lecturus. Vatinium Ciceronis ætate fecerunt celebrem ſua improbitas, corporis deformitas, & facetiarum lepos: in aula Neronis fuit alius Vatinius, *inter fœdiſſima oſtenta, corpore detorto, facetijs ſcurrilibus*, ait Tacitus, in XV. Annalium. Gregorij Magni tempore ſedebat in noua Roma Iohannes ὁ νηστευτὴς: cum Gregorius alter in veteri, Iohannes item alter in noua. Kilianos commemorant hiſtoriæ Eccleſiaſticæ & Martyrologia duos, ambos Hibernos, ambos viros Apoſtolicos, ambos è patria in Germaniam profectos, ambos Martyres vel confeſſores. Inter antiquiſſimos Græciæ ſapientes Hippodamus quidam fuit,

Milesius Euryphontis filius, qui de Reipublicæ optima forma scripsit, vt auctor est Aristoteles Politicorum 11. cap. v1. Fuit item alius Hippodamus Thurius Pythagoricus, in eodem politico argumento cum laude versatus, cuius hodieque eximia supersunt fragmenta. Quod eruditissimus Muretus quum non obseruasset, multum in suis ad Politica Aristotelis Notis est hallucinatus. Sed & vetus est error nonnullorum: nam etiam Scholiastes Aristophanis ad hæc verba ex Equitibus, ὁ δ' Ἱπποδάμου λείσεται θεώμενος; manifeste ostendit, quosdam confudisse Hippodamum, cuius meminerunt Aristoteles & Aristophanes, cum altero Philosopho Pythagorico. Deficiet me tempus, si exempla similium συγχύσεων vetera aut recentia velim adnotare. Vide quæ scribit B. Augustinus de malitiosa cauillatione Donatistarum in duobus Stratonibus, Breuiculi Collationis cum Donatistis, die tertio: & in illa ipsa secta plures fuisse Donatos erroris signiferos, (quæ res aliquando ipsi Augustino imposuit, vt vni tribueret, quod alij conueniebat:) vere & docte obseruat Baronius in anno CCCVI. 42.

XIX. *Iudas Galilæus abusus Scripturis ad commouendam seditionem. Notantur qui inter Christianos locis Scripturarum similiter ad parandam dominationem abutuntur.*

Anni I. Num. LIX.

DE Iuda Galilæo loquens Baronius quæstionem mouet huiusmodi: *Quomodo hic sibi ex diuina lege compararit auctoritatem, Iudæos non debere pendere tributum alienigenis affirmans.* Respondet autem; fortasse vsum fuisse Iudam auctoritate Mosis, & hunc è Deuteronomio locum protulisse: *Non erit vectigal pendens ex filijs Israel.* Sciebat quidem Baronius, non legi hæc verba in Latina versione vulgata: sed quia apud Septuaginta Seniores extant, putauit Iudam eo testimonio vsum. Mirum est, tantum virum de Hebraica veritate adeo securum fuisse, vt ne dignaretur quidem ab aliquo Hebraice docto quærere, extarétne illa verba in origine, an non. Nimirum inter nouæ Theologiæ paradoxa istud etiam est; quod Hebraica veritas ius suum & auctoritatem dudum amisit: vt multi iam ne meminisse quidem illius putent esse tanti; postquam Tridenti factæ sunt authenticæ Græca & Latina versiones: quo nihil magis portentosum ætas nostra vidit. Itaque reperti sunt, qui codices Hebraicos plane respuerent, & contumelijs obruerent, vt Lindanus Episcopus, & alij male feriati: quorum insolentiam docta disputatione castigat Bellarminus: magnam eo nomine laudem meritus: quam vtinam in alijs suis scriptis seruasset

ſet illibatam. Hoc propterea dictum hoc loco volui; quia video Baronium ex contemptu veritatis Hebraicæ grauiſſima in Annalibus ſuis peccata perſæpe committere: cuiuſmodi eſt, quod hoc loco occurrit ſane craſſum & eo viro indignum. Nam ille locus è Deuteronomio in ſolis habetur Græcis libris, capite XXIII. 18. in Hebræorum codicibus totus ille verſiculus decimus octauus, qui extat in Biblijs Græcis Romæ editis, prætermiſſus eſt: neque ab vllo agnoſcitur è tribus Paraphraſtis Onkelo, Ionathane, Ieroſolymitano. Quomodo igitur Iudas Galilæus illo potuit vti? Putare germanos Iudæos in Iudæa commorantes verſione Græca eſſe vſos, hoc vero nihil eſt aliud niſi ſuam rerum Iudaicarum craſſam imperitiam palàm facere. Nam pleni ſunt libri Rabbinorum deteſtatione illius facti & verſionis: quam vt infament, quid non comminiſcuntur plerique illorum? Quale illud eſt, quod in eo libello narratur, quo ieiuniorum apud Iudæos ſolemnium cauſſæ explicantur. Nam in menſe Thebeth ieiunium adnotatur ex ea cauſſa, quod diebus Ptolemæi Regis Lex Moſis ſit Græcè ſcripta: atque illud inſuper adijcitur, ſpatio trium dierum tenebras tum fuiſſe per vniuerſum orbem. Soli fuerunt Alexandrini & ſimiles hybridæ Helleniſtæ, verius quam γνήσιοι Iudæi, qui Græcam verſionem Septuaginta Interpretum in vſu communi haberent. Nam quod ſcribit vir ſanctiſſimus B. Chryſoſtomus, octaua oratione de paſchate, tomo v. editionis Sauilianæ, p. 941. Septuaginta Seniorum verſionem ſtatim ab omnibus Iudæis eſſe approbatam, & diras fuiſſe in eum conceptas, qui vellet aliquid in ea mutare: de Alexandrinis Iudæis fatemur eſſe verum: de alijs Iudæis, qui vel Ieroſolymis, vel Babylone habitabant, id vero, quod pace tanti viri ſit dictum, non dubitamus eſſe falſiſſimum. Conferant ſtudioſi illam Chryſoſtomi narrationem, cum ea quæ apud Ioſephum habetur, libro XII. cap. II. ſub finem: intelligent beatum illum Patrem à Ioſepho eam hiſtoriam accepiſſe, cuius etiam verbis vtitur; quod & alibi facit. Atqui Ioſephus de ſolis loquitur Iudæis, qui Alexandriam incolebant: non in vniuerſum de omnibus. Tertullianus & alij Patres nonnulli, apud quos illa verba habentur, Græcis, non Hebraicis vſi codicibus. Melius verò Latinus Interpres, qui veritatem Hebraicam ſecutus, totum illum verſum omiſit. Subijcit Baronius; *Vel motus ille, quod ſcriptum eſſet, Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies.* Atq; hæc coniectura illius videtur eſſe non vana. Tradunt enim Hebræi, Iudam iſtum ſeditionis ſuæ cauſſam hanc prætexuiſſe: מי אין ראוי להמשיל על האדם בלהי יהוה לבדו ולא יקרא אדון כיאם האל יהברך *non eſſe decorum, æquum, vt regem alium homini imponerent, præter Deum ſolum: neque vt vocaretur Dominus, niſi Deus benedictus.* Quam

fanaticam sententiam videtur Iudas auctoritate diuini præcepti, de vno Deo colendo, apud imperitos confirmasse : verbo diuino impie detorto, vt propriæ seruiret ambitioni. Legitima namque imperia adeo Legi diuinæ non repugnant ; vt etiam alienigenis, etiam paganis Regibus, atque idololatris, parere & subijci suum populum Deus voluerit ; postquam semel peccatis eorum offensus, in manus Regum Babyloniorum ipsos tradiderat. Insigne est atque in omne æuum memorabile exemplum Iechoniæ, Regis Ierusalem ; qui Prophetæ Ieremiæ consilio obtemperans, se ac suos Regi Nabuchodonosoro dedidit, & decem millia hominum in voluntariam seruitutem abduxit : quoniam Dei eam esse voluntatem Propheta significauerat. Ieremiæ capite secundo. II. Paralipom. cap. vltimo. IV. Regum, cap. XXIV. Atque hoc factum quàm gratum Deo fuerit ; & contra, Sedekias qui remanserat, quàm grauiter Deum offenderit, declarat Ieremias, capite XXIV. & verò euentus prophetiæ eo capite comprehensæ satis comprobauit. Hîc igitur in exemplo istius Iudæ, obseruent pij lectores, vetus malum esse, quod Scripturæ verbis impudenter, sceleste, impie abutantur, qui subditos à fidelitate suorum Regum ac Principum volunt auertere. Olim per interualla temporum, quidam existebant apud Iudæos Iudæ Galilæi, vel Theudæ, qui hanc furiosam doctrinam paucis prædonibus & perditis hominibus persuaderent, & turbas eo prætextu concitarent. Quid hodie inter Christianos ? Est quidem, fateor, res horrenda & portento similis, repertos esse qui sanctissima Iesu Christi doctrina, quę ad veram humilitatem, patientiam, & subiectionem docendam adeo expresse est comparata, abuterentur, quò terrenam potentiam sibi pararent, & toto Orbe possent impune dominari. Verùm quicunque animo sedato & ab affectibus vacuo, testimonia Scripturarum diligenter expenderit, quę pro Ro. Pontificis omnipotentia in temporalibus pariter & spiritualibus ab aliquot seculis ceperunt afferri, & nunc cum maxime afferuntur, atque vrgentur : inuenient proculdubio, in plerisque illorum Iudæ huius Galilæi manifestissimam, nec minus detestandam imitationem. Ex illo fonte ista manarunt, vt de plurimis exemplis vnum aut alterum proferam. *Ecce gladij duo.* Luc. XXII. 38. ergo Papa duos habet gladios, spiritualem & temporalem. *Spiritualis homo iudicat omnia, ipse verò à nemine iudicatur.* I. Corinth. II. 14. ergo Papa iudicat de omnibus ; Papa verò à nemine potest iudicari. Huc etiam illud referendum : Christus dixit Petro, *Pasce oues meas.* Ioh. XXI. 16. ergo ius habet Papa Romanus regio more imperandi mundo vniuerso. Sexcenta sunt hoc genus illorum hominum effata ; qui in Ro. Pontificis omnipotentia,

religionis

religionis Chriſtianæ proram & puppim collocant. Ac licet doctrinę huius aſſertores, homines callidi & verſuti, aliter atque aliter, pro ratione locorum atque temporum, immane paradoxum condire norunt : omnes tamen in ſumma conſentiunt. Magna verò illis gratia, qui aut propter Hildebrandini zeli vehementiam, aut propter amentiam, arcanum dogma planius nobis enuntiant. Quo in genere Gaſpar Scioppius, edito nuper Eccleſiaſtico, palmam videtur mereri. Nemo illud myſterium, quod alij myſtæ in Gallia & alibi tanto ſtudio diſſimulant, clarius euulgauit. Nemo loca Scripturæ ſacræ neque plura, neque maiore confidentia ad hoc propoſitum detorſit. Vnicum appoſuiſſe locum ſatis erit, imò plus ſatis. Sic igitur nouus hic Theologus, capite XLVII. pag. 156. *Iam verò lex Chriſti poteſtatem qua Reges Gentium dominantur, penitus tollit, & inter Chriſtianos exerceri prohibet. Matthæi* 20. Itaque per hanc doctrinam, Imperator, Reges ac Principes, aut Chriſtiani non ſunt, aut ſuis ſe dominationibus debent exuere. Eat nunc Andreas Eudæmonoiohannes, Ieſuita Cretenſis, & dicat infamis aſſertor parricidialis doctrinæ, falſa me neſcio quæ fingere de ſui ſimilibus Hildebrandi plenis doctoribus. Atqui ego adeo exitiabilem ſententiam nunquam auſus eſſem illis tribuere, priuſquam Scioppij eum librum legiſſem : Scioppij, qui & viuit & magnus eſt Romæ. ô magni Principes, quomodo pernitioſus adeo veternus vos occupauit? Verùm hæc obiter.

EXERCITATIO TERTIA.

Oſtenduntur multæ Baronij hallucinationes in hiſtoria & ratione temporum. Deteſtatio fabularum Annij Viterbienſis.

ANNVS II.

QVi breui compendio ſcire cupiet, quàm inaccuratus ſcriptor ſit Baronius, & quàm multa in ratione temporum atque vniuerſa hiſtoria peccare ſoleat ; legat quæ ſunt ab eo adnotata in hoc anno Chriſti ſecundo ; Iuliani, quadrageſimo quinto ; Vrbis Romæ DCCLIII. qui Coſſ. habuit Coſſum Cornelium Lentulum, L. Calpurnium Piſonem. Sic ille orditur : *Quum Herodes in regno ageret annum trigeſimum primum, Iudæos iuramento adegit.* Numerat Baronius annos Herodis ab Actiaca victoria : quæ propria eſt illius epocha, de qua ante ipſum nemo veterum, nemo recentiorum, quod ſciam, cogitauerat. Sed hoc illius abſurdiſſimum figmentum

figmentum ſatis antè confutauimus: & iam ante nos viri doctiſſimi illam ſententiam, non ſecus ac nouum portentum horruerunt. Enimuero quiſquis ſacræ hiſtoriæ fidem habere quàm Baronio maluerit; mortuum fuiſſe Herodem paullo poſt natum Chriſtum non dubitabit: etſi definire annum præciſe, nos quidem non audemus. At fecerunt alij viri ſummi, & in Chronologico ſtudio exercitatiſſimi: qui licet inter ſe non penitus conſentiant, omnes tamen (illos dico, qui has literas cum laude tractarunt) in eo conueniunt; vltra hunc præſentem annum vitam ab eo non eſſe productam. Accuratus Ioſephi epilogiſmus exigit, vt triennio prius vitam finierit, Iuliano XLII. Coſſ. Sabino & Rufino: quod acerrime tuentur Keplerus & Liueleus Anglus, in Chronico nondum edito, digniſſimo tamen quod edatur. Hi varia argumenta afferunt, vt probent Chriſti verum natalem eſſe Iulianum XLI. vitæ Auguſti LIX. imperij à morte Iulij XL. quo fuere Coſſ. Auguſtus XII. L. Cornelius Sulla. Sed verior ſententia aliorum videtur, qui nonnihil à Ioſepho diſcedunt, & in anno natali Domini cum Caſſiodoro & ipſo Baronio conſentiunt; vt Ioſephus Scaliger, Sethus Caluiſius, alij. His igitur hoc anno moritur Herodes; quo anno ait Baronius, ex illa ſua falſa & ficta hypotheſi, ipſum à ſubditis iuſiurandum exegiſſe. Hiſtoriam exacti iuriſiurandi narrat Ioſephus Originum lib. XVII. cap. III. tempus autem ab illo indicatur, paullò ante quam Antipater Romam veniret vltimùm: cum adhuc Syriæ præerat Sentius Saturninus, altero plus minus anno prius quam Herodes moreretur. Vides quàm longe à veris epilogiſmis aberret calculus Baronianus. Quod autem ſequi Dionem in hac hiſtoria voluit videri; facinus eſt haut ſcio quam liberalis ingenij: nàm ea de re in tota Dionis hiſtoria verbum nullum. Deeſt enim in noſtris hodie codicibus expoſitio annorum fere decem, ab anno Vrbis DCCXLVIII. ad DCCLVII. Conſulatus Lentuli & Piſonis, de quo hic Baronius, congruit anno Vrbis Varroniano DCCLIII. is eſt quintus inter illos, quorum deſcriptio Dionæa hodie deſideratur. Quid igitur hic mentis erat Baronio? Sed hæc tolerabilia erant; modò ne ſerium & graue opus Annalium fabulis Pſeudophilonis è cloaca Anni Viterbienſis conſpurcaret. Iſtud omnino ferri non debet, non poteſt. Qui fabulas Annianas non reſpuit, palàm confictas ab homine imperito, vt tot iam viri docti, Galli, Angli, Hiſpani, Itali, Germani, & ex omnibus fere Europæ angulis (& ſunt in his Ieſuitæ nonnulli, vt Pererius & Serarius) demonſtrarunt: is vilem ſibi eſſe veritatem oſtendit, & omnem ſibi, ſcriptiſque ſuis, fidei, iudicij, & ſolidæ eruditionis laudem detrahit. Fabulam ex illo petitam olenticeto, de diuiſione regni Herodis

in

in tyrannicum & iuſtum, ſtultiſſimum eſſe commentum, veris rationibus, ὡς ἐπὶ γραμμικῶς δείξειν. initio operis probauimus: & valde mira res eſt, reperiri hodieque viros eruditos bruto adeo palato, quibus dapes tam fœtidæ, nedum inſipidæ, ſapiant. Baronius verò etiam delitias facit; & ſpurcitias Annianas ijs queritur non probari, *qui res Iudaicas minus callent*. Nos enimuero contra affirmamus, hiſtoriæ Romanæ, Græcæ, Iudaicæ imperitiſſimum eſſe illum oportere, qui nugatoris Annij nugas vaniſſimas moratur. Quare quod ſequitur nullo pacto poteſt excuſari. Ait Ioſephum facere ſuperſtitem Herodi ſororem ſuam Salomen, deinde Ioſepho aperte ait contradicere Euſebium & Pſeudophilonem Annianum. De Euſebio fallitur Baronius: non enim negat Euſebius Salomen fratre exſtincto vixiſſe. Quare nulla in ea re diſcrepantia illum inter & Ioſephum: ſed in eo potius, quod dicit Euſebius de maritis Salomę ab Herode occiſis: qua de re ante dictum eſt. Lege Euſebij Chronicon, ſiue Latinum Hieronymianum, ſiue Græcum Scaligeri, p. 62. non offendes aliud quàm id quod dixi. De Pſeudophilone mirum non eſt contradicere illum Ioſepho: mendacio enim & veritati non ſolet nec poteſt conuenire. Nugator verò Annius nunquam magis ſtrenue mentitus eſt, quàm in illo Pſeudophilonis loco, quem reſpicit Baronius. Ait, Herodem poſtquam audiuit Lege promiſſum Chriſtum eſſe natum, Salomen ſororem ſuam, & virum eius de tribu Iuda; itemque proprium filium, quem ex vxore eiuſdem tribus ſuſceperat, interfeciſſe. Deum immortalem, quot quantaſque nugas! Sceleratiſſimam fœminarum Salomen, vel propter morum perditiſſimorum ſimilitudinem, fratri ſemper chariſſimam vixiſſe, eandemque illi ſuperſtitem fuiſſe, tradit Ioſephus; qui non magis ignorare eius rei veritatem potuit, quàm ego ſanus nomen meum neſcire. Ioſepho aſſentitur ſcriptor ſane antiquus, quem Hegeſippum vulgo dicunt; Zonaras quoque, & alij è poſterioribus hiſtoricis. Stramentitius Philo vult à fratre occiſam: quod præter illum impurum fabulatorem quis dixit vnquam? Tam aperta mendacia confutare nullum eſt operæpretium. Quare omittamus ineptiſſimas φλυαρίας. Sane ſi Salome & omnes iſti ex eadem cauſſa cum infantibus ſunt perempti, vt vult iſte planus Annianus; ridicule errat Baronius, qui in annum hunc iſtam tragœdiam conijciat. Nam vt in anno ſeptimo dicetur ex Euſebio, cædem infantium ſecuta ſtatim θάνατος mors Herodis. Poſtremò quod ait ſibi ipſi Ioſephum contradicere, qui Salomen Herodis ſororem in narranda eius morte vxorem illius appellet, non ſororem: quibus ſit vſus codicibus Ioſephi neſcio. Nam & in Græco textu libro ℞ VIII. cap. III. & in Ruffini editionibus

quas

quas vidi, atque etiam in antiquis membranis recte scriptum, Σαλώμη τῦ βασιλέως Ηρώδυ ἀδελφή, *Salome Herodis Regis soror*. Quare verissimum est quod initio dicebam, in hac obseruatione Baroniana, σόλοι ὑγιές.

EXERCITATIO QVARTA.

De initio æræ Dionysianæ annorum Domini.

Annvs III.

IN anno Christi tertio, qui habuit Coss. C. Iulium Cæsarem, L. Æmilium Paulum, omittit Baronius necessariam admonitionem de æra annorum Christi Dionysiana, quę & vulgo in communi vsu est, & apud astronomos etiam obtinet. Hanc enim sumere initium ab isto anno, non autem ab illo in quo natalem Domini posuit Baronius, apud peritos rerum Chronologicarum certum iam est. Rationes ipsorum, quibus hoc manifestissime demonstratur, ex illorum libris petant studiosi lectores: nam vt ipsi in talibus immoremur, instituti nostri ratio non patitur.

EXERCITATIO QVINTA.

Errores Baronij in historia & rebus Herodis.

Annvs VII.

QVæcunque ad annum Christi septimum Baronius adnotauit, ab indicato tempore alienissima sunt, & in illis multipliciter peccatur. Falsissimum est, vixisse tum Herodem, qui ante annos minimum quinque vel sex perierat. Falsissimum est, quicquam eorum quæ hic commemorantur accidisse hoc anno, aut omnino post Domini nostri natiuitatem. Eusebius in Historia sua longe alio fine ista recitat, quàm putauit Baronius. Ille descripturus mortem Herodis verbis Iosephi, prius ex eodem Iosepho compendium insigniorum casuum, qui regnanti Herodi acciderunt, proponit; vt probet, Herodem foris existimatum felicem, domesticis calamitatibus & cladibus illam suam felicitatem obscurasse. Hoc vult Eusebius istis verbis: ὡς μὲ δῶν ἐκ τῦ πλῦ βασιλεύσαν αὐτὸν νομισθέντος βιοτικῆς τῆς καὶ οἶκον ἡμερῶσι συμφορᾶς, σόλοι οἷον τε πῶ καλέσαι.

Nihil

Nihil attinet, inquit, calamitates Herodis domeſticas nunc enumerare, per quas regni ſui res lætas, vt vulgo exiſtimabatur, ipſe caligine obtexit. Deinde velut in exemplum profert, primò cædem vxoris: nempe Mariammæ, quam Herodes proximo anno poſt victoriam Actiacam occidit, anno poſt delatum ſibi regnum XI. poſt aditum VIII. Iuliano XVI. ante natalem Meſſiæ XXVII. Obſecro te Lector, quid hoc ad annum præſentem, ſeptimum à nato Chriſto? Suboluit & Baronio huius abſurditatis; cui malo vt medicinam faceret, ad oram libri verborum Euſebij emendationem propoſuit, vt pro *vxorem* legatur *ſororem*. At in Græco eſt γυναικὸς, non ἀδελφῆς: quæ voces adeo ſunt diuerſæ, vt parum ſit probabile alteram pro altera eſſe poſitam; niſi rationes afferantur, quæ vrgeant. Eſto vero, largiamur Baronio ita ſcribendum. Nempe, ita Herodes Salomen ſororem ſuam bis interfecerit, auctore Baronio: prius, anno Chriſti ſecundo; iterum hoc anno. Quàm admirabilis hæc emendatio eſt? Imò quod magis mireris, anno ſequente viuit adhuc Salome Baronio; & frater qui iam bis occiderat, teſtamentum condens, ampliſſimo legato illam proſequitur. Quis poetarum fabulam eſt commentus adeo portentoſam? Addit Euſebius, καὶ πάλιν, ad cædes reſpiciens filiorum Ariſtobuli & Alexandri, quos anno ſexto vel quinto ante natalem Domini pater immitis ſtrangulauit. Deinde addit Euſebius cædes ab Herode patratas, hominum ipſi vel ſanguine, vel affinitate vel amicitia coniunctorum. Hæc tanta ſcelera, inquit ille, admiſerat prius dirus tyrannus, nec propterea tamen vltricem Dei manum erat expertus: at ſimulac furere in Chriſtum & alios innocentes cepit, è veſtigio ipſum iudicio diuino immiſſa pœna, & ex illa mors occuparunt. quod verbis Ioſephi poſtea declarat. Sic autem Euſebius: ὡς δ' ἅμα τῇ κτλ τῶν Σωτῆρος ἀνῄρει καὶ τῆς ἀλλοτριπίου ὀπίσω λήψεως αὐτὸν καταλαβοῦσα μάστιξ εἰς ἰδιατοὺς συνέλασεν, ὃ χεῖρον καὶ τῆς φωνῆς τὸν συνήθη φθόγγον ἐπακοῦσαι κτλ λέξει. Omnia igitur quæ ſunt ad hunc annum adnotata, corrigantur vna litura. Et ſane mirum eſt, potuiſſe hunc locum ab auctore Annalium deſcribi, vt non veniret illi ſimul in mentem erroris immanis, quem in hanc hiſtoriam primus ipſe inuehebat. Nam Euſebij tota hæc narratio eò ſpectat, vt doceat Herodem confeſtim poſt infanticidium perijſſe, Deo Opt. Max. pœnas ſceleris tam horrendi ſine vlla mora exigente, neque vllas inducias crudeliſſimo Principi indulgente. Atqui totos ſex vel ſeptem annos Baronius interponit inter infanticidium & mortem infanticidæ Herodis: quem errorem immanem damnat alta voce iſto loco Euſebius, ſicut iam oſtendimus. Scriptura quoque nou obſcure reclamat: cum Matthæus narrato infanticidio II. 16. 17. 18.

continenter subijcit mortem Herodis versu 19. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρῴδου, *quum obijsset Herodes*: nempe paullo post quam res modò narratæ accidissent.

EXERCITATIO SEXTA.

I. *Tempora mortis Herodis & regni Archelai perperam Baronio assignata. Locus Iosephi & Ruffini.*

Anni VIII. Num. I.

TAndem in anno Christi octauo, post infanticidium septimo, Herodem è viuis tollit Baronius. Bene est, quod tandem aliquando tyrannum vita, se errore absoluit, quem multos annos continuauit, δυσεβείᾳ τῇ πρὸς θεόν; quam probauimus iam toties merum fuisse Baronij somnium, doctorum indignationem, posteritatis risum. Errorem de annis Herodis sequitur necessario alius error de annis Archelai: qui proditur hic patri successisse isto anno: neque aliter poterat auctor: siquidem huic anno verè assignauit mortem Herodis. At vide manifestam ἀτοπίαν. Nam si verus est hic Baronianus calculus, Archelaus regnum inierit dumtaxat vt exiret. Annus enim quem ille facit primum eius regni, Dio libro LV. facit vltimum: narrans in Consulatu Æmilij Lepidi & Arruntij Nepotis, quos & hi Annales recte habent istius anni Consules; Archelaum Romam esse abreptum, vnde nunquam reuersus est in patriam. Hoc tantum ἀτόπημα poterat Baronio scrupulum inijcere, & suam illi chronologiam reddere suspectam; nisi opiniones suas nimium amasset, & susceptam semel sententiam veri securus tueri pertinaciter constitutum habuisset. In verbis Iosephi quæ prolixe hic describuntur, non deessent digna animaduersione nostra; quando mentem Iosephi non semper est assecutus interpres Gelenius, multo autem minus Ruffinus: sed quia post alios peccat Baronius, eiusmodi culpas condonabitur. Verum quod ait, *placuisse Augusto ex vltimis Herodis tabulis, quas firmas ratasque esse voluit, Archelaum regem institutum regnare*: non iam Interpretũ hoc peccatũ est, sed proprium Baronij. Archelaũ enim, quem pater moriens Regẽ constituerat, Augustus regis honore priuauit, & dici atque esse Ethnarcham iussit. De vltimis Herodis tabulis Iosephus lib. XVII. ca. X. Ἀρχελάῳ τὴν βασιλείαν χαρίζεται), *regnum dedit Archelao*. De Augusti decreto p. 542. Ἀρχέλαον βασιλέα μὲν οὐκ ἀπο-φαίνεται· τοῦ δ' ἡμίσους τῆς χώρας ἤτοι Ἡρῴδῃ τετραρχίαν διαρκῆ καθίστησι.

Ille

Ille quidem Archelaum regem non declarat: sed eius ditionis quæ Herodi erat subiecta, in partem dimidiam ipsum constituit Ethnarcham. Subiecit, promissionem ab Augusto fuisse adiectam; se Archelaum regni dignitate honoraturum, εἰ ἄρα τοῦ ἐκείνου πατρὸς ἄξιος φανείη; *si virtutem exhiberet regno conuenientem.* Ruffinus hæc verba legisse aliter videtur; sic enim ille; *si laboribus & fauoribus circa semetipsum meritus appareret.* Liquet codicibus vsum, in quibus erat scriptum εἰ ἄρα τοῦ: quam lectionem inepta verborum ambage ipse conatus est exprimere. Melius hodie, εἰ ἄξιος τοῦ. Sed hæc obiter. Porrò quum hunc ipsum Iosephi locum paullo post describat etiam Baronius; mirabar vnde ille ista hausisset de regno per Augustum delato Archelao: postea animaduerti, ex fine capitis vndecimi natam illi hanc opinionem. Male enim locum interpretans, cogitationem Augusti & spem Archelao factam, pro re accipit, & decreto: quæ non mediocris est hallucinatio.

II. *De reditu Domini ex Ægypto, & regno Archelai.*

Anni VIII. Num. XIII.

REditum Domini nostri in Iudæam ex Aegypto Baronius refert in hunc annum, quo mortuus Herodes: *uno enim*, ait, *eodemque anno & Herodem defunctum, & Archelaum in regno confirmatum.* Sane audiimus Baronium id dicentem: sed non defuit qui refelleret, & probaret, cogitationem Augusti repentinam pro decreto perperam accipi; spem pro re. Iudicet vero lector prudens, an sit probabile, omnia quæ in historia illa narrat Iosephus, intra vnius anni curriculum accidisse. Mihi quidem, dum singula quàm diligentissime expendo, secus videtur. Quare falsum erit hoc anno relatum fuisse Dominum in Iudæam. Quid verbis opus? Ipse Baronius statim mutat sententiam, & in annum sequentem refert, nonum à natiuitate Christi. Cæterum propter immanem illius errorem de annis Herodis, omnia apud ipsum necesse est nutare, imò ruere.

EXERCITATIO SEPTIMA.

I. *Expenduntur rationes allatæ pro translatione cubiculi, olim Nazarethici, nunc Lauretani. Argumentum ab omnipotentia Dei interdum periculosum.*

Anni IX. Num. I.

IN Nitio anni à natiuitate Domini nono, obseruat Baronius, Christum, postquam ex Aegypto in Iudæam est reuersus, Nazarethi habitasse: quod verum est, & sacris literis testatum. Deinde addit, fuisse in illo oppido duas domos, quarum in al-

tera Christus est conceptus in vtero beatissimæ Virginis; in altera fuit educatus: atque illam priorem domum constanter affirmat integram adhuc perseuerare, & ministerio Angelorum translatam fuisse in Dalmatiam primum, inde in agrum Lauretanum Picenæ prouinciæ. Si meminisset Baronius Annales tituluni libri sui polliceri, & legem Annalium seruare voluisset, poterat ista obseruatione hoc loco supersedere. Nihil enim pertinet ad annum Christi nouum historia rei, quæ post tot secula dicitur contigisse. Nemo autem dubitat translationem istam, si quidem vere facta est, miraculum esse admodum recens. Auorum quippe nostrorum temporibus primo cepit illius fieri mentio: primique, vt videtur, Blondus & Baptista Mantuanus celebrarunt, scriptores heri & nudiustertius nati. Quo igitur iste anachronismus annorum amplius mille quadringentorum? quod quum probe sciret Baronius, non temere, sed certo consilio translationis τὸν νομιζόμενον tempus dissimulauit. Exigebat sane ab illo susceptæ prouinciæ ratio, vt miraculi tam incredibilis, tam recentis, tanti hoc tempore momenti, veritatem diligenter inquireret, & quod inuenisset, fide integra profiteretur. Exigebat charitas Christiana, vt tot populos quibus hęc nouitas est suspecta, si poterat ab errore liberaret. Nam si hic historiæ Ecclesiasticæ pater hæret in luto, nec potest se expedire: haut dubie caussa conclamata est. Nunc rationes Baronianas sincero animo & candido expendamus: parati tota voluntate dare manus, & herbam ei porrigere, qui argumentis non futilibus aliud nos docuerit. Primo Bedæ locum profert, vbi domus vtriusque Nazareticæ fit mentio. Rectè. Sed non obseruat ille, venerabilem Bedam, narratione sua fidem noui miraculi funditus euertere. Nam de domo vbi conceptus IESVS, ita scribit: *Altera Ecclesia est, vbi domus erat, in qua Angelus ad B. Mariam venit.* Clarè ex his verbis constat, iam ætate Bedæ, hoc est, ante annos octingentos & plures eo, ædem sacram in eo loco fuisse ædificatam, quem Christi conceptio fecerat insignem. Iam tum igitur domus illa, quæ tum fuit cum Christus concipiebatur, vel omnino esse desierat, vel certe domus esse desierat. Sane cum dicit Beda, *vbi domus erat*: non obscure videtur significare, iam ætate sua amplius illam non fuisse, nedum esse nunc queat. Nam si ante octingentos vel nongentos annos non erat illa domus, quomodo verum erit, quod ait Baronius, illam semper durasse integram? Si quis dicat, non desijsse quidem esse illam domum, sed in templum fuisse versam, quæram ego; si domus versa est in templum ante tot secula: quomodo & quando templum iterum versum est in domum? non enim templum transtulisse Angeli dicuntur, sed domum. Dicet fortasse aliquis,

tunc

tunc cum illo loco templum est inædificatum, priorem domum aliò esse translatam. Verùm hoc neque vllius scriptoris veteris testimonio potest probari: neque de re tanta coniecturis fallacibus temere locus dari debet. Tum autem merito quærat aliquis, vbi latuerit illa domus translatitia per tot secula. Nam vt initio translatæ nemo meminit; ita seruatæ nemo. Secundo loco profert Baronius consensum populorum: *hoc monumentum*, inquit, *totus Christianus Catholicus Orbis veneratur ac colit.* Melius dixisset ac verius; vniuersi nominis Christiani & Catholici, partem illam quæ Ro. Pontifici paret, fidem habere huic miraculo. quanquam ne id quidem verum. Nam etiam inter Romanos Catholicos, etiam in ipsa Italia, multi dubitant, multi aliter sentiunt; sed quod sentiunt publicè profiteri, metu impediti, non audent. Porrò qui Papam agnoscunt Christiani, quota pars sunt vniuersi nominis Christiani? aliter sentire ridiculus & plus quàm puerilis est error. Tertio loco subijcit Baronius argumentum ab omnipotentia Dei: & hanc quidem vere Christianus nemo negat, nemo ne in dubium quidem vocat. Sciunt eruditi, iam olim Epicharmo poetæ pagano verè dictum esse, ἀδύνατον οὐδὲν Θεῷ, *Nihil Deo est impossibile.* Norunt quicunque oracula diuina non penitus ignorant, Angeli vocem, Lucæ 1. 31. οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τοῦ Θεοῦ πᾶν ῥῆμα. Sed vellem cogitasset Baronius, quantam fabulis anilibus & opinionibus impijs ac pernitiosis fenestram aperiant, qui Dei omnipotentiam ab eiusdem separant voluntate. Quid enim non credemus, si hoc argumentationis genus admittimus? Affirmant Rabbini, postquam Moses rupem virga percussisset, puteum repente extitisse, qui Iudæos iter facientes per desertum sit secutus, ad mortem vsque Mariæ. Iidem de verme Schamir à Salomone adhibito ad lapides dissecandos in structura Templi, mira narrant. Iidem Leuiathanis & Beemoth magnitudinem narratione mirifica exaggerant, à qua non longe abit auctor libri quarti Esdræ v 1. 49. 50. Commemorant etiam Rabbini immanitatis portentosæ bouem, qui altero cornu terram sulciat, deinde per interualla in alterum reijciat; vnde terræ motus. Sexcenta sunt huiusmodi in eorum libris; plura & magis mirabilia in Alkorano: si Dei potentiam spectamus, & δυνατὰ & facilia Deo immortali; sed quæ reijciunt tamen, respuunt, irrident omnes pij: quia nullum extat testimonium voluisse Deum illa mirabilia facere. Atqui recte Patres Græci dicere solent, oportere, vt fiat aliquid, συνδρομὴν εἶναι τῇ δυνάμει τοῦ βουλήματος τοῦ Θεοῦ: *vt concurrant in idem potestas Dei & voluntas.* Quid multa? Scitum est piorum Patrum; Omnipotentiam Dei asylum esse hæreticorum, quò se recipiant, vbi rationibus fuerint victi. Gregorius Nazianzenus orati-

one

one LI. de Apollinaristis hæreticis: [illegible] Sicolim & Arriani, quum scelestè contenderent, Dominum nostrum Filium Dei non esse natiuitate: sed facturam, [illegible]: erroris convicti ab orthodoxis, eò tandem confugiebant, vt dicerent, *per omnipotentiam Dei hoc illi præstitisse facturam, quod datura erat generatio*; quemadmodum legitur in quæstione XCVIII. Quæstionum veteris & noui Test. apud Augustinum: quo loco sic error ille confutatur: *Non voluntas verum Filium facit, sed natiuitas. Sed potentiæ, inquiunt, Dei hoc subest, vt falsa faciat vera. Imò potentia Dei hæc est, vnde & omni laude digna est; quia apud illum verum verum est, & falsum falsum est. Nam istud mendacis est, vt falsum dicat verum; quod Deo non competit. Nam omnia quidem potest Deus: sed non facit, nisi quod conueniat veritati eius ac iustitiæ.* Eleganter scriptor suo tempore doctissimus, Humbertus Syluæ candidæ Episcopus, in disputatione aduersus Græcos: *Hi*, ait, *non inuenientes quonam Sanctarum Scripturarum funiculo scapham assertionis suæ pertrahant ad alicuius stabilitatis littus; fluctuantes pertrahuntur in illud diuinæ omnipotentiæ pelagus.* Deinde ipse hoc argumenti genus quoties male vsurpatur, triuolum vocat: *nam* inquit, *si quolibet modo id esset factum, aliquis Euangelistarum tantum narraret miraculum.* Dicemus nos quoque similiter, fortasse non absurde; si hoc miraculum esset verum, non videtur permissura fuisse diuina prouidentia, vt historiæ tam admirabilis nulla esset certa narratio, nullum fide dignum testimonium. Quod ait quarto loco Baronius, domum Lauretanam & mensura & omnibus rebus congruere cum vestigijs quæ adhuc Nazarethi visuntur, nouum mihi est. Legi tot scriptores qui loca illa à se inspecta descripserunt: nihil simile apud quemquam illorum legi. Et mirum est post tot mutationes, post templum illi loco superstructum, adhuc superesse domus portatilis οἰκίσκου. Postremo reijcit nos Baronius ad Petrum Canisium, quasi ille sitim possit abunde restinguere. Frustra. Nam si fortiora argumenta suggessisset Canisius; proculdubio etiam illa in Annales essent relata. Qui periculum fecerit, inueniet ita esse. Vt nihil dicam de imperitia linguarum & veteris historiæ, quam locis innumeris Canisianum illud opus prodit.

II. *Quomodo possit intelligi, fuisse prædictum per Prophetas Iesum appellatum iri* Nazarenum. *Non videri scripta Prophetarum periisse post institutam Ecclesiam.* Scriptum est, *duobus modis posse accipi. Metalepsis duplex aut triplex.*

DOminum nostrum propter educationem in oppido Nazaret fuisse Nazarenum appellatum, ex Euangelista Matthæo mox refertur.

ſertur. Hoc quam firmum & certum eſt, tam incertum eſt, quomodo verba Euangeliſtæ, *quod dictum eſt per Prophetas*, debeant accipi. Sunt in promptu diuerſæ præſtantiſſimorum Theologorum, quà veterum, quà recentiorum ſententiæ. B. Chryſoſtomus in illum Matthæi locum indubitanter ſcribit, Prophetam, ſiue Prophetas, quos Euangeliſta laudat, iam non extare : multorum enim veterum Prophetarum ſcripta, vel propter Iudæorum incuriam, vel propter Barbarorum in Iudæam impreſſiones, perijſſe. Verùm ſi tempore illo quo Matthæus ſcribebat, deſiderabantur vates illi qui hîc laudantur; quæri poteſt, cur teſtimonio vteretur Euangeliſta auctorum amiſſorum? Sin tempore illo adhuc horum Prophetarum ſcripta ſupererant ; difficile creditu eſt, libros ſacros Prophetarum primæ notæ ſeruari ab interitu non potuiſſe ; quum Eccleſia Dei, cui diuina oracula præcipue ſemper curæ fuerunt, & vita ipſa chariora, (quod declarat imprimis hiſtoria rerum geſtarum aduerſus eos qui Traditores ſunt dicti:) omnes perſecutiones & calamitates eluctata, fuerit tandem ſeruata. Fortaſſe igitur melius fuerit, eruditam eiuſdem Patris obſeruationem huic loco Matthæi accommodare. Obſeruat Chryſoſtomus non vno loco, verba illa, ὡς γέγραπται, *vt ſcriptum eſt*, & ſimilia in Nouo Teſtamento, duobus modis accipi debere : quoniam eorum quæ ſic laudentur, alia verbis ijſdem, aut non diſſimilibus, ſcripta reperiantur ; alia non verbis quidem ſcripta inueniantur, ſed rebus ipſis tantum expreſſa ; aut ipſo euentu confirmata reperiri, quæ ſcripta nuſquam extent ; licet de illis dicatur ὡς γέγραπται. Ad verſum nonum capitis 11. prioris ad Corin. ita ille ſcribit : Καὶ ποῦ γέγραπται ταῦτα ; λέγε γεγραφθαι ὅταν μὴ ἀφ' τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων κείμενα ἢ ὅτι τῶν ἱστορικῶν ἢ ὅταν τὸ αὐτὸ μὲν νόημα κείμενον ᾖ, μὴ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν ῥημάτων. *At vbi haec ſcripta ſunt? Dicitur* SCRIPTVM ESSE ALIQVID, *etiam tunc, quando non verbis, ſed rebus ipſis expreſſum fuerit in hiſtorijs: aut quando mens quidem eſt expreſſa, licet verbis non ijſdem.* Et homilia XLI. ad eiuſdem epiſtolæ verſum 45. cap. XV. Καίτοι τὸ μὲν γέγραπται, τὸ δ' ὐ γέγραπται· πῶς οὖν εἶπεν ὅτι γέγραπται ; ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως αὐτὸ μεμάθηκεν, ὅταν ἴδῃς αὐτὸ συνεχῶς πιπτον. Et plura ibi in hanc ſententiam. Hac obſeruatione ſi vti volumus in explicatione loci Matthæi, neque eo fuerit opus effugio, vt dicantur perijſſe Prophetæ hîc laudati : neque inani labore, quærendi hoc vaticinium in veteri Scriptura. Nam verbis quidem ſcriptum nuſquam legitur, Chriſtum vocatum iri Nazarenum : at inuenitur ἐκ τῶν πραγμάτων κείμενον, vt loquitur Chryſoſtomus, id eſt rebus ipſis expreſſum. Vt ſi quis crumenam auro plenam amici collo appenderet, aut in ſinum illi conijceret, nec tamen verbis exprimeret, ſe hoc

illi

illi donum dare, quum reuera tamen daret; vere dici posset donasse illi id munus, vtut formula dantibus solemni abstinuisset: sic, verè dici potest, prædictum atque scriptum fuisse, Messiam hoc vel illo nomine fore appellandum, si ita nominatus reperiatur in scriptis Prophetarum. Quod igitur Matthæus ait, prædictum fuisse, vt Christus appellaretur Nazarenus, ex Isaia XI. 1. & Zacharia VI. 12. commodissime videtur posse exponi. Auctor est Hieronymus non vno loco, oppido Nazaret fuisse id nomen inditum ab Hebræorum voce נצר quam alij surculum, alij florem interpretantur. In illo quem indicauimus Isaiæ loco Messias expresse vocatur *Netser*, id est, flos, vt vetus interpres vertit, & Græci, ἄνθος. Et consentit Hieronymus, scribens ad Marcellam: *Ibimus ad Nazareth, & iuxta interpretationem nominis eius florem videbimus Galilææ.* In loco Zachariæ expressis verbis dicitur, nomen Messiæ fore GERMEN. צמח שמו Etsi autem nomina sunt diuersa surculus siue flos & germen: sunt tamen significatione affinia & vt Græci dicunt τῆς αὐτῆς οἰκείας. cuiusmodi nomina sæpe permutari solita, vt alterum pro altero ponatur, nemo eruditus potest dubitare. Græci Critici appellant metalepsin duplicem, siue triplicem: vt cum γλαυκῶν, quæ vox oculi pupillam significat, ponitur pro puella: quia pupilla oculi dicitur etiam κόρη. Igitur in illo poetæ, Ἔρρε κακὴ γλαυκῶν, vox γλαυκῶν locum obtinet vocis κόρη, per metalepsin quandam poeticam, vt appellant Grammatici. Eam figuram accurate explicat, & exemplis veterum scriptorum illustrat Eustathius Episcopus, ad versum Poetæ ex Iliad. α. Στήθεσσιν λαοῖσιν ἀγάλλεται μαρμαίρων. Quare nihil mirum est, in prophetia præsertim ænigmatica, promiscue has voces fuisse vsurpatas. Plura de hoc loco Matthæi, quem non multo aliter interpretatur, differit vir acutissimus Franciscus Iunius, in Parallelis suis.

EXERCITATIO OCTAVA.

I. Virginitas apud pleraſque gentes olim in pretio. Numerus innumerus eorum qui votum hodie virginitatis ſuſcipiunt. Auguſti ſeueritas in eos qui nuptijs abſtinerent, nec caſte viuerent.

ANNI XI. Num. I.

IN anno Domini XI. qui Coss. habuit in aliqua sui parte M. Papium Mutilum, Q. Poppæum Sabinum, trahit Baronius ad virginitatis laudem historiam, quæ Dioni narratur libro LVI. in eo anno. Nam quum legem Papiam Poppæã sanciret Augustus, qua lege maritis præmia, cælibibus pœnæ constituebantur:

conſtituebantur : non ſolum exceptæ ſunt à communi lege Virgines Veſtales : ſed etiam honos illis habitus, idem qui matribus: Rectè hoc quidem Baronius : neque ſane dubitari poteſt, apud pleroſque populos, qui recti & honeſti cognitionem haberent, in pretio ſemper veram virginitatem fuiſſe. Dico pleroſque: quoniam affirmari idem non poteſt de omnibus : quum certum ſit ipſum Dei populum adeo πρὸς γυναῖκα οὐκ ἀσχῆσαι, neque propoſitum ſeruandæ virginitatis notum habuiſſe ; vt contra, ſi qua perpetuo maneret virgo, probro id illi verteretur, & genus quoddam maledictionis cenſeretur. Sic cum in Oreſta Euripidis impura Helena Electram compellans, virginem diuturnam appellat, illo verſu, Παρθένε μακρὸν δὴ μῆκος Ηλέκτρα χρόνου· *Electra, virgo quæ manes iam perdiu* : contumeliæ cauſſa ſic illam eſſe locutam veteres obſeruant. Differentiam hac in re inter veterem populum & nouum ſæpe adnotant Patres, & cauſſas illius explicant. Hoc igitur recte Baronius, & laudo. Illud non poſſum laudare, quod videtur illud exemplo veterum Romanorum defendere, quod paſſim fieri hodie videmus ; vt pars mundi non pænitenda votum virginitatis ſuſcipiat, magis quàm præſtet. Quid enim ſimile ? imò quid tam diſſimile fingi poteſt ? Romæ Veſtales erant numero ſex : quæ ſi virginitatem vel ſola ſuſpicione violaſſent ; (vt illa quæ dixit, *Felices nuptæ : moriar, niſi nubere dulce eſt :*) grauiſſimis ſupplicijs, ſine vlla miſericordia, afficiebantur : damnatæ enim defodiebantur viuæ. Hodie virginitatem & ſanctimoniam profitentium tantus vbique numerus ; vt ante annos plus minus ſexaginta, nondum tot ordinibus inuentis, qui poſtea ſunt excogitati, Paulus IIII. affirmaſſe dicatur, eſſe in ſua poteſtate cœnobiorum quidem ad centum quadraginta quatuor millia: paræciarum vero ad ducenta octuaginta octo millia : cæterum læſa virginitas quàm ſeueris legibus, pleriſque in locis coerceantur, dicere nihil attinet; rem lippis notam & tonſoribus. Et hodie quidem ſcortatio, adulterium, & deteſtanda impudicitia, & ſimilia vitia, tolerabiliora cenſentur, atque adeo à multis Iuris Canonici doctoribus pro leuioribus peccatis habentur, quàm ſi tranſeant ad nuptias non continentes : Auguſtus verò Princeps paganus, nulla meliore luce illuſtratus, neceſſitatem ſuis lege illa imponit, vel caſte viuendi, vel nuptias ſectandi. Εἰ δὲ μὴ αὐτοὶ, inquit, ἄγαμοι ἦτε, ὥσπερ αἱ ἱέρειαι αἱ ἀειπάρθενοι ἄνανδροι ἐσμέν· οὐκ οὖν μὴ κολάζεσθε αἱ ἀσυγγαμητότατοι, ὥσπερ μὴ ἔχοντες. *Si vos carere ſemper vxoribus volucritis, ſicut ſacerdotes Veſtales carent viris : ergo & iiſdem quibus illi pœnis & ipſi afficiemini, ſi flagitium aliquod admiſeritis.* Quis Rom. Pontificum à multis ſeculis tam duram legem ſuis monachis aut monialibus poſuit, atque hic paganus Princeps ſuis omnibus ſubditis po-

nit ? Hoc igitur exemplum vt Baronius proponeret, satius, opinor, erat, quam virginitatem adeo alieno loco laudaret, nemini sano vituperatam. Præstentur non laudentur dumtaxat virginitas & cælibatus : omnes Bonum factum acclamabunt ; & multi, quibus hoc concessum à Deo fuerit, sanctum atque omni laudatione dignum propositum cupidè æmulabuntur.

II. *Hallucinationes Baronij in locis Dionis & Iosephi.*

Anni XI. Num. II.

HOc anno à natiuitate Domini x i. Quintilium Varum è Syria fuisse reuocatum obseruat Baronius, ex historia, vt ait, Dionis. Sed errat Baronius ; nam falsam sententiam Dioni attribuit. Verba sunt Dionis libro l v i. ἐπειδὴ ὁ Οὐάρος ὁ Κοιντίλιος πρὸ τῆς ἡγεμονίας τῆς Γερμανίας λαβών, καὶ τὰ πρὸς ἐκείνους ἐκ τῆς ἀρχῆς διῴκει. *Postquam Quintilius Varus præfectura Germaniæ susceptâ, res illorum pro imperio administrabat.* Nihil Dio de reuocato è Syria Varo illo tempore. Quare errat grauiter Baronius. Decepit illum Dionis interpres, qui verbis Dionis ista adiecit quæ in Græco textu non leguntur, *post administratam Syriam.* Sumpsit autem ea verba interpres è Xiphilino, qui superioribus Dionis inserit hæc, ὡς πρὸ τῆς Σύρου ἀρχῆς. Atqui ne Xiphilinus quidem id dicit, quod è versione parum fideli collegit Baronius ; hoc demum anno Varum è Syria fuisse reuocatum. Hoc neque Dio neque Xiphilinus dixerunt ; & falsum esse in sermone de Syriæ Præsidibus est ostensum. Additur in Annalibus ; *hallucinatum Iosephum, qui Varum perseuerasse in prouincia Syriæ, vsque ad successorem Quirinum affirmat.* Etiam hic errat Baronius, & parum diligenter sibi lectum Iosephum ostendit. Nusquam enim Iosephus affirmat quod ille ait. Quin si diligenter eius narrationem expendas, cum in x v i i. Originum, tum in secundo Excidij ; reperies nullam Vari factam esse ab eo mentionem post Archelai reditum ab Vrbe, quando factus est ab Augusto Ethnarcha. Quod nullius Syriæ Præsidis meminit Iosephus inter Varum & Quirinium ; male ex eo colligas, affirmare ipsum quod vult Baronius esse ab eo affirmatum. Solet enim Iosephus & Reges & Præsides Syriæ prætermittere, qui rebus Iudaicis parum se immiscuerint.

EXERCITATIO

EXERCITATIO NONA.

I. Baronij in Ioſephum iniquitas. Mos numerandi annum currentem pro completo.

ANNI XVI. Num. I.

ARchelai relegationem confert Baronius in annum Domini XVI. morte Auguſti inſignem, Coſſ. duobus Sextis. Hic igitur Ioſephus hiſtoricus ab illo repetitur, grauiſſiméque accuſatur, non ſolum perperam digeſtorum temporum; ſed etiam leuitatis & inconſtantiæ. Quum autem ratio temporum Archelai pendeat ab hiſtoria mortis Herodis; nos iam ante profeſſi ſumus, videri nobis Ioſephum arctius contrahere vitæ Herodis ſpatium, quàm vt poſſit per omnia defendi eius narratio; nonnihil, vt videtur, hiſtoriæ Euangelicæ repugnans, quæ eſt lex & norma veritatis. Sed Ioſephi hallucinationem non eſſe, vt Baronius ridicule exiſtimauit, nouem annorum, verùm vnius dumtaxat aut ad ſummum alterius, ante oſtendimus, & doctiſſimi quique atque exactiſſimi Chronologorum ita pronuntiarunt: quin pars illorum ne id quidem concedit, & varijs argumentis conſenſum Ioſephi cum Euangeliſtis probare conatur. Quare Ioſephus & Dio, qui etiam hic reprehenditur, aut nihil peccarunt, aut multo ſane leuius, quàm hic ſcriptor exiſtimauit: aut quàm errauit ipſe in ijſdem temporibus digerendis. Inconſtantiam vero cùm obijcit Ioſepho, quia Archelaum alibi nono, alibi decimo regni ſui anno dicat fuiſſe relegatum; inique facit, & parum ſe obſeruaſſe oſtendit, omnibus hiſtoricis, ac præſertim ſacris, vſitatum loquendi modum, quando annus currens vel dies pro completo numeratur. Sic tempus quo miniſtrabant in Templo ſingulæ Sacerdotum familiæ, ſeptem dierum fuiſſe non eſt dubium: nam Ioſephus pag. 222. id ſpatium definit, ἀπὸ σαββάτου ἐπὶ σάββατον. à ſabbato autem ad ſabbatum dies ſunt ſeptem: idem tamen eo ipſo loco, dierum octo facit illud interuallum. διὰ τάξεως ἑπτὰ ἡμερῶν ἀφ' ἑσπέρας πρὸς ἑσπέραν ἐκτελοῦσι. Illuſtria exempla huius locutionis in Scripturis poſſunt multa obſeruari: vt cum dicitur Dominus reſurrexiſſe die tertio: quum reuera vnum in ſepulchro τμῆμα egerit, & dies circumſtantes aliqua parte attigerit. Sic ſpatium quod Matth. XVII. 1. & Marcus IX. 2. ſacium ſex dierum, in Euangelio Lucæ, IX. 28. dicitur fuiſſe octo dierum: quod etiam Epiphanius obſeruat ſub libri ſecundi finem, & ſuper ea diuerſitate præclare diſſerit. Et B. Auguſtinus obſeruat, *Habere iſtum morem Scripturas, vt à parte totum*

ponant, maxime in temporibus; & affert hoc ipſum exemplum, De conſenſu Euang. lib. III. cap. XIII. Quid igitur, obſecro, peccauit Ioſephus, cum p. 544. relegatum fuiſſe ſcripſit, δεκάτῳ ἔτει τῆς ἀρχῆς, *anno regni ſui decimo*, nempe inchoato: at p. 727. ἔτει τῆς ἀρχῆς ἐνάτῳ, *anno regni nono*, videlicet exacto & completo? Quare Euſebius in Chronico Græco Scaligeri, p. 62. quaſi interpretem Ioſephi agens, ſcribit, ἐπὶ μὲν θ τῆς ἀρχῆς ἔτη εἰς Βιένδω πόλιν Γαλλίας ὑπὸ Ῥωμαίων ἀποίκίζεται. Quæ mox ſubijciuntur de Ioſephi erroribus in hiſtoria Iudæ Gaulanitæ, in ſuperioribus ventilata ſunt: nec video cauſſam cur hæc crambe toties fuerit reponenda.

II. *Baronij de linguæ Latinæ præſtantia diſputatio, & de vſu pallij apud Romanos ante Auguſtum. Eiuſdem hallucinatio in loco Suetonij. Tertullianus illuſtratur, locis aliquot à Baronio male acceptis.*

ANNI XVI. Num. VII.

POſtquam commemorauit Baronius Auguſti mortem, de veſtitu Romanorum & lingua Romana longam digreſſionem ſubijcit. Et diſputatio quidem de lingua Latina quò pertineat, in quem finem inſeratur, obſcurum non eſt. Nam quia vſus ſermonis Latini ex veteri conſuetudine remanſit in ſacris eorum, qui Romano Pontifici parent; voluit Baronius nobilitatem eius linguæ ſupra Græcam efferre. At quæ de toga & pallio hic differuntur, quò ſpectent, fateor me neſcire. Hanc igitur illius obſeruationem breuiter expendamus. Initio error iocularis Baronij obſeruetur; qui rem per iocum factam ab Auguſto, ſic accipit, quaſi eſſet Principis edictum. Addit ille ſanè conditionem; *ſi tamen res ſerio facta eſt*: ſed quid opus iſta conditione, cum luce meridiana ſit clarius, ioco eſſe illa facta ab Auguſto, neque poſſe accipi vt ab eo fit, niſi velit aliquis ſe etiam pueris propinare ſuauiter ridendum? Suetonius vltima Auguſti facta & dicta commemorans cap. XCVIII. *Sed & cæteros*, inquit, *continuos dies, inter cætera munuſcula, togas inſuper ac pallia diſtribuit: lege propoſita, vt Romani Græco, Græci Romano habitu & ſermone vterentur.* Ioco eſſe hæc facta à Principe conſcio inſtantis ſibi finis, & æquo animo ad illum ſeſe parantis, cum præcedentia, tum ſequentia faciunt manifeſtiſſimum. Docet hoc ipſum & ſimilis obſeruatio Suetonij capite LXX v. ſuper conſuetudine Auguſti feſtos & ſolemnes dies celebrandi. Vt hæc non eſſent, ipſa tamen res quæ hic narratur, eiuſmodi eſt, vt illam quaſi ſerio factam accipere, hoc verò nihil aliud ſit, niſi aut inſanire, aut credere Auguſtum inſaniſſe. Nam cui perſuaderi poterit, Principem ἔμφρονα & mentis compotem, illam veſtium permutationem inter Græcos & Romanos,

edicto

edicto iuſſiſſe ? Non meminerat Baronius hunc eſſe Auguſtum, qui decorum in veſtitu ſeruari à Romano populo ſemper voluit, ſicut probauit eo facto, quod narratur Suetonio, capite XL. Latinus Latinius vir prudens & doctiſſimus, quo cenſore vſus eſt Baronius in hoc primo tomo, cum iſta legeret, notæ culpam appoſuit. Huius iudicium ne videretur ille contempſiſſe, illam parentheſin adiecit, *ſi tamen res ſerio facta eſt* : mentem tamen vt apparet non mutauit : alioquin tam abſurdæ ſententiæ veſtigium nullum in ſuis Annalibus paſſus eſſet extare. Præbuerunt ipſi errandi occaſionem illa apud Suetonium verba, *lege propoſita*, quæ eſt profectò hallucinatio, vel mediocriter docto homine indigna. Addit verò : *Hæc cùm Suetonius de illo ſcribat, tamen antea irrepſerat in Italiam vſus palij, de quo ſic Tertullianus : Pallium eſſe Græcum magis, ſed lingua iam penes Latium eſt : cum voce veſtis intrauit.* Sed quid iſte ſcriptoris Afri locus ad propoſitum ? Nam Tertullianus ſub Seuero & duobus filijs vnâ imperantibus illa ſcribebat : hic verò ſermo eſt de temporibus ante Auguſtum. Verba Tertulliani, *cum voce veſtis intrauit*, ſi ſimpliciter vt ſonant accipias, ſenſus erit, ſimul cepiſſe Latium, id eſt, populum Rom. & vocem *pallium*, notam habere, & genus veſtis voce denotatum vſurpare. quod falſum eſt. Nam tempore Plauti, & ante ipſum, nota dictio fuit Romæ, veſtis in vſu Romanis non fuit : vnde palliatarum & togutarum fabularum diſcrimen. quare ita accipiendum quod ait Tertullianus, vt dicat, cum voce iam olim nota, rei vſum tandem intraſſe. Hoc vere ille de ſua ætate dicere potuit : nam poſtquam in orbe Romano qui ſunt, ciues Romani effecti ſunt ex conſtitutione Imperatoris Antonini, vt ſcribitur lege XVII. Dig. De ſtatu hom. paullatim omnes ciuitatis & peregrinitatis notæ exoleuerunt. Quare locus Tertulliani ad propoſitum Baronij non magis faciebat, quàm canis ad balneum. Sic mox vt probet multo ante Auguſtum pallij vſum Romanis fuiſſe licitum, duo affert exempla, quorum priore contrarium demonſtratur ; poſterius plane falſum. Prius exemplum eſt Scipionis, cùm eſſet in gymnaſio. In quo demiror diſcipulum Nerij non animaduertiſſe errorem ſuum : perinde enim facit, vt ſi ita argumentaretur : Romanis licuit in communi vſu Græce loqui ; quoniam Cicero cùm erat in Sicilia & Græcia Græce cum Græcis loquebatur. Nam gymnaſiorum inſtitutum totum fuit Græcanicum ; neq; alibi quàm inter Græcos erant gymnaſiæ & gymnaſia : putà, Neapoli, quæ Græca vrbs erat, in magna Græcia, Sicilia, vel Græcia ; aut alijs locis, vbi more Græcorum viuebatur. Vbi igitur Scipio vſus pallio traditur ? nempe in gymnaſio, hoc eſt, inter Græcos : atque id non in Italia, ſed in Sicilia. Quitamen ne ſic quidem

euitauit

euitauit, quin male eo nomine audiret, atque adeo in magnum periculum veniret, accusante ipsum apud Ordinem amplissimum Fabio Maximo. Florus epitome Liuiana XXIX. *Quum falsus rumor de P. Scipione Proc. qui in Sicilia erat, in Vrbem perlatus esset, tanquam luxuriaretur; missis ob hoc Legatis à Senatu, qui explorarent an ita esset, purgatus est infamia Scipio.* Capita accusationis referuntur à Liuio: *Ipsius etiam Imperatoris, non Romanus modò, sed ne militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidisque inambulare in gymnasio, libellis etiam palæstræque operam dare.* Exemplum Scipionis imitatus est Germanicus Tiberij temporibus, cum Ægyptum lustrabat: & reprehensus est eo nomine etiam illa ætate, non minus quàm fuerat Scipio. Tacitus narrat Annalium libro II. in Consulatu Silani & Norbani, vbi etiam Scipionis meminit. Ista scilicet egregie probant, quod voluit auctor ire probatum; licitum fuisse Romanis pallij vsum etiam ante Augustum. Alterum exemplum est de Catone Vticensi; quem ait Baronius, cum ius diceret vsum pallio. Non solus Baronius, sed etiam alij viri doctissimi hoc sibi persuaserunt, ex verbis Tertulliani male intellectis. Sic ille De pallio cap. III. *Idem Cato iuridicius suæ in tempore, humeros exsertus, haud minus palliato habitu Græcis fuit.* At non hoc vult Tertullianus, Catonem cum ius diceret, pallio vsum: sed iuniorem cum Censorio confundens, ait ipsum Græcis fuisse, hoc est, accessisse prope ad cultum Græcorum pallio vtentium, cum iudicaret, humerum exsertus, non minus quàm si pallium gestasset. De prætura Catonis Vticensis scribit Plutarchus in vita; ipsum integritate iudiciorum suorum non tantum dignitatis ei quem gerebat magistratui conciliasse: quantum detraxerit illius honori, atque adeo illum deturparit, cum sæpe ad tribunal accederet sine tunica & discalceatus. Στρατηγὸς, inquit, οὐδὲν ἔδοξε προσθέναι τῇ ἀρχῇ τοσοῦτον εἰς σεμνότητα καὶ μέγεθος ἀρχῆς καθ' ὅσον ἀφαιρετὴν καὶ παιγνιώδη, δυσπόδητος καὶ ἀχίτων πολλάκις ὀφθεὶς ὃ βῆμα προσερχόμενος. Nihil Plutarchus de pallio; sed hoc tantum; conscendisse tribunal sine tunica & sine calceis. ex quo apparet magna Catonis incuria circa habitum. Eandem & Tertullianus significare voluit, cum dixit illum ius dixisse humero exserto. quod non solum de palliatis dicitur; verùm etiam de togatis, qui togæ laciniam humero detractam sub brachium conijciebant: quod etiam aliter dixerunt, esse expapillato brachio. His duobus exemplis & tertium additur, de Tiberio, quem refert Suetonius, *abiecta toga ferme biennio permansisse in pallio*: tunc nimirum, cum Rhodi exul, vel certe agens exulem, ad humilitatem omni studio se componens, spem & cogitationem de reditu penitus posuisse videri volebat. Quare etiam istud exemplum est ἀπροσδιόνυσον.

III. An

III. *An lingua aliqua potior in ſacris quàm alia. Latina cæteris male prælata. Comparatio trium linguarum, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ. Cur Romani ſua lingua in prouincijs vſi. Legum Scholæ Latinæ in Syria. Quæ lingua in titulo Crucis præceſſerit. Inconſtantia Baronij ſuper ligno Crucis, quod Romæ viſitur. Euangelium linguis omnibus prædicatum. Cur Marcianus Imperator Latine locutus in Concilio. Literæ Paparum ad Concilia Latine legebantur, deinde in Græcum vertebantur. Latinus ſermo paſſim intellectus. Inſignis Baronij hallucinatio, ſuper ſacris Latinis Conſtantinopoli fieri ſolitis. Locus ex epiſtola Nicolai Papæ. Probatur nihil olim lectum in Eccleſia aut dictum, quod non intelligeretur, aut exponeretur. Iudicia Græcorum de lingua Romana. Vetus Ro. Eccleſia Græcam linguam ſuæ in nonnullis ritibus prætulit. Miſſæ Rom. lingua aliquando per occaſionem Conſtantinopoli.*

Anni XVI. Num. VIII.

QVis ſit ſcopus Baronianæ diſputationis de linguæ Latinæ prærogatiua iam oſtendimus. Nam quia docere alio loco parabat, vſum eius linguæ in ſacris exercitijs eſſe retinendum; mature & iam inde à principio ſuorum Annalium præſtruere ſibi fidem voluit, quo lectore vteretur ad aſſentiendum proniore & faciliore. Nimirum hoc fundamento nititur iſta argumentatio: illum cultum eſſe Deo gratiſſimum, ad quem peragendum lingua fuerit adhibita omnium præſtantiſſima. Vnde enim niſi ab hac perſuaſione, tanta hæc contentio linguam Romanam alijs omnibus anteponendi? Sed quum perſonarum apud Deum Opt. Max. nulla ſit acceptio: ὁ γὰρ θεὸς προσωπολημψίαν οὐ λαμβάνει παρὰ τῷ Θεῷ. Rom. II. 11. Epheſ. VI. 9. quomodo erit acceptio linguarum? aut ad ſtabiliendam hanc ſententiam, quid præter friuolam coniecturam, ex humana ratione depromptam, poteſt afferri? Paſſim Spiritus Sanctus in libro Pſalmorum omnes gentes, omnes populos & nationes hortatur, vt nomen Dei laudent & canticis celebrent: dilectus linguæ, qua potiſſimum ſit Deus laudandus, nuſquam imperatur, nuſquam vel apertè, vel obſcurè ſaltem & ænigmaticè indicatur. Si lingua Romana erat, aut futura erat omnium Deo gratiſſima in ſacris ſynaxibus; cur regius pſaltes non eadem opera populos hortabatur, vt illam Deo vnicè gratam linguam diſcerent? Non igitur è diuinis oraculis auctoritatem habet iſta ſententia. Iam ſi linguarum inter ſe comparatio ſit inſtituenda, vt quæ ſit omnium præſtantiſſima dignoſcatur: peſſimam inueniendi veri rationem iniit Baronius. Vt enim equi aut mancipij vera laus in eo eſt poſita, vt ad illa miniſteria ſint aptiſſimi, quibus fuerint deſtinati: ſic illa præ cæteris

magni

magni fieri lingua debet, quæ ad exprimenda sensa animi est conuenientissima. Is namque est vsus linguarum, cuius tantum gratiâ à sapientibus & discuntur & vsurpantur. Antiquitas præterea, caussa alia est, cur lingua aliqua præstare alij meritò credatur : præsertim si matrix altera fuerit alterius, altera tradux, & ab illa orta. Tertiam caussam statuere licet, dignitatem eorum qui lingua aliqua vtantur, vel fuerint vsi : & quartam, si qua lingua vsu patet latius quàm altera. Si prima ratio spectetur, lingua Græca sine controuersia omnes antecellit : si secunda, Hebraica omnium proculdubio longe nobilissima : Græca item nobilior Latina : si tertiam, nulla est linguarum omnium quæ ad dignitatem Hebraicæ accedat : quam Deus initio rerum formauit : quam diuina Maiestas sæpe vsurpauit : quæ oracula cœlestia continet : quæ nomen Dei illud admirabile, quod priora secula sacro silentio semper sunt venerata, sola nouit. Proxima dignitas Græcæ linguæ ; qua scribi Deus voluit salutis nostræ doctrinam ; qua etiam scientiæ omnes primitus sunt traditæ, & à præstantissimis ingenijs prope consummatæ. Quarta ratio Latinæ non parum decoris hodie conciliat ; quatenus in Europa iam omnium ferme eruditorum communis ea facta est. Quare si tres istæ inter se comparentur, Hebraica, Græca, Romana : omnium sine controuersia vt antiquissima, sic nobilissima est Hebraica : Græca nobilior Romana : hæc quo se iactet aduersus duas priores nihil habet : habet quo aduersus reliquas omnes alias. Primò, quod in titulo Crucis Domini nostri Hebraicæ & Græcæ adiuncta, ministerio tam excellente à cæteris separata est, & quodammodo sanctificata. Accedit, quod olim lingua fuit dominantium : quò referri debent, quæcunque à Baronio sunt congesta è Suetonio, Dione, Cicerone, Valerio Maximo, vt probaret Romanos rerum dominos, vsum linguæ suæ vnâ cum dominatione propagasse, quoad eius fieri poterat : quod sane neque mirum est, neque probationis egebat. Duabus enim de caussis id ab illis factum. Prior fuit ; quia plerique Romanorum magistratuum Græce nesciebant, aut certe periti sermonis Græci adeo non erant, vt commode atque expedite Græce possent loqui : nam qui poterant, cum tulit occasio, fecerunt. Sic apud Liuium libro XLV. Paulus Æmilius in Macedonia sedens pro tribunali, *Latine quæ Senatui, quæ sibi ex concilij sententia visa essent, pronuntiauit* : ac statim : *Cn. Octauius Prætor, (nam & ipse aderat) interpretata sermone Græco referebat.* Accedit & alia caussa : nam specimen aliquod dominationis in eo multi posuerunt, vt apud subiectas gentes, lingua populi dominantis vsurparetur. Quare etiam iudicia in conuentibus lingua Romana per prouincias, vt plurimum, celebrabant :

vnde

vnde illa farrago vocum forenſium Romanarum, quæ ſermoni Græco & Syriaco reperiuntur inſertæ, vt vel ex Nouo Teſtamento appareret. Et in Aruch plurima vocabula Latina eſt inuenire; quæ, ſi obſeruaueris, deprehendes ferme omnia vel forenſia eſſe, vel militaria. Nam ex eadem cauſſa etiam, Leges doceri in Syria Beryti voluerunt lingua Romana: qua de re inſignis locus eſt apud S. Gregorium Thaumaturgum, in laudatione Origenis. Ibi Gregorius cauſſam cur ferme Græce loqui dedidiciſſet, hanc reddit: Ⓐ θαυμασιὰ ἡμῖν νέμει· οἷς πῶν τὰ πρώτων τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀρχῆς κατθυώσεται πρόγματα, ὅτι συγκείμενοι, ὅτ' ἐκμαθανόμενοι ἀλαλαπτύρως. ὄντες μὲν αὐτοὶ, σοφοί τε καὶ ἀκριβεῖς, καὶ ποικίλοι, καὶ θαυμασιὰ, καὶ σωελόντα θέτων, Ἑλληνικώτατοι· ἀφεθέντες δ' καὶ παιδευθέντες τῇ Ρωμαίων φωνῇ· καταπληκτικῇ μὲ καὶ ἀλαζόνι, καὶ συγκεκραμένῃ αὐτῶν τῇ ἀξιοσία τῆς βασιλικῆς, φορτικῇ δ' ὅμως ἐμοί. Fecerunt hoc, inquit, *iſtæ admirabiles noſtræ leges: ex quarum præſcripto nunc omnium qui Romano ſubjiciuntur imperio negotia adminiſtrantur: quæ ſapienter ſcriptæ quum ſint, accuratæ, variæ, admirandæ, atque vt vno verbo dicam, Græca eruditione refertiſſimæ: conceptæ ſunt ac traditæ Romanorum lingua, terribili illa quidem, ſuperba, & imperium quod obtinent præ ſe ferente; cæterum mihi moleſta & Barbara.* Iſtæ rationes ſunt, cur Romani vernaculum ſibi ſermonem, apud ſubditos imperio ſuo populos voluerint vſurpari: non autem quod ipſam per ſe linguam Romanam Græca putarent eſſe digniorem: cuius vanitatis, nunquam, opinor, ipſis in mentem venit. Baronius vero poſtquam teſtimonijs aliquot probauit Romanos Romanam linguam in prouincijs vſurpaſſe; ex eo concluſionem hanc elicit: *Vnde inferri poteſt, in titulo Crucis Domini, quem ſcripſit Pilatus Hebraicè, Græcè & Latinè, non eo ordine quo recenſentur ab Euangeliſtis inſcriptiones eſſe poſitas; nam diuerſi cum inter ſe reperiantur, non ordinem ipſos ſecutos eſſe, ſed tantum quod factum eſt inſinuaſſe; ſed Latinam inſcriptionem primo loco poſitam eſſe.* Magna animo meo inceſſit admiratio, quis enthuſiaſmus tranſuerſum egerit hunc Cæſarem, vt tam alieno loco de titulo Crucis Dominicæ diſputaret. Nec minus miror, auſum hæc dicere, idque Romæ, qui non neſciret, fruſtum è ligno Tituli huius inter alias reliquias Romæ coli: quod lignum ſi falſum non eſt, collectio Baronij falſa eſt: ſin recte Baronius colligit, falſum eſt illud lignum, falſæ reliquiæ, & qui venerationem illi hactenus exhibuerunt falſi ſunt. Nam in eo ligno prima eſt Hebraica inſcriptio, ſequitur Græca, & tertio loco Romana. At per Deum immortalem, ſi etiam ligni illius, quod os & linguam, vt ita dicam, habet, ac pro ſe loquitur, fides vacillat, quid erit certitudinis in Crucis ligno, quod vel Romæ vel alibi adoratur? quid in cæteris reliquijs? Iſtud igitur pius Lector diligenter apud ſe reputet. Nam

Baronium de illo ligno certi nihil habuisse, & fortasse etiam magis in illam partem inclinasse, vt falsum atque adulterinum crederet, hic locus manifestissime arguit. Idem tamen in historia passionis cum vulgo loquitur, & sine vlla dubitatione illud frustum ligneum pro vero agnoscit: vbi penitus mutata sententia, etiam de ordine trium titulorum disputat subtilissime: qua de re suo loco. Hic vero Baronius suam sententiam (illam dico quam hic probat in anno Christi XVI. non quam tuetur in anno XXXIV.) magni testis auctoritate confirmat, Nicolai I. Romani Pontificis: cuius verba, si recte capit Baronius, & Papa, vt fit verisimile, mentitus non est; ilicet de ligno quod Romæ colitur actum est. Nam id subditititium esse, omnino ex hac Baronij sententia, & Nicolai Papæ verbis sequitur. Hoc igitur Romani viderint: nos interim porrò pergamus. Addit, *post hæc linguam Romanam fidei sacramentis in Romana Ecclesia magis magisque fuisse nobilitatam*: quod quidem verissimum est: atque hanc præcipuam esse linguæ Romanæ commendationem, pij omnes vltrò concedent: quod diuina oracula, illâ etiam sint expressa; & quod Dei laudes, & sacrosancta religionis Christianæ mysteria, Latino sermone sint celebrata. Hoc maius est, quàm populi dominantis linguam fuisse; etiam si terrarum Orbem (cuius pars Romanis olim non adeo magna paruit) vniuersum dominatio ipsorum tenuisset. Sed enim hæc laus linguæ Romanæ propria non fuit, non est: verùm communis omnium populorum linguis, ad quos doctrinæ cœlestis præconium peruenit, & Christi regnum. In secundo Actorum Parthi, Medi, Elamitæ, Mesopotamij, Iudæi, Cappadoces, Ponti & Asiæ incolæ, Phryges, Pamphylij, Aegyptij, Afri, Cyrenenses, Romani, proselyti Iudæi, Cretenses & Arabes, Apostolos audiunt, proprijs cuiusque horum linguis enarrantes τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, & pietatis mysteria. Neque dubium est istos omnes, vel saltem plerosque omnes, postea cultum religionis Christianæ in patrijs suis instituisse, vt lingua vernacula quisque populus Deum coleret. Inter cæteros populos Romani nominantur, vt non planè vltimi, ita à primo loco remotissimi. Vbi igitur prærogatiua linguæ Romanæ in rebus sacris? equidem istud tam subtile nullus capio. Quare illud repeto, quod initio dixi: vt personarum, ita linguarum nulla apud Deum immortalem est acceptio. Quem ego dum hæc scribo, non dubito, vanitatem, futilitatem, stultitiam & ineptias nostras ex alto & sublimi gloriæ suæ fastigio ridere atque damnare; qui de linguarum prærogatiua, miseri homunciones, contendamus. Nos fortasse aliquanto excusatiores, qui non præimus, sed aliena persequimur vestigia. Nondum tamen finis; nam Baronius tria adhuc adfert argumenta, vt prærogatiuam

rogatiuam Romanæ linguæ ſtabiliat. Primum eſt ; quod Marcianus Imperator in Synodo Chalcedonenſi verba faciens, primò Latinè, deinde Græcè eſt locutus. Magnam verò rem nobis narrat Baronius : Imperatorem Romanum Græcè & Latinè doctum, in cœtu Romanorum & Græcorum, Romanam prius orationem habuiſſe, quàm Græcam. Dederit hoc videlicet dignitati veteris Romæ, cui æquum erat nouellam Romam aſſurgere : dederit Maieſtati imperij ; quod à Romanis inſtitutum, Romanorum ſemper eſt dictum : dederit & dignitati illorum qui Concilio intererant. Nam præter Epiſcopos fuit ibi tunc procerum imperij maximus numerus : quorum nomina & dignitates ibidem accurate recenſentur. Hos autem omnes aut pleroſque omnes, vel Romanos Italoſue fuiſſe, vel Romanam linguam doctos, nulla ſit religio affirmare. Nam è Græcis illi potiſſimum Latinè loqui diſcebant, qui ad aulicam vitam aſpirabant. Vnde illud Chryſoſtomi in ſermone ad fidelem patrem, tomo vi, pag. 190. ὁ ῥῆτωρ τῶν Ἰταλῶν γλώττην ἐκπαιδεύεται, ἐν τοῖς βασιλείοις ἔστι λαμπρὸς, καὶ πάντα ἀγαθὰ φέρει τὰ ἐνδον. *Ille linguam Italicam accuratè edoctus, in aula vehementer floret, atque in ea pro libitu ſuo cuncta adminiſtrat.* Vt dubitari non debeat, pleroſque procerum aulicorum Latinam linguam calluiſſe. Quare ne illud quidem mirum ; Imperatorem vel in eorum gratiam Latinè fuiſſe tunc locutum. Diſcebant præterea linguam Latinam, qui ad vitam militarem præparabantur ; quod ex elegantiſſima apparet hiſtoria, quam in eodem libro narrat Chryſoſtomus. Adde quod Epiſcoporum qui ex Italia venerant, pleroſque Græcè neſcijſſe, ſimillimum veri eſt : nam vt ait Gregorius Magnus, qui ſeculo proximo vixit, in tota Italia pauciſſimi erant, qui aliquid omnino Græcè ſcirent. Quid autem Baronius ad propoſitum ſuum è facto Imperatoris Marciani poſſit colligere, nondum, quæ mea eſt tarditas ingenij, intelligo. Alterum exemplum ſequitur, quod ad rem ſane plus aliquanto facit. Refert enim Baronius ex Actis Concilij Epheſini, morem olim in Concilijs ſeruari ſolitum ; vt Romani Pontificis Legati literas Papæ Latine recitarent ; & non niſi rogati à conſeſſu Patrum, eaſdem Græcè verſas legerent. Hoc Baronius putat eſſe magnum prærogatiuæ argumentum Latinæ linguæ. Sed moneo lectores Annalium, non eſſe cur huic argumento multum tribuant. Nam quid mirum eſt, ſi literæ à Papa Latinè ſcriptæ, ea lingua prius exhiberi ſolitæ fuerint, qua compoſitæ ? ſi recta ratione rem putamus, non magis hoc videri mirum debet, quàm Romanum Epiſcopum Romana lingua literas ſcripſiſſe. Iam Traiani temporibus, vt auctor eſt Plutarchus, toto imperio Romano lingua Romana non ſolum intelligebatur, ſed etiam à pleriſque vſurpabatur.

Sic enim ille in Platonicis quæstionibus: Ρωμαίων λόγῳ νῦν ὁμοῦ τι πάντες ἀνθρωποι χρῶνται: *sermone Romanorum vniuersi fere mortales nunc vtuntur*: & Sophista Libanius, qui paullo ante Ephesinum illud Concilium viuebat, vereri se alicubi scribit, ne, quoniam rerum summa penes illos sit, quibus Latina lingua erat vernacula, breui deficiat vlus Græcæ. Locus eximius est, quem adscribam è libro De sua fortuna. Ἀλλὰ τὰ γε τῶν ἡμετέρων λόγων νῦν πλέον ἢ τοσοῦτόν ἐστιν ἥκοντα τῶν ἐτέρων. ὥσθ' ἡμῖν μὲν φόβος ἐστὶν ἀπῶν ἡμέας, μὴ σχολῇ πῶν ὅλως, νέμειν τοῦτο ποιοῦντος· γράμματα μὲ δεῖν ὁ νόμος τοῦτ' οὐκ ἐπιτάττει· ἢ πρὶν ἢ ὃ τῶν νῦν Γαλιλαίων ὑπεραιδέσαι ἡμέας ὃ δυνάμενος. Cur igitur literæ quas Papa Romanus Latinè scribebat, eius Legati prius in aliam transferrent linguam, quàm experientia didicissent, vtrum id foret necesse? Nam si plures, vel præcipui Episcoporum, Latina intelligerent, poterant in totum Pontificis Legati eo labore supersedere. Præterea sciendum, nullam legem extitisse, nullum canonem, qui iuberet ita fieri: sola consuetudine id receptum est: contra, vt Latina verterentur à Papæ Legatis in Græcum, non mos; sed ius & necessitas fuit: alioqui rem ridiculam & absurdam facere visi essent, si apud non intelligentes Latini sermonis, Latina tantum recitassent. Iccirco sic loquitur Philippus presbyter, Papę Legatus, in illo Concilio: Τὸ ἰχθὺς ἐήμετο τῇ συνηθείᾳ, ἵνα τὰ γράμματα τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας σὺν τοσούτοις Ρωμαίοις διαγνωσθῇ. *Satisfactum est*, ait, *consuetudini, vt Sedis Apostolicæ literæ primò Latine legerentur.* De facta versione Græca sic: Νῦν ὁ ὁμοίως, ὅπερ ἡ ὑμετέρα ἁπάντων μακαριότης ὅπως καὶ Ἑλλησι διαγνωσθῇ, διὰ γε τοῦτο ἐστὶ τῶν πόθων τῆς ὑμετέρας μακαριότητος γενέσθαι ὃ ἰχθύς. *Nunc similiter, quoniam beatitudo vestra exigit, vt Græcè eædem literæ recitentur; necesse est desiderio beatitudinis vestræ satisfieri.* Si quis putet in eo specimen aliquod fuisse dominationis, quam Papa Ro. in vniuersos Episcopos, atque adeo in Concilium ipsum œcumenicum sibi vindicaret; nos qui de Papis eius seculi melius sentimus, hoc tantum isto loco respondebimus; imperitorum hominum id esse commentum, qui temporum illorum historiam non habent notam: neq; satis attente obseruarunt differentias temporum & gradus, per quos ad hodierna postulata adulatores & parasiti Paparum peruenerunt. Quare de istis alibi serio, volente facienteque Deo. Tertium argumentum omnium validissimum est; nec sine arte à Baronio reseruatum vt agmen clauderet: quod ex rhetorum præcepto videtur feciisse. Ait igitur: *In sacris etiam Missarum solemnijs penes Græcos ea semper viguit consuetudo, vt tam lectiones Euangelicæ quàm Apostolicæ, primum Latinè, inde Græcè eadem in Ecclesia publicè recitarentur, vt idem qui supra Nicolaus Papa ad eundem Imperatorem scribens testatur.* Hæc ille: qui si cogitasset serio, quàm parum probabi-

lem

lem hiſtoriam pro vera & certa lectoribus ſuis obtrudat ; nunquam commiſiſſet, vt narrationem Nicolai Papæ, aliter referendo, multo etiam minus probabilem redderet. Falſum enim eſt id Papam dicere quod ait Baronius. Non dicit Papa eam conſuetudinem vigere apud Græcos : de Conſtantinopolitana enim Eccleſia tantum loquitur, vbi plerique Itali erant aut ſermonis Latini periti : neq; vt Baronius, quicquam affirmat Nicolaus : ſed *fertur*, inquit ; eo verbo indicans, non quaſi certam narrationem ſe id commemorare : ſed vt auditionem de cuius fide nihil ſibi conſtaret, nihil aſſeuerare vellet. Vbi igitur fides Baronij ? ſed multo etiam inſignior fraus, (dicendum enim quod res eſt :) cum addit verbis Nicolai verbum *ſemper* : in quo vt vis eſt & pondus præcipuum, ita mendacium longe maximum. Verba Nicolai ſunt : *Iſtius enim dictione linguæ, Conſtantinopolitana Eccleſia, lectionem Apoſtolicam & Euangelicam in ſtationibus fertur primitus recitare : ſicq; demum Græco ſermone propter Græcos vtique ipſas lectiones promantiare.* Non faciam hoc loco, quod hodiernis ingenijs liuoris plenis eſt ſolemne, vt verbis exaggerem viri docti peccatum : alius crimen vocaret, & quidem ὃ ὄ τυχὼν. Nam Papæ narratio nihil habet neque admirabile, neque à probabilitate alienum, ſi dextre accipiatur. Apparet enim eos qui hoc Nicolao dixerunt, de Eccleſijs illis nouæ Romæ locutos eſſe, ad quas conueniebant plerique omnes Latini, aut Latinæ linguæ periti ; Græci vero non adeo multi. Meritò igitur partis maioris habita eſt ratio : ſed nec pauci illi Græci ſunt contempti : in quorum gratiam inſtitutum, vt quæ legebantur è ſacris literis, mox Græcè iterum legerentur. Adhuc nimirum vigebat in Eccleſia Dei Pauli Apoſtoli præceptum : qui verba non intellecta proferri vetat in ſynaxibus : idque adeo clarè & expreſſè, vt monſtri ſimile ſit, reperiri qui de illius mente dubitent; vel potius, qui infeſtis aduerſus veritatem animis ingenij vires exerceant ad illam obruendam. Vigebat adhuc in Eccleſia inſtitutum vetus, habendi interpretes, quorum operâ fieret, ne parum intellectum populo maneret, quicquid eſſet recitatum lingua non omnibus nota. Epiphanio ſub libri 111. finem inter alia miniſteria Eccleſiæ nominantur, ἑρμηνευταὶ γλώσσης εἰς γλῶσσαν, ἢ τὰ παῖς διδασκάλοις, ἢ τὰ τῶν ὁμιλιῶν : *interpretes vnius linguæ in alteram, qui & lectiones & ſermones verterent.* O magnam vim veritatis ! Quem locum Baronius firmiſſimum putabat ad defendendum hodiernum vſum Latinæ linguæ in ſacris : ex eo ipſo loco nos veriſſimè & certiſſimè demonſtrauimus, in veteri Eccleſia non fuiſſe moris, vt lingua ignota quicquam ſine interprete apud populum recitaretur. Hic expendant pij & veræ antiquitatis Eccleſiaſticæ ſtudioſi, quo iure Nouatores audiant, qui antiquam diſciplinam

cupiunt

cupiunt in integrum restitutam. Baronius, qui existimauit Græcos homines illum honorem Latinæ linguæ semper habuisse; ingenia videlicet Græcorum & φιλαυτίαν non norat. Nesciebat linguam Romanam semper à Græcis velut Barbaram esse contemptam. Id voluit Gregorius Thaumaturgus, cum in superiore loco illam vocat φορτικὴν, odiosam & absurdam: etsi propter reuerentiam imperij minus dixit quàm sentiret. Ibidem eam vocat, arrogantem, terribilem, superbam. Neque hoc solius Gregorij fuit iudicium; sed & alij idem iudicarunt & pronuntiarunt. Olympiodorus in Meteora Aristotelis, p. 27. τότε μὲ Γραικοὶ νῦν ὁ Ἕλληνες· τοῦτο δὲ ὄνομα, ᾧ μὲ Ῥωμαῖοι προέχουσι, Γραικοὶ λέγοντας τὴν κοινὴν διάλεκτον ὀχοῦσι· Καθόλου δὲ ᾧ Ῥωμαῖοι πολὺ ὄνομα προέχουσι διὰ τὸ κάμπτειν· ὅθεν καὶ χαρτοποιοῦντες ἐκλήθησαν καὶ τῆς πομπῆς. Vbi vides non iudicium, sed leuitatem potius hominis Græculi. Verùm loquebatur Olympiodorus ex communi sensu Græcorum: quos ita pronuntiare adigebant φιλαυτία, liuor, & imperitia Romanæ facundiæ. Artemidorus qui nugas in serium argumentum vertit, linguam Latinam pro seruili & Barbara habebat, cum ista scribebat libro primo, capite LV. οἶδά που ὡς ἔδοξε Ῥωμαϊκὰ γράμματα μαθήσει, καὶ εἰς δύλον κατηρίθμη· ἐδόκει γὰρ ὁ δύλος Ἑλληνικὸν διδάσκειν). Tolerabilius est, quod vir sanctus Gregorius Naz. in laudatione Athanasij scribit, Italos laborare στενότητι γλώττης, καὶ πτωχείᾳ ὀνομάτων, *angustijs & difficultate linguæ, & verborum inopia.* Solus est è Græcis, quod quidem meminerim, Theodoretus, qui linguam Romanam & Romanos scriptores propter enthymematum densitatem, & breuitatem sententiarum, sic laudat, vt etiam Græcis anteponat. Locus est in libro quinto de curatione Græc. aff. Ῥωμαῖοι, inquit, ἐν πολλαῖς ἔχουσι καὶ ξυλλογισμοὺς, καὶ ῥήσεις. καὶ φασὶν ᾧ ταύτῃ μετ' ἀκριβείας πρόσκεινται τῇ γλώττῃ, καὶ πυκνότητα τῶν Ἑλληνικῶν τούτων ἐμιμήσαντο ἔτι), ἐν ξυντομωτέραις ταῖς γνώμαις. quanquam hæc est potius ingeniorum Romanorum, quàm linguæ laudatio. Hic subit mirari candorem Ecclesiæ Romanæ veteris: quæ in nonnullis suis ritibus Græcam linguam quum vsurparet, ius prærogatiuæ, propter antiquitatem, credo, maiorem, illi seruauit illibatum & Latinam linguam Græcæ voluit cedere: Gulielmus Durandus in Rationali diuinorum officiorum, libro sexto, capite LVI. de quarta feria dominicæ quartæ Quadragesimæ; loquens de scrutinijs catechizandorum. *Post hæc dicenda sunt ea, quæ ab ingressu Ecclesiæ vsque ad Missam fiunt. Primò masculi ad Austrum statuuntur, fœminæ ad Aquilonem: inde quatuor lectiones super eos leguntur, & quatuor initia Euangeliorum: deinde duo, vnus masculus & vna fœmina, in sanctuarium ab aculuthis portantur: post symbolum Græcè super masculos, Latinè super fœminas dicitur.* Porrò non fuisse rem Constantinopoli consuetam,

tam, vt liturgia Romano ſermone celebraretur ; etiam eo argumento oſtendi poteſt : quod Ro. Pontificis Legatis id legimus aliquando fuiſſe conceſſum, poſt rem bene geſtam, ceu beneficij loco. Exemplum habes in Synodo ſexta Oecumenica ibi habita, imperante Conſtantino Pogonato. Humbertus Syluæ candidæ Epiſcopus, contra Nicetam : *Tanta gratia Legatos Catholicæ pacis comitata eſt, vt Iohannes Portuenſis Epiſcopus, qui erat vnus ex ipſis, Dominica octauis Paſchæ, Miſſas publicas in Eccleſia Sanctæ Sophiæ, coram Principe & Epiſcopo ipſius Vrbis, Latine celebraret.*

IV. *Locus Ioſephi emendatus, qui magnos viros decepit. Rationes chronologiæ Baronianæ inuicto argumento euertuntur.*

Anni XVI. Num. IX.

PRincipio ſtatim imperij ſui Tiberium miſiſſe in Iudæam Valerium Gratum, ſcribit Baronius. Hic fuit Pontij Pilati deceſſor ; ſcribitque Ioſephus ipſum egiſſe in Iudæa procuratorem Cæſaris annos vndecim. Pontius Pilatus venit in Iudæam anno Tiberij non XII. vt arbitrantur Baronius & alij : ſed potius XIII. vt colligi poteſt ex ipſius diſceſſu, qui incidit in tempus mortis Tiberij. Quare Gratus non primo Tiberij, ſed anno potius ſecundo illius exeunte, fuit miſſus. de quo tamen nolim contendere. Porrò hunc Gratum viri ſummi quidam ſcribunt, quintum veniſſe in Palæſtinam Imperatorum Procuratorem. Illo verò fuit quartus, non quintus. Primus venit Coponius, miſſus cum Quirinio : ſecundus M. Ambiuius, qui apud Ioſephum Originum libro XVIII. p. 545. corruptè dicitur Ἀμβιβοῦχος, pro Ἀμβιούιος vel Ἀμβίουιος : tertius Annius Ruſus, cui ſucceſſit Valerius Gratus. Sed aliud agentes decepit verbum anceps apud Ioſephum, & male poſitus accentus. Ita enim editum : ἐγ πέμπτος ἐπ' αὐτῶ Ἰουδαίοις ἐπίτροπος, Γρατος Ἀννίου Ῥούφου Οὐαλερίου Γρατος. Sed legendum omnino πέμπτος, quod neque Gelenius neque alij viri magni obſeruarunt, quum tamen ſucceſſio horum Procuratorum expreſſis verbis notetur Ioſepho. πέμπτος pro *miſſus* occurrit aliquoties apud Ioſephum, vt pag. 552. πέμπτος ἐλεγχόμενος ἐπὶ τῶ Ἀντιόχου. Quartus igitur in Iudæam venit Procurator Tiberij Gratus, anno, vt videtur, imperij illius ſecundo, vel, vt placet alijs, primo. Hic verò tota corruit funditusque euertitur chronologia annorum Herodis à Baronio inſtituta : vt alio prorſus argumentorum genere ad deſtruendam eius ſententiam nihil ſit opus. Ille ſuis alogijs rem eò deducit, vt neceſſe habeat ſtatuere Archelai caſum in anno vltimo Auguſti ; qui eſt idem Archelai primus. Conſtat Procuratores in Iudæam mitti cepiſſe poſt redactam illam in pro-

uinciæ

uinciæ formam extruso Archelao. Constat etiam Coponium primum esse missum, cui ordine successerint Ambiuius, & Annius Rufus, & post hos Gratus. Quæro igitur à Baronio, si vltimo Augusti, primo Tiberij, vt ipsi placet, Gratus iuit in Iudæam, & Archelaus eodem anno relegatus, quid fiet tribus illis Procuratoribus, Coponio, Ambiuio, Annio Rufo? quem locum illis, quod tempus assignabit? Diceret fortasse, non Procuratores Iudææ istos fuisse, verùm Præsides Syriæ; nam excidit illi hæc quoque à vero alieniſſima vox, ne verbulo quidem vno confutari digna. Tenetur igitur Baronius ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehensus; neque illi si iam viueret, alia pateret euasio, nisi per ingenuam errroris retractationem.

EXERCITATIO DECIMA.

I. *Annæ S. P. deiecti annus.*

Anni XVII. Num. I.

IOsephus libro XVIII. cap. XI. postquam dixit venisse in Iudæam Valerium Gratum, continuo subijcit, ipsum sacerdotio priuasse Ananum, Ismaele Phabi in locum illius substituto. Baronius propterea existimat factum id esse, simulac venit Gratus in prouinciam: itaque in annum primum Tiberij, vel sequentis initium hanc historiam refert. Alij viri summi & in doctrina temporum exercitatissimi, quibus potius assentior, historiam deiecti Anani, siue Annæ & substituti Ismaelis, referunt ad annum Tiberij nonum, Christi Dionysianum XXIII. Vide inferius, XII. 4. Nemo qui Iosephum diligenter legerit, potest ignorare, ipsum, cui propositum non erat Annales scribere, solere interdum res narratione sua coniungere, quæ diuersis annis acciderunt.

II. *An Superhumerale & Rationale seruarentur à Præsidibus vnâ cum stola. Quinque res desideratæ in domo secunda.* Soham *gemmæ nomen variè expositum in libris sacris.*

Anni XVII. Num. II.

VIdetur Baronius existimasse, vnâ cum stola summi Pontificis seruatum fuisse à Romanis superhumerale & rationale: quas partes cultus Pontificalis Moses describit Exodi capite XXVIII. hocillum sensisse, ex eius narratione fit manifestum. Nam quorsum mentio

tio iſtorum huc iniecta pertineat, niſi quod vnà ſeruarentur cum ſtola? Sed noli credere: error enim eſt ἀπὸ τοῦ προσώπου. Quod ad rationale attinet, nunquam illud viſum eſt, totis Templi ſecundi temporibus. Id enim vnum erat ex illis quinque rebus, quæ deſideratæ ſunt in domo ſecunda, quum eſſent in Templo Solomonis: nempe ignis, arca, rationale iudicij, hoc Vrim & Thumim, oleum vnctionis, & Spiritus Sanctus. Alij ita recenſent, arca, propitiatorium, Cherubim, ignis iugis, præſentia diuinitatis, id eſt, Vrim & Thumim, ſiue Spiritus Sanctus; cuius loco Templum ſecundum habuit, quam vocarunt בת קול *filiam vocis* exeuntem de monte Horeb. Superhumerale defuiſſe Templo ſecundo non memini legere. Ioſephus vero Originum lib. III. p. 79. videtur affirmare, extitiſſe quidem tempore ſecundi Templi & ſuperhumerale & rationale: ſed vtrumque deſiiſſe fulgere annis ducentis antequam ille ſcriberet ſuam hiſtoriam: hoc eſt, centum circiter annis priuſquam Dominus naſceretur. quod conſtanti Rabbinorum traditioni de amiſſis Vrim & Thumim repugnat. Obſeruatur mox, pretioſos lapides duos ſuperhumeralis Ioſepho ſardonyches dici, Philoni ſmaragdos: ſed vnde illa ſit diuerſitas prætermittitur. Eſt autem inde, quod vocem Hebraicam שהם *Soham* plerique interpretes onychem vel ſardonychem ſunt interpretati, Geneſeos capite ſecundo, & Exodi capite XXVIII. atque ita Latina verſio. at Græci inconſtanter: Geneſeos quidem II. 12. ὁ λίθος ὁ πράσινος, *gemma praſina*, ſiue porracei coloris. Exodi verò XXVIII. 7. λίθους σμαραγδίτας. eſt enim ſmaragdus gratiſſima viriditate inſignis.

EXERCITATIO VNDECIMA.

Ioſephus defenditur contra accuſationem Baronij.

Anni XXI. Num. II.

IN anno Domini XXI. Tiberij quinto, ſine iuſta cauſſa Ioſephus reprehenditur; qui nuſquam dixit, poſt paſſionem Chriſti Paulinæ hiſtoriam accidiſſe: licet mortis Domini prius meminerit. Nam quia propoſitum illi non erat, res Seruatoris noſtri per annos digeſtas explicare; vitæ illius, paſſionis, & reſurrectionis breuem mentionem coniecit in tempus quo certum erat illum vixiſſe: annorum rationem nullam habuit. Faciunt hoc ſæpiſſimè principes hiſtorici, Thucydides, Polybius, Liuius, in ijs præſertim, quibus no lunt immorari. Sed & in partibus legitimæ hiſtoriæ idem

ius persæpe vsurpant, vt dicebamus in præfatione Chronologiæ Polybianæ. Neque tamen propterea quisquam illos reprehendit. Quare non sunt ferenda hic de Iosepho ista verba: *more suo plurimum à veritate temporum discrepat.* Taceo alia quæ poterant in eam rem dici.

EXERCITATIO DVODECIMA.

Baronij iniquitas in carpendo Iosepho iure vel iniuria.

ANNI XXVIII. Num. II.

NVllam occasionem prętermittit Baronius, siue iustam, siue iniustam, detrahendi Iosepho, historico nobilissimo, quicquid ingrati Iosephomastiges muginentur. Igitur quum in historia seditionis, quæ propter imagines Cæsaris Vrbi sanctæ illatas contigit, primo procurationis Pilati anno, dissensum aliquem obseruasset inter Iosephum & Philonem; arripit hoc tanquam hermæum, & aduersus Iosephum perorat, *qui*, ait, *non tantum à nostris scriptoribus, sed à suis gentilibus mendacij arguitur.* Sed hæc viro graui & historicæ veritatis studioso, indigna est oratio. Nam si omnes Iosephi errores, hallucinationes, aut ablepsiæ (de ijs non loquor, in quibus discedit Iosephus à Biblijs: in quo excusari non potest:) in vnam summam contrahantur; vix centesima pars ea fuerit culparum ab vno Eusebio admissarum, siue in Chronico, siue in alijs scriptis. Cur igitur tanta cura & tanta cum iniquitate Iosepho insultabimus? cuius libros nisi prouidentia Dei singularis ad nostra seruasset tempora, in quantis rerum Iudaicarum tenebris hodie versaremur? quot fabulas, quot mendacia iubar historiæ Iosephi discutit? At errat Iosephus interdum manifestò. Sanè: homo enim erat. Potuitne Baronius obliuisci, omnes homines errare, omnes venia opus habere? Quis autem magis ipso? cuius Annales tot futiles fabulas, tot crassas hallucinationes, tot fœda mendacia, tot omnis generis errores continent, vt qui voluerit ipsum exagitare, singulis fere paginis facinus aliquod animaduertendum sit reperturus. Quare autem Philoni potius quàm Iosepho in hac historia assentiri nos oporteat, nullam affert causam, nullam afferre potuit: etsi vult videre eas multas esse & in propatulo positas. Mihi verò non magis persuadet Philo clipeos illos fuisse puros, sine pictura, quàm alia nonnulla, quæ oratorie ab illo ibi scribuntur, vt causæ suæ seruiret. Sed de his clipeis legant studiosi quæ sunt eruditissimè obseruata Iosepho Scaligero in Notis Eusebianis, numero MMXLIV. & iterum MMÇÇLXXXVI.

EXERCI-

EXERCITATIO XIII.

I. *An conſenſus quatuor Euangeliſtarum in viſione Ezechielis ſignificetur. Chryſoſtomi ſuper eo locus elegans affertur & illuſtratur. Diſſenſus in circumſtantijs non ſemper facit præiudicium veritati: neq; diſſenſio in ritibus præiudicat veræ doctrinæ.*

ANNI XXXI. Num. II.

INitio anni XXXI. Domini noſtri, Baronius priuſquam ad rem accedat, de præſtantia quatuor Euangeliſtarum nonnulla differit, & de ſummo ipſorum in hiſtoria Euangelica conſenſu. Ait, iam olim Prophetæ Ezechieli eorum admirabilem excellentiam fuiſſe præoſtenſam, *ſub quatuor animalium ſymbolicis ſpeciebus in diuina illa cœlitus oſtenſa viſione gloriæ Domini.* Amat Baronius figuras Veteris Teſtamenti rebus atque hiſtoriæ Noui accommodare. Quod inſtitutum, quum ſit per ſe apprime laudabile; quia certum eſt, pleraque ſigna oblata populo Iudaico fuiſſe typos, qui ad Chriſtum illos deducerent; eademque noſtra gratia in literas fuiſſe relata, vt docet Apoſtolus, 1. Corinth. X II. exiſtimo tamen, magna in hac parte opus eſſe circumſpectione: neque eiuſmodi applicationem cuilibet generi ſcriptionis conuenire. Quod ſi iudicij non fallor, minime omnium hiſtoricus eam licentiam debet vſurpare, vt in explicationem ſimplicem rerum geſtarum (id enim pollicetur hiſtoria) allegorias aut ænigmata inuehat è veteri Lege petita. Porrò in toto Inſtrumento veteri nihil haberi obſcurius exordio Ezechielis vel fine, obſeruat Nicolaus de Lyra verè, ex antiqua Hebræorum, quam commemorat in fine Præfationis in eum Prophetam, traditione. Quod igitur hoc loco affirmatur, quatuor animalia in prima viſione denotaſſe quatuor Euangeliſtas, vt in concionatore, laude ſua fortaſſe non careret: ita Annalium conditorem iam ſatis deceat non ſatis ſcio. Rem enim affirmat, de qua inter doctiſſimos illius Prophetæ interpretes nondum conuenit. Ponit quidem B. Hieronymus hanc interpretationem inter cæteras ſuis in Ezechielem Commentarijs, & præfatione in Matthæum pluribus idem viſionem illam in hanc ſententiam explicat: cuioſus etiam alibi ſimilium obſeruationum ſectator, quod nemo ignorat. Sed grauiſſimæ rationes ſunt, quæ ſuadeant Angelos potius intelligi, & quemadmodum Gloſſa loquitur, *præſidentiam ipſorum in vniuerſum mundum.* Ideo enim quatuor ſunt animalia, propter quatuor mundi plagas. Sane quum cap. X. 15.

dicat Ezechiel, Cherubinos de quibus ibi loquitur, esse vnum ex illis quatuor animalibus, quæ viderat ad flumen Chebaris; quomodo illa visio ad quatuor Euangelistas possit referri, difficile est videre. Omitto alias interpretationes, quæ longius etiam recedunt ab hac mente; vt illa quam fuse persequitur B. Macarius homilia prima. Consensum autem admirabilem quatuor Euangelistarum, eximie ex antiquis omnibus declarat vnus B. Chrysostomus, homilia in Matthæum altera; cuius aurea verba vtilius hic legent studiosi, quàm ænigma illud, quod in eam rem affert Baronius. Τί οὖν, ait, οὐκ ἦρκει ἓν εἶναι εὐαγγελιστὴν πάντα εἰδέναι; ἦρκει μάλιστα· ἀλλὰ καὶ τέσσαρες ὄντες φθέγγονται, μήτε κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, μήτε ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις, μήτε συνελθόντες ἢ συμβουλευσάμενοι ἀλλήλοις· εἶτα ὥσπερ ἀφ' ἑνὸς στόματος πάντα φθέγγονται, μεγίστη τῆς ἀληθείας ἀπόδειξις τοῦτο ἐστί. Καὶ μᾶλλον τἀναντίον συμβαίνει φησί· πολλαχοῦ γὰρ διαφωνοῦντες ἐλέγχονται. Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μέγιστον δεῖγμα τῆς ἀληθείας ἐστί· εἰ γὰρ πάντα συνεφώνησαν μετ' ἀκριβείας, καὶ μέχρι καιροῦ, καὶ μέχρι τόπου, καὶ μέχρι ῥημάτων αὐτῶν, ἐδόκουν ἂν ὑποπτεύεσθαι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὅτι μὴ συνελθόντες ἀπὸ συνθήκης τινὸς ἀνθρωπίνης ἔγραψαν· νῦν δὲ καὶ διὰ τοῦτο ἐν μακροῖς ἐστὶ διαφωνία, πάσης ἀφαιροῦσα αὐτοὺς ὑποψίας καὶ λοιδορίας καὶ τῶν τόπων τὴν ἀγραφίαν ἀπολογεῖται. Sensus horum verborum est: potuisse sufficere vnum Euangelistam scribendæ historiæ Euangelicæ: sed placuisse diuinæ prouidentiæ, vt quatuor numero scriptores in eodem argumento versarentur; qui neque ijsdem scripserunt temporibus, neque ijsdem locis, neque vnâ congregati sunt in eum finem, ac ne colloquti quidem sunt inter se. Qui omnia quum loquantur velut ab vno ore, veritatis id maximum est argumentum. Objcitur, contrarium huius euenisse; quoniam arguantur Euangelistæ inuicem dissentire. Quin potius, ait Chrysostomus, veritatis maximum istud est indicium. Nam si per omnia consentirent, exacta diligentia, etiam in tempore, etiam in loco, etiam in verbis ipsis, nemo hostium Christi fuisset, quin crederet conuenisse vnâ Euangelistas, & humana quadam conspiratione scripsisse quæ scripserunt. Nunc etiam illa quæ videntur esse inter illos dissensio in paruis, ab omni ipsos liberat suspicione, & moribus eorum luculentam præstat defensionem. Hæc vir sanctus verè & acutè. Distinguendum enim est diligentissime, inter consensum in re & consensum in circumstantijs. In re consentiunt semper Euangelistæ: in circumstantijs non semper. Id verò summam rei adeo non ladit, vt fidem etiam maiorem vniuersæ narrationi conciliet, vt ait Chrysostomus; & potest confirmari ratione haut leui, quam suggerit obseruatio Aristotelis Metaphys. primo minore: nimis exactam diligentiam neque probari omnibus, neque suspicione carere, διὰ τὴν μικρολογίαν, propter minutias, quas nihil morantur liberalia

beralia ingenia. ἔχει γάρ τι, inquit Philoſophus, τὸ ἀκριβὲς τοιοῦτον· ὡς τὰ καθόλου ὅτι μὲν συμβολαίων ἕνεκα ὅτι δὲ τῶν λόγων αὐτῶν ἕνεκα ἔστι πολὺ δοκεῖν. id eſt, *Habet tale quid cura nimis exacta: quam vt in contractibus, ſic in ſermonibus aut diſputationibus, quidam arbitrantur rem eſſe illiberalem.* Eodem pertinet quod iudicioſiſſimus ſcriptor Strabo libro primo ſcribit; hiſtoriam à multis traditam, qui in circumſtantijs, putà locorum, non eadem dixerint, reijci non debere: ſed contra, plenioris fidei argumentum ex illo ipſo diſſenſu peti interdum poſſe. ἀλλ' ὅτι, inquit, εἰ μὴ συμφωνοῦσιν οἱ τὰ ἰσχεῖα τῶν τόπων καταλέγοντες, δεῖν ἐκβάλλειν δεῖ τοὺς συμπάσας ἰσχεῖα· ἀλλ' ἔοικ' ὅτι ἡ τῆς ἕξεως δύναμις τὸ καθόλου μᾶλλόν ἐστι. Idem eruditiſſimus ſcriptor alio loco, magnorum auctorum lucubrationes comparat coloſſicis operibus; in quorum partibus, inquit, ſingulis non ſpectatur exacta ſubtilitas; ſed vniuerſo operi attenditur, & an id recte habeat examinatur: ſimiliter de magnis ſcriptoribus eſſe iudicandum. καθάπερ γε, ait, οὐ τοῖς κολοσσικοῖς ἔργοις ἐν ᾧ τις ἔνεστιν ἀκριβὲς ζητοῦμεν, ἀλλ' ἐν τοῖς καθόλου σκοπούμεν μᾶλλον, εἰ εἴη καλὸς ὅλως· οὕτως κἀν τοῖς συγγραφεῦσι δεῖ τὸ κρίσιν. Hæc propterea iſto loco adnotare volui; non quia ſacroſanctam Euangeliſtarum hiſtoriam, in partibus non minus quàm in ſumma admirandam & αὐτόπιστον, cuiuſquam mortalium, nedum meo, patrocinio opus habere exiſtimem: ſed quia pulcherrimam Chryſoſtomi obſeruationem non parum confirmant. Simul vt ſui erroris multos admoneam; quos videre eſt hodie, hiſtoriæ Eccleſiaſticæ in pleriſque fidem omnem abrogaſe; eo dumtaxat argumento, quia reperiuntur ſcriptores diuerſi de rebus iiſdem non ſemper eadem vſquequaque ſcripſiſſe. Ne illud quidem prætermittam; huic Chryſoſtomi argumentationi roboris & prudentiæ plenæ, ſimilem eſſe rationem Irenæi, quam opponit Victori Epiſcopo Romano, acrius quàm par eſſet, connitenti, vt eadem vbique locorum Paſchatis obſeruatio reciperetur. Irenæus contra, libertatem in talibus Eccleſiarum Dei tuetur exemplo ieiuniorum ſtatorum: quæ diuerſimode quum obſeruarentur in diuerſis locis; illam diuerſitatem adeo nihil nocere ait ſummæ fidei Chriſtianæ, vt contra non mediocriter eo pacto conſenſus in præcipuis fidei capitibus confirmetur. Diuini ſenis verba ſunt notanda; ἡ συμφωνία τῆς πίστεως πολὺ ἐμοὶ δοκεῖ τῆς τοιᾶσδε συνέσεως. Euſebius lib. v. Hiſtor. cap. XXVI.

II. *Antiquitas*

II. *Antiquitas & vtilitas Harmoniarum è quatuor Euangeliſtis. Locus è præfatione Victoris Capuani animadverſus.*

ANNI XXXI. Num. III.

VEtuſtiſſima res eſt in Eccleſia, genus illud ſcriptionis & piæ meditationis, quæ multorum occupauit induſtriam, in redigendis quatuor Euangeliſtarum libris ad formam vnius, qui omnia contineat ſuis locis digeſta. Duæ eius propoſiti vtilitates ſunt præcipuæ: nam & conſenſus Euangeliſtarum hoc pacto melius intelligitur, & memoriæ conſulitur mirificè. Atque iſtud poſterius parui eſſe momenti nemo audebit dicere, qui meminerit Spiritum Sanctum in pluſculis pſalmis, præſertim autem in omnium longiſſimo, & ad vitam pie inſtituendam omnium maxime neceſſario, infirmitati noſtræ hac in parte non eſſe dedignatum ſuccurrere; ſed illa ſacra carmina vario artificio, ſecundum ordinem literarum Hebraicarum in eum præcipue finem digeſſiſſe. Primi omnium memorantur in hoc ſtudio poſuiſſe operam Theophilus ſextus Antiochiæ Epiſcopus, & Tatianus Iuſtini æqualis ac γνώριμος: de quibus conſule Baronium in annis Domini CLXX. & CLXXIV. Tatiani labor, qui hodieque extat, propter auctoris hæretici ſingularem perfidiam, meritò à pijs eſt reiectus. Theophili quoque diligentiam obſcurauit Ammonius Alexandrinus, auctor numeralis harmoniæ è quatuor Euangelijs concinnatæ, & in canones x. digeſtæ: de quibus ex Euſebio multa B. Hieronymus. Primus hic, opinor, ſuam eius argumenti lucubrationem, cuius erat præcipuus ſcopus, Euangeliorum tanquam phthongorum concentum oſtendere, è re vocauit Ἁρμονίαν: Tatianum imitatus, qui opus à ſe contextum appellauerat ὁ διὰ τεσσάρων, vt auctor eſt Euſebius extremo libro IV. Hiſtoriæ. In præfatione Victoris Capuani, quæ habetur Bibliothecæ Patrum nuper editæ Pariſijs, tomo ſeptimo, pag. 25. ita legitur: *Tatianus vnum ex quatuor compaginauit Euangelium, cui titulum Dia pente impoſuit.* Videtur ſcribendum *Dia panton.* quod conſentit cum Euſebio. Alioquin ſcimus & *Dia pente* concentus nomen eſſe apud Muſicos, vt *Dia teſſaron* & *Dia paſon*: quas appellationes & Latini retinuerunt, vt Vitruuius.

III. *Exempla*

III. *Exempla ſimplicis narrationis & item exactæ admiranda extare in Scripturis. Lucæ diligentia in deſignando tempore, quo miniſterium ſuum Dominus inchoauit. Cur Lyſaniæ Tetrarchæ meminerit. Lyſaniæ Tetrarchæ plures. Tetrarchia Lyſaniæ. Tetrarchia Abilena: & varij caſus eorum qui illam obtinuerunt. οἶκος pro dominatione aut regno.*

ANNI XXXI. Num. IV.

DEinceps habetur Baronij diſputatio ſuper verſu primo capitis III. Lucæ: quo in verſu quum facta ſit ab Euangeliſta mentio Lyſaniæ Tetrarchæ, meritò quæſitum eſt ab eruditis interpretibus, quis hic Lyſanias fuerit: nonnulli etiam huic quæſtioni alteram adiunxerunt, cur huius mentionem Euangeliſta fecerit. Vt de poſteriore prius dicam; non mirabitur Lyſaniam inter cæteros Syriæ Tetrarchas eſſe nominatum, qui Lucæ, vel potius Spiritus Sancti admirandam ſapientiam, diligenter vti par eſt, obſeruauerit. Nam quum totâ paſſim Scripturâ in rerum geſtarum narrationibus ſtupenda quædam ſcribentium eluceat ſimplicitas, & ille veritatis color, vt appellatur à rhetoribus, vbiq; emineat; quem orationi conciliant cultus elegantioris neglectus, et vt melius Græci dicunt, ἀφέλεια ἀληθείας; aliquando tamen omnem diligentiam atque omnem artem ſcriptores ſacri longe ſuperant. Nati Chriſti hiſtoria apud Matthæum, Marcum & Lucam, ſimplicem rei geſtæ narrationem continet, circunſtantijs fere omnibus, quas tanta diligentia oratores perſequuntur, vt fidem dictis adſtruant, nudatam. De beatiſſima Virgine pauciſſima dicuntur: de Ioſepho adhuc pauciora: loci etiam & temporis circunſtantiam in primo capite omittit Matthæus: deinde initio ſecundi ſtupenda quadam breuitate & ἀφελείᾳ, *Cùm ergo natus eſſet Ieſus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis.* De præſepi in quo natus Seruator mundi, ne verbum quidem: poſtea Lucas eam ingentis momenti circunſtantiam adiecit. Sed quàm multa putamus eſſe omiſſa in eo genere, ad quæ depingenda aliquis ſeculi rhetor totum artis ſuæ myrothecium exhauſiſſet? Neque tamen ſine horrenda impietate dixerit aliquis, negligentia vel incuria Euangeliſtarum id eſſe factum. Quin potius infinitam in eo Dei ſapientiam adoremus; qui hac ſimplicitate pios voluit erudire, quibus potiſſimum in rebus immorari ipſos oporteret: ijs nimirum, quæ ad ſummam pietatis ſpectant, quæque animos noſtros rebus terrenis abſtractos ad cœleſtium meditationem valeant traducere. At contra, ἀκρίβειαν & diligentiæ exactæ etiam in neceſſarijs circunſtantijs notandis, exempla non pauca eadem Scriptura ſuggerit: cuiuſmodi eſt iſtud Lucæ prorſus ſingulare. Is enim rerum deſcriptionem

onem aggressurus, quas Dominus noster toto ministerij sui tempore gessit; temporis ἀκρίσεσιν, quæ erat omnium maximi momenti, accuratè sic designauit, vt parem diligentiam non temere alibi sit deprehendere. Scias esse rem maximam, cognitione omnium mortalium dignissimam, cuius inchoandæ tempus Deus immortalis tot notis voluit insigniri; potestatis primo ciuilis, atque eius multiplicis; deinde sacerdotalis; postremò ætatis Domini nostri IESV CHRISTI. Primò Imperatoris nomen ponitur, cuius erat tum per Orbem terrarum diffusa & cognita potestas; nec solum nomen, sed annus imperij illius, *Anno decimo quinto imperij Tiberij Cæsaris.* Addit statim nomen Procuratoris Cæsaris: Procuratorum autem administratio certo spatio temporis definita non erat, sed à Cæsarum voluntate pendebat. Ait, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, *procurante Pontio Pilato Iudæam.* Fuit is annus tertius currens procurationis Pilati. Parum hoc Lucæ visum, nisi etiam potestatum aliarum nomina adijceret, quæ tunc in Iudæa & finitimis regionibus eminebant. Notum est, amplissimum Herodis regnum mutata forma diuisum fuisse ab Augusto in Ethnarchias tres; quarum maximam & cæteris duabus parem Archelaus, & eo pulso Cæsaris Procurator obtinebat: reliquas duas Archelai fratres Herodes Antipas & Philippus. Vides caussam cur Imperatori statim subiecerit Lucas Procuratorem Iudææ; huic Tetrarchas. τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρῴδου, *Tetrarcha Galilææ Herode.* Similiter Iosephus in diuisione regni Herodis, τούτῳ (Herodi Antipæ: nam iste appellatus est Herodes Antipas, vt auctor Iosephus Belli I I. cap. XIII.) ἦπε Περαίᾳ τε καὶ Γαλιλαίᾳ τετράρχει: postea de Philippo Lucas, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας: *Philippo autem fratre eius Tetrarcha Iturææ & Trachonitidis regionis.* Et Iosephus, Βατανέαν δὲ (τετράρχει) καὶ Τραχωνίτιδι, καὶ Ἀβιληνῆς σὺν ταῖς μέρεσιν οἵαις τοῦ Ζηνοδώρου. Iam redeamus ad propositam initio quæstionem; Quare Lucas Tetrarchæ Lysaniæ deinceps meminit? Ait enim, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος, & *Lysania Abilenæ Tetrarcha.* Iam diximus, Euangelistam in re maxima maximam adhibuisse diligentiam, vt plurimis temporis indicijs eam insigniret, atque illustrem & testatam redderet. Erat illis temporibus tetrarchia quę dicebatur Abilena Lysaniæ: quam pro voluntate Imperatoris, vel proprius princeps obtinebat, vel maior aliquis accessionis loco accipiebat. Quoniam igitur ineunte illo acceptabili ac vere magno anno ministerij Domini nostri, quidam Lysanias eum principatum tenebat; ne hunc quidem Lucas putauit sibi esse prætermittendum: quum præsertim Iudæi non pauci in Tetrarchæ huius ditione habitarent, in finibus Decapoleos; quò veniisse Christum,

ſtum, atque Euangelium ibi prædicaſſe, & Decapolitanos plures ad ipſum ventitaſſe, eique μαθητεύσαι, teſtantur Euangeliſtæ, Matth. IV. 25. Marcus v. 20. & VII. 31. Supereſt altera quæſtio, quis iſte Lyſanias fuerit. Sciendum eſt, diuerſis temporibus Lyſanias duos fuiſſe, eiuſdem principatus Tetrarchas : quorum prior ex hiſtoria illorum temporum notus eſt ſatis : poſterior verò alibi, quod ſciam, ſatis expreſſe nominatus non inuenitur ; ſed tantum obiter. Ante natalem Domini quadraginta circiter annis, viuebat in Syria Ptolemæus Mennæi F. Tetrarcha, ſiue regulus Iturææ, regionis paruæ in confinio Syriæ & Arabiæ. Strabo libro XVI. auctor eſt, paruiſſe huic regulo (cuius & Ioſephus meminit, pag. 673.) montana Iturææ, Marſyan, Heliopolin, & Chalcidem vrbem Syriæ, à qua nomen habuit Chalcidene, Plinio deſcripta, libro V. cap. XXIII. Hunc Lyſanias filius excepit, qui Ioſepho dicitur patri ſucceſſiſſe in ipſius dynaſtia, libro XV. cap. XXIII. Sed iſti dynaſtæ dominationes ſuas precario obtinebant, quamdiu gratum erat rerum potientibus Romæ. Itaque Dio libro XLIX. beneficio Antonij Lyſaniam hunc factum eſſe Iturææ regem ſcribit ; & mox ab eodem, vt Cleopatræ gratificaretur, occiſum : quod etiam Ioſephus docet libro XV. cap. V. Hic Lyſanias ſedem dominationis ſuæ collocauit Abilæ. Ita vocabatur vrbs quædam Syriæ, quam Plinius facit vnã è ſex Tetrarchijs, quæ erant immixtæ vrbibus Decapoleos. Quum autem plures in Syria eſſent Abilæ, huic cognomen Lyſaniæ datum eſt, vt ab alijs ſepararetur. Ptolemæus in deſcriptione Cœleſyriæ primam vrbem recenſet Heliopolin, quam diximus huius patri paruiſſe : & ſecundam Abilam quæ cognominatur Lyſaniæ. Ἄβιλα ἡ τοῦ Λυσανίου. & ita apud Ioſephum ille principatus vocatur ſæpe, Lyſaniæ Tetrarchia, vt libro XVIII. pag. 565. & libro XX. cap. V. vbi Abela ſiue Abila dicitur fuiſſe Lyſaniæ Tetrarchia. Putat Baronius his locis Ioſephum meminiſſe poſterioris Lyſaniæ : quod verum eſt, vt mox probabimus. Aſſentior tamen Ioſepho Scaligero, qui dudum monuit, à priore, non à poſteriore cognominatam fuiſſe Abilam Lyſaniæ. Quare Ioſephus libro XV. in rebus Herodis, & proximis temporibus à cæde Lyſaniæ prioris, meminit huius cognominis. Nam p. 474. ὁ οἶκος τοῦ Λυσανίου, idem eſt ac Lyſaniæ Tetrarchia, vel Abilenæ, vt appellat Lucas. Incidit cædes Lyſaniæ in annum Vrbis DCCXIX. ante natum Dominum XXXIII. Ex eo tempore dynaſtiæ huius varia fuit adminiſtratio. Cleopatra prima eam poſſedit exſtincto legitimo domino : poſtquam illa periit, videtur Auguſtus fiſco ſuo illam addixiſſe, & certi pretij impoſita penſione, colendam tradidiſſe Zenodoro cuidam : de quo Ioſephus, Ζηνόδωρος τὴν δυ-

μίαν τοῦ οἴκου Λυσανίου. Similes Cleopatræ locationes habes apud Iosephum libro XV. cap. V. vbi Herodes Rex & alius dynasta Arabs, vrbes Cleopatræ donatas ab illa redimunt, pacti annuam certæ pecuniæ pensionem. Quamdiu Zenodorus in potestate habuit Lysaniæ Tetrarchiam, ea dicta fuit Zenodori Tetrarchia: & ita appellatur Dioni. Iosephus appellat τοῦ Ζηνοδώρου οἶκον, p. 543. Scribunt autem & Iosephus lib. XV. & Dio lib. LIV. Tetrarchiam Zenodori donatam fuisse Herodi ab Augusto, anno Vrbis DCCXXXIV. ante natum Messiam XVIII. Mortuo Herode, quum inter possessas ab illo terras esset reperta hæc Tetrarchia, Augustus partem illius Philippo eius filio attribuit: quod his verbis Iosephus significat: *Attributa est Philippo Auranitis,* σὺν τινι μέρει οἴκου τοῦ Ζηνοδώρου λεγομένου, *cum parte quadam eius quæ appellata est Zenodori domus.* Nam vt antea dicebamus, οἶκος sæpius Iosepho idem est ac Tetrarchia vel dominatio. Sic & apud veteres Græcos pro regia vel regno: vt in epistola Themistoclis ad Artaxerxem; ἥκω πρὸς σὲ ὃς κακὰ πλείστα Ἑλλήνων εἰργασμαι τοῦ ὑμετέρου οἴκου. *Venio ad te ego, qui regiæ vestræ plus mali intuli, quàm vllus Græcorum;* in prima historia Thucydidis. Herodotus libro sexto: Ἄνδρες Ἴωνες πρῶτα μὲν ὑμέων δοῦ ποιήσασι φανήσομαι τοῦ βασιλέος οἶκον. apud Polybium ἡ Μακεδόνων οἰκία, de regibus & regno Macedoniæ. Quid statuerit Augustus de reliqua parte Tetrarchiæ Zenodori, quę fuerat olim Lysanię, neque dicit Iosephus, neque vllus alius historicus. Sed docet nos Lucas, Lysaniam quendam parte prȩcipua illius, atque adeo ipsa Abilena fuisse donatum, vel à Tiberio, vel, quod potius putem, ab Augusto. Fuisse hunc prioris filium ex communione eiusdem nominis quidam hariolantur. Sed non fit verisimile, filium patri suo post temporis adeo longi interuallum successisse. Nam à cȩde Lysanię ad XV. Tiberij anni intercedunt circiter LXIII. Puto verius, quod & antè significauimus, casu quodam contigisse, vt eadem prȩfectura duobus contingeret, modico temporis spatio, qui appellarentur ambo Lysanię: cuius ξυγχωρείας nonnulla exempla attulimus in disputatione de Iuda Galilȩo. Hic igitur posterior Lysanias is est, quem Lucas appellat Tetrarcham Abilenę, & anno XV. Tiberij vixisse, atque illi parti Cȩlę Syrię esse dominatum ostendit. Quo fato vitam finierit hic Lysanias, nescimus: illud scimus, paullo post, hoc est decem fere post annis, redijsse eius Tetrarchiam in potestatem filiorum Herodis. Scribit enim Iosephus libro XVIII. Caium dedisse Agrippę inter alia plura, etiam τὴν Λυσανίου τετραρχίαν, hoc est, Abilenen Tetrarchiam, quam olim Lysanias Ptolemęi F. obtinuerat, paullo ante Lysanias Lucę. Non tamen transmisit ad filium Agrippa possessionem huius dynastię: quam à Claudio

Claudio accipit Agrippa iunior sibi donatam, imperij Claudiani XII. Iosephus libro XX. cap. III.

IV. Quomodo sit accipiendum duos fuisse summos Pontifices. Ea quæstio male soluta à multis Patrum. Nicephori locus correctus. Vicarius summi Pontificis ex institutione diuina. Optio Centurionis in militia Ro. Syncellus Patriarcha constant. Ἀδελφοὶ κατ' ἐξοχὴν in Cœnobijs. Annas Caiaphæ præpositus à Luca.

ANNI XXXI. Num. VIII.

SEquitur apud Euangelistam, ἐπ' ἀρχιερέως Ἄννα καὶ Καϊάφα, *sub Pontificibus maximis Anna & Kaiapha.* Beatus Lucæ & hic & in Actis Ἄννας dicitur, qui Iosepho est Ἀνανος perfæpe & Nicephoro Patriarchæ. Hebræis est חנן quomodo scribi apud Zacuthum obseruat Drusius. Fuisse autem Kaiapham summum Pontificem anno Tiberij XV. Iosephi historia ostendit. Nam apud Iosephum libro XVIII. cap. III. Valerius Gratus Pilati decessor, post annorum XI. procurationem, constituit summum Pontificem, Kaiapham: quem ad Vitellij aduentum in Syriam perseuerasse in ea dignitate idem est auctor. Vitellius Consul fuit cum Fabio Prisco, anno Tiberij XX. idemque statim à Consulatu missus in Syriam, vbi primum venit Ierosolymam, Kaiapham destituit, eiusque loco Ionatham Annæ F. constituit, vt narrat Iosephus libro eodem, cap. VI. Totos igitur annos septem fuit hic Pontifex Maximus, & aliquanto amplius. Sed quærunt interpretes, quum certum sit plures eodem tempore summos Sacerdotes esse non potuisse, quomodo verba Lucæ sint accipienda; qui videtur dicere, non solum Kaiapham fuisse summum Pontificem, sed vtrumque simul Annam & Kaiapham. Hunc nodum veteres dum quærunt soluere, quàm multa dixerint & falsa & absurda, nemo iam ignorat eruditorum. Eusebij errorem attingit Baronius; eundemque fuse explicat Scaliger in Prolegomenis ad Iacobum Augustum Thuanum. Nicephorus vero Patriarcha etiam absurdius: nam is postquam attulit quæ didicerat ex Eusebio, addit, Τοῦτον μετήγαγε Μετίλιος στρατηλάτης Ῥωμαίων. *Ab hoc transtulit summum sacerdotium Metilius dux Romanorum.* Atqui falsum est, Kaiapham à Metilio fuisse deiectum, qui à Vitellio Syriæ Præside dignitate est priuatus. Male igitur vel Nicephorus, vel librarius nominant Metilium, qui erat dicendus Οὐιτέλλιος. At στρατηλάτης pro στρατηγὸς vel ἡγεμὼν Συρίας, idioma est seculi Nicephori. Baronius antequam soluat propositam quæstionem, aliquot sententias doctorum virorum refellit: sed omnino aue patum feliciter: eam enim omnium

primam refellit, quæ est omnium veriſſima, imò ſola vera : ſola enim non leui coniectura nititur, verum expreſſis Scripturarum teſtimonijs, quibus & Rabbini ſuccinunt. Ait Baronius: *Scimus vicariam eiuſdem Sacerdotij præfecturam, nemini ſolere concedi, niſi aliqua neceſſitate vrgente, & ad modicum temporis ſpatium.* Vt hoc probet, locum Ioſephi ſubijcit, quem alibi probamus, non negare quod Baronius negat. Sed ſi vel maxime negaret, opponimus illi Scripturæ auctoritatem, quæ Summo Pontifici ſuum ſubſtituit non ſemel vicarium, vt recte Theodorus Beza obſeruauit Marci primo 26. Summus Sacerdos dicebatur כהן ראש ἀρχιερεὺς ὁ πρῶτος, *Pontifex primus*, vel כהן גדול *Pontifex magnus*. Alter, כהן משנה ἀρχιερεὺς ὁ δεύτερος, ſiue vicarius, vt 11. Regum xxv. 18. Sic 1. Paralipomenon xxiv. Nadab & Abiu coniunguntur : item Eleazar & Ithamar. ſic alibi alij, vt recte idem vir clariſſimus adnotauit. Duraſſe autem ad poſtrema vſque tempora eam conſuetudinem, docet vbertim Ioſephus Scaliger in Prolegomenis Euſebianis. Et rudem eſſe oportet totius antiquitatis Iudaicæ, cui non ſit notus, qui toties nominatur in libris Rabbinorum סגן חכמים Vide Eliam in Thisbi, & Scholia R. Samuelis atque aliorum in Pirke Auoth ca. 111. apophthegmate ſecundo. Dicitur etiam שני לכהן גדול Iſtis Seganin, ſiue vicarijs, ſimiles erant apud eoſdem Iudæos *Abim beth din*, vicarij Principum Synedrij, vt mox dicturi ſumus, & in diuerſiſſimo munere apud Romanos Centurionum optiones : nam & hi velut vicarij Centurionum erant, parati ad omnem euentum, ſi quid humanitus Centurionibus vſueniret, vt docet Polybius in ſexta Hiſtoria. Sed melius cum vicarijs ſummorum Sacerdotum populi Iudaici conferes Syncellos vel Protoſyncellos Patriarchę Conſtantinopolitani, de quibus multa lectu digna in illis Prolegomenis. Simillimum etiam eſt, quod in Cœnobijs præfecti monachorum ſuos ſemper habent paratos vicarios & δευτέρους ἡγουμένους, vt appellat Baſilius Magnus : cuius extat præceptum ea de re Aſceticorum, quæſtione xlv. cauſſa inſtituti ibi affertur, ne contingat ceſſatione τοῦ ἡγουμενικοῦ ἀξιώματος μεταλαμβάνειν τὸν ἀδελφότητα, *vt cœtus fratrum mutetur in aliquam formam democraticam*; quod in omnibus ſacris functionibus, ſtudioſiſſime ſemper vitauit priſca Eccleſia. Porrò Annas etiam Ioſepho appellatur ἀρχιερεύς, & ex eius Hiſtoria clare apparet, per hæc tempora, & inſecutos deinceps annos plures, inter omnes Archieratici ordinis Pontifices Annam præſtitiſſe : qui & functus erat ipſe iam illa ſuprema dignitate, & poſtea tot filios ſuos in eandem vidit euectos. Vt mirari non debeamus, ipſum & hoc loco & in Actis Kaiaphę pręponi à Luca. Pręponitur enim, non ſolum vt ſocer genero;

ro; verum etiam, vt is penes quem erat poteſtas ſumma in populo Iudaico. Vt ad Baronium redeat oratio, exiſtimo illum in annis Pontificatus Kaiaphæ grauiſſimè errare. Vult eum fuiſſe annorum XVII. quem nos diximus fuiſſe annorum ſeptem, aut ad ſummum octo. Claritſime enim videtur Ioſephus ſignificare, ſub ipſum Grati diſceſſum è prouincia, Kaiapham dignitate S. P. fuiſſe ornatum: neque aliter eius verba ſunt interpretati Ioſephus Scaliger & Eduardus Liueleus, vt alios taceam. Sed Baronij error hic pendet ex alijs, de quibus ante dicebamus, I X. 4. & X.

V. Cur Anna appelletur Pontifex maximus. Expenduntur rationes à Baronio allatæ, & probantur eſſe falſæ. Appellationes eius qui caput erat Synedrij. NASI. *Pſeudophilonis nugæ & mendacia. Synedrium è quo genere hominum conſtaret. Synedrium potuiſſe iudicare de Rege, falſo affirmat Baronius: & exemplo falſo conatur confirmare. Iudicium de Herode.*

ANNI XXXI. Num. X.

QVa confidentia de rebus Iudaicis parum ſibi compertis loqui ſolitus fuerit Baronius, eximie declarant quæ hic ab illo ſcribuntur. Cur Anna non minus quàm Kaiaphas ſummus Pontifex appelletur, duas affert rationes, quarum prior incerta eſt, &, vt puto, falſa: poſterior palàm falſiſſima. Principes claſſium Sacerdotalium XXIV. reperiri appellatos ἀρχιερεῖς, verum eſt: ſed Annam propterea ſic nominari in Euangelio, nemo veterum dixit: coniectura dumtaxat ea eſt Baronij, vel potius falſa hariolatio: nam vera ratio eſt, quòd Annas fuerat reuera ſummus Pontifex, etſi eſſe deſierat. Conſtat enim è Ioſepho, ijs qui eam dignitatem ſemel eſſent adepti, nomen remanſiſſe, etiam poſt rem ſublatam. Altera ratio quam affert, palàm, vt dixi, falſa eſt. Vult Annam ideo Maximum Pontificem eſſe appellatum, quia ſic dicerentur qui erant collegij Sanedrin Principes. Annam autem eum locum obtinuiſſe, probat teſtimonio Pſeudophilonis. Sed hæc omnia ſic falſa ſunt, vt mirer poſtquam illa Baronio excidiſſent, non eſſe repertum Romæ aliquem virum grauem, & rerum Iudaicarum mediocriter callentem, qui ſui illum erroris admoneret. Vbi obſecro legerat Baronius Caput Synedrij fuiſſe appellatum ἀρχιερέα, ſummum Pontificem? In Thalmudico tractatu de Synedrio, & in vltimo libro Iad Moſis Ægyptij, qui eſt de eodem argumento, legimus, deferri ſolitum principem in Synedrio locum ſapientiſſimo è Septuaginta Synedris. Auctor illũ appellat ראש הישיבה *Caput Synedrij*. Nam *Ieſchiba* illo loco idem eſt ac בית דין *domus iudicij*, *Curia*,

Curia, aut *Conſeſſus Iudicum*. Addit vero Maimonides, hunc Præſidem illius conſeſſus, qui Moſis perſonam referebat, à Sapientibus fuiſſe appellatum נשיא Naſi *Principem*: habuiſſeque illum quaſi vicarium, ad dextram ipſi adſidentem, qui diceretur, אב בית דין *Pater domus iudicij*. Et in libris Rabbinorum, præſertim Thalmudicis, paſſim harum dignitatum & nominum occurrit mentio. Quod autem hic Naſi fuerit Pontifex Maximus dictus, neque vllo teſtimonio probari poteſt, & ratio certa confutat. Nam quare ſic diceretur Præſes eius Concilij, quod conſtat fuiſſe compoſitum è tribus Ordinibus, Sacerdotibus, Leuitis & filijs Iſrael, ait Moſes, id eſt primoribus Iudæorum, qui neque Sacerdotes erant, neque Leuitæ? Eiuſmodi commentum, omni ſimilitudine veri deſtitutum, non debuit Baronius ex nuda coniectura in medium proferre. Pſeudophilonis locus ab eo allatus, non plane hoc dicit: & ſi vel expreſſiſſimis verbis hoc ille affirmaret, fides plano manifeſto habenda non erat. Ait impoſtor, *Ananelus* & *Annas* eſſe eadem nomina; quod credi illi non debet, niſi teſtibus prolatis. Ait, Herodem deletis Synedrij conſiliarijs è domo Dauid, Ananelum quendam & Synedros alios è proſelytis ſuffeciſſe. Putauit nimirum hic impoſtor, neminem in Synedrium ante Herodem fuiſſe admiſſum, qui non eſſet è tribu Iuda & domo Dauid. imperitè & falsò. nam huius Concilij ea fuit inſtitutio, vt ſi fieri poſſet, è ſolis Sacerdotibus & Leuitis conſtaret, qui non erant è tribu Iuda, ſed Leui. Itaque & in Biblijs aliquando, & apud Ioſephum, appellatione Sacerdotum intelligitur ipſum Synedrium. Sin è numero Sacerdotum aut Leuitarum non reperirentur, qui definitum Iudicum illorum numerum implerent: tum demum alijs Iudæis aditus in Synedrium patuit, nulla tribus habita ratione. Hoc Maimonides declarat iſtis verbis in Perek ſecundo, poſtquam dixit de Sacerdotibus & Leuitis: ראם לא מיצאו אפילו הוי כולם ישראל *Si non inuenirent* Sacerdotes aut Leuitas, *etiam admittebantur omnes Iſraelitæ*. Vides quàm impudenter Baronio hic Pſeudophilo Annij Viterbienſis, præſtigiatoris famoſiſſimi, impoſuerit. Nec minus falſum quod ait hic planus de Ananelo & Proſelytis, in locum prioris Synedrij ſuffectis. Ananelus hic ſine dubio is eſt, de quo ante dicebamus, Exercitatione prima: qui non Princeps Synedrij, ſed Pontifex Maximus ab Herode fuit inſtitutus. His Pſeudophilonis mendacijs ingentem de ſuo cumulum adiecit Baronius, cum dixit, Concilium hoc ſeptuaginta virorum de Regibus iudicaſſe: *Horum namque iudicio*, inquit, *Herodes Rex poſtulatus eſt*. Vtrumque falſum eſt: aut Synedrium hoc ius habuiſſe: aut in Herodem Regem vim eiuſmodi aliquam exercuiſſe. In Thalmud Maſſecah Ha Sanedrin, perek 11.

quod

quod incipit, *Cohen gadol*, iura Pontificum maximorum & Regum accuratè explicantur. Ibi de Pontifice dicitur, דן ודנין אותו *iudicat & iudicatur*, & *teſtimonium perhibet, ac teſtimonium aduerſus illum admittitur, diſcalceat & diſcalceant pro vxore eius*; poſtrema verba referri debent ad inſtitutum Legis Moſaicæ, de quo in Deuteronomio, capite XXV. De Rege verò ibidem ita ſcriptum: המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידים אותו לא חולץ ולא חולצים לאשתו *Non iudicat Rex, neque de illo iudicatur: non dicit teſtimonium, neque contra illum dicitur: non exuit calceum, neque pro eius vxore quiſquam exuit calceum.* En de iure: nunc de facto cognoſcamus. Narrat Ioſephus libro XIV. cap. XVII. Herodem ad cauſſam dicendam iuſſum eſſe in Synedrium ſe ſiſtere, atque illum vadimonium obijſſe. Baronius ex hac hiſtoria collegit; Concilium de capite Regis potuiſſe ferre ſententiam. Sed quantus hic, bone Deus, eſt error? Herodi dicta eſt dies, cum adhuc admodum iuuenis & priuatus eſſet; cum pater illius Antipater viueret; cum Hyrcanus regnum obtineret; cum Herodes ſeruus Regis, vt Rabbini ſolent illum appellare, adhuc eſſet; cum neſpem quidem vllam adhuc animo concepiſſet, de regno alieno vnquam inuadendo. Errauit igitur Baronius, & quidem craſſum nimis errorem, non minus in quæſtione facti, quàm in quæſtione iuris.

VI. *De verbis Baronij*, ſincera atteſtatio Sophronij. *Deſertum in quo prædicanit Iohannes. Veſtitum illius & victum non caruiſſe myſterio. Veſtes è pilis camelorum. Caſpiæ cameli. Cilicia Chriſtianorum.* Saccus *lugentium Iudæorum.*

ANNI XXXI. Num. XI.

IAm ante monebamus ſolemne hoc fuiſſe Baronio, vt eorum potiſſimum fidem commendet, quos res ipſa arguit, fabulis ſua ſcripta impleſſe. Hoc locis innumeris, præſertim autem in poſterioribus tomis, attentus lector obſeruabit. Eiuſmodi eſt, quod Sophronij qui Pratum ſpirituale ſcripſit, fidem hic laudat. Deſcripturus enim ex illo ſiue hiſtoriam, ſiue fabulam, de apparitione Iohannis Baptiſtæ, *rem* inquit, *ſincera atteſtatione Sophronij enarremus.* Quæreres ab illo, ecquod argumentum haberet ſinceritatis Sophronij in hac narratione: vir optimus iudicij ſui cauſſam aliam reddere nullam potuiſſet, præter τὸ φιλόμυθον, & τὸ κενόδοξον: quæ duo vitia hiſtoriam Eccleſiaſticam miris modis deprauarunt. Cæterum Sophronij atteſtationem non ſemper habet pro ſincera Baronius: quem ipſa rerum veritas aliquando coegit ἀποφαίνειν, & fabulas ac mendacia eius ſcriptoris confutare. Habes exemplum

exemplum in anno Domini CCCCVII. 33. Porrò desertum in quo Iohannes dicitur prædicasse, illam ipsam fuisse ἔρημον & montanam regionem, in qua parentes ipsius habitabant, auctore Luca I. 40. viri eruditi existimant. neque sane iuerint inficias periti Hebraicæ linguæ, vocem מדבר sæpe non significare locum ἀοίκητον, & quem nemo inhabitet; sed potius saltuosum, & montanum, in quo greges pascantur: qualis erat ille Iudææ tractus, vbi sita Chebron, & aliæ item vrbes. Verum hic temere quicquam affirmare equidem nolim. Mysterium enim in hac historia, à Propheta Isaia olim prædicta, & tanto studio sanctis Euangelistis adnotata, latere aliquod maius suspicor, quàm aut capere ipse satis, aut satis queam admirari. Quare illis assentiri non possum, qui omnia quæ de Iohanne narrantur, ad communem vitæ rationem interpretationibus suis conantur reuocare. Vestem certe è pilis camelorum in aliquo fuisse vsu apud Iudæos, nullo testimonio probari queat è Biblijs, aut alio scriptore veteri. De solis Caspiorum sacerdotibus legere memini, vestes illos gestasse è villis camelorum contextas. Sed ratio diuersissima: nam cameli Caspiæ mollitie lanæ ipsos Milesios greges superabant, vt auctor est Ælianus Historiæ animalium libro XVII. cap. XXXIV. In II. Regum I. 8. extat exemplum zonæ δερματίνης è corio contectæ, qua vtebatur Elias Propheta: sed vestem illi fuisse è pilis camelorum, nunquam ex illis verbis Scripturæ בעל שער elicias. Scio esse qui existiment Hebræorum שק *saccum*, cuius in luctu describendo toties Scripturæ meminerunt, vestem fuisse è villis hircorum & caprarum contextam. Verùm hoc neque è sacra pagina potest demonstrari, neque vllo alio, opinor, satis firmo argumento probari. Proprium igitur hoc Christianorum veterum, qui ad exercitia pietatis cilicia è pilis camelorum contexta adhibuerunt. Victum quoque Iohannis, austeræ vitæ stupendum exemplum fuisse, dubitari nequit, & Euangelistis, & multo expressius Domino nostro id affirmante, Matth. XI. 18. & similibus locis. Rationem huius austeritatis in Iohanne afferunt Doctores hanc: oportuisse, vt qui pœnitentiam prædicabat, habitum pœnitentiæ præ se ferret, vt ait Tostatus in XI. caput Matthæi. Idem vir acutissimus quæstione XLII. in illud caput verè docet; ad conciliandam Iohanni auctoritatem, pro miraculis fuisse illi vitæ austeritatem. Eum vide.

VII. *Acridas Iohannis fuiſſe locuſtas edules olim, nouis teſtimonijs probatur. Locus Galeni animaduerſus. Serphi & cicadæ olim edules. Iſidori Peluſiotæ ſententia reijcitur, ἀκρίδες & ἀκρόδρυα confundentis. Abſtinentia à fructibus & ruſculis olerum. ἔψημα. Iacobi de Vitriaco error.*

ANNI XXXI. Num. XIII.

ΑΚρίδας quibus veſcebatur præcurſor Chriſti, nullum eſt dubium locuſtas fuiſſe. Probarunt iam eruditi viri multis veterum ſcriptorum teſtimonijs, edules fuiſſe aliquas locuſtas, non ſolum in Iudæa, quod & Rabbini teſtantur, & alijs regionibus Orientis; ſed etiam in Græcia & oppoſita Aſia. Dubitare iam de eo non magis licet, quàm de quauis alia re certiſſime comperta. Tot teſtimonijs quę ſunt ab alijs producta, poſſunt alia adijci, idonea, vel ſi eſſent ſola, æquis lectoribus omnem ſcrupulum eximere. Galenus Commentario ſecundo in Hippocratis Aphoriſmos, inter cibos qui tardiſſimè alunt recenſet κοχλίας, σπονδύλους θαλαττίους, ἀκρίδας, κάραβους & ἀσάκους, cochleas, ſpondylos marinos, locuſtas, carabos, aſtacos. Expreſſimus lectionem editam Galeni: fortaſſe tamen ſcribendum καρίδας, non autem ἀκρίδας. nam apud Athenæum non vno loco iunguntur hæc piſcium teſtaceorum nomina, καρὶς, ἄσακος, κάραβος. Sed apud veteres poetas Græcorum, non ſolum ἀκρίδες ponuntur inter viles pullatæ plebeculæ cibos, ſed etiam σίρφοι, quod eſt viliſſimum genus inſecti, formicis, vt volunt Grammatici, affine. Nicophon antiquiſſimus poeta, in fabula quam inſcripſerat Ἀφροδίτης γενεά, viliſſimum deſcribens victum; ἄκρας ἐλαίας τῷ τε τὰ πυπρεὰ ἰρινία, σίρφους, ἀκρίδας, πλοκοὺς vtriuſque, & ſerphi, inquam, & locuſtæ mentio inter res edules etiam apud Ariſtophanem. Theophylactus in epiſtola cuius eſt Ὁ πανυ. initium, oſtendit, caricas & locuſtas oppido lautum inter ruſticos fuiſſe conuiuium. Εἰσίων δὲς ⟨illegible⟩ Τρυγόνι λαμπρῶς ἰσχάδες δὲ καὶ μέλι, ἀκρίδες τὰ ὄψα. ὁ δὲ Ἀπατούριος ὑποτεθμίας τὴν ἰσχάδων τὰ πλεῖστα ἐκβεβρωκὼς ἐξ ἀκρίδας οὐκ οἶδ' ὅπως ἐξερόφησεν· ὁ δὲ Τρυγίας ἐκεχλικώς. Cicadas quoque locuſtis ſimillimum animalculum muſicum, in cibi vſum verti ſolitum, teſtis eſt Ælianus, Hiſtoriæ animalium libro XII. cap. VI. Quum igitur ex huiuſmodi teſtimonijs ſexcentis certò conſtet, ἀκρίδας quibus Prodromus Iohannes veſcebatur, locuſtas fuiſſe: mirum eſt Iſidorum Peluſiotam, virum doctum, & proxima Palæſtinæ loca incolentem, id negare ſuſtinuiſſe. Ille vero non ſolum negat, ſed etiam eos qui de locuſtis interpretantur, atrocibus verbis reijcit. Apponam eius locum, è libro primo, epiſtola CXXXII. Αἱ ἀκρίδες ἃς Ἰωάννης ἐτρέφετο, ὑ ζῳά εἰσιν, ὥς τινες οἴονται ἀμαθῶς, καὶ θάρρεις ἀπειρόκαλα· μὴ γένοιτο. *Illæ acri-*

des, quibus vescebatur Iohannes, non sunt animalia scarabæis similia, vt imperite quidam existimant. absit. Putauit tam eruditus vir, rem esse inauditam atque execrabilem vesci locustis. Atqui austeritas notata in Iohanne, non in eo est, quod locustas esitaret; nam id ipsi commune cum alijs tenuiter victitantibus, vt diximus: sed in eo potius, quod solis locustis vesceretur, & melle syluestri. Nam ex ijs quæ dicit Dominus ipse Matth. x i. 18. & Lucæ v i i. 33. ad veram intelligentiam locorum Matthæi i i i. 4. & Marci i. 6. suppleri debet ἔξωθεν vox *tantum*: quam sæpe ab auctoribus prætermissam necessario subintelligendam esse, periti linguarum non nesciunt. Isidorus vero reiecta interpretatione quam falso putabat esse falsam, subijcit: ἀλλ' ἀκρέμονες βοτάνων ἢ φυτῶν. Vult acrides esse summitates herbarum vel aliarum plantarum; puta fruticum, & virgultorum, vel arborum. Verùm in epistola quinta eiusdem libri, vbi eadem habetur de cibo Iohannis sententia, scriptum est φύλλων pro φυτῶν: nisi ex isto loco ille corrigatur. Intelligit Isidorus quæ appellantur Hebræis ראשי יניקות vt apud Ezechielem x v i i. 4. vbi Latinus interpres *summitatem frondium* vertit melius, quàm Græci ἄκρα ἁπαλότητος. Sed omnino fallebatur Isidorus: nam res diuersissimę sunt Græcis ἀκρίδες & ἀκρόδρυα: quas duas voces vt ipse confunderet contra vsum loquendi omnium Græcorum auctorum, ea sola ratio videtur effecisse; quod sciebat inter alimenta eorum qui erant rigidissimi ieiuniorum obseruatores fuisse ἀκρόδρυα, id est, fructus arborum. Epiphanius extremo libro tertio, austeritatis intendendæ circa ieiunia, varios gradus commemorans, vltimum facit eorum, qui abstinerent diebus stationum, etiam ἀπὸ ἀκροδρύων καὶ ἑψημάτων, *à fructibus & iusculis olerum*, id enim est ἕψημα, vt dicebamus ad Athenæum libro quarto, capite sexto. De syluestri melle recte idem Isidorus. De vtrisque, melle, inquam & locustis, vide cum alios, tum Iacobum de Vitriaco Historiæ Hierosolymitanæ capite l i i i. vbi iure mireris auctorem non ineruditum, postquam dixit locustas in Iudæa & recentes edi solitas & seruatas: posse fidem habere somnio, quod ipsi nescio quis Surianorum monachus narrauerat: vt probaret ἀκρίδας Iohannis non fuisse locustas, sed herbam quandam, monachis in Syria apponi solitam. De monachorum suorum cibo viderit monachus; at quod eum putauit Iohannis fuisse cibum, falsus fuit proculdubio, & cum ipso Iacobus quoque ἐκ παραδόσεως errauit.

VIII. *Iohannes Baptista austerioris vitæ præbuit exemplum: at vitæ monasticæ non dedit initium. Res per se bonæ, propter male vtentes aliquando infamantur. Homiliæ in Marcum tributæ Chrysostomo.*

ANNI XXXI. Num. XV.

HIs expositis addit, Iohannem Baptistam *eiusmodi vitæ genere, vitæ monasticæ iecisse fundamentum.* Fatemur, non paucos è Patribus dixisse, austeri proposiri, atque vt ipsi loquuntur τῆς τοῦ Θεοῦ πολιτείας ἀσκήσεως, exempla fuisse edita ab Elia Propheta, & Præcursore Iohanne: sed ordines Monachorum ab Iohanne habuisse initium, & ab ipso nascentis Ecclesiæ principio semper fuisse monachos & moniales, neque dicunt Patres, neque potest probari. Atqui multum hæc duo inter se differunt; sanctimonia atque austeritate vitæ posteris prælucere, & monachorum ordines instituere. Vt interea nihil dicam, de differentia inter hodiernos monachos & antiquos Paulos, Antonios, Basilios, Chrysostomos, & id genus alia religionis Christianæ lumina fulgentissima. Hæc differentia tam insignis, tam illustris, & in oculos omnium piorum adeo πρόφαδὲ incurrens, si aliquos eorum qui appellari solent à Baronio Nouatores, impulit, vt medium transilientes in quo rectũ est positum, durius sentirent & loquerentur de vniuerso proposito monachorũ; meminisse debuit Baronius, Arcesilam quondam nobilem philosophum delectatũ suaueolentiũ vnguentorum fragrantia, dixisse: *Male sit istis mollibus & impudicis, qui rem adeo bonam infamant.* Nunc quàm bene seruetur in cœnobijs antiqua disciplina, quàm abhorreant à negotijs secularibus, qui seculum aiunt reliquisse, non videtur Baronius multum curasse: illorum æquissimas querelas pati non poterat, quos vita plus quam Sybaritica multorum cœnobitarum, ad iustam indignationem prouocarat. Sed de institutione monachorum dicetur, si Deus voluerit, copiosè ad annum Domini LXIIII. Quod autem Baronius Chrysostomum laudat in Euangelium Marci; fallitur, & malum Aristarchum se fuisse prodit. Nemo enim illas in Marcum homilias, quæ vulgo tribuuntur Chrysostomo, quæque Latinæ dumtaxat reperiuntur, legit cum aliquo iudicio, quin tituli falsitatem deprehenderet. Omnino dignum Chrysostomo, aut congruens in illis nihil quicquam offendet, qui lectione viri diuini ingenium probe subactum habuerit. Falso Chrysostomo verum opponimus; qui homilia in 1. Timoth. XIII. scribit; videri sibi cum illam epistolam Paulus scribebat, moniales virgines aut nondum fuisse, aut defecisse. Verùm de his alibi accurate.

IX. Ὡσεὶ *in verbis Lucæ variè acceptum ab Interpretibus, præsertim Syro & Arabe. Ætas sacerdotalis apud Iudæos.*

BAptismatis Christi annum indicat B. Lucas his verbis, III. 23. ἦν ἀρχόμενος ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος: quæ vetus Interpres plane ἀρχόμενος ita vertit: *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.* Quum autem sit locus iste insignis, totaque annorum Christi ratio ex illius interpretatione pendeat; vocula ὡσεὶ quomodo sit accipienda, grauis quæstio est: de qua consulantur à studiosis præstantissimi nostræ ætatis chronologi. Ego id tantum adnotabo; & Syrum & Arabem interpretes, simpliciter accepisse, vt verba sonant, ὡσεὶ pro *circiter*: non vt quidam summi viri contendunt, quibuscum & Baronius sentit, tanquam esset, quemadmodum loquuntur Hebræorum magistri, *caph veritatis*, quando aliquid præcisè determinatur: (Cimchi in Michlol vocat *Caph leemitat*, alterum vero, *Caph baschiur*, q. d. deminutionis:) Syrus ita expressit, quasi legisset, ὢν τὸν ὁ Ἰησοῦς ὢν ἐν ἐτῶν τριάκοντα ὡσεὶ. *Ipse Iesus erat existens quasi triginta annorum*; omissa voce ἀρχόμενος. Arabs verò sic: ἦν ἤρχετο ὁ Ἰησοῦς γίνεσθαι ἐν τριάκοντα ἔτεσι. *& incipiebat Iesus esse in triginta annis*, hoc est, accedebat ad trigesimum annum, neglecta vocula ὡσεὶ. Sed quum apud Iudæos ministerij Sacerdotalis ætas legitima esset annus tricesimus exactus; admodum probabile est, Dominum nostrum ad ministerij sui functionem non prius accessisse, quàm illum annum implesset. Quare ὡσεὶ necessario erit caph veritatis, non deminutionis. Vide Hieronymum in ca. XI. Ezechielis, & in præfatione eius libri. De mense & die dictum superius.

X. *Gregorius Turonensis scriptor interdum parum accuratus. Pias meditationes in historiam non raro esse versas. An aliqua vis aquis Iordanis impressa contactu carnis Christi. Aquæ noctu baptismi Christi haustæ miraculosa vis.*

Anni XXXI. Num. XIX.

LOcum Iordanis vbi Christus baptizatus est, miraculorum virtute tuisse conspicuum, obseruat Baronius, & testem profert Gregorium Turonensem. Huic verò testi, scriptori alioquin eximio, quantum in eo genere narrationum tribui debeat, aliorum esto iudicium. Ipse Baronius alibi monet, non temere fidem habendam esse omnibus, quæ narrat hic Gregorius, vt in anno Domini CCCCLXVII. num. XI. Mirum sane est, illorum locorum diligentissimos scrutatores, cum primis magnum Hieronymum, qui aliquando velut ἀδιγη-

τιὸ

rtes eorum agit, nullam huius miraculi mentionem feciſſe. Obſeruabat erudite Baronius in anno Domini primo; cauendum eſſe, ne pia meditatio pro hiſtorica aſſertione accipiatur. Huius præcepti negligentia quàm ſæpe in hiſtoria Eccleſiaſtica ſit peccatum, vel aquæ Iordanis fidem fecerint. Scribit S. Bernardus in ſermone ad milites Templi, cap. IX. de Iordane loquens: *Merita proinde ipſam eius virtutem, quam Naaman ille conſulente Prophetа ſenſit in corpore, iubente Chriſto, vniuerſus quoque fidelis populus in anima experitur.* Videtur vir ſanctus tribuere aquis Iordanis vim regeneratiuam, in animas ipſas efficacem, & quidem omnium Chriſtianorum. Sed eſt pia meditatio, non hiſtorica narratio. Atqui non defuerunt, qui hiſtorica fide idem aſſererent, non ſolum de aquis Iordanis, verum etiam de alijs. Iacobus de Vitriaco, capite LIV. *Peregrini & etiam indigenæ corpora ſua & veſtimenta in aquis Iordanis cum magna deuotione ſoliti ſunt abluere: eo quod Redemptor noſter à beato Iohanne in flumine illo baptizatus, contactu mundiſſimæ carnis fluuium ſanctificauit,* VIM REGENERATIVAM *conferens vniuerſis aquis.* Loquitur hic ſcriptor è ſententia plurimorum ſui temporis: nam Abulenſis quoque in caput tertium Matthæi, quæſtione LXXIV. hoc ipſum pleroſque ſenſiſſe oſtendit. *Et eſt*, inquit, *dictum commune, quod Chriſtus tactu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis*: quam opinionem eruditus ille ſcriptor ſolidiſſimis rationibus confutat. Diuerſi generis miraculum eſt, quod in aquis alij ſcriptores obſeruant, è baptiſmo Chriſti manans. Scribit enim auctor cum primis locuples & fide digniſſimus, Iohannes Chryſoſtomus; in honorem baptiſmi Ieſu Chriſti, hanc vim manſiſſe in aquis à Domino tunc ſanctificatis; vt hauſtæ ea nocte qua celebratur in Eccleſia eius baptiſmi memoria, non ſolum incorruptæ perennent: ſed etiam ad annum alterum aut tertium durent nihilo recèns hauſtis deteriores. Atque hoc experientia omnium quotannis fuiſſe comprobatum, idem auctor confirmat. Verba Chryſoſtomi ſunt in homilia de ſancto baptiſmo Seruatoris, edit. Sauil. tomo V. p. 524. Αὕτη ἐστὶν ἡμέρα, καθ' ἣν ἐβαπτίσατο ἡ τοῦ ὕδατος φύσις. Διά τοι τοῦτο καὶ ἐν μεσονυκτίῳ καὶ τοῦ χειμῶνος ταύτην ἅπαντες ὑδρεύονται, καὶ εἰς οἴκους τὰ κάματα ἀποτίθενται· καὶ εἰς σκιαῖον ἐλθόντες φυλάττουσιν, ἅτε δὴ σήμερον ἁγιαζόντων τοῦ ὕδατος· καὶ ὁ σημεῖον τῆς σκαρλὲς, καὶ παραφθειρομένης τῆς τοῦ ὕδατος ἰδίου φύσεως τοῦ μένειν τὸ χρόνον· ἀλλ' εἰς σκιαῖον ἐλθόντες, καὶ δύο καὶ τρία πολλάκις ἔτη, τὸ σήμερον ἀντληθέντος ὕδατος ἀκεραίου καὶ νεαροῦ ἰδόντος, καὶ μετὰ τοσοῦτον χρόνον τοῖς ἀπὸ τῆς πηγῆς ἄρτι ἀντληθεῖσιν ὕδασιν ἀμίλλωμένου.

XI. Quis

XI. *Quis primus Apostolorum fuerit vocatus. Vocis* Philippus *etymum ridiculum. Primi vocati bini fratres. Historia Euangelistarum de vocatione Petri & Andreæ illustratur.*

ANNI XXXI. Num. XXII.

PRæconium Iohannis Baptistę sequitur statim ministerium Domini nostri: cuius initio narratur ab Euangelistis vocatio Apostolorum. Quis primus omnium fuerit vocatus, variæ extiterunt doctorum hominum sententiæ. Multi Græcorum Andreæ eum honorem vindicant, quem propterea πρωτόκλητον solent appellare. Alij Simonem pariter & Andream πρωτοκλήτους nominant, vt qui simul ante omnes alios sint vocati. Non tamen defuerunt, qui Philippum ante omnes vocatum putarent. Eucherius Lugdunensis, in vigilia S. Andreæ: *Secundum hæc dicta beati Iohannis, primus omnium Apostolorum Philippus videtur esse vocatus.* Sed in horum opinione non plus inest firmitudinis, quàm in ratione ibidem subiecta: *Et meritò quidem*, inquit, *primus vocatur ille, qui os lampadis interpretatur: quatenus & ipse, & cæteri post ipsum intelligant, ad quale officium eligantur.* Quasi Græcorum notissima vox PHILIPPVS, è dictionibus Hebraicis, פה *Pe* os, siue פי *Pi* os meum, & לפיד *lapid* lampas, foret composita. Huic sententiæ etiam illa obseruatio repugnat, quæ toties legitur apud Patres; Christum vocationem suorum Apostolorum inchoasse à binis fratribus, Petro & Andrea, Iacobo & Iohanne; quemadmodum olim ad ministerium Legis Moses & Aaron simul fuerunt vocati. Seuerianus sermone primo in creationem mundi: Ἐκ μὲν πρώτη κλῆσις Θεοῦ ἀπὸ ἀδελφῶν ἤρξατο· ἔλαβε γὰρ τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἀαρὼν πρώτους κήρυκας. καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πρώτην κλῆσιν ποιεῖται Πέτρου καὶ Ἀνδρέου. *In veteri Testamento prima Dei vocatio incepit à fratribus: sumpsit enim primos præcones Mosem & Aaronem. In Euangelio quoque primam facit vocationem Petri & Andreæ.* Deinde caussam explicat, cur in veteri quidem Fœdere, vnum dumtaxat par fratrum initio fuerit vocatum: in Euangelio verò διπλᾶ δυάς duo paria fratrum. Vide & Tostatum, in caput quartum Matthæi, quæstione CII. Porrò quod vocationem Simonis & Andreæ putat Baronius contineri capite primo Iohannis; scio magnos auctores illum sequi. Verùm, si est horum vera sententia, fateri cogimur, magnam omnino diuersitatem reperiri inter Euangelistas, Iohannem, Matthæum & Lucam, eandem vocationem narrantes. Enimuero, qui diligenter historiam Euangelistarum leget; facilè intelliget, in vocatione Petri & Andreæ duos veluti gradus posse obseruari; præparationem, quam nonnulli appellant vocationem ad fidem; & ipsam vocationem, qua facti sunt primo Christi

Chriſti comites ac diſcipuli, deinde eiuſdem Apoſtoli. Apud Iohannem Andreas à Præcurſore Domini impulſus venit ad Chriſtum : à quo benigne acceptus, mox fratrem Simonem ad illum ducit. Simonem Dominus pari benignitate accipit ; & hoc amplius, nouum ipſi nomen imponit ; vel ſicut magna pars interpretum exiſtimat, prædicit imponendum. Hæc fuit prima Ieſu Chriſti in Simonem manus iniectio, qua ſibi illum aſſerebat. Nondum tamen vocantur Petrus & Andreas. Eucherius Lugdunenſis in primi capitis Iohanni verſum 35. & ſequentes : *Non eſt intelligendum, vt Petrum & Andream tunc temporis Dominus elegiſſet: quos ſicut alij Euangeliſtæ ſcribunt, de piſcatione Chriſtus vocauit. Vnde & hic dicitur, quia manſerunt apud illũ die illo. Poſtquam enim eos elegit, non vno die ſed omnibus cum eo manſerunt.* Sic alij. Sine cauſſa quidam interpretes iniuriam Simoni & Andreæ hoc pacto fieri exiſtimant, quod dicantur Chriſtum non ſtatim ſecuti eſſe, rebus relictis. Sed quis dubitat prius fuiſſe vocandos, quàm ceſſationis potuerint poſtulari ? Apud Iohannem nulla vocatio, nullum iuſſum vt ſequerentur. Actum vocationis & formulam deſcribunt expreſſe Matthæus IV. 18. Lucas v. 10. ex quibus liquidò poteſt conſtare, cùm illa gerebantur, Petrum Chriſti iam aliquam notitiam habuiſſe. Quod igitur ait Matthæus, Ieſum ad mare Galilææ ambulantem, vidiſſe Simonem, *qui dicebatur Petrus* : ſic videtur accipiendum, vt ſi diceret Euangeliſta ; cui iam antè ſibi viſo, Chriſtus nomen Petri impoſuerat, vel prædixerat imponendum. Quemadmodum autem illi, mea quidem ſententia, minus recte ſentiunt, qui vocationem Andreæ & Petri, ponentes in primo capite Iohannis, (quod facit hoc loco Baronius) hiſtoriam illam confundunt cum alia diuerſa, quæ narratur Matthæo & Lucæ : ſic errare illos ſuſpicor, qui Matthæum & Lucam hiſtorias diuerſas exponere arbitrantur. Vtrobique enim eadem loci circunſtantia, ad mare Galilææ, ſiue quod idem eſt, ad lacum Geneſareth ; eadem piſcatio, eadem vocatio, eadem ſequendi iuſſio : poſtremò eadem vtrobique verba ; ἀφέντες ἅπαντα ἠκολούθησαν αὐτῷ, ait Lucas : *relictis omnibus ſecuti ſunt eum.* ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ, ait Matthæus : *relictis retibus ſecuti ſunt eum.* Quibus verbis ſignificatur, deſiiſſe illos ex eo tempore artem priorem exercere, & Domino conſtanter deinceps adhæſiſſe. Nec refert, quod Andreæ apud Lucam non fiat expreſſe mentio ; ſed tantum Simonis, Iacobi & Iohannis ; nam quod illius narrationi deeſt, neceſſario ſupplendum è Matthæo.

XII. Cur

XII. *Cur Petrus Andreæ fratri & cæteris Apostolis prælatus. An merito confessionis; Epiphanij locus animaduersus. An ex sola Dei gratia. Non tam Petrus in confessione locutus, quàm Deus per linguam Petri. An propter abnegationem: aut propter ætatem.*

ANNI XXXI. Num. XXIII.

QVæri hodie solet, cur B. Petrus, quem volunt principem & monarcham Ecclesiæ fuisse à Christo institutum; non solum fratri Andreæ, sed etiam cæteris Apostolis fuerit prælatus. Olim huic quæstioni nullus admodum locus erat: quando pares potestate inter se fuisse Apostolos sine controuersia credebatur. Exortæ posterius opiniones, & hanc & alias sexcentas quæstiones produxerunt. Baronius non prætermisit: cuius verba breuiter nobis expendenda. Ait igitur: *Maiori natu Andreæ Simon prælatus est, merito confessionis.* Non nescio esse quosdam veteres, qui ita sensisse videantur. In epistola prima Clementis ad Iacobum, ita legere memini: *Notum tibi facio Domine, quia Simon Petrus, veræ fidei merito, & integræ prædicationis obtentu, fundamentum esse Ecclesiæ definitus est.* Ac videtur Baronius ad hunc locum respexisse: quum tamen certissimum compertissimumque sit, non magis Clementis esse illam epistolam, quàm M. Tullij, aut T. Liuij. Sed & in veris Patrum scriptis affinia leguntur. Epiphanij contra hæresin LI. hæc verba sunt: Ἴστεον πάλιν ὅτι ἡ πρώτη ἄνωθεν ἐπίσκεψις γεγένηται, ἀπὸ τοῦ Πέτρου ἡ σωτήριος γεγένηται· ὅθεν γὰρ καὶ αὐτὸς ἀφηγεῖται τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, ἐλθὼν ἐγὼ τοῦτο, ὅτι Θεὸς ὅστις ἐστὶν εἰδὼς τὰς κλίσεις (male editum κλήσεις: phrasis est vsitatissima in Scripturis, κλίσεις καρδίας & κλίσεις καρδίας: non κλῆσις, quod est absurdum:) τῆς καρδίας καὶ γνώσεται τίς ἐν σοφοῖς ἄξιος καθέδρας, ἐξελέξατο Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. Mens Epiphanij est: bis Andream & Petrum venisse ad Dominum: in priore aduentu Andream præiuisse fratri, vtpote natu maiorem minori: in posteriore contra, præiuisse Petrum Andreæ. Igitur propter hanc Petri alacritatem, quam ostendit ducem fratri se præbens; & quia nouit Deus cordium inclinationes, (non *vocationes*, vt habet interpres, perabsurde:) & notum habet, quis sit dignus locari in prima statione; Petrum elegit Dominus, suorum discipulorum ἀρχηγόν, ducem atque antistitem. Manifesto Epiphanius caussam electionis saltem aliquam in ipso Petro & eius virtute ponit. Similiter & de cæteris Apostolis interdum loquuntur Patres. Hilarius de Trinitate libro sexto: *Tanta & tam Deo propria, vos ô sancti & beati viri, ob fidei vestræ meritum claues regni cælorum sortiti, & ligandi atque soluendi in cælo & in terra ius adepti, gesta esse per Dominum videratis.* Sed hæc doctrina, si vt verba sonant simpliciter

citer accipiantur, cum doctrina IESV & Apoſtolorum eius, quæ omnia tribuit gratiæ, non perſonarum proprijs meritis, manifeſto pugnat. Quare non dubito, Petrum quæ fuit illius pietas aduerſus Deum, tota voluntate dicturum potius fuiſſe cum Paulo, *Gratia Dei ſum quod ſum*, 1. Corinth. xv. 10. quàm cum Baronio aut quouis alio, Merito meo ſum Apoſtolus, & Apoſtolorum ἀκροφαῖος. Si ex gratia, non ergo ex operibus aut proprio merito. Rom. xi. 6. Notet lector de cauſſa electionis in Apoſtolatum & principem inter Apoſtolos locum, nos loqui: non de motu voluntatis Petri ad ſequendum vocantem Deum. Quod igitur Petro delatus ſit honos inter Apoſtolos ex mera Dei gratia, non propter meritum confeſſionis, vt vult Baronius, Patrum eſt doctrina: vtut dicta quædam apud illos occurrant, quæ diuerſam præ ſe ferant ſententiam. Exempli gratia, Chryſoſtomum recenſet Bellarminus, De Rom. Pontif. lib. 1. cap. xii. inter eos auctores, qui præclaram Petri confeſſionem docent fuiſſe occaſionem aut cauſſam meritoriam, cur cæteris ſit prælatus. Atqui Chryſoſtomus in illa ipſa homilia, quam in eam rem laudat alibi Bellarminus, in Matthæi caput xvi. 18. negat, Petrum in illa confeſſione, de cuius merito agitur, quicquam domo attuliſſe, quod poſſet ſuum dicere: ſed tantum reuelationem à Deo Patre ſibi factam pronuntiaſſe. Hoc autem eo confirmat argumento; quia mox idem Petrus, de paſſione Chriſti auſus cogitationem ſuam expromere, prius quàm id myſterium eſſet ipſi à Deo reuelatum, in grauem adeo errorem ſit delapſus, vt etiam de ſalute illius metui potuerit, ac propterea Satanæ appellatione à Domino ſit increpitus. Verba Chryſoſtomi apponam digna notatu. ὁ ἀποκαλύψεως τυχὼν, ὁ μακαρισθεὶς τοσοῦτον ἐκεῖθεν ἐξέπεσε καὶ ἐσφάλη, ὡς φόβου ἐκεῖναι τοῦ παθεῖν· καὶ τί θαυμαστόν. ὁ δὲ δοξάσων ἐν τύποις ἀποκαλύψει, τοῦτο παθεῖν; ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτ' ἐκεῖνα εἶχοντι τὰ φθέγξατο. *Ille qui reuelationem fuerat conſecutus, qui fuerat beatus prædicatus; hic adeo celeriter excidit & lapſus eſt, vt metueretur illius caſus. Quid vero mirum eſt, illi hoc accidiſſe, qui reuelationem ijs de rebus non acceperat? Vt ſcias, Petrum ne illo quidem priora, de ſuo locutum fuiſſe.* Baſilius Seleucenſis homilia in verba Chriſti, Matth. xvi. 13. Petrum illam admirabilem confeſſionem edentem, comparat citharæ alieno motu pulſatæ; hoc eſt, à Deo; qui gnarus ignorantiæ Petri, virtute diuina inſpirauit illi quod eſſet reſpondendum; & Petri lingua pro miniſtro eſt vſus ad docendum diſcipulos. Εἰδὼς, inquit, τὴν ἄγνοιαν ὁ Θεὸς τοῦ Πέτρου ἐπιτρέπει τὸν ἀποκρίνασθαι· καὶ λοιπὸν ἐκφωνεῖ πρὸς αὐτὸν ἀδὴν ἐκείνην θεϊκὴν, καὶ τὰς τῆς καρδίας λογισμοὺς ἐξετάσας τοῖς χρώμασι, καὶ κατηχήσας διδασκαλίας τῆς τοῦ Πέτρου γλώττης χρησάμενος. Epiphanius quoque illo ipſo loco, quem antè indicauimus, ait Petrum

XII. *Cur Petrus Andreæ fratri & cæteris Apostolis prælatus. An merito confessionis; Epiphanij locus animaduersus. An ex sola Dei gratia. Non tam Petrus in confessione locutus, quàm Deus per linguam Petri. An propter abnegationem: aut propter ætatem.*

ANNI XXXI. Num. XXIII.

QVæri hodie solet, cur B. Petrus, quem volunt principem & monarcham Ecclesiæ fuisse à Christo institutum; non solum fratri Andreæ, sed etiam cæteris Apostolis fuerit prælatus. Olim huic quæstioni nullus admodum locus erat: quando pares potestate inter se fuisse Apostolos sine controuersia credebatur. Exortæ posterius opiniones, & hanc & alias sexcentas quæstiones produxerunt. Baronius non prætermisit: cuius verba breuiter nobis expendenda. Ait igitur: *Maiori natu Andreæ Simon prælatus est, merito confessionis.* Non nescio esse quosdam veteres, qui ita sensisse videantur. In epistola prima Clementis ad Iacobum, ita legere memini: *Notum tibi facio Domine, quia Simon Petrus, veræ fidei merito, & integræ prædicationis obtentu, fundamentum esse Ecclesiæ definitus est.* Ac videtur Baronius ad hunc locum respexisse: quum tamen certissimum compertissimumque sit, non magis Clementis esse illam epistolam, quàm M. Tullij, aut T. Liuij. Sed & in veris Patrum scriptis affinia leguntur. Epiphanij contra hæresin LI. hæc verba sunt: ὥστε ἐστι πάλιν ὅτι ἡ πλεία ἀδελφὶς δόξαν ἐσχήκασι, ἀπὸ τοῦ Πέτρου ἡ στωλώτησις γεγένηται· ὅθεν γὰρ καὶ αὐτὸς ἀφηγεῖται τὸν ἴδιον ἀδελφόν, καὶ ἔστι ἡ κλῆσις τοῦτο, ὅτι Θεὸς ὅδιν ἐδώκε τοῖς κλίσεις (male editum κλήσεις: phrasis est vsitatissima in Scripturis, κλίνειν καρδίας & κλίσεις καρδίας: non κλῆσις, quod est absurdum:) τὴν καρδίαν καὶ γινώσκων τὶς ὁ πρόπους ἄξιος ἐστὶ πρεσβεῦσαι, ἐξελέξατο τὸν Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. Mens Epiphanij est: bis Andream & Petrum venisse ad Dominum: in priore aduentu Andream præiuisse fratri, vtpote natu maiorem minori: in posteriore contra, præiuisse Petrum Andreæ. Igitur propter hanc Petri alacritatem, quam ostendit ducem fratri se præbens; & quia nouit Deus cordium inclinationes, (non *vocationes*, vt habet interpres, perabsurde:) & notum habet, quis sit dignus locari in prima statione; Petrum elegit Dominus, suorum discipulorum ἀρχηγόν, ducem atque antistitem. Manifesto Epiphanius caussam electionis saltem aliquam in ipso Petro & eius virtute ponit. Similiter & de cæteris Apostolis interdum loquuntur Patres. Hilarius de Trinitate libro sexto: *Tanta & tam Deo propria, vos ô sancti & beati viri, ob fidei vestræ meritum claues regni cœlorum sortiti, & ligandi atque soluendi in cœlo & in terra ius adepti, gesta esse per Dominum videratis.* Sed hæc doctrina, si vt verba sonant simpliciter

citer accipiantur, cum doctrina IESV & Apoſtolorum eius, quæ omnia tribuit gratiæ, non perſonarum proprijs meritis, manifeſto pugnat. Quare non dubito, Petrum quæ fuit illius pietas aduerſus Deum, tota voluntate dictitaſſe potius fuiſſe cum Paulo, *Gratia Dei ſum quod ſum*, 1. Corinth. xv. 10. quàm cum Baronio aut quouis alio, Merito meo ſum Apoſtolus & Apoſtolorum ἀκροφαῖος. Si ex gratia, non ergo ex operibus aut proprio merito. Rom. xi. 6. Notet lector de cauſſa electionis in Apoſtolatum & principem inter Apoſtolos locum, nos loqui: non de motu voluntatis Petri ad ſequendum vocantem Deum. Quod igitur Petro delatus ſit honos inter Apoſtolos ex mera Dei gratia, non propter meritum confeſſionis, vt vult Baronius, Patrum eſt doctrina: vtut dicta quædam apud illos occurrant, quæ diuerſam præ ſe ferant ſententiam. Exempli gratia. Chryſoſtomum recenſet Bellarminus, De Rom. Pontif. lib. 1. cap. xii. inter eos auctores, qui præclaram Petri confeſſionem docent fuiſſe occaſionem aut cauſſam meritoriam, cur cæteris ſit prælatus. Atqui Chryſoſtomus in illa ipſa homilia, quam in eam rem laudat alibi Bellarminus, in Matthæi caput xvi. 18. negat, Petrum in illa confeſſione, de cuius merito agitur, quicquam domo attuliſſe, quod poſſet ſuum dicere: ſed tantum reuelationem à Deo Patre ſibi factam pronuntiaſſe. Hoc autem eo confirmat argumento; quia mox idem Petrus, de paſſione Chriſti auſus cogitationem ſuam expromere, prius quàm id myſterium eſſet ipſi à Deo reuelatum, in grauem adeo errorem ſit delapſus, vt etiam de ſalute illius metui potuerit, ac propterea Satanæ appellatione à Domino ſit increpitus. Verba Chryſoſtomi apponam digna notatu. ὁ ἀποκαλύψεως τυχὼν, ὁ μακαριζόμενος εὐθὺς ἔπεσε καιρίως διέπεσε καὶ ἰσφάλη, ὡς φόβου γενέσθαι τοῦ παθόντος· καὶ τί θαυμαστόν. καὶ ὁ δοξάσθαι δοκῶν ὑπὸ τῶν ἀποκαλύψεως, τοῦτο παθὼν· ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲν ἐκεῖθεν εἶχεν ἐφθέγξατο. *Ille qui reuelationem fuerat conſecutus, qui fuerat beatus prædicatus; hic adeo celeriter excidit & lapſus eſt, vt metueretur illius caſus. Quid vero mirum eſt, illi hoc accidiſſe, qui reuelationem ijs de rebus non acceperat? Vt ſcias, Petrum ne illa quidem priora, de ſuo locutum fuiſſe.* Baſilius Seleucenſis homilia in verba Chriſti, Matth. xvi. 13. Petrum illam admirabilem confeſſionem edentem, comparat citharæ alieno motu pulſatæ; hoc eſt, à Deo; qui gnarus ignorantiæ Petri, virtute diuina inſpirauit illi quod eſſet reſpondendum; & Petri lingua pro miniſtro eſt vſus ad docendum diſcipulos. Εἰδὼς, inquit, τὴν ἄγνοιαν ὁ Θεὸς τοῦ Πέτρου ἐνέπνευσε τοῦ ἀποκρίνασθαι· καὶ λοιπὸν ὁ κρυφαῖος τῶν υἱῶν ἀνὴρ ἐκπαιδεύεται, καὶ διὰ τῆς καθαρᾶς λογικῆς ὑπηρεσίας τοῖς κρείττοσι, τὴν κατηχήτην διδασκαλίας τῆς τοῦ Πέτρου γλώττης χρησάμενος. Epiphanius quoque illo ipſo loco, quem antè indicauimus, ait Petrum

post lapsum, ὑφ' Ἰωάν. τοῦ Κυρίου, γνησιώτερα Πέτρου πάλιν ἀκούσας, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου: *inuentum esse à Domino, qui illum eo honore sit dignatus, vt ipsi iterum diceret, Pasce oues meas.* Iure igitur Paulinus epistola 12. ad Seuerum: *Petra est Christus, sed etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam non negauit.* Hoc enim vult & nomen Petri, & quicquid cum nomine ipsi collatum est à Christo, id omne Petrum ex mera gratia donantis, non ex merito vllo suo, esse consecutum. Vt verum sit in Petro, quod verum est in omnibus electis; Christum illi suu ingentia beneficia sine pretio vendidisse, quod ait Isaias LV. 1. eundemque in Petro suametipsius dona coronasse, vt solet dicere B. Augustinus. Longum fecero, si Patrum similia testimonia huc voluero congerere, quod ab instituto nostro est alienum. Neque vero aliter sentiunt hodieque Theologi insigniores, etiam illarum partium, quæ in hac diuisione Ecclesiæ Dei, à meritis stare videntur. Quamobrem Bened. Iustinianus Iesuita, in tractatione de Apostolatu, non ita pridem edita, capite 11. non solum eos refellit, qui Apostolos propter merita putant fuisse electos: sed etiam illos, qui causam electionis faciunt, præuisam naturæ quandam aptitudinem, quæ sit voluti solum & gratiæ fundamentum. *Ego*, inquit ille, *ne id quidem probo. Quam enim aptitudinem à natura habebant Moses, Isaias, Ieremias?* deinde affert apposititissime locum Pauli 1. Corinth. 1. 27. *Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia*: &c. Fuerunt è Patribus nonnulli, qui Petrum cæteris prælatum dicerent, non propter meritum aliquod suum: sed contra, propter conscientiam abnegationis, quod peccatum fuit Petri longe grauissimum. Prolixe hanc sententiam persequitur Optatus Mileuitanus, libro septimo: vnde pauca verba subijciam. *Ecce, vt supra dictum est; cæteris non agnoscentibus, solus agnouit: cæteris non promittentibus, solus promisit: cæteris nec semel negantibus, ter solus negauit. Et tamen bono vnitatis, de numero Apostolorum separari non meruit.* Mox. *Stant toti innocentes, & peccator accipit claues, vt vnitatis negotium formaretur. Prouisum est, vt peccator aperiret innocentibus, ne innocentes clauderent contra peccatores; & quæ necessaria est vnitas esse non posset.* Non defuerunt inter Patres, qui Petrum cæteris prælatum dicerent, non confessionis merito, sed ætatis. Nam Petrum Andreæ fratre maiorem natu fuisse nonnulli memoriæ prodiderunt, vt est apud Euthymium, in Matthæum cap. XIX. & alios. Vide ad annum XXXII. num. V. Iam quum ex omnibus suis discipulis duos præ cæteris Christus videatur dilexisse, Petrum & Iohannem: huic illum fuisse præpositum, quod esset natu maior. Hieronymus contra Iouinianum libro 1. *Propterea inter duodecim Apostolos vnus eligitur, vt capite constituto,*

schismatis

ſchiſmatis tollatur occaſio. Sed cur non Iohannes electus eſt virgo? ætati datum eſt; quia Petrus ſenior erat. Baronij iudicium de hac ſententia & eius auctore Hieronymo, operæpretium eſt audire. *Ex his*, ait, *apparet quàm turpiter errent, qui primatum putant Petro collatum, quod ſenior cæteris eſſet.* Quò ſpectet hæc vehementia, & B. Hieronymus alijque eiuſdem ſententiæ Patres, quàm digni ea contumelia fuerint, vt *turpiter errare* dicerentur, lectorum eſto iudicium. Obiter caſtigandus eſt ille ſciolus, qui Annales in compendium nuper redegit. Nam hic opinionem Hieronymi, Euthymij & plurium aliorum Patrum, propterea reijcit, quia ſit opinio hæreticorum. En dignum Cenſorem, qui inter Romanæ vel Hiſpanicæ inquiſitionis tortores cooptetur. Sic autem iſte locis innumeris, auctoris ſui verba corrumpens, litem facit ſuam. Baronius ſiquidem ab eiuſmodi amentia procul afuit, vt Hieronymum vocaret hæreticum.

XIII. *Cauſſa oſtenditur, cur Chriſtus nonnullis ſuorum diſcipulorum noua nomina impoſuerit. Iuſtini locus.* μετονομάζειν, *pro nouum nomen imponere. Doctrinæ genus è conſideratione nominum. Appellationes à Deo impoſitæ fuerunt* διὰ τῆς διδασκαλίας. *Iohannes ſymbolum contemplationis, Petrus actionis. Cur ille Boanerges, hic Petrus ſit dictus.* βοανηργὲς τὸ θεολογικὸν. *Alia.*

ANNI XXXI. Num. XXXIV.

QVando primum à fratre Andrea deductus eſt Simon ad Dominum; inditum eſſe illi Petri nomen ab ipſo Chriſto, auctor eſt Iohannes: *Tu es Simon, filius Iona: tu vocaberis Cephas: quod eſt ſi interpreteris Petrus.* Et Baronius quidem nullum hîc deprehendit myſterium, præter primatum Petri, hoc eſt omnipotentiam Ro. Pontificis: in illa totus defigitur, totus ſtupet. Sunt è contrario alij, qui aliud nihil ſpectaſſe Chriſtum contendant, niſi vt hoc nouo cognomine Simonem Andreę fratrem diſcerneret à Simone Cannite, ſiue Zelota. Nimis iſtud quidem dilutum eſt, & alta Chriſti ſapientia, niſi fallor, parum dignum. Mediam igitur viam pijs Patribus tritam inſiſtamus, & hoc primum cum Sancto Martyre Iuſtino obſeruemus; Chriſtum cùm Eccleſiæ ſuæ iaceret fundamenta, inter alia numero infinita argumenta, quibus probauit eundem eſſe ſe illum Deum, quem Patriarchæ & Prophetæ adorauerant, iſtud etiam adhibuiſſe: quod diſcipulorum ſuorum nonnullis noua nomina impoſuit; ſicut olim in Abrahamo, Sara & Iacobo erat factum. Nimirum dominantis eſt, & illius, qui aliquem in ſua poteſtate habeat, nouum illi nomen impo-

nere : sicut factum in Daniele à Nabuchodonosoro ; & parentes in liberis, heri in seruis semper factitarunt. Iustini locus est in Tryphone, quem subijciam. Τὸ εἰπεῖν, μετωνομακέναι αὐτοὺς Πέτρον, καὶ γεγράφθαι ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν αὐτῶν, γεγονέναι καὶ τοῦτο, οὐδὲν τῷ καὶ ἄλλους δύο ἀδελφοὺς ὄντας Ζεβεδαίου υἱοὺς μετωνομακέναι· οἶμαι τὸ Βοανηργές, ὅ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς, σημεῖόν τινων τῷ λόγῳ ἐκείνου τοῦ), διὸ (ita scribendum) καὶ ἐπέθηκεν Ἰακώβῳ τῷ Ἰσραὴλ ὄνομα ἐπιγνῶναι ἐπίδηλον. Hæc Iustinus : vbi obiter notabis, improprie positum verbum μετονομάζειν, quod prioris nominis mutationem significat per impositionem alius. Atqui neque Simoni, neque Zebedæi filijs sua propria nomina sunt ademta ; sed noua potius adiecta cognomina. Itaque passim apud Euangelistas & in Epistolis, priores Petri & Iohannis appellationes vsurpantur. Ita loqui tamen solent Patres, vt dicant mutatum fuisse à Christo nomen suum Simoni : & ita Tertullianus libro IV. aduersus Marcionem, cap. XIV. vbi caussam affert acutissimus Pœnus noui nominis ; *quia & Creator Abrahæ, & Saræ & Auseæ nomina reformarit.* quæ est ipsissima Iustini obseruatio superior. Docet hoc ipsum & Chrysostomus homilia in Iohannem XIX. vbi de nouis nominibus loquens Simoni & Iacobo impositis ; Ἵνα τί ἔνεκεν, ait, τοῦτο ποιεῖ ; δείκνυσιν ὅτι αὐτὸς ὁ τὸν παλαιὸν δεδωκώς, αὐτὸς ὁ καὶ ὀνόματα μεταρρυθμίζων· ὁ Ⓦ Ἄβραμ Ἀβραὰμ καλέσας, καὶ τὴν Σαρὰι Σάρραν, καὶ Ⓦ Ἰακὼβ Ἰσραήλ. *Cur hoc Dominus facit ? vt ostendat se esse, qui Testamentum vetus dedit : se esse, qui nomina nouæ formæ imponat ; qui Abram vocauit Abraham, Saram Sarram, Iacobum Israelem.* In ea homilia & alibi verbum μετονομάζειν vsurpatur ἀκύρως, vt apud Iustinum & alios. Secundo loco obseruemus, neque olim diuinitus inditas appellationes Abrahamo, Saræ & Iacobo, mysterio caruisse ; neque illa item nomina, quæ suorum nonnullis Christus imposuit. Dicebant olim Stoici, nomina quæ vnicuique competunt in hac vita, esse fontes vnde officia manent : estque adeo apud Arrianum, Epicteti super ea re admodum vtilis disputatio ; docens in summa, sicut titulus præ se fert, πῶς ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τὰ καθήκοντα εὑρεῖν ἔστι βίῳ : *quomodo ex ipsis nominibus officia possint inueniri.* Sed hæc doctrina in ore Philosophorum, non minus inanis atque infructuosa erat, quàm fuit solida atque efficax in illis, qui simul à Deo cum nominibus nouis, facultatem accipiebant isto diuino beneficio bene vtendi. Enimuero admirandum hoc est disciplinæ genus, à Deo Opt. Max. inuentum, quod in nominis dumtaxat recordatione est positum. Quoniam enim nomine suo cuique nihil potest esse neque notius, neque familiarius : placuit Deo, cuius consilia abyssus sunt sapientiæ, noua nomina nonnullis suorum indere, quæ illis essent velut sacramenta rerum maximarum ; & vt loquitur Chrysostomus, de hoc

ipso

ipſo Petri nomine differens, διδασκαλίαν διδασκαλίαν, *pro ingi magiſterio* Nam quis dubitat, Abrahamo, Sarræ & Iſraeli nouas appellationes vſum monitoris alicuius & Prophetæ præbuiſſe, qui promiſſiones ipſis factas in memoriam ſubinde ipſis reuocaret, ac fidei ipſorum nouas in dies, in horas, vires ſufficeret? Idem eſſe iudicandum de nouis appellationibus, quę nonnullis Apoſtolorum repetiuntur impoſitæ, non vno loco docet B. Chryſoſtomus: qui etiam diuinus Doctor in homilia quadam editionis Sauil. tomo VIII. pag. 105. ſcribit, tres integros dies ſe fuiſſe aliquando occupatum, in explicandis cauſſis, cur qui antea Saulus dicebatur, poſtea nominatus ſit Paulus. ἴστι, inquit, ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας ὁλοκλήρους ὑφ' ἓν τοῦτο ὄνομα (Παῦλε) διελέγομεν, τὰς αἰτίας λέγων, δι' ἃς ἀπὸ τοῦ τότε Σαῦλος καλούμενος, νῦν Παῦλος ἐκλήθη Παῦλος. Scribit Origenes homilia quadam in principium Euangelij Iohannis; Petrum Apoſtolum ſymbolum fuiſſe fidei, Iohannem verò ſignaſſe intellectum. Vult autem hoc: quum in Chriſti Apoſtolis eius chariſmata varie eminerent; Iohannem, qui per excellentiam eſt appellatus Theologus, propter abſtruſam & profundam rerum diuinarum cognitionem fuiſſe præcipue inſignem: Petrum verò, in cuius humeros præcipua quædam cura incumbebat ædificandæ domus Dei, propter fidei propagationem, atque vt ita dicam, propter practicam Theologiam. Hoc ſenſu etiam Theophylactus in caput XXV. Lucæ, Petrum & Iohannem vocat πρᾶξιν & θεωρίαν, *actionem & contemplationem.* in XX. autem Iohannis ſcribit idem ſic: Σὺ δὲ μοι νόει Πέτρον μὲν τὸ πρακτικὸν καὶ θερμὸν. Ἰωάννου δὲ τὸ θεωρητικὸν καὶ διὰ φύσεως πρὸς τὰ θεῖα ὁρᾶσθαι. & plura in eam ſententiam. cuius etiam veſtigia extant apud B. Auguſtinum, vltimo in Iohannem tractatu. Sed locus Origenis eſt proferendus. *Non temere vt opinor, quis dixerit*, ait ille inter cætera, *plus in typo fidei & actionis, quàm ſcientiæ & contemplationis Petrum talia dixiſſe. Quare? ea ſcilicet ratione, qua Petrus in forma actionis ac fidei ponitur: Iohannes autem contemplationis atque ſcientiæ typum imitatur.* Hoc ſi cui placet, non videtur difficile cauſſam reddere nominum Simoni & Iohanni impoſitorum. Nam vt de Iohanne prius dicam; obſecro, quàm bene conuenit, vt is qui ſymbolum eſſe dicitur doctrinæ cœleſtis, appelletur FILIVS TONITRVI? qua appellatione non ſolum Iohannes & Iacobus, ſed vniuerſus Apoſtolorum chorus edoctus eſt, breuiſſimo quodam doctrinæ compendio, Dei verbo nihil eſſe potentius, nihil violentius: neque illi magis à poteſtatibus huius mundi poſſe reſiſti, quàm tonitru poteſt arte humana impediri. *Vox Domini*, ait Dauid, *in virtute, vox Domini in magnificentia. Vox Domini confringet cedros, confringet cedros Libani. Vox Domini intercidet flammas ignis: vox Domini concutiet deſertum,*

deſertum

desertum Cades. Hæc Dauidis verba explicant egregie vocem Boanerges, siue בני רגם & causſam inditæ eius appellationis. Horſum alludens Chryſoſtomus, siue quis alius in editione Etonenſi, tomo v. pag. 696. tres Euangeliſtas, Matthæum, Marcum, Lucam, comparat fulguri: ὁ δὲ, ait, ἤστραψαι τὴν οἰκονομίαν, *fulguribus ſimiles Chriſti diſpenſationem*, id eſt, *incarnationem illuſtrarunt*: at Iohannem tonitru: quem ait βεβροντᾶν τὴν θεολογίαν, *ſcientiam de Deo*, hoc eſt deitate Chriſti, *tradere*, *quæ ſit inſtar tonitru ad percellenda hominum ingenia*. Nec diſſimile eſt, quod ait Dominus apud Ieremiam, 1. 18. *ſe dediſſe illum in ciuitatem munitam, in columnam ferream, in murum æneum*. Et ſunt vocis Dei in vtroque Teſtamento ſimilia elogia multa. At Simoni nomen imponitur Petri, quod lapidem ſignificat. Quare? Diximus ſymbolum actionis Petrum fuiſſe, id eſt, vitæ periculis & caſibus ſexcentis atque erroribus obnoxiæ. Ne igitur aut ipſe, aut cæteri Apoſtoli, qui laborum ſocij illi erant futuri, in medijs tentationum fluctibus deficerent; hoc præclaro nomine coryphæo Apoſtolorum impoſito, omnes illos, nominatim verò Petrum, ad conſtantiam Deus immortalis voluit hortari: & hoc quaſi pignus certiſſimũ illi dare, præſentis auxilij ſui, tempore neceſſario adfuturi. Saxum & lapis propter natiuam duritiem, durationis & conſtantiæ ſymbola ſunt, & animi firmi atq; inconcuſſi. Hoc maxime fulcro opus habuiſſe fidem Petri, & docuit experientia, & obſeruat Origenes, cùm ſcribit de ipſo & Iohanne. *Vnus ſiquidem recumbebat ſuper pectus Dominicum, quod eſt contemplationis ſacramentum: alter ſæpe titubabat, quaſi trepidæ actionis ſymbolum*. Addit in eandem ſententiam plura, quæ apud ipſum legenda lectori relinquo. Quare verba Domini noſtri apud Iohannem, ita videntur accipienda, quaſi dixiſſet; Noui ego te, Simon, quis ſis: nempe tu filius es Ionæ, quæ vox columbam ſignificat; ipſe columbæ ſimilis, timidus & virium nullarum. Sed me vide: ego te & miniſterio arduo deſtino, & vires tanto oneri pares volo ſufficere: in cuius rei ſignum atque teſtimonium, eſto deinceps Petrus nomine: non de quauis petra appellatione deriuata; ſed de me ipſo; qui & ſum vera conſtantia atq; firmitas, & Petra vocor: vt fias tu quoque præſidio meo fultus, petra quauis firmior, & ſimilis conſtantiæ alijs ſuaſor, ac magni incepti quod molior, primarius fundator, atq; auctoritatis præcipuæ [illegible]. Omnino in appellatione Cephæ latere myſterium, & illa euincunt, quæ ante diximus; & Iohannes oſtendit, cùm Græcè ſcribens, Syriacæ vocis Græcam interpretationem ſtatim ſubijcit. Atque hoc myſterium Chriſtus poſtea clarius aperuit, vt narrat Matthæus cap. xvi. ijs verbis, de quibus accurate inferius, Deo propitio, ſumus dicturi.

XIV. Teſtimonia

XIV. *Teſtimonia Chryſoſtomi de cauſſa appellationis Petri. Petri* σπουδὴ *&* προθυμία, *an nouum nomen aliquam dignitatis prærogatiuam Petro attulerit.*

IBIDEM.

COnfirmandis iis quæ modò diximus, ſubijciemus B. Chryſoſtomi aliquot loca, ex quibus conſtabit liquidò, quod fuerit tanti Doctoris iudicium de cauſſis & ſignificatione appellationis PETRI Simoni inditæ. Solet autem hîc duas eius nominis cauſſas afferre; zeli amoriſque erga Chriſtum vehementiam, & fidei firmitudinem. In eam ad Galatas, capite II. diſputationem ingrediens de controuerſia inter Paulum & Petrum; initio huiuſmodi obſeruationem proponit. Πέτρος, ait, ἀναγκαῖον ἐξ ἀρχῆς εἰπεῖν τὴν τοῦ Πέτρου προθυμίαν ἐφ' ᾗ πᾶσι τοῖς ἄλλοις προετίμησε τὸν μαθητὴν ὁ δεσπότης· ἐφ' ᾧ τοῦ πρωτείου ἐστέφθη, καὶ ἀφ' οὗ ἄλλος ἐξ ἀποστόλων τὴν πίστιν ἀνεφθέγξατο. Καίτοι πολλὴ τις ἦν ἡ πρωτεῖα, τῶν ἄλλων πάντων φησὶ, Σὺ εἶ ὁ Χριστός. *Prius neceſſario dicendum eſt de ea quam Petrus ſolitus vſurpare fiducia, ſiue libertate, & quomodo ſemper omnibus diſcipulis inſidiauerit*; id eſt, partes eorum anteuertens occupauerit. *quippe nomen inde ſumpſit, propter fidem quæ flecti aut euerti non poterat. Et cùm in commune omnes interrogabantur, ille præ cæteris exiliens, ait, Tu es Chriſtus.* Auctoritas illa, quam Petrus vſurpauit inter collegas Apoſtolos, vocari ſolet à Chryſoſtomo, σπουδὴ, *cura* ſiue *præſidentia*, vel προθυμία, *fiducia* aut *libertas*. vtraque vox à dominatione, & imperio monarchico, quod poſtea excogitatum eſt, tam longe abeſt quàm quod longiſſimè. Quare Chryſoſtomus & hîc & ſemper alibi cauſſam eius fiduciæ aſſignat; non ius dominandi à Chriſto acceptum, ſed zelum & fidei magnitudinem. Sauilianæ editionis tomo V. p. 281. homilia in principium Actorum: Ὁρᾷς ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ Πέτρου κληθῆναι, οὐκ ἀπὸ θαυμάτων, ἀλλ' ἀπὸ ζήλου πεπυρωμένου ἔλαβε τὸν ἀρχεῖον. *Videſne vt illud ipſum, quod Petrus eſt appellatus, non à miraculis habuit initium, ſed ab ignito zelo.* Tomo VIII. in increpatione eorum qui ad ſynaxin non venerant, p. 105. Ὁ Θεὸς ἄρτι τὰς ἐντολὰς καὶ διδασκαλίαν, ὥσπερ ἐν τῇ λαλικῇ τὴν προσηγορίαν τῶν ἁγίων ἐνέπλεξε. Τὸν γοῦν Πέτρον, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ὅτου ἐκλήθη, τοῦ ἀπὸ τῆς ἐξ αὐτοῦ τοῦ πίστεως ἐρρύησεν ἐνάμιλλος εἶναι τῷ ὀνόματι· ἵνα ἔχῃ διδασκάλου λοιπὸν τοῦ προσηγορίας, τῆς ἑαυτῆς ἐρρύησεν. *Deus admonitionem virtutis & doctrinam in ipſas indit appellationes ſanctorum, tanquam in pilam æream. Petrum igitur à virtute ipſius ſic nominauit; demonſtrationem ipſius nomini indens, firmitudinis circa fidem: vt eſſet ipſi ſuum nomen, eiuſmodi firmitudinis doctor perpetuus.* Omitto ſimiles locos. Quæri verò ſolet, an noui nominis aſſumptione prærogatiua aliqua dignitatis

tatis Petro sit quæsita. Respondeo ; Si auctorem sequimur Chrysostomum, illi Apostoli quibus nouæ appellationes à Domino sunt inditæ, videntur prærogatiuam aliquam habuisse supra reliquos ; ipse appellat, ἔξαίρετόν τι, *aliquid eximij* ; atque hoc ipse interpretatur, demonstrationem πλείονος οἰκειώσεως, *maioris coniunctionis*. Cæterum in hoc censu ponuntur ex æquo, Petrus, Iacobus & Iohannes, item Paulus. Petro autem vllam dignitatis prærogatiuam hac ratione fuisse collatam, nusquam legitur apud Chrysostomum : imo verò huius plane contrarium in diuinis eius Patris monumentis, difficile non est inuenire. Initio epistolæ Pauli ad Romanos in illa verba, *Paulus seruus Iesu Christi*, ita scribit : Τίνος ἕνεκα μετέθηκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ Θεὸς, ὢν Σαῦλος ὄνομα, Παῦλον καλέσας; ἵνα μηδὲ τούτῳ τῷ ἀποστόλων ἐλαττούμενος ᾖ· ἀλλ' ἵνα ἔχῃ ἔξαίρετόν τι ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν, τοῦτο καὶ αὐτὸς κτήσηται, καὶ πλείονος οἰκειώσεως ἀπόδειξιν λάβῃ. *Cur nomen eius Deus mutauit, & qui erat Saulus, vocatus ab eo est Paulus ? vt ne hac quidem in parte cæteris Apostolis esset inferior : sed quod habebat eximium princeps discipulorum, id ipsum Paulus quoque assequeretur, & maioris coniunctionis argumentum inde caperet.* Propterea quoties de mutatis nominibus disserit, omnia Noui Testamenti solet coniungere, neque vllum iuris discrimen in hac parte vsquam agnoscit. Vide in 11. tomo, pag. 632. in octauo, pag. 67. & 105. & similes locos.

XV. Sententia Baronij de appellatione Petri. Petrus lapis primarius, vt & Christus. Obseruatio Baronij & aliorum, Petrum dicendum fuisse PETRAM, *quàm solida, & quò spectet.*

IBIDEM.

IAm Baronium audiamus longè alia commentantem. *Sed quod insuper considerationè dignum existimamus ; hoc ipso initio Ecclesiæ erigendæ, (quæ ædificatio Dei est)* CHRISTVS DOMINVS *tantæ molis excitandæ sapientissimus architectus, de primario lapide in fundamento collocando statim cogitans, Simoni mox dixit, Tu vocaberis Cephas.* Omittit caussam nouæ appellationis, quam tot locis Patres commemorant, præsertim Chrysostomus, sicuti ostendimus. Caussa omissionis est ; quia Patres quidem, Petrum à Petra crediderunt denominatum, vt expresse affirmant Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, Eusebius Emisenus, alij : at Baronio & hodiernis Doctoribus Hildebrandinæ sapientiæ, pene hæretica est hæc sententia, vt mox indicabit Baronius. Volunt enim non à Petra Christo Petrum esse dictum ; sed ipsum Simonem esse petram, & hoc illi cum Christo esse commune nomen. Ait igitur pater Annalium ; Petrum à Christo positum esse LAPIDEM PRIMARIVM in

ædificio

ædificio Eccleſiæ. Parum illi videlicet viſum eſt, dicere ſuper Petro Eccleſiam Dei eſſe fundatam; niſi ipſum faceret in fundamento Eccleſiæ lapidem primarium. Si quærat hîc aliquis, ecquem in Eccleſiæ ſuæ fundamento locum CHRISTVS obtinebit, ſi lapidis primarij locum Petrus occupat: reſpondebo, Baronium alibi Chriſtum quoq; appellare lapidem primarium. Cæterùm, quàm leue aut fere nullum diſcrimen ab eo ſtatuatur inter Dominum & ſeruum, creatorem & creaturam, largitorem vitæ æternæ & eiuſdem præconem, declarat illius prolixa diſputatio ſuper verbis Chriſti, Matth. XVI. 18. quæ habetur in anno XXXIII. vbi doctrina illius erit expendenda. Pergit verò, & rationem ſuæ ſententiæ reddit hanc: *Vox Syriaca Latinè interpretata, idem quod Petra ſignificat; ex Græca autem lingua dicitur Petrus; nam apud illos ὁ πέτρος idem eſt atq; ἡ πέτρα: ſicque apud nos idem ſit Petrus quod petra: nec à petra Petrus, ſed ipſe Petra, quo nomine à Chriſto appellatus cognoſcitur; quod nunc pollicetur, cùm ait, Tu vocaberis Cephas: ac ſi diceret, Tu vocaberis Petra.* Idem argumentum multis perſequitur Bellarminus de Romano Pontifice, lib. I. cap. IX. & iterum cap. XVII. vt alios minorum gentium ſcriptores, linguarum imperitos, indoctos, ridiculos, taceam. Volunt omnes hi Πέτρον eſſe appellatum ab auctoribus Græci Teſtamenti, qui erat verius appellandus Πέτρα, *Petra*, ſi per leges Græcæ linguæ licuiſſet. Rationem afferunt; quia Chriſtus Syriaca voce eſt vſus, quæ ſine vlla variatione πλώτως, vt appellat Ariſtoteles, & lapidem ſignificat & Petrum. Si huius ſubtilitatis veniſſet in mentem veteri Latino interpreti, aut Hieronymo, poterant illi per Romani ſermonis analogiam, pro Petro Petram dicere, vel Saxam, quod fuit olim gentis Didiæ cognomen & Voconiæ. Atque ea forma Latini in multis vſi ſunt, vt paullo poſt ſumus probaturi. Hæc Grammatica obſeruatio eò ſpectat, vt per illam noua Theologia ſtabiliatur, quæ non patitur aliquid Domino noſtro tribui in hac parte, quod non & Petro tribuatur. Iſtud verò Theologicum ψευδογραφημα quàm alienum ſit à veteri fide, quantamq; & quàm horribilem in ſe blaſphemiam contineat, oſtenſuri ſumus ad annum XXXIII. vbi Baronius ex profeſſo hanc quæſtionem tractat, & teſtimonijs Patrum confirmare nititur. Nunc eius veſtigia premamus.

XVI. *Refutatur Baronianus paralogismus, negantis Petrum à Petra Christo esse denominatum, quia Syriacè & Petra & Petrus eadem voce dicantur* Cepha. *Ostenditur eiusmodi nomina pro linguarum & vocum genio, vel cum paronymia formari, vel cum homonymia : neque vllum esse in re discrimen. Augustinus defenditur. Nodus hodiernæ controuersiæ indicatur.*

IBIDEM.

NOn est, ait Baronius, *à Petra Petrus, sed ipse est Petra.* Si Simon est Petra, quomodo Christus est Petra, & primarium Ecclesiæ fundamentum, vt non semel affirmat Baronius, Petrus censeri debet: habemus vt duas Petras, sic duos Christos. quæ tam manifesta est blasphemia, vt illos ipsos qui ita disputant, Baronium & Bellarminum, necessitatem huius consequentiæ, quam ad annum XXXIII. probaturi sumus, existimem non attendisse. Si non eodem modo neque eadem ratione Simon est Petra, qua Christus est Petra; hac probatione nihil quicquam eius efficitur, quod probare voluerunt duo Cardinales. Omnino enim Petra de Christo & Simone prædicatur, aut συνωνύμως, aut ὁμωνύμως, aut παρωνύμως. Si συνωνύμως & vniuocè, oportet eandem definitionem conuenire Petræ Christo, & Petræ Simoni. Christus Petra dicitur, quia præstat Ecclesiæ suæ vitam, & tuitionem vitæ aduersus omnia pericula, quà interna, quà externa, vt accuratè demonstraturi sumus ex ipsa vi eius vocis. Hoc sensu Simon si dicitur Petra; efficitur Deum verum illum esse. Hæc verò maior & apertior blasphemia est, quàm vt ferri in vllius mortalis ore debeat. Non igitur sunt vniuocæ illæ enuntiationes. Sequitur inde, aut æquiuocas esse aut paronymas: neutro autem modo eadem definitio vtrique enuntiationi congruet: & verum erit, quod omnes pij contendunt aduersus nouæ Theologiæ auctores: ingens discrimen esse inter Petram Christum, & Petram Simonem. Porrò vtrum ὁμωνύμως an παρωνύμως dicatur Simon Petra, à Petra Christo, in re non multum interest, in vocis formatione differentia tota est posita. Quæ desiderantur proprietates vt fiant duo nomina æquiuoca, eædem possunt etiam in paronymis obseruari: sed vt legitima paronymia constituatur, hoc amplius desideratur, vt sit differentia πτώσεως inter duo nomina, hoc est, vt terminatione differant. Simplicius in Categorias. Τρία δέ φησι παρὰ τῶν παρωνύμως προσαγορευόντων φασὶ τὸ παρεσόμενον ἀφ' οὗ παρωνύμως λέγεται, καὶ τὸ ὄνομα τὸ, καὶ ἔτι μᾶλλον τὴν ὁμοιότητα τῆς καταλήξεως, ὅταν κλῆσις πτῶσιν λέγῃ Ἀριστοτέλης. *Tria desiderari aiunt Philosophi in eo qui paronymice ab aliquo est denominandus: res vnde nomen paronymicum deriuatur, ipsum nomen, dissimilitudo terminationis,*

quam

quam Aristoteles appellat πτῶσιν. Deinde tertiæ conditionis necessitatem pluribus explicat. CEPHA igitur apud Syros cum proprium sit nomen, etsi relationem habet ad CEPHA petra vel lapis, paronymum tamen dici non potest. Contra apud Græcos & Latinos Petrus à petra dicetur πρωτώνυμος, quia terminatione differunt. Totum discrimen in vocibus est, in re nullum est prorsus. Discrimen vocum facit diuersus linguarum genius, & in eadem lingua analogiæ ratio dissimilis in diuersis vocibus. Inde fit, vt cum ex re aliqua fit propria hominis appellatio, prius nomen & posterius fiant vel homonyma, vel paronyma, prout cuiusque linguæ fert ratio, aut natura ipsius vocis, quæ rem significat. Exemplis res declarabitur melius. Primi qui apud Romanos in gente Tullia Cicerones & in gente Calpurnia Pisones sunt dicti, à cicere dubio procul & piso cognomina inuenerunt; quod in cultura eorum leguminum præstare crederentur. Igitur à voce *cicer* dictus Cicero πρωτώνυμος; à voce *pisum*, Piso, item πρωτώνυμος. Contra, qui in gente Licinia primus Stolo est cognominatus, in Tremellia primus Scrofa, à vocibus *stolo* & *scrofa*, nomina inuenerunt, quorum causas explicant Varro, Columella, Macrobius, alij. STOLO igitur cum rei rusticæ vocabulum est, & βλαστὸν significat, & cum Licinij est cognomen; item SCROFA cùm suem fœtam denotat, & cùm est Tremellij cognomen; aut SCIPIO cùm designat σκῆπτρον, & quando Cornelij est cognomen; semper in istis posterius vocabulum priori est homonymum, non autem paronymum. Et est in Latina lingua hæc formatio vsitatissima. Eius formæ cognomina sunt, Merula, Sura, Testa, Ruga, Vocula, Gutta, Penula, & alia plurima. In Græca lingua ea forma rarius occurrit: quia facilius flectuntur Græca nomina in omnem figuram. Interdum tamen etiam in Græcis appellationibus eadem analogia occurrit. Seleucus III. regni Macedonici in Oriente Rex septimus, Κεραυνὸς dici voluit: κεραυνὸς *fulmen*, & Ceraunus cognomen Seleuci, homonyma sunt, non paronyma. Seleucus II. non solum Κυβιόσακτος dictus est, sed etiam Πώγων. πώγων *barba*, & Pogon Seleuci huius cognomentum homonymiam habent, non paronymiam. Huius Seleuci frater Antiochus Ἱέραξ à rapinis & velocitate cognomen inuenit. ἱέραξ *accipiter*; Hierax cognomen Antiochi. Fuit & aliorum vel cognomen, vel nomen: nam tempore Demosthenis ciuis quidam Amphipolitanus venit Legatus Athenas, cui erat Hierax nomen. & Hierax dictus fuit vnus illorum ad quos scribebat Isidorus Peluſiota libro primo. Finge eundem ab ἀετὸς simili analogia dictum fuisse Αετὸς. Latine vertetur commodissimè id nomen Aquilo ab aquila. Ita erit in Græcis vocibus ὁμωνυμία; in Latinis πρωτωνυμία: plane vt in Syriacis

cepha Cepha est ὁμωνυμία ; in Græcis πέτρα Πέτρος, & Latinis petra Petrus est παρωνυμία. Discrimen in sola vocum forma positum est ; in re nullum est omnino. Sunt autem ista ratione multa Hebræorum & Syrorum nomina formata : quoniam illarum linguarum voces non tam flexibiles sunt, neque tam facile nouam πτῶσιν admittunt, quàm faciunt Græcæ. יונה *iona* columba, יונה *iona* Ionas, proprium nomen Prophetæ. eædem literæ, eadem pronuntiatio, nulla πτῶσις in posteriore voce. ענן *hanan* nubes; ענן *Hanan* proprium viri, Nehemiæ x. 26. לבנה *lebana* luna, res alba, לבנה *Lebana* proprium viri, apud eundem Nehemiam. Sic כיפא *cepha* lapis, כיפא *Cepha* Petrus. Concludamus igitur, nullum maius mysterium latere in Syriacis vocibus, quas Dominus noster vsurpauit, quàm in Græcis. Baronius verò & Bellarminus, & quicunque alij nodum in sirpo quærunt, dum disputatores subtiles videri volunt, Spiritui Sancto grauem faciunt iniuriam; quem tacitè accusant, quasi mentem Christi in scribendis Græcis Euangelijs, parum expresserit, & rem tanti momenti, vt quidem istis placet, nullo pacto significarit. Concludamus etiam, B. Augustinum, qui non vno loco suorum scriptorum, & nominatim in Retractationum suarum libro primo, capite x x 1. Petrum à petra docet dici, vt à Christo dicitur Christianus, item Hieronymum, Ambrosium, Eucherium Lugdunensem, qui hoc ipsum affirmant, piè doctéque sensisse, & quod res est dixisse : istos verò nouos disputatores, qui ab illis dissentiunt, & veræ Theologiæ, & rectæ Grammaticæ parum peritos se probare. Hoc cum dicimus, propterea tamen non negamus, B. Petrum à Patribus sæpe appellatum esse & petram & fundamentũ : nam & ita vocatũ scimus, & ex rei veritate ita vocari posse non diffitemur. Neq; enim ij nos sumus, qui in prædicandis veris laudibus principis Apostolorũ, cuiquam cedere velimus. Quare operam perdunt & oleum Baronius alijque, qui testimonia Patrum congerunt, vt rem probent per se manifestam : at non illud est τὸ κρινόμενον. Verus controuersiç huius status in duobus hisce capitibus est positus : prius est, vtrum Patres eo sensu appellauerint Petrũ Ecclesiæ petram & fundamentũ, quo hodie accipi volunt, & ab aliquot retro seculis voluerunt omnipotentiæ Romani Pontificis patroni, parasiti illius, puri puti hæretici Hildebrandini. Alterũ caput est; vtrum ex hisce appellationibus Petro attributis aut in Euangelio, aut in Patrum scriptis, recte & bona fide primatus, vel potius δυναστικὴ dominatio Papæ Romani in omnes populos Orbis totius colligatur. Non enim propter Petrũ de Petri honore disputatur hodie; sed propter Papam : cui vtinam sui adulatores potius persuaderent, vt verarum Petri virtutum, quàm falsorum titulorum heres esse mallet.

XVII. *Expendantur*

XVII. *Expenduntur allata teſtimonia ad probandum primatum ex appellatione* Petri. *Sermones de Cathedra Petri non ſunt Auguſtini.* PETRA *de Chriſto & Petro æquiuocè dicitur: cuius rei ſymbolum. Continere compagem Eccleſiæ, quo ſenſu de Petro. Appellationes Deo propriæ eius ſeruis tributæ. Patrum figurata dicta in homilijs.* Adiutores Dei. *Pauli ſententia apud Homerum*: incrementat. *Patres qui verba Scripturæ ponunt tantùm, neque exponunt, nihil probant. Locus Tertulliani exponitur. Subtilitas Baronij vt neget Petrum eſſe à Petra deriuatum nomen. Hieronymi locus à praua interpretatione vindicatur.* Κυριακὸν & Dominicum. Dominicum celebrare. Δεῖπνον Κυριακόν.

ANNI XXXI. Num. XXV.

VT breuiter quædam dicamus de teſtimonijs à Baronio allatis; ſermo de Cathedra Petri, quem ille laudat vt Auguſtini, quia habetur in tomo decimo operum illius; non eſt Auguſtini, ſed Ambroſij. Extat enim, totidem fere verbis, inter eius Patris ſermones de Sanctis per annum. Tantum prima periodus leuiter immutata. Apud Ambroſium ſic: *Adſtruximus ſuperiore Dominica ſanctum Petrum in Saluatoris paſſione*, &c. Apud Auguſtinum verò ſic: *Noſtis, fratres chariſſimi, beatiſſimum Petrum in Saluatoris paſſione*, &c. Deinceps ad finem vſque plane vtrobique eadem verba: niſi quid leuiter deſcriptorum negligentia mutauit. Non fugit me ſolitos Patres Latinos interdum ſcriptis priorum vti pro ſuis: ſed fere Græcorum: ſicut obſeruauit Hieronymus, & nemo eruditus ignorat, de ipſo Ambroſio; qui Baſilij in Hexaemeron homilias, pene ad verbum Latinas fecit: ſed Auguſtinum ſermonem integrum Ambroſij pro ſuo vſurpaturum, & in cenſum ſuorum ſcriptorum fore relaturum, quis exiſtimet? Ego certe non adducor vt credam. Quicquid huius ſit, omnino Ambroſij, non Auguſtini eſt ille ſermo: ex quo an poſſit colligi aliquid, hodiernis opinionibus congruum, breuiter videamus. Ait Ambroſius: *Petrum pro ſoliditate deuotionis Petram dici, Chriſtum pro virtute.* Rectè & verè. Atque hoc illud ipſum eſt, quod totis ingenij viribus tuentur pij; qui magnitudinem pietatis, zeli & deuotionis Petri admirantur, & tota voluntate ferunt laudibus in cœlum: ſed ita, vt conſtitutam, edoctam, & ſeruatam ſemper Eccleſiam Dei fuiſſe pertendant, vnius Chriſti, Dei & hominis virtute, & Spiritus Sancti efficacia, non cuiuſquam mortalium. Quid hoc ad hodiernam omnipotentiam? Nam eò referuntur omnia. Si PETRA eſſet ſymbolum dominationis, eſſet aliquis, falſus ille quidem; ſed tamen eſſet aliquis color huic argumentationi:

argumentationi: sed illa vox, ne in Christo quidem dominationis est symbolum, verùm firmitudinis & durationis: nedum sit in Petro. Ait Ambrosius: *Petra dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit.* Nota, *fidei fundamenta*; non terreni principatus, aut monarchiæ. Primus autem ponitur Petrus inter Christi ministros, quorum ille opera vsus est, in Ecclesia sua instituenda. Hoc quoque rectè, vere & piè. Nam quis hoc negat? aut quis negantem ferat? Quoniam verò prima fundatio Ecclesiarum, Petro communis fuit cum omnibus Apostolis; omnes Apostoli erunt petra & fundamentum Ecclesiæ: atque adeo ita illos nominari in Scripturis & Patribus, demonstramus in disputatione anni XXXIII. vbi etiam exponimus, quam ob caussam verè dici queat is titulus Petro & alijs nonnullis Apostolorum peculiariter conuenire. Addit Ambrosius & ex eo subdititius Augustinus: *& tanquam saxum immobile totius operis Christi compagem molemque contineat.* Si propriè loqui volumus, *continere compagem Ecclesiæ*, virtutis est, non deuotionis. Christus igitur hoc facit, non Petrus: nam rectè dictum modò, Petrum deuotione dumtaxat esse Petram; at Christum virtute. Sed quia ad iacienda Ecclesiæ fundamenta, Christus Petro vsus est, tanquam excellente præ multis instrumento; mirum non est, tribui instrumento, quod propriè Christo, veræ efficienti caussæ conuenit. Est igitur acyrologia, & figura: cui geminam vsurpat Chrysostomus, cùm Petrum appellat κρηπῖδα τῆς Ἐκκλησίας, *crepidinem Ecclesiæ*, siue *basim.* Et est hæc figura, cum in communi sermone vsitatissima; tum apprime obseruanda in homilijs omnium Patrum: quę proxime accedunt persæpe ad genus demonstratiuum. Quare vera Patrum sententia ex eiusmodi figuratis dictis peti non debet; verum ex alijs eorundem scriptis. Nam, vt à proposito Ambrosij loco ne discedam: *Petrus compagem Ecclesiæ continere*, sic illi dicitur, vt idem Pater dicit alibi, Paulum *operire Christianos ne tententur.* quum tamen non Paulum, sed Christum orantes doceantur Christiani dicere: *Ne nos inducas in tentationem.* Locus est in sermone de Petro & Paulo: *Optima Apostolorum nomina, petra & vasculum*: (quia Paulus dictus vas electionis:) *necessaria domui Saluatoris. Petra ad firmitatem ne labantur sustentat populos: vas ad custodiam ne tententur operit Christianos.* At disputatores hodierni, cùm eiusmodi locutiones obseruant in scriptis Patrum; non tanquam figurata dicta, impropria & hyperbolica volunt eas intelligi: verùm simpliciter vt verba sonant. Qua de re plura inferius erunt dicenda, ad annum XXXIII. Sequitur statim apud Ambrosium; *Recte cõsortium meretur nominis, qui consortium meretur & operis.* Alludit ad locum Pauli, I. Corinth. III. 9. vbi de se & alijs Apostolis scribit, Θεοῦ ἐσμὲν συνεργοὶ,

συνεργοὶ, *Dei ſumus adiutores*, vt eſt in vulgata. Si teſte Paulo, omnes Apoſtoli Deo cooperantur, quid miramur dici idem heic de Petro? Proxima verba ſupplenda ſunt ex Paulo, quem iterum imitatur, & dicendum: *nec Petrus qui ponit fundamentum eſt aliquid, nec Petrus qui plantat; ſed Dominus qui incrementum dat.* vel vt habent editiones Auguſtini, *incrementat.* ὁ αὐξάνων Θεός. Varro, Rerum diuinarum, *grandire* eo ſenſu poſuit. *cùm aut humus ſeminari incipere non poſſit, aut recepta non reddat, aut edita grandire nequeat.* Pauli ſententia diuina eſt; ne ijs quidem ignota, quos nulla melior lux præter naturalem illuſtrabat. Nam Homerus eodem verbo vſus, cùm ferme idem diceret.

Ὃς κεν πολλὰ χάζηται· Θεὸς δ' ὅτι ἔρξῃ ἀέξῃ.

Subijcit poſtremò Baronius, ex eodem, vt ait, Auguſtino: eſt verò illius ſermonis obſcurus auctor & incertus: vt multum cauſſam adiuuare eius teſtimonium nequeat. *Dignus certè, qui ædificandis in domo Dei populis, Petrus* (ſcribendum *Petra*) *eſſet ad fundamentum, columna ad ſuſtentaculum, clauis ad regnum.* Trium quæ in hoc teſtimonio tribuuntur Petro, primum è Matthæi XVI. 18. eſt depromptum: alterum ex ea ad Galatas, II. 9. tertium habetur Matth. XVI. 19. quibus in locis non de ſolo agitur Petro, ſed & de alijs Apoſtolis. At quo ſenſu dicatur Petrus *petra, columna & clauis*, non exponit ille auctor. Quare eius teſtimonio vti; id verò nihil aliud eſt, niſi operam ludere. Subijcitur mox locus Tertulliani è libro IV. contra Marcionem, capite XIII. tam alienus à propoſito, vt vix abſtineam quin dicam cum veteri poeta, - τίς γὰρ κεν πάντες Φύσιν οὐκ ὀργάσσειας. quis enim tam patiens, cui non bilem cieat hæc, vel ſupinitas, vel neſcio quid dicam? Eo loco Tertullianus probat, Chriſtum noui Fœderis Deum, eſſe eundem, qui in veteri Teſtamento proditur, quod negabat Marcion. Inter cætera argumenta, affert mutatum Petro nomen, vt olim Abrahamo & alijs; deinde, cur Simon Petrus fuerit dictus, potius quàm alio quo nomine, rationem affert; quia Chriſtus chariſſimo ſibi diſcipulo nomen communicauerit ſuum, quod iam olim à Prophetis ipſi fuerat tributum. petram enim ſiue lapidem, appellatum eſſe Chriſtum ab Iſaia. Vnde ſequitur non male, Chriſtum qui narratur in Euangelijs, eundem eſſe de quo Iſaias. Hæc mens Tertulliani, clara, perſpicua & certa. at quid hoc ad rhombum? Nemo enim dubitat Petrum relatione ad Chriſtum & per nominis quod proprie Chriſto congruit, participationem, dictum fuiſſe Petrum, vel etiam petram. quare ἀλέκτωρ δ' ἀείρει Baronius, & funem ex arena nectit. Baſilij, Hieronymi, Leonis teſtimonia commodius expendentur in anno trigeſimo tertio, cum alijs eiuſdem argumenti. Nunc audiamus miram ſubtilitatem. Ait: *Cùm itaque Petrus*

petra,

petra, vt & Christus petra, dicatur: hac ratione dici potest, nomen Petri deriuatum à Christo, non tamen deriuatiuum nominis Christi. Quid sibi ista velint si dicam me intelligere, mentiar. Inimici mei, perditissimi hæretici, parricidialis doctrinæ magistri, Græculi Cretenses, & id genus nebulones, Grammaticum me, postquam incaluerunt, solent appellare: ego verò fateor, non tantos in ea arte progressus me fecisse, vt hanc Baronianam subtilitatem, an futilitatem, possim capere. Illud satis capio: admodum fuisse illum sollicitum, ne videatur Petrus πετρώνυμως dici à petra Christo. Hoc illi parum esse honestum Petro videbatur; ac fortasse etiam contumeliosum iudicabat. Et sane, si Petrus Ecclesiæ est primarium fundamentum, vt pronuntiat Baronius tot locis, non minus petram illum esse oportet, quàm Christum ipsum. Sed nos iam diximus non semel, hanc sententiam cum immani blasphemia esse coniunctam, si quis putet & Christum & Simonem eadem notione posse petram appellari. Certe aut nesciuit Baronius, quæ vis sit appellationis PETRAE, quam nos probaturi sumus proxime accedere ad nomen admirabile Tetragrammatum; aut ipsa religionis Christianę prima elementa vir tantus ignorauit. Ne illud quidem intelligo, subiectus Hieronymi locus ad propositum quid faciat: tantum video trahi violenter ad Petrum, quæ de Ecclesia dixit Hieronymus. Attende Lector & iudica. Ille Pater in prima verba capitis LXII. Isaiæ, de Ecclesia Christi loquens; *Denique*, ait, *nequaquam vocabitur Hierusalem & Sion, sed nouum nomen accipiet, quod ei Dominus imposuerit, dicens ad Apostolum Petrum, Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Quod vocabulum à nomine Domini deriuauit, vt dicatur dominicum.* Et Propheta eo loci de Ecclesia loquitur, non de Christo; & interpretem quoque Hieronymum de eadem sentire, cum res arguit, tum ex eius verbis est clarissimum. Sed Baronius vt illa posset ad Petrum referre, malo exemplo, primis verbis sententiam mutilauit. Sensus est: Olim Ecclesiam Iudaicam esse appellatam Sion & Ierusalem; at Christi Ecclesiam, quam ipse ædificaturum se promisit Petrum alloquens, non amplius Sion aut Ierusalem fore appellandam, sed Dominicum, tanquam opus manuum Domini. Quis fando vnquam audiuit, Petro nomen fuisse Dominico? hanc tam absurdam, tam falsam sententiam Baronio probatam esse, nemo satis queat mirari. At Ecclesias primi Christiani vocabant DOMINICA & Κυριακά: vnde mansit appellatio apud Anglos *Church*. Cyrillus Ierosolymitanus, catechesi XVIII. κἂν ποτε ἐπιδημῇς ἐν πόλει, μὴ ἁπλῶς ἐξέταζε τοῦ ὃ Κυριακόν ἐστι· καὶ γὰρ αἱ λοιπαὶ τῶν αἱρέσεων Κυριακὰ τὰ ἑαυτῶν σπήλαια καλεῖν εἰώθασι. *Si quando in vrbem aliquam veneris,*

ris, ne simpliciter inquire vbi est Dominicum : nam & reliquæ impiorum sectæ suas speluncas Dominica contendunt nominare. Concilium Neocæsariense, canone quinto : Κατηχούμενος εἰσερχόμενος εἰς τὸ Κυριακὸν, ὁ τῆς κατηχουμένων τάξεως ἐστιν. De Dominico aureo Antiocheno, lege B. Athanasium in Apologia ad Imperatorem Constantium, & Baronij Annales in anno Domini CCCXXVI. 65. & alibi. Propriè κυριακὸν est liturgia, ἡ μυστικὴ εὐλογία, missa. *dominicum celebrare*, κυριακὸν τελεῖν, pro rem sacram facere, sæpe in Actis Martyrum, vt in ijs, quæ describit Baronius in anno CCCIII. 46. κυριακὸν igitur absolute dictum, pro κυριακὸν δεῖπνον, *celebrare dominicam*, pro, celebrare cœnam Domini. Desumpta enim appellatio è Paulo, 1. Corinth. XI. 20. Hippolyti locus, τοῦτ' ἔστιν ὁ κυριακὸς ἄρτος. Quo sensu dicatur Petrus PRINCEPS in Græcorum versionibus, vt in hoc loco Hippolyti ; quo item apud Patres Latinos, inferius erit expendendum.

XVIII. Optati error, confundentis vocem Syriacam Κηφᾶς, *cum Græca* κεφαλὴ, *& stupor tuentium hodie tam ineptum commentum. Decretalis Anacleti tacitè Baronio damnata. Vigilij & Innocentij III. hallucinationes. Hebraicæ voces accommodari etymologiæ Græcæ possunt : argumenta verò ab etymo falso in re controuersa duci non possunt. An verba Interpretum sacrorum eodem pacto censeri debeant à Spiritu S. profecta, vt quæ sunt in origine Hebraica aut Græca.*

ANNI XXXI. Num. XXVII.

AT quę sequuntur, quis adeo Stoicus, qui legat sine indignatione? quis tam Crassius, qui sine risu? Iam posuit Baronius Petrum primarium fundamentum domus Dei ; idque eo argumento probatum est, quia sit appellatus à Domino Cephas. Ecce aliud oraculum : Petrus est caput Ecclesiæ, quia Optatus Mileuitanus dixit lib. II. *Apostolorum caput Petrus ; vnde & Cephas appellatus est.* Hoc quia facere ad stabiliendam omnipotentiam Romanam videtur, placet Baronio, & vt solidum probatur. Paullo antè diuinus vir Augustinus, quia veram Ecclesiæ petram constituebat Christum, non autem Petrum ; vt sermonis Syriaci imperitus & rusticus Africanus traducebatur. Obsecro, quæ hæc iniquitas est? Audebit aliquis B. Augustinum propter sententiam verissimam reprehendere : & negabit idem Optatum reprehendendum pueriliter errantem? Africanus, inquit, erat Augustinus, & Syriacæ linguæ ignarus. Ferat igitur & nos idem meliore iure dicentes : Africanus erat Optatus, Hebraici & Syriaci sermonis prorsus

sus imperitus; Græcæ quoque linguæ, vt videtur, omnino rudis: nam si vel primis rudimentis Helleniſmi fuiſſet imbutus, nunquam dixiſſet κηφᾶς deduci à κεφαλή: qui error est plus quàm puerilis, & omnes ineptias superat, quæ in hoc genere leguntur, vel in Rationali Durandi, vel apud Zachariam Chrysopolitanum, vel in Legenda aurea, siue Lombardica historia Iacobi de Voragine Archiepiscopi Genuensis, sane facetissimæ. Adde quod futilissimæ assertioni coniunctum esse crimen impietatis, non sine caussa contendat aliquis: dicere enim nomen Cephas significare caput, quid aliud est, nisi imperitiam vel mendacium B. Iohanni obijcere, cuius expressa verba sunt, 1. 43. ὃ ἑρμηνεύεται Πέτρος, *cuius vocis Cepha interpretatio est Petrus.* Si fidem Iohanni Euangelistæ habuit Optatus, quid oportebat illum aliam interpretationem comminisci? Sed nos Optato, viro de Ecclesia Dei bene merito, facilè ignoscimus: neque verò ita insanimus, vt propter linguarum ignorationem, vllius Sanctorum Dei viuentis gloriam vlla ex parte velimus imminutam. Baronius verò grauissima reprehensione dignus, qui vt hodiernæ ambitioni seruiret, hallucinationem Optati, (si tamen Optati sunt illa verba: non enim desunt viri graues, qui insititio glossemate corruptum fuisse Optati textum contendant:) propter honorem antiquis Patribus debitum, dissimulandum, ventilare & in argumentum rei maximæ trahere non erubuit. Bellarminus verò, qui editione Hebraicæ Grammaticæ, aliquam eius linguæ peritiam est professus, multo etiam grauius peccat, hoc argumentum afferens in suis disputationibus, quàm Baronius. Quod ait Baronius, primo omnium Patrum Latinorum eius argutiolæ venisse in mentem, Optato Mileuitano; si à sciente & prudente scriptum, ingenuitatis laudem meretur. Tacitè enim decretalem Anacleti Papæ damnat Baronius, pro qua Turrianus & eius farinæ scriptores multi, tanquam pro aris & focis dimicare solent. Ea est decretalis tertia, in qua exponitur vox Cephas *caput* & *principium.* quæ verba aut scriptor eius decretalis desumpsit à Vigilio Papa; aut ipse Vigilius è falsa decretali Anacleti. In anno Christi D X X X V I I. describitur in his Annalibus epistola Vigilij in qua sunt hæc verba: *Quoniam licet omnium Apostolorum par esset electio: B. tamen Petro concessum est, vt cæteris præemineret: vnde & Cephas vocatur, quia caput est & principium omnium Apostolorum.* Sed bene est, quod etiam Baronius fatetur Vigilium cum illa scriberet spurium atque illegitimum fuisse Pontificem; alij verò scriptores antiqui, etiam hæreticum appellant & schismaticum. Verùm & alij Papæ præter istos idem dixerunt. Innocentius verò III. etiam mysterium grande in eo inuenit, libro Mysteriorum I. cap. VIII. *Licet*, ait, *Cephas secundum vnam linguam*

linguam interpretetur Petrus, secundum alteram tamen exponitur caput. Nam sicut caput habet plenitudinem sensus; cætera verò membra partem recipiunt plenitudinis: ita cæteri sacerdotes vocantur in partem plenitudinis; sed summus Pontifex assumptus est in plenitudinem potestatis. En nugas, en ineptias, en cæcitatem illorum temporum. Illud verò intolerabile, quod errorem suum Baronius mox auctoritate viri maximi Gregorij Nazianzeni it defensum. Quippe etiam illum vocem Hebraicam *phase* in Græcam πάσχα sciuisse mutatam, & mysterium tamen eius vocis explicuisse. Gregorius homilia εἰς ὃ ἄγιον πάσχα, originem huius dictionis ex Hebraica lingua repetit, & docte exponit: deinde quomodo vox peregrina mutatione aliquot literarum, facta sit Græca, verè obseruat. Non dicit Gregorius, licere in serijs disputationibus pueriles hallucinationes pro solidis argumentis venditare, quod facit hoc loco Baronius. Ferimus igitur si quis Patrum Hebraici sermonis rudis, pascha deduxit à πάσχειν, quod est pati, & piam inde doctrinam elicuit: Baronium & Bellarminum non ferimus, & nullo pacto ferendos esse pronuntiamus, Cephæ nomen à κεφάλη deducentes; non adeo vt B. Petrum extollant, cum Christo iam regnantem: verùm vt ad stabiliendam Papæ Ro. omnipotentiam sibi viam muniant: artes enim illorum nouimus, & scopum probe tenemus: cuius Lectorem Baronij semper oportet meminisse. De disputatione Origenis super vocibus ἄρρην & ἄρσην in historia Susannæ, quid docti sentiant, non est huius loci exponere. Addit postea: *In diuina Scriptura nomina siderum, non secundum voces Hebraicas, sed secundum Græcam nomenclaturam sunt posita.* Equidem versionem Latinam librorum sacrorum esse Scripturam diuinam agnosco; & de hoc vel dubitare inexpiabile nefas censeo. Si quid tamen in Latina interpretatione reperiatur à veritate Hebraica vel Græca alienum; id ego diuinam Scripturam esse dicendum non existimo: neque doctissimus Hieronymus olim existimabat, qui tantum sudauit, vt in Latinis codicibus essent eadem omnia atque in Hebraicis & Græcis. Idem Hieronymus alibi negat se habere pro Apostolica veritate quod in Latina versione habetur, in Græcis non habetur, aut aliter habetur. Locus est in libro priore Aduersus Iouinianum, dignus quem adscribam. *Nunc*, ait, *illud breuiter admoneo; in Latinis codicibus hunc locum ita legi, Diuisa est virgo & mulier. Quod quanquam habeat suum sensum, & à me quoque pro qualitate loci sit editum; tamen non est Apostolicæ veritatis.* Præterea, inter Latinam versionem omnesque alias & Hebraicum V. T. Græcum N. T. textum, hoc discriminis, opinor, statuendum est: quod in his & res verba immediate à Spiritu Sancto sunt profecta, qui Prophetis & Apostolis atque Euangelistis &

quæ scriberent, & quomodo scriberent, suggerebat : in versionibus fidelibus doctrina est à Spiritu Sancto, verba ab hominibus : qui etsi Spiritus Sancti auxilio vsi ; non tamen eo pacto, neque eadem mensura cum Prophetis & Apostolis. Quare si quis me roget, an Spiritus Sanctus, Arcturi, Orionis & Pleiadum meminerit : cum hac distinctione equidem respondebo : verum id est, siderum illorum extare in Scripturis mentionem. Fere enim inter doctissimos interpretes veteres & recentiores conuenit, עש *Hasch* esse sidus illud quod Græcis & Latinis Arcturus dicitur & Bootes: בסיל *Cesil* quod illi Orionem: בימה *Cimah* quod Pleiadas nominant : at nominorum ipsorum non meminisse. Baronium & sensisse aliter & locutum esse, mirum non est: nam & illi & alijs hodie multis, conturbato veræ Theologiæ, atque adeo ipsius naturæ ordine, authentica esse desierunt, quæ olim erant ; facta sunt, quæ olim non erant. Turrianus, cuius mentio sequitur, ex illo genere hominum erat, qui contra Nouatores, vt ipsi appellant, noua dogmata, & fabulas quoque nouas defendere malunt, quam veritati vel semel manus dare : homo cuius eruditionem citius laudaueris, quàm iudicium. quid dico iudicium ? Appello confidenter omnes eruditos partium illarum viros ; quos non dubito, Turrianum habere ostentui, tanquam perfectissimum exemplar ἀκρισίας, temeritatis, audaciæ & inanissimæ vanitatis.

XIX. *Architriclinus quis. Locus ex Ecclesiastico vindicatus à falsa & inepta Maldonati interpretatione.*

ANNI XXXI. Num. XXIX.

IN historia miraculi, quod fecit omnium primum Christus in Cana, quis sit qui dicitur ARCHITRICLINVS, eruditi interpretes rectè dudum exposuerunt. Nec displicet, quod docti viri obseruarunt, eas ministerij partes obijsse architriclinum, quæ fuerunt apud veteres Græcos ἰλεάρχου ; cuius munus describitur ab Athenæo libro quarto. Affine fuit officium eius qui dicebatur in aulis Regum ἀρχιμαγείρος, *pincernarum magister*, siue *primicerius* : qui titulus Iolao tribuitur in vita Alexandri apud Plutarchum. Maldonati Iesuitarum virulentissimi, error est ridiculus, existimantis describi officium architriclini in Ecclesiastico, initio capitis XXXII. Homo tam virulentus, & tam acerbus alienorum scriptorum censor, priuatum ministerium nesciuit distinguere à dignitate & honore publico. Ait auctor Ecclesiastici, ἡγούμενόν σε κατέστησαν. *Ducem* vel *magistratum constituerunt te*, nempe ciues tui : non autem conuiuæ architriclinum, vt ait scriptor maledicus : cuius crassam

ignorantiam

ignorantiam confutant proxima verba, μὴ ἐταίρῳ, *ne efferaris*, noli ſuperbire : ſcilicet architriclini ea dignitas eſt, vt metuendum ſit, ne animos è miniſterio ſumat aduerſus illum cui operam addixit ſuam. Neque verò conuiuæ architriclinos creant, ſed ſolus paterfamilias. Cur igitur numero multitudinis dixiſſet κατέσησαν; potius enim dicendum erat, κατέσης, *creatus es*, vel ſimile quid. Sequitur, γίνου ἀλλοῖος ὡς ἕνις ἐξ αὐτῶν : *gere te erga illos, quaſi eſſes vnus ex illis* : nempe à quibus dignitatem accepiſti. etiamne hoc magiſtro pincernarum conuenit ? vbi mens illius conuitiatoris ? φρόντισον αὐτῶν καὶ ὅτου καθίσου. hoc eſt : priuſquam ſedeas, aut tibi quietem indulgeas, cura negotia illorum qui te promouerunt ; ciuium inquam, à quibus dignitate es auctus. Mox coronæ meminit, quæ benemeritis de Repub. olim dari ſolebat. Ad eum morem auctor alludit ; ſicut nonnulla alia in eo dicuntur, cum manifeſta alluſione ad ritus Græcorum potius quàm Iudæorum. Maledicus Maldonatus refert ad apophoreta, quæ diſcedentibus è conuiuio dari ſolita : ineptiſſimè, abſurdiſſimè, imperitiſſimè. conuiuis enim illa donabantur, non architriclino. Non etiam aſſentior Gaudentio Brixiano ; qui verbis à Baronio allatis, architriclinum confundit cum præfecto morum ; qui in nonnullis ciuitatibus publicè apponi ſolitus conuiuis in ſolemnioribus epulis. Hunc fuiſſe morem Iudæorum, quod ait Gaudentius, fando ſe accepiſſe, nuſquam legere memini : de Athenienſibus id narrant Græci, & οἰνόπλας, quaſi *vini inſpectores* dicas, illos minutos magiſtratus appellant : dicti ſunt etiam ὀφθαλμοὶ, *oculi*. Athenæus libro x. Ἀρχὴ δέ ἐστιν ἡ οἰνοπία παρὰ Ἀθηναίοις· οἱ δὲ οἰνόπται, ὅτοι ἐφεώρων τὰ ἐν τοῖς δείπνοις, εἰ κατ' ἴσον πίνουσιν οἱ συνόντες· καὶ ἦν ἡ ἀρχὴ θαυμαστὴ, ὡς ὁ αὐτὸς Φησὶ Φίλιππος· ἦσαν δὲ οὗτοι τρεῖς ἦσαν οἱ οἰνόπται· καλέσιν δέ τινες τούτους καὶ ὀφθαλμούς. *Oenoptæ, magiſtratus quidam erant apud Athenienſes : Iſti autem Oenoptæ obſeruabant quæ fiebant in cœnis, ſiue epulis : an conuiuæ in bibendo æqualitatem ſeruarent. & erat magiſtratus vilis, teſte Philippo rhetore : qui tres ait fuiſſe. à nonnullis vocantur Oculi.* Syrus vertit, ריש מסבא ὁ ὑπὲρ τῶ συμποσίου, ſiue ὁ ὑπερέτης, præfectus conuiuio. De voce *Triclinium* apud Iudæos dicimus ad annum xxxiv.

XX. *Errores Nicephori Calliſti circa miraculum in Cana factum. Simon Cannites, ſiue Zelota.*

Anni XXXI. Num. XXX.

TRaditionem de Iohannis Baptiſtæ nuptijs in Cana, (cuius auctorem facit Hieronymum Dionyſius Carthuſianus Commentarijs in Iohannem, magno errore) certis argumentis confutat Cardinalis

nalis Baronius. Eſſet verò eius diſputatio erudita amantibus veritatis gratior, ſi in extremo Nicephori Calliſti vel omnino mentionem nullam feciſſet, vel errorem illius caſtigaſſet potius, quàm vllo aſſenſus genere confirmaſſet. Narrat Nicephorus tanquam rem certam, Simonis Cananæi fuiſſe has nuptias, quas primo ſuo miraculo Dominus decorauit. Nimirum id ille colligebat, vel alij à quibus accepit, ex ipſo iſtius Simonis cognomine. Sed nemo neſcit illud cognomen apud Matthæum x. 4. Καναναίτης vel Κανίτης, non eſſe ἐθνικὸν à patria illius, verùm profeſſionis potius aut pietatis & zeli elogium: cuius interpretamentum poſuit Lucas VI. 15. ὁ Ζηλωτὴς. itaque euerſum eſt fundamentum eius opinionis, quam ſecutus eſt Nicephorus. De cuius viri iudicio in tractandis ſacris hiſtorijs, vel ex eo poteſt abunde conſtare lectori, quod ibidem de hoc Chriſti miraculo ſcribit. Nam ait: *ex occultis incertiſque botris vinum eſſe factum.* ἐξ ἀδήλων καὶ ἀφανῶν βοτρύων οἶνος ἐγένετο. ita ille peruerſa interpretatione ſua Chriſti miraculum verum & vere admirandum, vertit in ludicram præſtigiatoris alicuius γαυκαλοπιδίαν. Nam vbi miraculum, ſi ex vuis expreſſum eſt vinum? at contra Euangeliſta, qui ὃ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, aquam in vinum fuiſſe verſam, diſertis verbis confirmat. & iterum III. 46. ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον. Humbertus Epiſcopus Syluæ candidæ, in diſputatione contra Græcos: *Voluit Dominus, certi myſterij gratia, prius aqua hydrias à feſti miniſtris uſque ad ſummum impleri; & poſt ſolo nutu ſuo mirabile vinum fieri. In quo prouido Redemptoris noſtri facto, dicimus aquam, non ſubſtantiam ſuam, ſed qualitates, id eſt, ſaporem & colorem, & ſi quæ ſunt huiuſmodi, permutaſſe.* Nicephorum male ſenſiſſe de hoc miraculo, nolim dicere: at locutum eſſe de re tanta incautius, res arguit.

XXI. *Locus Iſaiæ apud Septuaginta Interpretes expenditur, & emendatur: Cana, non vnius oppiduli nomen.*

Anni XXXI. Num. XXXII.

MIraculum conuerſæ aquæ in vinum ab Iſaia Propheta fuiſſe prædictum, obſeruat Baronius: ſed rectè monet, *ſecundum Septuaginta duos Interpretes.* Nam Hebraica veritas, & vulgata verſio Romanæ Eccleſiæ, in eum ſenſum trahi non poſſunt. de Græcis quoque poteſt meritò dubitari. Legitur ſic initio capitis noni: Τῷ πρώτῳ, ταχὺ πίε, ταχὺ πίε, χέρα Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλείμ. Latina interpretatio fidelius Hebraica expreſſit: *Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Nephthalim.* Pro vnico verbo Hebraicæ veritatis, קַל hekal, ἐκουφίσθη, *ſubleuata eſt*, quatuor habentur in Græcis: ταχὺ πίε, ταχὺ πίε.

Diuerſitatis

Diuerſitatis huius ratio hæc eſt: Pro הקל *hekal*, mutatis punctis legerunt חקל *hakel*, κῶφίσθητι, & verterunt ταχὺ ποίει, *cito fac*: cuius loco librarius ſcripſit ταχὺ πίε, *cito bibe*. deinde vtraque lectio in contextum, vt fit, eſt recepta: idque iam olim: nam & Hieronymi tempore, & Cyrilli, vt ex eorum lucubrationibus apparet, ita legebatur. Vox πιε, *bibe*, cuius nullum omnino veſtigium eſt in origine, occaſionem ſine dubio præbuit exiſtimandi, loqui hic Prophetam de miraculo in Cana facto: quum præſertim certo conſtaret, ex Matthæi IV. 15. ſequentia verba illuſtrem de Chriſto prophetiam continere. Sed Cana oppidulum, in quo miraculum eſt factum, neque ad Zabulonios neque ad Nephthalitas pertinuit; verùm ad tribum Aſer, ſi credimus Euſebio & Hieronymo in Locis Hebraicis. Apud vtrunque horum tria oppida aut vici recenſentur eiuſdem nominis, ſed tribuum diuerſarum. Hieronymi verba ſunt in promptu. Euſebiana adſcribam hic, quia nondum eius liber eſt editus. Κανὰ φυλῆς Ἐφραίμ· Κανὲ φυλῆς Μανασσῆ· Κανὰ ἕως Σιδῶνος τῆς μεγάλης, (ſunt verba è libro Ioſua XIX. 28.) χλήρου Ἀσήρ· ἐν ταύτῃ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ὃ ὕδωρ εἰς οἶνον μετέβαλεν· ἐντεῦθεν ἦν τὸ Ναθαναήλ.

XXII. Vinoſi fontes noti ante miraculum in Cana. Iſodus fons Arabiæ. Plinij locus de fonte Aradi. Διὸς πίκρωσια. *Feſta Bacchi menſe Ianuario apud Græcos.* Λωαῖα. *Lynceſtis aqua. Acidulæ.*

ANNI XXXI. Num. XXXIII.

OBſeruatio Epiphanij ſuper vinoſis fontibus, prorſus eſt admirabilis. Non enim dubitamus, virum ſanctiſſimum ea retuliſſe in literas, quæ ſibi certa fide eſſent comperta. Sed in illis quæ attexit de ſuo ſcriptor Annalium, nonnulla occurrunt animaduerſione digna. Nam quod ait, nullum ſe legiſſe auctorem, qui ante Dominum noſtrum vixerit, fontium vinum ſcaturientium, mentionem facientem; non meminerat vir πολυμαθέστατος, aliquando ſibi lectum, opinor, Vitruuium, æqualem Auguſti ſcriptorem; cuius verba ſunt libro VIII. cap. III. *Sunt etiam fontes vti vino mixti: quemadmodum eſt vnus Paphlagoniæ, ex quo etiam ſine vino potantes fiunt temulenti.* Plinius quoque, libro XXXI. capite ſecundo auctor eſt, ab Eudoxo & Theopompo ſcriptoribus antiquiſſimis, quoſdam fontes memoriæ eſſe proditos, qui bibentes inebriarent: quanquam ipſe Plinius alios effectus illis aquis attribuit. Lego etiam in Eclogis Sotionis vetuſti ſcriptoris, & qui vetuſtiſſimos laudat auctores; fontem in Arabia fuiſſe nomine Iſodum, in quem ſi quis heminam vini infunderet, totus fons

euadebat

euadebat κρᾶμα, hoc est vinum dilutum, quale vulgo bibi solebat. Et Ἀραβία, inquit, ὅτι ἐν Ἄνδρου κρήνη, ἥτις κοτύλης οἴνου ἐμβληθείσης κιρνᾶται, καὶ πάσης τῆς πόσεως βύκεται. At fons ille Andri insulæ, quem ex Plinio commemorat Baronius, an referri debeat in censum eorum miraculorum, quæ post miraculum in Cana factum, primum extiterunt, vehementer dubito. Nam ipsum fontis nomen *Dios tecnosia* (ita enim scribendum) antiquitatem eius miraculi veri an falsi, videtur arguere: quod stulta antiquitas existimans esse monumentum Liberi Patris à Ioue geniti, Διὸς τεκνώσια nuncupauit. τεκνῶ & τέκνωσις de liberorum procreatione, etiam cùm de Dijs agitur, vsitatissima Græcis verba. Athenæus lib. 1 x. μυθεύουσι δὲ Κρῆτες γῆμαι τὴν Διὸς τέκνωσιν. Inde igitur Διὸς τεκνώσια. Neque verò Nonis dumtaxat Ianuarijs vinum ex illo fonte manabat, vt putauit Baronius; sed *statis diebus septem*, ait Plinius libro x x x 1. Mense autem Ianuario multas Græciæ ciuitates aliquot dies in Bacchi honorem agitasse, testantur Græci Grammatici; qui eam caussam afferunt, cur Ianuarius Lenæon fuerit appellatus. Sic illi: Ληναιὼν ὅτι ὁ Ἰανουάριος· ἐκλήθη δὲ οὕτως ὅτι τῷ Διονύσῳ τῷ τὴν ληνὸν ὅτι ἑβδόμῃ ἐπιλαχὼν ἑορτὴν τῷ μηνὶ τούτῳ τῶν Ἀμβρόσιαι ἐκάλουν. Male etiam in hoc album refertur Lynceſtis aqua, Vitruuio, Sotioni, & alijs antiquissimis Græcorum scriptoribus commemorata. Adde quod, licet illi Tertullianus vinosam venam attribuat; & cum ipse aduersus Valentinianos, tum etiam Plinius, scribant ebrios effeciſſe; Græci tamen illam aquam inter ὀξιζούσας & Latini inter acidulas referunt; quo sapore aquas à vinosis distinguunt ijdem. Et iam olim multis locis venas eiusmodi fuisse obseruatas, ostendunt ista Vitruuij. *Item sunt nonnullæ acidæ venæ fontium, vt in Lynceſto; & in Italia, Virena, Campana Teano, alijsque locis pluribus.*

XXIII. *Ostenditur Ioſephi historiam non pugnare cum dicto Iudæorum, de Templo annis quadraginta ſex ædificato.*

ANNI XXXI. Num. XXXVIII.

MIra fluctuatio Baronij, in quæstione de illis quadraginta sex annis, ædificationi Templi impensis, quorum mentio habetur, Iohannis 1 1. 20. Ioſephum, quod solens facit, accusat, mox eundem excusat, iterumque accusat; denique vbi pedem figat παγίως, vix ac ne vix quidem stationem inuenit. Melius tamen ille, quàm Beroaldus, Serarius, & illi omnes, qui Ioſephi historiam de instaurato ab Herode templo in augustiorem formam, sane quàm impudentissima audacia mendacij accusare sustinent. Melius item quàm illi, qui ad

secundam

secundam Templi structuram post reditum à captiuitate, Euangelistæ verba referunt. Quod vt euincat maledicus Maldonatus, prolixa verborum & argumentorum congerie, id vnum assecutus est, vt se & lectores suos frustra fatigaret, remque per se non satis expeditam, magis magisque impediret atque inuolueret. Res ita habet ; quod iam ante nos Iosephus Scaliger ὁ ἀκριβέστατος indicauit. Herodes anno regni sui decimo octauo, consilium suscepit condendi noui Templi. fuisse eum regni Herodis XVIII. scribit Iosephus, libro Originum XV. capite XI V. nos autem intelligimus annum aditi ab eo regni: quod etiam certis aliquot argumentis ex ipso Iosepho petitis possemus probare, si in huiusmodi quæstionibus vellemus immorari. Quod igitur Belli Iudaici libro primo, cap. XVI. scribitur, Herodem anno XV. regni sui Templum instaurasse : librarij mendum est, & corrigi ex hoc loco debet. Neque aliquem moueat, quod etiam Ruffinus ita legit ; nam de vetustate mendorum in Iosephi codicibus satis ante disseruimus. Verum quidem est, Iosephum annos regni Herodis bifariam numerare, à delato & adito : & aditi regni XV. esse XVIII. delati. Sed hanc rationem conciliandi hæc duo loca, cum propter alia non probo ; tum maxime propter hunc Iohannis locum. Optime enim cum Iosephi calculo Euangelistæ conueniet, si ponamus, vt scribitur in XV. Originum, anno XVIII. postquam Herodes regnum adierat, captis Ierosolymis, consilium ab illo esse susceptum nouæ ædis ædificandæ. Erat is annus Iulianus XXVI. vel XXVII. nam aditi ab Herode regni annus primus in Iulianos nonum & decimum incidit. Scribit autem Iosephus, prius Templum ab Herode fuisse dirutum, & noua fundamenta posita operis noui. vt verisimile sit, vel propter hanc causam, vel propter lapidum & materiæ præparationem, vnum saltem annum lapsum prius esse, quàm iacerentur Herodiani Templi fundamenta. Atque hoc Iosephus clare satis indicat; qui initio capitis XIV. libri XV. Originum, scribit, Herodem anno regni XVIII. ἐπιθυμῆσαι, id est, proposuisse animo Templi instaurationem. postea addit, quanta cum difficultate suum hoc consilium Iudæis probarit Herodes ; postquam illis promisisset, ὡς οὐκ ἐσόμενον καθαιρήσειν τὸν ναὸν, πρὶν ἂν τὰ εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἑτοιμάσειεν πάντα : *non prius se Templum fore demoliturum, quàm parata haberet omnia ad eiusdem perfectionem necessaria.* Tanti operis apparatum anni vnius, minimum, desiderare spatium, nemo prudens negauerit. Quum præsertim scribat Iosephus, illo temporis interuallo Leuitas edoctos fuisse artes fabriles, vt illorum operâ Templum construeretur. ἱερεῖον, ait, καὶ λιθολόγους (λέγει) καὶ τέκτονας αὐτοὺς ἐκμαθεῖν τέχνας, ἐν οἷς μὴ διδάξειν οἰκοδομεῖν, ἱερεῖς ὄντας καὶ μουσικοὺς ὄντας. Igitur

anno XIX. regni Herodis currente, Iuliano XXVIII. cepit noua moles Herodiani Templi ædificari. Adde annos quadraginta sex, peruenies ad annum Iulianum septuagesimum quartum; qui fuit XV. imperij Tiberiani : quod erat demonstrandum. Etsi autem scribit Iosephus p. 485. Herodianum Templum mensibus octodecim fuisse ædificatum, connexa autem ædificia annis octo : certum est tamen ex eodem auctore, continuatum fuisse opus structuræ illius per multos annos : adeo vt vltima illi ædificio manus non fuerit imposita ante annum Christi Dionysianum LXVI. quadriennio ante excidium Ierosolymorum ; vt narratur Iosepho, libri XX. capite octauo, pag. 621.

XXIV. Reijcitur falsus Euodius, & falsa eius historia, de Petro à Christo baptizato.

ANNI XXXI. Num. XL.

REpetere hîc cogor, quod iam ante probaui ad Baronianum Apparatum : Euodium illum ex cuius epistola LVMEN inscripta, (nemini veterum nota, vt & Baronius fatetur in anno LXXI.) quædam describit Nicephorus Callistus libro II. cap. III. fictitium esse quendam Euodium ; non autem, vt putauit Nicephorus, illum Apostolorum discipulum, primum Antiochenę Ecclesiæ post Petrum Episcopum, cuius etiam Ignatius meminit. Quod igitur ex eo affert Baronius, solum Petrum à Christo fuisse baptizatum, ceu falsum cum auctore falso debet reijci. Nam si Euodius ille antiquus hoc memoriæ prodidisset, vir cum primis ἀξιόπιστος ; non dubitassent proximorum seculorum homines, an Apostoli & nominatim Petrus, vel à Præcursore Christi, vel ab ipso Christo fuisset baptizatus, vel à neutro. tot enim fuerunt ea super re diuersæ sententiæ. Tum autem illud enantiophanes in verbis Iohannis III. 22. *Christus baptizabat* ; & IV. 2. *Christus non baptizabat ipse*, Tertullianus, Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus sic soluunt, vt posteriorem locum velint prioris esse interpretamentum : ita vt reuera neminem baptizauerit Dominus noster. Si de Petro à Christo baptizato constans aliqua in Ecclesia seruata esset traditio ; cur è tot Patribus, qui de his egerunt, ne vnus quidem est repertus, cui hoc esset notum ? aut quare Augustinus aduersus Nouatianum scribens, epist. CVIII. qui Petrum fuisse baptizatum negabat, homini importuno traditionis huius clypeum non obijcit ? Clementis locus è quinto Hypotyposeon dudum amissarum, quàm sincera fide à Sophronio laudatus fuerit, nescio : tum autem Clemens ipse, quàm familiariter libris apocryphis solitus sit vti, nemo ignorat eruditorum.

XXV. Baroni

XXV. Baronij error, confundentis duo loca, Ænon & Ænan. Euſebij teſtimonium de vtroque. Locus Syri Paraphraſtæ animaduerſus.

ANNI XXXI. Num. XLII.

DIſputatio de loco vbi baptizabat Iohannes, coniectura claditur, quam non dubito eſſe falſam. Vult enim eſſe idem Ænon & Ænan, quia vtramque vocem ſignificare fontem dicit Hieronymus. Sed Hieronymus duo loca ſitu ſeparata commemorat, quorum alteri nomen Aenan, alteri Aenon. Habet autem ille ab Euſebio, cuius verba deſcribam è libro De locorum nominibus in ſacra Scriptura. Αἰνὰμ, ἥ ἐστιν ἐν πρόσῳ Θαμνὰ, ἔρημος τῶν τόπων ἐστὶν, ἡ Αἰνὰμ, ὡμολογεῖται τῇ Θαμνὰ, εἰς δὲ ἐν οἰκεμένῃ μεγίστῃ πόλει, κειμένῃ μεταξὺ Αἰλίας καὶ Διοσπόλεως. πηγή ἐστιν, ἐν τῷ Αἰνὼν λεγομένῳ τόπῳ, πρὸς ὃν ἐβάπτιζον ἐν τῷ Ἰορδάνῃ τὸν ἐγχωρίων λαὸν μόνον. Hæc Euſebius de Ænan inter loca Moſi memorata, reſpiciens locum Geneſeos XXXVIII. 14. vbi Septuaginta Seniores vocem עינים *Henaijm* verterunt Αἰνὰμ. Hebræi verò, vt admonet Hieronymus, non pro loci nomine accipiunt; ſed biuium interpretantur; proprie eſt τὸ ὀφθαλμῶ, vel τὰ κρουνὰ, *duo oculi*, vel *duo fontes*. Propterea Abenezra viam denotari putat inter duos fontes. De Aenon verò ſcribit Euſebius: Αἰνὼν ἐγγὺς τῆς Σκυθόπολις, ἔνθα ἐβάπτιζεν ὁ Ἰωάννης, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην διαγγελίῳ· καὶ δείκνυται ἐγγὺς τοῦ τόπου· ἀπὸ ιβ΄ μιλίων Σκυθοπόλεως, τοσοῦτον, πλησίον Σκυθόπολις καὶ τοῦ Ἰορδάνου. Vides quantum erret Baronius, qui Aenan & Aenon putat eiuſdem loci eſſe nomina: quum Aenan fuerit prope Dioſpolin, ſiue Lyddam, ab ea parte Iordanis, quæ reſpicit mare: Aenon verò vicina Scythopoli ad alteram Iordanis ripam ſita, non longe ab ipſo flumine fuerit remota. Sed & appellationes multum differunt: Aenan enim Hebræis eſt Henaijm, vt oſtendimus: at Aenon apud Syrum & Arabem Interpretes ſcribitur עין-נון *Hin-non*: perperam enim apud Syrum paraphraſten iod ſcriptum eſt pro nun. *Hin-ion* pro *Hin-non*, quod apparet ex Arabica paraphraſi: neque aſſentiendum doctiſſimo interpreti, qui non animaduerſa librarij menda, exponit Syriacam Scripturam, *Oculus columbæ*: at Hin-non eſt *Oculus piſcis*.

XXVI. Ioſephi in hiſtoria Herodiadis error. De liberis & nepotibus Herodis, quorum in ipſius teſtamento nulla fit mentio.

ANNI XXXI. Num. XLVII.

IN hiſtoria Herodiadis, quam Herodes Antipas duxit vxorem, Ioſephus partim eadem cum Euangeliſtis narrat, partim diuerſa. Præ-

cipua diuersitas in eo est, quod Euangelistæ quidem Matthæus, Marcus, Lucas, magno consensu scribunt, Herodiadem prius fuisse nuptam Philippo: at Iosephus Herodi cuidam, Herodis Magni filio, è Mariamme Simonis Pontificis filia, vna ex Herodis vxoribus decem. Hæc discrepantia quum nullam conciliationem admittat, nullum est dubium errasse Iosephum, & quidem grauiter. Error enim est & mendacium, quicquid diuinis repugnat oraculis. Iure igitur à Baronio reprehensus hoc loco Iosephus. Sed quod idem quærit, vnde iste Herodes repente prodierit, cuius neque in testamento Herodis facta reperiatur mentio, libro Orig. XVII. cap. X. Ἀντικοῦ primo, cap. XX. neque in diuisione regni per Herodem facta, Orig. lib. XVII. cap. XIII. respondeo, sine caussa mirum cuiquam videri, mentionem huius fuisse illis locis prætermissam. Nam quum è tot coniugibus liberos tulisset Herodes plurimos; Iosephus, vbi quædam ex illius testamento describit, illorum duntaxat meminit nominatim, inter quos regnum Herodis fuit diuisum. Illud verò diuisum est inter filios natu maximos, Archelaum, Antipam & Philippum, ac Salomen sororem Herodis. cæteris verò liberis suis ac nepotibus, quin testamenti sui tabulis cauerit, & commodis illorum prospexerit, ne dubitandum quidem est. Verùm illas omnes partes testamenti Herodiani vnica generali clausula complexus est Iosephus, cum sic scribit, pag. 532. τοὺς δὲ λοιποὺς, ὅσοι συγγενεῖς ἦσαν αὐτῷ, χρήμασιν τε δοὺς, καὶ προσόδων διαφοραῖς ἑκάστους εὐπορείᾳ καθιστὰς. Ait Herodem pecunia & reditibus ditasse omnes suos cognatos. συγγενεῖς appellatione complectens liberos cum primis ipsius & nepotes, filiorum occisorum à patre liberos. Sed Ruffinus verba Iosephi sic vertit; *disposuit autem de cæteris suis consanguineis atque cognatis, opibus eos reditibusque locupletans.* Suspicionem iniecit hæc versio, legisse illum, ὅποσοι πρὸς αἵματος, ἢ συγγενείᾳ ἦσαν αὐτῷ. *quicunque illi sanguine iuncti erant, aut cognatione.* πρὸς αἷμα sunt liberi & nepotes. Obiter hic adnotabo, Pseudogorionidem, qui in historia horum temporum Iosephi vestigia persequitur: in hæc tamen cum Euangelistis consentire, & scribere capite LXII. Herodiadem prius fuisse Philippo nuptam, eidemque ab Antipa Herode fuisse ademtam. Quod magnum est argumentum inter alia sexcenta, planum illum historiam suam non è Iosephi tantum libris desumpsisse; verùm etiam è scriptis Christianorum. Sic cum superiore capite, in narratione quæ extat apud Iosephum libro XVIII. cap. quarto, Munclum appellat, qui est Iosepho Μῶνδος; certissimum suggerit nobis argumentum, vnde probemus; ea ipsa quæ habet è Iosepho non desumpsisse è Græcis libris; sed è lacunis Interpretum Latinorum, vel etiam fortasse

Gallicorum

Gallicorum aut Italicorum. Apparet enim vsum codicibus, vbi *Munclus* scriptum fuit pro *Mundus*; litera *d* in duo elementa *cl* male diuisa: qui error, in libris Latinis frequentissimus, in Græcis locum non habet.

XXVII. *Odia Iudæorum & Samaritarum. Contentio inter illos super legitimo Templo, iudice Ptolemæo Rege. Expenditur Baronij obseruatio super successione Pontificum ad designandam veram Ecclesiam. Discrimen in ea re inter Iudæos & Christianos. Ostenduntur Baronij graues errores. Ptolemæus cur Philometor.*

ANNI XXXI. Num. L.

SVbijcitur historia colloquij Christi cum muliere Samaritana, Iohannis capite quarto. Atque hic Baronius causas odiorum inter Iudæos & Samaritas commemorat è libris Iosephi. Extat eadem narratio, cum in alijs Rabbinorum scriptis, tum etiam in Iuchasin Zacuthi pag. 14. Sed multo plura de istis rebus & reconditiora inuenient studiosi harum antiquitatum, in Notis Iosephi Scaligeri ad Chronicum Samaritanum, libro septimo De emendatione temporum. Quod autem Baronius sententiam Ptolemæi Philometoris in disceptatione Iudæorum & Samaritarum super templo legitimo, per quam vicit causa Iudæorum, ad controuersias hodiernas trahit; vt inde efficiat, apud illos demum esse veram Ecclesiam, apud quos est Pontificum continua successio: etsi rationis aliquam præ se tert speciem; si tamen æquis placidisque animis res propius inspiciatur, frigidum apparebit, [illegible], & ab omnibus rectæ argumentationis legibus alieniſſimum. Ante omnia consideret prudens lector, quàm nihil habeant simile hodiernæ controuersiæ & vetus lis illa inter Iudæos & Samaritas. Olim salutis doctrina vni Iudæorum populo sic fuit peculiariter concredita; vt, licet suos electos & Iudæos in occulto, quod ait Paulus, etiam alibi nonnullos Deus Opt. Max. haberet: cultus tamen externus vni dumtaxat loco esset alligatus. Deuteron. x II. 5. 6. Is locus fuit per aliquod tempus, Silo, vbi erat Tabernaculum & Testimonium conuentus. postea Silunte deserta, Templum ædificatum est à Solomone ex Dei præscripto: quo in solo Templo adorare & sacrificia Deo offerre licebat. Adoratio enim cum sacrificijs iuncta, nusquam alibi nisi Ierosolymis fuit licita aut legitima. Id erat veræ religionis symbolum, cui communicare omnes necessariò tenebantur, qui verum Deum cultu externo vellent colere. At Samaritæ, partim ἀλλοεθνεῖς, *alienigenæ*, vt à Domino ipso nominantur, Lucæ XVII. 18, partim schismatici, & Apostatæ Manassi propagine, de vera religione

religione ſecuri, in monte Garizin, cultu à ſe inſtituto Deum ſacrificijs colebant, & promiſſiones populo Iudaico factas, ſtulte ſibi vindicabant. Iidem cum Iudæis certabant, non de veritate quidem religionis, ſed tantum de loco, vbi ſecundum Legem Moſis Deus eſſet adorandus. Etſi diuerſiſſimæ iam tùm res erant, cultus internus ſiue ſpiritualis, quem præcipue Deus ſemper à ſuis cultoribus exigit ; & externus, qui peculiariter fuit tum adſtrictus Vrbi ſanctæ & Templo: erat tamen eo tempore quæſtio de loco legitimi cultus, maximi cum primis momenti : quia victoriam in contentione de loco legitimo ſequi videbatur, tanquam corollarium neceſſarium, victoria de veritate religionis & legitima adoratione. Quanquam, vt dixi, de eo quod præcipuum erat non contendebant Samaritæ : ſed tantum de loco. Ioſephus lib. XIII. capite ſexto, controuerſiæ illius ſtatum ſic explicat: Τοις μὲν Ἀλεξανδρείᾳ Ἰουδαίοις, καὶ Σαμαρεῖς, οἳ δὴ καὶ Γαριζὶν προσηκωσαν ἱερὸν τῷ τοῦ Ἀλεξάνδρου χρόνῳ, συνέβη περὶ τοῦ πρὸς ἀλλήλους, καὶ περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκεῖ τοῦ Πτολεμαίου διακρίνασθαι· τῶν μὲν Ἰουδαίων λεγόντων, κατὰ τὸν Μωϋσέως νόμους οἰκοδομῆσαι δὴ καὶ Ἱεροσολύμοις· τῶν δὲ Σαμαρέων δὴ καὶ Γαριζίν. Ruffinus vertit: *In Alexandria Iudæos & Samaritas, qui Templum temporibus Alexandri Macedonis ſuper Garizin monte conſtruxerunt, contigit contra ſe ſeditionem excitare, & propter Templa coram ipſo Ptolomæo certare : Iudæis quidem dicentibus ſecundum leges Moyſi Templum ſe in Ieroſolymis conſtruxiſſe : Samaritis autem in Garizin.* Tota lis, vt vides, erat de Templis : & Iudæis & Samaritis pariter contendentibus, ſuum Templum ex Lege Moſis habere auctoritatem. Et hæc eſt cauſſa cuius cognitio de partium conſenſu Regi Ptolemæo defertur. Scribit Ioſephus, & Iudæos & Samaritas, ante cauſſæ coniectionem & Δίκας δικάσαι, apud Regem iudicem iureiurando ſeſe obſtrinxiſſe : ἅμιλλαν ποιήσασθαι καὶ ἀποδείξειν κατὰ τὸν Νόμον : *ſe demonſtraturos ſuæ cauſſæ iuſtitiam ſecundum Legem Moſis* : Andronicus tamen qui cauſſam Iudæorum agebat, non contentus ſolo illo probationis genere, duo inſuper alia adiecit argumenta, non neceſſaria illa quidem ; ſufficiebat enim probatio è Lege ; ſed tamen appoſitiſſima : prius erat, à continua ſucceſſione ſummorum Pontificum : poſterius, à donarijs Regum Aſiæ, qui Ieroſolymitanam ædem ornarant ; cum interim Garizitanæ rationem haberent nullam. Verba Ioſephi ſunt: Ἀνδρόνικος ἤρξατο τῆς ἀποδείξεως ἐκ τοῦ Νόμου, καὶ τῶν Ἀρχιερέων τῆς Δίκης δοκῶν, ὡς ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν ἁμιλλαν ἐκδεξάμενος ἤρξε τοῦ λόγου· καὶ ὅτι πάντες οἱ τῆς Ἀσίας βασιλεῖς τὸ ἱερὸν ἐκόσμησαν ἀναθήμασι καὶ λαμπροτάταις δωρεαῖς· τῶν δὲ ἐν Γαριζὶν, ὡς οὐδὲ εἷς οὐδὲν λόγον οὐδ' ὁτιοῦν ἐποιήσατο. En manifeſtiſſimè diſtincta genera tria probationum. Νόμος, Lex Moſis, de qua inter contendentes conuenerat, vt ex illa ducerentur argumenta : αἱ

Δίκαι

διαδοχὰς τῶν Ἀρχιερέων, ſucceſſiones Pontificum, quorum vnumquemque affirmat Andronicus à patre acceptam dignitatem filio tradidiſſe; ἀναθήματα καὶ δωρεάς, donaria & munera à Regibus Aſiæ accepta: quorum Regum nullum extitiſſe affirmat Andronicus, qui templi Garizitani maiorem rationem haberet, quàm ſi omnino in rerum natura non fuiſſet. Non eſt mirum viciſſe in illo iudicio Iudæos, qui veris & iuſtitia cauſſæ aduerſarios ita palàm & manifeſtò ſuperarent. Hodiernæ controuerſiæ quàm toto genere ſint diuerſæ ab iſta contentione, & pueri intelligunt. Triumphat hic tamen Baronius, & quaſi ſufficere deberet Philometoris iſtud iudicium, ad lites omnes in negotio religionis decidendas: *Hæc*, inquit, *referre non piguit, tum ad hiſtoriam Euangelicam elucidandam, tum etiam vt ſapientiſſimi Regis ac optimatum de re tanta*, SOLVMMODO *ex legitima Pontificum ſucceſſione tunc data ſententia, atque ex ea ratione Iudæis cauſſa adiudicata, aduerſus ſchiſmaticos & hæreticos in exemplum perpetuo permaneret: cùm ex cuiuſuis hominis, qui compos ſit rationis, ſententia; certum exploratumque habeatur, illic eſſe legitimum Templum, ipſam inquam Catholicam Eccleſiam, apud quam ſucceſſio Pontificum, ab eius exordio eſt legitime conſeruata ac cuſtodita.* Reſpondemus Baronio: mala fide & falſo dicere illum, Iudæos *ſolummodo ex legitima Pontificum ſucceſſione* fuiſſe ſuperiores. Tria probationum genera, vt oſtendimus, adhibuit patronus Iudæorum: Legem Moſis, ſucceſſionem Pontificum, donaria Regum: cur duo horum Baronius diſſimulat? cur tacet de Lege Moſis, quod præcipuum fuiſſe cauſſæ firmamentum, adeo perſpicue Ioſephus indicat? Nihil opus eſt verbis: fraus eſt manifeſta. Iam quod in hiſtoria Samaritanæ ſucceſſionem Ro. Pontificum putauit ſibi vrgendam Baronius: eo ipſo luculente probauit, quàm parum attendiſſet, iſtorum Chriſti verborum, *Venit hora & nunc eſt, quando neq; in monte hoc neque in Ieroſolymis adorabitis Patrem*: &, *Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate*; quænam eſſet mens & quæ vis. Nos contra affirmamus, Eccleſiam Chriſtianam non certo loco, non certis perſonis eſſe alligatam, ſicut olim fuit Iudaica. Quemadmodum enim, αἴρεσθαι τὸ ἐν τόπῳ τῆς προσκυνήσεως, *ſublata eſt adoratio, vni loco adſtricta*, vt tot locis diſputat Chryſoſtomus: ſic neceſſitas eſt ſublata dependendi ab vno certo loco, quaſi ea eſſet pietatis Chriſtianæ ſedes, vt olim erant Ieroſolyma. Itaque ſucceſſionem Epiſcoporum & Pontificum, non contemni quidem, ſed longe aliter tamen hodie ſpectari debere, atque olim ſpectabatur à Iudæis. Nulla quippe in Scripturis vrbs eſt demonſtrata, cui adhærere neceſſarium ſit ad ſalutem. Succeſſit enim in locum vnius vrbis & Templi vnius, Eccleſia Catholica, toto orbe diffuſa, in qua ſalus proponitur omnibus mortalibus,

nullo

nullo neque personarum neque locorum discrimine. Vnum Templum, vnius Ecclesiæ fuit typus. Extra Templum non erat fœdus: extra Ecclesiam non est salus. Sed huius Ecclesiæ forma, illud inquam, quod dat ipsi esse & viuere, non est profectò certorum Pontificum in vna quadam vrbe successio : verùm doctrinæ, quam docuit initio Christus, quam postea eius Apostoli docuerunt, perpetua successio & inconcussa, saltem in fidei fundamento, conseruatio. Hæc verissima est & certissima Ecclesiæ Dei nota ; non autem nuda personarum successio, quam impotenter isto loco iactat Baronius. Adde quod res ipsa euincit & certa experientia probat, illam quæ hic memoratur, *successionem Pontificum ab Ecclesiæ exordio legitimè conseruatam atque custoditam*; quum nusquam hodie in terris reperiatur, non posse esse veræ Ecclesiæ notam infallibilem, vti vocant. Quod in omnibus functionibus videmus fieri, vt boni & mali vbique locorum sibi per vices succedant : idem semper est factum, idem semper fiet dum res stabunt humanæ. Inde est, quod in Ecclesia Romana, ne de alijs nunc dicam, sanctissimis Episcopis Vrbis & beatissimis Martyribus, qui illam Ecclesiam initio fundarunt, ac per plura secula verbo diuino fideliter pauerunt ; successere postea, rebus mutatis vnâ cum temporibus, Formosi, Stephani, Romani, Benedicti, Bonifacij, Sergij, Hildebrandi, Iohannes, Alexandri, & similia, si credimus historijs illorum temporum, portenta, Orbis terrarum titiones & faces : non Romanæ tantum, sed vniuersæ Ecclesiæ Christi, quantum in ipsis fuit, certissimæ pestes. Et tamen omnes hi, & similes alij, primis illis sideribus quondam fulgentissimis, successerunt : ita nimirum, vt tenebræ luci, morbus sanitati, prauæ opiniones sanæ doctrinæ amant succedere. Quare nihil prorsus ad istos pertinet quod ait Baronius *de successione Pontificum, ab Ecclesiæ exordio legitimè conseruata atque custodita.* Hanc legitimè custoditam successionem non reperiri in Ecclesia Romana, fatetur Baronius ipse ἐκὼν ἀέκοντι θυμῷ, (tanta vis est veritatis) in annis Domini octingentesimo nonagesimo, & nongentesimo : sæpius autem, atque adeo sæpissimè in suis Annalibus & obseruasset & fassus esset; si fuisset in illo tantus candor & amor veritatis, quantum fuit partium studium, & firmum propositum Sedis Romanæ πάσης δυνάμεως καὶ μηχανῆς, quod aiunt, omnibus inquam ingenij viribus in maius extollendæ. Quod si in Romana Ecclesia, omnium quondam longe nobilissima, non reperitur successio legitima constanter custodita, vbi reperietur ? aut quomodo personarum successio erit firma & stabilis veræ Ecclesiæ nota ? Enimuero successioni personarum addatur, quod longe pluris est, imò in quo sunt omnia posita, successio doctrinæ, & in dogmatis

ac

ac diſciplina, cum primitiuæ Eccleſiæ Doctoribus conſenſio. Nam hæc nota ſi defuerit, vana eſt de altera iactatio, inane leuium ingeniorum terriculamentum, Dei atque hominum manifeſta irriſio. Verè Gregorius Nazianzenus in epitaphio Athanaſij : κυρίως ἀποστολικοῦ θρόνου, τοῦ τῆς εὐσεβείας, ἢ τοῦ τῆς καθεδρίας. *Exiſtimandum eſt, illam propriè ſucceſſionem eſſe, quæ eſt pietatis non præpoſituræ.* Aurea prorſus verba: non negat habendam rationem ſucceſſionis Epiſcoporum ; ſed præcipuè & ante omnia haberi iubet piæ doctrinæ. Et notus eſt omnibus alter eiuſdem Patris locus in eandem ſententiam. Ptolemæus hic, quem ſapientiſſimum Regem appellat Baronius, Philometor dictus eſt, non ex vera cauſſa, ſed ridiculi gratia, & ὅτι χλιαρὸς ἦν, vt in Atticis eſt auctor Pauſanias. Non eſt dubium, quin grauiſſimum aliquod peccatum vel ex amore vel ex odio, in matre ſua admiſerit.

XXVIII. Samaria *apud Iohannem pro Sichar, ſiue Sichem.* Samaritanus *pro Sichemita. An idem ſint Sichem & Sichar, variè proditum Euſebio & Hieronymo.* Sychar. Nebilas *apud Beniaminum.*

IN hiſtoria de Samaritana Ioh. IV. 7. cùm ait Euangeliſta, *Venit mulier de Samaria*, rectè obſeruauit Lyranus, & multi poſt illum, vocem SAMARIA non eſſe nomen ciuitatis, ſed gentis vel regionis. Quam obſeruationem miror à Baronio eſſe prætermiſſam in eius hiſtoriæ explicatione: eſt enim prorſus neceſſaria, vt Iohannis narratio recte capiatur. Ratio autem eſt: quia non fit veriſimile, vrbis Samariæ incolas aquatum ventitaſſe ad oppidum Sichar, ſiue Sichem ; quod à Samaria diſtabat, auctore Beniamino Tudelenſi, שני פרסאות duo milliaria, vt quidam interpretantur illam vocem : vel duas leucas, vt Arias Montanus vertit. Vtro modo accipias, longius erit interuallum, quàm vt videri queat probabile, incolas Samariæ Sichemo aquam petiſſe. Eſt igitur Samaria in illo verſu, ipſa vrbs Sichar ; & de eadem verſus 28. & 30. ſunt intelligendi: ac ſimiliter vox Samaritanus in hac hiſtoria ſæpius pro Sichemita. Videtur autem Euangeliſta hanc potius communem appellationem, quàm propriam vſurpaſſe, quia odia inter illas duas gentes ea voce melius exprimebantur ; quod ad rem cum primis faciebat. Obſeruatum eſt eruditis interpretibus, pro *Sichar* verſu 5. voluiſſe corrigi Hieronymum, *Sichem*. Locus Hieronymi eſt in epitaphio Paulæ matris. Sed non conſtat ſibi vir ille ſummus in ea obſeruatione: nam alibi vtramque appellationem agnoſcit, & ceu diuerſorum locorum nomina Sichem & Sichar recenſentur eidem in

De locis Hebraicis. Sequitur autem in eo Eusebium, sicut fere in toto illo libello. Vtriusque verba subijciam, quum præsertim Eusebiana publicam lucem, quod sciam, adhuc non viderint. Συχέμ, ἡ καὶ Σίκιμα, ἡ καὶ Σοχήμ, πόλις Ιακώβ, ἣν ἔρημος· λείπεται δὲ νῦν τόπος ὁ πρὸς ἀνατολὰς Νέας πόλεως· ἔνθα καὶ ὁ τάφος λείπεται τοῦ Ιωσήφ, καὶ προσάκειται· ἀφεῖλε δὲ αὐτὸν Αβιμελεχ, καὶ ἔσπειρεν αὐτόθι ἄλας, ὡς ὁ Κριτής· ἦγερε δὲ αὐτὸν Ιεροβοάμ, ὡς ὁ Βασιλείας· κεῖται δὲ ἐν ὁρίοις κλήρου Εφραίμ. Συχέμ δὲ καὶ υἱὸς Εμμορ ὠκήσατο, ἀφ' οὗ καὶ ὁ τόπος. Ἦν δὲ καὶ Συχέμ ἐν ὄρει Εφραὶμ πόλις φυγαδευτική. Ita semper scriptum in libro vetere Bibliothecæ Regis Christianissimi Συχέμ, per υ, non per ι. & ita multa exemplaria habent isto Iohannis loco, non Σίχαρ, sed Σύχαρ, vt in accuratissima Chrysostomi editione, & apud Arabem Paraphrasten. Accipe versionem Hieronymi. *Sichem & Salem, quæ Latinè & Græcè Sicima vocata est, ciuitas Iacob, nunc deserta est. Ostenditur autem locus in suburbanis Neapoleos, iuxta sepulchrum Ioseph; quam subuertit Abimelech: & seminauit in ea salem; sicut in libro Iudicum scriptum est. Postea verò instaurata est à Hieroboam, vt Regnorum narrat Historia: & sita est in finibus tribus Ephraim. Sed & filius Emmor appellabatur Sichem, à quo & locus nomen acceperat. Fuit autem & altera Sichem in monte Ephraim, ciuitas fugitiuorum.* Hæc de Sichem. Sequitur de Sichar. Eusebius: Σύχαρ πρὸς τῇ Νέᾳ πόλει, πλησίον τοῦ χωρίου ὃ ἔδωκεν Ιακὼβ Ιωσὴφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. ἐν ᾗ ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν Ιωάννην πρὸς τὴν πηγὴν διαλέγεται, καὶ θέσει τοῦ φρέατος). Hieronymus: *Sichar, ante Neapolim iuxta agrum quem dedit Iacob filio suo Ioseph: in quo Dominus noster atque Saluator, secundum Euangelium Iohannis, Samaritanæ mulieri ad puteum loquitur: vbi nunc Ecclesia fabricata est.* Vides tam Eusebium quàm Hieronymum, & Sichem & Sichar collocare ad Neapolim. at qui posterius scripserunt, ipsam Neapolim dixerunt esse Sichar. Vide Burchardum & Sanutum Torsellum. Sic etiam accipi debet, quod scribitur in Itinerario Beniamini, גבולש חיא שבם *Nebilas est Sichem.* Est enim ipsissimum nomen Neapolis, sed deprauatum, vt sexcenta apud Syros & Arabes: quibus solemne est literam *p* vertere in *b*.

XXIX. *De voce βασιλικὸς apud Iohannem. Hallucinationes aliquot Baronij.*

Anni XXXI. Num. LV.

VEtus est quæstio, quo sensu accipienda sit vox βασιλικὸς Iohannis IV. 46. B. Chrysostomus duplicem interpretationem affert; vel quia esset ipse τοῦ γένους τοῦ βασιλικοῦ, *regij sanguinis*; ἢ ἀξίωμά τι λαχὼν ἔτυχε τοιοῦτο κεκοσμημένον εἶχε: *vel quod aliqua præditus esset dignitate, quæ*

sic

ſis vocaretur: hoc eſt, propter quam ipſe ſic vocaretur; puta, procurator regius vel cubicularius regius: quod pertineret ad aulam & miniſterium Regis ſiue Tetrarchæ Galilæę, qui erat Herodes Antipas. Hoc ſenſu Hieronymus *Palatinum* vertit. atque hoc omnium veriſſimum puto. Nam quis neſcit paſſim apud Græcos appellatione τῆς βασιλικῆς intelligi Regum aulicos & miniſteria? Etſi autem Romani Imperatores filios Herodis Magni Regum appellatione priuauerant, & Tetrarchas eſſe ac dici iuſſerant: quin tamen à ſuis Reges ſępe dicerentur nullum dubium eſt: & ita loquuntur Euangeliſtæ, Matthæus XI v. 9. Marcus VI. & alibi. Sic & Ioſephus loquitur: nam Hyrcanus quem Pompeius regio nomine ſpoliauerat, & honore ſummi Pontificis voluerat eſſe contentum, βασιλέα illi nuncupatur etiam poſtea, vt pag. 430. & 431. Igitur τῶν τις βασιλικῶν non male verteris, *erat quidam aulicus*, vel, *miniſter regius*; quemadmodum Syrus paraphraſtes eſt interpretatus. Arabs verbum Græcum expreſſit, *homo*, ſiue *quidam regius*. Latinus interpres, quem ſequuntur B. Auguſtinus atque alij Patres, *quidam regulus*. quaſi vel legiſſet τῶν τις βασιλίσκων, vel poſſeſſiuam formam confudiſſet cum deminutiua. Baronius, qui βασιλίσκος veram lectionem eſſe arbitratur, atque tuetur, perperam diſcedit à lectione Chryſoſtomi & aliorum Patrum: vt taceam hodierna omnia exemplaria, quæ illam ſcripturam repudiant. Errat præterea, cùm putat Græcos vocem βασιλίσκος ſic accepiſſe, vt Latini ſuam *regulus* accipiunt, cum dynaſtam vel toparcham ſignificat. hoc nemo illi concedet Græcæ linguæ non imperitus. Errat poſtremo in loco Plinij, quem contra auctoris mentem manifeſte accipit.

XXXI. *Confirmatur iudicium Gelaſij de epiſtola Abgari ad Dominum. Argumenta allata pro imagine ad Abgarum miſſa examinantur.*

Anni XXXI. Num. LVIII.

DE epiſtola Abgari Edeſſeni Toparchæ ad Dominum, doctiorum iudicia audire malim, quàm ipſe aliquid pronuntiare. Miror tamen, auctoritatem Romani Concilij, & Papæ Gelaſij adeo contemni hodie & pro nihilo duci ab illis, quibus ſingula verba Paparum multo poſteriorum, putà alicuius Hildebrandi, vel Bonifacij octaui aut Alexandri ſexti, totidem ſunt oracula diuina. Nam quis ignorat, multos hodie falſos & fabularum plenos libros à Franciſco Turriano, Petro Caniſio, Chriſtophoro de Caſtro, non obſcuri nominis Ieſuitis, nec non à plurimis alijs defendi, qui à Papa Gelaſio ſunt reprobati? Melius igitur Melchior Canus, qui Gelaſij iudicium ſecutus, hiſto-

riam de mutuis literis inter Christum & Abgarum, habet pro fabula: eamque putat cum primis fuisse causſam, cur idem Papa ipsam Eusebij Historiam pronuntiaret Apocrypham. De Testamento Ephrem, vbi sit earum epistolarum mentio, accurate alibi disseremus, si vitam Dominus dederit. Historiam verò de imagine à Christo expressa, & ad Abgarum missa, falsam esse & commentitiam, graues rationes mihi post multos viros grauissimos, persuadent. Ipsum primo me mouet silentium Eusebij, qui post epistolam à Christo missam ad Abgarum, nullum inter illos commercium interceſſisse ostendit. Scio argumentum ab auctoritate non concludere negatiue: sed neque etiam contemnendum est: quum præsertim appareat Eusebium magna diligentia vsum, vt rei illius veritatem certò cognosceret. Archiua enim Edessenorum vel consuluit ipse, vel per alios consulenda curauit: epistolam vtramque inde promptam è Syriaca lingua in Græcam conuertit, siue sua, siue aliena opera. Narrat vero Eusebius, in ijsdem archiuis subiectam fuisse vtriq; epistolæ historiam de aduentu Thaddæi Apostoli Edessam. & quum prolixè describat Eusebius, quid Thaddęus Edessę fecerit, quos sermones de Christo Abgarus habuerit; de hac tamen imagine nullum verbum. Certum igitur est, Edessenis nihil dum fuisse compertum de illa imagine, quam appellat Euagrius ἀχειροποίητον *à Deo confectam.* Et tamen cum illa scribebat Eusebius præterierant iam à Christo anni plus minus CCCXXX. Si tam longi spatio temporis illa imago Edessenis non venerat in notitiam; quomodo postea venit? aut quo argumento veritas illius & ὁ γνήσιον probari potuit? Primus omnium qui fecit illius mentionem est, opinor, Euagrius, scriptor à fabulosis narrationibus, vt res arguit, non nimis alienus. Videtur autem Euagrius Procopio, qui res Iustiniani descripsit, auctore illa prodere. de quo tamen iure dubites; nam apud Procopium libro secundo rerum Persicarum, in prolixa explicatione obsessæ à Chosroe Edessæ, nihil hodie legitur de illa imagine. Si quis excipiat, illius codices ea parte mutilos esse, & finem illius obsidionis hodie in libris editis desiderari: fateor quidem deesse nonnulla in narratione illa; sed idem auctor in digressione quadam libri quarti Gotthicorũ, miracula nonnulla obsidionis Edessanæ commemorans, mentionem illius imaginis nullam facit. Vtut sit de Euagrio, illud constat, ante annum æræ Christianæ circiter D L. nihil auditum esse in orbe Christiano (quod quidem hodie sciatur,) de illa imagine. Sequentia vero secula quàm fuerint prona ad suscipiendas miraculosas narrationes, veras an falsas, literæ omnes loquuntur illarum ætatum. Gregorius II. quem Dialogum vocant, in epistola ad Leonem

Isauricum

Iſauricum circa annum Domini DCCXXVI. ſcripta, eius figuræ meminit: ſed meminit tantum, nullam rationem adijciens, cur fidei plus propterea debeamus illi tribuere. Meminit eiuſdem & Iohannes Damaſcenus De fide orthodoxa, libro IV. cap. XVII. ſed vt rei incertæ, & cuius fides vacillet. Nam ita ſermonem illum orditur; φέρετο δὲ καὶ ἱστορία. *ferebatur & hiſtoria huiuſmodi.* quis ita loquitur de re certò comperta? vt nihil dicam de fabulis & apertis mendacijs, quibus ſæpe fidem habuit Damaſcenus, vel Baronio & Bellarmino teſtibus. Concilium Nicenum ſecundum, ſi inter tot faceta argumenta, & putidas fabulas, quæ in Actis eius leguntur, imaginem refert; nihil hoc ad rem: nullum enim argumentum inibi affertur, quo rei veritas probetur. In hiſtoria autē & rebus facti, etiam Papas qui ſupra Concilia ſunt (ſic hodie à Nouatoribus Romanis, non Proteſtantibus, docemur) & vertice cœlum feriunt, poſſe errare, adhuc opinor, creditur. Itaque Concilij Francofordienſis Epiſcopi inter plura alia, hanc quoque hiſtoriolam in Actis concilij Niceni II. vt ex recente traditione acceptam, reprehenderunt. Et Papa Hadrianus in epiſtola ad Carolum Magnum, vt hanc obiectionem dilueret capite XVIII. aliud nihil potuit afferre, præter nudam relationem aliquot Epiſcoporum Orientis, qui in dicta Synodo Nicena mentionem traditionis illius fecerant. narrarunt videlicet iſti, quid ſuo tempore à multis crederetur. Sed hoc non iam quæritur: verùm illud potius, an verum ſit illam imaginem à Chriſto eſſe factam: & ſi ita ſit, an voluerit Dominus eam illi venerationem & adorationem exhiberi, quæ hodie defenditur & ſancitur, tanquam neceſſarius fidei articulus. Quare etiamſi conſtaret Dominum cupido ſui cognoſcendi Abgaro imaginem ſuam miſiſſe: nihil hoc tamen hodiernos imaginoſos adiuuaret. Proferatur præceptum Dei, vel exemplum aliquod certæ fidei è temporibus Apoſtolicis, quo pars illa religionis Chriſtianæ inſtituatur; aut fateantur Chriſtiani φιλοσεβασμοσφρονείαν eam eſſe, ab hominibus multo poſt prima ſecula excogitatam; deinde humanis rationibus auctam & defenſam.

XXXII. *Magnorum hiſtoricorum mos inſerendi obſeruationes è re natas. Θεωρίαι. Baronianarum obſeruationum plerarumque genus & ſcopus. Petri nomen doctrinæ Hildebrandinæ obtenditur. An Chriſtus in Petrum fuerit propenſior, quàm in cæteros. Admiranda beneficia à Domino in omnes Apoſtolos collata. Amor erga Iohannem. Furor eorum quos de meritis Apoſtolorum ferre ſententiam non pudet. Expenduntur Petri prærogatiuæ*

tiuæ à Baronio obseruatæ. I. noui nominis impositio. II. Christus ex eius nauicula concionatur. Allegoriæ Patrum docent non probant. Ambrosij locus. III. Petrus iussus ducere in altum, & laxare retia. Apostoli omnes piscatores hominum. Scripturarum silentium.

ANNI XXXI. Num. LXIII.

SOlet Baronius cum in hoc Tomo tum in cæteris, filum historiæ pertexens, omnes occasiones curiosè captare, quò possit, digrediens à proposito, doctrinam illam inculcare, cuius maximè gratia opus hoc esse susceptum antea demonstrauimus. Est sane consuetudo magnorum historicorum, varijs obseruationibus, (Græci ἐπισκέψεις melius appellant) suas narrationes ornare. quarum argumenta quum sint diuersa, illa potissimum laudem merentur, quæ lectorem possunt reddere doctiorem vel prudentiorem: quando is est historiæ finis præcipuus. Habent igitur etiam Baronij Annales suas ἐπισκέψεις, & quidem admodum crebras; sed quæ vnius atque eiusdem fere sint omnes argumenti, & eodem omnes referantur: ad stabiliendam videlicet Romanæ Sedis potentiam illam infinitam, pro qua hodie non secus ac pro aris & focis acerrimè pugnatur. Insignis in hoc genere est obseruatio, quam hoc loco subijcit verbis Euangelistarum de Christi concione è Petri nauicula, & de piscatione Petri. Hic gradum sistit Baronius, & ad considerationem nos vocat prærogatiuarum aliquot B. Petri: cuius primatum illæ prærogatiuæ, vt quidem ipse putat, luculentè probant. Quod si ad huiusmodi ἐπισκέψεις candidum animum Baronius afferret, neque aliud quæreret, nisi Dei gloriam, bonum Ecclesiæ, & honorem principis Apostolorum: nemo bonus studium ipsius & pietatem non laudaret. Nunc quum sit compertissimum, omnes istiusmodi obseruationes, totidem esse scalas ad inuadendam Orbis terrarum διαποπικὴν monarchiam comparatas; meminisse prudentem lectorem oportet, quoties in huiusmodi animaduersiones incidit; non vtique id agi, vt suus Petro honos seruetur; multo autem minus, vt gloriæ Dei & vtilitati Ecclesiæ miserè dudum affectæ, vllo pacto consulatur: verùm id dumtaxat vnum quæri, vt ad Hildebrandinam doctrinam, fatalem Ecclesiæ, funestam omnibus Principibus, via muniatur. Id quum & per se sit manifestum, & nos alio loco clarissime demonstrauerimus, breuiter hic reuocasse in memoriam Lectori sufficiat. Iam igitur ad Baronianam ἐπίσκεψιν accedamus; non vt S. Petro Apostolorum coryphæo, detractum aliquid eamus: auertat à nobis Deus tam impiam mentem: sed vt vanitatem & incredibilem

incredibilem futilitatem oſtendamus ineptiſſimorum argumentorũ, quibus hodie paraſiti Paparum amant abuti. Baronij verba ſunt: *Conſideratione quidem dignum eſſe videtur, quod diuina Sapientia quæ in terra apparuit, & cum hominibus in carne verſata eſt, quæ in ſui diſpoſitione non fallitur, ſingulari quadam prouidentia erga Petrum eſſe propenſior viſa eſt.* Eſt ſane res piorum omnium animaduerſione digniſſima, amor Chriſti Domini noſtri, non ſolum erga Petrum, ſed etiam erga omnes Apoſtolos: qui nihil domo quumattulerint, quo ſe eximie commendarent; gratis à Chriſto dilecti ſunt; gratis ſalute æterna donati; gratis in eum honoris gradum ſunt euecti, quo ſublimior nullus ne fingi quidem poteſt. Quis ſatis admirari queat τὸ ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ; Infimæ ſortis homunculi, domo Galilæi, profeſſione piſcatores aut publicani, eliguntur à Domino, qui Orbem terrarum imperio ipſius ſubijciant. Sumuntur ex ima fæce plebis Iudaicæ homines literarum rudes, atque imperiti, qui mundi vniuerſi Doctores conſtituantur: qui de ſeculi ſapientibus glorioſiſſimum agant triumphum. Non hos elegit Deus quòd erant præ cæteris apti & idonei tanto miniſterio: ſed vt eligendo idoneos faceret. ô ſapientiam Dei prorſus ſtupendam! ô diuitias miſericordiæ Chriſti, quam erga hos ſuos Apoſtolos potenter exeruit! Miraculi huius magnitudinem qui voluerit conſiderare, legat ſermonem elegantiſſimum Baſilij Seleucenſis in verba Domini, Matth. 1 v. 19. *Venite poſt me*: &c. Verùm an fuerit Dominus propenſior erga Petrum, quàm erga cæteros, quod ſolum iubet obſeruari Baronius; id vero quàm firmum ſit, prudentis erit lectoris æſtimare. Coniecturas affert ille, vnde hoc ſe recte poſſe colligere autumat. Sed videamus, ne doctrinæ Euangeliſtarum conuenientius ſit dicere: Dominum noſtrum, omnes quidem ſuos Apoſtolos amore infinito eſſe proſecutum: omnibus dona ac vires ſuppeditaſſe ijs functionibus pares, ad quas vnumquemque illorum, in communi munere Apoſtolatus, deſtinauerat. Verùm ſi peculiari quodam amore aliquem ex Apoſtolis Chriſtus dilexit; coniecturis Baronij poſſe opponi expreſſa verba Euangeliorum, Iohan. x x i. 20. vbi de Iohanne dicitur, ὁ μαθητὴς ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς. *hic eſt diſcipulus quem Ieſus amabat.* Cauſſam autem illius impenſioris dilectionis fuiſſe præſtantiam virtutis quæ fuit in Iohanne, affirmat Cyrillus in eius Euang. lib. x i i. c. l x v i i. Quis autem Patrum non prædicat ſingularem Chriſti in Iohannem amorem? quis non obſeruat magnum eius dilectionis teſtimonium dediſſe Chriſtum, quando illi moribundus Virginem matrem commendauit? Sed & Iohannis in amore Domini conſtantia inſignis: ſolus enim Chriſto varie exagitato, irriſo, cruci

affixo

affixo, ad mortem vsque adest: quum interim Petro quid acciderit ignoret nemo. Quod tamen profitemur nos dicere, non vt Iohannem Petro anteponamus: vtrumque enim pari reuerentia & animi submissione colimus ac reueremur: sed vt vnico exemplo ostendamus, Baronij scopum auctoritate Scripturarum facile posse eludi, si quis eo amentiæ progressus fuerit, vt contendere inter se Apostolos, & præstantiam cuiusque illorum æstimare non reformidet. Nam si omnia diligenter expendantur, quæ in sacra pagina de singulis Apostolis dicuntur, non absre quæri fortasse poterit, vni Paulo quis sit ὑστάξιος. De Iohanne autem & Petro sic scribit Hieronymus I. Aduersus Vigil. *Petrus Apostolus est, & Iohannes Apostolus: maritus & virgo. sed Petrus Apostolus tantum: Iohannes, & Apostolus, & Euangelista & Propheta.* At quis mortalium hoc sibi arrogabit, vt de meritis Apostolorum iudex sedere audeat? Quando tamen eò res redijt, vt non defuerint qui hanc insaniam insanirent; age, quas obseruat Baronius hoc loco Petri prærogatiuas breuiter expendamus. Prima hæc est; quod Christus Petrum, *ipso primo intuitu eundem admirabili nomine illo vt Cephas, hoc est, petra diceretur, insigniuit.* Etiam Bellarminus, qui Petri XXVIII. prærogatiuas summo studio recensuit, nominis impositionem, vel vt ipse appellat mutationem, primo loco ponit: qua de re dictum antè & iterum dicendum erit ad annum XXXIII. vbi vis nouæ appellationis prolixe à Baronio explicatur. Ibi accurate exponimus, quàm vere dicatur hic & quo sensu, Christum nomen suum admirabile Petro communicasse. Quum autem non soli Petro, sed iam olim Abrahamo, Sarræ, Israeli, alijs, vt antè dicebamus, postea etiam filijs Zebedęi, item Paulo, sicut affirmat Chrysostomus, noua nomina à Domino sint imposita; friuolum est & ineptum, nouæ appellationis impositionem trahere in argumentum primatus Petro concessi. Obsecro, quæ ista consequentia est? nomen nouum Christus Simoni imposuit: ergo ius Simoni dedit dominandi cæteris Apostolis: ergo Ecclesiæ Regem illum & Orbis terrarum monarcham esse iussit. Cedo aliquem puerum, primis Logices elementis leuiter imbutum, qui sic argumentetur: quis illum feret? Verùm quoniam Bruti sunt, qui ita disputant, & quod volunt valde volunt: age, concedamus illis de Petro, quod tantopere contendunt: sed quibus fidiculis hoc trahent ad Papam Romanum? quot prosyllogismis opus erit, antequam ad conclusionem optatam perueniant sine risu puerorum? Vnum est dumtaxat hominum genus, quibus hoc possit persuaderi: illos dico, quibus Bellarminianum commentum placet, PASCE OVES MEAS, id est, ait Bellarminus, *regio more impera.* Qui ita sunt animati, vt id genus irrisiones

Scripturarum

Scripturarum probent, eos ego non mirabor, noui cognominis impositionem vertere in argumentum primatus. Tam hoc illis licet, quàm Petri exemplo cædes Regum & Principum, & alia plus quàm Satanica facta, quæ in Directorio Inquisitionis Romanæ similibusque libris, continentur, docentur, præcipiuntur defendere. At tu pie Lector, cogita, per Deum Patrem Iesu Christi, quanta sit impietas, Verbum diuinum ita torquere, & in sensum adeo contrarium veritati, velut per ludibrium trahere. Transeamus ad secundum prærogatiuam; *Post inde concionaturus ipse* IESVS *ad populum, non in alteram, quum duæ essent naues in littore, sed in eam, quæ ipsius Simonis erat, ascendit, quam pro pulpito habuit, ad docendas turbas.* Narrat Euangelista Lucas, ingentem populorum turbam Dominum nostrum secutam esse ad lacum Genetaret, studio inflammatam doctrinæ cœlestis audiendæ: quam vt ipsi Filius Dei traderet commoditus, (quod Theophylactus accuratè explicat;) animaduersis duabus in ripa nauiculis; (neque hoc temere accidit, sed prouidentia diuina disponente;) alteram conscendisse, & ex illa velut ex ambone turbas esse allocutum: sicut etiam aliàs factum à Domino legimus, vt apud Marcum initio capitis quarti. Eam nauiculam fuisse Petri obseruat Lucas; altera cuius fuerit non dicit. Apparet verò ex sequentibus, Petrum piscationis illius socios habuisse, quos Euangelista appellat τοὺς μετόχους & κοινωνοὺς Petri; interque eos fuisse Iacobum & Iohannem filios Zebedæi, sed videntur plures etiam fuisse, qui nauiculam alteram postea dicuntur ingressi. Quod Dominus nolter Petri lembum potius quàm alterum sit ingressus; potest hæc ratio fortasse non absurda afferri, quia iam ante notitia contracta erat Domino cum Petro. Quem virum diuina sapientia cum destinasset augusto ministerio ponendi fundamenta Ecclesiæ suæ; præbuit ea res Patribus nonnullis occasionem, allegoricas huius loci totius interpretationes comminiscendi; quæ si dextre accipiantur & industriæ illorum & pietati præbent testimonium. Eiusmodi plures habentur apud B. Ambrosium, cum in Commentario in Lucam, tum in sermone habito in principium capitis quinti Lucæ: item libro tertio De virginibus sub finem. Vide etiam Augustinum, (si ille liber Augustini) Quæstionum Euangeliarum libro 1. cap. 11. Bedam, Titum Bostrensem, alios. Etsi autem maxime Patres alique, dum suas persequuntur allegorias, de Petro dicunt, cum eius meritissima laude coniuncta; nullum tamen apud illos verbum inuenies, quod hodierno paradoxo de monarchia Orbis terrarum in Ecclesiam sub Petri nomine introducta, vlla ex parte faueat; nihil penitus quod in eam sententiam fine summa impudentia trahi queat. Bellarminus tamen

in hac prærogatiua exponenda ex animi sui libidine laudat Ambrosium, cuius hæc verba affert. *Hanc solam Ecclesiæ nauem ascendit Dominus, in qua Petrus magister est constitutus.* Sed mala fide dissimulat Bellarminus, eo loci Ambrosium persequi verborum Lucæ interpretationem allegoricam; per quam duas nauiculas facit duos typos Synagogæ & Ecclesiæ: alteram nauiculam ait relictam, quia typus esset Synagogæ Iudaicæ: in alteram Dominum fuisse ingressum, quæ repræsentabat Ecclesiam. Nauem enim Petri, vt olim arcam Noæ, symbola fuisse vnius Ecclesiæ. Quid mirum igitur solam Petri nauem Christum conscendisse? non enim profectò alibi quàm in Ecclesia Christus reperitur. Nos vero non ignoramus, neque diffitemur, Ecclesiam quæ vere est Christi, passim tamen pio sensu Patribus dici Ecclesiam Petri, & fidem Ecclesiæ, fidem Petri; atque adeo interdum etiam πέτρον Πέτρε, vt alicubi loquitur Anastasius Sinaita: sed nihil hoc ad commentum Principibus terribile de imperio Petri in Papam translato, & per vniuersum terrarum Orbem diffuso. Vis certò cognoscere, nihil simile Ambrosium hodiernæ doctrinæ sensisse? id vero certissime apparet vel ex eo, quod in Commentarijs suis ad huius quinti capitis principium scribens, iura Regum ait stabilita esse à Christo, cum soluit tributum. Attende Lector ad verba illius: *Magnum est*, ait, *& spirituale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subiecti, ne quis constitutionem Regis terreni putet esse soluendam. Si enim censum Dei filius soluit, quis tu tantus es, qui non putes esse soluendum?* Expendat pius Lector, quàm sint illa Ambrosij aliena ab hodierna doctrina de immunitatibus & exemptionibus clericorum non tam è Principum beneficijs, sed è iure diuino; & ex eo faciat coniecturam, de mente pij & sanctissimi illius Doctoris, etiam in illis locis, qui ad stabiliendam potentiam vnius detorqueri solent. Statuat etiam semel, quid de Baronio, Bellarmino, & id genus Hildebrandinis scriptoribus statuere debeat, qui allegorias Patrum tanquam solida argumenta passim proferunt, inculcant, vrgent. Nam & pueri sciunt, vbi de aliquo fidei dogmate agitur, (illis autem scriptoribus, vel præcipuum fidei caput est, Sedis Romanæ omnipotentia;) allegorias nihil probare. Nihil quippe firmi, nihil stabilis in allegorijs, aut interpretationibus anagogicis. Quare quum Ambrosio, vt dicebamus, nauis relicta à Christo sit typus Synagogæ; Petri verò typus Ecclesiæ: alijs contra, Petri nauis typus est Synagogæ, altera Ecclesiæ. Theophylactus: Ὁ πλοῖον ἐστὶν, ἢ τὴν Ἰουδαίων συναγωγὴν· ὁ Πέτρος πρωτοστάτης τῶν ἀποστόλων. *Nauis*, quam Christus est ingressus, *est Iudæorum Synagoga: Petrus rationem obtinet sine, est typus Doctorum sub*

Lege.

Lege. Vtraque doctrina pia eſt ; ſed concionanti ad populum conuenientior, quàm de dogmate ſeriò diſputanti ; quod erat propoſitum Bellarmini : vel Annales Eccleſiæ ſcribentis ; quod pollicetur titulus operis Baroniani. Audiamus aliam prærogatiuam. Ait Baronius : *Eandem Petri nauem, mox in altum iubet duci, & ingenti piſcium multitudine onerari iubet.* Dominus noſter bis agit cum Petro, vt trahat nauem à ripa : ſemel, vt prementium turbarum vitet incommodum : vtque ex ipſa naui turbis commodius verba faciat : quare non longe à terra, ſed paullulum dumtaxat ſubduci nauiculam petit : & quaſi beneficium à Petro vellet impetrare, ô admirabilem Domini noſtri indulgentiam ! precibus cum illo agit ; id enim eſt ἐρωτᾶν aliquot locis in Nouo Teſtamento ; & Theophylactus exponit παρεκάλεσε, *rogauit.* Mox vbi doctrinæ cœleſti ceperat Petrus cum alijs eruditi ; non iam orat illum Chriſtus, ſed dicit ei, vt ducat nauem ; non vt ante paullulum ; ſed in altum, & longius à ripa. Ratio aperta eſt ; quia, vt ait Gloſſa, id erat piſcationi aptius. Imperatæ autem piſcationis hanc rationem ſimul & anagogicam interpretationem afferunt, Theophylactus, Titus Boſtrenſis, & alij ; quod voluerit Chriſtus Petro velut naulum pendere, & commodatæ nauis mercedem : vt rebus ipſis doceret ; nemini vnquam operæ fructum periturum, quam in propagando Euangelio poſuiſſet. Quod igitur ſine figura docet Chriſtus Matth. VI. 33. *Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis :* id ipſum ſub hac figura Dominum inſinuaſſe placet doctis interpretibus. Afferuntur & aliæ à Patribus horum Euangeliſtæ verborum enarrationes allegoricæ ; quas nihil attinet commemorare. Iam enim diximus, allegorias docere, non probare. Pueriliter itaque operam ludunt, qui in diſputatione de hodiernis controuerſijs, allegorias Patrum conſectantur : magis illi, qui ipſi excogitant allegorias, quas pro firmis rationibus obijciunt. Id vero facit hoc loco Baronius, ſane licenter & putide. Vult enim piſcationem Petri eſſe ſymbolum fundatæ Eccleſiæ ſuper Petro petra. Quàm longe aliter Theophylactus ? qui Petrum prius quàm iuſſus eſſet à Chriſto trahere in altum, typum vult fuiſſe Doctorum Legis ; eundem, poſt acceptam Chriſti iuſſionem, deſignaſſe Apoſtolos, qui in locum ſubſtituebantur Legis Doctorum. Communia igitur omnibus Apoſtolis, quæ dicuntur Petro : quod mille locis Patres vere obſeruant. Sanctiſſimos enim illos viros de doctrina Hildebrandina vel dormientes ſomniaſſe, ſine impudentiſſimo mendacio dici non poteſt. Neque tamen negamus inter Apoſtolos excelluiſſe Petrum : vita minimum, vt in auguſto Senatorum conſeſſu, excellit is, qui eſt & dicitur princeps Senatus

siue Præses: non autem, vt Regem terrenum, vel potius vt supinum Monarcham mundi totius; quod sequiorum seculorũ horribile commentũ per tot mendacia, per tot Regum ac Principum parricidia hodie defenditur. Sed vrget Baronius: Petro, inquit, *nec alij imperatum, vt ducat in altum, & laxet retia in capturam.* Respondeo: Christus ministerium suum inchoans, dum adhuc veritatis Euangelicæ rudes sunt eius discipuli, figuris & symbolis cum illis agit, quæ opus habent interpretatione; eamque admittunt variam & multiplicem. Quare etsi concederemus solum Petrum Lucæ VI. 4. iussum esse dare operam, vt ad notitiam veritatis populi perducerentur: id tamen præceptum ad certum tempus esset restringendum: nam idem Dominus post pretium humanæ redemptionis persolutũ, cœlos petiturus sine allegoria aut vlla figura, non vnum Petrum, sed omnes Apostolos compellans, *Euntes*, inquit, *docete omnes gentes.* Matth. XXVIII. 19. Marc. XVI. 15. Aut igitur mutauit sententiam Christus: quod vel cogitare stultum est: aut colligendæ Ecclesię cura omnibus Apostolis ex æquo est demandata. Sed qua fronte audet Baronius dicere, solum Petrum iussum esse laxare retia in capturam? id enim falsissimum est. Nam etsi numero singulari dixit Dominus Petro, ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος: *duc in altum*: omnibus tamen qui in nauicula erant, (ij autem videntur fuisse Iacobus & Iohannes,) dicit in commune, χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν. *laxate retia vestra in capturam.* non autem, *laxa rete tuum.* Non minus absurdum est, quod vrget Baronius illa Christi verba ad Petrum, *Ex hoc, iam homines eris capiens.* nam quid hoc ad Petri regnum commentitium? Nemo est, credo, tam impudens, qui negare sustineat vt Petrum, sic alios Apostolos piscatores esse factos hominum. Quod de Petro solo quum dicatur, Luc. V. 10. Petro simul & Andreæ promittitur, Matth. IV. 19. & Marc. I. 17. Si Andreas similiter vt Petrus iubetur esse piscator hominum; quis dubitat idem iussum datum esse omnibus Apostolis? At non hoc narrant Euangelistæ. Respondeat Tostatus, quæstione CVIII. in caput quartum Matthæi, *Si quis velit*, inquit, *accipere istud pro promissione; dicendum est, quod etiam Iacobo & Iohanni istud promissum fuerit: quia istud non erat, nisi indicare eis officium, ad quod eos assumebat. Est ergo verisimile, quod cum vocaret Iacobum & Iohannem* (idem puta dictum de cæteris omnibus Apostolis;) *diceret eis, ad quid vocaret ipsos: & istud erat, quod faceret eos piscatores hominum. Subticuit tamen istud scriptura: quia verisimile erat, quod diceret eis id quod dixerat prioribus. Et patet hoc, quia etiam forma vocationis non ponitur in secundis. Nam in primis dicitur, quod Christus dixit, Venite post me: in secundis autem solum dicitur & vocauit eos, sicut præcedentes; scilicet, Venite*

post

poſt me & faciam vos fieri piſcatores hominum. Baſilius igitur Seleucenſis, verba illa Chriſti ad Petrum & Andream, non aliter accipit, toto illo ſermone, cuius ante meminimus, quàm ſi vniuerſo Apoſtolorum choro in vnum congregato eadem eſſent dicta. Nullum ergo hac in parte proprium & peculiare ius Petro fuit conceſſum, & nodum hic in ſirpo quærit Baronius.

XXXII. *Locus Ioſephi illuſtratur & emendatur. Ruffini verſio corrigitur.* Ξηραίνεσθαι ὕδωρ. *An vrbs Capernaum nomen ſit nacta à fonte Capernaum. Luciani ſcriptoris Eccleſiaſtici locus animaduerſus.* Caphargamala.

ANNI XXXI. Num. LXIV.

IN deſcriptione lacus Genneſaret, quæ è libris Ioſephi apponitur mendum turpe non eſt animaduerſum, quod in verſionem Ruffini neſcio quomodo irrepſit. Loquens enim Ioſephus de natura aquæ lacus illius, ita ſcribit inter cætera, Belli libro III. cap. XXXV. Τὸ ὕδωρ τὸν χειμῶνα ξαίνεται· θέρους δὲ ψυχρὸν πίνεται τοῖς ἐγχωρίοις. *Aqua frigore, nihil quicquam niui cedit; poſtquam habita eſt ſub dio: quod per æſtatem indigenæ ſolent noctu facere*: nempe, vt aquam illam noctu habeant ſub dio; quod ξαίνεσθαι dicitur. Simile verbum ξηλιάζω, apud Septuaginta Seniores: de quo agimus ad annum XXXIV. Abſurdo & immani errore in verſione Ruffini vulgo editum eſt *æſtibus* pro *niuibus*. quem errorem adeo manifeſtum non reliquiſſet Baronius, ſi Græca conſuluiſſet. Corruptus eſt idem locus etiam in antiquo Ruffini codice Sereniſſ. Regis Iacobi; ſed diuerſo modo: nam ibi ſcriptum offendimus, non *æſtibus*, vt in editionibus Latinis: neque *niuibus*, vt eſt in Græco textu: ſed *cædibus*, neſcio vnde orto errore. Poterant & de ipſius Ruffini grauibus hallucinationibus in huius loci interpretatione, non pauca adnotari; in quibus errant cum errante, qui eius verſione vtuntur. Sed non id nunc agimus. In Græcis corrige ἐτόμως pro ἐτοίμως, pag. 791. οἱ τῆς Τιβεριάδος ἐτόμως Φιάλην καλοῦσι, ἕνεκα τοῦ στρογγύλου τοῦ λίμνου. *propter rotunditatem vero nomine Phiala dictus eſt lacus rotæ in modum rotundus.* neque aliter Ruffinus legit. Quum autem Ioſephus in hac lacus Genneſaret deſcriptione fontis meminerit, quem aiit Capharnaũ (ſic enim ſcriptum eſt, Καπερναοῦμ) ab accolis vocitatum: ſubijcit Baronius; *non fontem tantum, ſed ab eo denominatum fuiſſe oppidum Capharnaũ.* Ego verò dubito, & falli Baronium ſuſpicor. Obſeruo enim Capharnaum ſiue Capernaum oppidũ Galileæ, & Capharnaum fontem in agro Genneſaretico, longiore internallo fuiſſe inuicem diſſita, quàm

vt

vt fiat verisimile, quod sine teste affirmat Baronius. Neque nouum est, eandem appellationem pluribus locis fuisse communem, vbi nulla denominatio; sed aliqua tantum casus aut naturæ similitudo. Adde quod, male accepit, vt equidem puto, mentem Iosephi, si putauit, proprium ipsi fonti cuius Iosephus meminit, nomen fuisse Capharnaum: ipsum enim nomen indicat, ad illum fontem pagum fuisse ædificatum, cui illa appellatio proprie conueniret. CAPHAR enim villam significat aut pagum. *Capharnahum*, est pagus, à Nahum sic dictus; quod est nomen viri proprium, vt vnius è Prophetis. Hieronymus in Matthæum exponit *villa pulcherrima*, alludens fortasse ad vocem Hebraicam נעם: sed Capernaum est à נחם vt scriptura Hebraica & Syriaca ostendit. Sic Capharbaruca, *villa benedictionis* alius loci nomen in eadem Palæstina, de quo vide Hieronymum. In anno Domini CCCCXV. describitur è tomis Surij libellus Luciani cuiusdam, de translatione reliquiarum S. Stephani, vbi locus memoratur Caphargamala; *quod interpretatur*, inquit auctor, *villa Gamalielis*: sed falsus est: nam כפר גמלא est *villa cameli*, Καμηλοκώμη, non Gamalielis. Verùm multo grauiora peccata in illo scriptore graues & eruditi lectores sunt animaduersuri: quorum detegendi non est hic locus.

XXXIII. *De vsu signi Crucis in primitiua Ecclesia. Locus Epiphanij correctus.* τῷ συγκυείῳ. *Alia.*

ANNI XXXI. Num. LXVIII.

DE thermis Gadarenis loquens Baronius, post verba Epiphanij descripta, quibus celebritas illarum aquarum exponitur, ad quas è Christianis locis ἀνδρόγυνα, viri inquam & fœminæ conueniebant; subijcit hæc: *Subdit Epiphanius de muliere Christiana perpulchrum exemplum, quod signi Crucis virtute liberata sit à lasciuo iuuene sibi arte dæmonum illudente.* Negamus id dicere Epiphanium, quod dicit Baronius. Narrat ille Pater, eam mulierem, vbi videt pudicitiam suam in periculum esse adductam, in nomine Christi se signasse: hoc est, opem à Christo petiisse, facto signo Crucis; quod primitiuę Ecclesię fuit symbolum eius fiduciæ, quam in Christo & cruce ipsius ac passione Christiani ponebant: deinde addit Epiphanius, liberatam esse eam mulierem, ἵνα δείξῃ ὁ Θεὸς τὰ αὐτοῦ θαυμάσια, vt ostenderet sua mirabilia DEVS. Quis negare audebit aliud hoc esse, quàm quod scribit Baronius dicere Epiphanium, *signi crucis virtute*, illam mulierculam fuisse periculo ereptam? Quanquam, si vel expressis verbis, aut hic, aut quiuis alius Patrum id diceret; commode tamen exponendū esset; ne plus signo

gno tribuatur; quàm pietas ferat. Non fert autem fides Christiana vt aliqua signo Crucis propria virtus miracula efficiendi tribuatur. Scimus veterem Ecclesiam & in vitæ communis vsu, & in ritibus sacris, multum vsam esse venerabili illo signo: sed vt pia ceremonia, quæ orationi adiecta, animos fidelium ad Christi crucem eueheret; non materiæ alicui terrenæ, aut figuræ, aut gestui affigeret. Hoc sensu sanctissimi prudentissimique illi Antistites, qui Ecclesiæ in Anglia reformandæ negotio præfuerunt; & in publicis locis Cruces passi sunt remanere, & in nonnullis etiam ritibus sacris retinuerunt, vt in baptismo. Verùm de vsu Crucis plura ad annum Domini, si voluerit Ipse, LX. erunt dicenda. In superiore loco Epiphanij corrigenda est obiter menda, quæ multis viris eruditis imposuit. Sic enim editum est, p. 62. ἡ δὲ Συχεῶν ἡ γυνὴ ἐν λουτρῷ ἐτύγχανε τοῦ πλησίον. Cornarius homo doctissimus vertit, *Iuxta Sycyriam verò fœmina quædam libera in balneo erat.* Et vir eruditissimus atque probissimus, deque studijs Geographicis optime meritus, Abrahamus Ortelius, conijciebat ex his verbis, id esse loci alicuius nomen, circa Gadara. Atqui Thermæ erant Gadaris, non in loco prope Gadara. Epiphanius, ἀπῆλθον εἰς Γαδαρα εἰς τὰ θερμὰ ὕδατα. Scribe igitur, ἡ συγχυσεῖσα ἡ γυνὴ τῆς. hoc est, casu, *fonte fortuna erat mulier in balneo.* Sic loquitur etiam Euangelista Lucas VIII. 31. Baronius, qui thermas Gadarenas, in quibus lauabant sanitatis & voluptatis caussa, viri & fœminæ delicatiores, confundit cum aqua lacustri, quæ in aliqua parte agri Gadareni habebatur, ne pecoribus quidem sine periculo præsentis noxæ potabilis; diligentiam suam naris emunctæ hominibus facilius probabit, quàm iudicij sinceritatem.

XXXIV. *Porci in agro Gadareno. Gadara vrbs Græcanica. Viri clari Gadareni. Suilla in vsum conditorum. Alia quædam.*

Anni XXXI. Num. LXIX.

Miratur Baronius in agro Gadareno gregem porcorum, de quibus Lucas, vbi VIII. 32. & caussam suæ admirationis affert, *quia populi illi essent Iudei*, inquit. Sed quia caussa falsa est, desinere admirationis poterat. Nam quis illi persuasit, Gadara vrbem fuisse Iudaicam? Non sane opinor Iosephus, qui in rebus Pompeij exponendis, scribit, ademisse illum Iudæis ἁπάσας τὰς πόλεις, vrbes Græcanicas quæ erant in Cœle Syria, atque inter has nominat Gadaram. Non Geographorum princeps Strabo, qui hoc dumtaxat scribit, καὶ τὰ ἄχρι Γαδάρων Ἰουδαῖοι, *Gadaram quoque Iudæi suam fecerunt*; per vim nempe, quum

quum esset vrbs Græcanica, aut quiduis potius quàm Iudaica. Sed reuera Græcanica erat: quod vel sola arguat clarorum philosophorũ, philologorum & oratorum copia Gadaris ortorum, circa tempora Domini nostri vel Herodis Magni. Eorum meminerunt multis locis Græci Romanique scriptores, Cicero, Strabo, Asconius, Quintilianus, alij. Sunt qui existiment, etiamsi Iudæorum hominum vrbs illa fuisset; potuisse tamen greges porcorum à Iudæis mercatoribus ali, non quibus vescerentur, sed quos venderent. Apud Abulensem qui hanc quæstionẽ fuse ventilat ad caput octauum Matthęi, num. CXXXIII. vna ea est solutionum inter plures. Et verum est quod notat hic Baronius, de paratura suillæ conditis militaribus Romanorum inferendæ: qua de re multa aliquando, si vitam & otium Deus dederit, ad Polybium nostrum sumus dicturi. Sed hanc solutionẽ parum probabilẽ reddunt Rabbini; qui obseruant; paullo antè, id est Hyrcani & Aristobuli tẽpore, factũ esse decretũ in hac verba: ארור מי שיגדל חזיר *maledictus esto, qui aluerit suem.* quo decreto anaritiæ illorum sine dubio obuiam itum est, qui questus sui causa porcorum greges alebant. Iudæos porrò alendis suum gregibus operam dare, Romani nunquam coegerunt. Obiter notabis, quod ait Baronius, Iosephum porcos nominare *nefanda animalia*; de Ruffino Iosephi interprete verum esse, de ipso Iosepho falsissimum. ἀθέμιτα enim ζῶα illi dicuntur, hoc est, *immunda, impura.* sic ille aptissime expressit vocem Mosis טמאים vt Leuit. XI. 8. & passim LXX. ἀκάθαρτα ζῶα, *impura*, hoc est, ἃ θύειν καὶ ἐσθίειν. *quæ neque sacrificari neq; comedi poterant.* Epitomator nuperus hoc loco, vt sæpe alibi, errorem Baronij auxit.

XXXV. *Baronij obseruatio super ingredientibus in domum per tegulas. Locus Ciceronis.*

Anni XXXI. Num. LXX.

FAteor, splenis petulantiam cohibere non potui, cùm legi in Annalibus, olim *veteres maximo vitio vertisse in domum alienam submitti per tegulas*: atque ad eius rei confirmationẽ vidi laudari M. Tullij locum è secunda Philippica. Ego verò nusquam legi apud Ciceronẽ, magis eam rem antiquos vertisse cuiquam vitio, quàm fit hodie ab omnibus, credo, mortalibus, qui quidem Antipyras nauigare opus non habent. Quoties enim per fores patet aditus, pro cerrito & circumferendo eum necesse est haberi, qui per tegulas velit demitti. Sin autem casu aliquo, puta clauibus amissis, (& possunt multi casus contingere) ingredi per ianuam nequeas, cùm ingrediendi ius habeas;

non

non magis peccat, aut reprehendi ſolet, qui per tectum demittitur, quàm qui per ianuam admittitur. Quare non illud eſt, quod ait Cicero in M. Antonio reprehenſum; ſed longe aliud. Verba Oratoris ſunt de hoſte ſuo olim à Curio iuuene adamato: *Quoties te pater eius domo ſua eiecit? quoties cuſtodes poſuit, ne limen intrares? cum tamen tu, nocte ſocia, hortante libidine, cogente mercede, per tegulas demitterere?*.

XXXVI. *Indicatur fons erroris Tertulliani, qui publicanos apud Iudæos putauit fuiſſe Gentiles. Græca Biblia corrupta.* τελισκόλδιος. *Zacchæus an Gentilis.*

ANNI XXXI. Num. LXXI.

RECte Baronius poſt magnum Hieronymum, refellit Tertullianũ, qui falſo ſibi perſuaſit, neminem Iudæorum fuiſſe publicanum: ſed omnes eius profeſſionis in Iudæa, quorum in ſacris Euangelijs fit mentio, fuiſſe Ethnicos. At non fuerit alienum argumenti vanitatem oſtendere, quo id probare conatus fuit Tertullianus. Proferebat autem ille è Scripturis, vt quidem putabat, auctoritatem conceptis verbis expreſſam in Deuteronomio hanc: *Non erit vectigal pendens ex filijs Iſrael.* Sed falſus eſt Tertullianus: fuitque fraudi acutiſſimo Pœno Hebraicarum literarum ignoratio. Nam ſi originem conſuluiſſet, deprehendiſſet, non eſſe Scripturæ verba, quibus ipſe nitebatur: ſed interpretis imperiti hallucinationem, quæ multis impoſuit. Deuteronomij cap. XXXIII. poſt hæc verba *nec erit ſcortator de filijs Iſrael:* additur in nonnullis Græcorum codicibus: Οὐκ ἔσται τελεσφορὸς ἀπὸ θυγατέρων Ισραὴλ· καὶ οὐκ ἔσται τελισκόλδιος ἐκ πάσης φυλῆς ἀπὸ υἱῶν Ισραήλ. *Non erit vectigal pendens de filiabus Iſrael: neq; erit qui initietur, quicquid illud ſit quod vouerint.* Quid ſit hoc loco τελισκόλδιος, fateor mihi non ſatis conſtare: non enim memini ſimilem locutionem alibi obſeruare. Heſychius, qui vt notum eſt eruditis, ſolet petitas è Scriptura voces in ſuas Gloſſas referre, explicat πληρόλδιος, πλευρόλδιος. An huic loco altera harum interpretationum conueniat, neſcio. Sed tanti non eſt: nam, vt dixi, totus hic verſus τῶ πνευματικῶ κόμματος ὤν, de ſacro codice delendus. Ac miror viros doctos, qui editioni Græcę præfuerunt Romæ; ex obliuione ea verba retraxiſſe in lucem, quæ neque veritas Hebraica agnoſcit, neque paraphraſeon Chaldaïcæ, Syriacæ, Ieroſolymitanæ auctores, neque Latina vetus verſio. Non neſcio legi eadem apud nonnullos Patrum; ſed omnium idem eſt error ac Tertulliani, ex eadem cauſſa. Sed & Zacchæum publicanorum illum principem Lucæ cap. XIX. quidam è Patribus arbitrati ſunt, fuiſſe

Gentilem: quos vel ipsum nomen, (vt rationes alias taceam) refellit, purum putum Hebraicum: cuiusmodi nomina Gentiles olim non soliti vsurpare.

XXXVII. *Indicantur hallucinationes miræ Baronij in dictionibus Hebraicis. Odium Iudæorum erga publicanos veteri illius gentis prouerbio confirmatum.*

ANNI XXXI. Num. LXXIII.

QVàm honestus olim fuerit Publicanorum ordo apud Romanos, & pueri sciunt, illi saltem, quibus noua Latinitas Marcum Tullium nondum è manibus excussit. Quare sine caussa Baronius rem nemini non notam adeo studiosè persequitur. Quæ verò obseruat idem super Iudæorum publicanis, partim è doctissimi Caninij Locis est mutuatus, partim nescio quis illi suggessit. Videtur autem vir eruditissimus, humani ingenij vitio vsus, etiam è literarum Hebraicarum cognitione laureolam affectasse; quod hic locus arguit & aliquot alij. Sed in contrarium plane res vertit: facilius enim statuas ex eiusmodi locis, ipsum ne legere quidem sciuisse Hebraice; quàm eius sermonis aliquam peritiam habuisse. Nam per omnes Musas, quid ille sibi volebat, cùm ista scribebat? *Princeps publicanorum Hebraice dicebatur gabbe; cæteri vero publicani gabbain.* Hæc cassa nuce digna non esse, & pueri intelligunt, qui prima Hebraicarum literarú elementa didicerunt. Sed incidit in puerilem hunc errorem, quia legerat, verùm non intellexerat, quod vere docet Caninius: ἀρχιτελώνου Syriaco vocabulo in Thalmud dici ריש גבאי *res gabbae: principem publicanorum.* cæteros simpliciter גבאין *gabbain, publicanos.* Baronij hallucinatio, (quam nouus Epitomator operi suo, velut gemmam aliquam inseruit,) nullam superiectionem relinquit. Quare autem istas voces Hebraicas appellet, quum sint Syriacæ, neque vllum ipsarum in ea quidem notione vestigium in veteri Hebraismo reperiatur, mitto quærere. Veteres Hebræi exactores tributorum dixerunt נוגשים *nogesim*: eratque eorum nomen, vt ex Iobo & aliquot Prophetarũ locis apparet, iam tum terribile & exosum. publicanos vero voce Syriaca appellarunt *Gabbain*, quasi dicas, *collectores*. In libris Rabbinorum publicanus nominatur etiam מוכס vnde prouerbium Rabbinicũ, quod subijciam, quia Iudæorũ opinionẽ & publicũ odium eximie ostendit: אין לך מתמשמחת שיש בת מוכס שתן בולם מוכסין *Ne contingat tibi* vxor, *è familia in qua sit aliquis publicanus; quia omnes sunt publicani*, id est, latrones, scelerati, peccatores, vt nominantur Matthęi

11. 10. Addit Baronius, inuenisse se in Hebraico textu Matthæi publicanos dictos *parisim*. agnosco dictionem Hebraicam [illegible] sed quæ violentum hominem, rapacem, & parietum effractorem significet, non autem publicanum. nescio vero an illam vocem inuenerit in editione Tigurina Euangeliæ Matthæi, quæ mihi magna cum voluptate olim lecta, nunc ad manum non est. in ea Munsterus longe aliter.

XXXVIII. *Confirmatur Baronij iudicium super Damasceni sermonibus De imaginibus. Ostenditur quàm multa falsa, absurda & ridicula eo contineantur.*

ANNI XXXI. Num. LXXV.

HIstoriam de statua ærea Paneade Domino nostro posita à muliere hæmoroüsa, post morbum sanatum, accurate expendimus ad annum Christi LVII. vbi illam Baronius reponit. Exponimus ibi locum Eusebij, descriptum hic Baronio, quo mulà hodie contra certam auctoris mentem amant abuti. Hic vero conditor Annalium, magnam omnino promeritus est laudem, eo iudicio, quod super libris Damasceni De imaginibus fecit. Vere enim pronuntiat, *in multis eius scripti fidem vacillare, & compluribus ipsum scatere mendacijs.* Et tamen certum est, multos extare hodie fabularum quas inuenes imbiberunt, ita amantes & retinentes, vt neque manifesta veritas, neque viri tanti auctoritas, à priore sententia illos sint dimoturæ. Isti prius quàm veritati dent manus, credere malent, circa initia prædicationis Domini nostri, Consules fuisse Romæ Flacconem & Ruffinum, quos prodit vanus ille scriptor, quem laudat Damascenus: licet compertissimum sit, ficta esse illa nomina, quæ illi ætati nullo pacto congruant. Credere etiam malent, eodem tempore duos fuisse in Iudæa Herodes, vnum Toparcham Trachonitidis, alterum Regem Philippi filium. Sic enim scribit Damascenus è suo Iohanne Malala; Herodem, qui Iohannem Baptistam capite truncauit, fuisse Toparcham Trachonitidis: alterum autem Herodem Philippi F. regnasse in Iudæa. hic verò quàm multa paucis verbis continentur fæda mendacia? Nam Herodes, qui Iohannem iussulit, fuit Herodes Antipas, Perææ & Galilææ Tetrarcha, non autem Trachonitidis: cuius regiam cum facit Sebasten, imprudens grauiter hallucinatur. Trachonitis enim & illi finitima Ituræa longè à Sebaste versus Arabiam sunt summotæ: siquidem Sebaste Samaria est. Quis autem legit vsquam vllum Herodem Philippi Tetrarchæ filium? Iosephus expressis verbis lib. XVIII.

capite, sexto negat reliquisse liberos: ac propterea eò mortuo Tetrarchiam ipsius, iussu Tiberij, prouinciæ Syriæ fuisse adiunctam. Sed neque vllum alium Herodem, qui regnarit in Iudæa præter Herodem Magnum prodit Historia. Huic tamen fictitio Herodi, libellus supplex, si credimus Damascéno, à Berenice offertur, quam è fluxu Christus sanauerat: atque is libellus sic incipit: Σεβαστῷ Ηρώδης Τοπάρχων καὶ Θεσμοθέτης Ιουδαίας τε καὶ ἑλλήνων βασιλεὺς Τραχωνίτιδος. En vani scriptoris in fictione inconstantiam. paullo ante discrimen posuerat inter Toparcham Trachonitidis, & Herodem Regem Iudææ: nunc eundem, quem vult videri Iudææ Regem, etiam Toparcham facit: & quidem Toparcham ac legislatorem (id enim est Θεσμοθέτης) Iudææ & Græcorum, at Regem Trachonitidis. Quis tituli huius stultitiam satis exagitare queat? quæ fronte vero Toparcham appellanti Σεβαστὸν, Augustum? nam etiam in fine sic iterum: καὶ ὑμεῖς Σεβαστὲ τὴν δικαίαν δωρεὰν αἰτίαν ἐπιδόσθε. *Et vos Auguste petenti petitionem iustam concedite.* hæc sunt omnia & falsa & inepta: nec minus, quæ sequuntur: Herodem lecto libello isto supplice, Christi laudes prædicasse, & ponendæ illi statuæ potestatem concessisse. Mirum quare non addiderit, Herodem factũ esse Christianum. Itaque iudicio illo Baroniano nihil rectius, nihil verius.

XXXIX. *Tractatur locus Isaiæ, qui dedit occasionem diuidendi prædicationem Christi in tempus acceptabile, & contradictioni obnoxium. An primus annus carnerit contradictione.*

Anni XXXI. Num. LXXVIII.

EXtremo hoc anno Baronius ex Epiphanio diuidit tempus prædicationis Domini, in tempus acceptabile, & contradictioni obnoxium; siue vt loquitur Epiphanius, εἰς καιρὸν δεκτὸν καὶ ἀντιλεγόμενον. sed non animaduertit, hanc obseruationem, vtut antiquam, neque menti Prophetæ Isaiæ congruere, neque veritati historiæ satis consentire. Locus Isaiæ ad quem respexit Epihanius, est cap. LXI. 2. Ibi Christus, quem inducit Propheta loquentem, ait se missum à Deo, καλέσαι (vel κηρύξαι) ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτὸν; *vt prædicarem annum beneplaciti Domini*, vel vt vetus interpres, *annum acceptabilem Domino.* Epiphanius & Baronius annum acceptabilem interpretantur, quod prædicatio tempore illo facta ab omnibus acciperetur: sed non dixit Propheta ἐνιαυτὸν δεκτὸν simpliciter, verum שנת רצון ליהוה ἐνιαυτὸν εὐδοκίας τοῦ Κυρίου: annum illum, quo placuit Deo immortali suam gratiam mundo patefacere. sic cap. XLIX. 8. בעת רצון ἐν καιρῷ εὐδοκίας. *in tempore beneplaciti*

beneplaciti mei exaudiui te. Septuaginta etiam hic vertunt καιρῷ δεκτῷ & ita profert Paulus quoque II. Corinthi VI. 2. eodem quem diximus sensu. Ergo etiam capite I. XI. vox δεκτὸς, *acceptabilis*, non ad homines debet referri, sed ad Deum Opt. Max. tempusque intelligitur quod appellat Paulus, Galat. IV. 4. πλήρωμα τῦ χρόνυ, *plenitudinem temporis*, idem Paulus Actor. XVII. 30. tempora quæ præcesserunt annum acceptabilem Domino, appellat τὸν χρόνον τῆς ἀγνοίας, *tempora ignorantiæ*. Quod autem ait Baronius, primum annum prædicationis Christi caruisse oppositione: verum quidem est, Sacerdotes & cæteros veritatis hostes, Pharisæos, Sadducæos, Herodianos, quum non statim diuinarent, quò hæc Christi tenuia principia forent tandem peruentura; remissius initio egisse: veruntamen ipsos iam inde ab hoc primo anno conspirasse in vitam Christi, ex Marco videtur posse colligi; qui etiam prius quam nomina XII. Apostolorum proponat. ita scribit III. 6. *Exeuntes autem Pharisæi statim cum Herodianis consilium inibant aduersus eum, quomodo eum perderent.*

EXERCITATIO XIIII.

I. *Quid sit Sabbatum secundo-primum. Confessio aliquot veterum de obscuritate eius quæstionis. Sabbatum primum. Explicationes aliquot Patrum, Epiphanij, Isidori Pelusiotæ, Chrysostomi, vocis* δευτεροπρῶτον. *Scaligeri sententia confirmata. Alia quædam.*

Anni. XXXII. Num. II.

QVid sit sabbatum δευτεροπρῶτον initio capitis sexti Lucæ, quærit Baronius principio anni Domini XXXII. Veteres Patres, quum omnes existimarent compositam esse illam dictionem à δεύτερος & πρῶτος, partim varias rationes excogitarunt, cur idem dies sabbatum primum & sabbatum secundum diuerso respectu posset dici: partim ignorationem suam ingenue sunt confessi; vt olim Gregorius Nazianzenus, sicut narrat Hieronymus in epistola ad Nepotianum; & Syrus interpres, qui vocem δευτεροπρῶτον, vt sibi non intellectam, (quod iure mireris in homine Syro, cui ritus Iudaici debuerunt esse noti; & quidem adeo antiquo:) plane prætermisit. Arabs vero multo inuerecundius; qui compositæ vocis alteram partem dissimulauit, alteram expressit: sic enim verba Lucæ transfert, quasi inuenisset scriptum, ἐν σαββάτῳ δευτέρῳ, *sabbato secundo*. Denique vt numeri Platonis, propter suam obscuri-

tatem

tatem in prouerbium abierunt : sic Iudæorum secundo-prima sabbata πρωτοσαββατα iactata reperiuntur inter res præposteras. Iohannes Episcopus Citri in Responsis suis ; Οἶμαι μᾶλλον πολυπαθοῦσι πολλοὶ ἀμηχανοῦντες καὶ ἀδιεξήγητοι, τὰ λεγόμενα κατὰ πρῶτον δευτεροπρῶτα γίνεσθαι· καὶ πῶς ἐστὶν ἐνδεχόμενον τοῦτο ὁμολογεῖν; αὖθις ποταμὸν χωρὶς λέγουσα τὰς πηγάς· καὶ τὰ ἑξῆς. Ἰουδαίοις δὲ πολλάκις εὕρομεν τὰ σάββατα, καὶ τοῦτο τοῖς δοκοῦσι σοφοῖς εἶναι τὸ πρᾶγμα. Mihi verò multo magis obscurum est, quid sit Sabbatum primum, cuius meminit Petrus, si Petri illa verba sunt, quæ profert Clemens Alex. libro sexto Stromat. ἐὰν μὴ σελήνη φανῇ σάββατον οὐκ ἄγουσι· ὃ λεγόμενον πρῶτον· *nisi apparuerit Luna, sabbatum quod primum vocant non agunt.* Sed cur dies idem primum sabbatum & secundum sabbatum diceretur, probabiles rationes, vt modò dicebam, alij Patres excogitare sunt conati : Epiphanius contra Ebionæos, p. 73. & contra non recipientes Euangelium Iohannis p. 197. sabbatum in veteri Lege duplex fuisse ait sernatum ; vnum vocat ὃ φύσει σάββατον, & ὃ ἀπ' ἀρχῆς ὡρισμένον σάββατον, *sabbatum naturale, quod ab ipso rerum conditu fuit definitum*, quodque singulis hebdomadibus in orbem redibat : alterum, ὃ ἀπὸ νόμου ὡρισμένον, quod à lege definitum erat : intelligit autem cessationem ab opere ob diei alicuius festi celebrationē Lege Dei imperatam. quoduis festum Hebræis appellatur sabbatum, vt vulgo notissimum est. Putat vero Epiphanius, Lucam designasse primum naturale sabbatum, post mactatum pascha, & primum diem Azymorum. Nam hoc sibi ista verba volunt p. 74. δῆς μὲν τὴν τοῦ πάσχα ἡμέραν, καὶ ὡρισθῆναι ἡμέρᾳ σαββάτου, τῷ σαββάτῳ φύσει, τῷ ἐκ τοῦ ἡμέρᾳ τῶν Ἀζύμων εἰς σάββατον λελογισμένῳ, διορίσασθαι ἀφ' ἑσπέρας ἀφ' ἑσπέρας τὴν ἀναείλησιν. Igitur ex hac Epiphanij sententia, naturale sabbatum de quo sensit Lucas, primum dici potuit propter antiquiorem eius institutionem, quàm legalium sabbatorum : potuit & secundum dici, quia in ordine dierum paschalium, posterius erat sabbato legali, quod agitabatur die decimaquarta mensis Nisan. Non videtur dubitandum, quin hoc velit Epiphanius isto loco. at p. 197. ratio huius compositionis obscure admodum explicatur. Alij diem Lucæ intellectum, ipsum putarunt esse diem primum Azymorum, non autem primum sabbatum naturale post primam Azymorum, quam ostendimus fuisse Epiphanij sententiam. Ex horum mente idem ille dies dicetur sabbatum primum & sabbatum secundum, quia est secundus Paschatis & primus Azymorum. Isidorus Peluſiota lib. III. ep. CX. δευτεροπρῶτον εἴρηται, ὅτι δεύτερον μέν ἐστι τοῦ πάσχα, πρῶτον δὲ τῶν Ἀζύμων. Chrysostomus in Matthæum, homilia XXIX. Τί ἐστι δευτεροπρῶτον; ὅταν διπλῆν ἄγῃ ἑορτήν, καὶ τὸ σάββατον τοῦ κυρίου, καὶ ἑτέραν ἑορτὴν ἀφ' ἑαυτῆς. σάββατον γὰρ ἑκάστην τὴν ἑορτὴν καλοῦσι.

Quid

Quid eſt Secundo-primum? quando duplex ceſſatio erat, & ſabbati principalis, ſiue, ſic proprie dicti, & feſti conſequentis. Sabbatum enim ceſſationem ab opere quamlibet nominant. Sed longe diuerſam eius appellationis rationem Ioſephus Scaliger excogitauit, ſane quàm ingenioſe atque erudite, ex accurata obſeruatione rituum populi Iudaici & locutionum Hebraicarum. In rè Scaligero conuenit cum Epiphanio; nam & illi placet ſenſiſſe Lucam de ſabbato, quod proxime ſolemne Paſchatis erat ſecutum. In explicatione nominis δευτεροπρωτου, nouum eſt quod obſeruat Scaliger: non à δευτερου & πρωτου conflatá eſſe illam vocem; ſed à δευτερα & πρωτου: vt ſit ſecundo-primum ſabbatum, illud ſabbatum, quod ſecundam Paſchatis proxime ſit ſecutum. Rationes nouæ ſententiæ ex ipſo auctore petant ſacrarum antiquitatum ſtudioſi, libro ſexto De emendatione temporum, in diatriba de tertio Domini Paſchate; & Iſagogicorum Canonum libro primo, capite ſexto, & libro tertio in Commentario eius capitis. Tantum dicam; certum atque indubitatum ſententiæ Scaligeri fundamentum eſſe in verbis Moſis, Leuitici XXIII. 15. vbi iubet Dominus numerare ſeptem hebdomadas Pentecoſtæ ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה. à poſtero die ſabbati. Nam quia iubentur numerare hebdomades ad Pentecoſten, non ab ipſo die Paſchatis, ſed à proxime ſequente: mirum non eſt, Sabbata omnia à Paſchate ad Pentecoſten, ſumſiſſe appellationem ἀπὸ τῆς δευτέρας τοῦ πάσχα, vt primus obſeruauit Scaliger: quem poſtea multi viri docti ſunt ſecuti. Quicquid autem de hac quæſtione ſtatuatur, Baronij coniectura ſtare non poteſt; exiſtimantis, reprehendendi diſcipulos Chriſti occaſionem Phariſæis inde eſſe natam; quod Omer ſiue manipulus frugum nondum fuiſſet Deo oblatus, quando diſcipuli ſpicas decerptas manibus affriabant: quum per Legem non eſſet fas ante oblationem frugum, noui prouentus quicquam edi. Sane ex Iſidori & multorum ſententia in eundem incidunt diem oblatio Omer, & factum Apoſtolorũ: ſed poterat horis ſaltem aliquot prius religioni eſſe factum ſatis; quam temere violatam fuiſſe ab Apoſtolis credere non dubium. At verius omnino eſt, quod & Baronius ſubijcit, ſabbati naturalis die id contigiſſe. Apparet enim ex verbis Lucæ, ſabbati dumtaxat violati religionem diſcipulis Chriſti fuiſſe obiectam à Phariſæis; nec præterea quicquam aliud.

II. Apo-

II. APOSTOLVS *nomen vsitatum inter Iudæos tum non fuisse, cum Dominus suos instituit. Patriarchæ Tiberiadenses Apostoli. Huillus & Hillel an eiusdem viri nomina. Iudaicarum Synagogarum varij Schelichim.*

ANNI XXXII. Num. V.

DE prima institutione Apostolorum loquens Baronius, ita scribit: *Vsitatum nomen fuit apud Hebræos, vt Apostolos illos nominarent, qui assidue versarentur cum summo Sacerdote consulendi gratia.* Hic vero insigniter hallucinatus est Baronius, idque manifestissime: locum enim Epiphanij quem laudat, pessime accipit. Narrat Epiphanius in disputatione aduersus Ebionitas, Iudæorum sui temporis partem aliquam Tiberiade habitasse, & in alijs Palæstinæ locis, qui dispersionis suæ caput agnoscerent, quem Patriarchā nominabant: huic fuisse velut adsessores quosdam adiunctos, qui Apostoli dicerentur. Satis compertum est, post euersam vrbem reliquias populi Iudaici misere dissipatas, varijs in locis Orbis terrarum coegisse aliquot cœtus, alibi maiores, alibi minores. Alexandriæ maxima semper fuit Synagoga. Scimus fuisse non pœnitendas Romæ, Antiochiæ, & in plerisque magnarum vrbium. Quemadmodum autem vetus Synagoga Babylonica, cuius reliquię & etiamnū in illis partibus Orientis durant, suum Æchmalotarcham habuit, cui tanquam Regi parebat: sic & reliquæ Iudæorum manus, vbiubi collectæ, suos duces sibi præfecerunt, quos fere appellarunt ראשי ישיבה ἀρχισυναγώγους τῶν συναγωγῶν, præfectos congregationis. Tales Præfectos Romæ, Narbone, & plurimis alijs in locis sibi visos narrat Beniaminus Tudelensis in Itinerario suo. In Chronicis quoque Iudæorum, libro Iuchasin, & alijs Rabbinorū scriptis, huius nominis & dignitatis non infrequens mentio habetur. Qui Alexandriæ vel in Syria aut Asia, propter diuturnam inter Græcos moram, Græcę linguæ assueuerant; hi suos Præfectos Græca voce appellabant PATRIARCHAS. Itaque Patriarchæ Iudæorum Alexandriam colentium meminit Imper. Hadrianus in epistola ad Seuerianum Cos. apud Vopiscum in Saturnino. Origenis temporibus Patriarcha Iudæorum Alexandriæ fuit quidam Huillus, cuius ex Origene meminit Hieronymus aduersus Ruffinum. Putarunt viri summi hunc esse Patriarcham Hillelem, de quo Epiphanius contra Ebionitas: sed neque tempora satis congruunt, & circumstantia loci plane repugnat. Hillel enim cuius meminit Epiphanius, Iudæorum fuit Patriarcha Tiberiade & in vicinis locis collectorum, non autem Synagogæ Alexandrinæ. Quare verius est quod antè dicebamus, varias

fuisse

fuisse dispersionis Iudæorum partes, atque vt Eusebius loquitur, varios ἀποδασμούς, quorum illi qui inter Græcos habitabant, suos duces Patriarchas appellabant. Sane & Theodoretus in Ἀρειανοῖς videtur innuere, plures diuersis locis fuisse Iudæorum Patriarchas. Epiphanius igitur, vt ad propositũ redeamus, de Patriarchis Tiberiadensium Iudæorum ætatis suæ loquens, adsessores quosdam ipsos scribit habuisse, qui APOSTOLI nominarentur. Baronius vero ad summũ Sacerdotem & Domini nostri tempora, eam historiam refert; errore, quod nemo queat negare, prorsus immani. Nam quid habuit commune summus Pontifex stantis Reip. Iudæorum, cum præfectis tenuium reliquiarum, quæ vrbe deleta varijs in locis Asiæ atque Europæ sunt collectæ? Quare falsum est, Dominum nostrum discipulis suis eam appellationem indidisse, vocem mutuatum ex communi vsu Iudaicæ Synagogæ. Atqui nullum dubium est, Dominum nostrum, quum Syriace loqueretur, voce Syriaca vsum, & שליחין SCHELICHIN suos XII. discipulos appellasse, quos Euangelistæ qui Græce scribebant, ἀποστόλους dixerunt. Itaque Syriaca Paraphrasis, quam constat esse antiquissimam, & quæ dubio procul verbum Græcum ea voce expressit, quæ in Syriæ Ecclesijs primis illis temporibus fuit in vsu, Apostolos semper nominat שליחא Si vt putat Baronius, iam inde à Christi tempore, vox Græca à Iudæis ciuitate fuisset donata; cur illam Ecclesiæ Palæstinæ & Syriæ non retinuerunt? Verba Lucæ, quæ suadere contrarium videntur, mox interpretabimur. Nos in Iad Mosis Ægyptij, & alibi apud Rabbinos, in descriptione rituum Iudaicorum, mentionẽ variorum ministrorum fieri obseruamus, qui שליחים id est, *Apostoli* nominantur. Inuenitur etiam in illorum ritibus, qui שליח ציבור ἀπόστολος τῆς συναγωγῆς nominatur, quasi dicas, legatum Synagogæ: vt in perek quarto, tractatus Tahanioth, libro III. Iad Maimonidæ. Habent & hodiernæ Synagogæ suos Schelichim, quos volunt esse cantores, qui pro vniuerso cœtu preces ad Deum mittunt. Ita enim quærentibus nobis de eorum officio Iudæi responderunt.

III. *Exponuntur verba Lucæ, quos & Apostolos nominauit collatione multorum auctorum, qui similes locutiones usurparunt. Alia quædam.*

IBIDEM.

GRæcam vocem Ἀπόστολοι tempore Domini nostri in vsu non fuisse Iudæis, contra quàm crediderit Baronius, modò probauimus: nunc ostendamus, ne id quidem satis esse certum, ætate Epiphanij Iudæos Tiberiadenses & in reliqua Palæstina id verbi habuisse in

vsu promiscuo. Hoc verò satis arguitur vel vnico illo argumento, quod neque auctor Aruk vocis illius mentionem vllam facit, neque vsquam in libris veterum Rabbinorum, quod sciam, legitur. Iudęos quidem Hellenistas, quoties de suis rebus Gręci loquerentur, dictionibus πατριάρχης & ἀπόστολος fuisse, illa pręsertim ętate, vti solitos, facile concedimus; sed ipsos inter se, ita appellitasse duces suos & eorum consiliarios, non fit mihi verisimile: alioquin extarent omnino earum appellationum vestigia in scriptis Rabbinorum. Legi sane in illorum Commentarijs dictionem אפתרכא hoc est, πατριάρχης; sed alio sensu. Vox ἀπόστολος extat aliquoties apud Iosephum: verùm notione diuersa pro ἀποστολή, *missio, ipse mittendi actus*, vt libro XVII. pag. 541. ἀφίκετο εἰς τὴν Ρωμὴν πρεσβεία Ἰουδαίων, Ουαρῦς δὲ ἀπόστολον αὐτῶν καὶ ἐθνῶν ὀπτιμεχωρητὴν: qua fere significatione literas dimissorias, quę aliter dicuntur libelli appellationis, Paulus Iurisconsultus alijque Romani vulgo *Apostolos*, dixerunt. Quod igitur Epiphanius & alij mentionem faciunt τῶν κατὰ τόπον πατριάρχων ἢ τῶν καλουμένων ἀποστόλων inter Iudęos, sic videtur accipiendum, quasi diceretur, ijs nominibus istos appellari à Iudęis, quę Gręcis hisce vocabulis respondeant. Ita passim esse locutos scriptores optimos, pauca exempla faciunt fidem. Polybius libro sexto in descriptione armaturę Romanę; χάλκωμα κατὰ μιαῖον πόντῳ πόντους ἐπιτιθέασι τοῖς κατὰ τὸν στέρνον, καλοῦσι δὲ καρδιοφύλακα. *æream laminam duodecim ab omni parte digitorum pectori apponunt, & corditum, siue pectorale vocant.* ad verbum est, *& vocant Romani eam laminã* καρδιοφύλακα. An existimare debemus milites Romanos Gręca voce esse vsos? minime: sed commoda interpretatio adhibenda, quasi dixisset, appellant verbo, quod si Gręce vertas, sonat καρδιοφύλακα. sic accipe illa ibidem, συνεπιλαμβάνουσι τοῖς ἡγεμόσι. & ἐκάλεσαν τὸ γραμμα, σαυίδα, σημαίνει. nulla enim istarum dictionum Romanis in vsu vulgo fuit. Plato in Alcibiade priore de institutione regia sobolis apud Persas loquens: ὅτε ἐπὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐν ᾗ παῖδα ἀνδρίζεσθαι δεῖ, ἐν ἧπερ βασιλεῖς παιδαγωγοὺς ἀποδείκνυσι. *vbi præterierunt bis septem anni, puerum suscipiunt instituendum, illi quos Persa vocant* βασιλεῖς παιδαγωγοὺς *regios pædagogos.* non vsurpabant Persę Gręcas voces, verùm Persicas eiusdē significationis. Iosephus Belli Iudaici libro V. locum in Iudęa quemdam commemorat ὑπὸ Ἰουδαίων πατρίως Ἀκανθῶν αὐλῶνα καλούμενον: *quem Iudæi voce patria appellant* Ἀκανθῶν αὐλῶνα, *Spinarum vallem.* vult dicere Hebraica appellatione, quę tantundem significet. Sic passim apud Patres Gręcos appellantur Ἑβραϊκαὶ ἀναγνώσεις, *Hebraica lectiones*, purę putę voces Gręce; sed quas volunt significare Hebraicis respondere. Et simlia his multa passim diligens Lector obseruabit. Ita igitur verba

Lucę

Lucæ accipi debent, VI. 13. ὃς καὶ Ἀποστόλους ὠνόμασεν. *quos & Apoſtolos nominauit*: hoc eſt, Selichin eos loquens Syriace appellauit; quæ vox idem ſignificat cum Græca Apoſtoli.

IV. *Nomen* APOSTOLVS *varie accipi in Scripturis & apud Patres. Veri Apoſtolatus conditiones.* Ἀρχαὶ πνευματικαὶ & αἰώνιαι. *Apoſtolatus* ὑπεροχὴ πνευματικὴ. *item* ἀρχὴ πνευματικωτάτη, & ἀρχῶν ἀρχή. *Epiſcopi dicti* Apoſtoli: *ſucceſſores & vicarij Apoſtolorum.* Apoſtolatus *pro Epiſcopatu.* ἐπισκοπὴ & διακονία, *pro Apoſtolatu. Epiſcoporum olim cura duplex; de propria & de vniuerſali Eccleſia.* νέος Ἀπόστολος. ἰσαπόστολος. *Eccleſiæ aut Sedes* Apoſtolicæ. Apoſtolicus. *Nomina communia & ritus proprie attributi Ro. Epiſcopis.* Papa. *Mos oſculandi pedes. Nomina dignitatis male trahi in argumentum Monarchiæ abſolutæ.* αὐθεντία τῆς Ἀποστολικῆς ἕδρας. *apud Syneſium. An ſolus Papa ius habeat Euangelium communicandi Gentibus, & Apoſtolos creandi, vt vult Baronius. Ratione & exemplis contrarium demonſtratur. Pantænus, Frumentius & alij à Patriarchis Alexandrino & Conſtantinop. miſſi.*

ANNI XXXII. Num. V.

MVnus & dignitatem Apoſtolorum Baronius hiſce verbis deſcribit; *Apoſtolos*, inquit, *ea de cauſſa elegit Chriſtus, vt verbi prædicatione Orbi caligine offuſo lumen veritatis impartirent.* Hæc deſcriptio propter multiplicem omiſſionem vitioſa eſt. Poſſet quidem in hiſtorico hæc negligentia ferri: niſi quæ deinceps ab auctore traduntur, legitimæ ſuſpitionis iuſtam cauſſam præberent. Videtur enim non temerè, ſed certo conſilio Apoſtolatum ita laxè deſcripſiſſe; ne accuratiore oratione multos honore & dignitate Apoſtolatus excluderet; quos ipſe alibi & appellat Apoſtolos, & eorum munus verum Apoſtolatum fuiſſe contendit. Obſeruent igitur tirones, non vno modo in Scripturis & apud Patres hoc nomen reperiri vſurpatum. In communi Græcorum vſu, ἀπόστολοι dicebantur certi homines, qui negotij gerendi gratiâ, magis quàm deferendi nuntij, aliquò mittebantur. Sic accipitur Iohannis XIII. 16. οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν; *non eſt miſſus maior eo qui miſit.* & in ea ad Hebræos III. 1. Chriſtus ipſe dicitur ἀπόστολος καὶ ἀρχιερεὺς τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, *Apoſtolus & Pontifex confeſſionis noſtræ*: vel quia caput ipſe eſt & Princeps Apoſtolorum, vnde omnis in illos vis diuina atque auctoritas manauit: vel quia ipſe quoque in hunc mundum à Patre ἀπέσταλη, *miſſus eſt*, Matth. X v. 24. Sic & Epaphroditum vocat Paulus ſcribens ad Philippenſes, illorum

ἀπόστολοι, 11. 25. tanquam ad se missum ab illis, qui ipsi ministraret. At notione peculiari ac propria, illi duodecim Christi discipuli sic dicti sunt, quibus ipse, Orbem terrarum, non solum verbi prædicatione erudiendum commisit, vt ait Baronius : sed etiam auctoritatem amplissimam dedit, Ecclesiam suam fundandi, constituendi, verbo scriptisque docendi, & Episcopos illi pastoresque alios imponendi, qui deinceps iure ordinario essent eam recturi. Inter proprias Apostolorum notas sunt hæ duæ ; quod à Christo immediate electi & missi sunt, vt essent testes resurrectionis ipsius & omnium quæ vidissent. Ad priorem notam respicit Paulus, cum asserens sui Apostolatus dignitatem, initio epistolæ ad Galatas, *factum se* ait *Apostolum, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, & Deum Patrem.* Ad posteriorem notam pertinet, quod ait Dominus initio Actorum, ἔσεσθέ μοι μάρτυρες, *testes mihi eritis in tota Iudæa, Samaria, & vsq; ad vltimos mundi fines.* & quod Petrus capite eodem, versibus 21. & 22. ostendit enim necessarium fuisse, vt quicunque esset futurus Apostolus, Christum in terris vidisset, atque earum rerum testimonium posset præbere, quarum ipse extitisset αὐτόπτης, Actorum x. 41. Petrus se & reliquos Apostolos vocat μάρτυρας τοῖς κεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. *testes præordinatos à Deo.* & de ministerio Apostolorum sæpe vsurpantur voces διαμαρτύρεσθαι & μαρτυρία, *testimonium exhibere*, vt Act. x. 42. & xxii. 11. Quare Paulus I. Corinth. ix. 1. cur Apostoli nomen iure posset sibi vindicare, hanc cum primis rationem affert, *quia Christum Iesum Dominum nostrum viderat.* Tertiam conditionem Apostolatui propriam notant Euangelistæ, cùm dicunt iussos fuisse illos ire per totum mundum, & prædicare Euangelium πάσῃ τῇ κτίσει, *omnibus creaturis*, vt loquitur Marcus, xvi. 15. Propterea Chrysostomus eximia quadam homilia in editione Sauil. tomo viii. pag. 110. Ἄρχοντες inquit, εἰσὶν ὑπὸ Θεοῦ χειροτονηθέντες οἱ Ἀπόστολοι· ἄρχοντες, οὐκ ἔθνη καὶ πόλεις διαφόρους λαμβάνοντες, ἀλλὰ πόντῳ καὶ γῇ τῇ οἰκουμένῃ ἅπασι δεδόντες. *Principes sunt Apostoli à Deo constituti ; Principes, qui non gentes aliquas aut vrbes diuersas regendas acceperint : sed quorum fidei Orbis terrarum in commune fuit concreditus.* Quarta nota est, potestas & dignitas longe maior & augustior, quàm vlli vnquam alij functioni spirituali fuerit attributa. Solis enim Apostolis dictum est à Christo, *Sicut misit me Pater & ego mitto vos.* Iohan. xx. 21. quod etiam significat Apostolus I. Corinth. xii. 28. B. vero Chrysostomus eum locum tractans ea quam dixi homilia, vt magnitudinẽ muneris Apostolici exprimeret, comparationem spiritualium dignitatum (ipse ἀρχὰς nominat,) cum ciuilibus, quas ἀρχὰς appellat, instituit ; & ait Apostolatum inter spi-

rituales

rituales esse ὑπεραίρειν πνευματικῶν, id est, supra omnes alias functiones spirituales sic eminere, vt supra omnes ciuiles magistratus eminet potestas Consularis. Itaque Apostolatū nominat ἀρχὴν πνευματικωτάτην, *potestatem omnium maxime spiritualem*; item ἀρχὴν ἀρχῶν *potestatē potestatum*; & præterea, τὴν πνευματικὴν ἀρχὴν κεφαλὴν καὶ ῥίζαν καὶ ὑπόστασιν, *potestatum spiritualium caput, radicem & originem*, siue, *fundamentum*: quoniam, inquit, Apostolatu continentur omnes inferiores potestates, quas eo loco Paulus enumerat. Hæ notæ quum nemini vnquam mortalium competierint, aut competere possint, præter illos XII. Apostolos, qui sunt à Domino instituti, & Matthiæ, Paulo & Barnabæ, qui postea in illum diuinum chorum sunt cooptati; certum est, appellationem APOSTOLORVM nemini præter illos quos dixi, posse tribui, nisi fortasse figurate & æquiuoce. In scriptis tamen B. Cypriani & aliorum Patrum, est inuenire Episcopos non raro nominari Apostolos: improprie quidem, & ὁμωνύμως: quando discrimen est ingens inter Apostolos & Episcopos, quibus superiorum notarum nulla proprie conuenit: non tamen sine Scripturarum exemplo. Nam in Actis Petrus Apostolatum vocat ἐπισκοπὴν, 1. 20. & notum est, nomina ista, Apostolus, Episcopus, Presbyter, Diaconus, etsi multum inter se diuersas functiones significant; sæpe tamen nullo discrimine ab auctoribus sacris vsurpari: quare etiam Apostolatus vocatur ἀξιωσις Petro in eadem illa oratione. Adde quod, primis Ecclesiæ temporibus omnes Episcopi præter peculiarem curam propriæ sibi Ecclesiæ, in solidum sibi commissam, vt loquitur Cyprianus; etiam vniuersam, suo quodam modo, curabant, tanquam τὴν καθολικὴν ἐπισκοπὴν πίστει δόθεισαν, *habentes fidei suæ creditum vniuersalem Episcopatum*; sicut scriptū est in Constitutionibus Clementis, libro sexto, cap. XIII. vt hac saltem ratione APOSTOLI aliquo modo dici potuerint: qua de re multa alibi accuratè à nobis disseruntur. Igitur in epistola Cypriani LXV. & alibi, Episcopi nominantur Apostoli: & scribit idem non semel, *Apostolis vicaria ordinatione succedere Episcopos*. Epiphanius in epistola operis initio præfixa, vocatur ὁσιος Ἀποστολος, *sanctus Apostolus*; cui appellationi congruit vox ἰσαπόστολος inter titulos frequens, quibus Græci insignioris nominis Episcopos vel Patriarchas solent ornare. Sæpe item *Apostolatus* ponitur pro Episcopatu. Sidonius Apollinaris, libro IV. epistola quarta ad Lupum Tricassinum Episcopum; *Præter officium, quod incomparabiliter eminenti Apostolatui tuo debetur*: epistola VII. ad Fontelum Episcopum Vasionensem; *Ego quoque ad Apostolatus tui notitiam plenioremcum prærogatiua domesticæ familiaritatis accedo*. Hinc etiam Ecclesiæ siue Sedes dictæ sunt APOSTOLICÆ, primo

quidem

quidem illæ, quas Apostoli opera sua fundarant, *& quas* vt loquitur Tertullianus, De præscriptionibus cap. XXI. *ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando, tam viua, quod aiunt voce, quàm per epistolas postea.* Deinde vero quæuis Ecclesia, aut sedes Episcopalis, dicta est Apostolica, *pro consanguinitate doctrinæ*, ait idem Tertullianus cap. XXXII. quæ in fide semel ab Apostolis tradita conspiraret. Sic & Sidonius eidem Lupo, Tricassium in Gallia Episcopo, tribuit Apostolicam Sedem, epistola prima libri sexti: vbi etiam Petrum Apostolum vocat Lupi collegam. Et ita loquuntur illius ætatis & inferiorũ pij atque eruditi scriptores: improprie quidẽ ac durè: sed tamen frequenti admodũ vsurpatione. Alij Episcopos vocabant non Apostolos, verùm APOSTOLICOS. Extant epistolæ duæ Venantij Fortunati ad Euphronium Episcopum Turonensem, cui successit Gregorius Turonensis; quarum prior ita inscribitur: *Domino sancto & meritis Apostolico, domino & dulci patri Euphronio Papæ Fortunatus.* & in fine, *Ora pro me, domine sancte & Apostolice.* in eadem tamen epistola Apostolatum Euphronio attribuit. *multiplici me prece, Apostolatui & sanctæ charitati vestræ commendo.* Accidit verò in appellationibus APOSTOLICI & APOSTOLICAE SEDIS, quod in alijs pluribus, & nominibus & ritibus Ecclesiasticis videmus accidisse; vt quæ erant initio communia omnium, fierent propria paucorum, propter præcellentem eorum dignitatem. Sic *Papæ* nomen olim commune fuit omnium Episcoporum, vt certò constat ex Athanasio, Epiphanio, Eusebio, Sidonio Apollinari, & alijs scriptoribus: postea tamen Episcopo Romano ἀποκλειστικῶς est tributum. Sic mos osculandi pedes, olim genus fuit reuerentiæ & Episcopis & Abbatibus, & alijs sanctimonia claris viris passim exhiberi solitæ; vt sexcentis exemplis alibi probamus: postea is ritus ad cultum Ro. Pontificis proprie est translatus. Sic igitur APOSTOLICVS, & APOSTOLICA SEDES de Romæ Episcopo, & Sede Romana ἀποκλειστικῶς in Occidente vsurpare ceperunt. Dico in Occidente & apud Latinos scriptores; nam in Oriente & apud Græcos auctores, præsertim paullo vetustiores, nunquam id inuenias: quum ipsi contra similem aut eundẽ honorẽ suis Patriarchis haberent. Sic αὐθεντίαν τ᾽ Ἀποστολικῆς ἕδρας *auctoritatem Apostolicæ successionis* celebrat Synesius epistola LVI. non vtique Romanã, sed Alexandrinã Sedem intelligens; de qua etiam scribit initio epistolæ sequentis, ἀνάγκη μοι θεία, νόμον ἡγεῖσθαι, πρὸ ὅτου ἔκρινος ὁ θεῖος θεσπίσαι. *diuinitus imposita est mihi necessitas, vt pro lege habeam, quicquid illa Sedes constituerit.* Tanta fuit olim, cum Ecclesiastica disciplina vigebat, Sedium Patriarchalium apud minores Episcopos reuerentia. Vt mirari nemo debeat, Roma-

nam

num Papam, cuius in toto Occidente maxima erat auctoritas, Apostolicum esse dictum, & eius sedem Apostolicam: quod videtur circa annum Domini CCCC. cepisse, vt è Vincentij Lirinensis, Augustini & aliorum scriptis potest colligi. Quemadmodum autem negare non possumus, nec debemus, veterum illius Sedis Episcoporum, ea extitisse in vniuersam Dei Ecclesiam merita, vt hoc honore & quouis alio essent dignissimi: ita non sunt ferendi Bellarminus & alij hodierni disputatores, qui etiam appellationes illas in argumentum Monarchiæ trahunt: quasi ignorarent, aliud esse, præstare dignitate inter fratres, & eiusdem ordinis viros; aliud Monarcham esse, & cum in fratres, tum in vniuersi Orbis Reges omnes ac Principes absolutam dominationem sibi vindicare. Obsecro, estne aliquis à sensu communi adeo remotus, qui inter ista quantum sit discrimen, non intelligat? Esto sane: dicatur Papa Ro. APOSTOLICVS, & eius Sedes APOSTOLICA: non solum quomodo Apostolici Tertulliano appellantur, quicunque in prædicatione eiusdem fidei Apostolis successerunt: sed etiam vt Petri Apostoli successor: modò Petri doctrina sincera per illum vigeat & incorrupta. Nunc iniquum est, & ridiculũ, Apostolicum dici, quod minus multo est, quàm Apostolum; eum cui omnia ferme tribuantur, quæ propria fuisse Apostolorum, nemini mortalium communicabilia supra demonstrauimus: quod fit à Bellarmino libro II. de Ro. Pontifice, cap. XII. Quid dicemus de Baronio, qui vnius Ro. Papæ proprium ius esse dicit Apostolos creandi, quod à Domini Apostolis nunquam esse factum legimus? Nimirum Baronij doctrina hæc est: Nemini qui à Papa auctoritatem non acceperit, ius esse prædicandi Gentibus Euangelij: quod ius nemo inter Apostolos sibi proprium esse voluit: at proprium tamen est Papæ, si Baronio credimus, toties locis id affirmanti. In anno DCCXCV. summa affertur epistolæ cuiusdam Hadriani Papæ, in qua sunt ista verba: *Adijcit Papa se permittere diuinum verbum Gentilibus prædicari.* Ipsius vero Baronij verba sunt in anno nongentesimo octuagesimo nono, de Adalberto Vngarorum Apostolo. *Ipse sciens Apostolatus munus, non sponte sua à quoquam, sed Dei nutu ab eo, qui primariam in Ecclesia Catholica retinet à Deo concessam auctoritatem, suscipiendum; Romam viam sibi statuit proficisci, vbi, si Deus id vellet, vt fecit, à Romano Pontifice acciperet ipsum ad Gentes Apostolatum.* Idem in anno CIↃCXXIV. *Vir apostolicus Otto probe sciebat, non esse alterius cuiusquam, aut ab animi alicuius arbitrio pendere, sibi sumere ad gentes Apostolatum, quamuis multarum sit à secularibus dominis; sed esse primariæ Sedis Apostolicæ auctoritatis, Petri successoris & Christi vicarij dumtaxat.* Addit ibidem Baronius, Ottonis prædicationem

tionem

tionem secuta esse signa, *ne quid*, ait, *minus habere videretur ab antiquis Apostolis.* Quare si huic credimus, Papa Ro. non iam vt Petrus, de quo nihil simile narratur; sed vt Christus alter, Apostolos creat, & quidem Apostolis Christi nihilo minores. Triumphat igitur persæpe in postremis Tomis Baronius, de istis Paparum Apostolis. In anno vero nongentesimo nonagesimo septimo eius verba sunt, cum de Bonifacio Apostolo Gregorij v. loqueretur: *Huc prouoco Nouatores, vt discant, (si quæ tamen scintilla innati omnibus cognoscendæ veritatis luminis, in eis reliqua est;) quales sint veri Apostolici viri, & à quo Apostolatum ad Gentes accipere consueuerint, vt legitimi vocarentur & non adulterini Christi Dei ministri.* Sed hæc ægri somnia sunt, & pueriles naniæ, præterea nihil. Vana enim & futilis est de istis Apostolis gloriatio: qui falsa, absurda & ridicula vsurpatione alieni nominis sic dicti sunt; non vt voluit Baronius existimari proprie & verè. Quas diximus veri Apostolatus notas fuisse, eas non cõuenire istis quis non videt? æquivoce igitur sic dicti sunt, non vniuoce nec vere. Hoc etiam ex eo constat, quod primis Ecclesiæ tẽporibus ea nominis Apostolici vsurpatio, prorsus fuit inaudita. Nam Apostolos ab Apostolis fuisse constitutos, nusquã legimus. Si Petrus, si Paulus & cæteri Apostoli non hoc sibi sumserunt, vt Apostolos crearent: quo iure Petri successor creabit? Noua etiam doctrina est, & primitiuæ Ecclesiæ temporibus inaudita, ac proinde palàm falsa, quod ait Baronius; nisi permissu Papæ Euangeliũ prædicari Gentibus non posse. Primum nego, vllum in Scripturis vel verbulum extare, ex quo possit intelligi vni & soli Romano Episcopo id ius fuisse delatum, & cæteris omnibus Episcopis negatum. Deinde exempla priorum seculorũ contrarium euincunt manifestissime. Eunuchum Candacæ Euangelium Æthiopibus prædicasse, narrant veteres historiæ: at veniam eius faciendi ipsum vel à Petro, vel ab vllo alio Apostolorũ petijsse, eædem historiæ silent. De Pantæno Stoicæ sectæ Philosopho scribit Hieronymus in epistola ad Magnum oratorem, *ipsum, ob præcipuæ eruditionis gloriam à Demetriano Alexandriæ Episcopo missum esse in Indiam, vt Christum apud Brachmanas & illius gentis philosophos prædicaret.* Eusebius quoque libro v. cap. x. narrat, Pantænum, quum in Schola Alexandrina doceret, tanto fuisse præditum zelo, ὡς καὶ κήρυκα τῶν κατὰ Χριστὸν θεοσεβείας ἔθνεσι τοῖς ἐπ' ἀνατολῆς ἐθνικοῖς διαδειχθῆναι, *vt ordinatus fuerit Euangelij secundum Christum præco gentibus in Oriente positis.* Obseruent antiquæ veritatis studiosi dicere Eusebium fuisse Pantænum ordinatum *præconem Euangelij*, non autem Apostolum, sicut de missis à Papa loquitur Baronius: obseruent etiam, dicere simpliciter Eusebium, Pantænum Alexandriæ agentem ordinatũ esse ad id ministerium; nempe

à Deme-

à Demetriano Episcopo Alexandriæ, vt diserte affirmat Hieronymus. Falsum igitur est, solum Papam Ro. ius habere Euangelij præcones ad Gentes mittendi. Melius hoc ipsum declarat historia Christianismi apud Indos instituti, quam totidem fere verbis exponunt Socrates libro I. cap. XIX. Theodoritus lib. I. cap. XXIII. Sozomenus lib. II. cap. XXIV. Omnes hi consentiunt, Frumentium missionem ad conuertendos Indos accepisse, non à Papa Rom. sed à Magno Athanasio Papa Alexandrino, vt vocatur veteribus. Socratis verba sunt: Ἀθανάσιος λαβὼν εἰς ὄψιν ὃ λεγόμενος, αὐτὸς Φρουμέντιον, τὸν ἐπίσκοπον δεδεγμένος, ἐπεμψεν, εἰπὼν μὴ ἐλάττω εἶναι τὸν ἐπισκοπεῖν μέλλοντα. ὁ Φρουμέντιος ἀξιωθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς αὖθις ἐπὶ τὴν τῶν Ἰνδῶν ἐπιστροφὴν χωρεῖ, ὁ κύριος τὸ Χριστιανισμοῦ βούλεται. *Athanasius rei vilitate consideratâ effecit, vt ipse Frumentius eum Episcopatum susciperet, quod diceret, aptiorem illo habere se neminem alium. Ita igitur factum est: vt Frumentius honore Episcopatus ornatus, in regionem reuertitur Indorũ, & Christianismi fieret præco.* Scribit Sozomenus, Athanasium, sacerdotes omnes qui tum forte Alexandriæ reperti sunt, conuocasse, & re cum ipsis communicata, Frumentium renuntiasse Indiæ Episcopum. de Romano Episcopo in tota hac narratione apud omnes historicos altum silentium. Addit Sozomenus, Frumentium in India tantam adeptum esse gloriam, vt illum Indi non minus mirarentur, quàm Apostolos: ὡς ἤδη τὸν Ἀποστόλους θαυμάζουσιν. at fuisse Frumentium Apostolum, aut vocatum esse illum Apostolum, non dicit Sozomenus, neque veterum quisquam. Adhuc videlicet hoc genus Apostolorum Baronianorum Ecclesijs erat incognitum. Huc pertinet, quod apud Procopium legimus in historia Persica; Barbaras ad Euxinum & Mæotim gentes, Episcopos accepisse, non à Ro. Pontifice, sed à Constantinopol. Patriarcha; & quidem ἐκ βασιλέως, *iussu* ipsius Imperatoris. Et libro vltimo auctor est idem Procopius, populos quosdam ex illa Barbarie, legatos ad Iustinianum misisse, ὅπως σφίσι καὶ ἐπίσκοπος δοθείη, *petentes, vt sibi aliquis daretur Episcopus*: quoniam, inquit auctor, iam Abasgis eum dedisse Episcopos inaudiuerant. Omitto similia exempla, quæ veritatis studiosi ex historia prisca, facile colligent vel plurima. Iterum igitur dico; falsa est doctrina Baronij, Bellarmini & similium ex Hildebrandi schola Doctorum; qui leuibus ingenijs hodie persuadent, Euangelij apud gentes prædicationem, ex vnius Papæ Romani voluntate ac nutu pendere. Vanitatem & falsitatem insignem huius sententiæ, accurate refutamus alibi, in disputatione de cura vniuersalis Ecclesiæ, in primitiua Ecclesia omnibus Episcopis communi. Nunc hoc duntaxat adijciam: vel illam historiam quam refert Baronius in anno supra mil-

lesimum vigesimo nono, de contentione inter Galliarum Episcopos orta super Martialis Apostolatu: refutando huic somnio sufficere debere. Nam quum in Concilio, ob id ipsum coacto rationes multæ afferantur, vt probetur Martialem iam olim pro Apostolo fuisse habitum: de Romano tamen Pontifice, à quo honorem illum accepisset, nihil ibi dicitur: ac ne arbitrium quidem illius controuersiæ ad Papã defertur. Vt finem faciam, quod initio dixi, hic repeto: videri Baronium, dignitatem Christi Apostolorum propterea negligentius hoc loco descripsisse; ne si veras Apostolatus notas proponeret, suis istis nouis Apostolis faceret iniuriam: de quibus, Tomis IX°. X°. XI°. & XII°. tam multa. Nos pro seruis Dei omnes habemus Euangelij sinceros præcones; & eorum memoriam religiose colimus: Apostolos proprie sic dictos, non alios agnoscimus, nisi eos quorum nomina in Scripturis sunt prodita.

V. *Ordo inter Apostolos cum Domino versantes. De ratione eius ordinis sententiæ Baronij opponitur sententia Abulensis. Gregorij Nazianzeni locus expenditur. Dominatio absoluta vnius in Ecclesia, Gregorij tempore incognita. Petri primatus ætati attributus.*

ANNI XXXII. Num. VI.

AIt Baronius: *Ordinem fuisse inter Apostolos, vt scilicet ex his aliquis tanquam caput inter eos præstaret; apud omnes antiquos Patres & cæteros in confesso fuit: illumque ipsum fuisse Petrum, pro comperto semper ab omnibus est habitum.* Loquitur Baronius de Apostolis cum Christo conuersantibus, sic agente cum illis, quomodo solet præceptor aliquis cum suis discipulis. Eo tempore fuisse aliquem inter discipulos Domini ordinem, facile equidem Baronio assentior. Semper enim in omni re, tempore & loco potior est ordo confusione: in familia autẽ Christi fuisse omnia quàm ordinatissima, & quam optime disposita, sine impietate negari non potest. Sed queritur, illius ordinis quę fuerit ratio. Baronius, qui vt scripta arguunt, de mundi monarchia dormiens vigilans somniabat, gradus dignitatis inter Apostolos Christo ἀυτοθεσπίτως constituit; atque in hac sententia Patres & omnes scriptores vult consentire. De consensu quod ait falsũ est: probandũ hoc erat, non ponendũ. Res quoq; parũ probabilis. Nam inter discipulos magistro operã dantes caput constituere, ac dominationis vt rem ita vmbram imaginari, absurdũ est & ridiculũ. Nemo Patrum, nullus veterũ scriptorum hoc vnquam dixit. Ipse Episcopus Abulensis, adeo recens

auctor,

auctor, huius contrarium docet, quæſtione XXVII. in decimum Matthæi caput. Negat ille, fuiſſe tum inter Apoſtolos pro gradibus dignitatis à Chriſto inſtitutum ordinem. Probat autem Toſtatus ſententiam ſuam firmiſſimo argumento; *quia* inquit, *aliquando ipſi contendebant inter ſe, quis eorum maior videretur*, Lucæ XXII. & etiam quærebant hoc à Chriſto; Matth. XVIII. Chriſtus autem noluit eis dicere, quis eſſet maior; Marc. IX. & ſemper durauit eis hoc dubium, quamdiu fuerunt cum Chriſto, etiam in die Cœnæ Domini, Luc. XXII. Non ergo poſuit Chriſtus iſtum ordinem. Addit & aliud argumentum, ex eo quod diuerſo ordine recitata ſunt nomina Apoſtolorum ab Euangeliſtis. Nam ſi aliquem certum ordinem dignitatis inter illos Chriſtus inſtituiſſet; ſine dubio ab omnibus Euangeliſtis ille ordo conſtanter fuiſſet ſeruatus. Exiſtimat verò Abulenſis, ordinis inter Apoſtolos illo tempore ſeruati rationem, poſitam fuiſſe in tempore, quo illorum vnuſquiſque in diſcipulatum fuerit admiſſus: quod à Baronij ſententia ſic alienum eſt, nihil vt queat magis. Qui ſubijcitur in Annalibus Gregorij Nazianzeni locus, ex eius concione Περὶ τῆς ἐν Ἁγαλέξει ὑποδοχῆς, non id dicit quod vult Baronius: imò vero plane contrarium tota illa diſputatione demonſtratur. Ait Gregorius; inter duodecim Apoſtolos, dum in ſchola Chriſti erudiebantur, ordinē fuiſſe aliquem ſeruatum: porrò hunc ordinem ita ipſe explicat, vt ſingulis è duodecim, ſua miniſteria & ſuas prærogatiuas dicat fuiſſe attributas. Petro fundamenta Eccleſiæ fuiſſe credita; ſed Iohannem præ cæteris fuiſſe Domino dilectum. ἀγαπητὸν inquit, ὡς λοιπὸν τοῦ τιμωμένου: *& ferunt cæteri Apoſtoli hanc prærogatiuam bonoris Iohanni habiti.* quædam Petrum interrogaſſe, quædam Philippum, quædam Iudam, nonnulla Thomam, ἕκαστα δὲ μέρη καθ' ἕν, *per vices vnumquemque & ſigillatim.* Philippum de nonnullis interrogare cupientem, quod non auderet ſolus, Andream aſſumpſiſſe: Petrum quoque ob ſimilem cauſſam Iohanni annuiſſe. Inter omnes autem Apoſtolos tres electione Chriſti præſtitiſſe, Petrum, Iacobum & Iohannem, τοὺς τρεῖς ἄλλων, inquit, ἃ ὤφελε καὶ προηγεῖσθαι, *qui & præſtiterunt reliquis, & nominantur ante reliquos.* Nihil in hac diſputatione, nihil in tota illa homilia de vnius Petri in cæteros Apoſtolos dominatione; nihil de ſucceſſorum Petri monarchia & imperio. Et erat tamen illius concionis id argumentum, quod de Ro. Pontificis monarchia poſtularet omnino fieri mentionem; ſi vllam eius notitiam Gregorij temporibus Eccleſia habuiſſet. Quia res illa adhuc ætate fuit penitus ignota, propterea nullum eiuſmodi dominationis veſtigium neque Gregorij huius ſcripta exhibent, neque Doctorum æqualium vllius. Non negamus, inter

Apostolos Petrum fuisse coryphæum: sed quicquid auctoritatis reperitur Petrus vsurpasse; id omne sub Christi discessum è terris est consecutus. Enimuero, vbi præsens erat Christus corporaliter, alio capite non fuit opus: estque oppidò res absurda, in domo patrisfamilias aliud caput desiderare, quàm ipsum patremfamilias. Verba Hieronymi affirmantis, ætati Petri delatum esse, cum ille caput collegij Apostolici est constitutus; quo consilio descripta sint hoc loco, equidē nescio: nam sententiæ auctoris, nihil dici potest magis contrarium. Neque vero solus Hieronymus ita existimauit; sed & alij plures, sicut obseruabamus ad annum Domini XXXI. num. XII. Iohannes Cassianus De incarnatione Domini, libro III. *Interroganti Domino Iesu Christo, quem eum crederent, quem confiterentur esse discipuli, respondet primus Apostolorum Petrus, vnus vtique pro omnibus: idem enim vnius habuit responsio quod habebat omnium fides. Sed primum decuit respondere, vt idem esset ordo responsionis, qui erat honoris: & ipse antecederet confessione, qui antecedebat ætate.*

VI. *Expenditur dictum Baronij, Petrum ferijsse Malchum, quia erat Galilæus. verior caussa ostenditur, Petri θερμότης. qui dicantur Græcis θερμοί; quid θερμότης: & quo sensu à Patribus Petro θερμότης attribuatur.*

Anni XXXII. Num. VII.

QVia dixit Iosephus Galilæos fuisse *μαχήμους ἐκ παίων pugnaces ab vnguiculis*, putat Baronius eam fuisse caussam, cur Petrus genere Galilæus Malcho auriculam præciderit. Hoc vero longè petitum esse & parum solidum, quis non videt? Nam quare Petrus potius quàm Iohannes? ambo enim Galilæi. Alij item Apostoli indidem orti. cur inter plures Galilæos solus Petrus gladium stringit? Non valet argumentum, *quod litem lite resoluit.* Patres, Chrysostomus, Cyrillus, alij, & ad hanc historiam apud Iohannem XVIII. 10. & sæpe alibi obseruant, Petrum fuisse θερμὸν, feruido ingenio virum: & multorum quæ ipse fecit aut dixit, præcipuam caussam assignant ipsius θερμότητα. Aliquando apud Græcos θερμότης vitij nomen est. Nam θερμὸν ἔργον dicunt facinus audax & impudens. & in Sapientia Sirach XXIII. 22. θερμὴ ψυχὴ, *anima calida*, de eo dicitur, qui turpi libidine totus flagrat. Absit verò vt hoc sensu accipiatur ea vox, quando Petrus θερμὸς appellatur, quod locis sexcentis occurrit apud Patres. Sciant igitur tirones, homines promptos ad agendum, animosos,

ſos, & quorum manus ſæpe conſilium anteuertit, Græcis dici θερμοὶ, *calidos*; vel propter ignis ſimilitudinem: quia inter omnia ignis eſt δραστικώτατον στοιχεῖον, *elementum vi agendi maxima præditum*, vt docent philoſophi & medici: vel quia homines δραστήριοι, & ad actionẽ parati ſere ſunt calidi temperamenti. Non multò aliter Iohanni in Apocalypſi III. 15. ζεστὸς dicitur, homo pietatis zelo feruens. Per ſe θερμότης neq; virtus eſt, neque vitium: ſed vt ira cos audit fortitudinis; ita hic naturæ calor, agendi inſtrumentum eſt; generoſarum mentium fere comes. Gregorius Nazianzenus oratione XXVI. θερμὰς ſiue μεγαπύρους & μεγάλας φύσεις pro eodem ponit. Et ait ibidem Gregorius, μὴ καταγινώσκωμεν τῆς θερμότητος, ἧς δίχα μέγα τι κατορθωθεῖν πρὸς βίοτον ἢ ἀρετὴν ἄλλην ἀμήχανον. *non eſt condemnanda θερμότης, calida & feruens indoles, quæ ſi abſit, nullum facinus præclarum, quod ad pietatem ſpectet, aut ad virtutem aliam, peragi recte poteſt.* Patres igitur, qui tot locis θερμότητα Petro attribuunt; promptitudinem illius ad ſuſcipiendas actiones præclaras ſignificant, & generoſam mentem, quæ facile ad quiduis audendum ſpecie honeſti oblata impelleretur. Laudabilis omnino indoles: verùm quæ vt docet ibidem Gregorius, niſi recti notitia dirigatur, audaciam pariat interdum pernitioſam. Critici verò Græcorum obſeruant, nomen θερμὸς, cum de actionibus dicitur, in malam ſumi partem: vt apud Ariſtophanem in Pluto: ὦ θερμὸν ἔργον καὶ σοφὸν, ἢ πρᾴως τολμῶντε δρᾶν, ἀνδραποδώδη καὶ κακοδαίμονε. in bonum verò cum de perſonis, vt cum dicitur aliquis θερμὸς aut θερμουργός: & ita accipiendum apud Patres de Petro. Euſtathius Ιλιαδ. β. θερμὸν μὲν ἔργον ἀλαληυδόως ὃ ἀναιδὲς καὶ θρασύ· θερμουργὸς ὁ ἀνὴρ τὸ στωμύλον καὶ λόγον ἐπαινετόν. Hæc per occaſionem ſuperioris iudicij Baroniani, dicta hoc loco voluimus: quia non ſemel in ſequentibus θερμότητος Petri in Patrum teſtimonijs futura eſt mentio.

VII. Confirmatur ſententia Baronij diſſentientis à Caninio. Agadoth *Iudæorum.*

ANNI XXXII. Num. XI.

QVæ de tribus apud Iudæos tribunalibus, de triplici Scripturarũ explicatione in eorundem conuentibus, & de voce Raca mox deſcribuntur ex Angelo Caninio, ad illuſtrationem loci Matth. v. 22. à viris eruditiſſimis poſt Caninium accuratius tractata ſunt: vt in illis iam immorari nihil ſit opus. Obiter tantum indicabo, ipſum quoque Baronium ab eruditiſſimi viri, cuius ſententiam deſcribebat, interpre-

interpretatione discedere, cum ad verba Christi applicat, quæ de tribus apud Hebræos tribunalibus dixerat. Nam Caninius quidem Domini verba, *Omnis qui iracscitur fratri suo reus erit iudicio*, componit cum Trium virorum tribunali: at Baronius cum tribunali LXXIII. virorum. Quæ expositio sine dubio verior est & melior. Nam III. viri de caussis tantum ciuilibus & pecuniarijs cognoscebant: Christus verò cùm hîc ait, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει, *tenebitur iudicio*, de sententia capitali & pœna mortis intelligit. Recte igitur Baronius verba Domini ad iudicia retulit viginti trium virorum, qui etiam de criminibus cognoscebant: etsi non eadem auctoritate, qua ipsi LXXI. viri in magno Synedrio. Iam quæ dicitur EXTENSIO inter varias Scripturarum interpretationes, homiliarum genus est, cum Scripturarum mysteria auditoribus explicantur. Rabbini vocant *Midraschim* & *Agadoth*: quam vocem Caninius vertit *extensio*: sicut Elias quoque in Thisbi est interpretatus; חוא לשון מישיבה *est dictio extensionis*. Erunt igitur *Agadoth* qui dicuntur Græcis λόγοι διεξοδικοί, explicationes vberiores & prolixiores. Mihi tamen magis probatur quod idem Elias alibi adnotat, vocem esse deductam ab Hebraica נגד *indicauit, explicuit*, Nam & res & vox originem videntur habuisse à præcepto Dei apud Mosem XIII. 8. cuius versiculi prima vox est והגדת *vehiggadtha* & annuntiabis. Ei voci respondet apud Paulum in explicatione μυστηρίου Sacramenti, καταγγέλετε *annunciate* I. Corinth. XI. 26. Verum ista accuratius explicare, non est huius loci.

VIII. Illustratur locus Matth. VI. 7. *Preces & cantus Psalmorum male confunduntur à Baronio. Male negatur multiloquium à Deo prohiberi.* Βαττολογία & πολυλογία *vt differant. Battologiæ in hodiernis Ritualibus. Multiloquium in precibus Deo ingratum. Latinus & Arabs interpretes battologiam de multiloquio exposuerunt. Syriaca versio expenditur. Exempla battologiæ & multiloquij in precibus Paganorum. Litaniæ veterum.* μασλωβεῖν *de precibus superstitiosis.* δυσωπεῖν τὸν θεὸν *apud Paganos ex superstitione. Idem verbum apud Patres ab alia mente.* ἀπιλεῖν. *Alia quædam.*

ANNI XXXII. Num. XIV.

DOmini nostri verba sunt Matthæi VI. 7. Προσευχόμενοι μὴ βαττολογήσητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοί. *Orantes ne vtamini battologia sicut Ethnici:* de quorum recta interpretatione agens Baronius, negat prohiberi à Christo prolixum Psalmorum cantum, quo vetus Ecclesia plurimum

rimum vtebatur. Hoc etſi verum eſt; ratio tamen quam affert, magnam ipſius incogitantiam arguit. Sic enim ait: *Vnde textus Euangeliſtæ non habet πολυλογίαν, ſed βαττολογίαν: quod non ſimpliciter multiloquium, ſed inanem ſermonem demonſtrat.* Sed hoc quid ad rem? Cantus enim Pſalmorum, etſi vaticinijs, doctrinæ & δοξολογία habet preces permixtas, non raras, proprie tamen ad prædicationem laudum Dei ſpectat. Deum autem laudare, & quidem formulis è ſacra pagina depromptis, nemo queat nimis, vel ſi dies totos, noctes totas, illi officio pietatis impenderit. Chriſtus verò non de prædicatione Dei laudum agit; ſed vt recte monet Auguſtinus, de modo concipiendi preces priuatas, quoties piorum aliquis opem atque auxilium Dei, aut delictorum veniam vult impetrare. Male igitur hæc confundit Baronius, male etiam multiloquium negat à Domino prohiberi, quia textus Matthæi non habeat πολυλογίαν, ſed βαττολογίαν. Atqui hoc falſum eſt; & mire hic hallucinatus eſt ſcriptor Annalium. Nam ſtatim ſequitur in verbis Chriſti, quod modo dixerat illuſtrantis: δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. *putant enim ſe in multiloquio ſuo exauditum iri.* Vtramque igitur ponit expreſſe Chriſtus, vtramque damnat, battologiam & πολυλογίαν, ſiue multiloquium. Etſi autem πολυλογίαν ponit Euangeliſtæ, velut prioris vocis interpretamentum; vim tamen illius non plene exprimit. In battologia duo vitia inſunt; repetitio eorundem verborum, odioſa, inanis ac vana: item multiloquiũ. Dominum noſtrum qui Syriacè loquebatur, non eſſe vſum voce βαττολογίᾳ ſcimus: ſed non dubitamus, tantundem ipſum Syriace dixiſſe, quantum Græce Spiritus Sanctus eo verbo expreſſit. Quod autem è duobus vitijs quæ battologiæ meſſe diximus, leuius hic ponatur à Spiritu Sancto, priora verba illuſtrante; id ſuſpicamur eam vim habere; vt ſi damnat Chriſtus in precibus noſtris multiloquium, quod diximus eſſe vitium minus; ex eo ſtatuere debeamus, multo magis ipſi diſplicere alterum vitium, nempe battologiam. Sic dixit Deus in Decalogo, *Non mœchaberis*, vt quàm longiſſime ab adulterio & grauioribus in hoc genere peccatis nos ſummoueret. Battologiæ exempla in hodiernis formulis multa ſunt; vt cum verbi gratia, in Pſalterio Ieſu quindecim huiuſmodi oratiunculæ proponuntur; *Ieſu, Ieſu, Ieſu, miſerere: Ieſu, Ieſu, Ieſu, adiuua: Ieſu, Ieſu, Ieſu, da hic mihi purgatorium meum*; quarum ſingulæ decies docet tur repeti. Et huiuſmodi formulæ multæ; in quibus committi battologiam non magis negari poteſt, quàm Solem meridie lucere. Porrò ipſum per ſe multiloquium in precibus Deo diſplicere, ex his Chriſti verbis eliciunt Patres. Et ea fortaſſe ratio afferri poſſit non abſurde, cur Latinus Interpres, τὸ βαττολογήσητε verteri[t]

verterit, *Nolite multum loqui*: quum alioquin diuersæ significationis verba sint βαττολογεῖν & πολυλογεῖν, vt ostendimus. Hieronymus quoq;, vir longe doctissimus, eandem vt videtur ob caussam, ad hanc Græci Latinique textus diuersitatem silet. Clemens Alexandrinus Stromatũ lib. VII. Christiano orationem attribuit, non multorum verborum: τῇ ἀληθείᾳ τοῦ ἤθους βύζῃ δ' πολυλογίᾳ χρῆται: ad hunc Matthæi locum respiciens, vt apparet ex verbis quæ subijcit. B. Chrysostomus & in Commentarijs in Matthæum, & multo expressius in oratione altera de Anna Samuelis matre, sic mentem Christi explicat, vt exigere ipsum dicat à nobis, crebras quidem & assiduas preces, sed breues: ne oratio prolixior intentionem orantis frangat, & à proposito auertat. In quo præclare Paulo cum Domino nostro conuenire pluribus disputat ibidem, vir ille sanctissimus. Καὶ ὁ Χριστὸς, inquit, ἡμῖν ὁ Παῦλος βραχείας ἡμῖν πυκνὰς ποιεῖσθαι τὰς δεήσεις ἐκέλευσαν ἐξ ὀλίγων διαλειμμάτων. *Et Christus & Paulus breues ac crebras fieri preces iusserunt, per modica interualla repetitas.* Idem sermone quinto de Anna, doctrinam eandem repetit: vbi etiam Deo gratissimæ precationis exemplum esse affirmat; si quis oculis in cœlũ sublatis dicat in animo suo, Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς, *Miserere mei ô Deus.* Ambrosius de Abel & Cain lib. I. cap. IX. *Diuine Dominus Iesus & impense & frequenter monuit orandum, non vt fastidiosa continuetur oratio; sed vt assidua frequenter effundatur.* In eandem sententiam & Arabs interpres ὁ βαττολογεῖν verbo expressit, quod multiplicare significat: etsi vox Græca, vt dixi, latius patet. Syrus voce vsus est obscuræ significationis, מבקקין: sed non est absurda, virorum eruditorum coniectura, qui literam ק pro ר suspicantes positam à Syris, deducunt à radice Hebraïca, מבה, quæ scaturire aut manare aquam significat, vt cum per angustum phialæ collum aqua manat & strepitum edit, quod proprie Latinis *bilbere* vel *bilbire*. Ad eum strepitum exprimendum, ficta vox apud Hebræos BAKBVK, & apud Græcos βομβόλιον, de qua ad Athenæum dicebamus, libro VI. cap. XVIII. Ita erit *Mephakkek* qui verba incondita funditat, verus βαττολόγος & πολυλόγος. Quod autem Dominus noster in exemplum precum propter battologiam & verborum profusionem vitiosarum, preces Gentilium affert; posset è Græcorum ac Latinorum auctorum libris hoc probari multis exemplis; nisi esset cuiuis obseruatu facile, in eorum monumentis accurate versanti. Vel vide preces, quas in vrbis periculo concipiunt apud Æschylum, in Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, Thebanæ mulierculæ. Multiloquiũ primo in illis est insigne: versiculis enim amplius centum absoluitur illa supplicatio. Tum autem πολυλογίας paganorum in suis precibus caussa ibi exprimitur, quam alicubi Augustinus vere notat. Nam in

summa

summa rerum diuinarum ignorantia, quem potissimum deûm aut dearum orarent nescibant: omnes igitur precabantur, vel certe plurimos, quod illic mulierculæ studiosissimè faciunt. Huc refer illa Seruij ad primum Georgicorum. *Post specialem invocationem transit ad generalitatem, ne quod numen prætereat: more Pontificum, per quos ritu veteri in omnibus sacris post speciales Deos, quos ad ipsum sacrum quod fiebat, necesse erat invocari, generaliter omnia numina invocabantur.* Adde quod Pagani crediderunt, suos Deos coaceruatis elogijs & congestis capi titulis. Quâ ob caussam poeta Callimachus inducit Dianam petentem à patre Ioue, cum dono virginitatis nominum ac titulorum multitudinem.

Δός μοι παρθενίην αἰώνιον ἄππα φυλάσσω,
Καὶ πολυωνυμίην.

Atque hæc de multiloquio in precatione illarum mulierc ularum: cuius vitij habes aliud insigne exemplum in Thesmophoriazusis Aristophanis: nam ibi mulieres in ludicro licet argumento, publicos mores sacrorum exprimunt. Battologia vero in illis apud Æschylum precibus etiam insignior: sæpissime enim verbis diuersis sententiæ eædem ab illis mulierculis repetuntur; de circumstante periculo, & magnitudine metus sui. Eiusmodi erant & litaniæ siue supplicia Gentilium circa statuas & aras, quibus vti moris erat in fortuna aduersa: Romanis præsertim, vt sæpe narrant Liuius & Dionysius Halicarn. qui dicere hoc solet λιτὰς ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς θεοὺς ἢ βωμούς. Polybius verò, bonus cum primis auctor, eleganter id vocat μαγαλυνειν πρὸς τοὺς θεούς, quasi dicas, lenocinium & blanditias indecoras adhibere vt deos flectas; libro xv. Non dissimile apud alios scriptores καταδυσωπεῖν τοὺς θεούς; quo elegantissimo verbo id plane significant profani auctores, quod hîc dicit Dominus de Gentibus; ipsas τῇ πολυλογίᾳ δοκεῖν εἰσακουσθῆναι; existimare, se copia verborum, quasi agmine facto, vt loquitur Tertullianus, quod petunt à dijs fore impetraturos. Vsurpant id verbi etiam Doctores Ecclesiæ; sed ab alia mente; alludentes ad parabolam de vidua apud Lucam, cap. xviii non minus pie & sancte, quàm docte & eleganter. In Liturgia Basiliana, οἱ πόνοι δυσωπῶ σε μόνον ἀγαθὲ ἢ δύναμαι. sic & in ea quæ aut est, aut dicitur, Chrysostomi. Iure aliquis miretur, verbum δυσωπῶ, quod *pudorem incutere* significat, à viris pijs vsurpari, cum Deum alloquuntur. Sed hanc illis vocem extorsit zeli vehementia, & de eius bonitate certa fiducia. Magis mirum est verbum ἀποπλήττω, quod est *mirari*, Gregorio Nazianzeno in simili argumento vsurpatum. Narrat ille, Gorgoniam sororem suam, cum aliquando morbo laboraret insanabili, ad altare accessisse & capite illi admoto, cum lacrymis & clamore magno, preces ad Dominũ

feruentissimas effudisse, μὴ πρότερον αὐτὸν, inquit, ἢ τῆς ὑγιείας τυχεῖν ἀπιέναι; *minantem se non prius altare dimissuram, quàm esset nacta sanitatem.* ô fidei vehementiam! ô Christi bonitatem humana mente incomprehensibilem, per quam vere pijs tantum licet! Gregorius eleganter ait, ipsam θυσιῶν ἕνα καὶ κόμιον ἀναιδεστέραν ἀναιδεστάτην, *pia quadam & honesta impudentia egisse impudentem.* Factum Deo placuisse exitus probauit: sanata enim ab altari recessit Gorgonia.

IX. Comam iactare *aut* caput, *non intellecta locutio Baronio, explicatur, & ritus eius superstitionis.* στρέφειν τὸν κόμιον. κεφαλὴν τὸ κεφάλιον.

IBIDEM.

SVbijcit auctor: *Putamus insuper Dominum alludere voluisse ad eam quæ in Syria erat idololatriam; cum videlicet Deam Syriam circumferentes, quasi diuino quodam perciti spiritu essent, phanaticè multa iactabant: cuius ritus meminit Apuleius.* Hæc coniectura non solum est longe petita atque aliena; sed etiam penitus absurda: neque profectò eius veniisset in mentem Baronio, si morem illum de quo loquitur, satis intellexisset. Non intellexisse apparet ex ipsa locutione qua vtitur. quid enim est, *phanaticè multa iactare?* quis vnquam sic loquutus est? Sacerdotes Matris Deûm, quæ & Dea Syria dicebatur, in ducenda pompa & obeundis religionis suæ ritibus, soliti comam iactare, nescio quæ inania interim funditantes. Obseruabamus olim ad Lampridij Heliogabalum, Græcos scriptores in huius ritus mentione στρέφειν τὸν κόμιον ἄνετον dicere, quod Varro, Vlpianus I. C^tus, Lampridius, Isidorus, alij Latini semper dicunt *iactare comam inter fanaticos.* Apuleius pluribus expressit hoc modo: *denique capite demisso, ceruices lubricis intorquentes motibus, crinesque pendulos rotantes in circulum.* Lucianus in Asino dixit, τὸν κεφαλὸν κάτω ἐκ τῶν ὤμων ἐλίσσει. Baronius, qui non intelligebat tot verborum circuitu hoc tantum significari, quod alij scriptores dicunt, *iactare caput*; ac ne illud quidem satis capiebat quid esset, *iactare caput* vel *comã*, pro eo dixit *iactare multa*: putauit enim *iactare* hic significare πολυλογεῖν, ac proinde hunc ritum ad multiloquium pertinere. qui error vix ferendus sit in aliquo tirone literas Latinas mediocriter callente. Meminit huius consuetudinis etiam Theodoretus; cuius locum subijciam, vt eo melius Lector intelligat, nihil quicquam verba Christi cum hoc ritu habere communis. Sic ille, De oraculis libro x. *Festa vero & sacrificia, ceu nefandos & horribiles quosdam dies, in quibus caro cruda comeditur, & distractiones corporum fiunt, cum ieiunijs & fatigationibus, & ad sacra ipsa obscena verba funduntur, alieneque fiunt insaniæ agentium se cum turbatione*

turbatione ceruicisq; iactatu, nulli deorum consecrari dixerim. Affine est quod obseruat Dio Chrysostomus in oratione prima de regno, consuetudinẽ esse τ λεγομένων ἔνθεων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀλαλάζειν καὶ κεφαλὴν κινεῖν καὶ περιάγειν καὶ πυκνὰ ἀναπηδᾶν, *virorum & mulierum quæ dicantur Deo plenæ, ululare, caput iactare, & torua tueri*, siue, *ad toruitatem vultum componere*. Hieronymus in epitaphio Paulæ matris. *Cernebat ante sepulcrum sanctorum vlulare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere bouum, sibilare serpentum, mugire taurorum: alios rotare caput, & post tergum terram vertice tangere.*

X. *Baronij diligentia negligens. Probatur legiones Romanas non semper eodem loco easdem esse habitas: sed sæpius sedes mutasse.*

Anni XXXII. Num. XV.

CEnturio ille cuius fides à Domino prædicatur, Matth. VIII. 10. si credimus Baronio legionis Ferratæ, siue Ferreæ fuit Centurio. Iure aliquis ἀπερίεργον illius miretur, cui in opere tam serio vacauit istud quærere: rursus meliore iure negligentiam eiusdem aliquis culpauerit, quod tam negligenter id quæsierit. Errat enim Baronius & falsa ducitur coniectura. Commemorat Dio libro LV. quot olim ætate Augusti, quot iam, sua, legiones à Romanis Imperatoribus alerentur, & vbi tum castra haberent singulæ, cum ipse illa scribebat: scribebat autem sub Alexandro Seuero. Baronius putat, non solum eadem nomina duraſſe ab Augusto ad Seuerum, per annorum spatium amplius ducentorum: sed etiam easdem legiones in ijsdem præsidijs semper hæsisse. Quoniam igitur Dio legionem Σιδηρᾶν, à ferro cognominatam, sua ætate in Iudæa collocat: Baronius etiam temporibus Domini nostri legionem eandem, id est, eiusdem nominis, in Iudæa existimat mansisse. Sed neque hoc dicitur à Dione; & absurdius est, quàm vt credi temere debeat. Imo verò falsum est: nam stabilitatem istam legionum earundem in ijsdem præsidijs, nullo argumento quisquam confirmauerit: nos autem facile probare possumus, rem aliter habuisse. Exempli gratia, legionem Quintam, sua ætate stationa habuisse in Dacia; Decimamquintam in Cappadocia, auctor est Dio Cassius: at Neronis & Vespasiani temporibus, Quintam in Mysia, Decimamquintam in Pannonia prætenturas suas habuisse, nos scimus. Scribit enim Iosephus, ad bellum Iudaicum ex illis locis eas fuisse accitas, & bello confecto eodem remissas. Ἀνιόντα, libro VII. cap. XV. de Tito: ἦκεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ πλεῖ ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν διὰ χειμῶνος, δύο μὲν τὰς τάγματα τὰς ἐκ Μυσίας καὶ Παννονίας, ἃ στρατηγὸς αὐτὸς πάλαι ἀπῆγεν ἔχων. εἰς τὴν

τλιὼ Μοισίᾳ ὁ πέμπτος, εἰς Παιονίαν ἢ ἑβδομη πεντεκαιδέκατη. Missum igitur faciamus somnium Baronianum: neque dubitemus legionum stationes, pro temporibus mutari solitas ex arbitrio Imperatorum, & ducum summorum. Itaque narrat Iosephus libro eodem, capite IV. Decimã legionem, quum ante bellum Iudaicum in Euphratis ripa tenderet, postea custodię Ieroſolymorum à Tito fuisse destinatam. Duodecimam vero, quæ prius in oppido Syriæ Rhaphanæis castrametabatur; postea ignominiæ causſa, quod hosti aliquando cessisset, procul inde submotam, & in Melitinen ad fines Armeniæ fuisse amandatam. at Dionis seculo Decimæ quidem in Pannonia superiore, Duodecimę verò in Cappadocia statio fuit. Ita vides nihil in eo genere trabali lege fixum fuisse, neque stabile.

XI. *Vtrum vna fuerit mulier an plures quæ Dominum lauerunt & vnxerunt, quæstionem esse philologicam, & male Baronium libertatem diuersa sentiendi in talibus velle eruditis adimere. Auctoritas Ecclesiæ ad philologica decidenda non pertinet. Origenis Comm. in Matth. scripti post homiliam de Magdalena. Ecclesiæ consensus nunquam negligendus, sed non semper pro lege habendus. Origo opinionis quæ pro lege hodie obtruditur. Rituales libros varie depranatos, non esse normam veri. Rationes Maldonati & Baronij diluuntur. In Scripturis non est prius nec posterius. Versio Latina Baronium decepit. Arabs interpres interdum λατινίζει. Baronij iudicium de Clementis Constitutionibus.*

Anni XXXII. Num. XVII.

NOn immorabor quæstioni, quam tanta contentione mox agitat Baronius, super muliere illa, quæ apud Lucam VII. 37. pedes lauit vnxitque Domino Christo. Tantum dicam; per mihi videri mirum, quando melioribus olim seculis in huiusmodi quæstionibus philologicis, non ad cor & medullam verbi diuini, sed ad corticem dumtaxat spectantibus, liberum fuit vnicuique eruditorum, & sentire quod rectissimum putaret, & sententiam suam modeste proferre in medium: cur hodie eidem libertati, pari modestiæ iunctę, non sit locus. Nam cur illa perierit? quando? quo iure? nisi quod noua plerunque tuentur iura, qui verbis tenus odium Nouatorum profitentur. Baronius igitur in hac quæstione & alijs pluribus huic connexis atque implicitis, grauissime eos accusat, qui diuersas putant fuisse mulieres, quæ Dominum lauerunt, vnxerunt, & capillis suis pedes sanctos terserunt, Matth. XXVI. 7. Marc. XIV. 3. Lucæ VII. 37. Iohannis XI. 2. & XII. 3. atque eandem hanc esse Mariam Magdalenam

lenam vult credi, quæ Marci XVI. 1. ad Christi corpus vnguendum aromata dicitur emisse. Non illũ circumstantiæ mouent longe diuersissimæ, personarũ, locorũ, temporũ, quæ contrariũ potius suadent: non veterum Patrum auctoritas, qui diuersis mulieribus, vel tribus, vel minimum duabus, has narrationes attribuerunt. Etsi autem immorari istis quæstionibus, vt iam dixi, propositum nobis non est; breuiter tamen rationes Baronianas, si placet, expendamus. Initio, Ecclesiæ auctoritas, ceu firmissimi clypei vmbo obijcitur, quo diuersa sentientes, non doceantur, aut confutentur, sed obterantur. Hoc quidem est Alexandrum agere, nodum secare, non soluere. Ego verò, quæ mea est imperitia, hactenus ignoraueram, Ecclesiam Catholicam, aut etiam, si vis, Romanam, philologicarum istiusmodi quæstionum & controuersiarum esse iudicem supremum. Sciebam, Ecclesiam Dei esse columnam & firmamentum veritatis: sed illius vtique veritatis, quę Scripturis diuinis continetur declarata; in qua salus ęterna est posita; quæ constans est, certa, immutabilis, æterna; quam negare, hæresin est committere. In istis philologicis quæstionibus, nulla versatur hæresis; nulla absoluta necessitas, vel sic, vel aliter sentiendi. Alioquin hæreticus fuerit B. Chrysostomus, hæreticus Hieronymus, Eusebius item, Augustinus, Ambrosius, Theophylactus, Euthymius, Leontius, alij μυρίοι ἕτεροι: qui vel dubitarunt de veritate eius sententiæ, quam solam iubet haberi Baronius pro vera; vel aperte contrariam defenderunt: quod prolixe facit Ambrosius ad caput Lucæ vltimum. Basilius quoque Seleucensis breuiter in homilia de Lazaro; vbi serio affirmat tres in Euangelijs memorari Marias. Οὐχ αὕτη, inquit, τῶ ἀ πόρνη ἐσ τῶ Ματθαίῳ, οὐδὲ ἡ ἐσ τῶ Λουκᾶ· ἄλλη δ' αὕτη· ἑκάστη μὲ δ' πόρνη γεγενῆσθαι δοκεῖ, ἡ πολλὰ γάμεσσαι κακῶς. αὕτη δ' σεμνὴ ἡ σωφρονῆσα. Denique Origenes tractatu in Matthæum XXXV. scribens, multos de vna atq; eadem muliere superiora loca omnia accepisse; clare ostendit multos aliter sensisse: quibus se ipse adiungit, validissime diuersa opinantes confutans. Nam quod ait Baronius, eundem re accuratius expensa sententiam mutasse, quia in homilia de Magdalena multa illi tribuat, quæ diuersis competere alibi disputauerat: leue est ac friuolũ: sumit enim Baronius, quod nos illi non concedimus; eam homiliam post Commentarios in Matthæum fuisse scriptos. Atqui illa homilia, siquidem genuina est, iuuenem sapit, & à scholæ declamationibus recentem, vel certe ἀκμάζοντα, & ætate cum maxime florentẽ. Commentarios in Matthęum à sene scriptos esse, & iam prauis opinionibus corrupto, auctor est Hieronymus in vita Origenis. Accedit, quod in panegyricis illis laudationibus, non tam exquisitæ veritatis, quàm le-

gis

gis encomiasticæ ratio haberi solet. Itaque prępostere facit Baronius, cum veram Origenis sententiam è scripto oratorijs figuris picto, & penicillo Gorgiæ elaborato, mauult cognoscere, quàm ex opere serio, vbi accurata diligentia, rationum momenta expenduntur. An igitur tot magni viri, atque adeo pars altera primitiuæ Ecclesiæ errauit? Nam si recte Baronius Ecclesiæ auctoritate suam propugnat sententiam, errarint illi necesse est, qui contrarium docuerunt. Sed quomodo constabit nobis, Ecclesiam Catholicam de propositis quatuor, vel etiam pluribus quæstionibus inter se cohærentibus, aliquid definiuisse? nunquam illæ in vllo Concilio sunt agitatæ: canon aut Ecclesiæ determinatio nulla profertur: & Iesuita Maldonatus, licet eandē sententiam cum Baronio tuens, parcius tamen Ecclesiæ nomen iactat. *Hoc*, ait, *ego multo arbitror esse probabilius, quod tacitus Ecclesiæ sensus in hanc partem inclinet.* honesta plane oratio: nam Ecclesiæ sensus ne tacitus quidem est contemnendus: at rursus non ita vrgendus, vt recte sentiendi norma semper ἀποφαίνειν censeatur, etiam in quæstionibus id genus philologicis. Quare idem virulentissimæ linguæ scriptor, opinionem tacito assensu Ecclesiæ per multa secula confirmatam, de Mariæ Magdalenæ dominatione in castro Magdalo, ceu putidam & anilem fabulam iure reijcit, nec sine stomacho, ad caput vndecimum Iohannis: & Cusanus, Caietanus, Bellarminus, Sixtus Senensis, Baronius ipse, quot, obsecro, huiusmodi falsas narratiunculas refutarunt, quas prioribus seculis Ecclesia Romana, non tam suo fortasse, quàm seculorum vitio est amplexa? Baronius verò inconsiderate, ne dicam aliquid grauius & verius: qui Tertulliani auctoritate ridicule hic abutitur, vt efficiat; omnia Ecclesiæ vetusta dicta & facta, ceu à Deo profecta, exceptione omni maiora esse: de quo ne per somnium quidem vnquam cogitasse Tertullianum, certissime compertum est, vt alibi, volente Deo, pluribus ostendemus. Porrò vnde ortus sit ille Ecclesiæ Romanæ consensus tacitus in ea sententia, quam tuetur Baronius, declarat Lyranus, ad caput xi. Iohannis: *Consuetudo*, inquit, *Ecclesiæ tenet, quod eadem mulier fuit, de qua narrat Lucas tacito eius nomine, & quæ hic dicitur soror Lazari. Nec mirum; quia officium Ecclesiasticum à S. Gregorio ordinatum est, qui fuit huius opinionis.* Rei igitur veritas ita habet: primis seculis libertas illa vigebat, de qua antè diximus: post officium à Gregorio Magno ordinatum, paullatim ea opinio in Ecclesia Romana inualuit, ac tandem obtinuit, quæ libris ritualibus continebatur. Sed Gregorio viro sanctissimo & modestissimo, nunquam fuit animus, opinionem suam in rebus eiusmodi, pro lege inuiolabili Ecclesiæ obtrudere. Reuocetur igitur libertas antiqua; & argumentis veritas inquiratur

quiratur, non falsis præiudicijs, & inanibus μορμολυκείοις eludatur. Enimuero meminisse debuerat Baronius, Ecclesiam Romanam, quæ se hodie posse errare negat; in eo certe non exercuisse suam διαύθυνσιν, (etsi debuerat profectò, siquidem talis erat,) vt in ritus Ecclesiæ nihil falsi irreperet; nam etiam in Rituales libros, in ipsum inquam Ecclesiæ Romanæ officium & Missales libros, multa falsa, absurda, ridicula irrepsisse, quis hodie dubitat? fatetur hoc etiam Pererius Iesuita verbis disertis in præfatione libri XVI. Commentariorum in Danielem: sed multo luculentius & expressius id ipsum ingenue agnoscit Lindanus episcopus, De optimo genere interpret. scriptur. lib. tertio, cap. III. affirmare non dubitans, in libros rituales Ro. Ecclesiæ, *non solum è Nicodemi Euangelio Apocrypha esse infarta: verum etiam secretas preces, atque adeo, proh dolor* ait, *ipsum Missæ canonem turpissimis mendis esse conspurcatum.* Taceo veteres querelas de mendacijs & fabulis in diuino seruitio receptis, Petri Cluniacensis, Aliacensis Cardinalis, Comitis Mirandulani, Raphaelis Volaterani & ipsius Espencæi Doctoris Sorbonici, qui illas querelas refert, in suis ad Pauli Ephesinam Epist. Commentarijs. Vt redeam ad propositum; receptam opinionem ratione vnica maledicus Maldonatus defendit, ad caput XXVI. Matthei. *quod*, ait, *Iohannes capite XI. 2. volens describere Mariam sororem Lazari & Marthæ, Maria autem*, inquit, *erat, quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit capillis suis pedes eius, qua descriptione minime vsus fuisset, si plures fuissent mulieres, quæ pedes Domini vnxissent; nec enim lector de qua è multis loqueretur, intelligere potuisset.* Atque hanc rationem, tanti ille facit, vt omnibus argumentis, pro contraria sententia afferri solitis, quæ ipse fatetur esse plurima, hoc vnicum non dubitet obijcere. Sed quis Maldonato dixit, Iohannem accuratam descriptionem Mariæ eo loci instituere? præterea falsum est, quod ait; si plures mulieres Christum vnxerunt, incertum ab Iohanne lectorem dimitti, quænam hæc sit. Nam illa altera de qua potissimum ambigitur, Lucæ VII. Maria non dicitur, sed solo insignitur peccatricis epitheto. hæc nominatur Maria, Lazari & Marthæ soror esse dicitur, pietas denique illius vbique laudatur. An hæc illi satis esse non videbantur mulieri denotandæ, in tanta præsertim Euangelistarum simplicitate? Sed negant alij, notam hanc debuisse peti ex posttacto: ac proinde omnino hanc eandem esse, cum illa muliere, cuius historiam narrat Lucas capite septimo: recte enim ab eo quod ante gesserat describi Mariam, non ab eo quod postea fecit, & capite sequenti eidem Iohanni describitur. Hæc obiectio ne verbulo quidem dissolui meretur. Nam quid occurrit crebrius in Veteri aut Nouo Fœdere, quàm huiusmodi anticipationes? omnino qui

ita

ita disputant, non magnum vsum habent Scripturarum. ignorant enim, quod toties obseruat Augustinus, maxime in libro II. De consensu Euangelistarum, quodque vulgatissimo Rabbinorum verbo dici solet, *In diuinis oraculis non esse prius neq; posterius.* Sane quando Iohannes Euangelium scribebat, tam posterior vnctio, quàm prior multo antè contigerat. Quare non minus potuit Iohannes cap. XI. Mariam denotare nota vnctionis, quam nondum narrauerat; quàm Matthæus sub initia Euangelij Iudam nota proditionis, quæ extremo demum libro describitur. Sic autem ille capite X. 4. ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης ὁ παραδοὺς αὐτὸν, *qui Christum prodidit*, postea nempe: prorsus vt Iohannes, ἡ ἀλείψασα, *quæ vnxit*, postea. Marcus III. 19. ὁ Ἰούδας Ἰσκαριώτης, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτὸν: hoc est, ὃς ἤμελλε παραδιδόναι, vt loquitur Iohannes in mentione Iudæ VI. 7. Aliud argumentum stabiliendę opinioni vulgatæ exsculpit Baronius è capite XII. Iohannis. *Dicimus*, ait, *attestatione Iohannis Euangelistæ, imo* CHRISTI, *apertissime constare, vnam eandemque personam fuisse Mariam Lazari & Marthæ sororem, cum Maria Magdalena. Nam cum in Bethania eadem soror Lazari vnxisset pedes Iesu, ac Iudas ob eam caussam esset ei infensus; ipse* IESVS *furentis discipuli audaciam reprimens, dixit; Sinite illam, vt in diem sepulturæ meæ seruet illud. cætèrum eandem ipsam, quæ ad vnguendum corpus Iesu paratum vnguentum ad sepulcrum attulit, Marcus Euangelista fuisse Mariam Magdalenam affirmat.* Hæc Baronius: quæ propterea pluribus descripsi, vt statim Lector cognosceret, immanissimas hallucinationes illi esse firmissima argumenta. Nos enim negamus, Christum illa verba vnquam dixisse, ex quibus ea conclusio videtur posse elici: quanquam ne id quidem potest. Baronio sua versio, vt sæpe, fraudi fuit: qui si exemplo Hieronymi & Augustini Græca inspexisset, collectionis suæ vitium statim animaduertisset. Nam ita Dominus: Ἄφες αὐτὸν· εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό. *Sine eam, in diem pollincturæ meæ seruauit illud.* neque aliter legerunt veteres aut Commentariorum aut paraphraseon auctores, vt Syrus. Arabem excipio, ante paucos annos Romæ editum, qui hîc, vt alijs aliquot locis λοιδορεῖ. Maledicus quinetiam Maldonatus, quum vulgatam versionem, Tridenti factam authenticam, reprehendere non auderet, Græca tamen in subsidium vocat, & sententiam eorum fatetur planiorem. Si igitur ex fonte corrigatur versio, quæ Baronium decepit; nihil erit caussæ, cur contendat aliquis de eadem muliere Iohannem XII. 3. & Marcum XVI. 1. sensisse. Verùm de his & tota hac Baronij disputatione, statuat quisque vt volet: nos enim ista pluribus persequi sane piget. Obseruet interim Lector, quàm non magni faciat Baronius Constitutiones Clementis, pro quibus

bus Turrianus, & alij similis iudicij scriptores, tantum sudarunt. At Baronius aduersus huius libri auctoritatem Apocryphi exceptionem profert, eamque vt honestam debere admitti pronuntiat. Coniectura verò eiusdem de corrupto codice Clementino, qua facilitate profertur, eadem potest reijci: quum nullo plane testimonio fulciatur. Nam quod de Origene subijcitur, nauci non est. Origenes ait multos de vna muliere dicta Euangelistarum accipere; non dicit omnes; & quia non dicit, eo ipso clamat contrarium esse verum; hoc est, multos aliter censuisse, vt antè posuimus.

XII. *Diluitur argumentum Baronij à genere vnctionis. Error Baronij luxum illius adeo exaggerantis. Vnctio pedum delicatis vsurpata olim etiam alibi quàm Athenis. Athenienses λιπί. Vnguentorum præcipuus vsus in triclinijs. Vnctio Christi illustratur ex antiqua consuetudine oleum aut vnguentum adhibendi venerationis gratia. Vnguenta ad pollinctura.*

ANNI XXXII. Num. XXVI.

AT etiam genus vnctionis trahit hic Cæsar in argumentum pro sententia vulgata. Probat vix ac ne vix quidem nepotibus luxu perditis, in more olim fuisse, vt pedibus vnguenta admouerent: deinde ait: *vt ex his etiam conijcere possis, inusitatum opus non fuisse nisi ab vna tentatum atque iteratum muliere, quæ etiam tertiò vnxit.* Ego verò huius argumenti neque pedes video neque caput: multo minus vllũ medium, quod sit σκώλημος τῦ συλλογισμοῦ. Nam si hæc tam insolens luxuria fuit, vt nemo præter hanc solam tale quid tentare fuerit ausus, non vir, non fœmina: cur hęc tet, vt placet Baronio, eandem nepotinã vnctionem repetit? cur potius vnica ter, quàm tres singulæ semel? Nimirum id voluit Baronius; perdito luxu hanc omnes superasse. Ausam igitur ter, quod nulla mulierum Iudaicarum ne semel quidem. At ego te conuenio pie Lector; & iudicij tui facio, an sine iniuria Domini nostri IESV CHRISTI hæc dici queant. Ego non existimo; & demiror hæc tam temeraria potuisse scribi à viro graui: qui non videtur cogitasse, adeo exaggerari illum luxum non posse, vt illius approbatori & laudatori CHRISTO iniuria non fieret. Suauiter vero errat, cum solis Athenien sibus nepotibus, non Romanis neque aliarum gentium, hanc τρυφὴν fuisse notam disputat; quia de Athenien sibus nominatim id tradit Athenæus. Nos contra censemus, de alijs populis, quorum notus erat luxus, ne notatu quidem dignam Athenæo rem esse visam: de Athenien sibus notasse, quia Athenienses & erant

erant, & dicebantur λιτοί, tenuis victus & vitæ castigatæ: quod è Comicis antiquis & eodem Athenæo alibi verè obseruabamus. Plinij quoque locus de Nerone Principe, qui pedes vnguento tinguebat, non facit ad rem: neque eam vim habet, quam putauit Baronius. Nam loquitur Plinius de vestigijs pedum, à Nerone vngi solitis, cum foras prodibat; non autem in triclinio & balneo. Poterat Baronius adijcere Diogenis Canis exemplum: qui, vt erat homo præposterus, pedes aliquando vnxit; & caussam facti scisscitantibus respondit; iccirco pedibus admouisse vnguentum, quia inde odor ad nares perueniret; à capite verò in aerem euanescceret. Diogenes Laertius lib. VI. Τῷ μύρῳ τοὺς πόδας ἀλειφάμενος, ἔφη, διὰ μὲν τῆς κεφαλῆς εἰς τὸν ἀέρα ἀπέρχεται ὃ μύρον, διὰ δὲ τῶν ποδῶν εἰς τὴν ὀσφρησιν. Prodijt in publicum Diogenes, aut certe alibi quàm in triclinio aut balneo, visus est, cum pedibus vnguentatis: ideo quæsitum ab illo, quæ esset facti ratio; quum præsertim odium deliciarũ Canis ille profiteretur. Nam alioqui nemo miratus esset, quod pedes vnxisset. Auctor est Athenæus priscos Græcos adeo fuisse vnguentorum studiosos, vt exploratum haberent ecquod vnguentum cuique membro humani corporis esset accommodatum. libro XV. Ὅτι δεῖ καὶ ταύτης ἐν τοῖς παλαιοτέροις τὴν μύρων χρῆσιν, δῆλον ἐκ τοῦ ἐν δείπνοις αὐτοὺς ποιεῖν διαίρεσιν τοῦ μύρου ὅτι ἐπιτήδειον. Enimuero hospitem esse in scriptoribus Græcis & Latinis oportet eum, qui ignoret luxum pretiosissimorum vnguentorum veteribus nepotibus in frequenti fuisse vsu; maxime autem cum in tricliniaribus lectis accumberent. Quare etiam in sui seculi Christianis B. Gregorius Nazianzenus id notat verbis hisce in oratione XLIII. σὺ μὲν κατασπαλεῖς ὅτι χλιαρὸν ἐλεφαντίνην, ἢ τὸ τοιοῦτον μύρον χεόμενος. Nos tamen in istis sacrorum Domini pedum vnctionibus, non tam moris communis habendam esse rationem arbitramur, quàm mysterij latentis. Quod mysterium etsi capere satis nequimus, nedum satis explicare valeamus; inesse tamen credimus, & humili silentio adoramus. Scimus antiquis in more fuisse positum, vt testandæ reuerentiæ, & cultui religioso, vel qui proxime ad religiosum accederet, oleum vel vnguentum offunderent. Sic Iacob lapidi quo erat vsus pro ceruicali, oleum superfundit, Genes. XXVIII. 18. idemque statuam eo loco erectam, vbi Deus cum ipso erat locutus, simili veneratione posequitur. Sic lapides vnguine delibutos, vt loquitur Apuleius, pagani in triuijs coluerunt, quod multi scriptores testantur. Clemens Alex. λιπαροὺς λίθους istos vocat, in VII. Stromatum. Sic Plato Homerum è Rep. sua vnguentis delibutum emittit; non contumeliæ caussa; sed quasi testatus eo facto, maioremse illum agnoscere, quàm vt locum ciuis in

sua

sua Rep. obtineret. Sic animalia quæ dijs consecrabant & libera sinebant abire, vel quæ alioquin admodum admirabantur, vnguentis linebant: sicut multis exemplis ad Suetonij librum primum, cap. LXXX. olim probauimus. An igitur hæ quoque mulieres sanctissimæ, quum in Domino, quem esse Deum ignorabant, aliquid tamen supra hominem admirarentur, deuotionem suam hoc facto sunt testatæ? Hoc videtur voluisse Chrysostomus, cum scribit de vna illarum, homilia LXXX. in Matthæum; πολλὴ ἦν βλέπουσα τοῦ γυναικὸς ἐκείνης ἡ εὐλάβεια, *magna erat huius mulieris reuerentia, & studium erga Christum, verbis inenarrabile.* Ac mens quidem illarum hæc erat: diuina vero prouidentia, quæ illas regebat, altiora mysteria moliebatur; sicut ipsius Christi verba insinuant, Marci XIV. & *Quod habuit ipsa fecit: anteuertit vnguento linere corpus meum ad pollincturam.* Eucherius Lugdunensis, homilia in versum secundum, cap. XXVI. Matthæi. *Significatio* inquit, *est non perditio: in proximo passurus sum; ideoque hæc mulier hoc vnguentum mihi attulit ad sepeliendum. Mos enim antiquitus fuit, vt nobilium corpora sepelienda vngerentur, & cum aromatibus sepelirentur.* Idem scriptor alio loco: *Mysterium est quod agitur; in quo mors & sepultura cito fieri significatur.*

XIII. Νάρδος πιστικῆ. *Nardinum vnguentum bonum aliquando Laodiceæ solummodo factitatum.*

ANNI XXXII. Num. XXVI.

Νάρδου πιστικῆς Baronius interpretatur, non adulteratam. Nos aliquando dubitauimus, num potius à πίνω hoc nomen deduceretur: caussasque non leues attulimus, cur id suspicaremur. Obseruamus tamen in alteram partem transire omnes fere Græcos: qui vocem πιστικὸς sæpe vsurpant, de re fideliter facta, aut quæ fidei significationem habeat. Sic Eusebius Demonstrationis Euangelicæ lib. IX. vinum mysticum sacrosanctæ Eucharistiæ, vocat κρᾶμα πιστικὸν ἐκ χειρὸς ἁγίας ἡμῶν. & πιστικὸν βαλλόμενον leges in literis Emanuelis Imper. ad Fridericum Imperat. Etiam de persona sæpe occurrit apud Cedrenum pro πιστός. vt p. 545. 577. 596. & sæpe alibi. ὁ πιστικώτατος τῶν θεραπόντων, *fidelissimus ministrorum*, quod Aristophanes & melior Hellenismus πιστότατος. Porro nardinum vnguentum magni tum fuisse pretij eo fit probabilius; quia illis temporibus, vnica fuit vrbs Laodicea, quæ vnguentum huiusmodi cum laude conficeret: nec multo ante Galeni tempora in alijs etiam vrbibus cepit fieri quod commendaretur. Eum vide libro sexto Γεωπον.

XIV. *Affirmationes aliquot Baronianæ in historia sacra ostenduntur esse parum certæ.*

ANNI XXXII. Num. XXVII.

QVemadmodum affirmare non ausim, conuiuium illud Domino exhibitum Bethaniæ, Iohannis XII. idem esse cum eo quod Matthæus & Marcus commemorát, ille capite XXIV. hic XIV. ita nullam satis firmam video rationem, cur Baronius adeo asseueranter confirmet, diuersa esse. Diuersitas indicati temporis satis firmum argumentum non est. Nam dicit quidem Iohannes, veniisse Christũ Bethaniam sexto die ante Pascha; eóque die habitum esse id conuiuium, fit ex illius narratione verisimile. At Matthæus & Marcus non præcise dicunt, Christum biduo ante Pascha Bethaniam accessisse. nulla igitur contradictio. Quod autem apud Matthæum & Marcum bidui illius paullo ante fit mentio; ne id quidem magni momenti est. nam, vt modò dicebamus, in sacra pagina neque prius est, neque posterius: cuius regulæ semper meminisse oportet: & sunt vbique illius certissima exempla. Incertum est etiam quod ait Baronius cum alijs multis: vnum horum conuiuiorum in domo Simonis Leprosi esse agitatum: alterum in domo Lazari: nam de Simonis quidem τοῦ Λεπροῦ domo certo liquet, Euangelistis Matthæo & Marco id affirmantibus: de domo autem Lazari non satis constat: quia Iohannes id non expresse dicit, sed velut in medio relinquit. Auctor est B. Chrysostomus, fuisse olim qui affirmarent, fuisse qui negarent: neque tantus Doctor quicquam definit. Sic ille: ἡ Μαρθα διακονεῖ· ὅθεν δῆλον ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς ὁ δεῖπνος ἦν. Ἄλλοι δέ φασιν ὅτι ἐν ἑτέρᾳ οἰκίᾳ τότε ἐδείπνει. Quod apud Matthæum & Marcum plures discipulorum leguntur murmurasse, apud Iohannem solus Iudas; facile eluditur & verè: obseruata familiari locutione sacris auctoribus, qui sæpissime, quod vnius proprium est, συλλογικῶς pluribus faciunt commune. possent multa afferri exemplа; sed insigne est, & huic loco appositissimum, quod extat apud eundem Matthæum XXVII. 44. vbi ambobus latronibus tribuitur, quod proprium fuisse vnius docet Lucas XXIV. 40.

XV.

XV. *Baronij dictum incautius refutatur, quaſi fides Scripturarum penderet à fide Eccleſiæ Romanæ.*

ANNI XXXII. Num. XXVIII.

DIgnum eſt poſtremum Baronij argumentum, quo prolixam diſputationem claudit, animaduerſione noſtra: *Certe*, ait, *etſi nulla alia ſubeſſet ratio, qua hæc ipſa mulier & peccatrix, eademque Maria ſoror Lazari Magdalena cognominata dici poſſet: tamen vt iuſtificetur* IESVS *in ſermonibus ſuis, ne falſi vaticinij, (quod nefas eſt dictu) arguatur, affirmare neceſſe eſt, vnam eandemque eſſe Magdalenam, nec diuerſas, ſeu plures; dum vnam tantum longè lateq; per Orbem diffuſa Eccleſia prædicat Magdalenam.* Multũ videlicet Baronio debet Dominus noſter IESVS CHRISTVS, pro hac illius tanta ſollicitudine, de ſarta tecta conſeruanda ipſius exiſtimatione. Putauit enim Baronius, abſque Romana Eccleſia foret, vacillaturam fidem vaticiniorum Chriſti. Quid igitur vetat quo minus iſtud Tertulliani, Baronio aptemus ex Apologet. cap. v. & dicamus, *Apud vos de humano arbitratu diuinitas penſitatur. Niſi homini Deus placuerit, Deus non erit. Homo iam Deo propitius eſſe debebit.* Ego vero Baronium metu libero: credat, agat quicquid libuerit vel Romana, vel quæuis alia Eccleſia; veritas oraculorum diuinorum extra omnem poſita eſt aleam. Cœlum & terra tranſibunt: Scripturæ ἰῶτα iota nullum, apiculus nullus præteribit, ſed in æternum manebit. Firmitatem verò Verbi Dei in hominibus collocare, id verò quid eſt aliud, niſi creaturam Creatori anteponere? Quid enim ſi Romana Eccleſia mentem mutauerit? nam hodie multa aliter doceri quàm olim, & pueri ſciunt. Quid ſi libros rituales ſuos emendauerit? actum erit videlicet de fide & conſtantia diuinarum prædictionum. Apage à populis Chriſtianis tantam blaſphemiam. Reſpondemus igitur Baronio: quamdiu ſalua erunt Euangelia; tamdiu lectum in Eccleſia & prædicatum iri factum huius Mariæ. manſura autem Euangelia ad finem vſque ſeculorum credimus, confidimus, & omnino πληροφορούμεθα: quare etiam illud pari fide credimus; veritatem huius prædictionis Chriſti per omnia quæ reſtant ſecula certo euentu fore comprobandam. Vanitatem metus Baroniani Chryſoſtomus oſtendit, qui etſi contrarium eius ſentiebat, quod hic pedibus manibuſque defendit Baronius cum Eccleſia Romana; adeo tamen ſimile nihil metuit, vt contra iubeat nos hoc loco obſeruare, quàm bene oraculo Chriſti fides conſtaret, quod toto Orbe quotidie impleretur. Sic ille homilia in Matth. LXXX. Τίς ἄπορος ἄθλησις ὡς ταῦτα διηγήσεται ἀληθῶς

ἀληθείας; ἰδοὺ γὰρ ὃ εἶπε γέγονε, καὶ ὅπου ἂν ἀπελθῇς τῆς οἰκουμένης, ὃ ἐφ' ἑαυτῇ διήκηρυξε θαυμάζεται. Theodoretus in Curat. passi. sermone XI. vt probet Euangelicis prædictionibus fidem ex euentu constare, inter alia exempla hoc quoque affert, & sic scribit post narratam ex Euangelio historiam, Τοῦτο ὃ τότε μὲν ἔργον καὶ νῦν ἔστι θεασάμενον ἰδεῖν. πανταχοῦ γὰρ γῆς καὶ θαλάττης καὶ βαρβαρικὸν ἅπαν ἀκούεται, καὶ τῆς γυναικὸς ἡ πίστις διήκηρυκται. *Hanc prædictionem cernere est, nunc quoque impleri. vbiq; enim terrarum & marium & diuinum Euangelium legitur, & mulieris huius fides prædicatur.* Similia his apud alios Patres, cum de hac muliere, tum de alijs personis, quarum in Euangelijs habetur mentio. Eucherius Lugdunensis in homilia de vidua, quæ duo æra misit in gazophylacium. *Quàm nobilis ista paupercula, quæ dum seculum istud manebit, diuinis pagnis celebrabitur?* Similia sunt, quæ de celebritate nominis Iosephi propter descriptam in Scripturis ipsius temperantiam scribit facundissimus Chrysostomus, in libro de ijs qui scandalizantur, editionis Sauilianæ, tomo VII. pag. 34.

XVI. *Alabastrum vitreum ex quo vnctus Dominus. Alabastrum fictitium Constantino datum, & ab eo loco publico positum, à Theodosio sublatum. Baronij fides in veteri historia recitanda.*

ANNI. XXXII. Num. XXIX.

NOn assentitur Baronius Epiphanio, qui ἀλάβαστροι μύρου exponit βικίον ὑέλιον, *Vrceolum vitreum.* hoc illi non placet; ac Plinium potius sequitur, qui vasorũ vnguenti meminit ex alabastrite lapide excauatorum. sed frustrà est Baronius; neque enim contraria scribunt Plinius & Epiphanius, vt ipse putat. Proprie alabastrum, siue ἀλάβαστρίτης λίθος lapis est candore ac λευκότητι insignis, ex quo vasa excauabant, & eodem nomine appellabant. postea verò quum è vitro, & alia materia confieri cepissent eiusmodi vascula, etiam hæc alabastra sunt dicta: prorsus, vt pyxis dicebatur etiam aurea & argentea, teste Seneca; quæ tamen κοσμίως è buxo fiebat, & nomen è re inuenerat. Sic quum æris antiquior notitia fuerit atque vsus, quàm ferri, æris appellatio, etiam ferro est tributa; & vt eleganter grammatici Græcorum dicunt, ὁ ὑστεροφανὴς σίδηρος ὃ παλαιοφανὴς τὸν χαλκὸν ἐκ τούτου. sic λίθος, βίβλος, πίναξ, & sexcenta alia, de quibus sæpe Eustathius ac cæteri γραμματικῶν παῖδες. Recte igitur Epiphanius communem vsum respiciens, dixit, alabastrum esse vas vitreum. Simillime Etymologici magni auctor, postquam dixisset ἀλάβαστρον esse λιθῶδες λίθινον ὀρθὸν μύρων ἀποθήκη, *vasculum lapideum, in quo deponebantur vnguenta*: addit

mox

mox, σκεῦος ἢ ξύλου, ἢ μυροθήκη, *vas è vitro, vel vnguentum repositorium*; è qualibet materia. Constat vero Epiphanium cum illa scribebat, respexisse ad loca Euangelistarum; vt dubium non sit, credidisse illum, alabastrum cuius in Euangelio fit mentio, fuisse vitreum. Notat vero expresse Marcus, id vas quando vnctus est Dominus, fuisse confractũ: ἐν συντείψαντα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Hoc si Baronius obseruasset, intellexisset planos fuisse atque impostores, qui olim Constantino vas vnguentarium venditarunt, quasi illud ipsum esset, è quo fuerat Christus vnctus. Nam præter lapidis, aut potius vitri fragmina, nullæ potuerunt esse illius antiqui alabastri reliquiæ. atqui vas integrum habet narratio, quàm è Suida refert Baronius. Quem satis equidem mirari non possum, leuitatis culpam crimine falsi, in breui hac historia iuisse cumulatum. Leuitatis culpa in eo est; quod Græculi plani fraudem non animaduertit: credidit enim illud vasculum, quod memorant Euangelia, fuisse vere Constantino exhibitum. Crimen vero falsi sane manifestum. Nam quum dicat Suidas, vel ille potius scriptor, quem Suidas exscribit, Constantinum quidem in parte aliqua Fori id vas reposuisse: sed Theodosium Magnum illud sustulisse, non solum ex illo loco, sed in vniuersum è memoria hominũ: Baronius adeo existimationis suæ fuit securus, vt scriberet, *id vas à Theodosio Magno inde sublatum, & honestiore loco esse reconditum.* Prouoco ad Suidæ verba quæ sunt hæc: κάτωθεν τῆς φόρου βικίον μύρου ὃ ἤλειψεν ὁ Χριστός, ἐν πολλὰ ἔτερα σημειοφορικά, τιθέντα μὲν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ἀφανισθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου: *in parte inferiore Fori erat vas vnguenti, quo est vnctus Christus, & multa alia miraculosa monumenta; à Magno quidem Constantino eo loci posita; sed à Theodosio Magno deleta.* Age, depellat si quis potest à Baronio crimen falsi: ego non possum; nisi prius oblitus fuero, quid sit ἀφανισθέντα. Sed Græca, opinor, ille non viderat, & Latina interpretis ex animi sui sententia exposuit.

XVII. Illustratur locus ex Euangelio Marci, ex Arabica interpretatione ἐκ τῶν. χερσὶ.

ANNI XXXII. Num. XXIX.

SEriem historiæ Euangelicæ persequens Baronius, ait paullo post de Domino nostro loquens; *Accurrerunt inde sui, vt tenerent eum, falsa quadam fama decepti, quod in furorem versus esset.* hanc sententiam ille expressit ex istis Marci, III. 21. Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν· ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη. Scimus hanc esse communem omnium fere interpretum expositionem: neque ignoramus, quæ de

scelere

scelere cognatorum Domini, ad hunc locum plerique illorum disserunt. Verum si Arabicæ interpretationis auctorem sequi voluerimus; & Dominum nostrum suspicione vana ecstatici furoris, & cognatos ipsius crimine atrocis conspirationis, quam hoc loco comminiscuntur interpretes, liberauerimus. Putauit paraphrastes Arabs, sensum totius loci esse; Christum premente turba vexatum adeo fuisse, vt ne resocillandi quidem vires corporis facultas ei concederetur: itaque è pressuræ vexatione atque inedia, deficientibus viribus in deliquium animi incidisse; vel certe metuisse qui aderant, ne id ei accideret. Ex hoc istorum metu ortus est rumor inter cingentem vndiq; turbam, quasi id contigisset, quod metuebatur ne contingeret. Sparsum fuisse eum rumorem, significat Euangelista, quando ait: ἔλεγεν γὰρ ὅτι ἔξεστη: quæ vertit Arabs, *quia malum est illi cor.* Gallice diceremus, *le cœur lui fault*: vel, *lui fait mal.* hæc fama vbi ad aures peruenit cognatorum & familiarium Domini, quid ipsi consilij inierint ostendit Marcus, & ait, κρατῆσαι αὐτὸν, ἔξω γὰρ ἔλεγον ὅτι ἐξέστη. vbi Arabs, non pro vincire, vt placet interpretibus, accepit: sed pro ruentem sustentare, vel prehendere, auxilij ferendi caussa. eadem dictione vtitur & Matthæus IX. 25. vbi Christus mortuam puellam excitaturus, ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς, *manum illius prehendit.*

EXERCITATIO XV.

Persij locus de Herodianis minus recte acceptus à Baronio.

ANNI XXXIII. Num. II.

HErodianos coluisse Herodem Magnum & viuum & mortuum, ad Prolegomena ostendimus: nunc propterea repetimus, quia Baronius male capit locum Persij, quem profert. Putat respexisse poetam ad Herodem Agrippæ vltimi Iudæorum Regis. Atqui si ad Herodianorum solemnia debet referri locus Satirici: certum est, non posse de alio Herode verba eius accipi, quam de Magno. illum enim solum colebant religioso cultu Herodiani. Perperam igitur Barouius: at vetus Persij scholiastes, rectè: *Herodes*, inquit, *apud Iudæos regnauit tempore Augusti in partibus Syriæ. Herodiani ergo diem natalem Herodis obseruabant, vt etiam Sabbata: quo die lucernas accensas, & violis coronatas in fenestris ponunt.*

II. *Iohannis corpus Sebaſten quando tranſlatum. falſa ſententia Hieronymo attributa à Baronio.*

ANNI XXXIII. Num. IV.

VErum non eſt, quod pro vero audet prodere Baronius, ſcribere Hieronymum; *corpus Iohannis ſublatum à diſcipulis eius, ſepultum fuiſſe Sebaſtæ, quæ eſt Samaria.* Hieronymus non ſemel aut iterũ, ſed ſæpius oſtendit, ſua ætate corpus Iohannis Baptiſtæ ſitum fuiſſe Samariæ, ſiue Sebaſtæ: at tranſlatum fuiſſe defuncti corpus in eam vrbem ab eius diſcipulis, nuſquam memoriæ proditum eſt ab Hieronymo. Quare igitur hoc illi affingit Baronius? voluit nimirum hac artificioſa περιχαρὰ, perſuadere lectoribus ſuis, iam inde à temporibus Domini cultum religioſum reliquiarum Iohannis cepiſſe. Nos verò de eo cultu nunc minime diſputamus: id tantum volumus, facinus eſſe indignum, antiquis ſcriptoribus falſas affingere ſententias: quod ſine craſſæ negligentiæ culpa, aut fraudis ſuſpicione fieri, nec ſolet nec poteſt. Legem eandem ſancio in me, quam in alios cupio latam: neque recuſo, quin ſit per me talioni locus. Porrò corpus Iohannis Sebaſten delatum fuiſſe à diſcipulis Iohannis, cum Euangeliſtarum narratione parum congruit. Narrant enim Marcus & Matthæus, poſt cædem ſancti Prophetæ, eius diſcipulos veniſſe, & corpus ſepelijſſe, atque in monumento condidiſſe. de tranſlatione Sebaſten nihil. Poſtea igitur id factum, & ab alijs quàm à Iohannis diſcipulis: & alio proculdubio ſeculo quam Domini noſtri primo. Nicephoro quàm parùm aut nihil eſſet tribuendum fidei, non ſemel antè diximus: nec multo aliter Baronius hic de illo pronuntiat.

III. *Quî ſit factum, vt Herodes Chriſtum & eius miracula tamdiu ignorarit. Dei iudicio voluntaria ignoratio punitur neceſſitate ignorandi. Bellum Herodis cum Rege Arabum: & in ea hiſtoria hallucinationes Baronij.*

ANNI XXXIII. Num. VII.

NOn abs re quæritur à Baronio poſt B. Chryſoſtomum & alios, quî fieri potuerit, vt Herodes Tetrarcha Galilææ tamdiu Chriſtum & edita à Chriſto miracula ignorarit. Conſtat enim teſtimonijs Euangeliſtarum Matth. XIV. 1. Marci VI. 14. Lucæ IX. 7. poſt mortem demum Iohannis, tantæ rei famam ad ipſius aures peruenieſſe. Verùm hoc temporis ſpatium quantum ſit, ne inter eruditiſſimos

tissimos quidem viros conuenit. Baronius, qui cædem Iohannis in hoc anno tertio prædicationis Christi recenset, quæstionem longe reddit difficiliorem; quàm sit apud alios, qui tempus à baptismo Domini ad Prodromi ἀποκεφαλισμὸν dimidio fere spatio contractius produnt: quam controuersiam, vt & alias eius generis pleraſque prætermittimus. Causſam ignorationis Herodis vere statuit B. Chrysostomus, fastum & incuriam rerum bonarum, à quibus vitijs Principes pauciſſimi omnibus seculis fuerunt immunes. Accedit improbitas, vt plurimum, aulicorum; qui etiam dedita opera perſæpe impediunt Reges & Principes, ne ad rerum illarum cognitionem perueniant, quas scire illos plurimum ipsorum intererat; vt vere queruntur Lampridius in Alexandro Seuero, & Vopiscus in Aureliano. Taceo iustum Dei iudicium, qui voluntariam ignorationem neceſſitate ignorandi punit. quod ne ille quidem Rabbinus ignorauit, cuius diuina vox extat in Pirke Auoth capite 1 v. שכר מצוה מצוה ושכר עברה עברה *merces præcepti est præceptum; & merces transgressionis est transgressio.* id est, Deus seruantibus Legem hanc rependit gratiam, vt magis magisque in dies illam seruent: negligentes Legem ita punit, vt magis ac magis in dies eam negligant. At Baronius, dum causſas huius ignorantiæ inueſtigat alias, atque illas ex historia conatur eruere; non sensit delapsus in absurda, quæ ferri nullo pacto queant. Vult Herodem superioribus annis prædicationis Domini nostri è Iudæa absuisse, occupatum in expeditione Arabica contra Regem Aretam. Obsecro verò, vnde habet ille Herodem per se bellum administrasse, non absentem per Legatos suos? Ioſephus enim à quo solo historiam didicit, contrarium verbis conceptis memoriæ prodidit. nam libro XVIII. p. 556. de vtroque horum Regum ita scribit: ἐπεὶ δυνάμεως ἑκατέρῳ συλλεγείσης, εἰς πόλεμον καθίστανον, στρατηγὸς ἀποστελλόντες ἀνὴρ ἑαυτῶν. *postquam vtrique erant copiæ conscriptæ, bellum inter Reges conflatum est; qui vicem suam Legatos suos miserunt.* Absentia igitur Herodis propter bellum Arabicum, historia non est, verùm coniectura Baronij, vel potius ἀνερμάτιστος hariolatio, pugnans è diametro cum historica veritate. Tum autem quod ait, bellum hoc multos annos fuisse tractum, quia in eius explicatione Vitellij Præsidis Syriæ mentionem facit Ioſephus; mirificam suam chronologiam etiam hic ostendit. Res ita habet. Belli huius causſa contracta est post Philippi Tetrarchæ mortem, vt clarum est ex historia Ioſephi. Qui fato functum esse Philippum scribit, anno Tiberij vigesimo, vt habet Græca editio pl. 555. vel etiam vigesimo secundo, vt habet Ruffini versio, & defendit Scaliger. Sed etsi prior numerus retineatur; bellum tamen ante proximum annum geri non potuit,

potuit, propter Herodis profectionem Romam: vnde priusquam redijsset, & controuersia Regum in bellum apertum erupisset, annuo minus spatium præterijsse non potest. Ponamus igitur anno Tiberij XXI. exeunte bellum istud esse gestum: citius enim profectò non potest. is est annus, quo Vitellius missus est in Syriam, vt Pilato succederet. Quare falsum est, oportere, quia in eius belli narratione Vitellij incidat mentio, vt id multos annos fuerit tractum. Quum autem Dominicam passionem referat Baronius ad annum Tiberij decimum octauum, qui fuit tertius minimum annus ante gestum superius bellum; apparet quo iudicio scripserit Baronius, caussam cur prædicationis Christi primos annos ignorauerit Herodes, fuisse, quod bello gerendo occupatus, domo abesset: nam præter licentiam fingendi, à fide historici alienissimam, anachronismus est commissus, annorum quinque vel sex aut plurium.

IV. Error Baronij ex institutis sectæ Essenorum de populi Iudaici moribus pronuntiantis. χόρτος. Euangelium Marci non scriptum Latine.

ANNI. XXXIII. Num. X.

IN miraculoso conuiuio, quod quinque millibus exhibitum esse à Domino narrant Euangelistæ, placet Baronio seorsim discubuisse viros & fœminas. Eam fuisse Iudæorum in conuiuijs consuetudinem, probat ille ex ijs, quæ scribit Iudæus Philo de Essenis. In quo perinde mihi facere videtur, vt si diceret aliquis, Gallos vel Italos, quoties mensæ assident ad epulandum, ab vno dumtaxat latere στιχηρὸν ἢ ἐκυδόνως, sedere nemine è regione, & rationem hanc afferret, quia est quædam familia monachorum in Gallia & Italia, quæ in accubitibus eam rationem seruat. Constat illos monachos non longius recessisse à communi more patrio, quàm recesserant Esseni à communibus populi Iudaici institutis. Quare absurdissimum est, coniecturam fieri de publicis moribus è sectæ vnius, & eius quidem admodum ἀλλοκότῳ, ritibus. Simile iudicium, vel potius ἀδιεργία, cum turbis conuiuantibus loco strati fuisse ait fœnum, ex instituto Iudæorum, & affert locum Philonis de ijsdem Essenis: quàm appositè, facile omnes intelligunt. Philo narrat institutum sectæ austeritatem profitentis; Euangelistæ referunt quid fecerint turbæ in casu necessitatis. Sed vbi reperit Baronius fœnum quod conuiuantibus turbis loco strati subijceret? nam Marcus ait eos deposuisse se ἐπὶ χλωρῷ χόρτῳ, *super viridi herba*, vel *gramine*. fœnum est χόρτος: at χλωρὸς χόρτος non est fœnum. Helleniſtarum idioma est, χόρτος pro herba vel gramine, χλόη vel πόα,

propterea Marcus addit vocem χλωεής. Latinus interpres hanc ἀκτὶ εὐλογίαι est imitatus. Quod ait Baronius Marcum dixisse *contubernia*, pro eo quod in Græcis habetur συμπόσια, propterea dixit, quia Marcũ Euangelium Latine scripsisse credebat: quem supinum errorem solidis argumentis confutabimus σὺν Θεῷ ad annum Domini XLV.

V. An Petrus Christum sequens ꝓbetur fuisse caput Apostolorum, quia os illorum fuisse reperitur.

ANNI XXXIII. Num. XII.

AIt Baronius; *Tunc Petrus ex persona omnium, (quod esset ipsorum caput,) profitetur dicere, Domine, &c.* Iohan. VI. 68. Cogor eadem repetere, quia Baronius errorem suum repetit. Falsò enim tum Petrum fuisse Apostolorum caput contendit, cum & ipse & cæteri Apostoli Christo cœlesti magistro sic operam nauabant, vt in schola magistro discipuli. quare etiam discipuli vocantur & Petrus & reliqui Apostoli, atque alij præter Apostolos multi. Iam autem ostendimus in superioribus, absurdum esse & ridiculum, in schola aliud caput agnoscere, quàm ipsum præceptorem; aut in domo patrisfamilias, aliud quam ipsum patremfamilias & οἰκοδεσπότην. Quod aliquoties Petrus loquitur in Euangelijs, silentibus cæteris Apostolis, id B. Chrysostomus, Theophylactus & passim Patres, θερμότητος illius, (sic enim loquuntur) & zeli vehementiæ adscribunt: cuius præseruidi zeli & sanctissimi exempla aliquot B. Hieronymus collegit ad caput Matthæi XIV. 28. Nullus primorum Patrum eam caussam affert, quod Petrus iam tum esset caput Apostolorum. Fatemur Petrum & fuisse reuera, & dictum reperiri à Chrysostomo, Photio, Theophylacto, alijs, τὸ στόμα τῶν Ἀποστόλων, *os Apostolorum*, vel quod idem est, προηγούμενον τῶν Ἀποστόλων, vt apud Eusebium in prima historia Eccles. Sed non ex eo sequitur, Petrum præsente Christo fuisse caput Apostolorum. Exodi capite quarto, voce Dei constituitur Aaron פֶּה vt sit os Mosi, & loquatur pro illo. An propterea dominatio ipsi aliqua in Mosem attribuitur? Audiamus quod sequitur: *Et tu eris illi in Deum.* Potentia igitur penes Mosem; ministerium penes Aaronem. Non aliter Patres senserunt. Augustinus Quæstionum super Exodum libro II. *Et cum dicit, Tibi loquetur ad populum: satis indicat in Moyse principatum, in Aaron ministerium.* Procurator aut Syndicus ciuitatis, cum ciuium postulata Principi exponit, pro omnibus loquitur: & tamen caput ciuitatis non est. Primipilus aliquis desideria suorum commilitonum Tribuno militum aut Imperatori exponens; pro tota legione aut toto exercitu loquitur;

tur ; caput tamen legionis aut exercitus non audit. In vrbe inclyta, Mompelio, magiſtratui municipali (Conſules vulgo vocantur ;) attribuitur è corpore cauſſidicorum delectus aliquis iuuenis, quem ipſi è re nominant *le Parlier* ; quia eſt os Conſulum, & quaſi publicus orator : atque eandem conſuetudinem in multis Belgij vrbibus ſeruari audimus. Iſti loquuntur pro ſuis ciuitatibus & ſunt προσώπεια Conſulum atque omnium Magiſtratuum municipalium : & capita non ſunt tamen neque ciuitatum, neque magiſtratuum pro quibus loquuntur, ipſis tacentibus : imò in pleriſq; locis iſti ne magiſtratus quidem ſunt, ſed verius miniſtri Magiſtratuum. Sic presbyter cùm ſacra facit, cùm Deum orat, cùm peccata confitetur, pro vniuerſo populo vocem mittit ; etiam pro Epiſcopo vel Archiepiſcopo, ſi Liturgię ſacrę interſint : populi tamen caput non eſt, ac multo minus Epiſcopi vel Archiepiſcopi ; niſi fortaſſe ad actum, vt loquuntur Iuriſconſulti. Sic qui pro Rege loquitur, os Regis appellatur, inquit Lyranus ad caput x v. Ieremiæ. Quin etiam os Dei recte dici poſſe quemlibet fidelem Prophetam & Dei ſeruum, certum eſt è verſiculo 19. eius capitis. ideo Baſilius alicubi Gregorium Naz. vocat os Chriſti. Ignatius quoque ad Epheſinam Eccleſiam ſcribens, & ad ſuperiorem Ieremiæ locum alludens, γίνεσθε, ait, Μιμηταὶ Θεοῦ, ὡς τόμα Χριστοῦ. *Eſtote miniſtri Dei & os Chriſti.* Concludimus igitur, *loqui p aliquo*, nullius dominationis, ſed miniſterij potius ſignum eſſe : multumque illos errare, qui Petrum Apoſtolorum in ſchola Chriſti verſantium caput fuiſſe ex eo colligunt, quia pro cæteris aliquoties reperiatur locutus.

VI. Defenditur vera lectio apud Cyprianum. Eccleſia poſt paſſionem Domini cepta eſt ædificari. Sententia Cypriani, Qui rebellat aduerſus legitimum & fidelem Epiſcopum, extorris fit ab Eccleſia. Obaudire.

B. Cypriani locum ex epiſtola ad Pupianum corrupte deſcribit Baronius hoc modo : *Loquitur illic Petrus, ſuper quem ædificata fuerat Eccleſia, Eccleſiæ nomine.* Obſeruat Pamelius in antiquiſſima editione & optima quaque poſteriorum, legi *ædificanda*, non *ædificata*. & ita omnino ſcribendum, tam hoc loco, quàm in ſimili epiſtolæ L v. vel certe ita exponendum. Veritas enim dicti huius, pendet è dicto Chriſti, Matthæi x v i. 18. vbi eſt verbum futuri temporis οἰκοδομήσω *ædificabo*. quando autem illa Petrus loquebatur, nondum Chriſtus Eccleſiam ſuam ædificauerat : id enim ædificium poſt paſſionem eſt inchoatum. Et quum vere ſentiant pij omnes Petrum eius ædificij

fundamenta

fundamenta prima iecisse, cum illa gessit, quæ primo capite Actorum & secundo narrantur; absurdum dictu est, Ecclesiam fuisse ædificatam prius quàm aut Christi sanguis esset fusus, quod verum est huius ædificij cœmentum, aut Petrus & reliqui Apostoli manus operi admouissent. Verissima autem doctrina est, quam B. Cyprianus elicit ex interrogatione Christi & Petri responsione cum subijcit: *docens & ostendens, quia etsi contumax & superbia obaudire nolentium*, (perperam in recentibus editionibus *volentium*: nam apud Latinum interpretem, & sæpe apud Patres, *obaudire* idem est atque obedire:) *multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit; & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo.* Indubitata veritas est, quoties legitimo & vero Episcopo, qualis Cyprianus fuit, qui de se hæc loquitur, pia plebs adhæret, Ecclesiam Dei eam esse: vt si quis ab eo cœtu se auertat, extra Ecclesiam eum esse, dubitari non queat. Quum autem Cyprianus in caussa propria ita disputet, atque illos qui à se discesserant, extorres ab Ecclesia esse contendat: docet nos pius martyr, vnicuique Episcoporum ipsi similium, hoc est, doctrina & vita Christum imitantium, tantundem iuris esse similiter disputandi. Atque hęc Cypriani constans mens & sententia fuit; vnumquemque Episcopum suæ Ecclesiæ caput, petram, fundamentum esse: quare eidem, *rebellare aduersus Episcopum*, & *extra Ecclesiam esse* locutiones sunt idem significantes, vt in epistola XL. editionis Pamelianæ, & alibi. Nemo autem ignorat, qui Cyprianum legit, & asinus non est, ex omnibus Patribus hunc potissimum esse, qui dominationem terrenam in Ecclesia, & illud Satanicũ figmentum de vnius absoluta monarchia, radicitus conuellat ac funditus euertat: qua de re postea.

VII. An Marcus à Domino recesserit propter sermonem ipsius de manducanda carne sua, vt affirmat ex Epiphanio Baronius.

ANNI XXXIII. Num. XIII.

MIrum est, affirmare Baronium tanquam rem certam, Marcum Euangelistam, vnum illorum Christi discipulorum fuisse, qui propter non intellectum mysterium de manducanda eius carne, ab illo dicuntur recessisse, Iohan. VI. 66. Saltem faceret mentionem opinionis contrariæ, quæ & plures multo & præstantiores auctores habet. Nam excepto Epiphanio, (viro sane maximo; sed quem res arguit ipsa, leuibus auditiunculis nescio vnde acceptis, facile nimis aliquando fidem habuisse:) non memini legere idem de Marco apud

vllum

vllum è magnis ſcriptoribus Eccleſiæ. At contra, Marcum Chriſti diſcipulũ non fuiſſe, neque ea ſcripſiſſe, quę vſu cognouiſſet, verũ quę fando accepiſſet à Petro, quàm multi ſcriptores memoriæ prodiderunt & antiquiſſimi & grauiſſimi? Papias in tertio libro extremo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Euſebij, id affirmat; parum grauis quidem auctor, ſed tamen antiquiſſimus. Hieronymus & ex profeſſo ſcribens de Marco, & alibi etiam, idem ait cum Papia, cuius etiam teſtimonio vtitur. B. Auguſtinus initio librorum de conſenſu Euangeliſtarum, tanquam rem certam & indubitatam ponit. Quid alios teſtes aſſiduos enumerem? inſtar omnium erit Gregorius Magnus; cuius inſigne eſt teſtimonium libro primo Dialogorum: *Mihi*, ait, *luce clarius conſtat quod Lucas & Marcus Euangelium quod ſcripſerunt, non viſu, ſed auditu didicerunt.* Næ tam expreſſum teſtimonium viri tanti, & quidem Romani Pontificis, inſuper haberi à Baronio æquum non fuit, quum præſertim probabilis admodum ſit coniectura, Epiphanium aliud agentem illa de Marco ſcripſiſſe. Scripturarum enim laudat auctoritatem, ex quibus clare id conſtare ait: ὡς, inquit, τοῖς τὰ διαγγέλια διαγινώσκουσι γραφὴν ἢ διάστασις. atqui verbum nullum in toto illo Iohannis capite, ac ne in tota quidem Scriptura, vnde ſimile quid de Marco poſſit colligi. Quæ mox recitat Baronius ſuper Hemerobaptiſtis ex Epiphanio, examinata ſunt ad Prolegomena, nec cauſſa eſt, cur illa repetantur. δὶς κεφάλῃ θάνατος.

VIII. Baroniana διατάσις ſuper Domini verbis, Matth. XVI. 17. ſcopus oſtenditur, & doctrinæ eius ſumma proponitur.

ANNI XXXIII. Num. XVII.

IAm togas componamus & audientiam faciamus: magiſter adeſt. Adeſt, inquam, Cæſar Baronius, qui pedem ſiſtere nos iubet, & ad obſeruationem quandam ſuam, animaduerſione, vt ait, digniſſimã, diligenter attendere. Hæc obſeruatio cuius argumenti ſit, quóue ſpectet, quærendum non eſt: iam enim monuimus, digreſſiones, ſiue διατάσεις, quæ paſſim in his Annalibus occurrunt, vnius fere omnes atque eiuſdem eſſe argumenti, & ad Papæ monarchiam illam infinitam ſtabiliendam, pertinere. Quum igitur omnipotentiæ Pontificiæ aſſertores vulgo ſic credant, ſic doceant; ad euincendum quod contendunt, facere cum primis verba Chriſti apud Matthæum XVI. 17. & 18 poſtquam Baronius Euangelicæ hiſtoriæ ſeriem ad illud tempus perduxit, quo putat illa fuiſſe dicta à Domino; non ſatis illi fuit verba Chriſti recitare, quod ſolum erat hiſtorici: ſed etiam interpretationem illorum

illorum accuratam, quod est Theologi, profert: atque inde miras quasdam conclusiones elicions, suam ex his conficit obseruationem; vere, vt ipse profitetur, animaduersione dignissimam; hoc est, vt nos interpretamur, iustissimæ reprehensioni obnoxiam, & piorum omnium indignationi. Quod vt ostendamus, per partes Baronianam obseruationem considerabimus. Sunt autem istæ quinque:

I. Figmentum Baronij de Concilio inter Christum & discipulos habito.
II. Decretum in eo Concilio factum, auctore Petro, super orthodoxa fide.
III. Decretum alterum in eodem Concilio factum, auctore Domino nostro, super fundamento Ecclesiæ, Petro, & eiusdem monarchia.
IV. Explicatio verborum Domini nostri, & vis decreti huius ab eo facti.
V. Testimonia Patrum, quibus doctrinam suam Baronius confirmat.

Nunc sigillatim, hæc quinque capita expendamus.

IX. *Ad primum caput διατάσεως Baronianæ. Probatur nullam Concilij speciem habuisse Christi illud colloquium cum discipulis suis. Christus Magister: Apostoli & veteres Christiani discipuli ac discipulæ. Viæ docendi duæ, per sermonem docentis, vel per interrogationes. Christum vtraq; ratione vsum. Eundem solitum orare solum. Colloquium illud in via habitum. Concilium quid.*

DOminum nostrum Iesum Christum, toto ministerij sui tempore, Doctoris munus sustinuisse, atque incredibili studio implesse, modò falsos Legis interpretes arguendo, & populum Iudaicum in vera pietate instituendo; modò suos discipulos cura peculiari cœlestis doctrinæ arcana docendo, nemo est qui dubitet. Propterea passim in Euangelijs vocatur ῥαββὶ, διδάσκαλος & καθηγητὴς *magister* & *præceptor*; frequentius multo quàm Κύριος, *Dominus*. Et qui Christũ sequebantur, μαθηταὶ *discipuli* in Euangelijs proprie & κυρίως fere semper vocantur. eamque appellationem fideles, etiam post Christi assumptionem, initio nascentis Ecclesiæ retinuerunt, dicebanturque & viri *Discipuli*, & fœminæ μαθήτριαι, *discipulæ*, vt Actor. IX. 36. quum ipso nomine, (Patres obseruant,) profiterentur, in Ecclesia Christi vnum esse verum Doctorem, IESVM CHRISTVM, quemadmodum expressis

expressis Domini verbis docemur, Matthæi xxiii. 8. Εἷς ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητὴς, ὁ Χριστός. Ipsi vero duodecim Apostoli & erant peculiari ratione Christi discipuli, & ita dicuntur in Euangelijs; non quomodo cæteri, sed ἐξοχὴν καὶ κατ' ἐξοχήν, vt Homerus poeta. Quum autem tradendarum disciplinarum in scholis plures sint & diuersi modi; duo præcipui cum à philosophis antiquis, tum ab omnibus fidelibus præceptoribus reperiuntur vsurpati: vnus, quando solus loquitur qui docet; alter, quando interrogationes & responsiones adhibentur, & vel Præceptor suos discipulos interrogat, vel discipuli Præceptorem. His docendi modis optimum Doctorem Christum esse vsum, historia Euangelistarum non obscure significat. Solus loquitur Christus sæpissime; vt cùm sacramentum Eucharistiæ instituit, apud Matthæum, Marcum & Lucam: item in sermone de monte, Matthæi, cap. v. & in illis diuinis concionibus suis, quarum summæ recitantur in Euangelijs; interdum à discipulis interrogatur, vt Iohannis xvi. 2. Est quando suos ipse discipulos interrogat, vt in ea historia, qua de nunc agitur, quæque extat apud Matthæum cap. xvi. Marcum cap. viii. Lucam cap. ix. Hæc quum ita sint; scribit tamen de hac historia Baronius, initio obseruationis suæ sic: *Eiusmodi tanti ponderis & auctoritatis actio Christi, typum quendam exprimit celebrandi Concilium: cum missis cæteris, solus cum discipulis, post preces Deo oblatas, de summa rerum quæstionem proponit.* Mirum & omnibus seculis inauditum est, quod hic narratur de typo Concilij à Christo tunc exhibito. Istud nemo veterum interpretum aut Doctorum, nemo recentiorum, opinor, ante Baronium dixit. Et quum inter omnes fere constet, originem Conciliorum è libris sacris repeti debere: nemo tamen in illa historia eam quæsiuit. omnes in capite xv. Actorum, primum sacri Concilij in Ecclesia Christiana celebrati exemplum extare credunt. Baronius contra, non solum hoc loco, sed etiam in anno Domini lviii. numero 119. originem eius instituti, & exemplum Concilij primi, in hac historia reperiri affirmat. Sed hæc sententia, non solum propter nouitatem cordatis viris debet esse suspecta; verùm etiam propter manifestam absurditatem reijci atque explodi meretur. Nam in historia, qua de hîc agitur, quid simile Concilij? Interrogat Christus Apostolos suos, nempe vt cupidus præceptor suos discipulos: eum siquidem docendi modum & esse & semper fuisse in Scholis vsitatum, iam diximus. Fortasse ex verbis superioribus Baronij dicat aliquis, eo argumento motum illum fuisse, quod preces Christi, quarum meminit Lucas ix. 18. putauit actionis, quæ postea commemoratur, initium fuisse. Nam Concilia à precatione solita incipere, nemo ignorat. Hoc verò nihil ad rem. quis

enim nescit, & Christum & omnes veros Christianos actiones suas omnes alicuius momenti, à precibus semper inchoasse? Quod etiam illi voluerunt olim, qui omnibus actionibus suis minimis maximis, vt auctores sunt Tertullianus, Chrysostomus & alij, crucis signaculum præmittere soliti. Id enim primis temporibus velut compendium quoddam fuit precum. Adde quod verba Lucæ aliter accipiunt magni nominis interpretes; atque ipse cum primis Maldonatus. Sic Lucas: Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον κατὰ μόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς. *Et factum est cum solus esset orans erant cum illo & discipuli, & interrogauit illos.* Putat Baronius, vnam continuam actionem hic describi, communem Christo cum discipulis: sed melius intelligas, Christum solum orasse; vt fere semper: (quam ob caussam notat auctor Glossæ, non reperiri Christum orasse vnquam cum suis discipulis:) & tamen præsto illi fuisse discipulos: qui dicuntur Lucæ συνῆσαι αὐτῷ, *cum Christo esse*, respectu turbarum, quæ nullæ omnino tum aderant: nam ab illis se Christus seduxerat cum suis discipulis, vt notat Marcus. At solum orasse Christum, innuit vox κατὰ μόνας, *separatim*: pro qua dixit Latinus interpres, *solus*. Sententia igitur est: Dominum orasse solum; non tantum à turbis liberum, sed etiam Apostolis paullulum submotis: deinde inter eundum suos discipulos interrogasse: nam expresse notat Marcus: καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. *& in via interrogabat discipulos suos.* Nullum hic Concilium, nulla Concilij idea aut est, aut esse potuit. Nam Concilium quidem appellatur, vt recte alicubi dicit Thomas, conuentus iudicum ad deliberandum aliqua de re congregatorum: hic nullus iudex præter vnũ Christum: reliqui omnes sine vlla potestate, omnes discipuli; & Christus ipse non hic ceu Iudex sedet; sed vt doctor ac magister, inter suos discipulos familiariter versatur, illos docens. Quis vnquam Conciliũ appellauit colloquium inter præceptorem & discipulos habitum? Omnino sermonem huiusmodi Concilium vocare, est Domino iniuriam facere, suos ipsi discipulos æquare, & τύπον διδασκαλίας in formam consessus iudicialis vertere: quo nihil absurdius fingi potest. Baronium non ex ignorantia, sed certo consilio hunc errorem errasse, quæ mox dicemus palàm facient. Hic obiter adnotabo; consilium Domini quando hanc doctrinam per interrogationem proposuit, neminem è veteribus exposuisse videri luculentius, quàm factum est à Basilio Seleucensi in homilia super his ipsis Domini verbis.

X. *Ad ſecundum caput διηγήσεως Baronianæ. Induſtria Baronij in concinnando fictitio iſto Concilio conuenienter doctrinæ hodiernæ, quæ ſtatuit Papam ſupra Concilium. Patrum iudicia de eo quod Petrus pro Apoſtolis omnibus loquatur. Non poſſe dici Concilium, in quo ſolus Petrus ſancit Canonem fidei.* Κρύμμα *Baroniana & artificium in diſſimulanda concluſione doctrinæ quam proponit. Legitimi Concilij notæ aliquot. Maximus Abbas.*

IBIDEM.

VEniamus nunc ad res geſtas huius Concilij : Baronius enim duo illius decreta commemorat: prius fidei canonem continet, inquit ille, cuius decreti auctor Petrus, approbator Chriſtus : poſterius ad πολιτείαν Eccleſiæ ac regimen pertinet ; atque huius ſaltem Baronius auctorem facit Chriſtum. Quid cæteri Apoſtoli? quæ illorum partes in hoc Concilio ? nullę prorſus : nam in narratione Baroniana, reliquorum Apoſtolorum, vt olim Megarenſium, οὐδὲν λόγος. Hæc quidem portentoſa doctrina eſt, & prorſus noua : cuius auctor Baronius quare Nouator dici non queat, cauſſam equidem nullam video. Hic vero ſuſpicionem meam diſſimulare non poſſum, neque debeo. Exiſtimo enim Baronium certo conſilio, atque arte magna, colloquio ab Euangeliſtis narrato formâ & nomen Concilij attribuiſſe : vt ſub hoc exemplo, propter Chriſti præſentiam omnium longe efficaciſſimo, lectoribus incautis & ad ſcopum illius non attendentibus, perſuaderet, ſupra Concilia eſſe Papam : quod eſt hodie doctrinæ Hildebrandinæ caput vnum inter præcipua. Sciant vero horum Annalium lectores, Baronij hanc eſſe artem qua paſſim vtitur, atque id ſumma dexteritate facit, vt rebus quas narrat, formam ac faciem induat propoſito ſuo conducibilem. Hoc cum alibi locis innumeris eſt obſeruare, vt palàm faciemus, ſi Deus voluerit, tum etiam hic inſigniter. Sermonem enim Domini cum ſuis diſcipulis, & ζῆτον διδασκαλίας, vt toties diximus, Concilium appellans ; narrationem ſuam ita concinnat, vt ex ea facile ſit colligere, Papam eſſe ſupra Concilium. Rem enim geſtam ſic narrat, vt quaſi diuiſum imperium cum Chriſto Petrus haberet, omnia ipſe vnus agat, omnem auctoritatem Petrus vnus obtineat ; denique Petrus vnus ſit τὰ πάντα ; cęteri Apoſtoli κωφὰ dumtaxat ſint πρόσωπα. Percurramus leui pede eius verba. *Petrus*, ait, *primus omnium, licet non ætate, vt ſæpius diximus, ſed dignitate, talem fert ſententiam.* Petrum inter diſcipulos primum locum tenuiſſe, non inuiti concedimus : fuit enim ordo inter illos, vt ſupra dicebamus, XIII. 5. non autem confuſio & ἀταξία : at caput tum fuiſſe Apoſtolorum,

quod sæpe dicit Baronius, aut quomodo hic loquitur, dignitate præstitisse, falsum esse ibi probauimus: omnes enim Apostolos condiscipulatus æquabat. Petro autem nihil dum eximij honoris Christus contulerat. Quin ipse Baronius paullo post fatetur, num. 23. Petrum caput Ecclesiæ nondum fuisse constitutum. quæ igitur tum fuit illius prærogatiua dignitatis? propter ætatem fuisse prælatum cæteris negat Baronius, affirmat Hieronymus: & videtur sensisse cum Hieronymo Dionysius, qui in libro De diuinis nominibus, capite tertio, vocat Petrum τὸν κορυφαῖον τῆς θεολόγων ἀκρότητα: *verticem Theologorum supremum & vetustissimum.* quare enim *vetustissimum*, nisi quia erat omnium natu maximus? quam fuisse multorum sententiam antea probauimus: ac propterea primum respondisse. Nos id in medio relinquimus. At quod pro toto Apostolorum choro Petrus loquitur, in eo specimen nullum dignitatis præcellentis agnoscimus; sed vel ordinem inter pares, vel zeli vehementiam in Petro, vt superius ostendimus. Si erramus, cum B. Ambrosio erramus, qui affirmat, Petrum cùm respondit pro omnibus, primatum egisse, *confessionis vtiq; non honoris.* locum Ambrosij paullo post inter alia Patrum testimonia expendemus: cum B. Chrysostomo erramus: cuius verba subijciam in hunc Matthæi locum, ex homilia LV. Τί οὖν ὁ τόμος τῆς Ἀποστόλων ὁ Πέτρος; ὁ πάντα χοῦ θερμός, ὁ τῶ χρεῖ τῆς Ἀποστόλων κορυφαῖος, πρῶτον ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται· ἢ ὅτε μὲν τὸν τῶ λαοῦ γνώμην ἠρώτα, πάντες ἦσαν ὃ ἐρωτηθέν· ὅτε δὲ τὸν αὐτῶν, Πέτρος προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει. *Quid Petrus os illud Apostolorum? Is vt calidus vbiq; chori Apostolorum coryphæus, quum omnes fuissent interrogati, solus respondet: & tunc quidem, cum de opinione populi Christus interrogabat, omnes dixerunt quod fuerant interrogati: sed cum de propria ipsorum opinione, Petrus prosilit* (anteuertit alios) *& sermonem occupat.* hæc Chrysostomus: qui Petrum coryphæum appellans chori Apostolici, ad ordinem respicit, qui fuit inter illos: cum ipsum vocat, *vbiq; calidum*, zeli vehementiam tacit caussam, cur Petrus sæpe os Apostolorum fuerit; de quo ante dictum: quo etiam pertinent verba, προπηδᾷ *saltu anteuertit* & προλαμβάνει, *sermonem occupat.* Nullam hic habes dignitatis præcellentiam: quare Theophylactus mentē Chrysostomi duobus verbis expressit, πάλιν ὁ Πέτρος ὡς θερμὸς προπηδᾷ. sed de hoc Chrys. loco mox plura. Augustinus vero sic sermone XIII. de verbis Domini: *Vnus pro multis dedit responsum, vnitas in multis.* in ea homilia primatus Petri meminit Augustinus: sed cum interpretatione duobus locis, *in ordine Apostolorum primus.* quam sententiam pluribus persequitur B. Cyrillus in Iohannē. eum omnino vide, libro IV. cap. XXVIII. Addit Baronius: *Petrus talem fert sententiam, vt causſam*

ipse

ipſe definiat, & quid omnibus ſentiendum eſſet, erudiat, atque decernat, ac fidei canonem perpetuo permanſurum conſtituat. Subit mirari quod genus iſtud ſit Concilij: in quo interrogat Chriſtus ſententiam; Petrus ſolus conſtituit, Petrus ſolus CANONEM FIDEI condit. Non poſſumus legitimo vlli Concilio iſtud comparare: nam legitimi Concilij præcipua & ἰδιώδης nota eſt, vt ſinguli conſeſſorum libere quid ſentiant, exponant, & vt de communi omnium ſententia decernatur ac fiat canon. Hic nihil ſimile; vnus Chriſtus interrogat; in quo nullum ſpecimen dignitatis: vnus Petrus Canonem fidei conſtituit: qui eſt in Eccleſia ſupremus apex dignitatis, vni Chriſto proprius. de reliquis Apoſtolis ſubiungit auctor: *vt nihil ferme iam eſſet opus conſulere cæteros tunc Apoſtolos, ac rogare quænam eſſent de ea re ſententiæ ac opiniones.* de ipſo autem Domino hæc: *Idcirco etiam ſatis fuit Chriſto Petrum fuiſſe locutum, ac quid de fide ſentiendum eſſet, clauum fixiſſe.* Ex his colliget facile attentus Lector, quò pertineat, nouum, inauditum & παράδοξον figmentum de Concilio inter Chriſtum & diſcipulos habito. Nam ſi in eo Concilio, quod præſente ipſo Domino fuit celebratum, ſolus Petrus articulos fidei condit, Chriſto dumtaxat laudante, cæteris vero Apoſtolis omnibus muſſantibus, vt ſi eſſent numerus tantum: quis dubitabit hodie, cum abeſt Chriſtus ſaltem corpore, Petri ſucceſſorem Papam, omnia poſſe, & quidem ſolum, *vt nihil ferme iam opus ſit cæteris Epiſcopis*, quemadmodum loquitur Baronius de Apoſtolis? Res ipſa loquitur, ſequi hoc neceſſario è narratione iſta. Quod concluſionem hanc ipſis verbis non ponit auctor, magnæ id eſt artis: imò, caput hoc eſt artis Baronianæ. Nimirum hæc eſt illa κρύψις συμπεράσματος, concluſionis occultatio, cuius vim & efficaciam ad fallendum docet Ariſtoteles in octauo Topicorum. vbi obſeruat philoſophus, ſolere ſubtiles diſputatores & Sophiſtas, κρυπτικῶς πωγωνίζειν: quod in diuerſiſſimo ſcribendi genere ſtrenue imitatur Baronius, multa κρυπτικῶς ἱστορῶν, vt antè expoſuimus. Obſeruent igitur candidi & prudentes Lectores, quanta dexteritate dogma nouum, quod Papa ſit ſupra Concilium, clam & tacite inſinuetur, quod Tomo ſexto palàm aſſeritur. Porrò ex ijs quæ dicit Baronius de typo Concilij in ea hiſtoria exhibito, quam ipſe ex animi ſui ſententia concinnauit; clare intelligitur, cuiuſmodi Concilium ipſi fuerit probatum, & quale hodie, in tanta eius remedij neceſſitate, ſperari queat ab illis qui rerum ſummæ Romæ præſunt: nempe eiuſmodi, in quo vnius dumtaxat voluntatis Papæ ratio habeatur, neque vllius præterea rei cuiuſquam. Quod ſi legitimi Concilij ea lex & norma eſt, vt inſinuat Baronius: quare in capite XV. Actorum non reperitur ſeruata? quare primis aut medijs Eccleſiæ temporibus,

temporibus, pijs Patribus hoc arcanum fuit incognitum? quare è tot meliorum seculorum Concilijs nullum repertum est, quod hanc recti normam agnosceret? quare adhuc circa principium octaui seculi, Maximus Abbas legitimi Concilij notam statuit, vt literis fuerit conuocatum, de communi Patriarcharum consensu scriptis? Locus est in extrema disputatione cum Pyrrho, quam Tomo octauo descripsit Baronius. Θαυμάζειν ἔστιν μοι, ait Maximus, πῶς συνόδου ἀποκαλεῖς τὴν μήτε νόμοις κεκρατημένην συνοδικοῖς ἢ θεσμοῖς ἐκκλησιαστικοῖς· ὅτι γὰρ ἡ ὑπόθεσις ἐγκύκλιος καὶ συναίρεσιν τοῦ Πατριάρχου ἐσχηκεν. Negat habendam pro Synodo, in cuius indictione & celebratione leges synodales non fuerint seruatæ: earum autem legum Ecclesiasticarum, quæ ad Concilia pertinent primam, ponit hanc; vt de communi sententia omnium Patriarcharum indicatur Synodus: deinde alias legitimi Concilij conditiones plures recensет: in quibus ius eximium Romano Pontifici tribuitur nullum supra alios Patriarchas. Idem Maximus in alia disputatione cum Theodosio Cęsareę in Bithynia Episcopo, notá legitimæ Synodi hanc facit: *Illas*, ait, *nouit probas & sanctas Synodos pius Ecclesiæ canon, quas rectitudo dogmatum probauit.* Hodie dicat aliquis idem Romæ, & virum putabo. Et tamen hic est Maximus, qui aduersus Patriarchas Constantinopolitanos male de fide sentientes stetit firmus ad martyrium vsque, Romanis Papis bene sentientibus semper coniunctus, pietate & sanctimonia inter paucos vir insignis. Sed hæc isto loco satis.

XI. *Ad caput tertium* διατάξεως *Baronianæ: An Petrus sit constitutus summus Sacerdos, & Caput visibile Ecclesiæ. Baronius id probat ratione humana & exemplis. Docetur de rebus fidei disputandum esse è verbo Dei, non rationibus humanis. Scriptura principium omnium disputationum Theologicarum. Impia vox differentium extra Scripturas. Respondetur ad rationem Baronij, de præstantia monarchiæ. Ostenditur non sequi quod ille colligit. Formæ ex omnibus mixtæ laus. Veteris Ecclesiæ regimen formam* πολιτείας *retulisse ex omnibus mixtam. Caput vnum* CHRISTVS: *Episcopi instar Optimatum. ijdem dicti etiam* monarchæ. *Populi partes in ordinationibus. Synodorum auctoritas. Ordo inter Episcopos. Episcopis magnarum vrbium honos tributus: Romano præcipue. Dominatio olim ignota postea succreuit, infandorum caussa malorum. Respondetur ad exempla Baronij. Probatur male afferri exemplum Pontificis Max. apud Iudæos, ob varias caussas. item Romani & Athenienses. Alia nonnulla.*

ANNI

ANNI XXXIII. Num. XVIII.

SEquitur decretum alterum huius Concilij: quo Dominus noſter, ſi Baronio credimus, Petrum conſtituit Sacerdotem ſummum, caput viſibile Eccleſiæ, fundamentum & abſolutum Monarcham. Atque id ita fieri debuiſſe, priuſquam ad verba Chriſti accedat, duobus argumentis probat: quorum prius eſt ab vtili; poſterius ab exemplo. Vtilitas vnius viſibilis capitis illa commemoratur, quod eo pacto controuerſiæ, quas neceſſe eſt in Eccleſia oriri, facile tolluntur, dubia ſoluuntur, Eccleſiæ vnitas atque integritas melius ſeruatur. Exempla in medium afferuntur tria; veteris populi Iudaici, Reip. Romanæ, & Athenienſis. Hæc conditor Annalium; cui breuiter reſponſurus, illud prius dicam. Si conſtaret liquidò eam fuiſſe diuinæ Sapientiæ voluntatem, vt militans in terris Eccleſia regio ac monarchico imperio ſub vno viſibili Capite regeretur; non hęc ſolum duo argumenta potuiſſe adferri; ſed alia quàm plurima, ad laudandum iſtud Dei conſilium; quod ſapientiſſimum eſſe, Eccleſiæ vtiliſſimum, atque vno verbo cæteris eiuſdem ordinationibus ſimillimum, nemo pius eſſet dubitaturus. Nunc quum fuiſſe eam Dei voluntatem, neque ex oraculis Scripturarum certò queat probari, neque ex primorum ſeculorum Patribus; quod paullo poſt luce meridiana efficietur clarius; fruſtrà eſſe Baronium, atque adeo præpoſtere agere; cùm priuſquam Dei voluntatem è ſacra pagina demonſtrarit, argumenta affert, ex humana ratione deprompta; vt euincat, debuiſſe Chriſtum ita facere, & quò eſſet ipſius Eccleſiæ conſultum, Monarchiam abſolutam, qualis hodie defenditur, oportuiſſe in terris inſtituere. Prius probet Baronius, ita Deum voluiſſe, atque eius formę regimen præcepiſſe: & protinus fideles omnes concedent, ſapienter voluiſſe, ſapienter feciſſe, atque omnino ſic fieri debuiſſe. Nam iſtæ quidem ex humana ſapientia depromptæ ratiunculæ, vim magnam apud exercitatos in diuinis oraculis viros non ſunt habituræ. Præclare & vere B. Hilarius libro ſexto De Trinitate; *Hoc*, ait, *ſtultitiæ humanæ error inuexit, dum quod ſapiunt ex ſe potius, quàm Deo ſapiunt.* Quare operam ludunt Monarchiæ iſtius patroni, cùm multas & ſubtiles è penetralibus Philoſophiæ rationes congerunt, quò vnius in Eccleſia monarchicum imperium defendant. *Pluralitas principiorum*, inquit Barlaam Epiſcopus Hieracenſis, in epiſtola ad Græcos de primatu Eccleſiæ Romanæ, *& carentia principij, initia ſunt inordinationis: ex hac autem oritur ſolutio. Solutio verò eſt Dei alienum.* acutè. quis negat? Sed nos huic Barlaamo alium Barlaamum monachum opponimus, qui in

breui

breui tractatiuncula De Papæ principatu, statim initio prudentissime monet, omnes huiusmodi disputationes ad principia reuocandas esse, de quibus inter contendentium partem vtramq; conueniat: quod ille dicit, ἀναγκαῖον ἐκ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν ἄρχεσθαι. Petrò principia statuit idem sapienter & pie, Scripturas. E Scripturis igitur, non ex proprio sensu probanda est ista Monarchia. Nam in diuinis consilijs cæcutit humana ratio. Quid magis absurdum humana ratione rem æstimantibus, quàm vt filius Dei mortem subeat, & quidem mortem Crucis? Itaque Petrus abominatur eius rei mentionem, & humana vsus sapientia Christo dat consilium, vt ab eiusmodi consilio abhorreat. Quod Petro tunc à Domino dictum est, id ipsum sibi dictum putent, quicunque φρονοῦσι τὰ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀπὸ τῶν γραφῶν, hoc est, qui ad iudicandum de consilijs diuinis, non Scripturas, sed humanam consulunt sapientiam. Monarchici verò disputatores, vbi semel ingenio habenas laxarunt, vt sine Dei verbo velint sapere, quò, bone Deus, progressi sunt? Exemplo sit auctor Glossarum in Extrauag. Vnam sanctam, qui Rom. Pontifici verba Christi de se accommodans, Matth. XXVIII. 18. *Omnis potestas mihi data est in cœlo & in terra*, in hanc blasphemiæ plenam & plus quam Satanicam vocem erupit: *Non videretur*, ait, *Dominus discretus fuisse, vt cum reuerentia eius loquar, nisi vnicum post se talem vicarium reliquisset, qui hæc omnia posset.* En abominandæ impietatis abyssum, in quam necesse est eos incidere, qui de rebus diuinis ex alijs principijs quàm Verbo Dei audent disserere. *Euanuerunt* nimirum *in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.* Iam superioribus Baronij argumentis breuiter respondeamus. Primum erat, de vtilitate vnius in terris capitis visibilis, & monarchici, ad conseruationem Ecclesiæ. Equidem non nescio dominationem vnius & regimen monarchicum, potiorum philosophorum consensu, quibuscum & nos sentimus, cæteris omnibus formis πολιτικαῖς præstare: sed illud addo; à rebus terrenis ad res Ecclesiæ persæpe duci argumentum non posse: cœlestis enim res est Ecclesia ac prorsus diuina, cuius tuitio & οἴκησις non ab humanis pendet consilijs, verùm ab vnius Dei voluntate. Igitur an expediat in Ecclesia, quæ summum Monarcham agnoscit Christum, Deum & hominem, cui ipsa arctissime coniungitur, vt capiti corpus, sponsa sponso; alium esse terrenum Monarcham, qui regio imperio illam regat, & dicat, *Sic volo, sic iubeo, mea pro ratione voluntas*, vt hodie docemur; Dei esse vnius statuere, non autem cuiusquam mortalium. Ecclesia, Dei viuentis domus est; populus illius θεόκτιστος: quis igitur tantum sibi tribuat, vt ordinare domum Dei ex animi libidine audeat?

Quis

Quis sanus non potius credat, si vnius capitis visibilis & Monarchæ dominatio ad salutem Ecclesiæ necessaria esset: repertum iri sine dubio illius institutionē, claris & perspicuis verbis expressam in Testamento Patris nostri Iesu Christi, qui Ecclesiam tantopere dilexit, vt propter illam sese exinaniuerit, & quò illi salutem pareret, mortem subierit, & quidem mortem Crucis? Quis etiam dubitet, repertum iri eius instituti atque præcepti perpetuam in Ecclesia praxin; atque eam tum maxime illustrem, cùm maxime florebat doctrinæ Christi puritas atque integritas? Quare in Verbo Dei & praxi primitiuæ Ecclesiæ quæstionis huius decisio est omnino quærenda: & eo standum, quod ibi fuerit inuentum. Alioquin rationibus humanis si agitur, nihil agitur. Nam etsi fatemur regimen monarchicum esse optimum atque excellentissimum: non tamen concedimus, ad conseruationem alicuius status illud esse simpliciter necessarium. Sunt enim & aliæ publicæ administrationis formæ, quas qui prudenter vsurpant, regiam nihil desiderant. Itaque olim in populo Iudaico non vnius dominatio, sed plurium optimorum quam Aristocratiam vocant, à Deo fuit instituta. Et Iosephus scriptor grauissimus, libro quarto, cap. VIII. Mosem inducit Iudæis suis ita præcipientem: Ἀριστοκρατία μὲ οὖν κεῖσθω, καὶ ὁ καὶ αὐτὸν βίος· καὶ μὴ ζητεῖν πόθεν ὑμῖν ἄλλης πολιτείας· ἀλλὰ ταύτην φυλάττειν· τὸν νόμους ἔχοντες διαπαντὸς, καὶ αὐτοὺς ἐκεῖνα πανταχοῦ ποιοῦντες· ἀρκεῖ δὲ ὁ Θεὸς ἡγεμὼν εἷς). *Optimum est optimatum regimen, & in eius formæ Republica optime viuitur. Neque vos aliam vnquam Reip. formam desideraueritis: sed in hac semper acquiescitote; Leges pro dominis habentes, & ex illarum præscripto omnia administrantes. Sufficit enim vobis quod Ducem, siue Principem habeatis* DEVM. Quis autem ignorat multos & olim fuisse populos, & nunc esse, qui in forma democratica aut aristocratica acquiescant? & tamen conseruantur earum dominationes, vigent, florent, durant. Non igitur recte colligunt, qui sic argumentantur: vnius in terris dominatio ad conseruationem Ecclesiæ futura erat accommodatissima: ergo illam Christus instituit. Tam facile enim est Christo conseruare Ecclesiam suam in statu aristocratico, aut quouis alio, quàm monarchico. Accedit huc, quod plurimi è veteribus sapientibus, viri longe prudentissimi, pronuntiarunt; illam administrationem publicæ rei esse omnium optimam, quæ sit ex omnibus formis temperata: qualis erat Spartana, omnibus decantata. Romana etiam vetus, cuius mixturam explicat accurate & prædicat magnifice Polybius libro sexto. Atque hanc formam è pluribus mixtam, in primitiua Ecclesia posse obseruari, nemo antiquitatis Ecclesiasticæ peritus negauerit. Vnus Rex, vnus Monarcha, VNVM SOLVM CAPVT, ait Gregorius Magnus,

gnus, epistola XXXVI. libri quarti, ἀπλῆν καὶ μόνην ἀρχὴν κεφαλήν, inquit Basilius in Asceticis, p. 390. vel si quis alius auctor eius libri, *vnicum, & solum caput Ecclesiæ* agnoscebatur, Dominus noster, IESVS CHRISTVS: Episcopi in singulis Ecclesijs constituti, cum suis presbyterijs, & propriam sibi quisque peculiari cura, & vniuersam omnes in commune curantes, admirabilis cuiusdam Aristocratiæ speciem referebant. Nam singulos Episcopos cum suis cleris Ecclesias quibus erant præpositi, in solidum curasse, neque vllum aliud supra se in terris caput agnouisse, tam certum est, quàm quod certissimum, vel ex vnius B. Cypriani testimonio, vt alia nunc taceam. Hinc adeo est, quod Episcopi aliquando reperiuntur *Monarchæ* appellati, vt ante multos annos memini notare cum alibi, tum in vita Vdalrici Augustæ Vindelicorum edita, qui liber mihi nunc ad manum non est: & *monarchiam* etiam legas pro Episcopatu positam. Hilarus Papa Rom. ad Leontium Episcopum. *Dilectissimo fratri Leontio Hilarus. Miramur fraternitatem tuam ita legis Catholicæ immemorem esse, vt quæq; iniqua, & contra Patrum nostrorum statuta, in prouincia quæ ad monarchiam tuam pertinet, si ipse, aut non vis aut non potes, etiam nec nos silentij tui taciturnitate permittas corrigere.* Erant & populo suæ partes, sub cuius assistentis conscientia, vt loquitur B. Cyprianus, ordinationes fiebant: in quo specimen aliquod fuit democraticæ πολιτείας. Porrò inter Episcopos primis illis & beatis temporibus, ordinem fuisse, cum scripta illorum seculorum legimus, facile animaduertimus; dominationem fuisse, aut regium vnius imperium in omnes, nusquam deprehendimus. Et omnino nullum fuisse certum est, ætate sanctissimi Martyris, Cypriani: qui in epistolis ad Romanos Papas (fratres ipse appellat semper) Cornelium & Stephanum, toties illam inculcat sententiam; *habere in Ecclesiæ administratione voluntatis suæ arbitrium liberum vnumquemq; præpositum, suæ Episcopum,* RATIONEM ACTVS SVI DOMINO REDDITVRVM: & similia his multa in eius diuini viri monumentis. Quinetiam administratio Ecclesiarum, temporibus illis vsurpata, hoc ipsum euincit planissime. Nam illa propter quæ Caput visibile & monarchicum necessarium esse Baronius & cæteri partium illarum hodie contendunt; per Episcopos omnia administrabantur, vel singulos cum suis presbyterijs, si leuius esset negotium; vel plures in Synodis congregatos, si res exigeret. Synodi dubia soluebant; Synodi controuersias componebant; Synodi obstinatos hæreticos vel schismaticos damnabant, & ex Ecclesia eijciebant: denique, licet primis illis temporibus caput visibile & monarchicum nullum esset; nihil tamen ad Ecclesiæ regimen, conseruationem & ὄψιν desiderari potuit, quod non abunde

suppeteret.

suppeteret. Loco dominationis erant sancta charitas, & inter Episcopus eiusmodi ordo, vt qui plurimum possent publicum bonum procurare, illi deferentur primi, & honoris quædam prærogatiua illis æquo animo à cæteris concederetur. Est autem ita natura comparatum, vt illi plurimum prodesse possint, qui ciuitates maximas & potentissimas inhabitant. Quod in Episcopis vel maxime vsu venire, quum & ratio & experientia omnium seculorum arguat; iure merito illis temporibus Episcopo Romæ, ciuitatis dominatricis & B. Petri successori, cæteri omnes primas sine inuidia concesserunt: ita tamen, vt fratrem agnoscerent, fratrem vocarent, non dominum, non Monarcham, non Vice-deum, non Omnipotentiæ Pontificiæ vindicem, vt hodie à suis parasitis vocatur. Hæc noua iura, ita erant primitiuæ Ecclesiæ incognita, vt ne appellationum quidem illarum vmbra, vel aliquod leuissimum vestigium in tota vetustate plurimarum ætatum possit deprehendi. Quæ postea mutationes acciderint in regimine Ecclesiæ, cupiditas dominandi quando primum grassari ceperit, noui tituli, noua iura quando primum sint excogitata, quibus artibus, per quos gradus, quibus quantisque motibus, bellis, sceleribus, parricidijs ad hoc fastigium humanæ potentiæ Papa Ro. fuerit euectus; nemo qui proximorum seculorum historias legit, potest ignorare, nisi fungus est, aut iudicio diuino excæcatus. An autem Ecclesiæ Dei melius fuerit prospectum, postquam versa est prior charitas & legitimus ordo inter Episcopos, hinc in dominationem, inde in necessitatem parendi vni πανσοφῳ & Monarchæ, virorum eruditorum & vere piorum facio iudicium. Frustra igitur Baronius vtilitatem nobis prædicat vnius capitis visibilis, regio more imperantis; quum certissime compertum sit, primitiuam Ecclesiam nullum eiusmodi Monarcham agnouisse: & postquam longa dies illud caput monarchicum, ceu nouum πρᾶγμα, in lucem produxit; adeo nihil ex eo boni accessisse Ecclesiæ, vt contra, ex illo tempore omnia in deterius sint versa; succedentibus in locum prioris concordiæ, charitatis, ἀγαπῆς, & mutuæ reuerentiæ, tota passim Europa odijs, tumultibus, bellis, cædibus, parricidijs Regum & Principum, populorum vastationibus, & vix prius auditis lanienarum exemplis. Taceo de rapinis omnium totius Europæ regnorum, ad ditandum vnam vrbem; quarum exempla horrenda, vt alibi vere dicebamus, Matthæus Paris monachus, & alij historiæ Anglicæ scriptores luculenti & fide dignissimi, infinita suggerunt. Hæc quum sine extrema impudentia, aut pudenda historiarum ignoratione, nequeant negari; reuocentur prius res Romanæ ad antiquum modum oportet, quam Baronio fides habeatur, vtilitatem sui Capitis visibilis, quale cer-

nitur hodie, prædicanti. Exempla quæ afferuntur, & prætermittit Baronio, & negligi à me sine fraude poterant. Pietatis enim Christianæ non est, vitam vel priuatim vel publice instituere ad populorum aliorum exempla: verùm ex Lege Dei & Christi atque Apostolorum eius, quà documentis, quà exemplis. Pessimè verò caussæ suæ Baronius consuluit, cùm eiusmodi exempla in medium protulit, quæ hodiernam doctrinam de capite monarchico funditus euertant. Nam si ad exemplum Ecclesiæ Iudaicæ, Pontifex Maximus Ecclesiæ etiam Christianæ fuit necessarius; proferatur eius institutio è libris Noui Testamenti, claris verbis declarata, quemadmodum è Lege Mosaica proferri potest Pontificis Iudaici expressissima institutio. Episcopi, presbyteri, diaconi, apertis Scripturarum testimonijs sunt fundati: vbi habetur præceptum de Pontifice Maximo, & monarchico? vbi aliqua Sedis Romanæ mentio? Adde quod summus Sacerdos Iudaicus, typus fuit Christi, veri & ἀρχιερέως & ἱερέως, acsalutaris illius victimæ, cuius vmbram olim Iudæi, nos hodie tenemus veritatem. Vbi res venit, typi cessant; quis dubitat? Cessauit igitur profectò typus ille vnus Messiæ, & successerunt in eius locum XII. Apostoli: quorum hodie vicarij sunt, etsi non pari potestate cum Apostolis, omnes Episcopi, vt è B. Cypriano antea dicebamus. Postremò quum illis temporibus intra vnius populi fines, sane angustos, Ecclesia contineretur; viderint acuti homines cuiusmodi sit illa argumentatio; quia in Ecclesia vnius populi fuit aliquis Pontifex Maximus; ergo etiã in Ecclesia esse debet, per vniuersum mundum, quàm late Orbis patet, sparsa & diffusa. Verùm esto: sit in toto mundo vnus Pontifex Maximus, quia fuit olim in populo vno: at sub veteris nominis obtentu, noua, inaudita, horribilia iura inuadi, Orbis terrarum dominationem rapi triuolis distinctiunculis velatam, in spiritualibus directe, in temporalibus indirecte, Omnipotentiam Pontificiam iactari; cædes Regum & Principum, quos pauci hæretici hæreticos pronuntiarint, vel nescio quo prætextu morti addixerint, (vt duos Henricos Galliæ Reges nuper,) doceri, iuberi, patrari, laudari, quis ferat? aut quod simile ius Lex Dei Iudaico Pontifici olim tribuit? Si igitur populi illius exemplo tueri se volunt Papæ, Regibus parento extra muneris sui functionem, vtique in temporalibus; rerum ac personarum sacrarum curatione contenti sunto. Nam hæc fuerunt olim apud Hebræos Regum & Pontificum iura. Hoc vel illa Iudaici iuris regula ostendit, quam antè proferebamus, in disputatione de Anna Pontifice. Sed sunt & alia eius rei argumenta in Thalmudicis Digestis, & apud Maimonidam, cæterosque Rabbinos tam multa, vt id velle negare, extremæ sit impudentiæ. Vel lege halacoth

Iacoth de Regibus & bellis eorum in libro Schopherim, apud Mosem Ægyptium. Et in Masseceth תמיד tractatu Thalmudico, capite tertio, pag. 13. demonstratur, Regem esse כהן גדול הממונה *superiorem Summo Pontifici* è tertio Regum 1. 33. vbi Dauid Rex vocat se dominum Sadok Pontificis. Quin ille ipse Iosephi locus, quem affert Baronius, si recte intelligatur, conclusionem illius euertit. Non enim tribuit illo Pontifici vllam Hildebrandinæ similem Monarchiam, nullam Pontificiam Omnipotentiam; sed tantum, τὸν ἐν ἅπασι τοῖς ἱερεῦσι τόπον ἔχειν πρῶτον, *vt inter reliquos Sacerdotes locum primum obtineat.* Quod autem ait Iosephus, præcipua quæque publicorum negotiorum à Sacerdotibus fuisse administrata; verum est de consessu vnius & Septuaginta virorum, id est Synedrio: quod è Leuitis & Sacerdotibus magna ex parte, non exclusis tamen reliquis Israelitis, vt antè dicebamus, componebatur. Sed Synedrij caput non fuit Pontifex, vt iam probauimus; verùm is qui dicebatur Nasi: Pontifex autem cum Synedrio intererat, infra Nasi censebatur; vterque verò infra Regem. De Pontificibus Romanorum & Athenienſium, idem responsum esto. Nam ne isti quidem, quod peritis rerum antiquarum est compertissimum, vllum monarchicum imperium in spiritualibus & temporalibus sibi vindicarunt. Solas curabant res & personas sacras: negotia Reip. non attingebant, nisi quatenus religionis caussa postulabat. Magistratibus pernes quos imperium erat, obtemperabant, & eorum iussa capessebant: neque amplificandæ suæ potentiæ gratiâ turbas, seditiones, aut bella leguntur vnquam excitasse. Quid multa? nullus inter illos extitit Hildebrandus, nullus Bonifacius octauus, nullus Alexander sextus. Quorsum igitur hodie ista exempla vetustatis ad stabilienda iura ἐξ ὑστέρου nata? Aut quis tam hebes quin intelligat, à singularum ciuitatum Pontificibus, ridiculo errore argumenta duci ad Pontificem vniuersi mundi? Velim verò mihi dicant isti disputatores solertes, an Rex sacrorum apud Athenienses, aut Pontifex Maximus apud Romanos, ad populos suis Rebuspub. subiectos suam iurisdictionem, aut aliquam dominationis vmbram, porrigerent. Verùm de potestate Sacerdotum apud gentes, plura, si Deus voluerit, dicentur ad annum LVII. Obiter leuiora quædam hic adnotare non pigebit. In psephismate Athenienſium, cuius meminit Baronius, legitur apud Iosephum, ἐπ' Ἀγαθοκλέους ἄρχοντος: pro quo est in Annalibus ex fide aliena, *sub principe Agathocle.* Aliter locutus esset, credo, Baronius, si obseruasset, quod nemo eruditorum ignorat, M. Tullium, Senecam, & Plinium, aut Græcam vocem Latinam solitos facere, aut *Prætorem* appellare, vel *magistratum*, illum Athenienſium Archontα, qui anno dabat nomen.

nomen. nemo certe Latinitatis veteris obseruans temere Principem dixerit; qua de voce mox dicentur plura. Iam cùm à thesi ad hypothesin transit auctor, & sic ait: *Quod diuino & humano iure ita semper factum reperiretur*, (nempe, vt apud plerasq; gentium esset vnus summus Sacerdos;) *Christum suorum Apostolorum Principem constituisse Petrum*: si recte capio Baronij argumentationem, etiam ad exempla Romanorum & Athenienſium respectum habuit Dominus, cùm Ecclesiæ suæ regimen ordinabat. Fortasse non erat ea mens Baronij: nemo tamen illa verba expendet, *quod ita semper factum reperiretur*, quin huius suspicionis illi veniat in mentem. Equidem scio Iesum Christum, pro illa sua infinita erga humanum genus indulgentia, in dictis factisque suis, naturæ hominum sese non raro accommodasse. Verum egisse illum rem tantam, humana exempla respicientem, salua pietate dici posse non existimo. Est enim Filij Dei maiestate indignum, vt dicatur consilij tanti causas extra se quæsiuisse, & more ἀνθρωπίνῳ deliberans, ratiunculis eiusmodi fuisse motus, quales paullo antè dicebamus. Sapientia Dei æterna est: consilia ab æterno fundata: rationes consiliorum humanæ menti incomprehensibiles. Quicquid igitur est, vel honoris, vel χαρισμάτων, quod in Petrum cæteroſue Apostolos est collatum; ante mundi fundamenta, non trabali lege, sed diuinæ prouidentiæ inuiolabili decreto fixum erat. Sed hęc, vt dixi, obiter.

XII. *Ad quartum caput Θεσέων Baronianæ. Sententia Baronij. Petrum esse constitutum petram & Monarcham in Ecclesia. Proponitur Matthæi pericopa expendenda. Summa & partes colloquij Christi cum discipulis suis. Consilia Dei non semel & simul electis patefacta. Causſæ non temere quærendæ eorum quæ fiunt impulsu Spiritus Sancti. Cur vnus respondet pro omnibus Apostolis? rationes duæ. Tostati laus. Cur Petrus sit ille vnus qui loquitur? I. ratio; solus Petrus id mysterium norat. ea confutatur. Articuli vis in ὁ υἱὸς τ̃ Θεοῦ. II. præcellens virtus Petri. III. quod esset os Apostolorum: itaque eius vox est vox omnium Apostolorum. IV. Petri feruor. V. Quod esset coryphæus Apostolorum. Id esse argumentum præcellentis honoris, at non dominationis. Apostolorum chorus. κορυφαῖος & κορυφαιότατος, quis proprie, item metaphorice. Decemviri Rom. ἔξαρχοι. ἐξαρχὴν μολπῆς. συμποσίου. Petrus ἔξαρχος Apostolorum, item ἀρχηγός. cur & quæ eius partes. Admonitio de voce* Princeps *apud interpretes Græcorum Patrum. Ruffini locus animaduersus, & Christophorsoni. In Apostolorum pari potestate fuisse præcipuum honorem Petro delatum. Paritas ministrorum inaudita veteribus. Differentia inter honorem & dominationem.*

dominationem. Regnum Petri apud Ambrosium. & πρωτεῖα Petri apud Chrysostomum: vel potius ἀξιώματα. Solutio obiectio, Petrum post Assumptionem Domini cepisse vti auctoritate. docetur auctoritatem illam nihil minus fuisse quàm monarchiam. Petri peculiaris προεδρία in iaciendis Ecclesiæ fundamentis. sed in quâ nihil fecit αὐτοκρατῶς aut quasi habens potestatem aliquam in collegas. Solvitur obiectio è Chrysost. αὐθεντικῶς de πρωτείοις dictum de Petro, at non αὐθεντικῶς Apostolo. Ambiguitas in voce Princeps: Princeps Sacerdotum, *titulus damnatus in Concil. Carth.* Princeps *ea notione qua dominationem significat, neque de Petro neq. de Papa legitur apud Patres.* Monarcha & Monarchia *voces in veteri Ecclesia inauditæ. Nova vocabula reijcienda ex vsu Eccl. nisi fuerint legitimo Conc. firmata. ἀξιώματα de Patre. Petrum pro Apostolis omnibus locutum esse. Diluuntur obiectiones aduersus eam sententiam. Petrum in hoc colloquio discipulum egisse, non Principem qui articulos de fide conderet, vt vult Bar. Cur Petrus post confessionem non laudatur, sed beatus prædicatur. πρωτεῖα apud Chrys. non est* meritum. *ἀπροπτωσία. deuotio Petri. præmium confessionis.* Bar. Iona *cur additum.* caro & sanguis. *Petro facta promissio ad omnes Apost. pertinuit. Literalis expositio horum verborum,* Tu es Petrus, & super hanc petram æd. *Arabs interpres* ρωμοζ. *Græci textus Matthæi auctoritas pessimo exemplo spreta nonnullis. Hebraicus textus hæreticorum.* petra *soliditatem denotat, non dominationem. Alia multa.*

VEniamus iam ad ὄρυγμα, & ipsum huius controuersiæ cardinem. Probat deinceps Baronius, Petrum in hoc sic falso dicto Concilio, à Domino nostro constitutum esse Ecclesiæ suæ petram, fundamentum, Principem & Monarcham. Hoc elicit ille è verbis Domini, Matthæi xvi. Nam dicit ibi Filius Dei se ædificaturum Ecclesiam suam super Petram, hoc est, Petrum, ait Baronius: & daturum se eidem Petro claues regni cœlorum. Petra, Claues & verbum *Pasce*, tria sunt Monarchiæ Petri, id est, Romani Pontificis firmamenta, & vt hodie Hildebrandistę putant, eius imperij totidem arces munitissimæ: vt nos firma fide credimus, Monarchiæ in Ecclesiam inuectæ non προπυλίσματα, sed ὀπιστιλίσματα. Sed clauium quidem ius & vim verbi *Pasce* non hoc loco, verùm in anno sequente explicat Baronius. Quare & nos duas illas partes istius disputationis in illu locũ reijciemus. Summa igitur doctrinæ Baronianæ hìc propositæ est; Dominum nostrum, quando dixit Petro, *Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, hoc significasse, Petrum in Ecclesia quam se

ædificaturum

ædificaturum pronuntiat, futurum petram, id est, fundamentum primarium, (ita sæpe appellatur Petrus in his Annalibus,) cui totum ædificium innitatur: neque solum fore fundamentum, sed etiam vniuersæ Ecclesiæ Principem ac Monarcham, tam ipsum, quàm eius successores. Baronij verba: *institutato iam in Ecclesia collegio Apostolorum, ex illis vnum omniummaximum ac Principem, qui cæteris præesset elegit.* & postea: *Licet Christus sit auctor Ecclesiæ, protector ac moderator; tamen principatum quendam in ea esse voluit, ac monarchiam, quam Petro contulit, ac in eius successores propagauit.* Hæc doctrina quàm vera sit, aut quatenus vera sit, melius cognoscere non possumus, quàm si ad lapidem Lydium illam exegerimus, & verba Domini diligentissime expenderimus; ac quomodo melioribus Ecclesiæ temporibus, cùm exortæ nondum erant hodiernæ controuersiæ, Patres illa intellexerint, accurate iuxta & candide considerauerimus. Quod si probauerimus, neq; Apostolos postquam hæc à Christo audiuerant, neque primorum seculorum Patres, cùm hæc eadem Christi verba vel ex professo, vel obiter in suis scriptis exponerent, de monarchia quæ hodie defenditur, vnquam cogitasse: caussa profectò dici non poterit, quominus hæc doctrina pro noua, & assertores illius pro Nouatoribus sint habendi. Ades igitur Lector philalethes, & ad Domini verba diligenter attende. ἐπεὶ γὰρ ἱερὸν σοὶ βούλω. Scriptum est Matthæi capite XVI.

Λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;	15 *Dicit illis Iesus, Vos autem quem me esse dicitis.*
Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπε· Σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος.	16 *Respondens Simon Petrus dixit, Tu es Christus, Filius Dei viui.*
Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ Σίμων Βαρ-Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.	17 *Respondens autem Iesus dixit ei; Beatus es Simon bar-Iona: quia caro & sanguis, non reuelarunt tibi, sed Pater meus qui in cœlis est.*
Κἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.	18 *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.*

Inter cæteras insignis est periocha hæc apud Matthæum; quæ Domini cum discipulis suis Apostolis colloquium describit. Commemorarunt idem colloquium & Marcus & Lucas; sed minus plenè: quare apud illos ea verba non leguntur, de quibus hodie disputatur.

Narrationis

Narrationis Matthæi duæ sunt partes primariæ: prior, ipsum continet sermonem, quem vltro citroque habuerunt super capite quodam præcipuo religionis Christianæ IESVS CHRISTVS & discipuli eius ab initio versus decimitertij, ad finem decimiseptimi. Sequentes duo versus, declarationem habent consilij Dei de ædificanda Ecclesia super ea doctrina, de qua actum fuerat, de Petri ministerio; quod eam ad rem Christus erat adhibiturus, & de eiusdem Ecclesiæ fine nunquam habitura duratione. Hoc consilium suis Apostolis statim initio communicauerat Christus; sed breuiter & obscurè; quando dixit illis, se piscatores hominum esse illos facturum. Nunc aliquid amplius & multo augustius illis indicatur; quod ne tum quidem fuerat ipsis significatum, quando ad prædicandum primò missi sunt. Matth. IX. & X. Mar. VI. Luc. VIII. & IX. Ita solitus est Deus immortalis, iam inde à primis mundi temporibus, arcana consilia sua non ἀθρόως semel & simul, sed per partes, & temporum interualla, suis electis aperire; sicut antè obseruabamus, in disputatione de prophetia Iacobi. Hic igitur nomen ECCLESIAE primum occurrit, quod in Euangelijs ante hoc colloquium non legitur. Vt facile etiam ex eo sit conijcere, cepisse tunc Dominum, ædificationem Ecclesiæ, quam molieba-tur, Apostolis apertius patefacere. Quos tamen parum percepisse Christi mentem, sequens historia declarat. Apparet enim illos nihil dum altius cogitasse, quàm de restitutione regni Dauidis in Iudæa: de quo etiam post passionem, paucis diebus ante Saluatoris assumptionem ipsum interrogant. Act. 1. 6. At quæ priore parte comprehenditur doctrina, Apostolis ignota non erat, vt statim ostendemus. Sed imitatus est Christus fideles & nauos præceptores; quibus satis non est, vt sui discipuli præcepta artium, aut scientiarum theoremata nota habeant: verùm hoc amplius γυμνάσιον & exercitationem eorundem adijciunt: quò melius de traditæ doctrinæ veritate & oppositæ falsitate ipsis constet, atque vt sic dicam, πληροφορηθῶσι. Est enim docendi via duplex; ἀνασκευὴ confutatio falsi; & κατασκευὴ assertio veri. illa apud Aristotelem sæpissime præcedit; hæc sequitur. Eandem methodum in hoc colloquio obseruatam, licet animaduertere. Quærit à discipulis Dominus, quem se esse vulgo homines dicerent. Sciebant Apostoli omnes illas opiniones, quas commemorant esse falsas. Sed aliud est scire aliquid esse falsum: aliud actualiter, vt loquuntur in Scholis, illud condemnasse, vel audisse condemnari à suo Doctore. Omnes autem ab illis prolatas opiniones damnat Christus vnica vocula aduersatiua δέ, *sed* vel *autem*. Vos δέ. q.d. Sed vos qui harum opinionum falsitatem nostis. hæc est ἀνασκευὴ: sequitur κατασκευὴ.

Veram sententiam ex ore Petri interrogatione sua elicit Seruator; quam voce grauissima deinde confirmat: non Petrum sed DEVM esse illius auctorem significans.

16 RESPONDENS SIMON PETRVS DIXIT.] Domini voce omnes interrogati sunt; vnus respondet: Petrus nempe. Quare? Fortasse non male hic vsurpaueris quod prudenter dicebat Chrysostomus in Acta, homilia XXVIII. vbi Spiritus Sancti impulsu fit aliquid, facti caussam non debere quæri. λοιπὸν, ait, μὴ ζήτει διὰ τί; ἔστω πεπόμφθαι τοῦτο. Veruntamen & Chrysostomus ipse, & alij Patres propositam quęstionem, caussis aliquot in medium allatis, soluerunt. Ea quæstio duplex est: cur vnus loquatur pro omnibus: cur ex omnibus, Petrus: Ad priorem ratio gemina potest afferri; τάξις, ordo, siue decorum; & vnitatis sanciendæ scopus. Ad τάξιν faciebat cum primis, ne confuse loquerentur omnes, neue sermonem plures arriperent. Multi Patrum hanc caussam attigerunt: sed omnium optime rem explicat Cyrillus, ijs verbis quæ postea afferentur. Posterioris quoque sæpe meminerunt Patres; qui multa fecisse Christum & eius Apostolos obseruant *in typo vnitatis*, vt loquitur Augustinus, de baptismo contra Donat. lib. III. Idem in Iohannem tractatu XXVIII. *Respondet Petrus pro omnibus, vnus pro multis, vnitas pro vniuersis.* & typum vniuersæ Ecclesię gessisse Petrum in hac confessione, eiusdem Patris est sententia. Ingeniose verò Tostatus quæstione LVI. in istud Matthæi caput. *Forte*, inquit, *Christus tenuit corda discipulorum cæterorum, ne responderent: quia fides Catholica vna est, vbicunque & apud quoscunque sit: ideo conueniens fuit, confessionem eius per vnum fieri, licet esset illa fides multorum.* Placet acumen viri, si in meliora secula incidisset, longe maximi. Sed quare Petrus loquitur cæteris silentibus? Baronio quidem ratio vnica pro omnibus abunde satisfacit; quod Petrus esset Princeps & Monarcha. Sed hoc est ὃ ἐν ἀρχῇ αἰτοῦμεν, quod Logicorum pueris non probatur. Patres igitur consulamus. Euthymius propterea solum Petrum locutum fuisse existimat, quia *Solus Petrus*, inquit, *vere Christum & natura & proprie filium Dei hunc esse intellexit.* B. quoque Hilarius eiusdem sententiæ videtur fuisse. Nam in Matthęum canone XIV. sic scribit. *Hoc in Petro considerandum est, fide eum cæteros anteisse. Nam ignorantibus cæteris primus respondit; Tu es filius Dei viui.* Sed quis putet Apostolos, tertium iam cum Christo annum agentes, ignorasse Christum esse filium Dei? Viderant Spiritum Sanctum in eum descendentem. Audiuerunt cœlesti voce editum testimonium, *Tu es filius meus dilectus*, Iohan. III. 22. & quidem cum articulo ibi scriptum,

scriptum, ὁ υἱὸς μου, ille vnicus & solus Dei filius. Vim enim articuli in ea locutione sic exponunt Patres. Theophylactus; ἐν τῷ ἄρθρῳ ὁ υἱὸς. τυτέστιν μόνος ἐκεῖνος ὁ εἷς καὶ μόνος. Audiuerant Nathanaelem cum eodem articulo dicentem, *Tu es ὁ υἱὸς ille vnicus Dei filius.* Ioh. I. 50. Sine articulo verò, ipsas etiam turbas audiuerant dicentes, Ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς εἶ. *Vere filius Dei es.* Matt. XIV. 33. Viderant denique miracula à Christo edita, tot & tanta. Quare non est verisimile, omnes Apostolos præter Petrum, primum illud religionis Christianæ elementum ad hanc diem ignorasse. Apud Iohannem VI. 69. extat Petri eadem confessio, nomine omnium Apostolorum edita: Nos credimus & scimus, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος; *te esse illum vnicum Christum, illum vnicum filium Dei viuentis.* quæ confessio alio tempore & occasione aliâ edita est, quàm hæc quæ Matthæo, Marco & Lucæ commemoratur. Quod si, vt probabile existimant eruditissimi viri, atque in his Episcopus Iansenius, tempore antecedit confessio illa apud Iohannem, istam apud Matthæum; patet manifestissime error Euthymij: quem errorem hodie multi, sed alio fine, parum ingenue defendunt. Chrysostomum, qui videtur idem sensisse cum Euthymio, paullo post interpretabimur. Non prætermittam verba Tostati, in hoc caput, quæstione LVIII. *Videtur quod istud, quod nunc confessus fuit Petrus, non fuit nunc nouiter reuelatum, sed ante hoc credebant illud discipuli.* Alij dixerunt, ideo Petrum pro omnibus locutum, quia virtute omnibus præstaret. Eusebius Eccles. historiæ libro II. cap. XIV. Petrum his titulis ornat; ὃν καὶ πρεσβύτερον τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἀρετῆς ἕνεκα τῶν λοιπῶν ἀπάντων θερμότερον. *fortem illum & magnum inter Apostolos, qui virtutis ergò ante reliquos omnes loqui solitus.* Etiam apud Chrysostomum homilia tertia in Acta, vbi loquitur de Petri auctoritate in electione Matthiæ, hæc verba leguntur, εἰκότως τοῦτο ἐγένετο διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός: *merito hoc ita fiebat, propter excellentem viri virtutem.* Sed idem Pater in hunc Matthæi locum, plures simul causas commemorat. Sic enim scribit: Τί οὖν ὁ στόμα τῶν Ἀποστόλων ὁ Πέτρος; ὁ πάντα χοῦ θερμός, ὁ τῆς χορδῆς τῶν Ἀποστόλων χρυσοῦς, πάντων ἐρωτηθέντων αὐτὸς ἀποκρίνεται. Καὶ ὅτι μὲν διὰ τοῦτο τῶν ἄλλων γνώμιλων ἦρώτα, πάντες εἶπον ὁ ἐρωτηθείς· ὅτι δὲ διὰ αὐτὸν, Πέτρος προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει. Habes hic tres facti causas. Prima, quod Petrus esset os Apostolorum; altera, quod in omnibus esset feruentis ingenij: tertia, quod esset Apostolorum coryphæus. Obseruat deinde, omnes locutos esse Apostolos, quando de vulgi sententia Christus illos interrogauit: at cùm de propria ipsorum, *prosiliisse*, id est, *anteuertisse Petrum, & sermonem occupasse.* In prima causa, quod dicatur Petrus fuisse os Apostolorum, virtutis præstantioris specimen inesse,

quidam existimarunt, vt de Eusebio modò referebamus: at dominationis nullum id esse argumentum, probauimus anni huius initio. Quod si Petrus propterea sic loquitur, quia erat os Apostolorum, vt toties affirmat Chrysostomus: sequitur necessario, pro omnibus eum esse locutum, & fuisse omnium Apostolorum vocem, quæ ore Petri proferebatur. Quis tam fungus, qui collectionis huius necessitatem non intelligat? Omnino, aut non fuit os Apostolorum Petrus, quod affirmant Patres: aut edita ore illius confessio, omnium discipulorum fuit confessio. E multis locis vbi hoc affirmat Chrysostomus, afferam vnum, quo nihil desiderari potest expressius. Homilia in verba Pauli ad Gal. II. 2. vt probet non cepisse Petrum post abitum Domini zeli feruorem suum ostendere; sed iam antè solitum pro omnibus loqui, & os collegarum esse; affertur hic Matthæi locus, deinde verba hæc subijciuntur: ὥσπερ γὰρ τὸ στόμα ἀντὶ παντὸς τοῦ σώματος φθέγγεται· οὕτως ἡ γλῶττα τῶν Ἀποστόλων Πέτρος ἦν, καὶ ἀντὶ πάντων αὐτὸς ἀπεκρίνετο *quemadmodum os loquitur pro toto corpore: sic Petrus lingua erat Apostolorum, & pro omnibus ipse respondit.* Hieronymus in hunc locum: *Petrus ex persona omnium Apostolorum profitetur, Tu es Christus filius Dei viui.* Secunda caussa multo etiam minus dominationis significationem vllam habet, quod calido Petrus fuerit ingenio: qua etiam de re antea dictum est. Atque huius caussæ & θερμότητος Petri locis fere innumeris mentio fit apud Chrysostomum. Et quidem hanc rationem imprimis afferunt Patres. Hieronymus in caput XV. eiusdem Euangelistæ. *In omnibus locis ardentissimæ fidei,* (hæc est, quam Græci Patres appellant Petri θερμότητα,) *inuenitur Petrus. Interrogatis discipulis, quem homines dicerent Iesum, Dei filium confitetur.* Cyrillus in Iohannem, lib. XII. cap. LXIV. *Præueniebat alios Petrus: ardore namque Christi præcipuo feruens, & ad faciendum & ad respondendum paratissimus erat.* Theophylactus quoque è Chrysostomo, vt solet: ὡς θερμὸς ὁ Πέτρος πανταχοῦ. In tertia caussa quam notat Chrysostomus, specimen inest honoris: honoris inquam, quem Petro condiscipuli sui habuerunt; at non dominationis neque monarchiæ. Ait fuisse Petrum chori Apostolorum coryphæum. Familiare est Patribus, vt societatem Apostolorum, propter singularem consensum omnium, vocent chorum, (sic passim μοναχῶν χορὸν & παρθένων χορὸν, de monialibus:) & Petrum, eius chori coryphæum, vel vt loquitur Epiphanius, χορυφαιότατον. Propria est artis orchesticæ dictio χορυφαῖος, de præsule siue præsultore in chorea, à quo motus incipit. Chrysostomus initio homiliæ Kalendis Ianuarijs habitæ: Καθάπερ χορὸς ἔχων χορυφαῖον ἑστῶτα, καὶ ταύτῃ πλήρωμα τὸ κυκλοτερὲς. alluſit eò Chrysostomus etiam verbo πανταχοῦ de Petro, quod & ipse sæpius vsurpat, & ex eo Theophylactus.

phylactus. proprie enim coryphæo à quo incipit ſaltatio, verbum προορχεῖσθαι *præ aliis ſaltare* conuenit. Cum aliò transfertur vox *coryphæus*, honoris aliquam prærogatiuam ſignificat, dominationem verò nullam. Sic Demoſthenes dicitur Dionyſio Halicarnaſſeo, dux & coryphæus chori oratorum: in Arte. Τοιγαροῦν πλεῖστον εἰδὼς τῆς Ἑλλάδος τὸν χορὸν ἡγεμόνα τε καὶ κορυφαῖον οἶδα μόνον. atque vt Epiphanius in Ancyroto, p. 484. Petrum appellat τὸν κορυφαιότατον τῶν Ἀποστόλων: quaſi dicas, *maximè præcipuum:* ſic idem Dionyſius Appium Claudium cuius inter Decemuiros erat præcipua auctoritas, nominat τὸν κορυφαιότατον τῆς δικαρχίας in hiſtoria vndecima. atqui certum eſt, omnes in collegio Decemuirorum pari iure fuiſſe. Nam vt ait Liuius libro 111. inſtitutum illorum fuit, *vt vnus faſces haberet & hoc inſigne regium in orbem, ſuam cuiuſq; vicem, per omnes iret.* Adeo autem appellatione coryphæi, vel etiam κορυφαιοτάτου, nullum peculiare ius dominationis attribuitur, vt in eodem collegio plures poſſint eſſe κορυφαιότατοι: putà in collegio Apoſtolorum Petrus, Iohannes & Iacobus, *qui & præſtiterunt reliquis, & nominantur ante reliquos*, vt in annó ſuperiore dicebamus è Gregorio Nazianzeno. Sic Dionyſius idem, principes factionis optimatium appellat τὸν κορυφαιοτάτους τῶν πρωτεύοντων τῆς ἀριστοκρατίας. Quem diximus proprie appellari coryphæum, is Græcis etiam ἔξαρχος dicebatur. ἔξαρχοι, canendi vel ſaltandi facere principium & alijs incentiuum dare; vnde ἔξαρχοι μολπῆς apud Homerum, & alios. ἔξαρχος, qui ducit choream. Sic Philoni in vita Moſis Maria eius ſoror dicitur ἔξαρχος mulierum Iudaicarum, p. 471. ex ipſo Moſe, Exodi x v. 20. vbi coryphæi ſiue ἔξαρχου munus eleganter deſcribitur. *Sumpſit Maria prophetiſſa ſoror Aaron tympanum in manu ſua; egreſſæque ſunt omnes mulieres poſt eam cum tympanis, & choris; quibus præcinebat, dicens.* Septuaginta ſic: ἔξῆρχεν δὲ αὐτῶν Μαριαμ λέγουσα. præibat nimirum Maria voce, motuque, & cæteris modos dabat, quæ proprie συνωχοῖ dicuntur, *concinere.* nam ἔξαρχοι & συνωχοῖ ſunt relata. Philo de vita theoretica, p. 618. ἡγεμὼν δὲ ἔξαρχος αἱρεῖται καθ' ἑπτὰς (ἑκάστας fortaſſe: in choro vtroque virorum & fœminarum) ὁλομέλειάς τε καὶ ἐμμελείας· ἔστι δὲ ἄδοντι τὰ μὲν συνωιδοῖς, τὰ δὲ ἀντιφώνοις ἁρμονίαις. Ex his intelligitur, quo ſenſu à Græcis Patribus ἔξαρχος appelletur Petrus. Theophylactus ad caput Lucæ x x11. Chriſtum inducit Petrum ſic alloquentem: σὲ τῶν μαθητῶν ἔξαρχον ἔχω. *habeo te meorum diſcipulorum* ἔξαρχον, *coryphæum.* & ita ſæpius veteres: nihil aliud ea voce ſignificantes, niſi, fuiſſe Petrum inter diſcipulos ordine primum. quod alia voce expreſſit Epiphanius in diſputatione pro Euangelio Iohannis, p. 192. ἐξελέξατο Πέτρον, ἄρχοντα εἶναι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, *elegit Petrum, vt eſſet dux ſiue primus inter ſuos diſcipulos.*

discipulos. Coryphæus ἔξαρχος & ἀρχηγός, item κεφαλή, Caput, πρωτοστάτης, & πρωτάτης (nam & his nominibus apellatur passim Petrus; vt alio loco dicetur:) ordinis vocabula sunt, non dominationis. Eleganter & vere Cyrillus in Iohannem, libro IV. cap. XXVIII. *Per vnum qui præerat, omnes respondent; sanctam profectò sanctisq; congruentem disciplinam optime conseruantes, & posterioribus prudentiæ atq; modestiæ laudabilia præbentes exempla. Decet enim non omnes confuse, nec prosilientes impudenter, quasi rapta vti oratione; sed cedere ijs, qui & consilio & ordine præpositi sunt. Propterea Paulus quoque ait, Prophetæ duo aut tres, & vicissim loquentur. Opus igitur erat, diuinitus comprobatæ prudentiæ; soli responsionem committere illi, qui Ordine maior erat.* En pulchre descriptum primatum Petri: quem & Augustinus tot locis ait, fuisse *primum ordine.* Hinc discimus, quomodo sit accipiendum, quod scribit idem Cyrillus, libro XII. cap. LXIV. vbi postquam dixisset Petrum alios Apostolos solitum anteuertere τῷ θερμότητος, quod præcipuo ardore ferueret in Christum; subijcit hæc: *Et, quando Saluator discipulos interrogauit, dicens, Quem me dicunt homines esse? quum iterum post responsionem ab ijs quæreretur, Vos autem quem me dicitis esse? vt princeps caputq; cæterorum primus exclamauit: Tu es Christus filius Dei viui.* hic enim *primus* non significat monarcham, sed eum qui sit primus ordine, vt ex ipso Cyrillo, Augustino & alijs iam probatum est. *Princeps* Latinis est idem ac primus; qua de re mox. Apud interpretes Græcorum Patrum obseruaui hanc vocem persæpe esse positam pro Græca ἀρχηγός, quæ ductorem ordinis designat, non monarcham: sic quod dixerat de Petro Hieronymus in Catalogo, *princeps Apostolorum*, recte versum est à Sophronio, ἀρχηγὸς τῶν Ἀποστόλων: vel pro χορυφαῖος, id est, *præsultor in choro*: vel alia simili, quę dominationis nullam significationem continet: quam hodie in voce Princeps inesse volunt ex homonymia eius vocis mox explicanda. Meminerit igitur Lector, cùm apud Græcorum Patrum interpretes, Chrysostomi, Cyrilli, Eusebij, Hippolyti, aliorum, occurrit ea dictio Petro attributa, in Græco textu eiusmodi nomen extare, quod sine vlla ambiguitate primum in ordine significet, non eum qui cæteris dominetur. Exemplum vnum afferam, insigne. Eusebius Historiæ lib. II. cap. XIV. Petrum appellat, τὸν τῶν λοιπῶν ἁπάντων προηγεῖσθαι, ad verbum, *reliquorum omnium prælocutorem.* Ruffinus hęc verba sic vertit: *primorum Principem Petrum.* ineptissime. vnde enim illud *primorum*? in Græco nihil eiusmodi. deinde προηγεῖσθαι non est *princeps.* quod verbi apud Ruffinum si accipias pro dominatore, falsissimam Eusebio sententiam affinges: si pro primo; mentem illius ex altera tantum parte expresseris: nam προηγεῖσθαι non est primus simpliciter;

citer ; sed *primus locutor*. itaque absurdissima est Russini versio: nec multo melior aut fidelior Christophorsoniana, *reliquarum omnium Apostolorum facile principem*. Hęc de voce *princeps* apud Cyrilli interpretem. Addit Cyrillus, *caputq; cæterorum*. hoc quoque ordinis vocabulum est, non dominationis, vt clare probabimus cum de Synodo Ephesina agemus. Barlaam in libello de Papæ principatu: Οἱ Ἀπόστολοι inquit, τὰ μὲν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἰσότιμοι πάντες ἦσαν καὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης δωδεκάδος ὁ μακάριος Πέτρος ἐξήρχετο· τοῦτο πλέον τὴν ἄλλην εἶχεν, ὅτι τῆς ἄλλων παιδεύειν αὐτὸς τὰς διδασκαλίας πρῶτος, καὶ τὰ θεῖα πρῶτος ἐκείνους ἐξεδίδαξεν. *Apostoli quod ad Ecclesiam attinet, honore pares erant omnes: sed in sacro illo choro duodecim virorum Petrus erat coryphæus: hanc habens prærogatiuam, quod præsentibus cæteris, ipse docendi initium faciebat; ac fortasse etiam honos primo loco sedendi illi deferebatur.* Videtur dici potuisse verius; in potestatis æqualitate, fuisse aliquam inter Apostolos honoris diuersitatem. Id enim loca illa Scripturæ sine dubio innunt, in quibus vel nominatur primus inter Apostolos Petrus, vt Matth. x. 2. Marc. iii. 16. Actor. i. 13. & sæpe alibi: vel seorsim à reliquis nominatur, vt apud Aristophanem, ὁ Ζεὺς καὶ οἱ θεοί. Marcus i. 36. *Et prosecutus est eum Simon, & qui cum eo erant.* Lucas viii. 45. *dixit Petrus, & qui cum illo erant.* Act. ii. 14. σταθεὶς Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα. & 37. *dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apostolos.* Quæ testimonia & similia his, vt ad stabiliendam monarchicam dominationem ineptissime, imo verò impudentissimè, proferuntur: ita illorum opinionem euertunt, qui studio inducendæ in Ecclesiam democratię & paritatis, veteribus Patribus exosę, ferre non possunt Petro aliquam honoris prærogatiuam attribui. Sed errant isti, & suo exemplo comprobant, verissime ac prudentissime dictum esse à Magno Basilio in epistola ad Maximum; *multos τῇ ἀμετρίᾳ τῆς αἱρετικῆς διαστροφῆς ἐκτὸς τοῦ μέσου, præ studio immoderato nitendi in contrarium, aberrare à medio.* quo ex fonte errores multos omnibus seculis manasse, non ignorant periti. Sentiamus igitur etiam in hac parte cum pia antiquitate. Cassianus De incarnatione Domini, libro iii. *Interroganti Domino Iesu Christo, quem eum crederent, quem confiterentur esse discipuli; respondet primus Apostolorum Petrus, vnus vtiq; pro omnibus: idem enim vnius habuit responsio, quod habebat omnium fides. Sed primum decuit respondere, vt idem esset ordo responsionis, qui erat honoris: & ipse antecederet confessione, qui antecedebat ætate.* Honoris prærogatiua, non est dominatio, neque imperium monarchicum, vt hodie docetur. Quare versati in Patrum lectione sciunt, sæpe illos Petro attribuere τιμὴν, honorem inter collegas, ἐπιμέλειαν & οἰκονομίαν, *curam* & vt sic dicam, *præsidentiam*, & similes titulos: at regnum vel monarchiam, aut alias id genus hodierni typhi appellationes, nus-

quam

quam vnquam. Dicit sane Ambrosius De fide libro quarto, *dedisse Christum Petro regnum*: sed de regno cœlorum loquitur, & affert illud, *dabo tibi claues regni cœlorum*: clauium autem ius omnium Apostolorum fuisse commune notum est, qua de re dicetur ad annum sequentem. Nos autem notabamus ad annum XXXI. diatriba XIV. eam auctoritatem quam reperitur vsurpasse Petrus inter Apostolos, Chrysostomo dici παῤῥησίαν, *libertatem* aut *fiduciam*. Noluit nimirum ille Pater, Petro attribuere ἀρχὴν, dominationem aut principatum aliquem in collegas: qui omnes vt docet idem alibi, communē ἀρχὴν πνευματικὴν *principatum* vel *dignitatem spiritualem* à Christo acceperant: consulto igitur consilio id omne quicquid est auctoritatis, quod Petrus inter Apostolos vsurpabat, appellatur à Chrysostomo παῤῥησία: quæ vox honestam & generosam fiduciam significat, natam è conscientia recte factorum vel zeli vehementis. frequentissima vox apud Patres, præsertim Chrysostomum; de qua alibi multa sumus dicturi, si Deo placuerit: male enim id verbi à multis scimus accipi: neque adhuc repertus nobis, qui vim illius apud Patres recte exposuerit. Non igitur dominatio in collegas attribuitur Petro ab illo aurei oris Patre; sed tantum παῤῥησία, *libertas*. vel pia quædam audacia faciendi aliquid eximium præ cæteris: putà, loquendi pro omnibus, & collegis silentibus. Et tamen hanc ipsam vocē alibi reuocat idē vir sanctissimus; & eius loco substituit vocem ἀγάπην, *charitas*. In sermone super verbis Euangelij, Matth. XVII. 24. in editione doctissimi Sauilij, tomo V. p. 199. Πέτρος, inquit, ὁ πάντα ζεστὸς θερμὸς, καὶ παῤῥησίας γέμων, μᾶλλον δὲ ἀγάπης καὶ παῤῥησίας, σιγῶντων ἁπάντων, προσῆλθε τῷ διδασκάλῳ φησί. *Petrus in omnibus calidus, plenus libertatis, vel charitatis potius quàm libertatis, cæteris silentibus, accedit ad Magistrum & ait.* Vides Chrysostomum, quasi corrigentem se tribuere charitati, quod antea tribuerat παῤῥησίαν, *vsurpatæ cuidam licentiæ*: hoc nempe volens significatum; quod collegis silentibus loquatur Petrus; nullum esse in eo facto aut similibus alijs specimen dominationis alicuius, aut maioris auctoritatis, quam in cæteros Apostolos vsurpauerit: sed id omne profectum esse ex amoris vehementia, cùm erga Dominum, tum erga discipulos. Appello tuam fidem Lector; potuitne aliquid dici ab hodierna omnipotentia magis alienum? Hanc tamen Chrysostomi sententiam deprehendere est etiam apud alios. Theophylactus ad finem sexti capitis Iohannis, vbi solus inter omnes Petrus sermonem arripit, sic notat: φιλόστοργος ὢν ὁ Πέτρος καὶ φιλάδελφος, ἐκ τῆς πάντας ἀπολογήσασθαι τῶν χορῶν. *Petrus pro vniuerso choro apologiam instituit, quia charitate præditus erat, & fratrum amans*: sunt autem hæc è Chrysostomo ad verbum descripta. Tam longe

ab

ab eò abfuerunt Patres, vt aliquam Petro absolutam monarchiam in suis monumentis irent attributum. Sed obijciet hic fortasse aliquis; ita loqui veteres Doctores de Petro, adhuc inter condiscipulos in Christi schola versante, prius quàm dictum illi esset à Domino, *Pasce oues meas*: & priusquam πλὴν δεσμὰ ἐπεχείρησεν, vt loquitur idem tomo v. p. 200. post assumptionem verò Domini, suo illum iure esse vsum, & monarchiam exercuisse. Non ita est: nam etsi fatemur, plus auctoritatis & Petrum & reliquos Apostolos vsurpasse, post discessum Saluatoris; tamen ne tunc quidem, si quam Patribus fidem habemus, dominationem vllam Petrus sibi vindicauit. Quare Chrysostomus illam ipsam auctoritatem Petri exaggerans, in sermone de controuersia inter ipsum & Paulum, v. tomo pag. 402. non μοναρχίαν illam vocat, sed πρωτοκαθεδρίαν, *principem sedendi locum.* appellat & ἀρχὴν, sed communem omnibus Apostolorum: atq; id respectu subditi gregis. Ad verba Lucæ Act. 1. 25. *exurgens Petrus in medio fratrum dixit*, notat hæc Chrysostomus: Καὶ ὡς θερμὸς, καὶ ὡς ἐμπιπρὰς θυμὸν τὸν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ πρὸς πίστιν, καὶ ὡς τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν, ἀεὶ πρόπετὴς ἄρχεται τοῦ λόγου. *Petrus semper loquendi facit initium, & vt calidi vir ingenij, & vt gregem fidei suæ commissum habens à Christo, & vt primus chori Apostolici.* de prima caussa dictum prius; sed dignum notatu est, Chrysostomum etiam post Christi ascensionem eius caussæ meminisse. Nam si Monarcha tum fuit Petrus, quid oportuit mentionem facere eius θερμότητος in explicandis caussis, cur solus loqueretur? Cur in Consistorio primus Papa, quoties lubet, verba faciat, nemo hodie, opinor, quærit, nisi rerum imperitissimus: neque verò si quærat hoc aliquis, probaret Papa respondentem, propterea id fieri, quia sit feruidi ingenij aut zeli. Non cur loquantur Monarchæ, caussa quæri solet; sed cur taceant. Quod ad secundam caussam; sententia fuit Chrysostomi, Orbem terrarum Apostolis κοινῇ ἐμπιστευθῆναι, in commune & ex æquo fuisse commissum. Vide ad annum XXXII. diatriba quarta: verùm quia coryphæus Apostolorum erat Petrus, peculiari quodam modo prouincia (ipse vocat sæpissime πρεσβείαν aut κανόνιον) illi dicitur fuisse demandata, quæ omnibus ex æquo, vt dixi, erat demandata. Chrysostomus verò ne quis putaret sic demandatam esse Petro curam ædificandæ Ecclesiæ, vt regio more posset in illa imperare: addit mox: Ὁρᾷς πῶς τὰ κοινὰ πάντα πρώτοις αὐτοῖς γράμμασι διὰ τοῦ Πέτρου ἐπιτρέπει; *Obserua Petrum omnia facere de communi Apostolorum sententia, nihil quasi haberet auctoritatem, aut principatum.* ἀρχικῶς. est quod in scholiis dixi solet *auctoritatiue*: ἀρχικῶς, vel vt habet alia lectio ἐξουσιαστικῶς, *iure magistratus.* Intellige autem, non gessisse se Petrum auctoritatiue erga col-

legas Apostolos: nam in gregẽ Christi & habuit spiritualem ἀρχὴν, & exercuit, vt sæpe alibi idem Pater obseruat. Oecumenius, vt fere solent omnes Græci, Chrysostomi vestigia sequitur, & verba illius reponit. Pro αὐθεντικῶς dixit Oecumenius, οὐδὲ μετ' ἐξουσίας; *nec tanquam habens potestatem*; nempe in Apostolos, vt exposuimus. Sed videtur Chrysostomus secum pugnare, cùm subijcit paullo post, de Petro. Εἰκότως πρῶτος τοῦ πράγματος αὐθεντεῖ· ἅτε αὐτὸς πολλῷ ἐγχειριζόμενος; *meritò primus in negotio electionis auctoritatem Petrus vsurpat: vt is cuius curæ cæteri omnes essent traditi*: deinde subijcitur locus ex Euangelio Lucæ, XXII. 32. *Tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Possum respondere, illum locum, (vt & alios plures in eo Commentario) à descriptoribus male fuisse acceptum: quod ante nos viri eruditissimi monuerunt. Sed nihil opus eo confugere: Nam aliud est αὐθεντεῖν τοῦ πράγματος, quod Præsidi Senatus conuenit, qui rem proponit deliberandam, mittit Senatores in suffragium, sententias colligit, & in negotiorum administratione primas obtinet: aliud αὐθεντεῖν τῶν συνέδρων, auctoritatem in collegas vsurpare; quod paullo ante negabatur esse factum à Petro. Quin paucis versibus ante hæc verba, illius auctoritatis, qua videtur Petrus in illis cætibus esse vsus, causas reddit has duas: τὸν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, singularem ipsius virtutem: & quod Οὐκ ἦν ἀξιωσία τοῦ τόπου, ἀλλὰ πρόνοια τῶν δεομένων. *tempore illo Præfectura in Ecclesia non erat honor, sed cura prospiciendi ijs qui parebant.* In quarta operis eiusdem homilia repetit Chrysostomus, quod toties dixit alibi: confessionem Petri communem omnium Apostolorum fuisse: quia ipse erat os omnium: deinde subiungit hanc admonitionem: *Obserua concordiam Apostolorum: qui Petro concione cedunt: neq; enim oportebat omnes loqui.* Si *cedunt* Apostoli Petro iure concionem habendi, ipsis tacentibus: habebant igitur; & ordo fuit inter illos, non Monarchia. In ijsdem sermonibus, cùm aliorum Apostolorum, tum præsertim Iacobi Ierosolymorum Episcopi, modestiam & ταπεινοφροσύνην sæpe obseruari iubet in eo, quod Petro primas concederent: ridicule sane, nisi illud ponatur, de quo tunc nemo dubitabat; pari iure omnes fuisse. Ad caput nonum, vers. 32. adnotat idem Pater, quoties res Ecclesiæ erant tranquillæ, omnes communi opera eas administrasse; quoties verò, aut periculum imminebat, aut maioris laboris aliquod negotium occurrebat, Petrum prosiliisse in medium, & primas occupasse. Ὅτι, inquit, οὐκ ἀπῄτει τὰ Πέτρου μόνα, adeo non hoc exigebat, vt præ cæteris honoraretur. Ex ijs quę hactenus diximus certissimum est, Petri monarchiam quæ hodie à tot patronis acerrimis propugnatur, neq; Chrysostomo, neq; alijs Patribus, quorum testimonia recitauimus, fuisse cognitam, vt ἐν ἐκείνοις.

Scribit tamen Maldonatus in hæc ipsa Matthęi verba sic; *Prima causſa est, quod Petrus omnium fuerit Princeps, vt Chrysostomus ait, homilia* L V. Chrysostomus, vt vidimus, vocat Petrum Apostolorum ὁ κορυφαῖος. Maldonatus vertit *Principem*: optime, si vocem antiquam notione antiqua acciperet. Glossarium Gręcolatinum vetus: Κορυφαῖος, *auctor, princeps.* Sed moneo te Lector candide, in his disputationibus minus exercitate, caueas tibi in hac tota controuersia, ab huius nominis homonymia. Nam veteres Latini Patres, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, quando Petrũ vocabant *principem*, cum veteris Latinitatis auctoribus loquebantur, quibus *princeps* idem erat ac primus; aut, sicut est in Codice, primicerius. Sic apud M. Tullium *princeps Senatus*, aut *princeps ciuitatis*, & *princeps actor*, ὁ πρωταγωνιστής. Alibi explicat se Augustinus, cùm ait fuisse Petrum, *in ordine Apostolorum primum*, vt sermone CXIII. de verbis Domini. & in Iohannem tractatu CXXIV. *Petrus, natura vnus homo erat; gratia, vnus Christianus; abundantiore gratia, vnus idemq; primus Apostolus.* & in sermonibus de Sanctis, sermone, CXIX. *Hic est beatus Petrus, in illa cœlestium discipulorum schola præcipuus, ac primus id. &c.* Sed ignorandum non est, ex quo tempore Augustus astu singulari vsus Rempublicam occupauit, *Principis nomine*, vt ait Tacitus; cepisse hanc vocem duplici notione vsurpari, & modò ὡς πρῶτον, modò ὡς ἀρχοντα designare. Astutia Augusti & politicum sophisma in eo fuit, quod sub veteri nomine, (erat enim in Rep. qui dicebatur *princeps Senatus*,) imperium nouum sibi asseruit. Inde orta homonymia. nam etiam apud Tacitum & posterioris Latinitatis scriptores, *princeps* pro primo in crebro vsu est. vt cùm ait Tacitus in primo Annali, *idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ supremus.* In Ecclesijs Africanis, qui Græcis dicitur ἀρχιερεύς, (est autem Episcopus) vocabatur *princeps Sacerdotum.* propter vsum ancipitem eius vocis licet intelligere, vel ἀρχοντα sacerdotum, vel primum inter sacerdotes dignitate aut merito. Ita Optato scriptori Africano quidam Episcopi dicuntur *apices & principes omnium*, id est, κορυφαῖοι ἢ ἔξαρχοι τῶν ἄλλων. Sed quia iam ætate Augustini ad fouendam ambitionem suam vel alienã, eam appellationem quidã trahebant, & superbius aliquid ac τυφωδέστερον ea vox significabat: in Concilio Carthaginiensi illo, quo typhus titulorum est coercitus, etiam iste *Princeps Sacerdotum*, damnatur. Et Baronio quidem in ea historia factum displicet: sed viris sanctissimis ratio facti constitit: & quæ sunt deinceps secuta, quæque hodie videmus, Deum Concilio præfuisse, & illos Patres spiritu fuisse actos prophetico, manifestissime arguunt. At qui hodie pro Romano Pontifice, sub nomine Petri decertant, longe aliter eam vocem & ipsi vsurpant,

pant, & apud Patres accipiunt. ex vsu enim vulgarium idiotismorum Gallici, Anglici, Italici, Principem volunt intelligi ἄρχοντα, atque adeo monarcham. Ita fit, vt sub nominis antiqui obtentu noua iura introducantur, aut ab aliquot seculis introducta defendantur. Nos contra affirmamus, in vetustiorum & meliorum Patrum scriptis, ne semel quidem posse reperiri Petrum eo sensu Principem dictum, quo hodie & Petrus & Papa Principes nuncupantur. Affirmamus etiam, Patribus & Græcis & Latinis ignotas esse voces de Petro aut Papa MONARCHA & MONARCHIA. Nam quod in superioribus obseruabamus, reperiri eas dictiones positas pro Episcopo & Episcopatu, nihil hoc ad rem facit. Est enim manifestus nominis abusus, ex paucorum & quidem obscurorum scriptorum licentia; qui non Papam Romanum, sed quemuis Episcoporum ita dixerunt. Eunomius quum de natura filij Dei male sentiret, vt venenum suæ hæreseos incautis propinaret, vocem ἀγέννητος, *ingenitus* de Patre vsurpare cepit. Fatetur Basilius contra Eunomium, pium esse vocis illius sensum: & addit tamen: ἀλλ' ὡς ὐδαμοῦ τῆς γραφῆς κειμένου, ἢ τοιοῦτον τι χρῆναι εἶναι τὸ βλασφημίας αὐτῆς σπέρμα, οὕτω δικαίως ἀξίαν αὐτὴν φήσαιμι: *sed vt quæ nunquam in Scripturis extet, sitque istorum blasphemiæ primum elementum, iure dixerim dignam esse vocem quæ taceatur.* Cur non dicatur hodie idem, de typhi plenis vocabulis MONARCHA & MONARCHIA? quas non Scripturarum auctoritas, non aliquod legitimum Concilium, vt in vocibus ΤΡΙΑΣ ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, ΘΕΟΤΟΚΟΣ & alijs accidit, sed pura puta ambitio, & hæresis Hildebrandina in Ecclesiam ab aliquot seculis inuexerunt.

DIXIT.] Pro omnibus dixit, ac proinde eius ore omnes dixerunt. Hanc fuisse Patrum sententiam, satis superius probatum est. Glossæ auctor: *Petrus tanquam principalis inter alios, pro se & pro alijs dat responsum.* Dionysius à Rickel Carthusianus: *Petrus tanquam principalis pro omnibus dat responsum.* Iansenius similiter: *Petrus tanquam os Apostolorum pro omnibus respondet.* Nunc obiectiones diluamus aliter sentientium. Chrysostomus dicit, omnes priores confessiones, Nathanielis, vel ipsorum Apostolorum, toto genere fuisse ab hac diuersas: nam etsi fatererentur illi filium Dei esse Christum; nesciebant tamen esse filium ὁμοούσιον, eiusdem cum Patre substantiæ. sciebant, ait Chrysostomus, Christum esse filium Dei ἁπλούστερον καὶ κατὰ τὸ πολλούς, ἢ μᾶλλον ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Petrum igitur omnium primum hoc loco id esse professum. Hæc ille: ex quibus videtur sequi, solum Petrum hoc mysterium sciuisse; ac proinde non pro omnibus locutum hic esse, verùm pro se vno. Respondeo: existimasse hunc Patrē & alios cum ipso, Petrum

ea

ea dixiſſe hac confeſſione, quæ prius ignorabant & ipſe & omnes Apoſtoli. nam illam reuelationem cuius meminit Chriſtus in reſponſione ſua, illo ipſo momento factam eſſe, quo petierat ab illis, *Vos autem, quem me eſſe dicitis?* Baſilius Seleucenſis homilia in hunc Matthæi locum: Τοσαύτης ἀγνοίας τοῦ τῶν ἀνθρώπων ψυχοῦ κατεχούσης, οὐδὲ τῶν Ἀποστόλων ὁ χορὸς ἀγνοίας ἐλεύθερος ἦν. *Quum tanta ignorantia de Chriſto hominum animos depaſceretur, ne chorus quidem Apoſtolorum liber erat ab ignoratione.* Poſtea ſubijcit, Ieſum Chriſtum hac interrogatione *Vos autem quem me eſſe dicitis?* omnium Apoſtolorum animos ſuſpendiſſe, & ad ſilentium redegiſſe: quia omnes ignorabant: tum adijcit; Ἀλλ' ἐρώτησε μὲν· εἰδὼς ἦ τὴν ἄγνοιαν, ἀποκάλυψιν τοῦ Πέτρου ψυχῶν τῶν ἀποκρίσιν. *Interrogauit quidem Dominus: ſed gnarus ignorantiæ Apoſtolorum, reſponſionem Petro diuinitus ſuggerit.* Videtur ſenſiſſe Baſilius, ſoli Petro factam eſſe reuelationem: ſed factam eſſe ſimul omnibus innuit Chryſoſtomus, cùm ait, τοῦτο οὖν καὶ τὸν Ἰησοῦν ὁμολογῆσαι, *inducit*, ſiue *impellit Chriſtus Apoſtolos vt hoc confiteantur.* Omnium igitur, non vnius Petri erat hæc confeſſio. Sed obijcitur: *cum collegis rem non contulerat, neque opiniones eorum erat rimatus. Suam igitur ſententiam dixit, non collegarum.* ſunt verba Franciſci Lucæ hominis eruditi, ad hunc locum. Reſpondeo: Si hoc myſterium, vt multi putant, iam ante innotuerat Apoſtolis; falſum eſt, Petrum ignoraſſe quid ſentirent collegę. Semel enim iam pro omnibus eandem confeſſionem ijſdem verbis edens, Ioh. vi. 69. dixerat, πεπιστεύκαμεν καὶ γινώσκομεν, *credimus & cognoſcimus.* non ita profectò locuturus, niſi de collegarum ſententia plane ipſi conſtitiſſet. Et eſt omnino parum probabile, imò abſurdum, ignoraſſe Petrum, quæ fuerit ſuorum condiſcipulorum fides ſuper tanti momenti articulo. Sin, vt modò dicebamus, in ipſo tempore quo ſunt interrogati, hoc arcanum eſt eis reuelatum; idem Spiritus qui Petro hoc inſpirauit ad confitendum, cæteris inſpirauit ad credendum. Quicquid huius ſit, Patrum hæc fuit ſententia, vt ex ante dictis claret. Audet tamen Maldonatus, (ſed quid non audet Maldonatus?) Caluiniſtarum hanc opinionem vocare: quam ille, vt & multi alij hodie, pęne pro hæretica habet. Audiamus igitur rationes Maldonati. *Si pro omnibus*, ait, *Petrus loquebatur, cur non omnibus à Chriſto dictum eſt, Beati eſtis, quia caro & ſanguis non reuelauit vobis.* Acutum hominem! quia Petro dixit Dominus *reuelauit tibi*: ergo cæteris Apoſtolis non reuelauit. Pari ratione dicere poſſumus: quia Petro dixit Dominus *Beatus es*, & non dixit Beati eſtis: ergo ſolus Petrus beatus. Spero tamen conceſſuros mihi illarum partium Chryſippos, omnes Apoſtolos non minus quàm Petrum eſſe beatos. Dicamus ſic potius: quemadmodum diuinâ

uinâ prouidentiâ effectum est, vt quum de sua sententia omnes Apostoli essent interrogati, *Vos autem quem me esse dicitis*, non, *Tu Petre quem me esse dicis*: pro omnibus tamen vnus responderet: ita eidem prouidentiæ diuinæ, id est, Christo vero Deo placuisse, vni Petro dicere, quod reuera omnibus Apostolis dicebatur. Caussam diuinorum consiliorum inquirere, non est humanæ fragilitatis. Potest tamen ex Augustino dici verissime & solidissime, *in typo vnitatis* hæc omnia esse facta; qua de re plura sunt dicta in superioribus. Addit Maldonatus: *Cur non omnibus mutata nomina sunt?* quasi certum esset tunc nomen Petro esse mutatum: aut vt melius dicamus, impositum illi esse nouum nomen: non autem in ipso aduentu primo illius ad Dominum: quod tamen ita perspicue dicitur ab Euangelista Iohanne, vt ipse Maldonatus paullo post eam sententiam tueatur: etsi non nescimus quosdam etiam è veteribus aliter sensisse. Sed multa argumenta contrarium suadent. verba Iohannis; verba Matthæi hoc loco: nam dicere *Tu es Petrus* aliud est, quàm, esto tibi nomen Petro. vsurpatio eius nominis ante hoc tempus, vt Matth. x. 2. & alijs locis: postremò similis exempli consideratio. Nam vt Iacobo & Iohanni in ipso principio noua imposita sunt nomina: sic & in Petro videtur factum. Vtut sit de tempore; imposuit Petro nouum nomen Christus, quia ita ipsi placuit: alijs omnibus non imposuit; sed quibusdam tantum illorum, vt filijs Zebedæi & Paulo, sicut placet Chrysostomo, vt antè docuimus: hoc quoque, quia sic illi placuit. Pergit: *Cur non omnibus dictum, vobis dabo claues regni cœlorum.* Iam dixi, ad sanciendam vnitatem dictum vni quod ad omnes spectabat. An putauit Maldonatus Petri vnius proprium fuisse ius clauium? Postremo ait; *Cur non omnes responderunt?* Quantò melius Tostatus, cuius verba ante recitauimus: Deum tenuisse linguas Apostolorum reliquorum, vt negotium vnitatis perageretur, sicut loquitur Optatus. Non est igitur propria Caluinistarũ hæc sententia, vt vult Maldonatus: nisi Caluinistæ fuerunt Chrysostomus alijque veteres Patres, & è recentioribus interpretibus præstantissimus quisque.

17 Respondens Avtem Iesvs Dixit Ei:] Veritati ore Petri pronuntiatæ addit Dominus isto versu auctoritatem. Est in confesso apud omnes pios, cœlestis doctrinæ dogmata, neque auctorem alium posse habere quàm Deum: neque aliunde quàm à Deo auctoritatem posse accipere. Propterea Christus veritati quam Petrus pronuntiauerat, velut sigillum imponit, & confert auctoritatem. Quare intolerabilis est Baronij ad hunc locum oratio: *Petrus caussam definit,*

definit, decernit, fidei canonem conſtituit: quid de fide ſentiendum eſſet ſolus Petrus clauum fixit. At per Deum immortalem, quis veterum Patrum ita locutus eſt? quis dixit ſolum Petrum fidei noſtræ fundum eſſe ac baſim? quis piorum hactenus non credidit, Prophetas & Apoſtolos fuiſſe miniſtros, voluntatis Dei præcones ac nuntios, fidei auctorem ſolum Deum? Mitto abſurditatem abſurdiſſimam & impietati proximam; in eo Concilio, (ſic enim vult Baronius) cui Ieſus Chriſtus verus Deus intereſſet, confeſſorum aliquem ſolum ferre leges de fidei articulis. Nemo vnquam tantæ fuit auctoritatis, cuius ſententia in aliquo Concilio dicta, ac probata, auctoritatem acciperet à perſona dicentis, potius quàm ab vniuerſo Concilio. Longe aliter Baſilius Seleuceuſis, ſermone illo cuius ante memini; Petrum in toto hoc colloquio, non Principis, non magiſtri, ſed diſcipuli partes egiſſe; & quum videatur docere, ipſum tamen reuera, vt vnum è cæteris Apoſtolis, didiciſſe non docuiſſe: μετὰ τῶν ἄλλων μαθητῶν, inquit, διδασκόμενος ὁ Πέτρος συνεχαίρετο τῷ διδασκάλῳ τὴν δόξαν. *cum cæteris diſcipulis docebatur Petrus, & gloriam Magiſtro eructabat.* & iterum: Ὅτε καὶ αὐτὸς διδασκόμενος, ὅτε διδάσκειν ἐφαίνετο. *tunc & ipſe docebatur, cùm docere alios videbatur.* Faceſſat igitur commentum Baronianum de Concilio, in quo Petrus præſente Filio Dei articulos fidei condit. quam fabulam reperti ſunt qui tanti facerent, vt ſuppreſſo auctoris nomine in ſua ſcripta eam referrent: quod fecit Lucas Brugenſis eruditus alioqui vir, ad iſtum Matthæi locum.

BEATVS ES SIMON BAR-IONA.] Baſilius Seleuceuſis ad hæc verba notat: βεβαιῶσαι τοὺς ἐπαίνους τῷ λόγῳ, παιδεύει τοὺς ἀκούοντας. *Chriſtus cum laudatione confirmauit Petri ſermonem omnes erudiit.* Contra B. Chryſoſtomus ad ſextum Iohannis obſeruat, Dominum non laudaſſe Petrum neque reliquos Apoſtolos, poſt geminatam huic editam confeſſionem. cuius dicti ille quidem rationes alias affert. Sed nos putamus vere dici poſſe, Petrum cùm hæc illi verba Deus dicebat, non fuiſſe ab eo laudatum. Sunt enim res diuerſiſſimæ, laudare & beatum prædicare. maius enim hoc eſt & auguſtius quàm illud. Vere Philoſophus in primo Nicomacheorum; Οὐκ ἔστι τῶν ἀρίστων ὁ ἔπαινος· ἀλλὰ μεῖζόν τι καὶ βέλτιον. *optimorum non eſt laus: ſed maius aliquid & melius.* ideo, inquit, deos & τὸν θεῖον ἅπαντες οἱ μακαρισμὸν. *vt quiſque vtrorum proxime accedit ad deos, eum μακαρίζομεν, beatum prædicamus.* Petrus igitur non laudatur, ſed beatus eſſe pronuntiatur. Quoties hominem aliquem laudamus, cauſſas laudationis ex ipſo petimus: cùm beatum dicimus, ad principium aliunde reſpicimus. Theophylactus in hunc locum:

Μακαρίζει

Μακαρίζει ὁ Πέτρον, ὡς ἐκ θείας χάριτος λαβόντα τὴν γνῶσιν. *Beatum prædicat Dominus Petrum, vt qui è diuina gratia cognitionem acceperit.* Causſa igitur beatitudinis eſt gratia Dei, non aliquid à Petro profectum. Nullum in eo Petri meritum, quem in huius confeſſionis editione Patres, vt antea dicebamus, citharæ comparant, à Spiritu Sancto pulſatæ. B. Ambroſius deuotionem Petri vocat, quam alij meritum: *Pro hac deuotione*, ait, *dicitur Petro, Beatus es.* iterum: *Quum vocaretur Simon, per hanc deuotionem vocatus eſt Petrus.* Enimuero tria in hoc negotio ſunt obſeruanda; reuelatio facta Petro, fides Petri, qui reuelationi credidit, & confeſſio ab eodem edita. reuelationem ex mera gratia Petro fuiſſe conceſſam, non eſt dubium: fidei meritum quidam tribuunt, (atque hoc meritum Toſtatus Apoſtolorum omnium facit commune;) & multo magis confeſſioni: quia in confeſſione ſit quædam difficultas, ait Abulenſis. qui propterea in actu confeſſionis Petri meritum ponit. Non diſputabo hic de voce meritum, qua B. Auguſtinus & alij Patres pio ſenſu paſſim ſunt vſi. B. Chryſoſtomus mille locis & amplius voce pulcherrima vocat πρόνοιαν, & ait naſci è præclare factorum conſcientia. vnde ἀπρόνοιαστος illi dicitur, is qui non poteſt dicere Deo, libera me, quia ego tua mandata ſeruaui, quod facit Dauid in Pſalmo admirabili CXIX. & alijs quàm plurimis. Sed πρόνοια non eſt meritum, eo ſenſu quo multi hodie accipiunt: & in Petri confeſſione, quæ fuerit difficultas equidem non intelligo. Nam qui Cypriani tempore Confeſſores dicebantur, grauiſſima pro Chriſto mala paſſi erant à Paganis; & multi eorum mutilati parte aliqua corporis fuerant, quod morte ipſa eſt durius. itaque Confeſſoribus honos pene idem tributus ac Martyribus. Petrus in priuato colloquio Chriſtum confitetur apud Chriſtum: & quidem in loco tuto, procul à Iudæis & omnibus Corycæis, vt obſeruat Chryſoſtomus initio homiliæ LIV. quæ eſt Latinis LV. Neque vero dubitari poteſt, Petrum qui à Spiritu Sancto gratiam reuelationis acceperat, ab eodem manantem gratiam confeſſionis accepiſſe. Quare ſi proprie loqui volumus, Petri nullum hic meritum. Vere tamen obſeruant Patres, confeſſionem Petri præmium eſſe conſecutam, vt loquitur Hilarius. Theophylactus ſimiliter, ἀμείβεται τὸν Πέτρον ὁ Κύριος, μισθὸν αὐτῷ δοὺς μέγαν. *Gratiam Petro rependit Deus, & mercedem illi dat magnam.* Veriſſime: ea enim eſt Dei bonitas, vt beneficia gratuito in ſuos collata, alijs beneficijs coronet, atque hoc mercedem appellet. Hæc propterea iſto loco adnotauimus, quia ex ijs quę diximus ratio intelligitur, quare Dominus Petrum ita compellet; *Simon bar-Iona.* id eſt, filius Ionæ ſiue Iohannis. Quæritur quam ob cauſſam patris Simonis meminerit. Et eſt quidem huius quæſtionis

nis ſolutio facilis & certa in Commentarijs Chryſoſtomi apud Auguſtinum de verbis Domini ſecundum Matthæum, ſermone XIII. & apud alios. Sed eæ ſunt diuitiæ Scripturarum, vt quemadmodum ait B. Auguſtinus, plures ſenſus & interpretationes poſſint eſſe veræ. Videtur ergo Chriſtus, propterea ſuum Petro patrem reuocaſſe in memoriam, vt memor vilis & abiectę originis ſuæ magnitudinem collati in ſe beneficij melius intelligeret, & pluris æſtimaret. Nam quid vilius patre Petri, de quo præter nomen nihil ſcimus? Piſcator, vt videtur erat, aut filium certe ſuum eam artem curauerat docendum. Quanta eſſet autem vilitas piſcatorum, & quidem eiuſmodi piſcatorum, quales erant Petrus & aliquot alij è Chriſti diſcipulis, prolixè declarat Chryſoſtomus, cùm alibi, tum in Iohannem homilia II. de ipſo Iohanne & eius patre loquens. Quis igitur ſapientiam Domini non admiretur, qui Petrum pronuntians beatum, quod longe ſuperat omnem laudationem; ſimul illum admonet ἐξ οἵων εἰς οἷα id eſt, à quanta vilitate ad quantum honoris & boni faſtigium ſit euectus. quo etiam ſpectat illa locutio, *caro & ſanguis*. nam apud Rabbinos ſæpe, quando componuntur cum Deo homines, vilitati mortalium declarandæ, vſurpatur illa periphraſis, בשר ודם *caro & ſanguis*, id eſt, homines, vt apud Zacuthum in Iuchaſin, folio XX.

18 Et Ego Dico Tibi.] Hic incipit altera pars primaria huius colloquij: in qua Dominus poſt editam à Petro confeſſionem, conſilium ſuum illi aperit de ædificanda Eccleſia Chriſtiana, quę confeſſionem eandem perpetuo ſit ſeruatura: ſimul declarat Chriſtus Petro, velle ſe in eam rem illius opera ceu miniſtri primarij vti, & in regenda Eccleſia ampliſſimã ſe illi & collegis ipſius Apoſtolis poteſtatẽ fore daturum. Κἀγὼ δέ σοι λέγω. ad verbum, *Et ego verò tibi dico*. ſed non admittit hanc phraſin Latinitas. itaq; Latinus interpres omiſit particulam aduerſatiuã δέ, *verò* vel *autem*, quam ne Syrus quidem aut Arabs expreſſerunt. Poterat Latinitati facile conſuli. Verte igitur: *Sed & ego dico tibi*, expreſſa vtraque particula. Nihil enim eſt in Scripturis tam minutum, quod ſi expendatur, theſaurum aliquem doctrinæ non contineat, vt ſæpiſſime admonet Chryſoſtomus. quod veriſſimum eſſe, vel hic locus declarat luculentiſſime. Ait Dominus, Καὶ, *Et*. hæc vocula duo facta componit, quæ aliquam inter ſe ſimilitudinem habent aut relationem. Poteſt ita exponi: reuelationi myſterij iam tibi à Patre reuelati; quod ego ſim illi ὁμοούσιος, eiuſdem naturæ, vt tu es eiuſdem cum tuo patre naturæ: ego iam addam reuelationem alterius myſterij quod nondum noſti. Quidam è Patribus in

hanc sententiam exposuerunt: Et tu confessus es quod verum erat, & ego confessionem tuam præmio ingenti prosequar. Addit Dominus σὺ; vt in similitudine facti notetur diuersitas longe maxima. Nam Petri quidem confessio, non ex eius ingenio oriebatur, sed ex reuelatione à Deo facta: at præmium illud maximũ quod Petro Christus se collaturum promittit, & tota Ecclesiæ ipsius structura, ab eius potestate pendet; vt qui sit vere non precario Deus, quod veteres nouique Arriani blasphemi homines, scelestissime & impijssime iactitant. Sed Dominus vt potestatem habens loquitur, *ædificabo*, & *dabo tibi*. quemadmodum & Chrysostomus & alij Patres diuinitus obseruant. En quam non otiosæ sint hę voculę γὰρ & σὺ, in Græco textu, non temerè à Spiritu Sancto positæ. Etiam illa verba *Ego dico* verba sunt ἀξιωματικὰ, vt Græci appellant, & plena Maiestatis: quam videntur voluisse exprimere olim, qui verba Domini concinnarunt in formam eiusmodi: *Amen amen dico tibi, quia tu es Petrus*, &c. vt habent Theodoretus & Augustinus sermone XXXIX. De sanctis.

TIBI.] Petrum compellat, quum ea dicat Petro, quæ ad omnes Apostolos pertinebant. Quam eius rei causam afferant Patres, sæpius iam indicauimus. Sed vrgent nonnulli dicta quædam Patrum, contrariam, vt isti volunt videri, sententiam continentia: perperam, & contra veram auctorum sententiam. Vnico id demonstrasse exemplo satis erit. Augustinus eo sermone cuius modò memini: *Solus Petrus inter Apostolos meruit audire, Amen dico tibi, quia tu es P.* &c. Afferuntur hodie hæc verba, & acriter vrgentur. Sed verissimum est, quod alibi dicebamus, absurdissime facere illos, qui de Patrum sententia ex illorum homilijs potius statuunt, quàm ex eorundem scriptis didacticis. Fere enim sermones eius generis, qui ad laudandos Sanctos sunt habiti, legem seruant encomiorum, non exactam veritatis normam. Quis autem nescit Augustini eam fuisse sententiam, vt crederet, Petrum in ea actione personas omnium Apostolorum, imò vniuersam Ecclesiam repræsentasse? quinetiam in illo sermone id præcipue agit Augustinus, vt Petrum & Paulum inter se comparans pares omnino illos fuisse demonstret; Paulum enim Petro non minorem fuisse aliquoties verbis disertis affirmat. Teneamus igitur, quod est verissimum, certissimum, quicquid illud est quod Petro sequentibus verbis promittitur, id omne & cæteris Apostolis in vnius Petri persona esse promissum. Episcopus Abulensis, quæstione LX. *Potest dici quod cæteri Apostoli meruerunt credendo, sicut & Petrus; & præmium eis redditur; quia tamen solus hic Petrus locutus est, respondit ei soli Christus, dirigendo verba ad eum. Et tamen verba quæ Petro dantur pro hac fide, dantur etiam*

alijs,

alijs, quum eadem ſit fides omnium. Et potiſſime, quia quædam hic dicuntur, quæ non debuerunt dici à principio, in perſona multorum; ſcilicet collatio clauium; ſed in vnius perſona ad ſignificandum vnitatem; in qua ſolum clauium vſus debitus eſt.

TV ES PETRVS,] Tu is es cui ego in primo ad me aduentu nouum nomen impoſui, Cephas, id eſt, Petrus; vel me impoſiturum promiſi, quod ecce nunc præſto. Priorem interpretationem videri veriorem, antè dicebamus: & poſterior tamen ſuos auctores habet. Chryſoſtomus hîc: σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς. *Tu vocaberis Cephas*: quaſi tunc primùm nouum cognomen Petro eſſet impoſitum. Baronius in hac hiſtoria tempora confundit: vult enim promiſſionem factam à Chriſto, *gratiam rependente*, inquit, *propter confeſſionem: atque impræſentiarum id Petrum eſſe feliciter conſecutum, quod fuerat antè promiſſum.* Sed promiſſio, quę initio Euangelij Iohannis habetur, confeſſionem, qua dehîc Matthęus, duobus minimũ annis anteceſſit; ſi modò Euangelicæ hiſtoriæ tempora, cùm ab alijs viris eruditiſſimis, tum ab ipſo Baronio, recte ſunt digeſta. Quomodo igitur illud ſtabit, promiſſionem factam eſſe à Chriſto *gratiam rependente*? Faciunt & Patres mentionem ἀμοιβῆς, præmij, quod Ieſus Petro rependit: ſed olim id fuiſſe promiſſum, propter futuram Petri confeſſionem, id verò non dicunt Patres. Quęri poteſt; ſi non imponitur hic Simoni nouum nomen, ſed iam antè fuerat illi impoſitum; quorſum dicitur iam ipſi à Chriſto, *Tu es Petrus*? Reſponderi poteſt varie. Nam primo, fuit hęc Domino conſuetudo, vt ſpiritualis doctrinæ arcana patefacturus, occaſionem, ac velut anſam ſermonum ſuorum ſumeret interdum, ex aliqua rerum ſenſibilium ſimilitudine. Sic diſſereus cum muliere Samaritana, quæ aquam hauſtura venerat, doctrinam ſuam appellans aquam, *Qui biberit* inquit, *ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum*; Iohan. capite quarto. Sic in ſexto eiuſdem Euangeliſtæ, turbas panem deſiderantes alendo corpori, ad rerum cœleſtium cupiditatem reuocans, doctrinam ſuam nominat panem. Simile quid etiam hoc loco licet obſeruare. Nam quia Simoni iam antè Petri nomen impoſuerat; ſumit ex eo Dominus occaſionem dicendi illi; *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram &c.* quaſi diceret; Tibi quidem à Petra nomen eſt Petro inditum; ſed egò maiora iam molior, & ſuper illa ipſa Petra Eccleſiam meam paro ædificare. Deinde etiam hoc modo poteſt reſponderi: Quemadmodum paullo antè Chriſtus, cùm beatum prædicabat Petrum, priorem illius appellationem vſurpans, & patris quoque nomen adijciens, ſuæ illum humilis, & abiectæ originis iuit admonitum: ita nunc, cùm magnum

illud ſuum inceptum incipit Apoſtolis patefacere apertius,& eius ędificij curandi prouinciam, cum cæteris omnibus, tum imprimis Petro, parat demandare; nouum de induſtria nomen ipſi in memoriam reuocat, vt animum illius erigat, ſicut etiam Chryſoſtomus in hunc locum ſcribit. Simoni enim datum fuit Petri nomen, ſicut antè obſeruabamus, velut ſymbolum & pignus aliquod auxilij diuini, per quod in rerum maximarum adminiſtratione futurus eſſet inſtar petræ alicuius firmus, conſtans & intrepidus. *Petra* in omnibus linguis figurate accipitur ad firmitudinis & roboris ſignificationem; ſed naturalis. Nam ſi ego dicam de Titio aut Męuio, *Hic eſt fortis, vt petra aut rupes*; ſicut eſt apud poetá de Latino; *Ille velut pelagi rupes immota reſiſtit*; hoc ſignificauero; ineſſe ei viro robur, quantum maximum in hominem ſolet cadere. At Petri fortitudo, toto genere fuit res diuerſa; quippe non naturalis, ſed ſupernaturalis, vt à Chriſto petra manans, qui homini vires ſupra hominem poteſt ſufficere. Propterea Patres non dicunt ſimpliciter, à petra dictum eſſe Simonem Petrum; ſed à Chriſto Petra; vocatur autem Chriſtus Petra, vt oſtendemus, quod ſit Deus manens in æternum. Quare illa verba; *Tu es Petrus*, ſic accipienda, vt ſi dixiſſet Dominus, Tu is es, quem ego Petrum dixi, à vera Petra. Petra autem vera ego ſum; quem tu modò confeſſus es Dei viuentis eſſe Filium. Obſeruant grammatici Græcorum, aliud eſſe πέτρας, aliud πέτρους: nam πέτρος eſſe rupem aut ſaxum ingens: πέτρος verò paruum lapidem, quales ſunt, qui Gręcis χερμάδες & χερμάδια, quod manum impleant dicuntur. Homerus Iliad. φ. -- ἐπὶ ῥηξῆϊ λάζετο πέτρου Μαρμαρέου, ἐκριόεντα, μέγα δὲ χεὶρ ἐκάλυψε. alibi pro eodem ponit χερμάδιον: vt, χερμάδιον λάβε χειρί. Euſtathius ad hęc verba Iliad. N. ὀλοοίτροχος, ὡς ἀπὸ πέτρης, adnotat; πέτρος eſſe montem; at πέτρος vel λίθον, ὃ τῆς πέτρας ἀποτμηθὲν; *particulam è monte reſectam.* quod & poetæ verſus innuit, Odyſſ. K. de Læſtrygonibus:

Οἳ ῥ' ἀπὸ πετράων εὐδρεφέων χερμαδίοισι βάλλον. Hæc grammatica obſeruatio huic loco apprime conuenit. Nam vt ait Auguſtinus, non ſemel, & Ambroſius alicubi pluribus perſequitur; ſicut à Chriſto dicitur Chriſtianus; ſic à Petra, quod eſt alterum eiuſdem nomen, dictus eſt Petrus. Non igitur idem eſt Petra & Petrus: Chriſtus eſt rupes, Petrus eſt lapis ab illa rupe exciſus. Chriſtus eſt fortitudo ipſa & αὐτοδυναμις; Petrus eſt δυνατὸς, *fortis*, quia accipit vires à Petra. In idiomate Syriaco eadem diſtinctio, quod ad rem quidem ipſam attinet, locum habet; etſi in ipſis vocibus non ita clare apparet. apparet tamen etiam ibi, ſi res diligenter expendatur. Chriſtus eſt כיפא genere fœminino; nam ea vox Syris pro petra eſt fœminei generis: vt intelligamus

mus illum eſſe πλὴν αὐτοφυῆ πέτραν, vel vt Platonici dicerent, πλὴν αὐτοπέτραν ipſiſſimam, inquam, originem eius fortitudinis & virtutis, quę denotatur appellatione Cephæ; quæque Eccleſiæ vniuerſæ compagem continet. Petrus mutato genere ὁ כאפא Cephas, tanquam à Cepha Petra denominatus. Quod in terminatione nulla eſt diuerſitas, genio Syriacæ linguæ eſt tribuendum, quæ virorum nomina iſtius formæ, ab alijs ſubſtantiuis deriuata, ὁμωνύμως effert, non πρωτωνύμως, vt fere Græca & Latina; qua de re affatim dictum eſt, ad annum XXXI. diatriba XVI. In re quidem ipſa nihil propterea diuerſitatis. Nam qui exiſtimant, quod alicubi excidit Baronio, ſi à Petra Petrus eſſet deductum nomen, neque ipſe Petrus eſſet petra vt Chriſtus, non Petrum ſed Petrinum fuiſſe nominandum: imperitiâ analogiæ, quæ eſt anima Grammaticæ, pueriliter errant. An enim negabunt Tullijs quondam & Calpurnijs à cicere & piſo leguminibus nomina eſſe indita? & tamen *Cicero* dictus eſt primus Tullius, & *Piſo* primus Calpurnius, qui eas appellationes ad poſteros ſuos tranſmiſerunt, non *Ciceriuus*, neque *Piſinus*. ſexcenta ſunt id genus exemplæ. Errant etiam & quidem grauiſſime, qui exiſtimant inter hæc duo nomina, Cepha Petra, & Cepha Petrus, nullum eſſe diſcrimen, quia literis ſcribuntur ijſdem: quod cum dicunt, grammaticorum pariter & philoſophorum pueris propinant ſeſe ridendos. Proprie & verè illa nomina ſunt eadem, quorum ſignificatio eſt eadem, non quæ ſcribuntur literis ijſdem. *Leo* brutum animal, & *Leo* hominis nomen, eodem modo ſcribuntur; ſed diuerſiſſime definiuntur, quia ὁ λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος, vt de homonymis loquitur Philoſophus; diuerſa igitur nomina ſunt. *Merula*, auis, *Merula*, viri nomen, non magis eadem nomina ſunt, ſi proprie & ex rei veritate loqui volumus; quàm *amare* φιλεῖν, & *amari* πιπρώσκειν. Similliime igitur *Cepha* & *Cepha* Petrus, ſi literas ſpectes κατὰ ὄνομα, vt appellat Ariſtoteles homonyma: ſi δὲ λόγον τῆς οὐσίας, & definitionem vtriuſque dictionis, res ſunt diuerſæ, ac multo magis inuicem diſtantes, quàm diſtent cœlum & terra. Falſiſſimum igitur eſt, & longè abſurdiſſimum, quod à paucis annis fulciendæ nouæ Monarchiæ ab Hildebrandiſtis Nouatoribus excogitatum, paſſim hodie ab ijſdem occinitur: Petrum eſſe Petram, quomodo Chriſtus eſt Petra; (acciuitiores inter illos, vnam ſaltem aut alteram diſtinctiunculam adhibent:) quia Dominus, hic illum compellans, voce eadem abſque vllo diſcrimine bis vtens dixerit; אתה הוא כאפא ועל הדא כאפא אבנא, *Tu es Cepha, & ſuper hanc Cepha.* falſitas huius argumentationis ex ijs quæ diximus patet manifeſtiſſime. Et verè Auguſtinus, quem hodie omnes Hildebrandiſtæ vt indoctum & imperitia Syriaci idiomatis lapſum, non verentes, ſubſannare, & tract.

lib.

lib. 1. cap. XXI. *Non dictum eſt Petro, Tu es Petra: ſed, Tu es Petrus: Petra autem erat Chriſtus, quem confeſſus Simon, ſicut eum tota Eccleſia confitetur, dictus eſt Petrus.* Auſus tamen Baronius, errorem illum ſecutus, Græcum textum emendare, atque ita deſcribere; *Tu es Cephas & ſuper hanc Cepham, ædificabo Eccleſiam meam.* deinde Latinum interpretem Tridenti factum authenticum, Patrum illorum ſuorum auctoritate ſpreta, pari licentia corrigens, *Latine*, inquit, *ſic dicenda ſententia, Tu es petra, & ſuper hanc petram.* En vere nouam nouitatem, ante hęc nouiſſima tempora, nunquam auditam. Nam cui veterum Patrum ante hos centum annos, ſuboluit huius arcani? Syrus interpres in partes trahi non poteſt, neq; Hebræus: quia apud illos ex ipſo genio illarum linguarum neceſſariò committitur homonymia in his vocibus: iſti vero longe alio fine eandem homonymiam hodie primum in Latina lingua putide affectant. Syrus igitur & Hebræus in verbis Domini *Cepha* priore loco poſuerunt pro *Petrus*: quem etiam alibi ſic ſolent nominare. Scio Arabem paraphraſten aliter vertiſſe & plane congruenter correctoni Baronianę; את אלצחרה *Tu es petra.* nam alibi Petrus illi non ea voce nominatur, ſed בטרס: quare non reliquit ambiguum quomodo verba Chriſti vellet accipi, vt Syrus & Hebræus; verùm in ſententiam hodiernorum Hildebrandiſtarum non pedibus quidem, ſed calamo palàm iuit. Sed nos tirones horum ſtudiorum ſemel volumus monitos; illam Arabicam paraphraſin, quæ magno alioquin bono literarum Româ prodijt, recentem eſſe admodum, & multo meliores illa alibi reperiri: hanc verò nuper natam & Romæ editam interdum ῥωμαΐζειν; quod nuſquam tamen certius deprehendi poteſt, quàm hoc loco. At per Deum immortalem, cui vere pio religio non erit verborum quæ protulit Dominus Petrum alloquens alium quærere interpretem, quàm ipſum Spiritum Sanctum, à quo ſine dubio, textus Græcus eſt profectus? Quum igitur verba Syriaca Domini Ieſu, את רה כאתא auctore Spiritu Sancto verſa ſint, Σὺ εἶ Πέτρος, *Tu es Petrus*; intolerabilis eſt iſtorum Nouatorum audacia, quos Spiritui Sancto obſtrepere non pudet; & dicere; non ſic verti debuiſſe, verùm, Σὺ εἶ πέτρα *Tu es petra.* Matthæum Hebraice ſcripſiſſe, nos quidem non negamus, multis veterum id affirmantibus: ſed primitiuam Eccleſiam, iam inde ab ipſo primo illius exordio, Euangelio Matthęi Græcè ſcripto eſſe vſam, & Græcum textum pro authentico habuiſſe, omni aſſeuratione nos confirmamus. Auctorem textus Græci fuiſſe Iacobum fratrem Domini, Athanaſius grauis auctor, memorię prodidit: Iohannem Euangeliſtam alij dicunt, vt legitur in vita Matthæi, & apud Theophylactum: ſunt qui Barnabæ Apoſtolo, ſunt qui Lucę & Paulo

Paulo id ipſum attribuunt. Quæ diuerſitas ſententiarum, vt de vero auctore certò pronuntiare nos vetat: ita illud certiſſimè demonſtrat; ipſis Apoſtolorum temporibus, ab vno illorum, aut illorum auſpicijs, vel potius Spiritus Sancti, cuius ipſi erant organa, Græcum textum ex Hebraico eſſe confectum. Conſtat ſanè, Eccleſiam Dei hunc ipſum textum inter libros Canonis ſacri relatum, pari cum cæteris libris veneratione eſſe proſecutam: quod neque in Syriaca verſione, quam tamen antiquiſſimam eſſe non dubitatur, neque in vlla alia reperitur eſſe factum. Verum textum Hebraicum Thomas fortaſſe & alij Apoſtoli in Orientis regiones vlteriores detulerunt: is certe quem vidiſſe ait Hieronymus, cuiuſque meminit Epiphanius, non fuit ille γνήσιος textus Hebraicus, quem ſcripſerat Matthæus: ſed apographum quoddam illius, miris modis corruptū: quod propterea in nullo vſu Eccleſijs illorum locorum & temporum fuit; ſed in pauciſſimorum virorum eruditorum bibliothecis latebat, vt oſtendit Hieronymus, proprium hæreticorum Ebionitarum & Nazarænorum, Catholicæ Eccleſiæ damnatum: quę, vt vere ait Dionyſius Carthuſianus, in ſecundum caput Iohannis, Hebraicum illud Euangelium inter falſa ſemper computauit. Quare error eſt periculoſiſſimus, ne dicam hæreſis, obtentu Hebraici contextus, qui iam inde à principio reperiri deſijt in Orbis noſtri notis Eccleſijs, Græci auctoritatem velle eleuare; quod omnes hodie Hildebrandinorum ſacrorum myſtæ in hac quæſtione faciunt: Baronius verò etiam in alijs, vt in anno ſequente, num. CLXX. vbi errorem illius pluribus confutauimus.

ET SVPER HANC PETRAM ÆD.] *Super hanc petram.* Quam? Veteres Patres, quorum auctoritatem illi perſæpe minimi faciunt, qui plurimum illis tribuere volunt videri; pro ea libertate, quę in Eccleſia olim vigebat; horum verborum interpretationes reperiuntur ſecuti, nonnihil inter ſe diuerſas: ac proinde, illis auctoribus, ad propoſitam quæſtionem varie poteſt reſponderi. Præcipuas Patrum ſententias breuiter indicabimus. Prima eſto illorum, qui vnumquemq; fidelium PETRAE nomine voluerunt deſignari. Origenes in Matthęum tractatu primo: *Luce cordi noſtro illuceſcente, à patre qui in cœlis eſt, efficimur Petrus: & nobis dicetur, quod hunc ſermonem ſequitur, Tu es Petrus, &c. Petra eſt enim, quiſquis Petri diſcipulus eſt, ex quo biberunt de ſpirituali conſequente Petra. Et ſuper talem petram conſtruitur omnis Eccleſiaſtica doctrina. In vnoquoque enim profectò eſt quæ à Deo ædificatur Eccleſia.* Hæc interpretatio facit illa quidem & Petrum eſſe petram, ſiue fundamentum Eccleſiæ: ſed non ſolum, verùm communiter cum alijs omnibus non

tantum

tantum Apostolis, sed cunctis electis. Itaque subijcit Origenes: *Quod si super vnum illum Petrum tantum existimas ædificari totam Ecclesiam, quid dicturus es de Iohanne filio tonitrui, & Apostolorum vnoquoq;?* & plura in eam sententiam. Gregorius Nyssenus in elegantissimo libello de perfectione, postquam Christi nomen PETRA exposuit: Διὰ τοῦτο, inquit, καὶ τῆς ἡμετέρας πέτρα καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα, μιμούμενοι κατὰ δύναμιν, ἐν τῇ τρεπτῇ φύσει τὸ ἀτρεπτον καὶ ἀμετάθετον. *per hæc & similia his, ipsi quoque fiemus* PETRA, *si imitati fuerimus, quantum fas est in mutabili natura, Domini nostri naturam, neque conuersioni, neque mutationi obnoxiam.* Ambrosius libro sexto in Euangelium Lucæ: *Qui carnem vicerit, Ecclesiæ fundamentum est: & si æquari Petro non potest, imitari potest.* Postea: *Petra est Christus; qui etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam non negauit, vt & ipse sit Petrus, quod de Petra habeat soliditatem constantiæ, fidei firmitatem. Enitere ergo, vt & tu petra sis. Itaque non extra te, sed intra te petram require.* Thomas in Catena aurea, siue continuo in quatuor Euangelistas commentario, sic ex Origene: *Petra est omnis, qui imitator est Christi; aduersus quem autem portæ prævalent Inferorum, ille nec petra dicendus est, neque Ecclesia, neque pars Ecclesiæ, quam Christus super petram ædificat.* Secunda sententia esto illorum Patrum, qui appellatione Petræ intellexisse Dominum crediderunt Petri fidem, siue confessionem à Petro hîc editam. Chrysostomus diserte in hunc locum: Ὅτι ταύτῃ τῇ πίστει· τουτέστι, τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας. Theophylactus itidem: αὕτη ἡ ὁμολογία ἐφ' ᾧ ὡμολόγησας Πέτρον μέλλει εἶναι τῆς πίστεως θεμέλιον. *Hæc confessio quam confessus es, fundamentum erit credentium.* Augustinus in epistolam I. Iohannis, tractatu x. *Quid est, super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam? Super hanc fidem; super id quod dictum est, Tu es Christus Filius Dei; Super hanc petram fundabo Ecclesiam meam.* Omnium optime hanc sententiam declarat Basilius Seleucensis, sermone in hanc Matthæi pericopam: Ταύτην τὴν ὁμολογίαν πίστας καλέσας ὁ Χριστὸς, Πέτρον ὀνομάζει τὸν πρῶτον ταύτην ὁμολογήσαντα. γνώρισμα τῆς ὁμολογίας τοῦ πεποιηκότος δωρεάν. αὕτη γάρ ἀληθοῦς εὐσεβείας ἡ πέτρα· αὕτη σωτηρίας ἀκρότης· τοῦτο τῆς πίστεως ὀχύρωμα· οὗτος ὁ τῆς ἀληθείας θεμέλιος· θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι, παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. *Hanc confessionem quum nominasset Christus* PETRAM, *Petrum nuncupat eum, qui primus illam est confessus: donans illi hanc appellationem, tanquam insigne & monumentum huius confessionis. Hæc enim est reuera pietatis petra: hæc salutis crepido, siue basis: hic fidei murus: hoc veritatis fundamentum: fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, Iesus Christus.* Tertia illorum fuit sententia, qui per petram κυρίως Petrum putarunt intelligendum; quorum testimonia paullo post recitantur nonnulla à Baronio, & plura passim occurrunt, quæ nullum sit operæ pretium

tium hic deſcribere. Quarta fuit eorum, qui veram petram, & verum Eccleſiæ fundamentum volunt intelligi, ipſum Chriſtum: quomodo vocem PETRA eſſe iſto loco accipiendam accurate & copioſe docet magnus Auguſtinus pluribus locis, vt in Iohannem, tractatu CXXIV. De Trinitate libro ſecundo, cap. XVII. & multo vberius De verbis Domini ſecundum Matth. ſermone XIII. & Retract. lib. I. cap. XXI. Cum Auguſtino & Patres alij ſentiunt plures; ſed inſtar omnium Patrum Paulus eſto, quo fidelior mentis verborumq; Domini interpres, ne fingi quidem poteſt. Sunt autem Pauli verba, I. Cor. III. 2. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt* CHRISTVS IESVS. Neq; tamen obſtat Paulinum hoc oraculum, quin & ſuperiores Patrum interpretationes rectæ ſint & orthodoxæ. Non enim rebus ipſis differunt inter ſe quatuor iſtæ ſententiæ; ſed modo tantum & ratione. Quemadmodum enim, ſi quis pius homo dicat, *Deus me ſanauit*; aut *Medicus me ſanauit*; aut *Rhabarbarum me ſanauit*; etſi diuerſis locutionibus, communem loquendi conſuetudinẽ ſequens, vtitur; idem tamen ſemper ſentit: nempe ſanatum ſe à Deo tanquam à cauſſa efficiente prima; à Medico, tanquam cauſſa ſecunda: à Rhá-barbaro, ceu inſtrumento. Sic prorſus Patres, quando dixerunt ædificatam eſſe Eccleſiam ſuper Chriſto, item ſuper Petro, vel vnoquoque fidelium, necnon ſuper fide, aut confeſſione fidei; in re optime conſentiebant, & vt Auguſtinus dicere ſolet, locutionum hęc fuit diuerſitas, non ſententiarum. Chriſtus nempe ædificij Eccleſiæ prima cauſſa efficiens, à quo ceu fonte vnico, vis omnis oritur, quę Eccleſiam inſtituit, tuetur, & facit durare. Petrus dum viueret, cauſſa efficiens ſecundaria extitit, vt Apoſtolus, & Apoſtolorum princeps: quos ait Paulus eſſe in iſto opere Chriſti συνεργοὺς, & quaſi operæ ſocios: poſt eiuſdem verò obitum, Petri doctrina, quam viuus docuerat voce & ſcripto, quę μετανυμικῶς ſæpe dicitur Petrus in ſcriptis Patrum, & fuit, & eſt hodieque, ac ſemper erit, Eccleſiæ firmiſſimum fundamentum. Fides cauſſa eſt inſtrumentalis: vnuſquiſque fidelium, cauſſa materialis Templi Dei, *quod ædificatur*, ait Auguſt. in Enchir. ad Laur. *ex diis, quos facit non factus Deus.* Quis neget omnes has piorum Patrum expoſitiones pias eſſe & orthodoxas? Omnes quin in vnum congruunt, adeóque ſibi inuicem ſunt affines, vt paſſim obſeruare liceat, eoſdem Patres modò hanc modò illam è ſuperioribus expoſitionibus ſequi, amplecti & propoſito ſuo accommodare. Igitur Auguſtinus, qui tot locis tam expreſſe PETRAM exponit de Chriſto; alibi de fide accipit, & confeſſione Petri, vtm. Ioh. I. epiſt. tractatu X. alibi etiam de Petro. Origenes qui primo in Matth. tractatu de ſin-

gulis fidelibus vocem Petra contendit accipiendum : idem alibi de Petro verbis expreſſiſſimis interpretatur ; vt in Exodum homilia v. *Vide magno illi Eccleſiæ fundamento & petræ ſolidiſſimæ, ſuper quam Chriſtus fundauit Eccleſiam, quid dicatur à Domino.* Chryſoſtomi & Theophylacti verba attulimus, *Petram* explicantium, confeſſionem fidei : at quoties ijdem ex iſtis verbis Domini Petrum vocant petram, aut τὸν ἐπὶ τῇ Χριστοῦ πίστει δεδραγῆ? & vt mox docebimus, Theophylacto hæ duę locutiones, *Eccleſia ædificatur ſuper Petro*, &, *Eccleſia ædificatur ſuper fide quam Petrus eſt confeſſus*, plane idem ſignificant, & pro eodem vſurpantur. Hilarij in ſexto libro De Trinitate contra Arrianos ſunt iſta : *beatus Simon ædificationi Eccleſiæ ſubiacens.* & in Matthæum canone XVI. *O in nuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra* : & ſimilia his alibi. Sed & hæc ſunt ejuſdem Patris verba, & quidem ex eodem libro illo ſexto : *Super hanc confeſſionis petram Eccleſiæ ædificatio eſt.* Mox de eadem Petri confeſſione loquens : *Hæc fides Eccleſiæ fundamentum eſt : per hanc fidem infirmæ aduerſus eam ſunt portæ inferorum.* Ibidem : *Petrus Filium Dei confeſſus, ob hoc beatus eſt. Hæc reuelatio Patris eſt, hoc Eccleſiæ fundamentum, hæc ſecuritas æternitatis eſt.* Ad hunc modum ſolent Patres non ſolum in diuerſis ſcriptis, ſed etiam in eadem diſputatione, vnam aut alteram è ſuperioribus interpretationibus vſurpare. Baſilius verò Seleucenſis, eo quem paullo ante deſcripſimus loco, initio petram de fidei confeſſione exponens, mox in alteram interpretationem deſinit, & ſolum Chriſtum petram eſſe & fundamentum Eccleſiæ pronuntiat : clare nos docens, quomodo verba ſint accipienda illorum è Patribus, qui aliter vocem PETRAM in Domini verbis videntur eſſe interpretati. Nam & hi ſuam Chriſto gloriam voluerunt manere intactam atque illibatam : *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ipſi honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.* Rom. XI. 36. Hæc quum ita ſint, quis non demiretur, non indignetur, nouos patronos nouæ doctrinæ de Romani Pontificis Monarchia, ex omnibus Patrum expoſitionibus quas indicauimus, vnicam hodie probare, vnicam admittere ; eam nimirum, quę Petrum ſtatuit, petram fundamentalem Eccleſiæ : cæteris omnibus nigrum Theta præfigere ; illam verò omnium maxime aſpernari, reijcere, damnare, quæ Petram pronuntiat ipſum eſſe Chriſtum ? Baronij paullo poſt inſignia verba ſunt : *Hanc ſententiam*, inquit, de Petro interpretans, *Nouatores deſtruere volentes cauillationibus eò* AMENTIAE *prouecti ſunt, vt dicere non erubeſcentes, eam non eſſe intelligendam de Petro,* SED DE CHRISTO, *in alienum prorſus ſenſum, & longe à vero diuerſum, diſtrahere hæc verba non veriti ſint.* Maldonatus audacter pronuntiat,

nuntiat, *nihil magis à ſenſu Chriſti alienum cogitari poſſe, quam vt dicere voluerit, ſuper ſe ipſum, aut ſuper aliam rem, quàm ſuper Petrum fundatam Eccleſiam.* & quum vbique virulentus hic ſcriptor in magnos viros, pro ſua modeſtia, pari petulantia & impudentia debacchetur; nuſquam tamen maledicæ linguæ ſuæ laxiores habenas indulſit, quàm in hac diſputatione; *hæreticos* tertio quoque verbo nominans illos, qui eandem cum Auguſtino & alijs ſententiam tuentes, PETRAM exponunt de Chriſto: cuius Maieſtatem defendere, hodie eſt hæreſin committere. Bellarminus verò appoſitiſſime ad fallendum incautos & veritatis ſecuros: qui libro primo de Romano Pontifice, commemorans quatuor paullo ante allatas expoſitiones; *Prima*, inquit, *eſt Catholicorũ communis; quæ Petram vult eſſe ipſum Petrum: cæteræ Eraſmi, Caluini, Lutheri.* ſimilia his Stapletonus, Suarius, alij cauſſæ eiuſdem patroni. Adeo, vehemens ſtudium partium, & veritatis hac in parte odium, plus quàm Vatinianum, vere πάλαι παθος, viros alioquin inſignes excæcarunt. Nam ſi iſtorum ſtetur ſententiæ, Catholicorum albo expungendi ſunt Hilarius, Hieronymus, Gregorius Nyſſenus, Ambroſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Baſilius Seleucenſis, Theodoretus, Theophylactus, Lyranus & ipſe Gloſſæ Ordinariæ auctor Strabus, atque vno verbo, præcipui quique Patrum; quos verba Chriſti aliter quàm iſtis Ariſtarchis placet, perſæpe expoſuiſſe, nemo ignorat, niſi qui ſcripta illorum nunquam attigit. Reſtat videamus, quam efficacibus pugnent iſti argumentis, vt euincant, verba illa, *Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* &c. de Chriſto accipi non poſſe. Omnium accuratiſſimè quod equidem ſciam, eiuſmodi argumenta congeſſit in hunc locum Maldonatus, acris & magni ingenij vir; ſi affectibus, ſi linguæ, ſi odio veritatis, potuiſſet moderari. Age igitur Maldonati rationes, breuiter ſi lubet, expendamus. *Primum*, inquit ille, *quis non videt pronomen demonſtratiuum* hanc *poſitum eſſe loco relatiui, perinde ac ſi dixiſſet, Tu es Petra, ſuper quam ædificabo Eccleſiam meam.* Eſto: concedamus pronomen *hanc* poſitum eſſe loco relatiui, vt vult Maldonatus: ſed quomodo relatiuum feminini generis referetur ad antecedens diuerſi generis? non enim opinor, *hanc* & *Petrus*, in genere conueniunt. & tamen quaſi nulla eſſet in eo difficultas, *quis non videt?* inquit. Reſpondeo: B. Chyſoſtomus, & B. Auguſtinus, & quicunque in huius loci interpretatione cum illis ſenſerunt; nihil huius viderunt. Omnes enim pronomen *hanc*, non ad proximam vocem *Petrus*, retulerunt; ſed ad confeſſionem Petri verſiculo præcedente comprehenſam. Chryſoſtomus ipſam confeſſionem hoc pronomine putauit ſignificatam. ὅτι ταύτῃ τῇ πέτρᾳ· τοῦτ' ἔστι, τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας. *ſuper hæc petra; hoc eſt, ſuper fidei confeſſionis.*

confessionis. Augustinus non ad actum confessionis, sed ad rem confessione designatam, retulit: Christum nempe, quem Petrus est confessus. Sermone XIII. de verbis Domini secundum Mat. *Tu es ergo,* inquit, *Petrus; & super hanc petram, quam confessus es, super hanc petram quam cognouisti, dicens, Tu es Christus, filius Dei viui, ædificabo Ecclesiam meam.* & sæpe alibi. Est aliqua in modo interpretationis discrepantia; quum in re nulla sit, vt iam ostendimus: in eo autem conueniunt, quod pronomen *hanc* non ad nomen Petrus, sed ad præcedentem versum retulerunt. Non igitur ita clarum & certum est, quod tuetur Maldonatus, vt debeat dicere, *quis non videt?* Chrysostomus & Augustinus, duo fuêre præcipui auctores duarum expositionum, quas post illos plurimi sunt secuti: multi, sine dubio, ante illos fuerant secuti. quod Chrysostomus & Augustinus non viderunt, nemo illorum vidit, qui easdem cum ipsis sententias probarunt. Verùm, vt rationibus agamus, non solum auctoritatibus; dicimus, pronomen ταύτῃ, *hac,* vel, quia sic vertit Latinus interpres, *hanc,* duobus modis per leges rectæ interpretationis, posse accipi; vno, vt vim relatiui habeat, siue vt loquitur Apollonius, δυσφορικῆς ἀντωνυμίας; altero, vt accipiatur δεικτικῶς. Si pro relatiuo accipias, aut referetur ad præcedentem confessionem: quomodo factum esse dicebamus, ab ijs qui *petram* exponunt fidei confessionem, item ab ijs qui Christum ipsum volunt significari: aut ad vocem *petram* in præcedente dictione *Petrus* inclusam. nam vt antè monebamus, verba *Tu es Petrus* hoc significant, Tibi nomen Petro inditum est à Petra Christo. Nouum non est, vt relatio fiat ad vocem in præcedente aliqua dictione latentem. Homerus Iliad. Ω. - σαώσετε ἄστυ ἠδ' αὐτούς. *seruauit oppidum & ipsos.* hîc pronomen αὐτόν, cui innitatur non habet; nisi latentem in voce ἄστυ, dictionem αὐτούς subintelligas, quod & Eustathius obseruat. Athenæus libro XIV. πθμήνεις γὰρ πολυήμερος, ἧς ἐν μιᾷ. hîc ad vocem μιᾷ, repetendum vocabulũ ἡμέρᾳ, quod potestate continetur in præcedente dictione πολυήμερος. Iohannis VIII. 44. de Diabolo, ὅτι ψεύστης ἐστὶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. *quia mendax est, & pater eius.* quid *eius?* nempe τοῦ ψεύδους, *mendacij*; quod verbi repeti debet è præcedente *mendax.* Hic verò eò facilius huic figurę locus esse potest, quia vox ipsa, quæ includebatur in nomine Petrus est expressa à Christo. Ita igitur connecti potest sententia. *Tu es Petrus,* à me Petra sic dictus; *super qua Petra ædificabo Ecclesiam meam.* Quid in hac expositione est adeo coacti, vt admitti non queat? Sin pronomen demonstratiuum proprie & δεικτικῶς interpretari lubeat, id quoque per leges rectę interpretationis licet; adeóque absurda non erit expositio, vt etiam venustatem non translatitiam locutio Domini sit habitura.

tura. Nam in omnibus linguis pronomina demonſtratiua elegantiſſimè interdum accipiuntur de loquentis perſona. Ita interpretati ſunt veteres Critici, illud Comici: *Tu ſi hic ſis, aliter ſentias.* Ἡμῖν, ἢ δ' ἐμοί, ego. Apud Sophoclem in Oedipo Coloneo, Polynices petit à Patre vt ignoſcat, ἀρίστου τοῦδ' ἀνδρὶ τείσῃ τἀμὰ καὶ σαώσεται φίλοι: *huic viro, ruenti* (accincto, parato) *ad vltionem fratris mei.* HVIC VIRO, hoc eſt, mihi: atque hoc loquendi genere delectari Sophoclem, notat Scholiaſtes. Τοῦδ' ἀνδρὶ] διπτικῶς. ἢ ἐπὶ τοῦτο εἰ ἔφη ποιήσεις ἃ ἐγὼ θέλω τότε Σοφοκλῆς. veriſſimè. Paullo poſt: Ὦ παῖδες ἥκει τῷδ' ἐπ' ἀνδρὶ πότμος Βιαίως τελευτᾷ. *O liberi, venit huic viro prædicta oraculo mors.* pro, mihi. In Trachinis; Μὴ δῆτα δράσῃς, τῆς δ' ἐμῆς ζώσης ἔτι. *ſi quid mali paras in meos, ne feceris hac ſuperſtite.* HAC, id eſt, me. Ita omnino accipiendum, quod ait Dominus Iudæis, Iohannis II. 19. Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον. *Soluite templum hoc* dixit, corpus ſuum indicans, vt exponit Iohannes. Quare τοῦτον, accipiendum διπτικῶς: eſtque veriſimile, Chriſtum cùm hanc vocem pronunciauit, ſuummetipſius corpus indicaſſe, vel palma pectus percutiendo, vt fieri amat, vel alio geſtu. Sic igitur, *ſuper hac petra*, non abſurde, verùm elegantèr dictum fuerit, pro ſuper me; Domino noſtro vocem ſuam geſtu adiuuante, quod Græci dicunt λέγειν διπτικῶς. Ex his apparet, quàm inique faciant, qui B. Auguſtinum traducunt velut imperitum, quod verba Chriſti de ipſo Chriſto interpretatur. *Super me*, inquit, *ædificabo te, non me ſuper te.* Adeo enim vituperari hæc interpretatio non debet, vt vel propter locutionis elegantiam mereatur approbari. Quum autem plures alij Patres de Chriſto vocem *petra* expoſuerint, cur ſolus conuenitur Auguſtinus? Pergit Maldonatus; *Petrus enim & petra idem ſunt. Nam quod Caluinus dicit, non ſine cauſſa Euangeliſtam orationem variaſſe; cumque dixiſſet*, Tu es Petrus, *ſecundo loco non dixiſſe ſuper Petrum, ſed* ſuper hanc petram, *vt aliam petram, quàm Petrum ſignificaret; puerile & ridiculum eſt. Nec enim Matthæus Græcè, ſed Hebraicè, aut Chaldaicè & Syriacè lingua ſcripſit. Quibus linguis iſta generis differentia, quæ Græce & Latine eſt inter Petrum & petram, non reperitur: ſed vno eodemq; nomine, ſiue Hebraicè ſiue Syriacè Chriſtus dixit, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Si veritatis quantam par eſt, habere rationem volumus, aliter quàm vna litura corrigi iſta omnia non merentur. Primò, falſum eſt, *Petrum* & *petram* idem eſſe. Si vocum proprietatem reſpicimus, probauimus aliud eſſe πέτρον, aliud πέτραν. Si verba Chriſti diligenter examinamus; probauimus, cùm dixit Dominus, *Tu es Cepha, & ſuper hanc cepham* ed. priore loco proprium eſſe nomen Simonis; quod ſine extrema impudentiâ negari non poteſt. Nam conſtat inter omnes interpretes, Chriſtum iſto

loco,

loco, aut nouum nomen Simoni impoſuiſſe; aut ante impoſitum vſurpaſſe, & myſterium in eo nomine latens aperuiſſe. poſteriore locō aliter recte accipi poſſe nomen *petra* & res ipſa, & auctoritas Patrum, de quibus diximus, & ipſa generis mutatio, euincunt. Doceamus hoc ipſum familiari exemplo; ſi forte duris & ceruicoſis Capitonibus veritas poſſit perſuaderi. Inter Auguſti libertos erat Antonius Muſa, medicus, qui apud patronū in præcipua gratia fuit. Fingamus huic Muſę ſeruum fuiſſe, cui cùm libertatem daret & cognomen Muſæ ſimiliter imponeret, hæc verba dixerit: *Tu es Muſa, & ſuper hac Muſa ſpes eruditionis tuæ erunt repoſitæ.* Ecce *Muſa Muſa*, vt *Cepha & Cepha.* an dicemus nomen eſſe vnicum bis poſitum? minime. nam priore loco Muſa eſt proprium viri nomen ſeruo illi impoſitum: poſteriore, quia διεκτικῶς hoc pronunciatū eſt; de ipſo qui loquitur eſt intelligendum: deinde propter genus fæmininū, apparet, eum qui hæc dicat, non proprium ſibi nomen vſurpare: ſe metonymica locutione doctrinæ ſuæ mentionem inijcere, vt ſignificet, idoneum ſe eſſe qui ſerui ſiue liberti ſui ſtudia curet. Poſſent alia multa afferri exempla: quæ vt ſimilia ſint, & propoſito congruant, ſemper obſeruandum, vt idem nomen vtriq; perſonæ ſit commune, quæ in exemplum proferetur: ſicut Cepha, vnum è Chriſti nominibus eſt; quod Simoni communicauit, cùm illū Cepham nominauit. Hoc moneo, vt Lucæ Brugenſis errorem obiter indicem; qui ad verba Chriſti illuſtranda, hoc affert exemplum: *Perſimilis*, inquit, *foret loquendi ratio, ſi Imperator militi nomine Leoni, rebus geſtis nomen experimentis diceret, Tu es Leo, & hunc leonem præficiam exercitui meo.* Atqui omiſit Lucas, id quod ad ſimilitudinem exempli cum primis deſiderabatur; vt Imperatori hæc verba dicenti, itidem vt militi quem alloquitur, nomen eſſet Leoni. Quare ita potius, aut ſimili modo, exemplum erat concipiendum. Leo Imperator dicit Leoni militi; *Tu es Leo, & ſuper hoc leone ſita eſt ſpes omnis victoriæ.* quanquam ne ſic quidem per omnia reſpondet exemplum. Nulla enim hic generis diuerſitas, quæ in verbis Domini eſt manifeſta. Sine cauſſa deinde Maldonatus Caluini obſeruationem veriſſimam vt puerilem & ridiculam traducit. Non ignorabat vir doctiſſimus (quod vult iſte exiſtimari,) Hebraice ſcriptum fuiſſe à Matthæo ſuum Euangelium: ſed qui perſuaſum haberet, cum tota vetere Eccleſia, vt antea probauimus, Græcum textum à Spiritu Sancto eſſe profectum: diuerſitatem quæ in Græco textu reperitur, Euangeliſtæ attribuere non dubitauit. Si peccauit in eo Caluinus, imitatione veterum peccauit, Chryſoſtomi, Cyrilli, Auguſtini, & aliorum interpretum; qui nuſquam non ſacris ipſis auctoribus attribuunt, quæ in verſionibus leguntur LXX.

Seniorum

Seniorum vel Latinis. Atqui auctoritas multo maior eſſe debet Græci textus Matthæi, propter cauſſas antè expoſitas, quàm vllius verſionis librorum ſacrorũ. Nimis igitur putida malitia eſt, eo nomine Caluino maledicere : quum ne tum quidem pij & modeſti ingenij viri B. Auguſtinum reprehendere audeant, quando in Commentarijs Pſalmorum aut Iohannis, multas vrget voces, velut à Dauide, aut ab Euangeliſta profectas ; quarum in textu Hebraico vel Græco nullum omnino extat veſtigium. Reddit mox rationem Maldonatus, cur Matthæi interpres Græcus variarit genus in Πέτρος & πέτρα. *Dixit Petrus*, inquit, *quia vir erat cui vox illa tribuebatur. at petra mutato genere, quia in eiuſmodi ædificijs nomen petræ fœmininum magis eſt vſitatum.* Hæc vera ſunt ; ſed ex his contrarium plane eius colligitur, quod probandum erat Maldonato. Ille enim pedibus manibuſque id agit, vt euincat, Dominum vtroque loco vocem eandem vſurpaſſe. Nos verò non negamus *Cepha Cepha*, ſine vllo literarum diſcrimine bis pronuntiaſſe Dominum : ſed illarum duarum vocum diuerſiſſimas fuiſſe ſignificationes defendimus : ac propterea non poſſe dici eandem vocem. hoc ſolide antea probauimus. Quid hîc Maldonatus? idem fere quod nos: vocabula Πέτρος & πέτρα diuerſa hîc ſignificare. quomodo igitur, proprie loquendo, eadem vox erit, quum duæ ſint, & terminatione, & genere, & ſignificatione diuerſæ ? Hîc ſine dubio alliſa eſt nauis ad ſcopulum. Quanto autem ſolidior ratio eſt, iccirco dixiſſe Matthæi interpretem ὅτι τῇ πέτρᾳ, mutato genere ; quia vnum de nominibus Chriſti eſt PETRA ; quàm vt ſubtilis hic diſputator ait, *quòd in eiuſmodi ædificijs nomen petræ magis ſit vſitatum* ? Altera verò ratio quam ſubijcit, multo etiam frigidior, ac prorſus friuola : Πέτρος inquit, *Atticum & rarum eſt.* Memini hoc etiam apud alios eiuſdem diſciplinæ alumnos legere. Sed neutrum Græce docti temere concedent. Ego ſcio apud omne genus Græcorum ſcriptorum, non ſolum apud τὸν Ἀττικιςὰς, in mentione petrariarum, ſiue machinarum πετροβόλων, & ſæpe in alio ſermone, vocabulum πέτρος mihi lectum & obſeruatum, vbi πέτρα proprietate Helleniſmi ſeruata, admitti non queat. Poſt hæc ita diſputat Maldonatus : *cui dubium eſt, Chriſtum his verbis aliquid magnum & ſingulare, tanquam fidei confeſſionis præmium, Petro concedere, aut promittere voluiſſe?* deinde vbi dixit, magnum illud & ſingulare præmium, non eſſe nominis mutationem : iſtis enim Doctoribus nihil videtur magnum, præter Regnum & Monarchiam ; ſubijcit hæc : *his ergo verbis, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, ſignificat, hanc ſe illi excellentiam & ſingularem dignitatem conceſſurum, vt ſuper eum Eccleſiam ſuam ædificaret, id eſt, eum Eccleſiæ caput conſtitueret, ſummque in ea Vicarium faceret.*

ceret. Verum est, Petrum confessionis suæ prȩmium esse consecutum; qua de re satis multa in superioribus. Verum etiam est, præmium illud, ingens fuisse; quod donantis non solum potentiam & μεγαλοδωρείαν luculente probaret: sed etiam dietatem illius & τὸ ὁμοούσιον cum Patre certò demonstraret; sicut accuratissime ostenderunt Chrysostomus in hunc locum, & Hilarius in sexto de Trinitate, vt alios Patres omittam. Sed præmij loco dedisse Filium Dei Petro, vt esset Caput visibile Ecclesiæ, quale hodie depingitur, non iam Christi Vicarius, sed Vicedeus, Rex & Monarcha Ecclesiæ, imò totius mundi; id verò nemo dixit priscorum Patrum, nemo credidit in primitiua Ecclesia: recens istud commentum est, noua doctrina, sequioribus seculis excogitata; vsque adeo priscis Christianis inaudita, vt ne nomina quidem istius disciplinæ ante pauca secula fuerint cognita. Extant apud Chrysostomum, Ambrosium, Augustinum, alios Patres; tot homiliæ de laudibus B. Petri: vbi sæpe oratoria licentia diuini illius viri texuntur encomia. Quis illorum appellauit Petrum Caput visibile vniuersæ Ecclesiæ, eo sensu, quo hodie ista vocabula vsurpantur? quis illum Vicedeum, quis Monarcham nominauit? Hilarius illo quem dixi libro, id ex professo agit, (& erat in eo positum contra impios Arrianos, validum argumentum:) vt præmij propter confessionem Petro delati, extollat magnitudinem. Ait ibi inter cætera: *Hoc qui creaturam Dei potius confitens negat, prius est, vt neget Petri Apostolatum, fidem, beatitudinem, sacerdotium, martyrium: & post hæc se alienum à Christo esse intelligat; quia Petrus eum Filium Dei confessus hæc meruit.* Cur in hac enumeratione, cur in tota illa disputatione, quod longe maximum erat, vt placet hîc Maldonato, prætermittitur? Vicariatus nempe, regnum & Monarchia Petro concessa. Nam claues & ligandi potestas, adeo nihil habent commune cum singulari Monarchia Petri; vt idem Hilarius, in illa ipsa disputatione, eandem illam potestatem omnibus Apostolis affirmet esse tributam: & quidem *propter fidei meritum*, inquit: ne quis existimet, vni Petro hoc fuisse proprium. Theophylactus in hunc locum: *rependit gratiam*, inquit, *Dominus Petro, ἀντὶ δὲ δόσεως μεγάλης, datâ illi mercedem magnam*: videtur idem sentire cum Maldonato: sed accipe pie Lector quæ sit ista merces magna: *vt super eo fundaretur Ecclesia, & omnes fideles confessionem Petri fidei suæ fundamentum substernerent.* verba Theophylacti paullo post afferemus: nullum hîc regnum, nullus Dei vicariatus in Reges, nulla Monarchia Hildebrandina, prȩmij loco concessa dicitur fuisse. & tamen non dubitat auctor, hoc ipsum quod ait Petro datum, appellare MERCEDEM MAGNAM. En doctrinam è diametro cum illa pugnantem, quam tuetur isto loco,

gratiarum

gratiarum & beneficiorum cœleſtium malus æſtimator, Maldonatus. Subijcit deinde : Quum proximo verſu claues tradantur Petro, quæ metaphora Principem illum inquit deſignat : ergo etiam hîc alia metaphora, videlicet *petræ*, idem Principatus Petro traditur. *abſurdum enim eſt*, inquit, *tam paucis verbis, rerum aut perſonarum mutationem fieri.* Quam vim habeat traditio clauium, ad ſequentem annum erit examinandum: at *petræ* metaphoram non ius dominandi, ſed ſoliditatem denotare, paullo poſt demonſtrabitur. Quod ait, abſurdam eſſe mutationem rerum & perſonarum in verbis Domini; volens ac ſciens, opinor, errat: qui non ignoraret, nihil crebrius occurrere in Scripturis, huiuſmodi mutationibus. Quare ſi quis dicat; Dominum verſu decimo octauo aperire Petro & cæteris Apoſtolis conſilium ſuum de ædificanda Eccleſia, quæ futura ſit æternæ durationis; verſu autem ſequente, Petro indicare Chriſtum, voluntatem ſuam vtendi opera & miniſterio ipſius in ædificio illo procurando; quid in eiuſmodi ſententia futurum ſit abſurdi, pij eruditique viri velim iudicent. Quę deinceps ſequuntur, partim iam refutauimus; partim ita leuia ſunt aut aliena, vt in illis diutius tædeat immorari. Quædam dumtaxat attingemus. *Conueniebat*, inquit, *vt quemadmodum Chriſtus Apoſtolos duodecim ad* XII. *Patriarcharum ſimilitudinem elegerat; ita vnum veluti Abrahamum eligeret, qui propter maiorem fidem, omnium caput, & vt Abraham veteris, ita ille Euangelicæ Eccleſiæ fundamentum eſſet.* Hoc quidem argumentum plane topicum eſt, non analyticum; quod neque è Scripturis eſt depromtum; neque è ſcriptis Patrum; & curioſa dumtaxat coniectura nititur. Nam quod XII. fuerunt Patriarchæ & totidem numero Apoſtoli; leue eſt ad hanc comparationem inſtituendã, eo fine, quo inſtituitur à Maldonato. De poteſtate enim quæſtio eſt, quæ hodie ſub obtentu nominis Petri, Petri ſucceſſoribus attribuitur. Huius verò poteſtatis ecqua in Abrahamo vmbra poteſt deprehendi? Itaque hoc ſimili nihil diſſimilius. Petrus vnus fuit è XII. Apoſtolis: Abrahamus non fuit vnus è XII. Patriarchis: ſed generis auctor, è cuius lumbis, vt loquitur Scriptura, & XII. Patriarchæ ſunt orti, & pater illorum Iacobus & auus quoque Iſaacus. Quod ſi tuliſſet Abrahami ætas, vt ſe viuo naſcerentur XII. Iacobi filij, qui Patriarchæ ſunt appellati; iure naturæ in poteſtate ſua ſunt illos habiturus, non minus quàm Iſaacũ. Ius enim patriæ poteſtatis ad omnes nepotes porrigitur, Κατ' ἀρχὰς πατέρων, τέκνα τεκνίων δι' ἡμέρας. Quod ſimile ius in cæteros Apoſtolos Petrus habuit? Adde quod Abrahamus nec; dominatus eſt inter XII. Patriarchas, qui ipſo viuente nati nondum erant: neque in populo Iudaico, poſteris ſuis dominationis ſuæ ſucceſſores vllos habuit. Nam

quum duplici poteſtate populus Iudaicus regeretur, ſacerdotali & ciuili; neque Reges, quiue Regum locum obtinuerunt, neq; Principes Sacerdotum in ſuis muneribus Abrahami ſucceſſores vnquam ſe dixerunt. Petrus, vt iſti volunt, Rex & Monarcha inter Apoſtolos fuit; & ad poſteros ſuos, Pontifices Ro. ius tranſmiſit, vt ijſdem placet, non ſolum in coepiſcopos & totum clerum dominandi; ſed etiam in populos omnes, Reges Principeſque omnes, atque vno verbo, in Orbem terrarum vniuerſum. An hæc ſimilia videntur? Scio Abrahamum dictum eſſe *patrem omnium credentium in præputio*, Rom. IV. 11. ſi ad hoc exemplum dicat aliquis, Petrum fuiſſe patrem omnium in Chriſto credentium: etſi in Scripturis non legitur is titulus tributus Petro; aſſentiar tamen tota voluntate. nã & huic illius confeſſioni debetur hic honos; & laboribus quos in iaciendis Eccleſiæ fundamentis Petrus inter primos primus ſuſtinuit longe maximos. Veriſſime Chryſoſtomus, homil. in verba Pauli, Galat. II. 2. non ſolum, inquit, illa Petro debentur, quæ opera ipſius effecta ſunt, quando primum inchoata eſt Eccleſia Chriſtiana; ἀλλὰ καὶ τῆς μὴ παρ' αὐτοῦ ἑτέρων γινομένων κατορθωμένης, οὗτος ἂν εἴη πάντων αἴτιος, ὁ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν εἴσοδον παρασχών: *ſed etiam eorum quæ ſunt ab alijs præclare facta, merito habeatur auctor Petrus, qui initium præbuit, & aditum.* Sed hic titulus longe glorioſiſſimus, partim cæteris Apoſtolis communis, partim perſonaliter Petro eſt proprius; neque ad eius ſucceſſores vllo pacto poteſt pertinere. Quare nihil hoc ad Papam; nihil ad controuerſias hodiernas. Scio etiam Abrahamum reperiri in Biblijs dictum, *petram*, vt dicitur hîc Petrus ex iſtorum ſententia. Iſaiæ LI. 1. *Attendite ad petram, vnde excisi eſtis: attendite ad Abraham patrem veſtrum.* ſed ne id quidem ad Maldonati propoſitum quicquam facit. *petra* enim hoc loco nihil aliud ſignificat, niſi originem. & mens Prophetæ eſt; ſicut exciſus è petra lapis eiuſdem eſt naturæ cum rupe vnde eſt exciſus: ſic vos componite vitam veſtram ad exemplum Abrahami, & vt hunc locum explicans ait Maimonides in diuino opere More Nebukim, libro I. cap. XVI. לבר בדרכיו *iter per eius vias.* Poſtea recenſet Maldonatus illos è Patribus, qui Petrum petram aut fundamentum Eccleſiæ vocarunt. quorſum autem? aut quis hoc negat, niſi qui à limine Patres nunquam ſalutauit? At non iſtud eſt præcipue, quod hodie in controuerſiam vocatur: ſed illud potius, quo ſenſu ita veteres ſint locuti: an vocabulo *petræ* monarchiam aliquam intellexerint Petro fuiſſe collatam. nam hoc acerrime defenditur hodie: qua de re mox erit dicendũ. Interim obſeruet Lector philalethes, vel fraudem manifeſtam in enumeratione Maldonati, vel craſſam & pudendam ignorantiam. Orditur

ditur enim catalogum ſuum ab epiſtola Clementis ad Iacobum: quam eſſe ψευδεπιγραφον, adulterinam, abſurdam, ridiculam, ſi ignorauit Maldonatus, poſt Cardinalis Cuſani & aliorũ ex illis partibus admonitionem; expers fuit omnis melioris eruditionis: ſi non ignorauit, ſed diſſimulauit; omnis probitatis, & ingenui candoris, qui Theologum apprime decebat. Ego inter falſa ſcripta ſupponentem, quę certiſſima eſt hęretici nota; & ijs vtentem, quę norit ipſe eſſe falſa ac ſuppoſititia, diſcrimen nullum agnoſco.

Ædificabo Ecclesiam Meam.] Quid eſt *ædificabo*? Sicut architecti lapides quærunt, inuentos ad opus ædificij parant, cædendo, poliendo, & alijs rationibus; deinde probe paratos cæmento coniungunt inter ſe, vt ex omnibus recte compoſitis ſurgat opus ædificij: ſic Dominus noſter ex innumero mortalium numero quoſdam eligit, electos erudit, fidem illis infundit, totoſque adeo immutat lauacro παλιγγενεσιας, vt *nouæ creaturæ* dicantur, Paulo, II. Corinth. v. 17. Galat. vi. 15. tum autem ita paratos & concinnatos, vinculo charitatis, participatione eorundem myſteriorũ, communione eiuſdem ſpei, velut cæmento quodam coniungit inuicem, vt è pluribus extruantur Eccleſiæ ſingulæ, ex omnibus Eccleſia Catholica. Hic obſeruandum eſt, Chriſtum ſtructuræ illius ædificij quod eſt Eccleſia, gloriam ſibi vni vindicare, cùm ait, *ædificabo*, & iterum, *Eccleſiam* Meam meritiſſime. nam humanâ operâ traducere aliquem ad fidem Chriſti, nedum integram aliquam Eccleſiam inſtituere; nemo homo poteſt magis, quàm mortuum iam fœtentem præſtare rediuiuum. Veruntamen vt monet Hieronymus in hunc locum, ea eſt bonitas Filij Dei, vt titulos ſibi vni proprios, mortalibus miniſtris ſuis communicet, qua de re paullo poſt dicturi ſumus. Quum igitur verus architectus huius ædificij ſit vnus Chriſtus, qui creat, qui concinnat, qui connectit inter ſe lapides viuos, & dat illis ſurgere in magnam molem; poſtremò, qui hanc compagem mille periculis obnoxiam præſtat ſua vnius vi & virtute ſartam tectam: patitur tamen eius bonitas, vt nominentur etiam Apoſtoli architecti. nam Paulus nuncupat ſe architectum, I. Corinth. III. 10. quod ille per occaſionem de ſe dixit, de Petro & cęteris Apoſtolis voluit intellectum. Chriſtus petra & fundamentum Eccleſiæ; I. Corinth. III. 2. adeo vnicum, vt expreſſe affirmet Paulus, nullum aliud præter Chriſtum poſſe poni fundamentum: & Chryſoſtomus ibidem obſeruet, fideles Chriſto Petræ & fundamento Eccleſię ita adhærere, vt nihil ſit medium: ſed vt palmes adhæret viti, nulla re interiecta, ſic fidelium vnumquemq; huic fundamento debere cohærere.

Et tamen hoc fundamentum appellatur *fundamentum Apostolorum*, Eph. II. 20. imò ipsi Apostoli XII. totidem nuncupantur fundamenta, Apocal. XXI. 14. Sic quum Christus seruet propria virtute, per fidem apprehensus; fides tamen seruare dicitur, *Fides tua seruauit te*... Matth. IX. 22. Marc. V. 34. & sæpe alibi in Euangelio. quæ ratio est cur *petram* multi Patrum acceperint de fide, siue confessione fidei, vt dictum est. Igitur, siue super Christo, siue super Petro Apostolorum coryphæo, siue super fide dicatur fieri illa ædificatio, cuius hîc meminit Dominus, res eodem redit; quod & antè obseruabamus, & hîc testimonijs vno aut altero lubet confirmare. Epiphanius contra Catharos, affirmat Petrum esse petram super qua fundata est Ecclesia, idquo πολλαχῶς φησι, inquit, *modis omnibus*. Deinde explicat modos aliquot, quorum primus hic est: πρῶτον μὲν ὅτι ὡμολόγησε Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἐγνωσαν, ὅτι ὅτι τῇ πέτρᾳ ταύτῃ τῆς ἀσφαλοῦς πίστεως, οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν. *primo quidem, quia confessus est Christum Filium Dei viuentis; & dictum est illi, Super hac petra firmæ fidei, ædificabo Ecclesiam meam.* manifestissime Epiphanius duas expositiones vocis *petra* pro vna atq; eadem accipit: nam & Petrum affirmat esse illam petram: & statim verba Christi exponens, *petram* interpretatur, τὴν ἀσφαλῆ πίστιν, *firmam fidem.* quæ erat Chrysostomi expositio. Theophylactus verò & copiosissime & clarissime, quid sit *ædificare Ecclesiam super petra* declarauit hisce verbis: non enim grauabor locum illius integrum describere. *Rependit gratiam Petro Dominus; vt super illo ædificetur Ecclesia.* Ecce Petrum petram & Ecclesiæ fundamentum: sed hoc quomodo sit intelligendum, ipse explicat statim: ἐπεὶ γὰρ ὡμολόγησεν εἶναι τὸν Θεοῦ ὁ Πέτρος, φησὶν ὅτι, αὕτη ἡ ὁμολογία ἣν ὡμολόγησας, θεμέλιον μέλλει εἶναι τῶν πιστευόντων. ὥστε πᾶς ὃ θέλων μέλλοντα κτίζειν τῆς πίστεως οἶκον, ταύτην τὴν ὁμολογίαν ὑποτιθέναι θεμέλιον. *Quoniam Petrus confessus est Christum Filium Dei, futurum ait, vt hæc confessio quam confessus es, sit credentium fundamentum: adeo vt quicunque domum fidei erit extructurus, is confessionem hanc substernat fundamentum,* siue *pro fundamento.* Nemo non videt, Petrum & confessionem fidei pro re eadem vsurpari à Theophylacto. Quum autem neque Epiphanius, qui ex professo varios modos explicat, quibus dicitur Ecclesia super Petra ædificari; neque Theophylactus, qui hæc Domini verba adeo perspicue & prolixe exponit; monarchicę potestatis Petri vllam iniecerint mentionę, ac multo minus Papalis Omnipotentiæ: quis sanus dubitare potest, silentij caussam esse, quod commentum de Petri & Paparum monarchia, qui est hodie fidei articulus, cum primis necessarius, prorsus ignorarent? Hodie idem ignorare in Europa, hæresis est flammis expianda.

ET

ET PORTAE INFERI NON PRAEV.] Conſtat, per *Inferi portas* intelligi, quantum eſt quod habet potentiæ Inimicus hominis, ad exercendam & vexandam Eccleſiam; cuius ſaluti inuidens, perpetuas illi ſtruit inſidias. Sed de locutione quæ hîc vſurpatur, quæri poteſt, ſitne ea phraſis Græca an Hebraica. Eſt verò ipſa quidem phraſis vtrique linguæ communis; ſed eius vſus varius. Apud Iſaiam, XXXVIII. 10. *Vadam* בשערי שאול εἰ πύλαις ἅδου, vt vertunt LXX. ſi illorum eſt textus Græcus qui extat hodie, ſeruato Hebraiſmo; quem melius neglexit Latinus, *ad portas Inferi*. Hic per *Inferi portas* intelligitur ſepulcrum, Orcus, ſiue locus mortuorum. Sapientia Salomonis XVI. 13. καταγῆς εἰς πύλας ᾅδου ἐκ δυνάμεως. Similiter & Græci loquebantur. Euripides idem paullo aliter dixit initio Hecubæ: Ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας λιπών, ἵν' ᾅδης χωρὶς ὄψεις αἱ θεαί. nam idem eſt ac ſi dixiſſet, ἥκω λιπὼν ᾅδου πύλας. Interdum Græci ſpecie prouerbij dicebant de re odioſiſſima, *Porta Inferorum*. Homerus Iliad. I. ἐχθρὸς γάρ μοι κῆρας ὁμῶς Ἀΐδαο πύλῃσιν. *odi illum inſtar portarum Inferi*. Alio ſenſu idem loquendi genus vſurpauit Dominus, pro potentia & molitionibus miniſtrorum. Nam quia olim apud Hebræos conueniebant proceres ciuitatis ad portas vrbis & ibi conſilia agitabant; ideo portæ Inferi hoc loco ponuntur pro conſilijs miniſtrorum Satanæ, ſæpe conuenire ſolitorum, & diu multumque deliberare, quò pijs poſſint nocere. Non poſſum aſſentiri Maldonato, qui *portas* hic in propria notione accipit, & interpretatur de portis vrbium quas impij quidem habitant, ſed pij obſident & oppugnant. Acuta quidem coniectura: ſed quam euertit, quod ſequitur, οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς; *non ſuperabunt viribus ſuis Eccleſiam*: tot enim verbis opus eſt, vt exprimatur vis Græci vocabuli κατισχύω: quod Latinus interpres vna voce conatus exprimere, dixit, *non prævalebunt ei*. Non ſolet autem verbum κατισχύω vſurpari de reſiſtente, & vim patiente; ſed potius de oppugnante & vim inferente. Teneamus igitur cum omnibus interpretibus, non promittere his verbis Dominum Eccleſiæ ſuæ, illam de omnibus impijs triumphaturam, & eorum vrbes in ſuam poteſtatem fore redacturam: ſed iſtud potius; hoſtes Eccleſiæ de ipſa tanquam penitus à ſe deiecta, nunquam fore triumphaturos. Maldonatus verò etiam in eo parum videtur cauiſſe, quod verbum κατισχύω hoc loco cum Hebræo יכל comparat; quum id potius reſpondeat verbo אבד: nam *ἰσχύς* eſt אבד *omets*. κατισχύσουσιν αὐτῆς, יאבדו בעבור potius quàm יכלו לה.

ADVERSVS

ADVERSVS EAM.] nempe Ecclesiam. nullum in eo dubium. Vt mirer valde in ea paraphrasi Hebraica, quæ est edita ab Iohanne Tilio Episcopo Briocensi, scriptum esse עליך *aduersum te*; vt de Petro intelligatur. qui videtur esse exscriptoris error, potius quàm interpretis: cuius tamen & alij extant insignes errores, vt doctissimus Mercerus admonuit. Certissimum est, hanc promissionem Ecclesiæ Catholicæ per totum Orbem diffusæ principaliter esse factam: deinde etiam cuiuis particulari siue Ecclesiæ, siue etiam personę priuatę; sed diuerso modo. illa nunquam sic premitur, vt penitus opprimatur: Ecclesię particulares nonnunquam & premuntur & opprimuntur: multo autem magis singuli fidelium. Patres tamen in hac promissione fiduciam suam fundasse, non solum cùm de vniuersa Ecclesia agebatur, sed etiam, cùm de particulari aliqua, aut etiam de quouis fideli, ostendemus in tractando Augustini loco, quem attulit Baronius.

Probauimus hactenus, verba Domini, de quibus hæc instituta est disputatio, à veteribus Patribus varie accepta fuisse: neque vllam priscis Ecclesiæ temporibns extitisse necessitatem de Petro illa exponendi, potius quàm de Christo, aut de confessione fidei, aut etiam de vnoquoque fidelium. Sed quoniam mutata sunt tempora, & quæ prius erant orthodoxæ interpretationes, factæ sunt hæreticæ; age, concedamus istis, verba illa, *& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, omnino de Petro esse intelligenda. Quid inde consequentur? non vtique id quod vnice expetunt, vt inseruiat hic locus fulciendæ Ro. Pontificis hodiernæ Monarchiæ. Nos enim negamus & iterum iterumque pernegamus, ei ædificio quadrare hanc PETRAM. Vt hoc demonstremus, duobus argumentis, neque longe petitis, neque curiosis vtemur. Prius à perpetuo vsu auctorum ducemus, qui metaphoram *petræ* ad soliditatem, firmitudinem, aut simile quid designandum amant vsurpare; non autem ad speciem vllam dominationis indicandum: posterius ab auctoritate illorum ipsorum Patrum, qui eam Domini vocem de Petro accipiunt; nam hi causas diuersas eius appellationis in medium afferentes, dominationis vel Petri, vel Papę, quæ hodie defenditur, nullam penitus vnquam mentionem fecerunt. De his igitur deinceps agamus.

XIII. Demon-

XIII. *Demonſtratur accurata diſputatione, vocem* PETRA *quoties metaphorice vſurpatur, vel in Scripturis, vel apud Patres, aut alios etiam auctores, referri ſemper ad aliquam petræ inhærentem proprietatem; nunquam autem dominationem aut imperium denotare.* Petra *nomen Dei; Chriſto duabus de cauſsis attribuitur: item fidei, Eccleſiæ, Scripturis, Apoſtolis, Martyribus, ſingulis fidelibus. Cautio neceſſaria, cùm nomina Deo propria de hominibus dicuntur. Alia nonnulla.*

IBIDEM.

METaphorica PETRAE vſurpatio reperitur paſſim apud Patres, vel ſimpliciter ex vſu communi loquendi petita; vel cum alluſione ad hæc ipſa Domini noſtri verba. Vtrouis autem modo vſurpetur hæc metaphora, ſcopus illius eſt, declarare aliquid naturæ rupis, ſaxi aut lapidis conueniens. Durities vna eſt cum primis è lapidum proprietatibus. πέτρον igitur aut πέτρον dixerunt hominem firmum aduerſus affectus, qui etiam Latinis *durus* dicitur, & elegantiſſime Græcis ἄπτωκτος. Sophocles Oedipo Tyranno. - ἢ γὰρ σὺ πέτρᾳ φύσιν σύγ' ὀργάσῃ. *tu vel lapidis naturam coegeris iraſci.* Simillime Baſilius Seleucenſis, ſermone quarto de Dauide: ὁ τοῦ Δαυὶδ τίς οὐκ ἂν ἐπῄνεσε πέτραν ἢ τὸ θυμοῦ κατασβεστήν; quin ipſæ virtutes *petræ* dicuntur, quod ſint habitus ἀμετάθετοι & conſtantes, vel quod ſint quaſi editæ rupes extra aleæ periculum. Sic Chryſoſtomus, in libro ad eos qui ſcandalizantur, ait Ioſephum quando ab impudica muliere tentabatur eius pudicitia, confugiſſe ὅτι πρὸς τῆς σωφροσύνης πέτραν, *ad temperantiæ rupem*; & ipſam quidem facto naufragio periiſſe, at Ioſephum de eius libidine triumphaſſe. Ineſt etiam rupibus & ſaxis, vt ſtatum ſuum & naturam immutabiliter conſeruent. quò reſpiciens Chryſoſtomus, futurę vitę ſtatum comparat petris: huius verò, floribus vernis. in eodem libro, τὰ τοῦ δικαίου ἔοικεν ἄνθεσιν· ἐκεῖνα μὲν πέτραις ἀκινήτοις. Proprium etiam eſt ſaxis propter duritiem ſuam, vt tractari, poliri & meliorem in formam mutari difficulter poſſint: iccirco, vt obſeruat Hieronymus, ad caput primum Abdiæ, *& in malam partem* petra *frequenter accipitur. Auferam* inquit, *cor lapideum, & dabo vobis cor carneum. &c.; Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ: maximèq; in hoc loco Abdiæ.* vbi *ſciſciones petræ* opponuntur Petræ Chriſto. Huc pertinet quæ dicitur Matthæo & Marco σκληροκαρδία, *durities cordis*, τῆς εἰς τὸν ἀλόγιστον λεληθυίας, vt loquitur Clemens Alexandrinus, initio Protreptici. vbi etiam oſtendit ſcriptor ille eruditus, homines inſipientes dici λίθους ἢ ξύλα,

ξύλα, *lapides & ligna.* & eſt ibi prouerbium Græcorũ, λίθων ἀναισθητότερος, de ignaro, inſipiente & ſtupido. πολὺ γὰρ λίθων ἀναισθητότερος αὐθρωπος ἀγνοίᾳ βεβαπτισμένος : *quinetiam lapidibus ſtupidior eſt homo ignorantia obrutus.* vtitur Chryſoſtomus eo prouerbio, tomo v. p. 226. alibi ſtultos & bardos vocat λιθίνους, vt eiuſdem tomi, p. 199. vel ξυλολιθίνους, vt in I v. p. 911. aut etiam λίθους, vt in eodem p. 870. Verùm iſtæ omnes metaphoricę locutiones, ex vſu communi loquendi ſunt petitæ. At quoties vel Petrus, cæteriue Apoſtoli, vel Eccleſia, vel vnuſquiſque fidelium, vel Scriptura, vel bona opera *petræ* dicuntur Patribus; omnes hæ locutiones & his ſimiles, ab vno fonte manant, neque è communi vſu loquendi petuntur: ſed ad Chriſtum & Chriſti hæc verba ſemper fit alluſio. Quod vt melius intelligatur, principio notandum eſt, Dominum noſtrum, Ieſum Chriſtum, duabus rationibus à Prophetis, Apoſtolis & Patribus dici PETRAM. Prior, quia Deus eſt, idem eſſentia cum Patre & Spiriru Sancto. In veteri Teſtamento Deus locis pene innumeris dicitur צור *Tzur*, quam vocem Græci interpretes, modò vertunt ὄρος, *montem*, modò πέτρα, *petram* aut *rupem.* Moſes ben Maimon in More Nebukim, admirandę doctrinę ſcripto, libro primo, capite XVI. obſeruat, hac voce ſignificari montem, vel arcem in rupe ſitam: item ſilicem durum; necnon מסורי lapidicinam, vnde oriuntur venæ lapidicinarum, vt appellat Vlpianus leg. XIII. §. 5. Dig. De vſufructu. alibi in libris Iuris vocantur *venæ ſaxorum*: Deum verò appellari *Tzur* Petram, כי הוא התחלה וסבבה המעלה לכל אשר זולתו *quia ipſe eſt principium & cauſſa, per quam facta ſunt omnia præter ipſum.* Non dicit Maimonides, Deum appellari *petram*, quia dominetur omnibus rebus creatis: nam etſi verum eſt, Deum immortalem rerum omnium creatarum dominum eſſe, & abſolutiſſimum Monarcham: hæc tamen metaphora non adhibetur ad exprimendam dominationem, ſed ad indicandam originem rerum & cauſſam exiſtentiæ: robur etiam ſignificat, ac potentiam & æternam durationem: denique *Petra* cùm metaphorice de Deo dicitur, habito reſpectu ad naturam & proprietatem verę rupis, aut ſaxi alicuius duriſſimi, ad ſignificationem nominis Tetragrammati proxime accedit: quod nomen, æternum & perpetuum Dei eſſe quum deſignet; צור ſiue *petra*, durationem notat, quæ eſt continuatio τοῦ εἶναι, & cauſſam exiſtendi in creaturas collatam. Vni Deo proprium, & vere eſſe, & ſemper eſſe, ſine principio & fine; & dare alijs, vt ſint: res creatæ nonniſi vi creatoris ſubſiſtunt, & tamdiu ſubſiſtunt, quamdiu illi placet. Vt igitur propter veram eſſentiam Deus dicitur יהוה ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν: ita propter perpetuam ſubſiſtentiam appellatur PETRA: idque apud Hebræos vnum eſt è

nominibus

nominibus Dei. vt אל *fortis*; ſed per antonomaſiam Deus; ita צור *petra*, res durare idonea; per excellentiam Deus. Quare ab Interpretibus librorum ſacrorum Græco & Latino, perſæpe vox illa vertitur, non *petra*, aut *rupes*, vel *fortitudo*, ſed DEVS. Exempla inueniet ſtudioſus Lector, Deuteronomij capite XXXII. 31. & ſæpius in eodem capite. II. Samuelis XXII. 32. Pſalmo XXXI. 3. LXXIII. 26. & multis alijs in locis. Ac neſcio, num hæc vſurpatio vocis *petra* pro Deus, occaſionem aliquam præbuerit profani ſacramenti ſigno, Θεὸς ἐκ πέτρας, quod exagitat Firmicus, De errore profanarum relig. cap. XXI. nam Diabolum & verba & ritus ſacros retuliſſe ad ſuam impietatem, è Iuſtino, Clemente, Auguſtino, & alijs Patribus certiſſimum eſt. Accedit altera ratio cur Chriſtus dicatur PETRA, relatione facta ad Eccleſiam; quam ipſe conſtituit, ipſe redemit ſanguine ſuo; cui dat eſſe & durare, ὃ τῇ ἐκ ἰδίου αἵματος. Quum igitur Eccleſia tritiſſimo in Scripturis loquendi genere, dicatur οἰκοδομὴ *ædificium*, vt I. Corinth. III. 9. XVI. 5. & 15. Epheſ. II. 21. & *domus ſpiritualis*, vt I. Petri, II. 5. Chriſtus, vt plurimum, non ſimpliciter dicitur *lapis* aut *petra*; ſed lapis eius ædificij, quod eſt Sion, ſiue Eccleſia. Iſaiæ XXVIII. 16. *Ecce ego fundo in Sion lapidem, lapidem munitionis, anguli pretioſi, fundamenti fundati.* & Pſal. CXVIII. 22. vocatur Chriſtus, lapis ab ædificantibus reprobatus, ſed qui factus ſit *in caput anguli:* vt exponitur Matth. XXI. 42. Lucæ, XX. 17. Actor. IV. 2. & in prima Petri, II. 16. vbi dicitur λίθος ἀκρογωνιαῖος ſicut etiam Paulo, in ea ad Epheſios, II. 20. Hæc metonymica appellatio tribuitur Chriſto, Eccleſiæ auctori & conſeruatori, non propter imperium, quod iure obtinet in Eccleſiam; ſed vt ſciant fideles, inconcuſſæ firmitudinis, & durationis æternę opus eſſe Eccleſiam; quę fundamento nitatur Petra Chriſto: diſcant etiam, fidem in Chriſtum debere eſſe firmam atque immotam. Chryſoſtomus in homilia quam habuit poſt captum Eutropium, vbi ille Eccleſia exijſſet, loquens de Chriſto: Διὰ τί ἐκλήθη ΠΕΤΡΑ; ἵνα μάθῃς ὃ ἀσάλευτον, καὶ ἑδραῖον τὴν πίστιν. *cur vocatus eſt PETRA? vt ſcias fidem eſſe rem inconcuſſam & ſtabilem.* Gregorius Nyſſenus in libro De perfectione; exponens Chriſti nomina, *Petræ* appellatione ait ſignificari, ὃ πάγιον, καὶ ἀμετάθετον, καὶ στερρόν. *naturam fixam, immutabilem & firmam*, non ſolum Chriſti, verum etiam eorum qui Chriſtum ſequuntur & imitantur. Euſebius Præparationis Euangelicæ libro primo, ait Eccleſiam ἑστάναι καὶ μόνιμον ἄσειστον, ὡς μὴ ἐπ' ἀσείστῳ καὶ ἑδραίᾳ πέτρᾳ, τῇ αὐτοῦ δυνάμει, βεβαιοῦσθαί τε καὶ ἐρριζῶσθαι, (τὸν Χριστὸν) ἀποφαινόμενος. *ſtare & manere immotam, quia Chriſtus pronunciauit eam ſtare & radicatam eſſe, ſuper immota petra, virtute ſua.* PETRA, vt vides, illa inquam petra cui innititur Eccleſiæ ædificium, eſt virtus

Christi. Simillime dicit Ambrosius, *Christum esse Petram Ecclesiæ*, VIRTVTE; qua & sustinet illam & continet. Procopius ad hęc verba Isaiæ, L. 7. *vt petram duram*, notat hæc: δυνάμεως γὰρ ἦν ὃ πρᾶγμα δι' ὧν ἐκαρτέρουν. *virtutis opus erat, per quam patienter ferebant.* innuens hac breui notula, *petram* metaphorice positam, significare potentiam & firmitudinem, non ad dominandum, sed ad patiendum. Simillimum etiam est, quod dicitur Christus FVNDAMENTVM Ecclesiæ. Θεμέλιος, κρηπὶς, *fundamentum, basis*, & similes voces cùm metaphorice vsurpantur, vel initium significant; vel aliquid pręcipuam vim habens, vnde alia exoriuntur, quæ illi innitantur. Pindarus Pythionicarum ode quarta de Iasone, colloquium cum Neptuno instituente; βάλλετο κρηπῖδα σοφᾶν ἐπέων. *iecit fundamentum sapientis orationis.* hîc *fundamentum* siue *basis* ponitur pro initio. Sic quum scribat Paulus ad Hebr. VI. 1. *non rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis*; quærunt Theologi, quomodo pœnitentia dicatur *fundamentum*: nam *fundamentum in ædificio non tenet secundum, sed primum locum*, inquit Thomas, parte III. quæst. LXXXIV. art. VI. soluit autem docte & vere: *pœnitentiam non posse dici fundamentum spiritualis ædificij simpliciter, id est, in prima ædificatione; sed esse fundamentum in secunda reædificatione, quæ fit per destructionem peccati.* Diuerso sensu Pindarus Olymp. oda XIII. Eunomiam & Dicen, id est, bonas leges & iustitiam, appellat, βάθρον πολίων ἀσφαλὲς, *fundamentum tutum vrbium.* quia felicitas ciuitatis illis veluti duabus columnis innititur. Vtroque modo Christus est fundamentum suæ Ecclesię; & tanquam primus illius auctor; & tanquam solus eiusdem conseruator. Christus igitur, solus est Ecclesiæ fundamentum, vt affirmat Paulus. Zeno Veronensis, in sermone de spirituali ædificatione domus Dei: *In totius fabricæ fundamentis, non sicut in Iudææ templo plurimi, sed magnus, præclarus, speciosus,* VNVS *est lapis, qui quadræ turris totam* SOLVS *sustinet molem.* B. Augustinus, in Psalmum LXXXVI. docet, Christum, non solum esse fundamentum, vt Prophetas & Apostolos; sed esse *fundamentum fundamentorum.* deinde subijcit: *In ædificijs istis, non potest idem lapis esse in imo & in summo. Si fuerit in imo, in summo non erit: si in summo fuerit, in imo non erit. Angustias enim omnia pene corpora patiuntur, nec vbique esse possunt, nec semper. Diuinitas autem quæ vbique præsto est, vndique ad eam potest duci similitudo: & totum potest esse in similitudinibus, quia nihil eorum est in proprietatibus.* Res sunt affines *petra* & *fundamentum*, & pro eodem ponuntur: differunt enim non re, sed ratione tantum: quippe omne bonum fundamentum ponitur super petra, vt docet Christus ipse, Matthæi cap. VII. & Lucæ, cap. VI. Obseruat Eustathius, πέτρην ἐν ἔσχατον Homero antrum in rupe excauatum

significare;

ſignificare; vt in illo verſu Iliad. η. Πέτρης ἐκ καρτερὸν διὰ γυάλου ἐστὶ πεφυῖαν, & alibi. Hanc quoque notionem eius vocabuli veteres Patres Chriſto accommodarunt; quo melius exprimerent, omnem Eccleſiæ firmitudinem in Chriſto eſſe, & à Chriſto. Dixerunt igitur, Eccleſiam eſſe velut antrum quoddam, tutiſſimum hominum receptaculum, in rupe excauatum, quæ rupes eſt Chriſtus: propterea dici illũ apud Iſaiam *ſpeluncam* & *petram*: propterea etiam dixiſſe Chriſtum, *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Refert hanc Patrum ſententiam Procopius, in caput Iſaiæ XXXIII. Εἰκὸς δὲ φασι τὸν Χριστὸν ὅπως εἰρηκὼς (σπήλαιον καὶ πέτραν,) οὐ ἵν' αὐτοῦ τὸ σπήλαιον καὶ τὴν πέτραν σημαίνῃ ἡ Ἐκκλησία νοήσῃ τὸ παγιον ἔχουσα, καὶ ὃ καὶ ὅτι τοιοῦτον τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν. Iſti Patres quos laudat Procopius, *petram* in verbis Domini, exponebant de Chriſto; & Chriſtum appellari *Petram* docebant, non ad denotandum ipſius imperium: ſed potius τὸ παγιον, firmitudinem Eccleſiæ in Chriſto velut in antro & cauata rupe latitantis. Aliam quoq; rationem cur Chriſtus dicatur *Petra*, Paulus inſinuat I. Corinth. x. 4. de qua conſulantur eruditorum Theologorum ſententiæ diuerſæ: aliam item Matthæus, XXI. 44. quoniam Chriſto, ceu rupe duriſſima omnes Eccleſiæ illius hoſtes obterantur. plures item alias eius appellationis rationes affert acutiſſimus philoſophus & Theologus, Cardinalis Cuſanus, Excitationum, libri II. initio. Semper autem huius metaphoræ explicatio referri debet ad aliquam petræ inhærentem proprietatem: quæ plures quum ſint, præcipue tamen firmitudo ſpectatur, & cùm de Chriſto id nomen vſurpatur; & cùm de alijs rebus quæ relationem habent ad Chriſtum. Sic igitur FIDES dicitur petra & fundamentum, quæ eſt habitus à Chriſto infuſus, in electis ἀμεταπτωτος καὶ ἀναπόστατος, atque immutabilis. Vnde eſt illa locutio frequens in Patribus, *ſtare in petra fidei.* Cyrillus Ieroſolymitanus catecheſi XIV. σὺ ἔσῃ ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως. Damaſcenus, in tertio de imaginibus: στῶμεν ἐπὶ τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως. In ea quæ dicitur Iacobi Liturgia; τὴν Ἐκκλησίαν ἐστηρίξωσας ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως. Chryſoſtomus, tomo VII. pag. 30. de martyribus; οὐκ εἶχαν, ὅθεν ἐδιδάχθη· ἀλλ' ἔστησεν ὅτι ἐπὶ πέτρας ἀκίνητος. Cyrillus contra Neſtorium libro II. editionis Ro. p. 38. δέχου τὴν ἄγκυραν τῆς ψυχῆς τὴν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν· φησὶν ὅτι πέτρας τὸν ἑαυτοῦ πόδας. cui loco geminus eſt hic apud Chryſoſtomum: ὁ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιος ἡ πίστις σαλεύεται· ἀλλ' ἐξ ἐκείνου τοῦ Εὐαγγελικοῦ ἄγκυραν ῥίψον, καὶ τὴν πέτραν φίλησον στιβαρόν. & apud eundem leges tomo quinto, p. 363. ψυχαὶ πεπηγυῖαι ἐπὶ ταῦτα θεμέλια τῆς ὀρθῆς πίστεως. Paulus Rom. XV. 20. cùm dicit ſe non ſolitum prædicare Euangelium, vbi Chriſti nomen iam fuiſſet auditum; *ne ſuper fundamentum alienum ædificaret*: docet nos,

proprie doctrinæ Christianæ præcipua capita, vt de cultu vnius Dei, de sacrosancta Trinitate, & salute per vnum Iesum Christum, & similia his pauca, esse verum fundamentum Ecclesiæ: cui possint quidem & alia multa superstrui; sed non paris momenti. Hæc sæpe legas apud Patres. Ideo Clemens obseruat in v. Stromat. differentiam esse inter fidem, quæ est fundamentum primum Ecclesiæ, & doctrinam ei fundamento superstructam: quæ illi dicitur, modò γνῶσις, modò γνωστικὴ οἰκοδομὴ, vel γνωστικὴ πλειότης. Ait inter cætera, Ταῦτα γνωστικὰ ἐποικοδομήματα τῇ κρηπίδι τῆς πίστεως τῆς εἰς Ἰησοῦν Χριστόν. *hæ sunt structuræ gnosticæ*, (siue, *pleniorem cognitionem afferentes*,) *super fundamento fidei.* Idem libro sexto: Ὦ πίστιν εἰληφότι, ὃ γνώστεως μεταλαβεῖν οἰκεῖον πέφυκεν, εἰ τοῦτο ξηραίνεται καὶ τοῦτο οἰκοδομῆται χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, τὰ καταβληθέντα θεμελίῳ γλίχοιτο. Idem in quinto obseruat, hæc necessaria doctrinæ Christianæ capita, quæ ipse appellat κοινὴν πίστιν, *fidem communem*, à Paulo nominari modò fundamentum, modò lac. Ὁ Ἀπόστολος, ait, τοὺς ἀπὸ τῆς κατὰ γνωστικῆς πλειότητος τὴν κοινὴν πίστιν, τὴν μὲν θεμέλιον λέγει, τὴν δὲ γάλα. & affert locum I. Cor. III. 2. *Lac vobis potum dedi, non escam.* Hæc Clementis doctrina originem habet è disputatione eximia Pauli I. Cor. cap. tertio. quæ tamen obseruatio, an per omnia menti Apostoli congruat, non est hic quærendi locus. Sane etiam Eusebius libro tertio Historiæ cap. XXXVII. distinguit inter τοὺς κατὰ βληθέντας ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων θεμελίους. *fundamenta ab Apostolis statim initio iacta*, & ea quæ postea Euangelistæ & illorum successores ijs fundamentis superstruxerunt. A *petra* cùm pro fide accipitur, est verbum elegans πετρωθῆναι apud Patres: vt cùm dicunt, Petro id nomen esse inditum propter τὴν πεπετρωμένην πίστιν, *propter fidem in petram conuersam*, id est, firmissimam. de Stephano protomartyre id verbum elegantissime vsurpat Chrysostomus; ἐπάλληλα ἐδέχετο τῶν λίθων τὰ κύματα, πολλῷ πλέον τῇ πίστει πετρούμενος. Quemadmodum autem fides *petra* & *fundamentum* nuncupatur: sic etiam BONA OPERA nuncupat Paulus I. ad Tim. VI. 19. θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, *fundamentum bonum in futurum.* Oecumenius: τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων τοῦτον θεμέλιον ὠνόμασε: *actionem bonorum operum nominat Apostolus fundamentum.* SCRIPTVRAE etiam appellantur Patribus *petra* & *fundamentum.* Origenes contra Celsum, tomo IV. p. 260. ait, domum Dei ædificari super summis montibus, πάντων τῶν προφητικῶν λόγων, οἵτινές εἰσι θεμέλιος ἐστι; *omnium sermonum Propheticorum, qui sunt eius domus*, id est, *Ecclesiæ fundamentum.* Eleganter Chrysostomus in libro ad eos qui scandalizantur; docens rationem humanam non esse audiendam, quæ velit aliquando suadere, Solem & cæteras Dei creaturas melius potuisse disponi: Apage; inquit, nos contra

tra θαυμάζωμεν τῆς πίστεως ἐκείνης, καὶ τῆς ῥήσεως τῆς λεγούσης, Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν : *apprehendamus illam petram, & dictum iſtud, Et vidit Deus omnia quæ fecit : & ecce omnia bona valde.* & in ſermone de Luciano Martyre ait idem magnus Doctor, eum qui ſynaxibus frequens interſit, vbi Scripturæ recitabantur lingua non peregrina, ſed omnibus intellecta, τοῖς θείοις ἀρδόμενον λόγοις, καθάπερ ὅτι πέτρας τῆς ὀρθῆς τῷ τῶν πραγμάτων κρίσεως ἥσται ἑαυτόν, τοῦτ' ἔστι τῷ δόγματι πάντων ἀλώβητον. *diuinis irrigatum ſermonibus, collocaſſe ſe velut in aliqua rupe, recto de omnibus negotijs iudicio, neque vlla rerum humanarum poſſe capi.* Ipſa quoque ECCLESIA vocatur *petra* & *mons* propter ſtabilitatem & firmitudinem, & διὰ τὸ στέρεον αὐτῆς καὶ ἀσάλευτον, inquit Chryſoſtomus, in homilia, poſt captum Eutropium habita. Epiphanius in compendio de fide Catholica, Eccleſiam appellat, *ſanctam Ieruſalem, virginem Chriſti, & ſponſam, ἀσφαλῆ βάσιν καὶ πέτραν, tutam baſin & petram.* Hieronymus in caput Iobi XXIX. *Petra Eccleſia, fundata ſuper Chriſtum, firmiſsimam Petram, de ſe gratiam Spiritus Sancti, velut riuos effundit.* Auguſtinus De baptiſmo contra Donatiſtas, lib. III. *Pax Eccleſiæ dimittit peccatum, & ab Eccleſiæ pace alienatio, tenet peccata. Petra enim tenet peccata, Petra dimittit.* In ijſdem libris hæ locutiones vt idem ſignificantes promiſcue vſurpantur: *Eccleſiam eſſe petram: Eccleſiam eſſe in petra*; vel, *ſuper petram, non ſuper arenam.* item, *Extra Eccleſiam eſſe, & à petra foris eſſe, cui claues Dominus dedit, vbi ſe ædificaturum Eccleſiam dixit.* Nec ſolum Eccleſia ſed etiam FIDELIVM quilibet, petra nominatur à Patribus, vt aliquot teſtimonijs antè probauimus. cauſſam accipe à Gregorio Naz. orat. XXVIII. *petras* dici fideles, propter στερρότητα καὶ βαθεῖς λογισμούς. firmitatem & pondus mentis, id eſt, vt alij Patres dicunt, propter ſoliditatem fidei, & conſtantem profeſſionem. Eximie verò illi *petræ* nominantur, qui inter Eccleſiæ membra excellunt; vt ſancti MARTYRES. Sic Stephanum protomartyrem appellat Chryſoſtomus petram & columnam Eccleſiæ, tomo VII. pag. 579. Τί οὖν τῆς πίστεως ἐκείνης ὁ λογισμὸς ἦν ὃν δυνατώτερος ; πόθεν αὐτὸν ὀφθῆναι τῆς ἐκκλησίας στερρότερον ; item duodecim Chriſti APOSTOLI ac PROPHETAE. nam Paulus ad Epheſios, II. 10. ait fideles ſuperædificari *fundamento Apoſtolorum & Prophetarum* : id eſt, quod ipſi poſuerunt ; vel quod ſunt ipſi Apoſtoli & Prophetæ, ſicut Chriſtus eſt lapis angularis. intellige autem διδασκαλικῶς, doctrinam, quam voce docuerunt, quam ſcriptis tradiderunt. Hieronymus ad Hedybiam quæſtione octaua : *Petræ ſunt, vniuerſa vaticinia, Prophetarum : qui & ipſi à Petra Chriſto cum Apoſtolis Petræ vocabulum acceperunt.* quomodo autem Apoſtoli doctrinę Euangelicæ fundamenta iecerint ſuper fundamentis, quæ olim Prophetæ

poſuerant,

posuerant, explicat Chrysostomus sermone habito in titulum libri Actuum Apostolicorum. Hilarius in Psalmi LXVII. enarratione: *Apostoli timent, fugiunt, diffidunt: sed quia in his bona voluntatis esset affectus, perfecti ita sunt, vt & fundamenta Ecclesiarum fierent & columnæ.* Iam inter Apostolos PETRVM frequentissime dici ab omnibus Patribus & petram & fundamentum Ecclesiæ, certissimum est: an autē eo sensu ijdem has Petro appellationes figuratas tribuerint, quo tribuuntur hodie & Petro & Ro. Pontificibus, id vero restat videndum. Qua de re prius quàm agimus, tirones monebimus, vt infinitam Dei bonitatem obseruent; qui proprios vni sibi titulos, mortalibus seruis suis communicare non dedignatur. Sic quum Ioh. VIII. 12. dicat ipse, *Ego sum lux mundi*: idem tamen, Matth. v. 14. Apostolis suis dicit, *Vos estis lux mundi.* Sic quum Ioh. XI v. 6. dicat Dominus, *Ego sum veritas*: Ecclesiam tamen Spiritus Sanctus per Paulum loquens, nominat *veritatis columnam & firmamentum.* Sic vnus vere Doctor Ecclesiæ Christus, Matth. XXIII. 8. & tamen ipsius ministri passim in Scripturis vocantur & Doctores & præceptores. Sic Ecclesiæ verus architectus vnus, Deus. *Ædificabo Ecclesiam meam.* & tamen Paulus non dubitat vocare se, *sapientem architectum.* Quid magis Deo proprium quarto modo, vt sic dicam, esse potest, quàm vt solus credatur esse, salutis æternæ auctor & largitor? Tota hoc Scriptura à principio ad finem nos docet. Paulus tamen sæpe dicit, se homines seruare; idemq; Timotheum ita alloquitur, I. cap. IV. 16. *Hoc faciens, & te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.* Sed quid alias Dei appellationes consectamur? Ipsum DEI nomen & Mosi olim Deus ore suo tribuit, Exodi VII. 1. & cùm in Psalmis tum alibi mortales, dicuntur Dij: passimque apud Patres legas de fidelibus, θεός, θεῶσις & θέωσις. pio sensu vsurpata: & Scripturæ Cypriano, Optato, Augustino alijs è veteribus *deificæ*, vel *deifica instrumenta* dicuntur, *quia per illas terra transfertur in cœlum, homo deitate mutatur*, vt loquitur Petrus Chrysologus, sermone LXVII. Hic verò etiam atque etiam obseruandum est, nisi conscelerati & impij esse volumus; quando appellationes proprie Deo conuenientes, vel vt cum B. Chrysostomo dicam, τὰ πρὸς σύνταξιν τῆ φύσει τοῦ Θεοῦ, ἢ πὰ σχετικὰ πρὸς αὐτόν, (Hebraice vocant מדות *middoth*) hominibus tribuuntur; longe alio sensu illa debere accipi, quàm vbi de Deo dicuntur. Tantum enim κατ' ἀξίαν, propter communicationem ex gratia Dei factam; vel potius, κατ' ὁμοίωσιν, propter aliquam conuenientiam, de seruis Dei eiusmodi vocabula prædicantur, non vniuocè, sed æquiuocè, vel analogicè, vt è Thoma docetur in Scholis; & non vno loco declarat Dionysius Areopagita, præcipue cap. XII. de cœlesti hierarchia.

hierarchia. Præclare diuinus vir Chrysostomus, in homilia post captum Eutropium habita : ἄλλος Θεὸς ἐστι, καὶ ἐμὲ λέγειν ἐκάλεσεν. ἐκεῖ φύσεως πρόσταγμα, ἐνταῦθα ὄνομα τιμῆς· ἐκεῖ μὲν γὰρ ὑψηλότερα πάντα ἐστὶ, ἐνταῦθα δὲ τὰ πρόσταγματα φύσεις. Docta, pia & necessaria est hæc obseruatio. Docet Chrysostomus ; hoc genus appellationes, cùm Deo tribuuntur, rem declarare ; cùm hominibus, honorem nominis. Age, sanctissimam hanc obseruationem, proposito nostro accommodemus. Dicitur Christus Petra & fundamentum Ecclesiæ : dicitur & Petrus petra & fundamentum Ecclesiæ : an eadem notione qua Christus? Omnino hoc volunt, qui animose adeo contendunt *Cephan & Cephan* eodem sensu Dominum dixisse. Itaque Petrum esse petram, vt Christus est Petra, tot locis affirmat Baronius, & cum ipso tota illa manus patronorum Omnipotentiæ Papalis : quinetiam affirmat Baronius, idque non semel, Petrum esse fundamentum Ecclesiæ primarium. Scio & Baronium & alios distinctiones hîc comminisci inter fundamentum vitale, essentiale, principale, aut κύριον, & ministeriale : qui si constarent sibi, & bona fide agerent, iure merito dicere aliquid viderentur : nam pij omnes fatentur Apostolos eiusmodi fuisse fundamenta Ecclesiæ : verùm ex ijs quæ passim docent ijdem de Monarchia, vel potius Omnipotentia Pontificia, tam in temporalibus, quàm in spiritualibus, de Vicariatu Dei in terris Petro quondam, vt isti volunt, deinde eius successoribus attributo, de potestate vnius supra Concilium etiam Oecumenicum, de iure deturbandi Reges de suis solijs, & aeci illos addicendi, & similibus capitibus, prætigiarum technæ patent. Meminerint igitur pij, etiam in hac parte & loquendum & sentiendum esse cum antiquis Patribus ; & cum Basilio Magno dicendum in homil. de pœnitentia ; *Christus reuera Petra est inconcussa : at Petrus propter petram : Iesus enim dignitates suas largitur suis.* Dicamus verò id ipsum aliquanto apertius cum Chrysostomo ; etsi Petrus cæteraque Apostoli petræ & Ecclesiæ fundamenta suo modo extiterunt : reuera tamen eam fuisse δωρεὰν ὀνόματι, potius quàm φύσεως πρόσταγμα : honoris, inquam, missâ hic eos dici, figurâ loquendi magis, quàm ex rei veritate : quum vnus tolus, ὁλόκληρος, IESVS CHRISTVS, vere & rebus ipsis, vi Spiritus Sancti, atque vt loquuntur Patres, per spirituales influentias, constituat, foueat, sustenet, protegat suam Ecclesiam : quæ est doctrina Pauli, in I. ad Corinthios, cap. III. 5.6.7. nec malè hic vsurpaueris, quod apud prophetam Isaiam legitur ; *Deum gloriam suam nemini mortalium dare.* Quum autem probauerimus, Christum Petram dici, quia Deus est, & quia erga Ecclesiam suam ea operatur, quæ vnius dumtaxat est Dei præstare ; concludimus certa

&

& indubitata ratione; eos qui volunt Petrum dici petram, quomodo Christus dicitur Petra, vel non satis intelligere quam vim habeat hæc argumentatio: vel scientes prudentesque è mortali facere Deum, aut certe Deo hominem æquare: quæ est intolerabilis & hominibus Christianis vox indigna. Sed quæritur hîc à nonnullis; si vera Petra Ecclesiæ, & verum illius fundamentum est solus IESVS CHRISTVS; gratia autem nominis non vni Petro est concessa, verùm omnibus Apostolis, vt paullo antè ostendimus: quid Petro singulariter conueniebat, cur hæc elogia illi potissimum tribuantur? Sunt qui hoc loco subtiliter philosophentur de diuersitate fundamentorum in eodem ædificio, & nescio quæ λεπτολογήματα afferant ex arte fabrili; atque vt dicam cum Eucherio Lugdunensi, ea quæ plana sunt, subtilitate sua reddant difficilia. Simplicissima & verissima responsio est; in dictis figuratis scopum dicentis magis spectandum esse, quàm in verba subtiliter inquirendum. Christus igitur quum omnibus Apostolis idem diceret, ac potestatem omnibus eandem conferret; peculiariter tamen ad Petrum vocem dirigit; voluitque eum, inter suos collegas pari potestate præditos aliquo modo eminere, vitandæ confusioni, & sanciendæ διατάξεως, atque sicut Cyprianus ait, vt *originem vnitatis & rationem fundaret.*

XIV. *Ostenditur, ne illos quidem Patres qui* petram *de Petro sunt interpretati, de Monarchia Petri vnquam cogitasse. Expenditur sententia Cypriani: item Ambrosij, Isidori, Epiphanij, Eucherij Lugdunensis, Victoris Antiocheni, Theophanis Ceramei. Iudicium de Iodoci Coccij* Thesauro Catholico.

IBIDEM.

TRanseamus ad alterum argumentum. Nam si illi ipsi Patres, qui vocabulum *petra* in verbis Domini de Petro acceperunt, quique Ecclesiam super Petro fundatam esse dixerunt, de Petri Monarchia, quam Baronius hoc loco elicit è voce *petra*, nihil cogitarunt: sequitur omnino, doctrinam hodiernam esse nouam. Cyprianus scriptor vetustissimus, vnus omnium veterum Doctorum frequentissime repetit, *Ecclesiam voce Domini super Petro vno esse fundatam*; vt in libro de vnitate Ecclesiæ & sæpe in epistolis. Atqui hic est Cyprianus, qui omnes Episcopos Apostolorum pariter successores esse credidit, omnes parem habere potestatem, omnes sibi commissos greges æquo iure regere, *vni Deo actus sui rationem reddituros.* Hic est Cyprianus, qui semper cum Romanis Pontificibus suis æqualibus, ex æquo egit, *collegas* illos

illos & *fratres* appellans, & viciſſim ab illis appellatus. Equidem temere dicere non auſim, aliqua ambitionis Romæ pullulantis iam tum extitiſſe indicia: parce enim loquendum autumo de ſanctis Martyribus, qui per illa tempora Eccleſiam Romanam rexerunt; veruntamen, ſiue ea tuerunt indicia morbi quandoque erupturi; ſiue tantum ſuſpiciones, quæ Cyprianum impulerunt: certe ex ijs quæ vir hic Dei in cauſſa Feliciſſimi, item Baſilidis & Martialis geſſit ſcripſitque; item ex epiſtola ad Pompeium contra literas Stephani Papæ: certiſſime conſtare poteſt, quæ Cypriani fuerit ſententia de iſonomia, ſiue æquabilitate iuris inter omnes Epiſcopos: conſtare, inquam, poteſt manifeſtiſſime, praxin Eccleſiæ illorum temporum hanc fuiſſe; vt Ro. Epiſcopus pari iure cum cæteris cenſeretur, *frater* & *collega* à cæteris diceretur, ſicque ageretur cum illo, vt cum fratre; maiore illo quidem natu, & qui ordine primus, cæteros aliqua honoris prærogatiua antecederet; ſed tamen frater eſſet & collega, nihil amplius. Nemo Cyprianum legit, non excæcatus anticipatis opinionibus, qui hoc non animaduertit: & nobis in XVI. diſputatione, de eo nonnulla erunt dicenda. Non igitur credidit Cyprianus, non credidit ætate Cypriani Eccleſia Dei, appellatione *Petræ* vllam vel Petro, vel Petri ſucceſſoribus Monarchiam à Chriſto fuiſſe attributam. Ambroſius, De ſanctis per annum, ſermone II. *Petrus pro ſoliditate deuotionis, Eccleſiarum petra dicitur, ſicut ait Dominus; Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamentum poſuerit, & tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem molemq; contineat. Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & Petra p̄ virtute Dominus nuncupatur.* En cauſſas tres, cur Petrus dictus ſit Petra. Prima eſt, *ſoliditas deuotionis*; ſic appellat Ambroſius, quam Græci paſſim ῥῶμότητα; quam vocem ante expoſuimus. ea fuit zeli vehementia, & ſtudium flagrantiſſimum promouendæ Chriſti gloriæ; nam prę cupiditatis huius ardore quauis petra durior euaſit hic ſanctus Apoſtolus, aduerſus omnes ærumnas. Altera cauſſa; *quod primus in nationibus fidei fundamentum poſuerit*: hęc veriſſima Petri laus, ex hiſtoria Actorum notiſſima. Qui igitur primus inter primos Dei ſeruos ad id miniſterium electos, Eccleſiæ Chriſtianæ iecit fundamenta, meritiſſime, petra, baſis & fundamentum Eccleſiarum appellatur. Eam ob cauſſam Petrum cum Aarone comparant nonnulli. Iſidorus Hiſpalenſis, De officijs, libro II. capite quinto ſcribit, Ordinis ſacerdotalis fundamentum fuiſſe Aaronem in veteri Lege: *in nouo autem Teſtamento*, inquit, *poſt Chriſtum ſacerdotalis ordo à Petro cepit: ipſi enim primo datus eſt Pontificatus in Eccleſia Chriſti; Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es inquit Petrus*, &c.

Hic ergo ligandi soluendiq; potestatem primus accepit, primusque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit. Vides Ambrosium & Isidorum causſam appellationis *petræ*, petere à ministerio Petri, & ex eo quod primus Euangelij prædicatione, in nationibus fidei fundamentum posuerit. Tertia causſa ponitur ab Ambrosio, *quod tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molemq; contineat.* Magnifica sane verba, vt dicebamus exercit. XIII. num. XVII. sed quæ de viuente quidem in terris Petro, sint ita accipienda, vt cùm Paulus dicit se homines seruare; de se seruo Christi locutioné vsurpans, quę proprie ipso docente Paulo, ad Christum pertineat. sic dicitur Ambrosio Petrus *continere compagem Ecclesiæ.* quum ipso interprete Ambrosio, sua virtute hoc Christus præstet; Petrus tantum deuotionem afferat. sed & de versante inter homines recte hoc dici potuit, & nunc ipso in cœlis cum Christo regnante, de doctrina Petri, & fide quam ille prædicauit, dicetur verissime. Si Petrum Ecclesiæ monarcham agnouisset Ambrosius, dixisset profectò illum non tantum deuotione, sed etiam imperio continere compagem Ecclesiæ: at ille *deuotionem* dumtaxat illi tribuit; de monarchia illius neque apud Ambrosium, neque apud Isidorum vllum verbum: contrà Isidorus eo ipso loco subijcit hæc: *Si quidem & cæteri Apostoli cum Petro par consortium honoris & potestatis acceperunt.* Epiphanius Ambrosio pene æqualis, aduersus Catharos affirmat, *Petrum extitisse nobis solidam Petram fundantem fidem Domini, super qua ædificata fuerat Ecclesia*, idque τῷ πάντα τρόπον. inquit, *omnibus modis*: deinde tres modos explicat. Primus modus, siue causſa prima est, confessio ab eo edita de Christi deitate, & facta ipsi promissio: altera est, confessio eiusdem de Spiritus Sancti deitate, Actorum, v. 3. & 4. Tertiam causſam ita explicat Epiphanius: ἀλλ' ἐν αὐτῷ πέτρα οἰκοδομῆς, ἐν θεμελίοις οἴκου Θεοῦ γεγένηται, ὁ ὃν ἀρνησάμενον αὖθις, καὶ πάλιν ἐπιστρέψαντα, εὑρεθέντα τε ὑπὸ Κυρίου, καὶ καταξιωθέντα πάλιν ἀκοῦσαι, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Ὁ γὰρ Χριστὸς τοῦτο λέγων εἰς ὑπερφυῆ ἡμᾶς ἤγαγε μετανοίας, ἵνα ὁ αὐτῷ πάλιν οἰκοδομηθεὶς ἡ βεβαιοτάτη πίστις, ἡ μὴ ἀπορρυῦσα ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ὅσοι ἐμπνέονται τῷ βίῳ, καὶ μετανοοῦσιν εἰς ἀλήθειαν. *Sed etiam in eo solida petra ædificij & fundamentum domus Dei fuit Petrus, quando postquam negasset, & denuo conuersus esset, à Domino inuentus est, qui eo honore ipsum dignatus est; vt rursus illi diceret, Pasce oues meas, &c. Nam his verbis Christus ad pœnitentiæ conuersionem nos vocat, vt iterum in Petro fides optimo nitens fundamento ædificaretur: quæ de vita illorum hominum non desperat, qui vitali spiritu adhuc fruuntur, & reuera resipiscunt.* Geminus huic locus est in Ancyroto pag. 473. vbi prolixe docet Epiphanius, Petrum θεμελιῶσαι τὴν ἀσφάλειαν τῆς πίστεως, *firmitatem fidei fundasse*, τῷ πάντα τρόπον,

modis

modis omnibus; nam etiam ibi illa verba vſurpat: tota autem illa diſputatio ad tres cauſſas modò expoſitas referri poteſt. Sententia igitur Epiphanij fuit; Petrum Eccleſiæ petram & fundamentum eſſe factum, non ſolum quando de Chriſti deitate confeſſionem edidit; aut quando Eccleſię cura illi demandata eſt; aut cùm alia religionis Chriſtianę arcana prędicauit, vt deitatem Spiritus Sancti in compellatione Ananiæ: ſed etiam tum, quando permiſſus eſt cadere, vt ex illo caſu melior ſurgeret, ac ſuo exemplo ad verā pœnitentiā omnes animaret. Ambroſius ſimillime ad caput Lucæ XXIII. *Error Petri, doctrina iuſtorum eſt: & titubatio Petri, omnium petra eſt.* Ex his Epiphanij verbis colligas recte, veriſſimum eſſe, quod ait Auguſtinus contra Donatiſtas, *In Apoſtolo Petro primatum Apoſtolorum excellenti gratia præeminuiſſe*: at Monarcham Eccleſiæ factum eſſe Petrum, neque ex ſuperioribus locis Epiphanij poteſt colligi, neque ex vllo verbo, quod in eius viri monumentis extet. Eucherius Lugdunenſis homilia in natali S. Petri, ad hæc verba, *Et ego dico tibi* &c. notat: *Tu dicis & verum dicis, quia ego ſum Chriſtus filius Dei viui: & ego dico tibi, quia tu es Petrus, fide fortis, & doctrina ſtabilis.* cur verba Domini exponens hic Pater, non dicit cum Baronio, *Tu es Petrus* &c. id eſt, *tu es Princeps & monarcha Eccleſiæ*? nimirum adhuc illa ſecula ignorabant hoc arcanum. Sed operepretium fuerit, totam interpretationem Eucherij apponere. *Niſi enim in hoc nomine fortitudinem & ſtabilitatem Chriſtus intellexiſſet, quare ea quæ ſequuntur protinus addidiſſet? dicens*, Et ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. *Si Petrum non intelligis, Petram reſpice: Petra autem erat Chriſtus. Sic igitur à Petra Petrus, ſic à Chriſto Chriſtianus. Videamus itaq; quid ſit*, Et ſup. &c. *Super hanc petram, quam tu modò in fidei fundamentum poſuiſti: ſuper hanc fidem, quam tu modò docuiſti, dicens*, Tu es Chriſtus filius Dei viui: *ſuper hanc petram, & ſuper hanc fidem, ædificabo Eccleſiam meam. Huic enim ſententiæ Apoſtolus concordans, ait*, Fundamentum enim &c. *ac ſi dicat; Non eſt aliud fundamentum, niſi illa Petra quam Petrus poſuit in fundamentum, cùm diceret*, Tu es Chriſtus filius Dei viui. *Super hanc petram ædificatur Eccleſia Dei.* Victor Antiochenus, qui aliquanto ante annum à Chriſto quingenteſimum creditur vixiſſe; cauſſam impoſiti noui nominis Simoni ita explicat. *Ne quis caſu aut temere Apoſtolos electos putet, Euangeliſta ſingulorum nomina ordine recenſet. Dicit autem Simoni impoſuiſſe nomen Petri, quò nimirum nomen rem ipſam anticipet. Quia enim Chriſtus Dominus ſupra Petram, hoc eſt, ſupra infractam, ſanamque Petri doctrinam inconcuſſamq; fidem, Eccleſiam ſuam ædificaturus erat, ob id prophetico Spiritu, Petrum illum appellat.* Hic eruditus ſcriptor, non magis credidit nouum nomen Petro impoſitum, portendiſſe illi Monarchiam, quàm

filijs Zebedæi, de quibus ſtatim loquitur. In Collectaneis Iodoci Coccij, magna diligentia, ſed non pari fide neque iudicio, congeſtis, extat deſcriptus hic locus è Theophane Cerameo, quem vixiſſe adnotat circa annum Domini ıɔcccxx. ſermone de ſanctis Apoſtolis: *Ego vero dico t.* &c. *Tu, inquit, Petrus es, petra fies fidei, verbi & Eccleſiæ firmatæ fundamentum, ac ſpiritualis ædificationis primus áditus. Super hanc enim confeſsionem fundamentum Eccleſiæ ſtabit. Tali namque petra & rupe collocata, reliqua dogmata firme ac tute ædificabuntur.* Non potuit clarius exponi, Petrum propterea petram & fundamentum Eccleſiæ dici; quia articulus fidei quem ipſe confeſſione ſua eſt complexus, omnium fidei articulorum & totius doctrinæ Chriſtianæ primus eſt, principium fidei, & vniuerſæ religionis Chriſtianæ fundamentum. Locus eſt egregius; quem religio fuit prętermittere. feci igitur contra morē meum, vt alienam fidem ſecutus, ex auctore mihi non lecto eum deſcriberem. Atq; vt hoc obiter dicam, vel ex hoc vnico Theophanis loco apparet, quo iudicio ſcriptus ſit ille Coccij Theſaurus Catholicus. Affertur enim hic locus, ad probandum dogma hodiernum, Petrum vniuerſę Eccleſiæ Principem ac Monarcham eſſe: quod hic Theophanes, homo Græcus, niſi fuit ſchiſmaticus, adeo non credidit, vt toto animo deteſtaretur: ex eius autem verbis nullo pacto poteſt elici. quorſum igitur Coccio afferebatur hoc teſtimonium? Sed nemo eruditus & iudicio vel mediocri prædítus, oculos in illam farraginē coniecit; quin ſtatim intellexerit; propoſitum auctori fuiſſe, non veritate vincere: ſed nube teſtiū, quaſi terriculamento aliquo incautis lectoribus & rerū imperitis pauorem inijcere, *qui omnem illis ſapientiam ex animo expelleret*, vt ait vetus poeta. Sciant igitur tirones, minus in his ſtudijs verſati, Coccium in opere illo concinnando, inter veros auctores & ſuppoſititios nullum diſcrimen ſtatuiſſe; qui magnus eſt error, & pernitioſiſſima ἀκρισία. Altera verò non minor, quod de ſenſu & vera ſententia auctorum quos afferebat ne minimum quidem fuit ſollicitus: clamat hoc res ipſa, & nos ſi id ageremus, nullo negotio poſſemus demonſtrare. Verùm vt eo omiſſo, ad propoſitum redeamus: poſſent ijs teſtimonijs quæ hactenus recitauimus alia addi; ſed hæc ſatis ſuperque ſufficiunt, vt concludamus tandem, quod propoſueramus demonſtrare; ne illos quidem Patres, qui *petram* in verbis Domini de Petro acceperunt, de Petri monarchia, hac metaphora ipſi promiſſa, quicquam cogitaſſe. Neque id mirum: nam ipſi Petro, & cæteris Apoſtolis, quando ex ore Domini hæc verba ſunt prolata; eius interpretationis, quæ regnum & monarchiam Petro ſpondet, ne venit quidem in mentem. Euincit hoc manifeſtiſſime, vel vnicum illud argumentum; quod vſque ad

paſſionem

paſſionem Domini penitus ignorarunt & Petrus & omnes Apoſtoli, quis inter ipſos eſſet, aut futurus eſſet, cæteris maior: ſicut apparet ex illa contentione inter Apoſtolos orta, quæ cõmemoratur in Euãgelio Lucæ, xxii. 24. poſt ſacroſanctæ Euchariſtiæ inſtitutionem narratam: qua de re plura erunt dicenda ad annum ſequentem, diſputatione xxiv.

XV. *Oſtenditur quomodo Domini verba hæc progreſſu temporis aliter exponi ceperint, & ad Romanam potentiam ſtabiliendam trahi. Primò ſpiritualem. Anacleti & aliorum Paparum decretales falſæ. Concilium Ro. Zoſimus & Bonifacius Papæ, item alij: Canon Concilij Niceni falſò laudatus à Papa Ro. Leonis Papæ noua & dura dicta de poteſtate Petri. Potentia temporalis ex iiſdem verbis adſtructa. Hildebrandum præcipuum eſſe auctorem huius doctrinæ: eamq; merito* Hildebrandinã *poſſe dici. Eius epiſtola fundamentalis huius argumenti. Eiuſdem dictatus. Sola Eccl. Rom. à Deo fundata. Appendices eius doctrinæ poſt Hildebrandum. Infallibilitas Papæ. Papa ſupra Concilium. idem* Vicedeus, & Omnipotentię Pontificię conſeruator.

IBIDEM.

ET hæc quidem fuit melioribus ſeculis præſtantiſſimorum Eccleſię Catholicæ Doctorum, ſuper Domini verbis ſententia. Verùm vbi primæ ſementi charitatis, ſimplicitatis, & φιλαγαθίας ſucceſſerunt aſtu Satanæ *lappæq; tribuliq; & infœlix lolium*, id eſt, amor nouitatis, ambitio & dominandi cupiditas; inter alia Scripturæ loca multa, quæ auſu immani verſa ſunt in parandæ potentiæ inſtrumenta; etiam hic locus cum primis, atque adeo præ cæteris omnibus, eidem propoſito coactus eſt inſeruire. Cui primo in mentem venerit huius ſubtilitatis, non memini obſeruare. In decretali tertia Anacleti Papæ leguntur hęc verba; *Hæc ſacroſancta Romana & Apoſtolica Eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatum obtinuit; & eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas Eccleſias ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt; ſic vt ipſe beato Petro Apoſtolo dixit, Tues Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* His verbis monarchia ſpiritualis Ro. Epiſcopo vindicatur ex iſto Domini dicto, & reliquis promiſſionibus Petro factis. de Monarchia hodierna, quæ cœlum & terram complectitur, verbum nullum in tota illa decretali. Quam tamen falſam eſſe, & multis ſeculis poſt Papæ Anacleti tempora fictam, certiſſimum eſt: nam vt ſæpius iam diximus, & cordati viri etiam inter Pontificios ingenue agnoſcunt, omnes primorum Paparum decretales adulterinæ ſunt, aliquot

ſeculis

seculis post mortem illorum sanctissimorum Pontificum ab impostoribus, per summam impudentiam, confictæ. Non est hæc noua querela, sed vetus admodum, vt apparet ex Hincmaro Rhemensi, & alijs scriptoribus, præsertim Græcis: qui in disputatione de Papa has decretales semper reiecerunt, & falsi accusarunt. Hoc verò tam erudito seculo portenti simile est, reperiri, qui vel decretales illas epistolas, vel ridiculam illam donationem Constantini, tot eruditorum hominum, etiam illarum partium, obelis confossam, audeant defendere. Enimuero, qui doctrinæ de Monarchia Papali initia & incrementa diligenter, vti par est, in historia Ecclesiæ obseruarunt, non ignorant; Romanorum Pontificum ambitionem, quæ non obscuris indicijs etiam antè se prodiderat, propagari admodum cepisse, & velut in apertam lucem erupisse circa finem seculi quarti, & quinti initium. Igitur in Concilio Romano, quod celebratum est circa annum Domini CCCLXXXII. ad confirmandum Ro. Ecclesiæ primatum, Patres inter cætera argumenta, hæc etiam afferunt: *Sancta Romana Ecclesia, nonnullis Synodicis constitutis cæteris Ecclesijs prælata est: sed & Euangelica voce Domini Saluatoris nostri primatum obtinuit: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Nondum videlicet hi Patres verborum Christi vim satis capiebant. Adhuc igitur de primatu in rebus spiritualibus contendunt: de rebus temporalibus adhuc illis temporibus altum silentium: monarchiam verò Orbis terrarum, ne per somnium quidem Papæ, vel eorum parasiti, pestis omnium magnarum potestatum, cogitauerant. Adhuc synodica decreta obtendebantur; quę hodie proferre in eam rem, pars fuerit iniuriæ. Circa annum Domini CCCCXX. primò Zosimus, deinde Bonifacius, duo præcoces Hildebranduli, Reges agere incipiunt, & καταχωεῖν τὴν χλήρων, in spiritualibus: qui non omittunt hæc Christi verba. Lege epistolam Zosimi ad Aurelium, & cæteros Patres Concilij Carthaginiensis: in ea reperies Domini promissiones has Petro factas; sed velut ἐν παρόδῳ infertas, & in turba plurium argumentorum pro Romana potentia positas. Adhuc traditio Patrum, & canones ac regulæ Ecclesiasticæ cum primis vrgentur: vnde nata fabula de canone Niceni Concilij à Bonifacio Papa allato, qui factus nunquam est, nunquam visus, neque auditus in Ecclesia Dei. Nam ingeniosissimi illi huius caussę patroni, qui nuper in Concilijs Romæ editis tantum sudarunt, vt hoc mendacium aliquo veritatis colore imbuerent; non suo, sed caussæ quam defendebant vitio, egregie operam luserunt, & laterem lauerunt. Extat rescriptum Imper. Valentiniani, quo secundas agit Leoni I. Ro. Pontifici, magno sane viro, & aliâs bene merito de Ecclesia; sed tunc auctoritate sua opprimenti

opprimenti, virum ſanctiſſimum, etiam teſte Baronio, vnum è Gallię noſtræ luminibus, Hilarium Arelatenſem. In eo reſcripto Auguſtus potentiæ Romanæ circa res Eccleſiaſticas, tres rationes affert ; meritum Petri, dignitatem ciuitatis, & Synodica decreta. Hæc gerebantur anno Domini CDXLV. Quo tempore Leo Papa ſcribens ad Epiſcopos Galliæ, prouinciæ Viennenſis, oſtendit, myſterium ſe inueniſſe in petra Petro, cuius vix dum ſatis ſuboluerat Papis prioribus. Sic enim philoſophatur. *Huius muneris ſacramentum ita Dominus ad omnium Apoſtolorum officium pertinere voluit, vt in beatiſſimo Petro Apoſtolorum omnium ſummo, principaliter collocaret : vt ab ipſo quaſi quodam capite, dona ſua, velut in corpus omne diffunderet : vt exortem ſe myſterij intelligeret eſſe diuini, qui auſus eſſet à Petri ſoliditate diſcedere. Hunc enim in conſortium indiuiduæ vnitatis aſſumptum, id quod ipſe erat, voluit nominari, dicendo, Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Mirum dictum ! quod ſi ab alio eſſet profectum, manifeſtę impietatis damnare, nulla eſſet religio. Sed perſpecta alijs in ſcriptis factiſq; viri tanti ὀρθοδοξία & pietas, cogit nos benigna interpretatione durius dictum mollire, & quod Græci dicunt, ἀλεξάνδρια θεραπεύειν : qua de re proxima diſputatione dicetur. In canone XXIX. Concilij Chalcedonenſis, Leone ſedente habito, cauſſa prærogatiuæ Sedis Ro. vnica aſſignatur, quod eſſet vrbs dominatrix. Poſt Leonem vt quiſque Pontificum parandæ potentiæ fuit ſtudioſiſſimus, ita petram Petrum in ore plurimum habuit. Veriſſime dictum eſt, cupiditates mortalium, vbi ſemel exorbitare ceperunt, ſiſti aut circumſcribi non poſſe : ὕδατος γὰρ τῆς εἰς ὃ πρόσω φορᾶς ἵσταται, inquit Baſilius Magnus. Igitur vbi Romanæ potentiæ circa res ſpirituales ipſum prope iam faſtigium in Europa erat impoſitum ; pœnitere Papas ſuæ fortunæ cepit, niſi de capitibus Imperatorum, Regum ac Principum omnium tam libere poſſent ſtatuere, quàm poterant de ſtatu & fortunis ſuorum clericorum pro libitu diſponere. Tum primum nouæ interpretationes multorum locorum è Scripturis ceptæ ſunt excogitari, vt ex iure diuino competere hoc ius Papis plebi Chriſtianæ perſuaderent. Et multi quidem Papæ ſuas ad id inceptum ſymbolas contulerunt : ſed dictu incredibile eſt, quantum vnus Hildebrandus qui Gregorius VII. eſt dictus, ingenij vir maximi, doctrinam illam promouerit. Vt iure liceat *Hildebrandinam* appellare eam doctrinam ; quæ etſi primum auctorem Hildebrandum non habuit ; ſic tamen ab eo primo eſt exculta, & quod ad theoriam, & quod ad praxin, vt nulla temere ſcientia ab vno homine maiora acceperit incrementa, quàm hęc accepit ab Hildebrando. Teſtatur hoc ipſum ingenue in vita ipſius Onuphrius Panuinius, male eo nomine acceptus

tus ab ijs, qui nuper eum librum in Germania ediderunt. Docet hoc & Thomas, qui in Secunda secundæ, quæst. XII. art. secundo, vt probet, Principes propter apostasiam à fide amittere dominium in subditos; adeo vt obedire illis non teneantur; vnius Hildebrandi auctoritatem, in canone *Nos sanctorum p.* rationibus omnibus & auctoritatibus opponit. Docet idem & Bellarminus; qui peruersæ huius doctrinæ auctores curiosa diligentia enumerans, ab Hildebrando est orsus: non quia defuerint antè qui semina illius hæreseos iacerent: sed quia hic plurimum illam confirmauit quà scriptis, quà factis. Itaque & Baronius, vt Paulum v. aduersus Venetos animaret, Hildebrandum præ cæteris elegit, quem illi imitandum proponeret. Quis autem est aut adeo historiæ imperitus, qui nesciat, aut frontis adeo perfrictæ, qui negare ausit, hunc Papam, delicias Baronij & Bellarmini, potentiæ Romanæ adstruendæ ergò, cœlum terræ miscuisse, & iura omnia diuina atque humana susque deque habuisse? Nihil ego Bennonem moror, nihil alios Hildebrandi inimicos, qui de eius rebus scripserunt. Si æquis animis ad cognoscendam historiæ veritatem incumbimus, neque horum illius inimicorum, neque tot laudatorum ex eius factione habere magnam rationem debemus; quos hodie tanto studio, tam inani operâ, è tenebris eruunt assertores dogmatis Hildebrandini. Nam & hos & illos, studijs partium corruptos, à veritate, quæ erat in medio posita, sæpe recessisse, nullum est dubium. Consideretur illorum temporum historia, & facta huius Pontificis: alieno testimonio opus non erit, vt mores illius, mentem, scopum, & consilia cognoscamus. Ipsa quinetiam scripta, totum illius animum luculente nobis hodieque patefaciunt. Extat illius epistola ad Hermanum Episcopum Metensem, in qua auctor rogatu illius Episcopi rationes accurate persequitur, quibus nititur hæc doctrina. Legant illam, qui in Scripturis & scriptis vetustiorum Patrum mediocriter fuerint versati; intelligent nullo negotio, *quid distent æra lupinis.* nam præter paralogismos, sophismata, ignorantiam priorum temporum, & seculi illius cæcitatem, nihil in ea epistola quod mirentur inuenient. Extant præterea inter eius epistolas, qui dicuntur DICTATVS PAPAE; sunt autem sententiæ XXVI. (quasi totidem στοιχεῖα & elementa doctrinæ Hildebrandinæ,) dignæ Baronij iudicio, quæ in omnibus angiportis proponantur, V. D. P. L. P. vt ego autem existimo, non sine numine ad hæc nostra tempora seruatæ, quò de illius Papæ meritis dubitari non posset. Habetur ibi inter cætera; *Quod solus Ro. Pontifex iure dicatur vniuersalis. Quod solus Papa possit vti imperialibus insignijs. Quod solius Papæ pedes omnes Principes deosculentur. Quod vnicum nomen est in mundo,*

mundo, videlicet Papæ. Imitatur Paulum, qui dixit de Chriſto, Philip. II. 9. *donauit ei nomen ſuper omne nomen.* Audite cœli & terra. item, *Quod illi liceat Imperatores deponere.* Omnium vero prima ſententia eſt hæc: *Quod Romana Eccleſia à ſolo Domino ſit fundata.* quæ mirifica verba, ſi cui videantur eſſe obſcuriora, dabo illi interpretem, qui iſta initia clarius enuntiet. In anno Domini MCXXVI. deſcribit Baronius orationem Gregorij Cardinalis, ad monachos Caſſinenſes miſſi, in qua ſic ipſe refractarios fraterculos compellat. *Quænam autem Eccleſia vel monaſterium, à Romanæ Eccleſiæ non diſponatur arbitrio, cuius* IMPERIO *cœlum ipſum aperitur, & clauditur? Omnes quippe Eccleſiæ, à Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, vel quibuſcunque fidelibus conditæ ſunt: Romanam vero Sedem ſolus fundauit Filius Dei, & ſuper Petri Apoſtoli erexit fidem; cui etiam terreni ſimul & cœleſtis* IMPERII *iura commiſit: & illud verbum quod condidit cœlum & terram, Romanam fundauit Eccleſiam.* En verborum Domini fidelem interpretem. Sed & Hildebrandus ipſe, in ea quam dixi epiſtola; cauſſas explicans, cur Henricum Imper. excommunicaſſet, ſubditoſque eius à ſacramento fidelitatis abſoluiſſet; ab ijſdem Domini verbis, *Tu es Petrus*, &c. ceu firmiſſimo argumento, ducit exordium. Tantum ſecula profecerant. Nam Baſilius, Gregorij, Hieronymus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, præ iſtorum ſapientia pueros videri neceſſe eſt. Cui enim illorum venit vnquam in mentem, vt verba Domini ad Petrum ſic interpretarentur? Necdum tamen penitus conſummata fuit Hildebrandina ſapientia: cui poſtea velut neceſſarium corollarium eſt adiectum, de Papę infallibilitate, & ſimilia huic alia. Ac mirum eſt, quum per aliquot iam ſecula, tot homines ea diſciplina habuerit occupatos, partim in praxi, partim in theoria; adhuc tamen, noua ſubinde capere illam incrementa. Nam verbi gratia; Papam eſſe ſupra Concilium; patrum & auorum noſtrorum memoria, pauci dicere & aſſerere audebant. Quinimo auſus eſt Pius II. libro primo de geſtis Baſ. Conc. acerrime hanc theſin tueri, ESSE FIDEI CATHOLICAE, CREDERE CONCILIVM ESSE SVPRA PAPAM. At iam quintum Euangelium neſcio vnde eſt allatum (non ſane de cœlo:) quod in contrariam partem eam quæſtionem docuit decidere. Itaque Bellarminus, De Concilijs libro II. cap. XVI. abſolute definit, Papam eſſe ſupra Concilium; & venuſte ait *hoc eſſe quaſi de fide*. Igitur totâ paſſim Europâ ſub imperio Pontificis, in auctoritatem rei iudicatæ dogma illud tranſijt. VICARII CHRISTI titulus noſtra memoria videtur cepiſſe ſordere, & parum dignus haberi Papali Maieſtate. VICEDEVS igitur audit iam Papa Paulus V. cui etiam primo, opinor, mortalium, delatus & probatus eſt titulus, vt

dicatur OMNIPOTENTIAE PONTIFICIAE CONSERVATOR. Ventura secula quid noui sint excogitatura exaggerando illi fastigio, Θεῷ δὲ γνῶσιν κρῖναι: nos mortales homunciones ignoramus. Tot nouorum commentorum caussa vnica est, cupiditas adstruendæ terrenę Monarchiæ, non Petro quidem ; cuius sanctissimi Apostoli nomen dicis tantum caussa, per ludibrium obtenditur ; sed verò Pontifici Romano ; cui vni per tot ambages, tot periculosissimos errores paratur illa sponsa. *O curuæ in terras animæ, cœlestium inanes.*

XV. *Ad quintum caput Διατάσεως Baronianæ. Soluuntur obiectiones factæ è Patribus : prius generali responsione ; dicere illos Petrum esse Ecclesiæ fundamentum : at nihil de Ro. Papæ Monarchia, multo posterius nata cogitasse : deinde ad singulorum testimonia. Cypriani* amplitudo. *Tertulliani sententia ; Origenis, Hilarij, Hieronymi, Ambrosij, Augustini. &c. Domini verbis contentam promissionem, non proprie pertinere ad Ecclesiam Romanam, sed ad omnes, putà Constantinopolitanam, & ad singulos etiam fideles. de Leone I. bono fine illum auxisse in maius Ro. Sedis dignitatem ; neq; tamen hodiernam Monarchiam vel obtinuisse, vel illi inhiasse. dura quædam illius dicta expenduntur. Patrum scripta non semper ad viuum resecanda. Expenduntur verba Legatorum Celestini in Ephesino Concilio.* Legatus Apostolicæ Sedis. *Petrus ἔξαρχος & caput Apostolorum : columna fidei. Admonitio super epilogo Baronij.*

ANNI XXXIII. Num. XXI.

COgnita mente Patrum, facile est quod iam restat negotium. Nam illa tot testimonia, quæ paratu tanto è Patribus XV. profert Baronius, hoc vnum probant ; Christũ super Petro Ecclesiam suam fundasse. Id verò apud omnes sanos in confesso est. Verùm hæc locutio figurata quum sit, & omnino interpretationis indigeat ; sola est interpretationum diuersitas, quæ errorem parit, quæque in controuersiam vocatur. Quibus antiqua Theologia placet, ij Patrum primitiuæ Ecclesiæ communem sententiam probant & tuentur ; vt per Petrum intelligatur ministerium Petri, qui primum lapidem ædificij Ecclesiæ inter primos primus posuit : in quo post lapsum pœnitente, insigne misericordiæ exemplum ad salutem Ecclesiæ est editum ; qui fidem rectam & professus est & constanter docuit. Hanc fuisse Patrum illorum mentem, qui *petram* in verbis Domini de Petro expossuerunt, clare probatum est in superioribus ; vbi etiam obseruabamus, Patrum acceptiones in speciem diuersas vocis *petræ*, in re ipsa nihil

nihil quicquam differre. Hæc vetus Theologia, nouæ doctrinæ aſſertoribus Baronio, Bellarmino, alijs, placere non poteſt; qui primamatum ordinis, quo fuit olim Petrus contentus, ceu folia tartari, & rem nugatoriam reſpuunt; omnia potius remittere parati, quàm vt de dominatione, imperio, & abſoluta Papæ Monarchia, aliquid imminui patiantur. Quare hoc primum Baronio reſpondemus, iniquè ipſum facere & abſurde, qui tot Patrum teſtimonia præſtruat ei concluſioni, quam vult inferre. Omnino enim doctrinam hodiernam de regno Papæ, & poteſtate illius tam in tẽporalibus quàm in ſpiritualibus, tueri vult Baronius: de qua poteſtate priſcę Eccleſię Patres vel cogitaſſe, ſine infando & turpiſſimo mendacio dici non poteſt. Hoc melius intelligemus, ſi teſtimonia ſingula breuiter excuſſerimus. Procedat igitur in numerum, qui primus occurrit B. Martyr Cyprianus: cui viro ſanctiſſimo, cùm tribuit Baronius *temporis antiquitatem, doctrinæ præſtantiam, martyrij dignitatem*, recte facit; neque erit aliquis pius, qui ſecus ſentiat. ſed quare AMPLITVDINEM eidem attribuit? potentiam enim ciuilem, & aliquam ex eiuſmodi potentia manantem maieſtatem Latine loquentibus ea vox denotat. Scio in veteri Gloſſario verti vocem *Amplitudo*, μέγεθος. quod ſi rectum eſſet, pari iure *amplitudo* tribui Cypriano poſſet, ac dicti ſunt *Magni* Baſilius & Gregorius I. ſedenim diuerſæ notionis vocabula ſunt, *magnitudo* & *amplitudo*. quæ vox auctore Tullio, *potentiæ aut maieſtatis, aut aliquarum copiarum magnam abundantiam* ſignificat. E Cypriano igitur quinque teſtimonia affert Baronius. In primo & quinto dicitur, *Eccleſia ſuper Petrum fundata*; & Petrum *pro omnibus Apoſtolis eſſe locutum*. quod nihil facere ad hodiernum dogma, toties autè dictum, probatumque eſt. In ſecundo dicit glorioſus Martyr, *Petro oues ſuas Dominus paſcendas tuendaſque commendauit*. reſpicit vocem Domini apud Iohannem, *Paſce oues meas*. qua ex voce an poſſit iure ſumi argumentum pro Monarchia Papali, quod fit hodie, expendetur ad annum ſequentem. In tertio ait Cyprianus, *Super vnum Petrum ædificatam eſſe Eccleſiam Dei*. Nihil hic noui; niſi fortaſſe aliquis velit vocem *vnum* vrgere: abſurde. Nam ſententia fuit Cypriani, vni Petro dixiſſe Dominum, *Tu es Petrus*, &c. & claues illi tradidiſſe: non vt aliquam illi poteſtatem daret, quam alijs negaret: omnes enim pares honore ac poteſtate fuiſſe affirmat idem, illo ipſo loco, quem mox affert Baronius: ſed vt Eccleſiæ vnitas oſtenderetur, quod toties idem Cyprianus, & alij Patres tam expreſſis verbis inculcant. Quemadmodum autem Apoſtolos pares inter ſe fuiſſe honore & poteſtate affirmat Cyprianus; ita ſucceſſores Apoſtolorum Epiſcopos tantundem poſſe eiuſdem fuit ſententia. Quod igitur in teſti-

monio mox allato è libro de vnitate Ecclesiæ, *vnam Cathedram* commemorat Cyprianus; id ad Romanam Monarchiam stabiliendam referri nullo pacto potest. Ipse explicat se paullo post: qui vbi dixit *eum qui Cathedram Petri super quam fundata est Ecclesia deserit, in Ecclesia non esse*: addit, sicut vna est Ecclesia, vnum baptisma, vnus Deus; ita omnes Episcopos, qui in Ecclesia præsident, vnum esse: *eos q; vnitatem firmiter tenendo, Episcopatum quoq; ipsum vnum esse, atque indiuisum, probare debere.* deinde adijcit statim, *Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur.* quo ex loco & similibus alijs, clarum est, *vnam Cathedram & vnum Episcopatum* dici à Cypriano, non de Ro. Episcopo; sed de vniuerso corpore Episcoporum per vniuersam Ecclesiam diffuso. Itaque idem epistola XXVII. verba Domini ad Matth. *Tu es Petrus* & quæcunque deinceps sequuntur, sic interpretatur, vt dicat Dominum eo loco Ecclesiæ suæ rationem disposuisse, & ordinasse vt vnus Episcopus in quaque Ecclesia particulari institueretur, *per quos*, ait, *omnis actus Ecclesiæ gubernetur.* Et sæpe idem ex illis Domini verbis probat, vnius Episcopi in vna Ecclesia particulari institutionem, *diuina lege esse fundatam.* In epistola autem XL. vt schismaticos presbyteros conturaret, qui partem Ecclesiæ Carthaginiensis, inanem aliquam prætexentes caussam, à se legitimo Episcopo abducebant, & separatim colligebant, ita disputat: *Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia, & Cathedra vna super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare constitui, aut sacerdotium nouum fieri, præter vnum altare, & vnum sacerdotium non potest.* Ex quo loco apparet manifestissime, *vnam Cathedram* dici non de sola Romana, sed de quauis alia, quæ fidem Petri & vnitatem cum Ecclesia Catholica à Petro fundata, & ab eo deducta, seruaret. Nam Cyprianum non credidisse vnum Ro. Pontificem inter omnes vniuersæ Ecclesiæ Episcopos Monarchiam obtinere, vel eo ipso clarissime & certissime probatur, quod ex illo modò afferebamus; *singulos Episcopos Ecclesiæ Catholicæ partem in solidum tenere.* Simile est, quod ait alibi; omnes Episcopos, modò seruent fidem & vnitatem, liberos esse & soli Deo actus sui rationem teneri reddere. epistola LII. *Manente concordiæ vinculo, & perseuerante Catholicæ Ecclesiæ individuo sacramento, actum suum disponit & dirigit vnusquisque Episcopus, rationem propositi sui Domino redditurus.* epistola LIV. *Quod si de collegis aliquis extiterit, qui vrgente certamine, pacem fratribus & sororibus non putat dandam; reddet ille rationem in die iudicij Domino, vel importunæ censuræ, vel inhumanæ duritiæ suæ.* in quinquagesima quinta, scribens Cyprianus ad Cornelium Ro. Episcopum; *singulis* ait, *pastoribus, portio gregis est adscripta, quam regat vnusquisque, & gubernet, rationem sui actus Domino reddituros.* Audebitne aliquis, dicere

Cyprianum

Cyprianũ quando hæc scribebat, vnicũ agnouisse vel Dei, vel Christi Vicarium in terris, Monarcham Ecclesiæ, qui regio more imperaret Aut si ætate sancti illius Martyris, vnus hic tuisset pietatis Christianæ articulus, vt est hodie, aususne esset vir modestissimus, cum Ro. Pontifice ex æquo agere; sicut factum semper fuisse ab illo, vel ea luculente probant argumenta, quę diatriba XIV. è plurimis pauca afferebamus? Certum atque inuictum eius æquabilitatis & isonomiæ, quæ Cypriani temporibus vigebat inter Romæ episcopum & cæteros omnes; vel vnica ad Pompeium epistola exhibet; contra literas Stephani Papę scripta: vbi etsi non optimam caussam defendit Cyprianus; agendi tamen modum, & libertatem quam vsurpat, disciplina Ecclesiastica illorum temporum ferebat. Itaque eo nomine reprehensum olim fuisse Cyprianum, non legimus. Et B. Augustinus, quum tam multa aduersus Cypriani sententiam, & epistolam illam, qua se tuebantur Donatistæ, disputauerit; fuisse tamen in hac parte peccatum à Cypriano, nusquam dixit. Age, vsurpent eandem hodie libertatem Parisiensis Episcopus, vel Hispalensis, aut Toletanus: dicant Pontificem Ro. *superba, ad rem non pertinentia, sibi ipsi contraria, imperite atque improuide scripsisse*, quod ait ibi Cyprianus de Stephano; sentient, quod egre fortasse nunc concedant; cum temporibus mutatam esse Ecclesiæ disciplinam, atque adeo plane in contrarium vertisse. Sed de pij huius Martyris sententia super hoc articulo, quam aliquid fatemur habere difficultatis, alibi, si voluerit DOMINVS, accurata diligentia disputabimus. Sequitur [illegible] Tertullianus, discipulum magister. Meritò autem Baronius spem in hoc teste non magnam ponit: debuit vero prorsus nullam. Locus è libro de præscriptionibus, itemque alter è De monogamia, id solum volunt, quod toties iam diximus à nobis non negari. Tertius verò è libro De pudicitia, quo consilio huc sit allatus, nescio. Τί γὰρ κοινωνεῖ ὁ λόγος τούτοις; In XXI. capite eius libri, vnde ea verba sunt descripta, Tertullianus Apostolicum, id est, Ro. Pontificem acriter suggillat, vindicantem sibi remittendorum delictorum potestatem. Quum autem Ecclesia semper crediderit, ex verbis Domini ad Petrum cuiuis cuiam presbytero legitime ordinato, nedum Episcopo, aut Ro. Papæ, Petri successori, id ius competere: Tertullianus contra disputat, & vni Petro PERSONALITER id fuisse à Domino concessum, conatur probare. Errauit Tertullianus: errauit & Baronius, qui illius errore caussam suam putauit adiuuari. Origenis duo testimonia, noui nihil habent, & toties eadem repetere piget. De mente Epiphanij satis antè dictum nobis. In Hilarij verbis orationem obscuro paraphrasi verborum Domini nostri, nec aliud

quicquam

quicquam inuenio. Ait Chriſtus : *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Hilarius : *O in nuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ fundamentum.* Chriſtus : *& portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam.* Hilarij paraphraſis cum pigmentis : *dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges & Tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret.* Chriſtus : *Tibi dabo claues regni cœlorum.* Hilarius : *ô beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur.* Chriſtus : *quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis.* Hilarius : *cuius terreſtre iudicium, præiudicata auctoritas ſit in cœlis.* Vides virum ſanctum nihil quicquam noui dicere : ſed tantum verba Domini alio dicendi genere, & facundia Gallicana exprimere. Quid igitur lucri inde fecit Baronius, quod illa hîc deſcripſit? An ille putauit ſententiam Domini plus ponderis habituram, Hilarianis expreſſam verbis, quàm Dominicis? Abſit. Proferret potius illa loca, ex quibus poteſt conſtare, quid hic Pater intellexerit per petram Petrum. Nos autem iam ante aliquot prolatis teſtimonijs docuimus, Hilarium vocem *petram* in oratione Domini modò expoſuiſſe de Petro, modò de confeſſione Petri, aut fide; de monarchia autem Petri nunquam. Hieronymi locus ex epiſtola ad Damaſum, videtur aliquid continere, quod ad Baronij propoſitum faciat. Sic ille : *Beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri communione conſocior : ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra domum hanc agnum comederit, profanus eſt.* Sed ne commemorem quę ſcribit idem alibi de æquo iure inter omnes Epiſcopos, Romanum comparans cum Eugubino; aut quæ ſcribit de pari poteſtate omnium Apoſtolorum; dico *Cathedram Petri* hoc loco eſſe fidei orthodoxiam, quam olim profeſſus eſt Petrus, quamque Hieronymi tempore Damaſus profitebatur, & docebat. Extra illius fidei formulam qui delirabat, is eadem operâ, & à Damaſo & ab ipſo Chriſto deficiebat. Sic B. Cyprianus epiſtola XL. de ſchiſmaticis qui à ſe defecerant, loquens; *Quiſquis alibi collegerit*, inquit, *ſpargit.* Ex ante dictis, facile omnes intelligunt, quàm nihil ſit in hac interpretatione longe petitum, aut coactum. Sed quia Sophiſtæ ad ſuas præſtigias occultandas illa magni viri epiſtola, multum ſolent abuti, diſſeremus de illa accuratius, cum bono Deo, ad annum XXXIV. In duobus reliquis eiuſdem Hieronymi locis nihil noui. Tranſeamus igitur ad Ambroſium. Primus ex ea profertur hic locus : *Vos autem quem me eſſe dicitis? Petrus ſtatim loci non immemor ſui, primatum egit; primatum confeſſionis vtique, non honoris : primatum fidei non ordinis.* Si præcepto Rhetorum parere Baronius voluiſſet, omnino erat omittendum illi hoc teſtimonium. Nam quod ſpecimen eſt prudentię vel artis, teſtem te excitare, qui ab aduerſa parte dicat? deſtruendę autem

autem Monarchiæ Pontificiæ, nihil iſtis verbis fingi potuit expreſſius. Non honoris, non ordinis primatum Petro relinquit Ambroſius. Potuit igitur Petrus petra eſſe & fundamentum Eccleſiæ, etiam ſine illo primatu: multo autem vtique magis, ſine illa monarchica dominatione & pompatica, quæ hodie in negotio religionis vtramque conficit paginam. Sed addit Baronius: *Hæc de Petro Ambroſius, cùm nondum caput Eccleſiæ à Domino fuerat conſtitutus.* Eſto: nam & nos credimus cum Patribus, Petro poſt aſcenſionem Domini, aliquem eſſe tributum à cæteris Apoſtolis & ordinis & honoris primatum. At non animaduertit Baronius, hac ſolutione deſtruere ſe, quod toties antè poſuit, & nos confutauimus; Petrum etiam cùm ſequebatur Chriſtum, fuiſſe caput condiſcipulorum ſuorum; imò fuiſſe illorum dominum: qualem eum nobis depingebat in illo ſuo fictitio Concilio. Præterea quid reſpondebit Chryſoſtomo, qui, vt antè oſtendimus, Petrum Apoſtolatu ſuo fungentem in Actis, negat feciſſe aliquid ἀρχοντικῶς, *pro imperio*; omnia de conſilio cęterorum Apoſtolorum, imò ex conceſſione ipſorum; ſic enim ille docet ijs verbis quæ ſunt antè deſcripta. Obſecro, tenuitne hanc diſciplinam Hildebrandus, perfecti Papæ idea, vt Baronio placet? Audiamus vnicum illius apophthegma. Sententia ſiue dictatus XVII. illius ſic habet. *Quod ſententia Papæ à nullo debeat retractari, & ipſe omnium* SOLVS *retractare poſſit.* Sequitur alius Ambroſij locus; *Hic eſt ergo Petrus, qui reſpondit præ cæteris Apoſtolis, imo pro cæteris, & ideo fundamentum dicitur.* Hæc quoque verba prudentius à Baronio eſſent prætermiſſa: nam & ipſa illius propoſito valide aduerſantur. Dicit Ambroſius, Petrum ideo eſſe dictum fundamentum, quia præ cæteris Apoſtolis loquebatur. Loqui pro alio, nullam affert loquenti dominationem in illum pro quo verba facit: miniſterium hoc eſt, non imperium: neque vnquam fando eſt auditum, aliquem qui pro alijs loquebatur, propterea regio more illis imperaſſe. Tertius locus Ambroſij: *Fides ergo eſt Eccleſiæ fundamentum, non de carne Petri; ſed de fide dictum eſt, quia portæ Inferi non prævalebunt, ſed confeſſio fidei vicit Infernum.* Videtur Baronius ſui propoſiti oblitus: ego enim ab illo expectabam teſtimonia Patrum, quæ probarent, Petrum, eò quod eſſet petra & fundamentum Eccleſiæ, dominationem habuiſſe in collegas; quæ aliquam ſaltem vmbram hodiernæ monarchiæ referret. Omnino hoc illi erat probandum, vt tueretur quod prius dixit de monarchia Petro iſtis verbis delata. Ille verò non ſolum hoc non facit; ſed etiam tela aduerſarijs ſuggerit, quibus confodiatur. Nam ſi vt hîc ait Ambroſius, propter fidem quam eſt confeſſus, dictus eſt Petrus petra & fundamentum Eccleſię:

de

de monarchica dominatione Papæ actum esse, quis non videt? res enim distinctæ & diuersissimæ sunt, fide excellere, & monarcham esse: vt probari vtrumque eodem medio, (id autem est petræ appellatio,) non queat. De quarto Ambrosij loco satis antè tractatum est. Et verò non semel probatum est, ex ijs quę Patres interdum prędicant augustius de Petro, nullum posse trahi argumentum dominationis illius: quam tamen nisi probat Baronius, quorsum nos hic moratur? Augustinus in Retractationibus, non id dicit, quod facit illum dicere Baronius, testem eum laudans: nihil enim affirmat de mente B. Ambrosij: sed tantum quo sensu verba illius cantarentur ore multorum. atqui verba Ambrosij non vnam admittere possunt interpretationem. sed nolo in eo immorari: nam quid hoc ad rem? debuerat verò recordatio illius loci B. Augustini Baronium mouere, vt remitteret aliquid de sua contentione in hac disputatione. Quod subijcit, eos etiam Patres, qui fidem Petri faciunt Ecclesiæ fundamentum, alijs in locis super ipso Petro Ecclesiam fundare: hoc quidem verissimum est: sed non explicat Baronius, quo sensu dicant illi Patres, Petrum esse Ecclesiæ fundamentum: est enim, docendo fidem, quam est confessus, non dominationem vsurpando. Cyrillus igitur, Basilius, Gregorius Nazianzenus, & Chrysostomus, quia nihil dicunt, quod Monarchiæ commento faueat, sine responsione cum bona gratia dimittantur: præsertim quum illa ipsa testimonia fere omnia antea sint à nobis tractata, aut ad sequentem annum accurate tractanda. Tantum dicam, quod ait Chrysostomus, *Petrum vniuerso terrarum Orbi à Christo esse præpositum*, in vno è testimonijs hic allatis; perperam à Baronio ad causlam præsentem accommodari: quum tot locis idem Pater affirmet eandem *curam vniuersi Orbis*, *omnibus Apostolis in commune esse traditam*, vt docebamus in disputatione de nomine Apostolus, & dignitate Apostolatus: quum dicat etiam idem non raro de Paulo Apostolo, quod dicitur hic de Petro. Vnicum afferam locum, sed illustrem: nam sermone altero in sanctum Paulum, non est veritus Chrysostomus sic scribere: ὁ Μιχαὴλ ὅλου τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἐπεμελήθη· Παῦλος δὲ γῆς καὶ θαλάττης καὶ πάσης οἰκουμένης καὶ πάσης ἀοικήτου. *Michaeli quidem gens Iudæorum tradita est: Paulo verò terra & mare, totusque Orbis, quà habitabilis, quà non habitabilis.* quid mirum de Paulo? quum de Euangelista Timotheo, eadem verba vsurpet idem Pater, quæ de Petro. In quinto contra Iudęos, hæc de Timotheo leguntur: ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὁ ἅγιος, ᾧ πάσης τῆς οἰκουμένης τὸ προστασίαν ἐγκεχειρισμένος: *ille iustus, ille sanctus, cui Orbis terrarum cura erat commissa.* Transeamus ad Augustinum: cuius vera sententia super recta interpretatione verborum Domini, cùm ex alijs scriptis eius,

eius, tum maxime è libris Retractationum poteſt cognoſci. Id opus non multo ante obitum ſuum vir ſanctus compoſuit. Auguſtinus igitur,& toto vitæ curſu cùm alia monumenta ſua ſcriberet,& ſub extremum vitæ tempus, credidit, *petram* in verbis Domini eſſe exponendũ de ipſo Chriſto, potius quàm de Petro : ac licet hanc interpretationem ipſe non reijciat, imò aliquando illa vtatur ; alteram tamen præfert, & vt ſuam tuetur. Quoniam autem neque ſchiſmaticus neque hæreticus, opinor, fuit Auguſtinus, dubitari non poteſt, cum Eccleſię Catholicæ doctoribus ipſum & ſenſiſſe in re tanti momenti, & locutum eſſe: aut certe eam ſententiam probaſſe & literis mandaſſe, quam eius ætatis Eccleſia Catholica non damnabat. Quæro igitur ab hodiernis diſputatoribus, qui tanta confidentia Auguſtinum ignorantię accuſant, & eius interpretationem reijciunt ; ſi credidiſſet illorum temporum Eccleſia Catholica, hiſce Domini verbis, Petrum Monarcham Eccleſię, imò Orbis terrarum eſſe conſtitutum, potuitne B. Auguſtinus hoc ignorare ? aut ſi non ignorauit, eſtne veriſimile, virum tantum in re tanti momenti, vt quidem hodie exiſtimatur, ſeorſim à Catholica ſenſiſſe ? Non iam diſputo, quàm vera ſit Auguſtini ſententia. Hoc dico & affirmo ; quod tanti nominis Epiſcopus, ita ſenſerit, ita ſcripſerit, idque adeo conſtanter, neque propterea quiſquam illum reprehenderit ; certiſſime eo probari, doctrinam hodiernam de Petri monarchia ex illis Chriſti verbis, Eccleſiæ Catholicæ fuiſſe adhuc ignotam. Scimus, quum idem Pater in quæſtione de prædeſtinatione, & libero arbitrio quædam aduerſus Pelagium diſputans, à communi tunc Eccleſiæ ſententia nonnihil diſcrepantia, libellis ſuis inſeruiſſet ; non defuiſſe in noſtra Gallia, & in alijs prouincijs, qui ſe illi opponerent : quíque eius ſcriptis poſt ipſius mortem publice cenſoriam notam apponi poſtularent. Si hodierna fides de Papæ Monarchia tum obtinuit in Eccleſia, cur nemo illi ne Paparum quidem, contradixit ? cur permiſſus eſt interpretatione ſua præcipuum fundamentum eius dominationis funditus euertere ? Sed verbis nihil opus. Eſt enim luce meridiana clarius, poſt tempora Auguſtini inuectam eſſe in Eccleſiam Dei opinionem de monarchia Petro vetbis illis Domini delata. Quod ſi à principio,& vſque ad Auguſtini tempora hæc doctrina Eccleſiæ Catholicæ fuit incognita ; quo iure poſtea eſt introducta ? quis nouus Apoſtolus, quis Angelus eam inuexit ? Quanquam ſi credimus Paulo, poſt traditum ſemel Euangelium, neq; Apoſtolus aliquis, neque vllus Angelus de cœlo veniens, ſi nouam doctrinam afferebat, erat audiendus. Galat. 1. 8. Sed Baronius hoc loco in verbis Auguſtini è Pſalmo contra Donatiſtas, exultabundus inſultat Nova-

TORIBVS: hoc eſt ijs, qui antiquam fidem in hoc capite retinent, & quantum poſſunt ex alta obliuione reuocant in lucem. Enimuero ſuauiludij ſunt, quicunque audent in hac vtique diſputatione, Nouatorum meminiſſe: quum ſine impudentia perdita & plus quàm Diabolica, negari nequeat, Monarchiam quæ hodie ab iſtis defenditur, vel Petri, vel Ro. Epiſcopi, recens eſſe commentum, primis ſeculis Eccleſiæ non auditum, ac ne nomine quidem, aut vlla ſuſpicione cognitum. An propter humani ingenij vitium, & eam quam antè vocabamus è Baſilio ἀμετρίαν ἢ φιλονεικίας, immoderatum ſtudium trahendi in contrarium, ad noua aliquando declinent, quos vocat Baronius Nouatores; non eſt hîc quærendi locus: at in quæſtione de Omnipotentia Papæ, Nouatores eos appellare, qui illam doctrinam non probant, hominis eſt qui habeat cor plumbeum, frontem æream. Porrò Auguſtinum in illo Pſalmo, per *Petri ſedem* intelligere, doctrinam fidei à principio acceptam, & perpetuo cùm in alijs Eccleſijs, tum præcipuè Romæ ſeruatam, certiſſimum eſt: & miror quibuſdam viris doctiſſimis ea verba negotium feciſſe, quæ ſunt planiſſima. Quemadmodum apud Irenæum & Tertullianum prouocantur hæretici ad Eccleſias ab Apoſtolis fundatas, vt ex ijs diſcant, quæ tradita fuerit ipſis fides à primis illis Eccleſiarum fundatoribus: ſic Auguſtinus, eo loco Donatiſtas reijcit eodem. Sed quoniam, (vt ait Irenæus in eo ſermone, libro tertio, capite tertio,) *valde longum erat omnium Eccleſiarum enumerare ſucceſſiones*; inſtar omnium in exemplum ſumitur Romana, illis temporibus, confeſſione omnium, ſanctiſſima, integritate fidei florentiſſima, & propter ſucceſſionem Petri, ciuitatis maieſtatem, & ipſum imperium nobiliſſima ac notiſſima. Quare non dicit ſimpliciter Auguſtinus, Numerate ſacerdotes, ſiue Epiſcopos Romę; ſed ſic: *Numerate Sacerdotes, vel ab ipſa Petri Sede.* Eſt magni ponderis illud *vel*: quaſi diceret cum Irenæo, quoniam longum eſt omnium Eccleſiarum enumerare Sacerdotes, ſiue ſucceſſiones Epiſcoporum, vbi doctrina Catholica ſemper eſt ſeruata à principio, & nunc cum maxime ſeruatur; ſaltem conſulite Romanos Epiſcopos, à primo illius Sedis auctore Petro. Tertullianus de præſcriptionibus, cap. XXXII. ita accipiendum eſſe docet: nam ibi ex omnibus Eccleſijs, quæ originem ſuam ad Apoſtolos, vel Apoſtolicos viros referre poterant, duæ in exemplum ſumuntur; Smyrnæorũ prius, deinde Romanorũ: poſtea additur in cõmune de omnibus alijs: *proinde vtiq; & cæteræ exhibent, quos ab Apoſtolis in Epiſcopatũ conſtitutos, Apoſtolici ſeminis traduces habeant.* Addit Auguſtinus; *Ipſa eſt petra quam non vincunt ſuperbæ Inferorũ portæ.* id eſt, Eccleſia Romana, à Petro in vera fide fundata, petra eſt inuicta.

Quod

Quod dictum eſt Petro propter fidei firmitudinem, id tribui Eccleſiæ Ro. in eadem fide firmiter ſtanti, mirum non eſt: quum eadem illa verba etiam alijs Eccleſijs Patres aptarint; vt Chryſoſtomus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ. Ortus erat in noua Roma tumultus ingens propter Eutropium, qui in Eccleſiam confugerat, velut in aſylum. exigebant potentiſſimi Eutropij inimici vt ſibi ille redderetur: quod à clero impetrare quum non poſſent, auſi ſunt minas illi intentare & vim minari atque arma. ſed manſit clerus intrepidus, ope Dei fretus, & vocem illam Domini, ait Chryſoſtomus, *Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; & portæ Inferorum aduerſus eam non præualebunt*; loco habens pignoris adfuturi diuinitus auxilij. Ipſa verba Patris aurei proferam: Καὶ πῶς, ὁ πόλεμος ἐπ' ἐμοῦ ἔρριπται· ἐπ' ἐμοῦ γὰρ ἔζητησε καταφυγὼν ἐς παῤῥησίαν μὴ δεδοικότας ἐκείνων θυμόν. Τί οὖν ποτε; Εἴχομεν ἰσχυρὸν ἀσφαλές ὄ, Σὺ εἶ Πέτρος· ἤγουν ὅτι ταύτην τὴν πέτραν οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Chryſoſtomus igitur promiſſionem Domini, Petrum alloquentis ſermone comprehenſam, non minus ad ſuam, aut quamuis aliam Eccleſiam putauit pertinere, quàm ad Romanam. In titulo epiſtolæ quam ſcripſit Ignatius ad Philadelphenſes, ſunt hæc verba de Chriſto; ὃς καὶ ὃ ἴδιον βούλημα ἐσημείξατο αὐτὸν βεβαίως τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅτι τῇ πέτρᾳ, οἰκοδομῇ πεθήμενος ἀχίου ποιήτου. *qui pro ſuæ voluntatis arbitrio firme ſtabiliuit ibi,* (nempe Philadelphiæ) *Eccleſiam ſuper petra, ædificatione Spiritus, non manu facta.* Neq; dubitandum eſt, ſemper in Eccleſia eſſe exiſtimatum, promiſſionem eo loci factam Petro ad quamuis particularium Eccleſiarum ſpectare; imo etiam ad quemuis fidelium. Quare Chryſoſtomus initio homiliæ quam habuit poſt reditum ab exilio priore, hæc verba ſibi aptat; & quod periculo fuiſſet liberatus, cauſſam hanc affert; Τὰ κύματα ἐσαλεύετο· ἡ δὲ πέτρα ἔσχεν ἀκίνητος. & poſtea allatis Domini verbis, *portæ Inferi non præualebunt aduerſus eam:* ὁ πολεμῶν inquit, τῇ ἰσχυῇ ἑαυτῷ καταβάλλει· ἡμῶν δὲ λαμπροτέρους ἐργάζεται τοὺς ἀγῶνας. *qui nos oppugnat, vires ſuas in caſſum conſumit; noſtrum vero triumphum reddit illuſtriorem.* De ignoratione linguæ Syriacæ, quæ etiam hîc B. Auguſtino obijcitur à Baronio, ſatis antea reſponſum. Sed quum lingua Punica, vt apparet ex Plauto & ipſo Auguſtino, ab Hebraica ſine vllo dubio manarit; non potuit Auguſtinus ignorare, quod Baronius alijque volunt ipſum ignoraſſe; niſi vernaculam linguam ignorauit. Nam quod iſti obſeruant ſuper vocibus *Cepha*, Petrus, & *cepha* petra; id commune fuit omnium idiomatum, quę ab Hebręa vel Syriaca erant deducta. Punicam verò cum illis omnibus linguis magnam habuiſſe affinitatem, præter alia argumenta certiſſima, expreſſe affirmant veteres ſcriptores. Au-

guſtinus, Locutionis de Geneſi, libro I. *Locutio eſt, quam propterea Hebræam puto, quia & Punicæ linguæ familiariſſima eſt; in qua multa inuenimus Hebræis verbis conſonantia.* Contra literas Petiliani libro II. cap. CIIII. *Chriſtum Hebræi dicunt Meſſiam, quod verbum Punicæ linguæ conſonum eſt, ſicut alia Hebræa permulta, & pene omnia.* Hieronymus in Hieremiam, cap. XXV. *Tyri & Sidonis Carthago colonia: vnde & Pœni ſermone corrupto, quaſi Phœni appellantur, quorum lingua Hebrææ linguæ, magna ex parte conſinis eſt.* Priſcianus libro quinto; *Lingua Pœnorum, quæ Chaldææ vel Hebrææ ſimilis eſt & Syræ, non habet neutrum genus.* Poſtremò addit Baronius de Auguſtino: *Idem Pater fidiſſimus aſſertor primatus Petri: vt cùm ait, Quis enim neſciat Apoſtolorum Principem, beatiſſimum eſſe Petrum?* Iam diximus, quid ſit *Princeps* Latinis; & Petrum dici Auguſtino *principem Apoſtolorum* probauimus, quia ordine primus eſſet inter illos, vt idem Auguſtinus alibi loquitur. Hac notione ſi accipit Baronius, cum ipſo ſentio. Sed aliquot iam ſecula ſunt, ex quo eiuſmodi ſententia Romæ hæreſin ſapit, & qui illam præ ſe ferunt ſarmentitij fiunt & ſemaxij. Itaque latet paralogiſmus in voce *Princeps*; & Baronius vetus dictum tollit, ἄλλο μὲ ἐξ ἄλλο ὁ Μανελλῆς. Auguſtinus vero & vniuerſa Eccleſia Africana, quàm adhuc eſſent inſueti ferre iugum Romanæ ſeruitutis, declaratum eſt ea controuerſia, quam habuerunt Epiſcopi Concilij Carthaginienſis ſuper canone Concilij Niceni, cum Zoſimo & Bonifacio Papis: cuius negotij, pars magna fuit ipſe beatiſſimus Auguſtinus. de quo vt finiam, vellem iſti Doctores, qui ad Monarchiam abſolutam Orbis terrarum tanta contentione iter Papis muniunt: hæc verba ex eodem Pſalmo illi potius ſuggererent, & ad animum ſubinde reuocarent; *Honores vanos qui quærit, non vult cum Chriſto regnare.* Ventum eſt ad Leonem Magnum: de quo Pontifice, quàm honorifice ſentiamus ipſi, iam oſtendimus. Non enim ignoramus, quantus hic fuerit ſinceræ fidei defenſor, & pro recta fide quantos labores ſuſtinuerit, quàm Eccleſiæ Dei vtiles. Neque verò dubium mihi eſt, tantum illud ſtudium, quod videmus ab eo adhibitum, vt Sedes Romana in maius extolleretur, à bono principio fuiſſe profectum, & ad finem optimum ſpectaſſe. Vaſtabant illa ætate Eccleſias Orientis Neſtoriani, Eutychiani, Dioſcorus & alij perditiſſimi hæretici: qui magnas quotidie in Aſia, Ægypto alijſque regionibus, ſtrages, vt apri vineam ingreſſi, edebant: neque erat qui progreſſibus eorum ſeſe opponeret, qui quidem bonam cauſſam multum poſſet adiuuare, præter Romanum Epiſcopum. Nemo autem peritus rerum Eccleſiæ ignorat, operâ Ro. Pontificum per multa ſecula Deum eſſe vſum, in conſeruanda ſarta tecta rectæ fidei doctrina. Hoc intelli-

gens

gens Leo Magnus, & quotidiana experientia edoctus, quantum veræ fidei intereſſet, vt paratum illi ſemper eſſet in Sede Romana præſidiũ firmiſſimum; modis omnibus vt ita eſſet procurauit; quod quidem minus videri mirum debet, quia ſic Eccleſiæ Dei expedire, optimus quiſque tum credebat: & erat ita reuera illis temporibus. Non eſt putandum Leonem Monarchiæ inhiaſſe, qualis poſtea fuit excogitata. Rerum Eccleſiaſticarum finibus eius auctoritas circumſcribebatur: regnum, imperium & dominatio temporalis in Eccleſiam nondum irrepſerant. Quare Leonem cum Hildebrando comparare, aut alijs multis eorum, qui poſtea in illa ſederunt ſede; hoc verò eſſet, non ſolum Leoni Papæ, verùm etiam Leoni illi terribili tribus Iudæ, Domino inquam noſtro, Ieſu Chriſto, facere iniuriam. Et tamen excuſare omnia Leonis dicta, quę ad ὕλωσιν eius Sedis pertinent, nemo, vt exiſtimo, ab affectu liber, tentauerit. Non loquor de illis verbis Leonis, quæ hîc deſcribuntur à Baronio: ſed de ijs, quæ ſuperiore diatriba ſunt allata. Quis veterum Patrum ante Leonem dixit, gratias cœleſtes, quas in totum Eccleſiæ corpus diffundit Chriſtus, per Petrum, quaſi per quoddam caput tranſmitti? hoc ſi intellectum ad literam verum eſt, falſò dixerunt crediderunt que Cyprianus, Hieronymus, Ambroſius, & alij viri ſanctiſſimi & Leone vetuſtiores; hoc fuiſſe alios Apoſtolos, quod erat Petrus, pari honore, pari poteſtate omnes à Chriſto donatos, & tantum ratione vnitatis Petrum fuiſſe cæteris prælatum. falſo etiam dixerit Chryſoſtomus, quod antè afferebamus, fideles ſic adhęrere capiti Eccleſiæ Chriſto, vt palmes adhæret viti, neq; eſſe quicquam medium. Quod additur à Leone, *Petrum in conſortium indiuiduæ vnitatis aſſumptum*, magnam deſiderat æqui lectoris ἀνέγκλιτον; nam ſi verba ſpectentur, videtur præcluſa omnis ſanæ interpretationis via. Quid enim eſt *aſſumi in conſortium indiuiduæ vnitatis*, niſi tranſſcribi in numerum perſonarum ſacroſanctæ & ὁμοουσίου Trinitatis? ſed huiuſmodi ſententiæ, adeo manifeſte impiæ & blaſphemæ, vel veniſſe vnquam ſancto viro Leoni in mentem, credat per me qui volęt; ego nunquam in animum inducam, vt vel de eo ſuſpicer. Qui libellum legerit, Tomum Leonis dictum, & ex hiſtoria didicerit, quanto cum plauſu, quanta cum gratiarum actione, & laudatione huius Pontificis, totus Orbis Chriſtianus id ſcriptum olim ſit amplexus; tantę impietatis tantum virum nunquam arceſſet. Sed nouum non eſt, (iam olim obſeruatum B. Athanaſio) vt viris pijs in ſcribendi calore quædam excidant dura & δυσπεφάτα. & Baſilius Magnus aduerſus Eunomium vere ſcribit, quoſdam Patrum & vocabulis & locutionibus periculoſis eſſe vſos, οὐχὶ πρὸς ζητοῦντας ἀκριβείας ἀποπειρώμενος.

ἀλλ'

ἀλλ' ἁπλῶς ἅπτεσθαι ἐφ' ἑαυτῷ τὸ ἁπλότητι καρδίας διαλεγομένους : *non respicientes ad quæstiones quæ inde oriri poterant, sed simpliciter loquentes inter bene sentientes, in integritate cordis.* Potius igitur quæramus rationem commodam verba Leonis exponendi de coniunctione Petri pastoris Ecclesiæ, cum Christo, non quatenus vna est è tribus sacrosanctæ Trinitatis personis ; sed quatenus etiam ipse, licet diuerso modo, est Ecclesiæ Pastor. Sic quoque dura locutio, fateor : sed quæ tolerabilior tamen videatur, quàm sit illorum importuna ἀκρισία, qui hodie dictum Leonis παραχρησάμενοι, in alium finem vrgent. Agebatur autem quintum iam seculum, cùm viuebat Leo, qui sedere incepit anno Domini quadringentesimo quadragesimo : nec multis annis eum præcessit Celestinus, de cuius Legatis facit postea Baronius mentionem. Profert verba sane magnifica, de Petro & de Romano Pontifice : sed quæ eo minus ponderis habere debent, quia proferuntur à ministro Papæ, qui erat οἰκοθεν μάρτυς. Iniquissimum enim fuerit & iniustissimum, Papam aut Papæ ministros in propria caussa esse iudices. Et sunt quidem ea verba, vt obseruat Baronius, in Synodo dicta ; sed non sunt à Synodo dicta ; quod erat obseruandum, ille autem non obseruat. Multo autem minus eadem fuerunt à Synodo decreta, aut in Canones relata. Quid tum enim, si illa dicta sunt in Synodo? quum ne vmbra quidem vlla appareat consensus Synodi. Ne sacris quidem voluminibus quæ continentur omnia, Dei oracula sunt : vt orationes multæ, quæ sunt insertæ, virorum interdum non probatissimorum, vt amicorum Iobi ; interdum etiam pessimorum, vt Rapsacis. In Synodo Nicena secunda multa à confidentibus Episcopis dicta sunt, quæ si quis, vt à Synodo decreta protulisset ; non tulisset Baronius, & illi Concilio fieri iniuriam exclamasset. Expendamus tamen illa ipsa verba, si placet. fallor enim, aut nullam in ijs profectò dominationem monarchicam sumus inuenturi. Sic igitur in origine scriptus est locus è Concilio Ephesino, quem affert Baronius, in edit. Germanica, p. 195. Φίλιππος πρεσβύτερος καὶ πρεσβυτὴς τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, εἶπεν· Οἶδεν ἀμφίβολόν ἐστι, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς αἰῶσιν ἐγνώσθη, ὡς ὅτι ὁ ἅγιος καὶ μακαριώτατος Πέτρος, ὁ ἔξαρχος, καὶ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων, ὁ κίων τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ λυτρωτοῦ τοῦ γένους τοῦ ἀνθρωπίνου, τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας ἐδέξατο· καὶ αὐτῷ δέδοται ἡ ἐξουσία, τοῦ δεσμεῦσαι, καὶ λύσαι τὰς ἁμαρτίας· ὃς μέχρις ἔως τοῦ νῦν καὶ ἀεὶ τοῖς ἑαυτῶν ἁγιοδόχοις ἐζῇ καὶ δικάζει. Quod vocat Romanam Ecclesiam *Sedem Apostolicam* ; iam ostendimus cùm de appellatione & munere Apostolorum loqueremur, omnes Ecclesias quæ Apostolorum doctrinam seruarent, APOSTOLICAS fuisse olim dictas ; sed illas præcipue, quæ hoc amplius

amplius fundatæ eſſent ab vno aliquo ex Apoſtolis. Diximus etiam commune hoc nomen tractu tẽporis, (neq; enim ita fuit à principio,) in Occidente attributum eſſe Romanæ, ſicut alia plura. Hoc ſi ad honorem veteris Eccleſię Ro. refertur, laudo: ſin eo argumento adſtruitur Monarchia hodierna; rem cenſeo ridiculam, & quæ ſolidiorum argumentorum inopiam arguat. Initio Actorum Concilij Niceni II. celebrati aliquot ſeculis poſt iſtud Epheſinum, recenſentur Legati Sedium Patriarchalium, & primo loco nominantur, ὁ ἐπέχοντες τόπον τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, *tenentes locum Apoſtolicæ Sedis Adriani Archiepiſcopi Romæ.* deinde ſequuntur Iohannes & Thomas presbyteri & monachi τοποτηρηταὶ τῆς Ἀποστολικῆς θρόνων τῆς ἀποστολικῆς διοικήσεως *locum tenentes Apoſtolicarum Sedium eius quæ eſt in Oriente diœceſeos.* & ita ſæpe in illis Actis. adhuc igitur Sedes Antiochena & alię Orientis tam dicebantur Sedes Apoſtolicæ, quàm Romana. Addit Legatus de Petro; ὁ ἔξαρχος, ἡ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων. *princeps & caput Apoſtolorum.* Sine cauſſa ad hos titulos exclamant quidam viri boni; quaſi aliquid tyrannicum ſaperent, ſiue illi Petro attribuantur, ſiue Romano Pontifici: ſed non ita eſt. Ordinem hæ voces & legitimum primatum denotant; non dominationem monarchicam. Vt dominatio & κατακυρίευσις peſtis eſt Eccleſiæ; ita ordo & certa diſtinctio eiuſdem eſt ſalus. Vocem ἔξαρχος antè expoſuimus, ac ſatis ſuperq; probauimus, eum dici ἔξαρχον, non qui dominetur cæteris, ſed qui operis eiuſdem ſocijs det principium agendi, vt pręſul dat ſaltandi incentiuum vniuerſo choro. Photius de Nectario, quem ſimul Epiſcopum Conſtantinopoleos renuntiatum ait fuiſſe, & Concilij Oecumenici ſecundi præſidem: ἅμα τῆς βασιλευούσης ἐπίσκοπος, καὶ τῆς συνόδου ἐκκρεμάπτει ἔξαρχος. Neque vero ſolus inter Apoſtolos Petrus audit ἔξαρχος apud Patres; ſed etiam alij. In acroſtichide Damaſceni de tranſformatione, Petrus, Iohannes & Iacobus, vt præcipui in collegio Apoſtolorum, (quod ante diceba-mus è Gregorio Naz.) nominantur ἡ ἀκρότης τῶν Ἀποστόλων, *ſummus vertex*, & ὁ πρόκριτοι *præcipui*, & μετὰ τοῦτον ὁ ἔξαρχοι, *anteſignani diſcipulorum*, vt vertitur illa vox in editione Hœſcheliana. alij *princeps*, vt hîc in ea verſione quam deſcripſit Baronius. rectè: modo caueat Lector ab homonymia eius vocis, de qua antè admonebamus. CAPVT vero Apoſtolorum dici Petrum, mirum non eſt: & Baronius peſſime eam vocem accepit, ſi putauit ad monarchicam dominationem illam ſpectare. CAPITIS appellatione metaphorica aliquando fons & origo vitæ denotatur: quo ſenſu Chriſtus dicitur *caput corporis Eccleſiæ*, Coloſſ. 1. 18. Epheſ. v. 23. & ſæpe alibi. hac notione *Caput* vnum eſt è nominibus Dei & Chriſti, quę proprie ſunt incommunicabilia. ideo

in

in Aſceticis Baſilij, dicitur Chriſtus, ἡ μία καὶ μόνη ἀληθῶς κεφαλή, *vnicum & ſolum reuera Caput.* Sic Coloſſ. II. 10. Saluator nominatur *caput omnis principatus & poteſtatis*: quia vni Chriſto proprie conuenit omnis dominatio, omnis potentia, omne imperium: quod ille mortalibus, vt lubet, communicat. Aliquando *caput* idem eſt ac principium & origo negotij alicuius vel inſtitutionis. Sic Petrus qui poſt Aſcenſionem Domini primus Eccleſiæ iecit fundamenta, dicitur aliquando *Caput Eccleſiæ*, vt apud Hieronymum alicubi. hîc *caput* idem eſt atque ἀρχηγός, *auctor primus.* itaque ἀρχηγὸς & κεφαλὴ ſæpe coniunguntur. vt cum in ijſdem Actis Epheſinis dicitur Neſtorius, ὁ τῆς καινῆς δύσφροσύνης ἀρχηγός, καὶ κεφαλὴ τῆς κακίας, *nouæ deprauationis primus auctor, & caput malorum.* Sæpe ordinis differentiam in paritate poteſtatis ea vox denotat, & *caput* idem eſt ac *primus.* Sic in canone Apoſtolico XXXIV. inſtituitur, vt in vnaquaque prouincia vel natione ſit vnus inter Epiſcopos prouinciæ primus, & caput omnium: non qui dominetur, ſed qui ordinem ſeruet in adminiſtratione rerum, quæ ad omnes in commune ſpectent. itaque eodem canone, & ſancitur inſtitutio huius capitis cùm fieri aliquid maioris momenti vetatur, ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης, *ſine ſententia & cognitione Capitis*, ſiue *primi Epiſcopi*: & cogitur in ordinem hoc caput, ne honorem vertere poſſit in dominationem; cùm vetat Canon, ne poſſit primus Epiſcopus quicquam facere ποιεῖν, ἄνευ τῆς πάντων γνώμης, *niſi de communi omnium ſententia.* Photius in illum locum: *Ne primo quidem Epiſcopo permittit Canon,* τῇ ἁμῇ καταχρώμενον, εἰς δυναστείαν ταύτην ἀμείβειν, καὶ ἐκβαίνειν, *vt honore abutens, eum vertat in dominationem, ſiue Principatum, & in cæteros auctoritatem vſurpet.* Petrus igitur appellatur hoc loco *caput Apoſtolorum*, propter primatum ordinis; non propter imperium aut dominationem monarchicam: & *Caput* hac notione, idem eſt, ac coryphæus, vel ἔξαρχος. Atque hoc ſenſu & Romanum Pontificem *Caput* reperiri appellatum non negamus. In breui homilia Gregorij Naz. de creatione Epiſcopi Doarorum, extant hæc verba de Papa, τίμιον ἴσμεν, κεφαλὴν γινώσκομεν, ἅγιον καλοῦμεν. *honore dignum ſcimus, caput agnoſcimus, ſanctum appellamus.* An propterea Gregorius Papam coluit, vt dominum ſuum, Eccleſiæ Monarcham, & ipſe ſe illi ſubiectum agnouit? Minime gentium: & hoc oratio illa ipſa oſtendit, & tota hiſtoria creationis Epiſcopi Doarorum, quę apud ipſum extat & Baſilium Magnum: quem libere conquerentem in ea narratione de Ro. Pontificis faſtu iam tum intolerabili, inuerecunde carpit Baronius in illorum temporum hiſtoria. Addit Philippus de Petro: *columna fidei*, ex Paulo; qui Gal. II. 9. Iacobum, Cepham, & Iohannem vocat στύλους, *columnas.* Subijcit, *fundamentum Catholicæ Eccleſiæ*, eleganter

eleganter & vere. Significat enim, propter fidei confeſſionem dici Petrum petram, ſiue fundamentum Eccleſiæ, non autem propter Monarchiam, vt placet Baronio. Poſtremò ſequitur; *qui vſque nunc & ſemper, per ſuos ſucceſſores,* (vel ἐν τοῖς ἑ. *in ſuis ſucceſſoribus*) *& viuit & iudicat.* hæc paullo aliter habentur in Latinis quæ deſcripſit Baronius. Quo autem ſenſu iſta dixerit Philippus, iure dubites. Poteſt accipi ſimpliciter dictum ad laudem Petri, cuius ſpiritus cum Chriſto viuit in cœlis, doctrina & fides durant in fidelibus ſucceſſoribus, & durabunt, quamdiu Eccleſia Dei terras colet. Atque eadem Petri doctrina διακρίνει, iudicat, decernitque de rebus Eccleſiæ: quia fideles Petri ſucceſſores, Epiſcopi Eccleſiæ, de rebus fidei iudicant ex antiqua fide, quam Petrus & cæteri Apoſtoli ſemel tradiderunt. Sed poteſt intelligi hoc dictum à Legato Papæ, in honorem ipſius Papæ. oſtendimus enim antea, cepiſſe iam illa ætate trahi verba Domini & Petro factas promiſſiones, ad honorem vnius Sedis Romanæ: verùm eam interpretationem primis temporibus fuiſſe ignoratam, ſatis antea demonſtratum eſt. Nihil igitur è Concilio Epheſino, quod eauſſam Monarchiæ Papalis adiuuet, attulit conditor Annalium. Qui ἐπίλογον digreſſionemque hanc ſuam tandem claudens, & quaſi re bene geſta exultans; Eccleſiam ſuper Petro fundatã æternùm manſuram ait; atq; omnes contritum iri, qui in illam petram offenderint. Hoc & nos toto affectu optamus vt fiat, tota credulitate confidimus futurum: ſed illos grauiter & periculoſe putamus errare, qui lapidem de quo hæc dicuntur apud Matthæum XXI. 44. qui eſt IESVS CHRISTVS, pertinere putant ad Papam: aut qui Eccleſiam Dei viuentis, cui morte ſua Dominus ad cœleſte regnum patefecit aditum, Monarchiam eſſe autumant, in terris imperitantem, & ſub obtentu friuolarum diſtinctionum, vniuerſi mundi dominationi inhiantem; Reges & Principes ſuperbe ſub pedibus ſuis calcantem. Eiuſmodi terrenum imperium qui animo conceptum fouent, & vano ſplendore, ac ſpecie fallaci rerum præſentium decepti, ſibi plaudunt; rogo illos, obſecro, obteſtor per DEVM immortalem, videant, ne quam ipſi putant eſſe fiduciam in vera petra, exitus tandem probet, vel in hac, vel in altera certe vita, eſſe friuolam extra verbum Dei iactationem, ac prorſus inanem gloriationem illi ſimilem, vel illam ipſam; *Sedeo Regina, & vidua non ſum; & luctum non videbo.* Apocalypſeos XVIII. 7.

XVII. *Quo sensu dixerit Dominus Petro,* Vade post me Satan. *phrasis Hebraica,* Tu mihi es in Satan. *Patrum sententia de peccato Petri opponitur sententiæ Maldonati. Refelluntur qui putant peccasse Petrum per arrogantiam, & eò trahunt verbum* φρονεῖν. τὰ τοῦ ἀνθρώπου.

ANNI XXXIII. Num. XXVI.

NEgat Baronius, quando Christus illa dixit Petro, *Vade post me Satana; scandalum es mihi:* propterea dictum esse Petrum Satanam, quod Diabolico Spiritu ageretur, cùm illa Christo diceret, quorum gratia obiurgatur. Sane hæc phrasis ex vsu Hebraici sermonis vnde manauit, videtur exponenda. Porrò apud Hebræos ea locutio eiusmodi vim, opinor, non habet, vt si quem hac voce increparent, hunc vellent intelligi esse quem vocamus Diabolum, Satanam, ☞ שטן & ☞ משטין. Extat exemplum II. Samuelis XIX. 22. vbi Dauid repudians consilium Iobi ab Abisai suggestũ, de occidendo Semei, vt hîc Dominus Petri consilium reijcit, de non subeunda morte, sic ait: *Quid mihi est vobiscum filij Saruiæ? cur efficimini hodie mihi* שטן *in Satan?* ex quo apparet instar prouerbij esse, soliti de eo vsurpari, qui malum & pernitiosum daret consilium; faciens in eo officium veri Satanæ, id est, aduersarij & inimici. Hoc etsi verum est, ego tamen non video, qui possit negari, Petrum quando passionem Christi, sic est auersatus, & quantum in ipso fuit, auertere Deum ab eo consilio voluit; ex suggestione Satanæ, (licet ignorantem,) illa & sensisse & dixisse. Omne enim peccatum est à Diabolo: peccatum autem est, quicquid fit sine fide. Rom. XIV. 23. Hoc autem Petri consilium adeo ex fide non erat, vt ipsam potius fidem radicitus euelleret. Ideirco apud Chrysostomum Dominus ita Petrum alloquitur; *Ego tibi dico, vt ipse non patiar, consilium id esse Diaboli.* & Ruffinus in benedictione Dan, ait Petrum cùm hæc dicebat, *præ amore nimio, per ignorantiam non recte requitasse in fide*: id est, peccasse in fide. & Chrysostomus homilia in illa, *Pater, si possibile est*, &c. ait Dominum obiurgatione sua, vtentem magna τινὶ σφοδρότητι, *vehementia* (proprie est ictus grauis cæsim ferientis) Petrum ὑβρίσαι, id *contumelioſe accepisse.* Vt miror valde reperiri Theologos, qui vocent in dubium, an sit hic aliquid à Petro peccatum. Maldonati in hunc locum verba sunt: *Cur tam acriter Christus Petrum reprehendit? Non tam, quod Petri culpa, si qua tamen fuit, quàm quod rei de qua agebatur magnitudo, mereatur.* Vult Petrum appellatione Diaboli increpitum esse à Domino, propter culpam vel leuissimam, vel prorsus nullam. quæ est mira Theologia & noua.

Nam

Nam veteres, qui Petrum excuſabant, illi verba hæc: *Satana, ſcandalum mihi es*, à ſuperioribus diſtinguebant, & Diabolo non Petro volebant eſſe dicta, vt Hilarius, & Petrus Chryſologus, ſermone XXXVIII. Hieronymus duplicem interpretationem affert; quarum prior, ipſa eſt Hilarij: poſteriore non negat peccaſſe Petrum: ſed cauſam affert, quia promiſſiones illi factæ omnes ad futurum tempus referebantur. Sunt qui arrogantiâ peccatum eſſe à Petro contendant; idque eliciunt è verbo φρονεῖν doctiſſimi interpretes. Quos ego falli non dubito: nam id verbum per ſe poſitum, nullam habet ſuperbiæ ſignificationem: ſimpliciter enim eſt, cogitare, mente vti, διαλογίζεσθαι. quare vt μέγα φρονεῖν de ſuperbiente dicitur; ſic ταπεινὰ φρονεῖν de humili & modeſto. Apud optimos auctores leges locutiones ſexcentas, in quibus φρονεῖν vſurpatur, vbi ſuſpicio de arrogantia nullum habet locum: vt κακὰ φρονεῖν τινι, *velle nocere*. & φρονεῖν τὰ βέλτιστα τοῦ κοινοῦ, *optime animatum eſſe erga Remp.* apud Dionyſium Halic. quinetiam apud Apoſtolum τὰ τῆς σαρκὸς φρονεῖν. & ὁ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, in octauo capite ad Rom. de arrogantia peculiariter non dicuntur, ſed de peccato in genere. Si quid igitur in Petri hoc facto affine arrogantiæ notare voluerunt Euangeliſtæ, non voce φρονεῖν id fecerunt; ſed potius verbo ἐπιτιμᾶν, quod Euthymius hîc explicat *reprehendere*: vetus interpres rectè, *cepit increpare Dominum*. durum ſane verbum: quod & Matthæus & Marcus vſurpant de Petro, ad exprimendam vehementiam, qua ille vſus eſt Dominum alloquens: quę etſi, vt vere ait Baronius, ab ingenti amore proficiſcebatur: à peccato tamen Petrum non præſtabat immunem. Peccatum enim eſt, quicquid cum Dei voluntate & decretis non congruit. Ianſenius Epiſcopus in hunc locum libere & verè: *Vnde ſimpliciter à ſe repellentis oratio habenda eſt; qua non indigne etiam Petrus repulſus fuit: quum reuera Satanam ageret reuocando à conſilio Dei.*

XVIII. *Defenditur traditio de tranſformatione facta in monte Thabor: qui Græcis* Itabyrius *vel* Atabyrius. *Gemini locus emendatus. altitudo eius montis varie prodita magnis ſcriptoribus.*

ANNI XXXIII. Num. XXIX.

MOntem in quo facta eſt Chriſti tranſformatio, fuiſſe montem Thabor, certum eſt: & ſine cauſſa de eo quidam dubitant; in his Maldonatus. Eſt enim vetuſtiſſima in Eccleſia traditio, mutationem illam in eo monte factam eſſe: & Euangeliſtæ Matthæus ac Marcus, quando eum montem vocant ὑψηλὸν *ſublimem*, tacite ſignificant, de monte illo ſe loqui: nam in eo tractu nullus fuit mons, qui

altitudine certare posset cum Thabor: quem Iosephus semper Itabyrium appellat; alij è Græcis Atabyrium, vt Polybius. In Gemini Elementis Astrononiæ, capite, περὶ ὑποσημασιῶν τῶν ἄρκτων, bis scriptum est Σαπαβύειον, mendose, pro Ατταβύειον. Scribit Iosephus Belli Iud. lib. IV. cap. sexto, hunc montem ὄρος ὑπὲρ τριάκοντα σταδίους ὑψηλόν, *habere altitudinem stadiorum* XXX. quod non congruit cum obseruatione Polybiana, qui in quinta historia, περὶ τοποθεσιῶν, ait, ἔχει πλέθρων ἢ πεντεκαίδεκα σταδίων, *ascensum habet stadiorum amplius quindecim.* fieri potest, vt de diuersis partibus montis senserint Polybius & Iosephus: non enim vna solum ex parte adiri solent magni montes. Testimonio Gemini cognoscimus hunc montem habere altitudinem πρὸς κάθετον, *ad perpendiculum*, stadiorum fere quatuordecim: vt non sit mirum quod Iosephus ait de triginta stadijs, si accipiatur de vijs & flexibus circa montem, per quos ascenditur. Iohannes Damascenus inusitatæ altitudinis montem hunc fuisse ostendit, cùm sic ait in elegante homilia de transformatione: Νῦν ὁ Θαβὼρ ἀγαλλιᾶται, καὶ γήθεται ὁ θεῖος ὄρος καὶ ἅγιος, ὁ ὑψηλὸς, οὐχ ὑπὸ τῆς δόξης τε ἐλαμπρύνθη, ἢ τοῦ ἀεὶ μετεωρίσματι.

XIX. *Sententia Baronij de didrachmorum pensitatione probata. Doctrinam de immunitate clericorum, (quæ hodie vocatur ridicule* Libertas Ecclesiastica) *ex iure diuino, non autem è liberalitatibus Principũ, esse nouam, & hominum ingratissimorum. Locus Hieronymi male tractatus Baronio. Papam esse Monarcham, sacerdotes omnes Reges, è Bar. sententia.*

ANNI XXXIII. Num. XXXI.

IN historia de didrachmis à Petro exactis, multa dici poterant, quæ breuitatis caussa prætermittimus. Mihi Baronij sententia non displicet, qui refert ad pensitationem à Deo institutam, in vsum tabernaculi aut Templi. & hæc multorum virorum doctissimorum est sententia. Itaque quasi precario exiguntur hæc didrachma, non superbe & cum violentia, sicut solent exigi tributa à Principibus seculi imposita. Sed quid est apud Baronium *didrachmate persoluto*? nam hęc formatio neque per analogiam stare potest, neque vllo exemplo nititur. δίδραχμον Græci, & Latini *didrachmum* dicunt. Quod autem clericorum immunitatem hinc probat auctor, tanquam ex iure diuino manantem; communis est error multorum ab aliquot retro seculis. Nemo dubitat ante leges Constantini & aliorum Principum, ex quorum liberalitate & indulgentia sancita est clericis immunitas, prædia Ecclesiasticorum, iuris communis fuisse. Hoc si contra legem diuinam

fuisset,

fuiſſet, ſine dubio vbi primum extitit Imperator Chriſtianus, ſtatim in ipſo principio ius illud ſublatum eſſet, tanquam impium. Atqui non ſtatim à Conſtantino, ſed varijs temporibus à varijs Imperatoribus, iura immunitatis ſunt conceſſa: & qui illa accipiebant, liberalitati concedentium Principum omnia ſemper tulerunt accepta. Eſt igitur noua Theologia, quę docet propter illa iura nihil Principibus debere Eccleſiaſticos: potuiſſe enim illos ex iure diuino immunitatem ſibi vindicare, vel inuitis Principibus. noua, inquam, hæc Theologia eſt, & qui illam hodie tuentur, certiſſimi ſunt Nouatores, bipedum ingratiſſimi, & beneficijs quæ à Principibus acceperunt longe indigniſſimi. Nos quidem inſtitutum laudamus, vt veris Chriſti ſacerdotibus immunitate conſulatur, & alijs etiam modis: ſed hanc turpem & fœdam Nouatorum iſtorum ingratitudinem, alieniſſimam eſſe à fide & diſciplina priſcæ Eccleſiæ contendimus: neque dubitamus, Cyprianum, Ambroſium, Auguſtinum, & ſimiles Patres, ſi hodie viuerent, auctores tanti flagitij totis animis fore deteſtaturos. Iam ſuo tempore Hieronymus, qui nihil vlla ex parte ſimile hodiernæ immunitati ſuis temporibus vidit; clericos propter illam Principum liberalitatem, qua iam tum fruebantur, infelices pronuntiabat: intelligebat, credo, vir diuinus, quantum Eccleſia Dei periculum adiret, ne ditata corrumperetur. Baronius mala fide locum illum Hieronymi, dimidia parte truncatum deſcribit, & pium illius affectum diſſimulat. Sic autem magnus ille vir: *Dominus noſter tributa, quaſi Regum filius non debebat: ſed qui humilitatem carnis aſſumpſerat, debuit adimplere omnem iuſtitiam. Nos infelices, qui cenſemur nomine, & nihil dignum tanta facimus maieſtate: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quaſi filij Regis, à vectigalibus immunes ſumus.* Sed de his immunitatibus, quæ hodie libertatis Eccleſiaſticæ nomine cenſentur, alibi, ſi Deus volet, plura ſumus dicturi. Interim notent ſtudioſi, cauſſam, quæ à Baronio aſſignatur, cur clerici debeant eſſe immunes: quia, inquit, Chriſtus *inſtituit regale ſacerdotium*: nam ex ſententia huius & omnium aliorum Hildebrandinæ doctrinæ aſſertorum, Papa eſt Monarcha abſolutus, Rex Regum; imò ſolus in Orbe Imperator (ait Martha in epiſtola Romæ ſcripta ad Paulum v.) ſolus Rex, ſolus Princeps, vicedeus, omnipotentia Pontificia prædituſ: Epiſcopi autem, ac vel infimi ordinis ſacerdotes, Reges ſunt quouis Rege potiores. & obtenduntur quidem ſpiritualia, quorum adminiſtrationem ad clerum proprie ſpectare, nemo ignorat: ſed ad temporalia extendi poteſtatem Sacerdotij, quando Baronius & alij Reges illos nominant, ſciunt omnes illius doctrinę periti. Hanc igitur Theologiam nouam eſſe, & illius aſſertores iure dici Nouatores, quis negare auſit?

XX. *Iosephi & Plinij dissensus in fluuij Sabbatij natura. defenditur Plinius auctoritate Rabbinorum. Iosephi locus emendatione traducitur in eandem sententiam. Origo multarum transpositionum in libris veterum. Iosephus iterum emendatus.*

ANNI XXXIII. Num. XXXVII.

OCcasione fontis Siloæ, historiam fluuij Sabbatici commemorans hoc loco Baronius, Plinium erroris arguit, qui miraculosam eius naturam contrario modo atque Iosephus exposuerit. Nam quum dicat Iosephus, hunc fluuium septimo quoque die veluti rediuiuum exoriri ; post sex dierum cessationem vel defectum : Plinius contra scribit, lib. XXXI. cap. II. *In Iudæa riuus sabbatis omnibus siccatur.* Sed Plinium aduersus Iosephum tuentur omnes Rabbini, qui illius siue historiæ siue fabulæ mentionem faciunt. Omnes enim narrant, hunc fluuium currere, id est, magno impetu ferri כל ימי השבוע חוץ בשבת *omnibus diebus septimanæ, præter sabbatum.* Confirmat hoc & ipsa appellatio : nam vt ait Elias Grammaticus, Sabbaticus, vel Sabbation, dictus est, מפני שביתתו בשבת *propter cessationem ipsius in sabbato.* Et sane, quum soleant Rabbini hoc etiam argumento vti, ad euincendum, non solis Iudæis, sed omnibus Gentibus imperatam esse quietem diei Sabbati ; non est dubium, vulgo creditum esse ab illis, hunc fluuium, quem putant nonnulli eum esse, qui Eleutherus Straboni dicitur, septima die quiescere. Huic traditioni quum vnus, quod sciam, Iosephus repugnet ; diu est cùm subijt [redacted]imum suspicio, paucorum verborum traiectione & nonnullorum omissione, iam olim & ante Ruffinũ eius locum esse corruptum ; ita, vt arbitror, restituendũ. πολὺς γάρ ἐστιν ὅταν ῥεύσῃ καὶ τὸν φόρον ἀποδιδοὺς ἀφθόνως, ἐξ ἡμερῶν ἑπτὰ ἀριθμὸν, ἐπειτα δὲ πᾶς ἐκ τῶν πηγῶν ἀπολείπων, καὶ τὴν ἑβδόμην ἀναδίδωσι, καὶ ἔπειθ' ὑφαδίδωσιν ἐρᾶν τὸ πρῶτον· εἶθ' ὥσπερ μηδεμιᾶς ἡμοιβῆς μεταβολῆς, μετὰ τὴν ἑβδόμην ἀναδίδωσι· καὶ ταύτην ἀεὶ τὴν τάξιν ἀκριβῶς τετήρηται ἀφ' ἧς φυλάττεσθαι. *Nam quum sit magnus quando fluit, feraturque impetu non leni, per spatium sex dierum ; postea totus ab ipsis fontibus deficit, & die septima cessat, præbetque aluei locum oculis spectandum, qui est siccus : deinde quasi nulla facta esset mutatio, post diem septimam erumpit ; atque hunc ordinem exacte semper ab eo seruari obseruatum est.* Sæpissime alibi monuimus, & certis exemplis probauimus apud Strabonem, Athenæum & alios veteres auctores, quos vigilijs nostris illustrauimus ; solenne esse librarijs, vt quando duæ vicinæ periodi in verbum idem aut simile desinunt ; sicut hîc in ἀναδίδωσι & ἀναδίδωσιν, alteram periodum errore sibi familiari omittant : quod

videtur

videtur huic loco fuisse fraudi. Accidit hoc in omni genere scriptorum innumeris locis: in Iosepho autem non solum hic, sed & alibi sæpe, vt docuerunt me Christianissimi Regis membranæ, de quibus antè dixi. Exempli gratia: Originum libro II. cap. II. post hęc verba in pag. 33. περιέχοντα πεντεκαιδεκα βιβλους: omissa sunt quædam verba, quorum postremum est βιβλους. Scribe è libris Regijs: περιεχ. πεντεκαιδεκα βιβλους, καθαπερ ὁ Ἰώσηπος τὸν ἀριθμὸν ἐξηγεῖται· ὁ δὲ τοσοῦτος ἐστιν ἐμοὶ βιβλος, &c. atque hæc verba etiam Ruffinus agnoscit.

XXI. Cur Syriacæ legiones imaginem Seiani non habuerunt inter signa. Locus Suetonij. Mos Baronij.

ANNI. XXXIII. Num. XLVIII.

LEgitur apud Suetonium libro III. cap. XLVIII. de Tiberio: *Largitus est quædam munera Syriacis Legionibus, quod solæ nullam Seiani imaginem inter signa coluissent.* Hoc Baronius refert ad ritus Iudęorum, qui imagines nullas colere fas putabant: atque hoc iterum repetit in anno LXVIII. sed hallucinatur insigniter. nam Legiones Syriacæ, vt plurimum, Syrorum hominum non erant; multo autem minus Iudæorum. deinde res ipsa arguit, propterea id ab illis factum; quia Seiano minus fauebant; cuius vel inuidebant fortunæ, vel fidem erga Imperatorem habebant suspectam. Non fuisse religione impeditos clarum est: quando colebant Legionum signa. Sed Baronius omnia rapit ad suum propositum, etiam ex leuissimis occasionibus.

EXERCITATIO XVI.

I. Numerum annorum vitæ Domini in terris, & Paschatum inter baptismum & passionem ab eo actorum, non esse adeo certum ac putauit Baronius. Fabulæ de castellis Magdalo & Magdalel.

ANNI. XXXIV. Num. I.

PRomitio anni trigesimi quarti pollicetur conditor Annalium, se in explicandis quæ restant de vita Domini nostri, καὶ διδασκαλίᾳ πολλοειδεῖ, & passione eiusdem, *exactam temporum rationem allaturum.* Quod vtinam quam fuit illi facile polliceri, tam fuisset facile rebus ipsis præstare. Sed enim alios humeros, si fateri verum licet, id onus postulabat. Nam de numero annorum, quos in terris egit Christus, item Paschatum, quæ inter baptismum &

passionem

passionem celebrauit, sine accurata cognitione Kalendarij Hebræorũ & doctrinæ Cyclorum Solis & Lunæ, sperare se aliquid certi posse pronuntiare; id verò est falsa spe se lactare, eademque operâ sibi & alijs imponere. Quando enim quæstiones istę, & similes his aliæ, expressis Scripturarum testimonijs decidi non possunt: nihil melius, neque consultius video, quàm doctrinam temporum & epilogismos Cyclorum in subsidium vocare. Hæc secunda nauigatio est, omnium tutissima. Quod igitur tradit Baronius, Regem Messiam anno ætatis suæ trigesimo quarto passum esse: nec nisi quatuor Paschata inter baptismum & passionem interueniisse: vulgo receptam opinionem sequitur, rationibus haut scio quàm satis firmis nitentem. Nam qui cyclum Lunæ & veram literam Dominicalem in consilium adhibuerunt, viri longe præstantissimi, & in ea parte eruditionis exercitatissimi, aliter sentiunt; & passionem Domini, non decimo octauo Tiberij anno congruere, sed sequenti XIX. contendunt: ac proinde anno ætatis passum esse, non trigesimo quarto, vt statuit cum vulgo Baronius; sed tricesimo quinto; qui est annus ærę Dionysianæ trigesimus tertius: nec quatuor dumtaxat Paschata inter baptismum Christi & passionem interueniisse; verum quinque: nisi putemus, quæ est nonnullorum virorum eruditorum sententia, cùm anno Tiberij XV. Dominus est baptizatus, post Paschæ solemnia id esse factum. Id verò Ecclesiæ traditioni quum repugnet, memoriam baptismi Christi sexta die mensis Ianuarij ab antiquissimis temporibus colenti; cur non admodum probabilis censeri debeat opinio de quinque Paschatibus Domini, caussam nullam video. Primus, quod sciam, nostra memoria assertor quinti Paschatis extitit Gerardus Mercator, insignis Mathematicus: cuius sententiam viri summi & amplexi sunt, & nouis argumentis, ex Hebraici Kalendarij ratione præcipuè, desumptis, confirmarunt. Sed nos huiusmodi quæstiones, quæ ad institutum nostrum proprie non pertinent, doctis Chronologis tractandas relinquimus. Vt ad propositum accedamus, recte Baronius verba illa interpretatur, ex vndecimo capite Iohannis, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας, stuporemque illorum castigat, qui castellum Magdalum ex his verbis finxerunt, cuius hæ essent dominę, & à quo Magdalena inuenisset nomen. Quæ igitur scribuntur ab eodem supra, in anno XXXII. numero 23. de castello Magdalel in Galilæa, & Magdalo in Iudæa, friuola & non nauci esse, ipse iam testis est Baronius. Et sane putare Magdalenam à castello aut turri sic dictam fuisse, quia Hebræis *migdal* est turris, non minus est absurdum, quàm existimare, omnes qui Mosis nomine sunt appellati, ab aquis fuisse extractos; qui Abrahami, patres fuisse multorum

multorum populorum, qui Isaaci, propter risum matris sic esse dictos. De conuiuio quod Bethaniæ paullo ante Paschа vltimum fuit Christo exhibitum in domo Lazari, vt mox affirmat Baronius, dictum est anno superiore.

II. *De locutione illa,* Osanna filio Dauid. *Imperfectæ phrases acclamationum & inscriptionum.* Osanna *idem quod* Βαια, σωσον, δημος vel κλαδος ἐστιν. Eiusdem apud Iosephum.

ANNI XXXIV. Num. V.

DE voce HOSANNA post tot viros doctissimos, qui de illa egerunt, verbum non adderem; nisi viderem, Baronium veram illius interpretationem ex ignoratione priscæ elegantiæ, & Hebraicæ phraseos, repudiare. Auctor est Elias in Thisbi הושענא *Hoschahana* compendio sermonis dici solitum in acclamationibus, pro הושיעה נא *Hoschina na* Ναι σωσον, *serua obsecro.* Hoc quum verum sit ac certum, negat Baronius ea notione hanc vocem posse isto loco accipi. *vitiosa enim,* inquit, *esset locutio, quæ nullum congruentè refert sensum orationis.* Sed Baronium cùm ita sentiebat, ratio fugiebat: cui tamen hanc hallucinationem iure condones, quum doctissimus vir Angelus Caninius, (ex quo ille desumpsit, quicquid de hac voce scripsit,) in eodem luto videatur hæsisse. At quis nescit morem esse in omnibus linguis seruatum, vt in eiusmodi acclamationibus, sicut & statuarum inscriptionibus, sententiæ semiplenæ perfæpe efferantur, atque audientibus relinquantur supplenda verba ad sensum perficiendum necessaria? Talis illa acclamatio apud Lampridium in Alexandro Seuero; *Iuueni Imperatori, patri patriæ, Pontifici maximo.* supple, salutem precamur, aut tale quid. & istæ ad Pertinacem: *Gladiatorem in spoliario,* supple, poni volumus. &, *delatores ad Leonem.* &, *delatoribus metum,* &, *victoriæ populi Romani feliciter: fidei militum feliciter;* nempe, euenire optamus, vel speramus: apud Euagrium lib. II. cap. XVII. Λεοντος πολλα ἔτη. *Leoni multos annos:* subaudi, optamus. Omitto sexcenta id genus exempla. Quare etiamsi nulla esset alia ratio illa exponendi, Ωσαννα, Τῳ Δαυιδ. *Osanna, filio Dauid;* commodissime tamen accipi sic possent, *Serua quæso,* ô Deus: *Filio Dauid,* hoc precamur. Votum namque hoc esse populi Iudaici, Regi Messiæ læta precantis, petentisque à Deo vt illi benediceret; cùm res ipsa asseuit, tum à doctis viris prolixè disputatum est; Theodoro Beza primùm; deinde à Iesuita Maldonato: qui dissimulato Bezæ nomine, alienam sententiam erudite confirmauit. Verissime autem obseruauit Beza, nec prætermisit Maldonatus,

sine caussa insolentem videri tertium casum, *filio Dauid*: quum verbum Hebraicum, vnde est *Hosanna* ita sæpe construatur; vt in simillimo loco, Psalmo LXXXVI. 16. חושיעה לבן אמתך quod possis vertere, σῶσόν τὸν υἱὸν τῆς παιδίσκης σου. Græci interpretes, sic: Σῶσον τὸν υἱὸν τῆς παιδίσκης σου. Hæc interpretatio simplicissima est. Sed potest hæc dictio etiam aliter accipi; quoniam, vt verissime obseruauit doctissimus Caninius, in scriptis Rabbinorum ex hac dictione fit nomen ηχωικὸν; cuius plurale extat in Ritualibus illorum, cùm dicunt חושענות לסוכות *Hosananoth le sucoth*, id est, formulæ hymnorum vsitatæ in celebrando festo Tabernaculorum, septem dierum: quorum singuli habent sibi proprias Hosannas, quæ dicuntur, *Hosanna primi diei, Hosanna secundi diei*, & ita deinceps. sic autem & hymni illi nominantur, & frondes arborum, putà, palmæ, oleæ, aut salicis, quas tenere manibus per illos dies solebant, quia subinde repetitur ea formula, *Hoschiana na*, vel *Ana hoschiana na*, & similes quidam versus intercalares in quibus id verbum inest. Possumus igitur in his, *Osanna, filio Dauid*, eam vocem sic interpretari, vt sit idem ac βαΐα, quod nomen in ea historia Iohannes vsurpauit. tum autem, supplendo locutionem imperfectam, *Osanna filio Dauid* interpretabimur; hæc baia, siue termites palmæ, oleæue, aut salicis, aliasue arboris frondes in honorem filij Dauid; videlicet φέρομεν καὶ πάλλομεν, *gestamus & vibramus*. Erat moris apud veteres, vt quorundam festorum pompas deducentes, oliuæ termites gestarent, qui propterea θαλλοφόροι dicebantur. meminit horum etiam Chrysostomus, tertio in Annam sermone: vbi eos coniungit ἀγαποδότας & χορηγάρχας. aliquando è plurium arborum frondibus & fructibus concinnabatur quasi fasciculus leuis quem gestabant, vt fuit illa quæ dicebatur Athenien sibus Εἰρεσιώνη, & hæc Iudæorum *hoschana*, quam propter eam caussam Εἰρεσιώνην appellat Iosephus, libro tertio, capite x. vbi eius conficiendæ è myrto, salice, spadice palmæ, & persea, rationem hanc exponit. Iussit Deus Iudæos, inquit, festum Tabernaculorum per octo dies agitare, in vrbem metropolin conuenientes: ὁλοκαυτοῦν τε καὶ θύειν τῷ Θεῷ ὅτι χαρισάμενα φέρειν ἐν ταῖς χερσὶν Εἰρεσιώνην, μυρσίνης τε ἰτέας, στελὴ κεφάλῃ φοίνικος παραπεμφθήν, τῇ μάλλῃ τῆς περσέας παρεσύρειν. Videtur Epiphanius alludere ad concinnationem huius iresionæ Iudaicę, cum sermone εἰς τὰ βαΐα, id est, die palmarum habito, ait, ὃ μὲν τῶν κλάδους ἔκοπτον, ὃ δὲ τῶν θαλλοὺς ἔπλεκον. *alij ramos secabant, alij frondes virentes inter se connectebant*. Porrò has frondes in ducenda pompa quatiebant in honorem eius cui pompa ducebatur; quod Græci dicunt, κλάδους θύειν: Patres in hac historia, βαΐα σείειν vel θύειν.

Epiphanius

Epiphanius ſermone eodem: Τὰ βαΐα τῆς νίκης, ὡς ἐκπτῆ τὸ ζωιάτατ βαϛάσωμεν, ἐν χλάδοις τῆς ἐλαίας τῶ ἐκ Μαρίας χλάδω ζωοτρεπῶς ὑπισιεύοντες. mox: παῦδες βαΐα σείσοι. Alludit ad morem hunc & hanc hiſtoriam Chryſoſtomus homilia in magnam ſeptimanam, ita ſcribens: ἀλλ' ἀξ Ιερουσολύμοι μόνοι, ἀλλ' ἀπὸ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης μυρίάδρομ πρὸ τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν ἀξέρχονται ἀπομπάσαι τὸν Ἰησοῦ, ἐ βαΐα φοινίκων κατέχουσαι, ἐ ὑπισιεύσαι.

III. *Locus Cyrilli Ieroſolymitani expenditur, ab interprete & Baronio male acceptus.*

ANNI XXXIV. Num. VII.

IN Cyrilli Ieroſolymitani teſtimonio de palma, quæ termites ſiue ſpadices aut baia turbis præbuit Chriſtum ſequentibus; impoſuit Baronio Latinus interpres; ex cuius verſione ipſe collegit, adhuc Cyrilli ætate, poſt tot Iudææ vaſtationes, & Romani exercitus caſtrametationem, in illo ipſo loco diuturnam, adhuc extitiſſe illã arborem in rerum natura. Sed hoc beatus Cyrillus non dicit: qui in decima Catecheſi longum texens catalogum omnium teſtimoniorum, quibus illuſtrata eſt gloria Domini, palmæ quidem meminit; verùm extare eam, cùm ipſe illa ſcriberet, non dicit: & quia non dicit, credere non debemus. dixit enim & notauit expreſſe in ijs rebus, quas ſcire nos voluit & credere ab ætate Domini ad ſuam duraſſe. Sic de ligno Crucis, ὃ ξύλον ὃ ἅγιον ἐ σωζόμ μάρτυρ, μέχρι σήμερον πρὸ ἡμῶν φαινόμενον: *ſanctum Crucis lignum teſtatur, quod hodieq; videtur apud nos.* de ſaxo quod ori ſepulchri fuerat impoſitũ; μάρτυρ δὲ ὁ λίθος, μέχρι σήμερον κείμενος, *teſtatur & lapis, qui hodieq; ibi iacet.* Si quis dicat; cur teſtem laudat palmam, ſi illa arbor iam non extabat? Reſpondeo; non eſſe propoſitum Cyrilli eo loco, illa dumtaxat commemorare, quæ olim Chriſto exhibuiſſent teſtimonium, & adhuc ipſius ætate extabant: ſed ſimpliciter omnia fere, quæ in Scripturis legerentur in eo genere inſignia. Itaque verbum μάρτυρ, aut μάρτυρσι, quod in eo ſermone plus quàm vicies repetitur, etſi præſentis eſt temporis, fere tamen ibi accipitur Cyrillo in ſignificatione præteriti. pauca enim extabant illorum quæ ibi recitantur; pleraque iam olim eſſe deſierant. Eiuſmodi ſunt iſta; ἄνεμοι παυσάμενοι ἐ φιμωθέντες, *venti iuſſi & repreſſi.* neque enim tunc venti illi extabant: quinque panes in millia quinque diuiſi: tenebræ quæ tempore paſſionis ſunt factæ: vmbra Petri, quæ in virtute Chriſti ſanauit ægrotos, & plura alia. Cyrilli verba de palma ſunt: ὁ φοῖνιξ ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος μάρτυρ, τὰ βαΐα πᾶσι τοῖς τότε δίδωσι. *palma huius conuallis teſtatur, quæ termites præbuit omnibus, qui tunc* Chriſtum *laudabant.*

expressimus ancipitem sensum verborum Græcorum: ὁ φοῖνιξ ὁ ὂν ἐν τῇ φάραγγος. interpres sic: *Palma quæ est in valle.* quasi dixisset Cyrillus, ὁ ὂν ἐν τῇ φάραγγος ὤν. hic fons erroris Baroniani: quum verba auctoris sic potius debeant suppleri & exponi, ὁ ὂν ἐν τῇ φάραγγος τότε ὤν. *palma quæ tunc erat in conualle.*

IV. Compendium rerum Domini apud Baronium, interdum parum accuratũ.

ANNI XXXIV. Num. VIII.

IN eo compendio rerum Domini, quod Annalibus suis Baronius inseruit, nonnulla occurrunt, in quibus vel iudicium ipsius iure desideres, vel diligentiam. Exemplum habes isto loco, vbi res exponuntur, quas gessit Christus in Vrbe, postquam pullo vehens turbis plaudentibus, eam esset ingressus. Omittit enim historiam de eiectis è templo emptoribus & venditoribus. quam tamen partem rerum à Domino gestarum, tanti fecit vir maximus Hieronymus, vt pronuntiare non dubitarit, omnium miraculorum quæ sunt ab eo facta, istud esse longe maximum: non vt quidam existimabant, Lazarum è mortuis excitatum, aut quoddam aliud. Sic ille, Commentarijs in Matthæum, ad caput XXI. *Plerique arbitrantur maximum esse signorum, quod Lazarus suscitatus est, quod cæcus ex vtero lumen acceperit, quod ad Iordanem vox audita sit Patris; quod transfiguratus in monte, gloriam ostenderit triumphantis. Mihi inter omnia signa quæ fecit, hoc videtur mirabilius esse; quod vnus homo, & eo tempore contemptibilis, & in tantum vilis, vt postea crucifigeretur, Scribis & Pharisæis contra se sæuientibus, & videntibus lucra sua destrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantã eijcere multitudinem, mensasque subuertere, & cathedras confringere, & alia facere, quæ infinitus non feciſſet exercitus. Igneum enim quiddam ac fidereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie.* Hæc Hieronymus. Baronius fortasse propterea huius rei tantæ mentionem nullam fecit; quia putabat hanc historiam esse eandem, cum alia quæ narratur Iohannis capite secundo. Sed melius sine dubio doctissimi quique interpretum. Chrysostomus in hunc locum Matthæi. *Hoc & Iohannes scribit: sed ille quidem in principio Euangelij: at Matthæus ad finem. vnde fit verisimile, bis idem esse factum & diuersis occasionibus: quod apparet ex ipsis temporibus, & ex responsione.* Sed & prior illa historia similis huic, cuius strictim meminit Baronius in anno XXXI. num. XXXVIII. ingens plane fuit miraculum, vt erudite obseruat Dionysius Carthusianus.

V. Exploditur

V. *Exploditur allata traditio ex Iſidoro Peluſiota de ficu à Chriſto maledicta.*

ANNI XXXIV. Num. IX.

SEquitur hiſtoria arboris fici à Domino maledictæ, & ſtatim exaresactę: cuius hiſtoriæ myſterium acutè declarat Chryſoſtomus, cùm in Matthæum, homilia LXVIII. tum etiam in graui ſermone de ſerpente æneo, editionis Sauilianæ tomo ſeptimo, pag. 450. Peluſiotę verò Iſidori locus de eadem arbore, aut prætermittendus erat Baronio, aut non ſine excuſatione proferendus. Continet enim traditionem futilem, abſurdam, & verbo Dei apud Moſem palàm repugnantem. Et Iſidorus quidem vocat λόγον ἀπόῤῥητον, ſermonem indictum, inauditum, & à ſenibus neſcio quibus traditione ad ſe delatum: ſed miror ipſum, virum grauem & eruditum, non ſtatim repudiaſſe, vt meram fabulam, μῦθον non λόγον. Quomodo enim ficus ad Ieruſalem nata potuit illa eſſe ficus, quæ Adamo & Euæ folia tegendo pudori præbuit? Geneſ. III. 7. Nondum Deus immortalis è loco vbi conditi fuerant ipſos expulerat. adhuc igitur erant in illo παράδεισον τῆς τρυφῆς horto Heden, cum foliis ſeſe ficulneis tegebant. Qua erga ratione in Iudęam tranſlata illa ficus ex Hedene & Meſopotamię regionibus? Nemo enim dubitat, opinor, quin locus Paradiſi inter Tigrin & Euphratem ſit quærendus. Adde quod arbores diuerſas confundit hæc traditio: ficum, vnde folia ſunt decerpta, & arborem ſcientiæ boni & mali, quam Iſidorus eo loco appellat ξύλον τῆς παραβάσεως, *arborem tranſgreſſionis.* Scimus quoſdam è veteribus fuiſſe eius ſententię: ſed quos pars ſanior Theologorum ſolidis rationibus, dudum confutauit. Melius igitur feciſſet Baronius, ſi hallucinationem Iſidori tam inſignem diſſimulaſſet; neque Annalibus Eccleſię id genus fabellas dignas putaſſet.

VI. Κῆνσος *in Euangelijs, pro tributo.* Cenſitores, ἐξισωταὶ peręquatores. *Sententiæ grammaticorum Græcorum de voce* κῆνσος, *Suidæ, Heſychij, Moſchopuli.* κήνσω. δραχμῇ *pro* denario. *An proprius nummus fuerit olim ad penſionem tributi.* νόμισμα κήνσου *in Euangelijs. Tributi è cenſu & capitationis differentia. Baronij hallucinationes.*

ANNI. XXXIV. Num. X.

VOx κῆνσος, quæ in Euangelio Matthæi ter legitur, apud Marcum ſemel, etſi Latina dictio eſt; non tamen ex vſu communi Latine ſcribentium vſurpatur. Romanis ſcriptoribus *cenſus* eſt deſcriptio agrorum, & reliquarum fortunarum, in cenſum deferri ſolitarum.

Sic

Sic dixit Cicero, quarta in Verrem, *Siculos ex censu, quotannis tributa conferre.* & auctor Glossarij, *Census* ἀπογραφὴ οὐσίας, ἀποτίμησις. Et olim quidem muneris Censorij pars erat, habere & ordinare census: sed postea, Censoribus sublatis, missi sunt per prouincias, quos vocabant Censitores; qui modum agrorum quem quisque possidebat, metiebantur, & in tabulas censuales referebant: ex quibus tributi pro sua virili cuique præstandi ratio constabat. Glossarium, *Censitor*, ἀπογραφεύς, ἀμμητής. Hesychius, Κλωσήτωρ ὁ τὸν χῶν μετρῶν. hic est qui dicitur ἰσωτὴς Gregorio Naz. in oratione, de Iuliano censitore. In Cod. Theodos. *peræquatores*, sunt ad verbum ἰσωταί, sic dicti, quod libros censuales emendarent, & onus tributi habita ratione census ex æquo inter ciues diuiderent. Quum autem pensitationis præstandę modus penderet à censu, obtinuit in prouincijs, vt ipsum tributum appellaretur κῆνσος, *census*. Sane etiam apud Romanos scriptores, *census* interdum, non descriptionem aut æstimationem bonorum significat, sed ipsa bona. vt, *homo tenuis census*. & apud Satyricum, - *misera est magni custodia census*. id est, magnæ pecuniæ, vel ingentium opum. Sed in Euangelijs κῆνσος est ipsum tributum, ὁ φόρος. quare pro eo quod Matthæus & Marcus dixerunt, ἔξεστι δοῦναι κήνσου Καίσαρι, Lucas habet, ἔξεστι Καίσαρι φόρους δοῦναι. At Græci grammatici quum Romanæ huius vocis proprietatem non intelligerent, more suo ad nugas confugerunt. Suidas genus pecuniæ, quo solueretur annuum tributum sic dictum putauit voce Græca. Κῆνσος, ὃ νόμισμα, ἐτήσιον τέλος, ἀπὸ τοῦ κάω τὸ κόπτω. quantum hîc ineptiarum? Primò, census nunquam legitur pro aliquo certo pecuniæ genere. nam qui in Euangelijs sic accipiunt, parum firma coniectura nituntur; quum ibi κῆνσος idem significet, vt ostendimus, ac φόρος *tributum*. Et cùm dicit Dominus, ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου, *ostendite mihi numisma census*, manifestè discrimen ponit inter censum, hoc est, tributum, & pecuniam quæ tributi nomine pensitabatur. Deinde absurdissimum est, à verbo poetico κάω, deducere nomen κῆνσος: quod non scribitur per η vt tum postularet analogia; sed per ν, simplex, aut etiam per ε, vt apud Theophilum in Institutionibus; Κένσος, σαυὶς, ἤτοι χάρτης, ἐν ᾧ Ρωμαῖοι ἀπογράφοντο. adde quod verbum κάω non significat κόπτω, *ferio*, vel, *cudo*, eo sensu, quo dicitur κόπτειν νόμισμα, *nummos cudere*, sed *cædo* & *occido*. Apud eruditissimũ grammaticũ Hesychium, ita scriptum est: Κένσος, εἶδος νομίσματος, ὑπὸ καφάλαιον. vel, νομίσματος ὑπὸ καφάλαιον. sed ipse scripserat per ι κίνσος, vt liquet ex antecedentibus & sequentibus dictionibus. & alio loco idem distinguit inter κῆνσος herbæ nomen, nescio in qua dialecto, & κίνσος *tributum*. ὁ δὲ τέλος, ait, κίνσος, ἀφὸ τοῦ ι. sed hęc

partim

partim inepta ſunt, partim falſa. Moſchopulus : κῆνσος νόμισμα δραχμῆς ἑξηκαίσιοι· δραχμὴ δὲ ἐστὶ κοκκία ἑκκαιδέκα. *Cenſus eſt nummus, qui pendit drachmam; drachma autem pendit grana ſedecim.* Plutarchus & alij Græci ſcriptores ſolent Romanum denarium exprimere voce δραχμή. ita accipio id nomen in hoc Moſchopuli loco. Exiſtimauit hic grammaticus, cenſum fuiſſe dictum pecuniæ genus, quo tributum ſolueretur; & quia mox vbi dixiſſet Dominus *oſtendite mihi numiſma cenſus*, oſtenditur illi denarius; putauit, numnum qui appellabatur *cenſus*, fuiſſe denarium Romanum, ſiue drachmam Græcam. Baronij quoq; eadem fuit ſententia; cuius verba ſunt ad hunc locum. *Moris fuit apud Romanos, vt numiſmata pro ratione tributi vel cenſus ab Imperatoribus cuderentur; nec vno ſemper modo eadem permanerent: ſed numiſmata tributorum, à cæteris vſualis pecuniæ nummis in eo differrent, quod iſtorum pretium ſemper idem eſſet: numiſmata verò cenſus vel tributi, cùm mutaretur tributi qualitas,* (diceret potius, *quantitas,*) *eadem ad rationem tributi recens formarentur.* deinde ſubijcit locum Lampridij, è vita Alexandri Imper. qui tale quid factum eſſe ſub illo Principe ſignificat. Sed quod dicitur de Alexandro Mammææ, ad Tiberij tempora temere non debet referri. Videtur enim Lampridius peculiare aliquod illius optimi Imperatoris inſtitutum notare voluiſſe. At Baronius Lampridij teſtimonium ſic accepit, vt intelligeret ſemper hoc fuiſſe ſeruatum in Imperio Ro. Sed mirum eſt, ne vnum quidem hiſtoricorum, qui vitas Imperatorũ, ſiue Alexandro priorũ, ſiue poſteriorũ, literis tradiderunt, quicquam eiuſmodi ſcripſiſſe. Nam inſigniter falſus eſt idem Baronius in anno Domini nongenteſimo ſexageſimo quarto, cùm hanc ſuam obſeruationem ex ijs voluit confirmare, quæ de Nicephoro Phoca ſcribunt vitæ illius auctores, Curopalates, Cedrenus & alij. Narrant illi, leuioris monetæ genus cudi iuſſiſſe eum Imperatorem: ita vt illius temporibus duplex moneta in communi vſu verſaretur, grauior & leuior: tributa exegiſſe in pecunia grauiore: ipſum erogaſſe minoris pretij monetam, cum ſtipendia vel militibus, vel alijs ſolueret. Hæc hiſtoria ſimile nihil habet obſeruationi Baronianæ. Cedreni clara ſunt verba: Ηλάττωσε δὲ καὶ ὃ νόμισμα, ὃ λεγόμενον τεταρτηρὶ ὀκτωνόμας· διπλοῦν δὲ τὸ νομίσματος ἐκ τότε γεγόνος· ἡνίκα ἐβασίλευε τῶν βασιλέων Φέρων, ὃ βαρύτερον ἀπήτει· καὶ δὲ τοῖς ἔθεσιν ὃ μικρὸν ἐσκορπίζετο. Quod igitur Domino petenti ſibi oſtendi numiſma cenſus, exhibetur denarius: non ita accipiendum, vt factum eſt à Baronio. Nam quum vario & multiplici genere nummorum Iudæi tum vterentur; propriorum gentis ſuæ, vicinarum regionum, & Romanorum: nullum eſt dubium, quin tributum quod Cæſari pendebatur, in pecunia Romana exigeretur, non Iudaica

daica aut quauis alia. Dominus igitur numisma census appellat, non certum genus numismatis, quo solo tributa soluerentur: sed pecuniam Romanam, quę sola ab exactoribus eius tributi accipiebatur. Denarius autem Christo ostenditur, velut in exemplum pecuniæ Romanæ: neque id fuit peculiare aliquod monetæ genus ad tributi solutionem cusæ: verùm omnes denarij erant pecunia Romana, & tam denarij, quàm alij nummi Romani dici poterant numisma census. Quare errat Baronius & qui illum secutus est Lucas Brugensis, dum colligunt ex hac Euangelica historia, legitimum tributi modum, quod Romani à subditis suis exigebant, fuisse denarium. Confundunt enim tributũ, quod pendebatur pro modo agri quem quisque possideret, & aliorũ bonorum; cum capitatione quæ capitibus singulorum subditorum aliquando imponebatur, & genus fuit exactionis vel grauissimę, vt ex Ammiano Marcellino & alijs scriptoribus satis constat: quo in errore & Syrus interpres videtur versatus.

VII. Repetitiones quædam antè dictorum.

ANNI XXXIV. Num. XIII.

DE Magdalenis satis antè dictum: ostendimus non probatum esse à Baronio, quod voluit probatum. Ibi etiam refutauimus commentũ quod hîc quoq; repetit, de luxu inaudito, cuius sanctam Magdalenam ream facit, quando pedibus Domini vnguentum affudit. Coniectura autem de tecto capite propter calumniam proditoris Iudæ, parum solida: nam ab Euangelistis causa est expressa, quam prætexuit Iudas. quare nihil opus aliam comminisci.

VIII. De æstimatione xxx. argenteorum, quos accepit Iudas præmium proditionis, disputatio aduersus Baronium. In vilitate pretij quo æstimatus est Christus mysterium latere. Rabbinis præterquam in grammatica parum esse tribuendum. Pretium agri figuli. Alia nonnulla.

ANNI. XXXIV. Num. XV.

DE æstimatione triginta argenteorum, (Eusebius historiam narrans, stateres nominat, argenteos nempe, quaternarum drachmarum:) quos proditor Iudas accepit à sceleratissimis Sacerdotibus, proditionis præmium: non persuadet Baronius, neque alij qui ab opinione vulgata recedentes, pretium illud sanguinis arbitrantur fuisse, vel librarum argenti triginta, vel aureorum coronatorum trecentorum. Mihi magis probatur quod scribit Hieronymus, in Matthæum;

Matthæum; infelicem Iudam non cogitaſſe quanti pretij rem venderet; ſed Chriſtum, mundi Saluatorem, Dei Filium, ceu vile aliquod mancipium minimo pretio addixiſſe. Quinetiam ipſe pretium nullū certum petit; ſed vt fieri amat ab ijs qui malas merces cupiunt extrudere, æſtimationem operæ ſuæ permittit Sacerdotibus. *Certam* inquit Hieronymus, *non poſtulat ſummam, vt ſaltem lucroſa videretur proditio: ſed quaſi vile tradens mancipium, in poteſtate ementium poſuit, quantum vellent dare.* Hoc, mea quidem ſententia, & veriſſimum eſt, & myſterio non caret. Non enim temere factum videtur; quod Filius Dei, *qui ſeſe exinaniuit, aſſumpta ſerui forma*, Philip. II. 7. triginta argenteis venderetur, ſicut Lege Dei mancipia ſiclis totidem æſtimantur. Exod. XXI. 32. & apud Ioſephum libro IV. cap. VIII. Facit hoc quoque non parum ad Domini abiectionem declarandā, quando caput eius tam parui eſt æſtimatum. Sic apud Græcos conuitium in ſeruos vſitatum fuit, à vilitate pretij, quo erant parati; ἀλφίτας enim vocabant. Sic etiam populus Dei conqueritur in Pſalmo XLIV. (Lat. XLIII.) 14. venditum ſe eſſe à Deo vili pretio, vel potius nullo. *Vendidiſti*, ait, *populum tuum ſine pretio magno; & non auxiſti in rem pretijs eorum.* Sic apud prophetam Amos, II. 7. Deus immortalis proceribus Iudæorum exprobrat, quod venderent iuſtum nummo argenteo, pauperem pari calceorum: quam prophetiam de Chriſto quidam ſunt interpretati. Vænijt igitur Dominus noſter IESVS CHRISTVS triginta argenteis ſiclis, hoc eſt, coronatis Gallicis circiter decem, vel vt aliorum ſupputatione colligitur, duodecim. Vile ſane pretium, non dicam Chriſti Filij Dauid; aut etiam hominis ingenui; cuius in Iure ciuili Ro. nulla dicitur eſſe æſtimatio: verùm mediocris ſaltem ſeruuli, vt ſcimus ex auctoribus illorum temporum. Baronium, ne huic ſententiæ accederet, duo mouerunt: Eſiæ Leuitæ aliorumque Rabbinorum teſtimonium quod affert; & emptio agri ex illa pecunia. Ad prius reſpondemus; Rabbinis vbi de lingua Hebraica agitur, & vocis alicuius proprietate, vel aliquo Thalmudico inſtituto, meritò à Chriſtianis tribui non parum: vbi verò à verbis venitur ad res, aut ad hiſtoriam, vel rerum antiquarum veteris populi explicationem, niſi falli & decipi volumus, nihil admodum eſſe illis fidei habendum Sextentis hoc argumentis facile probarem, ſi id nunc agerem. Quod igitur Elias in Thisbi ſuo ſcribit, è libris priorum Rabbinorum, vocem כסף *argentum*, vel *argenteus nummus*, quoties abſolute ponitur, accipi in Lege pro ſiclo, in Prophetis pro libra, in Hagiographis pro קנטרין pro centenario, (id enim eſt *Kanterin* Eliæ,) vel talento; nullo pacto admittimus, & falſum eſſe multis Ioſephi teſtimonijs ſcimus poſſe

demonstrari. Non negamus mutationes accidisse in re nummaria, apud Iudæos, vt apud omnes populos: sed quæ vno hoc generali canone comprehendi non possint. Epiphanij locus qui subijcitur, ad res Iudaicas eius ætatis qua viuebat in terris Dominus, non pertinet, vt cuiuis attente legenti facile est intelligere. Nam ait, ἀργυρίων δὲ πολλοὶ τύποι καὶ χαρὰς γεγόνασι: *argenteorũ nummorũ varijs temporibus variæ formæ extiterunt.* deinde species quasdam subijcit, quę ad res Iudęorum nihil spectabant; vt δίχευσον, quæ vox in totis Biblijs, quod sciam, non extat. Quod attinet ad emptionẽ agri, quam valde vrget Baronius, negans potuisse ea pecunia vllũ agrum emi, nedum istum, qui ab Euangelista dicitur Ager figuli: respondeo, falsum ab eo sumi pro vero. Nam apud Hieremiã ager, vt videtur, non malus, emitur pretio siclorũ septemdecim, capite XXXII.9. Agrum autem hunc figuli sine caussa existimat Baronius magni fuisse pretij. Fingit magnos reditus ex argilla ad figlinam. Sed quis hoc dicit? atqui ex ijs quæ de illo agro scribunt Hieronymus, & alij, qui terram sanctam descripserint, vilitatem loci & λυπρότητα facilius colligas, quàm vllum ἄλλο χαρακτῆρα. Modus quoque illius agri non magnus, pedum ad CXL. Postremò illud non prætermittam: quod sine vlla dubitatione affirmat Baronius, eos nummos, qui Lutetiæ & Romæ ostenduntur, reuera ex illis esse, qui olim Iudæ traditi: mirari me, vnde illã certitudinẽ & πληροφορίαν sit consecutus; nam omnes alij, quos legere memini, dubitanter ea de re loquuntur, non vt hic tanquam de re compertissima. Et tamen hic est Baronius, qui lignum è titulo Crucis, quod Romę seruatur, non dubitabat supra vocare in dubium, & tantumnon falsum pronuntiare. De Hieremiæ nomine quod videtur irrepsisse pro nomine Zachariæ, non dissentiet à Baronio, qui plura similia exempla habuerit in numerato: quorum nonnulla in disputatione de Quirinio supra notauimus. Miratus sum Villalpandũ, suis in Ezechielem lucubrationibus, Baronij sententiam confutare; quum sit multo minus probabile, quod ipse statuit. Fuêre sane è veteribus nonnulli, qui extare locum in Hieremia dicerent; sed in alijs exemplaribus, quàm quibus Ecclesia vteretur, vt Eucherius Lugdunensis, homilia in versum secundum, cap. XXVI. Matthæi. Sed absit, vt credamus Ecclesiam Catholicam alia Prophetarum sequi exemplaria, quàm quæ ex eodem fonte manent, vnde & illa erant descripta, quibus vti sunt Apostoli.

IX. *Expenditur*

IX. *Expenditur interpretatio loci Hieremiæ quam affert Baronius è Ionanathane, & R. Camio. De vocibus Hebraicis & Rabbinicis*, ceſeph, ſchekel, manan, maha, mania. pheles, *vnde* φόλλις. *Error Græci interpretis. Mos Scripturarum, numerum per partes efferendi. Ionathan parum accuratus interdum.*

ANNI XXXIV. Num. XX.

MIrari non raro ſubijt, Baronium, qui, vt res arguit, nullam prorſus Hebraicę literaturę peritiam habuit; ſæpe tamen illas literas attingere, & de rebus ſibi incognitis non vereri pronuntiare. Scimus non defuiſſe illi Romæ viros earum literarum callentes, quorũ opera vteretur: ſed non erat viri prudentis, alienas ſententias tanquã domi natas referendo, litem ſuam facere. Quum igitur ſciret ille, ſententiæ ſuæ de magna pecunia ad emendum Figuli agrum neceſſaria, locum Hieremiæ poſſe opponi, vbi ager emitur pretio ſeptemdecim ſiclorum; conſultis viris Hebraice doctis ea didicit, quæ ſuperiori diſputationi ſubiecit. Ait, erroris argui eos, qui putant verba Hierimiæ ſiclos dumtaxat XVII. denotare; quum deſignentur à Propheta viginti ſeptem & ſemis argenti libræ; Chaldæo Paraphraſta, inquit, & Dauide Kimchi (Camium alij malunt dicere,) ita locum interpretantibus. Sane verum eſt, de horum duorum interpretatione. Sed male de Baronio meriti ſunt illi συμβολῆς, qui hoc ei ſuggeſſerunt: quod non eadem opera monuerint, hanc expoſitionem nullo pacto ferri poſſe, ac proinde à doctis meritiſſime explodi. Nam quum notiſſimũ certiſſimumque ſit, in Scripturis pro eodem poni voces כסף *argentum*, & שקל *ſiclus*; atque eam ob cauſſam, cum in diuinis oraculis, tum apud Paraphraſtas & Ioſephum, ſine diſcrimine perſæpe hæc duo nomina vſurpari: quæ iuſta ratio mouit Paraphraſtam Ionathanẽ, vt pro שקלים illo Hieremiæ loco poneret מנין *minas*? Etenim, ſi recte hoc loco vox Hebraica ſic exponitur, cur alibi idem Ionathan aliter vertit? cur reliqui Paraphraſtæ neque vocem *Schekel* neq; vocem *ceſeph* vocabulo MINA vnquam expreſſerunt? Opponimus igitur illi horum duorum interpretationi, ante omnia ipſius Scripturæ auctoritatem, quæ nullo modo patitur, vt *ſchekel* & *mina* pro eiuſdem æſtimationis pecunia habeantur; docens expreſſe, ſchekel, ſiue ſiclum partem eſſe minæ ſexageſimam. Ezechielis XLV. 12. Opponimus conſenſum interpretum & Ioſephi, vt diximus, qui ſiclum & nummum argenteum pro eodem nummo vſurpant; quod pauca exempla demonſtrabunt. Geneſeos XLV. 22. dedit Ioſeph Beniamino, ait

Moſes שלש מאות בסף *trecentos argenteos.* Onkelos vertit תלת מאה סלעין רבסף *trecentos ſiclos argenti.* ſic & Ionathan. In verſione Græca hoc loco, itemque alio eiuſdem libri, XXXVII.27. manifeſto errore argentum verſum eſt in aurum, & χρυσῆς poſitum pro ἀργυρᾶς. alibi paſſim recte ἀργυρᾶς. ſæpe etiam σίκλος leges pro Hebraico *ceſeph* argentum. vt Deuteron. XXII. 19. *multabant illum*, ait Moſes מאת בסף *centum argenteis*, hoc eſt, vt recte habet vetus verſio, *centum ſiclis argenti.* Conſentiunt Paraphraſtæ Onkelos & Ionathan, qui vertunt מאת סלעין רבסף *centum ſiclos argenti.* & Græcus, ζημίωσον αὐτὸν ἑκατὸν σίκλους. quare *ceſeph* & *ſiclus argenti*, vel ſimpliciter *ſiclus* idem ſunt. In obſeſſa Samaria, vt narratur II. Regum, (Latinis IV.) VI. 25. caput aſini æſtimatum eſt octuaginta *ceſeph*, id eſt, argenteis, vt habet Latinus Interpres, & Ioſephus IX. cap. ſecundo, ὀγδοήκοντα ἀργυρῶν νομίσματος. Septuaginta, ὀγδοήκοντα σίκλων ἀργυρίου. Ionathan vocem *ceſeph* bis in eodem verſu poſitam, prius ſimpliciter retinet, deinde eius loco ponit *ſilbin diſcaph* ſiclos argenti. Opponimus Hieronymum, qui ſine vlla dubitatione ſeptemdecim ſiclos ab Hieremia intellectos ſcribit: & vocem *ſtateres* in Latina verſione, ſiclos monet denotare. Error Ionathanis inde ortus, quod putauit Prophetam per ſeptem ſiclos & decẽ argenti vel argenteos, diuerſæ pecuniæ ſummas denotare: quum nemo ignoret in literis ſacris verſatus, conſuetudinem Hebræorum, per partes exprimendi numerum aliquem, qui poterat totus ſemel enuntiari. Illuſtre exemplum apud Ezechielem, cùm ait XLV. 12. *viginti ſicli, & viginti quinque ſicli, & quindecim ſicli minam facient.* poterat expedire vno verbo, ſexaginta ſicli, non autem, XX. XXV. & XV. Sic Daniel hebdomadas ſuas diuidit, in LXII. VII. I. Sic igitur & Hieremias, ſeptem ſiclos & decem argenteos dixit, pro ſeptemdecim ſiclis, vel argenteis, ex illa conſuetudine Hebræorum. quanquam Hieronymus aliam quoque rationem affert, propter myſterium latens in numeris ſeptem & decem. R. Dauid Kimchi ſuæ expoſitionis rationẽ nullam affert; apparetque ipſum, non adhibita iudicij lima ſecutum eſſe, vt paſſim ſolet, Targum Ionathanis. Atqui Paraphraſtæ illi quantum ſit in hac parte tribuendum, iudicium eſto doctiorum. Ego obſeruaui, parum ſibi illum conſtare, in eiuſmodi locis exponendis, vbi rei pecuniariæ fit aliqua mentio. Nam Geneſeos trigeſimo capite, 28. vbi ait Moſes Ioſephum fuiſſe venditum Iſmaelitis בעשרים כסף *viginti argenteis*, vt habent Onkeli paraphraſis & Latina verſio, legitur in verſione Ionathanis, בעשרין מעין רבסף id eſt, *viginti obolis argenteis*: quod nemo ſperaſſet ab eo, qui apud Hieremiam vertit *mina.* nam quota pars minæ eſt obolus? in mina ſunt LX. ſicli, in ſiclo viginti

ti gerim, ſiue oboli ; obolus autem Chaldaice exprimitur voce מעא. Igitur obolus pars eſt minæ milleſima ducenteſima : ex quo apparet inſignis vel ſecuritas, vel hallucinatio huius Paraphraſtæ ; niſi eſt ab exſcriptore peccatum. Exodi xxx. dicit Dominus apud Moſem, עשרים גרא השקל, id eſt, vt recte Latinus interpres, *Siclus viginti obolos habet.* Onkelos ſimiliter, עסרין מעין סלעא at Ionathan ſic ; עשרין מנין סלעא vbi pro obolis poſuit vocem *manin*, duas confundens vt videtur, voces, quarũ altera minam aut pondus ſignificat, altera obolũ : etſi non neſcio voces מנן & מניא varie accipi in ſcriptis Rabbinorũ. Apud Ezechielem iv. 10. pro שקל quod ibi ſignificat menſuram ponderis, pondo, dixit, פילס pro quo male editũ in Venetis Biblijs *phile.* per mem. nam *pheles* eſt pondus, ſtatera. vnde φόλλις pecunię genus apud Epiphanium, & Latinis *follis*, ſub Imperatoribus medij ſeculi.

X. *Curioſitas Baronij circa dominum domus in qua Dominus vltimum Paſcha egit. In manifeſta contradictione inter Scripturas & Nicephorum, nullum eſſe locum dubitationi, in qua hæret Baronius.*

Anni XXXIV. Num. XXI.

SEquitur hiſtoria nobilis de vltimo Paſchate à Domino cum diſcipulis ſuis celebrato, Quam tractationem Baronius parum auſpicatò aggreditur à quæſtione de domino illius domus, in qua Paſcha ſuum Ieſus Chriſtus agitauit. Hanc verò quæſtionem eſſe inutilem & inanem, quis non videt ? aut quis poſtulet ſe ſcire, hodie præſertim poſt tot ſecula, quod Spiritus Sanctus ſiluit ; Matthæi xxvi. 18. verba Domini ſunt ad ſuos diſcipulos, ὑπάγετε πρὸς τὸν δεῖνα ; *ite ad illum.* Marcus xiv. 14. & Lucas xxii. 11. οἰκοδεσπότῃ *patremfamilias* ſimpliciter nominant. At non ſatisfaciunt iſta curioſitati huius auctoris : qui hoc primum peccat, quod contra prudentiſſimum Theophylacti præceptum, ἃ ἡ γραφὴ ἀποσιώπησεν, ταῦτα δεῖ ἀζητήτως, *ea non oportet inquirere, quæ Scriptura tacuit* ; quæſtionem ἀπέρατον truſtra mouet : deinde quod in manifeſtiſſima antilogia inter Spiritum Sanctum & ſcriptorem fabuloſum, Nicephorum Calliſtum ; dubitat vtri potius fidem habeat ; nec ſecundum Euangeliſtas contra fabularum conſarcinatorem pronuntiare audet Atqui contradictio eſt manifeſta. Narrat Euangeliſta Lucas, Petrum & Iohannem iuſſos fuiſſe à Domino, ire in vrbem, & locum parare ad Paſcha comedendum, in domo cuiuſdam, ex certis indicijs, quæ habentur in Euangelio, ipſis agnoſcendi. Hæc narratio euincit manifeſtiſſime, patremfamilias illum, ad quem mittit Chriſtus, non eſſe Iohannem. quomodo enim Iohannes ad Iohannẽ

mitteretur ?

mitteretur? Nullus hic est dubitandi locus. Nicephorus igitur parum omnino prudenter; *Hæc cœna*, inquit, *paratur in domo, vt aiunt, Iohannis Euangelistæ.* Audiamus nunc Baronium sedentem arbitrum inter amanuenses Spiritus Sancti & Nicephorum: *An apud Iohannem, Dominus noster hoc anno celebrauerit Pascha, dubium valde redditur, quod Lucas scribit, ipsum Iohannem cum Petro missum ad perquirendum, vbi Pascha parandum foret.* Iudicent pij lectores, an hoc sit præstare verbo Dei eam reuerentiam, quæ ipsi debetur. *Nos aliter juuenes sancti docuêre parentes.*

XI. *De nomine* PASCHA *obseruatio. quàm varie & Græci & Latini vocem Hebraicã enuntiarint. Chaldaica lingua Philoni, ipsa Hebraica. Toleti in eo hallucinatio. Locus Gregorij Nazianzeni animaduersus. Indicatur scripta lectio apud Iosephum. Curiositas veterum assignandi falsa etyma, quum non ignorarent vera; vt in* Iesus, pascha, Leuites, baptisma.

IBIDEM.

QVandoquidem plura, volente faciente Deo, de Paschate & veteri & nouo, nobis deinceps erunt dicenda; prius de ipso nomine quædam hîc obseruabimus, in eorum gratiam, qui etiam in literis sacris eruditionem cum ipsa scientia amant coniungere. Obseruo igitur, nomen Hebraicum פסח, quod pro ijs punctis quæ in Hebraicis Biblijs illi appinguntur, sonat *pesah*; diuersis admodum formis cum à Græcis, tum à Latinis esse enuntiatum. In Græca veteris Testamenti versione πάσχα pro Hebræa voce scriptum est vbiq;, libro vnico excepto. Nam in secundo Paralipomenon, vbi ea vox decies septies occurrit, nunquam πάσχα, semper φασὶχ reperitur scriptum. Iure autẽ suspicetur aliquis, eius libri versionem diuersi auctoris esse, quàm sit Pentateuchi interpretatio. Obseruant enim librorum sacrorum interpretes, illud quasi proprium Theodotionis, quod pro פסח dixerit *phasec*. Theodoretus Quæstionibus in Exodum: ὁ Θεοδοτίων φασὶχ (vel potius vt habent libri meliores, φασὲχ) αὐτῷ τῷ Ἑβραίῳ τεθειχὼς φασεχώ. Latinus Interpres Bibliorum Hebraicorũ constanter, (si vnum aut alterum locum excipias) *Phase* vertit: imitatus procul dubio nonnullos è Græcis interpretibus, qui eo modo vocabulum Hebraicum expressérant. Nam etiam Græcorũ Patrum nonnulli eam vocem vsurpant, qui Pascha Iudaicum appellant φασὴ, vel φασὴ ἰουδαϊκόν: Dominicum verò, πάσχα, vel πάσχα σταυρώσιμον, cui differentiæ simile in idiomate Æthiopico, sibi obseruatam esse, scribit beatæ & illustris memoriæ vir Iosephus Scaliger. Etiam apud Hieronymum

a liquot

aliquot locis *Phaſe* eſt paſche Moſaicum. Apud Philonem in Allegorijs pag. 53. pro voce Hebraica modò Φασεκ legitur, modò πάσχα. idem vero lib. III. de vita Moſis, p. 467. ita ſcribit ; ἄγεται καὶ Διαβατήρια, δημοφελὴς ἑορτή, ὃ Χαλδαϊστὶ λεγόμενον πάσχα *celebrantur Diabateria*, quaſi dicas, Tranſitoria, *feſtum publicum, quod dicitur Chaldaïce Paſcha*. Hæc Philonis quum legiſſet Toletus, ſcripſit, *Paſcha* eſſe nomen Chaldaicum, Hebraicum verò *Phaſe:* falſo & abſurde. nam Hebræi פסח *peſah* dicunt, non *phaſe*. ſed non animaduerterat Toletus, Philoni linguam Chaldaicam & Hebraicam eſſe idem. In libro de Abrahamo ita ſcribit: χαλδαῖοι δὲ ἀνθρωπον ΕΝΩΣ καλοῦσι. quis ignorat ENOS pro homine vocem eſſe Hebraicam ? nam Chaldæi & Syri dicunt ENAS; Arabes ANAS. In ſecundo de vita Moſis, p. 448. ſcribit Philo, Biblia verſa eſſe à Septuaginta Senioribus è Chaldaica lingua in Græcam. Atqui puerum in literis ſacris eſſe oportet, qui neſciat verſionem Septuaginta Interpretum, ex Hebræo eſſe deſumptam. Et ne coniecturis ſit opus, ipſe Philo, in libro Περὶ τῶν δέκα λογίων. p. 523. quam vocem alibi dixerat eſſe Chaldaicam, fatetur eſſe Hebraicam: τὴν Ἑβραῖοι πατρίῳ γλώττῃ πάσχα προσαγορεύουσι *hoc feſtum Hebræi patria lingua vocant Paſcha*. In paraphraſibus Onkeli & Ionathanis hoc nomen ſemper ſcribitur פיסחא *piſcha*, & ſimiliter in Ieroſolymitana פסחא. Non defuerunt, qui Hebræum פסח ſcriberent Græce Φάσκα, vnde poſtea ortum eſſe nomen Paſcha affirmat Gregorius Naz. Locus Gregorij eſt inſignis; quem propterea huc tranſcribere non grauabor. In ſermone XLII. qui inſcribitur in ſanctum Paſcha, de eo nomine hoc epiſodium magnus ille Pater, in gratiam, vt ait, τῶν φιλομαθῶν καὶ φιλοκάλων inſerit. Τὸ πάσχα, inquit, ὄνομα μὲν σεβάσμιον, Φάσκα τοῖς Ἑβραίοις προσαγορευόμενον, καὶ τὸ ἐκείνου φωνῆεν· δηλοῖ δὲ ἡ φωνὴ τὸ διάβασιν· ἱστορικῶς μὲν διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναναίαν φυγὴν καὶ μετοίκισιν· πνευματικῶς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ τὴν εἰς τὴν ἐπουρανίαν, πρόοδον καὶ ἀνάβασιν. Ὅταν δὲ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς συμβολὴν βλέπωμεν, ἀπὸ τῶν αἰσθητέρων ὑπαπονοήτων τινὰ τῶν ἀοράτων· ὅτι δὲ σαφέστερον, ἢ τῶν ἀγνοουμένων ὅτι δὲ διαλαμπέστερον, πάντα καὶ ἀεὶ πανταχοῦ θεωρήσωμεν. Τὰ γὰρ σωτήρια παθήματα ὅσα τῶν ἐν ὥραις γεγόνασιν, ἕνεκα ἀθανάτων, ἕνεκα ἀγγέλων ὄντως τοῦ φωνήεντος καὶ τοῦ τὸ Φι πρὸς τὸ Π, καὶ τὸ Κ πρὸς τὸ Χι μεταπίπτοντος, πάσχα τοῦ πάσχειν πρὸς σταυροῦσθαι μεταλαβόντος ἢ σταυρὸν διὰ τοῦ φωνήεντος ἐμφήνοντος, καὶ σχήσεως τῆς τῶν πολλῶν ἀσχολίας, εἰς ὑπερκόσμιον ὁμιλίαν. Hæc Gregorij obſeruatio in ſumma continet hanc ſententiam. Paſcha eſſe vocem Hebraicam, dicique in ea lingua *phaſca*, & tranſitum eo nomine ſignificari : hiſtoricè quidem, propter fugam ex Ægypto & tranſmigrationem in Chananæam; at ſecundum ſpiritualem intelligentiam, propter progreſſum & aſcenſum

sum à rebus inferioribus ad superiora,& ad terram promissionis; (paradisum, electorum sedem,sic nominat.) Cæterum accidisse in ea voce ait Gregorius, quod in pluribus alijs è sacra Scriptura vsuuenit; vt obscuriores quum essent, fierent dilucidiores, & ex agrestioribus, concinniores. Nam quum existimassent nonnulli nomen *phasca* Dominicam passionem denotare; pro ea affinitate quæ est inter literas φι & πι, item κ & χι, quæ facile inuicem mutantur; PASCHA hanc solemnitatem dixerunt. quod nomen,inquit, semel in vsum receptũ, consuetudo postea firmauit; accedente vulgi approbatione,quod vocem hanc vt pietati accommodatiorem, lubens admisit. Hanc tanti Patris obseruationem si admittimus; primis temporibus nascentis Ecclesiæ, quod nos vocamus Pascha, dicebatur Phasca: neque alterum nomen statim cognitum est, sed primò à paucis inuentum, deinde paullatim vsu Ecclesiarum est confirmatum. At istud si concedimus, videtur ex eo sequi necessariò,aliter in Euangelijs initio scriptum fuisse hoc nomen, quàm scribitur hodie. Nam quomodo primitiua Ecclesia diuersum nomen vsurpasset, ab eo quod in libris sacris extabat, quodque in synaxibus assiduè legi audiebat? Dicet fortasse aliquis, accidisse illam mutationem, ante quam scriberentur Euangelia. Sed hoc menti Gregorij non conuenit: cuius narratio temporis non mediocris significationem habet. Euangelium autem,saltem Matthęi constat scriptum, & ex Hebraico mox versum in Græcum, annis non adeo multis post iactæ Ecclesiæ prima fundamenta. Confirmat nonnihil Gregorij sententiam, quod nos apud Iosephum obseruabamus. Nam ex comparatione antiquissimarum membranarum,quæ in Bibliotheca seruantur τῶ χριστῶ Christianissimi Regis Ludouici XIII. didicimus; vbicunque hodierna scriptura habet πάσχα, primitus fuisse scriptum φάσκα: quæ vox aliquot etiamnum locis reperitur seruata,vt libri quinti initio, p. 120. libri XVII. cap. XI.pag.534. vt videatur hodierna lectio, ab aliquo librario Christiano esse profecta, qui aliam eius nominis ἐκφοραν non norat, præter illam, quæ erat in vsu Ecclesiæ. Verum huic Gregorianæ sententiæ, multa possunt opponi. Nam primò, vix fit probabile, mutatam esse primæuam Noui Testamenti lectionem, tot præsertim locis. Deinde quum extet vox *pascha* apud Septuaginta Interpretes, & Philonem, qui à Christianis profectò non accepit; non potest esse verum, quod affirmat Gregorius, Hebraicum vocabulum פסחא transformatum esse in πάσχα à nonnullis, qui putarent exprimendæ passioni Domini eam vocem esse commodiorem. Septuaginta enim interpretibus, non tanta fuit eius mysterij notitia, vt huius veniret illis in mentem. Verius igitur est,

Apostolos

Apoſtolos quum Hebræum *peſah* eo pacto enuntiarunt. Septuaginta Interpretum ſecutos eſſe exemplum : illos autem ſui temporis pronuntiationem reſpexiſſe ; quam duraſſe Apoſtolorum temporibus, etiam Syrus paraphraſtes arguit, qui ſcribit פצחא *patſcha*, vel vt ipſi pronuntiant *paſcho*. ץ pro ס ſcripſerunt, vt alluderent ad verbum Chaldæis proprium, quod *lætari*, & *hilariter agere* ſignificat. id enim optime conueniebat ei feſto, quo Domini reſurrectio celebratur, & omnia gaudij ſigna eduntur. Mos fuit hic veterum, ſiue curioſitas, vt in vocibus peregrinis quarum non ignorarent etymum, ſatagerent aliquid inuenire, quod earum ſignificationi accommodarent. Sic in dictionibus Hebraicis etyma Græca aut etiam Latina Patres ſæpe comminiſcuntur ; non quod veram originem ignorent, ſicut multi hodie ſibi perſuadent ; ſed ex mera illa quam dixi curioſitate. Sic nomen IESVS à Græco ἰᾶσθαι *ſanare*, deduxerunt, etiam illi quos vera eius origo & ſignificatio non latebat. Cyrillus Ieroſolymitanus catecheſi x. Ἰησοῦς ἐστι, κατὰ μὲν Ἑβραίους σωτὴρ, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν, ὁ ἰάσιμος. Sic Ambroſius etymum duplex dat nomini Leuites, lib. 11. de Abel & Cain. *In Leuitis figuralis agni præceſſit myſterium, verum venturum Leuiten, qui proprij corporis paſſione, tolleret peccatum mundi. Leuites ſignificatur ſuſceptus pro me, vel ipſe mihi leuis.* prius etymum è lingua Hebraica, poſterius è Latina. Sic Anaſtaſius Sinaita monachus, homo Græcus, qui non ignorabat vnde vocabulum βάπτισμα deducatur ; quod ſciret peccatum originale ſacro lauacro ablui, ſcripſit βάπτισμα dici, quaſi βάπταισμα, ἐν ᾧ βάλλεται, ἤγουν πίπτει ὁ πταῖσμα. Sic igitur & vocem πάσχα à Græco verbo πάσχω deduxerunt, non quod veritatem ignorarent, ſed propter illam quam dixi piam curioſitatem. Ambroſius libro eodem, capite VIII. *Paſcha Domini tranſitus eſt à paſſionibus ad exercitia virtutis. Et ideo Paſcha Domini dicitur, quoniam & tunc in typo illo agni veritas Dominicæ paſſionis annuntiabatur, & nunc eius celebratur gratia.* Sic ſcribit Iuſtinus in dialogo cum Tryphone, agnum qui totus aſſabatur, fuiſſe ſymbolum τοῦ παθοῦς τοῦ σταυροῦ, δι' οὗ πάσχει ἔμελλεν ὁ Χριστός. Philo Iudæus, etſi non dicit ille quidem expreſſe πάσχα deduci à πάσχω, crebra tamen alluſione id videtur ſignificare : vt De herede rerum diuinarum, p. 345. πάσχα ἐστι, ὅταν ἡ ψυχὴ ὃ μὲν ἄλλοις παθοῦσι ἐπιμεθῇ μηχανᾶς, τὸ δὲ ἑαυτῇ θύσασα θυσίαν ἐκτοπίως πάσχῃ.

XII. *Quæstio de die, quo Dominus Pascha vltimum egit. Dissensus inter Græcos & Latinos: & in eam rem quædam non protrita obseruantur.*

ANNI XXXIV. Num. XXIV.

VEtus & magnis contendentium studijs agitata quęstio est, quam deinceps tractat prolixe Baronius; quo die Iesus Christus vltimum suum pascha celebrarit, & an die eodem cum Domino cæteri Iudæi agnum Paschalem ederint. Quum autem natura sua quęstio hæc philologica aut historica potius sit, quàm mere Theologica & δογματικὴ; ac proinde diuersa opinantium sententias, salua pietate, possit admittere: euenit tamen, propter consequentias, quæ ex eius decisione eliciuntur; vt problema philologicum, natura mutata, euaserit inter Romanos & Gręcos quęstio de fide; vel inter ipsos Romanæ Ecclesiæ Catholicos diuersa opinantes, quæ proxime accedat ad dogmata de fide. Græci, qui ad confectionem corporis mystici panem adhibent fermentatum; vt sententiæ suæ approbandæ necessitatem alijs imponant, & Romanam Ecclesiam, quæ azymis vtitur, erroris conuincant; Christum diem legitimum anticipasse contendunt. προλαβών, inquit Xanthopulus, ὁ Χριστὸς τὴν μιᾶς ἡμέρας ἐποίησε τὸ πάσχα. Placet igitur Græcis, cæteros Iudæos ex præcepto Legis tunc decima quarta luna primi mensis Abib siue Nisan Pascha mactasse & edisse; at Iesum Christum, qui erat κύριος τοῦ Νόμου, supra Legem, & Dominus illius, decimatertia Luna cum discipulis suis nouum Pascha edisse: ex quo sequitur, Christum quidem ἔζυμα, siue fermentatum panem & communem adhibuisse: Iudæos verò ex institutione diuina azymũ. Cedrenus pag 144. Ὅτι ὁ Χριστὸς τῇ ιδ ἐπετέλεσε τὸ πάσχα· ἀλλὰ τοῦτο τὸ μυστικὸν ἐτέλεσε δεῖπνον· ὅτε καὶ ὁ ἀγιασμὸς τῶν ἀζύμων, καὶ ἡ προσετοιμασία ἑορτῆς ἐγίνετο· διείσκεται δὲ τοῖς μαθηταῖς μεταδιδοὺς οὐ θύματος οὐδὲ ἀζύμων, ἀλλ' ἄρτου καὶ ποτηρίου. Putant summi viri, hoc velle Cedrenum; Dominum Pascha Mosaicum celebrasse, verùm pane fermentato; quia diem anticipauerat, neque ante sequentem ac Lunam XIV. azymorum vsus incipiebat. Merito igitur quærunt ijdem, quale hoc pascha esset sine azymis: nam tale Pascha inter Iudęos nullum vnquam fuisse celebratum, satis constat. Sed longe alia est profectò mens Cedreni, qui hoc vult potius: Christum eo tempore Iudaicum Pascha omnino prætermisisse; & id solum celebrasse, quod ipse instituit, nouum pro vetere. Hoc declarant manifestò illa verba, μεταδοὺς οὐ θύματος, *nullius victimæ*, id est, agni Paschalis, *participes suos fecit*. Hanc Græcorum mentẽ alij scriptores planius explicant. Petrus Alexandrinus Episcopus & martyr

martyr, in fragmento egregio, quod nactus ſum ab Andrea Darmario Græco mercatore. Ἐν ᾧ χωρίῳ ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν Χ̄ς σαρκὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὃ Χ̄ς νόμιμον οὐκ ἔφαγε πάσχα· ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑαυτὸν αἴλος ὡς ἀληθὴς ἀμνὸς ἐτύθη ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῇ τῆς σκίνδυς πάσχα ἑορτῇ, ἐν ἡμέρᾳ παρασκευῆς, τῇ ιδ τοῦ πρώτου μηνὸς τῆς σελήνης. Negat, vt vides, expreſſe, Dominũ noſtrum comediſſe Paſcha Legale, quando ipſe veritatem Paſchatis Iudaici exhibuit, & pro nobis in locum agni Paſchatis mactatus eſt. Metrodorus de feſto Paſchatis, in Excerptis Photianis: Λέγε, τῇ ἁγίᾳ πέμπτῃ μὴ ὃ νομικὸν φαγεῖν πάσχα ὁ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸν μεθ' ἑαυτοῦ ποιῆσαι, ἀλλὰ τῇ ἑπομένῃ. Negat hic quoque, Chriſtum celebraſſe Paſcha Iudaicum die quinta ſeptimanæ, quia non erat id tempus legitimum, ſed ſequens dies. poſtea addit; Dominum ne ſequenti quidem die Paſcha Iudaicum egiſſe: quia non dicatur præparaſſe agnum, neque panem azymum, neque aliud quicquam eorum, quæ ad eam ſolemnitatem requirebantur: ſed, inquit, ἔδωκε μυστικὸν δεῖπνον ἑαυτοῦ, *cœnam ſuam myſticam comedit*, & diſcipulis ſuis panem & calycem diuiſit. Anonymus ſcriptor in ijſdem Eclogis, cap. CXVI. Χ̄ς ὡς τοῦ ἄλλους τῆς πρώτου ἐπιστῆσαι ἑαυτοὺς ὁ Κύριος ἡμῶν Θεὸς ἡμῶν ὁ Χριστὸς, ὃ νομικὸν ἐπετέλεσε πάσχα· καθ' ὃν ἦν παραδόθη, οὐκέτι. Quoniam ergo perſuaſum eſt Græcis Chriſtum ad Paſcha ſuum ἔνζυμα adhibuiſſe, non azyma; & ipſi pane fermentato in hoc myſterio vtuntur, & alios ſuum exemplum neceſſario ſequi debere contendunt. Vrgent Græci inter alia argumenta, vocem ἄρτος vſurpatam Euangeliſtis & Paulo in priore ad Corinth. in ſacramenti huius inſtitutione; & quia dicitur ἄρτος à verbo αἴρω quod eſt attollo, ad ſuæ ſententiæ confirmationem magnum in ea dictione volunt eſſe momentum. quaſi ignorarent, id eſſe nomen commune quod omnes panum aut placentarum ideas complectitur, vt vel vnus Athenæus luculente probat. Itaque Lucæ XXII v. 30. ἄρτος manifeſtiſſime eſt panis azymus; nullus enim tunc panis alius fuit in vſu Iudæis. At quanto prudentius & Chriſtianæ charitati conuenientius Eccleſia Romana, quę conſuetudinem ſuam vtendi pane azymo, ſic tuetur, vt Græcos non damnet morem contrarium ſeruantes, ſicut legitur in Concilio Florentino, & ſæpe repetit Gennadius. Innocentius III. Myſteriorum Miſſæ libro IV. cap. XXXIII. *Adhuc multi ſacrificant de fermentato, quibus tanquam vere Catholicis Eccleſia Romana communicat.* Barlaam Epiſcopus Gyracenſis, ſiue Hieracenſis, in epiſtola ad Græcos: *Quoniam Apoſtoli eadem nobis tradentes myſteria, non diſtinxerunt ſine fermentatum, ſiue azymum: ſed Orientalis Eccleſia continuo incepit fermentatum: Occidentalis verò azymum, eò quod gerit imaginem puritatis & ſinceritatis & veritatis: vtraque ego quidem ſimiliter adoro & colo: Latinos verò in*

tantum prudentiores æſtimo ; quod illi quidem minime hoſtiam de fermentato vituperant ; ſed ſimiliter venerantur : horum autem multi non timent in ſancta blaſphemare. Sed Græcis opinionum ſuarum immodice amantibus, hoc temperamento & moderatione fieri ſatis non potuit. Itaque iure hoc loco illos reprehendit Baronius : præſertim ſi verum eſt quod ille ait, *auſos eſſe quoſdam nouantes Græculos affirmare, Matthæum, Marcum, Lucam, in temporis circumſtantia lapſos, ab Iohanne eſſe correctos.* Mira res & vix credenda de hominibus, qui dici ſe Chriſtianos & haberi poſtularent. Nec tamen ſolus Baronius blaſphemiæ huius Græcos arceſſit : verùm iam olim Nicolaus Lyranus & Bonauentura in Lucam, atque vt recentiores taceam, minime vanus homo Thomas in quarta parte, diſtinct. XI. quæſtione ſecunda, art. 2. Græcos huius impietatis faciunt reos. Gennadius tamen, qui acriter ſatis hunc popularium ſuorum errorem ſingulari libello confutauit, nihil ſimile ipſis obijcit : vix prætermiſſurus, credo, ſi in eius argumenti ſcriptis Græcorum ſententiam adeo deteſtandam reperiſſet. Quicquid huius ſit, error Græcorum excuſari non poteſt ; qui rem & naturâ ſuâ & confeſſione Romanorum ἀδιάφορον verterunt in fidei dogma. Tum autem opinio illorum, qui factum à Chriſto Paſcha Iudaicum non negant ; ſed die non ſua neque legitima factum contendunt, quo pacto defendi queat, non video : nam Chriſtum ὁ θεῖος πολιτευόμενον exacte Legem ſeruaſſe atque impleſſe, in confeſſo eſt apud omnes. Atque hęc cum Græcis. Obiter hoc loco Cardinalem Bellarminum erroris ſui admonebo. Scribit ille libro quarto, De ſacramento Euchar. cap. VII. Iohannem Caluinum, etſi non plane damnarit in ſcriptis ſuis azymorum vſum in hoc myſterio ; factis tamen damnaſſe : quia omnes qui illum ſequuntur pane vtantur fermentato : ſed hoc falſum eſt. Nam quæ magis eſt doctrinæ Caluini tenax Eccleſia, quàm Geneuenſis ? at hæc etiamnunc in azymis ſacroſanctam Euchariſtiam celebrat. Nam quum initio Reformationis alia conſuetudo eſſet introducta, anno M. D. XL. reditum eſt ad morem antiquum. Vtinam Bellarmino tam facile perſuaderi poſſet, vt ad veram antiquitatem, hoc eſt, ad Domini noſtri exemplum & formulam ab eo exhibitam, pateretur doctrinam exigi, quam ſecula nouiſſima introduxerunt ; ipſe autem defendit vt vetuſtiſſimam, quæ eſt recentiſſima. Sed hic hodie multorum ludus eſt, vires ingenij ſtrenue exercere, vt probent Solem meridie non lucere.

XIII. Propo-

XIII. *Proponuntur diuerſæ ſententiæ eorum qui à Græcis diſſentientes, Chriſtum & Iudæos eadem die Paſcha egiſſe, partim affirmant, partim negant.* Paulus Burgenſis *auctor ſententiæ, & de tranſlatione feriarum apud Iudæos.* Liueleus Anglus. *Alia.*

ANNI XXXIV. Num. XXV.

TRactat vero Baronius & alteram diſputationem aduerſus ipſius Romanæ Eccleſiæ Doctores, præſtantis eruditionis viros, qui de propoſita quæſtione ſecus pronuntiarunt, quàm vulgò in eadem Eccleſia credatur. Communiter recepta opinio in Eccleſia Ro. eſt: Dominum noſtrum Luna decimaquarta celebraſſe Paſcha eadem die atque hora, quibus & cæteri omnes Iudæi idem faciebant. Et verò negari non poteſt, Matthæi, Marci, & Lucæ narrationes id videri ſignificare: ſed quum clare & perſpicuè aliud ſuadeant Iohannis verba, locis aliquammultis; nefas autem ſit, vel ſuſpicari, parum inter ſe Euangeliſtas conſentire: fuêre iam antiquitus, qui cęteros ex Iohanne putarent exponendos. Quod enim modò dicebamus, Græcos exiſtimare Chriſtum, die non ſua τὸ πάσχα θύσαι: recens illorum commentum non eſt, ſed vetuſta multorum opinio, vt apparet ex Origenis, B. Chryſoſtomi, Theophylacti & Euthymij ſcriptis. Quemadmodum igitur in hodierna controuerſia de fide & operibus, ſumma diſputationis in eo, niſi fallor, vertitur, vtrũ Paulus è Iacobo ſit exponendus, an hic potius ex illo: ſic in ea quam tractat hoc loco Baronius, caput rei in illa quæſtione videtur poſitum; vtrum Iohannes è cæteris tribus Euangeliſtis exponi debeat, an contra. Et Romanę quidem Eccleſiæ Doctores, non hodie atque heri, ſed iam ante plura ſecula, quum opinionem Græcorum de die illegitima, iure merito non probarent; neceſſaria, vti exiſtimabant, conſequentia ducti, pronuntiarunt; & Chriſtum & omnes Iudęos, eadem die decimaquarta, ſicut Lege Moſis cautum eſt, agnum Paſchalem mactaſſe & comediſſe: atque ita Iohannis dicta omnia ei ſententiæ accommodarunt, quam reliquorum Euangeliſtarum verbis credebant contineri. Verum eiuſmodi interpretationes, quales mox in Baronio videbimus, ſane violentas, quum verbis Iohannis parum viderentur conuenire; non defuerunt, omnibus, credo, ſeculis, qui aliam à communi ſententiam, magis probarent. Non teram tempus commemorandis multorum opinionibus, quæ vel nullos habuerunt ſectatores, vel paucos. Pauli vero de ſancta Maria, Carthaginienſis primò, deinde Burgenſis in Hiſpania Epiſcopi, ſententia, & ſemper habuit, & nunc cum maxime

habet

habet sectatores, viros longe præstantissimos. Hic enim vir doctissimus, qui & genere Iudæus erat, è sanguine Leuitico descendens, vt scribit ipse de se, & Hebraicæ literaturæ admodum peritus, adhibita ad elucidationem propositæ quæstionis doctrina Kalendarij Hebræorum, eius sententiæ primus, quantum memini, auctor extitit, (viuebat autem Paulus hic, & suam illam Postillam scribebat ante annos ducentos) quam postea secuti sunt, & scriptis suis confirmarunt, Paulus Mittelburgensis Episcopus Forosempronienſis in sua Paulina, Iohannes Lucidus, Onufrius Panuinius, eremita Augustinianus, Iohannes Hentenius Nechlinienſis Hieronymianus apud Euthymium, Iansenius Episcopus Gandauensis, Maldonatus Iesuita, & plures alij inter Catholicos Romanos, viri insignes: ex ijs verò Catholicis, qui Protestantes nominantur, neque pauciores, neque doctrina inferiores, vt Sebastianus Munsterus, Iohannes Stoeflerus, Heinricus Buntingus, Iosephus Scaliger, Sethus Caluisius, & Eduardus Liueleus, Anglus; dum viueret, in Academia Cantabrigiensi Hebraicæ linguæ professor; vir probitate & doctrina cum primis excellens. Nobis quidem Liueleus notus non fuit; sed præter illa quæ de eo accepimus à viris magnis, qui nouerant; abunde vtriusque, & probitatis, inquam, & doctrinæ, fidem nobis faciunt, quæ vidimus eius scripta: in quibus est Chronologicum opus, quod ab eius heredibus publicari, (etsi propter immaturam auctoris mortem, ad vmbilicum non perductum,) Reip. literariæ non parum interest; vel propter astronomicas supputationes Eclipsium, quæ doctrinæ temporum inseruiunt, in quibus Liueleus operam posuit diligentissimam. Atque in hoc opere sententia accurate defenditur, quam à Paulo Burgensi acceptam, præstantissimi illi viri, quos modò nominaui, atque alij plures sunt amplexi. Etsi autem in explicandis suis sententijs, non semper & in omnibus partibus hi viri inter se consentiunt: in his tamen duobus omnes conueniunt; quod communem Ecclesiæ Romanæ sententiam deserunt; quodq; Dominũ nostrũ tempus legitimum celebrandi Paschatis seruasse docent, & Iudæos festũ transtulisse, propter canonem Hebraici Kalendarij ADVERTENDUNT. Iosephi Scaligeri verba sunt, libro VI. De emendatione temporum, in diatriba de passione Domini. *Quum igitur Christus passus sit quartadecima Nisan, & vespera tertiæ decimæ Nisan ciuilis, Pascha cum discipulis suis celebrarit; necessario Dominus Pascha anticipauit.* Postea: *Prima Azymorum Christus comedit Pascha, Matthæus* XXVI. 17. *in qua immolabat agnum. Marcus* XIV. 12. *Sed quomodo prima Azymorum, feria quinta, quum postridie esset prima Azymorum, quartadecima Nisan, feria sexta? Interpretatur Lucas;* ὁ ἦν σάββατον, ὁ παρασκ. *cap.* XXII. 40.

in

in qua oportebat mactare Paſcha. Sed Iudæi ἀφεστ. quidem poſtridie, at non vtiq; ἀκριβῶς. Quartadecima enim Luna immolandum erat, non quintadecima. at Chriſtus quartadecima immolauit. Neomenia enim Niſan illius anni erat 5. 19. 105. in qua eſt nouilunium vetus. Ergo coniunctio luminarium fuit feria ſexta, Martij vicesima. Quintadecima Luna, eadem feria. Quare quartadecima fuit feria quinta, in qua Chriſtus rite agnum comedit. mox : *Idem etiam ſenſit Paulus Epiſcopus Burgenſis, qui ex Iudaiſmo nomen Chriſto dedit.* Liueleus poſtquàm expoſuit verba Iohannis, τὸ δ ἀφεστ. τῆ παρ., de quibus poſtea agit Baronius; *Hoc* inquit, *Iohannis teſtimonium pro paſſione Chriſti ponenda in decimaquarta die Niſan, quæ ſemper Paſchatis paraſceue eſt, inconcuſſum manet: eoque magis, quod alia quoque ab eodem Euangeliſta memorentur, quæ huic noſtræ ſententiæ ſtabilimento ſint. Cap.* XIII. 1. *narrat Chriſtum cum diſcipulis vltimam ſuam cœnam ante feſtum Paſchæ comediſſe. Quo autem die ad veſperam cum diſcipulis ſuis poſtremum cœnauit; eodem ad meridiem crucifixus eſt.* Similia his alij eiuſdem ſententiæ defenſores: qui tamen, vt dixi, non per omnia conſentiunt. Baronius igitur horum doctrinam, qui à communiter recepta Romæ diſcedunt, & tranſlationem feſti, (Paulus Burgenſis appellat repulſam) in Kalendario Hebraico expoſitam tuentur, magna vi oppugnat, non ſuis tamen, ſed Franciſci Toleti armis; qui paucis annis ante Baronium id argumentum accuratiſſime tractauit. Etſi autem propoſiti noſtri προτρεπτικὸς non eſt, in hoc genus quæſtionibus immorari; paucis tamen, quàm ſint valida tela quibus pugnat Baronius, expendamus.

XIV. *Reſpondetur ad rationes à Baronio allatas, vt probet doctrinam de tranſlatione feriarum eſſe recentem & vanam.*

IBIDEM.

INitio huius diſputationis ait Baronius, doctrinam de tranſlatione feriarum, *ex lacunis recentiorum Hebræorum eſſe petitam.* Sed iudicat cæcus de coloribus; quod omnino parum prudenter ab eo factum. Nam ipſe quidem harum literarum peritiam nullam habuit: at viri ſummi, quos antè nominaui, clariſſime demonſtrarunt; doctrinam de tranſlationibus feriarum, quæ in Hebræorum Kalendario ingeniosis canonibus explicatur, non eſſe Iudæorum recentiorum, vt vult Baronius, inuentum; ſed rem eſſe antiquiſſimam, & vſu cognitam etiam ante Domini noſtri aduentum in terras. Sunt in eruditorum manibus quæ ſuper ea re duo Pauli, Epiſcopi inſignes, quæque eruditiſſimus Munſterus & illuſtris Scaliger ſcripſerunt: quorum ſententiam nouis argumentis ex vera antiquitate Iudaica Liueleus erudite

confirmauit.

confirmauit. Baronius igitur, & ex quo ille sua accepit, Toletus, magnæ doctrinæ alioquin viri, melius fecissent, si à veteri dicto in hac quæstione sibi cauissent, *Ne supra crepidam sutor iudicaueris.* Quæ proximè afferuntur ex Anatolio, Philone, & Iosepho, hoc solum probant; Iudæos seruasse institutum celebrandi Pascha post æquinoctium vernum, μεσοῦντος τοῦ μηνός, cùm Luna erat plena, die Nisan XIV. Nempe hoc ipsum scriptores isti dicunt, quod apud Mosem Dei verbis præcipitur. loquuntur enim de ordinaria solemnitate, & magis frequenti: nam translatio canonis A D V, non fiebat omnibus annis: neque hoc posterius decretum Synedrij legem Dei antiquauit: sed dumtaxat interpretatum est, & commodiorem vsum illius docuit, sicut explicat pluribus ad Matthæum Burgensis Episcopus. Quod addit: *Idem Philo alibi, hæc ipsa vna eadem die, ab omnibus fieri solita testatur*: etsi daremus absolute verum esse (non est autē; sed opus habet interpretatione; nam immundis in mensis proximi diem XIV. differre licuit:) ad rem tamen non facit: non enim dicit Philo eo loci, vnam aliquam certam diem sic propriam esse celebrationi Paschatis, vt nulla vnquam facta sit eius solemnitatis translatio; quod Baronio erat demonstrandum; sed hoc potius; in festo Paschatis singulos ex vniuerso populo sacra facere, neque sacerdotes tunc morari; Lege permittente nationi Iudæorum vniuersæ sacerdotium vna die quadam, per omnes annos, vt sacra sua sibi quisque operaretur; ὁ μὲν ἑορτὴν, ait, Ἰουδαῖοι πανδημεὶ ἄγουσιν ἕκαστος, τὸν ἱερέα αὐτῶν οὐκ ἀναμένοντες· ἱερωσύνῃ γὰρ Νόμος χρῆσθαι μιᾷ τῶν ἐνιαυτῶν μιᾶς ἡμέρας ἐξαίρετον ἀπὸ πάντων ἐτῶν. Etiam apud Eusebium ex Anatolio leges, δεῖν τὰ Πάσχα Ἰουδαίους ἀπὸ τῆς ἰσημερίας ἑξῆς μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός: *oportere Pascha celebrare ex æquo omnes, post æquinoctium vernum, in ipso primi mensis medio.* Sed ne id quidem facit ad rem: loquitur enim, vt modò dicebamus, de solemnitate ordinaria; quæ neque immundorum festum succidaneum, neque translationem interdum fieri solitā excludit. Quis autem dubitat, quoties Pascha celebrabatur, omnes, (quos quidem fontica aliqua causla non impediret,) die eadem festū agitasse? Duo postrema testimonia Iosephi, pertinent ad designationem temporis, quo incipiebant Iudæi sacra procurare, siue in paraseue sabbati, siue in aliorum festorum, atque vt ipsi loquuntur, in bonorum dierum parasceuis. Quam totam obseruationē scitu pulcherrimam, neq; omnibus notam, melius cognoscent studiosi ἀρχαιολογίας Ἰουδαϊκῆς, ex ijs quæ Iosephus Scaliger, Iohannes Buxtorfus, & Eduardus Liueleus è penetralibus librorum Thalmudicorum prompserunt, super interpretatione locutionis Mosaicæ, בין הערבים *inter duas vesperas.*

XV. Locus

XV. *Locus Iohannis expenditur, & eius Baroniana interpretatio explodituꝛ. Πρόβατα de Lana ; item de tempore. Locus ex Euangelio Lucæ explicatur. Vespera siue ὀψία duplex.* Δεῖπνον ὀψίας ἢ ὄψιον.

ANNI XXXIV. Num. XXVIII.

POst hæc aggreditur Baronius soluere obiectiones, quæ aduersus communem opinionem ex Euangelio Iohannis fieri solent. Primus locus est Iohannis XIII. 1. vbi disertis verbis dicuntur cœna & lotio pedum fuisse πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν πάσχα. *ante festum Paschatis.* hoc videtur repugnare narrationi Matthæi, qui tempus illud sic designat, τῇ πρώτῃ τῶν Ἀζύμων. *prima die Azymorum*, XXVI. 17. & Marci, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν Ἀζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον. *prima die Azymorum, quando Pascha mactabant.* item Lucæ, ἦλθε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀζύμων, ἡ λεγομένη Πάσχα, *appropinquabat festum Azymorum, quod dicitur Pascha.* Hoc enantiophanes ex eo natum est, quod Pascha Domini fuit diuersum à Paschate Iudæorum. quare solutio facilis est & certa, quam antè proposuimus è Scaligero : Iohannem locutum esse de festo Iudæorum : cæteros de tempore legitimo ex Lege, quod Christus seruauit. Hac ratione tempus idem, ineuntis Lunæ decimæ quartæ, siue desinentis decimætertiæ, quæ erat feria quarta, dies Iouis, Nisan XIII. hoc inquam, idem tempus, Christo erat ἑορτὴ Ἀζύμων, initium festi Azymorum, siue Paschatis, vt scribunt tres Euangelistæ ; & πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Πάσχα, ante festum Paschatis, vt appellat Iohannes. Firmum istud est argumentum diuersæ obseruationis Christi & Iudæorum ; & per consequens, factæ translationis. Qui verba Iohannis de eo Paschate accipiunt, quod ipse Christus celebrauit, auctores se esse absurdissimæ sententiæ non animaduertunt. Nam si Pascha egit Christus ante festum Paschatis, hoc est, antequam eius ritus tempus legitimum aduenisset ; (id enim est, πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν πάσχα) non igitur seruauit Legem : neque πλήρωτὴς sed παραβάτης τῶν Νόμων fuit : quod etiam cogitare impium est, nedum absurdum. Sed Baronius, vt hoc enantiophanes tollat ; *constat*, inquit, *communi loquendi vsu Iohannem esse locutum :* & verba illius interpretatur, *de die artificiali, ab ortu ad occasum ; non de naturali, quod à vespera diei* XIII. *ex instituto Iudæorum incipiebat.* At huic obseruationi, etiamsi alibi locus esse queat ; hic tamen, vix ac ne vix quidem potest. propriam enim locutionem & χωρίαν, res ipsa desiderabat. Nam quis ita loquitur? *Ante festum Paschatis cœna Paschalis celebrata est, & Christus lauit pedes suorum discipulorum.* nimis manifesta ἀτοπία ; quam non tollit

Baronij commentum, vt de insecuto die artificiali sensserit Iohannes. Manet, inquam, absurditas manifesta, si fingamus vt illi placet, dicere Iohannem, cœnam Paschalem factam à Christo, prius quàm adueniisset Pascha; quia diei Paschalis pars posterior, (is est dies artificialis) nondum aduenerat. Nam tota Paschalis solemnitas ad priorem diei partem pertinet: vesperam videlicet & primam noctem illius diei quę dicitur *prima Azymorum*. Exeunte enim die præcedente post meridiem, mactabatur agnus, deinde parabatur, & fermentum omne exterminabatur: ac tandem in vespera, quę erat initium diei primę Azymorum, edebatur, protrahebaturq; conuiuium ad primam noctem. Addit Baronius, *Nec vero est ista vulgaris tantum loquendi consuetudo, sed quæ reperitur etiam in diuinis Scripturis sæpius vsurpata, atque etiam ab ipsis Euangelistis: Lucas enim sic ait; Dies erat Parasceue, & sabbatum illucescebat; quum tamen ex Legali institutione Parasceue desijsset præcedenti horà nona, & tunc Sabbatum incepisset.* Si verum est quod hîc dicitur, atque hæc locutio frequenter occurrit in Scripturis; male sibi auctor consuluit, qui ea potissimum exempla delegit, ex quibus nihil colligi eius potest, quod instituit probare. Sed existimauit Baronius verbum ἐπιφώσκει, quo vtitur hîc Lucas, & Matthæus etiam in testimonio quod sequitur, de die artificiali solum dici, quando Sol lucet: falsus verò est, & cum eo multi alij, quibus ita fuit persuasum. Proprie ἐπιφώσκει, siue ἐπιφαύσκει, & ἐπιφαίνει, de sideribus dicuntur, præsertim Sole & Luna, quæ, vt loquitur Scriptura, præsunt diei ac nocti. Lucas Actorum, XXVII. 20. μήτε ὁ ἥλιος, μήτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας. Vetus Interpres, *neque Sole neque sideribus apparentibus.* At quoties non de sideribus, sed de tempore ea vocabula dicuntur; compendium id est sermonis, quod vt redigatur ad orationem plenam, necessario quædam sunt supplenda. Nam exempli gratia, si dicas, ἡμέρα ἐπιφώσκει, & de artificiali die intelligas, supplendum erit sic quod deest: ὁ ἥλιος ἐπιφώσκει, ἢ ἐπιφώσκοντος τοῦ ἡμέρα, *dies illucescit*, id est, *Sol illucescit, quo illucescente, est dies.* Sin autem dicas, ἡ τρίτη ἡμέρα ἐπιφώσκει, *tertia dies*, vel *tertia feria* aut *quarta illucescit*, siue *exoritur*, & de naturali die intelligas, qui ex Hebræorum consuetudine incipit à vespera; tunc verbo ἐπιφώσκειν intelligitur ortus & splendor Lunæ, aliorumque siderum, quæ noctem illustrant & inchoant sua apparitione. Cùm ergo dicit Lucas, XXIII. 54. καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευή, καὶ σάββατον ἐπέφωσκε, sic accipiendum, vt si dixisset, καὶ ἐπέφωσκεν ἡ σελήνη, ἡ ἄγουσα τὸ σάββατον: quomodo apud Aristophanem dicit Strepsiades τῷ σελήνῳ ἄγειν τὰς εἰκάδας: hoc est, illuxit Luna, qua exoriente, simul exoritur dies naturalis

naturalis Sabbati : non enim neceſſe eſt, vt de die accipiantur verba Lucæ à Solis ortu ad occaſum, quod facit Baronius, & neceſſario faciendum putat. Syrus interpres, vt & Lucleus obſeruat, ὃ ἐποίησαν expreſſit verbo *Naga*, quod Iſaiæ xxiv. 20. Lunæ tribuitur. לא יגיה ויזרח לה ירח כי יגעו עמים ὃ φωτισει ὁ σεληνη. Ioelis autem ii. 10. de aliis ſtellis. Eſtimonium ergo Lucæ, opinionem Baronianam non confirmat. nihil etiam ad rem proximum Matthæi, vbi idem verbum vſurpatur. ſed de illis Euangeliſtæ Matthæi verbis plura dicenda erunt ad num. cl. xx. vbi errorem portentoſum in illatum explicatione admittit Baronius. Reſtat locus Marci xv. 42. Καὶ ἤδη ὀψὲ γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὅ ἐστι προσάββατον, *& cùm iam ſero eſſet factum, quia erat Paraſceue, quod eſt ante Sabbatum.* Hîc ait Baronius ; propriè loquendo, illud Syro non fuiſſe paraſceuen, aut προσάββατον, ſed ipſius Sabbati principium. Reſpondeo ; ὀψὲ ſiue veſperam, duplicem eſſe ; prior eſt inclinantis Solis, quæ poſt meridiem incipit : iam enim tum incipit Sol vergere ad occaſum. Δείλη πρωΐα & ὀψία Græci vocarunt, hoc eſt, vt exponunt veteres Critici, ὃ πρῶτον τῆς δείλης μέρος, ὃ ἀπὸ μεσημβρίας : *prima pars* δείλης, *quæ incipit ſtatim à meridie*. Altera veſpera eſt occidentis Solis & horizontem ſubeuntis ; quam Græci dixerunt ὀψίαν δείλην, & Critici expoſuerunt, ὃ τελευταῖον τῆς δείλης μέρος, ὃ περὶ δύσιν ἡλίου, *poſtremam partem* δείλης, *quando Sol eſt occaſus.* Sic prorſus apud Hebræos, duplex eſt *hereb*, ὀψία, ſiue veſpera : prior à nona hora, hoc eſt, à tertia exacta poſt meridiem ; quod erat tempus oblationis veſpertinæ : altera paullo ante occaſum Solis, quod principium erat Iudæis diei ſequentis. Etſi autem Paraſceues appellatione tota dies Veneris aliquando intelligitur ; proprie tamen dicta προσάββατον à nona hora inibat. Chriſtum autem, verum illum agnum, qui tollit peccata mundi, tempore veſpertinæ oblationis fuiſſe cruci affixum, ratio ſuadet, & multi viri doctiſſimi exiſtimant. Verè igitur Marcus, qui de tempore proximo poſt mortem Chriſti loquens, Paraſceuen illud vocat, & veſperam, nempe priorem, & προσάββατον, non autem ſabbatum.

XVI. *Secundus locus ex Euangelio Iohannis. Præceptum de cauenda pollutione pertinere ad primum & vltimum, non ad omnes ſeptem feſti Paſchalis.* Pascha *dici quidem de toto feſto Azymorum : ſed victimas alias præter agnum Paſchalem, non appellari* paſcha : *neq; de ijs dici* φαγεῖν τὸ πάσχα. *Latina interpretatio in loco Deuteronomij minus commoda, fraudi fuit Toleto & Baronio. Diſcrimen inter agnum Paſchalem & oblationem pacificam.*

ANNI XXXIV. Num. XXIV.

HIc tractatur Baronio locus Iohannis secundus XVIII. 28. qui vel solus, si res æquis animis æstimetur, confutandæ opinioni vulgatæ, quam ille tuetur, sufficere debeat. Narrat Euangelista, Iudæos, qui è Caiaphæ P. M. domo Christum ad Pilatum deduxerunt, non esse ingressos Prætorium, & Pilato, vt cum illis loqueretur foras fuisse prodeundum: caussam addit Euangelista, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα, *vt non contaminarentur, sed manducarent Pascha.* Iudæi igitur Pascha nondum manducauerant: at Christus manducauerat: non ergo eadem die Christus & Iudæi Pascha comederunt. quid clarius? aut quod validius telum conficiendæ opinioni vulgatæ potest excogitari? Itaque fatetur Maldonatus, huius argumenti tantam esse efficaciam, vt propter illud multi eam sententiam sint amplexi, quam oppugnat Baronius. Qui vt eludat vim Achillei argumenti, ait PASCHA in Scripturis appellari, non solũ agnum Paschalem, sed etiam quamuis aliam victimam, ex illis quæ per septem Azymorum dies copia ingenti mactabantur. Respondeo: etiamsi hoc illi concederemus, non tamen propterea effecturum quod intendit. Nam loqui Euangelistam de primo die Azymorum, & solemnitate agni Paschalis, illa verba ostendunt, *vt non contaminarentur.* Præceptum enim de vitanda immunditia, de quo Euangelista intelligebat, vel proprium eius diei fuit, quo Paschalis agnus mactabatur, offerebatur, edebatur: vel communis diei primo & vltimo; quos duos dies diserte separat à cæteris Deus, Numerorum capite XXVIII. & vtrumque eorum vocat *congregationem sanctam*, cęteros non item. Alioquin si per continuos dies septem ptæceptum idem fuisset obseruandum; quum tot modis pollutio contraheretur, quos Lex prodit; quis potuisset in illo statu dies septem manere? Quare pars maxima, sine dubio, facta esset maledictioni obnoxia. Expenderet igitur Baronius illa verba, ἵνα μὴ μιανθῶσι. Sed redeo ad nomen PASCHA, siue PHASE. ego verò nego in tota Scriptura locum vllum extare satis clarum, vnde colligi recte queat, victimas per septem Azymorum dies mactari solitas, esse appellatas eo nomine: aut dictum reperiri de illis, MANDVCARE PASCHA, vel vt Iohannes hîc loquitur, φαγεῖν τὸ πάσχα, cum articulo, cuius vis non temere negligenda. In loco Deuteron. XVI. 2. quem affert Baronius, Hebraica veritas habet, *Immolabis Phase Domino Deo tuo, pecudes & boues*: non vt est in Latina interpretatione, *de ouibus & de bobus*: quod etsi nolim penitus damnare, si accipiatur recte, & ex mente Mosis: in errorem tamen induxit Toletum, (inde accepit Baronius;) qui Commentario

mentario in Iohannis caput XIII. annot. III. ex hoc vnico loco male accepto, pronuntiat, PASCHA *etiam dici animalia quæ offerebantur ſeptẽ diebus Azymorum.* atque hæc eſt quarta huius vocis ſignificatio, illi primo, opinor, obſeruata. Nam Bellarminus libro III. de Eccleſia triumphante, in diſſertatione de paſcha, hanc notionem prætermittit, quatuor commemorans. rectè. at Toletus de hac obſeruatione ſua ita ſcribit; *Hoc valde attendendum eſt, pro reſolutione eorum quæ dicenda ſunt.* Nimirum vere iudicabat Toletus, niſi admiſſa hac ſignificatione vocis *paſcha*, obiectionem ex iſto loco Iohannis ſolui, ſaltem probabiliter, non poſſe. Sed ille vir eruditiſſimus, ſi Hebraicam veritatem conſuluiſſet, ac diligenter expendiſſet, ab interprete Latino, qui vertit liberius, πρὸς ἑσπέραν ἑαυτῶν & in errorem induci non ſiuiſſet. Multum enim hæc inter ſe differunt, *Immolabis Phaſe, pecudes & boues*, vt eſt in origine; & *Immolabis Phaſe è pecudibus & bobus*; vt eſt in vulgata. Hebraica verba duplex genus ſacrificiorum commemorant; paſcha, id eſt, agnum Paſchalem; & oues ac boues, hoc eſt, oblationem pacificam, quæ die XIV. ante agni mactationem offerebatur, ex ouibus & bobus, vt docent varijs locis Rabbini. Vide Maimonidæ Iad, in tractatu de oblatione Paſchatis. Et Rabbi Schelomo in Scholijs ſuis ad illum Deuteronomij locum, diſerte ponit diſcrimen inter מסח agnum paſchalem, & oblationem è bobus & pecudibus; quam ait addi ſolitam ad conuiuium agni: quanquam alij vt Rambam, auctores ſunt, pacificam oblationem ante agnum ſolitam edi. In ſcriptis Rabbinorum hæc oblatio vocatur חגיגה vel חגיגה יד, hoc eſt, *feſtiua victima diei* XIVe. Male igitur verba Moſis accipiunt Toletus & Baronius, qui colligunt ex hoc loco, etiam alias victimas præter agnũ dici *Paſcha*. Græca interpretatio veritatẽ melius expreſſit; Καὶ θύσεις τὸ πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, πρόβατα καὶ βόας non autem, ἐκ προβάτων καὶ βοῶν, vt Latinus. Paraphraſtes Chaldæus, filius Vzielis ita expreſſit: *Et mactabitis Paſcha coram Domino Deo veſtro inter veſperas, & oues & boues craſtino die.* Vides quam accurate ſeparet mactationem Paſchatis à cæteris: vt de errore Toleti nullum poſſit eſſe dubium. Sed quod adijcit Ionathan verbis Moſis illa, *craſtino die*, non probo: nam vt oſtendi, oblatio pacifica ex ouibus & bobus, non ſolum reliquis diebus Azymorum offerebatur; verùm etiam die XIV. cum agno Paſchali, vel potius ante agnum. Onkelos, verba Moſis paullo aliter accepit; nam per שור intellexit agnum Paſchalem. Sed & hic inter Phaſe & alteram oblationem diſcrimen facit. Sic ille: *Et immolabis Phaſe coram Domino Deo tuo de natis ouium*, (id eſt agnis,) *& victimam ſanctificatam de bobus.* Teſtimonia quæ adnotat Baronius è libro ſecundo Paralipomenon contra ipſum manifeſtiſſime faciunt:

quod

quod non esse ab eo visum, mirari satis nequeo. Capite xxviii. 15. ita scribitur. *Immolauerunt Phase quartadecima die mensis secundi. Sacerdotes quoque atque Leuitæ tandem sanctificati obtulerunt holocausta in domo Domini.* ergo aliud est *Phase*, siue *Pascha*, aliud *holocausta*. capite xxxv. 8. dicuntur dati boues cum omnibus ad victimas Paschatis: vbi *Pascha* laxe acceptum totam solemnitatem significat festi Paschatis & Azymorũ; neque nos negamus hanc acceptionem huius vocis: at victimas ipsas boum vel aliorum animalium dici Pascha, hoc vero est quod negamus. Multo autem minus vel in toto illo libro, vel in vllo alio Scripturarum loco, reperitur illa locutio, φαγεῖν τὸ πάσχα, eo sensu quo accipi volunt Toletus & Baronius. Manet igitur testimonium hoc Iohannis aduersus vulgo receptam opinionem, firmum, & vt Iesuita etiam Maldonatus recte iudicat, ineluctabile.

XVII. Discutitur tertius Iohannis locus. An dies quilibet Azymorum vocaretur Pascha. Error crassus negantium vllorum festorum fuisse paraſceuas, nisi Sabbati. Probatur, omnia magna festa habuisse suas paraſceuas. ἡ παρασκευὴ. Paraſceue *pro toto die Veneris. Quartus locus Iohannis.*

ANNI. XXXIV. Num. XXX.

TErtius Iohannis locus est hic; ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, *erat Paraſceue Paschatis*, xix. 14. Hoc quoque argumentum non leue aduersus receptam opinionem. Nam si dies quo Dominus est cruci affixus, Paraſceue fuit Paschatis; nondum videlicet Pascha præterierat. Atqui suum Pascha Christus celebrauerat. Quare aliud Pascha fuit commune Iudæorum, aliud Christi proprium. Res clara. Sed negant Toletus & Baronius, quam vocat Iohannes Paraſceuen Paschatis, fuisse Paraſceuen Paschatis; verùm Sabbati: quę tamen ita dicatur Euangelistæ, quia accidit eo anno, vt idem dies esset & Sabbati paraſceue, & dies ipse Paschatis. Igitur appellatione τοῦ πάσχα sabbatũ hîc debere intelligi: *quoniam*, inquit auctor, *& singuli illi septem dies Pascha dicebantur.* Sane si nouas antiquis vocabulis significationes licet attribuere, vicit Baronius. Modò probauimus notionem incognitam veteribus voci *Pascha* affictam esse à Toleto: hęc non minus falsa. Nos enim negamus verum esse quod hic affirmatur. Nam vbi obseruatum est, singulos Azymorum dies *Pascha* fuisse dictos? hoc neque Scripturarum, neque Rabbinorum vllo exemplo queat demonstrari. Fateor nomen PASCHA aliquando solemnitatem denotare totam & Paschatis & Azymorũ (quod erudite obseruatum est ab Humberto Episcopo

Epiſcopo Syluæ candidæ, in diſputatione contra Græcos:) ſed non ita, vt ſinguli dies Azymorum dicantur Paſcha: etſi probe memini diem vltimum Azymorum eidem Humberto nominari *octauas Paſchæ*, imitatione Eccleſiæ hodiernę, quæ præcipuis feſtorum, ſuas octauas attribuit. multo verò minus, vt φαγεῖν τὸ πάσχα poſſit vſurpari, de quouis alio Azymorum die, ſicut vſurpatur de primo, qui erat verus, & ſolus, ſi proprie loqui volumus, dies Paſchalis. Baronium in exemplo quod affert mire fugit ratio. Inſtituit probare ſingulos Azymorum dies dici *Paſcha*, & de quouis eorum dici poſſe φαγεῖν τὸ πάσχα: & affert exemplum, in quo illa vox neceſſario accipienda de tota ſolemnitate; βουλόμενος μετὰ τὸ πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν πρὸς λαόν: ait Lucas xii. 4. de Herode; *volens poſt Paſcha producere eum populo*; hoc eſt, poſtquam præterijſſent dies Azymorum: ἦσαν γὰρ ἡμέραι τῶν Ἀζύμων, inquit ibi Lucas. Poſt hæc ait Baronius, ſolum fuiſſe Sabbatum, quod Paraſceuen haberet: Paſchatis vero aut reliquorum feſtorum, nullam fuiſſe paraſceuen. Qui ſi Commentarios Rabbinorum à limine ſaltem ſalutaſſet, non potuiſſet neſcire, paſſim facere illos mentionem ערב יום טוב hoc eſt, τῆς παρασκευῆς τῆς ἑορτῆς. vnicuique enim יוֹם diei bono ſiue feſto attribuitur ſua veſpera παρασκεύη, parandis rebus ad feſtum neceſſarijs deſtinata. Leges igitur in Thalmud, Iad Rambam, Iuchaſin Zacuthi, & alijs ſcriptis Rabbinicis, ערב ראש השנה *paraſceuen capitis anni*, ſiue Kalendarum nouarum: ערב עצרת *paraſceuen Pentecoſtes*; ערב פסח *paraſceuen Paſchatis*: vel diſtinctius, *paraſceuen primi diei boni Paſchatis*: &, *paraſceuen poſterioris diei boni Paſchatis*. hoc eſt, vltimi diei totius ſolemnitatis cum Paſchatis, tum Azymorũ. In Michlol Kimchi quo loco agit de forma nominum in *vt*, editionis Venetæ, fol. 221. dictum huiuſmodi affertur è Miſna מן ארמנות שלש אמנויות עושין מלאכה בערבי מסחין עד חצות *ex omnibus artibus tres artifices faciunt* (exercent,) *artem in paraſceuis Paſchatum, ad medium* ipſius Paraſceues. Tres autem illos artifices volunt quidam eſſe iſtos: חיטים *ſartores*; רצעים *cerdones, calceolarios*; & סופרים *ſcribas*. Sed videntur & alij artifices artes ſuas exercuiſſe diebus præparatorijs magnorum feſtorum. Nam exempli gratia; de cauponibus, qui tabernas ac popinas exercent, & Rabbinis dicuntur חנוניים *chanuanim*, lego in Iuchaſin, pag. xxvi. fuiſſe in Vrbe Ieruſalem qui eas artes exercerent; deinde ſequitur; והיו ממלאין מדותיהם משערב יום טוב מפני ביטול בית המוערש *atque hi menſuras ſuas implebant iam inde à paraſceuis bonorum dierum, propter ceſſationem domus concionis*: hoc eſt, ne diebus feſtis cogerentur abeſſe à concionibus. Auctor Megillath Thaanith, capite x i. quod eſt de menſe Schebat, vt res diuerſas, ſed

quæ

quæ magnam affinitatem haberent commemorat *harbe ſabbatoth* paraſceuas ſiue cœnas puras ſabbatorum ; & *harbe iom tob*, paraſceuas dierum bonorum, id eſt, magnarum ſolemnitatum. Fit ibidem mentio etiam ערב יום טוב ראשון של חג *præparationis boni diei prioris feſti Tabernaculorum.* In his & ſimilibus locis, quæ ſunt paſſim obuia, ערב *hereb*, eſt quod Gallice dicimus, *la veille de la feſte*, illa inquam, veſpera, quæ præcedit feſtum diem. Græci dicunt πρὸ παρασκευῆς : qua voce vſus eleganter Philo, De vita contemplatiua, p. 616. cùm appellat πρὸ ἑβδομάδα παρασκευὴν μεγάλης ἑορτῆς ; alludens ad hunc morem Iudaicũ obſeruandi paraſceuas feſtorum maiorum. Ac proprie quidem, vt ipſa vox indicat, ſola veſpera eſt paraſceue : quare in edicto Auguſti apud Ioſephum, libro XVI. cap. x. paraſceues ſabbati tempus definitur ab hora nona ; ſed tamen totus ille dies, nempe Veneris, cuius pars erat illa ὀψία, appellatur paraſceue Sabbati. Sic Iudæis qui Paſcha ſuum comederunt ineunte die decimaquinta, paraſceue Paſchalis fuit, proprie quidem loquendo, veſpera diei decimæquartę ; quo fere tempore Dominus noſter cruci eſt affixus : laxe verò accipiendo, dies ipſa decimaquarta fuit illis & ſabbati paraſceue, vt ſemper ; & Paſchatis paraſceue, ſicut ait Iohannes, propter tranſlationem feriæ. Sed de Paraſceue plura inferius dicenda erunt, in diſputatione de cœna pura. Interim notet Lector, quod hic num. XXX. negat Baronius, *vllam fuiſſe Paſchatis Paraſceuen* ; eius contrarium diſerte ab eodem affirmari num. CLXI. Quartus Iohannis locus eſt, XIII. 29. vbi dicuntur Apoſtoli, verba Domini ad Iudam, *Quod facis fac citius*, ſic accepiſſe, quaſi ille dixiſſet, *Eme ea, quibus opus habemus ad feſtum.* hoc cùm apud ſe cogitabant Apoſtoli, feſtum intelligebant Paſchatis. Nondum igitur aduenerat Paſcha Iudæorum : at Domini Paſchalis cœna iam erat tranſacta. dixit enim illa Chriſtus in vltima cœna. Quare diuerſum fuit tempus Paſchatis Chriſti & Paſchatis Iudæorum. Baronius quidem aliter accipit : ſed cur eius interpretatio probabilior quàm iſta cenſeri debeat, rationem nullam affert. Pergamus igitur.

XVIII. *Quintus locus ex Euangelio Iohannis.* μεγάλη ἡμέρα *in ſacris libris Græcis, & in Hebraicis*, bonus dies *quid. Sabbatum cur aliquando ſic appelletur.*

ANNI XXXIV. Num. XXXI.

POſtremus locus ex Iohanne affertur hic, XIX. 31. Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ σαββάτου) ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον. *Iudæi*

Iudæi ergo, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato, quoniam paraſceue erat, (erat enim magnus ille dies ſabbati;) rogauerunt Pilatum. Parentheſis ab Euangeliſta adiecta, *erat enim* &c. valet ad indicandum eximium cultum eius Sabbati, præter communem religionem dierum ſeptimorum. propterea dicit Iohannes fuiſſe illum diem magnum. Iudæis *bonus dies* dicitur, dies feſtiuitate aliqua ſolemnis, vt primus & poſtremus Azymorum; item primus & vltimus feſti Tabernaculorum, &, id genus alij. Græci interpretes veteris Teſtamenti, & ſcriptores Noui ac Patres vocant ἡμέραν μεγάλην, diem magnum, vt hoc loco Iohannes. Sic VII. 37. de vltimo die feſti Tabernaculorum, ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς. In oratione quæ olim tributa Petro, ſic ſcriptum eſt apud Clementem in VI. Stromatum: οὔτε νουμηνίαν ἄγουσιν, οὔτε ἄζυμα, οὔτε ἑορτήν, οὔτε μεγάλην ἡμέραν) *neque Kalendas celebrant, neque Azyma, neque feſtum,* (intellige feſtum Tabernaculorum, quod Hebræis ſimpliciter dicitur, *chag* חג:) *neque magnum diem.* Sabbatum igitur de quo Iohannes loquitur, propterea *dies magnus* ab illo dicitur, quia in eundem fuerat feria Paſchatis tranſlata. Hoc quoque argumentum firmiſſimum eſt aduerſus illam opinionem, quam tuetur Baronius. Qui vim illius euitare conans, prolatis teſtimonijs docet, etiam alios dies feſtos, præter diem Paſchatis, fuiſſe eodem modo appellatos: quod quidem verum eſt, vt nos modò probauimus: ſed hoc dicere, nihil eſt dicere. Non enim illud eſt quod in controuerſiam vocatur. Illud quæritur; cur ab Iohanne ſabbatum illud dictum ſit, *dies magnus.* Conſtat, propter ipſius Sabbati religionem non fuiſſe ita dictum: nunquam enim ea appellatio Sabbato reperitur tributa propter ipſum. Cauſſa igitur eſt, concurſus alterius diei, cui nomen diei magni conueniat. Baronius vult eum fuiſſe Azymorum ſecundum: ſed ne hunc quidem Hebræi magnum, vel bonum appellarunt: ſolique ſunt è ſeptem Azymorum diebus, primus & vltimus, qui ita dicti fuerint. vltimum non conuenire loco Iohannis certum eſt. Sequitur igitur; illud ſabbatum de quo Iohannes, appellatum fuiſſe *diem magnum,* propter concurſum primi Azymorum, qui erat dies magnus. Neceſſitas huius concluſionis aliter eludi non poteſt, niſi quis probauerit claris teſtimonijs, dies Azymorum, ſecundum, tertium, quartum, quintum, ſextum, quoties in *ſabbatum* incidebant, hanc vim habuiſſe, vt ipſum redderent diem magnum. Hoc vero abſurdum eſt, neque probari vnquam poterit. Nam ea ratione, non duæ ſolummodo magnæ fuiſſent feſtiuitates Paſchales, ſed tres accedente tertia ad duas omnibus notas.

XIX. *Sextus locus ex Euangelio Iohannis. Quomodo intelligendum ſit apud Iohannem* ὁ τῷ πάσχα, *& apud Matthæum & Marcum* κατὰ ἑορτὴν *in mentione moris liberandi vnum captiuum.*

IDEM.

POſtquam viſus ſibi eſt auctor ſoluiſſe argumenta, quæ afferri ſolent ex Euangelio Iohannis contra vulgatam opinionem: iam ex eodem Euangelio ipſe confirmat ſententiam quam tuetur. Euangeliſtæ verba ſunt XVIII. 39. *Eſt autem conſuetudo vobis vt vnum dimittam vobis in Paſcha.* Ita diſputat Baronius. Pilatus ait morem eſſe, vt in die Paſchatis vnum captiuum in gratiam ipſorum liberet: idemque Pilatus, vult Chriſtum iam dimittere: ergo is erat dies Paſchatis. Colorem veritatis habet hæc argumentatio; ſed colorem dumtaxat, vt quæ philoſopho dicuntur χολοσόφια & aurum mentiuntur. Nam ſi volumus vrgere illa ὁ τῷ πάσχα, vt à Baronio accipiuntur, & præſtationem huius conſuetudinis ad hoc exemplum neceſſario exigere: iure miretur aliquis, cur potius petitio iſta fieret, poſt ſolemnia Paſchatis peracta, quàm antè. Vult enim Baronius, hæc eſſe acta, poſtquam & Chriſtus & Iudæi Paſchalem agnum comederant. At cur eiuſmodi negotium iurdicum non procurabatur in paraſceue Paſchatis, quando cætera ad feſtum pertinentia curare moris erat? Omnino maior eſt hæc abſurditas, quàm vt exemplum in Domino noſtro editum extra ordinem, propter furorem procerum Iudæorum, exiſtimari debeat ius ordinarium. Melius igitur ὁ τῷ πάσχα, *in Paſcha* interpretabimur laxè & ſimpliciter, tempore feſti Paſchatis & Azymorum. Quare Matthæus & Marcus dicunt, liberationem hanc fieri ſolitam κατὰ ἑορτὴν, tempore feſti huius, quod plurium fuit dierum. Niſi malit aliquis extendere illa verba ad feſta etiam alia nobiliora: non enim dixerunt Matthæus & Marcus κατὰ τὴν τῆς ἑορτῆς, *tempore huius feſti*: ſed ambo ſine articulo, κατὰ ἑορτὴν, *tempore feſti*, quod Gallice diceremus, *es feſtes*. vel etiam, *a chaſque feſte*. Docti iudicent. Mihi quidem articulus non temere videtur prætermiſſus.

XX. *Locus*

XX. *Locus ex Euangelio Matthæi. An decretum de non capiendo Chriſto die feſto, propter religionem ſit factum. Probatur, Iudæis fas non fuiſſe diebus paraſceues ſabbati, aut feſtorum, judicia capitalia exercere, aut mortuos ſepelire. Exponitur contra Baronium locus ex hiſtoria Tobiæ. Circumciſio in die ſabbati. Alia.*

ANNI XXXIV. Num. XXXII.

MAtthæi XXVI. 5. Ἔλεγον δὲ μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ. Verba ſunt Iudæorũ in Synedrio deliberantium ſuper capiendo & occidendo Chriſto. Quod conſilium vt ſine tumultu populi perduci ad exitum poſſet ; non oportere die feſto manus in illum inijcere, de communi ſententia ſtatuunt. Negari nequit, probabile admodum hinc elici argumentum contra eam opinionem, pro qua pugnat Baronius. Nam ſi decretum hoc ſeruatum eſt ; tuto affirmari poteſt, diem quo Chriſtus eſt captus, feſtum Iudæis non fuiſſe. quo poſito ſequitur neceſſario, diuerſis diebus Chriſtum & Iudæos Paſcha egiſſe, & Baronium hactenus multa ſatagendo nihil egiſſe. Ille verò duo reſpondet. Negat hoc decretum vllo pacto religionis cauſſa fuiſſe factum : negat etiam fuiſſe id ſeruatum ; Principibus Sacerdotum occaſione vtentibus Iudæ proditoris, operam ſuam vltro offerentis. Ego poſterius facile concederem, niſi vetaret prius. Politica conſilia decretaq; mutationibus ſcio eſſe obnoxia : ſed quod negatur, religionis reſpectum eſſe habitum, quando id decretum eſt factum ; id verò mihi per videtur mirum : quum res qua de agebatur, vt ſi qua alia, religionem violaret. nam quid eſt, quod religionem violat, ſi iſtud non eſt ; capere, in ius rapere, vexare omni contumelia, cædere, occidere ? Quare etiamſi Phariſæi & Principes Sacerdotum, pro ingenita ſibi immanitate, religionis in eo nihil ponerent : iure tamen vereri poterant, ne populus magna ex parte Chriſti admiratione imbutus, factum abominaretur. Nam auctores conſulti huius à populo ſibi metuiſſe, oſtendit Euangeliſta, cùm addit ; cauſſam faciendi decreti fuiſſe, ne populus tumultum concitaret. Quod addit ; eo ipſo, quia Iudæi ſolo metu populi impediuntur, ne Dominum die feſto crucifigant ; probari, licuiſſe talia præſtare feſti tempore, ſalua religione : mihi longe aliter videtur : neque enim rei licitæ, aut juris conſtituti argumentum mihi eſt, ſceleſtiſſimorum propheticidarum factũ : ſed tantum furoris illorum inauditi, & contemptus Dei atq; omnium rerum ſacrarum. Quin profertur potius aliquod exemplum iudicij criminalis die ſacro legitime adminiſtrati, & capitalis ſupplicij exacti. Non ignoro afferre quoſdam vnum aut alterum exemplum, è Nume-

rorum capite XV. & Iohannis VII. 44. item X. 31. ſed falſo, vt à viris doctis dudum eſt demonſtratum. quare alijs opus eſt exemplis, vt hoc paradoxum fieri queat probabile. Nos interim proferemus hoc loco grauiſſimi ſcriptoris teſtimonium expreſſum, quo omnes Baronianæ coniecturæ vno ictu conficientur. Moſes ben Maimon libro vltimo Iad, ſectione prima, quæ inſcribitur Sanedrin, capite vndecimo, tractans de varijs differentijs inter iudicia Mammonoth, id eſt, ciuilia & Animarum, ſiue capitalia, ait inter cætera. אין דיני נפשות לא ערב שבת ולא ערב יום טוב שמא יתחייב ואין אומשר להורגו למחר *Iudices rerum capitalium non iudicant in paraſceue Sabbati, aut in paraſceue diei feſti: quia non debet id fieri, & reus occidi poſtridie non poteſt.* De ſindone & myrrha ad Domini pollincturam emptis, mirari ſubit reſponſionem Baronij: concedit fieri id non potuiſſe propter honorem feſti, quia Paſcha erat: vult die ſabbati eſſe illa empta. At ſi rapere in ius, cædere, damnare, affigere cruci, die feſto Paſchatis putat Baronius fuiſſe licitum: quæ malum! importuna religio illum inceſſit, vt exiſtimet, rei ad opus pium faciendum neceſſarię emptionem fuiſſe illo die legibus vetitam? Quod autem arbitratur ſabbato illa curare omnia quæ ad funus ſpectabant, licitum fuiſſe; inſigniter fallitur: neque hoc vnquam illi concedent iſtarum politicarum tranſlationum defenſores. Nam & in Hebraico Kalendario, & in Thalmudici & Rabbinorum ſcriptis, inſtituti huius cauſſa redditur hiſce verbis. *Non facimus*, inquiunt, *duo ſabbata continua* משום ירקיא משום מויא *propter olera, & propter mortuos*; quoniam mortuorum cadauera in illis calidioribus locis per autumnales calores ſeruari non poterant: neque cibi in plures dies parati, prę ſertim ex oleribus. Et omnino falſum eſt, quod probare hic conatur pater Annalium. Lege Moſis prohibitum non fuiſſe die feſto ſepelire mortuos. Quid magis contrarium diei bono, quàm pollutio? quæ porrò maior ex Lege pollutio, quàm contactus mortui? De exemplo Tobiæ è capite ſecundo, quod hic profertur, facilis reſponſio. Non enim ius commune id fuit, ſed caſus neceſſitatis. Ordinem verò & naturam ipſam rerum fœde peruertunt, qui hæc confundunt, vt alibi ſumus dicturi. At ſi, vt hîc diſputatur, die Paſchatis fas fuit iudicia capitis exercere, reos damnare, & morte afficere; ſequitur vt & mortuos ſepelire, eo die iuris fuerit ordinarij, idque etiam ipſis licitum fuerit ſabbatis, ſicut hîc affirmatur. Hoc vero falſum eſſe, & libri Rabbinici ſexcentis locis docent, & illud ipſum Tobiæ exemplum planiſſime arguit: nam ibi pollutionem contraxiſſe dicitur, qui mortuum contigerat: quare ne ingredi quidem in ædes ſuas audet; ſed propter pollutionem contractam, noctem perpetem

ſub

ſub dio agit. καὶ οὐ αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἐκοιμήθη μεμιαμμένος, ἀλλ' ἐν τοῖχοις τῆς αὐλῆς. Non igitur feſtum continuauit, vt vult Baronius: ſed bonum diem abrupit, & totum ſe dedit officio pietatis & luctui: propterea ait, impletum in ſe fuiſſe, quod dixerat propheta Amos, fore vt feſta Iudæorum in luctum mutarentur. γραφήσονται αἱ ἑορταὶ ὑμῶν εἰς πένθος. Adde quod de feſto die ibi agitur; at Baronius hoc loco de ſabbato diſputat: & quidem de ſabbato duplici religione ſancto. quid igitur ſimile? Circumciſio in die ſabbati, nihil ad rem: nam eius rei extat in Lege expreſſum iuſſum. In ijs autem, quæ Deus expreſſe iuſſit, locum habuit quod dicere ſolent Iudæi, *Qui obſeruari iußit Sabbatum, is profanari iußit Sabbatum.* At occidendi hominem die feſto, qui poſtea Sabbato foret ſepeliendus, nullum extat in Lege Dei neque iuſſum, neque exemplum. Iſtud neque locus Moſis euincit, qui citatur è cap. XXI. Deuteronomij, neque locus Philonis. Quid? ante decretum Synedrij tempore Iudæ Maccabæi factum, non putarunt Iudæi fas ſibi eſſe Sabbato vim vi repellere; ſed hoſti inuadenti iugulum præbebant: manſitque in animis quam plurimorum ea ſuperſtitio, etiam poſt factum decretum, quo neceſſitas illa ceſſandi molliebatur: tanta fuit religio diei ſeptimæ: & credet aliquis, die bono Paſchatis & Sabbati res eiuſmodi fuiſſe licitas? Sunt qui dicant, à Phariſæis & cæteris tanti criminis complicibus, hæc fuiſſe vſurpata; non quod illa crederent licita: ſed quia Legem & auctorem Legis Deum, ludibrio habebant, vt homines perditi & ad omne ſcelus proiecti. Ego cum illis potius ſentio, qui arbitrantur iſtos, medullam quidem & interiorem vim præceptorum diuinorum nihili feciſſe, atque adeo ſuperbe contempſiſſe: quum tamen exteriorem corticem videri vellent ſeruare, meri hypocritæ, & verè, quod ait Dominus, τοῖχοι κεκονιαμένοι.

XXI. *Edendi agni Paſchalis tempus varie definitum. Depellitur accuſatio nouitatis, qua vſus Baronius aduerſus doctrinam de tranſlatione feriarum. Error defendentium hodie modicam vetuſtatem contra veram antiquitatem propter ſemel acceptam conſuetudinem. Reuelationem Pauli Middelburgenſis non debere à Baronio reijci, qui tot ſimiles alias pro veris tueatur. Oſtenditur origo, antiquitas & cauſſa decreti facti ſuper tranſlatione feriarum.* R. Gamaliel. Liuelei *Angli in ſumma doctrina ſumma modeſtia. Cur non ſit Chriſtus accuſatus, quod Paſcha ſeorſim celebrauerit, non ex decreto Synedrij. Sententia nonnullorum, Sacerdotes libertatem ſequendi potius verba Legis quàm decretum ſuum, non ſuſtuliſſe. Quod hodie in ſimili quæſtione de communione ſub vtraq; ſpecie non conceditur.*

ANNI

ANNI XXXIV. Num. XXXIV.

IN fine disputationis suæ repetit Baronius, quod toties antè dixerat: expresso Dei iussu cautum esse, vt Pascha celebraretur decima quarta primi mensis die, sub vesperam. Et hoc quidem verissimum certissimumque est: etsi illud fortasse non perinde certum, quomodo INTER DVAS VESPERAS quod Lex ait, sit accipiendum. Non iam loquor de discrimine inter duas vesperas, quod viri doctissimi accurate exposuerunt, sicut supra dicebamus: de ipsius diei decimæ quartæ principio & fine loquor, & ea diuersitate, quam super eo dum scripta lego veterum & recentiorum, obseruo. Diximus vesperam esse duplicem, priorem & posteriorem. Dies apud Iudæos à posteriore vespera incipiebat, desinebat in priorem. Cùm dicitur Pascha edendum fuisse vespera diei decimæ quartæ; id plerique omnes sic accipiunt, vt in vespera desinentis diei XIVe. mactaretur & pararetur: ederetur verò post iam exactam decimamquartam, incipiente decimaquinta. Itaque præceptum de edendo agno decimaquarta Luna, Exodi XII. 6. 18. interpretationis egere censetur ab istis; qui in ea locutione diem accipiunt non ex vsu Iudæorum, qui desinat post priorem vesperam; sed secundum rationem diei artificialis. Alij contra; ineunte decima quarta die agnum fuisse comedendum; quum in fine diei decimætertiæ fuisset mactatus & paratus. Quarum sententiarum vtra sit verior, & an eadem ratio semper fuerit seruata, non est hic locus accuratius expendendi. Ait verò tandem conditor Annalium: *Facessant igitur qui ex reuelationibus quibusdam inanibus, & commentitys scriptis nomine Gamalielis, vel aliorum, ac denique ex simulato Iudæorum Concilio, de translato Paschate, nouam in Ecclesiam Dei inuexerunt opinionem.* Hic vero Baronius antiquum obtinet, doctissimis Theologis, grauissimis Episcopis, atque alijs præstanti eruditione viris, φιλοκαινίας & nouitatis vitium obijciens: quod antiquam doctrinam longitudine temporis sepultam, reuocare in lucem sint conati. Est enim hodie genus hominum, qui errores modicæ vetustatis pertinaci obstinatione malint tueri, quàm ad veram antiquitatem aspirare, aut pati vt alij aspirent. Diuinitus olim dictum in Metaphysicis Aristoteli, τῷ ἔθει καὶ ἀκροάσεσι συμβαίνει, pro suis quemque moribus accipere quæ audit, aut quæ legit scripta doctorum; & vulgo hominum nihil probari nisi ὃ συνήθες, tum addit verba aurea, ἀλλὰ νὴ μὲν ἔχει ὃ συνήθες, ἀλλὰ τόσου διαλύσει· ἐν οἷς καὶ μυθώδη καὶ παιδαριώδη μᾶλλον ἰσχύει τῶν γινώσεων ἕνεκα αὐτῶν διὰ τὸ ἔθος. *quantam autem vim habeat Consuetudo, Leges declarant, in quibus fabulosæ & pueriles narrationes plus valent cognitione vera earum rerum,*

propter

propter conſuetudinem. veriſſime & prudentiſſime, nec minus hodie quàm olim. Nam ſi verum amamus, hæc vna inter præcipuas cauſſa eſt, cur multi hodie, non ſolum in Politicis, quod philoſophus ait; ſed etiam in Theologicis, opiniones ſuper rebus grauiſſimis, quas iuuenes imbiberunt, ac propterea credunt eſſe antiquas, propugnare malint, quàm ex antiqua veritate emendare: ὃ γὰρ πατροπαράδοτον κράτιστον, ait alicubi Chryſoſtomus. Baronius igitur, ne in huius quidem generis quæſtionibus pati poteſt diſcedi ab eo quod Romæ creditur. Quod ait de reuelationibus inanibus, conuitium eſt, in Paulum Epiſcopum Foroſempronienſis iactum; qui narrat ſe in ſomnis ab Apoſtolo Paulo edoctum de erroribus omnium Chronologorum in annis vitę Domini. Vide eius Paulinam, libro decimo operis ſecundi. Hoc ſi Baronio tantopere diſplicebat; cur tot fictas & palàm falſas narrationes, non multo magis probabiles, in Legendis præſertim Sanctorum, probabat? Hieronymum, Chryſoſtomum, Gregorium Magnum, alios viros pios, in ſtudijs ſuis non diſſimili modo diuinitus fuiſſe adiutos legimus: nec video equidem cauſſam, cur hominis grauis narratio, non diſſimilis Hieronymianæ, ab eo reſpui debeat, qui tam multa alia magis ἀπίθανα credat, & credi poſtulet. Quod iterum clamitat, doctrinam de tranſlationibus feriarum nuper admodum fuiſſe excogitatam, & commentitijs dumtaxat ſcriptis niti; iterum reſpondemus, iudicate cœcum de coloribus. Gamaliel vetuſtiſſimus Magiſter, de quo multa Zacuthus, in hoc argumento citatur, cum in Kalendario Hebraico, tum ab alijs Rabbinis. huius ſcripta, quia hodie nuſquam fortaſſe extant, commentitia tamen non meliore iure à Baronio appellantur. quàm nominaret aliquis commentitios libros Papiniani Reſponſorum, vel Pauli ad Sabinũ, vel Marciani ad Edictum; quorum hodie nihil extat præter paucas ſententias in Pandectas Iuſtiniani relatas. Vt taceam quæ ab alijs viris ſummis ſcripta ſunt ad refutandam hanc calumniam, quæque in manibus eruditorum verſantur: lectori tantum indicabo, Eduardum Liueleum in opere Chronologico ſuo, nondũ edito, diſputationi Cardinalis Toleti, qua doctrinę de tranſlationibus feriarum nouitatem probare conatus eſt, luculente reſpondiſſe, & docuiſſe; licet aliquando poſt deſtructionẽ Templi in harum rerum ignoratione verſati ſint Iudæi, quod Epiphanius oſtendit, & ſcripta quorundam ex ipſis Rabbinis: Kalendarium tamen Iudæorum, quo hõdieque vtuntur; cum primis verò hanc de tranſlatione feriarum doctrinam, rem eſſe antiquiſſimam, & ante Domini tempora cognitam. Sed melius fecero, ſi quæ de prima huius inuenti origine idem obſeruat, verbis ipſius hîc recitauero.

Ioſephus

Iosephus Scaliger in suis Notis in Computum Iudaicum, confirmat translationes huiusmodi dierum, tempore secundi Templi sub Seleucidis obtinuisse : imò fatetur Scaliger, eas sibi videri sub ipsis quoque Regibus ante captiuitatem Babylonicam vsitatas fuisse : hac ratione ductus ; quia quum propter aliquas aëris incommoditates institutæ fuissent, aër Ierosolymitanus, post eam captiuitatem calidior aut pestilentior non fuerit, quàm antè. Verum profectò non Ierosolymitanum, sed Babylonicum & Persicum cœlum illius reiectionis feriarum instituendæ caussam fuisse docet Iudæorũ Talmud in רה *capite primo. In Chaldæa enim habitantes Iudæi, in hunc modum loquuntur :* לדירן חביל לן עלמא לדידהו לא חביל להו עלמא *quod ad nos,* inquiunt, *mundus nobis corruptionem affert : sed illis nequaquam. Id interpres ita declarat :* אנו בני בבל הם לגו השלם ויש לגו חבל לפי שבבל עמוקה היא ואינה ארץ הרים וגבעות בארץ ישראל ואין שולט בה אויר ואין בני ארץ ישראל צריכים לעבר משום מהיא ומשום ירקיא אלא בשבילנו : *Nos Babylonij in calidiore mundi parte versamur, à qua corruptio nobis est ; eo quod Babylonia profunda sit, & non terra montium & vallium, vt terra Israelis, cui aër non dominatur. proinde illi nulla intercalatione (translatione,) propter mortuos aut olera opus habent, nisi in nostram tantum gratiam.* Hactenus ὁ μαιαεύτης Liueleus : qui in toto hoc argumento chronologico Iosephum Scaligerum, virum maximũ, maximè admirans ; non raro tamen ab eo dissentit : verùm ita, vt modestiam prius laudes an doctrinã non scias. - ἀγαθὴ ἔρις ἥδε βροτοῖσι. Ex his apparet manifestissime, quam sit inanis & friuola criminatio duorum Cardinalium Toleti & Baronij (vt alios sileam) de nouitate & fabulositate harum translationum. Illa fortasse iustior fuisset accusatio Iudæorum ; quod ausi fuerint expressam Dei jussionem suis decretis, saltem ex parte, irritam facere. Nam vbi de voluntate Dei liquido constat, facessant necesse est, si pij esse volumus, omnia hominum inuenta & ἐπιλήματα. Sed Iudæi, non antiquare se Dei iussionem, verum interpretari & commodiorem illius vsum docere dicebant. Illud mirum est ; si decreto huius Synedrij solus Christus cum suis non paruit ; proditorem Iudam Sacerdotibus & Pharisæis hoc non indicasse : aut ipsos, cum prætextum criminandi Christum apud populum anxie quærerent, & perdiu nullum inuenirent, hac accusatione vsos non fuisse. Mihi quidem hoc argumentum esse pro recepta vulgo opinione non pœnitendum videtur. Nam quantum istud erat ; ausum esse hominem priuatum, propria auctoritate, separare sese à totius Ecclesiæ communione, & quod in ipso foret, Pontificum Maximorum & vniuersi Synedrij decretum antiquare ? Patriarcha Gennadius aduersus Græcos scribens, non absurde, vt equidem arbitror, dicit ; ipsos cùm asserunt Christum pane fermentato vsum in suo

Paschate,

Paschate, Iudam & Sacerdotes iustificare: iustam enim causſam condemnandi Christi illis ſuggerere, quam ipſi quum omnia facerent, inuenire nullam vnquam potuerunt. Θαυμάζω, inquit, τὰ πλῆστα, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐφηυρίσκοντες αἰτίαν οὐχ εὗρον, ἀλλ' ὁ Ἰούδας πολλὰ καμόντες, τὴν μὲν οἱ ἀμέτεροι ἀδελφοὶ προχειρίζονται αἰτίαν τῆς προδοσίας διαφανῆ τῷ τε Ἰούδᾳ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις. Humbertus contra calumnias Græcorum: *Insuper & administratis Iudæis materiam magnam ſibi placendi ſuper interfectione Domini & permanendi in errore ſuo, & fidem noſtram euacuandi.* Idem contra Nicetam: *Si iuxta tuam aſſertionem Chriſtus Paſcha fecit tertiadecima Luna cum fermentato, dupliciter reus fuit: iuſte puniendus ſecundum Legem; quia Paſcha fecit in tempore non ſuo, & quia cum fermentato. Quapropter mors eius nihil nobis conferet; qui non pro noſtris peccatis, ſed pro ſuis interijt; ſcilicet, quia fuit tranſgreſſor ſanctæ Legis.* Poteſt Humberto reſponderi; Chriſtum, qui vt homo Legi fuit obnoxius, eamque exacte ſeruauit toto vitæ ſuæ curſu: interdum tamen Legis dominum egiſſe, vt in hiſtoria porcorum demerſorum & ſimilibus apparet. Hic verò non ſine ratione quærunt aliqui; quomodo fieri potuerit, vt ille paterfamilias, ad quem miſit Chriſtus, non obſtupuerit ad hunc nuntium, aut ſibi non metuerit: cur etiam, (ſicut modò dicebamus) aut Iudas hoc ſiluerit apud Sacerdotes; aut Sacerdotes apud populum. Iohannes Maldonatus, qui vtriuſque opinionis rationes accurata diligentia recenſuit, ad has obiectiones reſpondet: Non potuiſſe patremfamilias Chriſti factum mirari; qui ignorare non poſſet ex Legis Dei præcepto Paſcha celebrandum ea die, qua Chriſtus celebrauit: vtut ex decreto Synedrij aliter eo anno fieret: Sacerdotes quoque qui Chriſtum accuſarunt; aut ignoraſſe ipſum ea nocte agnum comediſſe; aut non auſos eſſe id crimen obijcere; quum ſcirent Dominum ex Legis præſcripto ſuum Paſcha celebraſſe. Quid commodius ad hæc obiecta reſponderi queat, non video. Quod ſi hæc vera ſunt, vt exiſtimat acutus ille Ieſuita, occurrit hîc animaduerſione noſtra res longe digniſſima. Videmus enim Sacerdotes, Phariſæos, Scribas, & reliquos Synedrij Patres, quando auctoritate decreti ſui diuini præcepti vſum, ex parte mutarunt; hanc tamen reuerentiam verbo DEI OPT. MAX. habuiſſe, vt ſi quis illo ſtare mallet, quàm decreto nouo obtemperare; impune hoc ipſi eſſet. Hic igitur vere pij obſeruent, quanto durius hodie, in non diſſimili negotio agatur cum fidelibus, qui præcepto Chriſti, quàm hominum mandatis morem gerere ſatius ducunt. IESVS CHRISTVS, quando ſacramentum Euchariſtiæ inſtituit, dixit ſuis diſcipulis, & in eorum perſona dixit omnibus omnium ſeculorum fidelibus, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. *ſumite hoc poculum, & bibite ex eo omnes.*

Præceptum hoc Domini primitiua Ecclesia exactissime semper seruauit; nisi forte extremæ necessitatis casus aliquis interueniret, qui rem penitus impossibilem redderet. Exemplum primæ Ecclesiæ, & multo magis institutionem Domini insecutę ętates per annos amplius mille constanter seruarunt: donec paullatim cessante zelo priore, & vera pietate langueſcente, vsus contrarius est introductus, ac tandem etiam decretis nonnullorum Patrum confirmatus: quos res ipsa clamat aduersus Domini verbum multo audentiores, & erga populos Christianos longe extitisse iniquiores, quàm olim Synedrij Iudaici Patres aduersum Legem Dei fuerint, aut erga populum Iudaicum. Antiquatũ est, quod ad vsum populi, præceptum Domini: & quod sine lacrymis & horrore non possum dicere, eò ventum; vt expresso Iesu Christi mandato paruisse, certissima atque ea teterrima hæresis censeatur, & facinus flammis expiandum. En quò calamitatis incidimus miseri mortales, postquam à recta via semel excidimus. Colophon malorũ est, quod nouo & olim inaudito dogmate adinuento, de Pontificia infallibilitate, quæ est hodie norma fidei vnica, salutaris remedij ne spes quidem vlla Ecclesiæ, tyrannide oppressæ, est relicta. Sed hæc querela suum locum paullo post est habitura.

XXII. *Historia vltimæ cœnæ Domini minus recte inchoata à lotione pedũ Apostolicorum. An mos lectorum tricliniarium à Romanis ad Iudæos transierit. Philonis locus videtur id suadere. contrarium probatur ratione primò, deinde ex historia. An mos accumbendi notus fuerit temporibus Patriarcharum. Locus è Geneſi, & alius è prophetа Amos. Forma accubitus. Alia quædam.*

Anni XXXIV. Num. XXXVI.

Historiam vltimæ cœnæ Domini, Baronius à lotione pedum factæ per Christum, cuius Euangelistæ meminerunt, auspicatur: præpostere sine dubio, quod & ipse fatetur. Sed affert rationem facti sui, quia nonnulli existimarunt, Christũ pedes discipulorũ suorũ lauisse ante commissionẽ prioris conuiuij Paschalis: quod etsi damnat ipse; *videri tamen*, ait, *posse probari ex multis*: & ex eo imprimis, quod morem fuisse constet & Iudæorum & aliorum, pedes ante accubitum lauandi. Est hoc quidem verũ, & vel pueris notũ: sed id sententiam modò memoratã, cum verbis Iohannis apertissime pugnantẽ, vt mox dicetur, nihil potest adiuuare. Quare totum hoc tmema inter illa ponendum, quę ἄῤῥητα ἀμείνω. In proximo placet, quod disputat aduersus eruditissimũ Petrũ Ciacconũ, existimantem Iudęos morem accũbendi in

in lectis inter cibũ ſumendũ, à Romanis accepiſſe. Sane Philo Iudæus in libro de vita contẽplatiua, videtur affirmare, & Græcos & Barbaros omnes populos morẽ conuiuandi in lectis ſumpſiſſe à Romanis. Ita enim ſcribit; Ἴσως δ' ἂν τις ἀποδιξαιτο τ' ὑπερβολ ζουσαν πανὶ πολυτελειαν τ τ συμποσιων ἀξιωσιν, ὡς πρὸτον τ Ἰταλικῆς πολυτελείας καὶ τρυφῆς· ἐπὶ ἐζηλωσαν Ἕλληνές τε καὶ Βαρβαροι, πρεσ ὑπιδιξιν μᾶλλον ἢ πρεὶς ἀναγκὴν πανυθυοι τὰς ἀφροδισιας· πεῖκλινὰ τε ἐπεῖκλινα χαλκωσης ἢ ἐλεφαντος κατασκευασμενα, καὶ πολυφερεῖρας ὕλης, ὧν τὰ πλεῖστα λιθοκόλλητα ἐργασιαις ἀλλοτρίαις, ὑπὲρ ἀσκληρὸς χρυσοῦ. Videtur, inquam, dicere Philo, lectos tricliniares & totum illum apparatum, qui erat ſuperbiſſimus, tranſiiſſe ab Italis, ſiue Romanis, non ſolum ad Iudæos, verum etiam ad Græcos, Ægyptios & alios populos Orientis. Sed non ita accipienda ſunt Philonis verba; qui de luxu tantum, non autem de modo conuiuandi loquitur: quod ex ſequentibus eius verbis melius adhuc apparet. Cæterum iacendi decumbendique morem inter epulandum, antiquiſſimis temporibus fuiſſe cognitum, ac ferme cum ipſis hominibus cepiſſe, perſuadent ratio & hiſtoria. Ratio; quia is ſitus commodiſſimus omnium, ſeſſione excepta, qui ad eam rem poterant adhiberi. Oportuit enim primos illos homines cibum ſumſiſſe, aut ſtantes, aut genibus incumbentes, aut ſedentes, aut iacentes. Stetiſſe, aut incubuiſſe in genua, nemini, opinor, fiet probabile. Si ſederunt, vel more noſtro ſederunt ad menſas; quod illo rudi ſeculo, (menſis, ſcamnis, ſedilibus, cathedris nondum inuentis) ſtatim factum non eſt: vel paſſim vt cuique occurrebat aliquid ſeſſioni opportunum & ἐπιτηδειον, vel humi. Porrò humi ſediſſe oportuit, vel coxim, vel porrectis tibijs, aut ἐνδεδεμενὰ poſitis, & implicitis, vt hodie Turcæ dum epulantur, & ſartores Galli perſæpe dum artem ſuam acu exercent. Atqui omnibus his poſituris (ſeſſionem ad menſam ſemper excipio) commodior eſt cibum ſumentibus poſitura iacentium, & cubito ſiniſtro, vt fuit olim moris, innitentium. Vt nullum videatur eſſe dubium, vetuſtiſſimum eum fuiſſe morem; primis illis hominibus ſuper gramine aut fœno ſeſe reclinantibus; poſtea etiam ſuper lanatis pellibus, vt videre eſt apud Homerum. Ouidius: *Qui poterat pelles addere, diues erat.* Procopij pene eadem verba ſunt de Mauris, Καθεδεσθαι Μαυρουσιοι ὑπερ τῆς γῆς, κατὰ ἐπιτηδειον ἑκαστοις, ἀντὶ στρωμνῆς τυχὴ, ἐπιδερμιδος. Gothicorum libro IV. Inde eſt *dormio*, à δέρμα *pellis*. Poſtea lecti ſunt inuenti, menſæ, ſcamna, cathedræ, & totum inſtrumentum domus ad vſus vitæ huius neceſſarium. Tunc etiam ſedendi ratio hodierna eſt inuenta; & hominibus induſtrijs, à voluptate alienis, facile probata, atque paſſim recepta, conſuetudine iacendi in morem ſedendi vertente. Itaque apud Homerum, vt Athenæus

obseruat, sedent heroes, non in lectis tricliniaribus iacent. & in Genesi XLIII. 33. sedent fratres Iosephi in conuiuio quod ipse illis exhibet. Mansit tamen apud pleraſque gentes antiquus mos iacendi inter epulas, à beatioribus vbique retentus, tanquam ad quietem & τρυφὴν omnium aptissimus. Quod suggerit ratio, confirmat historia; quæ docet nos, consuetudine decumbendi vsos fuisse non solos Romanos, nec primos; sed antiquissimis seculis Græcos, Medos, Persas, Celtas, Indos, Iudæos, alios populos. Philo tamen Iudæus, in libro de Iosepho, aliter pronuntiat: referens enim historiam de fratrum Iosephi conuiuio, vbi ipsi sedent, sic scribit, p. 377. μήπω τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ συμποτικῇ συνουσίαις κατακλίσει χρωμένων. *nondum recepto more ab hominibus eius ætatis accumbendi in conuiuijs.* sed ego Philoni in hac obseruatione non multum tribuo. Nam ibi Iosephus excipit fratres, vt homines peregrinos & frugi moris erat excipere: non vt homines lauti & τρυφηλοὶ eius seculi celebrabant conuiuia. Adde quod, verbum ישב etiam de ijs dicitur, qui decumbunt in lectis tricliniaribus, vt in loco Ezechielis, quem postea afferemus. Itaque Iosephus eandem fratrum Iosephi historiam commemorans, κατάκλισιν illis attribuit, quam ita expresse negat Philo: verba Iosephi sunt libro secundo, pag. 41. ὅτι δεῖπνον αὐτοῖς παρεσκευάσθη, καὶ κατακλίνονται ἅπαξ τοῦ ἔτους καθ' ἣν ἡμέραν πατρίδι. Iudæi igitur inter eos populos numerandi, qui priscum morem iacendi inter epulas retinuerunt. Recte hoc suspicatus est Baronius; probauit vero pessime, quod mox ostendemus. Sunt autem eius rei certa testimonia in Scripturis, & scriptis Rabbinorum. quędá hîc indicabo. De improbis fæneratoribus, qui pauperes, vt solet fieri, vexabant, scribit propheta Amos, capite II. 8. ועל בגדים חבלים יטו אצל כל מזבח *super vestimenta in pignus accepta discumbunt, iuxta quoduis altare.* Paraphrastes Ionathan, vt notat Rabbi Schelomo, per *vestimenta* denotari putauit isto loco lectos; nempe tricliniares, quos in ædibus deorum & εἰδωλείοις sibi parabant, vt in ijs epularentur, & comederent idolothyta, de quibus Paulus I. Cor. cap. x. igitur pro eò quod habet textus Hebraicus, *& super vestimentis discubuerunt*, dixit Ionathan *super lectis.* eò nempe respiciens, quod à verbo נטה quo vtitur Amos, deducatur vox מטה lectum significans. Græci id vocabulum hîc alia notione acceperunt, pro extendere; licenter enim admodum verterunt, τὰ ἱμάτια αὐτῶν διαμιλλώμενοι σχοινίοις παραπέτασματα ἐποίουν; *vestes suas funiculis ligantes, aulæa faciebant.* Rabbi Schelomo Ionathani assentitur, & modum accumbendi Iudæorum indicat, explicans vocem יטו his verbis לשון מסיבה שכל מסובה משוח בחטיות הוא שחוא נסמך על שמאלו *Vox iattu accipienda est notione mesiba, accubitus:*

bitus : quia omnis accubatio ad epulas fit cum inclinatione ; accumbens enim innititur ſiniſtræ ſuæ. ſitum intelligit conuiuantis, qui cubito ſiniſtro innititur. Latini verbo *fulcire* eleganter exprimunt. Perſius ; *mihi torta cannabe fulto Cœna ſit in tranſtro.* Græci dicunt ἐρείδεσθαι ἀγκῶνι. Philo de epulis Eſſenorum loquens, veterem poſituram illam ſic expreſſit, p. 616. κλιναῖς εἰσὶν ἐπιστρωτοῖς ὕλης, ἀφ' ὧν βύτιλλα πόᾳ χαμαίστρωτα παπύρῳ τῆς ἐγχωρίου, μικροῖς ὑποδοχεῖα τοῦ ἀγκῶνος, ἵνα ἐπερείδωνται. Nonnus apud Iohannẽ de Chriſto ad menſam poſt lotionẽ reuerſo ;

Καὶ παλαιμναίου ἀγκῶνα παλιμδίνητον ἐρείσας.
Ἀκρότατον κατὰ κύκλον ὁμοστέργιος πλατύνης, Εἶπεν ἑοῖς ἑταίροις.

Hic ſitus neq; plane iacentis eſt, neque plane ſedentis. iccirco Hebræi hoc dixerunt *ſedere in lectis.* Ezechiel XXIII. 41. de muliere delicata & peccatrice ; *Sedet in lecto magnifico ; & menſa inſtructa eſt ante ipſum.* & in ſuperiore loco Moſis de fratribus Ioſephi, Onkelos verbum Hebraicum, quod ſedere ſignificat, expreſſit verbo אסתר quod Syris eſt accumbere.

XXIII. *Expenduntur rationes Baronianæ. Error immanis ex interpretatione Latina pronuntiantium de veritate Hebraica. vt cùm Baronius* TRICLINIVM *putat extare in Bibliis Hebraicis : & cùm Bellarminus in controuerſijs vrget voces Latini interpretis, quarum nullum in Hebræo textu veſtigium.* Triclinij *neque nomen neque rem extare in Bibliis. Enumerantur voces Græcæ, quæ poſſunt obſeruari in Bibliis Hebraicis. Locus è Pirke Auoth, vbi vox Triclinium.* Κλίνη *apud Philonem. Alia nonnulla.*

ANNI XXXIV. Num. XXXVII.

NVnc videamus quibus argumentis probet Baronius Iudæos accubuiſſe, non ſediſſe ad menſam. Ait ; *vetus eſſe* TRICLINII *nomen, & vſum apud Hebræos, de Samuele agens diuina Scriptura teſtatur, dum ait, Aſſumens itaque Samuel Saulem & puerum eius, introduxit eos vt triclinium & dedit eis locum in capite.* Et verum eſt quod hic dicitur, vocem *triclinium* extare in Scripturis ; extat enim in Latina verſione, quæ eſt ſacra Scriptura : & falliſſimum tamen eſt atque abſurdiſſimum, quod ex eo colligit Baronius : reperiri nomen hoc & rem nomine ſignificatam, in ea quæ proprie ſacra Scriptura eſt, & totius veritatis origo. Triclinium κοιτὼν, cœnaculum eſt, ſiue cœnus trium capax lectorum & nouem conuiuarum. is enim Græcis, eius nominis auctoribus, credebatur eſſe quaſi legitimus conuiuantium numerus. neque dubium, ab eiuſmodi perſuaſione non ſolum nomen eſſe ortum, ſed

etiam

etiam fabricam eiusmodi œcorum. Veteres Iudæos, de quibus loquuntur auctores sacri veteris Testamenti, simile quid obseruasse in numero conuiuarum, aut cœnaculis suis & lectis tricliniaribus, affirmare potuit Baronius, probare non potuit: nihil enim eiusmodi in Scripturis legitur. At vocem TRICLINIVM illis vetustissimis Iudæis fuisse vsurpatam, quod hic auctor affirmat, aut extare in Hebraicis Scripturarum codicibus, tam apertum est & patens mendacium, vt mirum sit viro graui potuisse id excidere. Si quia Latinus interpres eam dictionem vsurpauit, recte inde colligitur antiquos Iudæos & rem & nomen *triclinij* in vsu habuisse; dicamus licet, triumphos Romanorum ijsdem fuisse notos: nam extat vox *triumphare* apud Latinum Interpretem, Ezechielis XXII. 5. pro Hebraica *hitkilles* ἐνέπαιξεν, *irrisit*. quomodo interpres idem præcedente versu קלסה recte vertit *irrisio*. dicamus etiam, arcus triumphales Romanorum extitisse ijsdem Iudæis in vsu, & extare in ipsorum libris: quia I. Regum XII. 15. pro Hebraico *Iad*, legitur in Biblijs Latinis *fornix triumphalis*. dicamus Græcorum & Romanorum Triremes fuisse illis temporibus à Iudæis vsurpatas: quia reperitur id verbi in Latina versione. dicamus etiam voces Græcas *problema*, *parabola*, *mœchari*, alias, quibus Latinus interpres vtitur, extare in Hebraica veritate. At per Deum immortalem, quid ineptire, nugari, mentiri est, si hoc non est? Ego in totis Biblijs Hebraicis voces Græcas obseruare istas dumtaxat memini. συμφωνία Danielis III. 5. ψαλτήριον ibidem: vbi etiam κιθάρα & σαμβύκη. sed eas voces Græcas esse prima origine non existimo. apud eundem prophetam extat vox Chaldaica כרוזא *caroza* præco, à Græca κῆρυξ, vt videtur, & verbum כרז ibidem pro κηρύσσω. רפסודות *rapsodot* pro ratibus, à Græco ῥαψῳδία, etsi diuersæ notionis, vel à simplici ῥάπτειν videtur factum; II. Paral. II. 16. μάχαιρα *gladius* legitur, vt quibusdam placet, Geneseos XLIX. 5. vide Scholia R. Schelomonis in illum locum. In Cantico Canticorum III. 19. אפריון *aphirion* esse φορεῖον, ferculum, putauit Hieronymus ad caput septimum Isaiæ: quod eruditis merito improbatur; vt & quod ibidē subijcit de vocibus NVGAE & MENSVRA apud Hebræos. Sunt etiam Rabbini, qui Numerorum XX. 10. המורים *hammorim*, contendant esse vocem Græcam μωροί. qui si dicerent Græcum μωρὸς deductum esse ab Hebraico *moreh* rebellis, non ἀπὸ τῆς μὴ ὀφῆς, vt nugantur Grærcorum grammatici, aliquid dicerent: at cùm putant vocem Græcā μωρὸς fuisse Mosi vsurpatam, ridiculos se præbent. Alias præter istas dictiones Græcæ originis non facile diligens lector in Biblijs Hebraicis reperiet. Baronium vero de voce *triclinium* in errorem adeo puerilem incidisse, etsi

mirum

mirum eſt, ego tamen minus miror. Nam ex quo Latina verſio Tridenti facta eſt authentica, & pretium Hebraicæ veritati eſt ademptũ; tam prodigioſam ſententiam noua monſtra parere neceſſe erat. & eſt ſane nouum πίναξ argumentatio iſta Baronij; quæ ſi admittitur, nomen DEVS erit Hebraicum, quia illo vſus eſt Latinus interpres. Hoc prodigioſo argumentandi genere etiam alibi vtitur Baronius, vt antè obſeruabamus in XII. 18. Sed conditorem Annalium, propter literarum Hebraicarum imperitiam facilius excuſes: Bellarminum verò qui illius linguæ magiſterium eſt profeſſus, quis non indignetur ad probationem dogmatum hodie controuerſorum id genus offucijs abutentem? Exemplum vnum afferam, ex quo de fide illius in cæteris fieri poteſt coniectura. Libro primo De purgatorio capite XV. probat Bellarminus doctrinam de purgatorio primis mundi ſeculis fuiſſe notam, extaréque illius in Geneſi mentionẽ ſaltem implicitè; quia leguntur hæc cap. XXIII. *Et ſurrexit Abraham ab officio funeris.* nam quia ab aliquot ſeculis celebrari ceperunt officia mortuorum inter Chriſtianos; vrget vir acutus vocem *officium* & ex illa voce colligit tale quid feciſſe Abrahamum in funere vxoris ſuæ. Hoc tam verum eſt, quàm illa ſuperior Baronij obſeruatio de *triclinio* vera erat. Hebraica veritas habet; *ſurrexit à mortuo ſuo*; vel, *à conſpectu mortui ſui*: id enim eſt, מעל פני מתו iccirco ſimpliciſſime Græci ἀπὸ τοῦ νεκροῦ. Ionathan voce *conſpectus* adiecta, ſententiam per ſe planam, reddidit planiorem. Bellarminus vero è Latina interpretatione iam authentica ſic diſputat, quaſi eſſet vſus Moſes voce *officium*. Exſpecto quàm mox exorietur aliquis ex ea ſchola, qui priora ſecula erroris accuſet, quod Moſem Hebraice ſcripſiſſe crediderint, qui Latine ſcripſerit. Hæ ſunt hodie artes defendendi nouas opiniones, apud idiotas & vulgus imperitum ac falli facile, fortaſſe efficaces; peritis & literarum intelligentibus deteſtandæ neſcio dicam, magis an ridendæ. Καὶ ταῦτα ἐν ταύτῃ. Sed non dimittendus es Lector erudite ſine alicuius elegantioris obſeruationis mantiſſa. Scito igitur, affirmationem Baronij de voce TRICLINIVM Iudæis vſurpata, ſic falſam eſſe, vt paruâ mutatione traduci ad veritatem queat. prima tempora Hebræorum ille cogitabat: & hoc falſiſſimum eſt. dixiſſet idem de Iudæis poſt Chriſti ſeculum; verum dixiſſet. Nam in Pirke Auoth, capite quarto, extat Rabbi Iacob pulcherrima ſententia in hæc verba. *Seculum hoc ſimile eſt veſtibulo ante ſeculum venturum: para te in veſtibulo, vt ingrediaris in ipſum palatium.* Huic Doctori, ſane veteri, ſed qui ſine dubio vixit poſt Chriſtum, primus ad palatium aditus dicitur פרוזדור *prozedor*, mira voce, & vt ego ſuſpicor, corrupta à voce προάστιον. Rambam exponit בית שער *domus porta,*

portæ, πυλαία Græcorum intelligens. at palatium hîc dicitur טריקלין *teraclin*, hoc eſt triclinium. Maimonides exponit היכל *palatium* vel *templum*. conuenienter quidem huic loco : ſed neque ille tantus Magiſter, neque alij Rabbini eius libri ſcholiaſtæ, quid eſſet proprie *Triclinium*, aut cuias vox, intellexerunt. Tantum abeſt vt verum ſit, iam inde à primis ſeculis id nomen Hebræis fuiſſe familiare. In Scripturis ὀκοιτὼν cubiculum dicitur חדר מטות *œcus lectorum*. In Cantico canticorum, I. 12. Regis מסב exponitur à Græcis ἀνάκλισις, à Rabbinis dicitur eſſe accubitus in orbem diſpoſitorum. ac videtur Philo ijs verbis quæ paullo ante deſcripſimus, vim dictionis Hebraicę voluiſſe exprimere, cum triclinijs addit περίκλινα, œcos intelligens, vt eſt conijcere, rotundos cum ſuis lectis conuiuialibus, ei formę cœnationum accommodatis. In libris Rabbinorum *meſiboth* ſunt lecti conuiuantium. & מיסב היה paſſim pro ἀνέκειτο, de eo qui ad menſam accumbat, cubito ſiniſtro innitens, vt ipſi Rabbini interpretantur.

XXIV. Expenditur locus ex Euangelio Iohannis, ἡτοιμάσθη δεῖπνον. *Alius locus ex Euangelio.*

ANNI XXXIV. Num. XXXVIII.

REditur hîc ad hiſtoriam lauatorum à Chriſto pedum Apoſtolicorum. Refutantur longa oratione, qui dixerunt id factum ante cœnam agni Paſchalis. Enimuero ſi Euangelij verba diligenter expenduntur, expediri vno verbo res poteſt. Clare enim dicit Euangeliſta ; ἡ δεῖπνον γινομένου, *& vbi cœna eſſet peracta.* ſed eludunt iſti, & γινομένου volunt eſſe, *parata*, non *tranſacta*. hoc verò ita aperte contradicit Iohannis verbis, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου. *Chriſtus ſurrexit à cœna* ; vt ad Prætorem vel ad agnatos amandandi ſint eius ſententiæ auctores. De ritibus Iudaici Paſchatis, (qua de re mox auctor agit,) ſunt in manibus eruditorum, quæ è Ritualibus Iudæorum & libris Thalmudicis protulerunt in apertam lucem Paulus Burgenſis, Emmanuel Tremelius & Ioſephus Scaliger ; quorum nominibus poterat Baronius ſuos Annales reddere illuſtriores, & animi ingrati crimen eadem operâ euitare. Non enim ſuis profecto plumis, verùm alienis ἀμπεπόται καὶ ἐστολισμένος ἐν τοῖς τούτου. Quod mox ait, illa Domini verba, *Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet* ; niſi ad baptiſmatis myſterium referantur, probare Apoſtolos priuſquam ad priorem cœnam ſe accingerent, totum corpus lauaſſe : id mihi oppidò negligenter dictum videtur. Sentio enim cum eruditiſſimo Ianſenio ; allegoriam eam eſſe ex vſu communis vitæ depromptam. quare τὸ ὅλον πρὸς de ijs intelligendum

gendum qui corpus totum in balneo lauarunt ; sed postea egressi è balneo, dum accedunt ad lectũ conuiuialem, pedes macularunt. at secundum anagogen, omnino lotio totius corporis de baptismo accipienda: pedũ verò ablutio, de affectuũ purgatione & eius quẽ Theologi nominant fomitẽ peccati, etiam in electis post peccatũ remanentem.

XXV. *Absurditas coniectura Baroniana de cœnatorijs Domini, & de veste eiusdem pretiosa super cœnatoriam. ἱμάτια numero plur. de vno pallio. Nonni licentia, χιτῶνας vocem pro vno pallio ponentis. veste aut linteo succingi habitus seruilis. Hallucinationes Baronij variæ: & vanissima coniectura de pretiosa Christi veste ad institutendam S. Eucharistiam. Alia non pauca.*

ANNI XXXIV. Num. XXXIX.

IN ijs quæ mox subijciuntur de vestimentis Domini, doctrina & iudicio instructi Lectores, præter friuolas coniecturas, aut etiam manifestò absurdas, quid inuenturi sint, equidem non video. Principio sic disputat: quia dixit Iohannes Christũ posuisse vestimenta quando se accingebat ad lauandos pedes discipulorum suorum, *par est credere*, inquit, *eum in veste cœnatoria remansisse*. quare autem? ego enim non capio. Si numerũ pluralem vult vrgere Baronius, dicendũ illi erit, Christum vestem non vnam, sed plures posuisse. Quare, siue intra vestem cœnatoriam habuit aliam accũbens, siue supra cœnatoriam, vt docetur in Annalibus ; quia dixit Iohannes posuisse ipsũ τὰ ἱμάτια, & placet Baronio numerũ multitudinis vrgere ; necessario sequetur, & cœnatoriam & alteram simul Christũ exuisse. Quę est igitur hęc Logica ἀσύλλογιστος? Non animaduertit vir eruditus, ἱμάτια isto loco appellari, ab Euangelista, non plures vestes ; sed vnicum Christi pallium. Hoc manifestũ est & certissimũ ex ipso Iohanne, qui XIX. 23. narrans quo modo pallium Domini in quatuor partes fuerit scissum, eodẽ numero vtitur ; ἔλαβε, ait, τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. nam solũ pallium appellari ab Iohanne τὰ ἱμάτια, nemo potest dubitare, qui locum inspexerit. itaq; Nonnus sententiam eandem cum Iohanne numero non eodem expressit.

Θεσπεσίῳ ἐδύπτα ἱματίῳ βασιλῆος
Ἰσταμένοιο δαΐστμο.

Idem pœta elegantissimus in capite XIII. Iohannis & historia lotionis, pro τὰ ἱμάτια dixit eodẽ numero τὸν χιτῶνας : poetica licentia dure abusus illa voce : nam χιτὼν est vestis interior, vt tunica : ἱμάτιον, exterior, vt pallium : & hanc proprietatem accurate seruat Iohannes XIX. 23. Porrò caussam cur Dominus noster posuit pallium, docte ostendit ille eruditus paraphrastes, isto versu ;

Δοῦλοι ἔργον ἔτυξε τοῖς ἑταίροισι νίψαι.

significat enim, Iesum Christum habitum serui assumpsisse, vt ministraret discipulis, pedes lauando ipsis. Seruorum erat, sine pallio aut alia veste exteriore, tunicatos & cinctos, vel etiam linteo succinctos, ministrare. Inde illa Suetonij in Caligulam indignatio, quod *Senatores summis honoribus functos cœnanti sibi, modò ad pluteum, modò ad pedes stare succinctos linteo*, (istud est quod Iohannes λεπτοῖς dixit,) *passus est.* libro IV. cap. XXVI. quo ex loco apparet, non solum seruos, sed etiam ingenuos, qui seruilia ministeria erant obituri, seruilem illum habitum assumpsisse. Exemplum habes apud eundem in ipso Caligula, popæ & victimarij ministerium exercentis, cap. XXXII. Huc pertinet quod legimus apud Philonem; qui pag. 617. Essenorum consuetudinem describens, societatis plane philosophicæ, obseruat, mancipiorum quidem vsum ipsos repudiasse; quod dicerent seruitutem contra ius naturæ introductam fuisse; sed liberorum opera vtentes cauisse, ne vllam habitus seruilis speciem inter ministrandum præberent: ac propterea discinctos, & demissis vestimentorum alis in cœnationem solitos ingredi. ἄζωστοι, inquit, καὶ χλαμυδίοις εἰς χιτωνίσκους εἰσίασιν ἐσταλμένοις, ἕνεκα τοῦ μηδὲν εἶδωλον ὑπιφέρεσθαι δουλοπρεποῦς σχήματος εἰς τὸ συμπόσιον. Pallium & omnis exterior vestis quæ brachia includit, inepta est ad ministeria quæ liberum brachiorum motum requirunt: ideo serui ponere soliti; ideo etiam Christus ponit. At Baronius ait, Dominum in cœnatorijs remansisse. In quo tristissimam decipitur. Errat cùm putat ministerium illud obiri posse in veste cœnatoria. Errat cùm non obseruat seruilem habitum à Rege Regum consulto consilio esse assumptum. Errat postremò cùm fingit Dominum more Romano cœnatoria induisse, mensæ accubiturum. Nam ex comparatione duorum locorum apud Iohannem, quorum mentionem modò fecimus, certo constat, Dominum nostrum & in cœna & extra cœnam eadem vestes duas gestasse; exteriorē, pallium; interiorem, tunicam. Valeat igitur figmentum illud de cœnatorijs Christi: nos Baronio id credere, aut cuiuis idem affirmanti, parati non sumus: nisi prius testimonijs Scripturarum, aut Hebræorum scriptorum docuerit, morem illum Romanum ac Græcum Iudæis illa ætate adeo fuisse in vsu, vt etiam tenuissimæ fortunæ homines, (his similem se gessit Christus, quamdiu vixit in terris,) eum vsurparent. Locus de veste nuptiali è capite XXII. Matthæi, non id probat, quod vult Baronius; imo si attente legatur, plane contrarium suadeat: sicut sæpissime solent testes Baronian, hinc stare, illinc dicere. Ergo quum eo loco suum conuiuā Rex increpet, quod palatiū suum ingressus sit, non ornatus veste lauta,

quæ

quę nuptiarum apparatui conueniat: μὴ ἐπὶ γάμου δεῖ μὲ ἱματισθῆναι γάμου; non de cœnatoria veste, sed de forensi eius verba debent accipi. Nam conuiuialia indumenta non sumebant, nisi quando accumbebant: iste verò reprehenditur, quod domo non venerit ornatus veste festiuitati congruente. B. Hieronymus, *vestem non nuptialem* opponit, non vt Baronius, cœnatorijs, sed simpliciter, sordidę: *arguit illum imprudentiæ, quod veste sordida mundanas polluerit nuptiales.* Hoc figmentum de cœnatorijs Domini, sequitur aliud πλάσμα longe vanissimum. Diuinat enim Baronius, Iesum Christum, non cœnatoria tantum veste, sed maioris decoris gratia, proprijs superindutũ vestimentis, cœnasse: & *hoc*, inquit, *sic esse putandum.* imo verò hoc putandum non est: non enim dicitur ab vllo Euangelistarum: neque verbum vllum in hac historia ab illis ponitur, quod eò ducat. & quod caput est, non conuenit hoc cęteræ Christi vitę: qui semel assumptam serui formam, vt loquitur Apostolus, perfectam humilitatẽ dictis, factis, cultu, victu, omnibus denique rationibus, & professus est, & semper seruauit. Postremò ridiculum nimis, existimare aliquem cœnatorijs amictum, aliam vestem superinduisse, *maioris*, vt ait, *decoris gratia.* Nam si decus & gloriam Dominus noster in illa cœna spectauit, & fuit vsus in Iudæa vestium tricliniarium; poterat induere cœnatoria ita pretiosa, vt decoris causa nihil opus esset vestem aliam contra morem & contra decorum superinduere. Auctor Satyricus: *Vestimenta mea cubitoria, perdidit, quæ mihi natali meo donauerat cliens quidem, Tyria, sine dubio, sed iam semel lota.* Persius: *Hic aliquis cui circum humeros hyacinthina læna est.* vbi vestis Ἀμπεχόνη magni pretij intelligitur. At Baronio placet, Dominum & Apostolos parum splendide ornari potuisse vestibus cœnatorijs, nisi aliud accederet indumentum superiniectum ad splendorem augendum: quę coniectura quum sit vanissima; etiam illud vanum est, quod sindonem fuisse eam vestem, nihil haddubitans pronuntiat. Sed de sindone & eo qui fugit cùm Saluator captus est, [illegible] interius erit agendum, ad sectionem clx. Eo lubam manum de tabula: sed reuocat me in lineam exactissimus singularis audaciæ in tractandis sacris literis, quod satis ostendunt. Nam quum dicat Iohannes xiii. 4. de Christo ad lotionem eos se abcingente. [illegible] *vestem ponit*, hoc est pallium, vt loquimur; & ad eandem post lotionem peractam, ἵματα αὐτοῦ λαβεῖν, *sumpsit vestimenta sua*, pallium nempe, quod posuerat; quis ferat Baronij licentiam, hic quoque fingentis, Dominum nostrum ad instituendam sacram sanctam Eucharistiam pretiosam aliam vestem induisse, & præcedentibus vestimenta subinde mutasse? Hoccine est illorum oracula cum tremore &

tremore tractare, humana figmenta sacris narrationibus ex suo sensu illis immiscere? Enimuero non poterat continere se Cardinalis Baronius, vel Cardinalitios certe iam tum animos gerens; aulæ Romanæ splendori & regiæ Pontificum pompæ assuetus; quin aliquid de moribus hodiernis Domino affingeret. Sed meminisse debuerat, Christo in terris agenti nunquam fuisse probata humana consilia; propter quæ seuere adeo Petrus ipse fuit ab ipso increpitus, sequi non præire iussus. Dominum igitur nos quoque sequamur, & nostros potius mores eius exemplo formemus; quàm ex affectibus nostris ac vitijs, falsos ipsi mores affingamus.

XXVI. *Quot lectis Christus & Apostoli accubuerint in vltima cœna. Cœnationes à numero lectorum trium vel plurium nomina habuerunt apud Græcos. An Petrus eodem lecto cum Domino discubuerit. Eucharistiæ institutionẽ male comparari cum Apophoretis Gentiliũ.*

ANNI XXXIV. Num. XL.

COnijcit Baronius Christum & Apostolos tribus lectis accubuisse; in vno cubuisse ipsum cum Iohanne & Petro: reliquos in duobus iacuisse quinos. Sed raro factũ legimus, vt quini vno in lecto accubarent: & quare tres potius lectos in eo cœnaculo fuisse quàm quatuor credamus, ratio nulla suadet necessaria. Nam tricliniũ illud nemo Euangelistarum vocauit. Quemadmodum autem œci triclini erant multi, sic & tetraclini, vbi quatuor lecti, pentaclini vbi quinque; hexaclini, vbi sex; & ita deinceps: nam ἑπτακλίνους οἴκους, ἐξηκοντακλίνους, atque etiam ἑκατονταπλίνους, vbi decem, sexaginta & centum lecti in historijs Græcorum legi scimus. Petrum autem cum Domino & Iohanne in eodem lecto discubuisse, nescio an patiatur dici vox ἀνέπεσε. non enim poterat commode illo situ, oculorum nutu dare signum supra se cubanti. Et vere, si proximus Iohanni fuisset Petrus, verbis poterat cum illo agere, vt oculorum nutibus non esset opus. Quod autem sacra Domini Cœna cum Apophoretis comparatur, adeo vt dici videatur mos ille quasi occasionem præbuisse illius instituendæ; hoc equidem vix ferendum existimo. Quid enim commune terribili mysterio, cum Apophoretis Gentilium, quibus originem dederunt luxus, delitiæ & lasciuia? Scimus Eucharistiam à Græcis Patribus non raro dictam δῶρον ἐπιτήσιον, quia discedentibus ex hac vita communicabatur, sicut paullo post ostensuri sumus: at propter leuem aliquam conuenientiam, institutionem illius ad Græcorum vel Romanorum apophoreta referre non debemus, nec sine piaculo possumus. Omnino

nino ſi exemplum aliquod Chriſtus eſt ſecutus, aliunde id petere, quàm è ritibus Iudaicis in celebratione Paſchatis, ferme impium videtur. Quare illa potius conſulant ſtudioſi Lectores, quæ de ſecundis menſis in ſolemnitate Paſchali Ioſephus Scaliger & alij viri illarum literarum callentes dudum obſeruarunt. Nam & quæ mox Baronio ijs de rebus adnotantur, ab illis fontibus deriuata.

XXVII. *Refellitur obſeruatio Baronij ſuper cauſſa contentionis de primatu inter Apoſtolos, poſt vltimam Domini cœnam.*

ANNI XXXIV. Num. XLII.

POſt hæc ſequitur obſeruatio, prorſus quales eſſe omnes vt plurimum Baronij ἐπιχειρήσεις, in ſuperioribus monebamus. Nam quia Lucas narrationi de inſtitutione S. Euchariſtiæ ſubiungit ſtatim hiſtoriam cuiuſdam φιλονικίας, quæ fuit inter Apoſtolos, dum inter ſe quærerent, quis ex omnibus eſſet maior: Baronius occaſionem inquirit, vnde eiuſmodi quæſtio orta ſit illo tempore inter ipſos: atque eam à ſe inuentam, vult à nobis magna cum attentione audiri. *Eſt*, inquit, *obſeruatione dignum, nunquam Apoſtolos de primatu quæſtionem mouiſſe, nec indigne tuliſſe Petrum præpoſitum cæteris eſſe; verum haud æquanimiter tolerare potuiſſe, Iohannem vel Iacobum fratres apud Chriſtum primos haberi.* Vult enim Baronius, Petrum ea iam tum maieſtate inter condiſcipulos excelluiſſe; vt libenter ipſi ſe reliqui omnes ſubijcerent; quum alium præter Petrum principem locum gratiæ apud Chriſtum obtinere, & ſibi præferri, pati non poſſent. Hanc obſeruationem alibi equidem legere non memini: & eſt profectò nemini mortalium conuenientior quàm Baronio; qui omnes etiam leniculas, etiam falſas occaſiones ſtudio ſummo aucupatur, vt hodierni faſtus & typhi aliquam ſaltem imaginem vel vmbram inter Apoſtolos inueniat. Sed mirum eſt, huius ſubtiliſſimæ obſeruationis nemini veterum, nemini, quod ſciam, recentiorum interpretum venſſe in mentem, præter Baronium. Quid quod iſti animaduerſioni repugnat è diametro B. Chryſoſtomi obſeruatio, in principium capitis XVIII. Matthæi? vbi docet, ex æmulatione reliquorum Apoſtolorum aduerſus Petrum natam eſſe quæſtionem huic ſimillimam, vel potius eandem; ἢ ἐφ' ᾧ ἐζήτουν τίς μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; ad quæ verba notat magnus ille interpres; Apoſtolos etiam vidiſſe Chriſtum pro ſe & Petro tributum ſoluiſſe, tuliſſe id ægre, & ἀνθρωπίνως, hoc eſt, humani ingenij vitio, veluti poſtulantes cum Domino, voluiſſe ab eo quærere, [illegible] quam

quam ob causſam Petro plus honoris tribuiſti quàm nobis ? & an ille nobis eſt maior ? verùm pudore impeditos, quominus affectum ita manifeſte proderent, illud dumtaxat quæſiuiſſe ; *Quis ex omnibus eſſet maior ?* Quare falſum eſt, quod affirmatur hoc loco in Annalibus ; reliquos Apoſtolos vnius Petri ſuperiorem dignitatem pati potuiſſe : nunquam aduerſus illum ex indignatione murmuraſſe. Hieronymus in illum Matthæi locum, idem cum Chryſoſtomo obſeruat : *Quia viderant*, ait, *pro Petro & Domino idem tributum redditum, ex æqualitate preij arbitrati ſunt Petrum omnibus Apoſtolis prælatum.* Igitur ſi credimus Hieronymo & Chryſoſtomo, Apoſtoli adeo non crediderunt Petrum eſſe omnium maximum, vt leui ſuſpicione oborta alicuius maioris dignitatis Petro attributæ, ſibi illum anteponi non potuerint pati. quid magis contrarium dici potuit obſeruationi Baronij ? Sic autem & alij interpretes. Beda vti ſolet Hieronymum ἀπὸ κοινοῦ ſequitur, totidem verbis : Theophylactus ſuum Chryſoſtomum : item Euthymius : qui poſtea addit ; vidiſſe Apoſtolos Petrum in terris ſibi præponi ; (honoris vel ordinis prærogatiuam intelligit Euthymius, non typhum hodiernum :) ac propterea doluiſſe : ſed poſtea vbi perfecti euaſerunt Apoſtoli, honore ſibi inuicem ceſſiſſe. Ipſa Euangelij verba digna conſideratione ſunt : nam apud Lucam ita ſimpliciter quæſtio proponitur : *Facta autem eſt & contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior.* Non excipitur hic Petrus, quod omnino erat neceſſe, ſiquidem is Petrus tum fuiſſet, de cuius præcellente dignitate, & vt hodie patroni eius cauſſę loquuntur, de cuius dominatione ac monarchia inter Apoſtolos conſtaret. Valeat igitur Baroniana obſeruatio, non ſolum vt leuis & vana ; ſed etiam vt manifeſto falſa & Scripturis repugnans. Videiterum infra ad numerum Baronianum LXIV.

XXVIII. Προοίμια in ſequentem diſputationem

De Sacrosancta Eucharistia

Anni. XXXIV. Num. XLV.

PErducta eſt Euangelicæ hiſtoriæ ſeries, ad Cœnæ Domini inſtitutionem Dominicam. Qua occaſione vſus eſt conditor Annalium, vt ad hodiernas controuerſias ſuper illo diuino myſterio diuerteret, Romanæ Eccleſiæ ſcita & placita defenderet, ac diuerſa ſentientibus inclementer diceret. Quod ſi Baronius ex accurata comparatione eorum, quæ Chriſtus hoc ſacramentum inſtituens docuit fecitque, cum ijs quæ fiunt hodie & docentur, ſiue à partis Romanæ Catholicis,

Catholicis, siue ab ijs quos desiderium reformationis à Romanis disiunxit, palàm fecisset ac liquido demonstrasset, cum institutione Christi & praxi Apostolicorum temporum ac proximis insecutorum, melius illorum quàm horum & doctrinam & praxin congruere; quis à partium studio alienus, hoc est, vt ego interpretor, vere Christianus non gratiam illi habuisset, aut sententiam illius non probasset? Natus vt instituere sacramenta ad salutem in Ecclesia solus Deum posse, firma fide pij omnes credunt; ita veram de illis doctrinam, vtum illorum vsum, & legitimos ritus (de necessarijs loquimur, non de ijs qui ad decorum & ornatum pertinent) è solo DEO OPT. MAX. verbo, & historia eorum quæ Apostoli docuerunt fecerunteque hauriri tuto posse, pari fidei firmitudine veri omnes fideles persuasum habent. Meminerunt illi, Paulum Apostolum, vt deprauatam nonnihil disciplinam circa hoc mysterium in Ecclesia Corinthiorum emendaret, reuocasse illos ad primam institutionem, & velut speculum, in quod intuentes de suis actionibus iudicarent, verba Domini ob oculos illis posuisse; *Ego*, inquit, *accepi à Domino quod & tradidi vobis*. Meminerunt, beatum Christi martyrem Cyprianum, vt Hydroparastatarum siue Aquariorum errorem, quem in huius sacramenti administratione committebant, in melius reformaret, Pauli exemplo, reuocasse ipsos, ad Euangelicæ veritatis ac Dominicæ traditionis rationē; *ne*, inquit, *ab eo quod Christus magister & præcepit & gessit, nouella institutione decederent*. *Hec*, ait magnus doctor, *radix atque origo est traditionis Dominicæ, ad quam est reuertendum; ne aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecerit*. Obijciebatur Cypriano, reformationem hanc tentanti, consuetudo, à multis iam recepta, & plurium annorum vsu firmata: sed hanc ille sequendam negat; *quærendum est enim*, ait, *ipsi consuetudinis auctores, quem sint secuti*. Addit verò consilij sui rationem solidissimam, firmissimam, & nulli vnquam præscriptioni obnoxiam. *Nam quod Christus debeat solus audiri*, inquit, *Pater etiam de cœlo contestatur, dicens; Hic est filius meus dilectissimus, in quo bene sensi; Hunc audite*. Si igitur ab historica narratione digredi animus erat Baronio, fuit hîc locus exercendę industrię, in illa quam dixi comparatione instituenda, & accurate explicanda: quò posset rebus omnibus æqua lance diligenter expensis, nudam veritatem oculis hominum subijcere, & sui erroris illos admonere, quos ratio vicisset ab archetypo longius aberrare. Etsi ad vltimam dudum odiorum lineam est peruentum; neque vlla amplius, nisi in vnica Dei misericordia & omnipotentia meliorum spes concordiæ studiosis restat: existimo tamen, si hanc viam auctor Annalium esset ingressus, quam ipsa propositi sui ratio ei sug-

gerebat, & pijs omnibus atque Εὐσεβοποιὸς opus hoc multo futurum fuisse acceptius; & fructu etiam, vt equidem reor, non fuisse caritu-rum. Magna enim est vis veritatis; si quis illam, quæ natura sua simplex est, simplice animo & sine mangonio proponat. Non debebat Cardinalis Baronius, qui opus Annalium in se recepisset, huius pulcherrimæ laudis palmam alij concedere. Atenimuero longe aliam fuisse illi mentem, & ab huiusceemodi sanctis cogitationibus, ipsum fuisse alienissimum, vel sola hęc pars Annalium luculente probauerit. Id namque vnum tota hac disputatione, & aliquot alijs eiusdem argumenti, cum in anno quinquagesimo septimo, tum alibi, videmus ipsum agere; vt omnes opiniones circa hoc sacramentum, quas in Ecclesiam Romanam longa dies inuexit, & quæcunque ad hodiernam illius praxin attinent; mordicus propugnet. Omnia Baronius probat, omnia tuetur; & quidem pari contentione omnia. Illam igitur, cuius modò mentionem faciebamus, comparationem omittit. ipsam adeo tanti huius sacramenti institutionem Dominicam, Euangelistis accuratissime descriptam, & à Paulo Apostolo totidem fere verbis repetitam, pęne prętermittit: certe in Annalibus suis, vbi alia quamplurima minoris longe momenti ὠθλεξὶ solet recitare, non describit: deniq; ita breuiter strictimque Dominicæ institutionis verba attingit; vt locum illum, ceu in vadoso mari periculosam aram, vel naufragijs infamem scopulum, consulto consilio euitasse queat videri. Olim fuisset hoc valde mirum; nunc aliter viuitur, postquam Romæ semel constitutum est, veri rectique normam in caussa religionis esse non verbũ Dei, non antiquitatis consensum, sed Ecclesiæ, hoc est, vnius Papę infallibilitatem. Igitur inter ipsa prima verba huius suæ de Eucharistia disputationis, vocabulum TRANSSVBSTANTIATIO heri & nudiustertius natum, & Ecclesię Dei funestum, vsurpat Annalium pater: rem ipsam & dogma, post tot secula sanctum, spreta operis sui lege, quæ res singulas suo quasque loco ac tempore narrari postulat, hic adstruit: doctrinam de sacrificio, non quam vetus Ecclesia nouit; sed illam quæ ab aliquot seculis in Romana cepit vigere, magno conatu hîc defendit: sacramenti huius mutilationem, inuentum plane nouitium, & vere, vt cum Cypriano dicam, furtum spirituale, falso obtentu antiquitatis, alio huius tomi loco tueri non veretur: linguam peregrinam, expressis verbis Paulo damnatam, & vno verbo, ritus omnes, qui pertinent ad modum celebrandi huius mysterij hodiernum, cum hoc loco, tum alibi, quoties datur occasio, sine vlla exceptione defendit. Postremo diuersa sentientes de hoc venerando sacramento, quorum alios sola vis conscientiæ & odium tot nouitatum

in

in re tanti momenti, vt à Romanis ſeſe diſiungerent compulit; alios fortaſſe cauſſæ neſcio quę multum diuerſæ; omnes pariter à Baronio, tot tantarumque nouitatum patrono NOVATORES appellantur. Atque hæc ſumma eſt Baronianæ doctrinæ & diſputationis huius ac ſimilium aliarum: in quibus prȩter commune ſeculi malum, in ſtudio partium φιλονικίαν, & cupiditatem iure vel iniuria vincendi, nihil equidem animaduerto ſingulare. Nulla hic ex erudita antiquitate obſeruatio non protrita: nulla canæ ſimplicitatis reuerentia: nihil deniq; eo viro dignum, qui in operis fronte omnes, etiam in alijs caſtris militantes, ad diſquiſitionem rerum à ſe traditarum prouocaſſet. Quod ſi ne illi quidem reſpectum vllum primæuæ fidei habent, qui eximiam præ cæteris notitiam illius, & profitentur, & tenent: quid à Vaſquijs aut Suarijs, & id genus Scholaſticæ paleſtriæ athletis æqui ſperemus; qui vetuſtatis auream ſimplicemque veritatem, ſibi vt plurimum ignotam, ne poſſunt quidem vel amare, vel deſiderare? ignoti enim, vt eſt verbum vetus, nulla cupido. De Baronio vero & hac illius diſſertatione, an ita ſit vt modò dicebam, reſtat iam videamus: neque enim committendum eſt, vt ſpecioſo Annalium titulo tyronibus fucus fiat, & recentibus deprauationibus opinio falſa vetuſtatis concilietur. Tu modo Lector Chriſtiane, æquus ades, & ad cognoſcendum de re longe grauiſſima, quæque ad ſalutem animæ cum primis pertinet, animum adhibe; quantamque rei qua de agitur magnitudo deſiderat, præſta attentionem. Ego alio in opere, quod iamdiu ſerio meditor, de toto hoc argumento, volente Deo, fide ſumma & accurata diligentia acturus; interim Baronij veſtigia perſequens pro ratione inſtituti, ex vberrima meſſe pauca hîc delibabo.

XXIX. *Aditus ad primam partem huius diſputationis. Cognitio rerum ex accurata cognitione nominum.*

IBIDEM.

ORditur Baronius diſputationem ſuam ab enumeratione variarum appellationum, quæ ſacramento Euchariſtiæ reperiuntur attributæ. optimo ſane conſilio: ſed quod minus feliciter eſt executus: nam & multa nomina prætermittit, & eorum quæ affert vim non explicat. Atqui cognitione cum primis digna res hæc eſt; pulcherrimæ θεωρίας & animaduerſionum grauiſſimarum plena. Vt veriſſimũ hîc quoq; appareat illud Platonis in Gorgia, ὡς ἀν τὰ ὀνόματα εἰδῇ, εἴσεται καὶ τὰ πράγματα. cognitionem nominum ſequitur rerum ipſarũ cognitio. Sapiens quoq; Epictetus, vere & ſapienter, ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις. Galeni etiam vox eſt, libro tertio De ſimpl.

medic. fac. ἡ τῶν ὀνομάτων χρῆσις συγχεομένη ἂν τὴν τῶν πραγμάτων ἔκπληξιν γένοιτο. *conturbatus nominum vsus, & rerum ipsarum cognitionem conturbat.* Vtinam oraculi huius veritatem, cum in alijs doctrinæ Christianæ capitibus, tum vel maxime in re sacramentorum, experientia non comprobasset. Quo diligentius faciendũ duximus, vt Cœnę Domini varias nomenclaturas non solum commemoraremus, sed etiam paullo diligentius expenderemus, atque exponeremus.

XXX. KOINΩNIA, COMMVNIO. *Eius appellationis caussa. quantum sit mysterium, & quam arcta fidelium cum Christo communio. quam varie illa exprimatur in Scripturis. Quomodo Christus hanc coniunctionem procurarit. eius desiderium adeo à natura insitum, vt eius vmbra tenuis sit in scriptis philosophorum. Organa in eum finem à Deo ordinata. Sacramentorũ in communi opere operationes diuersæ, & cuique propriæ. Ad communionẽ etiam reliqua sacramenta inseruire. Cur id nomen peculiariter attributum Eucharistiæ.* ἱεραρχικὰς τελετάς. ἱεροτελεστικὴ φαγματεία. *Locus Dionysij Areopagitæ illustratus. Baptismus cur proprie* φώτισμα. *Nicolai Cabasilæ sermones* De vita in Christo. Communio *olim, quod omnes communicarent.*

ANNI XXXIV. Num. XLVII.

E Nominibus Sacramenti Eucharistiæ, quæ recensere hoc loco, numine propitio, instituimus, quædam sunt in Sacris literis diserte vsurpata ; quædam è verbis in Scriptura positis deducta : plurima Patrum pietas adinuenit, & vsus Ecclesiæ comprobauit. Incipiemus ab ijs quæ extant in Scripturis ; & quidem ab eo potissimum quod naturam & finem huius mysterij optime omnium explicat. Pauli verba sunt in priore ad Corinthios x. 16. ὃ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι ; τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν ; *Calyx benedictionis cui benedicimus, nonne communio sanguinis Christi est ? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est ?* Non appellat Paulus Cœnam Domini Communionem, tanquam proprio eius nomine : sed vim & efficaciam Sacramenti huius exprimens, ait eam esse communionem, siue participationem corporis Christi : significans, Eucharistiam legitimo modo sumptam, instrumentum esse eius coniunctionis, per quam in corpus vnum cum filio Dei, Iesu Christo coalescimus, & cum cæteris etiam omnibus fidelibus, qui sunt omnes eiusdem corporis membra. In scriptis Patrum *Communio* est vnum è proprijs appellationibus

appellationibus huius ſacramenti : quod quidem merito ſic appellatur : nam ipſa per ſe communio Eccleſiæ cum Chriſto, capite ſuo, etiam extra Euchariſtiam conſiderata, magnum eſt ſacramentum. propterea Paulus ſcribens ad Epheſios, cùm de ea loqueretur, erumpit in has voces ; *Sacramentum hoc* (ſiue myſterium) *magnum eſt : ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.* Id vero arcanum tantum eſt, vt ſapientia illa Dei admirabilis, tunc primum vere innotuerit hominibus, ſicut ſcribit idem Apoſtolus III. 9. eiuſdem, quando illi placuit iſtud ipſum communionis huius myſterium, ab omnibus ſeculis in vno Deo abſconditum, mortalibus palàm facere. Nam quid magis admirabile aut magis ſtupendũ, quàm iungi, atque adeo coaleſcere in corpus vnum, hominem cum Deo, creaturam cum creatore, mortalem cum immortali, finitum cùm infinito, cœnum cum cœlo? Hoc maius eſt miraculum, quàm de nihilo mundum creaſſe. iure igitur exclamat Paulus, magnum eſſe hoc myſterium. Quod humani ingenij metas quum longè tranſcendat, ſolet Spiritus Sanctus, infirmitati hominum more ſuo condeſcendens, naturam, vim & efficaciam illius varijs modis exprimere. Aliquando dicitur Chriſtus *ſponſus*, Eccleſia *ſponſa*, vt aliquot locis in Apocalypſi, & II. Corinth. XI. 2. Chriſtus appellatur *maritus* Eccleſiæ ſuæ : quo pertinet epithalamium Pſalmi XLIV. & illi ſancti amores, qui deſcribuntur in Cantico canticorum. Et vt Geneſ. II. 24. iubentur iuncti coniugio deſerere patres & matres, vt adhæreant ſuis coniugibus : ſic Lucę XIV. 26. negatur poſſe eſſe Chriſti diſcipulus, *qui non oderit patrem ſuum & matrem ſuam* : comparatè videlicet, præ Chriſto Eccleſiæ ſponſo. Aliquando dicitur Chriſtus eſſe caput corporis, quod eſt Eccleſia, vt Epheſ. I. 22. IV. 15. VI. 15. vbi etiam legas, pios κολλωμένους τῷ Κυρίῳ πνεῦμα ἓν, *ita arcta coniunctione Chriſto adhærere, vt vnus ſpiritus cum illo fiant.* ibidem, corpora Sanctorum appellantur *Templa Spiritus Sancti.* quomodo iam III. 16. dixerat, *Templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis.* repetit hoc Paulus & in altera ad Corinthios ; vbi dicitur Deus, non ſolum ἐνοικεῖν, *inhabitare in ſuis* : verum etiam ἐμπεριπατεῖν, *inambulare*, velut in templis ſuis nempe. Idem Apoſtolus ſæpius aſſerit, Chriſtum *fratrem noſtrum eſſe*, ſiue vt loquitur Rom. VIII. 29. πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. dicit etiam aliquoties, fideles *Chriſtum induiſſe*, vt Rom. XIII. 14. Gal. III. 27. quò ſpectans dicebat Chryſoſtomus in XXI. Statuarum ; Chriſtum ſuis eſſe non ſolum caput, domum, menſam, radicem, ſed etiam veſtem ; quando in baptiſmo Chriſtus induatur. Paulus verò alibi non ſolum eſſe electos *membra* Chriſti confirmat, ſed cum hac adiectione, *è carne eius & oſſibus eius.* Epheſ. V. 30. Eodem ſpectat & concio Chriſti

in sexto Iohannis, in qua toties repetit, fidelium ciborum proprium esse cibum carnem suam, & proprium potum sanguinem suum: & quod apud eundem Euangelistam dicit Dominus, *se vitem esse, fideles palmites.* denique hæc coniunctio tam arcta est, vt non dubitarit Hilarius libro VIII. de Trinitate, naturalem Patris & Filij vnitatem asserens contra Arrianos, qui voluntatum eam esse vnitatem volebant, in exemplum adducere naturalem nostri cum Christo vnionem, atque inde argumentum ducere; quæ tamen caute accipienda sunt, nec præter auctoris mentem vrgenda. Porrò huius tam arctæ coniunctionis vt capax fieret homo, primum creatura; deinde creatura labe peccati infecta, ac proinde pœnis Inferni obnoxia, hoc consilium iniuit profunda Dei sapientia; vt Filius ipsius verus Deus, exinaniens sese, & serui habitum induens, humanam carnem assumeret; & hoc amplius, morte sua vitam nobis pareret, ac simul aditum ad inæstimabilem illum honorem patefaceret, vt fiamus θείας κοινωνοὶ φύσεως, *diuinæ consortes naturæ*, vt scribit B. Petrus, in secunda suarum I. 4. siue vt Iohannes ait initio Euangelij sui, *vt nanciscaremur potestatem filios Dei fieri*, hoc est, deos: nam quis nisi Deus potest esse filius Dei? Itaque passim apud pios Patres legas, (qua de re postea pluribus agetur) electos in futura vita futuros deos: non vt veteres quidam hæretici, & patrum nostrorum memoria execrandus Seruetus impio sensu, ἐξ οὐσίας, participatione substantiæ, & ipsius deitatis: sed quo sensu dicebat modò Petrus, *fore consortes diuinæ naturæ*, & Paulus I. Corinth. I v. 8. συμβασιλεύσειν, cum ipso regnaturos, & eo bono fruituros, quod sicut idem ait I. Corinth. II. 9. *oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.* Hic est fructus admirabilis, quem in hac quidem vita leuiter degustant fideles, in futura vero plenissime sunt percepturi, ex illa coniunctione sui cum Christo, quam vocat Paulus μέγα μυστήριον. Quis pius hæc reputare & attente de ijs cogitare potest, quin cadat in faciem pronus, & Deum admirabundus exclamet, *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!* Etsi autem, vt ante dicebamus, è Paulo, fuit hoc mysterium de communione hominum cum Deo, prorsus absconditum, donec est cœlitus reuelatum: instinctu tamen naturę, etiam philosophos rudis quędam eius suspicio, ad rei desiderium videtur commouisse. Nam Pythagorei primò, deinde Platonici, multa disseruerunt de supremo hominis bono, quod statuebant in eo esse, vt Deo similis euaderet ac tandem etiam Deus. quare etiam aureum quod vocant Pythagoræ carmen ita definit;

Ἢν δ' ἀπολιπὼν σῶμα εἰς αἰθέρα ἐλεύθερον ἔλθῃς,
Ἔσσῃ ἀθάνατος θεὸς ἄμβροτος οὐκέτι θνητός.

atque

atq; hunc etiam finem fuiſſe teletarũ paganicarũ poſtea oſtendemus. Sed philoſophi quidem ex primæuæ lucis reliquijs, balbutire de iſtis aliquid fortaſſe potuerunt: certi verò aliquid pronuntiare, aut viam indicare eò perueniendi, non potuerunt. Sacrę literę vtrumq; abunde præſtant: præmium pietatis, quod ne capiunt quidem humani ingenij anguſtię, ob oculos nobis proponunt: quæ item à Deo ſint eò perueniendi ordinata media, nos docent. Media porrò illa ſunt duorum generum: alia Deus porrigit nobis, Verbum ſuum nempe & Sacramenta; alia nos adhibemus, ſed gratis ab ipſo accepta, fidem videlicet; quam cœleſtibus beneficijs accipiendis, ſolam quaſi manũ hominibus à Deo eſſe conceſſam, omnes, credo, pij Theologi conſentiunt: nam de voluntate hominis, an & quatenus illa poſt acceptam gratiam Deo in hoc opere cooperetur, non eſt hic dicendi locus. Dicitur igitur Chriſtus habitare in nobis PER FIDEM, Epheſ. III. 17. & Chryſoſtomus in II. Timoth. homilia ſecunda diſſerens de baptiſmo & Euchariſtiæ perceptione, ὅ πᾶν, ait, τῆς πίστεως ἔργον. *totum opus eſt fidei.* iterum ibidem, πρὸς τὴν πίστιν τὸν σὸν ὅ πᾶν συνεργοῦσιν. & ſæpe alibi docet idem. Cyrillus quoque in defenſione anathemiſmi XI. contra Theodoretum, expreſſiſſimis verbis, vt & alij Patres Græci ac Latini paſſim. Et verbum & ſacramenta tendunt eodem, ſed diuerſis nonnihil vijs. Verbum Dei per miniſtros ipſius prædicatum, voluntatem eius patefacit, promiſſiones declarat, vocationem proponit, gratiam ſpondet. Sacramenta eandem gratiam, propius, vt ſic dicam, animis noſtris admouent, & exhibent aliquanto efficacius. Sunt enim organa illius & veluti canales, pignora quædam futurorum bonorum, & hoc amplius fidelibus ſocietatem corporis vnius inter ſe colentibus, vſum præſtant teſſerarum. Atque hæc quidem ordinaria ſunt inſtrumenta, quibus ad ſalutem hominum Deus vtitur: cæterum cauſſa efficiens, vnica eſt Spiritus Sanctus: cuius efficax gratia per Verbum & Sacramenta illam de qua diximus communionem cum Chriſto noſtram in nobis operatur. Sunt autem Sacramentorum diuerſæ inuicem operationes: nam etſi vnus eſt omnium finis, vnum opus: modis tamen operantur diuerſis. Itaque propria baptiſmi operatio, dicitur παλιγγενεσία, regeneratio, ſiue παλιγγενεσία: quia per ſalutaris baptiſmi aquam Adamo veteri morimur, nouus in nobis formatur, atque adeo ipſi creatura noua euadimus, vt loquitur Paulus Galat. VI. 15. qui etiam mutationem hanc quę fit in nobis per baptiſmum, μεταμόρφωσιν nominat, Rom. XII. 2. Patres vero, μετανόησιν, μετάπλασιν, μετατύπωσιν, & ſimilibus alijs nominibus. Euchariſtię propria operatio, manducatio eſt ac dicitur corporis Chriſti, & potus ſanguinis: ſiue vt loquitur

tur hîc Paulus communio corporis & ſanguinis Chriſti. Nam vt per lauacrum regenerationis naſcimur Chriſto : ita per manducationem myſticam magis magiſque vnimur cum Chriſto, & ſimus, vt dicebat Paulus, caro de carne eius, oſſa de oſſibus eius. Quam ob cauſſam hoc ſacramentum dicitur per excellentiam *Communio*; quia hunc modum Chriſtus inſtituit longe efficaciſſimũ, perficiendæ vnionis quàm arctiſſimæ inter ſeſe & membra ſua : itemque membris ipſis inter ſe : nam teſte Paulo, vnum corpus multi ſumus omnes qui de eodem pane participamus. Fit ſane illa communio, & per Dei verbum, & per baptiſmum : nihilominus tamen nomen *Communio* Euchariſtiæ tribuitur ceu ipſi propria. Rationem affert Thomas hanc, Parte III. Quæſt. LXXIII. art. IV. *Dicendum*, ait, *quod id quod eſt commune omnibus ſacramentis, attribuitur huic antonomaſtice propter excellentiam.* Sed longe vberius Dionyſius Areopagita (verus an falſus ; ſcriptor certe antiquiſſimus ;) hanc quæſtionem tractauit, Hierarchiæ Eccleſ. capite tertio. Proponit eruditus ille ſcriptor huiuſmodi dubitationem : Quare nomina communia τὰ ἄλλας ἱεραρχικὰς τελετὰς (Sacramenta ille ſic nominat, quaſi dicas, *ſacras teletas* vel *initia*) nempe κοινωνία & συνάξεις, de Euchariſtia ἰδιαίως ὑπηρῶνται, *peculiariter vſurpantur* ; ἐκάστης ἱερατελεστικῆς παραδόσεως καὶ ἑκάστης μερίδος ἡμῖν ζωῆς εἰς ἑνοειδῆ θεωσιν συναγωγὸς, ὁ τῆς διαιρετῶν θεουδῶν συμπλοκὴ τὸ πρὸς ἓν κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν διαρμόσης. hoc eſt ; *quum vnicuiuſque ſacræ initationis operatio*, (id eſt, vnum quodque ſacramentum, ſiue omnia ſacramenta) *vitas noſtras diuiſas*, (id eſt, diuerſis paſſionibus ac vitijs obnoxias : ſic paſſim apud hunc ſcriptorem, diuiſio aut diſſectio in malam partem ſumitur è Platonis & Platonicorum diſciplina, atque illi coniunctioni opponitur, per quam ſimus vnum cum Chriſto :) *ad deificationem reducat, per quam* VNI *aſſimilamur* ; *& rerũ diuiſarũ ad vnitatẽ Deo conuenientẽ cõtractione, communionẽ atq; vnionem nobis largiatur cum* VNO, id eſt, Deo, qui eſt vnus. Reſpondet autẽ Dionyſius; Euchariſtiam propterea appellationes omnibus Sacramentis communes ſibi vindicare, quia reliqua, nempe baptiſmus & confirmatio, de quibus antè dixit, & ordinis ſacramentum quod poſtea explicat, per Euchariſtiam perficiantur : non enim perfectè illa tradita cenſeri, niſi acceſſerit Euchariſtia, quaſi cæterorum conſummatio. Hoc propterea dicit Dionyſius; quia in veteri Eccleſia baptiſmum & chriſma ſtatim ſequebatur Euchariſtia: quam etiam infantibus, vt reliquis νεοφωτίστοις dabant. Addit, ſimillimum poſſe & in baptiſmo obſeruari, quod φώτισμα *illuminatio* antiquæ Eccleſiæ dicebatur ; quum tamen donum illuminationis etiam alia ſacramenta conferant. Hæc Dionyſius. Propria igitur huius ſacramenti, quod

Communio

Communio dicitur operatio non eſt, ipſa communio, ſiue coniunctio noſtra cum Chriſto: ſed tantum modus inſeruiens illi coniunctioni, quem eſſe diximus, manducationem myſticam corporis Dominici, & potum eius ſanguinis. Quòd dicebamus, commune eſſe omnium ſacramentorum, operari noſtram cum Chriſto coniunctionem, adeo verum eſt; vt quidam è Græcis, quum de ſacramentis ſcriberent, titulum operi præſcriberent, Περὶ τῆς πρὸς Χριστὸν συναφῆς, *De coniunctione cum Chriſto*; ſiue, quod idem eſt, Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, *De vita in Chriſto*. In Ludouici XIII. Regis Chriſtianiſſimi Bibliotheca, volumen extat Nicolai Cabaſilæ, ſermones XII. continens, quorum ſeptem inſcribuntur Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, in quibus agit auctor de ſacramentis; quæ ſunt illi, vt Ambroſio, Cyrillo Ieroſolymitano, & pleriſque veterum, qui de eo argumento ſcripſerunt ex profeſſo, tria numero, baptiſmus, Chriſma, ſiue confirmatio, & Cœna Domini. Exponitur in illis ſermonibus, quid & quo modo ſacramenta ſingula noſtram cum Chriſto coniunctionem operentur. Legi eum librum aliquando magna cum voluptate, & more meo Excerpta confeci nonnulla; ſed vtinam liber ipſe ederetur; dignus eſt enim quem non ignorent pij, ſiue ſtylum ſpectes, ſiue rem ipſam. Interim lemmata ipſa illarum ſeptem orationum, ſiue ſermonum, (λόγους ipſe dicit,) ſubijciam, vt tanto melius pius & eruditus Lector, id quod diximus intelligat.

α. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἵνα δεῖ πρὸ τῆς μυσταγωγίας τῷ Χριστῷ συναπτόμεθα.

β. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἧτοι περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· ἵνα συμπέλωμεν πρέπῃ τῇ ἐν Χριστῷ ζωῇ.

γ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἢ περὶ τοῦ θειοτάτου μύρου· ἥτινι ἵνα συμπέλωμεν αὐτῇ δίδωσιν ἡ τούτου πλέτη.

δ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἵνα συμπέλωμεν αὐτῇ ὃ ἐστὶν περίχαρις δῶρον.

ε. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἢ περὶ τῆς θυσιαστηρίου.

ϛ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἃ ποιοῦντες ἢ μεμυημένοι δυνώμεθα φυλάττειν αὐτάς.

ζ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ὁποῖος χρὴ ὁ μεμυημένος, πρὸ ἀπὸ τῶν μυστηρίων χρὴν φυλάξας, τὴν πρὸς αὐτὰ συνουσίαν.

Extat in ea quæ dicitur Bibliotheca Patrum Liturgiæ expoſitio, eiuſdem auctoris, & plane affinis argumenti. Redeo ad nomen *Communio*. Pachymeres, eruditus Dionyſij interpres, cauſſam aliam affert, cur Euchariſtia dicta ſit eo nomine: διὰ τὸ πᾶσι κοινῶς τοῖς ἀξίοις πρώτοις τῶν μυστηρίων: *quia primis temporibus omnes qui digni erant, myſteriis, id eſt, Cœnæ Domini*

Domini participabant. Confirmat hoc etymum, quod scribit Chrysostomus in caput XI. prioris ad Corinthios, & sæpius repetit, Cœnam Domini debere esse omnium communem: quoniam, inquit, si herus aliquis seruos suos conuiuio excipiat, non potest aliquis seruorum sibi vni vindicare, quæ in commune sunt omnibus proposita. Hieronymus in caput XI. prioris ad Corinth. *Dominica cœna debet omnibus esse communis: quia ille omnibus discipulis suis qui aderant, æqualiter tradidit sacramenta.* Summa est: Cœnam Domini dictam esse *Communionem*, primò, quia sit organum nostræ cum Iesu Christo coniunctionis: deinde, quia fideles ipsos, eiusdem membra, charitatis vinculo inter se adstringat; postremò, quia omnibus fidelibus dignis in commune olim in synaxibus proponeretur. Postea igitur cum deficiente zelo populus Christianus communicare desijt, nisi semel in anno, vt toties queruntur Iohannes Chrysostomus, Iohannes Cassianus, & alij; simul cepit, quę prius erat & dicebatur communio, fieri θέαμα καὶ ἄκρόαμα, spectaculum & acroama; qua de re plura inferius.

XXXI. ΚΥΡΙΑΚΟΝ ΔΕΙΠΝΟΝ. Cœna Dominica. *Locus Pauli expenditur, & cur Cœna ab eo dicatur Eucharistia. Christi ἀρχισύμβολον δεῖπνον. Mos veterum prandere parce, cœnare laute. Cœnæ paganicorum sacrorum.* δοχὴ *de Cœna D. item* conuiuium Domini, *&* Ecclesiæ. *Varie obseruatã olim fuisse horam Cœnæ. Chrysostomi criminatio, & eiusdem responsio.* Cœna Domini *dies solemnis. Agapæ.*

Ibidem.

PAulus in priore ad Cor. XI. 20. Συνερχομένων ὑμῶν, οὐκ ἔστι Κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. *Conuenientibus vobis in vnum, hoc non est Cœnam Domini comedere.* Sunt interpretes nonnulli, qui vocant in dubium, an per κυριακὸν δεῖπνον, Paulus sacramentum intelligat Eucharistiæ. Syrus sane Paraphrastes, quem & Arabs vbique fere in Epistolis sequitur, vtramque vocem in interpretatione sua dissimulauit. pro *Cœna* dixerunt vterque, *comeditis & bibitis.* at ὃ Κυριακὸν sic expresserunt, quasi scriptum inuenissent (quod tamen non existimo) κυριακικὸν, & ad τῇ κυριακῇ diem Dominicam retulerunt: fortasse ideo, quia primis temporibus Cœna Domini singulis diebus Dominicis celebrabatur. Cæterum Pauli verba omnino de mystica Cœna esse accipienda, non videtur dubitandum: & miror Benedictum Iustinianum virum eruditum, in nuperis Commentarijs, expedire se ex illa dubitatione non potuisse. Atqui peccatum Corinthiorum, quod reprehenditur

ditur ab Apoſtolo, etſi proprie ad naturam & ſubſtantiam ſacramenti huius non pertinebat; quia tamen occaſione ſacramenti admittebatur; & erat coniunctum cum venerandi myſterij contemptu & contumelia; in ijs nempe conuiuijs, quæ ſacramento adijcere moris erat, exercendæ charitatis ergò; propterea Paulus, totam illam Corinthiorum actionem, quæ ſacro & communi conuiuio conſtabat, à potiore parte vocat Cœnam Dominicam. Vere enim obſeruat Chryſoſtomus, Paulum eo loco appellaſſe δεῖπνον *cœnam*, quod erat potius, ſi temporis rationem habeas, ἄριστον, prandium. mane enim ſine dubio Corinthi Euchariſtiam celebrabant, quam ſequebantur poſtea epulæ communes. cauſſam affert Chryſoſtomus, ἀπέπεμπεν αὐτοὺς ἤδη τῇ ἑσπέρᾳ καθ' ἣν παρέδωκε ὁ Χριστὸς τὰ φρικτὰ μυστήρια, *vt remitteret illos iam inde ad illam veſperam, qua Dominus tremenda myſteria tradidit.* Hoc autem ſignificat magnus ille Pater: quum pro vſu Eccleſiæ, quem ipſi Apoſtoli haut dubie inſtituerunt, communicandi mane ante vllum cibum ſumptum, conuiuium illud cœleſte dicendum eſſet ἄριστον vel ἀκροάτισμα, prandium aut ientaculum: Cœnam tamen fuiſſe dictum, in honorem primæ inſtitutionis, & eius quod Dionyſius Areopagita vocat eleganter ὃ θειότατον τῆς ἀρχισυμβόλου δείπνου. Gregorius Magnus in Euangelia, homilia XXXVI. aliam rationem reddit: *Hoc*, ait, *conuiuium Dei, non prandium, ſed* COENA *vocatur; quia poſt prandium cœna reſtat; poſt cœnam verò conuiuium nullum reſtat: & quia æternum Dei conuiuium nobis in extremo præparabitur, rectum fuit, vt hoc non prandium ſed Cœna vocaretur.* Fortaſſe etiam eius appellationis hæc quoque ratio reddatur non male; quod δεῖπνον maius eſt aliquid, quàm ἄριστον, & ſacris epulis conuenientius. Nam veteres Græci & Latini prandebant parcè, & vt plurimùm ſoli cum ſuis; inuitationes ad cœnam fiebant. Cœna Domini, priuatæ epulæ non ſunt naturâ ſuâ; ſed publica quædam omnium fidelium inuitatio. Appoſitiſſime Plutarchus in hanc rem, problemate ſexto, libro VIII. Τὸ δεῖπνον φασὶ Κοῖνα δεῖν τὴν κοινωνίαν κομίζειν· καθ' ἑαυτοὺς γὰρ ἀρίστων ὀλιγάκις ἢ παλαὶ Ρωμαῖοι, στενδιπνοῦντες τοῖς φίλοις. *Aiunt, Cœnam Romanis dictam, ob* κοινωνίαν, *communionem; veteres enim Romanos ſolos modice prandere ſolitos; cœnare verò vnâ cum amicis.* Photius obſeruat, Paulum, quando dixit, ἕκαστος τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει, vſurpaſſe δεῖπνον pro ἄριστον, καὶ τὴν τότε συνήθειαν: hoc, vt videtur ſignificans, priſcis temporibus omnia conuiuia fuiſſe appellata δεῖπνα, etiam quæ non fierent in fine diei. vel certe illud de quo Paulus loquitur ratione horæ diei prandium potius fuiſſe quàm cœnam. quare etiam Chryſoſtomus tomo V. p. 367. hunc locum tractans, ἄριστον appellat commune conuiuium, quod Paulus hic reprehendit, & δεῖπνον vocat. Sane

quum in multis paganicis sacris epulæ agitarentur; δεῖπνα illa fere nominari inuenias non ἄριστα. Sic in Oschophorijs Athenienſium, inter alia miniſteria fuerunt mulieres quæ δειπνοφόροι dicebantur. Patres Euchariſtiam aliquando vocant δοχὴν, quo vocabulo epuli ſolemniores apparatum denotari apparet è Lucæ XIV. 13. hinc apud Ignatium in epiſtola ad Smyrnæos δοχὴν ἀγαπῆς, pro Cœnam celebrare: etſi alij malunt ad Agapas veterum referre. Tertullianus vocat *conuiuium Dominicum* libro tertio ad vxorem. Ambroſius *conuiuium Eccleſiæ* lib. 1. de Abel & Cain. Optatus libro v. *conuiuium, cuius rerum dominium Dei eſt.* nonnulli *prandium.* Zeno Veronenſis ſermone ad neophytos, *Hortor vos natiuitatis tantæ feſta læto celebrare conuiuio; cœleſti prandio, honeſto, ſalubri atque perpetuo.* In veteri Tragœdia. *Chriſtus patiens*, verſu eodem & prandium nominatur & cœna. Sic enim, ait poeta, ſiue is fuit Apollinaris, ſiue Gregorius Nazianzenus: Μύσαις ἄριστον τὸν θεῖον λόγον, δεῖπνον ὕμνοις. Ex epiſtola Auguſtini ad Ianuarium cognoſcimus, fuiſſe quaſdam in Africa Eccleſias, vbi Sacramentum celebrabatur ſine die: alias in quibus & ad mane & ad veſperam. mane quidem, vt videtur propter auctoritatem vniuerſæ Eccleſiæ, quæ jam inde à principio ea conſuetudine vbique fere eſt vſa, vt ſumatur Euchariſtia, non à refectis illa die, ſed à ieiunis: ad veſperam verò, vt poteſt intelligi ex Auguſtino, quia Paulus has epulas ſacras *Cœnam* vocauit; & quia ſcriptum eſt apud Lucam XXII. 20. *Similiter & calycem poſtquam cœnauit.* Quæ etiam fuerunt, vt arbitror, cauſſæ, cur illi Ægyptij, de quibus loquitur Socrates libro quinto, priuſquam ad myſteria accederent, laute cœnarent; ſacram vero cœnam circa veſperam ſumerent, πρωΐαν τε διὰ μιᾶς ἐμφορηθέντες. ait Socrates. Sed Patres ſolidas reddunt rationes, cur Dominus quidem in cœna, vel potius à cœna, hoc Sacramentum inſtituerit: nos verò eam temporis circumſtantiam ſeruare non debeamus, certe non teneamur. qua de re etiam Cyprianus agit in epiſtola ad Cæcilium. Narrat Chryſoſtomus in epiſtola ad Acacium, inter alias criminationes fuiſſe hoc quoq; ſibi obiectum, quod poſt ſumptum cibum communionem dediſſet; quam accuſationem ipſe vt grauiſſimum crimen à ſe amolitur: *Id ſi feci*, ait, ἀποβαλοῖ με Χριστὸς ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. *ejiciat me Chriſtus de regno ſuo.* mox tamen inimicos ſuos, qui inter depoſitionis ſuæ cauſſas hanc ponere non erubeſcerent, grauiſſime increpans; Chriſti exemplum affert, qui poſtquam cœnaſſet communionem tradidit. Καθαλίπωσι, inquit, αὐτὸν ὁ Κύριος, ὃς μετὰ τὸ δεῖπνον τὴν κοινωνίαν ἔδωκε. Porro etſi Græci Latinique è ſuperiore loco Pauli hoc myſterium ſæpe nominent δεῖπνον & Cœnam Domini: ſæpe tamen in libris Latinorum aliud eo nomine ſignificatur, quàm

ipſum

ipsum sacramentum. Quum enim esset institutum, vt alle dies publica solemnitate celebraretur, quo die hoc mysterium à Christo fuit institutum; appellatio *Cœna Domini* ei festiuitati est indita. Vide Isidorum De officijs Ecclesiasticis libro I. cap. XVIII. Eligius sermone XI. *Vocatur hæc festiuitas Cœna Domini, eò quod hoc die Dominus cœnauerit cum discipulis, eiusq; Sacramentũ corporis & sanguinis sui tradiderit.* & in X. ait, *propter illam causſam, quintam feriam dierum Cœnam Domini ex antiqua Patrum consuetudine vocari.* In memorabili decreto Gelasij de libris Apocryphis, habes quæ fuerint eius ætate lectiones in Cœna Domini, quæ item in Pascha Domini. Præter cœnam mysticam fuit primis Christianis in vsu aliud conuiuium, quod Tertullianus etiam *Cœnam* appellat, fuse describens Apologetici cap. XXXIX. vulgo *Agape* dicebatur, de quibus lege Chrysostomum & alios interpretes in superiorem locum Pauli, & Photium ac Balsamonem ad canonem XI. Concilij Gangrensis. Hæc cœna à mysterijs toto genere fuit diuersa: & postea templis est eiecta, ac tandem penitus sublata.

XXXII. *Digressio: respondetur Maldonati disputationi, qua probare voluit, neque in Scripturis, neque apud Patres nomen* COENA *reperiri vsurpatum de sacramento Eucharistiæ: quorum vtrumq; falsum esse probatur. Ostenditur quanta pestis sit in religione studium partium. Probatur omnia falsissima esse, quæ in ea disputatione affirmauerat Maldonatus. Obiter perstringitur Iesuita Cretensis.*

IBIDEM.

HIc ego facere non possum, quin Christianos & vere pios Lectores sub illustri exemplo commoneam, quantum sit hodie malum vbi de veritate agitur in causſa religionis, ex odio personarum nata pertinacia, & illa quam antè nominabamus è Basilio, ἀμετρέπειαν τῆς φιλαρχίας, immoderatam cupiditatem trahendi omnia in partem contrariam; quod vitium plane contrarium est illi συγκαταβάσει & condescensioni Christianæ, quam tot locis pij Patres commendant. Cuius alibi quum mentionem fecissemus, à parricidarum magistro Cretensi Eudæmonoiohanne, certissimo Satanæ ministro, ridiculis conuitijs excepti sumus: quasi nihil esset aliud συγκατάβασις, nisi proditio veritatis, & totius religionis Christianæ abiuratio. Homo vaecors & imperitus nescit, quo sensu tot pijssimi Patres condescensionem in disputationibus de religione laudauerint. nos enim cum Patribus & loquimur & sentimus. Sed omitto feram illam truculentam, nihil nisi Regum parricidia vel in Iouis patria, vel in vrbe septicolli

edoctam. Occasionem inuehendi in me Cretensis Alastor arripuit ex eo, quod dixissem desiderare me in nonnullis Ieiuniorum moderationem aliquanto maiorem & non adeo prę ſractam, ſed pia συγκεκραμένην cάδι temperatum, animum. Non defuisse mihi iustam caussam cur illa dicerem, vel ex ijs lectori constabit, quæ hic sumus dicturi. Nam quum inter Protestantes consuetudo illa inualuerit, vt sacramentum Eucharistiæ *Cœnam Domini* plurimum appellent; ausus est Iohannes Maldonatus diræ impietatis propter huius nominis vsurpationem illos arcessere. Longa igitur digressione ad Matth. xxv. 26. demonstrare conatus est, vocabulum Coena de sacramento neq; in Scripturis vsquam extare, neque à Patribus vnquam vsquam esse vsurpatum. quinetiam affirmat idem, *Patres nefas duxisse hoc sacramentum vocare Cœnam. Caluinistæ verò*, inquit, *sine Scripturæ auctoritate, sine veterum auctorum exemplo, sine ratione, nullo iudicio Cœnam vocant.* ibidem inter alia horrenda figmenta de ijs quos oderat, illud sane palmarium est, quod affirmat, *Caluinistis nefas videri aliter loqui.* En quò præcipitem egerit hominem doctum & sine controuersia acerrimi ingenij, immoderatum partium studium, & τῆς ἀγχόλιης ἀμαθία. Mentem, doctrinam, rationis vsum, & omnem pietatis sensum, cùm illa scriberet videtur amisisse. Falsum est non extare in Scripturis nomen *Cœna* de cœna sacra & mystica. Falsissimum est, non legi apud Græcos Patres aut Latinos Eucharistiam ita vocatam. Scimus & antè diximus, non vno modo locum Pauli ab interpretibus solitum exponi: sed vtut exponatur, semper verum erit, antiquos Patres verba Apostoli *Cœnam Dominicam edere*, accepisse de sacramento & sacra Cœna, non communi. Chrysostomus in eum locum, κυριακὸν δεῖπνον interpretatur ὃ δεσποτικὸν, *herilem*, siue ὃ τῶ δεσπότου, *cœnam heri nostri:* quis autem dominus, aut herus noster præter Christum? dicit etiam eo nomine innui τὰ φρικτὰ μυστήρια, *tremenda mysteria.* quare certo certius est, auctore Chrysostomo, Paulum eo loco nomine δείπνου *Cœnam*, id est, Sacramentum Eucharistiæ intellexisse. Itaque idem Pater paullo post, *mensam Domini*, item, *Cœnam Domini & mysteriorum communionem*, pro eodem vsurpat. Scribit etiam ibidem, *Cœnam Domini* esse, facere quod iubet Paulus *mortem Christi annuntiare:* quis autem sanę mentis dubitat, illa Pauli verba aliò quàm ad Sacramentum Eucharistiæ referri non posse? Chrysostomo alij Græci interpretes assentiuntur: nam Benedictus Iustinianus, qui de nonnullis contrarium affirmat, neque Chrysostomi, neq; aliorũ verba diligenter expenderat. Photius quidem verba Pauli explicans, quasdã commemorat cœnas communes, quas ait etiam κυριακὰ δεῖπνα fuisse dicta. idem tamen cùm dicit numero singulari & cum

articulo

articulo ὃ κυριακὸν δεῖπνον, ſacramentum ſine dubio intelligit; vt cùm ait; οὐκ ἔστιν ὅπου τὸ κυριακὸν λείπεται λόγου ἐκπλῆξαι· ἀλλ' ἅπαντα ἀκριβῶς ἐστὶ καλά. Theodoretus in idem Pauli caput, Κυριακὸν δεῖπνον ὃ διαπρεπὲς λέγει μυστήριον: mox addit de Paulo: *oſtendit communes cœnas, cum cœna Dominica pugnare ex diametro.* Chryſoſtomus tomo v. Sauilianæ editionis, in homilia ſuper Pauli verbis, *oportet hæreſes eſſe*, proponit hanc quæſtionem; cur Paulus malum morem reprehenſurus in communibus conuiuijs admitti ſolitum, mentionem injecerit φρικτῶν μυστηρίων. atque in eo ſermone Κυριακὸν δεῖπνον manifeſtiſſime interpretatur de S. Euchariſtia. Idem Pater tomo VII. ad ſcandalum paſſos, p. 26. ἡ τελετὴ ἡ καθαρωτάτη μυστικὴ, ἡ δείπνου μεταλαμβάνοντες φρικωδεστάτου. In ſecunda oratione Nazianzeni legas δεῖπνον λαμπρὸν, *cœnam ſplendidam Euangelicam*; & ſunt viri docti qui referant ad Cœnam Domini: in his etiam Benedictus Iuſtinianus. ego non exiſtimo de ſacris myſterijs ibi loqui Gregorium. Dionyſius Areopagita, capite III. Eccleſiaſticę Hierarchiæ, quo loco agit de Cœna Domini, actionem Chriſti in qua Cœnam ſuam inſtituit, nominat θείαν δεῖπνον καὶ ἀρχισύμβολον: vbi obſeruat Maximus, *Cœnam* appellari Dionyſio ipſa myſteria. Σημειωτέον, ait, ὅτι ἀρχισύμβολον εἶπε τὸ μυστικὸν τοῦ Κυρίου δεῖπνον τῶν θείων μυστηρίων. ibidem, & apud Pachymerem, alterum interpretem, atque etiam apud alios Patres Græcos, δειπνεῖν *cœnare* de participatione myſteriorum vſurpatur. In diſputatione de Paſchate veterem ſcriptorem produximus, cuius ſunt huiuſmodi verba de Chriſto ſua myſteria inſtituente, ὃ ἴδιον δεῖπνον ἔφαγε. Protulimus etiam Cabaſilæ verba τὸ ὃ ἱερὸν δεῖπνον conferat ad vitam in Chriſto. & ſæpe in eius ſcriptis δεῖπνον κυριακὸν, aut μυστικὸν, aut ἱερὸν δεῖπνον Euchariſtia appellatur. Liber de cœna Domini, qui habetur inter opera Cypriani, non tamen eſt Cypriani, ſed mediæ vetuſtatis ſcriptoris cuiuſdam, vt legi in manuſcripto codice illuſtris Bibliothecæ Oxonienſis. Mihi tamen videtur is liber etiamſi Cypriano falſo aſcribatur, maiorem ſapere vetuſtatem, quàm multis placeat. Is igitur liber inſcribitur *de cœna Domini.* qui interpretantur eam θεοφανείῳ de feſtiuitatis illius die, quæ dicta eſt Cœna Domini, ne vnum quidem in toto libello verbum poſſunt deprehendere, quod ipſorum faueat ſententiæ. quum tamen in omnibus eius argumenti orationibus, quales ſunt inter opera Bernardi ſedecim, aut ſeptemdecim, & apud alios multos, aliqua, vt plurimum, feſtiuitatis commemoratio fieri ſoleat, cuius cauſſa ſunt ſcriptę. quare ſine dubio in libelli Cypriano adſcripti inſcriptione *Cœna Domini* eſt ipſa Euchariſtia. Hieronymus in verba Pauli: *Dominica cœna debet omnibus eſſe communis.* COENA *autem ideo dicitur, quia Dominus in Cœna tradidit ſacramenta.*

menta. B. Augustinus epistola CXVIII. *Apostolus alibi dicit; Conuenientibus ergo vobis in vnum, non est Dominicam cœnam manducare. hanc ipsam acceptionem Eucharistiæ Dominicam cœnam vocans.* Gregorij Magni locum paullo ante attulimus, quo idem expressis verbis affirmatur. Innocentius III. Mysteriorum Missæ lib. IV. cap. XII. *Queri solet quale corpus suum Christus dedit in Cœna, mortale an immortale, passibile an impassibile.* Bernardus, siue alius Bernardo fortasse antiquior, in sermone de Cœna Domini, editionis vltimę p. 1679. *Christus in cœna illa munerans & munus, cibans & cibus, conuiua & conuiuium, offerens & oblatio.* mox. *Sane in mensa vna in Cœna Domini, de vno pane consecrato Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, pessimus in pœnam.* In Humberti Syluæ candidæ Episcopi disputationibus habitis Constantinopoli; & in ipsius Humberti verbis, & in oratione illius Græci qui cum ipso disputat, sæpe Eucharistia nominatur aut *mystica cœna*, aut etiam simpliciter *cœna*. Eckbertus aduersus Catharos, sermone vndecimo: *Olim Christus in Cœna sua inconsumpto & integro corpore coram discipulis sedebat ea hora, qua manducabant corpus eius.* Atque hæc satis: plura enim congerere testimonia nihil attinet. Iam tu pie Lector iudicabis, quo spiritu ferretur Maldonatus, cum odio Protestantium adductus, adeo asseueranter affirmauit, Patres nefas duxisse sacramentum Communionis vocare *Cœnam.* Baronius longe modestior, qui fatetur veteribus nomen *Cœna* vsurpatum fuisse pro Eucharistia: *licet*, inquit, *ea voce vt alijs abuti soleant Nouatores.* At nos illis non patrocinamur, si qui sunt, qui abutantur; qua de erit alius dicendi locus. Sed si verbum Apostolicum reuocasse in vsum, alicuius nouitatis suspicionem mouet: obsecro, cuius criminis debent esse suspecti, quos tædet cum Apostolis loqui? Sed Baronius, qui propositum habebat Communionem sine communicantibus, Missas priuatas, & eiusmodi crassos & recentes abusus alios defendere; non ferebat æquo animo vocabula antiqua & Apostolica ex alta obliuione retrahi in lucem, quæ vere antiquæ & Apostolicæ doctrinæ desiderium in vtentium animis poterant excitare. Hinc illæ lacrymæ. Hinc illa Maldonati vitrea bilis, vel potius furor δαιμονιώδης. Nam quod affirmat idem Protestantes nefas ducere sacramentum hoc aliter vocare quàm *Cœnam*; mera calumnia est, merum mendacium. Inspiciantur vel obiter Protestantium Confessiones: reperientur ibi cum aliæ mysteriorum appellationes, tum præsertim hæ duæ non rarò *Communio* & *Eucharistia.* Inspiciatur Ecclesiæ Anglicanæ Liturgia, vbi multo crebrius occurrit appellatio *Holy Communion* quàm *Lords Supper.*

XXXIII. ΕΥΛΟΓΙΑ.

XXXIII. ΕΥΛΟΓΙΑ. Benedictio. *quid ſignificent* εὐλογεῖν *&* εὐχαριστεῖν *in S. Cœnæ inſtitutione. Cos hillel in conuiuio Paſchali. Voces & locutiones vſitatæ in hoc ſacramento,* benedicere, ἁγιάζειν, ſanctificare, ἀφιερώσαι *in vſum communem aut diuinum.* τὸ εὐλογῆσαι κατὰ ἄρτου μίξιν *apud Iuſtinum.* Conficere corpus Chriſti, *ſiue,* ſacramentum corporis Chriſti, *aut* ſimilitudinem corporis Chriſti, συμβόλων διακονίαν *Chriſtus. idem,* corpus ſuum facere, *aut* creare *dicitur. Vis benedictionis ſacramentalis. quo ſenſu dicatur Sacerdos* conficere corpus Chriſti, *quum elementorum ſanctificatio ſit à Domino.* ἀφιέναι τὰς εὐχὰς τοῦ Χριστοῦ *in Liturgijs.* ἀναφώνησις, καὶ ἀναδεῖξις *panis Euchariſtiæ apud Baſilium. Eius liber contra Pneumatomachos male ſuſpectus Eraſmo.* ἀναφωνεῖν *de hoc ſacramento. Voces* εὐλογία *in hoc argumento varia acceptio.* Eulogia. *Mos miſſitandi eulogias: item dandi non communicantibus.* δῶρα. εὐλογίαι. χλωσμοὶ. κατάκλασις.

Idem.

PAuli verba ſunt, I. Corinth. x. 16. ὃ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν. *Calyx benedictionis, cui benedicimus.* de cœna Domini loquitur. εὐλογία igitur eſt ipſum Euchariſtiæ ſacramentum. & ita poſtea hæc vox eſt accepta. Euangeliſtæ & Apoſtolus Paulus in explicanda horum diuinorum myſteriorum inſtitutione, duobus verbis promiſcue vtuntur, ad declarandam Domini actionem, εὐλογεῖν & εὐχαριστεῖν; ex quibus verbis duo huius ſacramenti nomina originem habuerunt, *Eulogia,* & *Euchariſtia.* Vtraque vox à parte vna totam Domini actionem deſignat. Nam Chriſtus in eodem actu, & Deum Patrem laudauit, & gratias illi egit, & hoc amplius panem ſanctificauit, hoc eſt, conſecrauit in vſum Sacramenti, vt eſſet in myſterio corpus, ſiue caro & ſanguis Chriſti, ſicut ipſe oſtendit cùm dixit, *Hoc eſt corpus meum.* Tot effectus diuerſi, ſaltem ratione, vno verbo exprimi quum nequeant; & Scripturæ & Patres varijs nominibus ac locutionibus tantum myſterium expreſſerunt. Docent igitur nos tres Euangeliſtæ & Paulus, Dominum panem ſumpſiſſe, ac deinde ſibum, & vtrumq; εὐλογῆσαι, ſiue εὐχαριστῆσαι, antequam traderet diſcipulis. Qua in hiſtoria hoc primum obſeruare iuuat, quo modo Filius Dei vmbras Legis ad veritatem traduxerit. Mos enim fuit populo Iudaico, communium illud in quo edebatur agnus Paſchalis, poculo claudere, quod dicebatur כוס של ברכה ποτήριον εὐχῆς, vel vt Paulus loquitur, ποτήριον τῆς εὐλογίας:

poculum

poculum laudis. nam εὐλογεῖν etiam laudare significat; quò respexit Syrus interpres, cùm verba Pauli ita vertit, כסא די תושבחתא *poculum laudationis.* & in Græcis Liturgijs non vno loco dicitur hoc sacramentum θυσία αἰνέσεως, *sacrificium laudationis.* Dicebatur poculum illud Iudaicum, & כוס של ברכה *poculum benedictionis.* quomodo etiam exponitur ποτήριον εὐλογίας apud Paulum. εὐλογεῖν, siue *benedicere* hac notione idem sunt atque ἁγιάζειν, *sanctificare*; quę vocabula pro ratione rei de qua vsurpantur, debent exponi. Aliquando de ijs rebus dicuntur, quę sanctificantur ad vsus humanos: vt apud Paulum, I. ad Timoth. IV. 4. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil reyciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei & actionem.* nam ibi loquitur de cibis corporalibus. Aliquando dicuntur eadem verba de ijs rebus quæ sanctificantur ad vsus diuinos. Sic passim apud Patres aqua baptismi dicitur εὐλογεῖσθαι, ἁγιάζεσθαι, benedici, sanctificari, consecrari, in vsum sacri lauacri. Sic ergo & panem Eucharistiæ Christus εὐλογήσας ἔκλασεν. Pro quo dicitur & ἁγιάζειν, *sanctificare* passim apud Patres Græcos & Latinos, nempe in vsum sacramenti. vnde τὰ ἁγιάσματα, vnum è nominibus Eucharistiæ, de quo postea dicetur. Iustinus in dialogo cum Tryphone dixit, ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, vel *conficere*, hoc est, Christi exemplo εὐλογεῖν καὶ εὐχαριστεῖν, benedictione & gratiarum actione consecrare in Sacramentum corporis Christi. *Similæ oblatio*, Iustinus ait, *figura erat panis Eucharistiæ*; οὗ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ πάθους ἔπαθεν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ Κύριος ἡμῶν παρέδωκε ποιεῖν; *quem in memoriam passionis suæ Dominus noster tradidit (præcepit,) facere.* alludit Iustinus voce ποιεῖν ad vocem Christi apud Paulum I. Cor. XI. 24. Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. *Hoc facite in meam*, siue, *mei recordationem.* Latina Ecclesia in eam rem verbum *facere* interdum vsurpauit. vnde est apud Augustinũ, de Trinitate, lib. III. cap. X. *panis ad hoc factus*, hoc est consecratus: sed eadem plurimum frequentauit verbum *conficere.* vnde est apud Latinæ linguæ Patres de sacerdotibus vsu tritissima phrasis, *conficere corpus Christi*, pro eo quod dixit Iustinus ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, vel *conficere.* Hieronymus ad Heliodorum, de Sacerdotibus loquens, *qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus ore sacro conficiunt.* idem ad Euagrium: *ad presbyterorum preces, Christi corpus sanguisq; conficitur.* & ita passim apud Latinos Patres. Quid est *conficere corpus Christi?* est conficere sacramentum corporis Christi. nam vtroque modo loquuntur Patres, nullo discrimine. Ambrosius, de ijs qui mysterijs initiantur, cap. IX. *Hoc quod conficimus corpus ex Virgine est.* idem De sacramentis lib. IV. cap. IV. *vbi venitur vt conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus Sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi.* mox. *Ergo sermo Chri-*

sti

ſti hoc conficit ſacramentum. Arnobius in Pſalmum CXXXIX. *Quid tam magnificum, quàm ſacramenta diuina conficere?* dixerunt etiam *conficere ſymbola corporis Chriſti*, pro eodem: ſicut apud Dionyſium Areopagitam dicitur Chriſtus ὁ τῶν συμβόλων δημιουργός. item, *ſigna*, vel *ſignacula*, vel ἀντίτυπα, *corporis Chriſti*, aut *ſimilitudinem*: ſicut dixit Ambroſius ibidem, *mortis ſimilitudinem ſumere*, & *ſimilitudinem pretioſi ſanguinis bibere*. Sic accipiendum quod legitur apud Patres, Chriſtum *corpus ſuum facere*, vt apud Tertullianum lib. IV. contra Marcionem: id eſt, *figuram corporis ſui* inquit ibidem Tertullianus. vel *creare corpus ſuum*. in libello De cœna Domini ſub nomine Cypriani: *Dominus vſque hodie hoc veraciſſimum & ſanctiſſimum corpus ſuum creat, & ſanctificat, & benedicit.* ipſum quidem Domini corpus ſemel in vtero glorioſæ Virginis creatum, conceptum & formatum, atque ex eadem poſtea natum, neque vnquam eſſe deſijt, neque iterum fuit vnquam creatum. Creat igitur corpus ſuum Chriſtus, quando, ſicut loquitur Beda, *creatura panis & vini tranſit in ſacramentum corporis Chriſti.* ſiue quod idem eſt, quando Chriſtus virtute ſua panem & vinum immutat vt fiant ſacramenta corporis ſui. Vis enim benedictionis in hoc ſacramento ea eſt, vt res natura ſua communes & ſenſibus corporeis perceptibiles, τῇ τοῦ θείου τῆς χάριτος, vt loquitur Theodoretus, & poſtea plurib⁹ exponetur, id eſt, poſt acceſſionem gratiæ, myſterium contineant ſuo modo, & ſignificent, quod ſola mente concipitur, ſola fide percipitur. Ideo dicebat Heſychius in Leuitici caput XXII. 14. ſanctificationem myſtici ſacrificij, & mutationem, eſſe *à ſenſibilibus ad intelligibilia tranſlationem.* Hoc voluit Auguſtinus, qui tot locis diſtinguendum monet inter ſacramenta corporalia, quæ ipſe definit, *ſignacula rerum diuinarum vſibilibilia, & inuiſibilem gratiam*, ſiue *donum ſpirituale*, quod per ſacramentum exhibetur. vt in libris De doctrina Chriſtiana, De catechizandis rudibus, contra Fauſtum lib. XIX. in Iohannem & ſæpe alibi. Porrò etſi dicitur etiam Patribus Sacerdos *conficere corpus Chriſti*, vel *ſacramentum corporis Chriſti*; proprie tamen loquendo, non Sacerdos, ſed Chriſtus ipſe eſt, qui totum illud myſterium conficit, ſicut alio loco pluribus exponemus ex Auguſtino, & Chryſoſtomo, & alijs Patribus. Vide ad num. Bar. CXCVII. Præclare Eckbertus contra Catharos, ſermone XI. *Quod dicitur Sacerdotes corpus Domini facere, ſiue conficere, quod idem ſonat in laico ſermone, non ita intelligimus, quod ipſi corpus Domini quaſi de nouo creent, & ei eſſentiam dent: ſed eorum facere, nihil aliud ibi eſt, niſi quod ſuper illud viſibile ſacrificium, quod in altari eſt, faciunt officium ſuum, & dicunt orationes & benedictiones & ſtatuta ſigna faciunt, & tunc virtute diuina præſtatur, vt ſit ibi verum corpus Domini, & verus ſanguis eius, vbi prius nihil aliud erat,*

nisi panis & vinum. Illud ergo opus sacerdotum, quod tunc agunt, tali modo loquendi designari solet, vt ipsi dicantur FACERE CORPVS DOMINI: *& est fortasse sumptus hic modus loquendi, ex eo quod Dominus tunc dicebat, Hoc facite in meam commemorationem.* In Ecclesiæ Græcæ Liturgijs, verba εὐλογεῖν & ποιεῖν FACERE, non Sacerdoti tribuuntur, sed Deo: vt in Chrysostomiana, εὐλόγησον ὦ δέσποτα ☧ ἅγιον ἄρτον. ποίησον ☧ ἄρτον τοῦτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. In Basiliana oratur Deus, *vt Spiritum Sanctum suum immittat* ὅπως τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, ☧ εὐλογήσῃ αὐτὰ ☧ ἁγιάσῃ, ☧ ἀναδείξῃ, *in proposita dona & illa benedicat, sanctificet, atque ostendat, siue efficiat,* nempe corpus Christi. Quærunt eruditi viri, quid sit ἀναδείξῃ in hoc Basilij loco. Quidam referunt ad panis consecrati eleuationem, cùm populo ostenditur. Græci in eius ritus mentione κάθισμὸν & ὕψωσιν, vel αἴρωσιν appellant, vt Iohannes Damascenus, Maximus monachus, & Anastasius Sinaita. Alij interpretantur ἀναδείξῃ ostendere aliquo effectu præsentiam suam; quæ est Bellarmini etiam sententia, libro IV. de sacramento Eucharistiæ, cap. XIV. & quidem ἀναδεικνύει non male potest exponi ostendere, vel etiam attollendo ostendere. Verùm ex alio eiusdem Basilij loco discere est, fuisse id verbum alio sensu vsurpatũ ad denotandam illam partem Liturgiæ, quæ pertinet ad panis & vini consecrationem. Locus Basilij est in capite XXVII. libri ad Amphilochium de Spiritu Sancto. Nam vt hoc obiter dicam, magno Erasmo non assentior, qui partem postremam eius libri suspectam habuit: parum memor, Iohannem Damascenum bis eius meminisse & τελαχιναχέφαλον librum nominasse; quia in capita diuisus esset triginta, vt hodieq; diuiditur. Omitto nunc graues alias causas quæ me mouent. Basilius igitur in eo libro ritus sacros aliquot commemorans, non è Scripturis deriuatos, sed Apostolica traditione acceptos, inter prima exempla ponit, τὰ ἐπὶ τῇ ἐπικλήσεως ῥήματα ὅτε τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας & τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας. *Verba quæ pertinent ad inuocationẽ super ostensione, hoc est, confectione panis Eucharistiæ & poculi benedictionis.* quis potest dubitare, præsertim si totũ locum legerit, ἀναδείξει hoc loco esse confectionẽ sacramenti Eucharistiæ? & sciunt periti Græce ἀποδείκνυσθαι, atq; ἀναδείκνυσθαι sæpe non ostensionẽ rei alicuius significare, sed effectionẽ: & quidẽ solent de rebus magnis illa verba vsurpari, vt in principio mellitissimi Herodoti, ἔργα μεγάλα ☧ θωμαστὰ ἀποδεχθέντα. Quare dubitari, mea quidem sententia, non potest, quin ἀναδείξῃ in Liturgia Basilij, id sit, quod Hieronymus, Augustinus & alij Patres Latini dicunt *conficere corpus Christi*; siue, *sacramentũ corporis Christi.* Obseruabamus non dissimile verbũ in eadẽ re apud alios Patres, ἀναφαίνεσθαι, quasi dicas, repente existere, & con-

spiciendum

ſpiciendũ ſe dare. docent enim Patres, ad Sacerdotis inuocationẽ, per Spiritus Sancti operationẽ, elementa ſanctificari, ſic vt quę prius erant tantum panis & vinũ, iam incipiant dici & eſſe in myſterio corpus & ſanguis Chriſti: propterea dicunt ijdẽ, Chriſtũ apparere in Euchariſtia, & videri: nempe oculis fidei, vt diſerte exponit Chryſoſtomus libro tertio de ſacerdotio. πάντα ὁ τοῦτο ποιῶν ἀφ᾽ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως. *hoc omnes faciunt*, (vt videant ipſum Chriſtum,) *per oculos fidei*; ſed hæc vberius infra exponentur. Hæc igitur eſt Baſilij ἀναδιξις; hoc aliorũ Patrum ἀναφανεῖσα. Hippolytus Martyr, in libello De conſummatione mundi: οὐ γὰρ ἔσται ἔτι σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐπὶ γῆς ἀναφανόμενα. *non exiſtet illis diebus pretioſum corpus & ſanguis Chriſti.* id eſt, non conficietur ſacramentum Euchariſtiæ; & vt ſtatim ipſe ſubijcit, λειτουργία οὐκ ἔσται. Verbum *conficere* non de ſolo communionis ſacramento Latini vſurparunt; ſed etiam de alijs ſacramentis: vt *conficere oleum*, nempe in vſum Chriſmatis, apud Optatum libro ſeptimo: ſicut apud Iuſtinum *conficere panem*, quod ante expoſuimus. Oecumenius verbo κατασκευάζειν vſus in locum Pauli ſuperiorem: ὁ εὐλογῶν καὶ κατασκευάζομεν· οἶδας ὃ λέγω. Igitur εὐλογεῖν, ἁγιάζειν, ποιεῖν, κατασκευάζειν, ἱερουργεῖν τὸ ἅγιον σῶμα, vt in Liturgijs, vel ἱερατεύειν τὸ σῶμα Κυρίου, vt in Aſceticis apud Baſilium, ἀναδιδόναι, ἀναφαίνειν, *benedicere, ſanctificare, conſecrare, conficere, creare*, vel vt loquitur Auguſtinus apud Gratianum De conſecratione, diſtinct. 11. can. LXXII. *in myſterio potentialiter creare*, item, *in vſum religionis aſſumere*, & ſimilia vocabula pro eodem vſurparunt veteres; cùm actionem Sacerdotis intelligerent, per quam hoc ſacramentum paratur, & res ſenſiles fiunt intelligibiles; quæ eſt maxima mutatio, vt ſuo loco infra declarabitur; vbi illa verba Patrum exponentur μεταβολὴ, μετατύπωσις, μετὰ τοῦ χρίσματος & ſimilia, quæ hodie contra auctorum veterum mentem, ad ſtabiliendam Tranſlubſtantiationem, vulgo trahuntur. Porrò nomen εὐλογία aliquando ſimpliciter pro Euchariſtia acceperunt: vt apud Cyrillum in epiſtola ad Caloſyrium, ἀλλὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου ἡ μυστικὴ εὐλογία. idem in Iohannem lib. XII. cap. XXXIX. aliquoties coniungit τὸν μυστικὸν εὐλογίαν & ὁ ἁγιασμὸς τῆς εὐλογίας. Sic εὐλογίαν γάμων cùm dicunt, totum ordinem intelligunt conſecrandi nuptias, cuius pars erat ſacramentum Euchariſtię, ſicut hodieque eſt in multis locis, & in Eccleſia etiam Anglicana. Aliquando εὐλογίαι dicuntur ſingulæ hoſtiæ, vel particulæ, quæ communicantibus porrigebantur. Sic accipe apud Cyrillum in epiſtola ad Neſtorium, Concilij Epheſini, pag. 80. edit. Germ. ἐκ τοῦ ἁγίου τραπέζου τὰς εὐλογίας τοῦ ἁγίου σώματος. Clemens, Conſtitutionum libro octauo, ἐπὶ τοῦ ἁγιάσματος τὰς εὐλογίας

λογίας ⁂ δῴκοσοι μεμέτωσαι τῆς κλήρῳ. *quæ fuerint reliquæ benedictiones*, id eſt, particulæ ſiue buccellæ panis conſecrati, *eas diaconi Clero diſtribuunto.* Maximus in Dionyſij Hierarchiam Eccleſ. cap. III. ἡ τοίνυν ⁂ κυφισμὸν ἢ τινὰ ὕφωσιν τῆς μιᾶς εὐλογίας τῆδε ἢ τῆδε αὐτὸς φησι. hîc μία εὐλογία eſt vna particula panis conſecrati. iterum idem, κυφίζων ὁ ἱερεὺς ⁂ ἅγιον ἄρτον ἐδίκευν τινὶ εὐλογίᾳ, λέγων τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. Appellarunt etiam εὐλογίας partes conſecrati panis, quas moris erat in primitiua Eccleſia mittere ad alias paroecias, aut ad peregrinos ἀποδημοῦντας, declarandæ dilectionis ergo, & conſenſionis in fide. Euſebius in quinta Hiſtoria cap. XXVI. πέμπειν εὐλογίαν, id dixit. Poſtea illa conſuetudo fuit prohibita; extatque ſumma canonis Concilij Laodiceni, in hæc verba etiam apud Balſamonem. Περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν τινὶ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας ἀποπέμπειν. vbi notat Scholiaſtes, fuiſſe olim moris, miſſitare huc illuc ſancta myſteria, ſiue panem ſanctificatum in vſum myſteriorum, quod hoc canone prohibetur. Similiter etiam Latini *Eulogias* dixerunt fruſta panis benedicti quidem, ſed non in vſum Euchariſtiæ; qui & mittebatur ad abſentes, vt ſæpe legitur in epiſtolis Auguſtini & Paulini; & ſacris peractis à Sacerdote, *dabatur iis qui communicare non fuerant parati*, vt eſt in decreto, quod Pij primi nomine circũfertur. Dabantur eędẽ Eulogię & Catechumenis, qui ius ſumendæ Euchariſtię non habebant. Itaque hoc illis erat loco ſacramenti: atque adeo ſacramentum quoddam hoc illis erat: nam ita diſerte appellat Auguſtinus libro II. De peccatorum meritis & remiſſ. cap. XXVII. laxiore videlicet notione, quia precibus ſanctificabatur. Ac propterea panem illum vocarunt etiam ἀνάδωρα, quoniam locum obtinebat δώρου, id eſt, S. Euchariſtiæ: hoc namque ſignificat τὸ δῶρον, vt poſtea dicetur. Extremæ Baſilij Liturgiæ, ſubiecta ſunt hæc verba; μετὰ τοῦτο εὐχὴν ἀξιέργαστον ὁ ἱερεὺς ἢ δίδωσι τὸ ἀνάδωρον. *poſt vltimam Liturgiæ precationem, exit Sacerdos, & dat panem benedictum.* Dixerunt eundem panem & κλάσιν aut κατάκλασιν, propter fractionem, quam videntur in eo diuidendo obſeruaſſe, ſicut obſeruabatur in Euchariſtiæ diſtributione. Exempla aliquot protulit vir doctiſſimus & amiciſſimus, Iohannes Meurſius. Extat vero ea vox in Canonico Iure Græcorum non ſemel; vt in Demetrij Chomateni Reſponſionibus apud Leunclauium p. 320. vbi quæritur, an Græcus Sacerdos Latino qui ſacris interfuiſſet, debeat μεταδοῦναι κατακλάσεως, *dare partem panis benedicti.* Sunt qui obſeruent non ſolum panem benedictum ſub nomine Eulogiarũ fuiſſe olim miſſitatum; ſed etiam alia nonnulla, vt ſalẽ & vinũ. Conſtat conſuetudinem mittendi Eulogias diu fuiſſe in Gallijs frequentatam; ſicut teſtantur ſcriptores Gallici, qui eius moris faciunt

mentionem

mentionem, vt Gregorius Turonenſis,& alij, quos laudat clariſſimus Pithœus in Notis ad Capitula Caroli Magni. Nuperrime verò etiam formulas ea in re vſitatas, in Marculpho à ſe edito publicauit, iuuenis propter morum ſingularem probitatem,& multiplicem eruditionem mihi chariſſimus, Hieronymus Bignonius Pariſienſis.

XXXIV. ΤΟ ΣΩΜΑΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. CORPVS CHRISTI. *Origo appellationis à formula inſtitutionis. nomen* Corpus *varie accipi. Diſcrimen inter rem viſibilem & rem inuiſibilē in Sacramentis, quarum nomina ſæpe permutantur. Alia nonnulla.*

ANNI XXXIV. Num. XLVIII.

VErba formulæ qua vſus eſt Saluator mundi inſtituens hoc Sacramentum, verſa ſunt in nomenclaturam ipſius. Dixit Dominus, *Hoc eſt corpus meum*, & *Hic eſt ſanguis meus*. inde ſumpſit vetus Eccleſia, cùm appellauit Cœnam Dominicam, *celebrationem corporis & ſanguinis Domini*, ſicut loquitur Auguſtinus in III. de doctrina Chriſtiana : vel ſimpliciter, *Sacramentum corporis Chriſti*, aut maiore etiam compendio, *Corpus Chriſti*. Hinc iſtæ locutiones ſacramentales, *ſuſcipere corpus Domini*, vt apud Originem, homil. XIII. in Exodum : & διδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, vt in canone XVIII. Concilij Niceni : & ἱεραπτύειν τὸ σῶμα Κυρίου, vt apud Baſilium, pag. 597. & ſimiles his multæ aliæ apud Patres Græcos & Latinos. Hic primò obſeruandum eſt, quoties ita loquimur, vocabulum *corpus* paullo aliter accipi, quàm in Dominica inſtitutione, quæ tamen dedit exemplum huiuſmodi locutionum. In verbis Domini *corpus* ſignificare carnem certum eſt : nam proprie ſi acciperetur, ſuperflua eſſet quæ ſtatim ſubijcitur mentio ſanguinis : quum τὸ CORPVS, ſi κυριῶς accipias & carnem & ſanguinem complectatur. Sed norunt mediocriter exercitati in lectione Scripturæ & Patrum, ſolere *corpus* vſurpari pro carne, & contra aliquando, τὸ caro, poni pro corpore. At quoties hoc myſterium appellatur ἀπλῶς *corpus Chriſti*, aliter ea vox eſt intelligenda : totum enim illud ſignificat, quod in Communione percipiunt fideles. Nemo autem dubitat, fideles quoties rite Euchariſtiam ſumunt, & carnem & ſanguinem Chriſti percipere, hoc eſt, totum Chriſtum, & cum Chriſto omnia eius munera, atq; adeo vt loquitur Damaſcenus, ἑνώσεως τῆς πρὸς αὐτὸν κατ' ἐξ. Obſeruandum præterea eſt, in doctrina de ſacramentis, quæ eſt Symbolica Theologia, vt appellat Dionyſius Areopagita, hoc eſt, doctrina de ſignis à Deo inſtitutis, vt clare explicat Auguſtinus tot locis, & nos inferius dicturi ſumus ; eam eſſe affinitatem,

nitatem, ὁμοίωσιν & mutuam relationem inter ſigna & res ſignificatas, vt eorum nomina promiſcue vſurpentur, ἐναλλαγὴ ὀνόματος, ait Baſilius ad Amphilochium, de re loquens non diſſimili; quum tamen eadem nomina docendi cauſſa, ſint accurate diſtinguenda: neque enim confundi patitur vera Theologia ſigna viſibilia cum rebus inuiſibilibus, quæ in illis honorantur, ait idem Auguſtinus: qui tot locis inculcat doctrinam de diſcrimine inter externa ſignacula, & intus latens ſpirituale donum. Docent igitur Patres, cùm appellatur hoc myſterium *Corpus Chriſti*, nomine rei ſignificatæ ſignum affici atque intelligi. Notiſſimus eſt Theodoreti locus. *Dominus*, inquit, *ſymbolo corporis, corporis nomen dedit.* notiſſima ſunt hodie & pueris Auguſtini verba ad Adimantum, Manichæi diſcipulum, *Dominus non dubitauit dicere, Hoc eſt corpus meum, cùm ſignum darent corporis ſui.* notiſſimus etiam eſt hic eiuſdem Patris locus ex enarratione Pſalmi tertij: *Chriſtus Iudam admiſit ad conuiuium, in quo corporis & ſanguinis figuram commendauit & tradidit.* neque hodie ignorat quiſquam eruditorum, paullo ſaltem de ſua ſalute ſolicitior, ſexcenta eiuſdem Patris & aliorum teſtimonia, quibus expreſſe monemur, nomen rei inuiſibilis exteriori ſigno communicari. Quod cùm dicimus, neque venerandi huius ſacramenti virtuti atque efficaciæ, per quam, modo ineffabili, carne Chriſti & ſanguine paſcimur, & vt loquitur Tertullianus; anima noſtra Deo ſaginatur, quicquam imus detractum; neque præſentiam Chriſti in Euchariſtia negamus, ſicut luculente ſuo loco poſtea ſumus oſtenſuri. Tantum dicimus, patronos Tranſſubſtantiationis, male ad nouæ doctrinæ defenſionem trahere eiuſmodi Patrum loca, vbi hoc ſacramentum appellatur *Corpus Chriſti*, aut ſimiles locutiones vſurpantur. quarum locutionum interpretationem quum tot locis ijdem Patres nos doceant; cogunt ur Tranſſubſtantiatores hodierni, vt clariſſimam eorum mentem offuſo ſepiæ atramento eludant, miris & indignis modis illorum verba torquere, ſicut poſtea aliquot exemplis demonſtrabitur. Ibi oſtendetur, quid de hac quæſtione ſenſerit Tertullianus: quem obſeruat Baronius non raro in mentione huius ſacramenti illud appellare *Corpus Chriſti*. vere hoc quidem Baronius: illud parum candide; quod diſſimulauit eundē Tertullianū alibi mentē ſuam expoſuiſſe, cum voci *corpus* ſubijcit interpretamentum, *id eſt, figura corporis*: vt libro IV. contra Marcionem, capite XL. nam qui ſuis interpretationibus illum locum aliter eſſe accipiendum conati ſunt docere; ſolidis rationibus poſtea à nobis refutabuntur. Pugnamus interim in enumeratione inſtituta.

XXXV. H

XXXV. Ἡ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ. Novvm Testamentvm. *Appellatione* Teſtamenti *& verbum Dei & Sacramenta affici.* Διαθήκαι τῆς καινῆς Διαθήκης *apud Paulum & in Liturgijs, ſenſu nonnihil diuerſo.* ὅρκια.

Ibidem.

Lvcas xxii. 20. Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ Διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου. *Hoc poculum eſt nouum teſtamentum in ſanguine meo.* Matthæus paullo aliter, quod ad verborum complexionem: Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς Διαθήκης. *Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti*: id eſt, quo ſancitur nouum Dei fœdus cum humano genere: ſiue Teſtamentum Chriſti, quo ſalutis heredem Eccleſiam ſuam inſtituit. Dicebamus in ſermone de coniunctione fidelium cum Chriſto, duo eſſe eius coniunctionis præcipua inſtrumenta, Verbum & Sacramenta. vtrumque horum vſitatiſſimo loquendi genere, appellatur fœdus ſiue teſtamentum. Eo ſenſu dicimus *Vetus & Nouum Teſtamentum*; totam Scripturam in duas partes ὁλοσχερῶς diuiſam ijs nominibus appellantes. Circumciſionem, quod fuit veteris populi Iudaici ſacramentum, Deus ipſe nominat בריתי *fœdus meum*, ſiue vt Græci verterunt, quos ſequitur Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos, τὴν Διαθήκην μου, *teſtamentum meum*. Sic Eccleſiaſtici xliv. 21. ἐν σαρκὶ αὐτοῦ ἔστησε Διαθήκην αὐτῷ. *in carne eius ſtare fecit teſtamentum.* Interdum *Noui teſtamenti* appellatione & Verbum ſimul & Sacramenta intelliguntur; vt cùm ait Paulus II. Corinth. iii. 6. ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς Διαθήκης, *qui nos reddidit idoneos, vt eſſemus miniſtri noui Teſtamenti.* intelligit enim totum miniſterium Apoſtolatus; quod & verbum complectitur & ſacramenta. In Liturgia Baſilij habetur inter alias precatio, quæ dicitur εὐχὴ τῆς προσκομιδῆς, *oratio oblationis*, in qua ſuperiora Pauli verba vſurpantur, ſed paullo aliter; nam ita orat Sacerdos; διδοὺς δὲ Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῖν διακονεῖν τὴν καινὴν σου Διαθήκην. neque enim appellatione *Teſtamenti* intelligitur hoc loco vt apud Paulum pars vtraque ſacri miniſterij, Verbum & Sacramenta; ſed poſterior tantum; neque verò de alio vllo ſacramento ſacerdos cùm illa pronuntiat ſentit, niſi de ſolo ſacramento Euchariſtiæ. itaque continuo ſubijcitur tam in Baſiliana, quàm in ea quæ dicitur Iacobi Liturgia, λειτουργὸς τῆς ἁγίας σου μυστηρίας. Eruditiſſimi viri obſeruarunt eodem genere loquendi ſacramenta, aut res ſacramento ſignificatas dici *Teſtamentum*, quo Homerus eſt vſus, cùm victimas mactandas ad ſanciendum fœdus aut pactum, appellauit ὅρκια *iuſiurandum*; quia victimæ adhibebantur ad feriendum fœdus, & iureiurando firmandum.

dum. Græci apud poetam ὅρκια interpretantur, τὰ ἐν ὅρκοις χρειώδη, vel εἰς ὅρκον χρήσιμα.

XXXVI. ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΡΙΟΥ. Mensa Domini.

Mensa cœlestis, sacra, mystica, φεικώδης, λογικὴ, *spiritualis de Cœna Domini.* Mensa spiritualis, *de prædicatione verbi. Chrysostomi locus animadversus.*

Ibidem.

Apostolus I. ad Cor. x. 21. οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων, *non potestis mensæ Domini participes esse & mensæ dæmoniorum.* Hîc mensa Domini est ipsa Eucharistia: quam exemplo Pauli Patres ita sæpe nominant. Apud Optatum libro quinto, *ministri qui mensæ Dominicæ famulantur*, sunt sacerdotes qui sacramentum hoc administrant. Augustinus De peccatorum meritis &c. contra Pelag. lib. 1. cap. XXIV. *Ecclesiæ Christi institutum tenent, præter baptismum & participationem Dominicæ mensæ, non solum non ad regnum Dei, sed nec ad salutem & vitam æternam posse quenquam hominum pervenire.* Leo I. de ieiunio septimi mensis sermone sexto, *Sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis.* In Græcorum Patrum monumentis frequens est vsurpatio huius appellationis; sed cum diuersis epithetis. *Cœlestis mensa.* Liturgia, quæ Iacobi nomen præfert, καταξίωσας ἡμᾶς μεταλαβεῖν καθάρας τῆς ἐπουρανίου ταύτης τραπέζης. *Sacra mensa.* Chrysostomus homilia separata in verba Pauli I. Cor. x. 1. ἡ μυστηρίων κοινωνία, ἡ τραπέζα ἱερά, ἡ ἀπόλαυσις τοῦ σώματος, ἡ κοινωνία τοῦ αἵματος, ἡμᾶς ὡμόφρονας ἀπεργάζεται. vides facundiam viri magni. nam rei eiusdem, nempe Eucharistiæ, quinque ponit appellationes pro vna. *Mystica mensa.* idem, tomo v. Sauil. pag. 367. εἶτα ὅτι πάλιν μυστικὴν τράπεζαν ἑτοιμάζει ὁ λόγος. hoc est, transit ad sermonem de Cœna Domini. sic idem sæpissime. Theodoretus de prouidentia, sermone x. ἡ μυστικὴ αὕτη κατασκευάζεται τράπεζα. *Mensa terribilis.* Chrysostomus homilia in locum Pauli, *oportet hæreses esse*; ἡ τράπεζα ἡ φεικώδης κοινὴ πᾶσι παρέκειται. *terribilis illa mensa, communis proponitur omnibus.* nec mirum ipsam mensam vocari φεικώδη, quum per mensam intelligatur ipsa Eucharistia, quam passim idem & alij Græci vocant τὰ φεικτὰ μυστήρια vt Gaudentius Brixensis *pauendum mysterium.* quin ipsum templum vocatur à Chrysostomo φεικωδέστατος χωρίον, *Locus maxime terribilis.* vt edit. Sauil. tomo VII. pag. 225. *Rationalis mensa.* Theodoretus in sexto sermone de prouidentia, ὅτι πάλιν λογικὴν μετέθηκε τράπεζαν ἡ θεοφ. *Spiritualis mensa*; πνευματικὴ τράπεζα, sæpissime apud Græcos Patres.

quanquam

quanquam non ſemper eo nomine Euchariſtia intelligitur. Chryſoſtomus homilia octuageſima quarta in ſexto tomo Saulliano; Διὰ τοῦτο ἐπὶ τὰ ἡμέτερα ἐφέξης σπεύδομεν, τὴν πνευματικὴν ὑμῖν παρατιθέμενοι τράπεζαν, ποιοῦντες ὑμᾶς ἀπολαύειν θείων λογίων. Hic, *apponere mensam ſpiritualem*, non dicitur de communione; ſed de prædicatione Scripturarũ; quod eſſe genus alterum manducationis ſpiritualis Chriſti, Patres nos docent. In homilia eiuſdem Patris LXXVIII. legimus Paulum in hiſtoria illa, quæ narratur cap. XVI. Actorum, appoſuiſſe commentarienſi à quo cuſtodiebatur in carcere menſam ſpiritualem: cui tamen datam fuiſſe communionem Lucas non dicit: ſed tantum in fide fuiſſe inſtitutum & baptizatum. Quare videtur à Chryſoſtomo in ea hiſtoria admiſſum ἀμφίτημα μνημονικόν. tribuit enim Paulo verba è verſu 34. πρόκειται τράπεζαν, *menſam appoſuit*, quæ non dicuntur de Paulo, ſed de ipſo carceris cuſtode. Chryſoſtomi verba ſubijciam: θᾶττον αὐτὸν ἐμυσταγώγησε, καὶ μετ' ἐκείνου τὸν οἶκον ἅπαντα· καὶ μετὰ τὸ πνευματικὸν λαβεῖν, καὶ μετὰ τὴν τράπεζαν τὴν πνευματικὴν πρόκειται αὐτῷ καὶ τὴν σαρκικήν. Ait Paulum cuſtodi appoſuiſſe & ſpiritualem menſam, & poſtea etiam carnalem. Si per menſam ſpiritualem Cœnam Domini intelligit; rem dicit, quæ expreſſè non dicitur in Scriptura: ſed videtur feciſſe coniecturam ex vſu perpetuo veteris Eccleſiæ, quæ ſemper adiecit baptiſmo participationem corporis Chriſti, præſertim in adultis: ſed & in infantibus perdiu is mos ſeruatus, vt notum ex Auguſtino & alijs. verùm poteſt menſa ſpiritualis etiam de doctrina fidei intelligi, vt iam oſtendimus. At illud, Paulum appoſuiſſe eidem menſam communem poſt ſpiritualem, quomodo exponemus? ſed hæc obiter. Porrò menſam hanc vetus Eccleſia appellauit θυσιαστήριον & altare, qua de re poſtea etit dicendum. Hodie Græci in celebratione S. Euchariſtiæ duas menſas adhibent: vnam vocant πρόθεσιν, quaſi dicas, menſam propoſitionis: in qua ponuntur panis & vinum ante conſecrationem; ipſi vocant τὰ δῶρα: quibus in priore menſa poſitis, tribuunt venerationem: deinde transferuntur quæ fuerunt ibi appoſita in alteram menſam, vbi fit conſecratio, & poſt conſecrationem adoratio λατρείας. eam menſam vocant & altare, & ἅγιον βῆμα, ſicut poſtea pluribus exponetur.

XXXVII. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΡΟΦΗ. ALIMENTVM SPIRITVALE. *Christum & in sacramento & extra sacramentum esse alimentum spirituale.*

IBIDEM.

PAulus I. Cor. x. 3. 4. sacramenta veteris Legis appellat βρῶμα πνευματικὸν & πόμα πνευματικὸν, *cibum & potum spiritualem.* Patres similiter sacramentum gratiæ Eucharistiam passim appellant ἔ. φιλῶ πνευματικῷ, vt Gregorius Nyssæ, Chrysostomus, Theodoretus, Cyrillus, alij. Leo Magnus, *In mystica distributione spiritualis almoniæ.* Gregorius vero Nyssenus verba Pauli de Christo interpretans, inter alia ipsius nomina recensет etiam hæc βρῶμα καὶ πόμα, in elegante libello de perfectione : docens, Saluatorem, etiam extra sacramenta consideratum, esse cibum & potum spiritualem Ecclesiæ suæ. & Theodoretus quoque in decimo de prouidentia, Christum in præsepi iacentem appellat πνευματικῷ ἔρωτι. Cæterum quomodo hoc sacramentum sit & dicatur cibus spiritualis, postea explicabitur in sermone de manducatione sacramentali.

XXXVIII. ΚΛΑΣΙΣ ΑΡΤΟΥ. FRACTIO PANIS. Frangere panem *apud Hebræos & cibum & potum complectitur.* Fractio panis *de Cœna, non excludit alteram speciem.* ἕνα ἄρτον κλᾶν. *Fractio hostiæ in tres partes. item in nouem. Alia.*

IBIDEM.

EVangelistę Matthęus, Marcus, Lucas, expresse notant de Domino sacramentū hoc instituente, εὐλογήσας ἔκλασε, *quum benedixisset fregit.* vel εὐχαριστήσας ἔκλασε, *postquam gratias egisset fregit.* & Paulus hanc circumstantiam, vt apprime ad rem facientem, ijsdem verbis expressit. Inde apud Patres κλᾶν ἄρτον, & κλάσις ἄρτου de celebratione Eucharistiæ. & sunt tam è veteribus quàm è recentioribus, qui de sacramento hoc interpretentur verba Lucæ & in Euangelio XXIV. 35. *cognitus est ipsis in fractione panis.* & in Actis II. 42. ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. & XX. 7. *quum essent congregati discipuli* τοῦ κλάσαι ἄρτον, *ad frangendum panem.* Syrus quidem interpres in vtroque Actorum loco, ipsam vocem Græcam *Eucharistia* in paraphrasi sua vsurpauit. Hebræis, quod nemo ignorat, qui vetus Testamentum legit, *frangere panem*, vsitatissima locutio est, de cibum sumentibus ; & *frangere panem cum aliquo*, est συνδειπνῆσαι. atque vt Græci à parte altera, potu nempe, totam actionē appellarunt συμπόσιον:

sic

ſic Hebræi ab eſu & fractione panis totum conuiuium denotarunt. Quare illi qui iſtis Lucæ teſtimonijs abutuntur ad defenſionem communionis ſub altera ſpecie ; non minus pueriliter errant, quàm ſi dicerent in Græcorum conuiuijs nullum cibum fuiſſe appoſitum, neque omnino quicquam aliud præter vinum aut alium potum ; quia conuiuium illis dicitur συμπόσιον, *compotatio* : cui etiam reſpondet Hebraicum משתה pro conuiuio: aut ſi dicerent, fideles quando orant Deum prece Dominica, nihil præter panem ad victum petere ; quia dicunt, *Panem quotidianum da nobis.* quum, vt obſeruat Auguſtinus, *à parte quæ excellit, tota ſufficientia nomine panis ſignificetur* : epiſtola CXXI. Ignatius in epiſtola ad Epheſios : ἕνα ἄρτον κλῶντες, ὅ ἐστι φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν. Hîc *frangere panem*, eſt celebrare communionem in ſynaxi : vbi ſub vtraque ſpecie ſacramentum fuiſſe tunc temporis adminiſtratum, nemo eſt opinor, qui neget : & oporteret eum frontis eſſe plus quàm meretriciæ, qui auderet negare. dicit vero Ignatius, *vnum panem frangentes*, vt eos hortaretur ad vnitatem colendam præſertim in ſynaxibus, ſub ductu vnius Epiſcopi. confer alium locum in epiſtola ad Smyrnæos. Idem auctor in epiſtola ad Philadelphenſes, de Euchariſtia loquens, verbum θρύπτεσθαι vſurpat. Εἷς ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη. *vnus panis omnibus eſt comminutus.* nam θρύπτεσθαι proprie de ijs vſurpatur, quæ in partes minutas franguntur. ex quo videtur intelligi, partes quæ ſingulis fidelibus præbebantur, fuiſſe valde paruas : quare etiam ſunt qui *micas* vocent, vt poſtea dicemus. Auguſtinus quoque in eam rem vſus verbo *comminuendi*, epiſtola LIX. ad Paulinum. *cùm illud quod eſt in Domini menſa benedicitur & ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminuitur.* Etiam hodie ſacerdos panem conſecratum frangit ; ſed non ad diſtribuendum : ſolus enim vt plurimum communicat : quare non eſt ea veteris Eccleſiæ fractio ; neque ipſius Chriſti ; qui fregit panem, non ſolum vt paſſionis ipſius ſymbolum eſſet fractio : ſed etiam, vt τὰ κλάσματα, partes fractas diſcipulis daret. Quum autem in Eccleſia Romana frangatur hoſtia in tres partes : Gothicæ Eccleſiæ, quę Hiſpanias diu inſederunt, morem ſeruarunt diuerſum, & in partes nouem hoſtiam diuiſerunt ; quas certo ordine in patena imponebant : & quum Domini noſtri in terris agentis hiſtoriam eſſent nouem hiſce nominibus complexi ; *Corporatio, Natiuitas, Circumciſio, Apparitio, Paſſio, Mors, Reſurrectio, Gloria, Regnum* ; fractione panis vſi ſunt, ad commemorandam & memoriæ altius imprimendam Chriſti hiſtoriam ; nouem enim partibus fractæ hoſtiæ hæc nouem nomina impoſuerunt ; vt legitur in Liturgia quam vocant Moſarabicá.

XXXIX. ΑΡΤΟΣ. ΑΡΤΟΣ ΕΠΙΟΥΣΙΟΣ. Panis. Panis Svpersvbstantialis & Qvotidianvs. Sacramentum panis. Ἐπιούσιος *ab* οὐσία, *diuerso ſenſu deducitur à Patribus. Euchariſtiæ vtilitas ad corpus & animam.* Panis Angelorum : Panis vitæ : panis ſanctus. panis Dei. *Locus Ignatij illuſtratus de pane quo fruentur fideles in altera vita.* panis propoſitionis.

Ibidem.

IN Scripturis & apud Patres hoc ſacramentum aliquando appellatur *Panis* ſimpliciter ; ſed multo ſæpius cum epitheto. Lucæ XXI v. 35. *fractionem panis* quidam, vt modò dicebamus, expoſuerunt de Euchariſtia : in his Auguſtinus de Conſenſu Euangeliſtarum libro III. *Non incongruenter accipimus*, ait, *hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuiſſe, ne agnoſceretur Ieſus : ſed tamen à Chriſto eſt facta permiſſio, vſq; ad ſacramentum panis : vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Chriſtus poſſit agnoſci.* Appellat *ſacramentum panis* ex illis Lucæ verbis, ipſam Euchariſtiam. Cyprianus Καικίλιος De cœna Domini : *Hoc ſacramentum aliquando Carnem & ſanguinem ; aliquando* Panem *Chriſtus appellat.* Sæpius tamen Patres, vt panem ſacrum & myſticum à communi diſtinguant, epitheta adijciunt ; quorum nonnulla hîc iuuat commemorare. Vocant igitur hoc ſacramentum Græci ἄρτον ἐπιούσιον : verba enim iſta ex oratione Dominica interpretantur de Euchariſtia plerique veterum, vt Tertullianus De oratione, Ambroſius libro v. de ſacramentis, Cyrillus Hieroſolymitanus oratione myſtagogica quinta, Auguſtinus in epiſtola CXXI. ad Probam, & ſæpius alibi, Iſidorus Hiſpalenſis, De off. Eccl. lib. I. cap. XVIII. itemque plures alij è Patribus. Et Græci quidem Patres cùm de Euchariſtia interpretati ſunt, rationem nominis hanc reddiderunt ; quod panis myſticus & animæ & corporis ſubſtantiam fulciat ἐπιούσιος, ait Cyrillus, ἄρτος τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. mox : Εἰς πᾶσαν τὴν τῆς οὐσίαν διαδίδοται εἰς ὠφέλειαν σώματος καὶ ψυχῆς. Ambroſius in ſimillimo loco paullò aliter. *Non iſte panis eſt, qui vadit in corpus ; ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit : ideò Græcè ἐπιούσιος dicitur.* quaſi animæ tantum prodeſſet hic panis : quum dicat Cyrillus diffundi ipſum per tota hominis οὐσίαν *ſubſtantiam*, & pertinere eius vtilitatem ad corpus & animam. ſed ita ſolent veteres in deſcribenda efficacia huius ſacramenti, modò animæ & corporis meminiſſe, modò animæ tantum. Damaſcenus in epiſtola ad Zachariam

riam epiſcopum Doarorum, ait corpus Chriſti, quod in ſacramento accipitur εἰς οὐσίαν καὶ εἰς τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, *tranſire in naturam*, (ita poſſumus hic vertere οὐσίαν,) *& ſubſtantiam animæ noſtræ*: at in libris de orthodoxa fide, vbi eadem verba, etiam corporis meminit. σῶμά ἐστι καὶ αἷμα Χριστοῦ, εἰς οὐσίαν τοῦ σώματος ἡμῶν τρεπόμενα καὶ σώματος γινόμενα. Etiam Chryſoſtomus nomen ἐπιούσιος deducit ab οὐσία, homilia in orationem Dominicam; ἀρτὸν ἐπιούσιον, τοῦτ' ἔστιν, ὃς ἱκανὸς εἰς οὐσίαν τοῦ σώματος ἡμᾶς καθίστησι, καὶ συγκροτοῦσαν τὴν τούτου δύναμιν. Sed verius idem, Commentarijs in Matthæum interpretatur ἐφήμερον, *quotidianum*, & non obſcure deducit à voce ἐπιοῦσα. Nuſquam autem Chryſoſtomus in veris operibus, niſi me fallit memoria, verba Dominicæ orationis retulit ad ſacramentum. Et eſt omnino illa interpretatio, vtut multis Patribus probata, ſi fateri verum volumus, longe petita & minus ſolida; ſicut firmis rationibus probat Abulenſis, in textum Matthæi caput, quæſtione CXII. Ambroſius vertit ἐπιούσιος *tranſſubſtantialis*; & cum hanc interpretationem, tum Latini interpretis *quotidianus* accommodat Euchariſtiæ. Dicitur & *panis Angelorum*: Liber de Cœna Domini: *Panem Angelorum ſub ſacramento manducamus in terris.* item ἄρτος ἐπιούσιος, & ἄρτος ζωῆς, *panis vitæ*. Chriſtus ait apud Iohannem, VI. 48. *Ego ſum panis vitæ.* Ex eo Patres ſacramentum hoc, quòd fideles vnum ſimus cum Chriſto, appellarunt *panem vitæ*. Chryſoſtomus in priorem ad Corinthios, homilia XXVII. Σύμφυτον ζωῆς λαβὼν τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς καὶ πρὸς θάνατον πέμψας καὶ ἀνάστασιν ἀπέδειξε; In Liturgijs Græcis ἅγιος ἄρτος ſæpius occurrit, etiam in ipſa diſtributione, apud Chryſoſtomum. *Panis Dei* legitur apud Ignatium, non frequenter, vt ait Baronius; ſed ſemel tantum in epiſtola ad Romanos. ſed eo loco *panis Dei*, non eſt Euchariſtia, vt exiſtimarunt Baronius & multi alij; ſed eſt ipſe Ieſus Chriſtus extra ſacramentum in regno ſuo cœleſti conſideratus. Verba Ignatij ſunt: οὐχ ἡδονῇ ἐγὼ τῇ φθορᾷ, οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου· ἄρτον τοῦ Θεοῦ θέλω, ἄρτον ζωῆς. Non nego S. Euchariſtię hęc elogia conuenire; ſed hæc interpretatio menti Ignatij parum videtur congruere; qui toties profitetur, ſe optare diſſolui & eſſe cum Chriſto. Obſeruandum igitur eſt, licet inſtituta ſint ſacramenta ſolummodo ad hanc vitam, & tantiſper dum gloriosus Chriſti aduentus exſpectatur: ſæpe tamen Patres locutiones ſacramentales vſurpare de futuræ vitæ bonis cum loquuntur. Dicunt igitur, pios in cœlis panis fruituros, quem hic in Euchariſtia delibauerint. Liber de Cœna Domini, non Cypriani quidem, ſed non indignus Cypriano: *Panem Angelorum ſub ſacramento manducamus in terris; eundem ſine ſacramento manifeſtius edemus in cœlis; non miniſterio corporali, ſæpe repetitis actionibus ad eundem reuertentes; ſed conſummato ſacerdotio*

noſtro

nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis, implens & reficiens nos sufficientia; qua proferet se palàm absque vllis integumentis, omnibus conspicabilis, summi præsentia sacerdotis. Petrus Laodicensis in orationis Dominicæ expositione. *Panis* ἐπιούσιος ἀπὸ ὃ ἐπιέναι, *hoc est, ab eo quod aduenturus est. vt sit sensus; Tu panem, non præsenti seculo congruum, sed eum qui sanctis in futurum seculum repositus est, da nobis hodie.* Damascenus similiter, capite de mysterijs, Τοῦτ' ὁ ἄρτος ὅστι ἡ ἀπαρχὴ τῦ μέλλοντος ἄρτυ· ὅς ὅστιν ἐπιούσιος· ὃ γὰρ ἐπιούσιον δηλοῖ καὶ μέλλοντα, τυτέστι καὶ τῦ μέλλοντος αἰῶνος. sunt autem hæc pene ad verbum desumpta ex Athanasij libro de incarnatione Christi; cuius sententiam pluribus exponimus alibi. Innocentius III. Mysteriorum lib. v. cap. XXIV. *quinque panes sunt nobis necessarij; quatuor in via, & quintus in patria. corporalis ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, sacramentalis ad expiationem, æternalis ad fruitionem.* Hæc mentem Ignatij explicant, quem Baronius & alij putarunt loqui de pane sacramentali, minus rectè; quum ipse intelligat de æternali & fruitione Christi in altera vita, vbi carne & sanguine Christi, hoc est, toto Christo sine figura & συμπαθείᾳ, vt loquitur Damascenus, fruituri sunt electi. Dicitur præterea panis mysticus ἄρτος προθέσεως, *panis propositionis*, sed ante consecrationem, vt innuit Isidorus Peluſiota, epistola CXXIII. libri primi, & ostendit Damascenus capite de mysterijs, & praxis hodiernæ Ecclesiæ Græcę; quæ priorem mensam vbi apponitur panis adhuc communis, vocat, *Mensam propositionis.*

XL. ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ, EVCHARISTIA. *Cur hoc sacramentum dicatur gratiarum actio.* εὐχαριστία *male vertitur* bona gratia. εὐχαριστηθῆναι τὸ σῶμα. αἷμα εὐχαριστηθέν. Eucharistia *vox bifariam accipi solita.*

IBIDEM.

EAdem ratio quæ vocis εὐλογία, vt iam diximus. Non extat hæc dictio in Scripturis pro Sacramenti huius nomine: quam tamen Apostolorum tempore natam non dubitamus. Vsurpat illam Syrus paraphrastes antiquissimus: extat etiam in epistola Ignatij ad Smyrnæos, & apud Iustinum, Irenæum, & omnes antiquissimos Ecclesiæ scriptores. Quare hoc sacramentum dicatur Eucharistia, id est, *gratiarum actio*, pluribus explicat Chrysostomus in Matthęum homilia XXVI. & alibi sæpe. Augustinus De spiritu & litera, cap. XI. *Theosebia, si ad verbi originem Latine expressam interpretaretur, Dei cultus dici poterat; qui in hoc maxime constitutus est, vt anima ei non sit ingrata.*

Vnde

Vnde & in ipſo veriſsimo & ſingulari ſacrificio, Domino Deo noſtro gratias agere admonemur. quod & alibi repetit. Nos antea obſeruabamus, Euangeliſtas in Euchariſtiæ inſtitutione verbo vno εὐχαριστῆσαι plures actiones inuicem coniunctas denotaſſe: quare etiam Euchariſtia eaſdem actiones omnes deſignat; Dei laudationem, gratiarú actionem, precationem & ſymbolorum conſecrationem: neque recte Iſidorus in libris Originum εὐχαριστίαν vertit *bonam gratiam.* etſi ſectatores inuenit Lombardum, Thomam & alios. Apud Iuſtinum multis locis diſtinguuntur εὐχὴ & εὐχαριστία, precatio & gratiarum actio: in Apologia vero altera eiuſdem, ἔθνη εὐχαριστηθῖσα appellatur, panis conſecratus, non ſola gratiarum actione, verùm etiam, vt ipſe loquitur, δι' εὐχῆς, per preces, & verborum Chriſti recitationem. Apud Clementem Alexandrinum libro quarto, ſanguis Martyrum pro gloria Chriſti effuſus, appellatur αἷμα δι' ἀγάπης εὐχαριστηθὲν, ſanguis per charitatem cum gratiarum actione fuſus, & honori Dei conſecratus. hanc enim vim habet verbum εὐχαριστεῖσθαι eo loco, cuius ſenſum interpres non eſt aſſecutus. Origenes contra Celſum tomo VIII. ſcribit, panem qui Euchariſtia appellatur, eſſe ſymbolum gratiarum actionis aduerſus Deum. Sic ille: ἔστι δ' ἃ καὶ σύμβολον ἐστὶν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας, ἄρτος Εὐχαριστία καλούμενος. Quo ex loco & ſimilibus apparet, non ſolum actionem ipſam & huius ſacramenti celebrationem, vocari Euchariſtiam; ſed etiam ſymbola ipſa corporis Chriſti, panem & vinum. Cyprianus de lapſis: *In corpore atque ore violato Euchariſtia permanere non potuit.*

XLI ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ. LITVRGIA. *Exponuntur accuratè vocum* λειτουργὸς, λειτουργία & λειτουργεῖν *variæ acceptiones, cum apud alios ſcriptores, tum in Scripturis & apud Patres. Locus ex Actis* λειτούργουν δ' αὐτῶν. *Alia.*

IBIDEM.

ΛΕιτουργὸς primâ notione eſt opus facere publicum, vel publico: ſed latius poſtea illa vox eſt accepta. Apud Græcos ſcriptores, Platonem, Ariſtotelem, Demoſthenem, alios, λειτουργὸς eſt, publico præſtare vel operam vel pecuniam: λειτουργία, eiuſmodi præſtatio ſiue operæ, ſiue pecuniæ. περὶ τὰς ἀρχὰς λειτουργοὶ & λειτουργοὶ τῶν περὶ τὰς ἀρχὰς λειτουργιῶν Ariſtoteli in Politicis lib. IV. dicuntur magiſtratus, qui Remp. curant. ibidem, οἱ εὔποροι, diuites & pecuniosi, qui tenebantur priuato ſumptu functiones publicas obire, dicuntur λειτουργεῖν ταῖς οὐσίαις, *opibus ſuis Reip. inſeruire.* Tales igitur in Rep. Athenienſium plures erant; ſed omnium nobiliſſima & grauiſſima fuit

τριηραρχία,

τριηραρχία, præfectura triremis, quam sua pecunia aliquis instruxisset: de quo munere tam multa Demosthenes & alij oratores; vide initium eius Lysiæ orationis, quæ inscribitur Ἀπολογία δωροδοκίας ἀπροδόκιμος. Dicitur λειτουργῶν etiam ille, qui artem aliquam exercet, aut negotium curat, ex quo ad publicum aliqua redit vtilitas. Sic παιδοτροφία, liberorũ procreatio & educatio, Aristoteli in septimo Politicorum est genus λειτουργίας. & Gregorius Nazianz. in epitaphio Gorgoniæ ait, ipsam aliquamdiu operam quærendis liberis dedisse; deinde totam se Deo consecrasse, λειτουργήσασαν κόσμῳ καὶ φύσει, ὅσον ὁ τῆς σαρκὸς ἐζήλωτο νόμος: *postquam debitam operam præstitisset mundo & naturæ ac legi carnis satisfeciisset.* Clemens quoque Alex. in quinto Strom. scribit, nuptias habere λειτουργίας τε θεραπείας, τῷ Κυρίῳ προσφερούσας. *functiones quasdam & ministeria ad Dominum pertinentia*, hoc est, quorum ratio Domino reddenda, siue illa recte obieris, siue secus: illa autem ministeria esse ait curam liberorum & vxoris. Interdum quæuis ἐργασία, & operæ præstatio, etiam inhonestę, dicitur λειτουργία. Nam in Nouella Iustiniani XIV. meretrices dicuntur τῶν δημοσίων λειτουργιῶν πληρωτῶν. Quinetiam res ipsæ dicuntur λειτουργῶν, quibus est aliqua pensitatio imposita. Nouella XLIV. συγχωρεῖται τὰ ἐργαστήρια λειτουργῶν τὰ συνηθη καὶ νενομισμένα: loquitur de officinis mille & centũ nouæ Romę, quæ tenebantur sũptus ad funera præstare: de quibus & Leo loquens Nou. XII. ait ea esse ἀποτεταγμένα εἰς τοιαύτην λειτουργίαν. Sic & de rebus diuinis cùm vsurpatur hoc vocabulum, habet significationem modò latiorem, modò angustiorem. In septimo Politicorum, αἱ πρὸς τοὺς θεοὺς λειτουργίαι, dicuntur omnia erga deos officia, ad quæ opus pecunia. Iustinus initio libri de monarchia originem idololatriæ, inde repetit, quod primis temporibus, viris potentioribus inferiores instituerint πλείω καὶ λειτουργίας πλῆν, id est, cultus quosdam exhibere Deo potius, quàm hominibus debitos. Septuaginta Seniores vocem עבדה quæ Dei cultum & latriam significat, passim verterunt λειτουργίαν. Ezechielis XXIX. 20. pro מעלתו *operam illius*, vel *mercedem*, dixerunt ἀντὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, sensu feliciter expresso. At I. Paralip. XXVIII. 9. minus proprie vox מלאכת quæ artificij opus significat vertitur λειτουργία. Numerorum VIII. 24. λειτουργῶν λειτουργίαν posuerunt pro eo, quod venustissima translatione dicitur in Hebræo, *militiam militare*, id est, obire ministerium, & in eo se exercere. Paulus ad Romanos scribens XV. 27. λειτουργῶν αὐτοῖς σαρκικοῖς, *ministrare alicui in rebus carnalibus*, id ipsum intelligit, quod ex Aristotele afferebamus, λειτουργῶν τῇ οὐσίᾳ, *inseruire præbendâ pecuniâ*. In ea ad Philipp. λειτουργὸς & λειτουργῶν non multo aliter vsurpantur de officijs priuatim Pauli exhibitis. Alibi & apud

Patres

Patres λειτουργὸς dicitur, qui operam Deo, aut officium pietatis vel miniſterij, qualecunque id ſit, præbet. de Angelis dicitur, Heb. I. 14. de ipſo Chriſto, τῶν ἁγίων λειτουργὸς, *Sanctuarij miniſter*, in eadem VIII. 2. de magiſtratibus, Rom. XIII. 6. de quouis fideli pie vitam inſtituente; vt cùm B. Chryſoſtomus ſermone tertio in Annam, edit. Gr. tom. v. pag. 76. patres monet, dent operam, vt filij ſui fiant ciues ciuitatis cœleſtis: quò τῇ ἐκεῖ λειτουργίᾳ ἀξιωθῶσιν ὀφθῆναι, *digni reperiantur, qui functiones obeant illius ciuitatis.* & poſtea ſæpiſſime repetit, eos qui vitam pie agunt, τῇ λειτουργίᾳ ταύτῃ πλέον, *hoc fungi officio*, nempe pietatis. ergo λειτουργία eſt quodcunque pietatis officium, etiamſi à priuato præſtetur. Veruntamen vſus Eccleſiæ vocem communem peculiariter aptauit miniſterio & cultui, qui publice Deo exhibetur, & eius cultus miniſtris. Sed hîc quoque multiplex diuerſitas. Apud Dionyſium quem Areopagitam vocant, vetuſtiſſimum ſane ſcriptorem, in Eccleſiaſtica Hierarchia, λειτουργοὶ ſunt diaconi. Ille enim auctor, ſuo quodam inſtituto & conſilio, voces in Eccleſia vſitatas perpetuo refugit, & alias earum loco vſurpat, ſibi proprias. igitur λειτουργοὶ Dionyſio ſunt diaconi; ἱερεῖς, ſacerdotes, ἱεραρχαι epiſcopi; quos alij auctores voce originis quidem eiuſdem, ſed diuerſæ formæ, ἀρχιερεῖς ſolent dicere. Baſilio, Gregorijs Nazianzeno & Nyſſeno, Chryſoſtomo, & cæteris Patribus, miniſtri Eccleſiæ omnes, præſertim vero presbyteri & epiſcopi vocantur λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ, vel τοῦ θυσιαστηρίου, vel τῆς χαρᾶς δεσπότης, & ὁ τῇ λειτουργίᾳ τοῦ θυσιαστηρίου παρεστώς. Baſilius in libro de Spiritu Sancto meminit cuiuſdam, μακρὸν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Θεοῦ διαζήσαντος χρόνον, *qui longum tempus vixerat in Dei miniſterio.* eam autem eſſe Epiſcopi periphraſin, declarant ſequentia: nam ait ab eo ſe fuiſſe ad miniſterium Eccleſiæ ordinatum. Λειτουργὸς igitur eſt omnis miniſter Eccleſiæ; proprie tamen illi qui miniſtrant ad altare; & λειτουργία laxè quidem omne miniſterium, quod ad ſacra pertinet: ſed proprie magis, miniſterium cultus diuini, & quicquid circa ſacram menſam peragitur. Sæpe ergo λειτουργεῖν, non eſt quoduis circa res ſacras miniſterium obire; ſed ea, per quæ Deus à Chriſtianis colitur: putà, orare, Scripturas recitare, aut interpretari, concionari, ſacramenta adminiſtrare. Balſamon ad Concilium Sardicenſe λειτουργεῖν exponit ἱερουργεῖν, hoc eſt, *ſacrorum functiones obire.* Sic dixit Paulus ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον, Rom. XV. 16. *pro fungi ſacro miniſterio prædicationis Euangelij.* Ab hac notione dictę ſunt ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ, deſcriptiones quædam ordinis ſeruandi in ſacris celebrandis: cuiuſmodi ſunt, quæ hodie circumferuntur ſub titulis partim veris, partim

falsis, Petri, Iacobi, Andreæ, Basilij, Chrysostomi & similes. Latini vocant *Ordinem agendi*, vel *Officium*. Græci aliquando ἀκολουθίαν, & Balsamon non semel. In Ritualibus Hebræorum partim eiusdem, partim affinis significationis sunt תפירה quasi dicas, forma agendi; & סדר *ordo*, item מחזור vt si dicas, Circulum in se redeuntem. Quemadmodum autem res diuina diuiditur, vetustissimo Christianorum instituto, in cultum matutinum & vespertinum, ita in Patrum libris fit mentio Liturgiæ matutinæ & vespertinæ. In Actis Concilij Ephesini pag. 295. ἀτιτιλέσαι μὴ συγχωρήσαντες ταῖς ἑσπερινοῖς ἢ ταῖς ἑωθιναῖς λειτουργίαις. & notat Balsamo, λειτουργίαν aliquando constare sola oratione, sine vlla sacramentorum administratione. Obtinuit tamen, vt Liturgia peculiariter dicatur, quæ celebrationem corporis Christi continet. Itaque Iustinianus Nouella septima ἱερᾶν λειτουργίαν describens, duas illius partes commemorat, recitationem Scripturarum, & administrationem sacrosanctæ Cœnæ Domini: ἐν οἷς, inquit, ἱερὰ γίγνεται λειτουργία τῆς τε θείων διαγινωσκομένων γραφῶν, πῆς τε ἱερᾶς καὶ ἀῤῥήτου μεταδιδομένης κοινωνίας. Quum igitur tot & tam diuersis modis accipiantur voces λειτουργία & λειτουργεῖν, tam in Scripturis, quàm apud Patres; puerilis & prorsus vanus est illorum conatus, qui in hodierna controuersia de sacrificio Christianorum, locum illum ex Actis XIII. 2. vertunt *sacrificantibus*, & hodiernum E. R. sacrificium eo testimonio defendunt. Nam etiamsi de genere sacrificij nulla esset hodie disputatio; tamen ratio afferri nulla posset, cur de sacrificandi actione, potius quàm de prædicatione Verbi, aut de precationibus, id verbum sit eo loco accipiendum. Quare non est audiendus Baronius, qui in anno XLIV. num. 83. optimam Veteris interpretis versionem, *ministrantibus*, missam facit, & vertit ipse *sacrificantibus*. Multo minus Bellarmino credendum, qui libro I. de Missa, cap. XIII. non dubitauit versionem illam *sacrificantibus* defendere hoc argumento, *quia*, inquit, *cùm accommodatur hoc verbum ad sacra, & absolute ponitur in Scripturis, vbique accipitur pro ministerio sacrificij*. Sed est insignis error viri insignis: nam in illo ipso exemplo quod subiungit, fugit eum ratio manifestissime. Lucæ enim I. 23. λειτουργία non est sacrificium: sed generalis vox est, quæ complectitur omnia ministeria à Leuitis aut Sacerdotibus præstari solita, cùm obibant vices suas. Zachariæ autem, vt ait Lucas, sors contigerat suffitus offerendi, non autem sacrificandi. Adde quod & Lucas hoc loco, & Apostolus in epistola ad Hebræos ijs locis quos indicat Bellarminus, de cultu Iudaico loquuntur; non de ritu Christiano, de quo sermo

est

eſt in Actis, vbi extat illa vox λειτουργοῦντων. Nec minus eſt iuſtæ reprehenſioni obnoxium, quod ſcribit idem initio libri I. de miſſa, *vocabulum* λειτουργία *à Patribus Græcis vix aliter accipi, quàm pro miniſterio ſacrificij Euchariſtiæ offerendi.* nam hæc obſeruatio, quàm ſit à vero aliena, ſatis conſtat ex antè dictis. Nemo autem verſatus in Græcorum Patrum lectione ignorat, λειτουργίαν perſæpe illis dici quicquid fit ad Deum colendum. itaque cantus Pſalmorum etiam in domo priuata & ad menſam, appellatur Chryſoſtomo λειτουργία, in Pſalmum XLI. ὥσπερ ῥᾳθυμοῦντάς ποτε προσηύξατο τὸν κύριον ταύτην λειτουργίαν. Quare idem Pater, Commentarijs in Acta, λειτουργούντων exponit κηρυττόντων, *prædicantibus*; vnam ſacri miniſterij partem nominans, ex qua cæteræ intelligerentur. Hæc ita certa ſunt, vt iam incipiat pudere viros eruditos ex illis partibus eius interpretationis, quam pedibus manibuſq; Baronius, Bellarminus & tot alij mordicus defenderunt. Nuper enim Benedictus Iuſtinianus ſui illos omnes erroris admonuit.

XLII. ΣΥΝΑΞΙΣ. SYNAXIS. COLLECTA. Συνάγω. σύναξις *vox ab Helleniſtis aut primis Chriſtianis facta.* ἀποσύναξις. κηρυκοσύναξις. *Expenditur obſeruatio Auguſtini ſuper vocibus* Eccleſia, *ſiue* conuocatio, *&* Synagoga, *id eſt*, congregatio. κύων *de canibus.* συναγωγὴ *de Eccleſia Chriſtiana. Latina exigenda ad Græca.* σύναξις *de Iudaica congregatione.* Synagogæ *&* Archiſynagogi *hæreticorum.* συνοδία. πανδοσυναγωγή. παρασύναξις. Colligere. Collecta. σύναξις *de conuentibus ſine Euchariſtia. Deus* συναγωγός. καθ' ἑπτὰ σύναξις. *Locus Chryſoſtomi. quot ſynaxes in hebdomade. Miſſa pro* σύναξις. *Alia quædã.*

IBIDEM.

IN pleriſque huius ſacramenti appellationibus, quas vel iam attulimus, vel deinceps allaturi ſumus, meminiſſe oportet eius, quod paullo antè dicebamus è Dionyſio & Thoma; multa nomina tribui antonomaſtice myſterio huic, quæ omnibus conueniant. Eius generis eſt vox *Synaxis*, ſicut ijdem illi ſcriptores obſeruant. Συνάγω eſt cogere cœtum, ad aliquid agendum; vel congregare amicos ad conuiuium. vnde eſt in ſeptimo Athenæi σὺν συμβόλοις συνάγω, *de ſymbolis conuiuari.* Heſychius, συνάγω, μετὰ ἑταίρων πίνω. iterum è poeta neſcio quo; συναγάσθω, συναγώγιον, συμπόσιον ἔστω. neque hæc poſterior ſignificatio ab hoc loco eſt aliena. vtraq; enim notio apprime conuenit legitimis Chriſtianorum conuentibus; vbi & doctrina ſacra proponitur,

ponitur, & cœleste conuiuium apponitur. Proprie συνάξις idem prorsus est ac συναγωγή. nam & *synaxis* & *synagoga*, ab eodem verbo deducuntur. Sed videntur primi Christiani, de industria vocis formationem nouam vsurpasse, vt discrimen ponerent inter Christianas synaxes, & Iudaicas synagogas. Nam ante principium Christianismi parum, quod sciam, fuit vsitatum nomen συνάξις: neque memini apud vetustiorem aliquem scriptorem eam vocem obseruasse: quum apud omnes veteres Græcos, nomen συναγωγή sit vsu tritissimum. confirmat hoc analogię obseruatio in similibus dictionibus. exempli gratia; ἀπαγχόνιον dicunt veteres, ἄπαξιν nemo. ἐξαγωγη quid sit apud Tacticos, quid apud alios auctores, sciunt & mediocriter Græce docti: ἔξαξις etiam versatissimis in ea lingua vox, opinor, ignota. idem dicendum de καταγωγή & κάταξις: quæ posterior vox, si alicubi legeretur, tam è verbo quod frangere significat, posset videri deriuata, quàm ab eo quod *deducere*: nam κατάξαι est *frangere*, vnde ὀπτοκάταξις pugilū, quibus familiare malum est habere aures cæstibus contusas: & καρυοκατάκτης, apud Aristotelem in Mechanicis, & apud alios auctores, instrumentum quod Plauto dicitur *nucifrangibulum*. ad euitandam igitur ambiguitatem, eiusmodi forma nominum ab ἄγω, quod est *duco*, vsitata non fuit. Vt dubitandum non videatur, quin vocabulum συνάξις, vel ab Helleniſtis Iudæis fuerit primò excogitatum, vt alia multa; vel à nouis Christianis, propter illam quam dixi causſam. Hoc notare volui, vt ostenderem, quàm vana fuerit illorum curiositas, qui magno Augustino persuaserunt, Ecclesiam Iudæorum dictam esse *synagogam*, id est, congregationem, *quod congregari & pecora solent, atque ipsa proprie, quorum & greges proprie dicimus*; Christianorum vero Ecclesiam, *id est, conuocationem; quia conuocari magis est vtentium ratione*. sunt ipsissima verba Augustini ex enarratione Psalmi LXXX. idemque alibi non vno loco eam obseruationem repetit. quam hodie Bellarminus & alij cum auide arripiunt, vt veteri Ecclesiæ Iudaicæ detrahant: animaduertisse non videntur frigus istius argutiæ; cui præbuit occasionem verbum Latinum *congrego*, à voce grex deductum. Atqui in voce Græca συναγωγή deficit hæc argutia; vt & in Hebraicis Synagogæ appellationibus. neque satis verum est Ecclesiam dictam esse à verbo quod sit proprium ratione vtentium. nam κλῆσις, vnde ἐκκλησία, & ἀνακλήσεως de vocatione & reuocatione canum in Kynegetico Xenophontis leguntur. sed & in eo fugit ratio Augustinum, quod de re eadem agens in Psalmum LXXVII. scribit, *Nostram*, inquit, *Apostoli nunquam dixerunt Synagogam, sed semper Ecclesiam*. hanc magni Patris affirmationē labefactat vnicus saltem Iacobi locus II. 2. ἐὰν εἰσέλθῃ εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν.

ὑμῶν. *ſi ingrediatur in veſtram ſynagogam*; hoc eſt, in Eccleſiam vbi conuentus eſt Chriſtianorum. Latinus interpres vocem Græcam Iacobo vſurpatam vitans, vt videtur de induſtria, vertit, *in conuentum veſtrum.* itaque affirmatio Auguſtini non de Græco textu, ſed de Latina verſione reperitur vera: quam tamen ipſe tot locis vere & docte monet ad Græcam veritatem eſſe exigendam. Ignatius epiſtola prima: χωρὶς τῆς προσευτήρου Ἐκκλησίας ἐκλεκτὴ σύνοδος ἔστι, ἡ συνὰξις ἁγνοί, ἡ συναγωγὴ ὁσίων. etiam hîc *ſynagoga* vſurpatur de Eccleſia Chriſtiana. contrà de Iudaica ſynagoga nomen συνάξεις obſeruaui aliquando poſitum, etſi rariſſimè. Theophylactus in Matthæi caput XXVIII. Ⓐ προσέρχονται Ἰουδαῖοι πολλοὶ τῇ ἁγίᾳ Πεντηκοστῇ συνάγεται, ὅτε τὰς ἑβδομηκοντωδόους συνάξεως. Eſt alioquin illud veriſſimum, quod antè dicebamus; primos Chriſtianos nomen ſynaxis vſurpaſſe vt cœtus ſuos ipſo etiam nomine diſcernent à Synagogis Iudaicis, vel hęreticorum. Nam auctor eſt Epiphanius in diſputatione contra Ebionitas, hæreticos de quibus ibi loquitur, ſuos conuentus appellaſſe *ſynagogam*, non Eccleſiam, & ſuos præpoſitos *Archiſynagogos*. itaq; Zacharias Papa, cùm Gregorij Magni Dialogos in Græcam linguam verteret, vocem *congregatio* ſemper vertit συνοδία. & ita Græci aliquando nominant Eccleſiam. Ireneus de Valentino, ἀφιστάμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας. dicuntur συνοδίαι etiam ſocietates monachorum, vt in prouerbio quod alibi exponimus è Palladij Lauſiacis, ὁ καύσος τῆς συνοδίας. At falſorum Chriſtianorum conuentus appellantur vulgò à Græcis συναγωγαί, aut etiam interdum συνάξεις. Latini ſcriptores συνάξιν *collectam* dicunt, & συνάγειν *collectam agere*; & ita ſæpe apud veteres Patres, & in antiquis Martyrũ Actis: aut etiam *colligere*, vt in edicto Theodoſij ad Inſignium Præf. Præt. *ſibi exiſtimant colligendi copiam contributã.* inde apud Auguſtinum ſæpe, *colligere* ſimpliciter & *colligi*, pro conuertere aut conuerti ad fidem Chriſtianam. Porrò in ijs veterum ſcriptorum locis, vbi occurrunt dictiones συνάγειν aut συνάξεις, iudicio Lectoris eſt opus. Nam quod affirmat Dionyſius, ipſam Cœnæ Dominì celebrationem *ſynaxin* peculiari nomine appellari; verum id quidem eſt: ſed non vbique locum habet. Ipſe Dionyſius in libro de ſacramentis ſic accipit, vt puto, ſemper. itaque obſeruat Pachymeres συνάξιν Dionyſio, non ſignificare congregationem populi, vt ipſius ætate ea vox accipiebatur; quæ & σύλλογος Iuſtino dicitur; ſed coniunctionem cum Chriſto, quæ fit per huius ſacramenti participationem. Sic ille ad caput tertium; Συνάξεις νοοῦσιν, ἃ πρὸ τῆς λειτουργίας, καθὼς πρὸ λέξεως σύναξιν ἐκάλεσεν. ἀλλὰ πρὸ ποίας; Θείου συναγωγοῦ, ἢ κοινωνίας. & clarius capite IV. Σημειώσαι, ὅτι συνάξεις μόνον πρὸ λειτουργίας φησὶ, καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως μυστήριον

κοινωνοῦσιν

κοινωνοῦσιν ἀξιοι· ὅτι τύπῳ γοῦν ἡ ὄνομα λαμβάνει, ἡ σύναξις λαοῦ, καθὼς οἰηθείη τις, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς ἓν κοινωνίαν, καθ' ἣν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, ὡς μὴ τῇ κεφαλῇ συναγείμεθα. *Obserua solam Liturgiam, in qua mysteriorum fiunt participes qui digni sunt, à Dionysio appellari* Synaxin. *nam eo sensu id nomen ipse accipit, non quia* συνάγεται *congregatur populus, vt aliquis existimare queat: sed propter communionem cum* VNO, *per quam Seruatori Christo, vt membra capiti,* συναγείμεθα, *coniungimur.* Hæc obseruatio vera est: nam ipsum Deum, qui per sacramenta hanc coniunctionem operatur, Dionysius συναγωγὸν propterea appellat, initio Hierarchiæ cœlestis: ὑπισχνεῖται ἡμᾶς πρὸς τὴν τοῦ συναγωγοῦ παρεῖναι ἑνότητα. Alijs scriptoribus συνάγειν & σύναξις simpliciter vsurpantur de conuentibus Christianis, sine respectu ad Eucharistiam. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi XVIII. ἐκκλησία καλεῖται φερωνύμως, διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι, καὶ ἐν αὐτῇ συνάγειν. & quam Theologi appellant Ecclesiam visibilem, eam dici obseruaui à Basilio M. αἰσθητὰς συνάξεις, in vtraque homilia in Psalmum XXVIII. Aliquando expresse distinguitur synaxis à celebratione sacramenti. Socrates libro quinto; πρώτη τῶν συνάξεως ἦν, δεύτερα τῶν τῶν μυστηρίων πλεκτῶν. Chrysostomus homilia in Acta XVIII. ostendit, in vicorum & pagorum Ecclesijs, sacramentum quidem diebus tantum Dominicis solitum celebrari; at preces & synaxes quotidie. δεῖ γὰρ ἐκεῖ διηνεκῶς διὰ σε ὑμνοις καὶ συνάξεις. διὰ σε προσφορὰ καθ' ἑκάστην Κυριακήν. idem homilia in verba Pauli I. Cor. XI. 19. συνιόντες οἱ πιστοὶ πάντες, μὴ τὴν τῆς διδασκαλίας ἀκρόασιν, μὴ τὰς εὐχὰς, μὴ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν τῆς συνάξεως λυθείσης. hic synaxis nomen generale est, quod omnia complectitur in conuentibus Christianorum fieri solita. alibi eidem, συνάξεως ἁγίας κοινωνὸν, idem est ac πνευματικῆς μετέχειν διδασκαλίας, vt in X. Statuarum. Idem, aduersus Iudæos libro II. suos auditores hortatur, vt errantes reuocare in viam studeant; ἵνα, inquit, εἰς τὴν ἐπιοῦσαν σύναξιν μὴ πολλῆς παῤῥησίας ἀπομειούμεθα, δῶρα δὲ Θεῷ κομίζοντες: *vt ad proximam synaxin pleni fiducia occurramus, dona Deo adferentes.* hic synaxis videri queat esse ipsa communio: nam donorum oblatio Eucharistiam designat, non tantum preces, aut verbi auditionem. quare doctissimus Erasmus de communione accepit: quem tamen eo nomine viri docti reprehendunt, in Notis Parisiensibus ad illum librum. Negant illi *synaxin* significare Eucharistiam: quod tamen verbis expressissimis & Dionysius & Thomas affirmant. Sed, vti dicebam, iudicio opus in hac voce exponenda. Apud Epiphanium legimus in epitome de fide Catholica; Apostolos instituisse σύναξεις ἐπιτελεῖσθαι τετράδι καὶ παρασκευῇ καὶ Κυριακῇ. *vt fierent synaxes quarta feria, die ante sabbatum, & dominica.* Hic potest dubitari an simpliciter

conuentus

conuentus sacri intelligantur ad Verbum audiendum & orandum; an etiam de Cœnæ Domini celebratione senserit Epiphanius. Ratio dubitandi oritur ex obseruatione diuersa veterum Ecclesiarum. Nam vt testatur Socrates, pleræque omnes Orbis terrarum Ecclesiæ, & his diebus & sabbatis etiam ad synaxes conueniebant, in quibus mysteria celebrabantur. Alicubi, vt Alexandriæ, mos fuit diuersus, quod obseruat idem Socrates, illo libri quinti capite XXII. & è Iustini Apologia II. constat nonnullas Ecclesias ad participationem panis mystici diebus dumtaxat Dominicis, siue vt ipse appellat, Solis, conuenisse: Qui ante annos mille plus minus Græcos scriptores Ecclesiasticos in Latinum sermonem vertebant; ij fere vbique Συναξιν pro communione acceperunt; & vsum loquendi suorum temporũ secuti, *Missam* verterunt. Potest fieri, vt alicubi sic verterint, vbi de communione non agitur, & errarint: vbi verò de Eucharistia sermo est, nimis iniquum sit hodie, de voce quam in vertendo vsurparunt, negotium illis facessere. Nam & Iulianus interpres Nouellarum antiquissimus & eruditissimus, alijq; viri doctissimi, Græcas voces Συναξεις & λειτουργιας, sic exposuerunt, vsum, vt dixi, suorum temporum secuti. sed de illa voce postea. Græci loca synaxibus dicata appellarunt συναξαρια. Postremo ne illud quidem prætermittemus, etsi non extat in Scripturis vox *synaxis*, at verbum vnde illa deriuatur, in eadem notione extare, vt Matth. XVIII. 20. Ioh. X V. 52. Act. XI. 26. XIV. 17. & XX. 7.

XLIII. MYΣTHPION. Mysterium. Sacramentum. *Origo vocis* mysterium. *Varia notio eius vocis in Scripturis.* μυστηρια ειδωλιας *aut* κακιας. Sacramentum *diuersa notione.* *Cur Sacramentum Patres dixerint* mysteria. *Ea vox desumpta è sacris opertaneis paganorum. Pauli exemplo Patres multa Paganorum instituta & nomina traduxisse ad religionem Christianam. Mysteria variorum Deorum. Finis mysteriorum. Gradus in mysteriis.* κατηχουμενοι, ακροωμενοι, μυουμενοι, εποπται. *Signacula & typi mysteriorum, ac symbola. communio hominum cum alijs animalibus expressa in mysteriis. Confessio in mysteriis & excommunicatio,* ἀποφασις λογου. *item sacrum silentium.* Σιγη, και μυστηρια. *Quomodo Patres multa ex institutis horum sacrorum veræ pietati accommodarint.* μυστηρια, τελεται, τελειν, *& id genus voces.* Τα μυστηρια *de Eucharistia. gradus in hoc sacramento,* κατηχουμενοι, μυουμενοι, τελειουμενοι *vel* τελειοι. Catechumeni, *siue* competentes *& fideles. gradus circa lapsos. Bellarmini hallucinatio. Sacramenta viatica morientium. Xaois. De sideria reportarum*

tarum & Competentium. Symbolum fidei. Silentium veteribus Christianis usurpatum de hoc sacramento. ἴσασιν ὦ μεμυημένοι. norunt initiati. *siluisse autem non tam rem significatam quàm signum.* σημεῖα. σημῆναι. *Calumnia paganorum, quod sacra sua occultarent Christiani. Responsio veterum. Siluisse veteres etiam alia præter hoc sacramentum. aliquando etiam apud Fideles quædam, vt vocem* ὁμόσιος. *Causse huius silentij, I. rerum sublimitas. II. vt rerum sacrarum accenderetur cupiditas. III. metus à contemptu. inde locutiones figuratæ, & verborum ampullæ. Dionysij Areopagitæ stylus. Alia multa.*

IBIDEM.

VOx μυστήριον & in Scripturis sępe legitur, & à Patribus Gręcis Latinisque ita crebro vsurpatur, præsertim in mentione Sacramentorum, vt quædam accuratius de ea hoc loco adnotasse, operam lusisse videri, opinor, non queat. Originem nominis esse Hebraicam, vix potest dubitari. סתר *satar* est *occultare.* מסתר *mistar*, aut מסתור *mistor* est *res abscondita, secretum*; mysterium igitur. Gręci grammatici etymum varie explicant. μύω est, *arcanam doctrinam tradere.* μύεσθαι, *illa doctrina imbui.* inde μυστήριον, vsitata formatione. Alij etymum sic explicant; παρὰ τὸ τὰν ἀκούοντας μύειν ὃ σημαίνει *quod os claudant qui audiunt:* nempe ad seruandum silentium de quo postea. Iamblichus tamen, vt refert Photius, à magica obseruatione circa mures vult appellata τὰ μυστήρια; quod illius viri eruditione est indignum. In Scripturis aliquando tota doctrina Christiana vocatur mysterium, aut mysteria. Sic Matth. XIII. 2. Lucæ VIII. 10. Marci IV. 2. dicit Dominus, solis discipulis suis datum esse, γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, *nosse mysterium regni cœlorum.* & Paulo sępe in epistola ad Ephesios, atq; alibi, *mysterium* appellatur, vniuersa Christi & de Christo doctrina: quam Deus ab æterno absconditam apud se quum habuisset, tempore suo mortalibus patefecit, vt sępe idem Apostolus repetit. I. Corinth. IV. 1. Apostoli dicuntur οἰκονόμοι μυστηρίων Θεοῦ, *dispensatores mysteriorum Dei*, Verbi nempe, Sacramentorum, & totius doctrinæ Christi. & in Tragœdia *Christus patiens*, Apostoli sępe nominantur *Mystæ.* I. Timoth. III. 9. fides appellatur *mysterium.* Aliquando capita quædam doctrinæ Christianæ peculiariter ita vocantur, vt I. Cor. XV. 51: *Ecce mysterium vobis dico; non omnes quidem dormiemus, sed omnes immutabimur.* & coniunctio Christi cum Ecclesia, dicitur *magnum mysterium*, Ephes. V. 32. sicut reuelatio Christi dicitur ὃ τῆς ἐκκλησίας μέγα μυστήριον, in priore ad Tim. III. 16. In posteriore ad Thessal. II. 7. dicitur consummari

ſummari in Antichriſto ὃ μυϛήριον τῆς ἀνομίας, *myſterium iniquitatis*; hoc eſt, occulta quædam iniquitas, alta, profunda, & numeris omnibus abſoluta: nam ea vis eſt eius locutionis; quam obſeruo etiam apud alios auctores. Ioſephus Iudaici belli libro I. loquens de Antipatro filio Herodis, bipedum ſceleratiſſimo; Ⓐ Ἀντιπάτρου βίον οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις ἐπιτὼν κακίας μυϛήριον: *non errauerit, qui dixerit, vitam Antipatri fuiſſe malitiæ myſterium.* Nec multo aliter loquitur Dionyſius Halic. cùm in epiſtola ad Pompeium ait, Theopompum hiſtoricum cauſſas rerum quas narrat inquirere, καὶ πάντα σπεύδειν τὰ μυϛήρια τῆς δοκούσης ἄρειν, καὶ τῆς ἀγορεύσης κακίας. Diuerſo ſenſu apud Herodianum libro octauo, ὁ στρατιωτικὸς ὅρκος, iuſiurandum quod præſtabant Legiones, dicitur eſſe τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς σεμνὸν μυϛήριον, *imperij Romani graue myſterium*, ſiue, vt loquitur Tacitus, *arcanum dominationis.* iccirco id iuſiurandum Romani vocabant *ſacramentum.* Et μυϛήριον apud Græcos, & *Sacramentum* apud Romanos, voces ſunt religionis, reuerentiæ cuiuſdam & maieſtatis plenæ. propterea iam inde à principio Eccleſia illarum vſum ſibi vindicauit; neque ſolum in commune omnia religionis arcana nominauit myſteria & ſacramenta: ſed peculiariter doctrinæ illi, quam de ſignis Auguſtinus & Lombardus appellant, Græci συμβολικὴν θεολογίαν, eas dictiones accommodauit. Sacramenta enim & μυϛήρια nuncuparunt rerum viſibilium ſigna viſibilia, quæ Deus ipſe in Eccleſia ſua inſtituit. Obſeruant doctiſſimi è Rabbinis, inter מצות & חוקים hanc eſſe differentiam; quod *mitſuoth*, ſiue præceptorum ratio aperta eſt; vt, Deum cole: honora patrem & matrem. at *chukim* ſtatuta, ſiue decreta earum rerum eſſe dicunt, quarum טעם ratio ſoli Deo ſit nota, & comperta, vt circumciſionis & ſimilium. Ad hoc genus pertinent Sacramenta Gratiæ; quorum in nouo Teſtamento, nullum eſt, vt videtur, commune nomen, niſi fortaſſe σφραγὶς *ſignaculum*: quod tamen circumciſioni aut baptiſmo tribui fere videas à Græcis Patribus, S. Euchariſtiæ non ita frequenter. Syri ſacramentum appellant רזין & ארזא *arcana, myſteria.* Seuero Alexandrino baptiſmus nominatur ראזא *ſacramentum.* quod nomen etiam Chriſmati ab eo tribuitur, & Euchariſtiæ. aut plenius, *raza depagreh vademeh.* ſacramentum corporis & ſanguinis Filij Dei. & חתמא σφραγὶς, *ſigillum*: item רשומא *ſignum* aut γνώρισμα, nempe *nouæ vitæ.* dicitur etiam רהבונא ἀρραβὼν τῆς ἡμετέρας υἱοθεσίας, *pignus adoptionis noſtræ in filios Dei.* B. Chryſoſtomus homilia VII. in priorem ad Corinth. ad Pauli verba, *loquimur Dei ſapientiam, quæ abſcondita eſt*, rationes multas affert, cur doctrina Chriſtiana, præſertim autem ſacramentalis, appelletur *Myſterium.* Prima ratio eſt, quia Deus illud ſuum conſilium de redemptione homi-

num clam habuit, ac ne Angelis quidem aperuit, priusquam hominibus ipsis illud panderet. deinde ex ea appellatione ipse elicit, fidei arcana non temere apud indignos esse euulganda : sed vt pretiosam margaritam à contemptu esse vindicanda. Elicit etiam inde, mysteria Dei non esse profananda λόγοις σοφιστοῖς, rationibus aut ratiocinationibus exquisite excogitatis. Τὸ γὰρ μυστήριον, ait, κατασκευῆς οὐ δεῖται· ἀλλ' ὅταν δέῃ τοῦτο μόνον καταγγέλλεται· ἐπεὶ οὐκ ἔσται μυστήριον θεῖον ἐὰν ὁλόκληρον, ὅταν προσθῇς σαυτοῦ τι σοφόν : *mysterium enim operosa argumentatione opus non habet, sed tantum illud enuntiatur quod est : nam si aliquid & ipse de tuo adieceris, iam non erit mysterium diuinum ; non certè ex omni parte.* Alia deinde ratio affertur à Chrysostomo : quia in mysterijs ἄλλα ὁρῶμεν, ἄλλα πιστεύομεν· ἑτέρως οὖν ἐγὼ· ἑτέρως δὲ ὁ ἄπιστος περὶ τούτων διακείμεθα : *alia videmus, alia credimus ; aliter illis afficior ego fidelis, aliter infidelis.* Fidelis, ait, audit Christum in Cruce passum, & bonitatem illius admiratur : infidelis putat id esse infirmitatis illius argumentum. sic de cæteris. deinde quomodo sacramenta sunt mysteria declarans ; Infidelis, inquit, si lauacrum audiat, aquam simpliciter cogitat : ego non simpliciter quid agatur intueor ; sed animi purgationem per Spiritum. ille putat corpus mihi lauari : ego cogito sepulturam, resurrectionem, sanctificationem, Spiritus donationem : οὐ γὰρ τῇ ὄψει κρίνω τὰ φαινόμενα· ἀλλὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας : *non enim ex aspectu judico de ijs quæ cernuntur, sed oculis mentis.* subijcit postea de Eucharistia. Sed totam illam disputationem apud ipsum auctorem legant studiosi : est enim insignis. Omitto quæ in eandem sententiam seguntur apud alios Patres. Sciendum verò est, primos Christianos, cùm sacramenta vocarunt *mysteria, teletas, mystagogiam*, aut similibus nominibus, transtulisse ea vocabula ex ijs Paganorum sacris, quæ Græci μυστήρια nominabant, & Latini etiam *mysteria*, aut *initia*, aut interdum *sacra opertanea* vt Plinius, aut *sacra operta*, vt Flaccus. Nam quod videmus fecisse Athenis Paulum, ductorem Christiani exercitus, sicut appellatur Hieronymo, vt inscriptionem fortuitam arte torqueret in argumentum fidei, & ex ara Ignoto Deo inscripta, occasionem sumeret verum Deum Athenienſibus annuntiandi ; id pios Doctores in conuertendis Gentibus magno cum fructu sæpe fecisse res arguit, & quæ hîc sumus obseruaturi manifestissime ostendent. Constat nihil magis olim paganos auertisse à fide in Christum, quàm opinionem nouitatis. Fit enim naturæ quodam instinctu & iudicio, (recto sane ; si illo recte vtamur ;) vt in religionis negotio noua omnia sint suspecta & fere exosa : traditas à maioribus opiniones mordicus retineamus : ita vt hac

potissimum

potissimum in parte verum sit, quod antea dicebamus, *Difficillimum esse, ut verum sit, res est difficillima contrarium aliquid docere eius quod prius fuit creditum.* Paulus igitur, quo facilius doctrinæ suæ admitterentur amota suspicione hostilis, ingenioso quodam, vt sic dicam, stratagemate, aræ illius occasionem arripit, & Athenienſibus eum Deum se dicit prædicare, quem ipsi iamdudum colebant. Insignia Apostoli verba sunt: τὸν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. *quem ergo ignorantes pie colitis, hunc ego vobis annuntio.* Nimirum, vt vere scribit B. Augustinus De vnico baptismo contra Petil. cap. quinto, *noluit Apostolus destruere verum, quod inuenit in lapide Paganorum.* Vide eundem plura in eandem sententiam differentem, libro sexto extremo, De baptismo contra Donatistas. Hanc Pauli sanctam prudentiam Antistites primos religionis Christianæ sæpe esse imitatos, facile intelligent, qui antiquissimos pietatis nostræ ritus cum ijs comparabunt, qui prius fuerunt apud paganos. Multa nomina antiquæ superstitionis, multi ritus & cærimoniæ retentæ: sed pia adhibita interpretatione omnia in melius versa: planéque vt alicubi ait Beda, *pertinaci paganismo mutatione subuentum est, quam rei in totum sublatio potius irritasset.* An hoc consilium pro tempore vtile, in damnum veritatis postea verterit, non hic disputo. Fuerunt sane iam inde à principio Ecclesiæ viri magni, qui ritus paganicos in Ecclesiam inuehi quererentur, & inuectos eo ipso nomine respuerent, *quia apud idola celebrarentur*, vt loquitur Tertullianus; cuius lege librum De oratione, capite XII. Verùm hæc quæstio alibi accuratius est tractanda. Enimuero mirum dictu & cogitatu horrendum, quantopere olim Satan, per illa quæ dicebantur mysteria, hominibus illuserit. Quoniam enim, nescio quæ veritatis scintilla inter fœda alioquin mendacia, & densissimas tenebras micabat; tanti hæc sacra facta sunt, vt fidem omnem res superet; verèque Augustinus scribit, De Trinitate lib. III. cap. X. *Diabolum animas deceptas illusasque præcipitasse, quum polliceretur purgationem animæ, per eas quas τελετὰς appellant, transfigurando se in Angelum lucis, per multiformem machinationem, in signis & prodigijs mendacij.* Erant autem sacra huius generis apud Græcos, (nam Romani non ita apud se coluerunt: noctu enim peragebantur præcipui fere horum ritus: Romani autem sacra nocturna semper improbarunt, vt & Cicero testatur in II. de legibus:) plura & diuersa: Matris Deûm in Samothracia; Hecatæ, multis in locis; Cereris & Proserpinæ, Eleusine in Attica; Bacchi in Bœotia; Mithræ in Asia; Orphei passim in Græcia; Isidis in Ægypto, & multis alijs in locis, teste etiam Apuleio, qui *Teletas* vocat. Et erant alia maiora, alia minora, quibus initiandi præparabantur ad maiora. Ipsa sacra ἀυ-

τέλεια dicta; operatio sacrarum μύησις; & qui percipiebant illa sacra, μυεῖσθαι τελεῖσθαι, πλάσκεσθαι, aut πλητεύεσθαι. Nam scopum sacrorum dicebant τέλος, *finem*. Finem autem interpretabantur, perductionem animæ ad illum statum, in quo erat prius quam descenderet in corpus. Olympiodorus in Platonis Phædonem: Σκοπὸς δὲ τελετῶν ἐστιν, ἵνα τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς ἐκ τοῦ σώματος ἐφ' ἑαυτὰς ἀναγάγῃ, καὶ ἀνακαλέσηται πρὸς τὸ ἀρχαῖον. in quo apparet verissimum, quod dicebat Tertullianus Apolog. cap. XLVIII. *omnia aduersus veritatem, de ipsa veritate constructa esse, operantibus æmulationem istam spiritibus erroris.* Nam istud τέλος Olympiodori, quid aliud est, nisi status perfectionis, ex quo excidimus in veteri Adamo, & in quem aut multo meliorem, per nouum Adamum sumus restituti? Finem vero vltimum & fructum horum mysteriorum esse dicebant; quod initiati post mortẽ cum dijs essent habitaturi: quum non initiati, in cœno & luto, atque vt vetus poeta ait, Βορβόρου ἐν ἀχλυοῖς, sese essent volutaturi. Plato in Phædone: Κινδυνεύουσι δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ τὰς τελετὰς ἡμῖν καταστήσαντες, οὐ φαῦλοί τινες εἶναι, ἀλλὰ πάλαι αἰνίττεσθαι, ὅτι ὃς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς Ἅιδου ἀφίκηται, τὸν μὲν ἐν βορβόρῳ κείσεσθαι· ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καὶ τετελεσμένος, ἐκεῖσε ἀφικόμενος, μετὰ θεῶν οἰκήσειν. gemina his scribunt Plutarchus, Diogenes Laertius in Antisthene, & Diogene Cane, & alij. Arrianus in dissertationibus Epicteti, lib. III. cap. XX. ipsum inducit hæc dicentem; Ὅτι ὠφέλιμα ἦν τὰ μυστήρια· ὅτι ὡς ἐφ' ἑαυτοῖς ἕκαστα ἐλάμβανε, ὅτι ὅτι παιδεία ἦν ἐπανορθώσει τὸν βίον καὶ τρέψει· ἐν πολλοῖς τοῦτο τῶν παλαιῶν. ex quo apparet, credidisse Epictetum, cum reliqua turba sapientum seculi, mysteria fuisse à priscis instituta, ad emendationem morum, & hominum vitam corrigendam. Ciceronis verò de his sacris locus est illustris in II. de legibus, ex quo facile intelligas, quanti fœdissimæ ineptiæ, in illis *ignorantiæ temporibus*, vt appellat Paulus, æstimarentur. *Mihi*, ait, *cùm multa eximia diuinaq; videntur Athenæ tuæ peperisse, atque in vitam hominum attulisse; tum nihil melius illis mysterijs, quibus ex agresti immaniq; vita, exculti ad humanitatem & mitigati sumus; initiaque, vt appellantur, ita re vera principia vitæ cognouimus: neque solum cum lætitia viuendi rationem accepimus; sed etiam cum spe meliore moriendi.* Quam vocat M. Tullius *rationem moriendi cum spe meliore*, eam Sophocles affirmat fuisse certam spem viuendi post mortem, si quis esset initiatus: quum non imbutos illis sacris mala in Inferis manerent.

ὡς τρισόλβιοι
Κεῖνοι βροτῶν, οἳ τῶνδε δερχθέντες τέλη
Μόλωσ' ἐς ἅιδου· τοῖσδε γὰρ μόνοις ἐκεῖ
Ζῆν ἔστι· τοῖς δ' ἄλλοισι πάντ' ἐκεῖ κακά.

Sed philosophi Platonici, cum huiusmodi sacrorum, tum vniuersæ, vt

ipsi

ipſi appellant θεωρητικῆς ἀληθείας, finem ſtatuunt, vt euadat homo quàm ſimillimus Deo, atq; adeo, Deus fiat, ſicut in diatriba de Communione dicebamus. Et ſcopus quidem ac finis vltimus horum myſteriorum iſte fuit: ratio vero eorum ſacrorum, illa in vniuerſum erat: vt qui ſe diſciplinæ imbuendos traderent, paullatim purgati ab huius vitæ inquinamentis, & peccatorum ſordibus, per certos gradus & definita temporum interualla, ad neſcio quorum ingentium arcanorum perceptionem, atque notitiam perducerentur. Olympiodorus; ἐν τοῖς ἱεροῖς πρῶτον μὲν αἱ παύσεις καθαρσεις· εἶτα ὅτι τούτοις αἱ ἀπορρητότεραι· εἶτ' ἐκείναις συνάσεις· καὶ ὅτι τούτοις μύησις· ἐν τέλει δὲ ἐποπτεία. *In ſacris præcedebant publicæ purgationes; deinde has excipiebant aliæ reconditiores: poſt has aggregationes: tum ſequebantur initiationes: ad extremum epoptiæ:* ſiue ſacrorum omnium plena participatio. ἐποπτεύειν enim eſt, percipere quicquid ſanctiſſimum eſt in ſacris: nihil enim vlterius fuit, quàm vt fieret aliquis epopta. Tertullianus in Valentinianos auctor eſt, myſtas qui tradebant ſacra Eleuſinia, *epoptas ante quinquennium inſtituiſſe, vt opinionem ſuſpendio cognitionis ædificarent.* Sane gradus proponuntur hic ab Olympiodoro quinque: quibus fortaſſe reſpondebat hoc quinquennium: purgationes communes: purgationes reconditiores: συνάσεις, (quam vocem poſtea explicabimus:) initiationes & epoptiæ. atque eoſdem gradus idem repetit, ſic ſcribens: διδάσκουσι, inquit, αἱ ἠθικαί τε καὶ πολιτικαὶ ἀρεταὶ τοῖς ἐμφανέσι καθαρμοῖς· αἱ δὲ καθαρτικαί, ὅσαι ἀποσκευάζουσι πάντα τὰ ἐκτὸς, τοῖς ἀπορρητοτέροις. αἱ δὲ αὖ τὰ νοητὰ θεωρητικαὶ ἐνέργειαι ταῖς συνάσεσιν· αἱ δὲ τῶν στοιχείων αἱρέσεις εἰς ὃ ἀμύητον, ταῖς μυήσεσιν· αἱ δὲ ἁπλαῖ τῶν ἁπλῶν εἰδῶν αὐτοψίαι, ταῖς ἐποπτείαις. Peragebantur autem hæc initia, adhibitis quibuſdam ſymbolis, quæ ad recordationem erant inſtitutæ rerum certarum. Habes multa de huiuſmodi ſignaculis apud Clementem in Protreptico, Arnobium libro quinto, & in erudito libello Iulij Firmici, quem ex profeſſo de his myſterijs ſcripſit. In nonnullis ſacris aqua adhibebatur in ſimilitudinem baptiſmi. Auguſtinus De baptiſmo contra Don. lib. VI. cap. XXV. *In multis idolorum ſacrilegis ſacris, baptizari homines perhibentur.* Ad alia ſacra adhibuerunt myſtæ ſymbola panis & poculi; ſed aquæ non vini, neq; κεράσματος. Iuſtinus Apologia altera narrat, malos dæmonas in Mithræ myſterijs S. Euchariſtiæ æmulationem quandam tradidiſſe. ὅτι γὰρ ait, ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος τίθεται ἐπὶ τῶν μυουμένων τελετῆς καὶ ὅτι λόγοι φέρονται ἢ ἐπίστασθε, ἢ μαθεῖν δύνασθε. Ecce panem & poculum; ſed aquę, vt dixi, non vini: ecce verba ſolemnia ſuper ſymbolis proferri ſolita: id enim ſignificat iſto loco vox ὅτι λόγοι, q. d. *ſuperdicta*; qua voce vtuntur Iuriſconſulti. Etiam Arrianus loco paullo ante indicato, ſacras myſteriorum

riorum voces commemorat, quas magna cum reuerentia excipi solitas ostendit: ἱεραὶ, inquit, εἰσὶν αἱ φωναὶ αὗται καθ' ἑκάστας. Iam quum Eucharistia & sit & dicatur communio, sicut antè est expositum: in ijsdem Mithræ mysterijs communio quæ est omnibus animantibus inter se, miro symbolorum genere exprimebatur. Porphyrius de abstinentia ab esu animalium libro IV. Ἐν δὲ τοῖς τῶν Μιθραϊκῶν μυστηρίοις, τὴν κοινότητα ἡμῖν τὴν πρὸς τὰ ζῶα αἰνιττόμενοι, διὰ τῶν ζώων αὐτῶν μιμοῦνται ὡς ἔστιν ἑκάστοις μετέχουσι τῶν αὐτῶν ὀργίων μύστας, λέοντας καλοῦσι τοὺς τὰ γυναικεῖα ὑπηρετοῦντας κόραξας· ὅτι τε τῶν πατέρων· ἀετοὶ γὰρ ἱέρακες· ὅτι τε τὰ λεοντοειδῆ καὶ ποδαλγικὰ τῶν ἁλισκομένων θεοπτεύεται πολυτροπώτατα ζώων μορφάς. *In Mythræ mysteriis nostram cum animalibus communionem velut ænigmate exprimentes, solent per ipsa animalia homines significare: ita vt eos qui eadem orgia participant, leones appellent: mulieres hyænas: qui ministrant, coruos. Fit hoc & in patribus: nam hi aquilæ dicuntur & accipitres; & qui Leontica sacra suscipit, animalium figuris omnis generis amicitur.* Præter huiusmodi signa quibus vtebantur in ipso actu initiationis, habuerunt & symbola alia, quæ pro tessera erant thiasotis eorundem sacrorum, per quę sese inuicem agnoscerent. Talia sunt apud Clementem, ἐκ κυμβάλου ἔπιον, ἐκηροφόρησα· ἔνδον ὑπὸ παστὸν κατέδυν. *Bibi è cymbalo; fui cirnophoros, & sacrum vas gestaui; sacrum thalamum*, aut *thensam subij.* apud Firmicum, Θεὸς ἐκ πέτρας. *Deus è lapide*: apud vtrumque, Ταῦρος δράκοντος, ὁ δράκων ταύρου πατήρ. *Taurus draconis, & draco tauri pater.* Iam ad hæc mysteria admittendi confessionem peccatorum, saltem grauiorum, prius edebant. Apparet ex eo, quod narrat Plutarchus in Apophthegmatis; Antalcidam, cùm erat initiandus à mystagogo fuisse interrogatum, *cuius maximi peccati esset sibi conscius?* Idem in Laconicis similem historiam narrat; Λάκωνά τινά τις μυσταγωγῶν, ἠρώτα εἰ πεφόβηται ἑαυτῷ συνοῖδεν ἀσεβέστατον. *cum aliquis mystagogus Laconem initiaret, interrogauit eum, cuius facinoris maxime impij sibi conscius esset.* Palàm improbos & grauioribus sceleribus impiatos, aditum ad mysteria non habuisse, fidem facit vetus formula, vim excommunicationis habens: ἐκὰς ἐκὰς ὅστις ἀτίθεος. *procul hinc, procul ite profani.* & multo magis notissima historia de Nerone Augusto ad sacra Eleusinia post occisam matrem accedere non auso. Suetonius capite XXXIV. Ad hæc, mysteriorum cupidis castimonia ad certum tempus indicebatur. Qui in casto erant, humicubitiones exercebant, à multis cibis abstinebant, & σκηναγωγίας multa instituta rigidissime obseruabant, quod Græci Latinique scriptores passim testantur, vt Apuleius, Porphyrius atque alij. Auctor est Libanius in Corinthiorum actione, mystagogos summa diligentia initiandos ante omnia monuisse, vt manus puras animumque sibi seruarent

purum:

purum: ἢ τὴν φωνὴν ἑλληνας εἶ); & vt in voce ſiue ſermone Græcos ſe præſtarent. hoc quidem profectò ridiculum; quaſi faceret ad veram pietatem, Græca potius, quàm alia lingua loqui. deinde ſubijcit, ſingulos priuatim fuiſſe interrogatos, (tunc videlicet, cùm peccata confitebantur;) ὅ σιτος, ἢ ὃ μὴ σιτος ἦν ἐγκύπτω· ὁ καταρὸς πνεῦ. quorum verborum ſententia eſt; non accedere purum ad percipienda myſteria, niſi qui legitimum cibum comederit, & ab illegitimo abſtinuerit. Poſſem hîc commemorare multa exempla obſeruationum eò ſpectantium; quas breuitatis cauſſâ prætermitto. Tertullianus obiter meminit in libro de ieiunijs aduerſus Pſychicos, *Xerophagias verò nouum affectati officij nomen, & proximum ethnicæ ſuperſtitioni, quales caſtimoniæ Apim, Iſidem, & Magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificant.* Etiam veſtem, etiam comæ compoſitionem peculiarem habuerunt illorum ſacrorum hierophantæ, vt præter alios, oſtendit Arrianus in tertio Diſſertationum. Obſeruaui etiam in Myſterijs, populum aut initiatorum turbam Sacerdotibus reſpondiſſe, quod in hiſtoria Eccleſiaſtica dicitur ἀντίφωνα λέγειν, vel ᾠδὰς ἀντιφώνους. vt apud Socratem libro VI. cap. VIII. Scribit enim Ariſtophanis Græcus interpres, in quibuſdam ſacris Bacchicis, daduchos aut alios miniſtros ſacrorum ſolitos adſtantium coronam ita compellare, Αἴνει Θεὸν *Laudate Deum:* illos autem reſpondiſſe, Σεμέλης Ἰάκχε πλουτοδότα, *ô Semelæ fili Iacche, opum largitor.* quod videtur eſſe principium hymni alicuius in honorem Liberi Patris. Affine eſt apud Euſebium Hiſtoriæ lib. II. cap. XVII. τῶν ὕμνων τὰ ἀκροτελεύτια συνεξηχεῖν, *hymnorum vltima verba repetere concinendo cum miniſtris ſacrorum.* è libro Philonis de Eſſenis, non vt putauit Euſebius de Chriſtianis. Supra omnia diligentiſſime caueri ſolitum, ne horum ſacrorum arcana τοῖς ἀμυήτοις, hoc eſt, religionis imprudentibus, quos profanos vocabant, innoteſcerent. Nam vt Diodorus Siculus ſcribit libro III. περὶ τῶν Δρυσαγωγιδῶν καὶ Γαλατῶν πλείστων ὁ θεὸς τοῖς ἀμυήτοις ἐπορεύεται καὶ μέσος. Itaq; Herodotus, Plutarchus, Eunapius, alij ſcriptores, quum in eorum mentionem incidiſſent, negant fas ſibi eſſe ea loqui quæ ſciant. Artemidori verba ſunt, libro II. cap. XLII. vbi de Hecate loquitur; περὶ τούτου λέγειν, ὅτι ὅσιον, ὅπου ἀσφαλές· βέβηλος δὲ ὁ λόγος τοῖς μεμυημένοις τὰ Θείῳ. ἢ δὲ ἀμύητοι περὶ τῶν μεμυημένων μεμνῆσθαι. Eſt Græcis in eam rem locutio elegans in crebro vſu, περὶ τῶν μυστικῶν λόγων μὴ λέγειν. quæ ſignificant peruerſam eos ore vti, id eſt loqui, qui myſteria euulgant. atque hoc qui facerent, ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια proprie dicebantur; vt apud Plutarchum, Lucianum, Syneſium, alios. Arrianus loco indicato: σὺ ἐξαγγέλλεις τὰ μυστήρια, ἢ ἐξορχῇ περὶ κυνὸς, περὶ πάπου, περὶ θυμάτων. Nam ἐξορχεῖσθαι eſt, irreuerenter habere,

habere, foras proferre, atque vt exponit Hesychius χλθαίζει, ἐξοίζει. proprie ἔξορχέομαι significat ἐκβαίνω τὸν ῥυθμὸν & τῆς ὀρθότητος. *rythmum excedere & regulam rectam*, vt loquitur Aristides in docta disputatione περὶ τῶν ἔξορχησιῶν, quem titulum alibi exponebamus. Atque huius filentij tanta fuit religio, vt nec qui violaret, nec qui oculos curiosos in hæc sacra immitteret, impune ferret. Rem memorabilem narrat Liuius libro XXXI. *Acarnanes*, inquit, *duo iuuenes, per initiorum dies, non initiati, templum Cereris*, (Athenis aut Eleusine) *imprudentes religionis cum cætera turba ingressi sunt. Facile eos sermo prodidit, absurde quædam percunctantes: deductique ad antistites templi, quum palàm esset per errorem ingressos, tanquam ob infandum scelus interfecti sunt.* Nota est & Penthei laniatio propter inspecta mysteria: quò respiciebat Synesius, libro de prouidentia, scribens, quum loqueretur de silentio mysterijs debito: ὅ,τι ἐκφήνας, ὅ,τε ἰδὼν νεμεσᾶται τὸ θεῖον· καὶ λόγοι Βοιώτιοι τοὺς ἐνθουσιῶντας ἐποπτεύοντας ὄργια Διονύσου ἀποσκώπτουσιν· ἀγνωσία συμφύτως ὅτι τελετή· καὶ νὺξ διὰ τοῦτο πιστεύεται τὰ μυστήρια. *& ei qui patefecit, & ei qui vidit succenset numen. Sermones etiam Bœotij eos qui insiliunt & contemplantur, Liberi Patris orgia dilaniant. ignoratio mysteriorum est illorum veneratio: propterea nocti creduntur mysteria.* Ex ijs quæ diximus, vtcunque potest cognosci, quas opiniones de suis mysterijs pagani haberent; quos ritus in illis seruarent: de quibus plurima afferre quum possemus, ea dumtaxat hoc loco attigimus, quæ aliquam cum sanctissimis Christianæ pietatis institutis speciem affinitatis habere videbantur. Quod pij Patres quum intelligerent, quo facilius ad veritatis amorem corruptas superstitione mentes, traducerent; & verba sacrorum illorum quàm plurima, in suos vsus transtulerunt; & cum doctrinę verę capita aliquot sic tractarunt, tum ritus etiam nonnullos eiusmodi instituerunt; vt videantur cum Paulo dicere Gentibus voluisse, ἃ ἀγνοοῦντες βδελύττεσθε, ταῦτα καταγγέλλομεν ὑμῖν: quæ creditis, & facitis, vt pij sitis; ea quî possint ac debeant vere credi fieriue, vt sitis reuera pij, vos docere volumus. Hinc igitur est, quod sacramenta Patres appellarunt *Mysteria*, μύησις, τελεταί, τελειώσεις, ἐποπτείας, siue ἐποψίας, τελεσήρια, item τελεστικά, aut τελειωτικὰ μυστήρια, τελειωτικὰς θεώσεις, ἱεραρχικὰς τελετάς, interdum etiam ὄργια, sed rarius; & συμβολικὴν θεολογίαν siue ἱεραρχίαν: peculiariter verò Eucharistiam σύνθεσιν τελετῆς vt Dionysius Areop. cap. tertio Hierarchiæ Eccles. sicut etiam Bernardo dicitur, *sanctum sanctorum, sacramentum sacramentorum.* dicitur etiam antonomastice τὸ μυστήριον, aut numero multitudinis τὰ μυστήρια. Chrysostomus, homilia in Matthæum XLIV. πάντα χῦ θάνατον τὸν Χριστοῦ καταγγέλλομεν, καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις, καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι, & ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι. locis innumeris Patres baptismum appellant mysterium:

rium: hîc tamen *myſteria* ſeparantur à baptiſmo, & Cœnam Domini auctor intelligit: apud quem, & apud alios Patres paſſim de ſacra Communione leges, φρικτὰ μυστήρια, vel ὁ ἀπόρρητος μυστήριον, Gregorio Magno *magnum & pauendum myſterium*. De conſecr. diſt. II. canone LXXIII. appellarunt etiam τὰ ἔνδοθι μυστήρια, q. d. *interiora myſteria*. Nam apud Epiphanium in fine operis, vbi inſtituta Eccleſiæ exponuntur, ita legas, Τὰ ἄλλα μυστήρια ὅσα λατρεύει ἡ τοῦ ἔνδοθι μυστηρίου ἁπτομένη. vbi *myſteria* appellantur in genere omnia ſacramenta; at *myſteria interiora* dixit, pro Euchariſtia. Sic apud Latinos aliquando *Sacramentum* eſt τὸ ἐξοχὴν ipſa Communio. Ambroſius in Apologia ſancti Dauidis: *Quid mirum ſi vidit baptiſmatis ſacramenta?* mox: *& de ipſo ſacramento plenius dixit, paraſti in conſpectu meo menſam.* Μυσταγωγία in veterũ monumentis ſæpe leges, pro Cœnæ Dominicæ fieri particeps. μύησις pro ipſa actione: μύστης eſt ſacerdos, qui etiam dicitur ὁ μυσταγωγὸς & ὁ ἱεροτελεστής. μυσταγωγεῖσθαι, imbui doctrina ſacramentorum, aut particeps illorum fieri. Theodoretus, Curationum lib. v. τὸ τὰς χειροτονίας τελεῖσθαι καὶ μυσταγωγεῖσθαι ὁ νόμος κελεύει: hoc eſt, vt ibidem dicitur, τῆς θείων μυστηρίων μεταλαχεῖν. Apud Chryſoſtomum tomo I. pag. 652. μυσταγωγία eſt ipſa Euchariſtiæ inſtitutio. ἡ ἐκ τῆς ὑπογαίου, ait, ἐκπεμπομένη μυσταγωγία. alibi eſt ipſa actio Sacerdotis: ſic paſſim dicitur ὁ ἱερὸς ἁπτόμενος τῶν θείων μυσταγωγιῶν. amat eam dictionem Dionyſius; qui etiam hoc ſacramentum nominat ἱεροτελεστίαν, (& ſunt etiam alij ea voce vſi) & τὴν ἱεροτελεστικωτάτην ὑμνῳδίαν. In Liturgijs Græcis & alibi etiam, ἡ ἱερὰ τράπεζα, & ἡ κυριακὴ ἢ ἁγιωτάτη τράπεζα, aut ἡ μυστικὴ τράπεζα, aut ſimpliciter τράπεζα, eſt Euchariſtia; extatque ea vox etiam apud Latinos ſcriptores, aut Latine iam olim verſos. Barlaam Epiſcopus: *Eccleſia Romana ante inchoatum ſchiſma, pluribus quàm ſeptingentis annis per azyma conficiebat Sanctiſſimam teletam.* in Nouella Leonis CXII. θεοκαρμοστικὴ τάξις, eſt ordo benedicendi matrimonio, cuius pars erat etiam Communio. In Rituali Græco dicitur ἡ ἀνάληψις τῆς εὐφημίας. Quemadmodum autem gradus quidam in myſterijs paganicis ſeruati ſunt, vt oſtendimus: ſic Dionyſius capite quinto vniuerſam τῆς τελετῶν τῆς ἱερουργίας traditionem ſacramentorum, diſtinguit in tres actiones, quæ & ritibus & temporibus erant diuiſæ. Prima eſt κάθαρσις, *purgatio*: altera μύησις, *initiatio*: tertia τελείωσις, *conſummatio*; quam & ἐποψίαν ſæpe nominat: aliquando ἐποπτικὴν ἕξιν, q. d. *perfectæ contemplationis habitus*, vt capite primo Pachymeres ad caput III. τότε δὴ ὁ τέλειος ἐν πᾶσι θεωρίᾳ ὁ ἐποπτικὸς καὶ ταύτῃ τῆς θεωρίας τῶν γινομένων, ἡ μὲν κατὰ τὰ ἐλλείποντα, ὡς ὁ γεωδαίτης πλέον ἐσχηκὼς καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ὑπογραφεύς. Quare epoptam eſſe, valet cognitione rerum diuinarum & ſacramentorum

perceptione eſſe perfectum : ea videlicet perfectione, quæ in hac vita parabilis : nam hîc quidem, ex parte tantum cognoſcimus, tanquam per ſpeculum & in ænigmate, ait Apoſtolus, I. Cor. XIII. 12. & vt ait idem II. Corinth. v. 7. in hac vita per fidem ambulamus, in futura ambulaturi per ſpeciem : quod eleganter Gregorius Naz. oratione x. dixit, ἀντὶ τῆς πηγῆς εἰ τυγχάνειν, καθαρῷ νῷ καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν ἐποπτεύσοντας. Vere igitur cenſeri felicitas magna debet Chriſtianorum epoptia : non quam mendaces myſtæ Græcorum tradebant, quæ tamen in illa temporum cæcitate fiebat tanti, vt beatiſſimos omnium mortalium crederent epoptas. vnde prouerbium, quod alibi exponebamus, ἐποπτεύειν μοι δοκῶ, *videor mihi fieri epopta*, de eo qui ſe feliciſſimum crederet. Diximus quinquennio fuiſſe præparatos, qui futuri erant epoptæ : in ritibus priſcæ Eccleſię duplicem animaduerto temporum obſeruationem non parum diuerſam : prior eſt circa illos qui fieri Chriſtiani primò cupiebant : altera circa lapſos, id eſt, eos, qui grauiore admiſſo aliquo peccato, commune ius fidelium amiſerant ; deinde pœnitentes reſtitui in priorem locum optabant. Quod ad priores attinet, tempora contractiora illis fuerunt pręſtituta, neque vlla fuit quinquennij neceſſitas : verumtamen etiam in iſtis certa temporum interualla ſunt obſeruata, & prius quàm ad panem cum fidelibus frangendum aliquis peruenirent, ſtadium conſuetæ exercitationis fuit decurrendum. Primo igitur fiebant Catechumeni, deinde Competentes, poſtremo Fideles & Chriſtiani. Plena ſunt Patrum monumenta, præſertim Auguſtini, teſtimonijs huius neceſſarię obſeruationis. Circa lapſos diſciplina fuit admodum ſeuera, & prorſus admiranda : cui reuocandæ in vſum operam impendiſſe, res futura ſit Deo gratior abſque dubio, quàm de fidei dogmatis ſubtiliter diſputare extra Scripturas, & omnes diſſentientes ferro & flamma perſequi ; in quo hodie ſummus pietatis apex ponitur. Dicebamus, in admittendo initiandos quinque hos gradus fuiſſe obſeruatos, purgationem communem, purgationem interiorem, σύξασιν, initiationem & epoptiam : ſimillime vetus Eccleſia in admittendis lapſis ad ſacram Communionem quinque gradus ſeruauit, ſiue vt loquuntur ſcriptores Eccleſiaſtici πασας τὰς ὀπτὰς βαθμίδας διοδεύσαι, *quatuor loca pœnæ obiri* præcepit antequam peruenirent ad ipſam Communionem. Primus locus eſt, quem vocarunt προσκλαυσιν : in ipſo primo aditu Eccleſię ſeparati non ſolum à Fidelibus, ſed etiam à Catechumenis aliquot annos (tres vt plurimum) manebant pœnitentes in ſqualore & pędore *omnibus fidelibus legationes deprecationis iniungentes*, vt loquitur Tertullianus in libro de pœnitentia. Proximus gradus ſiue locus dicebatur ἀκροάσις ; ibi

ibi vt plurimum ἄλλῳ τριετίᾳ εἰς ἀκρόασιν μόνον ad alios tres annos admittebantur pœnitentes, tantum vt audirent verbum Domini, quando in Eccleſia legebatur. Gregorius Neocæſareæ Archiepiſcopus in epiſtola Canonica locum ita deſcribit: ἡ ἀκρόασις ἐνδοτέρω τῆς πύλης, ἐν ᾧ ἵστασθαι, ἕως ἂν ἐξαίνῃ χεὶρ ἡμιστιχίου ἕως τῶν κατηχουμένων· ἡ σύστασις ἔξω τοῦ ναοῦ. His fas non fuit precibus Eccleſię intereſſe. Tertius gradus ſiue locus dicebatur ὑποπτώσεως. ea fuit quædam interior admiſſio, vbi tres alios annos ſtabant pœnitentes, precum Eccleſiæ participes, vt & Catechumeni, quibus exeuntibus ipſi quoque exibant. Gregorius ita deſcribit: ἡ δὲ ὑποπτώσεως, ἵνα ἑστῶσι τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἐστὶν ὅρος, ἕως τῶν κατηχουμένων ἐξέρχονται. *hic locus*, ait Bellarminus libro 1. cap. vlt. *dicebatur* ὑποπτώσεως, *quaſi contemplatio rerum ſupernarum.* ſed errat immaniter Bellarminus. an ille alicubi legerat ὑποπτώσεων pro *ſuperna contemplari?* nugæ. ὑποπτώσεων aliquando ſignificat humiliter ſe alicui ſubijcere. apud ſcriptores eccleſiaſticos ὑποπτώσεων τῷ Θεῷ, eſt humili & deiecto animo Deum colere. Clemens Strom. lib. 1 v. ἁγιάζεται γὰρ γάμος, καὶ λόγον τηρῶν ὅσιος, ἐὰν ἡ συζυγία ὑποπτώσῃ τῷ Θεῷ. *ſanctificantur & nuptiæ recta ratione contractæ, ſi coniugium*, id eſt, maritus & vxor, *ſeſe humiliter Deo ſubmittant.* ab hac notione verbi huius deducitur ὑποπτώσεως, & hic tertius locus ſic appellatur, q. d. humiliatio; vt vel ſola appellatio ſui officij pœnitentes admoneret. Reſtant duo nomina, σύστασις & μέθεξις, quarti & quinti loci, ſiue gradus. Quanquam ſunt qui loca pœnæ tantum quatuor agnoſcant: vt cùm ſcribit Balſamon ad canonem LXXV. epiſtolæ Baſilij ad Amphilochium, τέσσαρες τόποι ἐπιτιμίων δίδονται ἔτη χρόνων δώδεκα. *quatuor loca animaduerſionum Eccleſiaſticarum abſoluuntur ſpatio annorum duodecim.* Sed fere loca nominantur quinque, tria quæ diximus, & hæc duo. idem ad canonem XI. epiſtolæ Gregorij Neocæſareæ Ep. ὁ παρὼν ἅγιος πέντε τόπους μετανοούντων ὑπετύπωσε. *hic vir ſanctus, loca pœnitentium quatuor deſignauit.* σύστασις igitur è myſterijs Gentium vox accepta, appellabatur ſtatio inter fideles: ibi pœnitentes duos perſæpe annos agebant; quod ad cætera, eiuſdem conditionis cum fidelibus; neque iam cum catechumenis exibant; ſola participatione myſteriorum cæteris fratribus inferiores. μέθεξις verò dicebatur ius communicandi, & vt loquitur Baſilius aliquoties in deſcriptione harum pœnarum, ἡ κοινωνία τοῦ ἁγιάσματος, *communicatio ipſius boni.* nam *bonum* eſt ipſa Euchariſtia, vt poſtea dicetur. alij eodem ſenſu dixerunt ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ πλεῖον, *peruenire ad conſummationē*, ſiue ad epoptiam. Deceperunt Bellarminum, qui hæc nomina veteris diſciplinę illi ſuggeſſerunt: nam ille μίξεως appellat abſurde, malos auctores ſecutus, quæ erat dicenda μέθεξις, vel πλείωσις. Sed hæc à

nobis, si Deus voluerit, vbertim & accurate alibi explicabuntur. Redeo ad Christianorum mysteria; quæ apud multos priscæ Ecclesiæ temporibus, in tanta reuerentia erant, vt multis dum cunctantur ad illa accedere, imprudentibus ætas efflueret. Horum male sanam cunctationem passim Patres obiurgant: qui vt desiderium Sacramentorum in animis hominum excitarent, atq; vt Paganos à suis falsis mysterijs auerterent; vtilitatem & fructum Sacramentorum mirifice vbiq; commendant, necessitatem illorum vrgentes, & miros effectus è Christi doctrina magnifice prædicantes. Spem meliorem morientibus attulisse mysteria Attica dicebat paullo antè M. Tullius. Patres contra, certam salutem & vitam æternam Christi mysteria digne percipientibus afferre, confirmabant: qui illa contemnerent seruari non posse: morientium denique viatica illa esse, quum docerent, è re nominarunt *viatica* ipsa Sacramenta, prȩcipue vero ipsam Eucharistiam. Finem verò & fructum vltimum Sacramentorum θέωσιν *deificationem* dicere non dubitarunt; quum scirent vanarum superstitionum auctores, suis epoptis eum honorem audere spondere. Passim igitur legas apud Patres, τὴν ἱερᾶς μυσταγωγίας πῶλος εἶναι θέωσιν, finem sacramentorũ esse, vt qui vera fide illa perciperent, in futura vita dij euadant. quod pio sensu dici ab illis ostendimus iam in sermone de Communione. Itaq; Augustinus, cap. LVI. Enchiridij ad Laurentium de fidelibus loquens, qui in Scripturis vocantur *templum Dei*, dicere non dubitauit, *templum Dei ædificari ex dijs, quos facit non factus Deus.* & Athanasius oratione quarta contra Arrianos, verbo θεοποιεῖν in eam rem est vsus: quod mox ab eodem explicatur, τῇ τοῦ πνεύματος μετοχῇ συναπτόμεθα τῇ θεότητι, *participatione Spiritus coniungimur Deitati.* Idem ad Adelphium, Christus inquit, γέγονεν ὁ θεὸς, ἵνα ἡμᾶς θεοὺς ἑαυτῷ ποιήσῃ, *factus est homo, vt nos in se deos faceret.* & similia dicta nusquam non apud Patres occurrunt. Quemadmodum autem epoptæ qui instituebantur quinquennio, docebantur cum ingenti cupiditate suæ epoptiæ tempus exspectare: vnde illa *suspiria epoptarum*, apud Tertullianum contra Valentinianos: sic erudiebantur Catechumeni, vt magna cum auiditate Communionem peterent, vnde illis Competentium nomen, sicut docent Augustinus, Isidorus, alij. Extant Patrum quà Græcorum, quà Latinorum, homiliæ plurimæ ad Catechumenos, in quibus multa dicuntur ad excitandam hanc in illorum animis cupiditatem. Mos etiam fuit, vt in publicis sacræ Liturgiæ precibus, Sacerdos pro Catechumenis Deum oraret, *vt eis desiderium regenerationis inspiraret*, sicut loquitur Augustinus in epistola CVII. & notat Chrysostomus, homilia II. in posteriorem ad Corinthios, Sacerdotem pro Catechumenis orantem, hac

precum

precum formula vti ſolitum: δεηθῶμεν ἵνα ὁ πολυέλεος καὶ οἰκτίρμων Θεὸς ἐπακούσῃ τῆς δεήσεως αὐτῶν: *oremus vt miſericordiſſimus & miſerator Deus eorum orationes exaudiat.* deinde quæ eſſent Catechumenorum preces exponit. δέησις δὲ κατηχουμένων τίς ἂν εἴη, ἀλλ' ἢ, ὡς μὴ μείνωσι κατηχούμενοι; *Quænam vero Catechumenorum ſit oratio, niſi vt ne maneant Catechumeni?* Ratio eſt: quia non cenſebantur Chriſtiani, qui ſacramentis nondum fuerant initiati: ac proinde ſi morerentur antequam fideles eſſent facti, ſpes ſalutis nulla erat, quod ſæpe affirmant B. Auguſtinus, Chryſoſtomus, alijque. Quanquam οἰκονομικῶς fortaſſe illa dicuntur: nam de Valentiniano, qui ante baptiſmum obierat, nihilo ſecius bene ſperaſſe Ambroſium notiſſimum eſt: votum enim baptiſmi pro baptiſmo illi fuiſſe, non dubitauit. ideo ait in eius laudatione, *ablutus aſcendit, quem ſua fides lauit, & petitio conſecrauit.* De ſymbolis Sacramentorum, per quæ diuinæ illæ cærimoniæ celebrantur, nihil attinet hoc loco dicere: illud vero, quod eſt & appellatur fidei ſymbolum, diuerſi eſt generis, & fidelibus teſſeræ vſum præſtat, per quam ſe mutuo agnoſcunt, qui pietati ſacramento dixerunt: cuiuſmodi teſſeras fuiſſe etiam in Paganorum myſterijs oſtendimus. Formulæ illi in myſterijs peragendis vſurpatæ, *Procul eſte profani*: reſpondet in Liturgia hęc per diaconos pronuntiari ſolita; ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε. vel, ἔξω πάντες ὅσοι ἀκατήχητοι, ὅσοι ἀνέργουμενοι, ὅσοι ἀβάπτιστοι. *Omnes Catechumeni foras diſcedite, omnes poſſeſſi, omnes non initiati.* alij aliter hanc formulam concipiebant. Noctu ritus multi in Myſterijs peragebantur: noctu etiam initiatio Chriſtianorum inchoabatur. Auguſtinus de ſymbolo ad Catechumenos, libro altero: *Sacramentorum rationem, ſiue tranſactæ noctis, ſiue præſentis ſanctæ ſymboli, exponendam ſuſcepimus ſanctitati veſtræ.* mox: *Quid eſt quod hac nocte circa vos actum eſt, quod præteritis noctibus actum non eſt?* & quæ in catechetica myſtagogica prima Cyrilli Ieroſolymitani dicitur κατήχησις τῶν βαπτιζομένων; Gaudentio nominatur tractatu quinto, *ſplendidiſſima nox vigiliarum.* Quod autem dicebamus de ſilentio in ſacris oportaneis ſeruari à paganis ſolito; id inſtitutum veteres Chriſtiani ſic probarunt, vt religioſa eius obſeruatione myſtas omnes longe ſuperarint. Quemadmodum igitur dicit Seneca, ſanctiora ſacrorum ſolis initiatis fuiſſe nota: & Photius ex veteri ſcriptore numero CCXLII. philoſophiam diuinam diuidit in ῥητὰ καὶ ἀπόῤῥητα; Iamblichus autem libro III. de philoſophia Pythagoreorum, in τὰ ἀπόῤῥητα, quæ efferri non poterant, & τὰ ἐκφορά, quæ foras efferre ius erat: ita vniuerſam doctrinam Chriſtianam veteres diſtinguebant in τὰ ἐκφορά, id eſt, ea quæ enuntiari apud omnes poterant, & τὰ ἀπόῤῥητα, arcana temere non vulganda: de quibus neque in familiaribus colloquijs,

colloquijs, neq; in catecheſibus, neque in concionibus verba temere faciebant coram paganis, Catechumenis, aut quibuſuis alijs non initiatis. Baſilius De Spiritu Sancto capite XXVII. doctrinæ Chriſtianæ duas partes facit, τὰ κηρύγματα, *præconia*, & τὰ δόγματα : dogmata eo loco appellans, quæ alij vocant τὰ ἀπόῤῥητα, *arcana non euulganda* ; τὰ δόγματα, inquit, σιωπᾶται· τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται. *dogmata ſilentio premuntur : præconia publicantur* : atque ibi vir ſanctus de ſilentio myſteriorum multa diſputat. Qui propterea illam eius libri partem habent ſuſpectam, & negant eſſe Baſilij, quod Eraſmo ante omnes, opinor, venit in mentem ; falluntur planiſſime : nam in hac re conſentiunt omnes ad vnum veteris Eccleſiæ Doctores, Græci pariter & Latini. Gregorius Naz. coniunctiſſimus ille Baſilij ſodalis, oratione XLII. expreſſis verbis ait, μηδὲ ἔκφορα τοῖς ἔξω τὰ πολλὰ τῶν ἡμετέρων μυστηρίων εἶναι. *pleraque noſtrorum myſteriorum, ne enuntiari quidem ijs poſſe, qui ſunt extra fidelium communionem.* Quis ita hoſpes in Patrum lectione, cui ſit ignota formula, in mentione ſacramentorum potiſſimum vſu trita, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, *norunt initiati quod dicitur.* quæ formula in vnius Chryſoſtomi homilijs aut alijs ſcriptis, minimum quinquaginta locis poteſt obſeruari ; apud Auguſtinum in epiſtolis, in enarrationibus in Pſalmos, tractatibus in Iohannem, homilijs ſiue ſermonibus aut alijs ſcriptis, non multo rarius : extat & apud alios omnes, credo, Patres ſæpiſſime. E plurimis quæ ſunt nobis ad manum, pauca proferemus. Chryſoſtomus in Geneſin ad illa verba è capite XLIX. 2. *lauabit in vino ſtolam ſuam* : Ὅρα, inquit, πῶς ἀπὸν ἡμῖν ἐνταῦθα τὸ μυστήριον ἐπήξατο· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον. habes alterum teſtimonium, in homilia operis eiuſdem XXVII. pag. 214. 34. Commentario in Pſalmum CXL. de lingua loquens, ἐνόησον ὅπου τοῦτο ἐστὶ τὸ μέλος δι' οὗ τὴν φρικτὴν θυσίαν προσδεχόμεθα· ἴσασιν οἱ πιστοὶ τὸ λεγόμενον. *cogita hoc illud eſſe membrum, quo tremendum ſacrificium excipimus : ſciunt fideles quid dicam.* In Matthæum homilia LXXII. αὖθις τὸ μυστήριον πόσα ἐλέγχει, πόσης φιλανθρωπίας ; ἴσασιν οἱ μεμυημένοι. in Iohanne homilia XV. ἔδωκε καὶ ἑτέραν ταύτης πολλῷ μείζονα παράθεσιν, ἀλλὰ καὶ ταύτην οἶδας· ἴσασιν οἱ συμμύσται τὸ λεγόμενον. *dedit Deus & alteram menſam, multo maiorem hac :* (terram modò menſam vocauerat.) *ſed hanc quoq; vnam : ſciunt ſymmyſtæ quid dicatur.* homilia XLVI. ἓν σῶμά ἐσμεν, καὶ μέλη ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ· οἱ δὲ μεμυημένοι προσέχειν βούλονται τοῖς λεγομένοις. *vnum corpus ſumus, & membra de carne eius, & de oſſibus eius : qui ſunt initiati aduertant animum ad ea quæ dicuntur.* homilia LXXXV. ἴσασιν οἱ μυσταγωγούμενοι· διὰ ὕδατος μὲν ἀναγεννώμεθα, διὰ αἵματος δὲ καὶ σαρκὸς τρεφόμεθα. homilia XL. in priorem ad Corinth. locũ Pauli exponens XV. 29. de ijs qui baptziantur pro mortuis : βούλομαι

μὲν

μὲν σαφῶς αὖθ' εἰπεῖν· ὁ πλεῖστον ὑμᾶς ἀμύητους· ὅτι γὰρ δυσκολωτέραν ἡμῖν ποιῆσαι τὴν ἐξήγησιν· ἀναγκάζοντες, ἢ μὴ λέγειν σαφῶς· ἢ εἰς αὐτὸν ἐκφέρειν τὰ ἀπόῤῥητα. *cupio quidem perſpicuè rem dicere: ſed propter non initiatos non audeo: hi interpretationem reddunt nobis difficiliorem: dum nos cogunt, aut perſpicuè non dicere: aut arcana quæ taceri debent, apud ipſos efferre.* deinde addit, ſe quo poterit modo dicturum σκιωειδῶς *obſcurè*, vel vt Lucretij vocem vſurpem, *adumbratim.* plane vt apud Theodoretum dialogo 1 1. negat orthodoxus, de Euchariſtia fas eſſe aperte loqui; quoties periculum eſt, ne adſint non initiati. Οὐ χρὴ σαφῶς εἰπεῖν· εἰκὸς γὰρ ἶναι ἀμύητους παῤῥῆναι. deinde reſpondet Eraniſta: αἰνιγματωδῶς ἡ ἀπόκρισις ἔστω. & in dialogo primo dixerat iam Orthodoxus, quum mentio de myſterijs incidiſſet; Ἀξιῶ σε μυστικώτερον ἀποκρίνασθαι· τινὲς γὰρ ἴσως ἀμύητοι παῤῥήκασιν. idem Chryſoſtomus in Philogonium; καθαρὸν ἐκεῖθεν τὸ σῶμα τὸ διανοητὸν, πνεύματι πάντα χρηστὰ ἀλλήλοις παῤῥησιαζόμενον· ἴσασιν ᾧ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα. in Euſtathium Antiochenum: ἔστι θυσία ἡ χωρὶς αἵματος· ἴσασιν ᾧ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον. Catecheſi priore ad baptizandos de calyce S. Euchariſtiæ: ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὴν ποτηρίου τούτου τὴν ἰσχύν· εἴσεσθε δὲ καὶ ὑμεῖς μικρὸν ὕστερον. *ſciunt initiati, vim huius poculi: ſcietis vos quoque paullo poſt.* oratione in omnes martyres ait, ipſos dum adhuc terras colerent choris cœleſtibus fuiſſe coniunctos, quoties hymnum Triſagium cum ipſis Cherubim canerent; καθάπερ ἡμεῖς νῦν ᾧ μυούμενοι. in homilia qua probat vtile nobis eſſe, quod prophetiæ ſint obſcuræ: μετ' ἐκπλήξεως διαφέρει τοῦ βίβλου· εἰδότες τῆς ὑμετέρας συνέσεως τὴν δύναμιν· ἴσασιν ᾧ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα. Sed deficiat me dies, ſi pergam omnia illius Patris teſtimonia in eam rem adnotare. Cyrillus Ieroſolymitanus in Procatecheſi eleganter ait, Catechumenos quibus fas non eſt cognoſcere ſacra myſteria, ἀκούειν, *vocem circumſonantem audire*: poſtea verò quam facti ſunt fideles εἰσηχεῖσθαι, *intus erudiri.* deinde verbis diſertis dat præceptum ſuis auditoribus, ne quæ didicerint poſtquam fidelibus fuerint aggregati, Catechumenis, quos ponit inter τοὺς ἔξω *extraneos ab Eccleſia*, enuntient. Idem in prologo fideles ſollicite adiurat, ne librum homiliarum ſuarum catecheticarũ vel Catechumenis, vel alijs non Chriſtianis velint tradere: alioquin facti rationem Deo reddituros. & in ſexta catecheſi, ſcribit idem: περὶ μυστηρίων ὅτι κατηχουμένων, λαθικῶς ἡ λαλοῦμεν· ἀλλὰ πολλὰ πολλάκις λέγοντες ὑπεκλυμαίνομεν, ἵνα ᾧ εἰδότες πιστοὶ γένωνται: *de myſterijs præſentes ſi ſint Catechumeni clare non loquimur: ſed ſæpe multa dicimus tectè, vt qui norunt fideles intelligant.* Apud Dionyſium Areopagitam multis locis diſſeritur de hoc silentio, atque id ſanctiſſime ſeruandum præcipitur: vt Hierarchiæ cœleſtis, capite 11. non procul ab initio, & in ipſo fine

Eccleſiaſticæ

Ecclesiasticæ verò in singulis fere capitibus sæpius: atque vt ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια dixerunt pagani, de ijs qui arcana mysteriorum enulgabant: ita dixit Dionysius initio libri illius, ἀλλ' ὅρα ὅπως οὐκ ἐξόρκησον τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. *vide ne enunties, aut parum reuerenter habeas sancta sanctorum.* Vtitur & Chrysostomus eo verbo aliquoties, vt in commentario ad Psalmum XLIII. & ad CXXXVI. B. Athanasio sui inimici obijciebant, quod calycem mysticum per irreuerentiam fregisset; atque in eo crimine exagitando tragœdias magnas ciebant. Ille contra in Apologia II. grauissime illos accusat, duobus locis, quod de mysterio Cœnæ Domini coram Catechumenis, atque etiam Græcis & ethnicis verba facere non erubuerint. καὶ οὐκ αἰσχύνονται, inquit, ταῦτα ὅτι κατηχουμένων, καὶ τόγε χείρων, ὅτι Ἑλλήνων παραγωδοῦντες τὰ μυστήρια. Palladius quoque in vita Chrysostomi, pro magno scelere narrat, quod tumultu excitato contra virum sanctum ab eius inimicis, irruptio facta sit in Ecclesiam, & quidam non initiati oculis vsurparint, quę erat illis nefas videre. Ipse Chrysostomus in epistola ad Innocentium Papam, historiam illam sic narrat: Καὶ οὗτοι οὐ τοῦτο εἰρήκασι μόνον· ἀλλ' ὅτι τὰ ἅγια ἀπέκειτο, εἰσελθόντες ἐγκρατῶς, ὧν ἔνιοι καθαροὶ ἦσαν, καὶ ἀμύητοι ἦσαν, πολλὰ τὰ ἐώρων τὰ ἔνδον, καὶ ὃ ἁγιώτατόν ἐστιν αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ὁ τοιοῦτος θορύβου, εἰς τὰ τῶν παρεπιδήμων γραπτῶν ἱμάτια ἐξεχεῖτο. Isidorus Pelus. lib. IV. ep. CLXII. de esu Eucharistiæ loquens; ἴσασιν οἱ μύσται ὃ λεγόμενον. Græcis Latini consentiunt; Ambrosius de initiandis: *Nunc de mysterio dicere tempus admonet, atq; ipsam sacramentorum rationem reddere: quam ante baptismum si putassemus insinuandam nondum initiatis, prodidisse potius quàm edidisse æstimaremur.* iterum sub finem. *Signatum debet apud te manere mysterium, ne violetur operibus malæ vitæ, atque adulterio castitatis; ne diuulgetur quibus non conuenit, ne garrula loquacitate dispergatur in perfidos.* Gaudentius Brixiæ Episcopus, æqualis Ambrosij; tractatu II. *Modò ea solum de ipsa lectione carpenda sunt, quæ præsentibus Catechumenis explanari non possunt, & necessario tamen aperienda sunt neophytis.* vide & quintum tractatum. Omitto B. Augustini testimonia, quæ, vt dixi, plurima sunt. passim igitur apud illum leges, *sacramentum quod norunt fideles.* vt in X. de ciuit. Dei, cap. VI. in Psalmo XXXIX. & CIX. in Iohannem tractatu XXVI. in vndecimo autem sic; *Omnes Catechumeni iam credunt in nomine Christi, sed Iesus non se credit eis.* mox. *Interrogemus Catechumenũ, Manducas carnem filij hominis? nescit quid dicimus.* iterum. *Nesciunt Catechumeni quid accipiant Christiani: erubescant ergo quia nesciunt.* Quum igitur soli fideles nota haberent religionis Christianæ mysteria, ijdemq; tanto studiô illa occultarent, occasio Gentibus data est, traducendæ veræ pietatis; quasi tenebras sectaretur & lucem fugeret, ac notitiam

hominum

hominum. Itaque Celſus vt refert Origenes ludibrij cauſſa religionem Chriſtianam ſubinde vocitabat κρύφιον δόγμα, *doctrinam clandeſtinam.* Origenes vero hanc calumniam diluens, oſtendit, falſum eſſe capita doctrinæ omnia occultari: plurima enim quę Gentes irrideant palàm tradi & omnibus exponi: quod ſi quædam non paſſim omnibus communicentur; non magis eo nomine reprehendi iure Chriſtianos poſſe à paganis: quàm ſuos ipſi philoſophos reprehendant, diſciplinam ſuam diuidere ſolitos in ἐξωτερικὰ, quæ foras proferuntur, patentque omnibus; & ἐσωτερικὰ, quæ intra ſcholæ fines continentur, ſuntque propria diſcipulorum interioris admiſſionis. Huc pertinet locus Gregorij Naz. in priore inuectiua; Εἰσὶν, inquit, ἃ καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ ἀπορρήτῳ λόγῳ φερόμενοι· οὐκ ἀρνήσομαι: *ſunt etiam apud nos quidam ſermones per occultationem prolati, aut proferendi: nolo diffiteri*: ſed quantũ eſſet diſcriminis, inter myſticos Chriſtianorum ſermones & fædas ineptias paganorum, poſtea declarat. Hactenus probauimus ὃ ὅτι; & arcana quædam ſacrorum ſuorum ſiluiſſe veterem Eccleſiam apud non initiatos, demonſtrauimus: idque aliquanto prolixius; quia docti ſumus experientiâ, quàm difficile obſeruationem hanc ſint admiſſuri Theologi quidam hodierni, illi quidem non indocti neque obſcuri nominis; ſed in hodiernis controuerſijs, quàm in priſcæ Eccleſiæ inſtitutis magis exercitati. Nunc quarum potiſſimum rerum ſilentium exercerent, & quas ob cauſſas id facerent, breuiter oſtendendum. Et quidem in primo cenſu rerum ſilendarũ poſuiſſe veteres ſacramenta, vel appellatio ipſa myſterij declarat. Nam vt vere ait Nicetas Choniates libro 111. de Alexio Imp. tunc vere Euchariſtiæ myſterium eſt myſterium, quando ἐχαμωδοῦμεν, & curioſas omnes quæſtiones repudiamus. Zeno Veronenſis ſcriptor vetuſtiſſimus & elegantiſſimus, ſermone de continentia, loquens de vxore fideli mariti infidelis: *Quid quod illius ſacrificium publicum eſt, tuum ſecretum? illius à quouis libere tractari poteſt: tuum etiam à Chriſtianis ipſis, minime conſecratis, ſine ſacrilegio videri non poteſt.* Epiphanius p. 136. aduerſus Marcionitas: πρὸς αὐτοὺς πάντα χλευασμοῦ ἔμπλεα καὶ οὐδὲν ἕτερον· ὁπότε καὶ τὰ μυστήρια τοῖς ἀκατηχήτοις ἐπιτελεῖν τολμῶσι. *apud illos plena ſunt omnia irriſionis, & nihil aliud: quando etiam myſteria præſentibus Catechumenis audent celebrare.* Sed quum in Sacramentis tria occurrant conſideranda, ſymbola ſignificantia, res ſymbolis ſignificatæ, & ritus celebrandorum ſacramentorum, quid eſt quod potiſſimum ſiluerunt veteres? Reſpondeo; Non adeo res in ſacramentis ſignificatas, & efficaciam illorum ſiluiſſe veterem Eccleſiam, ac ſymbola ipſa, & ritus celebrandi, ac rituum cauſſas. Non igitur diſſimularunt Chriſtiani, in Cœna Domini, ſiue vt ipſi loque-

bantur, in sacrificio altaris, peculiari quodam modo præsentem se venerari Deum Christianorum; sed quæ esset forma eius sacrificij, quod per symbola panis & vini peragitur, hoc veteres præ se non ferebant, verùm occultabant. Apud Theodoretum igitur, dialogo altero, symbola quidem ænigmaticè proponuntur; Panem ita circumloquitur, τροφὴ ἐκ τοιούτων σπερμάτων ἐστὶ φυομένη, *alimentum è talibus seminibus.* quis nisi arcani conscius hoc intelligat? iam alterum symbolum ita describitur, aut potius occultatur, Κοινὸν καὶ τοῦτο ὄνομα, πόματος εἶδος σημαῖνον: *Commune hoc quoque nomen, potionis speciem significans.* hoc quidem merum ænigma est: at res symbolis istis significatæ, sine vlla dissimulatione palàm exprimuntur. quærit Eranistes, *Post consecrationem quomodo hæc appellas?* respondet Orthodoxus; *Corpus Christi & sanguinem Christi.* B. Augustinus De catechizandis rudibus, cap. 1x. *De sacramento quod accepturi sunt, sufficit prudentioribus audire, quid res significet: cum tardioribus autem aliquanto pluribus verbis & similitudinibus agendum est, ne contemnant quod vident.* ex hoc loco apparet, rem sacramenti, vt appellat alibi Augustinus, multis esse declaratam, apud quos de symbolis seruabant silentium. Et valde mirum est, quod hîc Augustinus non obscure indicat, ne ijs quidem omnibus qui ad perceptionem sacramentorum fuerant admissi, doctrinam de symbolis clare fuisse expositam. Idem de Trinitate, lib. 111. cap. x. *Infantes non nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione sumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vsum religionis assumatur. Et si nunquam discant experimento vel suo vel aliorum, & nunquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationes sacramentorum, cum offertur & datur, dicaturque illis auctoritate grauissima, cuius corpus & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de latere tali percusso, liquorem illum omnino fluxisse.* Hic locus est insignis, ex quo discimus, pios illos antiquos, apud non initiatos rem quidem symbolis significatam non solitos tacere: imò contra, auctoritate grauissima solitos affirmare, sacramentum quod celebrabant, esse corporis Christi communionem; & præsentem Christum sacræ actioni interuenire: ritum verò peragendi sacramenti, naturam symbolorum, & modum præsentiæ, solis initiatis aperuisse. Huc etiam pertinet illa Maximi Madaurensis petitio in epistola ad Augustinum. *Illud quæso, vir sapientissime,* inquit, *vti remoto facundiæ colore atque exploso, qua cunctis clarus es; omissis etiam quibus pugnare solebas Chrysippeis argumentis; postposita paullulum dialectica, quæ neruorum suorum luctamine, nihil certi quicquam relinquere nititur; ipsa re approbes, quis sit iste Deus, quem vobis Christiani quasi proprium vindicatis, & in locis abditis, præsentem vos videre componitis.*

Hic

Hic quoque locus eximius eſt ad confirmandum id quod diximus. Nam ex huius miſeri philoſophi verbis, hoc primum intelligimus; etiam non initiatos, atque adeo etiam paganos, tantum de S. Euchariſtia notum habuiſſe; Chriſtianos cum ad frangendum panem conueniebant, Deum ſuum Chriſtum præſentem adorare & videre (in myſterio nempe, & vt dicebamus è Chryſoſtomo, fidei oculis:) ſed rationem celebrandi ſacramenti, ignoraſſe. diſcimus præterea è verbis huius viri, paganorum curioſitatem, quoties inquirere auderent modum ſacramenti huius, arte fuiſſe eluſam à Chriſtianis. iccirco enim tanta contentione petit ab Auguſtino, vt miſſis ambagibus rem ipſam ſibi velit explicare. quod tamen ne ſic quidem ab eo impetrauit, vt docet Auguſtini reſponſio. Epiphanius in Ἀγκυρωτῷ p. 492. formulam inſtitutionis, quæ nomina continet ſymbolorum, tecto ſermone enuntiat hoc pacto: ἔλαβε ταῦτα, καὶ ἀφηγήσατο ἕκαστα, τοῦτό μού ἐστι τοῦτο. *accepit illa: & poſtquam gratias egiſſet, dixit, Hoc meum eſt illud.* deinde. ἤθελεν χάριτα εἰπεῖν, τοῦτό μού ἐστι τοῦτο. *voluit per gratiam dicere, Hoc meum eſt illud.* Similis & circa baptiſmum fuit obſeruatio. Dionyſius Areopagita in tractatu de baptiſmo, quem ipſe vocat θεοφανείαν, quia renati ſacro lauacro fieri dij dicuntur, vt antè eſt expoſitum. ἐξῆς τὰ θεῖα τῆς θεοφανείας ἐποπτεύσωμεν σύμβολα· καὶ τίς μυσῶν ἀτέλεστος ὅτι θέαν ἴσῃ. *deinceps ſacra baptiſmi ſymbola contemplemur: nemo verò non initiatus ad hoc ſpectaculum accedat.* deinde exempla commemorat eorum qui propter temerata ſacra pœnas dederunt. Chryſoſtomus in epiſtolam ad Galatas capite quarto; ὅτι τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἡμετέρας, φύσις μὲν οὐδαμοῦ, τὰ δὲ ῥήματα τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἱερέως λεγόμενα, ἃ καὶ ἴσασιν οἱ πιστοί: *in regeneratione noſtra, natura quidem nulla eſt; ſed verba Dei per ſacerdotem prolata, quæ norunt fideles.* Philotheus Patriarcha de Baſilio, Nazianzeno & Chryſoſtomo: πίστις βούλῃ εἰς πατέρα καὶ υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον, ὁμοουσία τε καὶ ὁμοδοξία· ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα τὰ πάντα ἔχει ἔντιμα σύμβολα τε καὶ πράγματα· οἶδας ὁ μυηθείς. *Credimus in Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, eiuſdem eſſentiæ, eiuſdem gloriæ. in quibus baptiſmus conſummatur & verbis & rebus ipſis: ſcis hoc tu qui es initiatus.* Iam quod ad ritus attinet, certum eſt, non ſolum ipſos paganis & non initiatis fuiſſe occultatos; ſed etiam cauſſas rituum paucis fidelium fuiſſe notas. Quare Baſilius inter arcana Eccleſiæ ponit varios ritus, quorum vſus quidem erat communis fidelibus, ſed cauſſas pauci norant. exempla affert, de trina merſione in baptiſmo, de conuerſione ad Orientem inter orandum, de more ſtandi die Dominica cùm Sacerdos orabat, & id genus alia. Et Chryſoſtomus in catecheſi baptizandorum, ait cerimonias baptiſmi ἔχειν μυστικόν τινα λόγον καὶ ἀπόῤῥητον, *habere myſticam aliquam rationem, quæ verbis*

vulgari non debeat. Ordinationem Episcoporum & presbyterorum inter sacramenta vetus Ecclesia posuit, propter impositionem manuũ & Spiritus Sancti inuocationem & acceptionem : quare huius etiam formulas clam habuit, & solis fidelibus notas esse voluit. Chrysostomus in posteriorem ad Corinthios, homilia XVIII. ὁ μέλλων χειροτονεῖν, καὶ ταῖς ἐκείνων εὐχαῖς κοινωνεῖ, καὶ αὐτοὶ ἐπιψηφίζονται, καὶ ἐπιβοῶσιν, ἄνωθεν ἴσασιν οἱ μεμυημένοι· οὐ γὰρ δὴ πάντα ἐπίστασθαι τοῖς ἀμύητον ἐκεῖνα μυστήρια ἀπόρρητα. *Qui in sacrum ordinem cooptaturus est aliquem, fidelium preces exigit illo tempore : atq; illi assensu suo quæ geruntur comprobant & acclamant illa quæ nota habent initiati : nam apud eos qui initiati non sunt omnia retegere fas non est.* Dionysius sub finem hierarchiæ Ecclesiasticæ ; τὰς τελεστικὰς ἐπικλήσεις καὶ θεμιτὸν οὐ γραφαῖς ἀφερμηνεύειν, οὐδὲ τὸ μυστικὸν αὐτῶν, ἢ τὰς ἐν αὐταῖς ἐνεργουμένας ἐκ Θεοῦ δυνάμεις ἐκ τοῦ κρυφίου πρὸς τὸ κοινὸν ἐξάγειν. *Inuocationes quæ fiunt in ordinationibus scriptura explicare nefas ; neq; vim mysticam quæ illis inest : neq; etiam fas est ex occulto in communem lucem proferre, virtutes quas Deus per illas operatur.* Exposuimus τὰς τελεστικὰς ἐπικλήσεις, *inuocationes quæ fiunt in ordinationibus.* poteramus accipere generalius de precibus quæ in omnibus initiationibus & omnibus sacramentis fiunt : sed Maximum & Pachymerem interpretes secuti sumus, qui restringunt generalem vocem ad ordinationes, & interpretantur τὰς ἐπὶ τῆς χειροτονίας εὐχάς. Præter illa quæ ad sacramenta pertinebant, fuerunt & alia, quorum cognitio non initiatis non patebat. Chrysostomus homilia sexta in priorem ad Timotheum : Τί δήποτε ὁ, πρῶτον πάντων ; τουτέστιν ἐν τῇ λατρείᾳ τῇ καθημερινῇ· καὶ τοῦτο ἴσασιν οἱ μύσται, πῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν γίνεται, καὶ ἐν ἑσπέρᾳ καὶ πρωΐᾳ. *Quid est quod ait Apostolus* primum omnium ? *hoc est, in cultu quotidiano : & hoc sciunt initiati, quomodo quotidie fiat & vesperi & mane.* videtur significare, & in vespertina Liturgia & in matutina fuisse preces quasdam, ad quas soli fideles admitterentur. & de matutina quidem, res clara est : de vespertina, non ita constat, mihi quidem. Non recenseo inter silenda mysteria doctrinam de Sacrosancta Trinitate, de incarnatione Iesu Christi, & similia capita Euangelicæ prædicationis : sine quorum notitia Christianus esse nemo potest. Non est tamen ignorandum, in tradendo mysterio Trinitatis, summopere cauisse veteres, ne apud paganos, aut Christianos adhuc infirmos de tanti arcani ratione temere verba facerent. Quare etiam Gregorius Naz. oratione XLIV. de Spiritu Sancto loquens, sic deitatem illius asserit, vt de appellatione Dei contendere non audeat. Ipsa illius verba describam, quæ sunt in eam rem insignia. Οἱ δὲ Πνεῦμα Θεοῦ νομίζοντες, ἔνθεοι καὶ λαμπροὶ τὸν δρόμον· καὶ οἱ μὲ ὀνομάζοντες, εἰ μὴ εὐγνώμονες, ὑψηλοί· εἰ δὲ ταπεινοῖς, οὐκ οἰκονομικοί· πλὴν μὴ γραπτοῖς πιστεύοντες. *Qui Spiritum*

Spiritum Sanctum Deum eſſe cenſent, diuini ſunt viri, & præclaro animo: qui verò etiam ita nominant; ſi quidem apud bene ſentientes verba faciant, ſublimis animi ipſi ſunt: ſin autem apud abiectæ mentis homines; ſatis prudentes diſpenſatores non ſunt; qui margaritam luto credant. Iure tortaſſe hoc aliquis miretur; quum tot expreſſis Scripturarum teſtimonijs doceamur, Spiritum Sanctum eſſe Deum, tertiam Trinitatis perſonam. Sed Patres ſtudio veritatis parem charitatem ſemper adijcientes, eam quam vocabant συγκαταβασιν, condeſcenſionem, & diſpenſatiuam prudentiam, plurimum vſurparunt. Minus mirum eſt, quod ijdem vocibus TRINITAS, ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, & ſimilibus, etiam poſt Concilium Nicenum, per aliquod tempus apud infirmos abſtinuerunt; φειδόμενοι, inquit Baſilius in libello de fide, p. 394. ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἐκείνων, ἃ λέξεσιν αὐταῖς οὐκ ἐμφέρεται τῇ θείᾳ γραφῇ: *parcentes vti nominibus illis, quæ non extant in diuina Scriptura, ipſis dictionibus.* O pietatem veram & ſinceram! ô viros, vere θεοφόρους, vere Dei plenos! Eſt & aliud genus rerum, *quas in myſterio debemus ſemper intelligere, parcius autem ore proferre*, inquit Auguſtinus epiſtola CI. ad Aſellicum; vbi lector ſtudioſus earum rerum exempla inueniet. Sed nos res eiuſmodi inter illa non referimus, quæ tanto ſtudio ab antiquis Patribus conſtat fuiſſe occultata. Reſtat iam, vt de cauſſis huius ſilentij, quas ijdem Patres afferunt, aliquid dicamus. Sunt autem cauſſæ præcipuæ tres iſtæ. Prima eſt, ſublimitas eorum quæ occultabant, & vt Cyrillus Ieroſolymitanus loquitur, ὁ ὕψωμα τῶν διδασκομένων. Locus eſt in procatecheſi; vbi de fidelibus verba faciens, qui Eccleſiæ arcana Catechumenis pandunt, ait inter cætera: ὁ κατηχούμενος ἐὰν ἀκούσῃ τῶν πιστοῦ, ἢ ὁ κατηχούμενος φρενιτᾷ· οὐκ οἶδε γὰρ ἃ ἤκουσε, οὐδὲ ἐλέγχει ὃ δόγμα, ἢ σκωπτηρίζει ὃ λεγόμενον· ἢ ὁ πιστὸς ὡς προδότης κατακρίνεται. *quoties eiuſmodi myſteria Catechumenus audit à fideli, euenit, & vt Catechumenus ad inſaniam redigatur: (neſcit enim quid audiuerit; itaque rem coarguit, & quod ipſi dicitur naſo ſuſpendit aduncо:) & fidelis tanquam ſecreti proditor ab omnibus damnetur.* deinde recens baptizatum compellat hoc modo. νῦν ποτὲ καὶ σὺ κατηχούμενος· ἢ διηγησάμενόν σοι τὰ προκείμενα· ὅταν τῇ πείρᾳ λάβῃς ὃ ὕψωμα τῶν διδασκομένων· τότε δὴ γνώσῃ ὅτι ἄξιοι ⑭ κατηχούμενοι τῆς ἀκοῆς. Et veriſſime hoc dicit Cyrillus: nam quis à fide alienus paganus, aut Catechumenus in fide nondum confirmatus, myſterium noſtræ per aquam baptiſmi regenerationis, aut manducationis carnis Chriſti in Cœna Domini, ſine ſcandalo aut riſu audiat? Cyrillus alter in Iulianum libro VII. *Dicerem ſane de his,* (de baptiſmo) *etiam multa alia & vera, demonſtrans per Moſem & Prophetas præfiguratum eſſe hoc ſacramentum, & non nouum, vel nuper ortum, & à nobis inuentum; niſi, ſicut iam ante prædixi, reuererer non*

initiatorum

initiatorũ aures. Solent enim minus comprehenſibilia à pleriſq; rideri; quod præ imbecillitate mentis ſuæ, non vident, & omnino nihili faciunt, quæ omni admiratione proſequi decebat. Hodie longe alia mens eſt multorum Theologorum; qui officio ſuo nunquam ſatis fideliter ſe defunctos putant; niſi grauiſſima quæque arcana ſapientiæ Dei, cuius ex ima populi fæce expoſuerint, nihil quicquam reueriti ὃ ὕψωμα τῆ διδασκαλίας. Hinc illæ nonnullis in locis de prædeſtinatione, de æterno Dei ad damnationẽ decreto, & ſimilibus myſterijs, etiam inter rudes literarũ, & ſedentes in pergulis ſuis artifices, agitari ſolitæ quæſtiones. Altera cauſſa eſt; vt hoc ſilentio accenderetur cupiditas Catechumenorum. Præclare enim & verè Claudianus Mamertus presbyter, De ſtatu animæ libro II. *Mortalium generi*, inquit, *natura datum eſt, vt abſtruſa fortius quærat, vt negata magis ambiat, vt tardius adepta plus diligat, & eo flagrantius ametur veritas, quo vel diutius deſideratur, vel laborioſius quæritur, vel tardius inuenitur.* Quod autem hæc etiam ratio ſit ſpectata in hoc ſilentio, docet Auguſtinus, tractatu in Iohannem XCVI. *Etſi*, ait, *Catechumenis ſacramenta fidelium non produntur; non ideo fit, quod ea ferre non poſſunt; ſed vt ab eis tanto ardentius concupiſcantur, quanto honorabilius occultantur.* idem in Pſalmum CIX. *Iudæi non agnoſcunt ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Fidelibus loquor. Si quid non intelligant Catechumeni, auferant pigritiam, feſtinent ad notitiam.* Eodem ſpectat cauſſa ab Ambroſio allata, initio libri De initiandis. *Quod*, ait, *inopinantibus melius ſe ipſa lux myſteriorum infundit, quàm ſi eam ſermo aliquis præcurriſſet.* Appellat Ambroſius *inopinantes*, non eos qui ex inopinato caſu in myſteria diuina inciderint: ſed eos qui ex ignoratione rei nullam de myſterio opinionem concipere potuerunt. affinis ſignificationis vox eſt apud Polybium in ſexta hiſtoria, ἀδοξοπόητος, cuius vim in verſione noſtra pluribus exponere ſumus coacti; in laborioſiſſimis vero noſtris Cõmentarijs accurate eam dictionem interpretamur. Tertia quam obſeruamus cauſſa eſt, ſtudium vindicandi à contemptu res ſacras; & contra, maieſtatis cuiuſdam opinionem illis conciliandi. De Gentium myſtis ſcribit Tertullianus aduerſus Valentinianos: *diutius initiant quàm conſignant: cùm epoptas ante quinquennium inſtituunt, vt opinionem ſuſpendio cognitionis ædificent: atque ita tantam maieſtatem exhibere videantur, quantam præſtruxerunt cupiditatem.* Similem huic ſcopum & veteres Chriſtiani in ſuis myſterijs ſibi propoſuerunt: quem quidem aſſecuturos ſe credebant, ſi de myſterijs, aut omnino apud vulgus non loquerentur, aut obſcurè certe, remotiſq; à cõmuni intelligentia dictionibus & loquendi generibus, vterentur. Commemorat hanc cauſſam

Baſilius

Baſilius vero Magnus, illo quem ante indicaui loco ; vbi auctoritate ſapientiſſimi Moſis demonſtrat, ὃ μὲ πεπάτηται ὑπὸ ποδῶν λιπαρῶς τοῦ χαίεσθαι δοκεῖ τῷ κατα φύσιν· τὸ δ' δύσεκχωρητον καὶ αὐτάρκως φανερῶς πως προβεβλημένον ὃ τοῖς ἀποδύεται· *rei pedibus hominum expoſitæ, & quæ ſtatim ſine vlla difficultate capi queat, præſto eſſe contemptum : rei vero ab vſu hominum remotæ & rarę, naturali modo quodam eſſe annexum ; vt ſtudioſe requirantur.* Omnino hæc ratio eſt, cur nonnulli Patrum, eximie verò præ cæteris Dionyſius quem Areopagitam vocant, (ſcriptor ſane antiquiſſimus & elegantiſſimus ; ſed quem illum eſſe de quo habetur mentio in Actis, ſoli in hac luce literarum, imperiti, & cum linguæ Græcæ, tum antiquitatis Eccleſiaſticæ penitus rudes, audent affirmare :) de Sacramentis nouo quodam & inuſitato dicendi genere ſcripſerint ; quod à cothurno tragico vel dithyrambicis ampullis non multum videatur diſtare. Sciebat videlicet Dionyſius, tali genere dicendi Gentium myſteria tractari conſuêſſe ; Demetrius Phalereus ; τὰ μυστήρια εἰς ἀνυπερβολὰς λέγεται, πρὸς ἔκπληξιν καὶ φρίκην, ὥσπερ εἰς ἄδυτα καὶ νύκτα. *myſteria*, inquit, *allegorijs exprimuntur, ad terrorem & horrorem ; tanquam in adyto & nocte.* Prorſus ad hanc ideam totus Dionyſij liber de ſacramentis, & reliqui etiam ſunt compoſiti. Fingit voces nouas & compoſitiones format inuſitatas, inauditas, mirificas : quæ ſimpliciter verbo vno aut altero dici poterant, diffundit in plures voces admodum ſonoras & magnificas ; atque, vt verè obſeruat Maximus, διὰ πολυπλοκίας λέξεων σκοτεῖ τὸν λόγον, *congeſtis verbis multis, obſcurat ſermonem* : conſueta & vſu Eccleſiæ recepta vocabula artis (vt ſic dicam) ſtudioſe refugit ; tanquam ad illum quem quærebat ὄγκον parum accommodata. Igitur lauacrum regenerationis illi non dicitur baptiſmus, ſed θεογνωσία, *generatio* aut *natalis Dei*. neque communio, *cœna Domini*, ſed τελετῶν τελετή, initio cap. III. & ἡ ἱεραρχικωτάτη ἐνέργεια : & μυστήριον ὃ πάντων ἱεραρχικώτατον. Compoſitæ voces, Dionyſio propriæ multæ ſunt : vt ἐξοτιοποιός, ὀξυσιαρχία, in Cœleſti hier. cap. VIII. ὑπαφάρχας ἀρχὰς cap. X. & πολύλοιδα χύσεις, θεοώμυτος διώδωσις, cap. XIII. Intra Eccleſiaſticæ hierarchiæ, hæc ſententia, *doctrina de ſacramentis è Scripturis deprompta, ſolis fidelibus & initiatis eſt communicanda* ; hoc lacinioſo verborum ambitu exprimitur. Ὅλη ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία, παιδῶν ἱερῶν ἱερώτατα, τῆς ὁσίας καὶ θείας ὄντως καὶ μακαρίας ὄντως τελετῆς, καὶ ἐνεργείας καὶ τελουμένους, ἐκ τῶν ὑπαφαρκομίων καὶ ἱερωτάτων ἡμᾶς ἀποδείξαι λογίων χρή· ὅσοις τῆς ἱερᾶς μυστηγωγίας τῆς τελετῆς ὀξ ἱεραρχικῶν μυστηρίων καὶ θεοδόσεων πετύχεσθαι. Hîc, doctrina de ſacramentis Eccleſię appellatur ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία, *hierarchia noſtra* : voce *hierarchia* & Latini quidam Patres vtuntur ; extatque ea dictio in ijs quæ Cypriano tribuuntur De cardinalibus operibus. Dionyſius

aliter

aliter id nomen vsurpat in libro de hierarchia cœlesti; aliter in hoc de Ecclesiastica: ibi ordinem & dispositionem virtutum intellectualium, superiorum atque inferiorum significat: hîc doctrinam de sacramentis, & alijs cærimonijs Ecclesię; quæ sunt in potestate Episcopi, quem illi placuit appellare ἱεράρχην, non ἀρχιερέα, more cęterorum Patrum. Hanc igitur hierarchiam ait esse τῆς θεΐας καὶ θείας καὶ θεουργικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐνεργείας καὶ τελειώσεως: *Deo plenæ, diuinæ, deum efficientis scientiæ operationis, (siue, efficaciæ,) & initiationis.* hoc est, pertinere ad scientiam & functionem sacerdotalem, vel episcopalem. videtur tot verbis id voluisse dicere. Græci interpretes parum satisfaciunt. Hoc ille ait se demonstrare velle ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων καὶ ἱερωτάτων λογίων *è supermundanis & sanctissimis oraculis.* est periphrasis Scripturæ. quibus autem? τοῖς τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας τοῦ τελετικοῦ καὶ ἱεραρχικοῦ μυστηρίων καὶ παραδόσεων τετελεσμένοις, *iis qui sunt initiati, initijs sacræ mystagogiæ ex hierarchicis mysterijs & traditionibus.* est periphrasis fidelium, qui sacramentorum facti sunt participes. Vides ampullas plane tragicas: nam in choris tragicorum Græcorum, nihil ita turgidum, cui non possint huius scriptoris nonnulla comparari. Mox Iesus Christus dicitur, ὁ ἀρχικώτατος νοῦς, καὶ ὑπερούσιος καὶ ἀρχικωτάτη δυνάμεις: quæ verba in Latinũ sermonẽ verti non possunt. vim dictionũ pluribus exprimere conabimur: *mens in qua supremũ Dei imperium residet & omnẽ substantiam transcendens, virtus quæ est summũ Dei imperiũ.* Alibi, sententiam Iacobi 1. 17. *omnis donatio bona, & omne donũ perfectũ, superne est, descendens à patre luminũ,* ita imitatur, πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, καὶ πᾶσα παρεκπίπτουσα φωτοφανείας πρόοδος εἰς ἡμᾶς ἀγαθοδότως φοιτῶσα. *omnis donatio bona, & omne donum perfectum, & omnis processio luminis illuminantis, à Patre excitati, ad nos aduenies, ex illius bonitate donata.* Cœna quam egit Dominus cum suis discipulis, dicitur huic ὁ θειότατον καὶ ἀρχισύμβολον δεῖπνον τῶν τελουμένων, *diuinissima & omnium Cœnarum quæ fiunt Cœna prima.* ita Græci interpretantur; ego rectius puto; *diuinissima Cœna, in qua sunt instituta symbola rerum quæ fiunt:* id est, Eucharistiæ, quæ hodie celebratur. Eidem in recensione librorum sacrorum, consueti tituli nouis circumlocutionibus exprimuntur. Geneſis hoc pacto; ἡ τοῦ ἐκ Θεοῦ τῶν ὅλων ἡμιτέλου ὕπαρξίν τε καὶ διακόσμησιν ὑφηγουμένη. Ex his paucis intelligunt cordati iuuenes, & sacrarum antiquitatum studiosi, genium elegantis illius scriptoris, & scriptionis genus magnificum & ampullatum: cuius rei causſam ὀλῶ πρέπει voluimus indicare.

XLIV. *Appendix ad ſuperiorem diſputationẽ.* μυϛήριον σωτηρίας. pretij noſtri ſacramentũ. myſterium pacis & vnitatis. *& ſimilia.*

IBIDEM.

SVperiori diſputationi adijciendum eſt hoc corollarium. Nomina μυϛήριον & ſacramentũ aliquando ſimpliciter Patribus vſurpantur de Euchariſtia antonomaſtice : aliquando ad has voces aliquid adijcitur, quod vel dignitatem huius ſacramenti declarat, vel finem ac ſcopum. θεῖον μυϛήριον, *diuinum myſterium*, Iuſtinus alijq; paſſim Græci ac Latini. ὁ μυϛήριον Κυρίου, *myſterium Domini*, Baſilius, p. 597. ὁ δεσποτικὸν μυϛήριον, *Dominicum myſterium*, Oecumenius ad x i. cap. prioris ad Cor. ſic, *rei ſunt Dominici ſacramenti.* in Concilio Toletano, x i i. ὁ τοῦτο ϗ τοῦτο μυϛήριον, Baſilius, pag. 597. μέγα τῆς σωτηρίας μυϛήριον, *magnum ſalutis ſacramentum*, idem in Liturgia : vt apud Auguſtinum, *pretij noſtri ſacramentum*, Confeſſ. cap. x i v. quatenus hoc myſterium eſt memoria ſacrificij illius Chriſti, in quo ſolo poſita ſalus noſtra, & pretium noſtrum. *myſterium pacis & vnitatis*, ex Auguſtino Gratianus De conſecrat. diſt. i i. can. 36. can. 58. canone autem 62. è tractatu x x v i. in Iohannem : *Hoc ſacramentum pietatis eſt ſignum vnitatis, vinculum charitatis.* alibi dixit idem, *vnitatem corporis Chriſti participare*, pro ſumere Euchariſtiam, vt in i i i. de conſenſu Euangeliſtarum. *myſterium fidei*, Gregorius Magnus ; *Myſterium fidei dicitur, quia credere debes quod ibi ſalus noſtra conſiſtit.* apud Grat. can. 73. Harum appellationum & ſimilium, ſi eſſemus, vt par erat, ſemper memores, & pie vitam inſtituere, & vnitatem colere cum membris Chriſti, fratribus noſtris, velimus nolimus, diligentius ſtuderemus.

XLV. DESIDERATA. *Eruitur hæc appellatio è loco veteris Gloſſarij. Deſiderium initiandorum perueniendi ad epoptiam. Catechumenorũ deſiderium percipiendi ſacramenta baptiſmi & Euchariſtiæ.* deſiderare *& deſiderium, de ſacramentis, præſertim de Euchariſtia.*

IBIDEM.

PErtinet ad ſermonem de myſterijs ea etiam obſeruatio, quam hîc proponam. In optimo Gloſſario ita ſcriptum eſt ; *Deſiderat.* λειτουργία. τελετή. mendum eſt manifeſtum, in quo tollendo viri clariſſimi induſtriam ſuam varie exercuerunt. Solus Scaliger verum inuenit. Legendum enim vt ille emendauit, *Deſiderata.* Ea vox ad ritus paganorum ſi referatur, ſignificat epoptiam, quæ fuit pars vltima myſteriorum, vt oſtendimus. ad hanc toto quinquennio præparabantur : quo temporis ſpatio docebantur futuri epoptæ ardentiſſimo deſiderio, & cum ſuſpirijs diem epoptiæ exſpectare. Luculente hoc

probat locus Tertulliani ex initio libri aduersus Valentinianos; quem subijciam, vt est ab eodem magno Aristarcho felicissime restitutus. *Nam & illa Eleusinia heuresis & ipsa Atticæ superstitionis, quod tacent pudor est. Iccirco & aditū prius cruciant; diutius initiant, quàm consignant; cum Epoptas ante quinquennium instituunt, vt opinionem suspendio cognitionis ædificent: atq; ita tantam maiestatem exhibere videantur, quantam præstruxerunt cupiditatem. Sequitur jam silentij officium. Attente custodiunt quod tarde inuenitur. cæterum tota in adytis diuinitas, tot suspiria epoptarum, totum signaculū linguæ, simulacrum membri virilis reuelatur.* Iure igitur epoptię teleta dici potuit *desiderata*, ad quam tanto cum desiderio, per tot suspiria perueniebatur. Sed quia vocem λειτουργία vsurpasse veteres in suis mysterijs non legimus: præstat notulam hanc Glossatoris ad ritus Christianorum referre. Iam ostendimus Catechumenos & Competentes fuisse institutos desiderare tota cupiditate, sacramentorum participationem, quæ erat ipsorū epoptia. Quamobrem *desiderata* est initiatio in Christianismo; id est, baptismus, & quoduis sacramentorū, antonomastice vero S. Eucharistia, teletarum teleta, sacramentū sacramentorum, vt antè dicebamus è Dionysio & Bernardo. De hoc sacramento peculiariter vsurpari verbum *desiderare*, apud Latinos Patres obseruauimus. Tertullianus ad vxorē lib. II. cap. IV. *quis patietur de cibo, de poculo inuadere, desiderare, in mente habere?* cap. VI. *De cuius manu desiderabit? de cuius poculo participabit?* Ambrosius de fratre suo. *Dei gratiā & accepit desideratā, & seruauit acceptā.* Idē de sacramentis libro quarto: *Ista gratia quā accepisti, si teneas quod accepisti, erit diuturna atq; perpetua. Veniebas ergo desiderans, vtpote qui tantā gratiā videras: veniebas desiderans ad altare, quò acciperes sacramentū.* Eligius homilia VIII. *Quia metuenda pariter & desideranda Dominicæ Cœnæ sacramenta celebramus, fratres charissimi.* mox: *desideranda verò, quia in his tutissimū nostræ salutis speramus habere suffragium.* Dicitur & de baptismo, qui erat Christianis initiationis principium. Optatus Mileuitanus libro quinto, *Quum ab accipientibus baptisma desiderari debeat, vos desiderandos esse proponitis.* Augustinus epistola CVII. *Audit sacerdotē exhortantē populū Dei, orare pro catechumenis, vt eis desiderium regenerationis inspiret.* de quo more diximus supra è Chrysostomo. Idem, de fide & operibus cap. sexto. *An vsq; adeo dissimulamus à sensibus nostris, vt vel nos ipsos non recordemur, quàm fuerimus attenti atq; solliciti, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum fontis illius sacramenta peteremus, atque ob hoc Competentes etiam vocaremur? vel non intueamur alios, qui per annos singulos ad lauacrum regenerationis accurrunt, quales sint ipsis diebus quibus catechizantur, scrutantur, quanta vigilantia conueniant, quo studio ferueant, qua cura pēdeant? Si tunc tempus non est discendi quæ vita congruat tanto quod accipere desiderant*

sacramento,

sacramẽto, quãdo erit. Huius desiderij mentionẽ faciens persępe Chrysostomus, obseruat aliquoties, primũ eius exemplũ ab Eunucho datum esse, qui in fide Christiana à Philippo institutus, cupiditate baptismi subito correptus, vehementiam desiderij sui, ipso loquendi genere declarauit, inquit Chrysostomus, cùm ait, Ἰδοὺ ὕδωρ· τί κωλύει με βαπτισθῆναι; *Ecce aquã, quid impedit quominus ego baptizer?* idem alij Patres obseruant. Hilarius in Psalmum LXVII. loquens de Candace. *Ipse baptismi gratiam sibi postulat dicens; Ecce aqua; quis prohibet me baptizari? Sacramentum ipse sum baptismi adeo impatientis desiderij cupiditate preueniens, vt à diacono ministerij Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret.* Baptismo adiungebatur vnctio, quam etiam sacramenti nomine Patres appellant: ergo etiam de hac verbum *desiderare* vsurparunt. Zeno Veronensis, sermone de ieiunio. *Per quod admonet nos, vt vnguentũ regale & vnguentũ sacerdotale, si qui nondum consecuti sunt Catechumeni, desiderent ac requirant.* Huc pertinet quod ait Augustinus, De veritate relig. cap. XVII. populum Iudaicũ tempore seruitutis, in veteri lege, multis sacramentis fuisse oneratũ: *hoc enim, ait, talibus vtile erat ad desiderandam gratiam Dei.* Non prætermittam elegantem locum Gregorij Magni, quo egregie confirmantur quæ diximus. Sic ille in epistola XXIV. lib. septimi, loquens de Iudæorum quorundam conuersione. *Si sanctum Pascha elegerint exspectare, iterum cum Episcopo loquere, vt modò quidem Catechumeni fiant, atque ad eos frequenter accedat, geratq; solicitudinem, & animos eorum admonitione suæ adhortationis accendat, vt quanto exspectatur eis longa festinitas, tanto se præparare, & eam desiderio feruenti debeant sustinere.*

XLVI. ΧΑΡΙΣ. GRATIA. προσέρχεσθαι τοῖς τοῦ χάριτος. venire ad gratiam. gratia salutaris & similia. gratia *nomen baptismi. Sacramentum & gratia Sacramenti.*

IBIDEM.

QVid sit *gratia* in doctrina Sacramentorum postea sedulo exponetur. hic tantum notabimus, & Græcis Patribus sæpe nomen χάρις, & Latinis *Gratia* poni pro baptismo aut Eucharistia. Cyrillus Ierosolym. in quarta mystagogica, ait Salomonem Ecclesiastæ IX. 7. cùm dicebat, *Vade & comede in lætitia panem tuum, & bibe*, intellexisse de pane spirituali, αἰνιττόμενον τοῦ χάριτος, *enigmatice designantem gratiam*, id est, sacramentum Cœnæ Domini. apud alterum Cyrillum sæpius occurrunt hæ locutiones, τῆς θείας χάριτος μεταλαμβάνειν, & προσέρχεσθαι τοῖς τοῦ ἁγίου χάριτος, de participatione Cœnæ Dominicæ. simillime apud Latinos, *venire ad gratiam.* Optatus libro V. de Eucharistia lo-

quens: *Veniunt gentes ad gratiam, exhibet ille qui imitare dignatus est: ministerium exercet turba famulorum*, id est, sacerdotes. non multo aliter apud Chrysostomum, in oratione xxxix. ἡ τῆς χάριτος ἀποδράσωμεν. etsi non de sola Eucharistia loquitur. Augustinus; *ipsa gratiæ partes vocantur*. de quibus verbis paullo post plura. Sic *gratia salutaris*, apud Cyprianum, de lapsis. *gratia communionis*, &, *sanctæ communionis gratia*, apud Gratianum è Concilio Toletano, De consecr. dist. iv. can. xi. Sic ἡ ἁγία καὶ θεία χάρις apud Simeonem Metaphrasten est periphrasis Eucharistiæ. nec minus sæpe de baptismo dicitur; qui plurima quum habeat nomina, quæ recensent Clemens Alexandrinus, Pædag. lib. i. Gregorius Naz. oratione xl. & Chrysostomus non semel, unum illorum est χρῖσμα, vel χάρις. in quarta mystagogica Cyrilli, ἀποτίμησαι τῆ χάριτι, est; *accedere ad baptismum*. Cæterum, sive Eucharistia, sive baptismus dicantur *Gratia*; semper meminisse oportet, familiare esse Scripturis & Patribus locutionem, quæ nomina signorum & rerum significatarum inuicem permutat. Nam proprie, aliud sunt sacramenta, aliud gratia, *quæ sacramentorum virtus est*, inquit Augustinus in Psalmum lxxvii. Sacramentum igitur Cœnę Domini ore accipimus & manducamus: *at gratia non consumitur morsibus*, ait idem, tract. xxvii. in Iohannem, de sacramento Eucharistiæ disserens. Quare cùm ait Cyprianus in historia, quam narrat in libello de lapsis, *nec immerentibus ad salutem prodest, quod sumitur, quando gratia salutaris, in cinere sanctitate fugiente, mutetur*. luce clarius est, sacramentalem eam esse locutionem; & *gratiam salutarem* appellari, non virtutem sacramenti, vt modò exponebat Augustinus, sed symbola gratiæ; id est, panem consecratum.

XLVII. ΤΑ ΑΓΙΑΣΜΑΤΑ. μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων: & similes locutiones. ἁγιάσματα res sanctificatæ, non sanctificationes. Panis Eucharistiæ, ἁγιόν τι τῶν ἁγιάζων. Sanctum Domini. τὰ ἅγια. τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. ἁγίασμα pars templi. item aqua lustralis. ἁγιασμὸς pars Liturgiæ.

IBIDEM.

APud Græcos scriptores Ecclesiasticos frequenter admodum appellatione τῶν ἁγιασμάτων intelligitur Cœna Domini. In Basilij Liturgia leges, μετάσχῃ τῶν ἁγιασμάτων, & μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων, de participatione panis quem frangunt fideles. Ibidem petit à Deo sacerdos pro populo, ἀξιωθῆναι ἀξίως τοῦ ἐλπίδα τῶν ἁγιασμάτων, εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου; vt digne suscipiat spem rerum sanctificatarum, in viaticũ vitæ

vitæ æternæ. Photius ad canonem Apoſtolicum VIII. ὅτι ἄξιος πρὸς τὸ ἀξίους εἶναι τῆς τῶν ἁγίων μεταλήψεως ὁ μέλλων βαλεῖται. ἐὰν μεταλήψεται τῶν ἱερουργουμένων. *hic canon vult, vt is præſertim, qui ſacra miniſteria obeunt, ſemper ſint parati ad participationem rerum ſanctificatarum.* id eſt, Euchariſtiæ. Balſamon ita ſæpiſſime loquitur, vt ad interrogationes canonicas Timothei, in prima, ἐὰν χωρὶς τοῦ τυχεῖν ἐπιτηδείας, ἐὰν μεταλάβῃ τῶν ἁγιασμάτων. *ſi nactus opportunitatem participandæ Euchariſtiæ, ignoram.* ad tertiam; ὁ μὲν τῶν ἁγιασμάτων οὐ μετέχει, ἀλλ' ὅμως πιστὸς φαίνεται ὁ φοιτᾶν εἰωθώς. & ad canones Nicenos perſæpe. In libro Iuris Canonici Græcorum, hoc ſenſu ſæpe vox iſta occurrit: male vero docti vertunt *ſanctificationes.* nam poſtulat omnino analogia, vt τὰ ἁγιάσματα vertamus *res ſanctificatæ*; vt τὰ δόματα vel δωρήματα, *res donatæ.* τὸ λῆμμα, *res acceptæ*, τὸ ἀπάντημα, *res quæ occurrit*, non occurſus. Ratio appellationis prorſus eadem, quæ in *eulogia* & *euchariſtia.* de quibus antea eſt actum. nam vti dicebamus, εὐλογεῖν, εὐχαριστεῖν & ἁγιάζειν pro eodem accipiuntur. Itaque aliquando coniunguntur εὐλογεῖν, vnde *eulogia*, & ἁγιάζειν, vnde τὰ ἁγιάσματα. vt cùm Cyrillus in epiſtola ad Caloſyrium ait, in Eccleſia τὰς δωρεοφορίας ἁγιάζεσθαι, εὐλογεῖσθαι, πλαθεῖσθαι τῷ Χριστῷ. Etſi autem, proprie hæc vox paſſiuam ſignificationem habet, vti diximus; non eſt tamen dubitandum, quin panis huius ſacramenti, vi Spiritus Sancti, & ſanctificetur & ſanctificet, quatenus eſt inſtrumentum gratiæ. Origenes aduerſus Celſum, libro VIII. ἡμεῖς δὲ τὰ πρὸς τὸν δημιουργὸν διαπεπραγμένοι, καὶ εὐχὴν καὶ εὐχαριστίαν καὶ εὐλογίαν ἐπὶ τοῖς δοθεῖσι παρ' αὐτοῦ ἀναπέμποντες ἄρτους ἑαυτοῖς σῶμα ἡγιασμένον ἁγίου τινός, καὶ ἁγιάζοντα τοὺς μετὰ εὐλογίας αὐτοῦ μεταλαμβάνοντας. *Nos vero Creatori rerum omnium morem gerentes, panes etiam qui offeruntur, cum gratiarum actione & oratione pro acceptis donis comedimus; qui quidem corpus ſunt ſanctum quoddam, eos ſanctificans qui bono cum proposito ipſis vtuntur.* Apud Cyprianum De lapſis, quando ita ſcribit ſanctus Martyr, *Cùm quædam arcam ſuam, in qua Domini ſanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire*; per *Dominii ſanctum* intelliguntur quæ vocant Græci τὰ ἁγιάσματα, panis nempe conſecratus. Mox iterum: *ſanctum Domini videre & contrectare non potuit.* deinde, vocat id ipſum *gratiam ſalutarem*, & ait in cinerem verſam, vt modò dicebamus. ibidem, myſticum Chriſti ſanguinem appellat *ſanctificatum in Domini ſanguine potum.* Græci aliquando etiam nominant τὰ ἅγια. Chryſoſtomus ad Innocentium Papam; εἶτα τὰ ἅγια ἀπίκυπτε ἀναλῶντες. aliquando etiam ἅγια ἁγίων, vt in Commentario Heſychij in Leuiticum ſæpius. & Gratianus è Concilio Rhemenſi: *quibus prohibetur ne ſacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent; illis ſancta ſanctorum committuntur?* apud Dionyſium initio Hierarchiæ Eccleſ. τὰ ἅγια

τῶν

τῶν ἁγίων in genere appellantur omnia sacramenta. Interdum ἁγίασμα ponitur pro sanctiore parte templi, vbi est mensa Domini: vt apud Eusebium Historiæ lib. VII. cap. XV. Εἶχε τι παρ' αὐτοῦ φῶτος τῶν ἁγιάσματι. In posteriorum scriptis ἁγίασμα sæpissime legitur, non pro Eucharistia, sed pro aqua, vti vocant benedicta, siue lustrali. Est & Liturgiæ pars, quæ vocatur ἁγιασμος, *sanctificatio*; in qua celebratur nomen Domini hac formula, *Sanctus, Sanctus Sanctus, Dominus Sabaoth.* Ita accipe apud Chrysostomum tomo VI. p. 4. μόνοι ὑμνοῦμεν μετὰ πολλῆς τῆς φρίκης, ὃ μυστικὸν ἐκφέρομεν τὸ ἁγιασμοῦ διαφέρουσαν μέλος. Vide Seuerianã homiliam secundam, eidem tomo adiectam, p. 597. & 598.

XLVIII. ΤΟ ΑΓΑΘΟΝ. ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΝ. *Cur Eucharistia nominatur* ipsum bonũ: *item* perfectio *vel* consummatio.

IBIDEM.

BAsilius Magnus epistola ad Amphilochium, canone LV. Ὃ ἔξω ὄντες τῆς ἐκκλησίας, εἴργονται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ. Balsamo exponit: ἀπείργει ἐκ τῆς ἁγίας μεταλήψεως. igitur τὸ ἀγαθόν, *bonum* vel *ipsum bonum* aut *summum bonum*, vt apud philosophum exponitur τἀγαθόν, est Eucharistia. rectè. nam in Cœna Domini, ipsum Christum in mysterio percipimus, in quo sunt omnes thesauri bonorum, & qui solus est vere bonus. Idem, canone LXXV. ὅπω λοιπὸν κοινωνήσωσι τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας. in LXXXI. ὅπως δικαίως ἔχωσιν τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας. In canonibus Ancyrani Concilij, & alijs, pro eo leges, ἐλθεῖν ὅτι τὸ τέλειον, *venire ad id quod perfectum est.* & τελείως δέχεσθαι, *recipere aliquem plene & perfecte.* item μετέχειν τοῦ τελείου, & λαμβάνειν τὸ τέλειον. quare τὸ τέλειον, perfectio aut consummatio, est ipsa Eucharistia: quæ etiam Dionysio dicitur τελείωσις, vt antè obseruabamus: quia coniunctioni nostræ cum Christo, cuius instrumenta sunt Verbum Dei & Sacramenta, veluti colophonem imponit participatio corporis & sanguinis Christi in Cœna Dominica: nullus enim restat alius modus, quo in terris versantes arctius cum Christo capite nostro coniungamur.

XLIX. ΜΕΤΑΛΗΨΙΣ. μεταλαμβάνειν τῆς θεότητος *apud Damascenum.* μεταλήψεως μετέχειν.

IBIDEM.

OBseruat Iohannes Damascenus sacramentum Communionis ita vocari: Μετάληψις λέγεται· διὰ αὐτῆς γὰρ Ἰησοῦ θεότητος μεταλαμβάνομεν. *Appellatur* μετάληψις participatio, *quia per illã participamus Christi*

Chriſti deitatem, ſiue *diuinitatem* : etſi proprie θεότης eſt *deitas*. hoc autem propterea ſic Damaſcenus, quia plures Patrum finem Sacramentorum ſtatuebant, θεωσιν, vt per illa fideles dij fierent : quod antea expoſuimus, atque ita paſſim omnes Patres loquuntur, & verba θεῖος ac θεοποιὸς vſurpant. Porrò hæc ſignificatio vocis μετάληψις, apud Græcos Patres frequentiſſima eſt. Apud Iuſtinum in Apologia II. leges, μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου : *partem capere de pane ſuper quo gratiæ ſunt actæ*. ſed μετάληψις, quando eſt nomen Euchariſtiæ, non iam actionem ſignificat, verùm ipſa ſymbola, ipſum Chriſti corpus myſticum. inde apud Chryſoſtomum homilia XVII. in eam ad Hebr. ὁ μεταλήψεως μετέχων, ad verbum, *participans participationis*, id eſt, cœnæ Domini. Inter epiſtolas Zonaræ nondum editas, vna extat, cuius hic eſt titulus, Εἰ φθαρτόν ἐστιν ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ μετάληψις, εἶπερ ἐν ἀφθαρσίᾳ. de qua plura dicentur inferius.

L. ΑΙ ΑΓΙΑΙ ΜΕΡΙΔΕΣ. PARTES. *Panis fractio in partes minutas.* κλάσματα. portio. buccella. mica. μερίδες. *De modo accipiendi Euchariſtiam nonnulla.*

IBIDEM.

APud Bedam in cap. x. prioris ad Cor. & apud Gratianum De conſecr. diſt. II. can. 58. extant hæc verba Auguſtini. *Nec quando manducamus partes de illo facimus : Et quidem in ſacramento ſic fit, & norunt fideles quemadmodum manducent carnem Chriſti : vnuſquiſq; accipit partem ſuam ; vnde & ipſa gratia* PARTES *vocantur.* Iam oſtendimus *gratiam* hoc loco eſſe ſymbola S. Euchariſtiæ. quare hoc ſignificauit iſto loco Auguſtinus, vnam ex appellationibus Euchariſtię eſſe PARTES. Videtur eſſe idioma Eccleſiarum Africanarũ. Olim in Eccleſia panis diuidendus fidelibus frangebatur in partes minutas, quas vocarunt è re κλάσματα, & μερίδας, *particulas*, potius quàm μέρη *partes* : quia vt aiunt Patres Concilij Niceni canone quinto, ὃ πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα γεύσωμεθα ὅτι οὐκ εἰς πλησμονὴν, ἀλλ' εἰς ἁγιασμόν. *non multum panis aut vini accipimus, ſed parum ; vt intelligamus, non ad ſatietatem illa capi, ſed ad ſanctificationem.* Latini modò *partem* vocant, modò *portionem.* Auguſtinus *buccellam*, ſed de Iuda, quem ſacrę Cœnæ fuiſſe participem ipſe credidit, alij negarunt. dixerunt & *micam.* Paſchaſius de corpore & ſanguine Domini, cap. XVII. *Hoc myſterium dum communicas, dilata ſinum mentis tuæ, emunda conſcientiam, & percipe non quantum mica exhibet, ſed quantum fides capit.* In hiſtoria inſigni quam narrat Euagrius libro IV. cap. XXXVI. nominantur ἅγιαι μερίδες. Has partes olim

olim fideles de manu ſacerdotis manu ſua accipiebant. nam in ✠ XI. Statuarum Chryſoſtomi, tomi Sauiliani, p. 605. ter ea de re dicitur δέχεσθαι τῇ χειρί. *manu accipere.* ſed apud Euſebium Hiſtoriæ lib. VII. cap. IX. legitur χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας δωρεᾶς πορεκτείνει, *manus porrigere ad ſuſceptionem ſanctæ alimoniæ.* quod melius exprimit moré antiquum: vtramq; enim manum porrigebant, & cauo dextræ ſuppoſita ſiniſtra panem ſuſcipiebant, vt eſt apud Cyrillum in quinta myſtagogica. Poſtea ſuperſtitio conſuetudinem inuexit conficiendi ex auro, vel alia materia pretioſa quædam δοχεῖα, vaſcula, quibus pro manu vtebantur. ſed damnatur & tollitur ea conſuetudo grauiſſimo can. CI. Concilij ſexti Oecumenici, ſiue in Trullo. Obtinuit tamen poſt illud decretum, etiam in nonnullis Græcæ Eccleſiæ locis, vt ſacramentum laicis non in manus traderetur, quod præciſe canon ille iubebat; ſed in os inſereretur. Balſamon in commentario ſuperioris canonis huius moris meminit, non tanquam vniuerſæ Eccleſię Græcæ communis, ſed tanquam alicubi recepti. ἔνθισιν ἐκκλησίαις, inquit, μεταδίδοται τοῖς λαϊκοῖς τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἐγχειρίζεται. quem morem ipſe quum non poſſet negare verbis canonis repugnare, negat repugnare menti. Eum vide, atque obiter nota, μετάδοσιν proprie dici, cum manu presbyteri in os ſacramentum inditur: ἐγχείρισιν, cum in manus traditur. Omitto alios ritus circa has particulas, de quibus non eſt hîc dicendi locus.

LI. ΤΑ ΔΩΡΑ. ΤΟ ΔΩΡΟΝ. DONA. *Oblationes in vſum Euchariſtiæ.* τὰ προσκείμενα δῶρα. Sacrificium commemorationis. μεταλαμβάνειν τῶν δώρων. τὸ δῶρον, *gratia Sacramenti, tam de baptiſmo, quàm de Euchariſtia. Spiritus S. dictus* Munus. *Mali an accipiunt Corpus Chriſti.* δῶρον *ſacrificium. Locus è Concilio Niceno. item alius ex Epiphanio illuſtratus.*

IBIDEM.

IN Liturgijs antiquis & apud Patres, τὰ δῶρα, vel τὰ ἅγια δῶρα, appellantur oblationes panis & vini, ad ſacram communionem in Eccleſia veteri ſolitæ offerri. Erat moris primitus, Iuſtino teſte & alijs, vt ex his oblationibus ſumeretur ad conſecrationem in vſum Euchariſtię, quantum ſufficeret. Propterea in Græcorum monumentis τὰ ἅγια δῶρα, vel τὰ προκειμένα δ. aut ſimpliciter τὰ δῶρα, vel τὰ ἅγια, pro ipſo Chriſti corpore myſtico accipiuntur: vel propter iam factam conſecrationem; vel propter futuram. Nam in Liturgia Chryſoſtomi nondum facta erat conſecratio, cùm ait ſacerdos in prece myſtica:

ἀξίωσον

ἀξίωσον προσενεγκεῖν σοι ταῦτα ἐμὲ, τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον δοῦλόν σου, τὰ δῶρα ταῦτα : *da vt à me peccatore & indigno ſeruo tuo, hæc dona tibi offerantur.* & in Liturgia etiam Romana, offeruntur Deo pro Eccleſia Catholica, *dona & munera.* Sed quid intelligi vellent per hæc dona, declarant ſequentia verba Chryſoſtomi, σὺ γάρ εἶ ὁ προσφέρων, καὶ ὁ προσφερόμενος. *Tu Chriſte idem es qui offers, & qui offerris.* Commemorationem enim vnici Chriſti ſacrificij in Cruce oblati, vocabant *ſacrificium*, & aliquando *ſacrificium commemorationis*, aliquando *ſacrificium corporis Chriſti*, vt poſtea oſtendetur. Igitur τὰ δῶρα etiam, ſiue ante conſecrationem, ſiue poſt, vſurpantur Patribus, pro ipſo corpore Chriſti myſtico, quod dicebatur offerri per commemorationem veræ illius oblationis ſemel factæ. Inde factum, vt *dona* acciperent pro ipſa Cœna Domini. idem enim eſt locis ſexcentis apud Patres, μεταλαμβάνειν τῆς ἁγίων δώρων, & participare ſacræ Cœnæ. atque hæc locutio ita fuit in Eccleſia Græca vſu trita, vt Balſamon ad canonem XIX. Concilij Carthaginienſis, vocem & pueris fidelium notam, *Euchariſtia*, per iſtam interpretur : δίδοται, inquit, ἡ εὐχαριστία, ἤγουν τὰ ἅγια δῶρα. Dicebamus ſupra, Græcos duabus menſis vti ad celebrationem Euchariſtiæ : vna, in qua primò panis & vinum apponuntur, & præparantur ad futuram conſecrationem. ibi igitur appoſita, dicunt δῶρα, vel τὰ προκείμενα δῶρα. in qua appellatione quantum lateat ſignificationis occultæ, declarat Nicolaus Cabaſilas in Expoſitione Liturgiæ, capite ſecundo. Dixerunt etiam hoc ſacramentum ὃ δῶρον, diuerſam ob cauſſam. Nam aliquando ὃ δῶρον *donum*, idem eſt ac *gratia*, proprie accepta pro virtute ſacramenti, vt exponebamus ex Auguſtino. Itaque regeneratio, quæ eſt baptiſmi fructus, & quò ſpectat vis tota illius ſacramenti, appellatur ἡ δωρεὰ vel ὃ δῶρον. Chryſoſtomus in Matthæum, homilia LXXXIII. Εἰ δὲ βαπτίσματι, δι' αἰσθητοῦ μὲν πράγματος γίνεται, τοῦ ὕδατος, ὃ δῶρον· τοῦτον δὲ ὃ ἀποτελούμενον, ἡ ἀναγέννησις, εἴτουν ἀνακαίνισις. *In baptiſmate per rem ſenſui obiectam, nempe aquam, donum illud confertur : ſed quod efficitur intellectu percipitur, regeneratio, ſiue renouatio.* Auguſtinus contra Manichæum, lib. XIX. cap. XVI. de baptiſmo diſſerens ; *Hæc omnia fiunt & tranſeunt, virtus tamen quæ per iſta operatur, iugiter manet : & donum ſpirituale, quod per iſta inſinuatur, æternum eſt.* & propterea baptiſmum etiam appellari ὃ δῶρον, Donum, obſeruat Gregorius Nazianzenus, oratione XL. quæ eſt in ſanctum baptiſma. *Multis*, inquit, *nominibus appellatur* ὃ φώτισμα, *illuminatio*, id eſt, baptiſmus : deinde, δῶρον καλοῦμεν, χάρισμα, βάπτισμα, χρῖσμα. *vocamus Donum, Gratiam, Baptiſma, Chriſma*, ſiue *Vnctionem.* Baſilius in ſanctum baptiſma, Cur, ait, differs baptiſmum, δεῖ ἐπιτρέχειν ὃ δώρῳ, *quum oporteat curriculo accedere ad Donum.* iterum, ἵνα βεβαίως ἡμῖν

τῶν βαπτίσμα τὸ δῶρον. Vt baptiſmum, ſic etiam Euchariſtiam appellarunt δῶρον, Donum; nempe Spiritus Sancti, cuius efficacia perficitur illa communio, in qua, ſicut antè dicebamus, poſitus eſt huius diuini ſacramenti fructus. Quinetiam ipſe Spiritus Sanctus, vnicus tanti myſterij effector, appellatur DONVM, & MVNVS χυρίου. Ambroſius in ſymbolum Apoſtolorum, *Æternitas eſt in Patre, ſpecies in Imagine, virtus eſt in Munere*; id eſt, in Spiritu Sancto. Propterea Paſchaſius in libro De corpore & ſanguine Domini, negabat malos corpus Chriſti vere accipere; quia non accipiant Donum, id eſt, Spiritum Sanctum. *Caro*, ait, *& ſanguis per eundem Spiritum Sanctum conſecratur: alioqui malo, nec caro eſt, nec ſanguis: quia ſine donante Spiritu nullum male præſumentibus donum ex Deo præſtatur; nam idem Spiritus Donum dicitur.* Aliquando Euchariſtia appellatur τὸ δῶρον, eandem ob cauſſam, propter quam dicitur & Sacrificium: quia videlicet eſt commemoratio ſacrificij ſemel à Chriſto oblati. Sic accipe in Liturgijs: vt in ea quæ habetur in Clementis Conſtitutionibus, lib. VIII. cap. XIII. ὑπὲρ τοῦ δώρου τοῦ προσομιθέντος Κυρίῳ, τῷ Θεῷ δηθῶμεν, ὅπως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς προσδέξηται, διὰ μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. *Oremus pro dono, quod Domino Deo offertur; vt Deus pro ſua bonitate illud ſuſcipiat, per interceſſionem Chriſti ipſius.* Donum ſiue ſacrificium, eſt ſymbolum corporis Chriſti, quod ſumitur in ſacra illa actione, ad celebrandam memoriam mortis Chriſti, vt poſtea exponetur. Patres aliquando ſimpliciter hoc ſenſu vſurpant τὸ δῶρον; aliquando τὸ σωτήριον δῶρον, aut τὸ νοερὸν καὶ μυστικὸν δῶρον. vt in primo tomo Chryſoſtomi, p. 916. Ita accipiendum in canone quinto Niceni Concilij; quo loco iubetur Synodũ haberi ante Quadrageſimam; ἵνα, inquit, πάσης μικροψυχίας ἀφαιρεθείσης τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέρηται: *vt omni ſimultate ſublata Donum purum offeratur Deo.* Verum eſt, quod quidam ſcribunt, his verbis alluſiſſe Patres ad præceptum Domini, apud Matthæum, v. 23. ſed & illud veriſſimum eſt, appellatione *doni* hîc Paſcha & S. Euchariſtiam intelligi, & vt Patres loquebantur, ſacrificium Chriſtianorum. Non intellexit hunc vocis iſtius vſum, vir eruditus Conſalus Ponce de Leon, interpres libri Epiphanij, qui inſcribitur Phyſiologus, iſto loco, è capite quinto, πίε ὕδωρ ζῶν, τουτέστι τὸ ἅγιον δῶρον· κοινωνῶν γὰρ ὁ μετανοῶν ἀνανεώσει σαυτὸν λοιπὸν διὰ τῆς ὠδῆς, καὶ τῷ θανάτῳ δοθήσῃ ἡ ἁμαρτία. *bibe aquam viuentem; id eſt, ſanctum donum: nam communicans cum pœnitentia, per ipſam te in poſterũ renouabis, & morti dabitur peccatum.* Et per ſe clarum eſt mediocriter verſato in Patribus Græcis, τὸ δῶρον, hic eſſe, Cœnam Domini: & vox proxima *communicans*, id oſtendit manifeſtiſſime. quare non debuit Conſalus alio referre. Aliquando Patribus Euchariſtia dicitur δῶρον ἁγιαστήριον,

ἐξιτήριον, *donum à diſcedente donatum.* Sic ſcribit Baſilius in homilia de charitate, Chriſtum reliquiſſe ἐξιτήριον δῶρον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλλοντα συμπληροῦν τὸν τοῦ σαρκὶ οἰκονομίαν. *reliquiſſe,* inquam, *ſuis diſcipulis donũ profectitium, quum inibi eſſet, vt diſpenſationem in carne ſuam impleret.* Hieronymus ad caput XI. prioris ad Corinthios. *Chriſtus etiam paſſurus, vltimam nobis commemorationem, ſiue memoriam, dereliquit. Quemadmodum ſi quis peregre proficiſcens aliquod pignus ei quem diligit derelinquat: vt quotieſcunque illud viderit, poſſit eius beneficia & amicitias memorari: quod ille, ſi perfectè dilexit, ſine ingenti deſiderio non poteſt videre vel fletu.* Auguſtinus epiſt. CXVIII. *Saluator quo vehementius commendaret miniſterij illius altitudinem; vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum, à quibus ad paſſionẽ digreſſurus erat.* Gaudentius in ſecundo tractatu: *Vere iſtud eſt hereditarium munus Teſtamenti eius noui, quod nobis ea nocte qua tradebatur crucifigendus, tanquam pignus ſuæ præſentiæ dereliquit.* Euſebius Emiſſenus; *Quia corpus aſſumptum ablaturus erat, ab oculis noſtris, & ſideribus illaturus, neceſſarium erat, vt die Cœnæ ſacramentum nobis corporis & ſanguinis ſui conſecraret: vt coleretur iugiter per myſterium, quod ſemel offerabatur in pretium.* Hæc luculente exponunt nobis quo ſenſu dicatur S. Euchariſtia δῶρον ἐξιτήριον. eſt enim tanquam pignus præſentiæ Chriſti poſt ſideribus illatum ipſius corpus.

LII. ΕΦΟΔΙΟΝ. VIATICVM.

Nemo perfectè Chriſtianus ante participationem ſacramentorum. Sacramenta viæ ſubſidia. oſtenditur tam baptiſmum quam Euchariſtiam dici viatica fidelium.

IBIDEM.

SEntentia veterum pietatis Chriſtianæ Antiſtitum fuit, eos qui ad Chriſtianiſmum aſpirarent, prius quàm Sacramentorum facti eſſent participes, neque eſſe, neque dici poſſe Chriſtianos, neque ad Eccleſiam pertinere. Aditum enim ad Eccleſiam, via quidem ordinaria, patere vnicum, ex inſtitutione Chriſti, per baptiſmum: neq; ſatis eſſe, hanc ſemel eſſe ingreſſum; ſed alij in ea oportere, foueri, & coniungi Chriſto capiti noſtro etiam per ſacramentalem panis eius manducationem. Paſſim igitur Patres, baptiſmum & ſacramentum corporis Chriſti ad ſalutem docent eſſe neceſſaria; non quidem abſoluta neceſſitate, ſed ex ordinatione Domini. vide Auguſtinum libro I. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. XXIV. & locis alijs quamplurimis. Propterea hæc diuinitus inſtituta ſacramenta vocarunt ἐφόδια & *viatica*, quaſi dicas, viæ ſubſidia: nam hæc vita, ſtylo Scripturarum, via quædam eſt. Baſilius ita nominat baptiſmum,

homilia in S. baptisma: ἀσφάλισαι πλευρότητα τῷ βαπτίσματος χαλινῷ. πρέδραμεν ἡ ἀκμή; μὴ ζημιωθῇς τὰ ἐφόδια, μὴ ἀπολέσῃς τὸ φυλακτήριον. *firma juuentutem freno baptismi. præteryit flos ætatis. caue iacturam viatici facias; caue amittas munimen & præsidium tuum.* Gregorio Naz. in eiusdem argumenti oratione, baptista cùm administrat sacramentum dicitur ἐφοδιάζειν, *viatico instruere.* Balsamon ad Interrogationes canonicas Timothei Episc. Alex. ait, Ⓦ δαιμονιζόμενον, quem vexant mali Spiritus, sed qui habeat dilucida interualla, in quibus neque enuntiet, neque blasphemet sacramentum, in morte baptizari debere, ne discedat ex hac vita priuatus gratia baptismi, ἵνα στερηθῇ τοιούτου ἐφοδίου, *& careat tali viatico.* Cœna quoque Domini nuncupatur viaticum, & respectu vitæ huius, ad quam pie transigendam, magnum id est instrumentũ; & respectu mortis, quæ est via ad futuram vitam. in canone XIII. Concilij Niceni; Εἴ τις ἐξοδεύοι, τὸ διακονικὸν ἐφόδιον μὴ ἀποστερείσθω. *si quis decedat, Dominico viatico ne fraudetur.* In plerisque Liturgijs oratur Deus, vt γένηται ἡ μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου, *participatio rerum sanctificatarum, cedat in viaticum vitæ æternæ.* Thomas parte III. quæst. LXXIII. art. 4. *Hoc sacramentum est præfiguratiuum fruitionis Dei, quæ erit in patria: & secundum hoc dicitur Viaticum: quia hic præbet nobis viam illuc perueniendi.* Paschasius de corpore & sanguine Domini, cap. XIX. *Vnde hoc mysterium nonnunquam Viaticum appellatur; quia si quis illo fruitur in via, peruenit ad vitam, quam iam in se habet.* Idem, de ijs qui statim post baptismum moriuntur; *Et ideo non obesse credimus, eos viaticum non accepisse huius sacramenti ad vitam in via; quia in nullo post perceptam vitam declinauerunt à via.* Gaudentius in tractatu secundo: *Hoc illud est viaticum nostri itineris, quo in hac via vitæ alimur ac nutrimur, donec ad ipsum pergamus de hac vita recedentes. vnde dicebat idem Dominus, Nisi manducaueritis meam carnem, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis ipsis.* Extiterunt olim, qui è loco Iohannis quem affert Gaudentius, & altero eiusdem cap. III. 5. ad literam acceptis, necessitatem quandam baptismi & Eucharistiæ defenderent; ita præcisam, vt damnari omnes necessario crederent, qui neque baptismi neque Cœnæ facti fuissent participes. itaque mortuos baptizabant, & symbola Eucharistiç, panem ac vinum in os illis indebant: quæ manifesta fuit impietas, alligantium gratiam signis sacramentorum. Quare damnata est illa consuetudo, canone vniuersalis Synodi Penthectæ octuagesimo tertio, & Carthaginiensis apud Balsamonem nono: vbi ille error pluribus describitur. Vere Augustinus: quum sacramenta constent è re visibili & gratia inuisibili; quosdam tamen rem visibilem percipere, ad quos non pertineat gratia inuisibilis: & contra,

hanc

hanc ab ijs interdum percipi, qui careant re viſibili. Sed væ illis qui in adminiſtratione ſacri lauacri, obtentu neſcio cuius diſciplinæ, moribundis infantibus officium ſuum negant.

LIII. ΠΑΣΧΑ. PASCHA. *Nomen Paſcha aliquando deſignat Chriſtũ; aliquando ſacrificium illius in Cruce. Vnum Paſcha verum. interdum eſt ipſa Euchariſtia.* μεταλαμβάνειν τὸ πάσχα. *interdum, ſola commemoratio ſacrificij Chriſti.*

IBIDEM.

SCriptũ eſt I. Cor. v. 7. Τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* Hinc factum, vt & Chriſtus ipſe appelletur *Paſcha*, & hoc ſacramentum, de quo ipſe dixit, *Hoc eſt corpus meum.* Vide hymnum Damaſceni in Dominicam Paſchatis, vbi Dominus poſtquam reſurrexerat, appellatur *Paſcha noſtrum*, & *Paſcha æternum.* ἀγαγόντα πρὸς πάσχα χριστὸν τὸν αἰώνιον. niſi malis accipere de ipſa feſtiuitate & gaudio propter reſurrectionem. ibidem appellatur *Paſcha myſticum.* Socrates libro v. cap. XXII. de Origene, ἓν πάσχα ἀληθινὸν γεγονέναι λέγων, ὅταν ὁ Σωτὴρ ἐπιτέλεσῃ, ἐνεργήσας τὴν τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, διὰ τοῦ πάθους συμπλακεὶς τῷ σταυρῷ. *dicebat, vnum ſolum verum fuiſſe Paſcha, quod perfecit Saluator, vim exerens ſuam aduerſus contrarias virtutes, per paſſionem in Cruce.* Socrati, ſiue Origeni, *Paſcha* eſt Chriſti ſacrificium in Cruce. Aliquando *Paſcha* dicitur ipſa commemoratio huius ſacrificij, ſiue in Euchariſtia; vt apud Iſidorũ Peluſiotã, lib. IV. ep. CLXII. σπουδαῖον εἶναι χρὴ τὸν φιλάρετον, τουτέστι φιλάρετον, τὸν μέλοντα ἐσθίειν θεῖον καὶ ἀληθινὸν πάσχα. *oportet ſtudioſum eſſe, hoc eſt amantem virtutis eum, qui Paſcha diuinũ & verũ ſit manducaturus.* Auguſtinus, contra literas Petiliani Don. lib. II. cap. XXXVII. *Aliud eſt Paſcha, quod adhuc Iudæi de one celebrant; aliud autem, quod nos in corpore & ſanguine Domini accipimus.* & Gregorius Nazianz. ita dixit, oratione XLII. in Cœna Domini communicantes μεταλαμβάνωμεν τοῦ πάσχα. *participare Paſcha.* ſiue extra Euchariſtiam: vt cùm ait Chryſoſt. ſermone LXXXVIII. tomi V. ἐπὶ ἀεὶ δυνάμεθα τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλειν, ἀεὶ πάσχα δυνάμεθα θύειν. *quia mortem Domini ſemper poſſumus annuntiare, ſemper poſſumus Paſcha agere.*

LIV. VITA. *Idioma Eccleſiarum Punicarum, baptiſmum appellare ſalutem: Euchariſtiam vitam. etiam baptiſmo id nomen tributum.*

IBIDEM.

AVguſtinus de peccatorum meritis & remiſſione contra Pelagianos, lib. I. cap. XXIV. *Optime Punici Chriſtiani, baptiſmum ipſum, nihil aliud quàm* SALVTEM, *& ſacramentum corporis Chriſti, nihil aliud*

aliud quàm VITAM *vocant. Vnde, nisi ex antiqua vt existimo, & Apostolica traditione?* Mox. *Quid aliud etiam, qui sacramentum mensæ Dominicæ* VITAM *vocant, nisi quod dictum est, Ego sum panis vitæ?* Fuit hæc nomenclatura topica, Punicis Christianis propria, non vniuersis Ecclesijs communis: sicut etiam superiorum nonnullæ, doctis potius vsurpatę fuerunt, quàm in communem Ecclesiæ vsum receptæ. verùm & hoc nomen & illa sunt orta ex opinione, quæ semper viguit in Ecclesia, de vi & efficacia huius Sacramenti. Inuenias & baptismum in scriptis antiquorum appellari *vitam*. vt cùm ait Paschasius, in libro De corpore & sanguine Domini, de ijs qui statim post acceptum baptismum obierunt: *in nullo post perceptam vitam declinauerunt à via.* hic *vita* est baptismus, aut ipse Christus, quem induunt, qui lauacro regenerationis tinguntur. Galat. III. 27. ideo subijcit Paschasius, *sed permanserunt in vita, quæ Christus est.*

LV. NATALIS CALYCIS. *proprie dies Cœnæ Domini: interdum ipsa Eucharistia.* Sacramentum calycis.

IBIDEM.

ELigius Nouionij in Belgio Episcopus, qui ante annos mille viuebat, homilia X. *Vocatur hæc dies Cœna Domini; vocatur & Natalis calycis; & merito talibus præfulget vocabulis; quia hac eademq; die, mysticum Pascha Dominus cum discipulis celebrans, Sacramenta corporis & sanguinis sui illis atq; per illos nobis tradidit, & ipse celebrationis initium fecit.* Paschasius Abbas Corbeiensis de corpore & sangine Domini; *Hoc iudicium in Natali calycis mox excipitur, vt doceatur, quid contemtoribus immineat, si damnati à conscientia, pedem de mensa Domini non retraxerint.* leges apud Augustinum *Sacramentum calycis* De doctrina Christ. lib. quarto, cap. XXI.

LVI. ΘΥΣΙΑ. SACRIFICIVM. *Sacramentum altaris, oblatio. alia id genus.*

IBIDEM.

IAm aliquoties diximus, Veterem Ecclesiam appellasse Cœnam Dominicam etiam *sacrificium*, propter memoriam sacrificij semel in Cruce facti & oblati: qua de re in dissertatione de sacificio Christianorum infra dicturi sumus, cum Deo, accurate.

LVII. ΛΑΤΡΕΙΑ.

LVII. ΛΑΤΡΕΙΑ. CVLTVS DEI. λατρεία τῆς οἰκονομίας. λατρεία de cantu Pſalmorum. pietas.

IBIDEM.

GRæcis Patribus λατρεία eſt adoratio vni Deo debita. Ijdem λατρεύω nuncuparunt quicquid fit in honorem & cultum Dei, & patet ea vox latiſſime: nam apud Chryſoſtomum in Pſalmũ XLI. ὑπὸτὴν λατρείαν de eo dicitur, qui pietatem exercet in canendis Pſalmis ad menſam communem. alibi idem λατρείας καὶ ὑμνῳδίας appellatione intelligit Liturgiam matutinam & veſpertinam. apud Euſebium libro quarto vitæ Conſtantini, ὅτι τὰ περὶ λατρείαν τοῦ Θεοῦ πρέφει pro conuenire ad ſynaxin. aliquando peculiariter Euchariſtiæ celebrationẽ ſignificat. Cyrillus in epiſtola ad Neſtorium, Actorum Conc. Epheſ. p. 80. καταγγέλλοντες τὸν Χριστὸν σάρκα θανάτῳ, τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀναίμακτον ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τελοῦμεν λατρείαν. *annuntiantes mortem ſecundum carnem vnigeniti Filij Dei, incruentum in Eccleſia cultum peragimus.* Sic in Græcorum Liturgijs ſæpe. Epiphanius ſolet dicere λατρεύω τὴν οἰκονομίαν: vt in epitome fini operis adiecta: ἔνιοι δὲ τόποις λατρεία οἰκονομίας ἐν τῇ πέμπτῃ τοῦ, ὥρᾳ ἐνάτῃ. *in quibuſdam locis cultus diſpenſationis celebratur, feria quinta, hora nona:* addit, ἐν ἄλλοις δὲ τόποις ἡ τοῦ λατρεία τῆς οἰκονομίας, ἢ μόνον ὑπερφωνήσεως τῆς Κυριακῆς. mox, προσοδικαὶ τελοῦνται ἡ λατρεῖαι τῆς οἰκονομίας. editum eſt, λατρείας τῆς οἰκ. quam lectionem ſi retineamus, erit figura ἐν διὰ δυοῖν. Ex Auguſtini diſputatione contra Fauſtum Manichæum, lib. XX. cap. XXI. diſcimus, veterem Eccleſiam, in illa quam ſæpe diximus, commemoratione paſſionis & ſacrificij Chriſti, quæ & ipſa ſacrificium dicebatur, poſuiſſe præcipuum Dei cultum, quem λατρείαν vocabant. quare idem aliquando *pietatis* nomine hoc ſacramentum intelligit. De Trinitate lib. III. *Infantes non nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione conſumitur.*

LVIII. MISSA. *Baronij multi errores circa hoc nomen refutantur. Non eſſe hanc appellationem antiquiſſimam probatur. Decretales primorũ Paparũ falſæ. Miſſa non eſt nomen Hebraicũ. Non eſt Iacobi inuentũ: neq; Petrus & Paulus eam Romanos docuerunt. Error Gratiani quem ſecutus eſt & auxit Baronius.* Μίσα. Miſſa vox *Latina.* Miſſa Catechumenorum, Miſſa fidelium. Ἀπόλυσις ἐκ *Cantico Sim.* Miſſam audire. ἀκροᾶσθαι ἐπακούειν. *Variæ acceptiones eius nominis. Alia.*

AMNI

ANNI XXXIV. Num. LIX.

OMnium huius sacramenti nominum hoc esse antiquissimum pronuntiat Baronius. Iacobum enim fratrem Domini hanc nomenclaturam Ierosolymitanis tradidisse: Petrum verò & Paulũ Romanis. deinde illius vsurpationem vetustissimam esse probat ex epistola Pij Papæ, proximi, inquit, Apostolorum temporibus. Hæc Baronius: quæ quidem adeo sunt omnia falsa, adeo absurda, adeo etiam pueris διεξέλεγκτα, & ad refellendum facilia, vt mirari satis nequeam, homini tam erudito tam pueriles nugas placere potuisse. Obsecro, si nomen hoc omnium antiquissimum est, cur apud probatos auctores, qui per annos trecentos & amplius scripserunt, nullum eius extat satis certum vestigium? non Syri, non Græci, illo vsi, non Latini. Iustinus, Ignatius, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, alij multi, quorum certa scripta ad hanc ætatem peruenerunt, intra illud tempus quum viuerent, multa de hoc sacramento disseruerunt: cur horum ne vnus quidem istius appellationis meminit? Pij Papę I. vt & cæterorum omnium Paparum primi secundique seculi, ac fere etiam tertij, scripta, i. e. quæ sub eorũ nominibus circũferuntur, esse omnia adulterina, & à planis atque impostoribus profecta, non semel iam indicauimus, & Cardinalem Cusanum, aliosque illarum partium, huius sententiæ auctores laudauimus. neque hoc profectò Baronius ignorauit; sed vt falsam opinionem tueretur, falsum excitare testem est coactus. poterat Pio adijcere Euaristum, Alexandrum I. Telesphorum: nam in ijs etiam nænijs, quæ illis Papis attribuuntur, legitur vox Missa. Si verum est, quod affirmat Baronius, hoc nomen in Ecclesia Ro. & antiquissimum esse, & iam olim vsitatissimum; cur à Pio I. ad Cornelium Cypriano æqualem transuolat, mediarum ætatum testem nullum producit? puduit, credo, ἐγκαταλιμμάτων scriptorũ, quæ homines imperiti, quorum palato præter fabulas & mendacia nihil sapit, modò nominatis Pontificibus adscripserunt. Cur igitur probat quę Pio attribuuntur? sunt enim farinæ prorsus eiusdem. Iam nomen *Missa* Hebraicum esse vel Chaldaicum, putidissimum commentum est, hominum neque Hebraicas neque Chaldaicas literas intelligentium, aut certe iudicij prorsus nullius: quod ab eruditissimis viris luce clarius est demonstratum; imprimis autem à viro longe doctissimo Picherello presbytero, in locum Matthæi de S. Cœnæ institutione. Genebrardus, qui explosam etiam à Bellarmino & alijs doctis E. R. fabulam reuocare in scenam conatus est; neque doctrinę in ijs literis quas profitebatur, neq; iudicij, in vlla parte eruditionis laudẽ tulit

tulit & omninò oleum atque operam perdidit. Quod autem Baronius ait, Petrum & Paulum Romanis eam appellationem tradidisse; tam falsum est, quàm argumentum quo id probare nititur, est fallax. Scilicet Iacobus ὁ ἀδελφόθεος id vocabulum Ecclesiam Ierosolymitanam docuit, quia hodie in ea quæ dicitur Iacobi Liturgia illud legitur. Omitto quod certò constat, eum Ordinem agendi à Iacobo scriptum non esse; de quo pluribus hic agendi locus non est. Sed demus id scriptum esse, primus: quum legatur hodie ea Liturgia Græcè & Latinè, cui literarum non penitus rudi persuadebit Baronius Latinu Iacobi esse, Græca alicuius interpretis? qui mediocrem vsum Græcæ & Latinæ linguæ habuerit, & pauças paginas comparauerit, statim intelliget, Græcum textum esse autographum, Latinum apographum. Et sane Græca, etsi antiquitatis primæ faciem genuinam non exprimunt; vetusta tamen sunt; vt pote, quorum Patres Concilij in Trullo meminerint: Latina suæ vetustatis nullum habent simile testimonium. Quanquam videtur Baronius Gratianum secutus, auctorem scilicet cum primis locupletem, in hunc incidisse plus quàm puerilem errorē. Scribit ille, De consecr. dist. 1. can. 47. sic. *Iacobus frater Domini secundum carnem, cui primum credita est Ierosolymitana Ecclesia, & Basilius Cesariensis Episcopus, cuius claritas per totum orbem circumfulsit, in scripturis addiderunt nobis Missæ celebrationem.* videtur Baronius ex istis verbis hariolatus esse, Iacobum nominis Missæ primum auctorem extitisse: absurde & prorsus ridicule; nam vt Romani etiam Critici obseruarunt, in Græco textu eius canonis è Concilio Trullensi, vnde hæc voluit videri Gratianus desumpsisse, non Missæ nomen extat, verùm λειτουργία, *Liturgia*. quare euersum est fundamentum Baronianæ hariolationis. Et verò Ecclesiam Ierosolymitanam à primo suo Episcopo nomen *Missæ* accepisse, quis non delirus sibi vnquam persuaderi sinet? Syriacæ Noui Testamenti paraphraseos vetustissimus sine controuersia auctor, voce Græca *Eucharistia* aliquoties vtitur: qui, si hoc nomen Hebraicum, vt isti volunt, vel Chaldaicum tanti Apostoli auctoritate in Ecclesijs Iudaicis vsu receptum fuisset; omnibus alijs nomenclaturis, istam proculdubio prætulisset. certè extaret alicubi apud Syros & Græcos scriptores illius mentio. Legitur sane in Græcorum monumentis, vox Μίσσα, sed auctorum mediæ ætatis, qui ante annos præterpropter sexcentos, de re militari scripserunt: & quidem pro vespertinis precibus aut matutinis, non pro hoc sacramento, vt recte obseruarunt viri doctissimi, & nobis amicissimi, Nicolaus Rigaltius & Iohannes Meursius, qui eorum seculorum voces collegerunt. Omnino vox MISSA originem Latinam habet, alijs omnibus linguis,

nisi quæ à Latina acceperunt, incognita. Sunt viri eruditissimi, qui existiment, primò *missas*, aut neutro genere *Missa*, dictum fuisse; proprieque eam vocem oblationes significare, quæ vel afferebantur, vel mittebantur, & sacræ mensæ imponebantur. Nos non dubitamus, quin aliorum verior sit sententia. Proprie *missio*, vel quod idem est, *missa*, est ἄφεσις: quam vocem Græcis olim in dimittenda concione fuisse vsitatam, ex Plutarcho & alijs scriptoribus, viris eruditis est compertum. Sic in iudicijs Romanorum, cùm præco clamabat ITE, iudicibus abeundi facta potestas intelligebatur. Sed in Græcorum concionibus vna fuit dumtaxat missio, cùm finita concione præconis voce clamabatur Λαὸν ἄφεσις: in Liturgia vetere Christianorum duplex fuit ἄφεσις, *missio*, siue *missa*. prior cum finitis lectionibus S. Scripturæ, & precibus illis, quibus poterant interesse Catechumeni, energumeni, & alij non initiati, voce diaconi iubebantur exire, quibus sacram Liturgiam spectare fas non erat: posterior, cum sacris peractis & Eucharistiæ celebratione finita, post θύρας κλείσατε à diacono pronunciatam, populo discedendi fiebat potestas: quod in Liturgia Chrysostomi intelligitur illis verbis, ὁ ἱερεὺς ποιεῖ ἀπόλυσιν, *sacerdos facit missam*, hoc est, dimittit populum. ἀπόλυσις est ἄφεσις, *missa* vel *missio*. sumptum verbum è Simeonis Cantico. Νῦν ἀπολύεις καὶ Νῦν ἀπόλυε διάκονε, quæ ibidem recitantur. In plerisque Protestantium Ecclesijs, tota actio celebrationis sacræ Cœnæ Domini, clauditur hoc hymno, quem flexis genibus populus concinit: quod est pulcherrimum & sanctissimum institutum. Totus Ordo agendi, siue Liturgia, apud veteres in duas partes diuidebatur; quæ propter totidem missiones dictæ sunt Missæ. *missa* pro missio, vt *remissa* pro remissio apud Optatum Mileuitanum, & Augustinum atque alios, translatitium est. Prior est Missa Catechumenorum, vt in can. 84. Concilij Carthag. IV. altera Missa fidelium: quæ propter excellentiam vt sola diceretur Missa tandem obtinuit. Inuentum est hoc nomen circa finem, vt videtur, tertij seculi, vel paullo antè. Nam si vera est epistola Cornelij Papę ad Lupicinum Viennensem, circa annum Domini CCL. notum iam erat istud vocabulum. Quemadmodum autem dicebamus de voce synaxis, varie illam esse vsurpatam à Græcis, vel pro Eucharistię celebratione, vel pro conuentu ad preces tantum & lectionem Scripturarum: ita plane vocabulum Missa, non vno modo vsurpatum reperitur ab ijs, qui primi in scribendo frequentarunt. Ambrosius, quem male quidam affirmant primum omnium huius nominis meminisse, epistola XIII. ad Marcellinam sororem, *Ego mansi in mœnere, Missam facere cepi: dum offero raptum cognoui Castulum quendam.* hic sine dubio

Missa

Miſſa eſt liturgia ad S. Euchariſtiam: quod oſtenditverbum *offero*, & alia quæ ſequuntur. apertiſſime verò id euincunt illa præcedentia, *poſt lectiones atque tractatum, dimiſſis Catechumenis.* Quare Ambroſium non legerunt, qui affirmant ea notione vocem Miſſa in eius libris non extare. habentur apud eundem & precationes duæ, præparantes ad Miſſam, vt præ ſe fert titulus; in quibus Miſſa eſt cœna Domini, quod declarat totus illarum contextus. Pauca verba afferam digniſſima tanto Eccleſiæ Doctore; *Fac me Domine Ieſu Chriſte, per gratiam tuam, ſemper illud de tanto myſterio credere & intelligere, ſentire ac firmiter retinere, dicere & cogitare, quod tibi placet & expedit animæ meæ.* Miſſa igitur, Euchariſtia eſt. Alibi Miſſarum celebratio apud eundem, & alios auctores latius patet, quod facile cuiuis eſt obſeruare. Legitur aliquando apud antiquos ſcriptores *audire Miſſam*, ſed alio ſenſu, quàm quo hodie locutio illa vſurpatur ab ijs, quibus Miſſa communio non eſt, verùm acroama dumtaxat & ſpectaculum. apud Gratianum ex Agathenſi Concilio, iubentur ſeculares, *Miſſas die Dominico totas audire.* Ambroſius etiam, ſermone XXXIV. quo docet formam agendi recte Quadrageſimam. *Moneo*, inquit, *vt qui iuxta Eccleſiam eſt, & ſine graui impedimento poteſt, quotidie audiat Miſſam; & qui poteſt, omni nocte ad matutinum conueniat.* hîc Miſſam audire non dicitur ad excluſionem communionis, vt hodiernus error poſtulat; ſed de eo qui & Liturgiam audiat, & communionem ſumat. ſubijcit Ambroſius: *In Quadrageſima verò moneo, vt die omni, aut ſaltem, vt dixi, omni dominica offeratis & communicetis.* Sic locuti ſunt & Græci æquales Ambroſio, aut etiam priores. Euſebius enim Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro VII. cap. nono, βιαίως ἐπαχθεῖσι, *miſſam audire*, de eo dixit, quem narrat communicaſſe. Poſt tempora Ambroſij, & Auguſtini, adeo increbuit huius vocis vſus, vt viri docti, Iulianus interpres Nouellarum Iuſtiniani, Paulus Diaconus, auctor Hiſtoriæ Miſcellæ, quę è Græcis auctoribus ad verbum fere tota eſt deſcripta, aliſ plures, vocabula Græca, ἐκκλησιάζειν, συναγωγή, συνάξεις, λειτουργός, λειτουργία, & apud Ignatium δεῖπνου θείου πλῆσις, per dictionem *Miſſa* exprimerent, ſicut antè dicebamus. Qui vt reprehendi eo nomine iure non poſſunt; quos certum eſt locutos eſſe cum hominibus ſui ſeculi: ita excuſari illorum nequit ſiniſteritas, quibus id verbum apud eiuſmodi auctores inuentum, firmum videtur eſſe argumentum, ad defenſionem opinionum multo poſt exortarũ. Equidem ſi dere conueniret, litem mouere ſuper vocabulo, ineptum, friuolum, & facinus μικροψυχίας γέμον iudicarem. Quare omiſſa contentione de nomine, id potius agant magni Theologi, vt Deo auſpice, de re ipſa ceſſent tandem contentiones. Cæterum quod dice-

bamus de varia acceptione dictionis MISSA, confirmatur multis veterum testimonijs, quorum apponam hic vnum aut alterum. Cæsarius Arelatensis Episcopus, oppidò vetustus, homilia XII. *Si diligenter attenderitis cognoscetis, quod non tunc fiunt Missæ, quando diuinæ lectiones in Ecclesia recitantur: sed quando munera offeruntur, & corpus vel sanguis Domini consecratur. Nam lectiones siue propheticas, siue Apostolicas, siue Euangelicas, etiam in domibus vestris, aut ipsi legere, aut alios legentes audire potestis. Consecrationem vero corporis & sanguinis Christi, non alibi nisi in domo Dei, audire vel videre poteritis. Ideo qui vult Missas ad integrum, cum lucro animæ suæ, celebrare, vsque quo oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, & compuncto corde se debet in Ecclesia tenere.* Ex his apparet, fuisse multos illa ætate, qui discrimen leue aut nullum prorsus agnoscerent inter Missam Catechumenorum & Missam Fidelium: qui postquam ei parti Liturgiæ interfuerant, quæ Catechumenis erat cum fidelibus communis; Missam se crederent rite celebrasse: quasi lectiones & preces legitimam absoluerent Missam, non minus quàm ipsa Communio: itaque propter illam opinionem celebratio corporis Christi contemnebatur: quorum errorem castigans Cæsarius, Missam proprie appellari contendit illam partem Liturgiæ, cui est adnexa Cœnæ participatio: cui qui non interfuerit, eum Cæsarius negat Missam celebrasse. Fuit & alia vocabuli huius acceptio, cùm *Missam* vsurparunt pro solemni aliqua festiuitate, siue die festo. In Capitulari Caroli Magni libro secundo XVIII. *vt absque vlla excusatione citò possit emendari, spatium vsque ad Missam S. Martini dare decreuimus.* & XX. *ita vt ad Missam sancti Andreæ restaurati fiant.* & ita non raro apud Aymoinum, & id genus scriptores. Sic in Anglia & Scotia manent illa nomina ex veteri vsu, *Christmas & Martinmas*, Missa Christi, & Missa Martini; & similia, pro die consecrato in honorem Christi vel Martini. quin in Rituali Anglicanæ Ecclesiæ legere licet nomina illa *Christmas & Michaelmas*: adeo falsum est & sycophanticũ, quod in superioribus affirmabat Maldonatus, Orthodoxos Protestantes nefas ducere, alio nomine vti quàm Cœnæ. Atqui notum est, quid de Missa appellatione iam olim in Confessione Augustana eius auctores sint professi. Postremò ne illud quidem prætermittam; quod Græci dicunt συναξις vel ἐκκλησιάζειν, id Latinos dixisse etiam *Missas tenere*; & verbi prædicationem & sacramentorum administrationem ea locutione significantes. In indiculo legatorum Hormisdæ Papæ, qui describitur in anno DXVIII. num. 137. ita scriptum; *Si hæretici non sunt, quomodo ante duas hebdomadas, quàm nos venissemus, statuerunt omnes in vnum, ne quis Missas foras ciuitatem teneret; sed hic omnes, vt & multi-*

tudo

tudo eſſet futuræ ſeditioni congregata & doceri poſſet ſecundum errores eorũ? Atque hæc de appellationibus huius diuini ſacramenti, impræſentiarum ſatis. Reſtabat vt ad ſecundam partem Baronianæ digreſſionis de Euchariſtia, quæ eſt de Tranſſubſtantiatione, accederemus; & quę fuerit veteris Eccleſię fides ſuper eo articulo, accurate expenderemus. Sed quum noſtra ad eam partem reſponſio, itemque ad tertiam, de Sacrificio Chriſtianę Eccleſię; in molem multo maiorem, quam initio putaramus, excreuerit; ſatius fore viſum eſt, vt illæ diſputationes ſeparatim ederentur, neq; operis huius editionem morarentur. Omiſſa igitur reſponſione ad Baronianum tmema XLIX. & omnia deinceps ſequentia, in quibus de negotio Euchariſtiæ agitur; pergamus interim ad reliquum hiſtoriæ ſacræ contextum.

LIX. *Poculi Dominici forma. S. Beda.*

Anni XXXIV. Num. LXIII.

SI vera eſt hiſtoria quæ refertur è Beda de poculo Domini quod ipſius tempore Ieroſolymis viſebatur; fuit illud poculum ἀμφωτοι, ſiue ἀμφαλες: cuiuſmodi poculorum vſus apud Græcos antiquiſſimus. Homerus commemorat ἀμφαλες ἀλλοιοι. Sed quantum fidei tribuendum ſit illi Bedæ libro, antea monuimus: quoties præſertim res commemorantur primorum Eccleſiæ ſeculorum hominibus incognitæ. Spongia quam appellat Beda *Domini potus miniſtram*, ea eſt de qua paullo poſt dicetur. Baronius, non Ieroſolymis, ſed Romę eam ſeruari iam oſtendit: ſed quo fidę faciat huic hiſtorię, nihil affert.

LX. *Expenduntur dicta quædam Baronij. Contentio inter Apoſtolos ſine cauſſa ab eo repetita.*

Anni XXXIV. Num. LXIIII.

AIt, *Nox aduenerat cùm Iudas peracta Cœna è menſa exiit.* Ex tempore Cœnæ Paſchalis certum eſt, non ſolum adueniſſe, ſed etiam altam fuiſſe iam noctem, cùm hi ſermones ederentur: atque adeo alteram præteriiſſe iam vigiliam. Theophylactus: ἀναστὰς ἐκεῖθεν ἀπῆλθε, καὶ ἐφθασεν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. Ait; *obortam interim contentionem inter diſcipulos de primatu, Dominus ſedauit.* Hæc contentio illa eſt, cuius inſeminii ſolus Euangeliſtarum Lucas XXII. 24. de hac mentionem fecit iam Baronius, num. 42. eandem igitur nunc repetens, videtur de vna re bis facere; neſcio quo conſilio. non enim hic locum habet prouerbium Græcum, δὶς τοῦ αὐτοῦ καὶ τρὶς. Porrò attente conſideranti

omnes

omnes huius loci circumstantias, luce clarius apparebit, quàm sit frigida coniectura Baronij, quam antea refellebamus, super occasione huius contentionis. Multo enim similius veri est, in eos sermones incidisse Apostolos, postquam Christo prædicente didicerant, & serio iam meditari ceperant, Dominum breui moriturum: quod vix ante hoc tempus in animum induxerant. Cogitabant, institutam à Christo societatem, cuius ipse caput erat, magistro & duce carere non posse: quum præsertim & multoties antea, & nouissime in ipsa Cœnę celebratione, regni sui mentionem apertam Christus fecisset. Omitto alia quæ in hanc sententiam Theophylactus & alij interpretes, magna cum similitudine vero disputant: quæ vt Baronianam illam coniecturam vanitatis arguunt; ita illorum opinionem refellunt, qui in suis Harmonijs hanc Lucæ narrationem componunt cum similibus, quæ extant apud Matth. xx. 24. & Mar. x. 41.

LXI. *Cur pro cæteris Apostolis Petrus loquitur.*

IDEM.

DE morte sua loquens Dominus, ait discipulis inter cætera Ioh. XIII. 33. *Quò ego vado, vos non potestis venire.* eum sermonem ab Apostolis parum intellectum, ostendit Petrus, qui statim interrogat, *Domine quò vadis?* Quod cæteris tacentibus Petrus loquitur, caussa redditur vnica in Annalibus, quod esset princeps omnium. Baronius enim, vt sæpe diximus, nihil nisi principatus & Monarchias cogitabat. Veteres caussas afferunt varias, omnes notatu dignissimas. Cyrillus ait cæteros Apostolos honorem illi habuisse, tanquam maiori; ætate videlicet, vt nonnulli existimarunt, vel ordine: nam quod sæpe diximus, ordo fuit inter Apostolos; non principatus, non dominatio, ac ne πρωτεία quidem tum vlla. Itaq; ibidem Cyrillus Petri modestiam laudat, quod loqui pro omnibus voluerit, & non erubuerit fateri ignorationem ex qua oriebatur interrogatio. Alia caussa fuit, vehemens Petri amor erga Dominum: nam & cupiditate sequendi impulsum, hoc à Domino quæsisse Petrum, idem Cyrillus & Augustinus obseruant. Tertiam caussam faciunt Patres, arcanum Dei consilium, corrigendi præceps ingenium Petri, quo redderetur ipse aptior ministerio insigni, cui erat destinatus. Erat in hoc sancto admirabilis quædam propensio ad omne bonum: sed cum præcipiti quodam impetu, quem Græci, modò ῥωμαίαν vocant, modò προπέτειαν, Augustinus in hunc locum *præsumptionem*. Hoc igitur siue ἐλαττωμα, siue vitium, vt mature corrigeretur, permisit diuina prouidentia

dentia vt ſermonem primus arriperet, & illa diceret quæ dixit. vide Auguſtinum in Ioh. tract. LXVII. Theophylactus: *deſtituit Chriſtus Petrum cœleſti auxilio, & ſuam ipſum docet agnoſcere infirmitatem.*

LXII. *An hymnus cuius meminerunt Euangeliſtæ, dictus ſit ante ſermones à Domino habitos, an poſt.*

IBIDEM.

EVangeliſtæ, Matthęus XXVI. 30. & Marcus XIV. 26. hiſtoriam inſtitutæ Euchariſtiæ claudunt his verbis, *& hymno dicto exierunt in montem Olueti*: prætermittunt enim illi & Lucas ſermones, quos habuit Chriſtus cum diſcipulis, qui poſtea deſcripti ſunt ab Iohanne, capitibus, XIV. XV. XVI. prætermittunt etiam illam diuinam orationem, quæ cap. XVII. eiuſdem Ioh. deſcribitur. Iccirco Matthæus & Marcus inſtitutionis Euchariſtiæ finem coniungunt cum abitione ex illa domo, vbi Paſcha egerat Chriſtus: de qua abitione creditur loqui Iohannes, initio cap. XVIII. Baronius putat hymnum cuius meminerunt Matthæus & Marcus, dilatum fuiſſe poſt ſermones omnes Chriſti & ipſam precationem illam Ioh. XVII. Sequitur Baronius Ianſenium, qui hymnum illum ijs omnibus ſubijciens, quę Iohannes commemorat dicta & facta à Chriſto, prius quàm exiret, caput ſuæ Concordantiæ CXXXVII. ita orditur: *Hæc cùm dixiſſet Ieſus, & hymno dicto egreſſus eſt.* Atqui Iohannes non dicit Chriſtũ in ipſo articulo ſui diſceſſus hymnũ dixiſſe. Matthęus & Marcus id videntur ſignificare: ſed infirma ea ratio eſt: quia breuitati eos conſuluiſſe apparet, qui tam multa omiſerint. Eſt vero admodum probabile, hymnum præceſſiſſe omnes illos ſermones: nam in celebratione Paſchatis actio tota hymno claudebatur, qui ſtatim dicebatur poſt vltimum illud poculum exhauſtum, de quo in nomine Eulogia ſuperius. Separandę igitur ſunt actiones Chriſti continuæ quidem, ſed tamen diuerſæ. Celebratio Cœnæ Paſchalis, & mox Euchariſtiæ; quæ actio hymno dicto de more fuit terminata: ſermones varij poſtea cum diſcipulis habiti; quibus & contentionẽ inter illos exortam ſedauit, & mœrentes conſolatus eſt, & doctrina ſalutis multiplici eos imbuit: poſtremò illa ad Patrem oratio; poſt quam tandem eſt exitum. Horum autem omnium, quædam contigerunt ſedentibus adhuc Chriſto & diſcipulis ad menſam: quædam, vt videtur, poſtquam ſurrexerant, priuſquam exiretur. Obſeruant veteres, Chriſtum, quoties maiore contentione orare Patrem voluit, ſolitum à diſcipulis ſecedere, & orare κατ' μόνας, vt loquuntur Euangeliſtæ. Cogitent igitur magni Theologi, an eum

morem

morem tenuerit, cùm illam admirabilem orationem concepit. Nam quod ab Iohanne descripta est, non probat hoc, omnibus audientibus eam esse habitam: potuit enim Spiritus Sanctus, verus Euangeliorum auctor, Iohanni eam dictasse. At beatus Chrysostomus dictionem ὑπὲρ versu pr. cap. XVII. exponens ἐπὶ λόγου, observatione hanc inde elicit, totum caput XVII. non fuisse εὐχὴν, precationem, sed λόγιδιον sermonem. quod equidem satis mirari non queo. In fine cap. XIV. ait Ioh. dixisse Christum, *Surgite eamus hinc.* non nescio allegorice ista verba exponi à nonnullis, vt Isidoro Pel. lib. III. ep. 147. & quarto, ep. 48. sed allegoricus sensus literalem non tollit. Videtur ergo Dominus hæc dicens, à mensa surrexisse, & cum eo omnes discipuli. Non est autem probabile, dilatum hymnum qui gratiarum actionem continebat, & pars sacræ illius actionis erat, ad profectionem vsque ex illis ædibus, quæ non statim secuta. Minus recte igitur & Iansenius & Baronius hæc videntur digessisse.

LXIII. Mos orandi ad mensam etiam apud Iudæos & Paganos. Gethsemani; & ibi ædificata ædes. Bedæ locus illustratur. Vestigia ingentis lautiæ in Germania. Thomas Bozetus.

ANNI XXXIV. Num. LXIV.

COnsuetudinem Christianorum, vt in mensa gratiæ agantur Deo, putat Baronius ortam esse ab exemplo hoc, Domini hymnum dicentis. Et quidem, omnia Ecclesiæ pia & laudabilia instituta posse, imò debere, ad Dominum referri, omnis bonæ donationis auctorem, vt ait Iacobus, certum est. Sed Patres originem illius instituti petunt ex alio Christi facto, Matth. XIV. 19. quando Christus panibus benedixit, oculis in cœlos sublatis. vide Basilij Seleuc. homil. in illud miraculum. Præterea sciendum, Iudæos, vt est in Iuchasin, pag. 1x. inter tria præclara Mosis inuenta, vel vt ipsi appellant ברכות recensere *benedictionem cibi*, è cap. VIII. 10. Deuteronomij: quo ex loco Rabbini multa sunt commenti de ritibus in cibo sumendo seruandis: inter quos præcipuus hic est, de gratijs Deo agendis. & sunt in eorum Ritualibus formulæ, in eum vsum. Multa de eo more Philo narrat, De vita contempl. Paganis verò non fuisse prorsus id institutum ignotum, multa declarant. In Platonis Symposio, statim vt Socrates accubuit, conuiuæ libationes faciunt, & ᾄδειν τῷ Θεῷ, hymnum Deo canunt. Athenæus in quarto narrat, Naucratitis morem fuisse, quoties conueniebant ad festi cuiusdam solemnis epulas, postquam in triclinijs discubuissent, ἐπομίσαι δὲ ὑδρίαν, καὶ ἱερογλύφος τις παιᾶνας ᾄδει καταλήγοντος.

κατα λέγοντος. surgere in genua, dum sacrorum minister, preces patrias recitabat. eodem etiam spectat mos vetus libationum ad mensam. Apud Stobeum cap. XLI. Diotogenis Pythagorici extat hoc præceptum. Καλῶς δ' ἂν ὁ Θεὸν εἰς ἀρχὰς τῶν δείπνων καὶ τὰς ἀρίστας ὀνομάζοι· οὐχ ὡς δεόμενόν τινος τοιούτου· ἀλλ' εἰς ὃ μεταθείη κατασκευὴν τοῦ ψυχοῦ. *Bene sit etiam, vt Deus initio & cœnæ & prandij inuocetur: non quia tale quid numini sit opus: sed vt quisque Dei recordans, animo sit compositio.* Hoc paganus homo quum scribat, monstro simile est, reperiri inter Christianos, qui secus faciant: nam de sua ætate Chrysostomus testatur, fuisse nonnullos, qui neq; initio neq; in fine cœnæ Deum laudarent, hom. in Matth. LV I. qui vtinam nulli essent hodie. Preces ὑπερπαπίζιοι, quarum in ea homilia Chrysostomus meminit, non fuerunt communes Orientalium, vt videtur existimasse Baronius: sed propriæ quorundam Monachorum montes incolentium. De Gethsemani referam hoc loco verba Eusebij è libro non edito: Γεθσημανῆ, χωρίον ἔνθα πρὸ τοῦ πάθους ὁ Χριστὸς προσηύξατο· κῆπος δ' ἐστὶν ὃν ὄρει τῷ Ἐλαιῶνι· ἐν ᾧ δὲ καὶ βωμὸς πεποίηται εὐσεβάζοντι. cætera ad verbum Hieronymus; postrema verò sic; *Ecclesia desuper ædificata.* sed verba Eusebij notari debent propter illa quæ refert mox Baronius è Beda, de vestigio genuum Domini lapidibus impresso. Nam quia neque Eusebius neq; Hieronymus, tanto vetustiores Beda scriptores & testes oculati, vllam eius rei mentionem faciunt; venio in suspicionem, Bedæ narrationem neque falsam, neque veram esse penitus. Fieri potest, vt eius memoria extarent vestigia quædam genuum in cauato lapide, ex assidua attritione illorum, qui ad precandum, vt ait Eusebius, magno studio illuc conueniebant, & genua ibi flectebant. Nam ita hodie ante celeberrima quædam altaria impressa vestigia orantium, & saxa vsu cauata obseruauimus: nusquam verò magis insigniter, quàm in primaria Cantuariæ Ecclesia, illo loco, vbi fuit olim figura Thomæ Baceti; qui superioribus seculis multo studiosius ibi solitus coli, quàm vel B. Virgo, vel ipse Christus: quod demonstratione certissima & ὀφθαλμοφανεῖ, è monumentis eius Ecclesiæ probare possemus, si id ageretur. Videtur tale quid contigisse Gethsemani, in ea Ecclesia cuius meminit Hieronymus: quod per errorem, vel superstitionem ad Dominum retulerunt, qui eam historiam S. Bedæ narrarunt. Expendantur Eusebij verba, *quo in loco etiam nunc homines magno studio preces faciunt*; non videbitur à probabilitate alienum quod diximus.

LXIV. Cur Iudas Christum sit osculatus, & in eo Baronij hallucinatio.

ANNI XXXIV. Num. LXVII.

AIt, propterea Iudam osculum Domino se daturum militibus recepisse, *ne noctis tenebris decepti, in alium quempiam manus iniycerent.* at quorsum laternæ & faces in hac historia, nisi vt noctis tenebras depellerent? Verius est, datum id signum fuisse militibus cohortis Romanæ, qui Christum ne fulgente quidem Sole, vt videtur, erant agnituri, sibi penitus ignotum. Sed & mysterij aliquid sub hoc osculo latebat: nam sceleris execrandi immanitati cumulus ingens accessit per istum proditorium osculum. Itaque ait Dominus ad Iudã, Lucæ XXII. 48. *Iuda, osculo Filium hominis tradis?* vt etiam ex eo appareat patrati sceleris magnitudo. Sequitur narratio de auricula à Petro præcisa: cuius magnum animum, & amorem erga Dominum vehementem vere laudat Baronius: consilium ipsum vtendi gladio, videtur probare, non recte. Scimus tamen multis hodie probari factum; quod tam expresse Christus damnauit. nec miramur: postquam vtique, cœleste munus, cura animarum, in regnum terrenum est versum. Chrysostomus hoc quoque feruido Petri ingenio ascribit. τῆς Πέτρου θερμότητος ὃ πρᾶγμα.

LXV. Excutitur historia de illo iuuene, qui fugit nudus in sindone. Refellitur Baronius qui Iohannem eum putat fuisse. Veteres cùm cœnatoria sumebant, an exuerent omnes alias vestes. Coniectura super nuditate eius iuuenis, & loco vnde prodierit. Sindon vestis, & varius eius vsus. Nocturna vestis è lino. Maldonati opinio refutatur. σεβάλιεϛ. σεβόλαι. *Locus Martialis.* ⓐ νεωμίσχοι.

ANNI XXXIV. Num. LXVIII.

HIstoriam de iuuene qui nudus aufugit, quæque extat apud solũ Marcum XIV. 51. supra iam Baronius attigit, hîc tractat ex professo: vtrobique parum accurate, parum probabiliter. Non probat eum iuuenem fuisse Iacobum fratrem Domini; recte: nam omnino is non fuit. probat eorum sententiam, qui Iohannem Apostolum fuisse putant: quæ non minus falsa est opinio, omni probabilitate destituta, cum ipsa Euangelistarum narratione palàm pugnans. Fatemur B. Ambrosium de Iohanne accipere, ad Psalmum XXXVI. sed aliud agentem, obiter, & planè ὀλίγα πρεπόντα. sunt & alij qui de eodem interpretentur; verùm sine vlla saltem probabilis causæ redditione.

redditione. At vir doctiſſimus Caietanus, rationes graues attulit, cur ferri nequeat eorum ſententia. Vnicam nos adijciemus, ſed omnium validiſſimam. Dicant enim nobis, qui Iohannem exiſtimant intelligi, quare id temporis fuerit Iohannes nudus? quæ cauſſa tam intempeſtiuæ nuditatis? Reſpondet Baronius; *præ vehementia mœroris ſanctum Apoſtolum, Domini ſui amantiſſimum, profunda ſui ipſius obliuione ſepultum, nihil de ſumendis ſuis veſtibus cogitaſſe.* Nos vero id non quærimus, cur veſtes ſuas non ſumſerit: illud quærimus, cur poſuerit. Non negamus fieri potuiſſe, vt præ ecſtaſeos magnitudine, veſtium obliuiſceretur Iohannes: qui ſciamus honeſtæ, caſtæ, & piæ cuidam virgini, quæ nuda in lecto dormiebat, accidiſſe, vt nocturno terrore correpta, quòd conflagrare domus incendio diceretur, nuda in publicum prodierit, ſine vllo plane nuditatis ſuæ ſenſu. At quare illo tempore Iohannes ſeſe denudaſſet? quæ tam abſurdi facti cauſſa poteſt afferri? quis color? Dicent, ſurrexiſſe nudum è lecto tricliniari, vbi ad menſam accubuerat. Sed hoc longe ineptiſſimum eſt: non enim diſcumbebant veteres nudi; neque vt cœnatoria ſumerent, intimam veſtem ponebant, verùm exteriorem tantum, & præſertim forenſem. quis vnquam legit, quis audiuit, conuiuas nudos accubuiſſe? Plato, Xenophon, Athenæus, hiſtorici & poetæ, tot conuiuia tam enucleate deſcripſerunt: quis ex omnibus nuditatem conuiuantium vllo indicio declarauit? Non igitur denudauit ſe Iohannes ne tum quidem, cum cœnatoria ſumeret, ſi qua tamen ſumſit: nam de eo poteſt dubitari: & quidem probabilius multo negaueris, quàm pro certo affirmaueris. Vide quæ in ſuperioribus diſputauimus de cœnatorijs Domini. Si ea occaſione veſtes non exuit Iohannes, cur à cœna exuiſſet? putidum id quidem fuerit ac prorſus ridiculum. Nec minus tamen abſurdum quod iſti volunt; toto illo tempore quod à fine conuiuij lapſum eſt ad profectionem è domo, (horarum aliquot id fuiſſe, hiſtoria Iohannis euincit,) manſiſſe Iohannem inter veſtitos nudum. nam per totum illud tempus non remanſiſſe Apoſtolos in lectis, ſuadent verba Domini in fine capitis XIV. apud Iohannem, ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν. vt enim antea dicebamus, ad hanc vocem ſurrexiſſe à menſa Apoſtolos, veri ſit ſimillimum. induerunt igitur, ſine dubio, veſtes ſuas Apoſtoli præter Iohannẽ ſolum omnes. quem ſane mirum eſt, aliorum exemplo veſtimenta induentium, non eſſe admonitum. Secuta deinde ſunt, quæ in eius Euangelio tribus ipſis capitibus commemorantur. quid interim Iohannes? dicemus ſtetiſſe toto illo temporis ſpatio inter amictos nudum? dicemus, non ipſi, non cuiquam Apoſtolorum tantæ deformitatis veniſſe in mentem? hæc

quidem mira est ablepsia, mira incogitantia. Quid interim Dominus? etiámne Christo ἀπροσωπολήψιαν eiusmodi tribuemus, quæ vt peccatum non sit, peccato affinis tamen est? Apage verò tam absurdam sententiam, ab Euangelica narratione & veris illius circumstantijs adeo manifestè discrepantem. Iohannis xx i. 7. Petrus cùm piscabatur nudus à Christo deprehensus, turbatur, ac derepente iniecto vestimento succingit se, & præ pudore in mare se conijcit: hîc faciemus Iohannẽ diu stantem nudum inter condiscipulos, coram Christo? Enimuero quis fuerit hic iuuenis, quærere curiosum est & vanum; quando inueniri ὁ ζητούμενος non potest. Theophylactus, qui plures super ea quęstione refert sententias, primam omnium ponit hanc. εἷς ὁ νεανίσκος εἰκὸς ὅτι ἐκ τῆς οἰκίας ἐκείνης ἦν, ἐν ᾗ ἔφαγον τὸ πάσχα. *verisimile est hunc iuuenem ex illa domo fuisse, vbi Pascha comederunt.* & sunt eadem verba etiam apud Euthymium. Hęc coniectura mihi videtur omnium maxime probabilis. nam quod summi viri arbitrantur, ad tumultum quem cohors Iudæ excitauit, prorupisse iuuenem è lecto, & alicunde è vicinia accurrisse: id ego minus probo. Ait enim Euangelista ἠκολούθει αὐτῷ: sequebatur igitur Christum, etiam prius quàm proditor cum militibus veniret. Fieri potest, vt hic iuuenis postquam cubitum se recepisset, de periculo Christi, quem venerabatur, aliquid inaudierit; ac statim lecto se proripuerit, sindone tantum amictus, & Christum sequi ceperit. Quod è lecto surrexerit, nuditas arguit, cuius caussa probabilis alia excogitari vix potest. neque hoc à temporis circumstantia est alienum: nam vt è Theophylacto dicebamus, nox fuit prouecta, & altera iam præterierat vigilia. Sindonem, lineam fuisse vestem certum est, vel è byssо: nam σινδόνα βυσσίνην apud Herodotum & alios leges. Inter merces Sidone in Græciam à mercatoribus Phœnicibus solitas afferri, fuere olim sindones: quæ res multos Græcorum in errorem induxit, vt putarent de vrbis nomine sic dictas sindones. quod falsum est: nam & alibi fiebant quàm Sidone, vt docemur Prou. xxx i. 24. σινδόνας ἐποίησε καὶ ἀπέδοτο, *sindonem fecit & vendidit.* & scriptura vtriusq; nominis refellit. סדין sindon. at Sidon est צידון. Harum vestium & confectio varia, & vsus etiam. Sæpe apud Græcos & Latinos, vestis linea exterior, est insigne sacerdotis, præsertim Ægyptiaci. aliquando honestiorum est iindumentum, non temere vilioribus assumendum. Diogenes Laertius auctor est, Ædiles Athenienses Cratetі fuccensuisse, quod sindone esset amictus, διὰ τί τὸν Ἀθηναίοις ἀγνώμονα ἐπετίμησεν, ὅτι σινδόνα ἠμφίεσται. vel quia pluris fiebat ille cultus, quàm vt philosopho conueniret: vel quia omnino indecorum censebatur, sindone amictum foras prodire. ex ipsius verò Cratetis responsione cognoscimus,

cognoscimus, eos qui operam tonsoribus dabant, sindonibus fuisse inuolutos, quod & hodieque fit. Ait enim Laertius ἔφη, ἐ Θεόφραστον ὑμῖν δείξω σινδόνα περιεβεβλημένον· ἀπιστοῦντας δ', ἀπήγαγε· ὅτι καρφοι ἐ ἔδειξε καταῤῥυπον. quibus è verbis satis apparet, quàm fuerit Athenienſium moribus insolens, vt philosophus sindone amictus in publico conspiceretur. Apud Plutarchum, in libro De fortuna Alexandri, miser olitor adducitur ad Alexandrum, ἐν δυπλῇ σινδονίσκῃ. Hîc igitur sindon, ita potest accipi, vt sit indumentum hominis fortunæ & census tenuis. Fortasse tamen melius intelligas de nocturna veste, siue cubitoria, vt vocat Petronius, quam secum abstulit hic iuuenis cùm è lecto se proriperet. Eam vestem è lino fuisse obseruauimus. Dionysius episcopus Alexandriæ apud Eusebium, libro Historiæ VI. cap. XL. de curiosis ad se capiendum missis: κἀγὼ μέ, οἶδεν ὁ Θεός, ὡς λῃςας, εἶτα περιεργοτέρους ὄντας σύλησιν ἁρπαγῆς ἀφικομένους, μένων ἔτι τῆς δίκης ἐν ἡμέρᾳ γυμνὸς ἐκ δὲ λινῆς ἐσθῆτος, τὰ λοιπὰ ἐσθῆτα παρ' ἐμοῦ αὐτοῖς ἔφερον. *equidem, scit Deus, quum prius putarem latrones esse, qui ad prædam & rapinam venissent, manens in lecto, vbi eram nudus in veste linea; reliquam vestem prope me positam, ipsis porrigebam.* Maldonatus scribit sindonem hanc, vestem fuisse aduersus frigus comparatam: probat autem, quia vtatur Marcus voce περιβεβλημένος *amictus*, & quia Pollux περιβόλαιον vocet. sed hoc ridiculum est; nam toga & quæuis exterior vestis περιβάλλεσθαι Græcis dicitur, siue hyberna sit, siue æstiua. & περιβόλαιον aut περίβλημα de solis hybernis indumentis dici, nemo concedet mediocriter Græce doctus. contra, in secunda Thucydidis historia legimus, λαμπάδα ἐμαντεύσαντο σινδόνι περιβόλῳ, quod plane euertit Maldonati obseruationem. Scio apud Martialem cum endromide videri componi, eo districho quod affert idem Maldonatus.

Ridebis ventos hoc munere rectius & imbres:
Nec sic in Tyria sindone tutus eris.

Sed legendum est proculdubio, *cultus eris.* commendatur enim munus duplici laude: vtilitatis aduersus frigus: & elegantiæ, comparatione cum sindone Tyria. Nec illud quidem prætermittam. In eo versu Iohannis νεανίσκοι bis ponitur sensu diuerso: initio versus ignotæ personæ indicatio est ab ætatis nota: in fine ὁ νεανίσκος, non sunt lasciui quidam adolescentes, vt magnæ doctrinæ viri existimarunt: νεανίσκοι enim sine articulo fuisset dicendum, non ὁ νεανίσκος. intelligit autem milites quorum præcessit mentio. Sic passim Polybio ὁ νεανίσκοι & Liuio *iuuenes* sunt milites: & *iuuentutem legere*, est legiones conscribere.

LXVI. Error Baronij de Anna. Cur ad eum adductus Christus.

ANNI XXXIV. Num. LXX.

DOminus noster à militibus captus, non statim ad Caiapham summum Pontificem adducitur, sed ad Annam prius. Caussam affert Baronius; *quoniam tunc ipse Anna, Præfectus erat magno Concilio Septuaginta duorum Seniorum.* sed hæc causla nulla caussa est. Ostendimus enim in superioribus, somnium hoc esse, non rem gestam. Atq; ego demiror maluisse Baronium rationem comminisci falsam, quàm acquiescere in vera, ab ipso Euangelista prodita; quod Annas esset Caiaphæ socer. Nam Iohannis verba sunt, XVIII. 13. *Et adduxerunt eum ad Annam primum: erat enim socer Caiaphæ, qui erat Pontifex anni illius.* Euangelistam eius facti rationem ex professo reddere voluisse, arguit vox γάρ, *enim.* quid igitur nouo, friuolo, falso commento erat opus? Patres aliam ex coniectura rationem addunt, non longe petitam, non coactam, non repugnantem historiæ. Conijciunt enim, euntibus ad Caiapham occurrisse domum Annæ.

LXVII. De loco vbi tres Petri negationes factæ. Contextus Iohannis in ea narratione nonullis mendæ suspectus.

ANNI. XXXIV. Num. LXXI.

DIfficillima quæstio est, quam attigit hîc Baronius. Nam quum tres Euangelistę consentienter narrent trinam Petri negationem apud Caiapham esse factam; dissentire Iohannes videtur, qui primam negationem in ædibus Annæ contingisse clare demonstrat narratione sua. Primam etiam cognitionem ab Anna fuisse institutá scribit Iohannes: quæ eo facta est insignior, quia Saluator in ea est percussus. Accedit, quod Iohannis narratio vix satis videtur sibi constare; nam quum versu demum 24. dicat missum ab Anna Christum ad Caiapham: institutam tamen versu 16. narrationem de Petro sic persequitur in 25. quasi pedem non mouisset Petrus; sed in eodem consistens loco, & primò & secundò & tertiò etiam Christum negasset. Neque aliter sane quidam veteres acceperunt, quod ex eorum scriptis apparet. Vt cùm obseruat Theophylactus, tanto stupore Petri mentem fuisse occupatam, ὥστε ἀπορηθῆναι τῇ διανοίᾳ, οὐδὲ μετακινῆσαι, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ, *vt quum abduceretur Magister, ipse loco non moueretur, sed calefaceret sese.* Alij, vt Euthymius, difficultates ex hac narrationum diuersitate emergentes soluunt vna obseruatione, quod

amborum

amborum vna domus erat, idemq; atrium, habens in ſe duo habitacula à ſe inuicem ſeparata. Sed legant ſtudioſi; quæ hac de re ſcripſerunt duo viri ſummi ex interpretibus recentioribus, Eraſmus & Beza; quorum ſententiam, ipſamque adeo Bezæ emendationem videtur probare etiam Maldonatus; licet nomine vtriuſq; diſſimulato, quia euomendi Satanica conuitia locus non erat. Quod ſi vt ſuſpicatur Beza, in Iohannis codicibus eſt aliquid peccatum; hæc menda inter vetuſtiſſimas poni debet, quæ omnis generis libros inuaſerunt. Nam omnes antiqui paraphraſtæ, omnes interpretes ſolo Cyrillo excepto, cum vulgatis codicibus faciunt: Nonnus etiam poeta eruditiſſimus, qui in paraphraſe verſus 19. Annam nominat.

Ἰησοῦ δ' ἐρίουνε γυναικὸς ἐξέι μώδῳ Ἄννας.

LXVIII. *An Iudæorum Pontifex ex vlla occaſione veſtem laceraret.*

Anni XXXIV. Num. LXXIII.

CAiapham laceraſſe ſibi veſtimenta ad Chriſti vocem, vt ipſe voluit videri ſceleſtus, blaſphemam, narrant Euangeliſtæ. Baronius obſeruat, Pontifices à Deo priuilegium accepiſſe, ne vlla vnquam occaſione veſtes ſibi ſcindere more cæterorum Iudæorum, etiam Regum, tenerentur. Hoc verum in luctu pro defuncto; abſolute an ſit verum, addubito. Scio Leonem Magnum ita exiſtimaſſe: verùm quæ afferuntur in eam ſententiam teſtimonia è Leuitico ſatis clare id non euincunt. Locus è cap. x. 6. Baronio allatus, non facit ad rem: nam illud Dei præceptum vlterius non extenditur, quàm ad illam actionem. alioquin dicendum eſſet, non ſolum Pontificem vetitum eſſe veſtimenta ſua lacerare; ſed vniuerſam Aaronis poſteritatem, quod nemo audeat affirmare, & facile refellatur è Scripturis. Locus è cap. xxi. 10. præceptum continet verbis expreſſis conceptũ: ſed quod omnes Hebræorum interpretes, opinor, de luctu propter mortuum interpretantur, ſicut etiam Chaldęi paraphraſtæ in ſuis verſionibus expreſſerunt. Mouet etiam me Rabbinorũ ſilentium: apud quos inter tot obſeruationes pertinentes ad iura ſummi Pontificis, hanc legere non memini. Quare an è ſilentio Scripturarum eam concluſionem recte Baronius eliciat, virorum eruditorum iudicium eſto. Eucherius Lugdunenſis, Dominica in ramis palmarum. *Veſtimenta ſua ſcindit princeps Sacerdotum: ſe ipſum maximam & principalem cauſſam eſſe ſignificans, cur Iudæorum Sacerdotium ſcindatur, & deſtruatur.*

LXIX.

LXIX. *Excutiuntur fabulæ de morte Iudæ olim fictæ, & à Baronio allatæ. Papias scriptor vanus & fabulosus. Voces πρηνὴς & πρηνίς, male confusæ.*

ANNI XXXIV. Num. LXXIV.

DE morte Iudæ agens Baronius, diuersas narrationes affert, neq; inter se conuenientes, neque cum Scriptura, quæ est veritatis lex vnica, congruentes. Scripturæ obscuræ non sunt: accedat modò dexter interpres. Matthæus ait, XXVII. 5. ἀπελθὼν ἀπήγξατο. *abijt & laqueo suspendit se.* Lucas vero in Actis I. 18. καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος· καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. *quum in faciem pronus cecidisset, crepuit medius: & effusa sunt omnia eius viscera.* habent hę narrationes diuersitatis aliquam speciem, contrarietatis ne speciem quidem. Matthæus expressit facti initium, Lucas finem, supplens diuinitus, quod deerat narrationi Matthæi. Consilium proditoris fuerat, strangulatione sibi vitam eripere. aptat collo laqueum; impellit se vt eo facilius fauces elidat. placuit diuinæ prouidentiæ, vt non simplici morte sceleratus proditor periret: frangitur laqueus, cadit in faciem Iudas; id enim est πρηνὴς γενόμενος. cadit autem vel in saxum fortasse asperum, vel in ligni truncum acutum, aut aliâs, Dei iudicio, venter illi finditur: intestina effunduntur. vox λάκησε suadet non tam casus violentiâ, quàm arcana Dei voluntate, fissionem in eius corpore factam esse: vi quadam extraordinaria intus operante. Hæc est Scripturarum simplex narratio. Sed non satisfecit hæc diuina simplicitas posterorum curiosę vanitati: fabulas igitur sunt commenti de supplicio Iudæ, quas hic recenset Baronius ex Oecumenio; neque inter se cohærentes, & prorsus commentitias falsasque. Fabula sic primo narratur: corpus Iudæ ita inflatum esse, vt via per quam agi plaustrū facile poterat, ipsum non caperet: obtritum igitur à plaustro esse & viscera sic effusa. hæc narratio absurda est: nam si via quæ plaustrum capiebat, solum Iudam capere non poterat: quomodo & Iudas & plaustrum in eadem via sunt reperti? alteri enim dumtaxat locus erat, vel Iudæ vel plaustro. nec refert, quod dicitur obtritus: nam semper manet difficultas; quî potuerunt duo corpora quorum vtrumq; viam totam occupare esset idoneum, concurrere in rectam quasi lineam. Operosior est altera narratio; & plane huic contraria quod ad mortis genus. in eo consentiunt, corpus Iudæ mirum in modum intumuisse, nimirum mendacia mendacijs sunt cumulata. Quare non assentior viris doctis, qui dubitant an sint hæc vera. ego non dubito falsissima esse

esse omnia. Et quod vocat Baronius in dubium, an sint hæc à Papia, vetustissimo scriptore profecta: facilis responsio est: prior narratio fabulæ, vt auctor est Oecumenius Papiam auctorem habuit: posterior pari licentia postea est excogitata. Sed aperiamus fontem erroris, quem ne doctissimi quidē viri animaduerterunt. Narrat Eusebius in tertia historia, Papiam hunc, scriptorem fuisse simplicissimum, qui omnes traditionum fabellas mirifice amplecteretur, & scriptis mandaret. multa igitur falsa, absurdaque de Christo & Apostolis scripsisse, τινὰ ξένα καὶ μυθικώτερα. *& quædam etiam fabulis propiora.* Obseruat inter cætera Eusebius, solitū Papiam nugas comminisci ἐκ παραλόγου παραδόσεως μύθοις διηγήσεις. *ex praua interpretatione quam dabat Apostolicis narrationibus.* Omnino hæc origo est commenti Papiæ de Iuda, quod Oecumenius & Baronius recitant. Lucæ narrationem in Actis πρηνὴς ἐλήλατο, *perperam interpretatus est.* Ait Lucas πρηνὴς γενόμενος, *quum recidisset in faciem.* Papias duas voces diuersissimæ significationis confundit, πρηνὴς & πρησθεὶς, *inflatus.* Meminerat apud Septuaginta Seniores Numer. v. in supplicio diuino mulieris adulteræ & periuræ, scriptum esse aliquoties, πρησθήσεται τὴν χοιλίαν, *tumore illi venter inflabitur*, & τὴν κοιλίαν πεπρησμένην. in eum igitur sensum accepit vocem πρηνὴς apud Lucam, & fabulam deinde adiecit de suo præ legitima interpretatione. Verba Papiæ ita refert Oecumenius: μέγα σημεῖόν φησι τοῦτο τῷ κόσμῳ γεγενῆσθαι Ἰούδας. πρησθεὶς γὰρ φησὶ τὸν τοῦ σώματος ὄγκον μὴ δυνάμενος διηθῆσαι, ἀμαξῆς ῥᾳδίως διαπορευθήσεται, ἐν τῷ τὸν ἀμαξῆλατον, ὅτι τὰ ἔγκατα αὐτοῦ ἐκχυθῆναι. pro eo quod dixerat Lucas πρηνὴς γενόμενος, ipse dixit, πρησθεὶς τὸν σάρκα. poeticum verbum est πρήθω, de vento flante vehementius, apud Homerum & alios poetas. quia tument carbasa cùm flat ventus, ideo id verbum pro tumere est positum. Septuaginta eo expresserunt Hebræorum נתן οἰδάνειν. qua notione apud solutæ orationis probatos scriptores, non temere id verbum notare memini. Perperam accepit Papias etiam illa, *crepuit medius*, finxit igitur plaustro elisum Iudam. Sic alterius fabulæ auctores, quum legerent apud Lucam, de Iuda, ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, *emit agrum de mercede iniquitatis*, finxerunt Iudam in agro suo vitam finiisse; qui postea remanserit propter horribilem fœtorem desertus & incultus. ὃ ἰδίᾳ φασὶ χωρίῳ πλουτήσαντος, ἀπὸ τῆς ὀσμῆς ἔρημόν τε καὶ ἀοίκητον ὃ χωρίον μέχρι τῆς νῦν ἡμέρας. In Tragœdia Christus patiens, cuius in superioribus meminimus, mors Iudæ conuenienter Scripturis prædicitur. Βεβηκε κρεμασθεὶς ἀγχόνης κυκλοῦ ἀφῆναι τοῖς βεβηκόσι τέλος. & postea. Ῥαγεὶς γὰρ ἀγχόνης παγγενεὰν ῥήξας χέαρ. in sequentibus describitur eius mors, in eandem sententiam; vbi expresse dicitur ex illo casu mortuus. Οὕτως ἴδοι τὶς τῷδε κἀθανὼν μόρῳ.

LXX. *Exagitatur vanitas pronuntiantium de arbore in qua Iudas se suspendit.*

ANNI XXXIV. Num. LXXV.

MIrum est, quòd persuaserit curiositas hominum superstitione iuncta. Matthæus scribit de Iuda, ἀπήγξατο, *suspendit se*, non dicit, vtrum in vrbe, an extra vrbem; domi è lacunari aut è paxillo, an in horto vel agro ex arbore. Curiosi inuenerunt & locum vbi hoc factum, & arborem ex qua pependit proditor. Iuuenci versum affert Beda,

Exorsusq; suas laqueo sibi sumere pœnas,
Informem rapuit ficus de vertice mortem.

potuit Iuuencus licentia poetica *ficum* pro qualibet arbore ponere, vt passim apud poetas, *pinus* & *picea* pro quauis arbore ex qua fiunt naues. potuit etiam ex auditione id accepisse. Notum est olim qui vel sententia iudicis vel propria voluntate laqueo vitã finiebant, sæpe ex arboribus fuisse suspensos: hinc illud carmen terribile apud Liuiũ: *Lictor, colliga manus arbori infelici suspendito.* & Græcorũ prouerbium ἐξ ἀξίης νέη ξύλα: quod aliter expressit Plinius in Præfatione, *suspendio arbor est deligenda.* in vita Diogenis apud Laertium, legas γυναῖκας ἀπ' ἐλαίας ἀπηγχουσυδέας, *mulieres quæ ex olea se suspenderant.* ad similes historias videtur Iuuencus alludisse, aut ij quos ille auctores sequitur, cùm finxerunt Iudam in ficu se suspendisse. Sane & superstitio antiqua ficus saltem nigras, inter arbores posuit infelices, vt scribit Macrobius Saturn. lib. III. in fine. Hęc prima curiositas alij occasionem dedit: nam quæsita est illa ficus; ac sero tandem inuenta. Eusebius enim, Hieronymus, & vetustas tota multorum seculorum eam ignorauit. Optimus vero Beda tanquam rem certam narrat, & Iuuenci testimonio historiam, vel fabulam potius confirmat. Cumulum fabulę nunc addit Baronius; qui vt illi fidem conciliet, ficum arborem esse viuacẽ obseruat. sed est obseruatio digna argumento cui aptatur: falsa fabula, falsa obseruatio. Plinius lib. XVI. cap. XLIIII. *Athenis olea durare traditur in certamine à Minerua. è diuerso brevissima vita est punicis, fico, malis.* libro XVII. cap. XIII. *Quæ citò occidunt velocia sunt, vt ficus, punica, prunus, malus, pyrus, myrtus, salix.* habes hic ὅτι. Theophrastus verò in libris de caussis plantarum διότι multis locis aperit: cuiusmodi sunt, πολυκαρπία, quod ficus multum edant fructum: διὰ μανὸν, quia ligno constant raro: cui opponitur διὰ πυκνὸν καὶ πίεσφον caussa non leuis viuacitatis in multis arboribus. omitto alia. Baronius διὰ μακρόσκελον huius arboris, probat argumento ficus ruminalis: ceu faceret

vna

vna hirundo ver : aut ſatis conſtaret, in propaganda ficu illa nullam interueniſſe Sacerdotum, Satanæ miniſtrorum, fraudem ad fouendã ſuperſtitionem & errorem. non enim pagani homines aut minus ingenioſi, aut minus audaces & impij fuerunt, quàm multi poſtea, qui ſe Chriſtianos dicebant : quorum fraudes tot Concilijs fuerunt reprimendæ.

LXXI. *Cur Iudæi Chriſtum ad Pilatum adduxerunt.*

Anni XXXIV. Num. LXXVI.

CVr Iudæi Chriſtum ad Pilatum adduxerunt eius ſententia condemnandum, cauſſam affert Euangeliſta Iohannes, eorum verbis loquens, XVIII. 31. *Nobis non licet interficere quenquam.* Sunt è Patribus qui illud *non licet*, interpretentur de feſto Paſchatis & Azymorum dies ſeptem duraturo. Sed verior ſententia eſt doctiorum è recentioribus ; qui è libris Talmudicis, Iuchaſin, & alijs demonſtrarunt, iudiciorum capitalium poteſtate Iudæos tum caruiſſe, ademta ſibi paullo antè, atque vt ipſi Rabbini ſcribunt, annis XL. circiter ante excidium Templi. Baronius verò hanc ſententiam non probat, primam amplectitur. Iudæos enim ius capitalis ſupplicij exigendi habuiſſe confirmat teſtimonio Marci, XIV. 64. vbi dicitur Ieſus Chriſtus de communi ſententia Concilij declaratus ἔνοχος θανάτου, *reus mortis.* ſed hoc nihili argumentum eſt : nam Iudæi cognitionem de crimine habuerunt ; alioquin cauſſam reddere, cur aliquem occidi poſtularent, non potuiſſent : at pronuntiandi ſententiam cum effectu ius non habuerunt. Sic apud Romanos inquiſitores quibus Prætor cognitionem alicuius cauſſæ demandabat, ſtatuere potuerunt reus aliquis eſſet annon : vltimam ſententiam pronuntiandi ius penes Prætorem erat. Tuetur Baronius opinionem ſuam exemplo primùm, deinde auctoritate. Exemplũ nihil quicquam facit ad rem. male enim comparat Concilium Iudaicum ſiue Sanedrin, cum Herode Agrippa de quo in illo capite XII. Actorum. nam & Rex fuit Agrippa ; & præterea Templi præfecturam ab Ro. Imp. Claudio ſibi commiſſam tum habuit. itaq; Pontifices pro ſuo iure deſtituebat aut inſtituebat, omnia ex libidine adminiſtrabat ; denique in ijs quæ ad religionem ſpectabant, Regem agebat. Auctores laudat Baronius Auguſtinum, Cyrillum, Chryſoſtomum. de prioribus, concedo : in tertio fallitur. ipſum audiamus. Τίνος ἕνεκεν οὖν οὐκ ἀπέκτειναν, ἀλλ' ἐπὶ τὸν Πιλᾶτον ἤγαγον; μάλιστα μὲν ὃ πολὺ τῆς ὀργῆς αὐτῶν καὶ τῆς ἐξουσίας κατεπτηκότος λοιπὸν, ὃν καὶ Ῥωμαίους τοῦ θαύματος ἐπλήρωσεν. *Quare Iudæi Chriſtum non occiderunt, ſed*

ad Pilatum adduxerunt? præcipua causſa erat, quod parte maxima dominationis ſuæ fuerant priuati, quum eſſet eorum Reſp. in Romanorum poteſtate. Addit deinde, timuiſſe Iudæos, ne ſi Chriſtum necaſſent, ratio facti ſui poſtea Romanis eſſet reddenda. ſubijcit & de agendo Paſchate: ſed tertio demum loco; ceu non fuerit ea vera cauſſa, aut ne cauſſa quidem omnino.

LXXII. Baronij hallucinatio in facto Titi.

Anni XXXIV. Num. LXXVI.

PEculiarem Titi Imp. religionem pro lege publica videtur accipere Baronius. Titus, vt narrat Suetonius, cùm acciperet Pontificatum maximum, ideo ſe profeſſus eſt accipere, vt puras ſeruaret manus, ac deinceps ab omni ſanguinis effuſione abſtineret. nempe hoc ille fecit, & hoc quaſi voto ſeſe adſtrinxit, impulſu proprię bonitatis, & vt Græci dicerent, ἀπὸ τῆς ἐμφύτου χρηστότητος: non quod ius publicum id eſſet: nam Veſtales & alios qui religiones violaſſent, à Pontificibus ſæpe legimus condemnatos: & priores Imperatores pontificatum eundem acceperant; nec ad talem aliquam tamen neceſſitatem ſeſe adſtrinxerunt. Quare Baronius ſi locum Suetonij laxius interpretatus eſt, quin ab illius mente aberrarit, cauſſa dici non poteſt. Quod ait, Dominum addici crucis ſupplicio, niſi à Romano Præſide non potuiſſe; verum eſt: & cauſſa item eius rei vera quam affert: ſed fuit ratio etiam alia; quod genus id ſupplicij ignorarent Iudæi: ſicut paullo poſt aduerſus Baronium probaturi ſumus.

LXXIII. Cur Chriſtus veſtibus purpureis & albis fuerit indutus. Purpureus color olim imperantium proprius: albus color inter inſignia regni. Regum limbus rufus, & diadema album. Error Baronij in rubra veſte Herodis adoleſcentis. ἀναπάλιον *comæ compoſitio.* ὀγκοπαιφὶ τῇ κόμῃ. *Alba veſtis ſacerdotij inſigne. Myſterium in irriſione Chriſti.* ἐσθὴς λαμπρὰ. λαμπρὸς *quid proprie. Veritas* λαμπρεύμων. *Veſtes recens baptizatorum* φωτοειδὴς. λαμπρώσεως. λαμπροφορία. *Veſtis alba &* λαμπρὰ *opponi interdum.* μυρόβλιτον. *Proponitur emendatio vocis, qua exprimitur* λαμπρὸν *in Syra paraphraſi. Error Baronij in loco Iacobi.* χρυσοδακτύλιος.

Anni XXXIV. Num. LXXIX.

DOminum noſtrum bis veſtibus alienis fuiſſe ludibrij cauſſa amictum, narrant Euangeliſtæ; ſemel ab Herodis miniſtris, iterum apud Pilatum. Baronius priorem ἐμπαιγμὸν parum rectè explicat:

plicat: deinde ad Iacobi locum diuertit, quem pari tractat infelicitate. Rem igitur paullo accuratius expendamus, quando neque eruditiſſimus Ianſenius, neque alij interpretes, ſummæ doctrinæ viri, nobis ſatisfaciunt. In primis obſeruandum eſt, ſceleſtos Iudæos vt Saluatorẽ mundi vita priuarent, non eam cauſſam apud Pilatum allegaſſe, quæ potiſſimum ipſos vrebat; doctrinam nempe ſalutis, cui ſe totis viribus opponebant: aliud crimen in medium attuliſſe, cuius rationem potius habiturum ſciebant Pilatum: quod Cæſaris videlicet maieſtatem Chriſtus imminueret, & Regnum affectaret, vt exponit Lucas, XXIII. 2. hoc illi apud Pilatum iactarunt; hoc apud Herodem, vt conijcere eſt facile: quorum vterque vanitatem accuſationis agnouit, & rem ſeriam in ludibrium vertit, vt furori Iudæorum aliquomodo ſatisfieret. Id voluerunt ipſorum ſatellites, cùm veſtibus illis Dominum onerarunt. Igitur Pilati milites Chriſto proprijs veſtimentis exuto, chlamydem imponunt coccineam, ait Matth. XXVII. 28. ἐνδύσαντες αὐτὸν πορφύραν, ait Marcus XV. 17. *purpura illum induunt.* ἱμάτιον πορφυροῦν περιέθηκαν αὐτῷ, Iohan. XIX. 2. at Herodes cum ſuis, ἐμπαίξας περιβαλὼν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπρὰν, *illuſum amiciuit veſte candida.* Luc. XXIII. 2. Colores harum veſtium notant Euangeliſtæ, quia in coloribus præcipuè eſt irriſio. etſi autem colores ſunt diuerſi, coccineus ſiue purpureus & candidus: eodem tamen ſpectarunt & Pilati ſatellites & Herodiani. Chriſtum enim tanquam falſum Principem & falſum Regem irridere atque ludibrio exponere voluerunt ſceleſti. vterque color imperatori conuenit & regi. Iccirco notat Valerius Maximus libro primo, cap. VI. *imperatoribus in prælium exeuntibus, paludamentum album aut purpureum dari ſolere.* Paludamenti ſiue chlamydis purpurei coloris paſſim mentio apud Græcos & Latinos. albi apud Hirtium de bello Africano, in Scipione, qui purpurei vſum Iubæ regi concedebat. In militia Romana & illi penes quos erat ius imperandi, imperator, tribuni militũ, & alij, puniceis paludamentis ſagiſque vtebantur, & eorum lictores ac miniſtri. quare dubitandum non videtur, quin chlamys coccinea, qua fuit indutus Chriſtus, alicuius vel lictoris fuerit, vel ordinum ductoris, in præſidio Romano militantis. De alba veſte qua Herodiani Dominũ induerunt, recte notat Ianſenius, regiæ dignitatis id fuiſſe inſigne. nam is color olim receptus in regum inſignibus. Itaque, licet non neſciam ſcribere Hieronymum, in XXVII. Matthæi, veteres Reges ruſo quodam limbo eſſe vſos; certiſſimum eſt tamen, diademata Regum fuiſſe alba, vt obſeruabamus ad Suetonij librũ primũ, cap. LXXIX. & propterea in Pompeio faſciæ cretatæ & candidæ ſermonibus occaſionem præbuerunt, quaſi ille regnum affectaret, ſicut oſtendimus ad

Tranquilli

Tranquilli librum 11. cap. LXXXII. Quare ſine cauſſa Baronius hanc obſeruationem Ianſenij reijcit. Quod autem Ioſephi locum affert idē, è lib. XIV. cap. XVII. vt probet purpureum potius colorem regium fuiſſe, valde fallitur: id enim colligi ex eo loco non poteſt; vbi de Herode ſermo eſt admodum iuuene, cuius pater adhuc viuebat: qui neq; Rex fuit, neque Herodem vidit vnquam Regem; qua de re dictum eſt ad annum XXXI. itaque purpura quam illo Ioſephi loco Sameas Herodi obijcit, regni non eſt argumentum, vt putauit Baronius; ſed dignitatis militaris, aut elegantioris dumtaxat cultus; ſic enim ait: ὁ βέλτιστος Ηρώδης φοίνικα δίκλινον φθόγγον, καὶ ἐπ' αἰτίας τοιαύτης κεκλημένος, ἔσχε τὴν πορφύραν ἐσκεπασμένος, ἐπὶ τῷ κεφαλῇ κακοσμηθέντος τῇ στωμύλῃ τῆς κόμης. opponens purpuram qua erat amictus Herodes, & capitis cultum elegantiorem propter ſingularem comæ compoſitionem, (apud Clementem libro primo Conſt. ἀναπάλιον ea compoſitio videtur dici; niſi huc potius pertinet, quod appellat Clemens ὀγκοποιὸν τῆς κόμης.) habitui qui reum decebat, & vt ipſe loquitur, ἡμιπτ δεδεικότος, deiecto vultui & pullę veſti, vt erat mos ſibi metuentium. Erat prętera veſtis alba apud gentes ſacerdotij inſigne; & cum ſacris operabantur, tam ſacerdos quàm ille qui ſacrificium exhibebat, albati fuerunt. Sic Athenis Prytanei ſacra faciebant λευχειμονοῦντες καὶ ἐστεφανωμένοι, eodemque habitu Curiam ingrediebantur, an litaſſent renuntiaturi: vt intelligent tyrones, è narratione Plutarchi in Conſolatione ad Apoll. de Pericle, ſi iungant cum ijs quæ ſcribit Theophraſtus in Characteribus ethicis, capite, de ſordida honoris cupidine, quam ipſe μικροφιλοτιμίαν appellat: vbi de hoc more plura olim adnotauimus. quibus adde ſi lubet Plutarchi locū in extremo libro Amatorio. Quum igitur veſtis candida apud veteres Regia pariter & Sacerdotalis eſſet: quis myſterio factū à prouidentia diuina non agnoſcat, quod Chriſtus verus Rex, verus Sacerdos à ſuis irriſoribus, candida veſte amicitur? fuit quidem iſtorum animus peſſimus: ſed hoc veritatis ſignificationem myſticam neque hic, neque in titulo Crucis lædebat. ἐσθῆτα λαμπρὰν doctiſſimi viri apud Lucam vertunt, *ſplendidam veſtem*. id proprie Græca vox ſignificat: magis tamen ex vſu Latine loquentium dixiſſent *candidam*. M. Tullius faſcias Pompeij *cretatas* appellat, quas vult intelligi λαμπρὰς, à fullone candentes. Vetus interpres *albam*: ne id quidem male: nam etſi proprie aliud λευκὸν, aliud λαμπρὸν, ſæpe tamen eæ voces de eodem vſurpantur. In primo Meteorologicorū Ariſtotelis, & apud Olympiodorum eius libri interpretem, diſcrimen ſtatuitur inter albū & λαμπρὸν, *ſplendidum, nitens*. Proprie λαμπρὸν eſt, ὃ ἐξ ὑπαρχῆς φωτὸς ἐκπεμπτικὸν ἐστιν, *quod lumen emittere eſt idoneum*, vt ſcribit Galenus

in

in x. De vsu partium hanc ob causam Chrysostomus alicubi vocat lapades illas λαμπρὰς, quæ in Euangelio dicuntur olea esse instructæ. pertinet igitur non ad colorem, sed ad lucem quæ spectatur in coloribus. apud Hippocratem obseruabamus, de eodem ipsum vsurpasse hæc vocabula λαμπρὸν, λευκὸν, ὀξὺ φαινόμενον, in libro περὶ ἐδεσμάτων, & Galenus initio tertij Commentarij in Hippocratis librum illum de victu in acutis morbis, idem vinum appellat ὀξὺ λαμπρὸν, ὑπόλευκον. Sic passim apud alios scriptores album & λαμπρὸν modò distinguuntur, modò pro eodem ponuntur. Hippocrati in epistolis Veritas inducitur ἀφῆκε πάντας ἁπλοῖς μὲν ἱματίοις ἀμφιεσμένους. *vestibus simplicibus plexis, candida veste indutos.* Vetus scriptor Pythagoricus apud Stobæum, serm. LXXII. vult homines modestos esse λευκοὺς τοὺς τρόπους, & vestibus vti λευκοῖς ἐσθήμασι, quæ tamen nondum sint ὀξέως λαμπρὰ. pellucidam vestem separat à alba: vt sunt res diuersæ natura sua: quum tamen ostenderimus apud Hippocratem & Galenum de eodem dici. In veteri Ecclesia recens baptizati albis induebantur; id erat symbolum lucis per sacrum baptismum acceptæ: ideo baptismum φῶτισμα dixerunt, recens baptizatos νεοφώτιστους. Dionysius Areopagita, vestes illas φωτοειδεῖς appellat, & λαμπρύνεσθαι, in albis esse. Iobius λαμπροφορίαν, apud Photium, quem vide numero CCXXII. Aliquando manifestò ponitur discrimen inter vestes albas & λαμπρὰς. Curopalata De officijs Const. auctor est, patre Imperatoris mortuo vel matre, vel vxore, aut aliquo è liberis vel nepotibus, Imperatorem λευκὰ φορέσαντα ἱμάτια μέχρι χρόνου, ὅσου ἂν βούλοιτο· εἶτα κίτρινα, λαμπρὰ ὑφάσματα· καὶ τότε τὰ λαμπρὰ φορεῖν· *alba vestimenta gestare quamdiu voluerit, deinde citrina assumere sine limbis & pretiosis praetextis;* (hoc μαργαρίτου significat, non margaritas,) postea vti vestibus λαμπροῖς, hoc est, redire ad solemnia, & cultum assumere splendidum & nitentem; qualis solet esse Imperatorum. Hic vestes albæ luctus indices vocantur λευκὰ; isdem opponuntur λαμπρὰ, id est omnes nitidiores: puta, candidæ à fullone receptæ, quales fuerunt olim candidatorum, quas Plutarchus & alij Græci λαμπρὰς vertunt; aut purpureæ, vel alius cuiusuis coloris, præsertim intensioris. Non enim sola candida dicuntur λαμπρὰ; sed quæcunq; valde nitent cuiusmodi erant eum primis illæ chlamydes veri luminis, de quibus ad Trebellium Pollionem diximus. Hæc propterea pluribus exposuimus, quia Syrus Paraphrastes vocabulum λαμπρὸν aliter accepit quam cæteri interpretes. Lucæ XXIII. vertit ܢܗܝܪܐ qua voce idem vtitur Matthæi XXVII. 28. in exprimenda voce κοκκίνην, *coccineam.* Quare etiam isto loco videtur existimasse colorem λαμπρὸν, idem

esse

esse cum coccineo. Sed de voce illa Syriaca velim cogitent viri eruditi attentius. Nam mihi quidem radix nota non est, vnde illam deducam. Suspicatus igitur sum aliquando ח in eius dictionis scriptura positum esse pro ה, Chaldæis והר ex Hebræo והר significat *splenduit, fulsit.* Vnde ירחרא *Luna* quod fulgeat : vt apud veterem poetam, λαμπρὰ δ' ἀνέτειλε σελήνη. Inde igitur & superius nomen ortum videtur, & scriptio editorum librorum corrigenda. ita plane respondebit voci Græcæ λαμπρά. Confirmat hanc coniecturam Arabs, qui vertit dicto loco XXIII. Lucæ מריקא *berikan*, ad verbum λαμπρά : à radice Hebræis & Arabibus communi quæ significat *fulsit, fulgurauit, coruscauit.* quum igitur è Syriaco sit versa vt plurimum Arabica interpretatio, videtur eius auctor, in superiore voce Syriaca ח legisse non ה. at in loco Matthæi XXVII. 28. recedit Arabs à Syro & vertit אחמר *rubram*, quasi dicas coloris vini, οἰνοχρῶτα ἢ ἐρυθρά, vt loquitur Theophrastus in nona historia Plantarum. nam חמר Chaldæis & Arabibus est vinum rubrum. Idem Syrus Paraphrastes in Epistola Iacobi II. 2. Græcum λαμπρὰ expressit שפירא *pulchra, elegante.* videtur existimasse Iacobum denotare voluisse quemuis honestiorem cultum : quod verum quidem est ; sed propterea à vocis Græcæ notione discedendum non erat. Baronius qui paullo ante Iansenium reprehendebat, quod album colorem regium dixisset, in hoc Iacobi loco voces Apostoli, χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ immani errore interpretatur *quempiam virum regium, cui annulum aureum in veste candida gestare liceret.* qui fuerunt viri regij eius ætatis, qui Ecclesias Christianorum frequentarunt ? Nam neque in Iudæa de stirpe Herodis vllus fuit, qui Christo nomen daret : neque vllos in vicinis regionibus Reges tum fuisse factos Christianos legimus, præter Abgarum Edessæ Toparcham ; de quo stultum sit verba Iacobi interpretari. neque verò credere par est, ægre laturum fuisse Iacobum regij sanguinis viris, aut præcipuę apud Reges auctoritatis, aliquem in Ecclesiam honorem solitum haberi. Anabaptistarum furori hoc potius conueniat, quàm doctrinæ Apostolorum ; quorum tot extant præcepta de honore Principibus viris deferendo. Sed quum loqui Apostolum appareat de re quæ quotidie fiebat, in omnibus Christianorum conuentibus : ne illud quidem dubitari potest, generaliter ipsum designare quemuis è fidelium numero paullo cultum ornatius, quàm vulgus hominum soleret vestiri. Notum est & pueris, Romanos, quorum moribus plerique prouincialium in omnibus regionibus tunc temporis vti amabant, togam albam aut candidam pro honestiore cultu habuisse. Idem seruatum esse etiam apud Græcos jam ostendimus ; &

multis

multis probare possem, si locus pateretur. Sed & Iudæis in colore vestium consuetudinem fuisse eandem scripta illorum palàm faciunt. in quibus vox חוריים *albati* ingenuos & nobiles denotat; & בני חוררים sunt Ⓖ διπατείδαι, *nobiliter nati, patricij.* χρυσοδακτύλιος igitur apud Iacobum perperam refertur adius aureæ fibulæ gestandæ, quod Syriæ Reges sui sanguinis viris, aut bene de se meritis Principibus soliti olim deferre. Nam ad tempora Apostolorum durasse illum morem, post extinctum nomen Regum Syriæ, sumit Baronius, probare verò non potuit. Adde quod ius illud, γέρας vel ζημὶ πόρπης χρυσῆς, *bonos fibulæ aureæ*, semper vocatur Græcis scriptoribus, nunquam autem χρυσῆ δακτυλίῳ. Vide librum primum Maccab. capite x. 89. xi. 58. & xiv. 44. Iosephus lib. xiii. cap. viii. γέρας ἡ πμας δίδως, πόρπην χρυσέαν, ὡς ἔθος ὂν δίδοσθαι τοῖς τὴν βασιλέων συγγένειαν. capite sequenti duo coniugit, purpuræ vsum, & πόρπης χρυσέας, *fibulæ aureæ.* denique nunquam aliter loquuntur auctores in eius moris mentione. quod satis refellit Baronianam interpretationem. Aureorum vero annulorum quàm fuerit ea ætate frequens vsus, & quantus is censeretur esse honos, declarant innumera omnium scriptorum testimonia.

LXXIV. Coronæ Christo impositæ materia. πλέκειν. *leuia quædam.*

ANNI XXXIV. Num. LXXXVI.

RECte Baronius eorum sententiam reijcit, qui spineam Domini coronam è iunco marino, quem Græci ἐξόχιτον vocant, fuisse contextam putarunt. nulla est iunci species in cuius descriptione vel Theophrastus, vel Plinius, vel alij probati scriptores spinas commemorent. thyrsum autem illum, & acumen in quod desinunt nonnullæ iuncorum species, insulse spinas vocaueris. Videtur errori occasionem dedisse vox πλέξαντες quam in ea historia tres Euangelistæ vsurpant, Matthæus, Marcus, Iohannes. nam id verbi proprie locum habet in vitilibus, ad quæ iuncis est accommodatissimus. sed dicitur & de alijs rebus, quod nemo ignorat. De corona illa tantum scimus. Clemens Alex. capite viii. Pædag. libro ii. ostendit factam fuisse ἀπὸ βάτου, *è rubo.* & rubum illum confert cum eo in quo Deus apparuit Mosi, mysterium aliquod in vtriusque comparatione obseruans. Sed quum ruborum multę sint species, inanis atque inutilis labor fuerit, velle quærere quæ potissimum species ad hanc coronam sit adhibita. Apud Marcellum Empiricum legere memini, ex alba spina fuisse Christum coronatum. Baronius quo argumento notum habuerit, eas spinas quæ hodie ostentantur, tanquam illius coronæ reliquię,

veras esse, nec fraudem subesse, vellem nos docuisset. Idem quid appellet *fustem* aut *ramos* in oxyschœno, mirabuntur, scio, naturæ periti.

LXXV. Lotio manuum Pilati ex qua consuetudine. Mos veterum mentē suam significandi non solum verbis, sed etiam factis.

ANNI XXXIV. Num. LXXXIX.

QVæritur an lotio manuum à Pilato vsurpata, ex consuetudine aliqua Gentium sit orta, an Iudæorum. Origenes in Matthęum præcise negat tale quid apud Romanos fuisse factitatum. Proferunt tamen viri doctissimi è Græcis & Latinis scriptoribus, lotiones, vt ipsi existimant, non dissimiles. Sed aliud est lauare post admissum crimen ad expiationem peccati: quo fine iustitutos apud veteres fuisse καθαρμοὺς & περῤῥαντηρίους, purgationes, & aquæ lustralis aspersiones, nemo ignorat: aliud ante crimen, ad testificationem innocentiæ, quod hîc facit Pilatus. Baronius igitur contendit Pilatum ex ceremonijs Iudæorum mutuatum esse exemplum: & affert locum Mosis, è Deuteron. cap. XXI. qui tamen si diligenter expendatur à facto Pilati toto genere est diuersus. Poterat Baronius ex historia & scriptis Iudæorum exempla reperitare, quæ magis ad rem facerent. Narrat Aristeas vetustissimus scriptor, Septuaginta Seniores, qui vertendis libris sacris Alexandriæ operam posuerunt, solitos prius quàm ad lectionem se accingerent, manus lauare: cuius rei causam quum ab ijs nonnulli requisissent, διεσάφουν, ait Aristeas, ὅτι μήτε ἐπὶ μηδὲν ἔργον κακὸν ἐπιβεβλῆσθαι: *declarabant, signum id esse, nihil à se mali fuisse admissum.* Neque alienum est quod in libris Magistrorum legimus, solita defunctorum cadauera à pollinctoribus calidâ lauari, vel ad acquirendam, vel ad testandam innocentiam, quando actæ vitæ ratio est reddenda. Omitto similia exempla. Sed mihi valde mirum videtur, Pilatum hominem Romanum, instituto Iudaico eo potissimū tempore esse vsum, quo videbat se à sceleratissimis Pontificibus, Sacerdotibus & furente populo Iudaico, ad scelus patrandum adigi, quod ipse horrebat. Vera igitur ratio facti aliunde est arcessenda, quàm ex institutorum Iudaicorum imitatione, de qua Pilatus nunquam cogitauit. Obseruat Nicolaus Cabasilas in expositione Liturgiæ, fuisse veteribus in more positum, vt sensa animi non verbis solū, sed etiam factis declararent; qua de re & Plutarchus alicubi differit, & nos in Commentarijs Polybianis multis exemplis hunc morem ex historia Græca & Latina illustramus, quæ nunc omittimus. Illustre exemplum Act. XXI. 2. in Agabo pedes ac manus sibi vinciente.

Quemad-

Quemadmodum autem communis hic mos fuit olim omnibus gentibus; sic facta quæ adijciebantur ad verba, erant sæpe communia. Quare Pilatus morem lauandi ad declarandam suam innocentiam, non magis sumpsit à Iudæis, quàm formulam qua vtitur; cùm protestatur de sua innocentia, *Innocens ego sum à sanguine iusti huius*; sumpsit ex historia Susannæ, vbi non dissimilem vsurpat Daniel; *Mundus ego sum à sanguine huius.* in historia Susannæ, versu 46.

LXXVI. *Cur Pilatus Dominum supplicio Crucis addixerit: Hallucinationes Baronij.*

ANNI XXXIV. Num. XCII.

MIram, nec prius, opinor, auditam rationem affert Baronius, cur mundi Saluator sententia Pilati Cruci fuerit affixus. Vult enim neq; iuris Iudæorum habitam esse rationem; alioquin Iudices lapidatione fuisse illum punituros: neque Romanorum; quia crimini cuius postulatus fuit Christus, id pœnæ genus non conueniebat. statuit igitur, supplicium quod Barabbæ fuerat subeundum, translatum esse in Dominum. Hæc sententia mihi videtur falsa, non minus quàm mira. Nam etsi omnia contra ius & fas in illo iudicio sunt administrata; huius tamen noui exempli nullam ne suspicionem quidem Euangelistæ inijciunt. Quare verius est, quod ab hominibus eruditis pridem est animaduersum; Pilatum, qui satis intelligebat accusationem Iudæorum esse fictam falsamque; sic tamen egisse cum Christo, quasi illius accusatoribus fidem haberet. fuerat accusatus, quod res nouas moliretur & turbas cieret: Pilatus puniri iussit vt seditionis & tumultus auctorem. vide legem XXXVIII. §. 2. Dig. de pœnis. & leg. 11. Cod. de seditiosis. Paulus libro v. tit. XXII. *Auctores seditionis aut tumultus pro qualitate dignitate, aut in crucem tolluntur, aut bestijs obijciuntur.* Quod autem ait Baronius, crucis supplicium famosis latronibus fuisse debitum, idque Luciani testimonio confirmat; fallitur manifestò: nam Lucianus eo quem laudat dialogo nihil omnino scribit, vnde id possit colligi. Diligens lector locum inspiciat, sub finem amœnissimi libelli. deprehendet insignem hanc esse hallucinationem: nam latrones eo loco ne nominantur quidem.

LXXVII. *An supplicium Crucis veteribus Iudæis fuerit in vsu. Ostenduntur Baronij & Iusti Lipsij variæ hallucinationes. Multa loca è Scripturis, & alijs auctoribus Græcis ac Latinis illustrantur.*

IBIDEM.

BAronij verba sunt; *Erat & apud Iudæos Crux in vsu; sed ea pœna afficiebantur homicidæ, vt Philo tradit.* Quot verba, tot ferme peccata.

Falsum est, supplicium Romanorum, quod crucem proprie vocabant, in vsu fuisse apud veteres Hebræos: falsum est, ea pœna homicidas illorum legibus affectos: falsum est, Philonem hoc tradere. Baronium, scriptorem parum accuratum, & rerum veteris populi Iudaici non ad modum intelligentem, hos errores erasse, minus miramur: qui scianus, viros longe doctissimos & ante ipsum & post ipsum, idem cum Baronio sensisse & scripsisse. Taceo tot sacrorum librorum interpretes, quos secutus est conditor Annalium, vel qui ipsum: sed & Carolus Sigonius, & Iustus Lipsius, ille quum ex professo de rebus Iudæorum scriberet; hic in libellis de cruce, idem affirmarunt. Omnes supplicium Crucis notum Iudæis atque vsurpatum fuisse tradiderunt: quidam & locum illum Philonis tractarunt, vt Lipsius; qui ab auctoris mente longe aberrauit. Hoc vt palàm fiat, ante omnia tirones moneo, voces illas *Crux*, σταυρός, σκόλοψ, ἀνασταύρωσις, ἀνασκολόπισις, κρεμᾶν & his affines, de varijs pœnarum generibus, quæ omnino confundi non debent, cum ab alijs auctoribus, tum præsertim à veteribus vtriusque Testamenti interpretibus solere vsurpari. Nos hic loquimur, de supplicio, quale pati pro humano genere Christus voluit. atque id Crucem Romanam appellamus; quia Romanos & in priuatis supplicijs seruorum, & in publicis etiam vel de seruis, vel de alijs vilibus capitibus, plurimum ea constat esse vsos. nec sine causa Sozomenus lib. I. cap. VIII. narrans sublatum à Constantino M. hoc genus pœnæ, ita loquitur περὶ τοῦ νενομισμένου Ῥωμαίοις τέως τὸ σταυροῦ πρωτεῖον νόμῳ λύειν τῆς χρήσεως τῆς δικαστηρίων. *lege sustulit ex vsu judiciorum Crucis pœnam, Romanis prius vsitatam.* Hoc igitur pœnæ genus, Crux proprie Romanis dictum, & seruile supplicium habitum, Hebræis olim fuisse vsitatum affirmat cum multis Baronius; nos negamus, & sententiæ nostræ hæc certissima argumenta proferimus. Primum est, Doctorum eius populi testimonium; qui verbis expressis Crucẽ Romanã fuisse genti suæ ignotã affirmãt. Verba illorũ sunt hæc. רבר זח לא חיח בישראל לחחרב חמסמרות ברגלי וידי אדם חנסקלין ותנחלין

מתחלין *Non fuit hic mos in Israele, vt clauos figerent in pedibus aut manibus hominum, qui lapidati aut suspensi fuissent.* Hoc argumento infelices Rabbini vtuntur, vt historiæ Euangelicæ de passione Christi fidem detrahant. in quo facile refelluntur ab ipsa veritate, quæ supplicij hujus formam non ab ipsis Iudæis, sed à Pilato Romano docet fuisse Christo irrogatam. Nihil igitur agunt perfidi Rabbini; etsi falsum non est quod afferunt, sed certissimum, vt ex sequentibus apparebit. Alterum argumentum ducimus ex ipso iure veteris populi illius, quod & Rabbini ijdem afferunt, vt sententiæ suæ fidem adstruant. Dicunt igitur Rabbini, quatuor genera pœnarum (ipsi vocant מיתות *mortes*) fuisse ab antiquo tradita לבית דין *domui judicij*, id est Concilio Sanedrin, quibus solis vti licuit. Eæ pœnæ sunt סקילה *lapidatio*, λιθοβολία μόρος, Tragicis Græcorum; שרפה καῦσις, *vivi comburium*, vt appellat Tertullianus; חרג vel חרג בסייף *occisio per gladium, decollatio*, & חנק siue מחנק *strangulatio*, θάνατος δι' ἀγχόνης. Hæc legitimarum pœnarum enumeratio, ex antiquis fragmentis Doctorum, quæ in Pandectis Talmudicis habentur, passim legitur in Commentarijs Rabbinorum; Qui legem Mosis digesserunt in præcepta faciendi, vt ipsi loquuntur. CCXLVIII. & CCCLXV. non faciendi, hasce pœnas ex institutione Mosis esse profectas nos docent. singulas enim commemorant & proprias illarum sedes in Pentateucho ostendunt. De occisione per gladium, est præceptum affirmans apud Maimonidem CCXXVI. ex cap. XXI. Exodi. de occisione per strangulationem proximum est præceptum, è Leuit. XX. 10. de ignis pœna agitur in præcepto CCXXVIII. è Leuitico XX. de lapidatione, in eo quod sequitur è Deuter. XXII. Moses Maimonides (qui & Moses Ægyptius dicitur,) solidæ atq; ingentis doctrinæ vir, de quo videor mihi posse id vere dicere, quod Plinius olim de Diodoro Siculo, primũ illũ inter suos desijsse nugari; in opere Iad, quod instar est Commentariorum in præcepta quà affirmantia, quà negantia; libro vltimo, halacoth Sanedrin, in pirke XIV. auctor est, quatuor has tantum legitimas fuisse veteri Iudæorum populo suppliciorum ideas: tam rigida obseruatione ab ijs vsurpatas, vt ne Regi quidem fas esset, pœnas mutare: putà in meritum ex legibus pœnam gladij, aliter quàm gladio animaduertere. Obsecro respondeant mihi, quibus placet Crucem Romanam veteribus Hebræis fuisse in vsu, cur in tam accurata legitimorum ejus populi suppliciorum explicatione, tam altum est, tam constans apud Rabbinos de illa silentium? Vel hæc vnica ratio apud viros judicij castigati, confutandæ illi sententię fuerit satis. Pergimus tamen & ipsum caussæ iugulum petimus. Tertium enim argumentum sumi-

mus

mus non è Rabbinorum testimonijs: verum ex ipsis Scripturis; atq; ita dicimus. Si nullum veteris linguæ Hebræorum est verbum, quod Crucem propriè dictam significet; si nullum verbum actioni crucifigendi proprium: si denique in toto Veteri Testamento, nullum extat certum de eo supplicij genere testimonium; non abit profectò, quin illi populo fuerit olim ea pœnæ forma incognita. Atqui prius: secundum igitur. Probatio nostra est hæc. In lingua Hebraica vetere, vocabulum quod Cruci respondet, est עץ: σταυρώσει autem & crucifixioni respondent duo verba יקע & תלה: atqui nulla istarum dictio est, quæ vel ex natiua significatione, vel ex peculiari aliquo vsu sacrorum scriptorum Crucis Romanæ pœnam designet. nullum est igitur; & verum est quod diximus. Sed huius argumenti vis plenius est declaranda. עץ *lignum* significat. id vocabulum est generale eius instrumenti, quod ad varia supplicia variâ formâ adhiberi solitum. nam & qui acuta sude transfigebantur, & qui laqueo strangulabantur in altum sublati, & qui in furca occidebantur, & qui vel σανίδι more Athenienſium, vel cruci ex consuetudine Ro. affigebantur, item qui hodie rotæ imponuntur, omnes dici possunt mori עץ על *super ligno*. atque ita loquitur Lucas Actorum v. 30. & x. 39. de morte Christi, οὓς ἀνεῖλον κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. *quem occiderunt suspendentes in ligno*. hîc lignum עץ est Crux Romana, quod ex historia passionis scimus: quæ vocem generalem nos cogit ita interpretari. In Testamento veteri sæpissime occurrit vox *lignum* in descriptione suppliciorum: sed cur late patentem significationem restringamus ad crucis Ro. notionem, nihil cogit nos: quum nullus sit locus in totis Biblijs Hebraicis, ex quo vel suspicio dumtaxat possit sumi, quę eò nos ducat. Contra, quæ modò attulimus è Rabbinis, erroris manifesti arguunt illos qui עץ *lignum* in libris Hebraicis de cruce Ro. interpretantur. At Rabbini quoties de supplicio Christi loquuntur, ipsum quidem vocant תלוי ☞ κρεμαθέντα; crucem verò illius, quia propria voce designare non habent, circumlocutione vtuntur, & dicunt שתי ושרב *Stamen & subtemen*. Idem dicendum est de verbis יקע & תלה quæ suspendendi significationẽ quum habeant, pluribus supplicijs accommodari possunt, in quibus perituri in altum tolluntur, & fiunt μετέωροι. & quidem de cruce posse ea verba vsurpari, certum est: nam ita κρεμᾶν, *suspendere* de Christo posuit bis Lucas, in quem crucifixione, non eâ quæ proprie dicitur suspensio, impius & ἀδικοκρίτως Pilatus animaduertit. verùm, vt modò dicebam, cur in Biblijs ita exponamus illa verba, ratio nulla est: cur aliter accipiamus ratio non deest; testimonia nempe illa, quæ è Commentarijs Rabbinorum attulimus. Quod

antiqui

antiqui Interpretes Chaldæus, Latinus, & aliquando etiam Græci in exponendis vocibus illis Hebraicis, dictionibus vtuntur addendo etiam dum Crucis Ro. supplicium peculiariter vsitatis, atque adeo ipso nomine *Crucis*; vt non reprehendimus; quum exponi commode queat ἀνεσταύρωσε, non κρέμασε: (quo pacto multa dicuntur ab omnium linguarum scriptoribus optimis:) ita errare grauiter illos non dubitamus, qui ea putant esse argumenta supplicij Crucis iam olim Hebræis vsitati. ferendus fortasse hic error sit in ijs, qui Latinam versionem volunt esse authenticam, textum Hebraicum ex ea volunt pendere; quam iudicij sinisteritatem, non vno loco in Baronio deprehendimus. in viris cordatis & διαφερόντως, qui Hebraicæ veritati suum pretium tribuunt, tantus error ferri non potest. Iam aliquot Scripturarū loca expendamus. Geneseos XL. 19. Iosephus pistorum magistro ait, Rex תלה אתך על עץ *suspendet te super ligno.* Ionathan Paraphrastes ת תלה verbo קטל expressit, quod simpliciter occidere & trucidare significat. Onkelos & hic & aliquot alijs locis voce vsus צלב quod in paraphrasi Noui Testamenti & apud Rabbinos, de cruce Christi solet vsurpari. alibi contra; Ionathan ת צלב vsurpat; Onkelos ת קטל vt Numerorum XXV. 4. Græci ad verbum κρέμασον αὐτοὺς ἐνώπιον ἡλίου. Latinus sic: *suspendet te in cruce.* & versu 4. vbi Græci ex Hebræo simpliciter, ἑκκρέμασον αὐτοὺς ἐνώπιον. Latinus fecit; *alterum suspendit in patibulo.* Si accipiantur *Crux* & *patibulum* laxius, non potest reprehendi Latinus Interpres: vt nec Iosephus, qui eam historiam sic expressit, lib. II. cap. III. ἕως τοῦ σταυροῦ ἀνεσταύρωσεν. Quis dubitat voces *crux* & *patibulum* omnibus illis diuersæ formæ supplicijs, sed tamen aliquid simile habentibus, quæ antè commemorauī, posse conuenire? quare vt respondeant Hebraicis Latina, illa nomina laxius omnino sint accipienda: neque apud Septuaginta Seniores κρεμᾶν ἐπὶ ξύλου, ita præcise exponendum, vt exponimus apud Lucam. Ratio est: quia non constat nobis an Ægyptij ab vltima antiquitate Crucis Ro. supplicium in vsu habuerint; nam de posterioribus iam non agimus: quanquam ne de his quidem certò potest aliquid pronunciari. sic ἀνασταυροῦν apud Iosephum potest exponi, vel de trajecto palo per totum corpus; vel de suspensione in furca, aut alio ligno, vel de simili alia quadam pœna: multæ enim fuerunt crucem aliquo pacto referentes. nonnullas antè recensuimus; possunt aliæ addi, vt illa quā perit Melanthius apud poetam, ὀπίσω χεῖρας reductæ in dorsum manus & pedes illi vinciuntur: deinde laqueo tollitur in altum & columnæ imponitur, ibi periturus;

ὦ κακὸν ὄνειδος ἀνθρώποις ἐσορᾶν ἄλγεα τοιαῦτα.

Producens vitam mala plurima quò patiatur.

multa

multa in hac pœna cruci similia: nemo tamen sanus eam esse crucem Rom. dixerit. Quod autẽ σταυρὸς & ἀναστανρόω in diuersis supplicijs locum habeant, facile probatu est. Thucydides in prima historia de Inaro scribit, τεσσάρων λόφων ἀνεστανρώθη. hic est Inarus ille, cuius fit mentio in Ctesiæ fragmentis: etsi vitio scriptorum euenit, vt idem Thucydidi Λιβύων βασιλεὺς dicatur, Ctesiæ Λύδιος ἀνήρ. Narrat vero Ctesias, Amytim Xerxis filiam, Megabyzi vxorem, Inarum ἀναστανρῶσαι ὑπὲρ τριῶν σταυρῶν: *super tres palos vel patibula fustulisse.* non est dubium Thucydidem è Ctesia esse exponendum: qui trium crucium in vnius supplicio mentionem faciens ostendit, diuersissimam eam fuisse pœnam, à pœna crucis Ro. Et Thucydides & Ctesias illustrari debent ex Plutarcho, qui in vita Artaxerxis quid sit ἀναστανρῶσαι ὑπὲρ τριῶν σταυρῶν ostendit hisce verbis: τὸν μὲν ἔτι ζῶντα, καὶ τὸ μὲν σῶμα πλάγιον διὰ τριῶν σταυρῶν ἀνασπάσαι· τὸ δὲ δέρμα χωρὶς διαπαλεῦσαι: *iussit viuo cutẽ detrahi, & corpus quidem super tribus stipitibus transuersum affigi, pellem vero seperatim paxillis distendi*: id enim est διαπαλεύειν, non *in palo ponere* vt vertit alicubi eruditissimus Lipsius. Aliquando ἀναστανροῦν dicitur non de hominis viui supplicio: sed de cadauere aut capite hominis vel decollati, vel alio supplicio exstincti, quod ignominiæ causa palo affixum in propatulo collocatur. Polybius in octaua historia, de Achæo jam occiso: ἔδοξεν ἀναστανρῶσαι τὸ σῶμα: *placuit corpus Achæi erecto palo imponi*, aut si forte, appendi furcę. In Dionis Seuero capita Nigri & Albini dicuntur ἀναστανροῦσθαι. Herodianus quoque de Seuero, πέμψας τινὰ κεφαλὴν τοῦ Αλβίνου δημοσίᾳ ἀναστανροῦσθαι κελεύει. Hic mos antiquissimus est: quo Persarum Satrapas in captiuis Græcis sæpè vsos legimus. Polycratem Samiorum tyrannum fuisse ab Oræta vel Oronte prætore in cruçem sublatum, M. Tullius & Valerius Maximus scribunt: Strabo lib. XIV. κρεμασθῆναι, fuisse suspensum: vera historia est apud patrem historiæ Herodotum, in Thalia. ait de Satrapa Ὀροιτέω μὲν δὴ οὐκ ἀξίως ἀπηγήσιος Ὀροίτης ἀνεσταύρωσε. Iustus Lipsius, vt probet Persas vsitasse crucem Romanam, laudat Herodoti hunc locum, & ita vertit: *Interficiens eum, (quod indignum relatu sit) Oretes in cruce suffixit.* nimirum eruditissimus vir Herodotum non ex propria sententia, sed ex mente Ciceronis & Valerij est interpretatus. nam hoc ait potius scriptor elegantissimus: *Oræta Polycratem, postquam modo indigno qui narretur, ipsum occiderat, patibulo imposuit.* Non igitur crucifixione vita erepta Polycrati; sed alio modo, quem tacet Herodotus; mortui vero corpus ignominia illa est affectum, quæ & ipsa vocatur ἀνασταύρωσις. Quod dissentire Cicero, & alij scriptores videntur, leue est; & similium dissensiuncularum plenæ sunt omnes historiæ.

Modus

Modus ſupplicij, quem negat relatu dignum Herodotus, aliquod ſine dubio crudelitatis inſigne exemplum continuit: & niſi fallor, intelligit excoriationem, qua multum vſi Perſæ in tollendis ijs, quorum corpora poſtea in propatulo ponebant. in Eclogis Cteſiæ de Bagapata; ὃ δίρωα ἀφειμένης ἀνεσαωείδη (ἀνεσαρώδη fortaſſe: etſi illud ferri poteſt:) ἀπὸ Παρυσάτιδος: *detracta cute ſublatus eſt in patibulum à Paryſatide.* Sic mortuo Leonidæ Spartano caput à Perſis amputatū ſcribit Herodotus, atque id ἀποσαυρωθῆναι. & multa ſimilia exempla. Atque ex his apparet, voces σαωεὺς & σαωεύω ſæpe de ſupplicijs vſurpari, quæ ſunt diuerſa à Cruce Ro. ac proinde falli eos, qui in quocunque ſupplicio ea vocabula inueniunt, de pœna ex more Ro. illa interpretantur. Huc pertinet locus Philonis, quem Baronius attigit, Lipſius tractauit, è libro De legibus contra homicidium & ſcortationem, edit. Gr. 548. Ibi loquens Philo de pœnis homicidarum à Moſe ſancitis, ſcribit ſic: μυρίους μὲ θανάτους, εἰ ἦν δυνατὸν πλείους, ἐπέγραψεν ἂν καὶ αὐτῷ ὁ νομοθέτης· ἐπεὶ δ' οὐκ ἐνεδέχετο, ἕνεκα εἷς ἄλλου τοῦ ἐπιτεθῆναι, κελεύων τοὺς ἀνελόντας ἀνασκολοπίζεσθαι. *Legiſlator noſter*, inquit, *mille mortibus, ſi fieri potuiſſet, homicidas addixiſſet: quoniam id fieri non poterat, pœnā aliam* mortis ſupplicio *adiecit; iubens, vt qui occidiſſent in patibulum tollantur.* hic ἀνασκολοπίζεσθαι Baronio, Lipſio, & vulgatis interpretibus accipitur de cruce Romana. quare ex hoc loco illi colligunt, Philone auctore homicidas ex legibus Moſis crucis ſupplicio fuiſſe afficiendos. Atqui in Legibus Moſaicis nullum extat eiuſmodi præceptum: & Rabbini, cùm docent quæ ſint propria cuiuſque ſupplicij crimina, homicidas inter eos recenſent, in quos gladio animaduerti ſolitum. Hic igitur Lipſius Philonem accuſat, & apud Moſem quicquam extare negat, vnde id Philo potuerit colligere. vere hoc quidem: ſed non animaduertebat vir doctiſſimus, Philonem non loqui de ſupplicio, quo vita adimebatur percuſſori: ſed de pœna quæ ignominiæ cauſſa exſtincto irrogabatur: vt ſuſpenderetur ad paucas horas, & Soli, vt ait Philo, & oculis hominum exponeretur: id Iudæis erat quamuis dira morte dirius, propter horribile carmen vocis diuinæ, *maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno.* Deut. xxi. 23. & Paulus Galat. iii. 13. Chriſtum factū eſſe κατάραν, maledictionem, quia pependerit in ligno. & hæc eſt illa Chriſti ὕψωσις, quam ipſe prædicebat, Ioh. iii. 14. & xii. 32. ad quas prædictiones reijcit nos idem Ioh. xviii. 32. ſed quia exaltandus erat in cruce, quod non fuit Iudæis vſitatum ſupplicium. propterea antè admonebantur diſcipuli, iudicium quo damnandus erat Chriſtus, à Gentibus fore reddendum, Matth. xx. 19. Porrò cædem hominis crimen eſſe capite luendum, ſancit Moſes Exodi. xx. 24.

& Leuit. xxiv. 17. præter hanc pœnam, aliam â Moſe fuiſſe impoſitam, ait Philo: παρὰ δὲ ταύτην, inquit, hoc eſt, *ſtatuit vltra ſupplicium mortis*; nimirum ἀνασκολόπισιν, corporis vita caſſi ſuſpenſionem in ligno. Id Philo collegit è Deuteronomio, cap. xxi. & praxi, vt videtur Iudæorum: nam Moſis quidem verba expreſſe hoc non ſtatuunt: neque ſane Ioſephus id dicit, libro iv. in compendio legum Moſaicarum, vbi non prætermittitur ille verſus 22. capitis xxi. Deuteronomij. oſtendit tamen hic locus Philonis, ſi attentius illum expendimus, Doctores ſaltem quoſdam, è verbis Moſis id collegiſſe & commune ius feciſſe. Sic etiam lapidatione obrutos, poſtea ſuſpendendos eſſe, ex eodem loco Moſis Rabbini tradiderunt; vt habetur in præcepto affirmatiuo apud Maimonidem ccxxix. & Doctorum Iudæorum commentarijs. Quantus igitur eſt error eruditorum hominum, qui ὁ ἀνασκολοπισθῶν apud Philonem de cruce Romana interpretantes, falſam ei ſententiam attribuunt? Id autem verbi poſuit Philo, pro eo quod Moſes dixit illo Deuteronomij loco κρεμάσαι ἐπὶ ξύλου: de quo loquendi genere ſatis antè. Latinus ibi, *appendere in patibulo.* in proximis autem verſibus תלי vertit *lignum.* Ioſephus illo quem indicaui loco, quod Moſes dixit *ſuſpendi in ligno*, Philo ἀνασκολοπισθῶναι, ſic expreſſit. καὶ μένειν δὲ ὅλης τῆς ἡμέρας εἰς θέαν τοῖς ἀπαντῶσι, θαπτέσθω νυκτός. *vbi manſerit in conſpectu omnium totum diem*, (reliquam nempe diei partem poſt ſupplicium:) *noctu ſepeliatur.* Hæc veriſſima verborum Moſis paraphraſis, luculente eorum errorem confutat, qui ὁ ἀνασκολοπισθείς de pœna crucis apud Philonem accipiunt: eadem interpretationis ratio tenenda eſt in omnibus hiſtorijs, (ſunt autẽ plurimæ cum in ſacris tum in prophanis auctoribus:) vbi hominis mortui fit ἀναςαύρωσις, vel ἀνασκόλοπισις. In eiuſmodi exemplis, ſuſpendioſus non moritur in ligno. In alijs exemplis, & vita eripitur, & occiſi corpus ad ſpectaculum proponitur in eodem ligno. In hiſtoria Ioſuæ viii. 29. ita ſcriptum: *Regem quoque Hai ſuſpendit in patibulo, vſque ad veſperam & ſolis occaſum: præcepitque Ioſue & depoſuerunt cadauer eius de cruce.* Hic quoque Latinus interpres, vocabulum Moſis, תלי vertit *patibulum* & *crucem.* Paraphraſtæ Chaldæi צלב *crucem*, ait doctiſſimus Maſius. & quidem verum eſt, poſtquam Romani ſupplicij forma Iudæis & Syris innotuit, ad ſignificandam crucem & crucifixionem id verbum eſſe vſurpatum; ſed in paraphraſi veteris Teſtamenti alia notione accipiendum & generaliore, vt de vocibus *crux* & *patibulum* antè diximus. Septuaginta Seniores hoc vno loco Scripturarum ὁ תלי verterunt non ſimpliciter ξύλου vt toties alibi, ſed ξύλου δίδυμου. Quid eſt δίδυμου ξύλου *lignum geminum*? Iuſtus Lipſius in libro De cruce contendit

dit esse Romanam crucem; & Suidam reprehendit qui incerti auctoris verba hæc afferens, Ἀράμης Ἰλλυσσι φορέα ἐκρέμασεν ἐκ διδύμης ξύλου, exponit de ea quam Romani furcam vocant. ἡ καθ' ἡμᾶς Ρωμαίους, φόρκα inquit. Ego vero, etsi inuitus facio, vt à sententia discedam viri merito suo dum viuebat clarissimi, & nobis amicissimi; censeo tamen verissimam esse expositionem Suidæ; quam ille bis posuit in vocibus διδυμα & Ιλλῆτες. Et omnino ita est; in auctore quem laudat Suidas διδυμου ξύλου de cruce, quod vult Lipsius, nullo pacto accipi potest. ratio est manifesta & certa: nam illum auctorem fuisse aliquem è recentioribus, putà Procopium, aut Simocatum, aut alium etiam fortasse natu iuniorem, euincit nomen proprium Ιλλῆτες, quod à melioribus Helleniſmi seculis abhorret, & ex *Illustris* Latino vocabulo, non infrequente apud illius ætatis Græcos, videtur corruptum. Quum igitur ne dubitari quidem possit, scriptorem cuius erant illa apud Suidã verba, post Constantinum Magnum vixisse; ne de eo quidem potest esse dubium, quin διδυμου ξύλου quod ait adhibitũ fuisse ad supplicium corruptoris, sit furca. Crux enim esse non potest; cuius vsus in supplicijs à Constantino M. fuerat antè sublatus. Quare etiam si auctor σαφῶς scripsisset; necessario tamen de furca eius verba essent exponenda, quum de cruce non queant. Et miror huius absurditatis adeo manifestę, Lipsio in mentem non venisse. Extat apud Suidam & aliud fragmentum, vbi διδυμου ξύλου simili modo accipitur, ex eodem vt videtur scriptore; ὡς ζῶντας ἐκ διδύμων ξύλων ἀπήρτων. *quos viuos è lignis geminis suspendebant.* vbi nota præpositionem ex, quæ furcæ vel simili patibulo, optime congruit, non antiquæ Cruci. Idem Suidas alibi, φόρκα καθ' ἡμᾶς Ρωμαίους ξύλον δίδυμον. apparet ex his, valde vsu tritũ apud Græcos eius ætatis fuisse, vt furcam appellarent ξύλον δίδυμον, quando hic grammaticus in ipsa expositione Romanæ dictionis sic loquitur. Eleganter verò ita appellatur furca, quæ ex vnico, ita dicam, scapo diuiditur in duo cornua, & lignũ quod erat simplex fit duplex. propterea etiam δίκρανον furcam appellarunt, quasi geminum caput habentem. Glossarium: *Furcifer*, σαφεχόμενος, δικρανοφόρος: & mox, δίκρανον δὲ τοῖς τραχήλοις ἔχοντες: *furcam in ceruicibus habentes.* Plutarchus in Romanis κατὰ Φαβίαν, interpretatur διπλοῦν ξύλον ὃπου ἀμάξης ὑφίσταται, significans, furcam esse lignum diuisum in altero extremo in duo cornua; quod subijcitur temoni plaustri, quoties volunt aurigæ rectum stare plaustrum oneratũ, vel onerandum, neq; temonẽ in terrã se inclinare. & addit vere ibidẽ Plutarchus, Græcis id lignũ propter illũ vsum dici ὑπηρέτην, quod temoni supponatur, & ἐπείγεται, quod ipsum temonẽ sustinens, totũ plaustrũ sustentat, ne in terrã inclinetur pars anterior.

ne hæc quidem ab eruditiſſimo Lipſio ſunt intellecta. In picturis quæ adijciuntur Græcis ſcholijs in Ἔργα καὶ ἡμέρας Heſiodi, habes imaginem ligni quod deſcribit Plutarchus. Conſtat igitur δίδυμον ξύλον non eſſe Crucem Rom. ſed vel furcam, vel ſimile aliud lignum ad ſuſpenſionem comparatum. quare falluntur, qui in ſuperiore loco Ioſuæ VIII. 29. verſionem Interpretum Græcorum aliter interpretantur. Iam quod ijdem viri docti hiſtoriam Amani proferunt, è libro Eſther, vt probent, ſupplicium Romanæ crucis jam illis temporibus apud Perſas fuiſſe in vſu; quam ſit infirmum & friuolum ex ijs quæ hactenus diſputata ſunt, ſatis intelligitur. nam in ea quoque narratione dictiones eaſdem vſurpat Hebraica veritas, de quibus ſæpe jam dictum. Ioſephus libro XI. cap. VI. Regis ſententiam ita concipit: κελεύει παραχρῆμα τὸν Ἀμαν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ κρεμασθέντα ἀποθανεῖν. *Iubet vt ſtatim Amanus ex eo patibulo ſuſpenſus moriatur.* præpoſitio ἀπὸ, non leui argumento eſt, de cruce non cogitaſſe Ioſephum, ſed de furca aut alio inſtrumento ad ſuſpendendum comparato, cuiuſmodi ſunt patibula hodierna. In ea hiſtoria verbum Hebraicum תלה quod ſemper alibi Græci verterunt, κρεμάσαι, ſemel reperitur verſum σταυρόω VII. 10. Εἶπεν ὁ βασιλεὺς σταυρωθῆναι ἐπ' αὐτῷ. dixit Rex, *tollatur in illud lignum*, vel *ſuſpendatur ſuper illo ligno.* laxiore, quod ante monebamus, eius vocis ſignificatione. Sic quod ſcribit Ioſephus lib. XIII. de Alexandro, Rege Iudæorum, hoſtium ſuorum victore, ἀνασταυρῶσαι προσέταξεν αὐτῶν ὡς ὡ. *iuſſit eorum tolli in patibulum ad octingentos*: id in Hebraica ex Ioſepho hiſtoria ſic exprimitur cap. XXXIII. ויצו להלות אותם על עצים ויהי כל תה *& iuſſit ſuſpendi eos ſuper lignis, ad* ICCCC. Alterius verbi quod in mentione horum ſuppliciorum ſolet in Scripturis vſurpari, prima ſignificatio, ex qua reliquæ manarunt, varie & obſcure explicatur à Criticis Hebræorum. Græci eam verbi huius notionem, qua de ſupplicijs vſurpatur, diuerſe verterunt. Numerorum cap. XXV. 4. verba ſunt Domini ad Moſem: חוקע אותם. Latinus interpres, *ſuſpende eos.* & ita vox Hebraica exponitur in Paraphraſibus Ionathanis, & Ieroſolymitana. Onkelos generaliore voce קטל hic vſus, contra morem ſuum. Salomo Lunenſis, ſiue Iarchius, docet hoc verbo ſignificari ſuſpenſionem. quod ſi recte eius mentem capio, videtur exiſtimaſſe iſtos prius fuiſſe lapidibus obrutos, deinde eorum corpora patibulis eſſe impoſita. affert axioma Iuris Hebræorum, כל הנסקלין נתלין *omnes qui lapidantur ſuſpenduntur.* Ac videntur plerique Rabbinorum exiſtimaſſe, eos dumtaxat in quos lapidatione fuiſſet animaduerſum, obnoxios fuiſſe ignominiæ ſuſpenſionis à morte: quod repugnat ſententiæ Philonis quam antè tracta-

uimus.

uimus. In editione Græca quæ putatur eſſe Septuaginta Seniorum ſcriptum eſt, παραδειγμάτισον αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ. *ſtatue illos populo in exemplum coram Domino.* hanc ſi ſequimur verſionem, vox Hebraica nullã mortis vllius habet ſignificationem: quod meritò Symmachus improbauit & cæteris conſentiens interpretibus, expoſuit χρέμασον. Aquila ἀνάπηξον, *affige:* in eandem ſententiam: nam ſi habuit reſpectum ad crucem Romanam, & ſuorum temporum morem, (vixit enim ſub Hadriano;) errauit, vt ſæpe alibi. Interpres librorum hiſtoricorum qui Pentateucho ſolent ſubijci, II. Regum, XXI. tribus locis in exprimenda hac voce Hebraica, miro verbo ἐξηλιάζει eſt vſus; quod ſignificat Soli exponere, nempe ignominiæ cauſſa, & in exemplum: quare non longe abit ab interpretatione Septuaginta virorum illa, de qua modò diximus. Ratio autem vocis ἐξηλιάζειν peti debet è verbis Domini, Num. XXV. 5. vbi præcipit Moſi, *Suſpendi eos contra Solem.* hoc eſt, in loco vnde conſpici ab omnibus queant. Philo, p. 548. vim verbi huius pluribus exprimens, Erat, inquit, neceſſarium, hoſtes vniuerſi mundi μετεωρίσαι τας εἰς τὸ φανὲς, ὅπι διὰ ξαλῆ ἡλίῳ & θεσπεσίῳ ἀέρι, καὶ ὕδατι καὶ γῇ κολασθέντας, *ſublimè in conſpicuum locũ attollere, & punitos illos* oſtendere *Soli, cœlo, aëri, aquæ, terræ.* Inde noua vox ἐξηλιάζειν; nec placet, quod in alijs libris editur, καὶ ἐξιλέωσαι αὐτὸν, verſu 9. & verſu 6. ἐξιλασόμεθα ἐν αὐτοῖς τὸν Κύριον. in vndecimo, ὅσα τὰς ἐξιλεασμένων. quibus in locis ἐξιλεῦν vel ἐξιλασάλ verbum eſt, vt loquuntur grammatici, prægnans, duorum loco poſitum, *placare*, pro mactare ad placandum: ſed vt dixi, probo magis ἐξηλιάζειν. Ac neſcio an qui ita verterunt eo reſpexerint, quod apud veteres pœnæ genus fuit poni ad Solem; ſed in minoribus tantum delictis. B. Auguſtinus De ciuitate Dei lib. XII. cap. IV. *Iſto modo poſſunt ipſi & Solem vituperare: quoniam quidam peccantes, vel debita non reddentes, poni à judicibus iubentur ad Solem.* leges apud Cedrenum εἰς ξύλον ἡλίου ἢ ἀπάγειν, p. 161. Probauimus hactenus, nullum eſſe in Scripturis veteris Teſtamenti Romanæ crucis veſtigium. Poteram plura teſtimonia afferre, & à praua interpretatione illa vindicare: ſed ſatis ſuperque ſunt noſtræ ſententiæ confirmandæ quæ attulimus. Vnicus reſtat locus non prætermittendus; vbi crux Romana graphice & quidem proprijs ſuis notis atq; ἐποψίαν deſcribitur. Canit enim Dauid Pſal. XXII. 17. *Foderunt manus meas & pedes meos; dinumerauerunt omnia oſſa mea.* nullum apud pios dubium eſt, כארי vel Maſſoritarum teſtimonio recte legi à Chriſtianis; & fodere hic eſſe, clauis perforare. En igitur clauos, en manus & pedes, quæ ſunt propria, imò ἴδια τοῦ cruci Romanæ. Fateor: ſed addo, ſpiritu prophetico prædici hæc à regio vate, in eo pſalmo, quo fere hiſtorico

storico stylo passio Christi describitur: non ex vsu judiciorum sui temporis. quare nihil ad rem. Iam ad Baronium redeamus: nam quæ de supplicio Crucis apud Græcos obseruauimus, nondum cuiquam recte exposita, quia huius loci non sunt, studio breuitatis omittimus.

LXXVIII. *An signum Crucis apud Iudæos & Gentiles fuerit signum salutis.*

IBIDEM.

AIt Baronius de signo Crucis loquens; *Satis sit in præsentiarum scire, tam apud Iudæos, quàm etiam apud Gentiles, Crucis figuram fuisse salutis insigne.* Nos quidem in cruce Christi mysterium agnoscimus, quod omnia mysteria longo superet interuallo. Agnoscimus etiam Patres, quibus res erat cum Gentilibus crucem Domini irridentibus, multa de ipsius signi mysterio ingeniose admodum excogitasse, & scriptis suis inseruisse, os obturare paganis idonea. Nam quare illi Crucem Christi irriderent, quum tot argumentis euincerent Patres; tam in rebus naturalibus, quàm in arte factis, signum crucis reperiri expressum? Hæc pij Patres, non solum ingeniose, sed etiam vere. Atque ego cum illis sentio; illas tot huius signi effigies, quas ipsi obseruant tum in rebus naturalibus, tum in arte elaboratis; obscura quædam fuisse documenta, venturam mundo salutem per veram Crucé: quæ si non sunt intellecta à paganis, ac ne à Iudæis quidem, ante rei euentum: non hoc videri mirum debet. Nam ne vaticinia quidem Danielis, aut aliorum Prophetarum de venturo Christo ante eius aduentum sunt intellecta. Et nos hodie prædictiones Apocalypseos non intelligimus: quibus tamen sua inest veritas, & Iohanni cùm illas scriberet, facti ratio constabat. Sed quod Baronius ait, Crucis figuram fuisse salutis insigne, tam apud Iudæos, quàm apud Gentiles; id vero ego neque capio, neque verum puto. Rationes illius expendamus. De Iudæis probat, auctoritate Prophetæ Ezechielis. Locus est capite IX. 4 vbi sic habet Latina versio: *Et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam ciuitatem in medio Ierusalem, & signa Thau super frontes virorum gementium.* Sed non sine caussa viri docti de fide huius interpretationis dubitant. Nam si figuram crucis Propheta intellexit, ecquod Thau intelligit? non illud quod in Alphabeto Hebræorum hodie extat. nam eius figura figuræ Crucis omnino haut respondet: deinde certum est, literarum Hebraicarum figuras hodiernas post Ezechielem & captiuitatem fuisse inuentas. Dicat aliquis, respexisse diuinũ vatem

ad

ad priorum literarum figuras. At ne id quidem verum. Nam priores characteres Hebræorum, conſenſu omnium eruditorum, apud Samaritanos remanſerunt; & nunc quoque illis vſurpantur. notiſſimũ autem eſt, Thau in Samaritanorum Alphabeto à forma Crucis longiſſime recedere. Si igitur nullum temporibus Ezechielis fuit Thau in communi Hebræorum vſu σημεῖον, ad quod reſpiceret: magnum hoc argumentum eſt, aut Latinam verſionem non reſpondere menti Prophetæ; aut ipſum cùm illa ſcribebat de figura crucis nihil cogitaſſe. Accedit alia magni momenti ratio: nam in verſione Septuaginta Seniorum, de litera Thau nihil dicitur; ſic enim illi, δὸς σημεῖον, vel *imprime ſignum.* Hebraica iſta, תהוית תו ex ſententia Septuaginta Interpretum vertiſſent σημεῖα σημεῖα, *Signa ſigna*, vel σφραγῖδα σφραγῖδα. primus Aquila, quem deprauaſſe in multis verſionem Septuaginta Patres ſcribunt, aliter verba Prophetæ accepit & vertit, σημειώσεις εἰς τὸ Ταῦ ἐπὶ τὰ μέτωπα. Vide eruditam Ioſephi Scaligeri diſputationem in Animaduerſionibus Euſebianis ad locum Euſebiani numeri MDCXVII. Iam quod ad Gentiles attinet, ſi vnicam excipias hiſtoriam de ſignis hieroglyphicis Ægyptiorum, quam narrant Socrates & Sozomenus, nihil video poſſe adferri, quod Baronianum dictum confirmet. Nam quæ diſſerunt Patres de effigie Crucis in multis Paganorũ rebus à ſe obſeruata; ea vero eiuſmodi ſunt, vt elici ex ijs non poſſit, Gentiles figuram Crucis pro ſalutis inſigni habuiſſe. Probemus hoc paucis exemplis. Nota ſunt Tertulliani verba in Apologetico: *Victorias adoratis, cum in Tropæis Cruces inteſtina ſint tropæorũ.* verum iſtud: ſed neque Pagani cùm Tropea adorabant, ſignum Crucis attendebant, quod inerat tropæo: neque id dicit Tertullianus. neque vllo pacto ex eius verbis poteſt colligi, Romanis figuram Crucis, ſalutis fuiſſe inſigne. Addit Tertullianus; *Sipara illa vexillorum & cantabrorum ſtolæ crucium ſunt.* ſed neque in vexillis ſuis, neque in vllis ſignis militaribus Romani crucis figuram cogitarunt. Minutius Felix: *Signum ſane Crucis naturaliter viſimus in naui, cum velis tumentibus vehitur, cum expanſis palmulis labitur; & cùm erigitur iugum, Crucis ſignum eſt.* Vera ſunt hæc quidem: ſed figuræ crucis in eiuſmodi rebus aut actionibus obſeruatio, propria Chriſtianorum eſt; quum paganis nunquam eius in mentem venerit: nedum pro ſalutis inſigni eam habuerunt. Porrò quæ breuiter adnotat Baronius de forma Crucis in qua mundi ſalus eſt parta, non ſoluunt multa dubia, quæ à doctis viris in eo argumento ſunt excitata. multa multi eruditi viri ſuper ijs rebus diſputarunt, quę apud ipſos legant ſtudioſi. quædam etiam Ioſepho Scaligero poſt Iuſtum Lipſium & omnes alios, erudite ſunt obſeruata in Animad-

uerſionibus

uersionibus Eusebianis. Ibi fatetur vir summus de mente versus Ausoniani, quem exponere hic conatur Baronius, parum sibi liquere. Ingenuum hunc candorem malumus & nos imitari, quàm absurda scribere, quod & Baronius & alij docti fecerunt.

LXXIX. Cur Dominus Crucem suam gestauerit.

Anni XXXIV. Num. XCIV.

IN passione Domini nostri, multa more Romano esse administrata non potest cuiquam esse dubium. Eiusmodi fuit, quod non obseruat Baronius, gestatio Crucis suæ, ad quam Christum esse adactum, testis est Iohannes XIX. 17. Matthæus, Marcus & Lucas crucem Christi ab ipso fuisse baiulatam, etsi non dicunt, non tamen negant. à Simone Cyrenæo id factum aiunt: vel quia Christum jussus est adiuuare, propter pondus nimium: vel quia post Christum oneri subijt in parte viæ: quæ est Hieronymi sententia. Eum morem Iudaicum non fuisse, conijcere est è libris Rabbinorum, qui nullam eius, quod sciam mentionem faciunt. Moses sanè ben Maimon, eo quem ante indicatum loco, mores in sumendo supplicio seruari solitos accurate descripsit, neque tamen simile quid obseruat. De Romanis extat non vnum testimonium. Plutarchus de tarda numinis vindicta, τὸ σῶμα τῆς κλοζομενίκαινος τῷ κακουργῶν ἐκφέρειν ἀυτὸ σαυρόν. Artemidorus, ὁ μέλλων σταυροῦσθαι τὸ πρὸ σαυροῦ βαστάζει. Plautus Carbonario, referente Nonio: *Patibulum ferat per vrbem, deinde affigatur cruci.*

LXXX. Ostenduntur varij errores Baronij circa vinum ἐσμυρνισμένον. Prouerbium Atticum. Nicolai Fabri elogium. Alia multa.

Anni XXXIV. Num. XCV.

IN historia passionis duplex potio Saluatori fuisse exhibita dicitur. Prioris mentio apud Matthæum XXVII. 34. & Marcum XV. 23. posterioris omnes Euangelistæ meminerunt. Illa data est ex more, cum jamiam cruci affigendus esset: altera præter morem, quia dixerat Dominus noster, Sitio, cum jamjam animam esse emissurus. Vtraque potio, perditæ malitiæ illorum à quibus Christo est propinata, testis est, sed diuerso modo. De posteriore agemus inferius. Quod ad priorem attinet, dubitari non potest, ex Hebræorum consuetudine profectum esse, quod Seruatori in ipso articulo quo fuit crucifigendus, poculum est exhibitum vini ἐσμυρνισμένου, vt appellat Marcus, id est myrrhati. Iam pridem Paulus Fagius & alij viri eruditissimi eum

morem

morem è libris Talmudicis in lucem protulerunt: & eſt eius mentio apud multos Rabbinorum: qui omnes quum ijſdem verbis, (quod curioſe obſeruauimus) rem narrent; apparet ex eodem fonte omnes accepiſſe. Lege Maimoniden libro XIV. halak. Sanedrin, cap. XIII. Iuchaſin p. 114. 2. alios. Inuenio ſimilis humanitatis genus apud Athenienſes olim fuiſſe in vſu: nam qui damnati capitis fuerant, cum è loco judicij exibant ducendi ad ſupplicium, cibum vinumque largius ſumendi facultatem habebant: tum etiam poterant tria quæ vellent cumque proloqui. deinde vbi edendi bibendiqne finem fecerant; ore obturato ad pœnam rapiebantur. Inde natum apud Athenienſes prouerbium, imprecationis vim habens, *Dicas tria illa quæ ad Curiæ egreſſum licet.* Suidas. εἴ τις τὰ τρία τὰ τῷ ἐξιόντι τῆς αὐλῆς· τοῖς ἐπὶ θάνατον ἀγομένοις ἔξεστιν ἢ οἴνου πλησθῆναι τρία λέγειν ἃ βούλοιντο· μὴ ἃ φιμωθέντες ἀπήγοντο τοῦ τρόπου θανάτου. Omnino ſimilis Athenienſium mos hic eſt cum more Iudæorum. Illi dabant exeuntibus è judicio jamjam perituris: hi perductis ad locum ſupplicij, poſt factam confeſſionem, quam diligenter à morituris ſiue ſupplicio, ſiue morte ſua, exigebant vt notant Rabbini. illi poteſtatem faciebant ingurgitandi ſeſe cibo & vino: hoc enim eſt, πλησθῆναι. id proculdubio ſpectantes, vt puniendi vino ciboque obruti, horrorem ſupplicij minus attenderent. Hebræi in eundem finem granum thuris, aut myrrhæ vino miſcebant. Rabbini thus in eam rem nominant; fortaſſe pro myrrha, cuius meminit Marcus: nam ita ſæpe ſolent ſpecies confundi. fortaſſe etiam & myrrha & thure in eandem rem vtebantur. Finem potionis huius declarant, cum dicunt propterea fuiſſe exhibitam בדי שתטרף דעתו עליו *vt morituro rationis vſus tolleretur.* Atque hic quidem communis Iudæorum mos fuit: qui tamen in Domino noſtro non eſt integre ſeruatus. nam propinatum quidem illi eſt vinum, idque myrrhatum; in quo erat ſpecimen humanitatis: ſed illud dirum & crudele fuit, quod fel poculo infuderunt; quo ſcelere quicquid ineſſe videbatur facto humanitatis, ſcelerate corruperunt. Obſeruant Hebræi, hoc officium puniendis præſtari ſolitum ab honeſtis & nobilibus matronis. Satis conſtat non defuiſſe pias fœminas, quæ Chriſti doctrinam amplexæ, illi cupiebant, & caſum miſerantes, vt narrant Euangeliſtæ, ſequebantur. Luc. XXIII. 27. Videtur ab his ſanctis mulieribus vinum myrrhatum Chriſto paratum fuiſſe ex conſuetudine gentis: ſed quum accedere ad Dominum non poſſent, ac ne honeſtas quidem, opinor, pateretur; vinum præparatum militibus tradiderunt Domino porrigendum. illi vt erant proni ad omne ſcelus, felle immixto poculum mulierum piarum corruperunt. Ad hanc facien-

dam coniecturam mihi præiuerunt ipsa Euangelistæ verba : quæ & beneficium matronarum, & maleficium militum si diligenter expendantur, diserte exprimunt. Marci οἶνος ἐσμυρνισμένος ipsissimam eius populi consuetudinẽ, & factum mulierum ob oculos ponit. Matthæus qui appellat acetum, & quidem felle mixtum ; scelus militum detestabile commemorat. Ita euenit in hac historia, quod passim toto Euangelio potest obseruari : vt sese inuicem Euangelistæ diuinitus adiuuent, inuicem suas narrationes suppleant atque interpretentur. Non puto fore aliquem simplicis veritatis amantem, qui in superiore expositione non acquiescat. Baronius, quam appositè hoc loco prolixam de vasis myrrinis, & myrrina mulierum Romanarum disputationem instituerit, prudentis & docti lectoris facio judicium. Mihi propositum non est extra oleas vagantem persequi, & minus recte ab eo dictis culpæ notã apponere. Fecerunt ante nos alij, qui libris etiam integris aduersus hanc disceptationem editis, Baronium confutarunt. Fontem erroris nos indicabimus. Vnica enim vox apud Marcum ἐσμυρνισμένος parum intellecta, ipsum adegit ad portenta opinionum, & illam importunam digressionem de vasis myrrhinis & murrhina Romanorum, & nescio quibus alijs, quæ ad historiam Euangelicam magis non faciunt, quam canis ad balneum. Scribit igitur Baronius, initio disputationis suæ : *Vinum myrrhatum dictum est quod in vasis myrrhinis ad saporem odoremque quærendum, calidum poneretur.* Non quæram hic, quàm verum sit, vinum myrrhatum à vasis myrrinis fuisse dictum : tantum dicam, hanc interpretationem vocis Marci nouam esse, alienam, absurdam, falsam. Nam cui veterum interpretum eius expositionis venit in mentem ? Repugnat historia, cuius testes sunt tot Doctores Hebræorum. Omnes consentiunt puniendo solitum exhiberi קורט לבונה בכוס של יין *granum thuris in calyce vini.* Thus pro myrrha illis nominari jam monuimus. Repugnat Syriacæ paraphrasi, vetustissimæ & optimæ. eius auctor vocem vnicam Marci pluribus expressit & vertit. *vinum in quo mixta erat myrrha.* Repugnat & Arabicæ, quæ cum Syriaca consentit. Repugnat denique Græcæ linguæ, qua vsus Marcus : (errant qui aliter sentiunt : quod alibi aduersus Baronium solidissimis rationibus demonstrauimus ;) idque multis modis. Fingit Baronius myrrina vasa, siue myrrhea (*Myrrhea quæ in Partbis pocula cocta focis,*) σμύρνα Græcis fuisse dicta : quod probari ab eo non poterat. nam apud Græcos de myrrhinis poculis loquentes, ὕαλα μυρρίνα & μυρρίνα legimus : σμύρνα ea notione vsurpatum, nusquam legimus. at quomodo ab illis vasis appellari vinum ἐσμυρνισμένον, quitum est, nisi ipsa vasa ita nominarentur ?

tum

tum autem vinum in myrrhinis propinatum ἐσμυρισμένον appellari, quo exemplo similis analogiæ potest defendi? an aliquis veterum scriptorum vinum ὑελισμένον dixit, quod in vitrea pocula esset infusum? aut ἀργυρεισμένον, quod in argentea? Hic ego Baronio optassem, vt aliquanto melior esset grammaticus: quod nomen hodie probri loco obijciunt nobis inimici nostri, nihil nisi parricidialem doctrinam docti, hostes Dei & Principum. Tolerabilius dixerit aliquis, poculum fictile, cui myrrha fuerit admixta, posse dici ἐσμυρισμένον: at vinum vel in tali poculo propinatũ, ita nominare, caret analogia & exemplo. Præterea, fatemur nos quidem eiusmodi pocula fuisse tum in vsu, non solum è Parthia aut Carmania allata, neque apud solos Romanos; sed etiam ex Ægypto, & apud Græcos. id enim docuit nos Athenæus, qui auctor est lib. XI. ex vrbe Ægypti Copto deferri solita in Asiam & Græciam, ἐκπώματα ἥδιστα ἀπὸ τῆς Ἑρωμένης συμφυραθέντος γῆς ὀπτᾶσθαι. *pocula suauissima, quæ ex argilla cum aromatis subacta, coquuntur.* Sed quum magno in pretio eiusmodi pocula fuerint; petulantissimis sceleratissimisque militibus præsto fuisse tam pretiosa, tam fragilia vasa, cui probabit Baronius? Scribit ille morem propinandi vinum supplicio afficiendis in Italia durare: vellem nos docuisset, an moris sit Romæ, puniendis, postquam carnifici iam sunt traditi, vinum dare in crystallinis Veneticis, aut porcellanis Indicis. Quod ait Baronius, *hoc perue-stigandũ esse, an eam ob caussam, myrrhatũ vinũ puniendi biberent apud Iudæos, vt mentis alienationem passi carerent sensu doloris.* id verò plus satis iam peruestigatum est: attulimus enim clara verba Rabbinorum, quæ passim in eorum Commentarijs leguntur, de fine ad quem spectabat illa miserorum potatio. At myrrham vim habere potius contrariam, probare conatur Baronius, allato Aristotelis testimonio ex Athenæi lib. XI. sed quàm hallucinatur? vni enim myrrhæ tribuit vim aquæ, in qua non solà myrrha decoquebatur, sed flos odorati iunci, crocũ, balsamum, cinnamomum, amomum, & plura fortasse alia: potuit enim Athenæus, non omnia enumerasse. Hæc absurda, & alia plura quæ omitto, vitare Baronius poterat, si Nicolai Fabri Parisiensis exactissimæ doctrinæ viri, rectè monentis, iudicio, vti par erat, stetisset. FABRI, quem vt dum viueret amore & veneratione singulari meritissime coluimus: ita nunc fato functum Lutetiæ, etsi æui maturum & plenum dierum, non aliter tamen, quàm vt funere acerbo elatũ, desideramus, cum omnibus bonis; quibus nota erat viri illius præstantissimi, in summâ omnium scientiarum & vniuersæ antiquitatis peritiâ, admirabilis morum probitas, & totius vitæ innocentissima integritas, pari modestia iuncta.

LXXXI. Golgotha *non Golgoltha antiquam esse prolationem. Alia.*

Anni XXXIV. Num. CXII.

DE loco Golgotha in Euangelijs dicto, affert Baronius verba Hieronymi, quæ ad verbum ex istis Eusebij sunt versa. Γολγοθᾶ, κεφαλὴ τόπος· ἔνθα ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη· ὃς καὶ δείκνυται ἐν Αἰλίᾳ, πρὸς τοῖς βορείοις τοῦ Σιὼν ὄρους. Ita habet scriptus codex Christianissimi Regis, neq; puto vllum hodie extare librum, vbi nomen hoc cum duobus *ll* scribatur Golgoltha. Scio rationem grammaticam id postulate: sed quum sanctiones Grammaticorum Regum non sint edicta, & multa in omnibus linguis analogię legibus spretis vsus receperit: non assentior illis interpretibus, qui errore librariorum locum pronuntiant fuisse deprauatum. Maldonatus ita scribit hîc: *Legendum Golgoltha: sed scriptorum vitio vnam detractam literam fuisse arbitror: errorem deinde temporis longinquitate confirmatum.* Et ante Maldonatum alios idem scripsisse non ignoramus. Mihi religio est, sacros codices mendi arguere, nulla necessaria ratione vrgente, in lectione omnium seculorum consensu firmata: nam ætate Nonni, non aliter fuisse scriptum in omnibus libris, paraphrasis ipsius ostendit; vbi propter metrũ suspicio mendæ non est. Sic ille de loco Caluariæ: Γολγοθᾶ τ' κλήσεται Σύρων τὸ μα. Ibidem scribit eruditissimus poeta, nomen huic loco fuisse inditum, à caluaria Adami, ibi sepulta: qua de re multa hic Baronius disputat; quæ omnia, quum sint præ nimia vetustate incerta, prætermittimus: quemadmodum & historiam de sacrificio Isaaci illo loco. Traditionem vetustissimam de Adami πατριαρχικῆς habitatione in Cananæa & sepultura eiusdem in *Golgotha*, constat originem habuisse ex interpretatione non recta versus vltimi capite XIV. historiæ Iosuæ: quod quia nemini eruditorũ hodie est ignotum, in eo non immorabimur. Baronius non plane se expedit ex illo loco; & melius Serarius, etsi Tridenti legibus astrictus.

LXXXII. *Baronij ἀφιστορησία rerum Iudaicarum.*

Anni XXXIV. Num. CXVI.

NOn placet conditori Annalium collem Golgotha nomen inuenisse à capitibus decollatorum, quod nonnulli scripserunt. Mihi non displicet eius sententia: sed ratio quam affert falsissima est: *Eiusmodi enim supplicium*, inquit, *apud Hebræos, nec lege sancitum, nec consuetudine inuenimus approbatum.* At nos inuenimus, & quidem nullo labore.

bore. Nam, ſicut antea oſtendimus, paſſim Rabbini, quatuor illas ſpecies ſuppliciorum commemorant, quæ veteri populo fuerunt in vſu, ex ipſius Moſis inſtitutione. Earum vna fuit, quam aiunt ſolitam patrari בשייף ξίφει, gladio: & addunt decollationis eundem modũ fuiſſe illis vſurpatũ, qui fuit in vſu alijs in regnis. Quare errauit Baronius, qui Romanorũ propriam fuiſſe eam pęnę ideam autumauit.

LXXXIII. *Quomodo vrbs Ieroſolyma dicatur vmbilicus Terræ.*

Anni XXXIV. Num. CXVI.

VRbs Ieroſolyma in Scripturis dicitur aliquãdo eſſe mediũ terræ, vel in medio terræ ſita, vt Ezech. v. 5. & Pſal. LXXIII. 13. aliquãdo nominatur, טבור *vmbilicus terræ*, vt Ezech. XXXVIII. 12. Eæ locutiones variè poſſunt accipi. Nam locus aliquis figurate dicitur *Thabur* vmbilicus; vel quia medium obtineat cuiuſdam totius, vt vmbilicus in homine: vel quia emineat circa planitiem circumiectam: cuiuſmodi loca Græci μαστοὺς & μαστωνίδας à mammæ ſimilitudine nominant. inde dictus mons Thabor in Galilæa inferiore, altus & ſublimis. Baronius ex Hieronymo putauit Ieroſolyma vrbem, in medio Totius fuiſſe poſitam. Sed Hieronymi verba opus habere commoda interpretatione, non animaduertit. Nam mundi quidem medium dici Ieroſolyma non poſſunt; niſi fortaſſe illa generali ratione, quod in globo vbique eſt medium: ſed hoc ridiculum fuerit: at τῆς οἰκουμένης, id eſt, orbis habitabilis veteribus cogniti, potuit vrbs ſancta ſaltem ratione latitudinis, in medio dici conſtituta. Sphęram inſpice, & rationem ini eorum ſeptem climatum, quæ ſola norant veteres: videbis non inepte, etſi pingui Minerua, Ieruſalem olim creditam eſſe multis quaſi vmbilicum terræ habitabilis. in ſcriptis Rabbinorum ſæpe dicitur, medium העולם *mundi*: melius dicerent התבור τῆς οἰκουμένης. Sic olim Græci Delphos appellarunt vniuerſæ terræ vmbilicum; ἵνα μεσόμφαλοι λέγονται μαχαὶ γᾶς, ait Euripides Oreſte. addebant de dimenſione terræ putidam fabulam. ſed Strabo ſcriptor apprime ſerius, fabula reiecta, eam appellationem obiter interpretans, ait Delphos eſſe, Ἑλλάδος ἐν μέσῳ πως τῆς συμπάσης; vniuerſæ Græcię, quæ eſt intra Iſthmum aut extra, in medio fere ſitos. Similiter Ioſephus, communiter iactatum dictum de vrbe ſancta, quod eſſet vmbilicus terræ, accipit de terra Iudææ tantùm, non de orbe toto habitali, multo minus de vniuerſo mundo. Iudaici belli lib. III. cap. IV. Græci Theologi quomodo Dauidis verba interpretentur, *Deus operatus eſt ſalutem in medio terræ*, & quàm ſubtili ratione ſacrificio altaris illud accommodent,

fuſe

fuse explicat Germanus Patriarcha in sua Theoria : vbi pro certo & confesso ponitur ab ipso, in vrbe Ierusalem τὸ ἐγγεγράφθαι τῆς γῆς ὀμφαλὸν τοῦτον, *ipsissimum terræ medium circumscribi.* Alij in ipsa vrbe certum locum designarunt, in quo ipsum vmbilicum constituerent. Vide Sanuti Secreta, lib. III. parte XIV. cap. VIII.

LXXXIV. *Occasione vestium Domini, philologicæ quæstiones aliquot de re vestiaria tractantur.* Ἱμάτια *plurale prò sing. de vna veste Christi exteriore. Quot vestes Christus gestauerit. Vsus vestis vnius primò, deinde duarum, postea plurium. Tunicæ è lino : item è lana. Lanificium & textura olim ad multorum curam pertinuit.* μέρη ποιεῖν *in hac historia. Vestis inconsutilis.* μεχάλη. χιτῶνες ἀμφιμάσχαλοι. ἐπεμάσχαλοι. *Sartorum in conficiendis vestibus, non idem vsus apud veteres, qui est hodie.* ῥαπταὶ *vestes. Vestimentum* ἐκ τοῦ δι' ὅλου ὑφάντου. *Locus Hesychij corrigitur.* πτόμια. ῥάκη. δι' ἀκρωτοῦ ὑφάσμα. *Coactiliariorū ars,* πίλοι. *impilia. Alia multa.*

Anni XXXIV. Num. CXVII.

SEquitur apud Euangelistas partitio & sortitio vestium Christi : qua in historia multę quum occurrant quæstiones philologicæ, à maximi nominis Theologis, quà veteribus, quà recentioribus, propositę magis quàm serio tractatę ; rem instituto suo conuenientẽ feciſſet Baronius, si illustrando illi Iohannis loco symbolam contulisset aliquam. Id quia factum ab eo non est, age verba Euangelistæ paullo diligentius expendamus. Scribit ille, XIX. 23. de militibus qui Iesum Christum crucifixerant. ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, (καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἑκάστῳ στρατιώτῃ μέρος) καὶ τὸν χιτῶνα· ἦν δὲ ὁ χιτὼν ἄρραφος, ἐκ τοῦ δι' ὅλου ὑφάντος ἀπ' ἄνωθεν. *acceperunt vestimenta eius (& fecerunt quatuor partes ; vnicuique militi partem :) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum.* Hîc primò quæritur, quæ vestimenta voce ἱμάτια Iohannes intelligat; deinde quot vestes Christus ad supplicium attulerit : tertiò, quid sit, ποιεῖν μέρη ; quartò, qualis fuerit illa Christi tunica : quintò, quid vestis inconsuta ; sextò, quid ὑφάντος δι' ὅλου : septimo, vtrum omnia Christi indumenta sorte fuerint diuisa, an sola tunica inconsuta. Quod ad primam quæstionem attinet ; quia dixit Euangelista numero multitudinis τὰ ἱμάτια, existimarunt jam olim nonnulli, ea voce non vnam aliquam vestem significari, sed plures. Nos contra existimamus, pluralem numerum hoc loco ex Hebræorum consuetudine

ſuetudine & aliarum etiam linguarum, pro ſingulari eſſe poſitum. Rationes jam ante aliquot attulimus, cum de lotione pedum ageretur. poſſumus & alijs argumentis id confirmare : nam quia ἱμάτιον veſtis eſt exterior, proportione reſpondens pallio Græcorum & Romanorum togę ; ſi pluralis numeri habenda eſt ratio, duas veſtes exteriores, putà duo pallia, ſiue togas, Chriſtum geſtaſſe ex eo ſequetur : quod eſt abſurdum. certum eſt Hebræorum veſtem exteriorem fuiſſe, quã ipſi vocabant מעיל : quæ dictio in Græcis Biblijs varie pro loco, aut iudicio interpretum, verſa reperitur : ποδήρης, χιτωνίσκος, ἐπενδύτης, διπλοΐς, στολή, ἱμάτιον, tot voces & plures etiam à Græcis Interpretibus pro illa vnica ſunt vſurpatæ ; quas expendere huius loci non eſt. Sed conſtat è ſcriptis Rabbinorum, quod fuit Græcis pallium, toga Romanis, id fuiſſe Hebræis *mehil*. Quemadmodum igitur Græci pallio vnico vtebantur, non pluribus, Romani toga vna, non duabus aut tribus : ſic Iudæos vnicam veſtem exteriorem *mehil* geſtaſſe, indubitatũ eſſe debet. Plurale autem pro ſingulari in hoc nomine vſurpari, indubitatis exemplis probare poſſumus. Marci v. 27. mulier αἱμορροοῦσα dicitur tetigiſſe τὸ ἱμάτιον Domini, id eſt pallium, ſiue *mehil* : nam aliam veſtem tangere non poterat, niſi exteriorem, quę reliquas tegebat : ſequebatur enim à tergo, vt obſeruat Euangeliſta. atqui dicit Chriſtus verſu 30. Τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων. *Quis tetigit indumenta mea ?* ἱμάτια nempe vocat Dominus, pallium ſuum, & plurale vſurpat pro ſingulari. Matth. XXVII. & Marci XV. Pilati milites Chriſto adimunt ſuum veſtimentum, vt purpura ipſum amiciant : deinde vbi Filium Dei ad ſatietatem vſque impie impij irriſerunt, purpura ex humeris ſacris detracta, veſte Chriſtum induunt, qua prius exuerant. Matthęus & Marcus ἱμάτια hanc veſtem vocant : atqui ſolam veſtem exteriorem Chriſto fuiſſe detractam, cum purpura erat induendus, puto eſſe neminem qui dubitet. Colligimus ex his : Iohannem in iſta hiſtoria diuiſionis veſtium Domini, ἱματίων appellatione intelligere vnũ dumtaxat ἱμάτιον. id autem fuiſſe, מעיל Hebræorum, ſiue exteriorem veſtem, putà, pallium. Hæc quum ita ſint, facilis eſt ſecundæ quæſtionis ſolutio. Nam qui plures veſtes Chriſtum geſtaſſe colligunt è voce pluralis numeri ἱμάτια ; fragili plane, ſicut oſtendimus, arundini innituntur, & omnino errant. futilis etiam fuit illorum veterum coniectura, qui dixerunt, Chriſtum ad Crucem attuliſſe quinque veſtimenta : quod illi colligebant partim è voce ἱμάτια, partim ex eo quod dicitur ſingulis militibus, (erant autem quatuor,) pars indumentorum ceſſiſſe : ita quatuor indumenta fuiſſe ſtatuebant. adde tunicam ἄρραφον ; fiunt quinque. ſed recte Euthymius hanc coniectu-

ram

ram reijcit. Quot igitur geſtabat Chriſtus veſtimenta? idem Euthymius tria vult fuiſſe: pallium, tunicam inconſutilem, quæ corpori adhæreret, & alteram tunicam, quæ reſpectu pallij veſtis interior dici potuit: reſpectu inconſutæ tunicæ cutem ſacram contingentis, tunica exterior. Hanc nos Euthymij ſententiam varijs de cauſſis probare non poſſumus. Nam ſi duas tunicas Chriſtus geſtauit; altera fuit lanea, altera linea; ita enim moris fuit olim. quando autem lineæ & laneæ veſtes ſimul geſtabantur, ſemper linea ante alteram ſumebatur, quod hodieque fit. lineæ enim veſtes cuti admouentur potius quam laneæ. quare non poteſt exiſtimari tunica inconſuta fuiſſe intima: repugnat enim hoc vetuſtiſſimæ traditioni: quam nos putamus veram, Ⓦ ἄῤῥαφοι χιτῶνα ἡμέλεγε ἔρεουῦ, *veſtem inconſutam è lana fuiſſe.* Statuimus igitur, Dominum duas ſolum veſtes geſtaſſe; pallium & tunicam: aut ſi alteram tunicam indutam habuit, eam fuiſſe lineam, ab inconſuta diuerſam, neque vllo pacto mentionem eius factam eſſe à Iohanne: fortaſſe, quia intima illa veſtis detracta à militibus non eſt ſed tegendæ nuditati relicta. Sed cum obſtet huic ſententiæ, quod Ambroſius & alij Patres obſeruant de nuditate Chriſti in Cruce pendentis: probabilius fit, quod ante diximus, Chriſtum duas tantum veſtes & cum iuit ad Crucem, & in cętera etiam vita geſtaſſe. Scimus viſum iri iſtud mirum ijs, qui ex hodiernis moribus res veteres æſtimare atque interpretari amant. Sed nos in alio opere ſumus probaturi, ſi ita viſum Domino IESV fuerit; primos hominum vna veſte contentos diu vixiſſe: poſtea alteram acceſſiſſe; & ex eo cepiſſe in vſu eſſe veſtem vnam exteriorem, Hebræis מעיל, vt dicebamus, Græcis ἱμάτιον, Latinis *togam*: & interiorem; hæc Hebræis כתונת, Græcis quoque χιτὼν ex Hebræo, Latinis *tunica.* Diutiſſime vixerunt mortales, cùm in communi vſu maiorem omnem veſtem præter has duas ignorarent, aut certe non communiter vſurparent; dico maiorem: quia linteamina quædam aut pannos à varijs gentibus eſſe adhibitos tegendis partibus, quas pudor vult tegi, non negauerim. Eiuſmodi fuerunt apud Hebręos linea fœminalia, quæ vſque ad genua & poplites venientia, celabant verenda: ſuperiore autem parte ſub vmbilico vehementer adſtringebantur, מכנסי ipſis dicta Græcis Interpretibus περισκελῆ vt obſeruat Hieronymus in Epiſtola ad Fabiolam, de veſte ſacerdotali: Adiecta eſt poſtea & tertia veſtis; ſed qua perdiu frugi homines parce vſi. Varro, Cato, ſiue de liberis educandis: *Mihi puero modica vna fuit tunica, & toga, ſine faſcijs calciamenta, equus ſine ephippio, balneum non quotidianum.* Quin fuerunt politioribus jam ſeculis, qui priorum hominum inſtituto viuerent vnica veſte contenti, saltem

tem per æſtatem: quidem & per hiemem. De Ageſilao ſcribit Plutarchus in Apophthegmatis Laconũ, ipſum στυφόδρου χειμῶνος ὄντος, quando erat hiems intenſa, ſolitum ἀχίτωνα prodire in publicum. Sic candidati apud Romanos in Comitio, ſine tunica prenſabant in toga candida: cuius rei cauſſam inter plures affert Plutarchus Capit. Rom. XLIX. quòd poſſent vulnera militiæ accepta populo oſtentare. Sic Lycurgus orator cauſſas pallio tantum indutus, Athenis agebat, Cato Romæ pro tribunali judicabat; vt refert idem magnus ſcriptor in eorum vitis: etſi de Lycurgo verba illius etiam aliter poſſunt accipi. Poſtea vbi inter homines luxus creuit, prior virtus maſcula decreuit, & corpora facta ſunt magis alſioſa; alij tunicas plures geſtarunt, alij eaſdem duplicarunt: quidã & in exteriore veſte idem fecerunt. Galenus in quarto de vſu partium ſubobſcure ſignificat, ſuo tempore tunicas fieri ſolitas στωϊκὰς, è pluribus pannis compoſitas, & παχείας, *craſſas*. Sed & plures ſimul geſtare mos fuit. quare etiam nomina tum ſunt inuenta, quibus diſtinguebant tunicam ἐξάρχην carni proximam, (qui & ὁ ἐνδοτάτω χιτὼν Græcis; alicubi etiam ἐντόβαιος;) ab illa quæ inter hanc & pallium ſiue togam aſſumebatur. Varro, De vita populi Romani; *Poſtea quam binas tunicas habere cœperant, inſtituerunt vocare ſubuculam & induſium.* Neque hoc apud Romanos ſolos poteſt obſeruari: ſed & apud alios populos idem vſuuenit. Euſtathius in Iliad. β. facit duo genera χιτώνων, tunicarum; vnum illarum quæ fiebant è lino & corpori adhærebant: alterum earum, quæ fiebant ἐξ ἠλακατέων. è mollibus lanis, & intimæ veſti ſuperinduebantur. In XVI. libro Strabonis, populis quibuſdam Aſſyriæ hic cultus attribuitur; χιτὼν λινοῦς ποδήρης, ἐπενδύτης ἐρεοῦς, ἱμάτιον λευκόν. tunica linea talaris, noſtræ camiſiæ reſpondens, tunica altera exterior, & pallium album. Apud Hebræos tunicæ interioris mentionem obſeruo raram: quo minus fit mihi probabile, Dominum noſtrum, cuius vita vniuerſa ſimplicitatis, humilitatis & λιτότητος exemplum extitit fuiſſe illa vſum. in Euangelijs quidem nuſquam facta eſt illius mentio: etſi habuit fortaſſe quędam linteamina ſub tunica inconſutili, qualia erant illa fœminalia, quæ ex Hieronymo deſcripſimus. Summa igitur reſponſionis noſtræ ad quæſtionem ſecundam erit: Dominum noſtrum videri mihi, rem ex antiquis moribus æſtimanti, veſtes geſtaſſe, non vt quidam olim putarunt, quinque; ac ne tres quidem, vt Euthymio placebat, & multi hodie eum ſecuti, exiſtimant: ſed duas tantum, pallium & tunicam. Antiqua traditione proditum eſt, tunicam hanc, opus fuiſſe manuum glorioſæ Virginis: quod nos facile credimus: nec refert quod è lana fuit. Nam hodie quidem ma-

tronæ paullo honestioris loci probro ducerent lanificio manus commodare: cùm totam plane curam linificij non aspernentur, neque in aliqua eius parte manus suas occupari se indignum putent. Olim alij fuerunt mores; nam etiam illustrissimæ puellæ & matronæ lanificio assuefiebant, vt notabamus ad Suetonium, id narrantem de filia & nepte Augusti, lib. II. cap. LXIV. Videtur antiquum institutum durasse vtcumq; ad Chrysostomi tempora: nam ille vir sanctissimus in homilia XXXIV. epistolę prioris ad Corinthios, seculo suo conuitium dicit, quod propter mulierum mollitiem, hoc institutum à fœminis transiret ad mares. atqui Deus, ait ille, dedit mulieri ὑφάσματος σοφίας, *industriam texendi vestes*. Tertia quæstio difficultate non caret: nam ποιῆι μέρη diuersissime expositum est ab interpretibus. Euthymiani illi veteres, qui volebant Christum quatuor gestasse ἱμάτια, *partes facere* interpretabantur, singulas vestes singulis militibus attribuere. tunc nulla scissura fuisset opus, nulla integræ vestis laceratione. Euthymius, qui duas tunicas vnum pallium Christo tribuebat; pallium & tunicarum alteram secabat in partes. Omnino factam esse scissuram vestis vnius aut plurium, declarat sequens antithesis, cùm aiunt milites de tunica, μὴ σχίσωμεν αὐτὸν: *ne hanc scindamus*. id enim perinde accipiendum est, quasi dicerent milites: nos quidem alteram vestem conscidimus in partes: sed hanc elegantioris artificij, (ita Nonnus accipit, Θέσκελον ἀμφιέσσατο τύπτι ξένον.) aut cuius partes sint futuræ inutiles, scindere non debemus. Nos verò existimamus, solum pallium fuisse scissum: atque hoc mysterio diuino, quod significatum est hac actione multo melius conuenit, quàm plures vestes fuisse scissas, quod Euthymius & hodie plerique interpretes tradunt. Significat enim diuisio vestis in quatuor partes, Ecclesiam Christi per quatuor mundi partes diffusam ac diuisam. quemadmodum igitur Ecclesia quum sit vna, in quatuor mundi plagas dispergitur: sic vestem vnde quatuor fiunt partes, vnicam fuisse ante scissionem necesse est. Erat pallium vestis Hebræorum ampla, non multum, vt videtur, dissimile pallio Græcorum: quod in quatuor partes commodissime secari potuit: constabat enim è quatuor pannis certo modo inter se iunctis. quam ob caussam passim Græcis τετράγωνον ἱμάτιον quadrangula vestis, siue quadrata appellatur. Etiam Cyrillus & alij Patres μέρη ποιῆι hic interpretantur σχίζῃ, scindere vestem quæ integra erat. sed multi Patrum scissionem memorant non vnius vestis, verùm plurium. Nonnus & Arabs partitionem simul factam pallij & tunicæ inconsutæ putarunt; magno errore, de quo mox. Qualis fuerit Domini tunica, (id quarto loco propositum erat,) partim declaratum est à Iohanne, partim sup-

pleri

pleri debet ex antiquitatis peritia. Iohannes duas notas proponit ὃ ἄῤῥαφον, quod nullam ſuturam habuerit: ὃ ἄνωθεν ὑφάντὸν δι' ὅλου, quod fuerit à ſumma parte ad imam texta; quæ notæ propriæ quidem non erant huic tunicæ, ſed tamen cum paucis communes; vt poſtea oſtendemus: ſed prius aliquid dicendum de ijs, quæ huic cum aliorum tunicis erant communia. Inprimis hoc veſtibus interioribus commune eſt, vt non ſint laxæ, ſed aptæ membris & adſtrictæ corporibus. Tales fuerunt & Romanorum tunicæ, quæ neque ſeruos miniſteria ſua obire, neque artifices ſuas exercere artes, impedirent. Talis etiam Hieronymo deſcribitur tunica ſacerdotalis. ſed illa fuit è duplici ſindone, hæc Chriſti è lana. illæ talares erant, & vſque ad crura deſcendebant, ait Hieronymus: etiam Chriſti tunica fuit talaris. Nonnus: - ἀπ' ἀὐχένος εἰς σφυρὰ λήγων. An autem manicas habuit hæc veſtis? Apud veteres multę tunicę manicis caruerunt: quędam, vt ſeruorum aliquando, vnam tantum habuerunt. Græci ἑτερομάχαλους χιτῶνας vocabant. Heſychius: ἑτερομάχαλος χιτὼν δουλικὸς, ἐργατικός. ἀπὸ τοῦ τὸν ἕτερον μάχαλον ἔχειν ἐῤῥαμμένον. Ait tunicam ἑτερομάχαλον, quaſi dicas *vnimanicam*, veſtem eſſe ſeruorum & opificum. ſic autem dici, quod aſſutam habeat alteram manicam. id enim eſt in hoc loquendi genere μάχαλον. aliæ duas habebant manicas, & dicebantur ἑκατερομάχαλοι vel ἀμφιμάχαλοι. Heſychius. Ἀμφιμάχαλος χιτὼν χειριδωτὸς ἑλληνικὸν, ὡς ὁ Πλάτων, δύο χειρίδας ἔχων, ἃς μαχάλας ἔστι τοῖς λέγουσι; alludit ad Platonis locum in Theæteto, meminit & Ariſtophanes. At tunicam Chriſti nos putamus fuiſſe manuleatam; ſed ſtrictis manicis, vt erant in tunicis ſacerdotalibus, & Romanis etiam. Hieronymus tunicas ſacerdotum comparat cum Romanorum militum tunicis lineis, quas camiſias vocabant: quod fuit expeditiſſimæ veſtis genus. Sane Arabs interpres hanc Chriſti tunicam appellat *camiſiam*; nam illa ipſa voce vtitur. Quintum erat quæſitorum, quid ſit veſtis inconſutilis. ſextum autem, quid ὑφαντὸς, δι' ὅλου: quæ ſimul explicabimus. Omnium artium quæ circa veſtes conficiendas occupantur, (ſunt autem plurimæ,) duæ ſunt præcipuæ, ἡ ὑφαντικὴ textoria, & ἡ ῥαπτικὴ, ſartoria. nam ἡ ἀκεστικὴ quæ & ἐπανθικὴ, non conficit veſtes, ſed tantum reficit, quod tamen eiuſdem non eſſe artis, in libro ad Thraſybulum non ſemel ſcribit Galenus. Hyphantice quæ telas & pannos è lana aut ſerico aliáue materia conficit, vulgo notiſſima eſt; & deſcribitur eleganter Senecæ in epiſtola nonageſima. Rhaptice, ſiue ſartoria pannos prius incidit, deinde acu conſuit, quod veſtimenta concipere, Latini dixerunt. Seruius ad librum x o v. *Sarcinatores concipere dicuntur veſtimenta, cum è diuerſo coniungunt, & adſuunt.* Et

hodie quidem, rarissime vestis aliqua conficitur sine sarcinatoris opera; olim verò parandarum vestium alia ratio fuit: textores enim vestes absoluebant; neque eorum opera, vt plurimum vtebantur, quos sermo Gallicus vocat *couturiers*, Latini *sartores* aut *sarcinatores*: quæ vocabula refectorem veteris vestis potius denotant, quam nouæ confectorem. & quum ῥάπτειν sit *acu suere*; sutores tamen Romanis dicti sunt, non illi qui acu vestes consuunt; sed qui coria in vsum calceorum. & Plato in Politico de artificijs vestimentorum differens, commemorat πλεκτικὴν τὴν ῥαφῇ χρωμένην συνθέσιν, *confectionem illam quæ fit perforatione & sutela*; qua generali descriptione sartores quum possint comprehendi; Plato tamen illorum non meminit, sed tantum τῆς σκυτοτομικῆς, *artis consuendi coria*; id est, sutorum. Galenus in libro ad Thrasybulum, multam mentionem facit earum artium, quę vestes veteribus conficiebant: nostrorum tamen sartorum non meminit: solam in eo genere agnoscit textoriam; quasi illa non tantum pannos confeciisset, vt hodie, sed etiam absoluisset vestimenta. Idem apud alios scriptores obseruauimus. Vnde necessario sequitur, aut eosdem qui erant textores, etiam sartores fuisse, qui tamen à parte præcipua sui artificij dicebantur ὑφάνται *textores*, non autem ῥάπται *sartores*; aut certe longe aliá fuisse olim indumentorum rationem, quam sit hodie. Euangelista Iohannes de tunica Domini agens vtriusque artificij meminit, & textorum & sartorum: sed sartores illi tunicæ manus adhibuisse negat: quod optime conuenit cum ijs quæ modò diximus. At quomodo potuit tunica fieri sine vlla sutura, præsertim quæ esset manuleata? nam textores qui telas & pannos è stamine pendente ad jugum, intexta trama conficiunt, eiusmodi vestem non posse conficere certissimum est. quare Hieronymus de fœminalibus sacerdotum scribit; illa de byssо retorta solita contexi, & postquam incisa fuissent, acu consui: *Non enim* inquit, *possunt in tela huiuscemodi* vestes *fieri*. Si fœminalia opere textoris fieri non potuerunt: ne manuleatę quidem tunicæ profectò potuerunt. Dicat aliquis; Domini tunicam manicas non habuisse. Primum id parum est probabile: nam omnes ferè tunicæ, quæ ab honestioribus munimen contra frigus gestabantur, erant manuleatæ: deinde hoc difficultatem non soluit. nam etiam demtis manicis, tunica clausa vndique, vel etiam aperta, sed quæ foramina habeat ad transmittenda brachia; opera textoris fieri nequit. nam vestem quæ nullam habuerit futuram, oportuit nullo pacto fuisse incisam. Quod igitur Iohannes ait, tunicam hanc fuisse inconsutilem; ostendit diuersam fuisse à communibus tunicis, quæ aut ῥαπταὶ erant, aut συμπορπηταί. Tunicas ῥαπτὰς appellant Græci, ex pluribus

pannis

pannis consutas ad latera & ad humeros. Talis fuit tunica lati claui Romanorum; vt illa Augusti, manicis carens, quæ togam virilem sumenti ad pedes decidit, quod esset, *resuta ex vtraque parte*, ait Suetonius cap. XCIII. id autem intelligi debet de sutura quæ super humeris anticam partem cum postica committebat. In alijs tunicis hæc commissura fiebat fibulæ morsu. Hesychius; συμπορπητὸν, μὴ ῥαφῇ συνειλημμένον τῷ ἄνω μέρει. in libris editis corruptissime prima dictio scripta est. Sed quod addit Iohannes, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου. de communi textura quum nequeat accipi, vt probauimus: diuersum fuisse à textura vulgata artificium tunicæ Dominicæ euincit. Vidit hoc beatus Chrysostomus, qui homilia in Iohannem LXXX V. sic de ea re scribit. Τινὲς μὲν τὸ εἶδος τῆς χιτωνίσκου φασὶ τὸ Εὐαγγελιστὴν ἱστορῆσαι· ὅπερ γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ δύο ῥάκη συμβάλλοντες, ὕπερ ὑφαίνουσι τὰ ἱμάτια, δηλοῖ ὁ Ἰωάννης, ὅλα τοῦτον εἶναι τὸν χιτωνίσκον, φησὶν, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντόν. *Quidam putant, ipsam tunicæ formam, à Iohanne narrari. nam quia solent in Palæstina duos pannos committentes, vestimenta texere; Iohannes vt significet talem fuisse hanc tunicam, ait fuisse desuper* vel *à summo textam.* hæc Chrysostomus: quę nescio an alij intelligant: ego vix satis assequor. non enim capio, quî possit illa duorum pannorum commissura per texturam fieri, quod ille ait. Theophylactus more suo Chrysostomi verba describens, quædam de suo adijcit, declarandæ sententiæ. ἐν Παλαιστίνῃ, ait, δύο ῥάκη συμβάλλοντες, ἤτοι δύο πανία, ὑφαίνουσιν ἱμάτια, αὐτὴ ῥαφῆς χρῶνται τῇ συνυφασμῷ. quod dixerat Chrysostomus δύο ῥάκη, ille exponit δύο πανία, voce sui seculi, quæ idem significat, vt olim dicebamus ad Suetonium, libro II. cap. XXI. deinde addit Theophylactus, Palæstinos, duos illos pannos non sutura connectere, sed contextura, id est, connexione texendo facta: sed difficultatem quam modò proponebamus, non soluit his verbis Theophylactus. Isidorus Peluſiota epistola LXXIV. libri primi, difficilis nodi soluendi aliam init viam: in hoc cum Chrysostomo consentiens, quod illam tunicam peculiari artificio hominum Galilæorum in Palæstina vult fuisse elaboratam: artificium verò ipsum longe aliter, sic explicat, postquam dixit de vestis vilitate, qua soli vterentur pauperes Galilæorum; καθ' ὃν, ait, ἐν Γαλιλαίᾳ, τὸ τοιοῦτον φιλεῖ γίνεσθαι ἱμάτιον, τισὶν ἴσως ἐν Παλαιστίνοις, μάλιστα οἷς ὑφαίνεται. *apud quos vel maxime indumentum eiusmodi solet fieri, & arte quadam texi pectinem retrorsum impellendo, vt sint in fascijs pectoralibus.* sic ille Isidori locus exponi debet, quem docti viri non intellexerunt. σπαργάνια sunt fasciæ pectorales, quarum B. Hieronymus & alij Græci Latinique scriptores faciunt mentionem: in homilia octaua Chrysostomi in priorem ad Timotheum, habes ἀπὸ τῶν σπαργάνων; sed videtur

detur aliud esse. ἀναχρυσὸν ὑφάνειν peculiaris quędam est texendi ratio: non enim omnes eodem modo texebant. Erant qui tramam sursum impellerent: erant qui deorsum, vt Ægyptij, quorum propria instituta commemorans Herodotus in Euterpe, illud ponit inter prima. ὑφαίνουσιν ait, ἄλλοι, ἄνω τὸν κρόκιον ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ, κάτω. alij antrorsum tramam impellebant, Palæstini in hoc vili genere vestis, retrorsum. Sed hoc quid sit cogitent eruditi. mihi difficultatem de qua ante diximus, hęc historia non videtur soluere: neque etiam exemplũ, quod affert, de fascijs pectoralibus. & verò quid simile fascię angustę cum integra tunica manuleata? Theophylactus aptat huic loco morem texendi Aegyptiorum, quasi ita difficultas tolleretur; quod non ita est, vt modò dicebam. Sic ille: Ἄλλοι φασὶν ἐπὶ τὸ Παλαιστίνη ὑφαίνουσι τοῦτο ἴσως ἡμῖν, ὅτων ἄνω μὲν τὴν μίτων τὸ τῆς στήμονος, κάτω δὲ ὑφαινομένου τοῦ πήνιου, ἐξ ὅπως ἀναβαίνοντος· ἀλλὰ τοιοῦτόν κάτω μὲν ἔθεσι ἡ μίτος ἄνω δὲ ὑφαίνεται ὁ ὕφασμα. Videtur locum Isidori Pelusiotę voluisse explicare: sed eius explicatio voci ἀναχρυσὸν quam bene conuenit? Est hodie in vsu genus quoddam operum laneorum, binis prędongis acubus factorum, cuiusmodi sunt tunicæ nocturnæ, tibialia quæ à stamine vocitantur, item alia; quorum operum confectio si fuit veteribus nota; nullum est dubium Domini hanc tunicam eo artificio fuisse confectam. An nota illa ars fuerit antiquis, non possum pro certo affirmare; nullum enim succurrit testimonium, vnde id possit liquido probari. Galenus in libro ad Thrasybulum, docens varias esse artes, quæ licet operationes admodum diuersas habeant, in summa tamen propositi conueniunt, atque adeo artis eiusdem partes diuersæ censeri debeant, ita scribit. Τὸ γοῦν ὑφαίνειν ἱμάτιον, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ κρόκας στήμοσι διαπλέκειν. ἆρ' οὖν ἔτερόν τι τοῦτό γε ῥάπτειν ἐστὶν; οὐδαμῶς. ἀλλὰ καὶ τοῦτο διαπλέκοντας κρόκας στήμοσιν· ὡς εἶγε καὶ ἀρχὰς οὐδὲν ἐβούλετο ἡμᾶς ἀφ' ὧν τῆς ὑφαντικῆς ἐνεργείας ἕτερον ἔστω διαπλέξαι τας κρόκας τοῖς στήμοσι, πότερον καθόλου ἢ πῶς ἔχει τὰ ῥαφήματα τοῦ ἱματίου· ἢ καθὸ τὰς ἀλήσεις, ἢ τὰς ἀσυμείδας, ἢ τὰς δικτυώδεις πλέξεσιν, ἐπείσοι δ' οὐδὲν ἧττον ἱμάτιον, ἀλλ' ἐν χείρω παμπόλλῳ· στοχαζόμενοι τοίνυν οὐχ ἁπλῶς τῆς πλέξεως, ἀλλὰ τῆς ἁπτῆσι ἐξικνεῖσθαι πρὸς αὐτὸν, τὸν διὰ τῆς ἰσῶν ἐπιτόκων ὑφαντικόν. Sensus est: Texere nihil aliud esse, nisi stamen & subtemen implicare & inter se miscere. id fieri non in ea solum arte quæ textoria & hyphantice dicitur: nam & sartores idem efficere. quod quidem mihi videtur ęgre ad nostros sartores trahi posse. Addit Galenus, potuisse initio excogitari aliam rationem texendi vestes: vel quomodo, inquit, resarciuntur lacerę vestes; vel quo pacto viminea opera nectuntur, vt quali, sportæ, retia. sed quia istæ rationes texendi plus multo tem-

poris

poris deſiderarent; propterea texturam eſſe inuentam, quæ exeţcetur per lignũ textorium, ſiue liciatorium. Oſtendit hic locus, artificium illud quod diximus non fuiſſe tempore Galeni vulgo notum: non enim, opinor, fuiſſet prætermiſſurus. quod ſi id fuit alicubi cognitũ, vt in Palæſtina, opera ſic confecta recte poſſunt ὑφάντα dici. Euthymius ſcribit, Chriſti tunicam fuiſſe à ſuperioribus partibus contextã veluti *ſunt*, inquit, *apud nos capitis aut pedum hiemalia operimenta.* intelligit autem quæ hodie vocamus *feltra*, ex quibus cum alia conficiuntur, tum galeri. hæc materia veteribus fuit notiſſima. eius artifices Græci πιλοποιούς, Latini *coactiliarios* dixerunt: fit enim feltrum è lana coacta. operimenta pedum, quorum meminit Euthymius, ea ſunt, quæ *impilia* appellat Vlpianus leg. x. Dig. De auro, arg. mund. vbi ſeparantur ab vdonibus. Græci πίλους dicunt, quidam etiam ἰμπίλια vt alibi oſtendimus. Sed hoc genus panni, quomodo poteſt dici à ſuperioribus contextum, vt vult Euthymius? hodiernis feltris hoc nullo pacto videtur conuenire. Reſtat vltimum quæſitũ, paucis expediendum. Iohannis narratio clara eſt: pallio in quatuor partes ſecto, cuiq; militi partem ceſſiſſe. nullam hic ſortitionem factam Iohannes commemorat: & verò opus non erat. tunc enim ſorti res permittitur, cum non ita æquari partes potuerunt, vt non ſit vna optabilior quàm alia. in pallij inciſione facillimum fuit hoc incommodum vitare. quare igitur ſortitio adhiberetur? de tunica alia res fuit: nam milites præoptarunt illam peruenire integram ad vnum, quàm laceratæ partes ad ſingulos. hic igitur ſortitionem adhibitam narrat Euangeliſta. & ratio eſt manifeſtiſſima. Accedit quod ſortitio de altera tantum veſte facienda fuerat prædicta, non de vtraque. Nam dixit Dauid: *diuiſerunt ſibi veſtimenta mea; & ſuper veſtẽ meã miſerunt ſortẽ.* neq; aliter Auguſtinus hanc hiſtoriam accepit. Toletus qui B. Auguſtinũ & alios eiuſdem ſententiæ reprehendit, ipſe potius reprehendendus eſt. Vrget Toletus Marci verba, x v. 24. διαμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτά. Sed facilis reſponſio: eſt enim figura κοινότατος rhecoribus dicta: multi Theologi ſyllepſin nominant, vt B. Hieronymus in Matt. capite x x v i. & x v i i cum pluribus id tribuitur vel compendio dicendi, vel aliam ob cauſſam, quod eſt quorundam proprium. Sic Matth. x x v i i. 44. latrones Chriſto dicunt conuitia; id eſt, alter latronum. Sic Matth. x x v i. 8. diſcipuli murmurant: id eſt vnus è diſcipulis, Iudas. Iohan. x i i. 4. & ad Hebr. x i. 37. ἐπρίσθησαν *ſerrati ſunt* vs etiam Hier. vertit: quum ſolus Iſaias dicatur ſerrà fuiſſe diſſectus. Nonnus in paraphraſi huius loci Iohannis, longius recedens à verbis Euangeliſtæ, facit pallium & tunicam ſimul fuiſſe diuiſa. idem tamen

mox

detur aliud esse. ἀναγκαῖόν τι ὑφάνσεως peculiaris quędam est texendi ratio: non enim omnes eodem modo texebant. Erant qui tramam sursum impellerent: erant qui deorsum, vt Ægyptij, quorum propria instituta commemorans Herodotus in Euterpe, illud ponit inter prima. ὑφαίνουσιν ait, ⓐ μὲν ἄλλοι, ἄνω τὸν κρόκιον ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ, κάτω. alij antrorsum tramam impellebant, Palæstini in hoc vili genere vestis, retrorsum. Sed hoc quid sit cogitent eruditi. mihi difficultatem de qua ante diximus, hęc historia non videtur soluere: neque etiam exemplũ, quod affert, de fascijs pectoralibus. & verò quid simile fascię angustę cum integra tunica manuleata? Theophylactus aptat huic loco morem texendi Aegyptiorum, quasi ita difficultas tolleretur; quod non ita est, vt modò dicebam. Sic ille: Ἄλλοι φασὶ ἐπὶ τὸ Παλαιστὴν ὑφαίνουσι τὸν ἱστὸν ἀφ' ὡς πρὸς ὑμᾶς, ὅπερ ἄνω μὲν τὴν μίτραν ἀπὸ τοῦ σήμονος, κάτω δὲ ὑφαινομένου τοῦ πέμματος, ἐξ ὧν ἀναβαίνοντος· ἄλλα τινὰ δυτικὰ κατὰ μικρὸν ἔθεσι ⓐ μίτραν ἄνω ὑφαίνεται ὁ ὑφασμα. Videtur locum Isidori Pelusiotę voluisse explicare: sed eius explicatio voci ἀναγκαιοτάτου quam bene conuenit? Est hodie in vsu genus quoddam operum laneorum, binis prælongis acubus factorum, cuiusmodi sunt tunicæ nocturnæ, tibialia quæ à stamine vocitantur, item alia; quorum operum confectio si fuit veteribus nota; nullum est dubium Domini hanc tunicam eo artificio fuisse confectam. An nota illa ars fuerit antiquis, non possum pro certo affirmare; nullum enim succurrit testimonium, vnde id possit liquido probari. Galenus in libro ad Thrasybulum, docens varias esse artes, quæ licet operationes admodum diuersas habeant, in summa tamen propositi conueniunt, atque adeo artis eiusdem partes diuersæ censeri debeant, ita scribit. Τὸ γοῦν ὑφαίνειν ἱμάτιον, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ κρόκας σήμοσι διαπλέκειν. ἆρ' οὖν ἕτερόν τι τοῦτ' ἐστὶ τοῦ ῥάπτειν ἐστὶν; οὐδαμῶς. ἀλλὰ καὶ τοῦτο διαπλέκονται κρόκαι σήμοσιν· ὡς εἶγε καὶ ἀρχαὶ βούλοιτό τις ἀνθρώπου τῆς ὑφαντικῆς συνεργείας ἑτέρῳ ἔργῳ διαπλέξαι ταῖς κρόκας τοῖς σήμοσι, πάνυ καλῶς ἂν ποιήσειεν τὰ ῥαγέντα τῶν ἱματίων· ἢ καλῶ ταῖς ταλάρεσι, ἢ ταῖς σαυνείδαις, ἢ ταῖς δικτυακαῖς πλέκουσιν, ἐπίσταται δ' οὐδὲν ἧττον ἱμάτιον, ἀλλ' οὐ χρείᾳ παμπόλλῃ· σχολάζοιμι τοίνυν οὐχ ἁπλῶς τῷ πέλεσι, ἀλλὰ τῷ δοκεῖν ἀσκεῖσθαι σοφὸς εἶναι, τὸν διὰ τῆς ἴσως ἐπιστάμενον ὑφαντικόν. Sensus est: Texere nihil aliud esse, nisi stamen & subtemen implicare & inter se miscere. id fieri non in ea solum arte quæ textoria & hyphantice dicitur: nam & sartores idem efficere. quod quidem mihi videtur ęgre ad nostros sartores trahi posse. Addit Galenus, potuisse initio excogitari aliam rationem texendi vestes: vel quomodo, inquit, resarciuntur laceræ vestes; vel quo pacto viminea opera nectuntur, vt quali, sportæ, retia. sed quia istæ rationes texendi plus multo tem-

poris

poris deſiderarent; propterea texturam eſſe inuentam, quæ exercetur per lignũ textorium, ſiue liciatorium. Oſtendit hic locus, artificium illud quòd diximus non fuiſſe tempore Galeni vulgo notum: non enim, opinor, fuiſſet prætermiſſurus. quod ſi id fuit alicubi cognitũ, vt in Palæſtina, opera ſic confecta recte poſſunt ὑφάντα dici. Euthymius ſcribit, Chriſti tunicam fuiſſe à ſuperioribus partibus contextã veluti *ſunt*, inquit, *apud nos capitis aut pedum hiemalia operimenta*. intelligit autem quæ hodie vocamus *feltra*, ex quibus cum alia conficiuntur, tum galeri. hæc materia veteribus fuit notiſſima. eius artifices Grçci πιλοποιούς, Latini *coactiliarios* dixerunt: fit enim feltrum è lana coacta. operimenta pedum, quorum meminit Euthymius, ea ſunt, quæ *impilia* appellat Vlpianus leg. x. Dig. De auro, arg. mund. vbi ſeparantur ab vdonibus. Græci πίλους dicunt, quidam etiam ἐμπίλια vt alibi oſtendimus. Sed hoc genus panni, quomodo poteſt dici à ſuperioribus contextum, vt vult Euthymius? hodiernis feltris hoc nullo pacto videtur conuenire. Reſtat vltimum quæſitũ, paucis expediendum. Iohannis narratio clara eſt: pallio in quatuor partes ſecto, cuiq; militi partem ceſſiſſe. nullam hic ſortitionem factam Iohannes commemorat: & verò opus non erat. tunc enim ſorti res permittitur, cum non ita æquari partes potuerunt, vt non ſit vna optabilior quàm alia. in pallij inciſione facillimum fuit hoc incommodum vitare. quare igitur ſortitio adhiberetur? de tunica alia res fuit: nam milites præoptarunt illam peruenire integram ad vnum, quàm laceratæ partes ad ſingulos. hic igitur ſortitionem adhibitam narrat Euangeliſta. & ratio eſt manifeſtiſſima. Accedit quod ſortitio de altera tantum veſte facienda fuerat prædicta, non de vtraque. Nam dixit Dauid: *diuiſerunt ſibi veſtimenta mea; & ſuper veſtẽ meã miſerunt ſortẽ*. neq; aliter Auguſtinus hanc hiſtoriam accepit. Toletus qui B. Auguſtinũ & alios eiuſdem ſententiæ reprehendit, ipſe potius reprehendendus eſt. Vrget Toletus Marci verba, x v. 24. διαμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτά. Sed facilis reſponſio: eſt enim figura κοινότης rhetoribus dicta: multi Theologi ſyllepſin nominant, vt B. Hieronymus in Matt. capite x x v i. & x v i i cum pluribus id tribuitur vel compendio dicendi, vel aliam ob cauſſam, quod eſt quorundam proprium. Sic Matth. x x v i i. 44. latrones Chriſto dicunt conuitia; id eſt, alter latronum. Sic Matth. x x v i. 8. diſcipuli murmurant: id eſt vnus è diſcipulis, Iudas. Iohan. x i i. 4. & ad Hebr. x i. 37. ἐπρίσθησαν *ſerrati ſunt* vt etiam Hier. vertit: quum ſolus Iſaias dicatur ſerrà fuiſſe diſſectus. Nonnus in paraphraſi huius loci Iohannis, longius recedens à verbis Euangeliſtæ, facit pallium & tunicam ſimul fuiſſe diuiſa. idem tamen

mox

mox recte, de sola tunica factam sortitionem clare affirmat. sed quia omisit Nonnus verbum ἔλαβον, & omnia illa quæ in melioribus libris parentheseos notis includuntur, sententiam Iohannis non expressit solita felicitate. Affinis error Arabis interpretis, qui sic locum vertit, quasi scriptum inueniſſet, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ τὸν χιτῶνα. translatis ante parentheſin illis, *& tunicam*; quæ in omnibus codicibus Græcis & Latinis parentheſi rectè subijciuntur.

LXXXV. *Numerus clauorum in Cruce Domini.*

Anni XXXIV. Num. CXVIII.

QVod scribit Baronius, antiquissimas imagines Christũ repręsentare quatuor clauis ad crucem affixũ, vt Gregorius Turonensis scripsit; non tribus, vt Gregorius Naz. Nonnus & alij auctores prodiderunt; id valde confirmat Iosephi Scaligeri sententiam; existimantis binos pedes totidem clauis, non ad stipitem arrectarium, sed ad suppedaneum fuisse affigi solitos, Eum vide in Animaduersionibus Eusebianis.

LXXXVI. Elogia puniendorum & tituli punitorum *in Iure Rom.*

Mos Iudaicus, præco crimen puniendi declarabat. Baronij vana curiosita circa ordinem trium linguarum in Titulo Christi. Ostenditur futilitas rationum, quibus probare ipse voluit, vltimum locum fuisse nobilissimum.

Anni XXXIV. Num. CXIX.

NOmen iuris Romani retinuit Iohannes cùm scripsit, XIX. 19. Ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος. Nonnus eleganter: ἐπίγραφε μύστυει γράμμα· τόσσ᾽ κήρυκι Λατινίδι τίτλον ἰωὴ. In libris Romanorum affinia sunt, *elogia puniendorum*, vt apud Suetonium; *superdicta* voce præconis eorum qui puniebantur, vt in lege, *Si duo patroni*, Dig. De jurejurando. & *tituli* iam punitorum, vt in hoc loco Iohannis. quo pertinet eruditissimi Hesychij glossa, Τίτλος πτυχὸν ἐπίγραμμα ἔχων. *Titulus est pittacium continens inscriptionem.* In Tranquilli Domitiano cap. x. habetur hic titulus, *Impie locutus parmularius*, sed titulus eo loci non est fortasse ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας, vt doctis est visum. verùm est potius, superdictum quod præco pronunciauit dum ille paterfamilias trahitur ad supplicium, vel dum ad palum alligatur canibus obijciendus. Fuit & moris Iudaici, vt quoties de aliquo supplicium sumebatur, crimen propter quod ille peribat, populo significaretur

voce

voce præconis. Auctor est Maimonides in perek XIII. eius libri ex opere Iad, quem non semel iam laudauimus; solitũ fieri, vt cum reus sententiam mortis passus, è loco iudicij exibat, ducendus ad supplicium, præcederet ipsum הברוז κῆρυξ præco, & hæc verba diceret: ILLE EXIT OCCIDENDVS MORTE ILLA, QVIA TRANSGRESSVS EST TRANSGRESSIONE ILLA, IN LOCO ILLO, TEMPORE ILLO: ET SVNT EIVS REI TESTES ILLE ET ILLE. QVI NOVERIT ALIQVID AD EIVS INNOCENTIAM PROBANDAM VENIAT, ET LOQVATVR PRO EO. Sed titulus Cruci Christi affixus, more Græcorum & Romanorũ fuit conceptus, eleganti quadam breuitate omisso verbo; Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ, vt recitatur à Marco: vel adiecto nomine, IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM. quomodo habet Iohannes. apud Matthæum & Lucam leguntur amplius illa verba, οὗτος ἐστιν: quæ videntur non è titulo descripta, sed ab illis adiecta, sententiæ perficiendæ. Nec mirum varijs linguis titulum esse conceptum: nam ita moris fuit, Imperatorum etiam edicta per Græciam & Asiam duplici sermone proponere, Græco & Romano, vt declarant aliquot exempla apud Iosephum libro XIV. Quin ipsos quoque Imperatores aliquando rescripta sua lingua Græca concepisse, argumento est lex IX. Dig. De lege Rhodia, vbi libello Græco Eudæmonis Nicomediensis, Imperator Græce rescribit. Porrò quis fuerit seruatus ordo in titulis disponendis, non plane constat: quoniam Euangelistæ duo (nam reliqui duo omiserunt,) cum aliqua diuersitate eam partem historiæ narrant. Apud Iohannẽ hic est ordo: Hebraica inscriptio principem locum obtinet, sequitur Græca, & postremo Romana. contra, apud Lucam hæc series; Græca, Romana, Hebraica. Si causſam quæris diuersitatis; respondebo; Euangelistas rem momenti nullius, ordinem in istis inscriptionibus, neglexisse, & vt quidque illis veniebat in mentem, id scripsisse. ita illos sua incuriositate, nostram castigasse curiositatem, qui friuola sæpe sectamur, seria negligimus. Sin aliquam rationem sunt secuti Euangelistæ; haut dubie illa est, quam hic afferam: Iohannes ordinem naturæ & veritatis secutus est: Lucas eundem seruauit quem ipse Pilatus, aut Pilati ministri. Naturæ & veritati consentaneum esse, vt primo loco Hebraica ponantur, secundo Græca, tertio demũ Romana, neq; ignorare, neque negare potest quisquam, non plane insanus. Romanos autem sine discrimine in talibus modò Græca, modò Latina priore loco posuisse, ostendunt illa edicta, quæ recitantur à Iosepho lib. XIIII. In epistola Iulij Cæsaris ad Tyrios, ita scriptum: βούλομαι δὲ καὶ

Ελλωισὶ ϗ Ρωμαϊσὶ τὸ δίλτω χαλκῇ τῦπ διαπλῶσ. hic Græca anteponuntur Romanis. at in ipſo edicto ſic loquitur Cæſar: διαπλῶσ ϗ χαλκῷ δίλτοι, τῷ πα τεθείχθσαι, ἐγκεχαραγμένῳ γράμμασι Ρωμαϊκοῖς πε ϗ Ελλωικοῖς. hic vice verſa Romanæ litteræ prius nominantur, deinde Græcæ. Ex quo apparet ipſos, Romanos aliquando antiquitatis rationem habuiſſe, & primas linguæ Græcæ conceſſiſſe: aliquando imperij, & Romanam illi antepoſuiſſe. Vt mirari nemo debeat, titulos eo ordine fuiſſe diſpoſitos, quem indicat Lucas. Hæc vt ſcriberem, non propria voluntate ſum impulſus; qui talia curare friuolum duco, & nimij otij argumentum: ſed exemplo Baronij; qui de ordine in diſpoſitione horum tituſorum ſeruato, ea philoſophatur iſto loco, quæ iure etiam pueri rideant. Trahit hiſtoriolam hanc in argumentum prærogatiuæ cuiuſdam linguæ Romanæ. Fecerat hoc iam ante in anno XVI. ſed diuerſo modo. Ibi, ſpreto ligno quod Romæ viſitur, ſpreta auctoritate Euangeliſtarum, Romanæ inſcriptioni primus locus Cenſoria quadam auctoritate vindicabatur: hic fidem habet Baronius & ligno Romano, & narrationi Iohannis, qui titulum Romanum in vltimum locum reiectum fuiſſe docent: ſed id factum eſſe honoris cauſſa, inanibus quibuſdam logis probare nititur. Profert legem XLVIII. Dig. De re iudicata: quæ hoc tantum continet: Decreta à Prætoribus Latine interponi debere. At hic quæſtio non eſt de Pilati decreto; ſed de titulo Crucis; qui profectò decreti pars non eſt. quin ſi vel maxime eſſet, tamen ea lex nihil faceret ad propoſitum. Non enim id quæritur, vtrum Romane an Græce titulus ille fueris concipiendus: ſed quum varijs linguis fuerit conceptus, cui potiſſimnm locus primus fuerit attributus. quorſum igitur lex illa? Hac quia non ſucceſſit, aliam aggreditur viam. Probat aliquot exemplis infimum locum apud Romanos fuiſſe honeſtiſſimum. Hoc vero eſt paradoxum in Romana hiſtoria nunquam prius auditum. Exemplum è theatro petitum, alienum eſt. nam ibi Imperator & Patres in ima cauea ſedebant; non quia ille locus cenſeretur per ſe honoratiſſimus: ſed quia accommodatiſſimus ad audiendũ & videndũ. Eſt igitur manifeſtus paralogiſmus, ὃ δ' ὃ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον. non enim cauſſa facti eſt, quam Baronius putat eſſe cauſſã. Idem iudicandũ de cæteris exemplis. *In triumpho*, inquit, *poſtremus locus eſt Imperatoris.* Primum nego hoc verũ eſſe: deinde falſam aſſignari cauſſam contendo. Triumphi Romani, ſiue potius pompæ triumphalis, duę partes erant. prior continebat ea quæ populo proponebantur ſpectanda: aurũ, argentũ, gemmę, ſimulacra vrbium captarũ, captiui nobiles, ipſe Imperator: poſterior ex ijs conſtabat, qui honoris

cauſſa

cauſſa Imperatoris currum proſequebantur. proximi erant cognati, propinqui, amici, Senatores illuſtres : deinde ſequebantur turmæ ex Ordine equeſtri ; poſtremò legiones. In priore parte ſeruata hæc ratio, vt ſemper creſceret ſpectaculum. Primo igitur loco traducebantur quæ minoris momenti erant : deinde ſequebantur ſpectatu digniora : nihil autem dignius ducibus ipſis, quà victore quà victo : itaque agmen illud claudebat Imperatorius currus, quem proxime præcedebat dux captiuus & quicquid erat in pompa nobiliſſimum. Quare de hac parte pompæ priore verè dicit Baronius, poſtremum locum fuiſſe Imperatoris : ſed cauſſam prodit falſiſſimam. non enim vltimus ſequitur Imperator, quia vltimus locus honoratiſſimus : ſed quia rerum ſpectandarum omnium maxima erat ipſe Imp. At reſpectu totius pompæ, Imperatorem vltimũ proceſſiſſe, tam falſum eſt, quàm quod falſiſſimum. quin potius in medio pompæ vniuerſæ locatus, longum ordinem à tergo ſequentium præcedebat. Liuius lib. XLV. de triumpho Æmylij Pauli. *Ipſe poſtremò*, (poſtremus in priore pompæ parte ;) *Paulus, in curru magnam, cum dignitate alia corporis, tum ſenecta ipſa maieſtatem præ ſe ferens. Poſt currum inter alios illuſtres viros, filij duo, Q. Maximus & P. Scipio : deinde equites turmatim, & cohortes peditum, ſuis quæque ordinibus.* Sic in alijs triumphis. vide & Suetonium in Iulio capite XLIX. Ita reperitur verum etiam in pompa triumphali, quod alibi fere perpetuum fuit apud Romanos, vt, locus medius cenſeretur honoratiſſimus. Vltimum exemplum eſt de loco qui dicebatur Conſularis in Conuiuijs. Res ita habet. Tribus fere lectis Romani ſunt ſoliti ſua conuiuia agitare. Honoris ratio ſpectabatur & in lectis, & in ſedibus diſcumbentium in illis lectis. Lectus medius ſemper honoratiſſimus ; ſedes item media cum terni accumbebant in eodem lecto : ſin bini, locus ſuperior honoratior erat. Hoc clarum eſt, & multis probatum à viris Romanæ antiquitatis peritiſſimis. Hæc inſtituta in eo qui dicebatur locus Conſularis, ex parte ſunt ſeruata, non penitus. Moris enim fuit, vt Conſul in medio quidem lecto diſcumberet, quem diximus fuiſſe dignitatis præcipuæ : ſed in vltimo loco, non medio, aut ſummo. Baronius putat eum fuiſſe Conſulis locum, quia ea ſedes honoratiſſima : ſed verius dixiſſet, eam ſedem fuiſſe honoratiſſimam, quia erat Conſularis : per ſe non erat ; neque honoris cauſſâ ille fuit locus Conſuli attributus : ſed propter alias rationes, quas inquirit Plutarchus, toto problemate III. libri primi Sympoſiacorum. Hîc mihi vide inter Plutarchum & Baronium notabile ſententiarum diſcrimen. Ille ſcriptor eruditiſſimus ponit locum vltimum, etiam in medio lecto, minus honoratum

fuiſſe, quam vel medium, vel ſummum. cauſſam igitur rei extraordinariæ accurate inquirit. Pater Annalium ponit contrarium eſſe verum: inde argumenta ducit, ad probandum etiam in alijs actionibus vltimum locum præcelluiſſe: quod in hiſtoria & antiquitate Rom. merum eſt ψευδογράφημα. aliud nihil. Porrò cauſſas cur is locus in conuiuijs Conſuli fuerit aſſignatus, legant ſtudioſi apud Plut. melius enim ex illius diatribæ lectione intelligent Baronij errorem. Maneat igitur inconcuſſum axioma, quod omnium gentium conſenſu ſcimus firmatum; vt locus vltimus, niſi peculiaris quædam ratio interueniat, cenſeatur minime omnium honoratus. Propterea Græci hominem conditionis humilis vocant κραιπάλιτον, quaſi vltima loca ſemper occupantem. Inde apud Plutarchum libro v. Problem. quinto, opponuntur ὁ κραιπάλης & ὁ κορυφαῖος. dicunt Græci & ἔσχατος, eodem ſenſu.

LXXXVII. *Refutatur Baronij commentum de potione ad ſiſtendum ſanguinem.*

Anni XXXIV. Num. CXXIV.

DVplicem in hiſtoria paſſionis narrari potionem Chriſto exhibitam, antea monebamus. de priore ibi quædam obſeruauimus aduerſus prodigioſas Baronij interpretationes. de poſteriore jam videndum: nam & in huius hiſtoria ſubtilitatem Baronius exercet, neque neceſſariam, neque vllo pacto cum verbis Euangeliſtarum congruentem. Nos quidem non negamus, in narratione Euangeliſtarum Matthæi & Iohannis eſſe aliquid difficultatis; & doctis interpretibus, qui lucem præferre ſua induſtria ſunt conati, gratias magnas habemus: ſed nodum in ſirpo quæri non placet nobis. Id verò facit Baronius hoc loco, ſane quàm inſigniter: qui longa oratione probare conatur, ex hyſſopo, ſpongia & aceto medicamentum neſcio quod milites concinnaſſe, & Chriſto præbuiſſe, quod ſiſtendi ſanguinis vim haberet. At quid eſt hariolari, ſi hoc non eſt? Narratio Euangeliſtarum clara eſt: Chriſtus dixit, Sitio. milites, etſi per ſummum nefas Filio Dei illudunt, potionem malam ei præbendo; potionem tamen præbent. Iccirco Matthæus vtitur verbo ποτίζω quod potum dare κυρίως ſignificat, non medicamentum. & Lucas ὄξος προσφέροντες acetum afferentes, non vtique tanquam medicamentum; ſed in potum; vel potius ad ſugendum: nam Domino qui manuum vſu carebat, ſuctus fuit pro potu. & ita intelligendum quod Iohannes ait, Chriſtum accepiſſe acetum. ἔκλαυσε, inquit, ὄξος: id eſt

ſuxit

ſuxit acetum è ſpongia. Nonnus, Αλλ' ὅτε πικρὸν ἔδεκτο ποτὸν. pro ὄξεμύζησε. Iohannes verò omnem tergiuerſandi anſam Baronio præripit. Nam ſi verum eſt, quod ille tanta molitione voluit probare, ſiſtendo ſanguini medicamentum fuiſſe paratum; quare extremum arundinis ori admouetur? non enim ſanguinem ore Dominus reijciebat. cur non manibus potius aut pedibus admouebant? inde enim ſanguis manabat. Auctor Tragœdiæ, Chriſtus patiens: Αλλοι δ' ἰσώπῳ σπογγον ὄξους ἔμπλεων Χολῆ κεκραμένου δ' ἀνῆγον εἰς στομα. Iam quum tam expreſſe notet Iohannes, hoc totum eſſe factum, vt impleretur Scriptura, quæ Chriſtũ in ſiti ſua aceto fore potandũ prædixerat; intolerabilis meo quidẽ judicio, audacia eſt, diuina oracula à genuino ſuo ſenſu in alienũ torquere. Quod teſtimonia congerit Baronius, vt euincat, ſiſtendi ſanguinis vim aceto, hyſſopo & ſpongię ineſſe: oleum videlicet & operã perdidit. Nam id quis negat? at nos illud aſſeueranter confirmamus, nihil horũ ita vſurpatum, vt ſit hoc loco, eiuſmodi vim poſſe exerere. Quis fando vnquã audiuit, acetũ potu hauſtũ poſſe ſanguinẽ ſiſtere, qui ex vulnere accepto fluat? quis credat ſpongiã pro vehiculo liquoris vſurpatam, & ad ſugendum ori admotam, ſimile quid præſtandi vim habere? taceo de hyſſopo, de quo non ſatis conſtat, in quem finẽ milites adhibuerint. Nihil igitur hac ſua diligentia Baronius egit: dum noui aliquid afferendi cupidus, plus quam par erat ſategit.

LXXXVIII. *Acetum Chriſto à quibus exhibitum. Hyſſopum in ea hiſtoria ad quem vſum.* ὑσσωπῳ περιθεῖναι. *Variæ ſententiæ expenduntur.*

Anni XXXIV. Num. CXXVI.

QVum non legamus in monte Caluariæ vllam fuiſſe habitationem; & modico ſaltem interuallo eum locum ab vrbe ſeiunctum fuiſſe conſtet; non abs re quæri ſolet, vnde illud vas aceto plenum, cuius mentionem facit Iohannes. Nonnus videtur exiſtimaſſe, propinquas domos aliquas fuiſſe, vbi ſit vas illud repertum, vel in alios vſus paratum, vel in gratiam fortaſſe puniendorum. ἐπεὶ μιν ἔλιο πρὸς γείτονι χώρῳ Ὀξέος ἔμπλεον ἄρσιν. Legimus apud Maimonidem, pleraque omnia ad ſupplicij apparatum neceſſaria, ab hominibus pijs ſolita fuiſſe parari priuato ſumptu, & ſtudio. In eam rerũ ſenſum putem referendum & vas, & ſpongiam, & acetum, & arundinem, & hyſſopum. Acetum reficiendis miſeris, quos exanimasset pauor ſupplicij erat neceſſarium. Solet deliquium animi patientibus, acetum varie adhiberi. miſites tamen non ea fine acetum Chriſto

prębent,

fuisse, quam vel medium, vel summum. causſam igitur rei extraordinariæ accurate inquirit. Pater Annalium ponit contrarium esse verum: inde argumenta ducit, ad probandum etiam in alijs actionibus vltimum locum præcelluisse: quod in historia & antiquitate Rom. merum est ψευδογράφημα. aliud nihil. Porrò causſas cur is locus in conuiuijs Consuli fuerit assignatus, legant studiosi apud Plut. melius enim ex illius diatribæ lectione intelligent Baronij errorem. Maneat igitur inconcussum axioma, quod omnium gentium consensu scimus firmatum; vt locus vltimus, nisi peculiaris quædam ratio interueniat, censeatur minime omnium honoratus. Propterea Græci hominem conditionis humilis vocant κραασπέδιτλον, quasi vltima loca semper occupantem. Inde apud Plutarchum libro v. Problem. quinto, opponuntur ὁ κραασπέδιτης & ὁ κορυφαῖος. dicunt Græci & ἀξιπίζιος, eodem sensu.

LXXXVII. *Refutatur Baronij commentum de potione ad sistendum sanguinem.*

Anni XXXIV. Num. CXXIV.

DVplicem in historia passionis narrari potionem Christo exhibitam, antea monebamus. de priore ibi quædam obseruauimus aduersus prodigiosas Baronij interpretationes. de posteriore jam videndum: nam & in huius historia subtilitatem Baronius exercet, neque necessariam, neque vllo pacto cum verbis Euangelistarum congruentem. Nos quidem non negamus, in narratione Euangelistarum Matthæi & Iohannis esse aliquid difficultatis; & doctis interpretibus, qui lucem præferre sua industria sunt conati, gratias magnas habemus: sed nodum in sirpo quæri non placet nobis. Id verò facit Baronius hoc loco, sane quàm insigniter: qui longa oratione probare conatur, ex hyssopo, spongia & aceto medicamentum nescio quod milites concinnasse, & Christo præbuisse, quod sistendi sanguinis vim haberet. At quid est hariolari, si hoc non est? Narratio Euangelistarum clara est: Christus dixit, Sitio. milites, etsi per summum nefas Filio Dei illudunt, potionem malam ei præbendo; potionem tamen præbent. Iccirco Matthæus vtitur verbo ποτίζω quod potum dare κυρίως significat, non medicamentum. & Lucas ὄξος περιφέροντες acetum afferentes, non vtique tanquam medicamentum; sed in potum; vel potius ad fugendum: nam Domino qui manuum vsu carebat, suctus fuit pro potu. & ita intelligendum quod Iohannes ait, Christum accepisse acetum. ἔλαβεν, inquit, ὄξος: id est

suxit

ſuxit acetum è ſpongia. Nonnus, Αλλ' ὅτε πικρὸν ἔδεκτο ποτὸν. pro ὄξεμύζησε. Iohannes verò omnem tergiuerſandi anſam Baronio præripit. Nam ſi verum eſt, quod ille tanta molitione voluit probare, ſiſtendo ſanguini medicamentum fuiſſe paratum; quare extremum arundinis ori admouetur? non enim ſanguinem ore Dominus reijciebat. cur non manibus potius aut pedibus admouebant? inde enim ſanguis manabat. Auctor Tragœdiæ, Chriſtus patiens: Αλλοι δ' ἑστῶτες ἀσπίδος ὄξος ἔμπλεον Χολῆ κεκραμένον δ' ἀνῆγον εἰς στόμα. Iam quum tam expreſſe notet Iohannes, hoc totum eſſe factum, vt impleretur Scriptura, quæ Chriſtũ in ſiti ſua aceto fore potandũ prædixerat; intolerabilis meo quidẽ judicio, audacia eſt, diuina oracula à genuino ſuo ſenſu in alienũ torquere. Quod teſtimonia congerit Baronius, vt euincat, ſiſtendi ſanguinis vim aceto, hyſſopo & ſpongię ineſſe: oleum videlicet & operã perdidit. Nam id quis negat? at nos illud aſſeueranter confirmamus, nihil horũ ita vſurpatum, vt ſit hoc loco, eiuſmodi vim poſſe exerere. Quis fando vnquã audiuit, acetũ potu hauſtũ poſſe ſanguinẽ ſiſtere, qui ex vulnere accepto fluat? quis credat ſpongiã pro vehiculo liquoris vſurpatam, & ad ſugendum ori admotam, ſimile quid præſtandi vim habere? taceo de hyſſopo, de quo non ſatis conſtat, in quem finẽ milites adhibuerint. Nihil igitur hac ſua diligentia Baronius egit: dum noui aliquid afferendi cupidus, plus quam par erat ſategit.

LXXXVIII. *Acetum Chriſto à quibus exhibitum. Hyſſopum in ea hiſtoria ad quem vſum.* ὑσσῶπῳ ἐξαφθείσας. *Variæ ſententiæ expenduntur.*

ANNI XXXIV. Num. CXXVI.

QVum non legamus in monte Caluariæ vllam fuiſſe habitationem; & modico ſaltem interuallo eum locum ab vrbe ſeiunctum fuiſſe conſtet; non abs re quæri ſolet, vnde illud vas aceto plenum, cuius mentionem facit Iohannes. Nonnus videtur exiſtimaſſe, propinquas domos aliquas fuiſſe, vbi ſit vas illud repertum, vel in alios vſus paratum, vel in gratiam fortaſſe puniendorum. ἐπεὶ ἐγγὺς ἔλιο πᾶς γείτων χόρος Ὀξέος ἔμπλεος ἀγλὸς. Legimus apud Maimonidem, pleraque omnia ad ſupplicij apparatum neceſſaria, ab hominibus pijs ſolita fuiſſe parari priuato ſumptu, & ſtudio. In eam rerũ ſenſum putem referendum & vas, & ſpongiam, & acetum, & arundinem, & hyſſopum. Acetum reficiendis miſeris, quos examinasset pœnor ſupplicij erat neceſſarium. Solet deliquium animi patientibus, acetum varie adhiberi. milites tamen non ea fine acetum Chriſto

prębent,

præbent, sed loco potus. Et quidem acetum aqua dilutum vini loco bibisse milites Romanos & pauperes alios, certissimum est. itaq; genus quoddam aceti patresfamilias olim vini numero habuerunt, vt dicitur in lege II. Dig. De optione legata. lege 1. & 1 x. De trit. vin. vel ol. leg. & alibi. Verùm istud acetum non ad bibendum fuit comparatũ, sed ad reuocandũ animũ, si quis esset deliquium passus. quod igitur milites eo potant Christum, non fuit hoc humanitatis officium; sed Barbaræ immanitatis specimen, vt implerentur prophetiæ. Lucas xxiii. 36. verbo ἐνέπαιζον sceleratam eorum mentem ostendit. Spongia vehiculum fuit aceti: arundo, vehiculum spongiæ. Hæc satis perspicua sunt & certa: de hyssopo verò jam inde ab antiquissimis temporibus quæstio est, adeo difficilis ad explicandum, vt videatur Elias exspectandus, qui certi aliquid nos doceat. Ex comparatione verborum Matthæi & Iohannis videtur liquido constare, *hyssopi* nomine hic intelligi aliquid, quod baculi vsum præbuerit, ad porrigendam spongiam. Matthæus ait: καὶ γεμίσας σπόγγον ὄξους, καὶ περιθεὶς καλάμῳ. *quum impleuisset spongiam aceto, atque illam arundini circumposuisset*; id est, circa alterum extremum arundinis aptasset. Iohannes: πλήσαντες σπόγγον ὄξους, καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες. *quum impleuissent spongiam aceto, atque eam hyssopo circumposuissent.* eadem locutio, eadem verba: nisi quod alter καλάμῳ dixit, alter ὑσσώπῳ. quod autem vterque Euangelista rem intellexerit, aut verè eandem; aut διαλόγως & ratione vsus ad quam admouebatur, eandem, vix dubitare nos sinit verbum περιθέντες: quod vt appositissimum est, si sumatur vt apud Matthæum: ita si hyssopum aliter interpretamur, vix ferri potest. Nam Baronius qui ex Græco textu ait colligi, acetum fuisse hyssopo permixtum & conditum in vsum medicinæ, sine dubio verba Græca ne inspexerat quidem. falsissimum enim est quod ille scribit. σπόγγον ὑσσώπῳ περιθέναι quid sit, nemo Græce doctus posset tuto exponere, propter nouitatem locutionis: nisi ex comparatione loci Matthæi intelligeretur, ὑσσώπῳ hic locum obtinere καλάμου. inde recte colligitur, ὑσσώπῳ περιθέναι esse aptare hyssopo, & alligare. Sed obstant huic expositioni duo; natura illius plantę; & veterum auctoritas, qui diuerso modo sunt interpretati. Hyssopum inter plantas quæ vix terra se attollunt, etiam in Iudæa fuisse numeratam, (ne quis obijciat de sinapi, quod dicitur Marci quarto, 31.) declarat quod legitur in Scripturis & ex illis apud Iosephum; Solomonem plantarum historiam scripsisse ab hyssopo ad cedrum; id est, à minima ad maximam. Iam veteres aliter eam vocem hic accepisse, palàm est ex interpretationibus Chrysostomi, Augustini, Nonni, Theophylacti. Omnes supplent ex Matthęo

nomen

nomen arundinis : & hyſſopum putaret admixtum, non quidem propter vim aliquam ſiſtendi ſanguinis, vt hariolatur Baronius : ſed propter aliquam facultatem venenatam, vt obſcure ſignificat Chryſoſtomus : ἐπὶ ᾧ δὲ ὕσσωπον ἅψαι τοῦτο πεποίκασι. *nam & hyſſopum propterea adjcitur aceto*, quod dixerat capitis dannatis ſolitum propinari. Theophylactus verba Chryſoſtomi deſcribens vt ſolet, addit, ὅτι δηλητηριώδης : *quia hyſſopum venenatam vim habet.* Nonnus quoque Chryſoſtomum, vt puto, ſequebatur, cum verba Iohannis exponens, ita loquutus eſt : Ὡρεχθη ὑσσώπῳ κακεσκευασμένον ὄξος ὀλέθρου. *Præbuit hyſſopo permixtum peſtis acetum.* B. Auguſtinus, non quia nocendi vim habeat hyſſopum, exiſtimauit fuiſſe adhibitum : ſed per ludibrium, quoniam pectus purgat. *hyſſopum*, ait, *herba eſt humilis & pectus purgat : quam circumdederunt, & ſe circumueniſſe putauerunt.* Et ſane illudendi potius quàm nocendi animum habuiſſe milites, Lucæ verbum indicat, ἐνέπαιζον, *illudebant.* enimuero cruci affixo, & jamiam morituro, quid erat opus venenum parare ? nam quod nonnulli exiſtimant, accelerandæ morti, vt à cruciatibus Chriſtus liberaretur, id factum eſſe ; falluntur proculdubio, & barbarorum militum, qui humanitatis ſenſum nullum habuerunt, mentem male interpretantur. Arabs interpres nodum ſecuit, non ſoluit. neglecta enim ſignificatione vocis hyſſopum, quia judicabat idem Euangeliſtam hoc loco ſignificare eo nomine voluiſſe, quod Matthæus ſignificauit voce καλάμου, vtramque dictionem vnica Arabica expreſſit, quæ arundinem cannamue ſignificat, aut baculum. neque enim putem aliter legiſſe apud Iohannem illum paraphraſtam : ſed eam potius quam dixi, rationem interpretationis ſecutum eſſe. Ioachimus tamen Camerarius, nominis Germanici decus ſingulare, ingenioſiſſime conijciebat, initio ſcriptum fuiſſe apud Iohannem, ὑσσῷ περιθέντες, *extremo pilo circundantes.* de militibus Romanis Iohannes loquitur : ὑσσὸς pilum eſt, Romanæ militiæ proprium armorum genus. hanc coniecturam quanti fecerit Theodorus Beza, eius Notæ oſtendunt. Lucas vero Brugenſis, ne laudare Camerarium cogeretur, virum omni laudatione maiorem, illiberale facinus admittere non erubuit ; coniecturam pridem occupatam, neſcio cui amico ſuo tribuens, tanquam recens ab eo excogitatam. Ego verò illam emendationem vt erudite adinuentam laudo, veram tamen non puto. editam enim lectionem omnes agnoſcunt interpretes ; etiam Syrus, qui omnium, vt puto, vetuſtiſſimus. Accedit, quod pilum Romanum craſſius telum fuit, quàm vt vſum arundinis commode poſſet præbere. deinde vtri extremitati pili ſpongiam dicemus circundatam ? qui pili deſcriptionem apud Polybium diligenter expenderit,

expenderit, intelliget, neutri sine incommodo potuisse. Omitto periculum mutandi vel minimum apicem in libris sacris, vbi præsertim constat de vulgatæ lectionis vetustate, nisi vltima vrgeat necessitas. Quare satius ἐπέχειν.

LXXXIX *Amplius de hyssopo ex libris Rabbinorum, ad confirmandam sententiam Chrysostomi & Theophyl. Locus Iosephi, vbi hyssopum arboribus accensetur.*

IBIDEM.

QVia nihil magis inuitus facere soleo, quàm vt à Patrum discedam expositionibus: exponam hic paucis, quî possit ea vox hyssopum proxime ad illorum mentem accipi. In Rabbinorũ scriptis legimus, hyssopum, (quod ab Hebraica voce ita Græci nominarunt,) non vnius, sed plurium plantarum commune nomen esse. Septem eius species ipsi enumerant, quarũ nomina apponemus: אזוב, אברתא, קוריניתא, חשור, צתרי, סיאה & אזוביון siue, vt testatur Iohannes Mercerus profundæ in Hebraicis doctrinæ vir, se reperisse scriptum in scholio quodam ad tractatum Talmud de sabbato, cap. XIV. duabus vocibus, אזוב יון *hyssopum Græcanicum.* quibus nominibus Græcis hæ septem appellationes respondeant, difficile est statuere, vt recte idem Mercerus scribit· illam vero speciem quam Rabbini *Abratham* nominant, ipse existimabat esse Græcorum & Romanorum abrotonum· Plinius libro XXI. cap. XXI. abrotonum tradit fuisse sibi notum duorum generum. vtrique amaritudinem attribuit absinthij. consentiunt Galenus & alij medici. Fortasse igitur hanc hyssopi speciem spongiæ aceto plenæ adiunxerunt milites: ipso etiam, vt videtur, eius succo in spongiam expresso: idque eo consilio, vt potionem Domino pararent penitus amaram, penitus ingratam. antea potatus fuerat aceto, cui erat fel permixtum: milites in eundem finem hyssopum abratham, siue abrotonum miscent. Quod igitur ait Iohannes de spongia, ἐ ὑσσώπῳ περιθέντες, *postquam illam hyssopo circumdedissent*; ex Matthæo explicabimus, vt monet Augustinus, & ita accipiemus, quasi dixisset Iohannes, aptarunt spongiam hyssopo, quod erat summæ arundini alligatum: itaque & spongiam & hyssopum concinnarunt, vt postquam extremum arundinis ori Christi esset admotum, quicquid sugeret liquoris, abrotoni amaritudine magis magisq; inficeretur. Hæc explicatio ad Augustini, Nonni, & aliorum veterum interpretationem proxime accedit; & lectionem omnium codicum, atque omnium seculorum seruat. Omnino, si è tot generibus

bus hyssopi aliquod fuisse probari posset, paullo magis grandescens, & attollens se altius, vt ex eo virgæ aut baculi potuerint fieri, quales videmus è feniculo, similibusque plantis comparari, planior, facilior, & certior esset explicatio. Atque in eam sententiam non male fortasse trahantur Iosephi verba, qui de libris à Salomone scriptis loquens, hyssopũ appellatione arboris complectitur. Sic ille libro VIII. cap. II. καθ' ἕκαστον εἶδος δένδρου, ἀπὸ ὑσσώπου ἕως κέδρου. *de quaq; specie arboris, parabolã dixit, ab hyssopo vsq; ad cedrũ.* non dixit, *de quaq; specie φυτοῦ plantæ*; sed δένδρου *arboris*. & in Hebraica veritate eo quem his verbis expressit Iosephus loco, extat vox עצים. notũ autẽ est, non multo aliter Hebræos distinguere inter שיח & עשב itẽ עץ quam faciant Græci inter πόαν, θάμνον aut φρύγανον, & δένδρον: Latini inter herbã, fruticẽ, & arborẽ. vt affirmare posse videamur, hyssopũ in Palæstina arbusculis aut fruticibus potuisse accensери. ex quo sequitur, bacillos ex hyssopo concinnari potuisse. Cyrillus sane non aliter accepit; qui Iohannẽ cum Matthæo ita cõponit, vt dicat plures fuisse impietatis ministros, & alios calamo, alios ligno hyssopi esse vsos. Secutus est eam cum Cyrillo interpretationẽ etiã auctor Tragœdiæ Christus patiens.

Ἄλλοι μὲν αὖλιν καλάμοις κεφαλῆς βολῇ
Ἔδωκον, ἀκροκάρηνον εἰσδύσοντες (malì ἀμβάντες, *quum ascendissent*) πίτυν.
Ἄλλοι δ' ὑσσώπῳ σπόγγον ὀξους ἔμπλεον
Χολῇ κεκραμένον δ' ἀνῆγον εἰς στόμα.

alij, inquit, *arundine caput Christi feriebant, saxo conscenso, instar turris alto: alij spongiam aceti plenam, quod erat felle temperatum, hyssopo attollebant & ori eius admouebant.*

LXXXX. *Mos tollendi è pãtibulo corpora punitorum ante Solis occasum: & in eo Baronij hallucinatio.*

Anni XXXIV. Num. CXXVI.

SCribit Baronius fuisse moris, vt cruciarij fractura ossium ante Solis occasum ad vesperum necarentur. Atq; ille hoc scribit de Romanis militibus loquens, qui Christum crucifixerunt. Videtur igitur hoc dicere: Romanorum eam fuisse consuetudinem. sed hoc falsum: nam qui ex legibus Romanorum crucifigebantur, in Cruce relinquebantur, vt probat nobile apud Petronium exemplum, & similia alia; nisi causa aliqua intervenirет, propter quam deponeretur permissu magistratus, qui ipsius iussu fuerat affixus. Sin de Hebræis sensit Baronius, & fuisse hunc illorum morem credidit; magis etiam falsus est & fefellit. nam neque Crucis supplicium apud Iudæos fuit in vsu, vt

ante probauimus: neque crurifragium inter vsitatas illis pœnas vsquam legitur. Decepit Baronium memoria sua, sed insigniter. legerat aliquot locis apud Mosem præceptum, vt qui suspensi fuissent ante Solis occasum deponerentur. hoc ille retulit ad crucem & cruciarios; atqui Moses loquitur de ijs qui lapidatione obruti, postea in patibulo fuerant expositi ad exemplum. Vide Mosem, & præcepta affirmantia sub finem, & libros Rabbinorum.

XCI. *Observatio de velo scisso in morte Domini.*

Anni XXXIV. Num. CXXVII.

INter ἄπορα Scripturarum videtur ponenda quæstio, quam mox nullo negotio Baronius decidit; vtrum è duobus Templi velis fuerit scissum statim à morte Domini nostri. Duo fuisse vela in Templo quod Herodes instaurauerat, ex Iosepho discimus, Belli Iud. libro quinto cap. XI v. Non est dubium & eos qui præerant fabricæ Templi post reditum à captiuitate exstructi, & eos qui operi Herodiano, secutos esse exemplum Salomonici Templi. Atqui non desunt viri doctissimi, qui in templo à Salomone ædificato, vnum dumtaxat fuisse aulæum existiment, quia in II. Paralip. III. 14. vnius dumtaxat fit mentio. In primo autem Regum (Latinis III.) cap. sexto, ne vnius quidem. sed quum in veteri Tabernaculo fuerint duo, quæ aperte describuntur capitibus XXVI. & XXXVI. Exodi; vix simile fit veri in Templo Salomonico vnum dumtaxat aulæum fuisse. quare Iosephus in eius Templi descriptione duo commemorat, libro octauo, cap. II. Sunt qui obseruent, Matthæum & Marcũ sic loqui de hoc velo, quasi vnicũ in Templo tũ fuisset. id enim videtur articulus significare, cùm dicitur, ὁ καταπέτασμα τ̃ ναοῦ ἐσχίσθη. Sed moneo Tirones, in exponendis Scripturis, tunc demum vrgeri posse articulos, cùm neq; rationes Theologicæ, neq; historia repugnat: quod non semel in Commentarijs ijs suis in Iohannẽ monet Chrysostomus: & nos alibi multis exemplis declaramus. Igitur apud Matthæum & Marcũ aut articuli ratio habenda non est; aut si illũ vrgere volumus, dicemus, certũ quidẽ velum denotari, propter articulũ; nempe illud quod scissum est: (sic enim verba Euangelistarũ accipienda, quasi dicerent, velũ quod scissũ est in Templo, tunc fuisse scissũ:) sed non id significari, vnicũ tantũ in Templo velũ fuisse. Porrò vtrum è duobus Matthæus & Marcus intellexerint, statui hodie pro certo posse non existimamus. Hieronymus & alij quidam è veteribus de exteriore acceperunt, quos Baronius sequitur. Cyrillus & item alij de interiore, quod inter sanctũ & sanctũ sanctorũ pepẽdit: neq; est horũ quàm illorũ minus probabilis opinio.

Hîc

Hîc vero prætereundum silentio non est; historiam, siue potius miraculum veli huius ad Domini mortem scissi, ita passim omnibus in vrbe sancta innotuisse: vt ipsi etiam Rabbini veteres, infensissimi Christi hostes, in suis scriptis mentionem eius fecerint. Nam vt nuper obseruatum est à doctissimo amico nostro Iohanne Buxtorfio, linguæ Hebraicæ & omnium Iudaicorum institutorum peritissimo, in Ioma tractatu Talmudico, inter alia signa infausta, quæ Templi destructionem portendebant, hoc etiam commemoratur; quod Templi fores sponte sua sese aperuerint, idque annis quadraginta ante excidium. Hanc enim narrationem Rabbinicam, omnino pertinere ad veli scissuram Euangelistis memoratam, recte & vere eximius ille vir autumat.

XCII. *Locus Phlegontis exponitur.*

ANNI XXXIV. Num. CXXVIII.

PHlegon, inquit Baronius, terræmotus meminit, qui ad Christi mortem est factus. Phlegontis verba sunt, è libro XIII. Chronicorum. Τῷ δ ἔτει τῆς ϛ Ολυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη τῶν ἐγνωσμένων πρότερον. ἡ νὺξ ὥρα ϛ τῆς ἡμέρας ἐγένετο. ὥστε τοὺς ἀστέρας ἐν οὐρανῷ φανῆναι. σεισμός τε μέγας κατ' Βιθυνίαν ἐγένετο, καὶ πολλὰ Νικαίας κατέπεσε. *Anno quarto Olympiadis* CCII.ᵃ *fuit Solis eclipsis omnium prius cognitarum maxima. hora enim diei sexta nox facta est, adeo vt stellæ in cœlo apparerent. Terræmotus quoq; magnus in Bithynia contigit, qui Nicææ vrbis partem magnam solo æquauit.* Phlegon, vt vides, annum indicat, quo accidit hic terræ motus: mensem aut diem non indicat. Patres tamen, quia ille hanc narrationem subijcit statim post narratam Solis obscurationem, (ipse ecclipsin veram esse credidit:) quæ Domino patiente accidit; ex eo collegerunt terræmotum Phlegonti memoratum, eum esse cuius meminerunt Euangelistę; licet videatur sensisse Phlegon, in sola Bithynia eum accidisse. Vt non sit necessaria Patrum coniectura, est tamen probabilis. Vide Chronicum Græcum Eusebianum in anno Tiberij XV.

XCIII. *Eusebij & Hieronymi hallucinatio in loco Iosephi. Baronij iniquitas insignis.*

IBIDEM.

ILlud verò quod sequitur, neq; verum est, neq; probabile, sed mera est Hieronymi atque Eusebij hallucinatio. Scribunt illi, tempore passionis Domini, Præsides Templi virtutes alta voce exclamasse, ΜΕΤΑΒΑΙΝΩΜΕΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ, TRANSEAMVS EX HIS SEDIBVS. scribunt autem ambo, tanquam Iosepho prius dictum:

testem enim illum laudant, & testem solum. Extat locus Iosephi, Ἀλώσεως libro sexto cap. XXXI. narrat autem hoc Iosephus inter prodigia quæ vrbis & Templi excidium antecesserunt, & vocem illam ait auditam noctu, tempore Pentecostes, anno ante captam euersamq; vrbem sexto, Christi LXV. Hieronymus tamen & Eusebius ita rem ex Iosepho recitant, quasi ille scripsisset circa tempus passionis id accidisse. Verba Hieronymi sunt in epistola ad Marcellam sub nomine Paulæ & Eustochij: *Deniq; etiam Iosephum, qui vernaculus est scriptor Iudæorum, asserere: illo tempore, quo crucifixus est Dominus, ex adytis Templi virtutum cœlestium erupisse voces dicentium,* TRANSMIGREMVS EX HIS SEDIBVS. Obseruet candidus lector, non simpliciter Hieronymũ dicere hoc ita accidisse: sed Iosephum scribere, tempore passionis id contigisse. Eusebius in Chronico aliquanto aliter & ad veritatem propius: *Iosephus vernaculus Iudæorum scriptor, circa hæc tempora die Pentecostes, Sacerdotes primum commotiones locorum & quosdam sonitus sensisse testatur: deinde ex adyto Templi, repentinam subito erupisse vocem dicentium,* TRANSMIGREMVS EX HIS SEDIBVS. Si dicerent Eusebius & Hieronymus, rem accidisse quam narrant, neque testem fidei suæ Iosephum laudarent; non dubitarem quin esset illis credendum: nunc, quis non intelligit humanitus illos errasse, & in tempore auditæ vocis insigniter esse lapsos? Itaque ne constant quidem sibi, & rem eandem varie narrant, hoc est, varijs modis deprauant. Vide Lector quę notat Iosephus Scaliger, ad numerum Eusebianum MMXLIV. Baronij verò iniquitatem nescio dicam, an supinitatem incredibilem, quis ferat? Parum est, quod errorem adeo manifestum non animaduertit: ille verò Iosephum etiam accusat, & vel crassa negligentia, vel insigni malitia tempora vult confudisse. vtrumque tam falso insigni illi scriptori obijcitur, quàm potuit vtrumque Baronio vere.

XCII. *Baronius ab interprete deceptus.* χῦ ὁ Παλαδὶς.

ANNI XXXIV. Num. CXXIX.

NArrationem de morte Panis, non ex Plutarcho describit Baronius, sed ex Eusebij libris De præparatione. Id eximium Eusebij opus, quàm bonum nactus sit interpretem nescio: nunquam enim in manus meas incidit. Interpretatio quam affert Baronius multis locis mendosa est: cætera omitto. at χῦ ὁ Παλαδὶς verti *juxta paludem*, ridiculum est. Plutarchus appellat ὁ Παλαδὶς, quem Strabo libro VII. nominat portum Pelodem, ὃν καλοῦσι Πηλώδη λιμένα. portus erat insignis; ad cuius ingressum Buthrotum, oppidum non obscurum, colonia Romanorum erat situm. meminit & Ptolemæus.

XCIII.

XCIII. De duobus Longinis. Metaphraſtæ fabulæ.

Anni XXXIV. Num. CXXXI.

IN hiſtoria mortis Chriſti & eius Centurionis qui dicitur Chriſtum glorificaſſe, Lucæ XXIV. 47. duos Longinos commemorat Baronius; quorum vterque Centurio ille Romanus fuiſſe dicitur, cuius in Euangelijs fit mentio. Et Baronius quidem horum Longinorum alterum reijcit, tanquam ex Apocryphis productum: alterum retinet probatque. ſed vnde prolatum? ex quo veteri ſcriptore à paucis ſeculis erutum? nam tot Euangeliorum interpretes antiqui, verbum de iſto Longino nullum. de eodem apud alios ſcriptores veteres οὐδὲ γρύ. In Tragœdia *Chriſtus patiens*, conuerſi Centurionis fit expreſſa mentio: ſed nullus ibi Longinus memoratur ἀπὸ τῆς λόγχης ita dictus. Scimus extare id nomen in Martyrologijs Græcis & Romanis: ſed ne hæc quidem teſtimonia ſatis congruunt. Nam Græca in die XVI. Octobris nomen hoc referunt: Romana in XV. Martij. deinde quis ſcit quando primum illo nomine facta ſunt auctiora Martyrologia? Nos ex hiſtoria Eccleſiaſtica poſſumus non vnum Longinum proferre, qui martyrium pro Chriſto ſit paſſus. & fuit quidam Diocletiani, ſi ſatis memini, temporibus, eo nomine & miles & martyr. Fieri poteſt, vt vel hic, vel alius quis, ſacro Catalogo fuerit merito ſuo adſcriptus: qui poſtea in commentitium iſtum Longinum fuerit conuerſus. Non ignoramus in Manuali quod extat inter Auguſtini opera, Longinum iſtum Centurionem nominari: verum jam olim recte monuit Eraſmus, eum librum Auguſtini non eſſe? Metaphraſtæ qui vitam & res geſtas Longini iſtius ſcripſit, tantum tribuimus nos, quantum ei debet, qui diligentia quidem ſumma, ſed judicio nullo in ea collectione ſit verſatus: neque aliter Baronius judicat, quoties intendit animum: quod vtinam ſemper feciſſet. Ne alia loca eius proferam, in quibus Metaphraſten, vt anilium ſæpe fabularum hamaxarium ſeuere caſtigat: in hac ipſa hiſtoria non conſtat ipſe ſibi. Hic & numero 191. vt auctorem locupletem rerum Longini illum laudat: at in anno XXXVIII. quaſi ductus pœnitentia ſic de illo ſcribit: *ſi fidem adhibendam putamus Actis Longini Centurionis à Metaphraſte recitatis.* Apparet ipſum cum illa ſcribebat ijs Actis parum omnino fidei tribuiſſe. & merito. Nam vnde illa prodierunt, niſi è libris Apocryphis? atqui alterum Longinum reſpuit Baronius eam ob cauſſam. In cauſſa pari cur erunt diuerſa judicia? Ego ſuſpicor id commentum Gelaſij Papæ temporibus recentius eſſe. Nam quod in decreto ejus Papæ & Romani

mani Concilij super libris Apocryphis, inter tot similes quisquilias, Actorum Longini huius nulla fit mentio; vix putem aliam eius silentij causſam esſe, nisi hanc: quod ætate illa nullum eiusmodi scriptum in manibus hominum adhuc ceperat versari. De Metaphrasta non multo aliter quàm nos pronuntiat Bellarminus, in nupero libro de scriptoribus Ecclesiasticis. Germanus Patriarcha, qui Longini meminit, cordatos viros non multum mouebit.

XCVI. *Quæstiunculæ de aqua & sanguine manantibus è latere Christi. Tragœdia de passione Christi emendatur. An B. Maria eum sanguiné collegerit. Metaphrastæ fabula.*

Anni XXXIV. Num. CXXXII.

E Latere Christi, lancea militis perfossi, sanguinem manasse & aquam, narrat Iohannes. Id vtrum physica ratione sit factum, vt quidam magni nominis Theologi existimant; an miraculo, vt narratio Iohannis insinuat, si diligenter attendatur, & Patres crediderunt; quæri solet: item, vtrum mixtim sanguis & aqua fluxerint, an seperatim, de quo non arbitror dubitandum: etsi videtur affirmare contrarium auctor Tragœdiæ Christus patiens, istis versibus;

Ὀρᾷς ὁρᾷς πῶς διπλοῖς χρουνὸς ῥέει
Πλευρᾶς, αἷμά τι καὶ πιφυρμένον ποτόν.

nam πιφυρμένον ποτόν est aqua permixta sanguini. iterum mox:

Πλευρᾶς τετυγμένης ὑδαμασὸν κάμα
Ἔσαξεν ὑδρὸς, αἷμα πιφυρμένον.

sed error librariorum est insignis & manifestus: nam contrariam sententiam, quæ sine dubio vera est, paullo post proponit ille poeta, cum ait:

Πλευρᾶς τετυγμένης ὑδαμαστὸν ὕδωρ
Ἔσαξεν ὑδρὸς αἷμα τ' ἠδὲ πιφυρμένον.

Latere perforato statim cum miraculo aqua manauit, & sanguis non permixtus. quare superiores versiculi ex his sine dubio sunt emendandi. priore loco scribendum, αἱμά τι καὶ ἠδὲ πιφυρμένον ποτόν. *Sanguis & potus, id est aqua, non confusa.* vel αἷμα μὴ πιφ. π. posteriore sic: αἷμα τ' ἠδὲ πιφ. hoc amplius quæritur, vtrum simul duobus αὐλοῖς vt appellat Homerus, id est χρουνοῖς, *salientibus* & quasi riuulis vterque liquor manarit, vt placet Cyrillo in Commentarijs; & Gregorius Naz. siue Apollinaris Laodicenus in illa Tragœdia sæpe commemorat διπλοῦν χρουνόν. an successiue; putà sanguis prius, deinde aqua, vt in Nonni versu; Πρῶτα μὲν αἷμα χύθη, μετέπειτα δ' ἅπετο νᾶμα. Hæc & similia his alia, (cuiusmodi sunt quæ tractat Humbertus contra Nicetam) de hac historia

quum

quum poſſint non abſurde quæri: Baronius ea omnia prætermittit, & hoc tantum diligenter adnotat; B. Virginem, magna cum reuerentia ſanguinem illum & aquam collegiſſe. Et quidem, ſi collegit Maria quod è Filij latere fluxit, cum reuerentia collegiſſe non dubito. Sed quomodo collegit? vbi repoſuit? vtramque ad rem vaſculis quibuſdam fuiſſe opus, omnes intelligunt. Ea inſtrumenta B. Virgo domo, vt opinor, non attulit. neque enim notum habuit, latus Chriſti à milite fore aperiendum. & quum opinio ſit communior, miraculo factum eſſe, quod narratur factum, non ex more aliquo aut naturalibus cauſſis, non potuit ab aliquo mortalium præuideri miraculum. Poteſt dici, Chriſtum B. Virgini, quod futurum erat indicaſſe: ſed hoc quàm facile fingitur, tam facile reijcitur. Reſtat vt dicamus, eiuſmodi vaſcula in loco ſupplicij reperta eſſe: quod loci circunſtantia facit parum probabile: in monte; interuallo ſaltem modico ab vrbe; nullis ibi ædificijs, vt eſt veri ſimillimum. Deinde ſi collegit Maria illos liquores, collegit ſine dubio, vt illos ſeruaret. At hoc nouum eſt & illis temporibus inauditum. Non Scriptura, non primorum ſeculorum auctores, tale quid indicant. Enimuero mirum eſt, ſi Maria illa cimelia ſeruabat, & ea fuit doctrina primò naſcentis Eccleſiæ, tot ſeculorum homines ignoraſſe, quid factum eſſet illis reliquijs. Primus enim, quod quidem hodie ſciatur, Metaphraſtes, ſcriptor oppido recens, & perſæpe vaniſſimus, magnuſque fabularum anilium conſarcinator, eius rei meminit. Et dicit quidem Metaphraſtes, hanc narratiunculam expoſitam fuiſſe à *linguis quæ plurimi faciunt veritatem*: ſic enim loquitur: ſed beaſſet nos, ſi auctores ſuos prodidiſſet. fieri enim poteſt, vt tale quid vel apud poetam legiſſet, vel apud ſcriptorem alium, qui ſuas meditationis, non rem geſtam, literis mandaſſet. Nam & Baronius hoc loco fatetur plures id feciſſe. Ipſum quoque Metaphraſtem multa in illa oratione de vita & dormitione Deiparæ ex coniectura ſcripſiſſe, non fide hiſtorica, ipſe teſtatum abunde fecit non vno loco; vt cum in eadem narratione ſcribit. *Tunc verisimile eſt Deiparam, ſibi data facultate ad eum acceſſiſſe, & intemeratos quidem eius pedes, & impreſſas eis plagas libenter eſſe deoſculatam, & ſanguine miſcentem lacrymas, oculos & genas attriuiſſe cum maximo autem animi motu cum adſpicientem dixiſſe: Quid hæc ſunt, ô Domine & Deus.* &c. Vides licentiam dramatico alicui poetæ magis conuenientem, aut ſcholaſtico declamatori, quàm hiſtorico veritatem profeſſo. nam & res fingit & verba. Quin affirmare non verear, in illa oratione Metaphraſtæ reperiri non pauca audacius ficta, quàm fictum eſt argumentum Tragœdiæ quæ inſcribitur *Chriſtus patiens*. Illius inquam Tragœdiæ auctor, ſiue is eſt Gregorius

gorius

gorius Nazianz. siue Apollinaris, non longius abit ab Euangelicæ historiæ simplicitate, quàm fecit Metaphrastes in oratione illa. Quare etiam videri possit bonus ille historicus nonnulla ex eo poemate desumpsisse, & historiæ colore tinxisse; quæ mera erant poetæ figmenta. Exemplo sit illud ipsum, quod affert Baronius de sanguine & aqua collectis à Maria cum è latere Christi fluerent. Nam etiam Poeta in ea Tragœdia aliquid dixit eiusmodi, sed probabilius multo quàm ab historico factum. Ait Poeta, Mariam cum latus Christo est perfossum cruci adstitisse, pedes osculantem, & manantes liquores caua manu excepisse, ac de scelere in Filium admisso multa esse questam. Non dicit Poeta, Mariam in vsum reliquiarum sanguinem illum & aquam collegisse ac seruasse. Metaphrastes verò, etsi Poetam videtur imitari, sic tamen rem narrat, vt videatur id voluisse qnod dixi significare. Poetæ verba sunt:

Ἀμφὶξε δ' ὑδρὸς, ἠδ' ἐκπλύνατο πόδας,
Καὶ χερσὶν ἥρυσατο δικρύτου ῥοῆς. Κυνοῦσα τ' αὐδᾷ παῖδ'.

Metaphrastæ hæc: *Deipara cum post mortẽ Filij perinde ac si viueret ex eius latere aqua & sanguis scaturiret, illa eum hausit reuerenter, & diligenter.* Et imitatur Poetam, & Poetæ figmentum etiam adauget. Negat tamen Baronius hoc loco, vel poeticas fictiones quæ in ea Tragœdia legantur, vel aliorum auctorum meditationes, Annales suos decere: sed non cogitauit; ille se dum sequitur Metaphrastam, quas fabulas foribus excludebat; per posticum admittere.

XCVII. *Error Baronij in affingenda falsa sententia Mosi Maimonidæ. Instrumenta supplicij cum supplicio affectis sepulta apud Iudæos.* Alphesi. R. Iacobus Turim.

ANNI XXXIV. Num. CXXXIV.

SOlet euenire ijs qui aliena industria scripta sua adornant, vt quæ fuerint sibi fideliter suggesta, ea sæpe male recitando faciant sua.

Hoc fere toties Baronio accidisse obseruauimus, quoties ille deprõptas è libris Rabbinorum obseruationes Annalibus suis, tanquam emblema aliquod vermiculatum, inseruit. Illius rei exemplum extat in ijs, quæ occasione sepulturæ Domini de moribus Iudæorum in sepeliendis suis mortuis, nescio à quo accepta commemorat. Nemo enim vel leuissime tinctus illarum literarum notitia, verba illius leget; quin statim animaduersurus sit, de ijs rebus ipsum loqui, quas parum haberet notas. Cætera omitto, quæ ad propositum non faciunt; sed quod ait Mosem Aegyptium auctorem esse, inter cætera Iudaicorum

suppliciorum

ſuppliciorum inſtrumenta, clauos ſolitos ſepeliri; & cruciarios ad lignum exciſum fuiſſe ſuffixos, non ad arborem: id quia pertinet ad ſuperiorem de cruce diſputationem, non prætermittemus. Nam ſi verum eſt, Moſem Ægyptium in deſcribendis ritibus ſuppliciorum Iudaicorum crucifixionis meminiſſe & clauorum, ſtare non poſſunt, quę aduerſus Baronium in ſuperioribus diſputauimus. Sed errauit Baronius, & ſuggeſtum ſibi locum magni ſcriptoris, malo exemplo in ſuam ſententiam detorſit. Nos verò negamus, vel crucifixionis vel clauorum vllam eo loco à Maimonide fieri mentionem. Sententiam Moſis è perek x.v. illius libri cuius ſæpe antea meminimus, non eleganter, ſed fideliter expreſſam, infra ſubiecimus. Is igitur, poſtquam dixit, lapidibus obrutorum cadauera ſolere ſuſpendi ad horas aliquot; & modum ſuſpenſionis Iudaicum declarauit, à crucifixione longe diuerſiſſimum, addit hæc: *Non ſuſpendunt ſuper arbore quæ radicibus ſolo adhæreat: ſed ſuper ligno eradicato: vt ne ſit eius exciſio moleſta. Nam lignum ſuper quo fuit aliquis ſuſpenſus, cum ſuſpendioſo ſepelitur: ne maneat illi malum nomen, & dicant homines, iſtud eſt lignum in quo ſuſpenſus eſt ille, ô Nva. Sic lapis quo aliquis fuit lapidatus; & gladius quo fuit occiſus is qui eſt occiſus: & ſudarium, ſiue mantile, quo fuit aliquis ſtrangulatus; omnia hæc cum ijs qui perierunt ſepeliuntur.* Iudica nunc Lector de fide horum Annalium. Præter Maimonidam laudat Baronius; & librum Alpheſi & Rabbinum Iacob Turim: etiam hæc ex aliena fide, vt res arguit. Putauit Alpheſi nomen eſſe libri, non ſcriptoris. & verum quidem eſt, extare inter libros Iudaicos quaſi compendium Talmud, vt ait Baronius, ſub hoc titulo: ſed ignorauit Baronius, id eſſe nomen eius Rabbini, qui eam ſyllogen confecit. obſerua laudari in Commentarijs ad Iad Maimonidę, רי אלפס Rabbi Iudam aut Ioſephum Alphes, qui an hic ſit, non facile dixerim. Quis autem ille eſt, quem nominat Baronius *Iacobum Turim*? Hîc verò conditor Annalium hallucinatus eſt inſigniter: perinde enim fecit, vt ſi quis inter auctores laudaret *Tullium de natura*, & M. Tullium intelligeret, qui ſcripſit de natura Deorum. R. Iacob, filius R. Aſcher, ante annos trecentos & quod excurrit, librum ſcripſit, ספר ארבע טורים *Liber Arba Turim*, ſiue quatuor ordines: opus eſt Talmudicũ in quatuor partes diuiſũ, quod titulus indicat. nuper eum librum in illuſtri Bibliotheca Bodlæana, Oxonij, editũ Cremonæ inſpexi, ſed obiter inter plures alios Hebraicos Baronius nomen auctoris cum libri titulo imprudenter confudit.

XCVIII. *De forma sepulcrorum Iudaicorum obseruationes è scriptis Iudæorum.*

IBIDEM.

HIstoria sepulcri in quo repositum est corpus Domini de cruce depositum, difficultatibus non caret: de quibus prius quàm dicimus, iuuat commemorare hoc loco, quæ de forma sepulcrorum Iudaicorum in Talmudicis & Rabbinicis scriptis obseruauimus. Scribit R. Samuel ben Meir, priscis Iudæis fuisse in more, vt non sepelirentur singuli seperatim à suis, sed tota familia in spelunca vna, conditis singulis corporibus in separatis foraminibus. hoc enim volunt hæc illius verba: בל אחד בכוך בפני עצמו. Propterea solebant singuli patresfamilias, si proprium monumentũ sibi & suis non accepissent à parentibus, pretio locum sibi parare in eum vsum. In Talmud *seder Nezikin*, siue parte quarta, libro III. *Baua batra*, cap. sexto, vbi de rerum acquisitionibus disseritur, discimus, fuisse hoc ius apud Iudæos, vt si quis monumentum ab aliquo emere vellet, aut locare faciendum, venditor aut manceps operæ teneretur cauernam in petra excauare, ד אמות על שש *quatuor cubitorum supra sex*, id est, vt videtur, longam sex, latam quatuor cubitos: in ea autem cauerna octo (alij volunt tredecim) cauanda erant foramina, ad singula corpora reponenda. Addunt, ante os spelunceæ fuisse faciendum חצר atrium. Eadem habentur apud Mosem Ægyptium in Iad, lib. XII. sectione *Mecira*, cap. XXI. Igitur in historia Christi μνημεῖον λαξευτὸν, *monumentum in saxo inciſum*, Lucæ XXIII. 53. & Matth. XXVII. 60. μνημεῖον ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ. *monumentum, quod Iosephus inciderat in petra*, est ille locus qui dicitur in scriptis Rabbinorum, קבר *keber* sepulcrum, à fine, & מערה *mahara*, spelunca, siue antrum à forma: quoniam, vt modò dicebamus ex Euangelistis, cauabatur locus in petra, siue saxo: cuius rei petenda ratio est, ex eo quod obseruabamus in disputatione de loco vbi natus Dominus, totum circa Ierusalem solum esse saxosum & λατόμητον ὄρος, vt appellatur à Strabone. Locus verò vbi positum est corpus Domini, vnũ erat ex illis octo vel tredecim foraminibus, quæ diximus cauari solita in quoq; monumento. בוכים ea vocantur in Talmudicis scriptis. in quibus fit etiam mentio lapidis, siue saxi, quod vocant גלל *golel*, quia aduoluebatur ori monumenti, vel conditorij. quo pertinent verba Matth. XXVIII. 2. ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας, *deuoluit lapidem à foribus*. & Luc. XXIV. 2. εὗρον τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου. *inuenerunt lapidem deuolutum à monumento*.

XCIX.

XCIX. *An mos ſepeliendi in lateribus cryptarum ortus ſit à ſepulcro Domini.*

IBIDEM.

MOrem antiquorum Chriſtianorum condendi cadauera pio-
rum *in lateribus cryptarũ, fornices ſuſtinentibus* ſuper terrá, non intra ter-
ram, exiſtimauit Baronius, originẽ habuiſſe à Domini ſepulcro. Sed neq; hoc Scripturæ dicunt; & confutatur conſuetudine Iudęorũ circa ſepulchra, quam modò expoſuimus. Scio reperiri in ſacra pagina, & in ſcriptis Rabbinorũ, ſepulturas in monte factas: ſed communis mos Iudęorum quem deſcripſimus, quemq; in Chriſti corpore ſeruatum apparet, nihil eiuſmodi habuit, quod cum ſepulcris in lateribus cryptarum poſſit, vt vult Baronius, comparari. In Talmud eo quem indicaui loco, ſcribitur, foramina in quibus corpora condebantur, ad ſeptẽ cubitorum altitudinem ſolere cauari. tantum abeſt, vt ſupra terrá Chriſti conditorium emineret. Quare Cyrillus Ieroſolymitanus in catecheſi XIII. inter Chriſti & Regum ſepulturas, hoc ponit diſcriminis; quod ſepulcrum Domini non eſſet exaggeratum ſupra terram, vt ſolent eſſe Regũ monumenta. ἆρα καὶ σὺ τῶν βασιλέων ταφὰς καταχωννὺς τῆς γῆς; hæc interrogatio æquipollet negationi, & ſententiam continet quam diximus. Ibidem Cyrillus ad ſepulcrum Domini refert locum è Threnis Ieremiæ, III. 53. ἐβαλόπωσαν εἰς λάκκον ζωήν μου, καὶ ἐπέθηκαν λίθον ἐπ' ἐμοί. *Exſtinxerunt in fouea,* (vel *lacu,* vt V. I.) *vitam meam, & poſuerunt lapidem ſuper me.* Λάκκος eſt fouea intra terram. putat tamen Cyrillus, ſepulcrum Domini ea voce intelligi, non ſolùm in hoc Ieremiæ loco; ſed etiam in Pſalmo LXXXVII. 5. vbi Dauid non tam de ſe, quàm de Meſſia dicit, *æſtimatus ſum cum deſcendentibus* εἰς λάκκον *in foueam.* Deinde cùm ait Ieremias in loco modò allato, *poſuerunt lapidem ſuper me*; ſi Chriſti ſepulcrum ſupra terram fuit eleuatum in aliquam altitudinem; non poteſt hoc intelligi, vt Cyrillo placet, de ſaxo, quod portæ monumenti fuiſſe aduolutum narrant Euangeliſtę. Verius eſt igitur, rupem in qua monumentum illud fuit exciſum, aut nihil aut parum admodum ſupra ſoli ſuperficiem eminuiſſe. Euſebius lib. III. de Conſtantino M. σπήλαιον, ſemper vocat, ſicut Hebræis monumentum dicitur מערה, ſpelunca, quod paullo ante oſtendimus; ſcribitque idem Euſebius, aggeſta terra alijſq; rebus eum locum à paganis fuiſſe obrutum, ne vlla extaret eius memoria. Verum hæc alijs diligentius expendenda relinquimus.

C. Sozomeni & Baronij error super cæde Zachariæ Prophetæ.

ANNI XXXIV. Num. CXXXV.

POllinctores Iudæorum solitos capita sepeliendorum tondere, refert Baronius è Rabbinis: deinde vt id probet, affert historiolam de inuento corpore Zachariæ Prophetæ, sub Honorio Imp. sed aliud est tonderi, aliud ὁ χρῶ κείρεσθαι, radi ad viuam cutem. Nam ait Sozomenus de Zacharia, σῶμα διεφθάρη ὁ χρῶ κεκαρμένος. Verum hoc leue, præ eo quod jam dicam. Nam Baronius & hoc loco, & in anno Christi CDXV. vbi eadem fabula (neque enim aliter dicendum,) fuse ab ipso exponitur, errauit insigniter, dum Sozomenum pueriliter errantem sequitur. Ait Sozomenus, Zachariam Prophetam à Ioaso Rege Iudæ fuisse extinctum. Atqui inter Ioasum Ochoziæ filium, qui sublata Athalia regnauit in Iuda, & Zachariæ Prophetæ mortem, anni interceſſerunt non multo pauciores quadringentis. quomodo igitur Ioas Rex Iudæ illum occidit? Nimirum Sozomeno impoſuit homonymia; & Zacharias ille, quem impius Ioas lapidibus obruit, alius fuit à Zacharia Propheta; is autem fuit Ioiadæ Pontificis filius, ipſe quoque in ea dignitate patri ſucceſſor, de cuius cæde, lege II. Paralip. XXIV. 20.

CI. Locus è lege quadam Iudæorum male versus apud Baronium. differentia inter Nasi & Regem.

ANNI XXXIV. Num. CXXXVII.

REfert Baronius legem ſumptuariam, qua modus eſt impoſitus impenſis apud Iudæos fieri ſoltis circa veſtes, quibus mortuos inuoluebant, (Hebræi *tacricin* propriè vocant;) & ait, legem adſtrinxiſſe omnes, *etiamſi quis regali effulgeret amplitudine.* Hæc aut male verſa ſunt à monitore Baronij, aut ab illo parum ex fide recitata. Hebræa ſic habent. אפילו לנשיא שבישראל, *etiamſi ille eſſet Naſi in Iſrael.* oſtendimus in ſuperioribus, caput Synedrij dictum fuiſſe *Naſi*: ſed eum à potentia & dignitate regia longe abfuiſſe: etſi non neſcimus, Rabbinos interdum poteſtatem quaſi regiam principi Synedrij attribuere, vt legere eſt apud Zacuthum pag. LI v. b. cæterum quod ad ſplendorem & magnificentiam attinet, qua de re in hac lege agitur, nulla ex parte Naſi cum Rege fuit comparandus. itaque non debebant hæc duo vocabula confundi.

CII. Reliquia

CII. *Reliquiæ rerum quæ ad Domini ſupplicium adhibitæ.*

ANNI XXXIV. Num. CXXXVIII.

QVæ hîc ſcribit Baronius de variis reliquijs earum rerum, quæ ad Domini ſupplicium ſunt adhibitæ, ea nos alijs relinquimus expendenda. Qui in hiſtoria Eccleſiæ cum aliquo judicio ſunt verſati, non ignorant, primis Eccleſiæ ſeculis in negotio religionis & cenſu rerum ad pietatem pertinentium, reliquias non eum locum habuiſſe, quem poſtea obtinuerunt: vnde illud tam altum ſilentium harum omnium rerum, quę hîc à Baronio commemorantur, & ſimilium aliarum; quæ poſt aliquot ſecula, prima ſimplicitate paullatim degenerante, & innotuerunt verè an falſo, & in pretio magno eſſe, ſtudioſiſſimèque inquiri ceperunt. Itaq; non potuit Baronius narrationis ſuæ alios teſtes laudare, præter Gregorium Turonenſem & Bedam: quorum nos virorum pietatem & zelum promouendæ religionis ſuſpicimus & veneramur: at facilitatem in credendis multis, quæ priora ſecula non crediderant, admodum ſuſpectam habere profitemur. Quod autem Baronius in hiſtoria paſſionis illa commemorat, quæ poſt ſecula ſex, ſeptem, vel etiam plura ad notitiam hominum peruenerunt; immanis quidam & intolerabilis eſt anachroniſmus: quales ſunt in his Annalibus commiſſi numero prope infiniti. Sed de his ad annum L v. plura, ſi Deus volet. De Veronicæ imagine nihil addam impræſentiarum ad ea, quæ ὁ πολυϊστωρ, Iohannes Rainoldus, probitate & doctrina vir inſignis, alijq; noſtræ ætatis viri primarij, obſeruarunt. Qua religione eam imaginem coluerit Papa Innocentius III. legere memini apud Matthæum Pariſienſem, initio rerum Henrici III. at neque præceptum eius faciendi in Scripturis legere memini: neque in primæuæ Eccleſiæ hiſtoria ſimile vllum exemplum.

CIII. *Ligni Crucis ſanguine Chriſti aſperſæ veneratio. eius ſoliditas inde tribilis Paulino. Cyrilli dicta quædam è Catecheſibus exponuntur. Sine cauſſa librum eſſe ſuſpectum.*

ANNI XXXIV. Num. CXXXIX.

LIgnum Crucis Chriſti, quæ ſacro eius ſanguine fuit reſperſa, in magna fuiſſe apud veteres veneratione, neque ignoramus, neque miramur. Nemo tamen ex antiquis, quod ſciam, ei ligno indetribilem ſoliditatem attribuit, præter Paulinum. Cyrillus quem putauit Baronius idem dicere, longè aliter loquitur. Fateor ſcribere illum

in

in catechesi IV. τῦ ξύλυ τῦ σωτηρ πᾶσα λοιπὸν, ἡ οἰκουμένη ἐπλη-ρώθη. *ligno Crucis totus jam orbis terrarum per partes est impletus*: & similia his in catechesi X. quæ à Baronio proferuntur. Sed in ijs verbis, quis non animaduertit imitationē eius quod dicit Iohannes in fine Euangelij? *si omnia*, inquit, *Christi facta scriberentur, mundum ipsum libros de ijs confectos non capturum*: quæ est elegans hyperbole; figura sacris scriptoribus familiaris. Sic & Cyrillus vtroque loco, mundum jam plenum esse ligno Crucis; quia frustula quædam parua & minuta eius ligni; per omnes totius Orbis prouincias jam tum fuerant delata. Hoc quàm diuersum est ab eo, quod vel Paulinus vel Baronius dicunt? Scio viros graues, propter huiusmodi quædam loca cum in mystagogicis, tum in cæteris Catechesibus, negare opus id esse γνήσιον Cyrilli. Nos præter testimonia vetustissimorum auctorum, qui eius operis Cyrilli meminerunt, aut quædam etiam ex illo descripserunt, Hieronymi, Theodoreti, Damasceni, Photij Patriarchæ, aliorum; rationes plurimæ & validissimæ vt aliter sentiamus impellunt; de quibus agendi pluribus non est hic locus.

CIV. Terram per quam Deus miracula edebat, veneratione olim fuisse; non tamen adoratam. Reliquiæ hodiernæ.

ANNI XXXIV. Num. CXL.

TEstatur B. Augustinus terram sanctam de Ierosolymis allatam valuisse contra vexationes Spirituum malignorum, & contra morbos. Hoc quia tantæ pietatis vir, non vt ex incertis rumoribus acceptum, sed vt certò sibi compertum, narrat; verum esse equidem nullus dubito. Refero igitur hoc inter alia diuinæ potentiæ argumenta, quam ille quoties & quomodo voluit, exeruit: nec miror Hesperium terram illam reuerenter habuisse: paratus idem facere simili in re, de qua liquidò mihi constaret, per illam miracula Deum edere. Hoc verò nihil quicquam habet commune cum hodierna doctrina, quæ adorandas docet esse reliquias: quod Hesperium non feciisse, ille ipse Augustini locus euincit. Vt interim taceam, hodiernas reliquias maxima ex parte aut incertæ fidei esse, aut palàm supposititias & falsas; quod dissimulandum defensoribus illarum non erat, si pietatem suam Deo probare curarent.

CV. Hallu-

CV. Hallucinatio Baronij in Irenæi loco.

Anni XXXIV. Num. CXLII.

Diſputationi Chronologicæ, quam mox ſubijcit Baronius, quantum ſit tribuendum, & illa Romana Chronographia tantopere ipſi laudata, quantum mereatur fidei, doctis viris, qui eam partem eruditionis ex profeſſo tractant, relinquo expendendum. Ego Baronium vt fere alibi, ſic etiam hoc loco ſcriptorem fuiſſe parum accuratum animaduerto: quod vnico exemplo ex hac diſputatione petito, ſatis ſit probaſſe. Is igitur, ſententiam Irenæi de ætate Domini quando eſt paſſus; male recitat; deinde Irenæum fruſtra defendit. Nuſquam affirmat ille, Ieſum Chriſtum poſt annum ſuæ ætatis quinquageſimum eſſe paſſum, quod dicitur in Annalibus: ſed ait à quadrageſimo aut quinquageſimo anno declinari jam in ætatem ſeniorem, *quam habens*, inquit, *Dominus noſter docebat.* nihil præciſe definit; & tam poteſt intelligi, Chriſtum inter annum quadrageſimum & quinquageſimum eſſe paſſum, quàm de exacto quinquageſimo: neq; verò Irenæus illo argumento vtitur ex Iohanne VIII. 57. quod commemoratur à Baronio. At defenſio Irenæi palàm falſa. Ait enim: *Hæc licet apud ipſum legantur; quod ab ipſo ſint ſcripta negamus omnino: nam eodem capitulo ſuperius his contraria profitetur, cùm baptizatum Dominum dicit exiſtentem annorum triginta: ac ſubinde tria numerat Paſchata, quorum tertio ipſum Ieſum eſſe paſſum affirmat.* hæc omnia vera ſunt; collectio tamen Baroniana eſt falſiſſima. Committit principium capitis cum fine; quæ ſunt inter principium & finem non attendit. Irenæi ſententia fuit; Chriſtum veniſſe quidem ad baptiſmum anno ætatis ſuæ trigeſimo: ſed Ieroſolyma non prius acceſſiſſe, quam magiſtri ætatem perfectam haberet. Appellat autem ille perfectam ætatem, quæ omnia humanæ vitæ tempora aut exegerit, aut ſaltem attigerit; infantium, puerulorum, juuenum, & ſeniorum. cæteras ætates à Chriſto eſſe exactas; ad ſenilem ſaltem peruenisſe. Verba Irenæi: *Dominus triginta quidem annorum exiſtens venit ad baptiſmum: deinde Magiſtri ætatem perfectam habens venit Ieruſalem, ita vt ab omnibus juſte audiret Magiſter: non enim aliud videbatur, & aliud erat, ſicut inquiunt qui putatiuum introducunt; ſed quod erat, hoc & videbatur. Magiſter ergo exiſtens Magiſtri quoque habebat ætatem.* Mox: *Ideo per omnem venit ætatem, & infantibus infans factus, ſanctificans infantes, in paruulis paruulus,* &c. deinde: *in juuenibus juuenis, exemplum iuuenibus fiens, & ſanctificans Domino. Sic & ſenior in ſenioribus, vt ſit perfectus magiſter in omnibus, non ſolum ſecundum expoſitionem veritatis, ſed ſecundum ætatem.*

CVI. Quo

CVI. *Quo ſenſu paraſceue dicatur* cœna pura. *An Iudæi in paraſceuis à carnibus abſtinuerint, aut ieiunarint.*

ANNI XXXIV. Num. CLIV.

QVæ ſcribuntur deinceps in Annalibus ſuper dictionibus *paraſceue & cœna pura*; ea partim vera ſunt & certa; partim ἀδιόρθωτα & incerta; quædam etiam à veritate ſic aliena, vt nihil queat magis. Patres Latinos Græcum vocabulum παρασκευὴ, quod feſti præparationem ſignificat, vertere aliquando *cœna pura*, verum eſt, neque Baronio primum obſeruatum. Iam olim ante annos fere XL. in Notis ad Feſtum verbo indicauerat Ioſephus Scaliger, auctorem Gloſſarij enim ita ſcribit, *Cœna pura*, προσάλλαται, imitatione Gentilium ſic appellaſſe Iudæorum paraſceuen. Idem vir illuſtriſſimus poſtea in ſexto operis magni De emendatione temporum, docuit, παρασκευὴ Græcis & *Cœnam puram* quibuſdam Latinorum Patrum eſſe quod in Rabbinorum libris appellatur ערוב: nos Gallice dicimus, *la veille de la feſte*. quod voci Hebraicæ non male reſpondet. nam *herub* eſt ab *hereb* veſpera. Vt hodie nonnulla ſunt feſta, ad quæ die antecedente fit quædam præparatio: ſic apud Iudæos olim, ſabbatum propter ceſſationem ab omni opere, & præcipua feſtorum, propter diei magni apparatum, habuêre ſuas *herubim*, paraſceuas: de quibus ſatis dictum eſt in ſuperioribus, cum Baronij & aliorum ſententiam confutaremus, qui paraſceuen volunt fuiſſe diei ſabbati propriam. Hic vero obſeruandum eſt. licet pro eodem ſumantur appellationes *paraſceues & cœnæ puræ*: in re tamen diſcrimen ingens fuiſſe. Nam in ritibus paganorum *cœna pura* appellabatur cœna, illis apponi ſolita, qui in caſto erant, quod Græci dicunt ἀγνεύειν vel προαγνεύειν. Erant autem pro diuerſitate ſacrorum ritus diuerſi, & multiplex ciborum obſeruatio. Sic dicit Arrianus in Diſſertationibus Epicteti, eum qui ſuſceppturus erat myſteria, acceſſiſſe προμυηθικότα, id eſt, poſtquam obſeruaſſet leges caſtimoniæ, proprias illis myſterijs, quibus initiari volebat. pars autem caſtimoniæ, ſiue vt veteres loquebantur, caſtus illius, erat poſita in ciborum delectu. In Hębræorum verò ritibus, nihil eiuſmodi fuiſſe legimus. habuerunt ſane etiam apud hos paraſceuę magnarum feſtiuitatũ ſuas obſeruationes: ſed delectum aliquem fuiſſe ciborum vltra Legem Moſaicam, quæ omnes ex æquo adſtringebat, neque in Scripturis legimus, neque in Thalmudicis aut Rabbinicis ſcriptis. Extant apud Moſem Aegyptium & alios Rabbinos tractatus integri *Herubim* inſcripti, vbi deſcribuntur accurate omnia, quæ fieri ſeruariq;

ſeruarique ſolita in veſperis feſta aut ſabbata antecedentibus: ibi nullam, quod equidem obſeruauerim, delectus ciborum mentionem fieri inuenias. Extant præterea diuerſi tractatus, è re inſcripti תעניות *afflictiones*, ſiue *Angariæ:* vbi jeiuniorum cauſſæ, modi, termini, ſupplicationes illorum dierum, & proceſſiones, ritus denique omnes figillatim explicantur: de ciborum tamen delectu, nullum in eius argumenti libris quos legi, verbum memini obſeruare. Ieiunia enim populi Iudaici, non erant mutationes ciborum; ſed vera abſtinentia ab omni cibo & vino. Quid, quod ne illud quidē facile probatu, Iudæos in ſuis paraſceuis jeiunaſſe? imò conſtat non ieiunaſſe, aut certe non in omnibus. Ne longe abeam; in paraſceue Paſchatis agnus Paſchalis edebatur. Quare apud Iohannem, cùm Iudæi non ingrediuntur Pilati prætorium, ἵνα μὴ μιανθῶσι, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα, *ne polluantur, ſed vt comedant Paſcha*, XVIII. 28. & cum corpus Domini feſtinanter ex oculis hominum eripitur, *propter paraſceuen Iudæorum*, XIX. 42. diuerſis verbis eadem cauſſa exprimitur. Baronius eſum paſchatis in illo Iohannis loco, non vult intelligi de agno paſchali: quod etſi illi concederemus, (oſtendimus autem falli ipſum inſigniter) manebit nihilo tamen minus, quod modo obſeruabamus; Iudæos in Paraſceue paſchatis neque jeiunaſſe, neque à carnium eſu abſtinuiſſe: nam & Baronius edere Paſcha, illo loco interpretatur de victimarum aliarum eſu. Ex his liquet, paraſceuen Iudæorum à Latinis Patribus Tertulliano, Auguſtino, Irenæi interprete veteri, & alijs, necnon ab ijs Iudęis qui temporibus Auguſtini in Africa erant, *cœnam puram* fuiſſe dictam, appellatione tranſlata è ritibus Gentium, ἀζύμοις, non quia eędem eſſent obſeruationes; Sic ſupra adnotabamus, etiam alia preter Romanam crucem ſupplicia ἀζύμους appellata reperiri crucem & σανίδα. atque ita multa dicuntur.

CVII. *Hallucinationes aliquot Baronij in eadem diſputatione.*

IBIDEM.

HIs ita expoſitis, propoſitam diſputationem breuiter expendamus. Initio obſeruatur ex Auguſtino, Iudæos voce Græca *paraſceue* eſſe vſos: quod quidem eo ſenſu verum eſt, quo dixit Auguſtinus: at non illo quo accepit Baronius. Nam Auguſtinus loquitur de illis ſui temporis Iudæis, qui Africam incolentes Latinæ linguæ aſſueuerant, & de illis qui inter Græcos habitantes Græce loqui didicerant. Sic ille: *Isto verbo libenter vtuntur Iudæi in huiuſmodi obſeruationibus, etiam qui magis Latine, quam Græce loquuntur.* Ait, vtun-

tur, nempe horum temporum Iudæi. Baronius ait Iudæos ea voce vti consueuisse: nec distinguit tempora; sed videtur eundem errorem errasse, quem supra notabamus in voce *Apostoli* apud Epiphanium perperam ab eo accepta. Sic quum alio loco dicat idem Augustinus, Iudæos Latine loquentes parasceuen appellare *Cœnam puram*; Baronius qui illum describit locum, existimauit, jam olim Iudæos sic nominasse: itaque in fine disputationis causſam reddere conatur, cur Iudæi parasceuen Paschalis eo nomine dixerint: neque animaduertit eam appellationem veteribus Iudæis fuisse ignotam; paucos tantum recentiorum, qui in Africa Latine loquebantur, è ritibus Gentium id verbi transtuliſſe & suis cerimonijs accommodasse. Audiamus Augustinum: *Parasceuen cœnam puram Iudæi Latine ὀσιτατius apud nos vocant.* Nota *apud nos* & *vocant.* non igitur in commune omnes Iudæi: non veteres. Mox reprehendit eos, qui feriam sextam appellari solitam fuisse *cœnam puram* autumant: & errant quidem illi, si solum Veneris diem, quem nos vocamus, parasceuen aut cœnam puram arbitrantur fuisse dictum. nam vt sæpe monuimus, non solus ille dies qui Sabbatũ antecedebat, sic dictus; sed & plures alij. At Baronius clauum clauo, errorem errore trudit: non enim minus falsum est, solam parasceuen Paschalem ita fuisse nuncupatam. Post hæc accingit se, vt quid sit *cœna pura* apud τὸν ἔξω, scriptores exacte inuestiget: putat enim eadem opera se inuenturum, quid Hebræi ea appellatione intellexerint. Sed est hic quoque error non mediocris: nam vetus quidem populus Hebrçorum ante Christum & circa eius tempora atque etiam post, eam appellationem ignorarunt: quare neque in Scripturis, neque in Rabbinorum Commentarijs quicquam legas, quod vllo pacto ad illam appellationem accedat. posteriores autem pauculi qui illa vsi, nomen quidem à Gentibus acceperunt, sed causſam nominis apud illos sic reliquerunt, vt fumum in montibus, qui acapna inde auferunt, quod olim dicebat Anacharsis. Probat deinde aliquot testimonijs, *cœnam puram* fuisse nuncupatam, in qua more Pythagoræ ab esu carnium abstinebatur. Fateor scribere Philonem, mensam Essenorum fuisse καθαρὰν τοῦ αἵματος, *puram à sanguine præditis*, id est nullas habuisse carnes animalium sanguine præditorum: male enim Baronianus interpres *dapes cruentas* comminiscitur. sed non recte colligas ex illo Philonis loco, cœnas sine carnibus καθαρὰ δεῖπνα Grçcis quorum lingua ille vtitur, aut Essenis, de quibus loquitur, solitas fuisse vocari. Paulus Act. XVII. 16. vocat Athenas κατείδωλον πόλιν *urbem plenam imaginibus & simulacris deorum.* si quis ex eo colligat Athenas sic fuisse vulgo dictas, inepte faciat. Neque in Tertulliani loco

è capite

è capite nono libri De pœnitentia, puræ cœnæ fit vlla mentio, ſaltem expreſſa. coniectura tantum ea eſt Baronij ; quam vt non plane reijcio, ita parum firmam eſſe arbitror. In Plutarchi gemino libello de eſu carnium, leguntur multa de hominum antiquiſſimorum victu, cum ab eſu animantium adhuc temperabatur. leges etiam in libro poſteriore Δεῖπνον ἀφῆς ; ſed ea ſimplex & paratu non magno inſtructa cœna eſt. at vero *cœnam puram* illam eſſe, quæ abſque animatis paratur ; neque dicitur à Plutarcho, neque ex illis eius libellis poteſt colligi : & omnino falſum eſſe, euincit Feſti Pompeij ille ipſe locus, cuius paullo antè facta eſt mentio in hac diſputatione. Sequitur concluſio : *Sic igitur*, ait, *quantum ex his colligere licet, non quodlibet ieiunium, cœnam puram maiores dixere ; ſed in quo abſtinentius victitarent.* Hæc concluſio quam bene ſequatur ex præmiſſis, docti viderint : nos aliam potius collectionem exſpectabamus. MAIORES autem cùm dicit, tam Gentiles intelligit, quàm Iudæos, vt ex ſequentibus intelligitur. putauit enim & rem & nomen Cœnę purę communia fuiſſe veteribus Iudæis & paganis : quæ eſt craſſiſſima hallucinatio, ſicut probauimus.

CVIII. Ieiunia Sabbatica Iudæorum. ἡ τῆς ἑπτάδος ἡμέρα. *Vitis aurea in Templo Ieroſol. Alia.*

ANNI XXXIV. Num. CLVI.

OCcaſione paraſceuæ nata eſt quæſtio de *Cœna pura* : nondum hæc deciſa eſt, & ecce alteram quæſtionem, Cur dixerint pagani quidam ſcriptores Iudæos ſabbatis jejunare. hæc alias porrò generabit. Sic ſequitur vara vibiam. Sed non eſt liberali ingenio indigna harum rerum cognitio. Proferuntur aliquot veterum ſcriptorum teſtimonia, vbi id clare dicitur. Quod in eo cenſu ponitur Strabo, dubito quam recte hoc fiat. Scribit ille quidem libro XVI. Ieroſolyma à Pompeio capta fuiſſe, quum obſeruaſſet τὰς τῆς ἑβδόμης ἡμέρας, ἐν αἷς ἀπείχοντο οἱ Ἰουδαῖοι πάντος ἔργου, *diem Ieiunij, quando abſtinebant Iudæi ab omni opere.* videtur de ſabbato ſenſiſſe, & putaſſe ſeptimum diem jeiunio fuiſſe cultum. ita igitur accipit Baronius. ſed non eſt neceſſe. nam etiam Ioſephus ſimiliter vt Strabo tempus illud deſignat, τῷ τρίτῳ μηνὶ, τῆς ἑβδόμης ἡμέρας. *tertio menſe, Ieiunij die*, lib. XIV. cap. octauo. intelligit autem, diem decimum ſeptimũ menſis Tamuz, qui eo anno incidebat in quartum diem Iulij, feriam ſeptimã. eum menſem vocat Ioſephus tertium, nempe à Niſan primo ; qui tamen erat quartus : & fortaſſe ſcripſerat τέταρτον non τρίτον. etſi poteſt aliter excuſari. Quum autem multa dici queant, cur de Iudæis in eam opinionẽ Gentiles ve-

nerint : existimo tamen, nihil verius afferri posse, quàm quod olim dicebamus ad Suetonij Augustum capite LXXVI. quodq; Baronio etiam placitum, ex ignorantia rerum Iudaicarum id sibi illos persuasisse. Inde etiam originem habuit alterum eorundem commentum delirum, ad quod mox delabitur conditor Annalium, de Baccho à Iudæis culto. Quoniam autem de vite aurea quæ fuit in Templo mentionem facit Baronius ; obiter studiosos monebo, celebrari duo diuersa, eius formæ donaria, quorum vtrumque *Vitis aurea* est appellatum : Strabo apud Iosephum dubitat, vtrum vitem an hortum prius illorum debeat nominare : videntur non dissimilia his fuisse illa Apolloniatarum & aliorum populorum donaria, quorum meminit Plutarchus in libro, Quod desierint oracula versibus reddi ; & appellat θέρη χρυσᾶ, *æstates aureas*, quia æstiuos fructus similitudine referebant. Vtriusque donarij mentio habetur cum apud Iosephum, tum apud Pseudogorionidem. sed hic planus & fœdissimus impostor, multa mentitur, præsertim in mentione posterioris vitis, sicut vere obseruatum est Iosepho Scaligero in Serarium, capite quinto. At quod vir summus putabat, laudari eo loco à Pseudogorionida libros Iosephi contra Appionem, vbi nihil simile hodie legitur ; μνημονικὸν id fuit ἀμφίτημα ; neque enim ad priorem vitem pertinet locus de quo ibi tractat Scaliger, sed ad posteriorem : neque ea Pseudogorionidæ verba proprie pertinent ad historiam Iosepho narratam libro XIV. cap. v. de qua agit falsus Gorionides in capite trigesimo octauo editionis Venetæ. Illa fuit vitis antiquior, κειμήλιον domus Hasmonæorum, vt recte ait Scaliger, quam Pompeio dedit Aristobulus Alexandri Regis F. at de posteriore vite, quæ ab Herode in Templo à se instaurato dedicata fuit, agit Iosephus lib. XV. cap. XIV. & cum illo capite comparanda sunt, quæ narrat Pseudogorionides partim vera partim falsa, capite illo in editione Italica LV. Quod igitur ille planus librum laudat, quem ait se scripsisse לחסד *in gratiam illorum* nempe Romanorum, non debet referri ad libros contra Appionem : sed ad vberiorem historiam Græcam Iosephi, vel Latinam eius interpretationem. sic enim passim ille impostor illud opus laudat, tanquam à se compositum. Porrò vitis aureæ quæ in Templo fuit, etiam in libris antiquorum Rabbinorum fit mentio. è quorum monumentis scribit Zacuthus in Iuchasin, p. XXVII. b. hominum trecentorum opera, solitum id donarium loco moueri. vnde intelligimus, cur Strabo non solum vitem illud appellet, sed etiam hortum. Hebræi tamen, vt cæteri גפן של זהב

CIX. *Inconstantia Baronij & hallucinationes in eadem disputatione.*

ANNI XXXIV. Num. CLIX.

REdit tandem Baronius ad propositam quęstionem, Quid sit *cœna pura*. Non erat difficile verbo rem absoluere. Nam si *cœna pura* est paraſceue, vt affirmat B. Augustinus, & confirmat optimum Glossarium: sequitur necessario, non vnius dumtaxat diei propriam fuisse eam appellationem; sed multorum communem: paraſceuas enim plures habuisse Iudæos, Sabbati, Paschæ, Pentecostes, item aliorum dierum bonorum, clamant omnes libri Rabbinorum, quod sæpe iam diximus. Quare vt paraſceuę erant plures, sic plures Cœnę purę: siquidem idem fuit paraſceua & Cœna pura. Propterea Tertullianus aduersus Marcionem libro v. cap. iv. dies commemorans aliqua solemnitate insignes apud Iudæos, coniunctim recensęt, *sabbata, cœnas puras, & dies magnos.* vbi sine dubio *cœnas puras* numero multitudinis dixit, vt omnes complecteretur & Sabbatorum, & dierum festorũ paraſceuas. Quemadmodum autem in scriptis Rabbinorum vox *herub*, vel adiectione alicuius vocis restringi solet, puta, *herub sabbat*, vel *herub pesach*; aut ex circumstantia loci debet exponi: sic prorsus etiam voces paraſceua & cœna pura interpretationis semper egent. Iccirco scribit Marcus, xv. 42. τὸ προσάββατον, ὅ ἐστι προσαββάτου. hic addita est interpretatio, *paraſceue, id est dies antecedens sabbatum.* Apud alios Euangelistas non additur aliquando expositio: sed ea facile suppleri potest, vel ex loci circumstantia, vel ex alijs locis. Sic Ioh. xix. 31. *paraſceue Iudæorum* simpliciter nominatur: sed peti expositio debet ex eiusdem capitis versu 14. ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα. *erat paraſceue Paschatis.* eadem enim dies, vt ante exposuimus, & sabbati erat paraſceue vt appellatur à Marco; & Paschatis, vt affirmat Iohannes. Itaque Nonnus vbi Iohannes paraſceuen Paschatis nominat, ipse eum diem appellat paraſceuen Sabbati. Ἔκτη δ' ἐν εἰνάτοισι προσαββάτου, ἔστιλβετο ἠώς: vice enim interpretis fungitur, vt non semel alibi. Baronius in simpulo quantos fluctus moueat, piget dicere. Repetit quod ante dixerat, cœnam puram non esse Sabbati paraſceuen. vult esse paraſceuen Paschæ, ex sententia Augustini; nam ipse hanc sententiam licet vetustissimã, totis viribus supra oppugnauit. Addit, Irenæum sic esse intelligendum libro v. cap. xxiii. in quo tamen fallitur manifestissime. nam eo loci Irenæus nullum respectum habuit ad paraſceuen Paschatis: sed comparans diem quo peccauit Adam, cum die passionis Christi, ait vtrumque fuisse feriam hebdomadis sextam, & obiter

notat

notat eum diem eſſe paraſceuen Sabbati, quod Latinus interpres vertit, *hic eſt Paraſceue quæ dicitur cœna pura.* Conferendus eſt ille Irenæi locus cum alio libri primi, cap. x. eiuſdem fere ſententiæ, qui in Greco textu ſic habet: Διὰ τοῦτο Μωσέα ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν εἰρηκέναι τὸν ἄνθρωπον γεγονέναι· καὶ τελεσιουργίαν ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν, ἥτις ἐστὶ παρασκευή. vetus & ſemibarbara verſio, ſic: *Propter hoc Moſen in ſexta die dixiſſe hominem factum; diſpoſitionem autem* (intellige paſſionem,) *in ſexta die quæ eſt cœna pura.* Quid autem intelligendum ſit per paraſceuen Paſchatis; declaratur his verbis: *Iudæos appellare ſolitos cœnam puram, veſperum ante Paſcha, quo ipſi inciperent azyma manducare.* Mirum eſt non vidiſſe Baronium, hanc ſententiam funditus euertere quicquid in ſuperioribus diſputatũ fuerat. Nam quomodo cõſtare poterit, Cœnã purã ſic dictã eſſe, quod carnibus animaliũ careret: aut quod jeiunium eſſet in quo abſtinentius victitarent? vtrũq; antea dictũ eſt: vtrũq; nunc planiſſime refellitur ab eodẽ qui dixerat. nam Iudęi quando azyma incipiebant, neque jeiunabant, neque carnibus abſtinebant: tunc enim agnus Paſchalis edebatur. Quare ſententiæ Baronianæ ſeſe inuicem deſtruunt. Eiuſdem farinæ eſt illa etiam quę ſubijcitur obſeruatio: Cœnam puram à Iudæis eſſe appellatam, quæ ſine fermento agitaretur. Id haberet ſpeciem aliquam veritatis, ſi conſtaret ſolam paraſceuen Paſchalem ſic fuiſſe dictam. ſed quid dicemus de paraſceua ſabbati quam Irenæi interpres duobus locis *cœnam puram* vocat? In hæc abſurda conditor Annalium præcipitẽ ſe dedit quod de ritibus Iudaicis ex inanibus quibuſdã coniecturis auſus eſt pronunciare: qui id potius dare operam debuerat, vt res Iudaicas è ſcriptis Iudęorũ cognoſceret.

CX. *De hora terræmotus: item de hora crucifixionis. Proponuntur dubia quædam, & eorum ſolutiones ex antiquis. Nonni locus. Iohannis autographum, & ex eo locus emendatus in Euang.*

ANNI XXXIV. Num. CLXII.

IN paſſione Domini duæ difficultates ratione horarum occurrunt; quarum alteram tractat prolixe Baronius; alteram prætermittit.

Prior eſt hæc: Ioh. XIX. 14. dicitur fuiſſe ὡσεὶ ἕκτη, *hora fere ſexta*, quando Pilatus in tribunali ſedens in Gabbatha Ieſum produxit, & dixit Iudæis; *Ecce Regem veſtrum.* certum eſt, inter hanc Pilati vocem & exortum tenebrarum, quæ poſt crucifixionem Chriſti terras abſconderunt, tempore opus fuiſſe non modico: vt Dominus condemnaretur, traderetur, deduceretur ad locum ſupplicij, extra vrbem, irrideretur, crucifigeretur. Scribit tamen Marcus XV. 33. cùm tenebræ

ſunt

sunt exortæ, fuisse horam sextam. Soluunt viri docti hunc nodum ex Lucæ XXIII. 44. qui ita scribit, ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο. *erat hora quasi sexta, & tenebræ sunt factæ*: volunt enim, verba Lucæ, quæ eadem sunt cum verbis Iohannis, contrario modo esse exponenda; vt intelligatur hora sexta paullo ante præterita; quum apud Iohannem sit intelligenda, hora paullo post futura. Marcum igitur horam sextam eo loci appellasse, non præcise tempus ipsum horæ sextæ, sed laxius, tempus à sexta, quæ præterierat, non magno distans interuallo. Alij alia afferunt: sed omnium fortasse optima solutio fuerit, expectandum esse Eliam, qui τὰ ἀπορα Scripturarum soluat; atq; interim verbi diuini certitudinem, tam in ijs quæ non capimus, quàm in ijs quæ capere videmur, humiliter esse adorandam. Altera dubitatio est de hora crucifixionis. Nam quùm ex illo Iohannis loco intelligatur, Christum hora sexta, vel, vt modò dicebamus, paullo post sextam, fuisse cruci affixum; scribit tamen Marcus XV. 25. id factum esse hora tertia. ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. Et veterum & neotericorum interpretum optimum quemque hæc difficultas habuit exercitum. Multa igitur viri docti excogitarunt, quæ legi apud illos possunt. Sed quum jam olim grauissimi auctores censuerint, hanc dissensionem non ab ipsis Euangelistis, sed ab eorum descriptoribus esse profectam, vt discimus ex Hieronymo & Theophylacto; miror Baronium horum sententiæ ne meminisse quidem. Putauit ille, tolli omnem difficultatem per tributionem horarum diei in quatuor quadrantes ternarum horarum; qui ab vltima cuiusq; quadrantis hora denominarentur. Et est profectò ista ratio admodum expedita; esset modò satis certa: quod neque Francisco Toleto visum, nec mihi videtur. Nam quis veterum ei obseruationi fundus est? Censorinus id non dicit, quem laudat Baronius, & alij post illum. Meminit quidem Censorinus quadrantis diei: sed hoc nihil quicquam facit ad illam obseruationem, qua de nunc agimus. Quare non est reijcienda suspicio de menda librarij in litera numerali; de quo non dubitat Hieronymus ad psalmum LXXVII. vbi aliquot mendarum profert exempla: & Toletus non aliter judicabat cum hæc scriberet; *Fateor in hac parte, nisi velimus admittere scriptorum vitia cum Hieronymo & Theophylacto, nihil esse, quod ex integro satisfaciat.* Et si autem inter hos duos de menda & origine mendi conuenit, in eo tamen non conueniunt, vter Euangelistarum correctionis opus habeat. Hieronymus ait, notam ς, quæ *episemum* eidem, & Epiphanio, Irenæo, Theophylacto atque alijs dicitur, in [illegible] fuisse notarum, ἢ ἀπὸ συζυγίας τῶν μεταχαράττειν,

μεταγραφόντων, *per incogitantiam describentium*, vt loquitur Theophylactus. quare ex Hieronymi sententia Marci codices fuerint emendandi, & ἕκτη *sexta* scribendum pro τρίτη *tertia*. Theophylactus contra, multis disputat Ϛ in ϛ esse mutatum ab aliud agente librario; ac proinde apud Iohannem esse corrigendum, ὡσεὶ ὡσὶ τρίτη, *hora quasi tertia*. Accedit ad confirmationem huius sententiæ ponderis magni auctoritas, Nonni vetustissimi paraphrastæ interpretatio, ex qua constat, vel legisse ipsum, vel legendũ censuisse, vt censet Theophylactus emendandum. Nonni ista, Ἦν δὲ παρασκευὴ τετράτη θανατηφόρος ἠώς; Male capit hunc versum Lucas Brugensis, qui contendit Nonnum cùm ita caneret, sextam horam legisse in suis codicibus Euang. Iohannis, & voluisse exprimere. absurde prorsus. ἠῶ παρῳχημένη non est *hora protensa* vsq; ad sextam, vt ille putat: sed est hora quæ protendebatur & agebatur, non autem iam exacta. ἠῶ παρῳχημένη poeticè atque etiam Atticè pro ἐπαίνετο, siue πρᾶττε, *agebatur*: at Lucas Brugensis accipit pro πεπαυμένη, *plane exacta*, quod est contra Hellenismum. Porrò Theophylacti emendationem prætulerunt Hieronymianæ, Theodorus Beza & Franciscus Toletus. Petrus Alexandrinus in disputatione de Paschate, cuius ante meminimus; Ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα ὥρα ἠῶ ὡσὶ τρίτη· καθὼς τὰ ἀκριβῆ βιβλία φαίνεται, αὐτό τε ὁ ἰδιόχειρος τοῦ Εὐαγγελιστοῦ· ὅπερ μέχρι τοῦ νῦν πεφύλαχται χάριτι Θεοῦ ἐν τῇ Ἐφεσίων ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ· καὶ ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐκεῖσε παραγινωμένων. *Erat paraseeue Paschatis, hora quasi tertia: sicut habent libri accurate descripti; atq; adeo ipsum autographum manu propria Euangelistæ Iohannis scriptũ: quod gratia Dei ad hanc diem seruatum, extat in sanctissima Ephesiorum Ecclesia, & à fidelibus eò accedentibus magna cum reuerentia inuisitur.* Hęc ille. Ego non ignoro, quid aduersus hanc sententiam possit disputari: de quo judicium esto eruditorum.

CXI. Hebdomas magna *ante Pascha*. ἡ μεγάλη πρὸ. Magnum Sabbatum. *Canones Apostolorum. Clementis Constitutiones.*

Anni XXXIV. Num. CLXV.

QVæ subijciuntur his de obseruatione horarum Canonicarum, repetuntur accuratius numero CCLI. vbi quædam erunt dicenda. Quod autem subijcit mox Baronius de variorum jeiuniorum temporibus in veteri Ecclesia obseruatis, verissimum est. Optarem tamen, vt accuratius esset ab eo inuestigatum, quando quæque jeiunia fuerint instituta: non enim sunt omnia paris antiquitatis. At hebdomadis magnæ ante Pascha obseruationem esse vetustissimam, nemo peritus institutorum antiquæ Ecclesiæ potest ignorare. Ego sanctissi-

sanctissimam illam consuetudinem, iam inde à temporibus Apostolicis initium habuisse, aut non multo post, facile crediderim. Patres Græci passim meminerunt, & vocant μεγάλην ἑβδομάδα: & extant B. Chrysostomi ac multorum aliorum homiliæ, diebus habitæ huius Magnæ hebdomadis. Infima Latinitas vocauit *Hemosam*, vt apud B. Bernardum. Ritus varios pietatis ad obseruationem huius hebdomadis pertinentes, commemorant Eusebius Historiæ Eccl. lib. VI. cap. XVII. item Epiphanius, pag. 466. Socrates, Sozomenus, Balsamon ad epistolam Dionysij Alexandrini, & alij. Caussam cur Magna hebdomas sit appellata, diuinitus explicat Chrysostomus homilia XXX in Genesin: qua de re plura dicturi sumus, si voluerit Deus παλαίτερος, in accurata disputatione, de Quadragesima veteris Ecclesiæ, ad annũ LVII. Neque vero ipsa dumtaxat hebdomas est appellata *Magna*, sed etiam feria quinta eius septimanæ dicta est in Ecclesia Græca, ἡ μεγάλη πέμπτη, *feria quinta magna*. In editione Chrysostomi Sauiliana, tomo V. p. 547. extat sermo, cuius titulus est; *In proditionem Iudæ; item in Pascha & traditionem mysteriorum; necnon de acceptæ iniuriæ oblitione*, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ, *sancta & magna feria quinta*. Hoc titulo coniunguntur quæ acciderunt τῇ τετράδι, feria quarta, cum crucifixione quæ contigit feria quinta. Sic *magnum Sabbatum* diem sequentem dixerunt, vt apud Photium ad canonem Apost. LIII. Ieiunij feriæ quartæ & sextæ, vetustissimam esse obseruationem vltro concedimus: sed firmandæ ei consuetudini afferri tanquam certum canonem LXVIII. inter Apostolicos, miramur. Sciebat auctor quam nutaret fides totius illius collectionis. Sciebat quid de ea Gelasius & Ro. Concilium olim pronuntiassent: postremò sciebat, & ipse fatetur alibi, quinquaginta dumtaxat eorum à Dionysio Exiguo fuisse agnitos: eos autem, qui ad illum numerum accesserunt, adeo fidei esse incertæ, vt hæresin multos eorum sapere, scribat Bellarminus, in libro de scriptoribus Eccles. Idem dictum puta de constitutione edita nomine Clementis: quem librum paullo antè Baronius quum reijceret vt Apocryphum, cur sibi non constat? Omnino si esset antiquitus creditum, aut illum canonem esse vere Apostolicum, aut illam constitutionem ab Apostolis profectam, non scripsissent Tertullianus, Augustinus, & alij, de jeiunio nullum extare Christi aut Apostolorum præceptum. quid enim est *Canon*, si non est præceptum? quid ἀπαγή, si præcepti vim non habet?

CXII. *An ab Ægyptijs didicerint Iudæi mortuos condere, item condire? Taciti locus.* ταριχεύειν. ἐνταφιάζειν. ἀλείφειν. μυρίζειν.

ANNI XXXIV. Num. CLXIX.

AIt, *condire aromatibus corpora defunctorum, ab Ægyptijs Iudæos esse mutuatos, auctor est Tacitus.* Neque hoc dicit Tacitus, & si diceret, interpretationis egeret eius narratio. Diuersæ res sunt, *mortuum condere* & *condire.* istud fit hodie in corporibus Principum; illud commune est omnium, opinor, Christianorũ. *condire* est ταριχεύειν, quod fit aromatibus, myrrha, aloe, sale, cera, bitumine, & alijs. *condere* est sepulchro inferre aut monumento: vnde *conditoria* sunt dicta. Existimauit Tacitus Iudæos ab Ægyptijs didicisse, condere cadauera potius quàm cremare, Romanorum more. In quo errasse illum sciunt, qui legerunt in Scripturis Saræ, Abrahami & aliorum sepulturas. Quod si Tacitus illa scribens, vtrumque intellexit, condere & condire; ex parte, non in totum vera fuerit eius sententia. Nam videntur quidem Hebræi, accepisse ab Ægyptijs morem admouendi aromata cadaueribus, vt satis clare indicatur in extrema Geneſi: at modum ipsum condiendi cadauera Ægyptijs vsurpatum, neque didicerunt Hebræi, neque vnquam, vt puto, vsurparunt. Illorum conditura fiebat intrinsecus, corpore exenterato, & cerebro per nares extracto; atque hoc ταριχεύειν Græci dixerunt: hi vnguento, & corpori aromata extrinsecus applicando, deinde fascijs inuoluendo, (quod & Ægyptijs tribuit Herodotus) mortuos suos curabant; vt docent exempla Domini & Lazari. Quare in Scripturis de conditura Hebræorum non vsurpatur ταριχεύειν sed ἐνταφιάζειν; sicut in illo Geneseos loco Hebraicum קבר vertitur: & de Christo Iohannis XIX. 40. & apud alios Euangelistas; aut etiam ἀλείφειν, vt Marci XVI. 1. Auctor Tragœdiæ, *Christus patiens,* μυρίζει. Δέμας νέκυος τὸ μυρίσαι κελεύσας.

CXIII. *Difficultates in historia Resurrectionis non videri tantas, quantas ait Maldonatus. Priorum inuenta non temnenda. Comparantur inter se narrationes Euangelistarum, & eorum verba explicantur.* Ἀγχωρεῖν τὸ σαββάτου. ἀπαίρειν. *Locus Marci animaduersus.* ὀψιφώσκειν. vespere. ὀψὲ σαββάτων.

ANNI XXXIV. Num. CLXX.

SEquitur in Annalibus de resurrectione Domini. Quam partem historiæ Euangelicæ explicaturus olim B. Ambrosius, vere obseruat apud Lucam, cap. XXIV. Euangelistas, quum non possint videri

deri contraria ſcripſiſſe, diuerſa tamen dicere. Toletus quoque apud Iohannem ſcribit, *nulla in re Euangeliſtas ſibi magis aduerſari videri, quàm in hiſtoria reſurrectionis Dominicæ deſcribenda.* Maldonatus verò, initium capitis apud Matthæum XXVIII. *omnium interpretum ſententia difficillimum* judicari ait, *quod & ipſa per ſe verba obſcura ſint, & neq; alij Euangeliſtæ cum Matthæo, neque ipſe ſecum Matthæus, neque inter ſe alij, neq; Marcus ipſe ſecum conuenire videantur.* Fateor ſane difficultates aliquot in ea narratione occurrere, quæ veteres recenteſque interpretes, viros ſummos exercuerunt: illas tamen tot enantiophanias, quas Maldonatus narrat, equidem non animaduerto. Illud ego potius animaduerto, doctos viros, dum in ſirpo nodum quærunt, dum alienis inuentis vti reformidant, abſurdiſſima quædam ſine pudore pronuntiare, ac perſæpe ad illuſtranda quæ putant eſſe obſcura, ſæpiæ atramentum adhibere. Non poteſt illuſtrius exemplum eius quod dico proferri, quàm Baronij ſuper hac ipſa hiſtoria obſeruatio. Nam quum præcipua totius narrationis difficultas eſſe credatur in verbis Matthæi ὀψὲ σαββάτων: eam Baronius illorum attulit interpretationem, qua nihil poterat abſurdius. ſed de Baronio mox. Vt de re aliquid breuiter dicamus; illud ante omnia ponimus: ſi qua eſt hic difficultas, non certe circa ſummam narrationis illam verſari. Nam ex omnium Euangeliſtarum verbis illud planiſſime conſtat; Mariam Magdalenam & alias mulieres quæ vngendo Chriſti corpori aromata emerant, & per noctis tenebras ad ſepulcrum venerant; diluculo diei primæ in hebdomade Iudaica, quę eſt Dominica noſtra, ſiue feria prima, Dominum iacentem & mortuum, vt putarant, non reperiſſe. Hoc ita claris verbis narratur Lucæ & Iohanni, vt nullus ne dubitationi quidē locus ſit relictus. Diem vterq; ſic deſcribit, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων. *vna ſabbatorū.* hîc *vna* poſitum pro prima, quod & pueri norunt. σαββάτων pro hebdomade, imitatione Hebræorū; de quo pridem docti monuerunt, & eſt vulgo notū, vel ex Theophylacto, ad cap. x x. Ioh. Diei tempus ſic declarat Lucas; ὄρθρου βαθέος ἦλθον, *venerunt, cùm adhuc profundū erat mane.* Iohannes ſic; πρωΐ σκοτίας ἔτι οὔσης, *mane cùm adhuc tenebræ erant.* Quod alter horum Euangeliſtarū plurali numero vtitur, alter ſingulari, tam familiare hoc eſt ſacris Euangeliorū ſcriptoribus, vt ne tirones quidem morari ea res debeat. Nam vel eſt ſyllepſis, quam antè docebamus familiarem Scripturis; cùm vnus nominatur, plures intelliguntur: vel factæ ſunt plures acceſſiones, modò ab vna mulierum, modò à pluribus. vide quæ obſeruat Victor Antiochenus ad Marci cap. vlt. Hæ igitur, dū capiunt conſilium, dū moliuntur, dū itineri ſe accingunt, dū cunctantur, & modò plures, modò pauciores ad monumentū accedūt,

nox præterit, illo anni tempore non longissima. In dramate *Christus patiens*, id pulchre repræsentatur; & ait ibi S. Magdalena, Ἀὼς πύλας, ἀὼς (fortasse ἀΰς,) ὄδ' ἀστὴρ ἕωσος. *Iam prope est aurora, jam stella Lucifer exortui proxima.* Nonnus apud Iohannem, - ὅτι σκιοειδὶ γαίῃ Νυκτοφανὴς ἀχλύοντος ἑωΐος ἤιεν ἀστήρ. Hæc summa narrationis quum ita perspicue & consentienter sit exposita; videamus quid habeant cęteri Euangelistæ, saltem in speciem, vt Maldonato placet, contrarium. Marcus eam narrationem ita orditur, Καὶ διαγνουσθὲντος τοῦ σαββάτου, *cùm interceßisset sabbatum*, id est, cùm inter sepulturam corporis Christi, de qua proxime locutus est, & aduentum mulierum ad monumentum, dies sabbati medius interuenisset, atque is esset iam exactus. Hæc nota temporis Lucæ & Iohanni prætermissa est: & videri possit non necessaria, quia statim sequitur mentio ineuntis diei primæ alterius hebdomadis: sed non temere Spiritus Sanctus, qui per Marcum locutus, id quoque tempus voluit exprimi, & quidem verbo διαγίνεσθαι, vt interuallum exprimeretur, quo mansit Christus in sepulcro. Sabbatum autem Marcus intelligit, non more Iudaico definitum, à vespera diei XI v.ª ad sequentem: sed diem Sabbati, cum sequenti nocte. Nonnus verba Iohannis τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, ita expressit; Τῇ ὑμὴν φαιδρὴν μετὰ σάββατον ἠελίοιο, *aurora prima exoriente post sabbatum.* vult noctem in qua resurrexit Christus, fuisse partem sabbati: quæ ex consuetudine Iudaica pars primæ feriæ fuit, non sabbati: quamquam etiam Scripturæ ita loquuntur interdum, vt Exodi cap. XII. & alibi. Apparet etiam è verbis Marci, emptionem aromatum factam esse, penitus exacto Sabbato Iudaico. Sequitur, ἐπὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σ. *valde mane vna Sabbatorum*, quæ fere sunt verba Lucæ & Iohannis: sententia autem prorsus eadem, quæ apud Lucam. Quare nullum adhuc enantiophanes deprehendimus. sed addit Marcus, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, *orto Sole*, vel vt habet Latinus, *orto jam Sole.* Hic contradictionis aliquid videtur esse. Nam quomodo *orto Sole*, si erat profundum mane, vt dicebat Lucas? Iohannes quoque dixit, fuisse adhuc tempus matutinum. Non igitur cum illis videtur consentire; imo ne secum quidem: nam dixit iam Marcus, *valde mane.* Atqui si cum judicio diuina oracula legimus, facile intellectu est, hæc quę speciem contradictionis habent, sese mutuo explicare: quia enim præcessit *valde mane*, sequitur inde necessario, verbum ἀνατείλαι non intelligendum esse de ortu supra horizontem; sed de media nocte superata, cum iam incipiunt sidera ascendere, & jubar aliquod emittere, etiam prius quàm supra horizontem emerserint. Auctor est Balsamon ad canonem Synodi in Trullo L XXXIX. ortum Solis vulgo creditum esse incipere

post

poſt horam noctis ſeptimam: quoniam tunc incipit illius διάλαμψις & φαῦσις. Huc pertinent quæ ſcribit Euthymius in Matth. capite LXVIII. Verbum ἀνατέλλω etiam in libris Aſtronomorum varie accipi, nemo ignorat, qui illos legerit. Hæc conciliatio, ſatis per ſe probabilis, multo fiet probabilior, ſi apud Marcum antiqua lectio reſtituatur. Nam in hodiernis libris deeſſe vocem ΕΤΙ, quam emendatiores olim libri habuerunt, auctor eſt Gregorius Nyſſę, ſermone altero de reſurrectione. Sic ille: Καὶ λίαν πρωΐ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνῆμα. ΕΤΙ τοῖς ἀκριβεστέροις τῶν ἀντιγράφων ἐμφέρεται· δηλοῦν ὡς πρὸς ταῖς ἤδη γεγενημέναις, ἡ αὐτὴ τῶν γυναικῶν ἡ ἄφιξις γέγονε· ὃ δὴ λίαν πρωΐ φωνοῦσι ὁ Μᾶρκος, διατείλαντος τοῦ ἡλίου προσέθηκε. In Latinis editionibus hic locus ita verſus legitur, vt neq; Maldonatus, neq; alij, qui in hac diſputatione eum laudarũt, mentẽ auctoris ceperint. Sic igitur vertendũ: *et valde mane, vna ſabbatorũ* (prima die hebdomadis) *veniunt ad monumentũ. In exẽplaribus accuratioribus extat vox* ΕΤΙ, *ſignificans aliũ hunc eſſe aduentũ mulierũ ad monumentũ, præter priores. Quod autẽ dixerat Marcus* λίαν πρωΐ, valde mane, *id explicans addit,* διατείλαντος τοῦ ἡλίου, *orto Sole.* Conſtat ex his, meliores libros olim legiſſe apud Marcum ἔτι διατείλαντος τοῦ ἡλίου; quomodo laudat hunc locum Euſebius in fine libri x. Demonſtrat: & ita hodiéque legi in nonnullis mss. teſtantur viri eruditi; in his Lucas Brugenſis. Theodorus verò Beza in optimo & antiquiſſimo libro ſibi repertum ſcribit, λίαν τέλλοντος ἡλίου, quod melius omnino conuenit cum vocula ἔτι. apud Auguſtinum, *oriente iam Sole* ex hac lectione. Si legas ἔτι διαλείλαντος ἡλίου, vertendum, *tantum quod exorto Sole*; hoc eſt, ſtatim atque lumen Solis cepiſſet apparere. ſin placet, quod puto verius, ἔτι ἀνατέλλοντος ἡλίου, vertes *dum adhuc Sol oritur.* Gallice diceres, *comme le Soleil ſe leuoit.* Vtrouis modo legatur, facile conueniet Marco cum Iohanne & Luca. Reſtat Matthæus, cuius verba ſunt: Ὀψὲ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων. Vetus vertit: *Veſpere autem Sabbati, quæ luceſcit in primam ſabbati.* ὀψὲ quæ ſuſpicionem mouet, fuiſſe à principio, *veſpera*, non *veſpere.* neque enim patiuntur leges Latinitatis, vt abſolute ponatur hoc relatiuum, & non habeat cui innitatur. nam quod aiunt quidam de *veſpere* fœminei generis, ridiculum eſt. contrà in Græco textu τῇ, pro τῇ ἡμέρᾳ, tranſlatitium eſt. ſic ἡ ἐπιοῦσα, ἡ ὑστέριον, & alia. ἐπιφώσκει de ſideribus proprie dicitur; ſed etiam de die vſurpatur, vt apud Ignatium ad Trallianos, ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν. & apud Epiphanium p. 466. ἐπιφωσκούσῃ τῇ τετράδι σκοτισθῆναι ὁ Κύριος. *quarta feria illuceſcente, captus eſt Dominus.* & ſæpe alibi idem. quomodo autem exponi debeat hoc verbum quando dicitur de die, iam antè expoſuimus. Hic ἡ ἐπιφώσκουσα Matthæo eſt

ipſum

ipsum diluculum quod dat principium diei. Igitur cum dicit Matthæus, τῇ ὀψὲ φωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, *die exoriente qui futurus erat primus dies hebdomadis*, diuerso loquendi genere idem prorsus dixit cum cæteris Euangelistis. Illa vero ὀψὲ σαββάτων, quam sententiam habeant, docet nos breuiator Marcus, qui eorum loco dixit, διαγενομένου τοῦ σαββάτου, *cum transisset sabbatum*, vt habet Latina versio. Atqui ex hac comparatione verborum Marci liquidò constat, rectam esse interpretationẽ Gregorij Nysseni, B. Ambrosij, & aliorum quà veterum, quà recentiorum, qui ὀψὲ hic accipiunt, vt cum dicitur ὀψὲ τοῦ καιροῦ, *vbi præteriisset occasio*: ὀψὲ τῆς ἡλικίας, *vbi ætas præteriisset*: ὀψὲ τῆς ἡμέρας *in fine diei*. Igitur si pro hebdomade vocem σαββάτων accipias, verti potest, *in fine hebdomadis*, vel, *transacta hebdomade*. Sed Latinus interpres qui vertit *sabbati*, existimauit, σαββάτων positum esse pro σαββάτου, qui est Hebraismus in N. T. frequens: vt Act. xix. 38. *Proconsules sunt*. Hanc expositionem firmat Marcus, qui more suo Matthæi verba exprimens, dixit, διαγενομένου σαββάτου, quare vertere possis *in fine sabbati*, siue *transacto sabbato*. jam autem diximus sabbatum hic esse noctem, quæ secuta est sabbatũ, quam Rabbini appellant מוצאי שבת *exitum sabbati*.

CXIV. Baronij mirus error è contemtu Græci textus, ὀψὲ exponentis de Lucifero. ostenditur Eucherium Lugdunensem errasse eundem errorem.

ANNI XXXIV. Num. CLXXII.

NVnc Baronij errorem considerabimus; qui neglectis virorum doctissimorum & veterum & recentiorum interpretationibus, quia apud Latinum interpretem legerat *vespere sabbati*, pro illis Matthæi ὀψὲ σαββάτων, nouam, vt putabat, sententiam excogitauit, quam his verbis explicat. *Nos* inquit, *in eam opinionem adducimur, vt existimemus Matthæum Euangelistam, non de vespere, hoc est vltima diei parte intellexisse, sed de stella sic dicta; quæ cum eadem sit cum ea quæ mane ante solem oriatur, ob idq; Lucifer dicta, vt Plinius & Hyginus & alij testantur; tamen vnico nomine ab antiquis Latinis vt Plauto & Varrone Vesperugo appellata reperitur, vt notat Augustinus.* En deliria, in quæ necesse est illos incidere, qui vel Hebraicam, vel Græcam veritatem contemnunt. Nam Baronius si Græca inspexisset, vbi est ὀψὲ, nunquam ita se & pueris ridendum propinasset. quid enim commune aduerbio ὀψὲ cum nomine stellæ? Taceo aliam absurditatem; cum putat stellam Veneris mane exorientem posse dici *Vesperuginem*, aut *Hesperum*: nam etsi vtraque appellatio eidem sideri conuenit; non tamen promiscua est illarum

duarum

duarum appellationum vsurpatio. Cleomedes, lib. I. ὁ τῆς Ἀφροδίτης ἀστὴρ καλεῖται ὁπότε μὲν ὄπισθεν ᾖ τοῦ Ἡλίου Ἑωσφόρος· ὁπότε δὲ ἔμπροσθεν Ἕσπερος· ὁπότε δὲ ἐπ' ἴσης ἀμφοτέρων Φωσφόρος· ἐνίοτε δὲ καὶ Λυκάβας καλεῖται. vides pro temporibus distincta nomina. Miram igitur Latinitatem fingit nobis Baronius: *Vespere* id est, cum oritur Lucifer. Porrò hæc interpretatio, vtut absurdissima, à Baronio primò excogitata non est; sed jam olim ante multa secula auctores inuenit & approbatores. In libro homiliarum sub nomine Eusebij Emisseni editarum, sed quæ sunt vt docti conijciunt, Eucherij Lugdunensis, vel Fausti Regiensis, aut Cæsarij Arelatensis, extat homilia in sabbato sancto habita quæ ita incipit: *Vesper enim qui & Hesperus dicitur, stella est, quæ alio nomine Lucifer vocatur. Et Hesperus quidem siue Vesper vocatur in fine diei: Lucifer vero in principio. Sæpe enim quando oritur, pauciſſimo interuallo Solem præcedit. Quod autem Euangelista hoc de stella intellexerit, ex eo apparet quod fœminino genere dixit, quæ lucescit, in prima sabbati: Ad quid enim nisi ad stellam QVÆ pronomen referatur? Sabbatum autem vnum quemq; diem Iudæi vocabant. Dicatur ergo; Vespere autem sabbati apparente, id est illa stella quæ Vesper & Lucifer vocatur, jam diem proximam nuntiante. Non autem illam dico quæ apparet in fine diei, sed illam quæ videtur in principio, id est, quæ lucescit in primâ sabbati; hoc est, quæ lucere incipit in prima parte diei primi, qui nunc dies Dom. appellatur.* Hæc ille: quum autem multa sint in ijs homilijs, quæ, manifestò arguant, illarum auctorem non fuisse Eusebium Emissenum, hominem Græcum, neque alium quenquam, vlla Græcæ eruditionis notitia vel leuissime tinctum: hic locus insignis est in eam rem. Apparet enim illum qui hæc scripsit, nullam penitus Græcæ linguæ habuisse cognitionem: ac ne illud quidem sciuisse, in dubijs saltem Græcum textum esse consulendum. Nam quæ argutatur de relatiuo *QVÆ*, absurda sunt, quia veritati Græcæ non congruunt. τῇ ὀπτῇ φωσχούσῃ, vt ostendimus, aliter accipi non potest, quàm vt si scriptum esset, τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀπτῇφωσχούσῃ. ellipsis vocis ἡμέρᾳ, notissimus est Hellenismus. Quod si huius auctoris obseruatio locum haberet, dicendum foret ὀπτὴ nomen esse, quod stellam significet, & quidem nomen fœminini generis. quo nihil fingi potest neque falsius neque stultius. Mirum verò est, Baronium qui in Patribus Latinis adeo fuit versatus, hunc locum istarum homiliarum non obseruasse: minime alioquin eum prætermissurum, vt expositioni suæ aliquam auctoritatem conciliaret.

CXV. *Grauissimus*

CXV. *Grauissimus error Baronij, detrahentis Græco textui Matthæi, præ Euangelio hæreticorum Naz. & Ebion.*

ANNI XXXIV. Num. CLXV.

LEue est Baronij peccatum de quo jam diximus, præ defensionis absurditate impietati proxima, quam erroris admonitus à Frontone Ducæo, postremis editionibus inseruit. Insurgit enim in Græcam veritatem, & quantum potest fidem illi omnem atque auctoritatem detrahit: de qua etsi diximus jam ad superiorem annum, in disputatione de verbis Matthæi è cap. XVI. non committemus tamen, vt maneat inulta iniuria, quam sacro textui, per nefas ingens, facit hoc loco pater Annalium. Dico, inquit, *quod Græcus textus cuius fidei sit, nisi collato cum Hebræo originali affirmare non possumus.* Si auctoritas Græci textus Euangelij secundum Matthæum, pendet ab Hebraico textu; quum Hebræa dudum perierint, neque vsquam extent hodie; (sunt qui scribant, reperiri in vno è collegijs illustris Academiæ Cantabrigiensis: sed id nos re diligenter inquisita, falsum esse comperimus:) sequitur necessariò, nullum hodie eius Euangelij debere esse pondus, nullam auctoritatem. Nam vnde illam hodie accipiet, si à se non habet, neque vnquam habuit; sed omne robur olim ab Hebraicis est mutuatum, quæ jam nusquam apparent? Adde quod hæc sententia, fidem Catholicæ Ecclesiæ facit pendere, nefas dictu, ab hæreticorum fide. Nam antiquis temporibus quando Hebræa extabant, soli Nazareni & Ebionitæ hæretici Hebraicum textum sibi vindicarunt, vt testes sunt Hieronymus atque Epiphanius; Catholici Græcum semper à principio sunt amplexi. Ac licet illi hæretici suum illum librum vt authenticum Matthæi iactarent; neque defuerunt fortasse simpliciores Catholici, qui illis fidem haberent, vt conijcere est ex Hieronymo: Ecclesiam tamen Catholicam aliter judicasse, necessariò credendum est, propter duo argumenta. Prius, quia sine iniuria veteris Ecclesiæ dici non potest, passuram illam fuisse, vt impij hæretici vindicarent sibi, ceu proprium, eum textum, quem constaret esse Euangelistæ authenticum. Male sentiant oportet de Ecclesia veteri, quicunque hoc sibi de illa finent persuaderi. Posterius argumentum est inuictum: nam scimus, illud quod dicebatur Hebraicum Matthæi Euangelium, quodq; Ebionitarum & similium hæreticorum fuit proprium, fabulis insititijs auctum, veris narrationibus truncatum, & miris modis fuisse corruptum. Epiphanius contra Ebionæos, ἐν τῷ κατὰ τοὺς Ἑβιωναίους Εὐαγγελίῳ, ᾧ Ματθαῖον ὀνομαζομένῳ, οὐχ ὅλῳ δὲ πληρεστάτῳ, ἀλλὰ

ἀλλὰ νενοθευμένῳ καὶ ἠκρωτηριασμένῳ, Ἑβραϊκὸν δὲ τοῦτο καλοῦσι. *In Euangelio ſecundum Matthæũ dicto, quod extat apud Ebionæos non vtique toto, neque pleniſſimo (integro) ſed adulterato & truncato; Hebraicum ipſi nominant.* Apud eundem Epiphanium in fine diſputationis contra Nazaræos, ita hodie legitur: ἔχουσι δὲ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, πληρέστατον Ἑβραϊστί. *habent Euangelium ſecundum Matthæum integerrimum Hebraicè ſcriptum.* Hic locus contradicit alteri quem modò protulimus: ſed eſt inſigne mendum, & ὁ πληρέστατον ſcribendum, *non vtique integerrimum.* vtroque loco ὁ πληρέστατον dixit *non pleniſſimum*, ſignificans fuiſſe admodum imperfectum. elegans eſt dicendi genus, de quo multa diximus in Polybij fragmentis. quis autem credat tantum virum eo loco appellaſſe illud Nazaræorũ Euangelium *integerrimum*; quum ſtatim ſubijciat ibidem, neſcire ſe an genealogias ab Abrahamo ex illo ſuo Euangelio ſuſtuliſſent. Duo igitur vitia illi Euangelio hæreticorum Epiphanius obijcit; quod ſit truncatum multis partibus; & quod ſit de induſtria νενοθευμένον, *adulteratum.* Atque hoc etiam probat exemplum, quod recitat idem poſt illum locum quem prius deſcripſimus: ſed & aliena multa fuiſſe inſerta ex ijs conſtat, quæ ſcribit Hieronymus in Matthæum XII. 13. & multo magis id ipſum euincit putida fabula, quæ ex illo libro narratur eidem Hieronymo in vita Iacobi. En veri & recti canonem Baronianum. Addit; *nec tute aſſerere poſſumus an ille ipſe ſit Græcus textus, quem tranſtulit S. Hieronymus.* Sed hęc dubitatio indigna eſt, quæ à viro bono moueretur; Nunquam enim alius quàm qui hodieque extat Græcus contextus pijs fuit notus; neque vetus Eccleſia de eius fide vnquam dubitauit. Et verò ita congruunt cum editione Gręca verſio & commentarij Hieronymi, vt hodiernum textum Gręcum in dubium vocare, vel inſignis malitiæ, vel ſtupendæ cuiuſdam ignorantiæ, videri poſſit argumentum. Falſum etiam eſt quod ſequitur; ſcribere Hieronymum, *Euangelium Matthæi à neſcio quo in Græcum fuiſſe tranſlatum.* aſpernantis verba ſunt, quibus vtitur Baronius: Hieronymus cum tota Eccleſia veteri textum Græcum Matthæi ſemper veneratus eſt. Gręca Noui, aut Hebræa V. T.ti contemnere notitia eſt hæreſis, Tridenti primum audita. Scribit Hieronymus in vita Matthæi, de eius Euangelio loquens; *quod quis poſtea in Græcum tranſtulerit, non ſatis certum eſt.* Nulla hic contemtus verba, neque vllo pacto reuerentiam Gręcæ veritati debitam lædit, quod ait Hieronymus. Nam etſi neſciebat certò vetus Eccleſia, quis Græcum feciſſet Matthæi Euangelium: ſciebat tamen, aliquem vel Apoſtolum vel Apoſtolicum virum per inſpirationem Sancti Spiritus, fuiſſe interpretem. Scribit Athanaſius in Synopſi, illud Euangelium à Mathæo ſcriptum eſſe

lingua Hebraica, & eo sermone publicatum id fuisse Ierosolymis: deinde addit Ερμηνευθῆναι ὑπὸ Ιακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου τὸ κατὰ σάρκα. *expostum autem est à Iacobo fratre Domini, secundem carnem.* hic ἑρμηνευθῆναι pro μεθερμηνευθῆναι positum, de eiusmodi interpretatione accipiendum, quæ fit transferendo de lingua in linguam: Nam Bellarminus in libro de scriptoribus Ecclesiast. sine caussa dubitat, de quo genere expositionis senserit Athanasius: quum enim præcesserit mentio Euangelij Hebraicè scripti; apparet vel cæco, de versione in Græcum sermonem sensisse Athanasium. ἑρμηνευθῆναι igitur Athanasius eo sensu vsurpat, quo dixit Paulus I. Corinth. XII. 10. ἑρμηνεία γλωσσῶν, de translatione vnius linguæ in alteram. Genes. XLII. 23. מליץ *melitz* Paraphrastæ Onkelus & alij exponunt *meturgeman*, quem nos Galli corrupta voce Chaldaica dicimus *Truchement*; is est qui vnam linguam transfert in aliam. pro eo dixerunt Græci ἑρμηνευτής: & ita sæpe alibi. quare etsi fatemur ἑρμηνεύειν dici de alia etiam expositione; tamen Athanasium cum auctoribus sacris eam vocem illa notione vsurpasse, nullū est dubium. credidit ergo ille Pater cum alijs multis, auctorem Græcæ versionis Euangelij Matthæi fuisse Iacobum fratrē Domini, primum Ierosolymorum Episcopum. In vita Matthæi, quod antè dicebamus, & apud Theophylactum, interpres fuisse dicitur Iohannes Euangelista: alij Lucam & Paulum eius versionis faciunt auctores. Anastasius Sinaita, sermone in Genesin VIII. Εὐαγγέλιον Ματθαίου τὸ Εὐαγγέλιον ἐκδεδόσθαι, ἑλληνιστὶ δὲ μεθερμηνευθῆναι ὁ λόγος τοῦ στόματος αὐτοῦ κατὰ Λουκᾶν καὶ τοῦ Παύλου εἰς τὴν Ελλάδα φωνήν. Quod negat postea Baronius, in dubijs prouocandum esse à Latinis ad Græca in hoc Euangelio; noua nempe ista sapientia est, quam Patres exemplo suo damnant, & à vere pijs reijciendam esse etiam cum tacent clamant. Inspexisset saltem vel per transennam semel Hieronymi in Matthæum Commentarios: inuenisset, Hebraici textus bis aut ter fieri mentionem; Græca verò laudari minimum quindecies. Laudat tamen Baronius B. Hieronymum, tanquam sententiæ quam tuetur auctorem: sed fallitur & locum male capit, quem indicat. Sic Hieronymus: *De Nouo nunc loquor Testamento, quod Græcum esse non dubium est; (excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Iudæa Euangelium Christi Hebraicis literis edidit:) Hoc certe cum in nostro sermone discordat, & in diuersos riuulorum tramites ducit, vno de fonte quærendum est.* Hoc indicat Nouum Testamentū, non Euangelium Matthæi; quod Baronius falso putauit.

CXVI. Coniectura in Epiphanio.

IBIDEM.

SCribit Baronius ex Epiphanio, Phariſæos qui nomina planetarum ex Aſtronomia Græca in Hebraicam linguam tranſtulerunt, Veneris ſtellam appellaſſe *Seruha Lued.* Verba Epiphanij ſic ſcribuntur, in hæreſi XVI. Ἀφροδίτη Σερούα, ἤτοι Λουήδ. *Venus Serua aut Lued.* Exiſtimarunt viri eruditi nomina hæc corrupta eſſe, ac proinde corrigi debere, vt ad originem Hebraicam reuocentur, quam ita concepta reſpuunt. Scio Ioſephum Scaligerum in Elencho aliter pronuntiaſſe; non enim eſſe illas voces Hebraicas; ſed propria nomina. At quum cætera fere omnia ſiderum nomina, quæ ibidem afferuntur, pura puta ſint Hebraica; non video, cur de iſtis vocabulis aliter ſit ſtatuendum. Stellæ Veneris Græci & Latini duo nomina tribuerunt: Phariſæos quoque idem feciſſe Epiphanij verba demonſtrant. An igitur *Serua* corruptum eſt Luciferi nomen, à צהר vnde & צהר *tſohar*, lumen ſiue lux. & *tſoharaym* meridies. ר ab Epiphanio expreſſum per *S*, vt in nomine vrbis *Sidon*, & alijs multis. *Lued* à לאט videri corruptum, docti viri ante nos monuerunt. Id non male conuenit Heſpero: non quia Veſperugo luce careat; ſed quia noctem antecedit, quæ omnia tegit & tenebris ſuis inuoluit. לאט ſiue לוט operire eſt, atque abſcondere.

CXVII. Cur ſcriptum ſit, dicite diſcipulis & Petro.

ANNI XXXIV. Num. CLXXXII.

MArci XVI. 17. dicit Angelus mulieribus, quæ ad Chriſti monumentum acceſſerant, *Ite, dicite diſcipulis eius & Petro.* Quæritur, cur Petrus ſeorſim à cæteris Apoſtolis nominetur. Baronius ſemper ſibi ſimilis, nullam aliam cauſſam nouit, præter primatum Petri. Theophylactus duas rationes affert, quarum prior eſt grammatica, poſterior Theologica. Obſeruant grammatici; quoties ita ſeorſim aliquis nominatur, id fieri honoris cauſſa. Ita Homerum ſeparare à reliquis Trojanis Hectorem: Iliad. N. Ζεῦ ἐπὶ σοὶ Τρωσί τε καὶ Ἕκτορι πῆμα γένηται. ſic Ariſtophanem: ὦ Ζεῦ, καὶ σοί. Sic prorſus Act. I. 14. B. Virgo ſeorſim nominatur, σὺν τοῖς γυναιξὶ, καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ. de Petro quoque antè obſeruabamus ad locum Matthæi, ſæpe illum in Euangelijs & Actis ita nominatum reperiri, quod aliquam honoris prærogitiuam indicare in poteſtate pari, dicebamus. Hic tamen an habeat locum ea ratio, merito dubites. Baronius ait *Petrum,*

quantum libet Christum negasset, tamen non ob eam causam à primatu excidisse. & vere dicit: nam Petrus, quamdiu inter suos condiscipulos est versatus, τὰ πρωτοκαθεδρίαν fortasse habuit & jus sedendi ante alios, & loquendi pro alijs: at primatum, illum vtique de quo sensit Baronius, non habuit, ne per somnium quidem. quomodo igitur amisisset? puerile dictum est in scholis Logicorum, Cornua non amittit, qui non habet. Quare futilis est & vana ratio Baronij. Theophylacti verò altera ratio est; iccirco nominatim cautum esse de Petro, vt scrupulus illi adimeretur, quo poterat jure sollicitari; ne propter trinam abnegationem discipuli jure excidisset. Verba Theophylacti: Petrum, ait, separat à discipulis, ὡς κορυφαῖον καὶ ἐξοχὴν αὐτοῦ ὀνομάζων ἐκεῖνον ἐκείνων, vt coryphæum illum nominans per excellentiam, separatim ab alijs. sequitur altera causa: ἢ ὅτι ἠρνήσατο ὁ Πέτρος, ἐὰν ἔλθωσιν αἱ γυναῖκες, ὅτι προσταγὴν εἶπεν τοῖς μαθηταῖς, εἴποιεν ἂν ὁ Πέτρος, ἐγὼ ἠρνησάμην· λοιπὸν μαθητὴς αὐτοῦ οὐκ εἰμί· ἀπέλαβεν οὖν ἐμέ· ἐδοξολόγησέ με· τοῦτο ἕνεκεν προσέθηκε τῷ Πέτρῳ. *vel, quia abnegauerat Petrus, si veniissent mulieres & dixissent, Iussæ sumus dicere discipulis: poterat Petrus dicere, Ego abnegaui: discipulus illius jam ego non sum amplius: reiecit igitur me: detestatus est me: propterea adiecit & Petro.* Chrysostomus siue alius scriptor antiquus in editione Sauiliana Tomo VII. pag. 366. in eam sententiam plura disputat; & causam cur solius Petri nomen hic sit positum, hanc affert: quia solus Christum abnegauerat; & solus habuit cur formidaret in Domini venire conspectum. Gregorius Magnus, homilia XXI. in hunc Marci locum: *Quærendum nobis est, cur nominatis discipulis, Petrus designatur ex nomine. Sed si hunc Angelus nominatim non exprimeret, qui magistrum negauerat, venire inter discipulos non auderet. Vocatur ergo ex nomine, ne desperaret ex negatione.* Victor Antiochenus: *Per hoc quod rei huius indicium Petro vult fieri, admonet illas, eum qui propter negationem reiectus videri poterat; nunc per & propter pœnitentiam, denuo assumptum, & inter cæteros Apostolos æque atque ante rursus numeratum.* Omitto alios Patres; quorum nemo est repertus tam subtilis, qui ex his verbis Angeli argumentum eliceret pro Petri primatu, id est pro Papæ omnipotentia; id enim hodie appellatur primatus Petri.

CXVIII. An B. Virgini Christus à resurrectione apparuerit omnium primæ.

ANNI XXXIV. Num. CLXXXIII.

Asserit hoc Baronius, ex veteri, vt ait, traditione. Neque ego sane velim contra tendere. Scio Sedulium poetam id olim dixisse, postea alios; tandemque Rupertum Tuitiensem De diuinis off. lib.

lib. VII. cap. XXV. multis rationibus id conatum esse demonstrare. Scriptura tamen, huius traditionis fidem non solum silentio, verùm etiam contraria affirmatione vocat in dubium. Scribit enim Marcus XVI. 9. Magdalenæ primò Christum apparuisse. Itaque in dramate de passione Christi, petit Magdalena à Maria, hanc sui amoris in Christum, & impensæ operæ mercedem, vt prima illum videat. Πρώτη ἡ ἰδοῦσα τὸν ἀναστάντα Κύριον. Μισθὸν γὰρ αὐτῷ τῶν πόνων λαβεῖν τοῦδε. Ἄθρησε γὰρ ἄθρησε τὸν ἐμὸν ποθούμενον. Extant apud Patres Græcos & Latinos accuratæ disputationes super Christi apparitionibus post resurrectionem: & harum manifestationum B. Augustinus numerum atque ordinem sollicite inuestigat, De consensu Euang. lib. III. sed neque hic, neq; alius quisquam ex antiquis Theologis, huius apparitionis vllam facit mentionem. Mihi sententia Iansenij non displicet, qui putat, non apparuisse Christum B. Mariæ primæ; quia firmior erat illi fides, quàm vt ipsi opus eo esset. Sic Iohanni non statim apparet, quia credit: Ioh. XX. 8. at Petro se ostendit, qui non plane credit, sed miratur; Luc. XXIV. 12. Hoc melius, quam Christo præcipere quid faciendũ ipsi fuerit. Maldonatus ad caput XXVIII. Matthæi *Primum matri suæ apparuisse Christum, non quod Euangelistæ factum dicant, sed quia fieri decuerit, credendum est.* Annon videtur qui sic loquitur, paratum habuisse Domino nostro præcepta morum dictare? Mitto dicere quantam fabulis & mendacijs fenestram aperiant homines fanatici, qui audent ita disputare; credendum est hoc factum à Christo, quia sic decuit facere Christum.

CXIX. *Narratiuncula ex Euangelio Naz. apocrypha. Marcus non scripsit Latine.*

Anni XXXIV. Num. CLXXXIII.

REfertur mox inter apparitiones Christi illa, cuius meminit Hieronymus in vita Iacobi fratris Domini. Atqui ego putabam neminem reperiri posse hodie, aliquo in his literis iudicio præditũ, qui illi narratiunculæ fidem haberet. Sed affert Baronius rationem sui facti; *quoniam*, inquit, *Hieronymus non excipit de apocrypho.* imò verò excipit: eo ipso enim, quod Euangelium illud secundum Hebræos nominat, satis ostendit, eam historiam esse apocryphum. probauimus enim modò, illum librum hæreticorum fuisse proprium, varie ab illis corruptum, & quemadmodum antè dicebamus è Dionysio Carthusiano, *Euangelium Nazarenorum & Ebionæorũ inter falsa à Doctoribus semper est computatum.* Gelasius Papa inter reprobos libros nominatim eos recenset,

recenſet, *quos Ebion maculauit.* Tam igitur apocryphum hoc Euangelium, quàm illud quod Thaddæi dicebatur, aut quod Thomæ aſcribebant,& pro vero vſurpabant Manichæi. Reperiri primos Eccleſiæ ſcriptores iſtud Euangelium aliquando laudare,mirum non eſt. Nam quot libros palàm falſos & Gelaſio damnatos citant Iuſtinus, Clemens Alexandrinus, Origenes & alij? qua de re plura in ſuperioribus diſſeruimus. De poſtremo capite Euangelij ſecundum Marcum,recte mox iudicat Baronius poſt viros eruditiſſimos, excidiſſe magno Hieronymo vocem plane ipſo indignam. Sed non pertendit Hieronymus in ea ſententia,quam ſtatim illo ipſo loco epiſtolæ ad Hedybiam deſerit. At quod diſputatur in Annalibus,illud Euangelium Romana lingua ab auctore primò fuiſſe ſcriptum ; & vitioſos codices Græcorum iam olim è Latinis fuiſſe emendatos : nobis longe aliter videtur : qui ad annum Domini x LV. vbi hoc paradoxum probare conatus eſt auctor, non ſolum argumenta refutamus omnia, quæ hoc ipſi & Bellarmino alijſque nonnullis è neotericis perſuaſerunt : ſed etiam ſolidiſſimas rationes afferimus, quæ plane euincant, illud certe Marci Euangeliũ, quo vtitur hodie Eccleſia Romana,poſterius eſſe Græco, & omnino deriuatum ex illo. Gregorius Naz. non dicit ſcripſiſſe Marcum Latinè,ſed Latinis : quia Romæ fuiſſe dicitur nonnullis,cum ſcribebat. hoc verò Baronij ſententiam non multum adiuuat,vt probaturi ſumus σὺν Θεῷ. Fuiſſe autem iam olim aliena quædam in hoc caput inſeri ſolita,vere poſt Eraſmum obſeruat Baronius. Theodorus quoque Beza, aliam ex antiquis libris protulit appendiculam, & meritò reijcit.

CXX. *Euangeliſtarum ſimplicitas & diligentia in exponendis Domini apparitionibus. Curioſas quæſtiones non mouendas. Ordo manifeſtationum decem.*

ANNI XXXIV. Num. CLXXXVI.

NOn poſſum verbis exprimere, quanta animum meum inceſſat admiratio,quoties illam Euangelicæ hiſtoriæ partem conſideró, quæ eſt de apparitionibus Domini,poſtquam è mortuis ſurrexerat. Nam ſingulos quidem Euangeliſtas ſeparatim quoties lego, toties diuinam illam ſimplicitatem ſtupeo,quæ vbique in Euangelijs elucet : quoties verò quadrigam hanc ſacrorum ſcriptorum ſimul contemplor & inuicem comparo : tantam in narrationis totius ſumma conuenientiam deprehendo,tantam in partibus concordiam, ſi dexter acceſſerit interpres, tantam denique hiſtoriæ certitudinem;

vt

vt nuſquam melius quàm hîc locum habere videatur Græcorum prouerbium; Ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. *Sermone veritas amat vti ſimplici.* Nam quod in nonnullis circumſtantijs diuerſitatem aliquam diligentes Lectores obſeruant; quid hoc ad ſummam narrationis? aut quis ignorat, etiam illos hiſtoricos, qui ex Actis publicis, auctoritate publica, magna induſtria, & ſingulari arte atque ſtudio, ſuas hiſtorias deſcripſerunt, vt Tacitum & Suetonium, in huiuſmodi tamen rebus multa diuerſe narrare? quominus id mirari debemus in tanta, tam inaffectata, ſimplicitate horum ſcriptorum; qui vt ſcribit Auguſtinus in tertio De conſenſu Euang. ſine vlla arte, quicquid ipſis memoria ſuggerebat, in literas referebant. Etſi autem certum eſt, Spiritum Sanctum memoriam, mentem & calamũ ſingulis eorum rexiſſe: non tamen paſſus eſt idem Spiritus Sanctus, ab ea ſimplicitate Euangeliſtas penitus recedere, quæ homines illiteratos & nulla arte excultos decebat, ſicut erudite obſeruat B. Chryſoſtomus, homilia III. in Lazarum. Quare illorum diligentiam curioſitatis plenam non poſſum equidem probare; qui in explicatione huius hiſtoriæ, non pauciores quæſtiones mouent, quàm ſi Magiſtrum Sententiarum interpretarentur. Putes hiſtoriam Euangelicam ludũ eſſe exercendi ingenij; ita nonnulli Interpretũ in quæſtionibus nouis adinueniendis, & ſubtiliter ſoluendis certare inuicem videntur. Non negamus, vel maxime ſobrios lectores in narrationibus iſtis Euangeliſtarum, titubaturos interdũ, & in nonnullis requiſituros, quomodo inter ſe Euangeliſtæ conſentiant: ſed hoc moderatè fieri debet; ſemperque meminiſſe pios oportet; non tam in rebus ipſis difficultatem eſſe, quàm in cæcitate noſtrorum ingeniorum, quæ perſæpe ad clariſſimam lucem mire caligant. Nec dubito equidem arcano Dei conſilio id fieri, vt fidelium exerceatur fides; qui probè norunt, Dei verbo credendum eſſe, non quia ipſi iudicemus omnium quæ ſunt ſcripta rationes reddere nos poſſe: verùm ideo, quia diuina oracula, eo ipſo quod ſunt à Deo profecta, ſint αὐτόπιστα & omni acceptione dignißima. Quorſum igitur illæ tot quæſtiones? nam ſi curioſitati habenas vltra legitimum modum ſemel laxaueris, nullus erit profectò finis. Accedit aliud malum, quod præclare inuenta à maioribus faſtidiunt neoterici, vt ſubtilitatem ſuam nobis oſtentent. Igitur, quum ante tot ſecula diuinus vir B. Auguſtinus inſigni diligentia, nec minore induſtria, addam etiam felicitate pari, narrationes Euangeliſtarum de apparitionibus Domini, accurate explicarit, ipſas manifeſtationes (Græci vocant ὀπτασίας, ὑποφανείας, φανερώσεις & ἐπιφανείας) in vnius hiſtoriæ ſeriem redegerit, atq; adeo numerum illarum inierit; alij etiam

Interpretes

Interpretes Græci & Latini, nonnulli præterea è recentioribus difficultates pleraſque omnes commodè ſoluerint : tamen quaſi nihil actum eſſet, & priores quęſtiones denuo ventilantur,& nouæ aliæ plurimæ excogitantur, & ſubtiliter explicantur, non vtique ſine commento. At Baronium vt de his apparitionibus ſcriberet, ipſa inſtituti ſui ratio compulit. Quoniam autem cum illo mihi in quibuſdam parum conuenit, priuſquam pergimus vlterius, breuiter hoc loco, quid mihi de tota re videatur proponam. Dominum noſtrum poſtquam morte victa ad viuos rediit cum ſuis diſcipulis, aut etiam cum matre, ſua vel quoquam mortalium,familiariter verſatum eſſe, (quod Græci dicunt συναναστρέφεσθαι) vt prius ſolebat,nuſquam legimus:viſum eſſe illum ab Apoſtolis cæteriſque diſcipulis & alijs, ex Euangeliſtarum & Pauli teſtimonijs conſtat, 1. Corinth. xv. 8. Lucas in Actis auctor eſt, Chriſtum non ſolum ἐφανῆναι, viſum eſſe Apoſtolis, ſed etiam quod maius eſt, συναλίσεσθαι αὐτοῖς, ſæpius in eundem locum conueniſſe cum ipſis. Iam olim B.Auguſtinus vniuerſam hanc hiſtoriam in ordinem digerens, pronuntiauit, ſiue ὀπτασίας, *apparitiones*, ſiue συνοδίσεις conuentusre,periri decem in Euangelijs notatos. De numero cum ipſo ſentio : ſeriem ipſam paullo aliter inſtituo. Binæ apparitiones primæ mulieribus factæ ſunt ; quod non caruiſſe myſterio veriſſime obſeruant Patres,& cauſſas adferunt varias. Poteſt etiam illa ratio inter cæteras fuiſſe,quod,vt ſcribit auctor Tragœdię *Chriſtus patiens*, Apoſtoli quidem metu Sacerdotum domi latitarunt poſt Dômini condemnationem, niſi quod vnus Iohannes ſupplicio adfuit : at mulieres, quæ minus metuerent (etſi metuebant etiam hæ,) liberius prodire in publicum auſæ, & ad vnguendi corporis Chriſti officium ſeſe accingere. Eius incepti ducem fuiſſe Mariam Magdalenam certum ex Euangeliſtis : quemadmodum & illud quoque ; non ſolam Magdalenam id generoſiſſimi animi inceptũ ſuſcepiſſe, verùm etiam alias plures, quæ, vt oſtendit Lucas, xxiii. 49. è Galilæa Chriſtum fuerant ſecutæ. iccirco in carmine illo ita ſcribitur.

Ἄμμες δ' ἐφεψόμεθα (ita legendum ;) σὺν αὐταῖς κόραις,
Ἄλλαι τε πολλαὶ Γαλιλαίας θρεμμάτων.

Quæritur, ſemelne an ſæpius hæ mulieres ad ſepulcrum acceſſerint. Et quidem bis ſaltem eò acceſſiſſe Magdalenam dubitari non poteſt : ſemel antequã vllum Apoſtolis nuntiũ deferret : iterũ vnâ cum Petro & Iohanne,vel non multo poſt ; Iohan. xx. 11. Itaque ait Magdalena apud Gregorium Nazianzenum, ſiue is eſt, Apollinaris Laodicenus :

Οὐκέτι ἅπτομαι ἐγὼ φίλοις μύθοις ἐρῶ Ἄρσην γέγονος. αὖθ' ὑπαναστρέψω τάχυ.

Sed illud potiſſimum quæritur, vtrum Magdalena & ſociæ mulieres

sociæ mulieres cum ad Apostolos venerunt Christum jam vidisse, an non? affirmant hoc plane disputatores quidam subtiles, quibus placet, non alios Euangelistas ex Iohanne, sed hunc potius è cæteris esse exponendum. Ego vt serram cum quoquam super eo reciprocare nolim; ita dissimulare nequeo, videri mihi Iohannem, qui postremus scripsit, & priorum Euangelistarum scripta legit, lucem illis sua diligentia non raro ire voluisse fœneratum. tum autem in ratione temporum hunc quàm cæteros esse aliquanto exactiorem, sciunt eruditi. Sed meminerimus etiam hîc eius quod alibi dicebamus, in Scripturis plerumque non esse neq; prius neque posterius. De prima apparitione sic Marcus, xvi. 9. *Surgens autem Iesus mane prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat septem dæmonia.* in Græco est ἀναστὰς; interpretes Græci & Latini de expositione horum verborum multa obseruant, quæ non exscribo. Tantum hoc dicam, Victor Antiochenus pro certo sumens, Christum prima noctis parte resurrexisse; ne ei sententiæ hic locus Marci obstet, diligenter monet, distinguendum esse post ἀναστὰς, & ita deinceps reliqua esse subnectenda. hæc Victoris obseruatio intelligi non potest, si cum Peltano Iesuita ἀναστὰς vertas *surgens*. perspicua autem est, si vertas *vbi autem resurrexisset*. meminit & Iohannes xx. 16. Secunda apparitio certa est è Matth. xxviii. 9. loquente de Magdalena & eius sociis mulieribus: *Et ecce Iesus occurrit illis, dicens Auete.* Secutæ sunt duæ aliæ manifestationes, quas propterea coniungo, quia vtra illarum vtram præcesserit, non potest sciri. Vna est duorum discipulorum, qui Emmaum ibant: cuius mentio quidem habetur Marci xvi. 12. at descriptio accurata est Luc. xxiv. 13. Cleopam vocat Lucas alterum horum discipulorum: alterum fuisse Nathanaelem, idque pro comperto tradi ab Epiphanio aduersus Saturnilianos, demiror. non minor Ambrosij securitas, qui Commentarijs in Lucam Cleopæ socium adiungit Ammauntem: ficto nomine sine dubio, ex appellatione vici Emmaus, siue Ammaus, vt Iosephus & alij nominant. non melius alij, qui vt Theophylactus ostendit, è Lucæ silentio colligunt ipsum Lucam fuisse. Quarta apparitio fuit, cum Dominus à Petro est visus. hoc factum est, vel prius quam euntes duos discipulos Christus consequeretur; vel postquam finito colloquio cum duobus discipulis ab ijs recessit. Nam Christus minimo tempore Spiritus instar, emensus est spatium inter Emmauntem & Ierusalem. itaque potuit in vrbem reuersus Petro se ostendere, prius quàm aduenirent Cleopas & eius comes. Tale quid factum esse euincunt Apostoli, qui illis duobus discipulis reuersis, & nuntiantibus se Christū vidisse, ipsi quoque nar-

rant, Petro Dominum apparuisse. Luc. xxiv. 34. quod factum esse post duorum discessum ab Vrbe dubitari non potest. Quinta appa-ritio contigit, nocte secutâ diem resurrectionis, sed admodum jam provecta. Nam vbi duo illi redierunt ad Apostolos, non ita multo post dum ipsi stupent, nec possunt qui non viderant Christum, indu-cere in animum, vt vera esse crederent, quæ audiuerant à Magdalena alijsque mulieribus, deinde à Petro, postremò à duobus discipulis, qui modò aduenerant; ecce Christum in medio illorum. Rem fusè describit Ioh. xx. 19. vbi ὄψιας non intelligendum est de vespere, neque de prima parte noctis insecutæ diem Dominicam: sed fere vt ὀψὲ in illo Matthæi ὀψὲ σαββάτων. discesserunt enim Emaunte duo discipuli inita jam vespera, vt colligitur è Luc. xxiiii. 29. Aberat Emaus ab Vrbe stadia sexaginta, vt ait Lucas & confirmat Iosephus, Belli libro septimo, cap. xxvii. nam Ruffini codex, vbi triginta dutaxat stadia numerantur, è Græco debet emendari. Videtur dicere Lu. v. 36. mox à reditu duorũ, ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων, dum istis de rebus inter se loquerentur Apostoli & discipuli, interuenisse Christum. sed modi-cum saltem aliquod, nisi fallor, interfuit spatium temporis, dum inter se agunt Apostoli, quorum alij credebant, vt illi duo, & Petrus, qui viderant, & Iohannes, qui etsi non viderat, credebat tamen, Iohan. xx. 8. alij non credebant, ne tum quidem, vt expresse notant Euange-listæ. Ex verbis Marci coniecturam facio, Apostolos postquam cænati essent, remansisse in suis triclinijaribus lectis, dum remota mensa ser-mones longos trahunt. Scimus post Eucharistiæ institutionem tale quid esse factum. Nam ait Marcus, superueniisse Christum ipsis ἑνδεκα-μένοις, id est dum adhuc hærebant in illis ipsis lectis, vbi aliquanto prius assederant. id enim proprie est ἀνάκειμαι· quæ tamen vox sæpe vsurpatur pro κατάκειμαι. Suidas; ἀνάκειμαι, πολλάκις ἀντὶ τοῦ κατάκειμαι. Veteres solitos fuisse sedere in lectis, studere, meditari & quiescere etiam interdiu, ad Suetonium olim probauimus. Omnino verba Marci ad hanc apparitionem putem referenda cum bona parte inter-pretum, etsi Augustino aliud visum, & Baronio etiam. Arbitratus est Baronius nouissimam omnium manifestationum illam fuisse, quia Vetus Interpres vocem Marci ὕστερον vertit *nouissime*. atqui ὕστερον est *postea, deinde*, non autem *nouissime*. & miror Theodorum Bezam, virũ Græce doctissimum, vertere *postremò*. Sed Beza, cuius est in illum Marci locum eruditissima obseruatio, respexit non ad tempus appari-tionis; verùm ad ordinem à Marco institutum in sua narratione. nam alioquin etiam ille Marci narrationem refert ad apparitionem paullo post Cleopæ aduentum factam. Atque hoc & narrationi Marci, si

quis

quis diligenter illam expendat, melius conuenit; & etiam aliàs multo est probabilius. Nam Baronius existimat, Dominum sub ipsum assumptionis suæ tempus cum Apostolis suis cibũ sumpsisse, quod mihi persuaderi non potest. Nam quare tum comedisset? Statim quidem à resurrectione, & tantisper dum adhuc discipulorum animi confirmationis egebant, cur ederet Christus, manifesta fuit causa: at in ipso articulo assumptionis, postquam per dies quadraginta sæpe Apostoli illum vidissent, sæpe cum illis Christus conuenisset, Thomæ incredulitatem correxisset, & miraculo piscationis atque alijs sine dubio pluribus, ad πληροφορίαν suos saltem Apostolos perduxisset: quis credat etiam tum Apostolos opus habuisse hoc fidei suæ adminiculo? Nam, quod etiam atque etiam notandum est, de solis Apostolis loquitur Marcus in eo versiculo de quo est quæstio, vt etiam B. Augustinus obseruat. Quod autem Baronius etiam verba Lucæ xxiv. 41. 42. ad illam nouissimam apparitionem refert, & epulas assumptionem antecedentes; quin toto cœlo erret, ne ambigi quidem potest, quum sit luce meridiana clarius, de apparitione illa Lucam ibi sermonem habere, quæ statim post reditum duorum contigit. Augustinus lib. III. Consensus: *Lucas & Iohannes satis dilucide manifestauit, ipso die resurrectionis eius, visum esse Dominum in Ierusalem à discipulis suis.* Obseruent igitur studiosi historiæ sacræ, quod non animaduertit Baronius, Lucæ narrationem de hac quinta apparitione continuari vsque ad versum 43. inclusiue. Postea cum ait, *Et dixit ad eos*, de alijs apparitionibus ipsum intelligere, quarum tempora non adnotat. solere hoc pacto Euangelistas continuare interdum res, quæ diuersis temporibus acciderunt, notius est, quàm vt exemplis hoc loco sit probandum. Minus recte igitur Baronius & hîc, & num. 197. & num. 212. Lucæ narrationem accipit. Sextam declarationem huic continuo subijcit Iohannes xx. 26. prior insignis facta est etiam propter Thomę absentiam: hæc secuta est post octo dies, dominica nempe proxima, cui interfuit Thomas, vt fuse exponit Iohannes. Septimo visus est Dominus non iam in vrbe, vt semper hactenus, sed ad mare Tiberiadis; quum eò piscatũ se contulissent Petrus, Thomas, Nathanael, Iacobus & Iohannes filij Zebedæi, & alij item duo discipuli. Octaua ἐπιφάνεια fuit in monte Galilææ, (Thabor, vt quidam putant,) omnium celeberrima, sicut verè ait Baronius. Indicitur Matth. xxiv. 7. & 10. Marc. xvi. 7. conuenitur eò, Matth. xxviii. 16. Nonam in vrbe Ierusalem contigisse ostendit Lucas, cap. vlt. 49. Erant enim tum in Vrbe Christus & Apostoli, cùm iubentur ibi exspectare superuenturum Spiritum Sanctum. Quare etiam subdit Lucas Dominum, cùm po-

strèmò exit vt Bethaniam peteret, Apostolos secum eduxisse: ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἕως εἰς Βηθανίαν, inquit Lucas. Decima apparitio, vel potius congressus & συναλισμὸς, die vltimo accidit conversationis Dominicæ terris, cùm Apostoli Bethaniam vsque perducti, deinde in aliquem montis Oliueti collem sunt deducti, vnde in cœlos Filius Dei est sublatus. Hæc sunt manifestationes quarum in Euangelijs facta reperitur mentio. Fratribus simul 500 & deinde Iacobo visum fuisse Dominū auctor est Paulus: sed quò possimus illas apparitiones in eandem seriem cum superioribus digerere, nulla penitus, quod sciam, coniiciendi est facultas.

CXXXI. *Iosephi scriptoris Christiani* Ὑπομνηστικὸν *ex eo X. apparitionum Domini recensio.*

IBIDEM.

EXstat in Bibliotheca Serenissimi Regis Iacobi, liber Græcus satis antiquæ manus, à Iosepho quodam, homine Christiano, compositus, continens quæstiones & responsiones ex historia sacra, in memoriæ subsidium compositas. itaque titulus libri est, Ὑπομνηστικὸν βιβλίον τοῦ Ἰωσήπου, *Iosephi liber Commentarius I.* Hunc ego librum dum percurro, incidi in caput CLI. quod visum hic subijcere. Sic igitur Iosephus. Αἱ δέκα ἐπιφάνειαι τοῦ Κυρίου, τοῖς ἰδίοις μαθηταῖς, μετὰ τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι αὐτὸν ἐγερθῆναι. Πρώτη, πασῶν ἐστὶ τῶν Μαριῶν ἐν τῷ μνημείῳ. δευτέρα, τῷ Κηφᾷ μόνῳ, ὡς καὶ ὁ Παῦλός φησιν· ἔπειτα τοῖς δώδεκα. τρίτη, τοῖς θυρῶν κεκλεισμένων τοῖς μαθηταῖς, τῇ Θωμᾶ μὴ παρόντος, τῇ μιᾷ σαββάτων. τετάρτη, τοῖς περὶ Κλεόπαν, ἀπιοῦσιν εἰς τὴν Ἐμμαοῦ, ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. πέμπτη, παρόντος τοῦ Θωμᾶ, καὶ τῶν λοιπῶν, μαθητῶν ὅτε καὶ ὁ Θωμᾶς ἐψηλάφησε, καὶ χεῖρας καὶ τὸν πλευρὸν ἀπλοφάνοντα. ἕκτη, ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος ἐν τῇ ἁλιείᾳ τῶν ἰχθύων. ἑβδόμη, τοῖς πεντακοσίοις ἐφάπαξ καὶ τῷ Παύλῳ. ὀγδόη, Ἰακώβῳ καὶ τῷ Παύλῳ. ἐνάτη, εἰς τὸ ὄρος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ὃ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Κύριος, καὶ τῷ Ματθαίῳ. δεκάτη, εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, εἰς ὃν ἀνέβη ἀνερχόμενος. *Decem apparitiones Domini per quas suis se ostendit, postquam à mortuis erat excitatus. Primò* apparuit *Mariæ in monumento. Secundò, Cephæ soli, vt & Paulus ait:* deinde visus est *Cephæ. Tertiò, discipulis suis, quum essent januæ clausæ, & abesset Thomas, prima die hebdomadis. Quartò, in fractione panis, Cleopæ, & ijs qui cum illo erant, dum irent Emmauntem. Quintò, cum aderant Thomas, & reliqui discipuli, quando etiam Thomam vocauit, vt manus ipsius & latus palparet. Sextò, in Galilæa ad mare Tiberiadis in piscatione* CLIII. *piscium. Septimò, quingentis semel, teste Paulo. Octauò, Iacobo, vt ait Paulus. Nonò, in monte Galilæa, vbi Dominus secundum*

dum Matthæi Euangelium, diſcipulis conſtituerat. Decimo, in monte Oliueto, aſcendenti in cœlum. Hæc Ioſephus; in numero apparitionum cum Auguſtino conſentiens: in explicatione verò illarum ab Auguſtino & veritate ipſa non ſemel aberrans.

CXXII. *De ſepulcro Domini quædam. Baronij hallucinatio in loco Cyrilli ierof. quidem.*

ANNI XXXIV. Num. CLXXXVII.

DE forma ſepulcri quædam in ſuperioribus obſeruabamus. Baronius multa hoc loco ea de re diſſerit; ſed omnia illius vel incerta ſunt, vel palàm falſa, vt de loco Cyrilli mox oſtendemus. Illud verè Baronius, primam ſpeluncę illius formam plane eſſe immutatam; atque id, ante plurima ſecula, ſicut ex Euſebio ſuperius adnotabamus. Quare neque hodiernæ, vel proxime lapſorum ſeculorum deſcriptiones exiſtimandæ ſunt, veterem formam exhibere: neque ex Adamnano vel Beda eam poſſe nos diſcere, arbitrari debemus. Qui exiſtimant ſpeluncas fuiſſe duas, mihi quidem non perſuadent: non magis ſane, quàm qui duos lapides fuiſſe contendunt, non vnum, quod facit Maldonatus; vel etiam tres, quod apud alium eiuſdem Societatis, non ſine admiratione legi. In Euangelijs, in dramate de paſſione Chriſti, & apud Patres, vnius tantum fit mentio. Sacra pagina nos docet, hortum ibi fuiſſe, & in eo horto rupem, in qua monumentum exciſum. Quin fuerit hortus clauſus, non videtur dubitandum: ac fortaſſe, hortus fuerat conuerſus in vſum areę, ſiue loci vacui ante monumentum, vt ſupra docebamus è Rabbinis fuiſſe moris. Habuit igitur ſuam hortus portam, monumentum ſuam. Iapis enim cuius Euangeliſtæ meminerunt, non foribus horti, fuit aduolutus: ſed vel monumenti, vel conditorij illius, in quo poſitum fuerat corpus Dominicum. diximus enim antè, in vno monumento, octo vel plura foramina cauari ſolita, vt eſſent totidem corporum conditoria. Venio ad locum Cyrilli: quem multi eruditi quum laudauerint in ſermone de ſepulcro Domini; nemo tamen illorum, quod ſciam, animaduertit, Latinum interpretem ſuis lectoribus fucum miſere facere. *foramen* ille & *veſtibulum* petræ narrat; quorum in Græco textu Cyrilli nulla mentio. In tota illa Catecheſi conatur Cyrillus, teſtimonia veteris Teſtamenti hiſtoriæ paſſionis accommodare. Multa igitur affert, & in his nonnulla, longe admodum petita; dicendum enim quod res eſt. Inter cætera eſt locus è capite II. Cantici canticorum. Ἀνάςα, ἐλθὲ ἡ πλησίον μου καὶ ἐν τῇ ἐμῇ. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. *Surge, veni amica mea: & paullo poſt.*

in

in munimento petræ, aut *protecto*. Subijcit ibi Cyrillus, adhuc sua ætate, fuisse moris in Iudæa, vt monumenta saxea, quale erat Dominicum, ante ipsum aditum haberent σκέπτω ex eodem saxo excisam. Ea vox duobus modis potest exponi; vel de parua quadam lorica ante monumentum, vt fieri solet hodieque: vel de eo quod Latini vocant protectum, aut etiam proiectum: Græci γείσσον: est prominentia quædam ornatus caussâ, qua magnarum ædium superliminaria solent ornari. Cyrillus, hoc quicquid est, vocat & σκέπτω & προσκέπασμα. Fatetur Cyrillus, nullum sua ætate eiusmodi ornamentum extitisse in sepulcro Dominico: sed quia forma sepulcrorum ea fuit, non dubitat affirmare, tale quid fuisse prius: & fieri potest, vt priorem formam ipse vidisset. Putat igitur, superius allata verba è Cantico Canticorum, prædictionem fuisse propheticam ad sepulcri Dominici saxum, & illam in saxo σκέπτω pertinentem. Hæc est illius mens. nullum hic foramen: nullum vestibulum. Sed Cyrilli interpres secutus est Latinam versionem; quæ etsi Hebraicæ veritati melius respondet, (nam חגוי sunt *foramina*, ὀπαὶ non σκέπαι:) ineptissime tamen Cyrillo ea interpretatio est accommodata, quæ illius mentem sic corrumpit, vt nullũ eius vestigium in Latina versione appareat

CXXIII. *Expenduntur quædam Baronij*: ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, & εἰσέρχεσθαι *differunt*. προσκύπτειν.

IN CLXXXIX. verba sunt Baronij: *Ex his igitur omnibus hæc breui quadam summa perstringimus; nimirum fuisse in parte Occidentali Caluariæ montis speluncam excisam.* dixisset melius sic: fuisse in parte Occid. Caluariæ montis hortum, & in horto rupem, in qua fuerat cauata spelunca, hoc est monumentum in quo positum Christi corpus. Addit: *eámque peramplam in modum vestibuli, quæ aliam intus continet specum.* non pauca peccat in paucis verbis. de vestibulo, jam probauimus merum id esse figmentum interpretis Cyrilli, & est absurditas magna. Cyrillus ait σκέπτω *loricam* aut *protectum*, sicut exposuimus. interpretes & Baronius, & plures alij qui de hoc argumento scripserunt, somniant nescio quod peramplum vestibulum. Alter error, quod monumentum vnicum, vt clare apparet ex Euangelistarum verbis, diuidit in speluncam, quod est illud fictitium vestibulum, & specum: de qua subijcit: *rursumque intra eam excisum fuisse sepulcrum Domini.* sed hoc quoque est προσκύπτειν τῷ ἰσοείδῳ, aut certe testimonio Scripturarum caret. Nec pluris facienda interpretatio loci Iohannis quæ statim sequitur.

Ait

Ait Iohannes de ſe poſtquam veniſſet ad monumentum vnâ cum Petro, xx. 4. *Et ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro & venit primus ad monumentum. Et cum ſe inclinaſſet vidit poſita linteamina: non tamen introiuit.* In Græco textu diſcrimen ponitur inter ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον, & εἰσέρχεται εἰς τὸ μνημεῖον. Qui attentè legerit verba Euangeliſtæ, non dubitabit Iohannem de ſe dixiſſe ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, vt ſignificet, ſe intra horti maceriam fuiſſe progreſſum, & ad ipſam ianuam corpus ſuum admouiſſe; vt qui volunt per feneſtram foras ſpectare, non ſolum accedunt prope feneſtram, ſed etiam ipſi incumbunt & innituntur. Quare id quoque ait Iohannes à ſe factum, vt capite inclinato per ianuam ipſum monumentum oculis luſtraret. vtitur Iohannes verbo παρακύψαι, quod propriè geſtum ſignificat reſpicientium per feneſtram. Geneſ. xxvi. 8. ἐν παρακύψαι Αβιμέλεχ διὰ τῆς θυρίδος, εἶδε Ἰσαάκ. Prou. vii. 6. ἀπὸ θυρίδος ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς εἰς τὰς πλατείας παρακύπτουσα. & ita perſæpe junguntur παρακύπτειν & θυρίς. dicitur & de eo qui obiter caput inſerat in ianuam, vt introſpiciat. Sapientiæ Sirach. xxi. 25. Ἄφρων ἀπὸ θύρας παρακύπτει εἰς οἰκίαν. Baronio placet, Iohannem introiiſſe vnam è duabus ſpeluncis & ad ſecundam acceſſiſſe. Verum iſtud quidem diuinare eſt, & à Scripturæ verbis diſcedere. Male etiam probat humilitatem ſepulcri ex eo, quod dicitur Iohannes ſe inclinaſſe. nam Græca veritas habet παρακύψαι, quod ſiue de feneſtra ſumatur, ſiue de janua, nullam inclinationem corporis deſignat, qualem ſibi finxit Baronius: ſed protenſionem colli potius, cum modica corporis incuruatione. qui poſitus corporis multum diſtat ab inclinatione demittentis ſe in locum humilem.

CXXIV. *Acta Longini apud Metaphraſtam.*

Anni XXXIV. Num. CXCI.

IN Actis Longini Centurionis, quæ refert Baronius ex Metaphraſte legimus, *ipſum cum veſte & cingulo dignitatis, ipſam quoq; exuiſſe malitiã*: quam veſtem hic auctor intelligit? non enim probari, opinor, poteſt, ætate Auguſti inſigne militiæ aut centurionatus fuiſſe aliquam veſtem: niſi fortaſſe de ſago intelligat. Cingulum quoque ſcimus fuiſſe commune omnium, qui caſtra ſequebantur: ſed cingulum dignitatis in ſcriptoribus ſeculi Auguſti non inuenias. Ego inſigne Centurionatus illorum temporum aliud nullum noui, præter vitem. Hæc vt falſitatem illorum Actorum non probant: ita apud intelligentes antiquitatis, in ſuſpicionẽ aliquã fidẽ illorũ vocant. Integra Acta ſi haberemus, fallor, aut certioribus veſtigijs ad veri cubile deduceremur.

CXXV. *Locum*

CXXV. *Locus Sozomeni expenditur.*

Anni XXXIV. Num. CXCIV.

APud Emmaum fuisse fontem medicamentosum, quod Sozomenus ait, Domini miraculo ibi institutum, videntur ignorasse Eusebius & Hieronymus eius interpres. nam Eusebius hoc tantum scribit, Ἐμμαοὺς, ὄνομα κώμης Κλεόπας, ὁ καὶ ἐν τῷ Λουκᾷ Εὐαγγελίῳ· αὕτη δέστιν ἡ νῦν Νικόπολις, τῆς Παλαιστίνης ἐπίσημος πόλις. nec plura Hieronymus de locis Hebraicis. Quod igitur ait Sozomenus, ex antiqua traditione solis indigenis nota, id esse compertum; de antiqua traditione intelligendum, quæ post tempora Eusebij & Hieronymi primum innotuerit: quare non habebit hic locum ἀρχῆθεν, *ab ipso primordio*, quod ait eo loco Sozomenus. Sed potest fieri, vt & Eusebius & Hieronymus miraculum à Christo factum ignorarent. Quod vero ait Sozomenus, Euangelia vocare hunc vicum Ἐμμαῦ, aut parum emendatis libris est vsus, aut memoria est lapsus. nam omnia exemplaria habent Ἐμμαοὺς, Lucæ XXIV. 13. eamque esse primorum seculorum scripturam ostendit Syrus, qui spernens manifestum & certum vocis Hebraicæ etymū à Iosepho etiam indicatum, Græca formatione nomen hoc efferens, atque illud aspirans scripsit, עמאוס. Arabs Syrum vt fere facit, est secutus.

CXXVI. *Expenditur Ignatij locus, & varia eius lectio.*

Anni XXXIV. Num. CXCVI.

DE loco Ignatij quem tractat mox Baronius dubito, vtrum ad quartā Domini apparitionē illum referam, aut quintam. Ratio dubitandi mihi nascitur è lectionis diuersitate, quæ & sententiarum diuersitatem parit. Sed expendamus verba Hieronymi. Sic ille de Ignatio in Catalogo. *Scripsit ad Philadelpheos & ad Smyrnæos, & proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochensem Ecclesiam: in qua & de Euangelio quod nuper à me translatum est, super persona Christi ponit testimonium, dicens: Ego verò & post resurrectionem in carne eum vidi, & credo quia sit: Et quando venit ad Petrum, & ad eos qui cum Petro erant, dixit eis; Ecce palpate me & videte quia non sum dæmonium corporale; & statim tetigerunt eum & crediderunt.* Hic primo obseruandum, locum Ignatij Hieronymo descriptum, non esse petitum ex epistola ad Polycarpum, vt putat Baronius, sed ex ea ad Smyrnæos. nam hodieq; ibi leguntur illa verba, non in ea ad Polycarpum: & Eusebius lib. III. Historiæ eundem locum

cum proferens, describere se illum ait ex epistola ad Smyrnæos. quare nullum est dubium, quin parentheseos notis adiectis superior Hieronymi locus ita sit concipiendus. *Scripsit ad Philadelphenos, & ad Smyrnæos (& propriè ad Polycarpũ, compendarius illis antiochensem Ecclesiam:) in qua & de Eu.* Polycarpus erat Smyrnæorum episcopus: hic in eo illum Hieronymus cum Smyrnæis coniungit. Secundò obseruet studiosus lector, Eusebium quidẽ ignorasse, vnde Ignatius verba Domini hausisset, quæ commemorat: nam ait Eusebius, *οὐκ οἶδ' ὅθεν μοι πεπύσθαι δοκεῖ τὰ ῥητὰ ταῦτα.* *nescio vnde sumpto testimonio.* πεπύσθαι appellat *testimonium, scripturã*: sed diligentissimũ Hieronymũ inuenisse quod Eusebium fugerat: nempe verba quę afferuntur Ignatio extare in Euangelio Ebionitarũ, quod Matthęi authenticũ vocabant. Nec mirũ est, virũ Dei Ignatium citare obiter scriptũ apocryphũ, reijculũ & reprobũ: nam quot libros eiusdẽ farinę laudat Clemens Alexandrinus? verissimũ nempę est, quod antè dicebamus; tempore opus fuisse, vt Ecclesiæ auctoritate reijcerentur multi libri, qui primis seculis auctoritatis saltẽ ancipitis fuerant. Qui igitur propter hanc laudationẽ, Ignatij Hebraicũ Ebionitarũ Euangelium Græco textui Matthæi voluerit præferre, quod paullo antè faciebat conditor Annalium; graue & periculosum errorẽ errauerit. Gemina ratione, Christi Euangelium secundũ Ægyptios, Matthæi Apostoli Traditiones, Barnabæ Acta, Chami prophetia, & similes quasquiliæ, quarum meminit Clemens Alex. in censum librorum Canonicorum potuerint transscribi. Quin est fortasse verius, non ex Euangelio Hebraico Ignatium illa verba descripsisse, verùm traditionẽ allegasse, non scriptã; quę postea in literas fuerint relata, & Hebræorũ Euangelio, quod Matthęo tribuebant, inserta. Tertiò obseruandũ, ex Hieronymi versione ista, *Ego verò & post resurrectionẽ in carne eum vidi, & credo quia sit*, constare legisse ipsum in epistola Ignatij ad Smyrnæos, ἀλλ' ἐγὼ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν εἶδον καὶ πιστεύω ὅτι ἔστι, nam *vidi* est εἶδον, non autem οἶδα, vt hodie legitur in editionibus Epistolarũ Ignatij, & apud Eusebium quoque, lib. III. cap. XXXVI. & Ruffinus etiam legit οἶδα, vt versio arguit: *Ego autem post resurrectionẽ quoq; in carne eum scio fuisse, & credo.* Hęc lectionũ diuersitas, magni momenti est: nam altera lectio tribuit Ignatio certitudinẽ fidei, quæ pijs omnibus est communis: altera hoc amplius, etiam sensus & oculorũ: quæ an conueniat Ignatio per ętatẽ quæstionis est: qua de re nos alibi, cum Deo propitio. Postremò obseruetur; Hieronymũ qui sic vertit è Græcis, *Et quando venit ad Petrũ, & ad eos qui cum Petro erant*, nisi aliud agens vir summus hallucinabatur, vt sæpe alibi in Græcis vertendis fecit, legisse ὅτε πρὸς Πέτρον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ὄντας: quum scribatur hodie simpliciter, ὅτε πρὸς τοὺς σὺν Πέτρῳ ὄντας: quæ est notissima locutio Græcorum, significans, *quando venit ad Petrũ*:

quanquã Rufinus aut aliter legit, aut ex inscitia, vt vbiq; solet, errauit. Sic enim vertit, *Nam & cùm venisset ad Petrum cæteraq;*. Hæc quoque scripturæ diuersitas non parui momenti est. Baronius, qui historiam Ignatio narratã refert ad apparitionẽ quam nos quinto loco supra recensuimus, refutatur à lectione quæ sola extat hodie cum in Ignatij codicibus, tum in Eusebianis, quãq; esse eram vix videtur dubitandũ. Quare si Græcas sequimur, ad quartam potius demonstrationẽ hæc narratiuncula Ignatiana fuerit referenda. Nec obstat, quod plurali numero illa dicuntur, ἅψασθε μου καὶ ἴδετε, *prehendite, palpate, videte*: nam Græca locutio vsurpata Ignatio, etiam in numero multitudinis, vt & pueris notum, vnum designat.

CXXVII. *Sententia Baronij, Sacerdotes habere potestatem remittendi peccata eandem cum Christo.*

Anni XXXIV. Num. CXCVII.

POst hæc redit Baronius ad primarium suũ scopũ, quẽ sæpe diximus eum fuisse, vt ad stabiliendã Ro. Pontificis dominationẽ, omnẽ referret cum sacrã tum Ecclesiasticã historiam. Quum igitur actuum Domini in terris versantis, pars illa restet explicanda, quæ eius sermones continet, quibus ipse Apostolos suos in suo munere instituit, & præsidijs necessarijs instruxit ad salutẽ humani generis procurandã: Baronius hanc sacræ historiæ partem sic describit, vt è singulis propè Christi dictis factisque, firmissima quædã, vt ipse putabat, argumenta eliciat pro primatu Petri, hoc est, Papæ Ro. omnipotentia, & absoluto imperio in omnes fideles, etiam Reges & Principes, in ipsa Concilia, deniq; in vniuersum Orbẽ terrarũ. Age igitur doctrinã Baronianam expendamus. Primus qui ab eo tractatur locus, est hic Ioh. xx. xx. *Quorũ remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt.* Hic notat pater Annalium, potestatem dimittendi peccata, & pœnitentes absoluendi, quam in Ecclesia sua extare Christus voluit, sic primò Apostolis suis fuisse tributam, & deinde per hos successoribus suis, ita esse communicatã, vt omnes habuerint, & nunc etiam habeant Eandem *potestatem, quam ipse Christus vt homo accepit à Patre.* Hæc verba quam vim habeant, non omnes qui legunt, statim intelligunt: continent enim κρυπτὸν Baronianæ, de qua antè dicebamus, illustre exemplum. Quippe si omnes presbyteri, qui pœnitentes absoluunt, eandem habent potestatem, quam Christus accepit à Patre; potestas Papæ, qualis erit & quanta? Porrò Eadem Potestas bifariam accipi potest: vel ratione originis, vel ratione paritatis. Priore sensu recte dicimus, omnium magistratuum, quà maiorum, quà minorum,

rum, qui ab vno Rege dependent, eandem esse potestatem : habent enim commune principium, Regem nempe, in quo est, & à quo manat omnis potestas, quę Regijs ministris & magistratibus communicatur. Non enim diuersæ potestates sunt, verùm vna atq; eadem, per quam iudicia administrantur in suprema Curia Parisiensi aut Tolosana, & in inferioribus subsellijs deinceps per gradus, vsque ad ipsos iudices pedaneos, aut vicorum Castellanos. Imò, siue Rex ipse ius dicat, quod S. Ludouicum assidue fecisse legimus, siue per alios reddi iubeat ; eadem est potestas, numero quidem, & ratione originis. Sed vsitatius *eadem potestas* duorum esse dicitur, qui non solum eandem numero sustinent dignitatem, vt ab eodem capite manantem ; verùm etiam, qui ex æquo tantundem possint. Nam *eadem potestas*, & par atque æqualis potestas, pro eodem solent accipi : plane vt apud Græcos ἡ αὐτὴ ἀξία, idem est atque ἴση. & ita loquitur Chrysostomus, in caput 11. ad Gal. Sic binorum Consulum eandem fuisse potestatem dicimus. Quæro igitur quo sensu dicatur in Annalibus, Apostolorum successores qui hodie pœnitentes absoluunt, eandem habere potestatem remittendi peccata, quam Christus vt homo accepit à Patre ? Nos contendimus, priore sensu vere hoc & pie dici posse ; & Baronio si ita sensit, nihil habemus, quod obijciamus. Nam veterem Nouatiani errorem, aut hodiernum Anabaptistarum furorẽ, ex animo abominamur. Sed Baronius *eandem potestatem* hic appellat, non solum ab eodem principio manantem ; verùm etiam parem & æqualem. eò enim tria illa argumenta spectant, quæ statim subijcit : & conclusio clara est, quam argumentis subtexit. *Igitur*, ait, *in horum arbitrio munus soluendi & ligandi, remittendi & retinendi peccata hominum, à Christo Domino, per Spiritum Sanctum fuisse positum, liquidò constat.* Si dubitas quale arbitrium hîc intelligatur, refer oculos ad hodiernã praxin, & ius illud excommunicandi cogita, quod ab Hildebrandi temporibus, etiam in causis temporalibus Papæ sibi vindicarunt ; eóque instrumento Europam totam suis tonitrubus concussam, cædibus & flãmis toties repleuerunt. Illud est illud proculdubio arbitriũ, de quo sensit Baronius : etsi arte sua cryptica vsus, nullum hîc de Papa verbũ facit. Non est mirandum conditorem Annalium, Monarchiæ Pontificię animosissimum vindicem, ita sentire & loqui : nam etiam priscis temporibus, quando in Ecclesia, ne auditum quidem adhuc fuerat nomen Monarchiæ, Episcopi sunt reperti, qui à Baroniana sententia non longe abirent. Hieronymi verba sunt, Commentario ad Matthæum, cap. XVI. ET DABO TIBI CLAVES REGNI COELORVM. *Istum locum Episcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid sibi*

de Phariſæorum aſſumunt ſupercilio; vt vel damnent innocentes, vel ſoluere ſe noxios arbitrentur: quum apud Deum, non ſententia Sacerdotum, ſed reorum vita quæratur. Legimus in Leuitico de leproſis, vbi iubentur vt oſtendant ſe Sacerdotibus, & ſi lepram habuerint, tunc à Sacerdote immundi fiant: non quò Sacerdotes leproſos faciant, & immundos; ſed quò habeant notitiam leproſi & non leproſi, & poſſint diſcernere, qui mundus, quiue immundus ſit. Quomodo ergo ibi leproſum, Sacerdos mundum vel immundum facit: ſic & hic alligat, vel ſoluit, Epiſcopus & presbyter: non eos qui inſontes ſunt vel noxij: ſed pro officio ſuo, cum peccatorum audierint varietates, ſciunt qui ligandus ſit, quiue ſoluendus. Ex his duo colliguntur: prius, non defuiſſe iam olim, qui ſentirent cum Baronio, in arbitrio Sacerdotum poſitum eſſe ius remittendi aut retinendi peccata: alterum, quantopere ab ea ſententia B. Hieronymus abhorruerit: ſenſiſſe autem cum illo Patre Eccleſiam Catholicam, declarant quæ mox dicentur; & vero dubitari de eo non poteſt. Nunc Baronij rationes expendamus.

CXXVIII. *Diluitur prima ratio Baronij.*

IBIDEM.

PRima ratio ita proponitur; *Si enim, quod habet liber Numeri, auferens Deus de Spiritu, qui erat in Moyſe, ac tradens ſeptuaginta viris, eandem prophetandi gratiam in illos contulit; quomodo non magis decuit Spiritum Chriſti in poſteros propagari?* Sed hoc ſimile diſſimillimum eſt. Comparentur ſane Epiſcopi & presbyteri cum LXX. viris: imò etiam ſi lubet, propter Gratiæ prærogatiuam, illis anteponantur. At Moſes ne componatur cum Chriſto in hoc negotio. Non enim ſequitur, ſi LXX. viri capaces fuerunt eius doni prophetandi, quod prius totum reſidebat in vno Moyſe, ita vt poſtea pares illi ſint redditi; etiam Apoſtolos eius poteſtatis remittendi peccata, quæ eſt in Chriſto fuiſſe ita capaces, vt parem illi poteſtatem conſequerentur. Ratio eſt: quia Apoſtoli quidem miniſtri tantum fuerunt beneficiorum Dei erga Eccleſiam: Chriſtus verò quà homo, fuit ille quidem ἀληθινὸς λειτουργὸς, vt vocatur à Paulo, Rom. XV. 8. ſed ita vt ſimul Rex eſſet, ac dominus Eccleſiæ ſuæ; imò vniuerſi mundi. Nam ait ipſe Matth. XI. *Omnia mihi tradita ſunt à Patre*, & Iohan. XIII. 3. *Omnia dedit ei Pater in manus*; hi ſimileſque loci de imperio loquuntur, quod habuit Chriſtus, non vt Deus, ſed vt homo, per hypoſtaticam vnionem Deo iunctus. Adde quod iſtos Septuaginta viros, qui de Spiritu acceperunt, qui in Moyſe erat, gratiâ prophetandi æquatos eſſe Moſi, Scriptura non dicit. quæ hoc potius docet; facultate quadam publicæ rei adminiſtrandæ

administrandæ eos fuisse ornatos ; gratiam autem prophetandi, ad conciliandam ipsis auctoritatem, & vocationem ipsorum declarandam valuisse. Itaque initio tantum illa reperiuntur visi, non autem postea. Hæc est sententia Theodoreti, quem vide, quæstione xx. in Numeros. Obseruet autem Christianus Lector, Baronium probare sententiam suam magno argumento : *quia sic decuit.* nempe iudicio ipsius, ita fieri decebat : sed nos paullo ante dicebamus, quàm periculosum esset hoc argumentationis genus : quum insanissimæ sit audaciæ Filio Dei velle præscribere, quid ipsum decuerit, non ex ipsius verbo, sed ex humana ratione.

CXXIX. *Diluitur secunda Baronij ratio.*

IBIDEM.

SEcunda ratio ducitur à comparatione potestatis remittendi peccata, cum potestate faciendi, hoc est sacrificandi. Vult nempe Baronius ; quando tributa sit Sacerdotibus Christianorum sacrificandi potestas ; non debere mirum videri, quod data ijsdem sit potestas remittendi peccata. Respondeo, verissimum esse, quod hic dicitur, modò recte exponatur, & ex mente veterum Patrum. Probauimus in disputatione de sacrificio ; dici Sacerdotem sacrificare & offerre Christum, quando sacrificij in ara Crucis semel facti & Deo Patri oblati, memoriam celebrat : *passio est enim Domini sacrificium quod offerimus*, inquit Cyprianus in epistola ad Cæcilium. Christus verò iam neque morti, neque passioni obnoxius : & Sacerdotium illius esse ἀπαράβατον ac nemini communicabile docet Apostolus ad Hebr. VII. 24. Igitur, sicut dicuntur sacrificare, qui non mactant, neque cædem patrant, sed cædis semel factæ memoriam Deo offerunt, & populis annuntiant : sic remittere peccata is dicetur, qui verbis Christi pœnitentibus remissionem peccatorum pronuntiat, & qui vt Lombardus ipse loquitur, *ostendit homines ligatos vel solutos.* Sic dicebat Augustinus, sanctificare Dominũ, sanctificare & Mosem ; sed diuerso modo : Moysem visibilibus sacramentis, per ministerium suum : Dominum autem inuisibili gratia per Spiritum Sanctum. Quæst. in Leuit. cap. LXXXIV. vbi etiam de Noui Testamenti sacramentis non aliter sentiendum esse, diuinitus explicat. Quare falsissimum est, Sacerdotem eadem potestate agere, qua agit Christus. Sed hoc melius sequentia demonstrabunt.

CXXX.

de Phariſæorum aſſumunt ſupercilio; vt vel damnent innocentes, vel ſoluere ſe noxios arbitrentur: quum apud Deum, non ſententia Sacerdotum, ſed reorum vita quæratur. Legimus in Leuitico de leproſis, vbi iubentur vt oſtendant ſe Sacerdotibus, & ſi lepram habuerint, tunc à Sacerdote immundi fiant: non quò Sacerdotes leproſos faciant, & immundos; ſed quò habeant notitiam leproſi & non leproſi, & poſſint diſcernere, qui mundus, quiue immundus ſit. Quomodo ergo ibi leproſum, Sacerdos mundum vel immundum facit: ſic & hic alligat, vel ſoluit, Epiſcopus & presbyter: non eos qui inſontes ſunt vel noxij: ſed pro officio ſuo, cum peccatorum audierint varietates, ſciunt qui ligandus ſit, quiue ſoluendus. Ex his duo colliguntur: prius, non defuiſſe iam olim, qui ſentirent cum Baronio, in arbitrio Sacerdotum poſitum eſſe ius remittendi aut retinendi peccata: alterum, quantopere ab ea ſententia B. Hieronymus abhorruerit: ſenſiſſe autem cum illo Patre Eccleſiam Catholicam, declarant quæ mox dicentur; & vero dubitari de eo non poteſt. Nunc Baronij rationes expendamus.

CXXVIII. *Diluitur prima ratio Baronij.*

IBIDEM.

PRima ratio ita proponitur; *Si enim, quod habet liber Numeri, auferens Deus de Spiritu, qui erat in Moyſe, ac tradens ſeptuaginta viris, eandem prophetandi gratiam in illos contulit; quomodo non magis decuit Spiritum Chriſti in poſteros propagari?* Sed hoc ſimile diſſimillimum eſt. Comparentur ſane Epiſcopi & presbyteri cum LXX. viris: imò etiam ſi lubet, propter Gratiæ prærogatiuam, illis anteponantur. At Moſes ne componatur cum Chriſto in hoc negotio. Non enim ſequitur, ſi LXX. viri capaces fuerunt eius doni prophetandi, quod prius totum reſidebat in vno Moyſe, ita vt poſtea pares illi ſint redditi; etiam Apoſtolos eius poteſtatis remittendi peccata, quæ eſt in Chriſto fuiſſe ita capaces, vt parem illi poteſtatem conſequerentur. Ratio eſt: quia Apoſtoli quidem miniſtri tantum fuerunt beneficiorum Dei erga Eccleſiam: Chriſtus verò quà homo, fuit ille quidem ἀληθινὸς *miniſter*, vt vocatur à Paulo, Rom. XV. 8. ſed ita vt ſimul Rex eſſet, ac dominus Eccleſiæ ſuæ, imò vniuerſi mundi. Nam ait ipſe Matth. XI. *Omnia mihi tradita ſunt à Patre*, & Iohan. XIII. 3. *Omnia dedit ei Pater in manus*; hi ſimileſque loci de imperio loquuntur, quod habuit Chriſtus, non vt Deus, ſed vt homo, per hypoſtaticam vnionem Deo iunctus. Adde quod iſtos Septuaginta viros, qui de Spiritu acceperunt, qui in Moyſe erat, gratiâ prophetandi æquatos eſſe Moſi, Scriptura non dicit. quæ hoc potius docet; facultate quadam publicæ rei adminiſtrandæ

administrandæ eos fuisse ornatos ; gratiam autem prophetandi, ad conciliandam ipsis auctoritatem, & vocationem ipsorum declarandam valuisse. Itaque initio tantum illa reperiuntur visi, non autem postea. Hæc est sententia Theodoreti, quem vide, quæstione xx. in Numeros. Obseruet autem Christianus Lector, Baronium probare sententiam suam magno argumento : *quia sic decuit.* nempe iudicio ipsius, ita fieri decebat : sed nos paullo ante dicebamus, quàm periculosum esset hoc argumentationis genus : quum insanissimæ sit audaciæ Filio Dei velle præscribere, quid ipsum decuerit, non ex ipsius verbo, sed ex humana ratione.

CXXIX. *Diluitur secunda Baronij ratio.*

IBIDEM.

SEcunda ratio ducitur à comparatione potestatis remittendi peccata, cum potestate faciendi, hoc est sacrificandi. Vult nempe Baronius ; quando tributa sit Sacerdotibus Christianorum sacrificandi potestas ; non debere mirum videri, quod data ijsdem sit potestas remittendi peccata. Respondeo, verissimum esse, quod hic dicitur, modò recte exponatur, & ex mente veterum Patrum. Probauimus in disputatione de sacrificio, dici Sacerdotem sacrificare & offerre Christum, quando sacrificij in ara Crucis semel facti & Deo Patri oblati, memoriam celebrat : *passio est enim Domini sacrificium quod offerimus*, inquit Cyprianus in epistola ad Cæcilium. Christus verò jam neque morti, neque passioni obnoxius : & Sacerdotium illius esse ἀπαράβατον, ac nemini communicabile docet Apostolus ad Hebr. vii. 24. Igitur, sicut dicuntur sacrificare, qui non mactant, neque cædem patrant, sed cædis semel factæ memoriam Deo offerunt, & populis annuntiant : sic remittere peccata is dicetur, qui verbis Christi pœnitentibus remissionem peccatorum pronuntiat, & qui vt Lombardus ipse loquitur, *ostendit homines ligatos vel solutos.* Sic dicebat Augustinus, sanctificare Dominũ, sanctificare & Mosem ; sed diuerso modo : Moysem visibilibus sacramentis, per ministerium suum : Dominum autem inuisibili gratia per Spiritum Sanctum. Quæst. in Leuit. cap. LXXXIV. vbi etiam de Noui Testamenti sacramentis non aliter sentiendum esse, diuinitus explicat. Quare falsissimum est, Sacerdotem eadem potestate agere, qua agit Christus. Sed hoc melius sequentia demonstrabunt.

CXXX. *Tertia ratio B. à teſtimonio Patrum. Chryſoſtomi ſententia ſuper propoſita quæſtione; item aliorum Patrum. Scopus librorum Chr.* De Sacerdotio.

IBIDEM.

TErtio loco affertur Patrum teſtimonium, nominatim Chryſoſtomi, de hac admiranda poteſtate ſacerdotum. Ait verò: *Et cum ratum certumque ſit, neminem peccata dimittere niſi ſolum Deum; tradendo ſuis hanc facultatem, in quod ſublime dignitatis faſtigium Sacerdotes nouæ legis euexerit, vt in hac parte etiam ſuper Angelos ſublimauerit, facile poteſt intelligi. Agunt de his pluribus, tum Iohannes Chryſoſtomus; tum cæteri Orthodoxorum Patrum.* Attende ad vim argumentationis. Vult Sacerdotes ſupra omne humanum genus euectos, ſupra ipſos Angelos eſſe ſublimatos, communicata ipſis à Deo facultate ſibi vni propria, remittendi peccata. Nimirum Baronio hac in re Sacerdotes miniſtri non erant, ſed Domini, Chriſto, quatenus homo, æquales, & eadem cum ipſo ac pari poteſtate præditi. Vt mirum videri non debeat, ponere ipſum in arbitrio Sacerdotum, jus totum vel retinendi, vel dimittendi peccata; quum tamen dicat expreſſe Auguſtinus, *non ſecundũ arbitrium hominũ, ſed ſecundũ arbitriũ Dei dimitti peccata.* De bapt. contra Don. lib. III. cap. XVIII. At per Deũ immortalẽ, quid veræ Theologię principijs magis quam hoc contrarium dici potuit? Nonne paſſim admonent Patres, diſtinguendum eſſe inter miniſtros gratiæ, & auctorem gratiæ, qui eſt ſolus Chriſtus? Nonne etiam Scholaſtici diſcrimen ſtatuunt inter *claues auctoritatis & claues miniſterij*? Nonne etiam Magiſter Sententiarum, lib. IV. diſtinct. XVIII. clariſſimis Scripturarum & B. Ambroſij atque Auguſtini teſtimonijs euincit, ſolum illum peccata dimittere, qui ſolus pro peccatis noſtris mortuus eſt? *Homines*, inquit Ambroſius tractans hunc ipſum locum Iohannis, De Spiritu Sancto, lib. III. cap. XIX. *in remiſſione peccatorum miniſterium ſuum exhibent, non jus alicuius poteſtatis exercent.* Mox. *Iſti rogant, diuinitas donat: humanum enim obſequium, ſed munificentiæ eſt ſupremæ poteſtatis.* Poſſent in eandem ſententiam plurima Patrum teſtimonia afferri: ſed nos Locos Theologicos non ſcribimus. Quoniam tamen Chryſoſtomi verbis à Baronio hîc indicatis, omnes hodie abuntur huius paradoxi defenſores; eadem opetâ & ſui iſtos erroris coarguemus, & veram illius Patris mentem aperiemus. Error Baronij & aliorum in eo eſt, quod neglectis tot alijs locis, vbi ſuam ſententiam clare & perſpicue Chryſoſtomus aperit; nonnulla vrgent in libris de Sacerdotio & tanquam ſimpliciter

pliciter dicta accipiunt, quæ sanctus ille vir dixit οἰκονομικῶς, id est, propter aliquam peculiarem considerationem; non autem simpliciter, neque absolute. Cotiati fuerant viri boni Chrysostomo persuadere, vt pateretur Episcopum se fieri, aut Sacerdotem, in spem Episcopatus. Ille recusavit, & singulari techna omnium conatus eluit: offendit eos plurimos, præsertim autem consilij auctores: quorum multi coperunt suspicari, ex arrogantia & contemptu dignitatis sacerdotalis, id fecisse Chrysostomum, quod fecerat. & erant non pauci qui hoc crederent, quique hanc de viro sancto famam dilatarent. Chrysostomus igitur hac occasione impulsus, libros de Sacerdotio illo tempore conscripsit. Totius illius operis pulcherrimi, præcipuus scopus est, magnitudinem muneris Sacerdotalis commendare, & modis omnibus extollere. Recte enim judicabat vir prudentissimus, suspicionem contemptus, non melius posse refelli, quàm eiusmodi scripto, quo Sacerdotij munus supra omnia humana eueheretur. Scopum auctoris illa scribentis fuisse cum primis, vt eam suspicionem quam diximus à se amoliretur, subinde ipse inculcat. Pauca loca indicabo. Libro II. edit. Sauil. p. 16. Tomo VI. ἀρά σοι τὸ καταφρονεῖσθαι ἄξια ταῦτα καταφαίνεται; ἢ τοιαῦτα ἐστί, ὡς δυνηθῆναί τινα καὶ ἐπ' ἐλάττοσι κατ' αὐτῶν; affirmat his verbis, tantam rem esse munus Sacerdotum, vt ne cadat quidem in illud contemptus: neque enim posse reperiri tam perdite arrogantem, qui aduersus Sacerdotium se efferat. Eodem spectat quod mox sequitur. Ταύτης οὖν τῆς φειδωλίας τῆς πλείστης, τῆς μὴ σφόδρα μεγαλοψύχου, μηδὲ ὀξέως ἔχειν καταφρονῆσαι δυνησομένης; negat Sacerdotium quod conficiendæ sacrosanctæ Eucharistiæ jus habet, posse contemni ab alio, nisi furioso, aut ab vsu rectæ rationis abalienato. Sic paullo post ait, potestatem remittendi peccata, non esse tam paruum honorem, ὡς δυνηθῆναι καὶ ἐπινοῆσαι, ὅτι τῶν ταῦτα πιστευθέντων τις ἂν καταφρονήσειε τῆς δωρεᾶς. *Vt vel cogitari duntaxat possit, aliquem fidelium eiusmodi donum fore contemptorum.* Clarius verò à tanti criminis suspicione se purgans, ait, ἵνα οὖν ἡμᾶς μὴ ταῦτα τολμήσῃ τις ὑπολάβῃ κρίνειν; quasi diceret, se qui satis jam ostendisset, quàm magnifice de munere sacerdotali sentiret, eo ipso existimari debere, ab omni suspicione contemptus satis superq; purgatum. Constat ex his, opus illud scriptum esse οἰκονομικῶς, vt solent Patres dicere: qui diligenter nos admonent, eiusmodi scripta commodæ interpretationis indigere, sicut alibi ex Athanasio & Augustino obseruabamus. Solet enim in illiusmodi scriptionibus hyperbolarum multus atque ἀφειδὴς esse vsus, & omnium eorum, quæ Græci rhetores appellant dicta παρακινδυνευθέντα, Latini *è periculo petita.* Neque hoc dico, quod existimem illis de

sacerdotio

sacerdotio libris, aliquid contineri, quod excusationis egeat, vt minus verè dictum. A page sunt omnia ibi pia, omnia vera si modò accipiantur ex ipsius auctoris mente, non ex illorum libidine, qui obtentu spiritualium potestatem Sacerdotibus vindicant temporalem. idq; eo potissimum fine; vt pergradus pateat ascensus ad turrim Babylonis: hoc est infinitam illam & absolutam vnius in omnes dominationem Monarchicam. Ab horum proposito quàm longe abesset Chrysostomus; satis testatur vel vnicus in libro secundo eius operis locus, vbi negat, vllam coercendi potestatem vel datam esse Episcopis: vel si maxime data esset legibus ciuilibus, posse ab illis exerceri. vide & homiliam 11. in ep. ad Titum, & similes locos. Quod autem non crediderit hic Pater, Sacerdotes potestatem remittendi peccata, eandem habere cum Christo, quod vult Baronius; innumeris eius testimonijs potest probari. Pauca tantum hic recitabimus. In eum ipsum locum Iohannis xx. 23. scribit ille; propterea prauam Sacerdotum vitam efficaciæ ministerij ipsorum non officere: quia beneficia illa quorum administratio illis est commissa, vnius Dei sit præstare. ἀ γὰρ inquit, ἐγκεχείρισται ὁ ἱερεὺς, Θεοῦ μόνου ἔστι δωρεῖσθαι. Addit, nullam reperiri posse tam emendatam & perfectam vitam, quæ homini conciliet facultatem illa præstandi; nam hic sensus est istorũ verborum ᾗ ὅσῳ περ δὴ καὶ θειοτέρᾳ φύσει φιλοσοφία, ἐλαττοῦται τῆς χάριτος ἐκείνης φθάνειν. Subiungit his ibidem, ne Angelum quidem aut Archangelum aliquid eorum posse operari, quæ per ministerium Sacerdotum confert Deus. Vbi vides explicationem loci à Baronio indicati, & à multis soliti afferri è libris De Sacerdotio; quo videtur Chrysostomus, super Angelos euehere Sacerdotes, propter concessam ipsis facultatem remittendi peccata. Idem in oratione de Helia & Petro caussam reddit hanc, cur neque Angelus neque Archangelus ἐπὶς θῆται ἱεροτονεῖν, ad sacerdotium sit electus; quia natura sua quum sint à peccato immunes, peccata populi repentinis fulminibus fuerant vlturi. habitam igitur esse rationem infirmitatis humanæ, & sacerdotium hominibus esse permissum. Falsum itaque, credidisse Chrysostomum, Sacerdotes præstare dignitate ipsos Angelos. Contrà affirmat idem sæpissime, ad effectum Sacramentorum aut aliarum gratiarũ spiritualium, nihil prorsus sacerdotes conferre, nisi ministerium externum. Ad illum ipsum Iohannis versiculum, Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα πάντα οἰκονομεῖ. *Omnia beneficia spiritualia Pater, Filius & Spiritus Sanctus dispensant.* Sacerdos autem, quid? ὁ δὲ ἱερεὺς περὶ ἑαυτῶν δανείζει γλῶτταν, καὶ περὶ ἑαυτῶν παρέχει χεῖρα; *Sacerdos linguã suã commodat,*

&

& manum ſuam præbet. In 1. Cor. hom. VIII. loquens de baptiſmo, οὐδὲν ἐπιφέρει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰ προκείμενα ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις πάντα ἐργάζεται. *nihil inducit homo in ea quæ ſunt propoſita*, (nullam vim confert aquæ) *ſed id omne eſt opus potentiæ Dei.* hom. II. in poſter. ad Timoth. ait, ſacerdotem os tantum aperire, & ſymbola dumtaxat perficere; rem ipſam à Deo confici. Sermone LXXXVIII. qui eſt in Penteco-ſten, de Euchariſtia loquens: οὗτος μὲν ὁ παρὼν οὐδὲν ποιεῖ, οὗτος δὲ ὁ θεὸς πάντα ἐστὶ φύσεως καὶ προθυμίας καὶ παρασκευάζων ἄνωθεν. *Ipſe qui adeſt Sacerdos, nihil agit, neque poſſunt dona propoſita ab humana natura præſtari.* Nota, *nihil agit*; nempe quod ad effectum ipſius Sacramenti. Sic ſæpe dicit Auguſtinus, poteſtatem Dominici baptiſmi in nullum homi-nem à Domino tranſmitti; ſed tantum miniſterium. Vide tracta-tum v. in Iohannem. ibi grauiter Donatiſtas exagitat, *quod eius po-teſtate putarent ſe baptizari, cuius miniſterio baptizabantur.* Idem, lib. III. de baptiſmo contra Donatiſtas: *Mali, ſacrilegi, carnales, ani-males, diabolici, à ſeductoribus ſuis ſibi dari arbitrantur, quæ non niſi mu-nera Dei ſunt, ſiue ſacramenta, ſiue ſpirituales aliquas operationes, circa præſentem ſalutem.* Propterea docebant iidem Donatiſtæ, gratiam baptiſmi à malo conferri non poſſe: quia, *Nemo dat quod non ha-bet*: putabant enim, non ſolum miniſterium dimittendi peccata, ſed etiam poteſtatem, eſſe penes Sacerdotem: quod non longe abeſt à Baronij ſententia, quam hîc inſinuat. Vide Optatum Mi-leu. libro quinto diſputantem aduerſus illam hæreſin Donatiſta-rum. Maneat ergo firmum fixumque, remittere peccata Domi-num, remittere & Sacerdotem; ſed cum hac exceptione, quam vt plurimis Scripturarum locis neceſſariam, proponit Chryſoſtomus I. Corinth. homil. x. & alibi. Εἰ καὶ εἷς ὁ λέξις, ἀλλὰ φορὰς ἡ ἔννοια. *dictio quidem vna vſurpatur, ſed ſenſu diuerſo.* Maneat etiam quod docet Paulus, neque eum qui plantat eſſe aliquid, neque eum qui rigat; ſed Deum qui dat incrementum eſſe omnia. I. Cor. III. 7. ad quæ verba vide quæ notat Chryſoſtomus. Idem cap. IV. 2. *fidelem œconomum* eſſe illum interpretatur, qui herilia be-neficia, quæ Dominus confert in Eccleſiam non vſurpat vt ſua, aut in ſuo arbitrio poſita; ſed vt diſpenſator bonus illa admi-niſtrat.

CXXXI. *De necessitate Confessionis, & impia quorundam dicta super absoluta necessitate tenendi in ea re silentij. Obiter Iesuita Cretensis perstringitur.*

Anni XXXIV. Num. CXCVIII.

NEcessitatem confessionis colligit auctor, ex absolutionis necessitate. Et quidem indubitatũ in Theologia est axioma, Peccata non remitti à Deo nisi confitentibus. Confessio autem alia est, quæ fit apud Deum; alia quæ apud Ecclesiæ Pastorem. De priore an sit necessaria, omnium præsertim delictorum, & vt sit hodie, accurate differendi locus erit ad annum Domini quinquagesimum sextum, quò & Baronius lectorem reijcit. Ibi erit exponendum, vtri potius dici, censeriq; debeant rebelles lumini, sicut loquitur Baronius, verba Iobi per frigidam cacozeliam vsurpans; illine, qui doctrinam de Confessione exigi ad normam verbi diuini, praxin ad consuetudinem priorum seculorum reuocari debere contendunt; an illi, qui rem religiosam, in diræ tyrannidis instrumentum verterunt; quo vt ad parricidia Regum ac Principum & omne nefas tutius abutantur, doctrinã aliâs laudabilem de seruando silentio post confessionem auditam; in dogma nouum atque horribile verterunt, de necessitate absoluta, sigillum vti vocant, custodiendi, etiam vbi agitur de salute publica, vita Regis, aut alia re quamuis maxima. Eò enim progressa est hæc ἐπιλεκτοσυμπροκοπὴ, aut vt dicam melius, crudelissima superstitio, vt non desint qui dicant, Sigillũ Confessionis nullam omnino ob causam violari debere aut posse: *quamuis ageretur totius Orbis salus, aut ipsius pœnitentis vtilitas; nec pro vitando vllo damno grauissimo innocentis; aut quod esset totius Orbis conflagratio, aut peruersio religionis, & omnium sacramentorum intentata demolitio.* Non fingimus nos ista ad inuidiam, vt parricidarum patronus, hæreticus infamis, Eudæmon-Iohannes Cretensis mentitur. Sunt quæ recitauimus ipsissima verba Henrici Henriquez Iesuitæ, Salamanticę professoris Theologiæ, in Summa Theologiæ Moralis, libro operis totius sexto, De pœnitentiæ sacramento, lib. III. cap. XIX. §. 5. Nec minus istis sunt horrenda, quæ in epistola ad Cardinalem Perronium nuper referebamus, partim nobis audita ex ore Bineti Iesuitæ, partim ab alijs accepta. Obsecro te pie Lector, etiámne illi sunt rebelles lumini, qui hæc nouæ doctrinæ portenta, abominantur? Verùm de his plura, σὺν Θεῷ, ad annum Domini LVI. Ibi calumniam refutabimus prodigiosi nebulonis è Creta, qui ausus scribere, propterea nouam istam hæresin de absoluta necessitate

neceſſitate ſeruandi ſigilli, nobis non probari; quia apud Suetonium nihil de ea inueniſſemus. Probabimus rebus ipſis, quantum temporis parricidarum patronus in fugendis nouarum hæreſeon illi ſimilium venenis perdidit; tantum nos, Dei gratiâ, poſuiſſe, in lectitandis Scripturis, & veterum omnium Patrum monumentis. Ibi ego, non apud Suetonium, quæſiui, & hoc nouæ Theologiæ caput, & multa alia quæſiui, ſed non inueni.

CXXXII. *Verba Chriſti ad Petrum*, Paſce oues meas, *quam vim habeant: & an recte Baronius ad ſtabiliendam Monarchiam Pontificiam illa referat. Baronij nouæ doctrinæ & hallucinationes aliquot. Alia multa.*

ANNI XXXIV. Num. CCI.

DIcebamus antea, Petram, Claues & verbum *Paſce*, tria eſſe quaſi propugnacula, quibus multum confidant Monarchiæ Papalis hodierni defenſores. Propterea Baronius loca illa Scripturæ, vbi ſita hæc munimenta doctrinæ Hildebrandinæ, non contentus retuliſſe in Annales ſuos; hoc amplius, ſententiæ quam tuetur illa accommodat, & vt perſuadeat ſuis lectoribus, jam olim ſic fuiſſe ea loca exponi ſolita, vehementer adnititur. De loco Matthæi, vbi eſt nomen Petra, dictum eſt affatim ad annum ſuperiorem; de verbo *Paſce* apud Iohannem, & de clauibus, hoc loco agitur ab Annalium conditore. Igitur, quum inter omnes conſtet, Dominum IESVM, Ioh. XX. 21. hiſce verbis, *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos*; Apoſtolos ordinaſſe Orbis totius doctores, vt placet Cyrillo, vel vt alijs, Apoſtolatum jam ante illis delatum, penitus confirmaſſe, & plenitudine poteſtatis inſtruxiſſe, quæ ad tanti muneris exactiſſimam functionem erat neceſſaria; quæritur, quam vim habeat Domini dictum poſterius ad Petrum, Ioh. XXI. 15. 16. 17. *Paſce oues meas*. Baronius antiquum obtinens, totam illam actionem Domini refert ad primatum Petri ſanciendum, id eſt, ad Monarchiam vnius Ro. Pontificis in vniuerſum Orbem terrarum ſtabiliendam. Nam vt ſæpe diximus, ſæpe cogimur repetere, appellatione primatus Petri, doctrinæ Hildebrandinæ aſſertores, dominationem illam infinitam intelligunt, quam ipſi Papæ attribuunt. Petri nomen in eius argumenti diſputationibus, ceu aliquod κωμικὸν δορυφόρημα, vt aiunt, ad ſpeciem jactatur. Petro enim nihil quicquam hîc metitur, nihil ſeritur. Ro. Pontifici, non autem Petro, hæc opera omnis præſtatur. Quare, quum nemo dubitet Baronium hoc loco per primatum Petri, eam quam dixi Papæ monarchiam

chiam intelligere; verissimè affirmare possumus, in alienissimum sensum à mente Domini, Domini verba illum torquere. Veteres Doctores, qui vel Commentarios in Iohannis Euangelium scripserunt; vel ex occasione in suis homilijs, aut alijs scriptis hanc historiam attigerunt, obseruant; scopum Domini præcipuum in hac Petri compellatione fuisse, vt ostenderet, quanti ipse æstimaret, & vt loquuntur Latini Patres, quanti meriti res esset, curam gerere de proximo, in ijs præsertim, quæ ad salutem æternam pertinent. Euthymius in hunc locum. *Christus terna vice interrogans, & idem iubens, manifestat se maximi facere præsidentiam super discipulos suos: & hanc omni cura ducit maiorem.* Græce dixit Euthymius τὴν προστασίαν τῶν μαθητῶν. sumpsit enim eam obseruationem à Chrysostomo, qui in eo sermone modò προστασίαν modò κηδεμονίαν *curam* nominat. Scribit igitur in eum locum ille Pater; posse quidem & alia nobis conciliare παῤῥησίαν apud Deum; ὃ δὴ μάλιστα πάντων, ait, παρέχει ἡμῖν τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν, ἡ περὶ τὸν πλησίον ἐστὶ κηδεμονία. *sed quod maxime nobis conciliat supernam benevolentiam, est cura de proximo suscepta.* Hic scopus præcipuus, vel certe vnus è præcipuis huius compellationis. Quod autem Petrum nominatim Christus compellat, rationem hanc afferunt Patres; vt Petrum magis magisq; post lapsum confirmaret, & trinam negationem trina affirmatione contraria deleret. Augustinus in Ioh. tractatu CXXIII. *Redditur negationi trinæ, trina confessio; ne minus amori lingua seruiat, quàm timori; & plus vocis elicuisse videatur mors imminens, quàm vita præsens.* Gemina his sunt, quæ scribit Cyrillus in Iohannem, lib. XII. cap. LXIV. item Isidorus Peluſiota libro I. epistola CIII. & CCCLVI. Chrysostomus quoque & Theophylactus atque Euthymius, eandem causſam breuiter attingunt: Leo Magnus, serm. I. de Petro & Paulo. *professio tui amoris in Dominum, trinæ interrogationis est solidata mysterio.* Sed præter hanc rationem, aliam quoque agnoscit idem Chrysostomus, & qui illum vbiq; sequitur, Theophylactus: προστασίαν videlicet Petri, & aliquam honoris prærogatiuam. Verba facundissimi Patris sunt: Τί δήποτε τοὺς ἄλλους παραλαμβάνει, τούτῳ δὲ τὸν λόγον διαλέγεται; ἔκκριτος ἦν τῶν Ἀποστόλων, καὶ στόμα τῶν μαθητῶν, ἐκορυφὴ τοῦ χοροῦ. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος αὖθις ποτὲ ἀνῆλθεν ἱστορῆσαι παρὰ τοῦτον ἄλλους. *Quid est, cur Dominus cæteros præterit, & cum Petro de his rebus loquitur? erat inter Apostolos eximius, & discipulorũ os, atque illius chori vertex, siue coryphæus. propterea & Paulus aliquando ad eum præ cæteris visendum ascendit.* Obserua diligenter, non quærere Chrysostomum, cur aliquam Dominus Petro attribuerit in cæteros Apostolos dominationem, aut Monarchiam in vniuersum mundum; vel cur voluerit reliquos Apostolos Petro esse subiectos, iussis eius regendos,

gendos, vt hodie docetur. Sed quum ſciret & crederet Chryſoſtomus, vt ſæpe affirmat in ſuis ſcriptis, curam paſtoralem ex æquo ad omnes Apoſtolos ſpectaſſe; meritò quærit, cur de re ad omnes in commune ſpectante, Petrum Chriſtus alloquatur. Reſponſio plane confirmat quod diximus: ex qua poteſt quidem illud colligi, Petrum honore quodam præcipuo inter Apoſtolos, ex huius Patris ſententia, excelluiſſe; vt qui eſſet os illorum, & eius chori coryphæus, quas voces anteà expoſuimus: at nouam aliquam dignitatem fuiſſe ipſi collatam hîc à Domino, quæ dominationē in Eccleſiam & reliquos Apoſtolos ipſi pareret; non poteſt vllo pacto è Chryſoſtomi verbis colligi: & errant planiſſime, qui illa aliter accipiunt. Neq; obſtat quod dicit mox τὴν οἰκουμένην Πέτρῳ ἐγχειρισθῆναι, *orbē terrarū Petro fuiſſe permiſſum.* Nam & apud hunc & apud alios Patres eadem verba ſæpe leguntur non ſolum de cæteris Apoſtolis, non minus quàm de Petro, ſed etiam de ſucceſſoribus Apoſtolorum, vt probauimus jam antè, in diſputatione XVI. ad annum ſuperiorem. hoc ipſo loco de Petro & Iacobo in commune dicit Chryſoſtomus, ἤμελλον τῆς οἰκουμένης τλιὸ ὅλου ἐπιτρέπεσθαι. *Orbis terrarum curam ſuſcepturi erant.* Gregorius Naz. de Athanaſio: τλιὸ τῆς γῆς ἅπασης προεδρίαν τινὰ ἔσεσθαι, ταύτην ἔλπιζεν, τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπιτροπείαν. Ait Gregorius, eum qui Alexandriæ eſſet Epiſcopus, quandam Orbis terrarum præfecturam ſuſtinere. Quare etiam hodie Patriarcha Alexandrinus nominat ſeſe, Πάπαν, καὶ πατριάρχην τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, κριτὴν τῆς οἰκουμένης, *Papam & Patriarcham magnæ ciuitatis Alexandriæ, judicem Orbis terrarum.* Nihil igitur, Petro tribuitur à Chryſ. in expoſitione verborum Domini, *Paſce oues meas* (multo autem minus alibi) quod vllo modo aſſertoribus doctrinæ Hildebrandinæ videri poſſit fauere. Vtinam cum Chryſoſtomo Baronius ſenſiſſet; nulla nobis eſſet cum eo ſuper recta interpretatione illorum verborum controuerſia. Sed longe alia fuit illi mens. Percurramus leui pede ipſius verba. Ait Iohannem, poſtquam præcedenti capite finem videretur impoſuiſſe Euangelicæ ſcriptioni, hanc hiſtoriam adtexuiſſe, *vt appareat*, inquit, *hæc eo conſilio ipſum addidiſſe, quod videret ea à cæteris prætermiſſa; quodq; magni eſſent ponderis.* Veriſſimum eſt, hanc hiſtoriam magni eſſe ponderis, vt omnia in Scripturis; vbi nullum eſt iota poſitum temere. Verumtamen, inter contenta diuinis oraculis diſcrimen hoc poteſt obſeruari; quod non ſunt omnia ad ſalutem ex æquo neceſſaria. Illa ſimpliciter ſunt neceſſaria, in quibus dogma aliquod continetur; putà de vno Deo, de tribus perſonis ſacroſanctæ Trinitatis, de redemtione humani generis, per Chriſti ſanguinem, de ſacramentis, aut ſimilibus alijs. Exempla virtutum,

tutum, aut hiſtoricæ narrationis, remiſſiore quadam, vt ſic dicam, neceſſitate ſunt neceſſariæ. Quæ pertinent ad prius genus, ea videmus ab omnibus Euangeliſtis, aut pleriſque omnibus eſſe expoſita. Sic de ſacramento baptiſmi agunt omnes Euangeliſtæ: de S. Euchariſtia, omnes præter Iohannem, vt quibuſdam placet: nam alij aliter de hoc cenſent, grauibus de cauſſis. Hæc quum ita ſint, ſi in illis præcipue verbis *Paſce oues meas*, continetur capitis viſibilis in Eccleſia inſtitutio, vicarij Chriſti, Vicedei Monarchæ, vt hodie docemur; quæro quî factum ſit, vt illa à cæteris Euangeliſtis penitus prætermiſſa, ab Iohanne pene prætermitterentur? Videtur enim hic Euangeliſta, initio finem ſcribendi feciſſe in fine capitis penultimi: poſtea verò ſententiam mutauit, & caput vltimum adiecit. Quare duorum alterum fortaſſe, non abſurde hinc colligas: aut nihil pertinere illa verba ad inſtitutionem Capitis viſibilis, Monarchæ mundi; aut ſi eò pertinent, non eſſe eum articulum tanti momenti, quanti hodie putatur eſſe à multis. Hanc coniecturam non parum confirmat, quod ſcribit Abulenſis Epiſcopus, in Matthæi caput III. quæſt. XIX. *Sciendum, quod licet omnia quæ Euangeliſtæ narrant, ad Chriſtum pertineant, & nihil alienum interponant; quædam tamen ſunt magis neceſſaria de geſtis & dictis Chriſti quam alia. In illis autem quæ non ſunt maxime neceſſaria, licet ſint valde vtilia, quidam eorum illa attigerunt, & alij omiſerunt. In ijs verò quæ erant omnino neceſſaria, nullus eorum tacuit; licet quidam plura quam alij in eadem re dicant.* Ex hac obſeruatione Toſtati, ſequitur, non plane eſſe neceſſariam doctrinam de Petri Monarchia; quum locus de Petra, apud Matthæum tantum legatur; verbum *Paſce* dumtaxat apud Iohannem. Ait auctor Annalium: *Iam ipſa piſcatione typus quidam ac figura Petri primatus fuerat præſignata; dum ipſe primus piſcandi iniit conſilium, & piſcationem aggreditur: & licet alij ſimul rete jactarent in mare, & ad littus traherent; educere tamen illud ex aquis in terram, Petri ſolius fuit opus.* Equidem partem hanc narrationis Euangelicæ, myſterio non carere, lubens aſſentior Baronio: multa enim in Scripturis, per eiuſmodi ſymbola ſcimus eſſe demonſtrata. Sed addo obſeruationi Baronianæ: hoc ipſo ſymbolo egregiè confirmari, quod antè dicebamus: Petrum vel propter ætatem, vel ordinis cauſſâ, honore aliquo inter Apoſtolos excelluiſſe; imperium in collegas nullum habuiſſe. Ille igitur, vt ſodalem ſe gerit: illi velut maiorem natu fratrem ſequuntur præeuntem. Petri verba ſunt: Υπάγω αλιεύειν, *Vado piſcatum.* Vix dubitandum videtur, quin Petrus cum hæc dicebat, inuitare eos quos alloquebatur ad piſcationem voluerit. juſſio tamen hîc nulla: nulla dominationis vmbra. Hic typus veritati inſecutæ belliſſime reſpondet. Nam in Actis Apoſtolo-

rum

rum videbis sæpius incentiuum actionis esse à Petro: ipsum tamen nihil agere pro imperio, nihil quasi dominaretur in clerum, quod obseruat Chrysostomus in illum librum. Sequitur hinc, symbolum hoc nihil pertinere ad illam terribilem dominationem, quam longa dies in Ecclesiam inuexit. Sequitur etiam, illos qui eam vsurpant, nihil pertinere ad Petrum. Scilicet ille Trimalcio, fax quondam Europæ, inter Petri successores poni meretur, in cuius Dictatibus extat hæc inter alias plures eiusdem farinæ, sententia notabilis: *Quod sententiis Papæ à nullo debeat retractari: & ipse omnium SOLVS retractare possit.* Quod ait Baronius, Petrum solum eduxisse rete ex aquis in terram; si verum est, miraculo factum esse, credi debet, vt indicat versus sextus. Nam si omnes simul qui erant in naui, rete cum adhuc longius à terra aberat, & à mari plurimum subleuabatur, trahere non poterant; quî potuit Petrus illud trahere, propius ad terram admotũ? Sed è veteribus interpretibus non desunt, qui existiment, Petrum traxisse non solum, verùm vnâ cum cæteris, quos indicauit Iohannes id efficere conatos, quod dicitur hîc effectum. Et hoc admodum verisimile est: licet illos exijsse è nauicula piscatoria dicat Euangelista. Cyrillus obseruat, hoc symbolo significatum esse, Apostolorum laborem non fore inanem: non igitur solus Petrus negotium confecit. Pergit: *Quem igitur piscationis symbolo nouimus coryphæum Apostolorum; Dominus alia ab his diuersa metaphora, gregis scilicet atq; pastoris, eundem vniuersalem totius Ecclesiæ demonstrat esse Pastorem.* Hîc quæri potest, quî factum sit, vt articulus fidei de primatu Petri, sic enim hodie traditur, & quidem momenti præcipui articulus, nam id quoque traditur, nusquam in Scripturis extet declaratus, nisi per symbola & metaphoras; mutationem nominis, claues, piscationem, pascendi præceptum. Et hæc quidem omnia de Petro; nam de Ro. Pontificis imperio, verbum omnino nullum, à principio Scripturarum ad finem. Igitur Hildebrandinæ dominationis fundamentum si quærimus; id situm est in dictis aliquot figuratis de Petro; & in silentio eiusdem Scripturæ de Ro. Papa. Sed quod diuinis oraculis hac in parte deerat, id Papæ ipsi abunde postea suppleuerunt. Sequitur: *Iam olim prædixerat, Tu vocaberis Cephas; Petra scilicet, super quam suam esset ædificaturus Ecclesiam*: de appellatione Cephæ id est Petri, & fundamento Ecclesiæ super Petro, id est fide Petri, satis in superioribus. Demonstrauimus, Baronium & omnes eos, qui hodie contendunt, Simonem non fuisse nominatum à Christo Petrum, sed Petram, & quidem eo sensu, quo ipsemet Christus appellatur Petra, imprudentes in horrendæ blasphemiæ crimen incurrere. Addit postremò: *Rursus eidem ipsi pollicitus erat claues, dicens,*

Tibi

tutum, aut historicæ narrationis, remissiore quadam, vt sic dicam, necessitate sunt necessariæ. Quæ pertinent ad prius genus, ea videmus ab omnibus Euangelistis, aut plerisque omnibus esse exposita. Sic de sacramento baptismi agunt omnes Euangelistæ: de S. Eucharistia, omnes prçter Iohannem, vt quibusdam placet: nam alij aliter de hoc censent, grauibus de caussis. Hæc quum ita sint, si in illis præcipue verbis *Pasce oues meas*, continetur capitis visibilis in Ecclesia institutio, vicarij Christi, Vicedei Monarchæ, vt hodie docemur; quæro quî factum sit, vt illa à cæteris Euangelistis penitus prætermissa, ab Iohanne pene prætermitterentur? Videtur enim hic Euangelista, initio finem scribendi fecisse in fine capitis penultimi: postea verò sententiam mutauit, & caput vltimum adiecit. Quare duorum alterum fortasse, non absurde hinc colligas: aut nihil pertinere illa verba ad institutionem Capitis visibilis, Monarchæ mundi; aut si eò pertinent, non esse eum articulum tanti momenti, quanti hodie putatur esse à multis. Hanc coniecturam non parum confirmat, quod scribit Abulensis Episcopus, in Matthæi caput III. quæst. XIX. *Sciendum, quod licet omnia quæ Euangelistæ narrant, ad Christum pertineant, & nihil alienum interponant; quædam tamen sunt magis necessaria de gestis & dictis Christi quam alia. In illis autem quæ non sunt maxime necessaria, licet sint valde vtilia, quidam eorum illa attigerunt, & alij omiserunt. In ijs verò quæ erant omnino necessaria, nullus eorum tacuit; licet quidam plura quam alij in eadem re dicant.* Ex hac obseruatione Tostati, sequitur, non plane esse necessariam doctrinam de Petri Monarchia; quum locus de Petra, apud Matthçum tantum legatur; verbum *Pasce* dumtaxat apud Iohannem. Ait auctor Annalium: *Iam ipsa piscatione typus quidam ac figura Petri primatus fuerat præsignata; dum ipse primus piscandi inijt consilium, & piscationem aggreditur: & licet alij simul rete jactarent in mare, & ad littus traherent; educere tamen illud ex aquis in terram, Petri solius fuit opus.* Equidem partem hanc narrationis Euangelicæ, mysterio non carere, lubens assentior Baronio: multa enim in Scripturis, per eiusmodi symbola scimus esse demonstrata. Sed addo obseruationi Baronianæ: hoc ipso symbolo egregiè confirmari, quod antè dicebamus: Petrum vel propter ætatem, vel ordinis caussâ, honore aliquo inter Apostolos excelluisse; imperium in collegas nullum habuisse. Ille igitur, vt sodalem se gerit: illi velut maiorem natu fratrem sequuntur præeuntem. Petri verba sunt: Υπάγω ἁλιεύειν, *Vado piscatum.* Vix dubitandum videtur, quin Petrus cum hæc dicebat, inuitare eos quos alloquebatur ad piscationem voluerit. jussio tamen hîc nulla: nulla dominationis vmbra. Hic typus veritati insecutæ bellissime respondet. Nam in Actis Apostolo-

rum

rum videbis sæpius incentiuum actionis esse à Petro: ipsum tamen nihil agere pro imperio, nihil quasi dominaretur in clerum, quod obseruat Chrysostomus in illum librum. Sequitur hinc, symbolum hoc nihil pertinere ad illam terribilem dominationem, quam longa dies in Ecclesiam inuexit. Sequitur etiam, illos qui eam vsurpant, nihil pertinere ad Petrum. Scilicet ille Trimalcio, fax quondam Europæ, inter Petri successores poni meretur, in cuius Dictatibus extat hæc inter alias plures eiusdem farinæ, sententia notabilis: *Quod sententia Papæ à nullo debeat retractari: & ipse omnium SOLVS retractare possit.* Quod ait Baronius, Petrum solum eduxisse rete ex aquis in terram; si verum est, miraculo factum esse, credi debet, vt indicat versus sextus. Nam si omnes simul qui erant in naui, rete cum adhuc longius à terra aberat, & à mari plurimum subleuabatur, trahere non poterant; quî potuit Petrus illud trahere, propius ad terram admotũ? Sed è veteribus interpretibus non desunt, qui existiment, Petrum traxisse non solum, verùm vnâ cum cæteris, quos indicauit Iohannes id efficere conatos, quod dicitur hîc effectum. Et hoc admodum verisimile est: licet illos exijsse è nauicula piscatoria dicat Euangelista. Cyrillus obseruat, hoc symbolo significatum esse, Apostolorum laborem non fore inanem: non igitur solus Petrus negotium confecit. Pergit: *Quem igitur piscationis symbolo nouimus coryphæum Apostolorum; Dominus alia ab his diuersa metaphora, gregis scilicet atq; pastoris, eundem vniuersalem totius Ecclesiæ demonstrat esse Pastorem.* Hîc quæri potest, quî factum sit, vt articulus fidei de primatu Petri, sic enim hodie traditur, & quidem monenti præcipui articulus, nam id quoque traditur, nusquam in Scripturis extet declaratus, nisi per symbola & metaphoras; mutationem nominis, claues, piscationem, pascendi præceptum. Et hæc quidem omnia de Petro; nam de Ro. Pontificis imperio, verbum omnino nullum, à principio Scripturarum ad finem. Igitur Hildebrandinæ dominationis fundamentum si quærimus; id situm est in dictis aliquot figuratis de Petro; & in silentio eiusdem Scripturæ de Ro. Papa. Sed quod diuinis oraculis hac in parte deerat, id Papæ ipsi abunde postea suppleuerunt. Sequitur: *Iam olim prædixerat, Tu vocaberis Cephas; Petra scilicet, super quam suam esset ædificaturus Ecclesiam*: de appellatione Cephæ id est Petri, & fundamento Ecclesiæ super Petro, id est fide Petri, satis in superioribus. Demonstrauimus, Baronium & omnes eos, qui hodie contendunt, Simonem non fuisse nominatum à Christo Petrum, sed Petram, & quidem eo sensu, quo ipsemet Christus appellatur Petra, imprudentes in horrendæ blasphemiæ crimen incurrere. Addit postremò: *Rursus eidem ipsi pollicitus erat claues, dicens,*

Tibi

Tibi dabo claues regni cœlorum; impræsentiarum verò hæc felicius implens, ait, Pasce agnos meos; Pasce oues meas. Hic verò Baronius Nouatorem agit insigniter. Est enim noua doctrina, heri & nudiustertius nata, claues Petro promissas Math. xvi. 19. eidem Petro fuisse exhibitas Iohannis. xxi. 15. quando illi dixit Dominus, *Pasce oues meas.* Vetus & recens etiam Ecclesia vniuersa, si nouissima tempora excipias, longe aliter credidit, aliter docuit. Theophylactus in verba Christi apud Matthæum. *Etsi solùm Petro dictum est, DABO TIBI, omnibus tamen Apostolis ea potestas data est. Quando? quando dixit, Quorum remiseritis peccata, remissa sunt eis.* Putabat nimirum Theophylactus, promissionem factam apud Matthæum, fuisse impletam, non Ioh. xxi. 15. vt placet Baronio, cum dixit Christus Petro *Pasce oues meas*; sed Ioh. xx. 23. cum omnibus Apostolis dixit Dominus, *Quorum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Et meritò: sunt enim ipsissima verba, quibus erat vsus Dominus, cum claues promittebat. *Et tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Euthymius in locum Iohannis xx. 23. *Ante passionem dixerat eis, Quæcunq; ligaueritis super terram, erunt ligata in cœlo: & quæcunque solueritis super terram erunt soluta in cœlo. Sed tunc quidem, hoc illis promisit, nunc autem tribuit.* Hæc vetus doctrina, quare hodie repudiatur? aut qui veterem noua commutant, quare non dicantur Nouatores? Sed constat illis sui facti ratio. Excludendi nempe sunt cæteri Apostoli à jure clauium, & à jure pascendi: quatenus sunt hæc iura Petro peculiariter propria, non communia omnium Apostolorum. sic enim mox docet Baronius: etiam in eo insignis Nouator, & veteris doctrinæ desertor, vt ostendemus. Sed interim doceat me, si quis potest, quid sibi velint illa Baronij verba de Christo, *felicius implens ait?* Ego enim non capio, cur aliqua Domini actio felicior quàm alia dici queat. Mortalium actiones secundum plus & minus felicitatis sunt capaces: in Christo Deo & homine, huiusmodi intensioni aut remissioni locus non est.

CXXXIII. *Digressio, in qua expenduntur quæ scripsit Bellarminus explicans verba Domini* Pasce oues meas. *Ostenditur vanitas aliquot illius argutiarum. Loca aliquot Scripturarum illustrantur.* ποιμαίνω & ποίμανσις *quo sensu de Regibus & ministris Ecclesiæ dicantur.* pascere virga ferrea. *Alia.*

PRiusquam vlterius cum Baronio pergimus, pauca dicenda sunt de illius loci Iohannis interpretatione, quam nouissima tempora pepererunt: Bellarminus enim libro primo De Ro. Pontifice, verba

verba Domini ex professo explicans, ea scribit, quæ vel propter nouitatem, vel propter hominis apud multos auctoritatem, vere piorum omnium animaduersione sint dignissima. Probat omnes sine exceptione Petro (intellige autem Papam,) esse subiectos. *Commisit*, inquit, *Dominus Petro curam agnorum, id est populi Iudaici; & agnorum id est, populi Gentilis; & ouium, id est eorum, qui agnos istos pepererunt in Christo qui sunt Apostoli & Episcopi.* Hæc obseruatio speciem aliquam acuminis præ se fert: re vera soliditatis nihil omnino habet. In re autem tanta friuolas coniecturas sequi, oleum est & operam perdere. *Agnos* & *agnos* habet Latina versio: ea res occasionem præbuit huic subtili commento. Si hoc tantum dixero, Græcam veritatem aliter habere, & *oues* in ea appellari, quos vult Bellarminus esse agnos, corruat necesse est totum Bellarminianum commentum. Sed quia ille Græci textus emendatione suam expositionem tuetur; age, rem pressius examinemus. Trinum Christi mandatum ita concipitur in libris Græcis. βόσκε τὰ ἀρνία μου· ποίμαινε τὰ πρόβατά μου· βόσκε τὰ πρόβατά μου. *Pasce agniculos meos: pasce oues meas: pasce oues meas.* neque vlla quod sciam, in scriptis codicibus diuersitas: nisi quod viri quidam doctissimi testantur, se in vno vetustimo ms. etiam in primo loco πρόβατα pro ἀρνία scriptum reperisse. In Latina vero interpretatione, sic: *Pasce agnos meos: Pasce agnos meos: Pasce oues meas.* Bellarminus, vt quod cupit efficiat, Græcam lectionem ait corrigendam in secunda enuntiatione, & scribendum πρόβατα; quia Ambrosius in vltimum Lucæ caput, vertit *ouiculas*. Sed hoc, aut falsum est, aut certe parum firmũ. Nam habet quidem Ambrosius vox *ouiculas*: sed quam ipse Latinum interpretem secutus, de suo vsurpauit in locum dictionis agnos, quæ apud interpretem: quippe, siue dicas *agnos*, siue *ouiculas* non multum sane interest, etsi aliquid fortasse interest. Ambrosium vero quando illa scribebat, Græca non habuisse ante oculos, apparet ex illa quæstione quam mouet super vocibus *diligo* & *amo*. Sic ille: *Illud quoque diligentius intuendum, cur cum Dominus dixerit, Diligis me? ille responderit, Tu scis Domine, quia amo te.* affert deinde Ambrosius distinctionem, eruditam illam quidem; sed quæ vocibus Latinis *diligo* & *amo* quæ habet Latina versio, potius conueniat, quàm Græcis Iohannis, ἀγαπᾷς με, & φιλῶ σε: quæ videntur posita ab Iohanne sine vllo discrimine; quare etiam Latina eodem modo accipienda esse adnotat Augustinus: qui mihi videtur ad obseruationem Ambrosij respexisse, cum ista scribebat, tractatu in Ioh. CXXIII. *Vbi etiam demonstratur vnion atque idem esse, amorem & dilectionem; nam etiam Dominus nouissime*

non ait Diligis me, sed amas me. Quod si inter voces quibus Iohannes vsus aliquid est discriminis ponendum: dici potest non absurde; Iohannem in Christi interrogatione vsum esse verbo ἀγαπᾷς semel atq; iterum, vt significaret, Christum desiderasse in Petro amorem perfectum, qualis Deo debetur. Nam in Scripturis, quoties fere amor Dei præcipitur, non φιλεῖν verbum vsurpatur à Græcis scriptoribus sacris; sed ἀγαπᾶν; vt Deuter. v i. 5. x i. 1. Matth. x x i i. 37. Luc. x. 27. & amor erga Deū aut proximos in Scripturis ἀγάπη dicitur, non φιλία. Petrus igitur, qui interrogatus bis per verbum ἀγαπᾷς, semel per φιλεῖς, semper respondens vsurpat verbum φιλῶ; videri queat serio jam conscius suæ infirmitatis, consulto consilio, verbum aliquod Syriacum vsurpasse, quod Græco φιλῶ magis respondet, quàm τῷ ἀγαπᾶν, quod Iohannes in suo Euangelio seruauit. Ex his constat, Ambrosium Græca non consuluisse, cum *ouiculas* eo loco dixit. quare emendatio Bel. conclamata est. nam eius lectionis neq; apud Græcos Patres, neq; in antiquis mēbranis vlla mētio. Contrà, scriptū jam olim fuisse προβατα, suadet Syrus Paraphrastes, qui vertit ערבי: nam & Mat. x. 6. atq; alibi προβατα expositi ערבא. quāquā videtur Syrus in exponēdo hoc loco, nō adeo proprietatē dictionū attendisse, quàm sectatus esse varietatē: in singulis enim interrogationibus vocē mutauit: quum in Græco sint tantū duo, ἀρνία & προβατα: & in Latino quoque duo, *agni* & *oues*. Arabs contrà, vnica voce in tribus interrogationibus est vsus. Ætate quidem Theophylacti lectum esse προβατα, non προβατια, declarat eius interpretatio. Nonnus quoque Theophylacto antiquior, sic legit; Ημετέρων πρόμαρτε νομῆα πρῶτα μηλων. *Humanos ouium nostrarum pascito greges.* Sed etsi constaret scripsisse Iohannem προβατια; alia tamen ratio afferri posset, haut paullo quàm Bellarminiana solidior. Valet enim ea nominum forma, vt diuinitus explicat B. Bernardus sermone i v. in Cœna Domini, ad vehementiam amoris declarandam, & affectum tenerrimū. Hinc illa apud eundem Iohannem x i i i. 33. Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. *Filioli, adhuc modicum, vobiscum sum*: quę sunt paterni affectus verba plenissima. Sic apud diuinum Paulum, Gal. i v. 19. τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω. & in prima Iohannis epistola septies illa vox reperitur, sinceri & ingentis, vt dixi, affectus index. Dominus igitur cùm dicit ἀρνία & προβατια, si ita scripsit Ioh. non ad subtilitatem Bellarminianam respexit; sed illum proculdubio inenarrabilem amorem suum erga electos declaraturus, quem verbis, factis, semper demonstrauit; vt præ cæteris inculcat Iohannes. Sine caussa interpretes hanc teneritudinem affectus in Christo dissimulant hoc loco, vertentes *agnos*, quum debuissent *agniculos*, vel *agnellos*: nihil

enim

enim in Scripturis eſt otioſum ; non dictio, non dictionis forma, non ſyllaba, non litera. Ac videtur Ambroſius hanc ob cauſſam, *oviculas* forma diminutiua dicere maluiſſe, quàm *agnos* cum vetere : quum fortaſſe meminiſſet, in Græcis extare vocem ἀρνία ; etſi in ſecunda interrogatione aliter habent Græca ; cuius diuerſitatis illi tunc in mentem non veniebat. Iam quod Bellarminus *oues* interpretatur de Apoſtolis & Epiſcopis ; de his quidem verum eſt : at de illis, noua interpretatio ea eſt, vel paucorum veterum ; qui tamen de Monarchia Hildebrandina ne cogitabant quidem. Vult verò Bellarminus, Apoſtolos, non ſolùm Chriſti reſpectu fuiſſe oues ; vt erant re vera : ſed etiam Petri ; in cuius poteſtate ipſi fuerint, vt ab illo regerentur ; tanquam à ſuperiore, imò tanquam à Domino & Monarcha : nimirũ ex illa ſua interpretatione, *Paſce, id eſt, more Regis impera.* Sed hęc ſunt myſtarum è ſchola Hildebrandi effata recentia, & cum Scripturis non minus, quàm cum omnium meliorum ſeculorum Patribus è diametro pugnant. Adeóne verò frontem perijſſe de rebus, vt nihil pudeat viros graues, qui odium Nouatorum, quos ipſi appellant, verbis profitentur, tam noua, tam olim inaudita comminiſci ? Cedo enim vel vnum è Græcis aut Latinis Patribus, qui hanc expoſitionem ſit ſecutus. Paparum commenta, vt honori ſuo velificarentur, nihil moror. Sed ne horum quidem aliquis è vetuſtioribus proferri poteſt, qui τὸ *Paſce* expoſuerit cum Bellarmino. Ne Leonem quidem Magnum excipio ; qui vnus ex antiquis Papis Petro plurimum videtur tribuiſſe. Theophylactus verò quàm diuerſè ? ἀρνία, inquit, τάχα ⸀ διδασκαλικώτερα· πρόβατα δὲ ⸀ πλουσιώτερα. *Fortaſſe per agnellos intelliguntur rudiores : per oues perfectiores.* Euthymius : *Agni & oues dicuntur diſcipuli,* (olim Chriſtiani omnes nominabantur diſcipuli & diſcipulæ ;) *propter ſimplicitatem ac promptitudinem, ad hoc vt immolentur. & rurſum agni quidem imperfectiores, oues autem perfectiores.* Idem ſibi volunt & Latini, qui dicunt, Petro traditos eſſe paſcendos, incipientes, proficientes & perfectos. Quod quidem verum eſt : ſed non vni Petro proprium ; verùm omnibus Apoſtolis commune. Quos omnes quum fateatur Bellarminus, illis verbis, *Sicut Pater me miſit, ita ego mitto vos*, fuiſſe inſtitutos Chriſti vicarios ; quippe ὃ Χριστοῦ ἔργον ἀναδέδειχε, vt loquitur Chryſoſtomus in illa verba ; & quidem vicarios *apud omnes gentes*, Matth. xxviii. 19. Luc. xxiv. 47. quæ malùm inſania eſt, quis furor, vicarijs Chriſti, plenitudine poteſtatis præditis, (ita docet etiam Toſtatus ſentiendum eſſe de omnibus Apoſtolis, præfatione Comm. in Matthæum :) alium præter ipſum Dominum imponere Monarcham, è cuius nutu pendeant ? qui ſe illorum iactare potuerit dominũ

& Regem? Nam PASCE Bellarmino est, Rex esto. Hæc falsa sunt, putida, denique noua commenta; & qui illa defendunt, certissimi Nouatores. Iam quum in his tribus interrogationibus, duobus verbis vsus sit Iohannes, βόσκε & ποίμαινε: atque horum alterum, (nempe βόσκε) bis vsurparit, in prima & tertia compellatione: eius tamen Bellarminus rationem nullam habet; alterum, quod semel positum est, vrget acriter & spem victoriæ in eo cum maxime ponit. Ratio est, quia, vt Theophylactus obseruat, βόσκω, curam mitiorem significat: ποιμάνω, acrioris imperij videtur habere significationem. Ὁ ποιμάνων, ait, ἥδιον σκληροτέραν ὑπηρασίαν ἐμφαίνει· ὁ δὲ βόσκων, τὴν ἡπιωτέραν. Quia igitur ad optatam monarchiam parum facere videbatur verbũ βόσκω, propterea de illo, etsi bis posito, est altum apud Bellarminum silentium. Non ita Græci, qui obseruant, Christum his duabus dictionibus, Apostolos admonuisse; vt tam humiles ouiculas, quam validiores oues pariter curarent: & sic erga tam has, quàm illas se gererent, vt rationes ipsarum postularent. Vide Theophylactũ. Latinus vnica voce est vsus *Pasce*; quæ Græco βόσκε melius respondet, quàm & ποίμαινε. *pasco* enim est à βόσκω. nam *b* & *p* literæ sunt permutabiles; vt πύξος *buxus*; Syrus & Arabs vnico verbo vsi, & quidem eodem רעה. Bellarminus igitur multa disserit, vt probet, ποιμαίνω significare *regere* ac *præsidere*: ac propterea Petrum, quando illi dictum est ποίμαινε, ea voce constitutum esse Rectorem & Præsidem Ecclesiæ: atq; vt viam sibi muniat ad illam nobilem expositionem, *Pasce, id est, Regio more impera*; notissimum poetæ locum affert, qui Regem Agamemnonem dixit ποιμένα λαῶν, *pastorem populorum*. Affert etiam illud Matth. II. *Ex te mihi exiet Dux, qui regat populum meum.* vbi quum Græca habeant ποιμανεῖ τὸν λαόν, in Michæa tamen, vnde locus putatur depromptus, non est verbum רעה *pasco*, sed משל quod est *dominari*. At hæc omnia frustra: & hæc dicere, aërem est verberare. Ποιμαίνω siquidem & ποιμαίνω, *pasco*, & *pastor*, quoties de Regibus dicuntur, scopus metaphoræ illius est, officium Regis denotare, vt diligenter & leniter populum curet, sicut pastores solent circa oues esse & mites & seduli. Nam vt ait Gregorius Naz. oratione I. in elegante descriptione muneris pastoritij, ὁ ποιμαίνω ὀλίγα μὲν τῇ βακτηρίᾳ, τὰ πολλὰ δὲ τῇ σύριγγι, *pastor non multum vtitur pedo, fistula verò plurimum.* Ideo & Basilius Seleucensis, homiliam in illa apud Iohannem verba scriptam, *Ego sum ille pastor bonus*, ita orditur: Ἡδὺ τὸ χρῆμα, ποιμαίνω τοῖς ὄρεσι νέμων τὰ θρέμματα ἀγέλας ἡγῶ σύριγγος ἥκω πρὸς τὸν νομέα διεγείρων τὰ πίμπλα. Quia enim oues, genus est animantium mitissimarum; præfecturam quoque pastoris mitissimam esse debere, meritò est creditum. Iccirco Hieronymus

mus in hæc verba Ezechielis cap. XXXVII. 24. *Dauid Rex ſuper eos, & paſtor vnus erit omnium eorum*, ſcribit ſic: *tanta erit clementia, vt non ſolùm Rex, ſed & Paſtor appelletur; eo quod ſuperbum nomen imperij paſtoris vocabulo mitiget.* idem epiſt. ad Damaſum, *à paſtore præſidium ouis flagito.* ſignificans, propterea Epiſcopos appellari *paſtores*, vt meminerint debere ſe præſidium & omne auxilium fidelibus, ſuæ curæ creditis. Grammatici Græci obſeruant, nomen ποιμὴν, cùm metaphorice ſumitur, vt in illo de Agamemnone, ποιμένα λαῶν, ſignificare, κηδεμόνα, *curatorem*: & ποιμαίνειν, cùm ad Reges aut magiſtratus transfertur, ſignificare Φροντίζειν, *curare*, ſollicitum eſſe de commodis eorum, quorum paſtor audis. Clemens Alexandrinus Pædag. lib. I. cap. VII. ſcribit in eam ſententiam; Dominũ, quando ſe dixit, *Ego ſum ille Paſtor bonus*, hoc voluiſſe declarare; ſe eſſe ὃν τῶν νηπίων κηδεμονικὸν ποιμένα. *paſtorem illum, qui infantium commodis ſollicite proſpiciat.* Quam etiam ob cauſſam Propheta Iſaias de Chriſto ait, cap. XL. 2. *Sicut paſtor gregem ſuum paſcet: in brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo leuabit, fœtas ipſe portabit.* ex quibus diuinis verbis luculente apparet, Chriſtum non propter dominationem, quam obtinet in ſuos, dici Paſtorem: ſed propter amorem ipſius tenerrimum in fideles, & curam quam habet de ipſis inenarrabilem. Hilarius in Pſalmum II. *Ne quis temeraria huic & impiæ præſumptioni locus pateat, proprietates ipſa verborum in Romanam linguam tranſlatorum, cognoſcendæ ſunt. Namq; id quod nobiſcum eſt, reges eos in virga ferrea, quanquam ipſum reges, non tyrannicum, neque iniuſtum ſit; ſed ex æquitatis & moderationis arbitrio, regimen rationale demonſtret: tamen molliorem adhuc regentis affectum proprietas Græca ſignificat. Quod enim vobiſcum eſt, reges eos, cum illis eſt ποιμανεῖς, id eſt, paſtoraliter reges, regendi ſcilicet eos curam affectu paſtoris habiturus.* En luculente à magno Doctore expoſitum, quid ſignificet *paſtor* & *paſcere*, cùm de rectoribus Eccleſiæ vſurpantur. Auguſtinus explicans verba Iohannis X. 2. *Bonus paſtor ponit animam pro ouibus*, affert hæc ipſa Domini verba ad Petrum, *Paſce oues meas*, & illa ſic interpretatur, *pone animam tuam pro ouibus meis.* Deum immortalem! quam diuerſa eſt hæc expoſitio, ab illa Bellarminiana, *Paſce, regio more impera.* Vide epiſtolam Chryſoſtomi LV. ad Gerontium presbyterum; vbi de officio differit boni paſtoris in ouiũ periculo. Neque hoc dicimus, quod putemus, Paſtores Eccleſiarũ ſpirituali poteſtate animaduertendi, ſpirituali modo, in rebelles, carere: ſed vt probemus, defenſores Pontificiæ monarchiæ, cùm verbum ποιμαίνειν vrgent, vt Hildebrandinam doctrinam ſtabiliant, quod facit Bellarminus, facere imperite, abſurde, ridiculè. Nam ſi vim verbi & proprietatem Græcę dictionis vrgere velis; melius ac verius è voce ποιμαίνειν

colligas,

colligas, officium boni pastoris esse, vt diuinis oraculis gregem suum assidue pascat, & in Scripturarum lectione, vel auditione, suos assidue exerceat. ποιμαίνειν enim est ἐν τῇ πόᾳ ὠφεῖν, *manere in herba virente.* dicitur que de bono pastore, qui oues sui gregis ad læta pascua ducit, & vt loquitur Gregorius Naz. τὰς χωρίων ἐπισκέπτεται, τὰ ἔνυδρα & ἐπίκομα. *loca diligenter inquirit irrigua & compascua.* hoc pastoris ouium irrationalium exemplũ, pastor fidelis ouium rationalium, imitatur: & quum harum ouium πόα & pabulum, sit verbum Dei; id sedulò agit, vt suus grex in auditione, meditatione, iectione, praxi denique Scripturarum, iugiter occupetur. Istud est vere ποιμαίνειν, siue ἐν τῇ πόᾳ ὠφεῖν; istud est vere pastorem esse. Nam alimentum ouium Christi esse vocem ipsius quis sanus dubitat? quum vt eleganter Basilius Sel. ait, ψυχῆς ἔφοδος θείων λόγων ἔξασις, *animæ nutrimentum sit, vt diuinos epuleretur sermones.* & ante hunc dixerat Athanasius dialogo II. contra Maced. ἔφοδος ψυχῆς ἡ γραφή, *Scriptura, pabulum est animæ.* Cæsarius Arelatensis, homilia XX. *Lumen animæ, & cibus æternus, non est aliud, nisi verbum Dei.* Eucherius Lugd. de die natali Domini. *Spiritualiter stabulum Ecclesia, præsepe scriptura diuina, pastores vero, Episcopi & doctores intelliguntur.* mox: *Vnde scriptum est, Animalia tua Domine inhabitabunt in ea: hæc autem animalia quasi in præsepio, in diuina scriptura, cibis spiritualibus nutriuntur.* & hoc Patres Græci ac Latini locis innumeris studiosissime inculcant. Propterea Nonnus, vocem Dominicam PASCE, sic expressit, Ἄρνας ἐμοὺς ποίμαινε σαόφρονας αὐγῇσι βίβλων. *Pascito Petre meos Scripturæ floribus agnos*: licentius quidem, vt Paraphrastes; sed pie, sed docte, & ex Ecclesiæ veteris fide. Nam vt Leo magnus ait, serm. I. de Petro & Paulo, cum dixit Christus Petro, *Pasce oues meas*, nihil aliud quæsitum ab eo est, *quàm vt pascendis eius quem diligeret ouibus, cibum, quo ipse erat opimatus, impenderet.* Spero vere pios non negaturos, hanc grammaticam obseruationem, probabilliorem esse illorum acumine Sophistico, qui è verbo *Pasce* terribilem omnibus Principibus Papæ monarchiam eliciunt. Quod Bellarminus obseruat, pro ποιμανεῖς quod habetur apud Matthæum II. 6. legi apud Michæam משל quod dominari significat; & id quoque in argumentum dominationis trahit; demiror non vidisse illum, quam facile, quam solide, hæc argumentatio verti in contrarium queat. Nos igitur Bellarmino respondemus. Epiphanium vere & sapienter monere; extare in Scripturis quasdam vt ipse appellat προφυλάξεις, *præcautiones* possumus nominare, siue *præmunitiones* aduersus futuros errores, quos quandoque emersuros Spiritus Dei præuidebat. Exempla harum præcautionũ alibi explicamus accurate ex eodem Patre. In eum censum referri debet hæc vocis Hebraicæ

braicæ mutatio in aliam nonnihil diuersam. An enim temere factum putamus, quod vox Micheæ, quæ dominationis significationem habet, in aliam sit mutata, quæ mitius regimen, vt probauimus, denotat? nam Septuaginta aliter verterant, εἰς ἄρχοντα τοῦ Ἰσραήλ. Magnus Chrysostomus hom. in Gen. XVIII. obseruat, Scripturarum eam esse præstantiam, vt nulla sit in ijs syllaba, nullus apex, qui non contineat ἀνακεκρυμμένον θησαυρόν, *aliquem intus latentem thesaurum.* Credamus igitur, etiam huius mutationis aliquam esse caussam, & latere mysterium. Vidit hoc acutè Maldonatus, & caussam attulit hanc: *Quod pro* רעה *dominetur*, ait, *interpretati sunt* ποιμαίνῃ, *pascet, regendi modum declarare voluerunt: futurum significantes, vt Christus non in virga ferrea, vt gentes; sed in pedo benigni pastoris, cuius oues essent propria, populum suum regeret.* Igitur, vel auctore Maldonato, ποιμαίνῃ dicitur Christus suas oues, propter regimen mite & benignum, quo illas regit. Hoc si verum est; est autem verissimum; errat Bellarminus immaniter, qui verbum ποιμαίνῃ, vrget ad stabiliendam illam monarchiam, per quam jus sibi vindicant Papæ ludendi capitibus Regum, qui dicto audientes non fuerint. Istud, Bellarmine, ποιμαίνῃ non est, sed ἐλεήσει ἢ φείσεται, aut si vis σκαφὰμ σκαφὰμ, συγχωρήσει. Sed addit alium locum ex Apocalypsi XIX. 15. *& ipse reget eos in virga ferrea.* nam in Græca veritate legi, αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. neque videt Bellarminus elegantissimam illius loci acyrologiam; per quam pastori virga ferrea tribuitur, quod nunquam auditum est, & à pastoris munere est alienissimum. Sed est ita dictum, vt si pater aut magister dicat discipulo rebelli, δῶ σοι παιδεῦσαι ἀγχόνῃ. Castigatio puerilis, quæ à parente fit, vel præceptore, παιδεία dicitur; & παιδεύειν, *dare pueris disciplinam.* improprie igitur dicat aliquis pater, filium debere παιδεύεσθαι laqueo; hoc significans; quia paterna castigatio nihil proficiat, opus esse publica magistratus. laqueus enim non est instrumentum paternæ castigationis, sed publicæ pœnæ quæ exigitur à magistratu. Sic pastor castigat oues pedo, virgæ ferreæ nullus vnquam illi vsus. Quare Christus qui non solum pastor est Ecclesiæ, sed etiam Rex & iudex supremus, ἀκόμως quidem, sed elegantissime dicitur, illos qui pedo regi non potuerint, virga ferrea olim pasciturus, id est, puniturus & perditurus. Hoc verò de Christo dicitur, non quà pastor tantùm est Ecclesiæ, aut ἀρχιποίμην, vt appellatur à Petro; sed quà Dei Filius, præmiorum & suppliciorum quæ homines manent, vnicus arbiter. propterea illo ipso loco statim subijcit Euangelista Iohannes, *Et habet in vestimento, & in femore suo scriptum,* REX REGVM & DOMINVS DOMINANTIVM. Audebitne aliquis seruus seruorum Dei ea sibi vindi-

dicare,

dicare, quæ de Christo dicuntur, vt est Rex regum, Dominus dominantium? Addit postremò Bellarminus testimonia veterum Patrum, quę omnia si ex auctorum mente exponantur, hodiernam opinionem de monarchia Pontificia funditus euertunt planissime. Sed nos illo misso, ad Baronium redeamus.

CXXXIV. *Refutatur sententia Baronij, super nonnullis quæ vni Petro peculiariter fuisse tributa scribit.*

Anni XXXIV. Num. CCII.

QVi hodie pro Monarchia Pontificia, ceu pro aris & focis pugnant, vt certa & expressa Patrũ testimonia, quibus hoc cõmentum destruitur, eludant, multas distinctiones coguntur comminisci, tam inauditas veteribus, quàm ipsa Monarchia vnius in Ecclesia fuit illis incognita. Eiusmodi illa est, quam hîc proponit Baronius. Ait, Dominum quædam Apostolis esse largitum, communia ipsis omnibus: quædam Petro concessisse, ipsi peculiaria. De communibus nulla dubitatio; peculiariter autem Petro propria recensentur hæc quatuor. I. *Tu vocaberis Cephas*: II. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*: III. *Tibi dabo claues regni cælorum*: IIII. *Pasce agnos meos, & pasce oues meas*. Horum quatuor, primum nemo negabit Petro fuisse proprium: nemo enim præter hunc ex Apostolis Cephas est appellatus. Sed si hoc voluit Baronius, Petro peculiarem à Christo honorem esse habitum, vt nouum illi nomen imponeret, errauit, vt satis antè probauimus. de cæteris verò tribus, falsissima est Baronij affirmatio, & Scripturis ac Patribus manifestissime repugnans. Paulus Apostolus, Eph. II. 20. Ecclesiam fundatam esse affirmat super fundamento non vnius Petri, sed Apostolorum. huic sententiæ non veretur Baronius suam hîc opponere, docens: *Ecclesiam super Petro peculiariter esse fundatam, & non super cæteris*. vtri credemus? Christus quas promiserat claues Apostolis, Petrum alloquens, Math. XVI. ijsdem Apostolis exhibet Ioh. XX. Baronius negat, & vni Petro affirmat traditas. *Pascere oues Christi* adeo commune fuit munus omnium Apostolorum, vt in genere ad omnes pertineat Rectores Ecclesiarum, qui propterea in Scripturis pascere dicuntur sæpe, & nominantur ipsi pastores. Baronius Petri vnius proprium jus vult fuisse, vt pasceret oues Christi. Opponimus nos istis nouitatibus veterem Ecclesiæ doctrinam, cuius tot sunt testes, quot fere sunt Patres quorum libri ad nos peruenerunt. Vnus Augustinus pro omnibus esto: De agone Christiano, cap. XXX. *Nam sine causſa*

inter

inter omnes Apoſtolos huius Eccleſiæ Catholicæ perſonam ſuſtinet Petrus; huic enim Eccleſiæ claues regni cœlorum datæ ſunt, cùm Petro datæ ſunt: & cùm ei dicitur, ad omnes dicitur, Amas me, paſce oues meas. Tolerabilius erraret Baronius, ſi diceret, quod multi hodie eiuſdem ſectæ dicunt; communia quidem omnibus Apoſtolis etiam illa tria fuiſſe, quæ ipſe facit Petro propria: verùm peculiari modo quodam eorum diſpenſationem & adminiſtrationem Petro fuiſſe permiſſam. Quin ipſe Baronius paullo poſt in horum caſtra videtur ſeſe recipere.

CXXXV. *An diſtinctionem à Baronio proditam agnouerit Cyprianus.*

Anni XXXIV. Num. CCIII.

Allatæ modò diſtinctionis aſſertor primus profertur Cyprianus. Qua autem fide? peſſima, vel teſte Bellarmino. Baronius locum è lib. de vnit. Ec. affert, vt probet, ius clauium, & paſcendi, item fundamenta Eccleſiæ ponendi aut ſuſtinendi, proprie in Petrum eſſe collata. Bellarminus contrà, lib. IV. de Ro. Pontifice, cap. XXIII. deſcribit eadem Cypriani verba, & ex ijs concluſionem hanc elicit. *Vbi vides*, ait, *idem dari Apoſtolis per illa verba*, Ego mitto vos, *quod Petro fuerat promiſſum per illud*, Tibi dabo claues; *& poſtea exhibitum per illud*, Paſce oues meas. *Conſtat autem per illa*, Tibi dabo claues, *& per illud* Paſce oues, *intelligi iuriſdictionem pleniſſimam etiam exteriorem.* Quare, auctore Bellarmino falſa eſt Baronij ſententia. Sed & Bellarminus fallit ac fallitur, cum non veretur dicere eo loco & alibi, doctrinam Cypriani non impedire Petri primatum. Nam qui hodie dicitur Petri primatus, (ea autem eſt, Papæ Monarchia abſoluta,) cum dictis factiſque Cypriani non magis poteſt conſiſtere; quàm duæ propoſitiones ἀντιφατικῶς oppoſitæ, poſſunt ſimul eſſe veræ. Sexcentis hoc poſſet argumentis probari è ſcriptis pij illius Martyris: & nos jam aliquid ea de re diximus ad annum XXXIII. diſput. XIV. & XVI. Hîc ſufficiat dixiſſe, vel ex ijs quæ ſcribit B. Auguſtinus contra Donatiſtas, varijs in libris tomi VII. liquidò conſtare poſſe, adeo non agnouiſſe Cyprianũ doctrinã de Monarchia Papæ, vt ne ſuſpicatus quidẽ Auguſtinus id vnquam ſit ſuſpicatus. Meminit tot locis Auguſtinus in ſeptem libris de vno baptiſmo, & alijs contra Donatiſtas, eius controuerſiæ, quæ fuit inter Stephanum Papam, & Cyprianum, quo auctore Donatiſtæ ſuum errorem tuebantur. Quæro igitur, quum nihil ſit prætermiſſum ab Auguſtino, quod ad rem faceret, vt Donatiſtas ad ſanam mentem reuocaret; cur nunquam in tot libris de Monarchia Papæ vllum facit verbum? cur tacetur Papæ infallibilitas, quæ hodie

veri & falsi norma proditur? cur vicariatus Christi vel Dei, cur illa jura quæ continentur dictatibus Hildebrandi silentur? cur tot locis Stephanus & Cyprianus sic componuntur, vt duo magni Episcopi, potestate in Ecclesia Dei pares? Vnicum exempli gratia locum proferam. De vnico baptis. contra Petil. cap. XIV. *Ecce duo erant vno tempore, vt de alijs taceam, qui diuersa sentiebant. Duo erant eminentissimarum Ecclesiarum, Romanæ scilicet, & Carthaginiensis Episcopi, Stephanus & Cyprianus, ambo in vnitate Catholica constituti. Quorum, Stephanus baptismum Christi in nullo iterandum esse censebat, & hoc facientibus grauiter succensebat. Cyprianus autem in hæresi vel schismate baptizatos, tanquam non habentes baptismum Christi, baptizandos in Ecclesia Catholica existimabat. Multi cum illo, quidam cum isto etiam sentiebant; vtrique cum eis in vnitate consistentes.* Hæc Augustinus. Sed de mente Cypriani, accuratius alibi, propitio Christo.

CXXXVI. *An Hieronymus agnouerit superiorem distinctionem à Baronio proditam. Mens illius in epistola ad Damasum explicatur.*

Anni XXXIV. Num. CCIV.

PRoximus allatæ distinctionis assertor profertur Hieronymus: sed melius dixero, trahitur inuitus & omnibus reluctans viribus. Quid igitur dicit ille? plane contrarium eius quod positum est in illa distinctione. Sic nempe viri boni solent, quos vis maior ad tribunal judicis pertraxerit, vt falsum testimonium præbeant: prophetam enim Balacum imitantur, quod Hieronymus hîc facit. Posuit Baronius inter Petro peculiariter tributa, quod dictum illi sit, *Et tibi dabo claues regni cœlorum.* Hieronymus contrà, illo ipso qui hîc describitur loco: *cuncti claues regni cœlorum accipiunt.* Igitur, omnes æquales potestate: & eorum successores item pares inter se, & æquales saltem ex jure diuino, si credimus Hieronymo. Notissima illius verba sunt, in epistola ad Euagrium, *Si auctoritas quæritur, Orbis maior est vrbe. Quid mihi profers vnius vrbis consuetudinem? Vbicunq; fuerit Episcopus, siue Romæ, siue Eugubij, siue Constantinopoli, siue Rhegij, siue Alexandriæ, siue Tanis, eiusdem meriti est, eiusdem sacerdotij. Potentia diuitiarum & paupertatis humilitas, sublimiorem vel inferiorem Episcopum non facit: cæterum, omnes Apostolorum successores sunt.* Scire velim an distinctio Baroniana, quæ ad Monarchiam Pontificiam est excogitata, acrius confutari potuerit, quàm hoc argumento: Apostolos omnes fuisse æquales: Episcopos Orbis terrarum, illorum esse successores: ac propterea inter se æquales; vtut opibus, id est, potentia seculari differant. En testem Baronianum.

At

At dicit Hieronymus non ſemel, addit Baronius, *ſuper Petrum fundatam eſſe Eccleſiam : eumque Principem Apoſtolorum & Eccleſiæ ſæpe nominat : cuius ſucceſſori qui non communicat, eſſe ab Eccleſia Catholica alienum, nec eſſe Chriſti ſed Antichriſti, graui aſſertione confirmat.* Reſpondeo breuiter ad duo priora. Eccleſia ſuper Petro fundata ; nempe ſuper fide Petri, non ſuper illius dominatione, ſicut fuſe probatum ad annum XXXIII. Adde quod, *Ex Æquo ſuper cæteros Apoſtolos Eccleſiæ fortitudo ſolidatur*, quod ipſe Hieronymus affirmat, lib. I. contra Iouinianum, cap. XIV. Idem Petrus princeps nominatur Apoſtolorum, vel Eccleſiæ ; (quanquam rarius hoc legere memini, præſertim apud Hieron.) quippe, qui in choro Apoſtolico eſſet coryphæus & ordine primus. *Princeps* Latinis eſt, primus, ſicut docuimus ad locum Matthęi. Apud Leonem Magnum in ſermonibus de Petro & Paulo, Petrus promiſcue dicitur, modò *princeps Apoſtolici ordinis*, vt in I. modò *primus Apoſtolici ordinis*, vt in II. ergo idem ſignificant *princeps* & *primus*, cùm de Petro dicuntur. Intolerabilis igitur eſt fallacia abutentium iſta voce, propter ſignificationẽ, quam habet id nomẽ in linguis è Romana corrupta ortis. Dialogo I. aduerſus Pelagianos, hęc ſunt Critobuli, ſiue Hieronymi verba : *Vt Plato princeps philoſophorũ, ita Petrus Apoſtolorũ fuit : ſuper quem Eccleſia Domini, ſtabili mole fundata eſt.* Etſi claudicat in multis hæc ſimilitudo : nam Plato ſuis Academicis philoſophis auctor fuit & magiſter ſcientię quam profitebantur : quum contra, doctrinę Apoſtolicę non Petrus, ſed ſolus Chriſtus auctor fuerit & magiſter : duo tamen ex iſto ſimili certiſſima conſecutione colliguntur. Vnum, Eccleſiam fundatam eſſe ſuper Petro, hoc eſt ſuper fide & doctrina, quam annunciauit Petrus : ita vt Academicorum ſecta & philoſophia nitebatur fundamento Platonis, ſiue doctrinæ quam voce & ſcriptis docuit Plato. Alterum ; cauſſam cur Petrus dicatur princeps Apoſtolorum, non eſſe dominationẽ aliquam illius, aut imperium monarchicum in collegas ; nullam enim Plato vnquam in reliquos philoſophos obtinuit monarchiam ; nullam more Sullæ aut Cæſaris dictaturam. Et pauit quidem Plato philoſophos, viua quondam voce, poſtea ſcriptis ſuis, quibus etiam hodie nobilia ingenia fructuoſiſſime paſcuntur : nuſquam tamen Plato diſcipulos ſuos aut ſectatores ita pauit, vt illius paſcere, eſſet more Regis imperare. Veniamus ad tertium Hieronymi locum ex epiſtola ad Damaſum : *Petri ſucceſſori qui non communicat, Chriſti non eſt, ſed Antichriſti.* In ſumma Orientis perturbatione, quum pleraſque Arrianiſmus occupaſſet, venit in Syriam Hieronymus. Paullo poſt Eccleſiæ Antiochenæ Antiſtites, (illi Eccleſiæ tres præerant eo tempore ; Paulinus, Meletius, Vitalis ; duo priores orthodoxi ; tertius, Apol-

linaris sectator:) ab eo exegerunt trium hypostaseon confessionem. Erat adhuc illa vox noua, & propter nouitatem multis suspecta. Itaq; pium virum suspicio incessit, latere aliquid fraudis: *Nouellum*, inquit, *à me homine Romano nomen exigitur.* In tanta dubitatione Damasum Pontificem Romanum consulit Hieronymus. & meritò. nam quem potius consuleret, homo præsertim Latinæ linguæ, & presbyter Romanus? Oriens quidem totus illi erat suspectus, vt ipse significat principio Epistolæ; *In Oriente* inquit, *difficile, vbi fons signatus & hortus ille conclusus sit, potest intelligi.* Quid autem mirum, hominem Romanum episcopum Romanum consuluisse? Ait igitur, *Vos estis lux mundi, vos sal terræ*: Episcopos Occidentis intelligit, inter quos Damasus eminebat. Non solum autem Damasum intellectum fuisse ab Hieronymo, declarant præcedentia verba: *Nunc in Occidente Sol iustitiæ oritur*: quę de omnibus Occidentis Episcopis orthodoxis necessario accipi debent, non de vno Damaso. alioqui dixisset potius, *in vrbe Roma* quàm *in Occidente.* & multo magis sequentia verba id suadent: *Vos aurea vasa & argentea: hic testacea vasa, vel lignea.* Sicut dubitari non potest, quin vasa testacea & lignea sint præpositi Ecclesiarum Orientis: sic certum est, vasa aurea & argentea esse præpositos Ecclesiarum Occidẽtis, non Damasum dumtaxat: de quo solo si sensisset, cur illũ *vasa* potius, quàm *vas* dixisset? sic enim Paulus ipse *vas electionis* appellatur. Act. IX. 15. Ait; *Quanquam tui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas.* appellat *magnitudinem* splendorem Episcopi Ro. qui jam inceperat, *strepitu maioris viuere census.* Memineris ad Damasum hæc scribi, de cuius magnificentia loquitur Ammianus Marcellinus, libro XXVII. *magnitudo* igitur hîc est, quam in epistola ad Euagrium nominabat *potentiam diuitiarum.* Ibi dicebat Hieronymus, quosdam episcopos *præstare potentia diuitiarum*: quosdam *paupertatis humilitatem sectari*: quam laudem Marcellinus æqualis Damaso scriptor, Antistitibus prouincialibus propriam facit: ipsum verò Damasum Hieronymus epist. sequente vocat *diuitem Pastorem*: sed omnes tamen, siue diuites siue pauperes, esse eiusdem meriti, eiusdem sacerdotij, & pariter Apostolorum successores, paullo antè dicebat idem Hieronymus: vt nullam hic liceat somniare monarchiam Ro. Pontificis ex Hildebrandi disciplina. Addit; *A sacerdote victimam salutis, à pastore præsidium ouis flagito. Faciat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore Piscatoris & discipulo crucis loquor.* Singulari industria vir ingeniosissimus & facundissimus, Damasum officij sui admonet, vt respondere in tanto splendore positus, ne dedignetur. Tu inquis es Sacerdos & Pastor; ac propterea duplici nomine teneris petitioni annuere. Hæc quare sint addita

addita ab Hieronymo, ſequens ad eundem Damaſum epiſtola declarat. Apparet dubitaſſe illum, ne difficile ſibi foret à Damaſo reſponſum impetrare: quod & videtur euenisſe: ideo tam ſeuera obteſtatione illum adiurat initio alterius epiſtolæ. Obijci poterat Hieronymo, non decere humilem presbyterum compellare Epiſcopum, tam diuitem, tam potentem, ac fuit tum Damaſus: huic obiectioni occurrens, *faceſſat*, inquit, *inuidia*. hoc eſt, deſinant inuidi eo nomine me reprehendere; quaſi auſus ſim aliquid conditione mea maius. *Romani culminis recedat ambitio*: quaſi diceret; noui ſatis quo ſplendore Romani Pontifices viuant: quantam vrbis Romæ maieſtas neceſſitatem afferat, magnifico & ambitioſo cultu paratúque vtendi: ſed nihil me hoc moratur; *quia*, inquit, *cum ſucceſſore Piſcatoris & diſcipulo crucis loquor*: ſeparans his verbis munus Epiſcopale Damaſi, à ſplendore Epiſcopi Romani: & ſui officij tacitè Damaſum admonens. Cæterum ne videretur adulandi ſtudio Damaſum conſuluiſſe, profitetur id ſe facere, non quod fidei ſuæ auctorem alium præter ſolum Chriſtum agnoſceret: verũ ideo tantùm, quod Chriſtum ſequens, lateri vellet adhærere bene ſententium; ac præſertim Eccleſiæ Ro. cuius erat tum integritas fidei vniuerſo mundo cognita. Ait igitur: *Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt Cathedræ Petri communione conſocior: ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio.* Opponit Hieronymus hæc duo inter ſe, quod ſummopere notari debet, *ſequi*, & *communione conſociari*. Sequimur quos agnoſcimus magiſtros, & à quorum auctoritate fidem ſcimus pendere: quod jus vni Chriſto proprium eſt, excluſis omnibus, nemine mortalium excepto. Nam ipſi Apoſtoli, non ſuam doctrinam prædicarunt, ſed quam acceperant à Chriſto, vt ait Paulus, & ſe miniſtros geſſerunt, non auctores fidei. Obſeruatu digna eſt locutio Hieronymi: *Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequor*. Quid ais vir magne? tu ſolum Chriſtum primum ſequeris? & hoc audes ad Ro. Papam ſcribere? Ignorabas videlicet poteſtatem huius Vicedei, *cuius eſt vnius nomen in terris*, ait Hildebrandus dictatu decimo: qui in fide errare non poteſt: *Quia Ro. Eccleſia nunquam errauit, nec in perpetuum Scriptura teſtante errabit*, teſte eodem Hildebrando, ſententia XX I. qui eſt ſolus Rex & imperator Eccleſiæ, ac propterea *ſolus poteſt imperialibus vti inſignijs*; docente eodem, ſententia VIII. Hunccine Monarcham Eccleſiæ dedignabitur aliquis ſequi primum? & tamen iſtud de ſe ſcribit Hieronymus ſine ambagibus, idque in epiſtola ad Papam. Quem igitur honorem ille habet Damaſo? quod Chriſtum ſequens, cupit conſociari, & communicare Damaſo: *id eſt*, addit, *Cathedræ Petri; quia ſuper illam petram, ædificatam Eccleſiam ſcio.*

Quis

Quis dubitat *Cathedram Petri* esse Ecclesiam à Petro institutam, manentem in fide à Petro semel tradita? aut quis non intelligit, *petram*, de qua loquitur hîc Hieronymus, esse fidem rectam, super qua fundata est Ecclesia Dei? Hanc esse Patrum interpretationem verborum Domini ad quæ alluditur, satis antè demonstrauimus. Quod autẽ Hieronymus, quando dicit Ecclesiam super Petrum esse ædificatam, non respexerit ad regnum aliquod Petri, aut ad Ro. Pontificis imperium monarchicum, sed ad fidem Petri; declarant hæc ipsius ad illa Domini verba, Math. XVI. 18. *Simoni qui credebat in Petram Christus Petri largitus est nomen: ac secundum metaphoram petræ recte dicitur ei; Ædificabo Ecclesiam meam super te.* A perte caussam impositi nominis facit, non vicariatum dominationis Christi in Ecclesiam suam: aut quod successorem aliquando habiturus esset, qui diceret cum Hildebrando, *Vnicum esset nomen in terris, videlicet Papæ*: aut cum hodiernis parasitis Paparum: *Sic volo, sic iubeo; mea supra omne Concilium est voluntas*: sed quia *credidit in Petram*; id est, propter fidem. Sic homilia altera in psal. L. apud Chrysostomum, Tomo I. pag. 703. dicitur Simon appellatus Petrus, ὅτι τῇ πίστει πέτρα ἐστερεώθη ὑπ' αὐτοῦ, quia *in fide erat obfirmatus, vt petra*: qua de re satis in superioribus. Ergo, CATHEDRA PETRI est cathedra rectæ fidei. Damasi autem fidem rectam fuisse, vel eo argumento potest probari: quia pleraque omnia quæ hodie in controuersiam vocantur (quod ad illa quidem attinet, quæ fidei articulos continent:) adhuc Damasi seculo ignorabantur. Nihil autem magis ætati illius Papæ fuit incognitum, quàm hodierna doctrina de Monarchia illa infinita Papæ. Adhuc æquo jure cum cæteris Episcopis Papa Ro. agebat; licet omnium fortasse ditissimus, & in magno viuens splendore; quod per se reprehendi non potest, vbi seruatur primæ fidei integritas. Itaque hunc ipsum Damasum Athanasius in epistola ad Africanos, nullo superbiore ornat elogio, quàm vt illum appellet τὸν ἀγαπητὸν ἡμῶν, *dilectum nobis*. & Hieronymus in hac epistola orthodoxos Episcopos Aegyptios, collegas Damasi appellat. *Ideo hîc collegas tuos Ægyptios confessores sequor: & sub onerarijs nauibus parua nauicula delitesco.* Meritò igitur Hieronymus, cum Cathedra Petri, aut quod temporibus illis idem erat, cum Pontifice Rom. volebat communicare. Meritò dicebat Damaso, *Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.* Meritò in tantis Orientis dissensionibus, hoc amuletum vsurpabat, vt ait in epistola sequente: *Ego interim clamito, Si quis Cathedræ Petri iungitur, meus est.* Olim cum sub vno Imperio beata agebat Ecclesia, & communicatio multiplex partibus inuicem intercedebat; necesse omnino erat per leges Ecclesi-

asticæ

aſticæ diſciplinæ, vt quicunque orthodoxus haberi vellet, cum Eccleſijs communicaret, in quibus ſana doctrina vigebat. Dico neceſſe id fuiſſe: quia ſi ſuſpectus aliquis fuiſſet, quod non communicaret cum aliqua Eccleſia orthodoxa; ad nullam aliam poterat ipſi eſſe aditus, niſi cauſſam probaſſet ſuam. Vide canonem Concilij Niceni quintum: cuius ſummam Ruffinus his verbis breuiter eſt complexus. *Ne ab aliquo expulſus, ab Eccleſia vſquam recipiatur.* Non eſt autem is canon à Patribus eius Concilij primò factus; ſed ex antiqua diſciplina, quàm fuſe alibi deſcribimus, fuit deſumptus; vt fatentur ſanctiſſimi illi Patres: κρατείτω ἡ γνώμη τῶ κανόνι, *obtineat ſententia, quæ canoni congruit*, nempe, antiquæ diſciplinæ. Etſi autem in illo canone nulla eſt nominatim facta mentio vllarũ Eccleſiarũ, quibus potiſſimũ communicare eſſet neceſſe: nemo tamen peritus veteris hiſtoriæ dubitabit, Patriarchalium ſedium præcipuam fuiſſe habitam rationem: & quidem ante omnes Romanæ; vt omnium fere antiquiſſimæ, nobiliſſimæ, & tunc cum maxime fidei ſinceritate florenti. Hodie, Ro. Imperio dudum è memoria prope hominum ſublato, neque in eius locum vllo ſuborto, quod ita per Orbem terrarum diffundatur; communicatio qualis apud veteres fuit, locum habere non poteſt. Et vt ceſſaret hoc incommodum, quanta ſit facta mutatio veteris fidei & diſciplinæ, cum alibi, tum in vrbe Roma, omnes intelligunt, qui de ſua ſolliciti ſalute, doctrinam Patrum antiquorum & hodiernorum Doctorum partium illarum, ſeriò comparare aliquando ſtuduerunt. Hanc tantam diuerſitatem, & tot nouationes in Eccleſia Ro. factas, ſecuta eſt ſciſſura, neceſſaria illa quidem; ſed tamen bonis omnibus deflenda: quam plura retro ſecula quum parturiſſent; ad extremum peperit, quod proxime eſt elapſum. Reuocent Papæ doctrinam temporum Damaſi: tollant tot profanas nouitates poſterioribus ſeculis inuentas: ipſi denique ad Petri exemplum ſeſe componant, non vt paupertatem illius æmulentur, ſed vt fugitiuam Petri doctrinam in Eccleſiam reuocent: & dicent omnes pij, qui vbique locorum ſunt, *Qui tecum non colligit, ſpargit: hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt.*

CXXXVII. *Expenditur locus Chryſoſtomi allatus ad ſtabliendam ſuperiorem diſtinctionem. Defenditur versio verbi* ἀκριβῶ *apud Latinum, contra Maldonatum.*

IDEM.

TErtius ſequitur Chryſoſtomus; ſed ipſe quoque inuitus & reclamans. Quare eius locus qui in Annalibus affertur, adeò Baronianam diſtinctionem non firmat; vt è contrario, hodiernæ doctrinæ,

doctrinæ, de Monarchia Petri, vel Ro. Pontificis, eo ipso testimonio manifestò destruatur. Hoc satis apparet ex ijs quæ paullo antè de illo ipso loco disseruimus: vt longo jam sermone opus non sit. Antè omnia obseruet Lector, quæstionem quam proponit Chrysostomus, fide non optima referri à Baronio: *Quid tandem alijs omissis de his dumtaxat Petrum affatur?* nam illud *dumtaxat* additum est ab interprete Baroniano, quum in Græco non sit. Neque hoc nullius est momenti: vt facile prudens lector intelliget. Secundò obseruet quod antè dicebamus, quærere Chrysostomum, cur de his rebus cum Petro Dominus verba faciat, potius quàm cum alijs Apostolis: non autem quærere, cur Christus Petro Monarchiam detulerit in cæteros Apostolos. Tertiò obseruet, quæstioni quam tractat Chrysostomus nullum futurum fuisse locum, si eius ætate vulgo fuisset nota doctrina de vno capite visibilis Ecclesiæ, Romæ regnante. Nam hoc posito non potest videri mirum, cur Christus cæteris Apostolis prætermissis, vnum Petrum compellet. quem enim potius alloqueretur, quàm destinatum Monarcham Ecclesiæ vniuersæ, vicarium suum, imo Vicedeum? Atqui id ipsum Chrysostomus proponit, vt cuius caussa parum esset nota, & quam jure aliquis posset desiderare. Nondum igitur Orbi innotuerat ista quæ omnes mundi potestates absorbet, terribilis potestas. Omnino si ætate huius Patris viguisset in Ecclesia ista doctrina, Chrysostomus qui tot eius facti rationes affert diuersas; verbo se expedire potuisset, & dicere; Petrum à Domino fuisse destinatum, qui successorem habiturus esset, Regem Ecclesiæ, vel quod idem est, Pastorem, qui regio more imperaret: atque eam ob caussam nominatim eum compellari, & soli ei dici *Pasce oues meas*. Hæc erat expeditissima responsio ex hodierna doctrina. Cur hanc prætermisit Chrysostomus? Cur alias caussas comminiscitur, præ hac vna leues & pene dixerim friuolas? Prima ratio affertur hæc: *os erat Apostolorum*. & verum est Petrum pro omnibus Apostolis sæpe reperiri locutum. Sed nos non semel jam ostendimus, loqui pro aliquo, non esse argumentum dominationis, verùm ministerij potius. Vide ad annum XXXIII. num. XII. & iterum ad locum Matthæi. Sequitur secunda ratio: *& princeps & vertex ipsius cœtus*: dixit Chrysostomus simpliciter, ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ. interpres reddit cum fœnore, *princeps & vertex*. quo sensu dicatur Petrus κορυφαῖος chori Apostolici, quo item *princeps* interdum nominetur, fusè expositum est ad pericopam Matthæi & alijs quoque locis, cum ad annum superiorem, tum ad hunc. Euicimus certis argumentis, nullam Petro dominationem, sed ordinis

dumtaxat

dumtaxat primatum ijs appellationibus attribui. Subijcit interpres Baronianus: *Propterea & Paulus eum præter alios viſurus aſcendit.* Chryſoſtomi verba: Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ἀνέβη ποτὲ, αὐτὸν ἰστορῆσαι μᾶλλον τῶν ἄλλων. *propterea & Paulus aliquando aſcendit, vt hunc præ cæteris viſeret.* voluit Paulus & alios videre: ac præſertim τοὺς δοκοῦντας. ait ipſe ad Gal. 1 1. 2. quinam autem eſſent illi ὁ δοκοῦντες, id eſt, *celebrioris famæ*, explicat ibidem paullo poſt, & hos tres hoc ordine nominat, Iacobum, Cepham & Iohannem. aſſentior tamen Chryſoſtomo, optaſſe Paulum videre Petrum μᾶλλον τῶν ἄλλων, *præ cæteris*, ſiue *plus quàm cæteros.* reſpicit enim priorem Pauli profectionem Ieroſolyma, quæ videtur ſuſcepta propter vnum Petrum, vel certe, propter illum maxime. itaq; Apoſtolus initio epiſt. ad Gal. ſolum Petrum ſe inuiſiſſe ait, ſolum vidiſſe; aliorum Apoſtolorum neminem, vnico Iacobo excepto. Sed quid eſt, Διὰ τοῦτο *propterea*? quia inter Apoſtolos Petri præcipua fuit auctoritas. dico auctoritatem, non dominationem, non regnum, non monarchiam è dictatibus Hildebrandi: & cum ſic loquor, loquor cum veteribus Patribus. Hieronymus epiſtola LXXXIX. in ipſa detenſione Petri contra ſententiam Auguſtini. *Denique tantæ auctoritatis Petrus fuit, vt Paulus in epiſtola ſua ſcripſerit; Deinde poſt annos tres veni Ieroſolymam videre Petrum.* Chryſoſtomus ipſe in locum epiſt. ad Gal. admiratur Pauli humilitatem, qui res tantas quum geſſiſſet jam tum, & Petro nihil opus haberet; ἀλλ' ἴσον αὐτὸν ὄντα (πλέον δὲ οὐδὲ τοῦ πέτρου τιμῶν) ὅμως ἀνέρχεται ὡς πρὸς μείζονα καὶ πρεσβύτερον: *ſed quum eſſet honore æqualis Petro, (vt nihil interim maius dicam;) tamen ad eum aſcendit, tanquam ad maiorem & ſeniorem.* Vides Chryſoſtomum, non ſubijcere Paulum Petro, argumento huius viſitationis, vt fit hodie: ſed contra diſerte affirmare, ipſum honore æqualem Petro fuiſſe, aut etiam ſuperiorem ex ſententia quidem ſua, quam ſatis aperte ſignificat & hic & alibi. Idem Chryſoſtomus Tomo quinto, homilia in verba Pauli Gal. II. 11. Petrum defendens aduerſus accuſationem Pauli, laudes Petri magna facundia celebrat, & de hoc itinere Pauli ad viſendum Petrum multa diſſerit; curam Eccleſiæ & primum honoris locum inter Apoſtolos Petro attribuit; at dominationem aut monarchiam in collegas prorſus nullam. Quare Baronij hîc quidem manifeſta eſt iniquitas, ad diſtinctionis ſuæ aſſertionem, verbis Chryſoſtomi abutentis indigne, contra auctoris claram mentem: in anno verò XXXIX. manifeſta eſt eiuſdem ψευδαδρτυρία & crimen falſi, cum ſuperiorem locum è Commentarijs in ep. ad Gal. præcipuis verbis truncatum, in contrariam penitus ſententiam vertit. Poſtremò ait Chryſoſtomus: *ſimul vt ei oſtenderet, jam ſibi fiduciam habendam: tanquam enim negationis obliuiſceretur,*

fratrum curam ei committit. Græca multa elegantiora, ἅμα ἡ δίκης αὐτῷ, ὅτι χειροτονίαν λοιπὸν, ὡς τῆς ἀρχαίου ἀξιώσεως ἐγχειρίζεται τὸν τῆς ἀδελφῶν. Verissimum est quod in superioribus dicebamus; Chrysostomum his verbis eam interpretationem afferre, quæ est apud Cyrillum, Augustinum & alios: qui obseruant, Christum his verbis restituisse Petrum in priorem Apostolatus dignitatem, vndè negatione exciderat. Baronius hæc quoque male trahit in argumentum dominationis; vult enim alludi ad dictum Domini, Luc. XXII. 32. *Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* quem locum hodierni Sophistæ contendunt monarchiæ Petri, imò Papæ, stabiliundæ esse appositissimum. Sed hoc præter illos quis videt? aut quis veterum Patrum Monarchiam Pontificiam ex illis Domini verbis exsculpsit? Neque facit ad rem Maldonati acumen; qui vt à vero sensu illum locum facilius detorqueret, in his verbis, ἐγὼ σοῦ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς, Hebraismum obseruat. Vult enim, ἐπιστρέψας esse Hebraïcum שוּב, & significare, non vt habet Latina versio Tridenti facta authentica, *conuersus*, sed *rursus*. Sensum enim esse; Sicut ego te confirmaui, tu iterum fratres tuos confirma. Hæc interpretatio eò spectat, vt ne existimetur Dominus, quando illa dicebat, respexisse ad futurum paullo post Petri lapsum. Sed fallitur Maldonatus: verissima enim est interpretatio Theophylacti, ἐπιστρέψας, τουτέστι μετανοήσας, καὶ δακρύσας, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρνήσεως φυγών. Euthymius: *Conuersus, post negationem videlicet, per fletum amarum: hoc est in pristinum locum denuo restitutus.* Sic Ambrosius & omnes veteres interpretes conuersionem Petri cuius hic fit mentio, exponunt de reditu ad sanam mentem post negatum Christum. Recte: nam ita solet in Scripturis poni absolutè verbum ἐπιστρέφω pro resipiscere & post peccatum redire ad se, & pœnitentia duci. itaque jungitur alibi ab eodem Luca cum verbo μετανοεῖν, Act. III. 19. μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπιστρέψατε. Ita sæpe vtuntur hoc verbo V. T^i. interpretes. Vide III. Regum, VIII. 33. & sæpius in eo capite. Isaiæ VI. 10. καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσομαι αὐτούς. sic sæpe alibi. Recte igitur Vetus illo Lucæ loco, ἐπιστρέψας *conuersus*: neque vllus ibi Hebraismus, quod putabat Maldonatus. Porro de sententia Chrysostomi plura erunt dicenda, si Deus volet, ad hunc ipsum annum, num. CCXCI. vbi affirmat Baronius tanquam è Chrysostomo, Petrum detulisse Iacobo Episcopatum Ierosolymorum: quod non minus alienum est à mente verborum Græcorum Chrysostomi, quæ affert Latina; quàm ab ipsa veritate est alienum.

CXXXVIII. *Hieronymi locus vindicatur à prava interpretatione. Vtrum Petri poteſtas fuerit extraordinaria, Apoſtolorum ordinaria. Diſſenſus inter Baronium & Bellarminum.*

ANNI XXXIV. Num. CCV.

NOn poteſt concoquere Baronius, quod modò Hieronymus dicebat, *Cunctos Apoſtolos claues regni cælorum accepiſſe.* dimiſſum igitur repetit; & ipſum ſententiam ſuam, quia mutare turpe eſt, interpretatione lenire, vt olim Silanum, docet. Interpretatio hæc eſt: *Vt Apoſtoli æquè ac Petrus earundem clauium vſum habuerint; ordinaria poteſtate ſcilicet, dimittendi peccata. Verum quod ſpectat ad ſupremum dominium, & auctoritatem, quam per clauium traditionem ſignificatam eſſe, ex claue Dauid ſatis confirmatur; conſtat Euangelij teſtimonio, Petro tantummodo à Domino tunc temporis fuiſſe promiſſas, ac Petro dumtaxat eſſe datas; atque ſic ſupremam poteſtatem, hoc ipſo ſcilicet tempore, cùm à Domino eidem vniuerſus grex paſcendus committitur.* At hæc interpretatio eget interpretationis. Nam quis ex his ſatis capit mentem Baronij? Ordinaria poteſtas opponitur extraordinariæ. Si poteſtas reliquorum Apoſtolorum fuit ordinaria, vnius verò Petri extraordinaria: ſequitur vt ſucceſſores aliorum Apoſtolorum, eandem, etſi remiſſiorem, hodie obtineant poteſtatem, quam Apoſtoli habuerunt: at Petri ſucceſſor ea poteſtate ſit deſtitutus, quæ erat in Petro. Ratio eſt; quia non tranſit in ſucceſſorem poteſtas extraordinaria; ſed tantùm ordinaria, quæ competit ratione officij. Exemplo res fiet clarior. Prætori Pariſienſi mandat Rex, vt extra ordinem jus dicat Toloſæ: hæc extraordinaria poteſtas in ſucceſſorem illius non tranſibit: quia non ex officio ſuo, id eſt, vi Prætoræ Pariſienſis id illi jus competebat: ſed extra ordinem id ei muneris Regis voluntas impoſuerat. Simillime Epiſcopus Romæ, qui eſt Petri ſucceſſor, nullo jure vindicare ſibi poterit eam poteſtatem, quę in Petro fuit extraordinaria. An hoc voluit hic Cardinalis? an ſententiam animi ſui parum expreſſit? Hæc igitur prima in verbis Baronij animaduertatur abſurditas: quam alij eiuſdem doctrinæ aſſertores, vt vitarent, contrarium eius poſuerunt, quod hic affirmatur. Nam Apoſtolos fuiſſe ordinarios paſtores, negat expreſſis verbis Bellarminus De Ro. Pontifice, lib. I. cap. XII. *Hæc ſumma poteſtas*, inquit, *collata Apoſtolis omnibus, vt legatis, non vt Paſtoribus ordinarijs.* iterum; *Apoſtoli extraordinaria quadam ratione claues à Chriſto immediate acceperunt.* de Petro autem ſcribit ibidem. *Claues vni tantùm datæ ſunt, vt ordinario & primo Paſtori, & capiti cæterorum.* Eſt quidem Bellarmini ſententia

falsa, & doctrinæ veteris Ecclesiæ ἀπαραπτώς opposita, ac proinde noua & impia; sed tamen calidius ille quàm Baronius: qui sententiâ suâ Monarchiam Ro. Pontificis, imprudens euertit. Alterum in superioribus eius verbis est absurdum, longe absurdissimum; quod in Ecclesia Dei, pretioso Christi sanguine redempta, & ipsius Sponsa, aliud supremum dominum agnoscit, quàm illud, quod vnicus & solus obtinet Ecclesiæ Dominus IESVS CHRISTVS, cuius nomen sit benedictum in secula seculorum. Amen. Quo autem jure, non supremum dominium, vel Petrus, cuius nomen astu obtenditur, vel Papa, cuius ambitioni seruitur, sibi quæsiuit? Nempe hæc vna est ex interpretationibus dicti illius, *Tu Petre, pasce oues meas*: id est Baronio interprete, *Tu Papa Romane vindica tibi supremum dominium in Ecclesiam, & sub obtentu Ecclesiæ, in omnes Orbis terrarum Principes.* Eant nunc veteres Patres, & pueros se in Theologicis fuisse agnoscant; quibus de tot mysterijs in verbo PASCE latentibus, nihil vnquam suboluit. Interim cogitent pij Lectores, an eiusmodi interpretatio, menti Christi conueniat: quam certum est cum doctrina & praxi priscæ Ecclesiæ totius è diametro pugnare. Ait Dominus, Luc. XXII. 25. *Reges gentium dominantur eorum: vos autem non sic.* & Apostoli vnum affirmant prædicare se Dominum, nempe Iesum Christum, se autem esse seruos Ecclesiarum. II. Corinth. I v. 5. & cap. I. 24. eiusdem jam dixerat, *Non dominamur fidei vestræ.* οὐχ ὁ λόγος· οὕτως ὁ βίος. Sic docuerunt Apostoli; sic vixerunt. Quis illorum aut re aut verbo supremum in Ecclesia dominium sibi asseruit? quid diuinus Petrus fecit, quid scripsit, vnde possit intelligi, tale quid vnquam veniisse ipsi in mentem? Si non vsurpauit Petrus hoc jus; non habuit profectò. Ignorasse Petrum sua jura, dictu impium: vel eo nomine, quia sequeretur ex eo, Apostolū, Apostolorum principem, Gregorio VII. Bonifacio VIII. & alijs eiusdem mentis Papis fuisse inferiorem; qui istud jus suum, vt illi putabant, probe intellexerunt. Enimuero, si Dominus quando dixit Petro, *Pasce*, regio more illum voluit imperare, & supremum dominium Ecclesiæ vsurpare; quum constet liquidò nihil vnquam regium, non insignia, non rem, vsurpasse Petrum; quomodo illum excusabimus? At non potuit Petrus jus suum exsequi; aliquis dicet, vt nuper Bellarminus. Quare igitur & cui bono, Christus Petro id jus concedebat, cuius vsurpandi potestatem nunquam erat ipsi daturus? Scitum est: Deum & Naturam nihil frustra facere. Deinde, si ad instituendas primò Ecclesias & debellandas mundi potestates, hoc jus regium & supremū dominium non fuit in Petro & cæteris Apostolis necessariū: cur erit hodie ad conseruandas Ecclesias in Petri successoribus necessarium?

sarium? Quis non potius credat, totum hoc jus regium, fabulam esse meram, & hominum ambitiosorum commentum? quia de tanti momenti re, ne vnum quidem in Scripturis verbum extat: imò, quia Scripturæ id somnium palàm reijciunt: quia praxis Petri clarissime repugnat: quia cupiditas dominandi regio more, Ecclesiæ primorum seculorum fuit incognita: postremò, quia pij Patres & antiqua Concilia, etiam in paruis rebus typhum secularem serio detestantur. Vnius Augustini locum afferam, ex illius interpretatione verbi *Pasce*, tractatu in Iohan. CXXIII. *Quid est aliud, si diligis me pasce oues meas, quàm si diceretur; Si me diligis non te pascere cogita, sed oues meas? sicut meas pasce non sicut tuas: gloriam in ijs meam quære, non tuam*: DOMINIVM MEVM, NON TVVM: *lucra mea, non tua.* Tertia absurditas in eo est, quod supremum dominium fuisse Petro datum existimat significari ex clane Dauid, cuius Scriptura meminit: id inquam, & falsum est & absurdum, vt statim demonstrabimus. Quarta siue falsitas, siue absurditas in eo posita, quod dicit claues Petro promissas Matth. XVI. 19. illi soli fuisse traditas, Ioh. XIX. 15. Hîc, si judicio & assleuerationi piorum Patrum aliquid tribuimus, multa simul peccat Baronius. Falsum est soli Petro claues fuisse promissas: nam quia, vt Patres aiunt, os Apostolorum erat Petrus, omnes Apostolos, atque ipsum Ecclesiam alloquebatur Christus, cùm Petro dixit, *Dabo tibi claues.* Falsum est, soli Petro fuisse traditas; denique illud quoque falsum est, traditionem clauium factam esse dumtaxat Ioh. XXI. 15. facta enim est & hic, & XX. 21. Non opponam Baronio aliquem eorum quos ipse Nouatores solitus appellare: ne Patrum quidem vllum ei opponam; quos omnes ad vnũ esse ignaros hodiernę de Omnipotentia Pontificia doctrinæ necesse fuit: opponã ipsi æqualẽ scriptorẽ, eiusdẽ cauſſæ acerrimum patronum, Cardinalem Cardinali. Is est Bellarminus, qui loco jam indicato, docet, *Promissas claues Matth.* XVI. 19. *Apostolis datas esse Ioh.* XX. *&* XXI. *Nam Iohannis* XX. *cùm Dominus ait Apostolis*, Pax vobis: sicut misit me Pater, & ego mitto vos: *tum eis potestatem, seu clauem jurisdictionis attribuit: fecit enim his verbis eos quasi legatos, & nomine suo gubernatores Ecclesiæ: verbis autem sequentibus*, Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, &c. *dedit eisdem potestatem ordinis, vt supra diximus.* Ecce claues ordinis, ecce claues potestatis, siue jurisdictionis: præter quas inauditum est, inquit idem Bellarminus, alias claues esse in Ecclesia: obiter, sed vere, refellens vanissimum & putidissimum Sixti Senensis somnium, de tertijs clauibus, quas ipse *claues regni* indigetat. Quum igitur vtraſque claues Apostoli omnes acceperint; meritò concludit Bellarminus, summam potestatem

Apostolis

Apostolis omnibus fuisse collatam. Itaque vana est distinctio Baroniana: nisi vana est Bellarminiana: & omnino de patronis illius absolutæ Monarchiæ Pontificiæ dici potest, *Terrigenæ pereunt per mutua vulnera fratres.*

CXXXIX. *De clauibus Petro datis.* *Quid sit* claues tradere; *item* soluere & ligare. *Variarum rerum ea esse symbola, neq; semper eandem potestatem designare. illustratur locus ex Apocalypsi, & alter ex Isaia. Sobnam non fuisse summum Pontificem.* ὁ ἐπὶ τῆς οἰκίας. *Alia.*

IBIDEM.

SEquitur vt de clauibus aliquid dicamus. Quoniam igitur, clauis domus Dauid, siue clauis Dauid, non solum à Baronio, sed etiam à Bellarmino & alijs eiusdem doctrinæ patronis, in disputatione de clauibus Petri, & eius successorum, vrgeri solet; expendamus paullo diligentius, quantum ei argumento insit roboris. Scribit Baronius, ex claue Dauid constare, per clauium traditionem supremum dominium significari: atque ille duo loca adnotat, quæ sola habentur in Scripturis, in quibus clauis Dauid fiat mentio, Isaiæ XXII. 22. & Apocal. III. 7. Eadem loca affert etiam Bellarminus, (vt alios taceam,) De summo Pontifice lib. I. cap. XIII. *Per claues datas Petro,* inquit, *intelligimus summam potestatem in omnem Ecclesiam.* deinde vbi dixit, tribus rationibus id se confirmaturum: *primum,* ait, *ipsa metaphora clauium, vt in Scripturis accipi solet. Siquidem Isaiæ XXII. describitur depositio vnius summi Pontificis, & institutio alterius his verbis. Et dabo clauē domus Dauid super humerū eius, & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet & non erit qui aperiat.* Respondeo; *tradere claues,* item *soluere & ligare,* metaphoricas esse locutiones, non eodē modo semper exponendas; sed diuerse pro loco, & re, & persona, qua de fit sermo. Et sæpe quidem hæ metaphoræ, ad potestatem aliquam designandam valent: at non semper eiusdem generis, neque parem. Sumuntur enim istæ translationes è more communi tradendi claues, item ligandi & soluendi. Porrò in communi vita, traduntur claues, modò vt hoc symbolo declaretur & dominatio illius qui claues accipit, & illius subiectio, qui claues tradit. Sic Regi vrbem subditam ingredienti, clauis traditur; sic vrbs quæ deditionem facit, claues victori tradit. Hîc traditio clauium, dominationis in accipiente, subiectionis in tradente, est symbolum. Aliquando acquisitio dominij, non autem dominatio intelligitur. Sic emptori domus venditor clauem tradit: atque

huiusmodi

huiuſmodi clauibus traditis, poſſeſſio tradita videtur, vt ait I. C^tus lege 74. Dig. de contrahenda empt. Aliquando neque dominatio, neque dominium traditione clauium denotatur; ſed tantùm munus aliquod aut miniſterium. Cum in Rep. Quæſtor inſtituitur, qui publicam pecuniam tractet, clauis illi traditur ærarij: & paterfamiliâs cum promum condum inſtituit, cellæ penuariæ clauem ei tradit. In hoc exemplo, clauis traditio, miniſterij ſymbolum eſt in accipiente; in tradente, herilis imperij. In ſuperiore exemplo, indicium eſt publici muneris, quod accipit Quæſtor, vt Reipublicæ miniſtret: confert autem Reſpublica, penes quam eſt imperium & dominatio. Sicut igitur, ſi quis traditione baculi vel anuli, primò aliquem presbyterum inſtituat, deinde alij Epiſcopatum conferat (fingamus enim docendi gratiâ, horum inueſtituras nihil differre,) aut ſi Imperator traditione gladij conſtituat alium Prætorij præfectum, alium Tribunum militū; ſymbola quidem erunt eadem, at poteſtates non erunt eædem, neque pares. ſic eodem ſymbolo traditionis clauium, poteſtates diuerſæ poſſunt deſignari, & ſolent. Metaphora ligandi & ſoluendi eodem ſpectat cum metaphora clauium; petita autem eſt à Magiſtratibus, qui habent jus conijciendi in carcerem, & dimittendi è carcere, quemadmodum Chryſoſtomus oſtendit libro tertio, de Sacerdotio. Hebræi autem ea tranſlatione vſi ſunt ad denotandam alicuius potentiam. Ioſephus libro I. Iud. belli cap. 1v. Οἱ δὲ (Phariſæi) τὴν ἀπλότητα τῆς βασιλείας (Alexandræ regnum Iudaicum adminiſtrantis,) καὶ μικρολυπίας, ἣν καὶ δέσμιοι τὸν ὅλων ἐλύοντο, διώκειν τε καὶ καταγνόντες ἐξελαύνειν, λύειν τε καὶ δεῖν. Hîc potentiæ magnæ indicia ſunt, poſſe in exilium pellere, & reuocare ab exilio; item ſoluere & ligare. Sed hæc quoq; locutio interpretationem deſiderat. Nam alia eſt poteſtas ligandi & ſoluendi, quæ Regi aut ſupremo Magiſtratui competit; alia quæ magiſtratui inferiori, cui juriſdictio fuerit demandata: alia item quæ lictori, qui eſt miniſter magiſtratus. Quum igitur omnes hę metaphoricæ locutiones, quas Dominus Petrum & Apoſtolos alios alloquens vſurpauit, modò maiore modò minore poteſtate denotent: quæritur, cuius ſint poteſtatis ſymbola claues Petro datę. Baronius ait ſupremi dominij in Eccleſias; Bellarminus, ſummæ poteſtatis in Eccleſiā: atq; hęc quū non parū inter ſe differant, ſi ἀκριβολογεῖν volumus; vterque tamen ſuam ſententiam tuetur, argumento clauium domus Dauid; & profert vterque tam Iſaiæ locum, quàm Apocalypſeos. Sed eſt in hac illorum argumentatione, non eius loci viris, verum tenebrioni cuidam Sophiſtæ conueniens paralogiſmus. Ludunt enim nos ambiguitate verbi; & τὸ πολλαχῶς λεγόμενον ſumentes ὡς ἁπλῶς λεγόμενον, clauium

um

um symbolum, quod probauimus varie accipi, sic accipiunt, quasi semper potestas summa eâ denotaretur. Hic error crassissimus est & manifestissimus. A deo enim verum est, symbolo clauium diuersam potestatem designari, pro loco & personis, quibus de agitur; vt ne illis quidem duobus exemplis quæ afferuntur, vllo pacto de eadem aut pari potestate idem symbolum possit accipi. Apocalypseos III. 7. ait de se Christus ipse; *Hæc dicit Sanctus & Verus* (ὁ Ἅγιος, ὁ Ἀληθινός) *qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit.* Per *clauem Dauid* hoc loco supremum dominium & absolutissimam potestatem significari, nemo non impius dubitabit. Christo enim Filio Dei, Deo vero, & dominium competit vniuersi mundi, nedum Ecclesiæ; & dominatio atque imperium in omnes atque omnia. Quare si traditæ claues Petro sunt paris potestatis symbolum, atque in hoc Apocalypseos loco; non jam vicarius Christi fuerit dicendus; sed alter Dominus, pari jure cum Christo imperans. Quam horrendam blasphemiam si audisset Petrus, vestem lacerans præ detestatione atrocissimæ impietatis, dixisset proculdubio cum Paulo; *Ego & cæteri Apostoli, vnum Dominum prædicamus* IESVM CHRISTVM: *nos autem seruos vestros per Iesum.* & rursus; *Neque Paulus, neq; Apollos est aliquid, sed* DEVS. I. Cor. III. Gregorius VII. Bonifacius VIII. & similes Papæ, quid fuerint dicturi nescio. Hoc certe constat, multos hodie Hildebrandinæ doctrinæ assertores, ita inuerecunde multa Scripturarum loca de Filio Dei, ad Papam transferre; vt videantur studiose cauere velle, ne Christo inferior Papa, in Ecclesiæ regimine, censeatur. Sed hæc immanis væsania, & horrenda, vt jam dixi, blasphemia, ne Papis quidem ipsis, opinor, probatur. Statuamus igitur, clauium appellatione, & in Apocalypsi, cum de se Christus loquitur, & cum Petro promittuntur, apud Matthæum, potestatem significari; sed potestatem longe diuersissimam, tantumque alteram ab altera distantem, quantum homo distat à Deo, seruus à Domino. Quæ est in Christo potestas, ea ipsi propria est, nemini communicabilis, aut non eadem certe mensurâ; & est verè inexplicabilis quædam plenitudo potestatis. Petri claues nihil aliud sunt, nisi potestas ligandi & soluendi vincula peccatorum, in nomine Christi: neque ea Petro fuit propria, sed omnium Apostolorum communis; imò communis fuit semper & hodieque est omnium legitimorum Episcoporum, ait Theophylactus ad verba Domini, Matth. XVI. ἔχουσι, ait, ἐξουσίαν ἀφίειν, καὶ δησαι, ὡς καὶ Πέτρου ἀξιωθέντες χάριτος. Transeamus ad locum Isaiæ; in quo, propter varias interpretũ sententias

est

est aliquid difficultatis. Constat, appellatione clauium in ea prophetia intelligi potentiam, quæ tunc penes Sobnam fuit, propter munus quo fungebatur. Sed quodnam illud erat munus? Bellarminus Summum Pontificatum illi attribuit. Procopius quoq; in Isaiam, Hebræum nescio quem laudat, à quo acceperit, Sobnam (siue Somnam) fuisse, ἀντὶ τοῦ τῆς λαμπρᾶς καὶ μεγάλης ἱερωσύνης, *summi Pontificis, inhonestum, superbum, & delicate viuentem*. Nicephorus quoq; Patriarcha in catalogo ludæorum Pontificum, & Sobnam recensen, & Eliacimum; quem ait Propheta fuisse substituendum in eum quem Sobna tum obtinebat locum. Ἐκ Σωβνᾶ, inquit, εἰς Ἐλιακεὶμ ἐκ Ἐλιακεὶμ βαλεῖ. Π. Ἐλιακεὶμ Μανασσῆ. Ita editum postrema vox; sed emendandum videtur ὁ τοῦ Χελκίου ex Isaiæ XXII. 20. E neotericis non solus Bellarminus hanc sententiam est amplexus, verùm & alij plures, atque in his Augustinus Torniellus in sacris Annalibus. Firmat horum sententiam, quod versu vigesimo primo insignia muneris quo fungebatur Sobnas, & quod in Eliacimum erat transferendum, dicuntur fuisse, Tunica & זבנה cingulum, siue baltheus. Nam Exod. XXVIII. 40. Leuit. VIII. 7. & alibi, inter ornamenta Pontificia eadem ponuntur: vide Hieronymum in erudita epistola ad Fabiolam. Verumtamen hæc sententia sine dubio falsa est. Repugnat enim Scripturis, quæ Sobnam appellant Præfectum domui regiæ, vt mox dicemus: repugnat & interpretationibus, cum Paraphrastarum Syrorum, tum Rabbinorum. repugnat etiam saltem ex parte Hieronymi, Lyrani, & multorum aliorum sententiæ; qui etsi prophetiam hanc de Sacerdotio interpretantur: Sobnam tamen non Summum Pontificem faciunt, *sed præpositum Templi*, ait Hier. *siue vt* LXX. *transtulerunt*, Ταμίαν, *hoc est, quæstorem & dispensatorem thesaurorum domus Dei*. Quare illa obiectio quam afferebamus de tunica & baltheo, sic diluenda, vt dicamus: non solius Pontificatus insignia fuisse tunicam & baltheum, verùm etiam aliarum dignitatum, & officiorum aulicorum: sed diuersis formis quà tunicas, quà baltheos fuisse factos, pro diuersitate vel dignitatis vel aulici ministerij. Sic apud Romanos Toga diuersarum ætatum & diuersarum conditionum fuit indicium; at non ejusdem formæ, verùm diuersæ: vnde illæ appellationes item diuersæ, Togę prætextę, puræ, pictę, palmatę, & alię. Hieronymus alijq; eum secuti, Sobnam vt modò dicebamus, non Summum Pontificem faciunt, sed Templi præpositum: ac proinde totam hanc prophetiá de translatione Sacerdotij allegorice interpretátur. Verùm ne horum quidem ferri potest sententia per Hebraicam veritatem; quæ non Templi præfecturam Sobnæ tribuit, sed domus, hoc est, palatij regij. Isaiæ verba sunt אשר על הבית ὃς ἐστὶ τοῦ οἴκου, ad verbum, *qui est super domum*. Vetus Interpres putauit *domum* hic esse Templum,

neq; nos negamus in quibusdam loquendi generibus, Hebræis *domũ*, poni pro Templo: vt apud Rabbinos passim, *domus prima* & *domus secunda*. Scio etiam Summum Pontificem hac periphrasi interdum designari, vt dicatur [illegible] *præfectus domus Dei*, vnus Paralip. xxxi. 13. sed nuda appellatione eius qui dicitur esse *super domum*, Scripturæ Summum Pontificem non solent designare: neque eius vsurpationis vllum exemplum temere è Bibliis posse afferri existimo. Non obstat Phinees filius Eleazari filium, Aaronis nepotem, vocari *præpositum domus* Iudicum xviii. 28. sed est humana interpretis hac de re cogitatio manifesta: nam & veritas Hebraica & Septuaginta, longe aliter. At contrà certissimum est, vnum è præcipuis ministris in aula procerum aut Regum, illis temporibus fuisse, qui diceretur [illegible] Genes. xli. v. 8. Ioseph præpositus [illegible] ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, *ei qui erat super domum suam*. Iosephus libro ii. cap. iii. laxe admodum, [illegible] ipse autem Ioseph, Genes. xli. 40. à Pharaone constituitur, עַל בֵּיתִי ait Rex, [illegible] *super domo mea*. Quod autem inter ministeria Regum populi Iudaici, fuerit aliquis hoc titulo insigniri solitus, è Scripturis compertissimum est. iii. Regum, iv. 6. vbi recensentur ministeria regiæ Salomonis, nominatur Ahisar, אֲחִישָׁר *præpositus domus*, ait vetus interpres. lxx. ἐπὶ τοῦ οἴκου. & ita etiam Iosephus solet vertere. Vide & iv. Regum, xv. In ii. Paralipom. xix. 2. Zabadias quem Rex Iosaphat instituit Iudicem caussarum regiarũ, siue politicarũ, nominatur נָגִיד לְבֵית יְהוּדָה *dux in domo Iuda*, ait Latinus, & Græci ἡγούμενος ἐπὶ οἴκου Ἰούδα: melius sanè quàm illi qui verterunt, *anteceſſor in domo Iehudæ*. Sic libro eodem, xxvii. 7. Ezrica nominatur נְגִיד הַבַּיִת. Latinus voce adiecta vertit, *dux domus Regis*. lxx. ἡγούμενος τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Iosephus verò, libro ix. cap. xii. ἐπὶ τοῦτον τῆς βασιλείας ἀπάσης Ἐζεκίας. vt videatur existimasse, hunc titulum, & munus eo significatum, à superiore fuisse diuersum, & respondere muneri illius quem Græci appellant ἐπὶ τῶν δρομέων. Porrò Sobnam & Eliacimum pertinuisse ad militiam Palatinam Regis Ezechiæ, & Rabbini ostendunt, qui de Sobna scribunt, fuisse illum thesauris domus regiæ præfectum, vt Dauid Kimchi in Com. & ex alijs Scripturarum locis apparet, vt i v. Regum, xviii. 18. & 26. item xix. 2. & Isaiæ, xxxvii. 1. Ex quorum locorum comparatione intelligitur, (quod & Rabbini admonent,) euentus prophetiæ huius. Nam ibi Sobna non amplius nominatur, ὁ ἐπὶ τῦ οἴκου, vt in xxii. Isaiæ: hoc est, *Magister palatij*, sed tantum Scriba. Et est quidem in Scripturis mentio Scribarũ regiorũ; sed fuisse hos Scribas magna potẽtia prẽditos, nullus extat, opinor, in sacra pagina locus, qui ostendat. Erat igitur illa Sobnæ præfectura in Eliacimũ translata, sicut

fuerat

fuerat prædictũ : nam ipſe vocatur ὁ ἐπὶ τῦ οἴκου, *Magiſter Palatij*. Sic poſteriora ſecula illã dignitatẽ nominarũt, quę in aulis Principũ quanta ſit, & illa præditi quantũ poſſint, declaratũ eſt inſigni exemplo, Ioſephi in aula Pharaonis; nec minus memorabili in Gallijs Caroli Tuditis, ſiue Martelli, qui eam præfecturam adminiſtrans, regnum primæ ſtirpi Regum Francorum ademptum in ſuam domum intulit. Vt mirum non ſit, de futura potentia Eliacimi, quando locum Sobnæ occupaſſet, ea dici, quæ in hoc capite Iſaiæ habentur, verſ. 21. & 22. Quod autẽ Sobna non fuerit ſummus Pontifex, vt falſo affirmat Bellarminus, ſed aulicum munus geſſerit; omnes eruditi interpretes etiã è Pontificijs, conſentiunt. Hier. Oſorius in paraphraſi eius loci : *Vt autem poſsit intelligi, Deum non eſſe ſolum communibus vniuerſæ Reip. ſceleribus infenſum: verùm etiam ſingulis hominibus eſſe ſupplicia conſtituta; operæpretium erit attendere, quomodo me Dominus miſerit ad hominem impurum, atq; nefarium; vt illi acerbum exitium denuntiarem. Vade, inquit, ad Sobnam ærarij præfectum, penes quem modò eſt poteſtas regiæ moderandæ; quem eiuſmodi verbis inſectabere.* Arias Montanus in eundem locum; *Hebraicum verbum* ZZOCHEN *Chaldæus, interpres* PARNZZAH, *gubernatorem vertit; noſter verò interpres Græcum nomen* (τοῦτον) *explicare voluiſſe videtur, idq; præſtitit. Propheta vero ipſe rem expoſitione aperire volens, ſubiungit.* Ad Sobnam Præfectum Templi: *præfectum regiæ domus & familiæ. namq; Hebraïce & Chaldaïce eſt*, præpoſitum domus, *videlicet regiæ; quem Quæſtorem Latini*; Quum igitur, neque ſummus Pontifex, neque Præfectus Templi Sobna fuerit, ſed aulicam præfecturam adminiſtrarit, atque vt hodie loquimur, ſecularis fuerit, ſicut luculente demonſtrauimus; ſequitur neceſſariò, totam illam propheriam, neque ad ſummum Pontificem, neque ad Sacerdotium debere referri. Vndé etiam illud ſequitur, clauem domus Dauid, cuius in hac prophetia fit mentio, ſymbolum quidem eſſe non mediocris potentiæ, ſed quæ toto genere eſſet diuerſa à Sacerdotali & munere ſummi Pontificis. Vt nihil cauſſæ dici poſſit, quin errent grauiſſimè, qui clauem hanc domus Dauid, Sobnæ & Eliacimo attributam, non diſtinguunt à clauę Dauid, cuius mentio eſt in Apoc. III. 7. Hic poſitis, facile jam & puer intelligat, quo judicio omnipotentiæ Papalis patroni, duo hæc teſtimonia, ad ſuæ cauſſæ defenſionem afferre ſoleant. Nam Chriſti quidem clauem, nemo eſt mortalium, qui ſine ſumma & manifeſtiſſima impietate, ex illo Apocalypſeos loco ſibi poſſit vindicare. Sobnæ verò clauis; quid ſimile habet clauibus Rom. Pontificum? Illa clauis Præfecturæ palatij ſymbolum fuit: Pontifex jure clauium ſuarum, in ſpiritualibus & temporalibus, hoc eſt in cælo & terra, omnem pote-

statem sibi vindicant. Illa subiectionis Sobnæ, & dominationis Ezechiæ Regis, à quo Sobna ipsam acceperat, indicium fuit: Pontifex obtentu clauium suarum, Imperatores, Reges ac Principes, pedibus suis subijcit; diademata ipsorum ex suo vult arbitrio pendere; gladiũ vtrumque, etsi non sine aliqua putida distinctiuncula, vtrumque tamen sibi arrogat: denique ad nutum suum & regnis suis Reges & vita priuari debere contendit. Postremò clauis Sobnę vnica fuit, illi propria: dum Magister erat Palatij; deinde ab illo translata ad Eliacimũ: Petro neque data neque promissa est vlla ipsi propria clauis; sed dixit ei Dominus, *Dabo tibi claues*; id est, tibi Petre vnam, & reliquorum Apostolorum vnicuique suam, vt & veteres exponunt, & Bellarminus recte contendit esse exponendum. Quare concludimus & affirmamus, clauem Dauid, cuius mentio in Scripturis, ad Papam nihil quicquam pertinere.

CXL. *Exponuntur loca Optati à Baronio allata.*

IBIDEM.

AD tria quæ subijciuntur ex Optato testimonia, facilis est & multiplex responsio. Ante omnia postulatio illa fuerit æquissima, vt qui argumentationem Optati parem vim hodie atque olim habere æquum censent; Ecclesiam Dei in eum locum restituant, in quo erat Optati temporibus. Nam quum post ætatem illius tantæ nouitates in Ecclesiam fuerint introductæ, tot in doctrina fidei noui articuli conditi, tota administrationis Ecclesiæ facies ac ratio, non immutata fuerit, sed in contrarium versa: iniquissimum & longe absurdissimum est, ea quæ de antiqua Ecclesia Romana & illius priscis Episcopis leguntur, ad hodiernã transferre; quasi nulla facta esset mutatio, aut nullius momenti. Quis nescit mutata Reip. forma iura multa mutari? Bona fide dicat mihi aliquis, an ętate Optati voluntas Romani Papæ, lex suprema fuerit in Ecclesia, vt nunc est? de spiritualibus loquor: nam ad temporalia vix post multa secula ceptum est à Papis aspirari. Quis dixerat verbo *Pasce* ius regium Pontificibus fuisse delatum? quis dixerat suprã Concilium Papam esse? quis credebat in Papæ potestate esse, vt Imperatores ac Reges pro canibus habeant, velut canes ex animi libidine deijciat vel mactet, quod hodie docet Iesuita Becanus? Nondum, credo, in tantum fastigium dignitas Pontificia erat euecta, vt essent qui dubitarent, Deus esset Papa an homo: & poeta, opinor, nondũ natus fuerat, cuius extat celebratissimus apud Canonistas versus, *Nec Deus es, nec homo, quasi neuter, & inter vtrumq.*

Quid

Quid multa? Mutata ſunt tempora: πάντα ἔνδυα ἐλήλυθεν. Vnitati quæ arctiſſime fouebatur in Eccleſia Dei, ſucceſſit hinc vnius abſoluta dominatio, illinc triſte omnium mortalium ſeruitium. Hac exceptione iuſtiſſima nemo æquus & pius negauerit, facile eludi quæcunq; extant apud veteres Patres alicuius reuerentiæ teſtimonia Papæ Romano à reliquis Epiſcopis Orbis Romani, vt tum dicebatur, exhibitæ. Nam quod aliquis dicat, ius diuinum eſſe immutabile; veriſſimum quidem & certiſſimum eſt: ſed hodiernam potentiam Paparum à iure diuino originem habere, ne illi quidem omnes audent affirmare, qui maxime vellent ita eſſe: & omnino falſiſſimum eſt. Apoſtoli epiſcopos inſtituerunt: & Epiſcoporum ordinationem iuris diuini eſſe, legimus apud Cyprianum non ſemel. de Monarchia Paparum, nihil Scripturæ; nihil Cyprianus, neque alij antiqui. Verùm age cedamus manifeſto iure, & verba Optati expendamus. Nam ipſum Hildebrandinę doctrinæ, pro qua pugnatur hodie, ne minimum quidem fauere, nos quidem conſtantiſſime affirmamus. Primus locus è libro VII. hic eſt: *Bono vnitatis B. Petrus, cui ſatis erat, ſi poſtquam negauit ſolam veniam conſequeretur; & præferri Apoſtolis omnibus meruit; & claues regni cœlorum communicandas cæteris ſolus accepit.* Cum Donatiſtis ſchiſmaticis eo loci diſputat Optatus, & quia illi ſua ſeparatione vnitatem Eccleſiæ rumpebant, varia in illis octo libris argumenta proferuntur è Scripturis, quæ valent ad ſanciendam & commendandam vnitatem. Inter cætera argumenta afferuntur claues datæ Petro. Ait Optatus, quod Petro qui Chriſtum abnegauerat, claues fuerunt traditæ; factum id eſſe *bono vnitatis.* Sic olim dixerat Cyprianus, Eccleſiam ſuper Petrum fundatam, *ſed vnitatis origine & ratione.* epiſt. LXX. hoc eſt, quia iudicarit Chriſtus ad fouendam in Eccleſia Dei concordiam & vnitatem, id expedire: Petrum enim propter admiſſi à ſe criminis conſcientiam æquiorem fore erga alios, & faciliorem ad dandam delictorum veniam, quod optimum eſt vnitatis coagulum. propterea Petri peccatum accurate expendit Optatus, & longo ſermone exaggerat; non vt Petrum dehoneſtet, ſed partim vt Dei conſilium ad fouendam vnionem explicet, partim vt ſtultitiam Donatiſtarum refellat, qui ſolos ſe Eccleſiam Dei eſſe iactabant, quum Catholicæ per orbem diffuſæ non communicarent, in qua erat Cathedra Petri cui claues datæ fuerant. Hic primùm obſeruet lector, ex Optati ſententia, cum prærogatiua honoris delata eſt Petro, non eſſe id factum meritorum eius ergò, vt docebat in ſuperioribus noſter Cardinalis; ſed quia ſic Domino placitum. expreſſe enim ait, Petro ſatis futurum fuiſſe, ſi poſtquam negarat ſolam veniam conſequeretur. non

igitur

igitur eius meritis debebatur is locus. Obserua deinde, quicquid Petro tributum est, id esse tributum *bono vnitatis*, vt Optatus loquitur, post Cyprianum; siue, vt docet Hieronymus, vt euitarentur schismata. Atqui ad bonum vnitatis seruandum, satis hoc est, vt membra eius corporis cuius Christus est caput, inter se communicent; quod diligentissime facere semper studuit vetus Ecclesia, partim per consensum in doctrina, partim per ordinis legitimi conseruationem & commercium formaturum, vt ait Optatus libro II. & nos alibi pluribus exposuimus. Hildebrandina verò dominatio, non solum necessaria non est fouendæ vnitati, sed etiam vnitatis veræ, quæ posita est in coniunctione animorũ & sincera charitate, inimica est prorsus, & consistere cũ illa non magis potest, quàm ignis cũ aqua. Docet hoc ratio, docet experientia; quum à temporibus Hildebrandi perpetua inter Regnum & Sacerdotium, atque inter ipsos Ecclesiasticos extiterint discidia, iurgia, contentiones acerrimæ & bella dirissima. Quod autem Optatus Petro nullam in Apostolos dominationem tribuat, vt facit Baronius & fit hodie ab omnibus eius causiæ patronis, perspicuum est ex istis eius verbis, in eodem libro VIII. *Hæc omnia*, inquit, *viderat Paulus in Apostolis cæteris, qui bono vnitatis per charitatem noluerunt à communione Petri recedere, eius scilicet, qui Christum negauerat.* Attente sunt expendenda illa verba, *noluerunt à communione Petri recedere*: ex quibus liquido constat, Optatum de dominatione Petri in reliquos Apostolos ne cogitasse quidem. declarant hoc ipsum & sequentia: *Quod si maior esset amor innocentiæ, quàm vtilitas pacis & vnitatis, dicerent se non debere communicare, vt supra dictum est beatissimo Petro, qui negauerat magistrum.* quid clarius istis? Communicarunt Petro, ait Optatus, cæteri Apostoli bono vnitatis. cur non dixit agnouerunt illum suum dominum, suum Monarcham? Pergit verò; *Possent non communicare, vt supra dictum est beatissimo Petro; possent contra illum recitare verba Christi, qui promiserat, negaturum se esse apud Patrem, eum qui se coram hominibus denegasset.* deinde vbi Petri peccatum prolixe exaggerauit, subdit hæc: *Et tamen bono vnitatis de numero Apostolorum separari non meruit.* Obsecro quàm aliena hęc sunt ab hodierna doctrina de imperio B. Petri in omnes Apostolos? Si non habuit Petrus dominationem, multo minus ex eiusdem Optati sententia, habuerunt eius successores Romani Pontifices. Itaque verba illius sunt libro quinto; *Est ergo in vniuersis seruientibus, non dominium, sed obsequium.* & libro eodem postquàm dixit Catholicam Ecclesiam, à qua Donatistæ se separauerant, cohærere Cathedræ Petri ad vnitatem seruandam institutæ, enumerationem successorum Petri ita claudit: *Liberio successit Damasus;*

sua ; Damaso Siricius hodie , qui noster est socius : cum quo nobis totius orbis communicatio formatarum in ora communionis solebat colligari. Audet Optatus Romanum Papam *Socium* simpliciter vocare ? Ignorabat videlicet hic Afer non minus quàm Cyprianus sententias Hildebrandi, & de Monarchia in vniuersum terrarum Orbem nihil dum audierat. Itaque judicem in causa religionis suprenum non Papam agnoscit libro eodem, sed Dei verbum, quod hodie isti in ordinem cogunt, nec plus illi tribuunt quam Papæ libuerit, aut rationibus eius imperij fuerit conducibile. Sed vrgentur illa verba : *Claues regni cœlorum communicandas cæteris solus Petrus accepit.* quibus similia legi etiam libro primo, vltro confiteor. Respondeo ; quo sensu dixit Optatus, posse hoc defendi : at quo sensu multi Hildebrandistæ idem dicunt, falsissimum id esse, & nulla ratione posse defendi. Optatus symbolum vnitatis vult fuisse, quod Christus claues omnibus Apostolis traditurus, vnum Petrum sit allocutus, atque illi soli dixerit, *Dabo tibi claues.* hoc ille sic interpretatur, vt dicat solum Petrum claues accepisse, ac postea alijs communicasse. Scio Leonem I. idem scribere, de cuius sententia alibi dicendum. Optatum verò nihil aliud spectasse, nisi conseruationem vnitatis, iam satis demonstrauimus. Itaque possumus quod dicit exponere commodè ; alioquin scimus falsissimum esse, solum Petrum claues accepisse, aut solum à Christo accepisse, vtrumque horum in quam & falsum est, & expressissimis Patrum testimonijs, quæ in omniũ ore sunt, potest confutari. Sed Optatus non ἀδιαλόγως hoc posuit, verùm vt multa sæpe Patres, οἰκονομικῶς disputationi suæ accommodauit. Et sunt multa eiusmodi in illis libris, proposito optime inseruientia ; quæ si accipias vt simpliciter dicta, stare nequeant. Sic libro tertio, Libanum in Cantico Canticorum interpretatur esse Romanum imperium ; & visionem apud Ezechielem prophetam contra Principem Tyri, exponit de Donato Carthaginis. libro eodem vaticinium Ezechielis è capite XIII. trahit aduersus Donatistas ; & multa sunt id genus. In secundo testimonio repetitur illud, Petrum claues accepisse, *vt vnitatis negotium formaretur.* non dicit Optatus, vt monarchia Petri vel eius successorum Paparum institueretur. Tantũ pro vnitate pugnat vir sanctus : hodierni disputatores tantum pro regno & imperio in Orbem terrarum vniuersum. In tertium testimonium ita præfa ut Baronius : *Optatus non semel expresse firmiterque testatur vniuersalem totius Ecclesiæ præfecturam, quam à Christo Petrus est consecutus, transfusam esse in Romanos Pontifices, Petri cathedræ legitimos successores.* Atqui falsissimum est Optatum vllius in

Ecclesiam

Ecclesiam præfecturæ meminisse vel semel. falsissimum item est, vel vnicum apud Optatum legi verbulum, quod ad Ro. Pontificis præfecturam, (ita appellat Baronius quoties lubet ἀνωτατικῶς supremum dominium, & monarchiam Papalem:) possit referri: denique falsissimum est, subiectum testimonium eò posse trahi. Ait, *Igitur negare non potes, scire te in vrbe Roma, Petro primo cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, vnde & Cephas est appellatus.* Scopum horum verborum declarant præcedentia, quæ subijciam. *Videndum vbi sint quinã dotes, quas tu sex esse dicis: inter quas Cathedrã est prima: vbi nisi sederit Episcopus, coniungi altera dos non poterit, qui est annulus. Videndum est, qui & vbi prior Cathedra sederit.* Vides summam disputationis esse de origine Ecclesiæ. Credidit enim vetus Ecclesia, vnicam esse Ecclesiam, quæ toto Orbe sit diffusa; vnicum Episcopatum, etsi multi sint Episcopi pari jure inter se omnes; vnicam Cathedram, super Petrum fundatam, ratione originis & vnitatis. Vide Cyprianũ epistola XL. & LII. & LXX. Quum igitur vniuersæ Ecclesiæ primum fundatorem Petrum fuisse veteres crederent: meritò etiam illud crediderunt; nullam societatem nomen Ecclesiæ mereri, quæ separata esset ab ea quam Petrus instituerat; hoc est, quæ & Petri fidem custodiret, & charitatem atque vnitatem cum omnibus Christi membris seruaret. Hoc argumentum fuit olim firmissimum, & ad sarciendam vnitatem à schismaticis interruptam, efficacissimum. esset etiam hodie, si maneret in Ecclesia eadem quæ fuit olim vnitas, idem concordiæ amor; & quod caput est, si eadem doctrina quam docuit Petrus, & super qua Ecclesiam fundauit, maneret; neque aut additionibus aut detractionibus esset corrupta. De errore Optati, siquidem ita scribit, Cepham interpretantis caput, satis antè dictum. Sequitur: *In qua vna cathedra vnitas ab omnibus seruaretur; ne cæteri Apostoli, singulas sibi quisque defenderent: vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem Cathedram, alteram collocaret. Ergo Cathedra est vnica, quæ est prima de dotibus.* Quid hoc ad Papæ præfecturam, id est monarchiam? Audio virum sanctum de vnitate, pie & proposito suo accommodate disserentem: de Præfectura Romana nihil audio illũ dicentem. Non esse in Ecclesia Dei altare contra altare extruendum, etiam Cyprianus simili argumento probat ep. XL. & plena sunt Patrum monumenta eadem doctrina: sed eundẽ Cyprianum dominationem Ro. Pontificis, vel potius vmbram eius aliquam & leuissimam suspicionem ferre non potuisse, & seuere castigasse, scripta ipsius faciunt fidem. Quis post tempora Cypriani Angelus de cœlis venit, qui nouam hanc doctrinã inuexit in Ecclesiam? Sed etiam si veniisset

aliquis

aliquis Angelus tantæ nouitatis auctor ; Anathema illi fuerat dicendum ex præcepto Pauli, ad Galatas 1.8. Poſtremò, doceat nos aliquis, vbi illa ſit Cathedra vnica, quæ ætate Optati in oculos omnium incurrebat, fidei & diſciplinæ Petri conſeruatrix : & nos idem cum Optato ἀποφάσεως dicemus.

CXLI. S. *Bernardi judicium de illa infinita Papæ poteſtate.*

Anni XXXIV. Num. CCVI.

SIc eſt vt Baronius obſeruat ; exiſtimauit S. Bernardus Chriſtum, quando dixit Petro, *Paſce oues meas*, curam vniuerſæ Eccleſiæ illi & ſucceſſoribus ipſius Epiſcopis Rom. commiſiſſe. Quis neſcit, ab aliquot ſeculis, vtique autem poſt Hildebrandi tempora, neminiin Eccleſia Romana, fas fuiſſe de ea re dubitare ? Ego verò illud potius admiror, auſum eſſe Bernardum illa qua viuebat ætate, Ro. Pontificis poteſtatem ijs finibus circumſcribere, quibus illam definit in illis ipſis ad Eugenium libris. Dicit ille quidem initio tertij, Apoſtolis ſucceſſiſſe Papam, *qui fuerant conſtituti principes ſuper omnem terram.* ſed qualis fuerit ille principatus explicat, & addit : *At quatenus hæc portio te contingit, aut contigerit illos, id ſobria conſideratione penſandum. Non enim per omnem reor modum ; ſed ſane quadantenus, vt mihi videtur, diſpenſatio tibi ſuper illum credita eſt, non data poſſeſſio. Si pergis vſurpare & hanc, contradicit tibi qui dicit, Meus eſt orbis terræ & plenitudo eius.* Attentus lector in illis libris multa reperiet caute dicta, quæ diligenter ſunt expendenda, vt ſancti illius viri judicium de ſui temporis Papis cognoſcatur. Eiuſmodi eſt verbum *pergis* : nam hac voce ſignificat Bernardus, Papas multa jura vſurpare, quæ ipſis non conueniant. nihil enim Bernardus Papis concedit, præter curam paſtoralem animorum. Itaq; lib. IV. cap. II. poſtquam dixiſſet Apoſtolos olim totos ſe ouibus paſcendis expoſuiſſe, paſtoris opere & nomine gloriantes. ſubijcit hæc : *Vbi nunc quæſo conſuetudo hæc ? Subijt diſſimilis valde ; longe in aliud mutata ſunt ſtudia, & vtinam non in peius.* vbi inſignis eſt μείωσις in poſtremis verbis : minus enim dicit quàm cogitabat. Deinde cum regium cultum in Eugenio grauiter increpuiſſet, atque exemplum Petri plane contrarium illi propoſuiſſet, ſubdit : *Abſque his tamen credidit Petrus, ſatis poſſe impleri ſalutare mandatum, Si amas me paſce oues meas. In his ſucceſſiſti non Petro, ſed Conſtantino.* Non probabat videlicet Bernardus Sullaturientis Hildebrandi ſententiam ſeptimam : *Quod ſolus Papa poſ-*

sit vti Imperialibus insignijs. Addit Bernardus mox: *Euangelizare pascere est: Fac opus Euangelistæ, & pastoris opus impleſti.* Non igitur probasset Bernardus illam Bellarmini interpretationem, *Pasce, id est, regio more impera.* non probasset dico? ille verò damnasset & vili aliquo Papæ parasito digniorem pronuntiasset, quàm eo viro qui inter doctos & antiquitatis Ecclesiasticæ peritos nomen profiteatur suum. Bernardi constans fuit sententia, Pontificatum esse ministerium non dominium, administrationem non possessionem, pastoralem curam, non Monarchæ cuiusdam Principibus terribilem Dictaturam. Scribit igitur ad Eugenium suum hæc. Libro II. cap. VI. *Factum te superiorem dissimulare nequimus; sed enim ad quid, omnibus modis attendendum.* NON *enim* AD DOMINANDVM *opinor. Nam & Prophetæ, cùm similiter leuaretur, audiuit; Vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. Quid horum fastum sonat? rusticani magis sudoris schemate quodam labor spiritualis expressus est. Et nos igitur, vt multum sentiamus de nobis, vel nobis impositum senserimus ministerium, non dominium. Non sum ego maior propheta, etsi forte par potestate; sed meritorum non est comparatio. Hæc loquere tibi & doce te ipsum, qui alios doces.* paullo post: *Blanditur Cathedra? Specula est; inde denique superintendis sonans; tibi Episcopi nomine, non dominium, sed officium.* Sequitur deinde: *Esto vt alia quacunque ratione aurum & argentum tibi vindices: sed non Apostolico jure. Nec enim tibi Petrus dare quod non habuit potuit. Quod habuit hoc dedit, sollicitudinem super Ecclesias. Numquid dominationem? Audi ipsum. Non dominantes, ait, in clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, non etiam veritate; vox Domini est in Euangelio, Reges gentium dominantur eorum: vos autem non sic. Planum est, Apostolis interdicitur dominatus. I ergo tu, & tibi vsurpare aude, aut dominans Apostolatum, aut Apostolicus dominatum.* & plura ibidem in eam sententiam. Lib. III. initio: *Possessionem & dominium cede huic;* (Christo) *tu curam illius habe. Pars tua hæc: vltra ne extendas manum. Quid? inquis. Non negas præesse, & dominari vetas? Plane sic.* mox: *Dominari ne affectes hominum homo, vt non dominetur, tui omnis iniustitia.* Et statim: *Recordare nunc vocis illius; Sapientibus & insipientibus debitor sum. Et si non indebitam tibi ipsam censes, hoc quoque simul memento, debitoris molestum nomen seruienti potius, quàm dominanti congruere.* Libro V. cap. VII. *Consideres ante omnia, S. Romanam Ecclesiam, cui Deo auctore præes, Ecclesiarum matrem esse non dominam: te verò, non dominum Episcoporum, sed vnum ex ipsis.* Ex his & similibus

milibus ſit manifeſtiſſimum, S. Bernardum, etſi in denſiſſimis tenebris viuentem, Papis tamen aliud nihil judicaſſe conuenire, niſi τὴν ἐπισκοπὴν τῶν ὅλων, curam & ſollicitudinem de Eccleſijs omnibus. hanc autem curam, non ſolum Apoſtolis omnibus fuiſſe communem, tot locis affirmat Chryſoſtomus; ſed etiam omnibus Epiſcopis incumbere, aſſerit idem, cum alibi ſæpius, tum expreſſiſſimis verbis in laudatione S. Euſtathij Antiocheni. *Edoctus probe fuerat*, inquit, *à Spiritus gratia, Eccleſiæ antiſtitem, non de illa ſolùm, quæ ipſi à Spiritu ſit commiſſa, curam debere gerere; verùm etiam de vniuerſa, quæ per Orbem terrarum degit.* Idem alij Patres confirmant; & praxis priſcæ Eccleſiæ euincit, vt clare alibi probamus. Videt verò pius lector in ſuperioribus Bernardi verbis, quàm ſollicite dominium Eccleſiæ & dominationem in Eccleſiam ſeparet à cura pro Eccleſia: & quam rigide neget, ac ſubinde repetat, neque dominium, neque dominationem, vllo jure vindicari poſſe à Papa. Atqui modò Baronius ſupremum Eccleſiæ dominium Papæ nihil hæſitans attribuebat & ſimul dominationem. Bellarminus de Monarchia Ro. Pontificis, tot libros edidit, & plures alij. Deſinant igitur poſthac ſanctum hunc inter ſuos auctores recenſere. Non me fugit, quid Bernardus idem libro IV. illius operis dicat de duobus gladijs ad Papam pertinentibus: ſed & Bellarminus ipſe fatetur, myſtice illa dici; quæ ſi accipiantur ſimpliciter, futura ſint falſa; quum vt vere obſeruat idem Cardinalis, à mente Domini Lucæ XXII. 38. nihil ne fingi quidem poſſit alienius, quam illa eſt ſententia.

CXLII. *Expenduntur teſtimonia ex Arnobij Commentarijs in Pſalmos.*

IBIDEM.

DIcturus de teſtimonijs, quę ſubijciuntur è Commentarijs in Pſalmum CXXXVIII. qui Arnobio tribuuntur; id primum lectori proponam expendendũ; cur diſſimulauerit Baronius, quod ignorare non poterat; illos Commentarios non eſſe illius celebris ſcriptoris, qui ſub Diocletiano vixit, & Lactantij fuit præceptor. Nemo hodie eſt eruditorum, cui non ſint compertæ cauſſæ, quæ certo euincunt, hunc Arnobium aliquot ſeculis poſt illum priorem vixiſſe. Deinde repetendum hîc mihi eſt, quod ſæpe jam monui, ſolere Patres in ſuis aduerſus hæreticos diſputationibus, minus caute interdum loqui, & ea dicere, quæ magna lectoris æquitate opus habeant; ſicut ex Athanaſio non ſemel jam dixi. Arnobius igitur iſte loco

illo aduersus Nouatianos animose disputans, nonnulla dicit, quæ friuola & nullius momenti quum sint; perperam & absurde ad stabiliendam Papæ Monarchiam hodie afferuntur. Quum negaret Nouatianus, ad pœnitentiam peccatores admittendos: Arnobius contrà, exemplo Petri docet, non solum in priorem statum pœnitentem posse restitui; sed etiam in longe præstantiorem perduci. *Apostolo*, ait, *pœnitenti, succurritur, qui est Episcoporum Episcopus; & maior gradus redditur ploranti, quàm sublatus est deneganti.* Verissime istud quidem. & Arnobius hoc argumento vere & solide confutat Nouatianum. Baronius verò & similes disputatores perperam Arnobij verbis abutuntur, vt Petrum reliquis Apostolis velut dominum imponant. Nihil enim hîc Petro proprium; sed omnibus Apostolis commune fuit, quod notat Arnobius. Nam ante resurrectionem Domini promissæ quidem Apostolis claues fuerant; sed nondum traditæ. traduntur autem Petro & omnibus Apostolis, Ioh. xx. 23. ibidem Spiritum Sanctum accipiunt, quem eo modo non antè acceperant. ibi etiam vocem audiunt, quam prius non audiuerant: *Sicut misit me Pater, ita ego mitto vos.* & plenius apud Matth. xxviii. 19. *Euntes docete omnes gentes*, &c. At illud non ita verum est, quod subijcit Arnobius; solum Petrum Pastoris nomen Christo proprium accepisse. Excidit illi hoc dictum incautius in calore scripti cum Nouatiano disputationis: & colorem aliquem habet ista ratio; quia verbum *Pasce* soli Petro dictum est à Domino: re vera tamen falsum est hoc Arnobij argumentum, & perabsurdum. Nam quis sanus neget Paulum & cæteros Apostolos, tam fuisse pastores, quàm fuit Petrus? Paulus Ephes. iv. 2. ministrorum Ecclesiæ ordines recensens, ponit inter alios ποιμένας, *pastores*: sed longe infra dignitatem Apostolatus. Petrus ipse, quum in prioris suæ ii. 25. Christum appellasset, *pastorem & episcopum animarum.* idem cap. v. 2. Episcopos Ecclesiarum sic alloquitur, ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες: ostendens manifestissime, nomen Pastoris omnibus Episcopis conuenire, qui commissum sibi à Deo gregem fideliter regant. An igitur credemus, eum titulum vni Apostolorum Petro sic proprium esse, vt reliquis non conueniat? hoc verò nemo sanus dixerit, nisi fortasse εἰκονομαχῶν, vt fit hoc loco ab isto scriptore obscuro. At non dixit Dominus cæteris Apostolis *Pasce*: verbum quidem non dixit fortasse illud ipsum: sed mandatum dedit illud ipsum. Sunt enim ejusdem significationis voces βόσκειν vel ποιμαίνειν, *pasce* Ioh. xxi. & μαθητεύσατε, *docete*, Matth. xxviii. 19. item κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον, *prædicate Euangelium.* Marci xvi. 15. PASCERE enim, euangelizare est, vt modò dicebat S. Bernardus. Quod Petrum vocat

Arnobius

Arnobius *Episcopum Episcoporum*, nihil hoc ad dominationem facit vel Petri vel Ro. Pontificis. Petrus qui Apostolus erat, & Apostolorum primus, jure dici potuit *Episcopus Episcoporum* : sicut Paulus dicitur Pater Patrum in responsione ad quæst. CXIX. ad orthod. apud Iustinum. Sed de titulis tam Apostolorum, quam Episcoporum & Patriarcharum prolixe & accurate alibi, si Deus volet.

CXLIII. *Expenduntur dicta quædam Leonis Magni.*

Anni XXXIV. Num. CCVII.

LEonis primi verba sunt: *Inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris, fuit quædam discretio potestatis.* Ostendimus in superioribus, quid sanctum hunc Pontificem impulerit, vt Sedi suæ tribueret quàm plurimum : vt mirum videri non debeat, legi nonnulla apud hunc οἰκουμενικὸν dicta, quæ priorum Ecclesiæ Doctorum constantissimæ doctrinæ non satis congruant. Certe conuenientius sententiæ Patrum ipso antiquiorum dixisset Leo, *in similitudine potestatis fuit quædam discretio honoris.* alioquin cum Cypriano, cum Hieronymo, cum alijs sanctis hic sanctus committetur, si serio illa dixit, eo sensu quo hodie accipiuntur. Addit Leo : *de qua forma est orta Episcoporum distinctio.* Sed hæc distinctio ex jure diuino nulla est, si credimus Cypriano, Hieronymo, & omnibus priscis Doctoribus Græcis & Latinis, toties tam expresse id affirmantibus. Fateor, prudenter & ex vsu Ecclesiæ discrimen esse positum inter Episcopos, cum sunt instituti Metropolitani, & Patriarchæ : sed has differentias è jure diuino esse ortas dici non potest; quum sit compertissimum, juris positiui eam institutionem esse, primo & secundo seculo, & magna etiam, vt videtur, tertij parte olim ignotam. Quare vt agnoscimus in primo Concilio Niceno pie, sapienter & necessario esse confirmatam illam juris diuersitatem inter Episcopos : sic non dubitamus facere illos absurde, qui jus diuinum & positiuum hac in parte confundunt. Neque verò hoc negabant primorum seculorum Ro. Pontifices : verùm vbi creuit eorum potentia, noua simul jura creuerunt, prioribus inaudita, sicut antè obseruabamus.

CXLIV. *Expenduntur dicta quædam Gregorij Magni.*

IBIDEM.

EGregorio Magno proferuntur hæc verba: *Certe Petrus Apostolus primum membrum sanctæ & vniuersalis Ecclesiæ est: Paulus Andreas, Iohannes, quid aliud, quàm singularum plebium sunt capita?* Fuit Gregorius, non solum cognomine, sed rebus ipsis magnus & sanctus, ac vere sui seculi, prope jam ferrei, phœnix. Nos quidem ita censemus: & cur ita censeamus, causas parati sumus reddere. Sed tamen negari non potest, legi in eius scriptis nonnulla interdum, nisi accedat commoda interpretatio, vix excusanda. Fuerítne hæc seculi culpa, an hominis, impræsentiarum non quæro. Illud libere dico, inter dura Gregorij dicta, omnino istud esse ponendum: nam si ἀποτόμως vrgeantur illa verba, *cæteros præter Petrum Apostolos, fuisse plebium singularum capita*: quis hoc dictum excusauerit? est enim manifestissima absurditas, & insolubilis cum verbo Dei & doctrina priorum Patrum pugna. Nisi fortasse possit aliquis probare, soli Petro, non cunctis Apostolis dictum esse, *Euntes docete omnes gentes*. Enimuero si ad omnes gentes similiter omnes Apostoli sunt missi: falsum est, singulos Apostolos præter Petrum singularum plebiũ fuisse capita. Id enim Episcopis conuenit, qui singularum Ecclesiarum sunt Pastores: Apostolis conuenire non potest, qui fuerunt vniuersi Orbis doctores; & quibus vt antea dicebamus è Chrysostomo, κοινὴ ἐγκεχείρισται ἡ Οἰκουμένη; *Orbis terrarum in commune fuerat commissus*. De Iacobo fratre Domini consentiunt veteres, illum de consensu Apostolorum Ecclesiæ Ierosolymitanæ operam suam addixisse; & fere eo loci hæsisse, ad martyrium vsque. Et tamen etiam hunc Petro adiungit Chrysostomus, in caput vltimum Iohannis, & ait illos τὴν ὅλην ἐπιστατεῖν τῆς οἰκουμένης διαδέξασθαι, *curam Orbis terrarum suscepisse*. De cæteris Apostolis nemo dubitat, quàm late Orbis habitabilis tum patebat, eos Euangelium circumtulisse, per omnia quæ adire poterant loca. Quarũ igitur plebium fuêre capita Andreas, Matthæus, Bartholomæus, Thomas? Quid ὁ τεσσαρέσκαιδεκάτος & μεγαλοφωνότατος Paulus, qui Apostolatus sui tirocinium posuit in subigenda Filio Dei Damasco & Arabia; qui mox ab Ierusalem per circuitum vsque ad Illyricum repleuit Euangelium Christi: qui Gentium Apostolus quum esset, tamen etiam Iudæis nuntium salutarem prædicauit: an etiam hic alicuius plebis caput dicendus erit, potius quàm Oecumenicus Doctor & mundi totius magister? Nos apud vnum Chrysostomum obseruauimus loca minimũ

octo

octo aut decem, vbi Paulus appellatur ὁ τῆς οἰκουμένης ἀπόστολος: quod etiam elogium Petro attribuitur ab eodem non semel, sed Paulo tamen sæpius, vt dicturi sumus & probaturi ad numerum huius anni CCXCI. si vitam & otium Deus concesserit. Ipse Gregorius alibi, *caput Gentium effectum esse Paulum* scribit: quomodo igitur vnius aut paucarum plebium? Distinctionem suam Baronius hîc adhibet, vt nodũ soluat. Hoc illi facilius fuit, quàm è Scripturis, aut antiquioribus Patribus locum aliquem afferre, qui illi distinctioni fundus sit. Verius dixerit aliquis, Gregorium Pontificem, in caussa Pontificis, vel propter eam rationem, quam antè obseruabamus in Leone, ad annum superiorem, vel propter similem aliam, aut denique humani ingenij vitio, parum cauisse. Et tamen ne istud quidem Monarchiam hodiernam vel tantillum adjuuat: quum ex alijs tot locis eiusdem Gregorij indubitatum sit; ipsum à dominatione Orbis terrarum adeo fuisse alienũ, vt ipsum titulum Vniuersalis Episcopi, ceu notam certissimam Antichristi semper abhorruerit.

CXLV. *An Paulus inferior Petro.*

IBIDEM.

CÆteros quidem Apostolos nullo negotio in ordinem coegit Baronius, & Petri monarchiæ subiecit: in Paulo verò plus illi fuit laborandum: quia inuenit illum palàm reluctantem. Paulus enim Apostolum se Gentibus sic missum scribit, vt Petrum circumcisioni siue Iudæis. Res ipsa & Pauli verba in Epistola ad Galatas clarissime demonstrant, Paulum æqualem se Petro credidisse: neq; potest vllum è Scripturis verbulum proferri, quo ostendatur aliqua vel minima inter hos duos Apostolos inæqualitas. Audet tamen Baronius scribere: *Cæterum quantum libet amplissimus fuerit eius Apostolatus, quem accepit ad Gentes salnandas, tamen nihil est, quod potestate æquari possit principi Apostolorum omnium Petro, quem præfecit Dominus vniuerso gregi.* En nouam doctrinam: cui si aliquid simile Protestantium aliquis diceret, Nouator & hæreticus statim audiret. & merito; nam quid magis nouitatem aut magis hæresin sapit, quàm quod aperte Scripturis contradicit? Asseueranter affirmat Paulus I. Cor. XI. 12. non esse se inferiorem ne ijs quidem Apostolis, qui præ cæteris excellebant; appellans eo loco τοὺς ὑπερλίαν Ἀποστόλους, quos in Epistola ad Galatas nominabat τοὺς δοκοῦντας, nempe Iacobum, Cepham & Iohannem: & sunt in epistolis Pauli non minus vera, quàm manifica testimonia de abundantia gratię in se collatæ ad Ecclesias instituendas; non veretur

tamen

tamen Baronius putidæ distinctiunculæ, ceu machinæ χαπελιας ope, de fastigio illo gloriæ Paulum deturbare, aut ad conditionem cuiusdam Legati, qui pendeat à superiore quadam potestate, illum redigere. Petrũ enim illi imponit dominum & Monarcham, & diserte negat potestatem Pauli vllo pacto æquari posse potestati Petri. ô nouitatem! ô audaciam! Si Scripturæ negliguntur ab eiusmodi fanaticæ doctrinæ assertoribus; proferant saltem aliquem ex antiquis Patribus, qui eam inæqualitatem inter Petrum & Paulum agnouerint. Nos interim credemus Cypriano, Hieronymo, Chrysostomo, Augustino, ipsi Leoni Magno, qui Petrum & Paulum pares fuisse pronuntiant. Illos, ait Leo, *electio pares, & labor similes, & finis fecit æquales.* πάντες Απόστολοι τῆς αὐτῆς ἀξίας inquit non semel Chrysostomus. *omnes Apostoli pares dignitate erant.* Eucherius Lugdunensis ex homilia in natalem Apostolorum Petri & Pauli: *Huius vitæ inexplebili ardore succensi Christianorum principes Petrus ac Paulus, fœnerauerunt vsuram Deo huius lucis pro commercio æternitatis. Electi duo præcipui ad duorum populorum salutem; Petrus ad Iudæorum, Paulus ad Gentium.* postea: *Vere mirabiles lampadas æquali per vniuersam terrã luce fulgentes. æquales enim illos ac pares per varia & diuersa virtutũ genera dixerim. Petro quidẽ claues regni cælorũ Domino committente creduntur: sed Paulo, siue in corpore, siue extra corpus, vsq; ad thronum tertium sublimato, cælorum secreta reserantur.* mox. *Sed forsitan dicat aliquis; quomodo iste sine clauibus penetrare potuerit diuinæ ædis excelsa. Agnoscamus charissimi, vnas cælorum claues meritorum esse virtutes.* Et post pauca: *Paulus humilitatis ac pietatis clauibus vsque ad tertiam cœli regiam penetrauit, æqualis per omnia virtutibus Petro. Nam etsi ille primus, iste præcipuus.* Vides componi diuinum illud par Apostolorum, omni penitus suspicione alicuius imparitatis adempta. At Baronius concedens ratione muneris Apostolici, prædicandi Euangelij & peccata soluendi Paulum vt cæteros Apostolos, Petro fuisse æqualem: ratione tamen potestatis Petro illum subijcit. Appellat *potestatem*, quam alij *gubernationem* dicunt, & Petro volunt fuisse propriam. Ea est quæ hodie in Petri successoribus appellatur *Monarchia, regnum, omnipotentia, Pontificia*, & nescio quibus alijs secularis typhi plenis nominibus. Hanc Petri prærogatiuam ignorabat omnino Eucherius: alioquin postquam parem illi virtutibus Paulum probasset; necessariam de potestatis imparitate exceptionem proculdubio adiecisset.

CXLVI. Expend.

CXLVI. *Expenditur locus ex Euangelio Iohannis Baronio allatus.*

IBIDEM.

SEd Baronius ita diſputat: Paulus Gentium fuit Apoſtolus: Petrus vniuerſi ouilis Domini, cuius pars erant Gentes: ergo poteſtas illius maior. Affert verba Chriſti, Ioh. x. 16. *Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient: & fiet vnum ouile & vnus paſtor.* poſtea ſubijcit hæc: *Cum itaque non niſi omnium ouium dicat vnum ouile eſſe futurum, vnumque paſtorem cuius Dominus oues ſuas omnes & agnos curæ ſubiecerit: illum ipſum fuiſſe Petrum, nec alium præter ipſum eadem poteſtate qua ipſum, in vniuerſali Eccleſia vnicum inſtitutum eſſe paſtorẽ, ex his quæ dicta ſunt, neminem puto, niſi forte delirum, & mente captum non intelligere.* Baronium ego ſcio fuiſſe virum grauem & doctum; me tamen amor veritatis, zelus gloriæ D N I, reuerentia erga eius Apoſtolos, & ipſum maxime Petrum, honos denique quo Patres Eccleſiæ proſequor, cogunt ſua illi hoc loco verba reponere, & intrepide pronuntiare, deliri hominis & mente capti verba ipſum vſurpare potius quàm grauis & docti. Nam vno verbo, παραλογίας. Argumentatio primùm vitioſiſſima; Sumit enim ὃ ἐν ἀρχῇ; & Scripturam interpretatione ſua manifeſtiſſime deprauat. Sumit illud pro certo; Petro ſoli totum Chriſti gregẽ eſſe commiſſum, & eius vnius imperio ſubiectum. At iſtud eſt de quo quæritur. Gentes eſſe partem ouilis Chriſti, verum eſt: illud quoque veriſſimum; totius ouilis vnicum eſſe Paſtorem; ſed illud falſiſſimum, eo Iohannis loco Petrum intelligi, qui ſit ille vnus Paſtor. De ſe enim ibi Dominus loquitur, non de Petro. Chryſoſtomus docte comparat hæc verba cum iſtis Pauli, Eph. II. 15. *Legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in ſemetipſo in vnum nouum hominem.* Theophylactus clare; Εἷς μυστικῶς, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός. *Vnus paſtor, Verbum Dei & Deus.* Euthymius; *Vnus paſtor: horum & illorum Chriſtus.* Venerabilis Beda idem cum Chryſoſtomo, & affert ex illa ipſa Pauli diſputatione hæc verba: *Ipſe eſt pax noſtra qui fecit vtraque vnum.* Nicolaus de Lyra ad locum Iohannis. *Et vnus paſtor; ſcilicet Chriſtus: alij autem non ſunt niſi vicarij illius paſtoris.* Si de Petro & Ro. Pontif. ſenſit eo loco Dominus; quid eſt, cur non ſuperiores interpretes, non Auguſtinus, nemo denique veterum, nemo recentiorum, quos hactenus legi, id viderint? ipſe Maldonatus verba Domini accurate explicans, neque de Petro neque de Ro. Pontifice verbum vllum facit. Nihil igitur jam vetat, quominus libere dicamus; trahere Chriſti hæc verba ad Petri monarchiam, nouitiam

esse audaciam eorum hominum, quibus nihil pensi est, diuinis oraculis abuti ad sua figmenta stabilienda. Meminit sane B. Augustinus in illorum verborum expositione & Petri & aliorum Apostolorum; sed longe in aliam sententiam, quàm vel Baronius vel Bellarminus. Locus est tractatu in Iohann. XLVI. *Pastores ergo Apostoli? Plane pastores. Et vnde vnus Pastor? Iam dixi, pastores, quia membra Pastoris. Illo capite gaudebant, sub illo capite concordabant, vno spiritu, in vnius corporis compage viuebant.* Iudicent pij Lectores, significentne hæc verba, pari jure Apostolos inter se egisse, quod nos contendimus: an quod vult Baronius, totam potestatem penes vnum Petrum fuisse; cæteros Apostolos illius jussa capessijsse. Quod ait, *Petrum eadem potestate qua Christũ, in vniuersali Ecclesia vnicũ institutũ esse Pastorem.* quis satis pro atrocitate dicti exagitauerit? Christo enim, etiam quâ homo est, æquare potestate aliquem mortalium, blasphemia est, vel blasphemiæ proximum crimen. Petrus, Paulus, Iacobus, cæteri, operarij fuerunt in domo Dei, excellentes illi quidem & summo honore digniſſimi: sed tamen operarij dumtaxat in alieno agro. Θεοῦ δ γεώργιον inquit Paulus: aliam potestatem eis attribuere, hoc verò est *Maiestatis dominiũ homini vindicare*, vt loquitur Optatus, libro quinto; vbi aduersus hunc errorem multa disserit vir pius, quod jam antè monebamus.

CXLVII. *An verũ sit, Petrũ quidem Apostolum fuisse & Iudæorum & Gentium, vt Christum; at Paulum tantùm Gentium.*

IBIDEM.

SVbdit his conditor Annalium; *Nec quia Petrus eos potissimum qui ex circumcisione erant erudiendos suscepit, angustioribus finibus Apostolatum suum ampliſsimum coarctauit. sicut nec cum Dominus de se dicat, atq; profiteatur, non esse missum nisi ad oues quæ perierunt ex domo Israel, excluditur beriditate Gentium, quam postulauit à Patre, vt non æque Gentium ac Iudæorum pastor esse dicatur.* En vt cũ Domino nostro Petrus iterum componatur. Quomodo intelligendũ sit, quod toties apud Paulũ legitur, Petrũ esse Apostolũ circumcisionis, ipsũ autẽ Paulũ pręputij, fuse & vere exponit Hieronymus ad Gal. cap. altero. At nihil vel magno Hieronymo, vel maximo veterum Interpretum Chrysostomo, venit eius in mentem, quod Baronius hîc obseruat. Est verò simile quo vtitur, ita simile, vt quæ sunt inter se dissimillima. Non eo inficias, posse aliquando transferri ad homines, præsertim autem ad Apostolos, quæ in Scripturis de Filio Dei dicuntur. Sed quia omnis comparatio inter genere toto diuersa, semper est periculosa; cautionem ejusmodi comparationes magnam

magnam deſiderant. Fateor, vt Paſtor dicitur Chriſtus, & Petrum paſtorem recte dici. Verùm ejuſdem vocis, vt in ſuperioribus cum Chryſoſtomo obſeruabamus, ſignificatio multum eſt diuerſa, cum de Chriſto prædicatur, & cum de Petro aut de quouis mortalium. Nam vt antè referebamus ex eodem pio Patre, in Chriſto ſignificatur φύσει ποιμήν: in hominibus ἡμῖν ὑπουργός. Chriſtus Paſtor dicitur, quia reuera paſcit, fouet, ſeruatque ſuis viribus ſuam Eccleſiam; Petrus, quia ejus miniſterio Chriſtus vtitur. Male igitur argumentatur ſic Baronius: Petrus etſi dicitur in Scripturis Apoſtolus Iudæorum: erat tamen Apoſtolus omnium & Iudæorum & Gentium: ſicut Chriſtus, licet dicat ſe miſſum tantùm ad Iudæos, eſt tamen Paſtor & Iudæorum & Gentium. Atqui iſta ſunt diſſimillima: nam de Chriſto quidem è Scripturis liquidò conſtat, ipſum eſſe Paſtorem vniuerſalis Eccleſiæ: eſt enim Filius Dei, cui Pater dedit, quatenus eſt homo, in omnes Gentes imperium; maxime autem in Eccleſiam: atque huius veritatis multa ſunt in Verbo Dei teſtimonia. de Petro, ne vnum quidem verbum habent Sacræ literæ, vnde id poſſit colligi, quod velut notum & compertum ponit Baronius. Accedit, quod iſtæ quidem enunciationes; *Petrus eſt paſtor proprie, tantùm Iudæorũ: & Petrus eſt ex æquo Paſtor Iudæorũ & Gentium*, apertiſſimè ſibi inuicem fidem detrahunt; non enim poſſunt ſimul eſſe veræ. Iſtę verò, *Chriſtus miſſus eſt tantùm ad Iudæos*, &, *Chriſtus eſt Paſtor tam Gentium, quàm Iudæorum*, ne ſpeciem quidem vllam contradictionis, recte intellectę, habent. Nam ſenſus verborum Domini, Matth. x v. 24. eſt hic, interprete Auguſtino, tractatu in Ioh. x LVII. *Chriſtus præſentiam ſuam corporalem non exhibet, niſi populo Iſrael. Ad Gentes non perrexit ipſe, ſed miſit: ad populum verò Iſrael & miſit, & venit ipſe.* Melius igitur & veriùs ita diſputationem ſuam inſtituiſſet Baronius: etſi Petrus dicatur Apoſtolus Iudæorum, tamen id non impedire, quin etiam ad Gentes ipſius Apoſtolatus porrigeretur: ſic enim & Paulum, qui tot locis Apoſtolum Gentium ſe appellat, etiam erga Iudæos, quoties data eſt occaſio, vim muneris ſui extendiſſe, & in eorum Synagogis ſtudioſe Chriſtum prędicaſſe, & ad eoſdem etiam illam diuinam epiſtolam ſcripſiſſe. Vter autem Apoſtolatus fuerit nobilior, ad Iudæoſne an ad Gentes, dicetur accurate, propitio numine ad annum Domini quinquageſimum: vbi iterum neruos ingenij contendit Baronius, vt contrariam fidei antiquæ doctrinam aliquo pacto reddat probabilem. Interim obſeruet pius Lector eius verba, SVSCEPIT, & COARCTAVIT: ſic enim loquitur, quaſi Petrus initio conſtituendæ Eccleſiæ, Imperatorem aut Monarcham agens, partem ſuſceperit curandam quam libe-

bat; partem cuiq; Apoſtolorum ex proprio motu, vt hodie eius ſucceſſores loquuntur, aſſignarit. Hoc falſum eſt, hoc omni falſo falſius. hoc ſomnium eſt, fabula eſt, mendacium eſt; & vt mendacium ipſi Petro, ſanctiſſimo Dei Apoſtolo probroſum, omni ſtudio ex hiſtoria Eccleſiaſtica exterminandum. Extat hiſtoria Actuum Apoſtolicorũ; ibi nihil ejuſmodi neque expreſſe dicitur, neque ipſa rerum geſtarum narratione inſinuatur. S. Petrus in iaciendis Eccleſiæ fundamentis ſtrenuum & zeli plenum, ac merito ſuo primarium ſe præſtat operarium; ſed vt affirmat Chryſoſtomus, nihil facit, quod imperium ſapiat, nihil quod aliquam ſpeciem habeat alicuius in collegas dominationis. Falſiſſimum igitur eſt & vaniſſimum commentum, Petrum pro imperio ſuſcepiſſe Iudæorum curam; Gentium tradidiſſe Paulo. Atqui non Petrus vltro illi oneri ſubijt; ſed Chriſtus ipſe id illi impoſuit: neque prouinciam Gentium à Petro accepit Paulus, ſed ab eodem Chriſto. B. Chryſoſtomus homilia in verſum vndecimum, cap. II. ad Gal. τοῦτο μὲν Ἰουδαίοις ἐπέτρεψε ὁ Πέτρος, τοῖς δὲ Ἕλλησι τὸν Παῦλον ἐπέστησεν ὁ Χριστός. *Iudæos Petro tradidit Chriſtus, Græcis Paulum præfecit.* atque hoc ita clare ſignificat Paulus ipſe, vt tribuere Petro quod ille vni Chriſto fert acceptum; hoc vero ſit Apoſtolo palàm contradicere, & ipſi Spiritui Sancto, qui per eius os eſt locutus. De his igitur ſuo loco accuratius.

CXLVIII. *Epilogus Baronij expenditur. Refutatur vaniſſimum commentũ, de tranſlata Monarchia ad eius ſucceſſores Papas Ro.*

ANNI XXXIV. Num. CCIV.

HActenus de Petri primatu Baronius: ſequitur de Papis, Petri ſucceſſoribus; quibus, non autẽ Petro ornari hanc ſponſã, toties jam diximus. Orditur à repetitione doctrinæ modò propoſitæ: quã nos multa complecti à priſca veritate aliena, quum probauerimus; non poterat illius repetitio, non eſſe ejuſdem naturæ. Percurremus breuiter eius verba: *Eſt igitur Chriſti ouile vnũ, eiuſdẽq; Paſtor, vnus idemq; Petrus electus à Domino, ac maxima omniũ Præfectura nobilitatus.* Omnino Chriſti ouile vnũ eſt: non enim plures in hoc mundo Eccleſias inſtituit; ſed vnicã, toto Orbe diffuſã: Paſtor quoq; huius Eccleſię poteſtatis abſolutę, vnicus eſt, IESVS CHRISTVS; qui illi fundandę & exſtruendæ, XII. Apoſtolos, *pari poteſtate præditos*, vt ſæpe diximus ex Chryſoſt. cœlũ petens reliquit. Petrus inter illos Apoſtolos princeps, id eſt, primus, non ſolus, non dominus, non Imperator illorũ: verè, vt ait Bar. *maxima Præfectura nobilitatus*: quia Apoſtolatus, vt ex eodem Chryſoſtomo

Chrysostomo probauimus, est τὸ ἀνώτατον supremus apex potestatis spiritualis. Sed falsum est, Apostolis viuentibus, vnum fuisse duntaxat Ecclesiæ Pastorem Petrum: quum duodecim Apostoli totidem fuerint eiusdem Pastores, nullius Monarchiæ, sed cuiusdam potius admirabilis Aristocratiæ speciem exhibentes. Petrus inter fratres ordine primus, non iure dominationis & imperij: sed propter ἰσονομίαν, & vt negotium vnitatis formaretur; quam causam Patres prodiderunt. Nunc transeamus ad Papam. Subijcit Baronius: *Quam ne exstinctam esse cum Petro, & vnius tantùm hominis vita superstite, Christi Ecclesiam perdurasse; ac deinde gregem sine Pastore, corpus sine capite, fundamentum siue structura, seu sine fundamento structuram penitus remansisse, stulte nimis atque impie, dicere cum Ethnicis cæteriſque Christianæ fidei hostibus compellamur: fateri necesse est, eandem collatam à Domino in Petrum summam omnium potestatem, in posteros eius Cathedræ successores esse derivatam.* Suppositio falsa, illatio vana, vt patebat è præmissis falsis. Metuit Baronius, vbi nullus est metus. Fingit perituram statim fuisse Ecclesiam, si terrenus aliquis Monarcha, cuiusmodi hodie depingitur Papa, ædificium alioqui uiturum non fulcisset, vt Atlas cœlum. Eum Monarcham vult Petrum fuisse; & post illum eius successores. Scripturæ, ac primorum seculorum praxis, & metum Baronij & coniecturam illius pariter atque illationem, vanissimæ vanitatis arguunt. Scripturæ docent, super Petro & reliquis Apostolis & prophetis Ecclesiam esse fundatam. Patres docent id intelligendũ esse de fide, quam Petrus & cæteri Apostoli prædicarunt. Hanc fidem simul, & illi innitentem Ecclesiam, duraturas in æternum, & diuina oracula spondent, & pij Patres confirmant. De Monarchia hodierna, ad fulturã Ecclesiæ necessaria, altum in Scripturis, altum apud Patres silentium. Episcopos & alios pastores doctoresque à Christo in Ecclesia institutos Paulus est auctor. Rex aut Monarcha nullus plane in toto Nouo Testamento institutus inuenitur. Patriarcharum & Metropolitanorum euectionem supra commune ius Episcoporum, supra laudabamus: sed vt humanæ prudentiæ laudabile, & pro tempore necessarium inuentum; non vt juris diuini institutum. Itaque primorum seculorum Ecclesia, vnitatis studiosissima conseruatrix, adeo Monarcham terrenum adoratit nullum, vt ne Patriarchas quidem legatur habuisse. Vna Ecclesia, vna Cathedra esse credebatur, super Petrum Domini voce fundata, ait Cyprianus: sed cuius Pastores multi essent, pariter Apostolorum successores; ac proinde paris inter se auctoritatis. Quippe, *Episcopatus vnus est, cuius à singulis Episcopis in solidum pars tenetur*, ait idem, De vnitate Ecclesiæ: & vnusquisque

quisque Episcoporum Cypriani tempore rationem vni Domino IESV reddere, modò fidem seruaret, credebatur adstrictus, vt antè diximus, ex eiusdem epistola LII. & alibi. Petrus si Ecclesiam Romanam non solum fundauit, verùm etiam aliquandiu rexit; non tantum Apostolus illorum; sed etiam Episcopus aliqua ratione dici potuit: & ita sæpe illum vocari scimus à veteribus; sicut Iacobum fratrem Domini Episcopum Ierosolymorum. Imò omnes Apostolos fuisse Episcopos à Domino factos impositione manuum, legimus in Quæstionibus ex Nouo Testamento, quæ Augustino attribuuntur. Quod quidem pari ratione verum est, vt si quis dicat, eum qui aureos centum habeat, habere quinquaginta. Nam Apostolatus omnium potestatum Spiritualium maxima, omnes minores in se continebat, vt prolixe explicat Chrysostomus in vna suarum homiliarum. Linus igitur, Clemens, & alij Petri successores, in Episcopatu Romæ, non Apostolatui Petri successerunt; sed tantum Episcopatui: plane vt qui Iacobo successerunt, neque fuerunt Apostoli, neque vnquam dicti sunt à proprie loquentibus. Idem censendum est de cæterorum Apostolorum successoribus. Nam omnes Episcopos Apostolis successisse nemo dubitat. Fateor etiam, sicut Petrus dicitur fuisse Princeps Apostolorum, vt non semel demonstrauimus: ita Ecclesiã Romanã priscis temporibus fuisse habitam principalem, vt appellat Cyprianus epistola L V. id est, primã ordine, *vndè vnitas Sacerdotalis exorta est*, ait ibidẽ Cyprianus, qui hoc sensu alibi Rom. Ecclesiam appellat *Catholicæ radicem, matricem, caput.* & merito: quum Tertullianus quem imitatur, omnes Ecclesias Apostolicas, id est, ab ipsis Apostolis institutas, appellet *matrices & originales fidei*. De præsc. cap. XXI. sed dominam aliarum Ecclesiarum, quis veterum illam nominat? Nonne paullo antè B. Bernardus conceptis verbis id negabat? Est igitur merum posteriorum & sequiorum seculorum figmentum, quod ait Baronius, de summa omnium potestate à Petro in successores Papas translata. Addit ex Augustino, epist. CLXV. *Dei Ecclesiam in Petro claues accepisse.* Hoc quia verissimum est, necessario inde sequitur, falsissimam esse doctrinam contrariam, quæ hodie docetur, Petri, id est Episcopi Romani, proprias esse claues, & Papam supra Concilia esse; quæ nullius plane sint auctoritatis, nisi ex Papæ confirmatione illas accipiant. Sed prouocat Augustinus Donatistas ad Ecclesiam Romanam. ita est. nempe vt ad testem principalem eius fidei & doctrinæ, quàm Petrus cæteriq; Apostoli initio docuerant, & tunc omnes Ecclesiæ, ac præsertim Apostolicæ seruabant. Itaque non ad solam Romanam Donatistæ prouocantur ab Augustino; sed aliquando ad omnes totius

Orbis

Orbis terrarum; aliquando ad Eccleſias Orientis; & nominatim ad Ieroſolymitanam, *cui Eccleſiæ, ex ore Chriſti manifeſtatæ, vos non communicatis*, inquit vir ſanctiſſimus, Donatiſtas compellans, epiſt. CLXVI.

CXLIX. *Infallibilitas Papæ κρυπτικῶς aſſerta à Baronio, palàm refutatur.* Sedere in cathedra Moſis *quid.*

IBIDEM.

PErgit Baronius, & ex Auguſtini epiſtola eadem hæc deſcribit. *In illum autem ordinem Epiſcoporum, qui ducitur ab ipſo Petro vſque ad Anaſtaſium, qui nunc eandem Cathedram ſedet, etiam ſi quiſpiam traditor per illa tempora ſubrepſiſſet, nihil præjudicaret Eccleſiæ & innocentibus Chriſtianis; quibus Dominus prouidens ait de præpoſitis malis; Quæ dicunt facite; quæ autẽ faciunt, facere nolite.* Magno artifico Baronius & familiari illa ſibi Crypſi, elicit ex his, Papã hoc ſingulare priuilegium obtinere, vt in fide errare non poſſit. Sic enim ait: *Ex quibus liquet, priuilegia ſic à Chriſto fuiſſe Petro conceſſa, vt idem ipſe velut perſona propria, exprimeretur in ſingulis ſucceſſoribus, atque in Eccleſia viueret ſemper; nec eiuſmodi veritatis ſignum, poſſe ſucceſſoris alicuius criminibus vnquam vel leuiter labefactari.* Palàm eſt, hiſce verbis Baronium, Papis Romæ aſſerere ἀναμαρτησίαν in fide; etſi parum aperte & parum exporrecta fronte loquitur. Non audet ſuo nomine rem appellare; quum ſit hodie tritiſſimum vſu vocabulum *infallibilitatis* ſcriptoribus Hildebrandinæ doctrinæ. Baronius illud jus admirabile Paparum inſinuat, quaſi vnum ſit è priuilegijs Petro conceſſis: deinde vocat *veritatis ſignum.* obſcure ſane & κρυπτικῶς. verùm hæc eſt ars illius in primis Tomis, ſicut antea monebamus. Sed quomodo liqueat ex Auguſtini ſuperioribus verbis Papas Ro. & quidem ſolos ex omnibus Epiſcopis, in fide errare non poſſe, quis præter Baronium intelligit? quis neceſſitatem concluſionis videt? B. Auguſtinus multis locis ſuorum ſcriptorum prouocat Donatiſtas ad Eccleſias Apoſtolicas; ſicut faciunt Irenæus & Tertullianus; qui etſi Romanam agnoſcunt principalem inter omnes, eam tamen inter plures nominant; clariſſimeque docet Tertullianus, quod de vna Eccleſia Apoſtolica dici tum poterat, de omnibus Apoſtolicis potuiſſe. Igitur in epiſtola illa Auguſtinus Donatiſtam presbyterũ vnius ciuitatis Chriſtianitatem ſtulte jactantem, refellens, Chriſtianitatem orbis terræ illi opponit: & quia tam fatuus ille presbyter fuerat, vt *ordinem Epiſcoporum ſibi ſuccedentium* in ſecta Donatiſtarum, allegaret, qui ordo non potuit maior eſſe quàm trium vel quatuor: Auguſtinus illi enumerationi ſtultiſſimè inſtitutæ, opponit longam ſeriẽ

Epiſcoporum

Episcoporum Romæ à Petro ad Anastasium. Poterat Augustinus similem catalogum contexere eorũ Episcoporum qui Antiochiæ, aut Ephesi, aut Corinthi, aut in quauis alia ex Apostolicis Ecclesijs sibi successerant: sed meritò Romanã Ecclesiam, vt omnium notissimã, ex omnibus delegit; nam Carthaginiensem non poterat proferre; in qua seriem legitimorum Episcoporum per Traditores, quos vocabant, fuisse interruptam Donatistæ contendebant. Quos vt obiter refutaret Augustinus ait, in ordine Rom. Episcoporum nullum reperiri Traditorem; sed etiam si quisquam Traditor subrepsisset; non propterea minus Ecclesiam Rom. futuram fuisse veram Ecclesiam: *nihil præiudicaret*, inquit *Ecclesiæ, & innocentibus Christianis*. tacite significans, errare grauiter Donatistas, qui Ecclesiam Carthaginensem propter eiusmodi causam perijsse dicebant. Confirmat Augustinus sententiam suam, verbis Domini de scribis & Pharisæis, Matth. XXIII. 3. *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt facere nolite.* hinc colligit, licet extitisset aliquis Traditor inter Rom. Episcopos; non tamen fraudi futuram fuisse eam rem Ecclesiæ Ro. vt propterea esset existimanda perijsse, & euasisse de populo Dei, non populum Dei, quod falso credebant Donatistæ de Carthaginensi, & alijs Africæ, præter suas. Non potest dubitari, quod hîc dicit Augustinus de Romana, id ipsum voluisse ipsum intelligi de omnibus Christi Ecclesijs; maxime autem de Africanis, quas supercilioſe adeo Donatistæ damnabant. Nam alias Ecclesias condemnabant illi furiosi, quod communicarent Carthaginiensi & alijs Africanis, sibi improbatis: causa verò quam notat Augustinus de Traditoribus, proprie ad Africæ Ecclesias pertinebat, quas Donatistæ vexabant. Igitur quod ille dicit de Romana, id ipsum de quauis alia potuisse dici, & debere credi, significat Augustinus. Alioqui nulla ratio afferri potest, cur ille hoc addat ex hypothesi de Romanis Episcopis. Quam longe ergo aberrat à sententia tanti Patris Baronius, qui è superioribus illius verbis colligit Ro. Papæ infallibilitatem in fide? qua de re nihil cogitasse Augustinum, cum illa scriberet, tam manifestum est, quam quod potest vsquam esse manifestissimum. Nec minus certum & perspicuum est, Paparum ἀναμαρτησίαν in fide, è verbis Domini quæ affert Augustinus nullis fidiculis posse exprimi. Scio virum illum sanctum alibi scribere, Cathedræ Mosis eam fuisse vim inditam, vt in illa sedentes cogeret vera dicere, vt in IV. Doctr. Chr. cap. 27. & in XVI. contra Forstum, cap. 29. Sed hæc expositio excusanda potius quàm probanda, vt etiam Maldonatus, (ne de alijs Theologis nunc dicam) pronunciat

pronuntiat in Com. ad Matth. Ibi acutus ille Hiſpanus verborum Domini mentem ita explicat. *Ergo cum iubet ſeruare ac facere, quæ Scribæ & Phariſæi dum in Cathedra Moyſis ſedent, dicunt: non de ipſorum, ſed de Legis ac Moyſis doctrina loquitur: perinde eſt enim ac ſi dicat; omnia quæ Lex & Moyſes vobis dixerunt, Scribis & Phariſæis recitantibus, ſeruate, ac facite: ſecundum autem opera illorum nolite facere; vt Hilarius & Hieronymus videntur intellexiſſe.* Theophylactus; *Sedere in Cathedra Moyſis* exponit, *ea docere quæ præcepta ſint in Lege Moyſis.* Quare ſine cauſſa Baronius, & Domini verba & Auguſtini refert ad inſinuandum dogma nouum de Papæ Ro. infallibilitate in fide. Obiter obſerua, vltro fateri hîc Baronium, poſſe Petri ſucceſſores quamuis maxima crimina admittere, neque pertinere ad ſecundam Tabulam eorum ἀναμάρτητον. Mihi aliud fere perſuaſerant Dictatus Hildebrandi, cuius verba ſunt, in ſententia XXII. *Quod Ro. Pontifex, ſi canonice fuerit ordinatus meritis B. Petri, indubitanter efficitur Sanctus.* atque hoc probat bonus ille Papa auctoritate Ennodij Epiſcopi Papienſis, & Symmachi Papæ. Quis credere dubitet? οἶκοθεν μαρτυς.

C L. *Refellitur dictum falſiſſimum; omnes Catholicos tractatores à principio primatum hodiernum agnouiſſe vel Petri vel Paparum. contrarium probatur enumeratione aliquot primorum ſcriptorum. de Clemente, Dionyſio Areopag. Ignatio.*

Anni XXXIV. Num. CCIX.

AVdiamus quæ ſequuntur; *Id ipſum*, ait, *de Petro ac de Ro. Eccleſiæ Pontificibus, teſtati ſunt, quot quot ab exordio naſcentis Eccleſiæ extiterunt, noſtrarum rerum Catholici tractatores.* Bone Deus! Adeóne quenquam ſuę exiſtimationis eſſe ſecurum, vt quę ſciat falſiſſima eſſe, ea non dubitet ita aſſeueranter affirmare? judicia eruditorum nihil vereatur? Nos contrà illud intrepide dicimus, & ſeriò affirmamus; Petri & Pontificum Romæ Monarchiam, ita ignoratam fuiſſe, primis Eccleſiæ ſeculis aliquamnultis, vt illius meminerit prorſus nemo, è ſcriptoribus Eccleſiaſticis, qui per annos ſexcentos & plures eo vixerunt. Monarchia pro qua hodie pugnatur, cœlum & terram complectitur; poteſtatem inquam ſecularem & ſpiritualem. Ad ſpiritualem ceptum eſt aſpirari palàm & aperte à nonnullis Paparum, circa annum quadringenteſimum: temporalis verò ne nomen quidem per multa deinceps ſecula fuit auditum. Primi auctores qui ſpiritualem,

& postea temporalem potestatem Papis asseruerunt, vel ipsi Papæ fuerunt, vel ex eorum cohorte prodierunt, vel certe afflicti quidam fuerunt Episcopi, quibus præsidio Romani Papæ erat opus. Ex primis verò seculis quis potest auctor proferri, non dicam qui propugnauerit, sed qui saltem meminerit vllius eiusmodi potentiæ? Reperientur, scio, multi pij tractatores Ecclesiastici, qui magnificis elogijs B. Petrum ornent. Sed ejusmodi elogia, nullam illi dominationem in cæteros Apostolos, aut in vniuersalem Ecclesiam attribuere, nisi quam omnes Apostoli habuerunt, solide hactenus demonstratum est. De primorum Paparum Decretalibus, nemo exspectat, credo, vt hîc differam. Iam antè non semel diximus, vanissimorum hominum figmenta ea esse, & Cardinalem Cusanum laudauimus, qui fraudem illam ex parte detegit, Concordantiæ Catholicæ, lib. III. capite secundo. & Bellarminus ipse in nupero de Ecclesiasticis scriptoribus libro, illarum Decretalium mentionem nullam facit, vi, vti spero, veritatis victus tandem, & vltro iam illi quam iunior animosissimè oppugnauit, herbam porrigens. Explosis igitur rancidis illis & anilibus figmentis; nego, atque iterum nego, & pernego, posse aliquem proferri primorum seculorum scriptorem, qui vel Petri vel Ro. Pontificis dominationem, aut apertè, aut minus apertè, aut vlla denique orationis idea, notam fuisse suo seculo ostendat. Ex omnibus Ecclesiasticis scriptoribus primorum seculorum, qui ad nos peruenerint, sunt nonnulli, qui de Ecclesiæ regimine aut nullam, aut non magnam, neque expressam, mentionem fecerunt; quod argumenta de quibus scribebant, id non requirerent. Hi quod Petri & Paparum dominationis nullo pacto meminerint, non debet mirum videri. Ad hanc classem referimus Iustinum, Clementem Alexandrinum, Athenagoram, Hippolytum, alios. Sed sunt alij illorum temporum scriptores, quos ipsa rerum natura de quibus scribebant, inuitabat, vt Papæ Ro. & dominationis illius facerent mentionem: si quidem vlla tunc Ecclesiæ cognita fuisset atque vsurpata. Exempli gratia: in Constitutionibus Clementis, quarum γνησιότης & germanitas tanto molimine defenditur à Turriano & alijs, exponitur multis locis ordo Ecclesiasticus, qualis in vsu fuit illius auctoris ætate. Totus liber secundus in descriptione consumitur muneris Episcoporum, item presbyterorum & diaconorum. In sexto agitur de schismatis. Liber octauus tractat de electionibus cum aliorum Ecclesiæ ministrorum, tum ἀρχιερέων, id est, Episcoporum: nunquam enim illis in libris accipitur vox ἀρχιερεὺς *summus Pontifex* nisi de Episcopis. Libro autem sexto, cap. XIV. verba Clementis sunt: ἐχέτω ὑμῶν ἡ καθολικὴ ταύτην διδασκαλίαν,

εἷς

εἰς ὑπογραμμὸν ὑμῖν, τὴν καθολικὴν ὑποτύπωσιν τῆς ἡμῶν: *Scripsimus vobis hanc Catholicam siue, vniuersalem doctrinam, vt confirmemini vos, quorum fidei vniuersalis* (vel *Catholicus*) *Episcopatus est commissus.* quæ verba torqueant licet Turrianus atque alij, quantum volent: nunquam tamen effugient, quin omnibus Episcopis aliqua saltem ex parte, cura vniuersalis Ecclesiæ, ex huius Clementis sententia, conueniat. Sed hoc jam non agimus. Illud contendimus, jure meritò causſam quæri posse, cur Clemens dominationis Petri & eius successorum nullam penitus det significationem. Causſa autem eius silentij est, quia adhuc ignorabatur, & turris illius ὑπερμήκης, quæ multo post Romæ exstrui cepta est, ne vnus quidem lapis ad jaciendа fundamenta erat dum positus. Extant hodie scripta non pauca sub nomine Dionysij Areopagitæ: quem illum ipsum esse, cuius habetur mentio in Actis, omnes, opinor, scriptores Pontificij acerrimè tuentur. Nouissimus omnium Bellarminus ita rigide illam sententiam defendit, vt solos qui aliter sentirent, Lutheranos esse, aut sciolos affirmarit. Est quidem ridicula plane res, hominem Græcarum literarum prorsus ἄμυητον, (quod omnia Bellarmini scripta ostendunt, eximiè verò ille ipse liber nouissime ab eo profectus) iudicare velle de Græco scriptore; sed tamen concedamus illi impræsentiarum ita esse, vt vult. Quæro igitur, vnde illud Dionysij huius silentium de Capite visibili Ecclesiæ in terris, Romæ regnante? Nam vt de cæteris eius scriptis nihil dicam, nonne prodigio simile, si fuit aliquis eius ætate Monarcha, regio more imperans in Ecclesia Dei, nusquam eius meminisse Dionysium hunc, saltem in Ecclesiastica Hierarchia? Mysterium vnitatis in declarandis ritibus Ecclesiæ toties attingit ille scriptor eximius: cur tacet illud maximum mysterium, de vno in terris, vicem Christi relicto, Vicedeo, vniuersalis Ecclesiæ Rege, qui à paucis seculis Regibus atque ipsi Imperatori sese postulat imperitare? De Petro hoc tantum, obiter Dionysius, De diuinis nominibus capite tertio: πρὸ μὲν ἁπάντων ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος καὶ Πέτρος, ὁ κορυφαῖος καὶ πρεσβύτατος τῆς θεολόγων ἀκρότητος. *Aderat Iacobus Filij Dei frater, & Petrus, supremus atque antiquissimus Theologorum vertex.* Scio Barlaamum Hieracensem Episcopum, hunc quoq; Dionysij locum referre ad principatum Petri stabiliendum: sed κορυφαῖος ἀκρότης, etiam si vertatur, vt apud illum legitur, *verticalis summitas*, non potest aliud significare, quam quod apud alios sæpe legitur de Petro ὁ κορυφαῖος τῶν: atqui nos ad locum Matthæi certissime probauimus, Græcos quoties aliquem sic nominant, honoris præeminentiam denotare, de dominatione aut monarchia me cogitare quidem. Itaq; Maximus & Pachymeres duo interpretes Dionysij eruditissimi ac diligentissimi

ligentissimi, nullam in eius verbis neque Petri neq; Papæ dominationem inueniunt. Quũ igitur sæpe illũ scriptorẽ ipsa argumenti natura quod tractabat, inuitaret ad faciendã aliquam tantæ rei mentionem; quis dubitat eius silentij causſam esse nullã aliã, nisi quod ipsius seculo vniuersa illa doctrina hominibus erat incognita? Idem dicimus de epistolis Ignatij, quas negare esse antiquissimi illius Martyris & Episcopi Antiocheni, hæresis hodie fuerit: & verò nonnullarum ex illis antiquitatem nouis rationibus tuebimur nos alibi, si Deo placuerit. Hic igitur Ignatius, in singulis fere suis epistolis, dignitatem Episcopalem miro studio asserit; & totum ordinem Ecclesiasticum in illis epistolis est inuenire. Anacleti etiam mentio habetur in epistola ad Mariam, & nominatur μακάριος Πάπας, *beatus Papa*. de Monarchia tamen vel Petri vel Ro. Pontificis, vir hic sanctus οὐδὲν λέγει. Extat etiam inter illas epistolas, vna ad Romanos: cuius titulus si verus est & γνήσιος, (quod Græcè perti numquam sinent sibi persuaderi:) prolixam laudationem Ecclesiæ Ro. continet. Sic in reliquarum inscriptionibus aliæ Ecclesiæ miris verbis prædicantur: omnium prolixissime in sexta Philadelphensis: quam ait voluntate Dei fundatam super petrã. In ea igitur ad Romanos, ecquod vel in textu, vel in inscriptione dominationis vllius est indicium? Nam qui eò trahere conantur hæc tituli verba, ἥτις προκάθηται ἐν τόπῳ χώρας Ρωμαίων, (quod alicubi facit Bellarminus,) rogandi sunt, vt Barbaram locutionem prius nobis explicent, quàm vllum ex ijs verbis argumentum ducant, quæ ne ipsi quidem intelligunt. Sed exemplorum satis, hoc quidem loco.

CLI. *Refellitur dictum alterum falsissimum: omnia legitima Concilia, & omnes sanctos qui à principio vixerunt, præbuisse testimonium hodiernæ dominationi, vel Petri vel Paparum Ro. Quatuor Concila in Actibus. Nicenum I. Sardicense. Constantinopolitanũ I. Ephesinum. Chalcedonense. Constantinopolitana Synodus prouincialis.*

IDEM.

SVbijcitur in Annalibus; *Id ipsum testata sunt, quotquot fuerunt vnquam sacra Concilia in Spiritu Sancto legitime congregata: hoc ipsum omnes deniq; Sancti, quorum vita est illustrata miraculis, sunt semper absque vlla dubitatione professi.* De Concilijs respondeo; adeo verum non esse, omnia Concilia comprobare hodiernam doctrinam de potentia Romana; (eò enim spectat tota hæc disputatio:) vt contrà affirmemus nos, ne vnum quidem ad hanc diem Concilium extitisse, (Tridentinum non excipio

excipio;) in quo doctrinæ illius capita omnia sint confirmata. Nam verbi gratia; An Papa sit supra Concilium, Romæ, in Hispania, & vbicunque sine vlla contradictione regnat Pontifex, articulus fidei est: nullo dum tamen Concilio, saltem Oecumenico, id legimus esse definitum. Quod ad vetusta vero Concilia attinet, quid verbis opus? Tam aperte falsa est hæc affirmatio, vt ad pueros qui Latina mediocriter intelligant, non dubitem prouocare. Inspiciantur Tomi Conciliorum Venetijs aut etiam Coloniæ editorum, (nam de Ro. editione alibi differendum:) legantur, judicetur. Obseruant docti, quatuor Conciliorum in Actibus fieri mentionem: primi, in quo eligitur Matthias, capite primo: secundi, in quo diaconi instituuntur, cap. v 1. tertij, in quo Iudaica institutа antiquantur, cap. x v. quartum eliciunt ex historia cap. x x 1. de Pauli aduentu Ierosolyma. In secundo & quarto, Petrus ne nominatur quidem: in primo & tertio sanctus ille Apostolus, non domini aut Regis partes agit, sed præsidis: quas partes ipsum in jaciendis Ecclesiæ fundamentis sustinuisse, sæpe antea diximus. Si vis scire quantũ interfit inter illam Petri administrationem, & hodiernum dominatum, lege Commentarium Chrysostomi in illum diuinum libellum. de Papa Ro. nusquam in illis Scripturarum Concilijs; nusquam in toto Nouo Testamento, vlla mentio. Quare de numero Conciliorum hæc primo excipienda, quæ extant in Dei Verbo. Ante Nicenum Concilium, Oecumenicum nullum est habitum; prouincialia multa, sed in quorum nullo, vestigium aliquod Romanæ dominationis appareat. Nam Victoris vsurpatio, temeritatis notata est à sanctis Episcopis Orientis, neque obtinuit. In Niceno I. fibula potius imposita est cupiditati ambitiosorum hominũ, quàm habenæ laxatæ. Et tamen, quicquid illud est, quod Romano & Alexandrino Patriarchis in illo Concilio defertur; id omne consuetudini adscribitur, non juri diuino. Quare nullum ad id tempus Concilium extitit, qualia fingunur à conditore Annalium fuisse, non dicam multa, sed omnia. Paucis post Nicenum annis in Synodo Sardicensi, auctore Hosio, decretum est, vt de controuersijs liceret ad Ro. Pontificem referre. Sed hoc Concilium pro Oecumenico habitum à veteri Ecclesia non est: ac propterea sic ipsum jacuit, vt ne nomen quidem illius Augustino innotuerit; neque vt obtentum illud per vniuersam Ecclesiam fuerit seruatum. Adde quod honos Petri & celebratio memoriæ eius obtenditur ab Hosio, non vllum jus diuinum aut canonicum. In Oecumenico I I. Constantinopolitano primo, nihil quicquam habent patroni caussæ Pontificiæ, quo cristas attollant. Hoc sciunt, qui machinas Baronio alijsque structas aduersus

vnum

vnum è canonibus ejus Concilij, non ignorant. In Ephesino, III. Oecumenico, cui præfuit Cyrillus, Cælestini absentis magna fuit auctoritas; nec dum tamen fidei fratrum dominatur Papa; nedum temporalem Monarchiam obtineat. Anno Domini CDLI. celebratũ est Chalcedone quartum Oecumenicum Concilium, sub Marciano Augusto, Leone sedente, imperioso sane Pontifice: sed declarauit hæc Synodus luculente, honorẽ primarũ Sediũ, de quo illis temporibus ceptum est contendi, non è jure diuino, vt postea affirmatum est, sed ex humana institutione originem habere. Affert Bellarminus & Synodum Constantinopolitanam ante quintum Oecumenicum Concilium in caussa Anthimi congregatam, & vrget illa verba ex actione quarta; *Apostolicã Sedẽ sequimur & obedimus, & ipsius cõmunicatores cõmunicatores habemus, & condemnatos ab ipsa & nos condemnamus.* quasi ignoraret Græcorum hominũ blanditias aduersus eos, quos honore & beneuolentia prosequebantur. Vellem tamen Græca verba extarent, quibus tum Menas est vsus. Sciunt Græcæ linguæ periti, verba καλῶ & ὑπακούω, nullam, vt plurimum, dominationis habere significationem. nam καλῶν sæpe dicitur Græcis vel par, vel etiam dignitate inferior, cum superiorem alloquitur: sic ὑπακούειν de eo vsurpatur, qui suadentis & monentis consilium probat & sequitur, vt æger medici. Adde quod Synodus illa prouincialis fuit, non Oecumenica; & Menas qui illa dicit, peculiariter Agapeto Ro. Papæ, tunc agenti Constantinopoli, erat obstrictus; Quæ deinceps sunt secuta Concilia prætermitto: satis enim ex ijs quæ dicta sunt apparet, quantum à rei veritate superior Baronij affirmatio abhorreat. Postremò, quod de sanctis viris additur, qua facilitate affirmatur, pari et potest & debet negari: probari certe nunquam poterit. Enimuero nimis aperta hæc quidem est in viros Deo charos iniuria; approbatores illos facere regni istius terreni, cuius instrumenta inter alia sunt, Taxa Cancellariæ, ad rerum sacrarum deformandam nundinationem; & Directorium Inquisitionis, ad vectorum Dei, legitimorum Regum & Principum, atrocem deiectionem, & mox cædem immanem. Apage. Hildebrandi hæc doctrina est, & similium Paparum, ac parasitorum eius Sedis, non vllius è sanctis Dei: nisi cui fortasse proximorum seculorum horrendæ tenebræ veritatis cognitionem inuiderunt.

CLII. De

CLII. *De Ecclesiæ dote, faciendi miracula. Ostenditur Baronius ea de re incautius differentem, planorum & hæreticorum caussam egisse. Finis verus miraculorum. Cur cessauerint. Solos infideles hodie miracula desiderare.*

ANNI XXXIV. Num. CCXIV.

POst hæc redit Baronius ad Domini apparitiones à resurrectione; qua in parte cur illi non assentiamur in nonnullis, causssas jam antè exposuimus. Hic verò sermonem auctor inijcit, de duabus Ecclesiæ dotibus, potestate faciendi miracula, & exponendi Scripturas: de quibus breuiter quædam attingemus. Quod ad miracula attinet, mirari ipse satis non possum, tam frigidè, tam ieiunè, tam periculosè, locum illum in Annalibus esse tractatum. Satius enim erat, nihil dicere, quàm ea dicere, quæ in gratiam planorum, impostorum, pseudoprophetarum, & hæreticorum videri jure possint esse scripta. Ait, ab hæreticis nullum verum miraculum fieri posse; & veram doctrinam miraculis declaratam esse omnibus seculis. Ego verò aio; veteris Ecclesiæ doctrinam esse hanc; non tam miracula per se esse attendenda, quàm finem cuius gratia fiant. Finem autem legitimum miraculorum esse, vt doctrinæ cœlesti fidem concilient; quod tot locis inculcat Chrysostomus. Nam exempli gratia: docet nos Scriptura, vnum Deum esse adorandum, vni illi sacrificium offerendum. Si igitur aliquis malus Angelus, aut pseudopropheta Satanæ minister, miraculis faciendis, ab vnius Dei adoratione aliò nos auertere voluerit; quid agendum erit è doctrina Baronij? An argutabimur, nulla fieri miracula à Deo, & Deo tribuentes quod per occultam Dei permissionem effectum est à Diabolo, in errorem abduci nos sinemus? At Baronianę huic doctrinæ repugnat præmonitio Scripturarū, Deutero. XIII. 30. Math. XXIV. 24. II. ad Thess. II. 2. vbi est illa terribilis denuntiatio, daturum esse Deum impostoribus ἐνέργειαν πλάνης, *efficaciam erroris*. Quare etsi non negamus vnius Dei esse vera efficere miracula: scimus tantum obtrudi sæpe falsa pro veris; sæpe Deum permittere vt hac ratione illi tententur qui diuina oracula contemnant. Vt non debuerit Baronius sine vlla distinctione scribere, quæ scripsit. Non enim poterat impostorum in negotio religionis melius causssam agere. Augustinus libro priore in sermonem Domini de monte: *Illud ad rem maxime pertinet, ne decipiamur tendentes ad contemplationem veritatis, non solum nomine Christi per eos qui nomen habent & facta non habent; sed etiam quibusdam factis atque miraculis, qualia propter infideles cum fecerit Dominus,*

nus, monuit tamen ne talibus decipiamur; arbitrantes ibi esse inuisibilem sapientiam, vbi miraculum visibile viderimus. Ergo possunt auctore Augustino, qui falsam doctrinam tuentur, iactare miracula, incautos decipere idonea. Addit Augustinus: *Sed fortasse quis dicat, non posse iniquos visibilia illa miracula facere; & mentiri potius illos credat, qui dicturi sunt, In nomine tuo prophetauimus & dæmonia eiecimus & virtutes multas fecimus. Legat ergo, quanta fecerint resistentes famulo Dei Moysi, Magi Ægyptiorum.* deinde affert verba Domini apud Matthæum. Omissa igitur securitate illa, quam doctrina Baroniana potest incautis afferre, cum præsente animæ periculo; credamus potius Augustino, qui fine discernenda esse miracula docet, De ciuit. Dei, lib. x. cap. xvi. vbi expressis verbis ostendit vir sanctissimus, docenti è Scripturis, nec miracula facienti, potius credendum esse, quàm miracula facienti, & contra Scripturam loquenti. *Nihil enim credi Deus voluit, aduersus Scripturarum auctoritatem*, inquit idem, lib. xiii. contra Faustum Manichæum. & contra Donatistas, non vno loco docet idem Pater, non ideo manifestari Ecclesiam Catholicam in Scripturis quærendam, quia miracula in ea fiant: sed ea demum esse vera miracula, quæ in Catholica fiant, vt De vnitate Ecclesiæ, capite xvii. Quod ait Baronius, ad confirmationem veræ doctrinæ exhibita esse miracula, quotiescunq; expedire Deo visum est; assentior ei tota mente: tantum addo, obseruari hîc debere temporis distinctionem, si volumus sentire cum Patribus. Primis Ecclesiæ nascentis temporibus miracula necessaria erant, vt infidelibus diuinitas doctrinæ cœlestis manifestaretur: vbi vero semel constituta est Ecclesia, & Scripturis sua constitit in Ecclesia Dei auctoritas, non plane quidem miracula fieri desierunt; semper enim facta sunt, & verissimum est, quod super eo scribit Augustinus Retractationum libro primo, cap. xiii. sed fieri ita vt initio & tam communiter, desierunt. Itaque sæpe legas apud Patres, desisse gratiam miraculorum; vt apud Chrysostomum lib. iv. de sacerdotio, τῆς δωρεᾶς τῶν σημείων ὅλος ἴχνος οὐκ ἐκλέλειπται *virtutis signorum ne vestigium quidem relictum est.* in Matthæum, homilia xxxiii. τὰ σημεῖα, inquit ἔπαυσεν ὁ Θεός. & sæpe alibi. idem scribit Augustinus variis locis, vt libro tertio De baptismo contra Donatistas, cap. xvi. & in Euangelium secundum Matthæum, serm. xviii. vbi reddit rationem cur jam non fierent miracula sicut olim: quia videlicet voluerit Deus, *Per ista temporalia quæ videbantur, ædificare fidem ad illa quæ non videbantur.* Eandem causam reddit & Chrysostomus persæpe. in psalm. cxlii. ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ ἅπαν ἐκράτησε, τὰ σημεῖα ἐπαύσατο· νυνὶ δὲ ἐκεῖνα χρεία τοῦτο

τῆς

τῆς διδασκαλίας. *quando notitia Dei nondum erat diffusa, miracula fiebant: nunc ea docendi forma amplius non est opus.* & in Iohan. hom. XXIV. affirmat idem Pater miracula hodie petere, esse Deum tentare: essèque adeo infidelium non fidelium requirere miracula. Ait inter cætera: Διὰ τί μὴ καὶ νῦν σημεῖα γίνεται; Εἰ γὰρ πιστὸς εἶ, ὡς εἶ χρὴ, καὶ φιλεῖς τὸν Χριστὸν, ὡς φιλεῖν δεῖ, καὶ χρείαν ἔχεις σημείων. Ταῦτα γὰρ τοῖς ἀπίστοις δίδοται. *Cur non hodieq; fiunt miracula? Si tu fidelis es, vt par est te esse; & Christum amas, vt amare debes, miraculis non indiges: nam hæc infidelibus dantur.* Eucherius Lugdunensis in verba Euangelij, Matth. XVIII. 1. *Nobis signa & miracula nunc necessaria non sunt, quibus ea quæ facta sunt solummodo legere & audire sufficit. Credimus enim Euangelio, credimus & Scripturis ista narrantibus.*

CLIII. *De Ecclesiæ dote altera, Scripturarum intelligentia. Ostenditur quo fine Baronius altitudinem earum & difficultatem commemoret.*

Anni XXXIV. Num. CCXV.

SEquitur dos altera, Scripturæ sacræ intelligentia: quam Apostolis primò ait Baronius fuisse concessam: deinde transfusam per eosdē Apostolos in sanctā Ecclesiam. Recte sane & verè: atq; hoc extra controuersiam. Illa verò hodie in hac lamentabili Dominici gregis laceratione, ingens est controuersia; vtrum è tot Ecclesijs toto mundo dispersis, vna sit aliqua, cui Scripturæ fuerint traditæ, & cui soli jus illas interpretandi conueniat. Sed quum videatur conditor Annalium de industria eam quæstionem vitasse, qui in toto hoc sermone commune Ecclesiæ nomen vsurpat, priuatæ nullius mentionem facit: ne nos quidem isto loco illam attingemus. Erit in sequentibus commodior occasio de his agendi: vbi, iudicium veteris Ecclesiæ & antiquorum Patrum super ea momenti longe maximi controuersia, si ita Deo visum fuerit, ἀφόβως & accurate exponemus. Interim obseruet pius Lector κρύψιν Baronianam & scopum, in ijs quæ de eo argumento scripsit hoc loco. Principio altitudinem Scripturarum & obscuritatem commemorat: de facilitate eiusdem in ijs quæ necessaria sunt ad salutem, quæue ad morū emendationem pertinent, verbum nullum facit. Quorsum hoc? Fulcienda nempe erat, Romanæ Ecclesiæ hodierna doctrina; quæ verbi diuini maiestatem prætexens, vsum ejus & notitiam populis Christianis, quos in potestate sua habet, penitus ademit. Romæ igitur, in Italia, Sicilia,

Hiſpania, & alijs quoque locis, Biblia quamuis leuiter inſpexiſſe, non impetrata præſertim venia, hæreſeos certiſſimum eſt argumentum. Viri ſancti Athanaſius, Baſilius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, & alij omnes, de majeſtate diuinorum oraculorum locis innumeris ſuorum monimentorum grauiſſime diſſeruerunt: ijdem tamen omnes, Chriſtianorum vnumquemque nulla ſexus, nulla conditionis aut profeſſionis adiecta diſtinctione, admonent, hortantur, vrgent, vt ſacros libros, ſobrie quidem & cum timore ac tremore, ſed tamen aſſidue legant, relegant & quantum fieri poterit, in manibus ſemper habeant. Sciebant magni illi viri, multa eſſe in Scripturis difficilia, ardua, abſtruſa; quæ poſſe intelligere paucorum ſit hominum: nec minus tamen clamat Chryſoſtomus, Οἱ βουλόμενοι σωθῆναι προσχέτωσαν τῇς γραφαῖς. *Si quis vult ſaluari, ad Scripturas animum applicet.* homilia ſexta, in priorem ad Corinth. Sciebant malos Chriſtianos & hæreticos in ſuam & aliorum pernitiem Scripturis abuti: nec minus tamen clamat idem vir ſanctiſſimus, Ἀκούσατε μου λαϊκοὶ πάντες ὦ βιωτικοὶ, καὶ κτᾶσθε βιβλία, φάρμακα ψυχῆς. *Vos appello ô Laici omnes, audite obſecro, parate vobis Biblia, animæ remedia.* cauſſam accipe, Τῶν πολλῶν αἴτιον τοῦτο τῶν κακῶν, τὸ μὴ εἰδέναι τὰς γραφάς. *Malorum omnium hæc cauſſa eſt, quod Scripturæ ignorentur.* homil. 1x. ad Coloſſ. his ſimilia paſſim ſcribit vir ille ſanctus, & cum eo omnes Patres. Qui ſi hodie viuerent, dictorum eiuſmodi, quæ nuſquam non in ipſorum ſcriptis occurrũt, tortoribus Inquiſitionis vel Romanę vel Hiſpanicę rationes reddere cogerentur: poſtquam facta rerum mutatione, Verbum Dei haberi cepit *naſus cereus, ad res profanas & impias probandas*, flexibilior *& facilior, quàm facile eſt ex pedibus aut ſemipedibus, aut penthemimeribus Virgilianis epithalamia, ſeu quiduis aliud congerere*; ſicut poſt alios ſcribit Pamelius Archidiaconus ad Tertullianũ de præſcr. num. 237. Viderunt ſcilicet hodierni Doctores, quod Athanaſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus & reliqua veteris Eccleſiæ lumina non viderant. Sed de hac noua ſapientia, alio tempore, σὺν Θεῷ, cum cura ſumus dicturi. Addit Baronius, Scripturas ſine ope Dei, non poſſe intelligi; & hoc teſtimonijs aliquot Patrum confirmat: quaſi eſſet aliquis inter Chriſtianos, mentis ſuæ compos, qui hoc vel negaret, vel in dubium vocaret. Sed illud diſſimulat; probe hoc intellexiſſe, probe conſideraſſe ſanctos illos viros, de quibus modò dicebamus. Qui tamen ex eo concluſionẽ ejuſmodi nunquam elicuerunt, atq; fit hodie. Extãt apud S. Ephrem, apud S. Chryſoſtomum, apũdalios Patres ſaluberrimę admonitiones eò ſpectantes: extant etiam præcepta de ratione legendi Scripturas:

Scripturas: extant deniq; formulę precũ sanctissimarum, in eum vsum comparatarum, quarum aliquot exempla in dissertatione de Scripturis à nobis proferuntur. Horum pietatem imitari satius erat; quàm de Scripturæ obscuritate & difficultate longas declamationes instituere, & postea inter libros damnatę lectionis (nisi impetrata sit venia) diuina oracula referre. Pergit verò Baronius, & Scripturas nominans *Lapidem offensionis, petram scandali*, omnes eos qui proprijs ingenij viribus freti, neque per ostium ingressi ad legendos libros sacros se accinxerunt, pronuntiat esse factos vel auctores hæreseum, vel sectatores. Equidem de ijs qui ad lectionem Scripturarum opinione sui tumentem animum, superbum, profanum, impium attulerunt, facile Baronio assentior. Vetus dictum est, Τὰ μεγάλα τῶ Θεῶ δῶρα μέγαν ἔχῃ φόβον; & quo præstantiora sunt Dei munera erga humanum genus; eò periculosius & grauius in illis peccatur. Vt vinum, singulare Dei donum, si quis intemperanter illo abutatur, certam affert pernitiem: sic literæ sacræ, diuinum illud animæ Christianæ pabulum; si quis irreuerenter illas tractet, neque ad Dei gloriam, sed suam potius, lectionem illarum referat; pernitiosissime & mortaliter ipsum peccare nullum est dubium. Sed quum propter intemperantes, quorum est in omnibus nationibus tanta copia, promiscuum vini vsum nullus vnquam Ro. Pontifex prohibuerit; cur lectione Scripturarũ populos interdicit? cur non illa potius amuleta & præsidia aduersus hoc periculum vsurpat, quæ à veteribus, vt ostendemus, constat esse vsurpata? Ostium verò illud, cujus meminit hic Baronius, sine dubio est, venia ab Episcopo impetrata, ex præscripto Tridentinorũ Patrũ. Atqui durum est, eo jure quod Deus tibi dederit nullo tuo merito priuari te; nisi actione quadã subsidiaria in integrum fueris restitutus. Esset tamen fortasse hæc injuria tolerabilis, nisi certissima experientia probaret, nouæ huius legis non esse finem alium, nisi vt horribili ejus carmine à Scripturis populi Christiani vniuersi absterreantur. Quod ait, neminem vel ab aliquo cœlesti Angelo, vel ab ipso Deo edoctum, atque eruditum, posse tamen tuto quæ acceperit docere, nisi eadem omnia Ecclesia confirmarit; quia palàm è diametro pugnat cum ijs quæ fecit Paulus, quæque scripsit in epistola ad Galatas; tota voluntate, toto animo reijcimus: & Baronio Chrysostomum opponimus, cujus hæc sunt verba ad eius epistolæ caput primum; Εἰ ἀνοητότατον ἐφάνη τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διδαχθέντα, μετὰ ταῦτα μετὰ ἀνθρώπων κοινολογήσασθαι. *Extremæ absurditatis res fuisset, si is qui à Deo doctus fuerat, postea cum hominibus communicasset.* & in eam sententiam plura

ibi dicit vir sanctissimus. Non aliud sensisse quàm Chrysostomum, ne illos quidé Patres, quorum testimonijs abutitur hîc Baronius, demonstrabitur ad annum Domini XLIV. num. LXXVII. vbi iterum de re eadem agit Baronius.

CLIV. In historia Assumptionis quædam obseruantur. De Actis Pilati, & eiusdem epistola. Iosephi versio Hebraïca. Sibyllina oracula. Athanasij Quæstiones. Miraculum de vestigijs Christi. Impressio Caluariæ. Epilogus.

ANNI XXXIV. Num. CCXXI.

IN parte vltima historiæ Euangelicæ, de Domini nostri Iesu Christi assumptione in cœlos; quæ prolixè deinceps exponitur vsque ad tmema CCXXXV. vbi rerum post ascensionem gestarum narratio incipit; pauca sunt quæ accuratæ Baronij diligentiæ attexantur. De epistola & Actis Pilati sic censeo. Veteres Romani studio singulari sunt vsi, vt rerum omnium memorabilium, quæ in Vrbe factæ essent, aut casu euenissent, memoria extaret. Eò spectabant Acta Senatus & Acta diurna populi, quæ summa cura, vt viri docti dudum obseruarunt, & conficiebantur Romæ & custodiebantur. Sed & in prouincijs eadem consuetudo ab earum Præsidibus & Cæsarum procuratoribus videtur fuisse vsurpata. Non solum enim per literas suas Rectores prouinciarum, si quid occurreret memoria dignum, Imperatorem faciebant eius certiorem, verùm etiam Acta rerum memorabilium suo jussu confecta ad eundem transmittebant. Eiusmodi fuerunt Acta de rebus Domini ad Tiberium missa; quæ non à Pilato, sed Pilati jussu fuerant Ierosolymis confecta. Itaque Iustinus, qui primus omnium huius historiæ meminit, in Apolog. II. neque epistolæ, neq; Actorum Pilati facit mentionem: verùm τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων Ἀκτῶν, *Actorum quæ facta sunt, cum Pontius Pilatus erat Iudæa Procurator.* & iterum, ἐκ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων Ἀκτῶν (male editum αὐτῶν) μαθεῖν δύνασθε. *potestis cognoscere ex Actis confectis sub Pontio Pilato.* Sed & Pilatum ipsum scripsisse ad Tiberium de Christo fit verisimile. Tertullianus in Apologetico cap. v. & iterum cap. XXI. vtrum ad Acta an ad epistolam Pilati respexerit, non facile dixerim. Quemadmodum autem è testimonio Iustini & Tertulliani certò constat, Christũ Pilati opera Tiberio innotuisse: adeo vt audiendi meo judicio non sint,

ſint, qui huic hiſtoriæ fidem abrogant: ita ex eorundem verbis colligere non poſſumus, vel epiſtolam Pilati vel Acta, fuiſſe euulgata ſic, vt in manibus hominum verſarentur. Putem verius, notitiam huius rei peruenisſe ad Chriſtianos, per aliquem è Cæſarum miniſtris, qui ad Chriſtum conuerſus, quæ ipſe ſcrinia tractans Auguſtorum comperiſſet, fidelibus narrauit. Certe Euſebius cùm Hiſtoriam ſuam ſcribebat, neque epiſtolam, neq; facta Pilati viderat; neque aliud ea de re norat, niſi quod apud Iuſtinum legerat & è Tertulliano, vel per ſe vel per interpretem cognouerat. Nam alioqui, tantæ vir diligentiæ & curioſitatis, ipſam epiſtolam vel Acta, in ſuos Commentarios fuiſſet proculdubio relaturus. In ſecunda Hiſtoria, cap. 11. locus Tertulliani è capite quinto in Græcum ſermonem verſus habetur: niſi quod vel Euſebius vel eius interpres, Tertulliani hæc verba omiſit, *quod illic veritatem illius diuinitatis reuelauerat*; & ſententiam paullo aliter concepit. In Chronico Latino, res eadem breuius narratur, item in Græco, pag. LXVI. vbi ſcribendum eſt, Πιλάτος Τιβερίῳ τῷ καὶ Σωτῆρι δοκιμάσας, (non ἀναγαγών, quod reſpuit Helleniſmus:) καὶ τὰ τοῦ Χριστιανῶν δόγματος. Ne Cedrenus quidem aut Zonaras, qui tot ſeculis poſt Euſebium ſcripſerunt, vllam aliam eius hiſtoriæ cognitionem habuerunt, niſi quam ab Euſebio acceperant, cuius verba leuiter immutata deſcribunt. Ex his apparet quàm inſignis eorum impoſtura fuerit, quos non puduit epiſtolá Pilati & Acta à ſe conficta pro genuinis monumentis jactare. Acta producebant errori ſuo tuendo hæretici Teſſareſcædecatitæ; ſed quæ nemo cordatus dubitauit eſſe falſa: iccirco de ijs ſic loquitur Epiphanius: κατὰ τῶν Ἄκτων λέγω Πιλάτου αὐχοῦντες βίβλους τὴν ἀκρίβειαν. *gloriantes ſe accuratam veritatem inuenisſe ex Actis Pilati, ſcilicet.* Nec minus falſa epiſtola illa, quæ in Annalibus è Pſeudohegeſippo deſcribitur. Nemo eam leget aliquo judicio & literarum vſu præditus, quin fraudem ſtatim intelligat. Baronius quidem pro ſuſpecta illam habuit: ſed melius feciſſet vir eruditiſſimus, ſi manifeſtum plani alicuius figmentum penitus reiecisſet. Sixtum verò Senenſem hominem eruditum, qui probe norat, eiuſmodi impoſturis nihil olim fuiſſe vſitatius, mirari ſatis non poſſum; qui illam ipſam epiſtolam, diuerſa tantum Latinitate conceptam, in Vaticana, vt ait, à ſe inuentam, pro vero & germano antiquitatis monumento publicauit. Quod deinde ſubijcit Baronius de Ioſepho, quem vult videri jure merito reprehendiſſe tot locis in ſuperioribus: ſperamus, ſi quis æquo animo legerit, quæ ad defenſionem magni illius ſcriptoris ſunt à nobis diſputata, facile intellecturum, criminationes Baronianas eiuſmodi fuiſſe, quæ Ioſephi exiſtimationem augerent potius

quàm imminuerent. Valde autem vereor, ne ex aliena fide scribat auctor, quæ narrat de codice Hebraico Iosephi è Græco translato, quem ait extare in Vaticana, & seruare manifesta vestigia imposturæ Iudæorum, qui locum de Christo, è libro XVIII. cap. IV. eraserint. Ego verò non puto extare hodie in rerum natura, Iosephi opera è Græco in Hebræum, vt ait Baronius, conuersa. Extat quidem historia eiusdem fere argumenti Hebraico sermone eleganter contexta, sub nomine *Iosipon ben Gorion*, siue *Iosephi Gorionidæ*: qui impostor insignis sic opus suum concinnauit, vt vellet videri à vero Iosepho illud fuisse scriptum. Sed aliter catuli, aliter leones olent. adeo enim antiquus Iosephus hic non est, vt recens admodum sit scriptor, & quidem Gallus, vt certis argumentis demonstrauit Iosephus Scaliger in Elencho. Porrò etsi planus hic in multis Iosephum sequitur ὑπόθεσις, vel potius eius interpretem Latinum: totius tamen operis textura longe diuersissima; neque in hunc scriptorem, quantum existimo, potest cadere, quod suauiludius aliquis Baronio persuasit. Obseruatio quæ subijcitur de libro Sibyllæ, notioni Quindecimuirûm subiecto, vt constaret fides oraculis Sibyllinis, quæ postea erant prolaturi Christiani; vt ingenue dicam quod censeo, parum videtur probabilis. Nam quis dixit Baronio, testimonia quæ multo post ceperunt ex oraculis Sibyllarum peti à Christianis, fuisse deprompta ex ijs libris qui seruabantur Romæ à Quindecimuiris? Vbique locorum circumferebantur oracula hexametris concepta, quæ Sibyllis vulgus attribuebat. Ex ingenti copia eiusmodi vaticiniorum pauca jam olim à Romanis sacerdotibus selecta, quod viderentur ad Remp. ipsorum pertinere, & Quindecimuiris tradita diligenter custodienda. postea factæ sunt aliæ collectiones, quæ jussu Patrum à Quindecimuiris examinatæ partim reiectæ sunt, partim admissæ. Ex hac vera narratione nihil potest eius colligi, quod studiose adeo obseruatur hic in Annalibus. Liber Quæstionũ, qui mox citatur sub nomine Athanasij, †Διδύμου est, & magno illi Patri, quod pauci ignorant, falso attribuitur. Miraculum de sanctis Domini vestigijs pristinũ statum continuo recipientibus, quicquid homines molirentur; propter consensum tot scriptorum, & in his magni Hieronymi, qui fuit oculatus testis, fide mihi quidem videtur dignissimum. Sed quod posteriores scriptores narrant, de impressione caluariæ Christi in rupe, non historia videtur esse, verùm fabula ad imitationem miraculi huius conficta. Rem ita narrat Sanutus in Secretis, lib. III. parte XIV. cap. IX. in discriptione montis Oliueti. *Ibidem etiam ostenditur locus,*

in

in quo detentus fuit à turbis, Iuda osculo eum prodente: & videtur adhuc impressio caluariæ eius in rupe descendente & vestigia capitis ac capillorum eius: & in alio latere apparet impressio digitorum eius, ac si in pasta facta fuisset: quam impressionem dicitur fecisse apprehendendo rupem, cum teneretur à turbis. Et est mirum, quia experti recitant, quod etiam ferreis instrumentis, non modo partem lapidis non possunt abscindere: sed nec pulverem quidem possunt elicere. Tanti huius miraculi, quum nulla extet apud veteres mentio, conijcere ex eo prudens lector potest, quantum sibi superiora secula permiserint in fingendis ex animi libidine narratiunculis, quas pro veris miraculis populis talium auidis obtruderent.

Hæc habui, Christiane Lector, quæ ad primam hanc partem Annalium Cardinalis Baronij, obseruarem: partim vt præclare ab ipso exposita confirmarem aut illustrarem: partim, si quid humanitus illi excidisset, quod minus rectum videretur, vt de eo candide te admonerem. Zelus gloriæ Dei, veritatis amor, concordiæ in Ecclesia Christiana cupiditas, hanc operam à me expresserunt; non liuor, non odium, non inanis gloriæ titillatio, quam certiore spe, οἷσι πᾶσ βεβοηθεῖται, poteram ex alijs scriptis mihi spondere; non denique alicuius spes commodi, aut istis similis vlla alia causa. Si quem ex his laboriosis vigilijs nostris fructum Ecclesia Dei est perceptura; non meæ industriæ, quæ modica est, aut nulla; sed bonitati ipsius & misericordiæ inenarrabili; in qua sola spes mihi omnes meæ & sunt & semper fuerunt positæ; feram id acceptum; & quanta maxima deuotione potero, gratias ipsi agam gratissimas atque humillimas. Culpæ si quæ sunt; (neque aliter potest, in opere tam vario;) illæ verò meæ sunt. Condonet illas mihi Iesus Christus, & meliora me pro inexhausta sua benignitate dignetur docere. Interim hoc sancte profiteor, fuisse mihi propositum, doctrinæ Scripturarum, quam primitiua Ecclesia & credidit & docuit, mordicus in omnibus adhærere. An, & quatenus quod optabam sim assecutus, judicium esto penes Ecclesiam vere Christianam, vere Catholicam. Illi ego mea omnia scripta, & ipsum me, tota voluntate humiliter submitto atq; subijcio.

Τῇ ὁ MONΑΔΙ πᾶσα δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς
ΤΡΙΑΔΙ δόξα καὶ χάρις εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Amen.

F F N F S

Addenda superioribus.

PAg. 4. versu 19. post verbum *disputantur*, insere hæc. intelliget, si quæ sunt alicubi huius Patris duriora dicta; ea ex alijs locis esse exponenda. Verbi gratia: extant tomo sexto Sauiliano duo sermones, de vtilitate ex obscuritate prophetiarum: in eorum posteriore, hæc sunt verba: οὐκ ἦν δ ἀπαιτούμενον παρὰ τῶν Ἰουδαίων πίστιν εἰς τὸν Χριστὸν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. *Ante Christi aduentum non exigebatur à Iudæis fides in Christum.* intellige de fide vti vocant explicita; nam absolute si capias, falsum est; expone igitur ex alio loco in priore sermone, pag. 652. vbi ait de Iudæis: προσεδόκων ὅτι ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ἐλεύσεται, ἵνα ἄρῃ τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. *exspectabant agnum Dei venturum, qui tolleret peccata mundi.*

Pag. 111. v. 7. ante vocem *Supra*, insere: nam Cedrenum non tanti facio, vt magnâ eius habendâ rationem censeam; quem scio scribere de B. Virgine, ἡ δὲ παρθένος προσκαρτερεῖ τῷ ναῷ, ὡσανεὶ ἀπ' ἀγγέλου τρεφομένη. *at Virgo in templo assidue manebat, & ab Angelo nutriebatur.* S.

P. 117. 17. ante *Locum*, insere, & I. Corinth. VII. 35. εὐπροσέδρους τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως. *vt possitis Domino adhærere, sine vlla distractione.* Loc.

P. 123. in fine capitis adde: Huc facit disputatio Pauli de Middelburgo, Episcopi Forosempronienſis, in Paulinæ parte II. lib. II. cap. primo. *Ecclesia celebrat multa festa aliter quàm ipsorum denominatio requirit, ob causſas accidentales, in Rationali Diuorum, vel catalogo sanctorum expressas. Non enim valet consequentia: Ro. Ecclesia obseruat festum S. Petri ad vincula, in Calendis Augusti; ergo S. Petrus die primo Augusti in carcerem fuit conjectus, aut quod die illo carcerem Angelus effregit: nam in diebus Azymorum hæc facta fuisse, Actuum* XII. *legitur. Similiter festum Iacobi maioris octauo Cal. Aug. celebratur; & tamen circa festum Paschæ in diebus Azymorum capite obtruncatus legitur. Similiter festum decollationis Iohannis Baptistæ,* IV. *Cal. Sep. obseruatur; qui tamen circa dies Paschæ decollatus putatur. Similiter posset dari instantia de festo omnium Sanctorum, quod ex festo omnium idolorum traxit originem; quod Bonifacius Pontifex quarto Idus Maij beatæ Virgini & omnibus Martyribus dicauit: sed postea per Gregorium* III. *ad Cal. Nou. omnibus Sanctis dedicatum, translatum fuit.* his similia exempla plura ibidem subiungit vir ille eruditissimus.

P. 189. 12. ante illa verba, *In M.* insere: Sunt & qui rationem quartam afferant, propter miraculum quinque panum. B. Augustinus de tempore in festo Epiphaniæ Domini, serm. I. *Hodie illud festum colimus, quo se in homine Deus virtutibus declarauit; pro eo quod in hac die,*

siue

ſiue quod in cœlo ſtella ortus ſui nuncium præbuit: ſiue quod in Cana Galilææ in conuiuio nuptiali aquam in vinum conuertit: ſiue quod in Iordanis vndis aquas ad reparationem humani generis, ſuo baptiſmo conſecrauit: ſiue quod de quinq; panibus quinque millia hominum ſatiauit; in quolibet horum ſalutis noſtræ myſteria continentur & gaudia.

P. 217. v. pen. poſt *diſſerit*, inſere. Damaſcenus quoque de ea diuerſitate erudite diſſerens, in ſermone de transformatione Domini, notat, vulgo eſſe vſitatum, vt in numerandis diebus, τὰς ἀκρας ὑπεξάγομεν, τὰς μέσας ἀριθμοῦμεν. *vltimis exemptis, medias tantùm numeremus, vel contra.* Et B.

P. 271. v. 14. poſt vocem *expendendum* adde. Verba Hippolyti ſunt, Πρῶτος ὁ Πέτρος, ἡ πέτρα τῆς πίστεως. *Primus Petrus, petra fidei.*

P. 331. 36. poſt *genuina eſt*, inſere, (quod ne Bellarminus quidem putat; vt conſtat ex ejus nupero libro de Eccleſ. ſcriptoribus: quem vide:) ju.

P. 397. 27. poſt *concedent*, inſere. etſi non me fugit, quoſdam recentiorum grammaticorum id obſeruare. Moſchopulus: πέτρος ὄνομα κύριον ἢ προσηγορικὸν Αττικοῖς ἡ πέτρα· ὥσπερ ὁ σκότος προσηγορικὸν τοῖς αὐλοῖς, ὁ δὲ σκότος τοῖς κοινοῖς σαφέστερος σκότος. putauit iſte grammaticus, inter πέτρη & πέτρος nullam eſſe differentiam, niſi in genere: & in eo notat Atticiſmum: ſed falſus eſt. E.

P. 493. 41. Extat vox *prozedor* & apud Abr. Zacuthum Iuchaſin, pag. 23. b. vox autem *teraclin* è Græca triclinium corrupta, legitur etiam in Iad Moſis Ægyptij, lib. XII. cap. XXI.

P. 537. 9. ante *Quare* inſere; In canonibus Concilij Ancyrani, λειτουργία ſiue ἱερατικὴ λειτουργία, commune nomen eſt omnium ſacrarum functionum quę obeuntur ab Epiſcopo vel presbytero, vt προσφέρειν, κηρύττειν, ſiue ὁμιλεῖν, & ſimiles.

Pag. 538. 37. poſt *guntur*, inſere: quinetiam apud Iohannem X. 3. paſtor ouium κλεῖ τὰ πρόβατα.

Errata typographica, aut properantis calami *aberrationes.*

Pag. 3. 3. *distingue* παρουσίας, *vidi.* P. 13. 20. *scr.* κ᾽ νίκων ϟ M. P. 17. 33. *scr.* potiente. P. 20. 25. *scribe sic*, inf. den. bim. totius Bethlehem, & agri Bethlehemitici crud. P. 24. 32. *scr.* πίει. P. 39. 25. *scr.* sollicitauit, ac D. m. iuit inf. P. 45. 4. *scr.* seuera voce, s. P. 32. 34. *scr. sic*, & Cedrenus, ipsum vt videtur, secutus, err. P. 101. 25. *scr.* liberis. P. 116. 7, 5. *à fine, scr.* אתח *itthah* cum ca. P. 139. 10. *scr.* τῇ Βασιλῇ. P. 157. 2. *sc.* QVINDECIM. P. 173. 7. *sc.* certa. P. 177 ult. *scr.* ponendus. P. 193. ult. *scr.* septuagenarius. P. 195. 9. itaque. P. 207. 38 *scr.* συμπλαστὸν. P. 215. 37. coerceatur. P. 220 18. *scr.* juridicinæ. P. 227. 9. *scr.* velle. P. 243. 37. *scr.* חישובה P. 244. 40. *scr.* Massechet Hasanedrin. P. 246. 22. *scr.* שער P. 262. 18. *scr.* Testamenti exempla solet c. P. 295. 14. *scr.* commodius. P. 302. 22. *scr.* טמאים *temerm.* P. 309. 27. *scr.* cred. non debemus. P. 318. 11. nzniæ. P. 319. 14. & Fr. P. 336. 35. *scr.* prosequitur. P. 341. 1. vnguenti rep. P. 345. 24. *scr.* sedere: neminem è r. P. 364. 20. trabali clauo, sed. P. 396. 15. sed metonym. P. 398. 4. deitatem. P. 454. 22. de vncto c. P. 478. 4. *sc.* של חג *sibul chag.* Pag. 482. 21. *scr.* Thalmudicis. 22. *scr.* משום ירקיא ומשום מהיא P. 485. 10. Forosempronienſem. P. 486. 14. *scr.* ומשום P. 488. 27. factæ per Ch. P. 503. 13. *scr.* palæstræ. P. 505. 36. Statuarum. P. 506. 39. αἰδῶ εἰ. P. 512. 4. solemnioris. P. 524. 13. daret c. 39. Pergamus int. P. 526. 36. *scr.* Gregorius Magnus, pauendum myst. *is enim est, non Gaudentius Brixiensis.* P. 530. 37 totam. P. 548. 31. ἀλιτηρὸς. P. 564. 14 laboriosius. 18. honorabilius. P. 565. 1. verè M. P. 586. 1. Missæ. P. 588. 11. veri. P. 596. 33. contigisse. P. 610. 41. דבר P. 615. 37. *distingue*, supplicium: prop. P. 618. 23. *scr.* αἰσχῦναι ἀς ὦ. P. 627. 37. habitabili. P. 637. 31. rhetoribus. P. 643. 37. censum p. P. 645. 1. putant adm. P. 654. 15. ὡμοῦξα. 22. cogitauit ille; sed. P. 656. 9. separatim. P. 673. 13 sepiæ. P. 681. 15. à צחר P. 686. 10. matre sua, v. 32. ἐρεῖ λόγια. P. 690. ult. *à fine scr.* Galilææ. P. 692. 21. εἰσέρχεσθαι. P. 693. 29. militiam. P. 696. 30. fuisse ab eo tr. P. 704. 32. Henriquez. P. 708. 1. narrationes. P. 719. 15. collatum. Pag. 722. 39. Tu, inquit, e. P. 725. 40. hodierna doctrina d. P. 728. 1. multo. P. 734. 2. eo. P. 738. 33. habeat. P. 740. 8. formatarum. P. 742. 37. scripsit. P. 744. 20. *disting.* superintendis, sonans t. P. 755. 18. alioqui ruiturum non fulcisset. P. 758. 39. Faustum. Pag. 765. 25. *scribe*, miracula nisi à Deo, e. 31. scimus tamen.

SACRAE SCRIPTVRAE LOCA, DE QVORVM

lectione, aut verſione, aut interpretatione, aliquid obſeruatur in his *Exercitationibus.*

E Veteri Testamento.

Moſes.

Geneſeos, *Cap.* xxx. 3. p. 493. *cap.* xlii. 3. p. 490. *cap.* xlix. 3. p. 16. *cap. eod.* 5. p. 492. *cap. eod.* 10. pag. 7. *& ſeqq. cap.* l. 26. p. 672.

Exodi, *cap.* xxxviii. 8. pag. 117.

Leuitici, *cap.* x. 6. p. 597. *cap.* xxi. 10. pag. 597.

Numerorum, *cap.* xi. 6. p. 698. *cap.* xvi. 2. p. 474. *cap.* xx. 10. p. 492. *cap.* xxv. 4. pag. 618. *cap.* xxxvii. 8. 9. p. 96.

Deuteronomij, *cap.* xxi. 22. p. 616. *cap.* xxiii. 17. p. 303. 5. *cap. eod.* 18. p. 201.

Ioſue.

Cap. viii. 29. p. 616. cap. xiv. 15. p. 626.

II. Regum.

Cap. xi. p. 116. cap. xxi. p. 619.

II. Paral.

Cap. ii. 16. p. 492. c. xxx. 15 p. 476.

Dauid.

Pſal. xxi. 17. pag. 619.

Canticum Cant.

Cap. ii. 14. p. 692. c. iii. 19. p. 492.

Eſther.

Cap. vii. 10. pag. 618.

Iſaias.

Cap. viii. 4 pag. 182. c. ix. 1. p. 276. c. xi. 8. p. 177. cap. xix. pag. 192. cap. xxii. 22. p. 735. cap. xxxiv. 16. p. 162. c. xxxviii. 10. p. 403. c. xl. 2. p. 715. c. li. 1. p. 400. cap. lxi. p. 306.

Hieremias.

Cap. xxxii. 9. pag. 457.

Ezechiel.

Cap. i. 5. pag. 233. c. ix. 4. p. 620. cap. xxi. 27. p. 9. cap. xxxviii. 12. pag. 627.

Daniel.

Cap. iii. 5. pag. 492.

Amoſus.

Cap. ii. 8. pag. 490.

Michæas.

Cap. v. 2. pag. 47.

Habakuk.

Cap. iii. 2. pag. 165.

Sapientia Sirach, *ſive* Eccleſiaſticus.

Cap. xxxii. 1. p. 274. c. xlii. 10. p. 119.

Tobias.

Cap. ii. pag. 482.

Macchabaica.

I. cap. v. 63. pag. 12.
II. cap. ii. 19. p. 118.
III. cap. iii. 24. p. 185.

E NOVO TESTAMENTO

Matthæus.

Matthæi textus Græcus asseritur contra nouam illorum audaciam, qui volunt eius auctoritatem pendere ab Hebraico Ebionitarum, iampridem amisso. pag. 388. p. 678. p. 682. & p. 695.
de auctoribus Græci textus, p. 680.
Cap. I. 11. pag. 129. cap. 11. 1. p. 178. & 181. *eod.* 6. p. 716. 717. *eod.* 11. pag. 179. *eod.* 23. pag. 213. cap. 111. 3. p. 129. cap. 1v. 18. p. 252. cap. v 1. 7. p. 324. *eod.* 11. p. 530. 531. cap. x v. 24. p. 753. cap. x v 1. 17. p. 128. cap. eod. 15. 16. 17. 18. *lege distribam* x 11. *Exerc. decimaquinta.* eod. 23. p. 440. cap. x x. 25. p. 203. 12. c. x x 1. 9. p. 447. cap. x x 11. 11. pag. 496. *eod.* 17. p. 452. cap. x x 111. 3. p. 758. *eod.* 35. p. 194. cap. x x v 1. 5 p. 481. *eod.* 26. p. 523. *eod.* 30. pag. 589. cap. x x v 11. 34. p. 662. *eod.* 51. p. 648. *eod.* 52. p. 648. *eod.* 60. p. 656. cap. x x v 111. 1. p. 675. *eod.* 2. pag. 656. *eod.* 48, p. 642.

Marcus.

Euangelium Marci, quod hodie, extat non fuisse translatum è Latino: sed contra Latinum quod habetur è Græco esse deriuatum, contra Baronij & Bellarmini sententiam monentur lectores, pag. 346. & 684. alibi clarissime demonstratur.
Cap. 111. 12. p. 341. *cap.* v 1. 39. p. 345. *cap.* x 1v. 26. p. 589. *eod.* 51. p. 592. *eod.* 64. p. 601. *cap.* x v. 23. p. 624. *eod.* 24. p. 637. *eod.* 25. & 33. p. 668. 669. *eod.* 42. p. 473. *eod.* 64. p. 601. *cap.* x v 1. 1. p. 674. *eod.* 2. & 9. pag. 129. *eod.* 14. p. 688. *eod.* 17. p. 681. de capite vltimo, quædam notantur, pag. 684.

Lucas.

Cap. 1. 23. p. 123. *eod.* 40. p. 246. *cap.* 11. 2. p. 140. 141. 143. *eod.* 4. pag. 164. *eod.* 7 p. 160. *eod.* 22. pag. 189. *Cap.* 111. 1. p. 237. & 241. *eod.* 23. p. 150. *cap.* 1 v. 46. p. 288. *cap.* v 1. 13 p. 311. *cap.* v 11. 37. p. 330. *cap.* 1 x. 18. p. 352. *cap.* x 1. 1. p. 446. *cap.* x 11. 12. pag. 334. *Cap.* x 111. 1. p. 471. *eod.* 29. pag. 478. *cap.* x 1 x. 5. p. 303. *cap.* x x 11. 20. p. 525. *eod.* 32. pag. 728. *cap.* x x 111. 2. p. 603. *eod.* 38. pag. 639. *eod.* 44. p. 669. *eod.* 53. p. 656. *eod.* 54. p. 472. *cap.* x x 1v. 41. p. 689. *eod.* 47. p. 651.

Iohannes.

Cap. 11. 19. p. 393. *cap.* 1 v. 46. pag. 288. *cap.* x. 16. p. 751. *cap.* x 1. 1. p. 446. 33. *cap.* x 11. 7. p. 334. *cap.* x 111. 1. p. 471. *cap.* x 1 v. 2. & 10. p. 494. *eod.* 4. p. 495. *eod.* 29. p. 478. *Cap.* x v 111. p. 129. *eod.* 13. p. 596. *eod.* 25. p. 595. *eod.* 28. pag. 474. *eod.* 31. p. 601. *eod.* 39. p. 480. *cap.* x 1 x. 2. p. 603. *eod.* 14. p. 668. *eod.* 20. pag. 639. *eod.* 23. p. 628. *eod.* 29. p. 644. *eod.* 31. p. 667. *cap.* x x. 4. pag. 693. *eod.* 19. p. 688. *eod.* 22. p. 696. *Cap.* x x 1. 15. 16. 17. pag. 735. *& seqq.* *item* 711. 712.

Acta.

Cap. 1. 14. p. 681. *eod.* 18. p. 598. *Cap.* 11. 42. p. 528. *Cap.* v 11. 16. pag. 129. *eod.* 43. *ibid.* *Cap.* x 111. 11. pag. 536. *eod.* 20. p. 129. 30. *Cap.* x v 11. 23. p. 545. *Cap.* x x x v 1. 37. p. 196.

Paulus.

I. Cor. x. 3. 4. p. 528. *ibid.* x. 8. p. 129. *ibid.* 16. p. 504. & 517. *ibid.* 27. pag. 526. *Cap.* x 1. 20. p. 510. & 513.
Galat. *cap.* 11. 8. p. 752.
II. Thessal. *cap.* 11. 7. p. 543.
I. Tim. *cap.* 1 v. 3. p. 129.
II. Timoth. *cap.* 1 v. 10. p. 129.

Iacobus.

Cap. 11. 2. pag. 606.

Apocalypsis.

Cap. 111. 7. p. 734. *Cap.* x 1x. 15. p. 717.

SANCTORVM

SANCTORVM PATRVM ET ALIORVM AVCTORVM

Veterum qui in his Exercitationibus *laudantur, illustrantur, emendantur,* INDEX.

A

ABen Ezra, pag. 281.
Ælianus, p. 68. p. 246.
Æschylus, p. 326.
Aimoinus mon. p. 586.
Alphonsus Tostatus Episc. Abulensis, pag. 246. p. 251. p. 298. p. 302. p. 320. p. 368. p. 369. pag. 384. p. 531. p. 708. p. 713.
B. Ambrosius, p. 12. p. 267 p. 295 p. 390. p. 408. p. 463. p. 512. p. 518. p. 531. p. 551. p. 555. p. 558. p. 564. p. 568. pag. 576. p. 584. p. 585. p. 592. p. 672. pag. 700.
illustratur, aut à pravis interpretationibus vindicatur, pag. 12. p. 30. p. 119 p. 267. pag. 296. p. 354. p. 374. p. 415. p. 416. p. 429. p. 687. p. 711.
Ammianus Marcellinus, pag. 61. p. 722.
error illius p. 49.
Ammonius Alexandrinus, p. 236.
Ammonius gramm. p. 32.
Anacleti Papæ decretalis falsa, pag. 272. pag. 419.
Anastasius Sinaita, pag. 296. p. 463. p. 520. pag. 680.
Anatolius, p. 470.
M. Antoninus Imp. p. 85.
Apollonius gramm. p. 394.
Apollonius Tyaneus, p. 84.
Apostoloeuangelia Græcæ Eccl. pag. 173. p. 177. p. 189.
Appianus, p. 50. p. 132. p. 133. *emendatur,* pag. 133.
Apuleius, p. 328. p. 336.
Aristeas, p. 628.
Aristophanes, p. 323. p. 326. p. 373. p. 472. eius Scholiastes, p. 549.
Aristoteles, pag. 38. p. 78. p. 174. p. 200. pag. 335. p. 381. p. 482. p. 533. p. 534. pag. 538. p. 604.
Arriani Dissertationes Epict. p. 258. p. 503. p. 546. p. 548. p. 549.
Artemidorus, p. 218. p. 549.
B. Athanasius, p. 79. p. 554. p. 558. p. 716. p. 724.
exponitur, p. 679.
liber Quæstionum ἀνατολικῶν, p. 772.
Athenæus, pag. 144. p. 180. p. 186. p. 247. pag. 275. p. 278. p. 335. p. 336. p. 394. p. 537. p. 590. p. 625.
B. Augustinus, pag. 3. p. 8. p. 74. p. 93. p. 97. p. 98. p. 99. p. 108. & *deinceps passim.*
illustratur, p. 377. p. 663.
defenditur aduersus nouas quorundam accusationes, p. 266. & p. 433.
asseritur eius vera sententia, p. 431. p. 433. p. 434. p. 757.
obseruatio illius parum vera, p. 538.
Manuale *non est Augustini,* p. 267.
sermo Ambrosij male ei attributus, p. 267.
Aurelius Victor, *notatur,* p. 50.

B.

BAlsamon, p. 535. p. 536. p. 553. p. 571. p. 572. p. 575. p. 578. p. 674.
Barlaam Episc. Hieracensis, p. 357. p. 465. p. 551. p. 761.
Barlaam monachus, p. 357. p. 373.
Basilius Magnus, p. 104. p. 242. p. 255. pag. 360. p. 373. p. 413. p. 435. p. 521. p. 524. p. 525. p. 556. p. 561. p. 565. p. 567. p. 572. p. 575. p. 577. p. 578.
judicium de libro Basilij contra Pneumatomachos, p. 520. 556.
Basilius Seleucensis, pag. 191. p. 292. p. 331. p. 379 p. 381. p. 390. p. 405. p. 540. p. 714. pag. 716.
S. Beda, p. 210. p. 545. p. 573. p. 587. p. 751. *illustratur,* pag. 591.
credulitas eius nimia, p. 659.
liber eius de locis sacris plenus fabularum, pag. 167.
Beniaminus Tudelensis, pag. 18. 16. p. 287. p. 310. *illustratur,* p. 288.
S. Bernardus, p. 251. p. 516.
eius vera sententia asseritur, p. 743.
Burchardus, p. 164.

C.

Cæsarius Arelatensis, pag. 586. p. 716.
Callimachus, p. 327.
Canones Apostolici, p. 190. p. 438.
fides eorum incerta, p. 671.
Capitulare Caroli M. p. 586.
Carmen aureum, p. 506.
Censorinus, p. 146.
Claudianus Mamertus, p. 564.
Claudianus poeta, p. 85.
Clemens Alexandrinus, pag. 2. p. 28. p. 86. p. 190. p. 191. p. 308. p. 326. p. 479. p. 521. p. 534. p. 548. p. 607. p. 715.
illustratur, p. 3. p. 410. p. 533.
dicta eius circa libros Apocryphos, pag. 29. p. 74. *error*, p. 124.
Clementis Papæ *epistola falsa*, p. 252. p. 401.
Clementis Constitutiones, pag. 315. p. 760.
est liber Apocryphus, p. 334. p. 671.
Columella, p. 174.
Concilia. *Agathense*, p. 585. *Ancyranum*, p. 572. 775. *Carthaginiense*, p. 377. 584. *Chalcedonense*, pag. 421. 764. *Constantinopolitanum II. Oecum.* pag. 763. *Constantinopol. prouinciale*, pag. 764. *Ephesinum*, pag. 536. 764. *locus ex eius Actis illustratur*, p. 225. p. 226. *item*, 436. *Florentinum*, p. 465. *Laodicenum*, p. 522. *Neocæsariense*, p. 271. *Nicenum I.* p. 523. p. 573. p. 576. p. 578. p. 725. *Nicenum II.* p. 436. *Romanum sub Gelasio*, p. 29. *aliud*, p. 420. *Toletanum*, p. 567. *item*, p. 570. *in Trullo*, p. 578. 583.
Cornelius Papa, p. 584.
Cornelius Tacitus, p. 25. p. 38. p. 140. p. 199. p. 377. *error illius*, p. 672.
Ctesias, p. 614. 615.
B. Cyprianus, pag. 168. p. 360. p. 501. p. 533. p. 569. p. 570. p. 571. p. 699 p. 756.
vera lectio asseritur, p. 347. p. 348.
vindicatur à pravis expositionibus, p. 414. 415. 425. p. 719.
liber de cœna Do. p. 515. p. 519. p. 531.
B. Cyrillus Alexandrinus, pag. 75. p. 372. p. 409. p. 521. p. 563. p. 569. p. 571. p. 588. p. 632. p. 709. *illustratur*, p. 5. p. 372.
hallucinatio eius in historia, p. 10.
B. Cyrillus Ierosolymitanus, pag. 19. p. 83. p. 270. p. 409. p. 463. p. 540. p. 557. p. 563. p. 569. p. 574. *emendatur*, p. 166. *illustratur*, p. 190. 660. *exponitur*, p. 449. 691.
Catecheses *verum illius esse opus*, p. 660.
Curopalata, p. 605.

D.

Dauid Cimchi, pag. 119. p. 182. p. 250. p. 458. p. 477. p. 736.
Decretales veterum primorum Paparum, falsæ, p. 420. p. 580. p. 760.
Demetrius Chomatenus, p. 522.
Demetrius Phalereus, p. 563.
Demosthenes, p. 96. p. 181.
Digesta Iuris ciuilis Rom. pag. 609. p. 639. p. 640. p. 644.
Diodorus Siculus, p. 75. p. 96. p. 185.
Diogenes Laërtius, pag. 61. p. 336. p. 594. p. 600.
Dion Chrysostomus, p. 329.
Dion Cocceius, p. 61. p. 90. p. 130. p. 136. pag. 142. p. 204. p. 208. pag. 215. p. 329. p. 614. *exponitur*, p. 50. p. 216.
Dionysius Episc. Alex. p. 595.
Dionysius Areopagita, pag. 78. p. 84. p. 85. p. 519. p. 551. p. 557. p. 558. p. 561. p. 571. p. 605. p. 761.
illustratur aut explicatur, pag. 354. p. 508. p. 511. p. 515. p. 539 p. 565. p. 566. p. 761.
stylus Dionysij qualis, p. 535. *quare talis*, p. 565. *de eius germanitate vanum Bellarmini iudicium*, p. 761.
Dionysius Carthusianus, pag. 378. p. 450. p. 683. *hallucinatio eius*, p. 275.
Dionysius Halicarnass. p. 174. p. 185. p. 327. p. 371. p. 543.
Dionysius Longinus, p. 149.

E.

Eckbertus, pag. 516. p. 519.
Elias Iudæus, pag. 119. p. 141. p. 161. p. 186. p. 324. p. 445.
refutatur, p. 455.
Eligius, p. 568. p. 580.
Emanuel Imp. p. 337.
S. Ephrem, p. 768.
Epicharmus, p. 211.
S. Epiphanius, pag. 8. p. 104. p. 107. p. 122. p. 129. 164. p. 187. p. 188. p. 217. p. 227. p. 256. p. 349. p. 371. p. 448. p. 449. p. 539. pag. 540. p. 551. p. 559. p. 561. p. 581. pag. 675. pag. 678.
credulitas eius nimia, p. 348. p. 687.
lapsus in historia, p. 124.
Hellenismus eius qualis, p. 69.
illustratur, p. 60. p. 69. p. 300. p. 308. p. 310. pag. 312. p. 402. p. 416. pag. 417. p. 456. pag. 576.

emendatur

emendatur eius editio Gr. pag. 60. p. 64. p. 70. pag. 254. p. 301. pag. 679. pag. 681.
defenditur Ep. pag. 179. p. 340.
Etymologicum M. p. 181. p. 278. p. 340.
Euagrius, p. 290. 447. 573.
Eucherius Lugdunenſis, *quin editionibus eſt* Euſebius Emiſſenus, p. 253. p. 337. p. 340. pag. 417. p. 597. p. 750. p. 767.
lapſus inſignis illius, p. 677.
Euripides, pag. 119. p. 215. p. 627.
Euſebius Cæſarienſ. p. 8. p. 77. p. 163. p. 168. pag. 186. p. 205. p. 290. p. 304. p. 318. pag. 337. p. 369. pag. 407. p. 410. p. 454. p. 522. pag. 549. p. 574. p. 581. pag. 585. pag. 599. pag. 657.
illuſtratur, pag. 17. p. 96. pag. 147. p. 206. pag. 373. p. 650. p. 695. p. 771.
corrigitur, p. 52. pag. 163. p. 771.
notatur, p. 74. p. 193. p. 650.
eius liber Ms. De nominibus locorum, pag. 127. p. 277. p. 281. p. 288. p. 591. p. 626. pag. 694.
Euſtathius, p. 181. p. 323. p. 386.
Euthymius Zygabenus, p. 6. p. 500. p. 596. pag. 630. p. 637. p. 675. p. 706. p. 710. pag. 713. p. 751.
Eutropius, p. 50.

F.

FLorus, pag. 220.

G.

GAlenus, pag. 76. p. 336. p. 504. p. 605. pag. 634.
illuſtratur, p. 637.
corrigitur eius edit. Gr. p. 647.
Gemini Aſtronomicon, p. 442.
emendatur, ibid.
Geographus Arabs, p. 162.
Georgius Syncellus, p. 92.
Germanus Patr. p. 110. p. 618.
Gloſſa Ordinaria, pag. 9. pag. 117. p. 118. p. 122. pag. 164. p. 233. p. 378.
Gloſſa in Extrau. p. 358.
Gloſſarium Græcolat. pag. 50. pag. 164. pag. 377. p. 452. p. 567. p. 617.
Glycas, p. 129.
Gratianus, p. 573.
error illius, p. 583.
Gregorius Magnus, p. 349. p. 359. p. 511. p. 567. p. 569. p. 682.
exponuntur dura quædam illius dicta, p. 748.
S. Gregorius Nazianzenus, pag. 94. p. 147. p. 161. p. 183. p. 187. p. 188. p. 222. p. 228. pag. 287. p. 323. p. 336. p. 452. p. 552. pag. 556. p. 559. p. 561. p. 575. p. 578. p. 579. p. 714. p. 716.
illuſtratur, pag. 166. p. 273. p. 327. p. 438. p. 461. p. 462. p. 515. p. 534.
S. Gregorius Nyſſenus, p. 62. p. 112. p. 129. p. 191. p. 390. p. 407. p. 528.
exponitur, p. 166. p. 321. p. 675.
Gregorius Thaumaturgus, Neocæſ. Epiſc. p. 223. p. 228. p. 553.
Gregorius Turonenſis, p. 250.
credulitas eius nimia, ibid. & p. 659.
Gregorius VII. *ſive* Hildebrandus, p. 421.
eius epiſtola ad Hermannum Ep. Metenſem, pag. 422.
eiuſdem Sententiæ, *ſive* Dictatus, p. 422. p. 423. p. 429. p. 759.
Gulielmus Durandus, p. 218.

H.

HAdrianus Imp. p. 310.
Hadrianus Papa, p. 291.
Hegeſippus ſcriptor ἀδιάγνωστος, p. 11. 20. pag. 771.
Herodotus, p. 240. p. 615. p. 636.
exponitur, p. 614.
Herodianus, p. 614.
Heſychius, p. 6. p. 119. p. 550. p. 633. p. 638.
arguitur, p. 452.
emendatur, p. 635.
Heſychius presbyter, p. 519. p. 571.
S. Hieronymus, pag. 119. p. 162. p. 165. pag. 175. p. 192. p. 195. pag. 196. p. 250. p. 273. p. 277. *& deinceps paſſim.*
expenditur eius locus, p. 55. p. 56. p. 188. pag. 694.
illuſtratur & exponitur, p. 270. p. 680.
lapſus illius, p. 650.
vindicatur à pravis interpret. pag. 428. pag. 443. p. 720.
defenditur aduerſus Bar. pag. 257.
S. Hilarius, p. 254. p. 357. pag. 368. p. 392. p. 398. p. 412. p. 569. p. 715.
vindicatur à pravis interpr. pag. 428.
Hilarus Papa, pag. 360.
Hippocrates, pag. 84. p. 605.
Hippolytus Martyr, pag. 360. p. 775.
Hirtius, pag. 603.
Homerus, p. 28. p. 62. p. 269. p. 371. p. 386. pag. 394. p. 403. p. 409. p. 613. p. 681.
Hormiſda Papa, p. 686.
Humbertus Syluæ candidæ Ep. pag. 212. p. 229. p. 276. p. 487. p. 516.

I.

IAcobus de Vitriaco, pag. 248. p. 251.
Iamblichus, p. 75. p. 542.
Ignatius Antioch. Ep. p. 347. p. 433. p. 529. p. 539. p. 675.
exponitur, p. 531.
varia lectio indicatur, p. 694.
quædam in eius Epistolis adulterina, aut etiam Barbara, p. 762.
INCERTI Scriptores, aut ψευδεπίγραφοι, p. 76. p. 184.
Auctor Operis imperfecti in Matth. pag. 161.
Epistola ad Abgarum, p. 290.
Euodius, p. 109. p. 280.
Homiliæ in Marcum falso tributę Chrysostomo, p. 249.
Homilia in Lucam falso adscripta Chrysostomo, p. 169 p. 188.
Liber falso tributus Hieronymo, p. 99.
Acta Pilati & epistola, p. 771.
Annius Viterbiensis impostor, cum suo Pseudophilone, & cæteris figmentis, exagitatur, p. 20. p. 145. p. 204. p. 205. pag. 244.
Innocentius Papa, III. pag. 272. p. 465. p. 516. p. 532.
Iobius, p. 5.
Iohannes Cassianus, pag. 61. p. 187. p. 322. pag. 373.
illustratur, p. 62.
S. Iohannes Chrysostomus, p. 70. p. 111. pag. 117. p. 120. p. 121. pag. 143. p. 144. pag 170. p. 172. p. 180. pag. 186. p. 191. p. 192. *& passim singulis fere paginis.*
illustratur, p. 3. p. 4. p. 59. p. 188. p. 334. pag. 255. p. 370. p. 374. p. 376. p. 377. p. 378. p. 540.
dubitatio de historia aut sententia ab eo prodita, p. 125. p. 201. p. 590.
eius μεμιωνικὸν ἀμάρτημα, p. 527.
vindicatur à pravis interpretationibus, pag. 430. p. 701. p. 706. p. 726. p. 727.
eius editio Etonensis, p. 171.
Iohannes Citri Ep. p. 308.
Iohannes Damascenus, p. 82. p. 291. p. 409. p. 442. p. 532. p. 572. p. 579. p. 775.
illustratur, p. 107.
libri De imaginibus fabularum pleni, pag. 305. 306.
Iosephi Scriptoris Christiani Commonitorium, p. 690.
Iosephus, p. 10. p. 90. p. 110. p. 138. p. 148. p. 183. p. 192. p. 197. p. 199. p. 201. p. 231. pag. 239. p. 284. p. 301. p. 329. pag. 330. pag. 344. p. 359. p. 490. pag. 607. p. 616. p. 639. pag. 733.
asseritur fides illius, p. 30. p. 152.
illustratur, pag. 31. p. 32. p. 33. p. 37. p. 47. p. 48. pag. 49. p. 58. p. 66. p. 67. p. 115. p. 116. p. 139. p. 153. pag. 154. p. 156. p. 238. p. 240. p. 302. pag. 312. p. 363. pag. 442. p. 448. p. 604. p. 611. p. 627. p. 647. p. 666.
emendatur codex Gr. p. 48. p. 131. p. 133. pag. 135. p. 136. p. 153. p. 155. p. 229. p. 299. p. 444. p. 445. p. 462.
codices illius iam olim corrupti, pag. 155. pag. 156.
defenditur contra Baronium, p. 130. p. 131. pag. 152. p. 153. p. 198. p. 205. p. 206. p. 208. pag. 216. p. 217. p. 229. p. 231. p. 232. p. 278. p. 650.
suspicio de errore Baronij super codice Iosephi Hebraico in Vaticana, p. 772.
error Iosephi, pag. 151. p. 282.
Iosephus ben Gorion, p. 118. p. 618.
corrigitur eius editio, pag. 54. p. 55.
illustratur, p. 60.
notatur, p. 134. pag. 666.
convincitur esse impostor, pag. 282. p. 666. 772.
Irenæus, p. 84. p. 235. p. 539.
exponitur, p. 661. p. 667.
vetus interpres Ir. pag. 663. p. 668.
Isæus, pag. 96.
Isidorus Hispalensis, pag. 188. p. 415. p. 513.
notatur, pag. 523.
illustratur, p. 635.
Isidorus Peluſiota, pag. 129. p. 187. p. 308. p. 532. p. 579.
notatur, pag. 247. p. 451.
Iuchasin Abrahami Zacuti, pag. 11. p. 12. p. 18. p. 22. p. 27. p. 48. p. 57. p. 65. p. 102. pag. 186. p. 198. p. 477. pag. 485. p. 590. p. 658. p. 666. p. 775.
Iuſſanus interpres Nouell. p. 541.
Iulius Africanus. *traditio eius examinatur*, p. 29 p. 153.
illustratur, p. 105.
Iulius Cæsar, p. 133.
Iulius Firmicus, p. 407.
Iustinus Martyr, pag. 24 p. 28. p. 87. p. 258. p. 463. p. 534. p. 647. p. 573.
illustratur, p. 4. p. 5. p. 48. p. 141. p. 518.
exponitur & emendatur, p. 13. p. 14. p. 83. pag. 770.
lapsus eius, p. 88. p. 124. p. 162.

Iustinianus Imp. p. 534. p. 536.
Iuuencus poeta, p. 609.
Ius Canonicum Gr. p. 571.

L.

LAmpridius, p. 447.
illustratur, p. 453.
Latinus interpres Bibliorum. *expenditur eius versio*, p. 12. p. 29. p. 96. p. 118. p. 173. p. 186. p. 201. p. 248. p. 289. p. 326. p. 403. pag. 407. p. 475. pag. 492. p. 539. p. 604. p. 613. p. 620. p. 676. p. 786.
defenditur contra Bar. p. 388.
Leo Imperator, p. 534. p. 551.
Leo Magnus Papa, pag. 421. p. 526. p. 528. p. 706. p. 750.
dura quædam illius dicta molliuntur, p. 435. pag. 747.
Lex Iuris Iudaici exponitur, p. 658.
T. Liuius, p. 51. p. 88. p. 222. p. 550. p. 641.
Liturgiæ veteris Eccl. p. 518. p. 520. p. 521. p. 531. p. 551. p. 554. p. 555. p. 578. p. 583. pag. 585.
Lit. quæ dicitur Iacobi, p. 525. p. 583.
L. Clementis, p. 576. L. Basilij, p. 327. p. 522. p. 525. *exponitur*, p. 520.
L. Chrysostomi, p. 574. L. Mosarabica, pag. 529.
Lombardus, p. 699. p. 700.
Lucianus scriptor Eccles. p. 300.
Lucianus Samos. p. 328. p. 609.
Lysias, p. 534.

M.

MArtialis, pag. 595.
Martyrologia, p. 177. p. 651.
Matthæus Parisiensis, p. 67. p. 659.
Maximus Abbas, p. 356.
Maximus interpres Dionysij Ar. pag. 515. p. 522.
Menologium Gr. p. 173. p. 189.
Megilla Taanith, p. 477. p. 478.
Mercurius Trismegistus, p. 101.
tituli librorum sub eo nomine olim editorum, pag. 76.
probatur esse librum ἐκ δευτέρων diatriba X. Exerc. prime.
emendatur, p. 79. p. 80.
Metrodorus, p. 465.
Minutius Felix, p. 621.
Moses ben Maimon, pag. 18. p. 28. p. 67. p. 243. p. 244. p. 311. p. 363. p. 400. p. 406. p. 475. p. 477. p. 482. p. 494. p. 611. p. 622. p. 623. p. 639. p. 643. p. 656. p. 662. p. 775.
vindicatur à falsa interpr. p. 655.
Moschopulus, p. 453. p. 775.

N.

NAthan Iustus, *siue* Baal Aruk, p. 48. pag. 181.
Nicephorus Callistus, p. 91. p. 126.
scriptor fabulosus, p. 104. p. 459.
hallucinatio illius, p. 276.
Nicephorus Patriarcha in Chronico, p. 52.
error illius, ibid. & p. 241.
Nicophon, p. 247.
Nicetas Choniates, p. 559.
Nicetas interpres Gr. Naz. p. 166. p. 187.
Nicolaus Cabasila, pag. 509. p. 515. p. 575. pag. 608.
Nicolaus Lyranus, pag. 332. p. 347. p. 751.
lapsus eius, p. 9.
Nonni paraphrasis, p. 491. p. 597. p. 626. pag. 632. p. 633. p. 638. p. 643. p. 667. pag. 716.
illustratur, p. 495. p. 670.
notatur, p. 632. p. 638.

O.

OEcumenius, pag. 376. p. 410. p. 521. p. 599.
Olympiodorus in Meteora, p. 228.
in Phœdonem, p. 546. p. 547.
Optatus Mileuitanus, p. 256. p. 377. p. 526. 568. p. 369. p. 703. p. 752.
error illius ex imperitia linguæ Heb. p. 271.
vindicatur à praua interpr. p. 738.
Oraculum vetus, p. 92.
Origenes, pag. 7. p. 74. p. 77. p. 89. pag. 163. p. 197. p. 259. p. 260. p. 389. p. 391. p. 410. p. 533. p. 559. p. 571. p. 608.
hallucinatio eius in loco Luc., p. 189.
item in loco Iosephi, p. 31.
homilia de S. Maria Magdalena *vix est* Origenis, aut certe scripta à iuuene, pag. 331.

P.

PAchymeres interpres Dionys. Ar. pag. 569. p. 539. p. 551.
Pæanius, pag. 50.
Palladius, scriptor Eccl. p. 59. p. 539.
Papias, p. 599.
Paraphrastæ *siue* Targumim, p. 26. p. 119. p. 459. p. 611. p. 612.
Paraphrasis Ierosolymitana, p. 8.

Paraphrasis Ionathanis, p. 7. p. 96. pag. 117. pag. 493.
reprehenditur, p. 458. p. 475.
Paraphrasis Onkeli, pag. 7. p. 458. p. 459. p. 475. p. 491.
Paraphrasis Syriaca N. T. pag. 161. p. 174. p. 178. p. 180. p. 250. p. 289. p. 463. p. 518. 528. p. 605.
emendatur, p. 281. p. 326. p. 606.
illustratur, p. 388. p. 510.
reprehenditur, p. 307.
Paraphrasis Arabica N. T. p. 129. p. 174. p. 178. p. 180. p. 250. p. 289. p. 342. p. 606.
reprehenditur, p. 307. p. 388. p. 638.
Paraphrasis Hebraica Matthæi, p. 181.
alia Paraphrasis, *notatur*, p. 404.
Paulus Burgensis, p. 467. p. 470.
Paulus Mittelburgensis Ep. Forof. p. 468. pag. 774.
eius somnium, p. 483.
Paulus I. C^us. p. 163. p. 609.
Paulinus, p. 256.
Petronius, p. 497. p. 647.
Petrus Alexandrinus, p. 464. p. 670.
Petrus Chrysologus, p. 412. p. 440.
Petrus Comestor, p. 184.
Petrus Laodicensis, p. 532.
Persius, p. 491. p. 497.
Philastrius, p. 65.
Philo Iud. p. 28. p. 66. p. 110. p. 119. p. 176. pag. 182. p. 232. pag. 345. p. 371. p. 461. p. 463. p. 470. p. 478. p. 491. p. 619.
illustratur, pag. 67. p. 26. p. 371. p. 489. 490. p. 496. p. 615. p. 616. p. 664.
Philotheus Patr. p. 561.
Photius, p. 465. p. 511. p. 515. p. 555. p. 571. pag. 671.
eius error, p. 35.
Pindarus, p. 408.
Plato, p. 75. p. 81. p. 83. p. 312. p. 336. p. 503. p. 546. p. 590. p. 634.
Plautus, p. 622.
Plinius, p. 27. p. 149. p. 173. p. 600.
exponitur, p. 149.
Plutarchus, p. 51. p. 61. p. 91. p. 220 p. 225. p. 511. p. 548. p. 595. p. 604. p. 614. p. 622. p. 631. p. 642.
illustratur, p. 617. p. 641. p. 665. p. 666.
Polybius, p. 154. p. 312. p. 327. p. 442. p. 595. pag. 614.
Porphyrius, p. 548.
Procopius in Isa. p. 408. p. 409. p. 735.
Procopius hist. p. 290. p. 319. p. 389.
Propertius, p. 149.

R.

RAbbini, pag. 69. p. 181. p. 244. p. 310. p. 324 p. 444 p. 477. p. 482. p. 483. p. 494 p. 543. p. 610. p. 611. p. 623. p. 624. p. 627. p. 646. p. 662.
Rituales libri Gr. p. 551.
Rituales Hebr. 448. p. 536.
Ruffinus, p. 8. p. 115. p. 282. p. 725.
notatur eius versio, pag. 30. p. 59. p. 135. p. 139. p. 155. p. 209. p. 372.
corrigitur, p. 131. p. 137. p. 299. p. 688.
Rupertus Tuitiensis, p. 681.

S.

SAlomon Iarchi, pag. 115. p. 475. p. 490. p. 492. p. 608.
Samuel in Pirke auoth, p. 241.
Samuel ben Meir, p. 656.
Seder Holam Zuta, p. 9. p. 18.
Sedulius, p. 682.
Seneca, p. 85.
Septuaginta Bibliorum interpretes, pag. 7. pag. 150. p. 162. p. 165. p. 403. p. 406. p. 407. p. 475. p. 534. p. 613. p. 618. p. 619. p. 621. p. 733.
Veteres Iudæi eorum versione non vsi, p. 201.
Editio Græca Romana non est vt putabat Bar. ipsa versio ipsi LXX. p. 150.
Seruius, p. 85. p. 327. p. 633.
Sibyllina oracula, p. 72. p. 175. p. 772.
Sidonius Apollinaris, p. 315.
Simeon Metaphrastes, pag. 570. p. 651. p. 652. p. 653. p. 654. p. 693.
Simplicius, p. 264.
Socrates hist. p. 319. p. 579.
Sophocles, p. 395. p. 405.
eius scholiastes, p. 395.
Sophronius, pag. 264.
Sophronius interpres Hier. p. 372. p. 546.
Sotionis Eclogæ, p. 277.
Stobæus, p. 591.
Suetonius Tranq. p. 50. p. 89. p. 91. p. 496. pag. 602.
exponitur, pag. 176. p. 218. p. 220. p. 445. pag. 638.
Suidas, p. 91. p. 142. p. 186. p. 623.
illustratur & defenditur, pag. 147. p. 341. pag. 617.
notatur, p. 148. p. 452.
Synesius, pag. 78. 80. p. 81. p. 84. pag. 316. pag. 550.
illustratur & explicatur, p. 66. p. 68.

Tatianus

T.

TAtianus, pag. 236.
Τίνων λόγων, liber de Chymia, p. 76.
Tertullianus, pag. 46. p. 142. p. 316. p. 339. pag. 513. p. 524. p. 543. p. 546. p. 547. pag. 549.
illustratur, pag. 146. p. 219. p. 220. p. 266. p. 621. p. 667.
lapsus illius, p. 303.
vindicatur à prava int. p. 427.
Thalmud, p. 11. p. 67. p. 477.
in Maſſechet *Sabbat*, p. 646.
in M. *Ioma*, p. 649.
in M. *Roſch haſchana*, p. 486.
in M. *Baua batra*, p. 656. p. 657.
in M. *Sanhedrin*, p. 244.
in M. *Hedajoth*, p. 363.
in M. *Pirke auoth*, p. 656. p. 657.
Theocritus, p. 162. p. 174.
Theodoſius Imp. p. 539.
Theodoretus, p. 19. p. 162. p. 164. p. 172. pag. 228. p. 311. p. 328. pag. 340. p. 460. p. 515. p. 519. p. 526. p. 551. p. 557. p. 560. p. 594. p. 596. p. 699.
Theophanes Cerameus, p. 418.
Theophilus E. Ant. p. 236.
Theophilus interpres Inſt. p. 452.
Theophraſtus, p. 600. p. 604. p. 606.
Theophylactus, in Euang. pag. 127. p. 259. p. 296. p. 297. *& paſſim.*
Theophylactus alter, p. 247.
Thomas, pag. 120. p. 352. p. 390. pag. 422. pag. 466. p. 578.
Thucydides, p. 240. p. 595.
illuſtratur, p. 614.
Tragœdia *Chriſtus patiens*, pag. 110. p. 119. pag. 511. p. 599. p. 643. p. 691. pag. 654. p. 672. p. 683.
emendatur, p. 621. p. 647. p. 652.
M. Tullius Cicero, p. 75. p. 89. p. 154. p. 452.
illuſtratur, p. 90. p. 91. p. 303. p. 546. p. 614.

V.

VAlentinianus Imp. p. 420.
Valerius Max. p. 603. p. 614.
Varro, p. 269. p. 630. p. 631.
Venantius Fortunatus, p. 316.
Victor Antiochenus, p. 417. p. 673. p. 682.
illuſtratur, p. 687.
Victor Capuanus, p. 236.
Vigilius Papa, p. 272.
Virgilius, p. 34.
Vitruuius, p. 277.
Vlpianus I. C^tus^. p. 405. p. 637.
Vopiſcus illuſtratur, p. 88.

X.

XAnthopulus, p. 464.
Xenophon, p. 87. p. 538.
Xiphilinus, p. 216.

Z.

ZAcharias Papa, p. 539.
Zacharias Chryſopolitanus, pag. 184. pag. 272.
Zeno Veronenſis, p. 408. p. 512. pag. 559. pag. 569.
Zonaras, p. 573.
Zoſimus Papa, p. 420.

FINIS

RERVM

RERVM ET VERBORVM IN ISAACI CASAVBONI *Exercitationibus XVI. memorabilium,* INDEX.

A

Brahamidæ omnes vocantur Iudæi. 17.
Abraham & Iudæi Persæ. p.135.
Abstinentia à iusculis olerum & fructibus. 248.
An mos accumbendi notus fuerit temporibus Patriarcharum. 490.
Accubitus forma. 490.
Acetum Christo à quibus exhibitum. 643.
Acidulæ. 278.
Acridas fuisse lo ustas edules nouis testimonijs probatur. 247.
Ακρίδες non ἐκρόσρυα. 248.
Acrostichis Sybillinæ. 74.
Acta Prouinciarum custodiebantur. 770.
Ader turris. 174.
De Ægyti euersis idolis. 192.
Aenon & *Aenan* duo loca. 281.
Æquatio censuum. 147.
Æstimatio 30. argenteorum. 454.
Ætas sacerdotalis apud Iudæos. 250.
Agadoth Iudæorum. 323.324.
Agapæ. 513.
τὸ ἁγιάδειν. 572.
Ἁγιότης & de Patre. 378.
τὸ Ἅγια τῶν Ἁγίων. 571.
τὰ Ἅγια. 571.
Ἁγιάζειν. 518.
τὰ Ἁγιάσματα. 570.
αἱ ἅγιαι Μυστέριαι. 573.
Ἁγίασμα, aqua lustralis. 572.
Ἁγιασμός, pars Liturgiæ. 573.
Ἁγιάσματα res sanctificatæ, non sanctificationes. 571.
Ἁγίασμα pars templi. 572.
Ἀγῶνα ἀγωνίζεσθαι. 60.
Ἀγρυπνεῖν non est *vigilare* nec *excubare*. 173.
Agrippa rex. 110.
Agrippa senior & iunior reges. 22.
Aichmalotarchæ non reges. 11.
Αἰχμαλωτάρχαι è tribu Iudæ. 18.
Alabastrum vitreum ex quo vnctus Do. 540.
Alabastrum fictitium Constantino datum. 541.
Alba vestis sacerdotij insigne. 604.
Albus color inter insignia regni. 603.
Ἀλείφειν. 672.
Alimentum spirituale. 528.
Allegoriæ Patrum docent non probant. 295.
Altitudo montis Thabor. 442.
Ἀνάκλεξις panis Eucharistiæ apud Basilium. 520.
Ἀνατίλλειν. 674.
Ἀναφορά. 580.
Ἀναχεῖν ὕμνον. 636.
Ἀναφαίνεσθαι de hoc sacramento. 520.
Andreæ Eudæmo-johanni respondetur. 39.40. 41.42.43. item p.203. & p.704.
Ἀνείρεσθαι, vox Epiph. 69.
Cur Anna appelletur Pontifex max. 243.
Cur ad Annam adductus Christus. 596.
An primus Annus prædicationis Christi caruerit contradictione. 307.
Annæ S. P. dejecti annus. 230.
Annas Caiphæ præpositus I. Lucæ. 242.
Anna prophetissa non virgo monialis. p.117. 190.
Anni currentis numeratio pro completo. 218.
Ἀντίφρασις λέγειν. 549.
Anni 53. inter Artaxerxem & Alexandrum. 10.
Ἄνοδος pro morte. 82.
Antiquitas vera hodie oppugnatur obtentu modicæ vetustatis. p.485.
Antonius Pius rex Syriæ. 199.
Antonius Consul ante Christum nullus. 102.
Aoristi vis participij. 178.
Ἀπαρρησίαστος. 382. Ἀπιλεῖν. 327.
Ἀφαρπάζειν. 69. Ἀφανίς. 8.
Apophoreta Gentilium. 498.
Ἀποφαίνειν. 50.
Ἀπορία scripturarum. 95.
Apostolos collata admiranda beneficia omnes. 293.
Apostoli omnes piscatores hominum. 296. 297.
Ἀπόλυσις è Cantico Simeonis. 584.
Apostolatus ὑπατικὸν πνεῦμα. 315.
Apostolorum chorus. 371.
Apostolicus. 316.
Apostolatus pro Episcopatu. 315.
Apostolo-euangelia. 177.
Apostolorum quis primus fuerit vocatus. 252.
In Apostolorum pari potestate fuit præcipuus honor Petro delatus. 373.
Appellationes à Deo impositæ fuerint διὰ τὰς διδασκαλίας. 259
Apellationes eius qui caput erat Synedrij. 243.
Appellationes Deo propriæ seruis eius attributæ. 268.
Aquæ noctu baptismi Christi haustæ miraculosa vis. 251.
De Aqua & sanguine manantibus è latere Christi. 652.
Architriclinus quis. 274.
Archelaus relegatur an. 10. Chr. 21.
Argumenta ab etymo falso in re controuersa duci non possunt. 273.
Ἀρχαὶ πνεύματικαὶ & αἰδιωτικαί. 314.
Ἀρχὴ πνεύματικωτάτη & ἀρχὴ ἀρχῶν. 315.
Ἀρχιερεὺς vox sumitur pro Episcopis tantum. 760.
Arnaldi Casauboni vita & mors, p.40.41.
Articuli vis in ὁμὸς τοῦ Θεοῦ 369.
Articulorum vis male neglecta interpretibus. 160.
Ἄρτον πιεῖν apud Iustinum 518.
Ἄρτος. 530.
Ἄρτος ὀπτὸς. 533.
Ἀσκεῖν & ἄσκησις etiam de alijs, quam monachis 190. 191.

De

De Ascetarum molli cultu locus Epiphanij. 64.
Asidæi non quarta secta judæorum. 54.
Augustus non mutauit mentem erga Iudæos post natum Christum. 176.
Augustus Christo tamulatur. 143.
Αὐδιτία τῆς Ἀποστολικῆς διαδ. 476.
Αὐδιτεῖν τὸ σχῆμα τος, 376. Αὐδιτικὸς τρόπος. 78.
Augusti seueritas in abstinentes nuptijs. 215.

B.

Βαγδεδ. pag. 18.
Βλασφημία σύνεσις. 448. Βασιλεὺς. p. 82.
Baptismus dicitur vita. p. 580.
Baptismus cur proprie φώτισμα. 508.
Tam Baptismus quam Eucharistia dicuntur viatica fidelium. p. 578.
Baronij scopus in scribendis Annalibus, pag. 192. p. 502. artificiosa eius χρύψις, p. 353. p. 767. & sæpius alibi. eius affirmatio parum certa, p. 1. 2. p. 338. error in loco Iustini, p. 4. item p. 87. error in expositione oraculi Iacobi, pag. 7. 27. Errat sæpe Latinæ versioni aut LXX. adhærens, & negligens veritatem Hebr. aut Gr. p. 12. p. 96. p. 118. p. 165. p. 492. insignis error ex ea causa, p. 676. errat circa Herodianos, p. 47. in historia redacta in pronunciam Iudææ, p. 49. in supplicio Antigoni, p. 50. circa sectas Iudæorum, pag. 53. & p. 345. in loco Synesij mire fallitur, p. 58. errat circa Mercurium Trism: & oracula Sibyllina, pag. 72. p. 87. p. 175. male accipit loca Vopisci, Ciceronis & aliorum, p. 87. p. 92. p. 92. fabulas aut incertas historias vt certas refert in Annales, p. 92. errat circa genealogiam Christi, p. 93. Fabulas parcius admittit quam alij, p. 93. p. 178. Augustini locum male trahit ad defensionem nouarum traditionum, p. 97. Confirmatur rectum Baronij iudicium, p. 99. item pag. 102. p. 189. p. 305. p. 323. p. 442. Necessitatem imponit credendi miracula vana aut incerta, p. 103. hæresin Collyridianorum male explicat, p. 107. male fidem habet Nicephoro Callisto & id genus scriptoribus, pag. 109. p. 167. Nouatores appellat, qui recentes fabulas non probant, p. 121. error in loco Gr. Nysseni, p. 112. error immanis de ascetis & monialibus veterum Iudæorum, p. 114 p. 190. p. 249. curiositas illaudabilis, p. 122. p. 329. p. 459. p. 600. rem notissimam operose demonstrat, pag. 124. eius Latinitas, p. 125. astutia in quæstione de censu, p. 127. iniquitas aduersus virum doctum, p. 128. iniqua Iosephi reprehensio, pag. 130. p. 151. p. 196. p. 202. 204. & sæpe alibi. error, in enumeratione Præsidum Syriæ, pag. 131, in locis Tertulliani & Censorini, pag. 146. item Plinij p. 149. in rebus Chronologicis, p. 150. p. 196. & passim. rebus parum veritus conciliat opinionem vetustatis de industria, pag. 167. ἀκρισία in iudicando de Patrum scriptis & aliorū, p. 168. p. 204. p. 249. & passim. error in rebus Herodis, p. 130. p. 206. & sæpe. admonitio de anachronismis Baronij in primo tomo, p. 185. p. 502. male argumentatur ab omnipotentia Dei ad probandam miracula incerta, pag. 211. disputatio de linguæ Lat. præstantia & ordine titulorum Crucis, importuna & inconstans, p. 218. p. 221. & p. 639. errat in verbis Nicolai Papæ & aliorum veterum, 225. 226. B. imperitia rerum Iudaicarum, p. 243 p. 281. p. 469. p. 484. p. 626. 654. 658. mos B. in laudandis fabulosis scr. p. 245. eius obseruatio prudens, p. 251. historiam de vocatione Apostolorum, similesq; omnes trahit ad primatum, p 252. 254. 262. 320. Rationes pro monarchia Petri, id est, Papæ affert & testimonia Patrum parum firma, pag. 264. p. 267. p. 340 p. 341. p. 350. p. 356. p. 368. & seqq. p. 499. p. 587. p. 682. p. 705. & deinceps. B. ὑπήκοοι fere omnes ad Monarchiam stabiliendam referuntur, p. 292. p. 349: error circa ingredientes per tegulas, p. 302. circa nomen Apostolus, p. 313. error in explicando Matthæi loco, pag. 325. vide Iudicem locorum S. S. quæstionum etiam philologicarum in S. S. facit iudicem Ecclesiam, p. 330. errat circa vnctionem Domini, p. 335. error insignis in loco Suidæ, p. 341. iniquitas erga textum Gr. Matthæi, p 388. p. 678. error in loco Cyrilli Hieros. p. 449. p. 691. in historia Euangelica parum interdum accuratus, p. 450. translationes feriarum Iudaicas oppugnat alienis telis, p. 469. splendorem Rom. aulæ conatur transferre ad Christum, pag. 497. p. 498. neglexit officium suum in describendis rebus Eccl. pag. 501. errores varij circa nomen Missa, pag. 587. hallucinatio in osculo Iudæ, pag. 592. circa iuuenem qui nudus fugit, pag. 592. in facto Titi, 602. in supplicio Christi, p. 609. 610. circa vinum myrrhatum, pag. 622. circa acetum Domino propinatum, p 642. ab interpretibus librorum Gr. decipitur, pag. 650. & sæp. circa Cœnam puram errat, p 662. 663. 667. circa potestatem soluendi, p. 696. discrepat à Bellarmino, p. 729. p. 731. de miraculis parum caute pronuntiat, pag. 765. Scripturarum obscuritatem vere obseruans, facilitatem earundem male tacet, p. 767.
Battologiæ in hodiernis Ritualibus. 325.
Βαττολογία & πολυλογία vt differant. 325.
Bellarminus perstringitur, p. 43. p. 255. p. 264. p. 272. p. 272 p. 294. p. 296. pag. 297. p. 319 p. 393. p. 422. p. 423. p. 553. p. 710. 711. & sæpe. p. 730. 732.
Benedictio. 517.
Bernardi iudicium de infinita Papæ potestate, p. 743. pag. 744.
Biblia inspexisse hæreseos certiss. argumentum, p. 768.
E Biblijs locus falso citatus. 101.
Blasphemiæ Pontificiæ in Scripturas. 768.
Blasphemiæ quorundam aduersus Scripturas. 148.
Βοῦν. Βοῦς. 62.
Βραχέα τῶν Διολογίας. 260.

C.

Καίω. 452.
Καλεῖν de canibus. 538. De oulibus p. 775.
Αἱ καπήλειοι. 119.
Κατὰ συγχώρησιν. 301.
Κάδαρσις. 547. 551.
Καμηλοκάμηλος. 538.
Κηρύκιον. 82.
Κλῆσις in Euangelijs pro tributo. 451.
Κλάσματα 573. Κλῆσις. 96.
Κλαστὸν, κατάκλαστον. 522.
Κοινωνία, Communio. 504.
Κεφαλὴ & κεφαλαίωσις. 371.
Κεφαλὴν. 343.

Κρίσις Baroniana. 355.
Κυριακὸν Νίπτον. 510.
Κυριακὸν & Dominicum. 270.
Cœna Domini dies solemnis. 512.
Cur Cœna dicitur Eucharistia. p. 511.
Cœnæ paganicorum sacrorum 512.
Cœnationes à numero lectorum nomina habuisse. 498.
De cœnatorijs Domini. 495.
Caius Cæsar præses Sytiæ non fuit. 137.
Callistus notatur. 91.
Καλλίσθη apud Chrysostomum. 172.
Calumnia Paganorum. 559.
Cana non vnius oppiduli nomen. 277.
Canones Apostolorum. 671.
Canon Concilij Nicæni falso laudatus. 420.
Captiuitas veteris populi Hebr. p. 20.
A captiuitate ad murorũ ædificationem anni. 147.
Captiuitas per Pompeium. 21.
Captiuitas 2. judæorum. 22.
Caphargamala. 300.
Captiuitas Edom. 20. 21.
Caput vnum Chr. 359.
An Capernaum vrbs nomen sit nacta à fonte Capernaum. 299.
Casauboni commentarij ad Polybium. 38.
Casa Bethlehemetica Romam translata. 172.
Caspiæ cameli. 246.
Catechumenorum desiderium percipiendi sacramenta. 568.
Catholici non norunt primatum hodiernum. 759.
Catechumeni siue competentes & fideles. 552.
Causæ non temere quærendæ eorum quæ fiunt impulsu Sp. sancti. 368.
Causa diuersitatis in genealogia Christi. 93.
Cautio, cùm nomina Deo propria de hominibus dicuntur. 414.
Causa contentionis de primatu. 499. 500.
Celestini legatorum verba expenduntur. 436.
De cellis circa templum. 114. 115.
Censura pro Census. 149.
Censitores, ἐξισωτὰς peræquatores 452.
De censu per Quirinum acto. 127.
Ceseph. 457. Chaos. 85.
Chaldaica lingua Philoni, ipsa Hebraica. 461.
Χόρτος. p. 345.
Χρῆσις χ̀ χῖσις. 25.
Christum solitum orare solum. 352.
Χιτῶνες ἀμφιμάλλοι. 633.
Christiana mysteria ante Ch. abscondita. 72.
Christi tempus acceptabile. 306. 307.
Χρυσοδακτύλιος. 607.
Christi natiuitas non nota Augusto. 175.
De pretiosa Christi veste. 497.
Cur Christus nonnullis discipulorum noua imposuit nomina. 257.
Christi fasciæ. 173.
Christus è Petri nauicula concionatur. 295.
Christus prædicauit vnum annum. 124.
Christus λόγος agnitus à Socrate, &c.
An Christus in Petrum propensior, quam in cæteros. 293.
Cur Christus vestibus purpureis & albis fuerit indutus. 603.
Christus non è tribu *Leui*. 94.
Christus natus in vrbe *Bethlehem*. 159.
Christi natiuitas & baptismus eodem die celebrata. 188.
Christum & in sacramento & extra sacramentum esse alimentum spirituale. 528.
Christi ἀρχιερατικὸν Νίπτον. 511.
Cur Christus non sit accusatus, quod Pascha seorsim celebrauerit. 486.
Christus tricesimo ætatis anno passus. 124.
Christus Tiberio Pilati opera innotuit. 770.
Cicero an norit Christum. 74.
Circumcisionis festum quam antiquum. 177.
Circumcisio in die sabbati. 483.
Cilicia Christianorum. 246.
Claudius inter imperatores omissus. 124.
Quid claues sit tradere. 733.
De clauibus Petro datis. 732.
Cleopatra. 106.
Cognitio rerum ex accurata cognitione nominum. 503.
Collecta. 538.
Colligere, Collecta. 539.
Compendium rerum Domini. 450.
Communio olim, quod omnes cõmunicarent. 510.
Communionis appellationis causa. 504.
Communio hominũ cum aliis animalibus expressa in gentium mysterijs. 547.
Communio quantum sit mysterium. 505.
Comam aut *caput* radere. 328.
De communione sub vtraque specie. 487.
Ad communionẽ reliqua sacramenta inseruire. 508.
Communionem quomodo Chr. procurarit. 505.
Communio quam arcta fidelium cum Ch. 505.
Communionis cum Christo vmbra apud Philosophos. 506.
Commentum de potione ad sistendum sanguinem. 642.
Concilium non posse dici, in quo solus Petrus sancit Canonem fidei. 355.
Confessionis præmium. 382.
Confessio in mysterijs & ex communicatio. 548.
Concilia quatuor in Actibus. 763.
Concilia legitima non præbuerunt testimonium hodiernæ dominationi. 762.
Impia quorundam dicta super absoluta necessitate tenendi in Confessione. 704.
Continere compagem Ecclesiæ quo sensu de Petro. 568.
Controuersa vetus super die Epiphaniorum. 170.
Coronæ Christo impositæ materia. 607.
Corpus Christi. 523.
Conficere corpus Christi. 518.
Nomen *Corpus* varie accipi. 523.
Concilium quid. 352.
Cos hillel in conuiuio Paschali. 518.
Collyridianorum hæresis. p. 107.
Coactiliariorum ars πλάτ. 637.
Conditus mundi. 79.
Conditio diuersa Christianorũ & judæorum. 121.
Coniuratio pulueraria vt fabula irrideatur. 44.
Concilium nullum probat omnia capita dominationis Papæ. 763.
Consilia Dei non semel & simul electis patefacta. 367.
Creatio hominis è Mose 80.
Cretensis Iesuita perstringitur. 516.
Crescite. 81.
De Crucis vsu in primitiua Ecclesia. 300.
Curiosas quæstiones non esse mouendas. 685.
Cultus Dei. 581.
Cypris Herodis mater Arabissa. 31.

D

DAuidis stirps regia defecit in Sedekia. 9.
Decemuiri Rom. 371.
Decretum super translatione feriarum. 48.
Decretum de non capiendo Christo die festo. 481.
Decretales primorũ Paparũ damnat Cusanus. 760.
Decretales primorum Paparum omittit Bellar. 760.
Δεκάτη θυσία. 83.
Δέχεσθαι ἀέρα, ὄρμον, οἶκον, κοιτῶνα vel κοίτην. 160. 161.
Δεῦρο πρόσια καὶ ἴδε. 473.
Δεῦτερον Κυριακόν. 271.
Delphicum oraculum desijt. 90. 91.
Desertum in quo prædicauit Iohannes. 246.
Desiderata. 567.
Desiderium initiandorum perueniendi ad epoptiam, 568.
Descriptiones census duæ, 143.
Desideria epoptarum & competentium. 554.
Desiderare & desiderium de sacramentis. 569.
De Deo locus è Platone, 83.
An Deus habeat essentiam, 84.
Deus ἀπροσδεής, 79.
Deus σωματοειδής, 539.
A Deo doctus docere an possit Inscia Ecclesia. 769.
De Dei omnipotentia, 211.
Διάκονοι πρεσβύτερα, 308. 309.
Οἱ διάκονοι πρεσβύτεροι in Cœnobijs. 242.
De didrachmis, 442.
Διαχωρισθῆναι τῆς ἐκκλησίας. 674.
Διάκονοι τῆς καινῆς διαθήκης. 525.
Dies cœnæ Domini, 580.
De die conceptionis Io. Baptistæ, 122.
De diebus festis, 123.
An dies quilibet Azymorum vocatur Pascha, 476.
De die quo Dom. vltimum Pascha egit, 464.
Diexodica, 75. Διηγησεῖς. 139.
Difficultates in historia resurrectionis non videri tantas quantas ait Maldonatus, 673.
Differentia inter honorem & dominationem. 373.
Διὸς πανήγυρις. 278.
Discrimen inter agnum Paschalem & oblationem pacificam. 476.
Discrimen successionis Pontificiæ inter Iudæos & Christianos. 285. 286.
Dissensus inter Græcos & Latinos de Paschate. 464.
Dissensus in leuibus non facit præiudicium veritati. 234. 235.
Diuersæ sententiæ de Paschate. 467. 468.
Doctrinæ genus è consideratione nominũ. 258. 259.
Cur Dominus Crucem suam gestauerit. 622.
Dominatio Papæ olim ignota. 361.
Dominatio absoluta vnius in Ecclesia, Gregorij tempore introducta. 321.
Dominicam celebrare. 270.
Domini promissio non proprie pertinet ad Rom. Ecclesiam. 433.
De domino domus in qua Do. vltimum pascha egit. 459.
Dona. 574.
Τὰ δῶρα, *gratia Sacramenti* tam de Baptismo, quam de Eucharistia. 575.
Τὰ δῶρα. 574. Δῶρον *sacrificium.* 576.
Τὰ δῶρα. 574. Δῶρον *de munere.* 522.
Δόγμα de Cœna Do. 512.
Dosithei hæretici. 65.
Δραχμὴ pro denario. 453.
Δυνάμεις τοῦ Θεοῦ apud Paganos ex superstitione. 327.
Duces plures ante Nehemiam. 9.
Δυναμῶδαι. 83.
Αἱ δυνάμεις 82.
Dynastiæ dicti etiam reges. 283.

E.

DE Ecclesiæ dote faciendi miracula, pag. 765.
Ecclesiæ huius auctilius consensus non tempere pro lege habendus, 332.
De Ecclesiæ dote, Scripturarum intelligentia. 767.
Ἐκκλῆσαι. 342. Ἡγεῖσθαι. p. 69.
Ecclesiæ consensus nunquam negligendus. 332.
Ἐχει αἱ φρένες. pag. 70.
Ecclesia post passionem Dn. cepta est ædificari. 347.
Ἡγεμὼν & Ἡγεμονεύειν non semper de Præside, 141.
Ἡγεμών. 137. Εἰρηνάρχη apud Iosephum. 448.
Eli inter maiores Iosephi. 95.
Elogia puniendorum & tituli punitorum in iure Rom. p. 638.
Elisabeta Mariæ cognata. 95.
Ἐμβριμήσιον. 62. *Embrimia* apud Callianũ. 62.
Ἐντρυφᾶν. 672. Ἐπὶ ἄρτον καλεῖν, 529.
Ἐπὶ. 195. Ἐπιούσιος. 69. Ἐπούσιον. 577.
Ἐπιούσιος ab ἐστία diuerso sensu deducitur à Patribus. 531.
ὁ ἐπὶ τῇ οἴκῳ. p. 735. 736.
Epiphania quando instituta, 185.
Ἐπιφαίνειν. 675.
Epiphania dies quo baptizatus Christus, 187.
Epiphania dies aduentus Magorum, 187.
Ἐπιφαύσκειν de Luna; item de tempore. 472.
De Epiphania dissensus inter veteres Patres, 188.
Epiphania initio dies natalis Christi, 186.
Epiphaniæ nominis origo, 185.
Ἐπιφάνεια πατέρων, 186.
Ἐπιφάνια de vtroque aduentu Christi, 188.
Ἐπιφάνεια Græcis, 185.
Τὰ Ἐπιφάνια. 186.
Episcopi dicti *Monarchæ,* 160.
Ἐπισκοπὴ & Διακονία pro Apostolatu, 315.
Episcoporum olim cura duplex, 315.
Episcopis magnarum vrbium honos tributus, 361.
Episcopi dicti *ἀπόστολοι,* successores & vicarij Apostolorum. 315.
Episcopi Romani dominatio, fuit malorum infandorum causa. 361.
Episcopi instar Optimatum. 560.
Ἐπισκέπτεσθαι. 292.
Ἐπιτρέπειν defenditur vetus versio verbi, 725. 726.
Ἐπιφαύσκω. 248. Ἐπιφύσκειν. 241.
Ἐπιφύλλια. 547. 552.
Ἐρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον & Ἐλθεῖν differunt. 694.
Ἐσθὴς λαμπρὰ. 684. Ἐσταυρῶσθαι. 633.
Ethnicorum vaticinia vana. 72.
Εὐδιανεμοδρομία. 65.
Etyma falsa pro veris. 462.
Cur Eucharistia nominatur *ipsum donum.* 572.
Eulogia. 521.
Εὐλογεῖν & Εὐχαριστεῖν in S. Cœnæ institutione. 517.
Εὐχαριστίας ἐπιτυχεῖν. 585.
De nomine *Eucharistiæ.* 508.
Eucharistiæ vtilitas ad corpus & animam. 531.
Eucharistia. 532.
Eucharistia vox bifariam accipi solita, 533.

Eucharistia

Euchariſtia dicitur *Vita*, 580.
Euangelium linguis omnibus prædicatum, 224.
Euangeliſtarum an conſenſus in viſione Ezechielis ſignificetur, 233.
Euangeliſtarum ſimplicitas & diligentia in exponendis Domini apparitionibus, 684.
Eunomus Locrus, 86.
Ἐξάρχειν μολαῖς. 371.
Ἔξαρχος, 371. Ἐξονυχισμὸς, 60.
Exempla ſimplicis narrationis & item exactæ in Scripturis, 237.
Ἐξυσία ἀκινησίας, Ἐξαδριαδὴν ὕδωρ, 299.
Ἐξυδατίζω, *vile reddere*. 69.
Exempla battologiæ & multiloquij in precibus Paganorum, 326.
Ἔξω, 69. Ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια, 549.

F.

FAbulæ de morte Iudæ, 598.
Feſta Bacchi menſe Ianuario, p. 278.
De Ficu à Chriſto maledicta, 451.
Figuratæ locutiones & verborum ampullæ, 565.
Finis myſteriorum, 546.
De Fluuij Sabbati natura, 444.
Fons Aradi, 278.
Fons in ſpelunca natiuitatis exortus, 167.
De Forma ſepulchrorum Iudaicorum, 656.
Fractio hoſtiæ in tres partes, 529.
Fractio panis non excludit alteram ſpeciem, 529.
Fractio hoſtiæ in nouem partes, 529.
Fractio panis apud Hebræos & cibum & potum complectitur, 528.
Frequentia hominum in Iudæa, 148.
Furor ferentium ſententiam de meritis Apoſtolorum, 294.

G.

GAdareno in agro porci, 301.
Gadara vrbs Græcanica, 301.
Garnetus & coniuratores cœlis inſeruntur, 44.
Gaulonites, 258.
Gelenius interpres notatur, 59.
Genus maternum ſæpe nullo apud Iudæos, 12.
Gentes ſeruari, opinio quorundam, 2.
Geographica Orbis deſcriptio per Auguſtum I. 149.
Gethſemani; & ibi ædificata ædes, 590.
Golgotha non Golgoltha antiquam eſſe pronuntiationem, 616.
Gratia ſalutaris & ſimilia, 570.
Gradus in Myſterijs, 547.
Gradus circa lapſos, 552.
Grammaticorum ſententiæ de voce κλῶσθε, 452. pag. 453.
Græca Biblia corrupta, 303.
Græcorum iudicia de lingua Romana, 218.
Græci textus Matthæi auctoritas ſpreta nonnullis, pag. 388.
Græca verſio notatur, 117.
Greges ouium noctu ſub dio, 174.

H

HArmoniarum antiquitas & vtilitas. 236.
Hebdomas magna ante Paſcha. 671.
Hebraicæ voces accommodari Græcæ etymologiæ poſſunt. 273.
De Hemerobaptiſtis Epiphanius. 70.
De Herode judicium. 245.
Herodes verè ſe judæum præſtitit. 38.
De Herodis puero inter infantes occiſo. 193. 194.
Herodes Iuſtino æqualis Ptolomæi Philadelphi. 124.
Herodem vita prodit Gentilem. 73.
Herodes Gentilibus magis fauit quam Iudæis. 37.
Herodis progenies intra ſeculum extincta. 19.
Herodes non alienigena 25. 26. 47.
Herodis tempus mortis. 208.
Herodis liberi & nepotes. 282.
Herodes non de tribu Iudæ. 23.
Herodes ſemper tyrannus. 20.
Herodes Antipas Ethnarcha. 22.
Herodes quater Romam venit. 139.
In Herodem multæ conſpirationes. 196.
Herodianorum error. 46.
Herodianorum nominatio. 48.
Herodianorum inſtitutio. 48.
Herodiani à quo Herode. 48.
Hildebrandus auctor præcipuus Pontificiæ dominationis in Reges, 421.
Hildebrandina doctrina. p. 421.
Hildebrandi dictatus. 422.
Hildebrandi epiſtola. 422.
Hippodami duo. 200.
Hiſtoricorum mos inſerendi obſeruationes è re natas. 292.
Homiliæ in Marcum tributæ Chryſoſtomo. 249.
Homonymia vocis, λόγος. 5.
Homo λογικὸς particeps Chriſti. 5.
De hora crucifixionis. 669.
De hora Cœnæ. 512.
Huillus & Hillel an eiuſdem viri nomina. 310.
Hydaſpis vaticinia. 71.
An hymnus dictus ſit dictus ante ſermones Chriſti an poſt. 589.
Hyſſopus ad quem vſum. 644.
De Hyſſopo ex libris Rabbinorum. 646.

I

IAddus Neh. 12. 11. princeps judæorum. 10.
Idææ. 97.
Idioma Eccleſiam Punicarum, baptiſmum appellare *ſalutem*. 579.
Idumæa effecta pars Iudææ. 33.
Idumæi cenſebantur Iudæi. 32.
Ἱερογλυφικὰ τύπους. 508.
Ieiunia Sabbatica Iudæorum. 665.
Ἱερογλυφικὰ σχήματα. 508.
Ieiunia Cretenſis confutatur, p. 39. 40. & ſequent. perſtringitur. p. 203. & 704.
Quomodo vrbs Ieroſolyma dicatur Vmbilicus Terræ. 627.
Iohannis corpus Sebaſten quando tranſlatum. 343.
Iohannes Baptiſta vitæ monaſticæ non dedit initium. 249.
Iohannes non fuit juvenis qui nudus fugit in findone. 592.
Iohannes Baptiſta auctor vitæ auſterioris. 249.
Iohannis veſtitus & victus. 246.
Iohannes ſymbolum contemplationis. 259.
Ionathan Par. parum accuratus interdum. 459.
Ioſaba jorami regis filia. 116.
De imagine ad Abgarum miſſa. 290. 291.
Imago baptiſmi. 83.
De imaginibus. 305. 306.
Ἰμάτια. 495.

Ἱμάτια plurale pro sing. de vna veste Christi exteriore. 629.
De immunitate clericorum. 443.
Impilia. 637.
Imperfectæ phrases acclamationum & inscriptionum. 447.
Impia vox differentium extra Scripturas. 358.
Incrementa. 269.
De ingredientibus in domum per regulas 302.
Initium æræ Dionysianæ annorum Domini. 206.
Innocentij 3. hallucinationes. 272.
Instrumenta supplicij cum supplicio afflictis sepulta apud Iudæos. 655.
Interpretum verba quo pacto censeri debent Sa. Sa. 273. 274.
Inuenta ad minuendum somnum. 61.
Ἰσαπόστολος. 815.
Isodus fons Arabiæ. 278
De illo iuuene qui fugit nudus in sindone. 592.
Iudas seditiosus. 198.
Iudæorum cum Romanis coniunctio. 124.
Iudas Patriarcha habuit ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα. 16. 17.
Cur Iudas Christum sit osculatus. 592.
An Iudæorum Pontifex ex vlla occasione vestem laceraret. 597.
In filiabus Iudæorum extinguitur familia. 22.
In Iuda tribu regnum non perpetuum. 23.
Iudæorum odia & Samaritanorum. 220.
Cur Iudæi Christum ad Pilatum adduxerunt. 602.
An Iudæi in parasceues a carnibus abstinuerint aut jeiunarint. 663.
Iudæus latius aut angustius capitur. 27.
An ab Ægyptijs didicerint Iudæi mortuos condere, item condire. 672.
Iudæ regnum defecit in Sedechia. 25.
Iudaicarum Synagogarum varij Schelichim. 312.
Iudæorum odium erga publicanos. 304.
Iudæa duplex. 27. 28.
Iudæa in prouinciam redacta. 49.
Ius puellarum τριπλάριον. 95.

L

Lanificium & textura olim ad mulierum curam pertinuit. 632.
Λαμπρὸν quid proprie. 604.
Λαμπρωθῆναι. 605. Λαμπροφορεῖν. 607.
Lapsus hominis. 80.
Latina in Scripturis exigenda ad Græca. 539.
Latinus sermo olim passim intellectus. 216.
Latina lingua cæteris male prælata. 221.
Λατρόια τῆς οἰκουμένης. 581.
Λατρεία de cantu Psalmorum. 581.
Λατρεία. 581.
Lauretani translatio cubiculi. 210.
Latinæ linguæ præstantia. p. 218.
Linguarum trium comparatio. 222.
Quæ lingua in titulo Crucis præcellerit. 223 & 639.
An lingua aliqua potior in sacris quam alia. 221.
Legiones Ro. non semper eodem loco habitæ. 329.
Quot lectis Christus & Apostoli accubuerint in vltima cæna. 498.
Liuetæ. 278.
Lecta olim in Ecclesia intelligebantur. 227.
De Leone primo. 434.
Legatus Apostolicæ sedis. 437.
Legum scholæ Latinæ in Syria. 223.
Ligni Crucis sanguine Chr. aspersæ veneratio. 659.
Ligni Crucis soliditas indetribilis Paulino. 659.
De ligno Crucis, quod Romæ visitur. 223.
Litaniæ veterum. 327.
Liturgia, λειτουργὸς &c. 533. 534. 535. 536.
Luelei Angli in summa doctrinæ summa modestia. 485.
Locus vltimus apud omnes Gentes non. nobilis. 640. 641.
De loco vbi tres Petri negationes factæ. 596.
De locutione *Osanna filio David*. 447.
Λογικὴ θυσία πίστεως. 83.
Λόγος Κυρίου. 79.
Longini Acta apud Metaphrastam. 693.
De duobus Longinis 651.
Lotio manuum Pilati ex qua consuetudine. 608.
De lotione pedum Apostolorum. 488.
Lustrum condere & censum agere differunt. 147.
Lux. 77.
Lynceftis aqua. 278.
Lysaniæ Tetrarchæ plures. 239.
Cur Lysaniæ Tetrarchæ meminerit Lucas. 238.

M

Magia duplex. p. 181.
Magi vnde aduenerint. 180.
Magorum aduentus. 178.
Magi Persarum & Græcorum diuersi. 181.
Μαγγανεία, μαγγανεύω. 180.
Quo tempore, spatio magi Bethlehem aduenerint. 180.
De voce μάγος quædam obseruata. 180. 181.
De magorum numero & nominibus. 183.
An magi Reges. 183.
Magi Persæ non Arabes. 181.
Μαγγανεύειν ἀπὸ τοῦ θεοῦ. 327.
De Magdalo castellis & Magdalel. 446.
Magdalena rea facta à Baron. 454.
Maha. 458.
Mali an acceperint corpus Christi. 576.
Mahan. 457.
Cur Marcianus Imp. Latine loquutus est in Concilio. 225.
Mania. 458.
An Marcus a Do. recesserit. 348. 349.
Maniæ purificatio. 189.
An B. Maria Christi sanguinem collegerit. 653.
De virtute Mariæ, *Virtus non cognosco*. 120. 122.
An Maria fuit exemplum 1. vitæ secundum sublime propositum. 121.
De S. Mariæ natiuitate liber. 99.
Μαργάλλιον. 605. Μαρδίν. 633.
Mathan Ioseph auus. 105. An Sacerdos. 105.
Maximæ coniunctioni maxima succedunt odia. 37.
Meditationes piæ in historiam non raro vesaniæ 251.
Μεγάλη ὑμέρα. 479.
Ἡμέρα μεγάλη. 871. Mens. 78.
Mensa cælestis, sacra, mystica. 526.
Mensa Dom. 526.
Mensa spiritualis de prædicatione verbi. 526.
Μέρη πρώτη. 632.
Μεταλαμβάνειν τὸ πῶμα. 579.
Μεταλαμβάνειν τοῦ σώματος. 575.
Μεταλήψεως μετέχειν. 573.
Metalepsis duplex aut triplex. 214.
Μεταποιεῖσθαι. 858.
Μετάληψις 572.
Μετάληψις τοῦ ἀναμαρτήτου. 571.
Μεταλαμβάνειν τὸ ἀνάπαυμα. 573.

De miraculis in natiuitate B. Virginis. 103.
Miraculum de vestigijs Christi. 772.
Miraculorum gratia desijt. 766. non tamen ipsa plane desierunt. 766.
Miracula profana non ad Ch. referenda. 92.
Miracula faciendi potestas datur impostoribus. 765.
Missa. 584. *Missa* vox Launa. 584.
Missa non est Iacobi inuentum. 583.
Missa. p. 582. non est vox Hebr. *ibid.*
Missam audire. 585.
Missa Catechumenorum. 584.
Missa fidelium. 584.
Missa non est appellatio antiquissima. 582.
Missæ variæ acceptiones. 586. 587.
Missæ Ro. lingua Constantinopoli. 229.
Missa προσφώνησις. 541.
De modo accipiendi Eucharistiam. 574.
De momento conceptionis Christi. 126.
Monarcha & *Monarchia* Papæ voces in veteri Ecclesia inauditæ. 378.
Mores Græcanici. 86.
Mos osculandi pedes. 316.
Mos veterum prandere parce, cænare laute. 511.
Mos orandi ad mensam etiam apud Paganos. 590.
Mos Scripturarum, numerum per partes efferendi. 458.
Mos dandi eulogias non communicantibus. 522.
Mos judaicus, præco crimen punitadi declarabat. 639.
An mos lectorum triclinijarum à Romanis ad judæos transierit. 489.
Mos sepeliendi in lateribus cryptarum an ortus sit è sepulchro Domini. 657.
Mos veterum mentem suam significantium non solum verbis sed etiam factis. 608.
Mos tollendi è panbulo corpora punitorum ante Solis occasum. 647.
Munsterus contra Maldonatum defensus. 181.
Multiloquium in precibus ingratum Deo. 325.
Mulieres in ostio tabernaculi excubantes. 117.
Μυεῖσθαι. 672. *Μύστης.* 500.
Μυήσις. 547. *Μυῆσις* 551.
Τὰ μυστήρια de Eucharistia. 550.
Μυστήριον ἀνομίας & *πανουργίας.* 543.
Mysterium pacis & vnitatis. 567.
Μυστήριον σωτηρίας. 567.
Mysteria variorum Deorum. 545. 546.
Μυστηρία. 550. *Mysterium.* 542.
Mysteria desumpta è sacris operantis Paganorum. 544. 545.
Mysterium latens in irrisione Christi. 604.

N.

Ναὸς ψυχῆς. 337.
Natalis Baptistæ diuerse obseruatus, 123.
Natalis calycis, 580.
Nazarenus appellatur Iesus, 213.
Οἱ ναζῶται, 595.
Νέος & καινός, item καινότερος. 153. 154.
Nebilas apud Beniaminum, 288.
Νέος Ἀπόστολος, 315.
De necessitate Confessionis, 704.
Ἡ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις, 665.
Nihil interit, 84.
Nocturna vestis è lino, 595.
Nodus hodiernæ controuersiæ indicatur, 266.
Nomina formantur cum paronymia vel cum homonymia, 269.
Nomina è Scripturis adhiberi solita ad maleficia, 184.
Nomina dignitatis male trahi in argumenta Monarchiæ absolutæ, 316.
Nominum mutatio apud Iudæos, 95.
Νόμισματα κλίνεται in Euangelijs, 453.
De nomine *Apostolus,* 310. 311. 312. 313.
Non canonicum non constringit, 106.
Nouæ nuptiæ, 556.
Νὺξ ἐμοὶ σοῦ Creatori, 78.
Noua vocabula reijcienda ex vsu Ecclesiæ, 378.
Nouum Testamentum, 325.
Numerus clauorum in cruce Domini, 638.
Numerus annorum vitæ Do. 445.
An nummus proprius fuit ad pensionem tributi, 453.

O.

Oandire, pag. 348. *Oblatio,* 580.
Oblationes in vsum Eucharistiæ, 574.
Obscuritas quæstionis de Sabbato secundo primo. 308.
Οἰκονομία τοῦ κλήρου, 604.
Officiosa mendacia, 73.
Τὰ ὀκτώμηνα, 119.
Ὄλος pro dominatione aut regno, 239. 240.
Ὁλὰ σαββάτου, 676.
Optio Centurionis in militia Rom. 242.
Opus ex voto magis meritorium Scholasticis, 120.
Oraculum Delphicum de Ch. 91.
Ordo inter Apostolos cum Domino versantes, 310.
Ordo manifestationum decem, 686.
Ordo inter Episcopos, 361.
Organa in communionem à Deo ordinata, 567.
Origo multarum transpositionum in libris veterum, 444.
Origo vocis *mysterium,* 542.
Ὄρεια, 525.
Ὀσαννὰ idem quod βαΐα, 448.
Οὖν in verbis Lucæ varie acceptum, 250.
Ouicula, 84. Ὠπτοποιεῖς, 538.

P.

Παλιγγενεσία, pag. 83.
De pallij vsu apud Romanos ante Augustum, 218.
Πάσχα τὸ Πληθύος, 650.
Πασία, 635. Panis Angelorum, 531.
Panis vitæ: panis sanctus, 531.
Panis fractio in partes minutas, 573.
Panis Eucharistiæ ἄρτος τῆς ἀναξύμου, 571.
Panis propositionis, 532.
Panis Dei. 532.
Papæ infallibilitas refutatur, 757.
Papa. 316.
Papa non dominatur Concilio Ephesino. 764.
Papa est Monarcha. 443.
Papa Vicedeus. 423.
Papæ primatus ignotus Concilio Niceno. 763.
Papa Omnipotentiæ Pontificiæ conseruator. 424.
An Papa solus ius habeat Euangelium communicandi gentibus. 216.
Papæ primatus ignotus Concilio Constantinopolitano. 763.
Paparum literæ ad Concilia. 225. 226.
De Papa supra Concilium. 353. 423.

Papam esse supra Concilium, est hodie fidei articulus. 763.
Papæ infallibilitas, 423.
Παραβιάζεσθαι εἰς ἀνάπαυσιν, 85.
Παραγκωνίζειν, 693.
Parasceue quo sensu dicatur pura cœna, 662.
De parasceue, 477. 663. 664.
Parasceues non fas diebus sabbati, aut festis iudicia capitalia exercere, 481.
Parasceue pro toto die Veneris, 478.
Παραστασιαγωγή, 539.
Paritas ministrorum inaudita veteribus, 373.
Παρρησία apud Chrys. non est meritum, 381.
Pascha, pag. 579.
De nomine Paschæ obseruatio, 460.
Pascha interdum est ipsa Eucharistia, 579.
Pascha designat aliquando sacrificium Christi in cruce. 579.
Pascha vnum verum. 579.
Paschalis edendi agni tempus varie definitum, 484.
Pascha designat aliquando Christum. 579.
Pascha interdum sola commemoratio sacrificij Christi, 579.
Pascha dici de toto festo Azymorum, 475.
ὁ τοῦ Πάσχα. 480.
Paschata inter baptismum & passionem. 446.
Πάσχα. 579.
Pascere virga ferrea. 717.
Pastor. 77.
Patres qui verba Scripturæ ponunt tantum, neque exponunt, nil probant. 269.
Petri coryphæus Apostolorum. 371.
Petri peculiaris σύνεσις in iaciendis Ecclesiæ fundamentis. 375.
An Petrus ferierit Malchum, quia Galilæus erat 322.
Petri primatus ætati attributus. 322.
Petrus ἔξαρχος Apostolorum. 372. 438.
Petro noui nominis impositio. 294.
Petri prærogatiuæ expenduntur. 294.
Petri nomen doctrinæ Hildebrandinæ obtenditur, pag. 292.
Petrus iussus in altum ducere. 295.
Petri σύνεσις & ὑπόνοια. 261.
De Petro Capite Eccl. visibili. 357.
Petrus bis præses Conciliorum. 763.
Cur Petrus sit ille vnus qui loquitur, 369.
Petri senior. 370.
An Petrus Apostolus fuit & Iudæorum & Gentium. 752.
De Petro monarcha in Ecclesia. 365.
Petri ὑπόνοια apud Chrysostomum. 374.
De Petro Apostolorum ore. 348. 347. 369.
De Petri translata Monarchia ad eius successores Papas Rom. 755. 756.
Petra attribuitur fidei, Ecclesiæ, sanctis. 406. 407.
Petra de Christo & Petro æquinoce dicitur. 268.
Cur Petrus pro cæteris Apostolis locutus. 376. 388.
Petri deuotio. 382.
An Petrus eodem lecto cum Do. accubuerit. 498.
Cur Petrus beatus prædicatur. 379.
Petrus dictus *Petra.* 263.
Petro facta promissio ad omnes pertinuit, 384.
Petri Ἀρρώστια, 322. 323.
Petri præcellens virtus. 369.
Petrus lapis primarius. 263.
Petrus prælatus, ex sola Dei gratia. 254.
An Petro nouum nomen aliquam dignitatis prærogatiuam attulerit. 268.
De Petri vocatione & Andreæ. 253.
Patres de Monarchia Petri nunquam cogitarunt. 415.
Patres nomina & instituta Paganorum veræ pietati accommodarunt. 510.
Patriarchæ non iure diuino 763.
Patriarchæ Tiberiadensis Apostoli. 310.
A Patriarchis quidam Alexandrino & Constantinop. missi. 318. 319.
Πατεῖς pro quauis regione. 69.
Patrum hallucinationes. 124. 125.
Patrum figurata dicta in homilijs. 268.
Patrū scripta non semper ad vsum resecanda. 436
Patrum sententiæ de peccato Petri. 440
Paulus vsus profanis testibus. 74
An Paulus Apostolus tantùm Gentium. 753
An Paulus inferior Petro. 749.
Pauli exemplo patres multa Paganorum instituta traduxisse ad religionem Christianam. 545.
Πεζεύειν, 51. Πεζολογία, 595.
Πεζοπορία, 595. Πεζεύειν & χαθεύδειν, 328.
Πεζοχωρεῖν, 537. Πεζεία, 494
Πεπλοφορεῖν. 69.
Persarum regnum sub natiuitate Ch. nullum. 105. 106.
De persis se coram Christo inclinante, 192.
Persij locus de Herodianis. 342.
Petra nunquam dominationem aut imperium denotat. 405. 406.
Petra nomen Dei. 406.
Petrus symbolum actionis. 259.
Petrus prælatus non merito confessionis, 254.
Petri ætas. 256.
De Petri abnegatione. 255.
Φαντασία. 30.
Pharisæorum 2. ieiunia in hebdomade, 62.
Pharisæorum opera supra legem, 63.
Pharisæorum fatum. 57.
Pharisæorum instituta, 59.
Philos vnde φίλος, 459.
Φιλεῖν absolute. 283.
Philologica libertas adimitur. 331.
Philosophia vetus Ægyptiorum. 77.
Φιμοῦν, *vexare.* 69.
Φυλὴ pro συφεᾷ, 107.
Φύσις, 85. *Pietas,* 581.
Cur Pilatus Dominum Crucis supplicio addixerit. 609.
Pilati epistola ad Tiberium ficta, 771.
Plinij defensio authoritate Rabbinorum, 444.
Πλῆκτρον, 607. Poculi Dominici forma, 587.
Ποιεῖν τοῦτο εἰς Χριστὸν in Liturgijs, 520.
Ποιμαίνειν & Ποιμένες quo sensu de Regibus & ministris Ecclesiæ dicantur. 714. 715.
Πολυπραγμοσύνη pro vexatione. 61.
Πολυπραγμοσύνη ἀγαθή. 59.
De pollutione cauenda pertinente ad Pascha. 474.
De pontificibus duobus summis. 241.
Populi partes in ordinationibus. 360.
Preces & cantus Psalmorum male confunduntur. 315.
Pretium agri figuli. 356.
Pretij nostri sacramentum. 367.
Primi vocati bini fratres. 251.
Primogenituræ honor in Iudam transfertur. 15.
Primogenituræ portio in Iosephum transfertur. 16.
Princeps Sacerdotum, titulus damnatus in Concil. Carth. 337.
Principes

Princeps ea notione qua dominationem significat, neque de Petro neque de Papa legitur apud Patres. 378.
Priorum inuenta non temnenda. 674.
Προσηλυτος, 477. τὰ προσηλυτικὰ δίκης, 574.
Procurator pro præside apud Ruffinum, 137.
Prophetarum scripta non videntur periisse post institutam Ecclesiam, 213.
Prophetiæ 70. interpretum quæ in Hebræo non extant, 165.
Proselytorum descriptio, 28.
Προσλήψεις, 580.
Προσφορὰ χερῶν τῆς χάριτος, 569.
Προσφορὰ. 580.
Πρώτη interpretatio noua. 143.
Πρόσκομιδὴ de sacrosancta Eucharistia, 500.501.502.
Prouerbium Atticum, 623.
Ptolomæus cur Philometor, 287.
Publicani an Ethnici, 124.
De publicanis apud Iudæos, 303.
Pulueraria coniuratio vt fabula irridetur. 44.
Purpureus color olim imperantium proprius, 603.
Πυρετοὶ τριταῖοι. 67. Pythicus agon. 86.

Q.

QVinq; res desideratæ in domo secunda, 231.
Quirini census. 22.
Quirinus procurator Cæsaris cur dicitur Iustino, pag.140.141.

R.

RAbbinis præterquam in Grammatica parum fidendum, p.9.455.
R. Iacobus Turim, 655.
Ῥάκη, 635. Ῥακοὶ vestes, 634.
De reditu Domini ex Ægypto, 209.
Regum diadema album, 603.
Regum limbus rufus, 603.
Regnum Petri apud Ambrosium, 374.
Reliquiæ hodiernæ, 660.
Reparatio lapsus hominis, 81.
Res per se bonæ infamantur, 249.
De Resurrectione narrationes Euangelistarum comparantur, 674.
Reuerentia locis sacris debita, 167.
Rituales libri varie depravati, 333.
Ritus proprie attributi Ro. Episcopis, 316.
Cur Romani sua lingua in prouincijs vti, 222.
Ῥοὴ σώματος, 60.

S.

SAbbathum magnum, 671.
De Sabbati cessatione, 66.
De Sabbato secundo primo, 307.
Saccus lugentium Iudæorum, 246.
Sacerdos quo sensu dicatur *conficere corpus Ch.* 519.
Sacerdotes apud Iud. solum nobiles. 33.
Sacerdotes Iudæorum Macchabæi reges. 10.
Sacramentorum operationes diuersæ. 507.
Sacra sua occultarunt Christiani. 558.
Sacramenta viæ subsidia. 578.
Sacramentum diuersa notione. 542.543.
Sacramenta viatica morientium. 554.
Sacramentum & gratia Sacramenti. 570.
Sacramentum altaris. 580.
Sacramentum calycis. 580.
Sacramentum panis. 531.
Sacri codices egent Critices, 229.
Sacrificium, 580.
Sacrificium commemorationis. 575.
De sacris Latinis Constantinopoli fieri solitis, 227.
Sacrum silentium. 549.
Salaminiaca Trisn. 75.
Salus per Christum solum. pag. 1.
Samaria apud Iohannem pro Sichar. 287.
Samaritanus pro Sichemita. 287.
Samuel non Sacerdos. 214.
Sanctum Domini. 571.
Sancti viri non primatus Papæ approbatores. 764.
Sanctus, ter. 82.
Sancti patres hortantur Scripturas relegere. 768.
Sardicense Concilium decreuit, vt de Controuersijs liceret ad Rom. Pontificem referre. Idem ignotum Augustino. 783.
Sartorum in conficiendis vestibus, non idem vsus apud veteres, qui est hodie. 634.
שבט significatio. 23.24.
Σάτα. 691. Schekel. 457.
Scribæ pars Pharisæorum. 57.
Scriptura principium omnium disputationum Theologicarum. 358.
Scriptum est duobus modis posse accipi. 213.
De fide Scripturæ 338.
In scripturis nec prius nec posterius. 334.
In scripturis & apud Patres *Cena* nomen de Eucharistia. 514.515.
Cur scriptum sit, *Dicite discipuli & Petro.* 681. 682.
Scripturarum abusus ad commouendâ seditionem. 200.201.202.
Sectæ Iudæorum tres. 54.
Sedere in cathedra Mosis quid. 758.
Sedes Ierosolymitana Pellam translata. 171.
Σείων τὸν ἑαυτοῦ. 328.
Seditionum multarum historia ignoratur. 197.
Sermones de cathedra Petri non sunt Augustini 267.
Serphi & cicadæ olim edules. 247.
An signum Crucis apud Iudæos & Gentiles signum fuerit salutis. 620.621.
Signacula & typi mysteriorum. 547.
Silentij causa rerum diuinarum sublimitas. 558.
Silentij causa, Metus a contemptu. 559.564.
Siluisse veteres non tam rem significatam quam signum. 556.
Silentium veteribus Christianis vsurpatum in Sacramentis. 555.
Silentij causæ. 558.
Simon Cananites siue zelota. 276.
Sindon vestis & varius eius vsus. 594.
Sobna non fuit summus Pontifex. 75.
Soham gemmæ nomen varie expositum. 231.
Sola Eccles. Ro. à Deo fundata. 423.
Solemnitas die Augusti 31. apud Græcos. 173.
Soluere & ligare quid sit. 733.
Σοφιανὸν τὸ πανδεῖον. 60.
Sophronẽ attestatio sincera. 245.
Σπείρωμα comæ compositio. 604.
Spelunca vbi natus Dominus. 161.
Spiritus S. dictus *Munus.* 576.
De stabilienda Ro. potentia. 419.
De statua ærea Paneade. 305. Σταυρὸς, 50.
Σταυρῷ προσηλοῦσθαι. 50.
Studium partium pestis est in Religione. 516.
Suburbia Bethlehemetica. 164.

De

De successione Pontificum ad designandam veram Ecclesiam. 285.
Sulla in vtum conditorum. 502.
An Superhumerale & Rationale seruarentur à Præsidibus vna cum stola. 231.
An supplicium Crucis veteribus Iudæis fuerit in vsu. 610.
Supplicium more maiorum. 50.
Supplicium per securim. 51.
Sychar, 288.
An Sichem & Sichar idem sit, 287.
Συμβόλων δημιουργὸς Christus, 519.
Symbolum fidei, 555.
Synedrium é quo genere hominum constaret, 244.
Synagogæ & Archisynagogæ hæreticorum, 539.
Συναγωγὴ de Ecclesia Christiana, 539.
Σύναξις de Iudaica congregatione, 539.
Quot synaxes in hebdomade, 541.
Σύναξις de Conuentibus sine Eucharistia, 539.
Synaxis, 537.
Συναγειν, 371.
Συωδία, 539.
Synedrium non potuisse iudicare de Rege, 244.
Synodorum authoritas, 360.
Syriacæ legiones imaginem Seiani non habuerunt, p. 445.
Syriæ præsidum enumeratio, 132.
Σύρτις, 547.

T.

Ταεχαλεω, 672.
Τὰ πλοια, 572.
Ταινιοις, 551.
Ταραβυθω, 305.
Ταρτι, 550.
Τελεω & τελεω ῥεω, 190.191.
Templum ædificatum annis 46. pag. 278.279.
de Templo legitimo contentio, 284.
De tempore primi hominis nati, 116.
Tempus regni Archelai, 208.
Tempus conceptionis Christi, 115.
De terræmotus hora. 669.
Terram per quam Deus edebat miracula venerationi olim fuisse, non tamen adoratam, 660.
Tessarescædecatitæ hæretici, 771.
Testamenti appellatio, 525.
Tetrarchia Lysaniæ, 239.
Tetrarchia Abilena, 239.
Θαλλὸς vel κλαδὸς ἐλαίης, 448.
Θείωσις, 554.
Θεραπεία, 78.
Θεῖδας, 83.
Θερμάστρες, pag. 322.323.
Theudas fuisse duos seditiosos, 198.
Thomas Bacetus, 591.
Θριγκίδαι, 529.
Θυρωλεῖον, 174.
Τιμητὴς, 139.
De Traditionibus, 97.
Traditio Desponsynorum illustratur, 105.
Τραπεζα Κυρίου, 526.
De translatione feriarum, 469.470.484.
De transformatione in Thabor, 44.
De translatione feriarum. 484.
Τριακοντὰς & πεντηκοντὰς apud Epiphan. Tribus Iudæ non facta est Leuitica, 11.
Tribuum ἀριθμὸς, 95.
Tributi è censu & capitationis differentia, 453. 454.
Triclinium, 492.

V.

Vade post me Satana, 440.
Vanitas pronuntiantium de arbore in qua se suspendit Iudas, 600.
Varus & Varro confunduntur à Baron. 131.
De velo scisso in morte Domini, 648.
Verba Christi ad Petrum, *Pasce oues meas*, quam vim habeant, 705.706.707.
Verbum, 78.
Veritas βαμμοτείων, 605.
Vespere, 675.
Vespera duplex, 473.
De pretiosa veste Do. super cœnatoriam, 495.
De veste rubrâ Herodis adolescentis, 604.
Vestes recens baptizatorum σπαναῖαι, 605.
Vsus vestis vnius primò, deinde duarum, postea plurium, 630.631.
Quot vestes Christus gestauerit, 629.
Vestis inconsutilis, 633.
Vestis alba & λαμπρὰ opponuntur interdum, 605.
De re Vestiaria quæstiones Philologicæ, 628.
Veste ac linteo succingi habitus seruilis, 496.
Vestes é pilis camelorum, 246.
Vestimentum ἐκ τῆς ἄνωθεν ὑφαντὸν, 635.
Vestigia ingeniculantium se ante magna altaria, pag. 591.
Veteres cum cœnatoria sumebant, an exuerent omnes alias vestes. 593.
Veteris Ecclesiæ regimen formam πολιτείας retulisse ex omnibus mixtam, 359.
Vetus Ecclesia Rom. suæ linguam Græcam prætulit, p. 228.
Viaticum, 577.
Viæ docendi duæ, 351.
Vicarius summi Pontificis ex institutione diuina, 242.
Non aliam victimam præter agnum dici Pascha, pag. 475.
Vilitas pretij quo Ch. æstimatus est, 455.
Vinosi fontes noti ante miraculum in Cana, 277.
Vinum ἡμυρισμένον, 622.
Virginitas in pretio, 215.
B. Virgo non mansit in templo an. 11. p. 111.
B. Virgini Christus à resurrectione apparuerit omnium primæ. 682.683.
Quamdiu Virgo Bethlehemi manserit, 179.
Virgines recluſæ quæ in libris Maccabaicis, 118.
De B. Virgine Augusto visa, 92.
De anno & die natæ Virginis, 109.
De B. Virgine fabulæ, 96.97.
Virgines educandi mos veterum. 119.
Virginum monialium in Iud. templo fabula, 113. 114.
Viri clari Gadareni. 302.
Vis veritatis. pag 75.
Vis benedictionis sacramentalis, 519.
Vita, pag. 580.
Vitis aurea in Templo Ierosol. 666.
Vnctio ad pollincturam, 337.

Vnctio Christi, 336.
De vnctione pedum. 336.
Voluntaria ignoratio punitur necessitate ignorandi, 344.
Vrbs Iuda in montanis locis. 227.
Τὰ ὑπερήμερα ἀφαιρεῖται, 83.
Τοῦ πνεύματος ἀφθονία, 644 645.

X.

Xerx. Gratia. 569.

Z.

Zacchæus an Gentilis, 330.
Super Zachariæ Prophetæ cædē, 658.
Zeno Stoicus Romæ. 124.
Zosimus & Bonifacius Papæ. 420.

FINIS

